# FÂTİHA Sûresi

1. Rahmân, Rahîm olan Allah'ın ismiyle.[1]
2. Hamd, âlemlerin Rabbi[2] olan Allah'a mahsustur.[3]
3. (O,) Rahmândır, Rahîmdir.[4]
4. Dîn[5] (hesab) gününün mâlikidir.
5. (Rabbimiz!) Ancak sana ibâdet ederiz ve ancak senden yardım dileriz.[6]
6. Bizi dosdoğru yola hidâyet eyle![7]
7. Kendilerine ni'met verdiğin kimselerin yoluna; gazab edilmiş olanların ve dalâlete düşenlerin (yoluna) değil![8] (Âmîn!)[9]

# BAKARA Sûresi

1. Elif, Lâm, Mîm.[10]

[1] " بِسْمِ اللهِ her hayrın başıdır." (Sözler, 1. Söz) " بِسْمِ اللهِ kudret-i ezeliyenin (Allah'ın ezelî kudretinin) tealluk (alâka) ve te'sîrini celb eder (çeker). Ve o tealluk, abdin kesbine (kulun fiiline) ve işine yardım edici bir ruh gibi olur. Öyle ise hiçkimse, hiçbir işini Besmele'siz bırakmasın!" (İşârâtü'l-İ'câz, 11)
"Her bir ni'metin bidâyetinde (başında) mü'min olan kimse Besmele'yi unutmasın, okusun! Ve o ni'metin Allah'dan olduğunu bilmekle, kendisi ancak Allah'ın ismiyle, Allah'ın hesâbına aldığını bilsin; Allah'a minnet ve şükranla mukābelede bulunsun." (Mesnevî-i Nûriye, Habâb, 81)
Besmele hakkında daha geniş ma'lûmât için, bakınız; (Sözler, 1. Söz; Lem'alar, 14. Lem'a, 97; İşârâtü'l-İ'câz, 11-12)

[2] "Semâvâtta binler âlem var. Yıldızların bir kısmı, her biri birer âlem olabilir. Yerde de her bir cins mahlûkāt birer âlemdir. Hattâ her bir insan dahi küçük bir âlemdir. رَبُّ الْعَالَمِينَ [Âlemlerin Rabbi] ta'bîri ise, doğrudan doğruya her âlem, Cenâb-ı Hakk'ın rubûbiyetiyle idâre ve terbiye ve tedbîr edilir, demektir." (Mektûbât, 26. Mektûb, 127)

[3] "Ezelden ebede kadar, her kimden her kime karşı gelen ve gelecek medh ü senâ (övgü) O'na âiddir. Çünki sebeb-i medih (övgü sebebi) olan ni'met ve ihsan ve kemâl ve cemâl ve medâr-ı hamd (övgüye sebeb) olan her şey O'nundur, O'na âiddir." (Mektûbât, 20. Mektûb, İkinci Makam, Beşinci Kelime)

[4] Rahmân ve Rahîm, eşsiz rahmet ve merhamet sâhibi ma'nâsında iki sıfat ismidir. Rahmân, bu dünyada mü'min veya kâfir, iyi veya kötü bütün mahlûkāta; Rahîm, âhirette sâdece mü'minlere ni'met veren ma'nâsındadır. (Kurtubî, c. 1/1, 104-105)

[5] " 'Dîn' kelimesinden maksad, ya cezâdır (karşılıktır); çünki o gün, hayır ve şerlere cezâ verilecek bir gündür veya hakāik-ı dîniyedir (dînî hakîkatlerdir). Çünki hakāik-ı dîniye o gün tam ma'nâsıyla meydana çıkar." (İşârâtü'l-İ'câz, 16)

[6] Burada, "(Ben) ibâdet ederim" değil de "(Biz) ibâdet ederiz" denmesinin hikmeti için, bakınız; (Mektûbât, 29. Mektûb, 243; Şuâ'lar, 15. Şuâ', 574-576; İşârâtü'l-İ'câz, 17)

[7] "Bir mü'min hidâyeti isterse; اِهْدِنَا [Bize hidâyet eyle!] sebat ve devam ma'nâsını ifâde eder. Zengin olan isterse ziyâde ma'nâsını, fakir olan isterse i'tâ (ihsân etmek) ma'nâsını, zayıf olan isterse iâne (imdad) ve tevfik (muvaffak kılma) ma'nâsını ifâde eder. (...) En büyük hidâyet, hicâbın (perdenin) kaldırılmasıyla hakkı hak, bâtılı bâtıl göstermektir." (İşârâtü'l-İ'câz, 19)

[8] Gazab edilmiş olanların yahudiler; dalâlete düşenlerin hristiyanlar olduğu da rivâyet edilmiştir. (İbn-i Kesîr, c. 1, 24)

[9] Âmîn: "Kabûl et!" ma'nâsında olup Kur'ân'dan değildir; sünnet ile sâbittir. (İbn-i Kesîr, c. 1, 25)

[10] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)

2. İşte bu, o Kitab'dır ki, onda şübhe yoktur. Takvâ sâhibleri için bir hidâyettir.
3. Onlar ki, gayba inanırlar, namazı hakkıyla edâ ederler[11] ve kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden (Allah yolunda) sarf ederler.
4. Yine onlar ki, sana indirilene (Kur'ân'a) ve senden önce indirilenlere (diğer kitablara) inanırlar. Onlar, âhirete de kat'î olarak îmân ederler.[12]
5. İşte onlar, Rablerinden bir hidâyet üzeredirler, kurtuluşa erenler de işte ancak onlardır.[13]
6. Şübhesiz ki inkâr edenler yok mu, onları korkutsan da korkutmasan da kendileri için birdir; îmân etmezler.[14]
7. Allah, onların kalblerine ve kulaklarına (küfürlerindeki inadları yüzünden) mühür vurmuştur.[15] Gözlerinin üzerinde ise bir perde bulunur. Ve onlar için (pek) büyük bir azab vardır.
8. İnsanlardan öyleleri de vardır ki, kendileri inanan kimseler olmadıkları hâlde: "Allah'a ve âhiret gününe îmân ettik" derler.
9. Allah'ı ve îmân edenleri aldatmaya çalışırlar. Hâlbuki sâdece kendilerini aldatırlar da farkına varmazlar.
10. Kalblerinde bir hastalık (nifak) vardır, Allah da hastalıklarını artırmıştır. Ve (îmanları hakkında) yalan söylemekte olduklarından dolayı, onlar için (pek) elemli bir azab vardır.[16]

---

" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ ٱلأَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامُ[Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 29)

[11] " يُصَلُّونَ[Namaz kılarlar] kelimesine bedel, ıtnablı (daha uzun olan) الصَّلٰوةَ يُقِيمُونَ[Namazı hakkıyla edâ ederler]'in zikrinde ne hikmet vardır? El-cevab: Namazda lâzım olan ta'dîl-i erkân (rükünlerin hakkını vermek), müdâvemet (devamlılık), muhâfaza (vakti kaçırmamak) gibi ikâmenin (hakkıyla edâ etmenin) ma'nâlarını mürâat etmeye (gözetmeye) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 38)

[12] "Evet görüyoruz ki, ale'l-ekser (çoğunlukla) gaddar, fâcir (günahkâr) zâlimler, lezzetler, ni'metler içinde pek rahat yaşıyorlar. Yine görüyoruz ki, ma'sum, mütedeyyin (dindar), fakir mazlûmlar, zahmetler, zilletler, tahkîrler, tahakkümler (baskılar) altında can veriyorlar. Sonra ölüm gelir, ikisini de götürür. Bu vaziyetten bir zulüm kokusu gelir. Hâlbuki kâinâtın şehâdetiyle, adâlet ve hikmet-i İlâhiye zulümden pâk ve münezzehtirler (temizdirler). Öyle ise, adâlet-i İlâhiyenin tam ma'nâsıyla tecellî etmesi (görünmesi) için, haşre (yeniden diriltilmeye) ve mahkeme-i kübrâya (âhiretteki büyük mahkemeye) lüzum vardır ki; biri cezâsını, diğeri mükâfâtını görsün!" (İşârâtü'l-İ'câz, 53)

Âhiret'in kat'î olarak isbâtı için bakınız; (Zülfikār, 10. Söz, 1-69; Sözler, 29. Söz, 190-211)

[13] " أُولٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ[Kurtuluşa erenler işte ancak onlardır]'da bir sükût var, bir ıtlak (belirsizlik) var. Neye zafer bulacaklarını ta'yîn etmemiş (belirlememiş). Tâ, herkes istediğini içinde bulabilsin. Sözü az söyler, tâ uzun olsun. Çünki bir kısım muhâtabın maksadı ateşten kurtulmaktır. Bir kısmı yalnız Cenneti düşünür. Bir kısım, saâdet-i ebediyeyi arzu eder. Bir kısım yalnız rızâ-yı İlâhîyi (Allah'ın râzı olmasını) ricâ (ümîd) eder. Bir kısım, rü'yet-i İlâhiyeyi (Allah'ı görmeyi) gāye-i emel bilir (arzu eder). Ve hâkezâ, bunun gibi pek çok yerlerde Kur'ân, sözü mutlak bırakır (sınırlamaz), tâ âmm (umûmî) olsun. Hazf eder (kısaltır), tâ çok ma'nâları ifâde etsin. Kısa keser, tâ herkesin hissesi bulunsun. İşte ٱلْمُفْلِحُونَ[Felâha erenler] der. Neye felâh bulacaklarını ta'yîn etmiyor. Güyâ o sükûtla der: 'Ey Müslümanlar, müjde size! Ey müttakî (günahtan sakınan)! Sen Cehennemden felâh bulursun. Ey sâlih! Sen Cennete felâh bulursun. Ey ârif! Sen rızâ-yı İlâhîye nâil olursun. Ey âşık! Sen rü'yete mazhar olursun.' Ve hâkezâ." (Zülfikār, 25. Söz, 26)

[14] "Küfür üzerine ölen bir kâfir, ebedî bir ömür ile yaşayacak olursa, o gayr-ı mütenâhî (sonsuz) ömrünü behemehâl (her hâl ü kârda) küfür ile geçireceği şübhesizdir. Çünki kâfirin cevher-i rûhu bozulmuştur." (İşârâtü'l-İ'câz, 74)

[15] "Kalb ile vicdan, nûr-ı îman sâyesinde hakāik-ı İlâhiyenin tecellîsine mazhar (ilâhî hakîkatlerin göründüğü bir mahal) olmakla, menba'-ı kemâlât (fazîletler kaynağı), hayatdar ve ziyâdar (canlı ve nûrlu) oldukları hâlde, küfrün ihtiyâr (tercîh) edilmesiyle zulmetli (karanlıklı), ıssız, haşerât-ı muzırra (zararlı haşereler) yuvasına inkılâb ettikleri için mühürlenmiş, kilitlenmiş ki; o korkunç yuvadaki akreblerden ve yılanlardan ictinâb edilmesine (sakınılmasına) işâret edilmiştir." (İşârâtü'l-İ'câz, 64)

[16] "Münâfıkların azablarının mezkûr cinâyetleri arasında yalnız kizb (yalan) ile vasıflandırılması, kizbin şiddet-i kubh ve çirkinliğine işârettir. Bu işâret dahi kizbin ne kadar te'sirli bir zehir olduğuna bir şâhid-i sâdıktır." (İşârâtü'l-İ'câz, 85)

Ayrıca bakınız; (Saff Suresi 2'nci ayetin haşiyesi)

11. Onlara: “Yeryüzünde fesad çıkarmayın!” denildiği zaman ise: “Biz ancak ıslâh edici kimseleriz” derler.
12. Dikkat edin! Şübhesiz ki onlar, müfsidlerin (bozguncuların) ta kendileridir, fakat idrâk etmezler.
13. Onlara: “İnsanların (mü’minlerin) îmân ettiği gibi îmân edin!” denildiği zaman ise: “Biz, sefihlerin (beyinsizlerin) îmân ettiği gibi mi inanıyoruz?”[17] derler. Dikkat edin! Muhakkak ki sefih olanlar ancak onlardır, fakat bilmiyorlar.
14. Ve îmân edenlerle karşılaştıklarızaman: “(Biz de) îmân ettik!” derler. Şeytanlarıyla (reisleriyle) baş başa kaldıkları zaman ise: “Gerçekten biz sizinle berâberiz; biz (onlarla) ancak alay edicileriz!” derler.
15. (Bil‘akis) Allah onlarla alay eder ve onlara mühlet verir (de), azgınlıkları içinde bocalayıp dururlar.
16. İşte onlar, hidâyete karşılık dalâleti satın alanlardır. Fakat ticâretleri (onlara) kâr getirmemiştir. (Onlar, o zarardan kurtulmak için) doğru yolu bulmuş kimseler de değillerdir.
17. Onların (o münâfıkların) misâli, (karanlıkta) ateş yakan kimsenin hâli gibidir. Derken (o ateş) etrâfını aydınlatınca, Allah onların nûrunu giderdi ve onları karanlıklar içinde görmez bir hâlde bıraktı.
18. (Onlar) sağırdırlar (hakkı işitmezler), dilsizdirler (hakkı söylemezler), kördürler (hakîkati görmezler). Bu yüzden onlar (hakka) dönemezler.
19. Veya (onların misâli) gökten boşanan, (ve) endisinde karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşek bulunan bir yağmur(a tutulan kimselerin hâli) gibidir. Yıldırımlardan dolayı, ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Hâlbuki Allah, kâfirleri (ilim ve kudretiyle) çepeçevre kuşatıcıdır.
20. O şimşek, nerede ise gözlerini(n nûrunu) kapıp alıverecek! Ne zaman onlara aydınlık verse, onda (onun ışığında) yürürler; onlara karanlık çöktüğü zaman ise (oldukları yerde) dikilip kalırlar. Hâlbuki Allah dileseydi, elbette onların işitmelerini ve görmelerini giderirdi. Şübhesiz ki Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.[18]
21. Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibâdet edin ki takvâ sâhibi olasınız![19]
22. (O,) sizin (ikāmet ve istirâhatiniz) için yeri bir döşek, göğü ise (üstünüze) bir tavan yapandır. Ve gökten bir su indirip, onunla size rızık olmak üzere mahsûller çıkarandır. Öyle ise siz (bu hakîkati) biliyor olduğunuz hâlde Allah’a ortaklar koşmayın!

---

[17] “Nifaklarının (iki yüzlülüklerinin) îcâbıyla bu sözlerinde de münâfıklık yapıyorlar.Zîrâ bu sözlerinin zâhirinden (dışından): ‘Biz dîvâneler değiliz, nasıl sefihler (akılsızlar) gibi olacağız?’ diye bir ma‘nâ çıkar. Bâtınından (iç yüzünden) ise: ‘Nasıl ekserîsi fukarâ ve nazarımızda sefih olan mü’minler gibi olacağız?’ diye diğer bir ma‘nâ çıkıyor.” (İşârâtü’l-İ‘câz, 91)

[18] “Düşman mechûl olduğu zaman daha zararlı olur. Kandırıcı olursa daha habîs (fenâ) olur. Aldatıcı olursa fesâdı daha şedîd (şiddetli) olur. Dâhilî olursa zararı daha azîm olur. Çünki dâhilî düşman kuvveti dağıtır, cesâreti azaltır. Hâricî düşman ise bil‘akis asabiyeti şiddetlendirir, salâbeti (dayanıklılığı) artırır. Nifâkın (münâfıklığın) cinâyeti İslâm üzerine pek büyüktür. Âlem-i İslâm’ı zelzeleye ma‘ruz bırakan nifaktır. Bunun içindir ki Kur’ân-ı Azîmü’ş-şân, ehl-i nifâka fazlaca teşnîât ve takbîhâtta bulunmuştur (fenâlık ve kötülüklerini i‘lân etmiştir).” (İşârâtü’l-İ‘câz, 76) Ayrıca münâfıklar hakkında tafsîlât için, bakınız; (İşârâtü’l-İ‘câz, 76-130)

[19] “Akāidî ve îmânî (i‘tikad ve îmâna dâir) hükümleri kavî (kuvvetli) ve sâbit kılmakla meleke hâline getiren ancak ibâdettir. Evet, Allah’ın emirlerini yapmaktan ve nehiylerinden (yasaklarından) sakınmaktan ibâret olan ibâdetle, vicdânî ve aklî olan îmânî hükümler terbiye ve takviye edilmezse, eserleri ve te’sirleri zayıf kalır. Bu hâle, âlem-i İslâm’ın hâl-i hazırdaki (şimdiki) vaziyeti şâhiddir. Ve kezâ ibâdet, dünya ve âhiret saâdetlerine vesîle olduğu gibi, maaş ve maâde, yani dünya ve âhiret işlerini tanzîme sebebdir ve şahsî ve nev‘î kemâlâta (ferdin ve insanlığın olgunlaşmasına) vâsıtadır ve Hâlık ile abd (yaratıcı ile kul) arasında pek yüksek bir nisbet ve şerefli bir râbıtadır (bağdır).” (İşârâtü’l-İ‘câz, 131)

23. Ve eğer kulumuza indirdiğimiz (Kur'ân)dan şübhe içindeyseniz, haydi onun benzerinden bir sûre getirin; eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, Allah'dan başka şâhidleriniz (yardımcılarınızı) da çağırın!
24. Buna rağmen yapamazsanız, ki aslâ yapamayacaksınız,[20] öyle ise o ateşten sakının ki, yakıtı insanlarla taşlardır; (ve)kâfirler için hazırlanmıştır!
25. (Habîbim, yâ Muhammed!) Îmân edip sâlih ameller işleyenlere, şübhesiz kendileri için altlarından ırmaklar akan Cennetler olduğunu müjdele! (Onlar) ne zaman rızık olarak oradan, herhangi bir meyveden rızıklandırılsalar: "Bu, daha önce rızıklandırıldığımız şeydir" derler. Çünki bu (Cennet ni'metleri), kendilerine (dünyadaki rızıklarıyla) birbirine benzer şekilde verilir. Onlar için orada tertemiz zevceler de vardır ve onlar, orada ebedî olarak kalıcıdırlar.
26. Şübhesiz ki Allah, (kullarına doğru yolu göstermek için) bir sivrisineği, (hattâ küçüklük ve kıymetsizlikte) ondan da öte (daha aşağı) bir şeyi misâl getirmekten çekinmez. Ama îmân edenler, bunun Rablerinden (gelen) hak olduğunu hemen bilirler. İnkâr edenlere gelince: "Şimdi Allah, misâl olarak bununla neyi murâd etti?" derler.[21] (Allah,) onunla birçok kimseyi dalâlete atar, birçok kimseyi de hidâyete erdirir. Fakat onunla ancak fâsıkları dalâlete düşürür.
27. O kimseler (o fâsıklardır) ki, Allah'ın ahdini (O'na verdikleri sözü) kat'iyen kabûlünden sonra bozarlar,[22] Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi[23] (akrabâlar ve mü'minler arasındaki irtibâtı) keserler ve yeryüzünde fesad çıkarırlar. İşte onlar, zarara uğrayanların ta kendileridir.
28. (Ey kâfirler!) Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz ki, (siz) ölüler idiniz de, size (O) hayat verdi. Sonra sizi öldürecek, sonra sizi (tekrar) diriltecek, sonra da ancak O'na döndürüleceksiniz.
29. Yerde ne varsa hepsini sizin için yaratan, sonra göğü (yaratmayı) kasdedip onları yedi (kat) semâ olarak tanzîm eden O'dur.[24]Ve O, her şeyi hakkıyla bilendir.
30. (Ey Habîbim!) Bir zaman Rabbin, meleklere: "Şübhesiz ki ben, yeryüzünde (insanı) bir halîfe kılacak olanım" buyurmuştu; (melekler:) "Orada fesad çıkaracak ve orada kanlar dökecek bir kimse mi kılacaksın? Hâlbuki biz, hamdin ile (seni) tesbîh ediyoruz ve seni takdîs ediyoruz" dediler. (Rabbin de onlara:) "Sizin bilemeyeceğiniz şeyleri, şübhesiz ki ben bilirim!" buyurdu.

---

[20] "Kur'ân-ı Hakîm yirmi üç senede değil, belki bin üç yüz senede bütün ins ve cinne karşı bu meydanı okumuş ve okuyor! Hâlbuki evvelki zamanda o kâfirler can, mal ve ıyâlini (âilelerini) tehlikeye atıp, en dehşetli yol olan harb yolunu ihtiyâr ederek (seçerek), en kolay veen kısa olan muâraza (sözle karşılık verme) yolunu terk ettiler. Demek muâraza yolu mümkün değildi." (Zülfikār, 19. Mektûb, 85)
Ayrıca bakınız; (Yunus Suresi 38'inci Ayetin Haşiyesi; Hud Suresi 13'üncü Ayetin Haşiyesi)

[21] "Temsîlât-ı Kur'âniyedeki (Kur'ân'da verilen misâllerdeki) hikmeti fehmetmek (anlamak) için Allah cânibinden (tarafından) nûr-ı îmanla bakmak lâzım(dır)." (İşârâtü'l-i'câz, 214)

[22] "Cenâb-ı Hakk'ın ahdi (aldığı söz), meşîet (dileme), hikmet, inâyetin (ihsânın) ipleriyle örülmüş nûrânî bir şerittir ki, ezelden ebede kadar uzanmıştır. Bu nûrânî şerit, kâinâtta nizâm-ı umûmî (umûmî düzen) şeklinde tecellî ederek (görünerek) silsilelerini kâinâtın envâına (her çeşidine) dağıtmış. Ve en acîb silsilesini nev'-i beşere (insan nev'ine) uzatmıştır. Ve rûh-ı beşerde pek çok isti'dad ve kābiliyetlerin tohumlarını ekmiştir. Fakat o isti'dadların terbiyesini ve netîcesini cüz'-i ihtiyârînin (insanın cüz'î irâdesinin) eline vermiştir. O cüz'-i ihtiyârînin yularını da şeriatın ve delâil-i nakliyenin (naklî delillerin) eline vermiştir. Binâenaleyh Cenâb-ı Hakk'ın ahdini bozmamak ve îfâ etmek, ancak o isti'dadların lâyık ve münâsib oldukları yerlerine sarf etmekle olur. Ahdin nakzı ise, bozmak ve parçalamaktan ibârettir." (İşârâtü'l-i'câz, 224)

[23] "Bu cümledeki emir iki kısımdır. Birisi, teşrîî (dînî bir hüküm koymaya dâir)dir ki, sıla-i rahim ile ta'bîr edilen akrabâ ve mü'minler arasında şer'an (dînen) emredilen muvâsala (irtibat) hattıdır. Diğeri, emr-i tekvînîdir (yaratılışa âid emirdir) ki, fıtrî kānunlar ile âdetullâhın tazammun ettiği (Allah'ın yaratılışa âid kānunlarının içinde olan) emirlerdir. Meselâ ilmin i'tâsı (verilmesi), ma'nen ameli emrediyor; zekânın i'tâsı, ilmi emrediyor; isti'dâdın bulunması, zekâyı emrediyor; ve hâkezâ (bunun gibi) aklın verilmesi, ma'rifetullâhı (Allah'ı tanımayı); kudretin verilmesi, çalışmayı; cesâretin verilmesi, cihâdı ma'nen ve tekvînen (yaratılış gereği olarak) emrediyor. İşte o fâsıklar, bu gibi şeylerin arasında şer'an ve tekvînen te'sîs edilen muvâsala hattını kesiyorlar. Meselâ onların akılları ma'rifetullâha, zekâları ilme küs olduğu gibi; akrabâlara ve mü'minlere dahi dargın olup, gidip gelmiyorlar." (İşârâtü'l-i'câz, 225)

[24] Yedi kat semâ için, bakınız; (Lem'alar, 12. Lem'a, 67; İşârâtü'l-i'câz, 239)

31. Ve Âdem'e isimlerin hepsini öğretti,[25] sonra onları melekler arz ederek: "Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, haydi şunların isimlerini bana bildirin!" buyurdu.
32. (Melekler) dediler ki: "Seni (her türlü noksanlıktan) tenzîh ederiz; senin bize öğrettiklerinden başka bizim için bir ilim yoktur. Şübhe yok ki Alîm (her şeyi bilen), Hakîm (her işi hikmetli olan) ancak sensin!"
33. (Allah:) "Ey Âdem! Onların isimlerini kendilerine (meleklere) bildir!" buyurdu. Bunun üzerine (Âdem) onların isimlerini kendilerine bildirince (Allah): "Size demedim mi? Göklerin ve yerin gaybını (size gizli olan sırlarını) şübhesiz ben bilirim! Ve (siz) neyi açıklarsanız ve (içinizde) neyi gizlerseniz, (ben) bilirim!" buyurdu.
34. O vakit meleklere: "Âdem'e secde edin!"[26]demiştik; (cinlerden olan) İblis hâriç, hemen secde ettiler. (O) dayattı ve büyüklük tasladı, böylece kâfirlerden oldu.
35. Hem demiştik: "Ey Âdem! Sen zevcen (Havvâ) ile Cennete yerleş; dilediğiniz yerde ondan bol bol yiyin; fakat şu ağaca yaklaşmayın, sonra zâlimlerden olursunuz!"
36. Derken şeytan onları(n ayaklarını) oradan kaydırdı da içinde bulundukları şeyden (o ni'metten) onları çıkardı. Bunun üzerine (biz onlara) şöyle dedik: "(Ey Âdem, Havvâ ve Şeytan!) Birbirinize düşman olarak inin![27] Artık sizin için yeryüzünde bir zamâna kadar bir yerleşme ve bir faydalanma vardır."
37. Nihâyet Âdem, Rabbinden birtakım kelimeler[28] aldı (ve onlarla yalvardı, tevbe etti), bunun üzerine (Rabbi) tevbesini kabûl etti. Çünki Tevvâb (tevbeleri çok kabûl eden), Rahîm (merhameti bol olan) ancak O'dur.
38. (Onlara şöyle) dedik: "Hep birlikte oradan inin!" Artık benden size bir hidâyet gelir de kim hidâyetime tâbi' olursa, o takdirde onlara hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olmazlar.
39. O inkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar ateş ehlidirler! Onlar orada ebedî olarak kalıcıdırlar.
40. Ey İsrâiloğulları! Size ihsân ettiğim ni'met(ler)imi hatırlayın; (îmân edeceğinize dâir) bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, (ben de Cennete girmeniz husûsunda) size verdiğim sözü yerine getireyim ve artık yalnızca benden korkun!
41. Berâberinizde olanı (Tevrât'ı) tasdîk edici olarak indirdiğime (Kur'ân'a) da îmân edin ve onu inkâr eden(ler)in ilki siz olmayın! Ve âyetlerimi, (karşılığında ne alsanız) az (düşecek) bir fiyata satmayın ve artık yalnızca benden sakının!
42. Hem siz (doğru olanı) bile bile hakkı bâtıl ile karıştırmayın ve hakkı gizlemeyin!
43. Hem namazı hakkıyla edâ edin, zekâtı verin ve rükû' edenlerle berâber rükû' edin![29]
44. Siz Kitâbı okuyor olduğunuz hâlde, insanlara iyiliği emredip de kendinizi unutuyor musunuz? Hiç akıl erdirmez misiniz?

---

[25] "Şahs-ı Âdem'e ta'lîm-i esmâ (isimlerin öğretilmesi) ünvânıyla nev'-i benî Âdem'e (Âdemoğullarına) ilhâm olunan bütün ulûm ve fünûnun (ilimlerin ve fenlerin) ta'lîmini ifâde eder." (Zülfikār, 25. Söz, 32)

[26] Buradaki secde emri, Allah'a itâat, Âdem (AS)'a selâm ve hürmet içindir. (İbn-i Kesîr, c. 1, 53)
"Âdem'e melâikenin secde etmesi ve şeytanın etmemesi hâdisesiyle nev'-i insana, semekten (balıktan) meleğe kadar ekser mevcûdât (varlıklar) musahhar (itâatkâr) olduğu gibi, yılandan şeytana kadar muzır (zararlı) mahlûkātın dahi ona itâat etmeyip düşmanlık ettiğini ifâde ediyor." (Zülfikār, 25. Söz, 32)
Ayrıca bakınız; (En'am Suresi 113'üncü ayetin haşiyesi; En'am Suresi 142'nci ayetin haşiyesi; Araf suresi 18'inci ayetin haşiyesi; Araf Suresi 136'ncı ayetin haşiyesi; İbrahim Suresi 22'nci ayetin haşiyesi; Sebe Suresi 21'inci ayetin haşiyesi)

[27] Âdem (AS)'ın Cennetten çıkarılmasındaki hikmetler için bakınız; (Ta-ha Suresi 123'üncü ayetin haşiyesi)

[28] Buradaki "birtakım kelimeler" ta'bîri, A'râf Sûresinin 23. âyetinde îzâh edilmektedir. (Nesefî, c. 1, 84)

[29] Kur'ân-ı Kerîm'in her cüz'ü dört hizbe bölünmüştür. Bir tilâvet âdâbı olarak, Kur'ân okuyan kişi, kırâetini mevzûnun tamamlandığı yerlerde bitirmelidir. Bu hususta bir kolaylık olmak üzere, âyet sonlarındaki ((ع secâvendleri gibi, sahîfe kenarlarındaki bu hizb işâretleri de ekseriyet i'tibâriyle böyle yerleri göstermekte olup, bu işâretlerdeki حزب[Hizb] kelimesinin tam karşısında bulunan âyetle, kırâet ma'nâ cihetiyle tamamlanmaktadır. (Karaçam, 502)

45. O halde sabır ve namaz ile (Allah'dan yardım isteyin![30] Hâlbuki şübhesiz o, (Allah'a) gönülden bağlı olanlardan başkasına elbette ağır gelir.
46. Onlar ki, gerçekten kendilerinin Rablerine kavuşacak kimseler olduklarını ve gerçekten kendilerinin ancak O'na dönecek kimseler olduklarını sezerler (kat'î olarak îmân ederler).
47. Ey İsrâiloğulları! Size ihsân ettiğim ni'met(ler)imi ve gerçekten benim sizi (bir zamanlar) âlemlere üstün kıldığımı hatırlayın!
48. Ve öyle bir günden sakının ki, (o gün) kimse, kimse nâmına bir şey ödemez, ondan (Allah'ın izni olmadıkça) bir şefâat de kabûl edilmez, ondan bir fidye de alınmaz ve onlar yardım (da) olunmazlar!
49. Hem bir zaman sizi Fir'avun ehlinden kurtarmıştık; (onlar) sizi azâbın en kötüsüne (evlâd acısına) ma'ruz bırakıyorlar, (yeni doğan) oğullarınızı boğazlıyor, kadınlarınızı (kız çocuklarınızı) ise hayatta bırakıyorlardı.[31] İşte bunda (size revâ görülen bu zulümlerde), Rabbinizden büyük bir imtihan vardı.
50. Hani sizin için denizi yarıp da sizi kurtarmış ve siz (hayretle) bakıp dururken Fir'avun ehlini suda boğmuştuk.
51. Yine bir vakit Mûsâ ile kırk gece[32] için sözleşmiştik; sonra onun (Tûr'a gitmesinin) ardından siz zâlim kimseler olarak buzağıyı (ilâh) edindiniz.
52. Sonra bunun arkasından sizi affettik, tâ ki şükredesiniz.
53. Hani Mûsâ'ya Kitâb'ı ve (hak ile bâtılı ayıran) Furkān'ı vermiştik, tâ ki hidâyete eresiniz.
54. O vakit Mûsâ, kavmine: "Ey kavmim! Şübhe yok ki siz, buzağıyı (ilâh) edinmekle kendinize zulmettiniz; öyle ise yaratanınıza tevbe edip, nefislerinizi öldürün![33] Bu (hâliniz), yaratanınızın katında sizin için daha hayırlıdır" dedi. Bunun üzerine (Allah) tevbenizi kabûl etti. Şübhesiz ki Tevvâb (tevbeleri çok kabûl eden), Rahîm (çok merhametli olan) ancak O'dur.

---

[30] "Cenâb-ı Hakk, Hakîm ismi muktezâsı (gereği) olarak, vücûd-ı eşyâda (varlıkların yaratılmasında) bir merdivenin basamakları gibi bir tertib vaz' etmiş (sıra koymuş). Sabırsız adam teennî (ihtiyat) ile hareket etmediği için, basamakları ya atlar düşer veya noksan bırakır, maksud damına çıkamaz. Onun için hırs mahrûmiyete sebebdir. Sabır ise müşkilâtın anahtarıdır (zorluklardan kurtuluşa vesîledir) ki, اَلْحَرِيصُ خَائِبٌ خَاسِرٌ[Hırs gösteren mahrumdur, zarardadır] اَلصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ[Sabır, ferahlığın anahtarıdır] durûb-ı emsâl (atasözü) hükmüne geçmiştir. Demek Cenâb-ı Hakk'ın inâyet ve tevfîki (yardımı ve muvaffakıyeti), sabırlı adamlar ile berâberdir." (Mektûbât, 23. Mektûb, 106)
"Âbid (ibâdet eden), namazında der: اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ[Şehâdet ederim ki Allah'dan başka ilâh yoktur!] Yani: 'Hâlık ve Rezzâk (yaratan ve rızık veren), O'ndan başka yoktur. Zarar ve menfaat, O'nun elindedir. O, hem Hakîmdir, abes (lüzumsuz) iş yapmaz. Hem Rahîmdir, ihsânı, merhameti çoktur' diye i'tikād ettiğinden (inandığından), her şeyde bir hazîne-i rahmet kapısını bulur, duâ ile çalar. Hem her şeyi kendi Rabbisinin emrine musahhar (itâatkâr)görür, Rabbisine ilticâ eder (sığınır). Tevekkül ile istinâd edip her musîbete karşı tahassun eder (sığınır). Îmânı, ona bir emniyet-i tâmme (tam bir güven) verir." (Sözler, 3. Söz, 8)

[31] Fir'avun'un bu katliâma girişmesinin sebebi, kâhinlerin kendisine: "İsrâiloğullarından yeni dünyaya gelen bir çocuk senin saltanatına son verecek" diye haber vermeleri idi. (Nesefî, c. 1, 77)
"Benî İsrâil'in, oğullarının kesilip kadın ve kızlarını hayatta bırakmak, bir Fir'avun zamânında yapılan bir hâdise ünvânıyla, yahudi milletinin ekser (pek çok) memleketlerde, her asırda ma'ruz olduğu müteaddid (çok sayıda) katliâmları, kadın ve kızları, hayât-ı beşeriye-i sefîhânede (insanların gayr-i meşrû' hayâtında) oynadıkları rolü ifâde eder." (Zülfikār, 25. Söz, 33)

[32] Burada geçen "kırk gece", Hz. Mûsâ (AS)'ın Zilka'de ayının başından Zilhıcce'nin onuna kadar, Tûr dağında oruçlu olarak geçirdiği kırk gündür. Bu sürenin sonunda Mûsâ (AS) bizzat kelâm-ı İlâhîye mazhar olmuş ve kendisine Tevrât verilmiştir. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 77)

[33] Pek çok tefsirlerde, "Nefislerinizi öldürün!" emriyle kasdedilen kimselerin, buzağıya taparak dinden çıkanlar olduğu beyân edilmektedir. Bu emir gereği o günahkârlardan öncelikle tevbe etmeleri istendi ve kabûl etmeyenlerle harb edildi. Öyle ki bu savaşta öldürülenlerin sayısının yetmiş bini bulduğu rivâyet edilmektedir. Diğer bir ma'nâ ise bu emrin mecâzî oluşudur ki, bu durumda onlardan nefislerini terbiye etmeleri, bir daha böyle hâllere girmemeleri istenmiştir. (Elmalılı, c. 1, 355)

55. Bir zaman da: “Ey Mûsâ! (Biz) Allah’ı açıkça görmedikçe aslâ sana îmân etmeyeceğiz!” demiştiniz de, siz (olup bitene hayretle) bakadururken sizi yıldırım yakalayıvermişti.
56. Sonra şükredesiniz diye, ölümünüzün ardından sizi dirilttik.
57. Hem (Tih çölünde) üzerinizi bulutlarla gölgeledik ve size kudret helvası ile bıldırcın indirdik. (Ve:) “Sizi rızıklandırdığımız temiz şeylerden yiyin!” (dedik). Artık (onlar) bize zulmetmediler; fakat (aslında) kendilerine zulmediyorlardı.
58. Yine bir zaman (size) şöyle demiştik: “Şu şehre (Kudüs’e) girin de ondan dilediğiniz yerde bol bol yiyin; (ama) kapıdan secde eden kimseler olarak girin ve ‘ حِطَّةٌ (Yâ Rab! Bizi affet!)’ deyin ki, size hatâlarınızı bağışlayalım!” Çünki (biz,) iyilik edenlere (mükâfâtlarını daha da) artıracağız.
59. Fakat o zulmedenler, (alay ederek o sözü) kendilerine söylenenden başka bir sözle (buğday ma‘nâsındaki ‘hınta’ ile) değiştirdiler (biz) de isyân etmekte olduklarından dolayı zulmedenlerin üzerine gökten kötü bir azab indirdik.
60. Ve bir zaman Mûsâ (Tih çölünde) kavmi için su istemişti de (ona): “Asânla taşa vur!” dedik. Bunun üzerine (taşa vurunca) ondan on iki pınar fışkırdı.[34] Doğrusu her kabîle (su) içeceği yeri bildi. (Onlara şöyle dedik:) “Allah’ın (size lûtfettiği) rızkından yiyin, için; fakat fesad çıkarıcılar olarak yeryüzünde bozgunculuk yapmayın!”
61. Yine bir vakit şöyle demiştiniz: “Ey Mûsâ! (Biz) tek bir yemeğe (kudret helvası ile bıldırcına) aslâ sabredemeyeceğiz; bizim için Rabbine duâ et de, bize yerin bitirdiği şeylerden, sebzesinden, hıyarından, buğdayından, mercimeğinden ve soğanından çıkarsın!” (Mûsâ da onlara:) “O hayırlı olanı, bu daha aşağı olanla değiştirmek mi istiyorsunuz? (Öyle ise) bir şehre inin, (çünki kendiniz için) istediğiniz şeyler (orada) elbette vardır” dedi. Böylece üzerlerine zillet ve meskenet (yoksulluk damgası) vuruldu[35] ve Allah’dan (gelen) bir gazaba uğradılar.[36] Bu, şübhesiz onların, Allah’ın âyetlerini inkâr ediyor ve haksız yere (haksızlıklarını bile bile) peygamberleri öldürüyor olmaları sebebiyledir. (Bütün) bu(nlar), isyân etmeleri ve haddi aşmakta olduklarından dolayıdır.
62. Şübhesiz ki (zâhiren) îmân edenler, yahudi olanlar, hristiyanlar ve sâbiîler[37] yok mu, (onlardan) kim Allah’a ve âhiret gününe (hakîkaten) îmân edip sâlih bir amel işlerse, artık

---

[34] “Cenâb-ı Hakk, şu âyetin lisân-ı remziyle (işâretiyle) ma‘nen diyor ki: ‘Ey insan! Mâdem bana i‘timâd eden bir abdimin (kulumun) eline öyle bir asâ veriyorum ki, her istediği yerde âb-ı hayâtı (suyu) onunla çeker. Sen de benim kavânîn-i rahmetime istinâd etsen (rahmetimin kānunlarına dayansan), şöyle ona benzer veyâhut ona yakın bir âleti elde edebilirsin. Haydi et!’ İşte beşer terakkıyâtının (insanlığın ilerlemelerinin) mühimlerinden birisi, bir âletin îcâdıdır ki, ekser yerlerde vurulduğu vakit suyu fışkırtıyor. Şu âyet ondan daha ileri, nihâyât ve gāyât-ı hudûdunu (en son ve en yüksek sınırlarını) çizmiştir.” (Zülfikār, 25. Söz, 80)

[35] Yahûdi milleti hubb-ı hayat (hayat sevgisi) ve dünyaperestlikte ifrat ettikleri için her asırda zillet ve meskenet (aşağılanma) tokadını yemeğe müstehak olmuşlar. Fakat bu Filistin mes’elesinde hubb-ı hayat ve dünyaperestlik hissi değil, belki Enbiyâ-i Benî İsrâiliyenin (Benî İsrâil peygamberlerinin) mezaristanı olan Filistin, o eski peygamberlerin kendi milliyetlerinden bulunmaları cihetiyle bir cihette bir ehemmiyeti hiss-i millî ve dînî olmasından çabuk tokat yemiyorlar. Yoksa koca Arabistan’da az bir zümre hiç dayanamayacaktı, çabuk meskenete gireceklerdi. (Şuâ‘lar, 533)

[36] “Hayât-ı ictimâiye-i beşeriyeyi (insanlığın ictimâî hayâtını) sarsan ve sa‘y-i ameli, sermâye ile (işçiyi işverenle) mübâreze (mücâdele) ettirip fukarâyı zenginlerle çarpıştıran, muzâaf ribâ (kat kat fâiz) yapıp bankaları te’sîse sebebiyet veren ve hîle ve hud‘a (aldatma) ile cem‘-i mâl eden (mal toplayan) o millet olduğu gibi, mahrum kaldıkları ve dâimâ zulmünü gördükleri hükûmetlerden ve gāliblerden intikamlarını almak için her çeşit fesad komitelerine karışan ve her nevi‘ ihtilâle parmak karıştıran yine o millet(tir). (...) İşte şu milletin seciyelerinde (huylarında) ve mukadderâtında münderic (yerleşmiş) olan şöyle müdhiş desâtir (düsturlar)içindir ki, Kur’ân onlara karşı pek şiddetli davranıyor. Dehşetli sille-i te’dib (hadlerini bildiren tokat) vuruyor.” (Zülfikār, 25. Söz, 33)

[37] Yehûda, Hz. Ya‘kūb (AS)’ın on iki evlâdından en büyüğünün ismi iken zamanla umum İsrâiloğulları için de kullanılmıştır. Sâbiî, İslâmiyet, hristiyanlık ve yahudiliğin dışında bulunan bütün din mensublarına denir. Husûsî ma‘nâda ise, meleklere, yıldızlara veya putlara tapanlara denilmiştir. (İbn-i Kesîr, c. 1, 72)

onların, Rableri katında mükâfâtları vardır; onlara hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olmazlar.
63. Ve bir zaman sizin sağlam sözünüzü almış, Tûr (dağın)ı da üzerinize (hemen yıkılacak bir vaziyette) kaldırmıştık. “Size verdiğimiz (Kitâb)ı kuvvetle tutun ve içinde bulunanları (amel ederek) hatırlayın ki, (günahlardan) sakınasınız!” (buyurmuştuk).
64. Sonra bunun ardından yüz çevirdiniz. Fakat üzerinize Allah’ın ihsânı ve rahmeti (tevbelerinizi kabûl etmesi) olmasaydı, mutlakā zarara uğrayanlardan olurdunuz.
65. İçinizden Cumartesi gününde haddi aşanları da elbette bilirsiniz.[38] Bu yüzden onlara: “Aşağılık maymunlar olun!” demiştik.
66. Böylece bunu (bu hâdiseyi) önündekilere ve arkasındakilere (o zamanda bulunanlara ve ardından geleceklere) ibret verici bir cezâ, takvâ sâhiblerine ise bir nasîhat kıldık.
67. Yine bir zaman Mûsâ, kavmine: “Şübhe yok ki Allah, size bir bakara (bir sığır) kesmenizi emrediyor!” demişti.[39] (Onlar:) “Bizi alaya mı alıyorsun?” dediler. (Mûsâ:) “(Ben) öyle câhillerden olmaktan Allah’a sığınırım!” dedi.
68. (Onlar:) “Bizim için Rabbine duâ et, onun ne olduğunu bize iyice açıklasın!” dediler. (Mûsâ) şöyle dedi: “Muhakkak ki O (Rabbim) buyuruyor ki: ‘Doğrusu o, ne yaşlı ne de genç, bu (ikisi)nin arası (orta yaşta) bir sığırdır.’ Artık ne emrolunuyorsanız, yapın!”
69. (Onlar bu def‘a:) “Bizim için Rabbine duâ et, onun renginin ne olduğunu(da) bize açıklasın!” dediler. (Mûsâ) şöyle dedi: “Şübhesiz O (Rabbim) buyuruyor ki: ‘Doğrusu o, rengi sapsarı, bakanların hoşuna giden bir sığırdır.’ ”
70. (Onlar tekrar şöyle) dediler: “Bizim için Rabbine duâ et, onun ne olduğunu bize iyice açıklasın! Çünki bize göre sığırlar birbirine benzer geldi. Bununla berâber eğer Allah dilerse, şübhesiz biz elbette doğruyu bulan kimseler (olur)uz.”
71. (Mûsâ şöyle) dedi: “Şübhesiz O (Rabbim) buyuruyor ki: Doğrusu o, ne yeri sürmek üzere boyunduruğa vurulan, ne de (su taşıyarak) ekin sular bir sığırdır. Kusursuzdur, onda bir alaca yoktur.” (Onlar:) “İşte şimdi gerçeği getirdin!” dediler. Bunun üzerine onu (bulup) kestiler, fakat nerede ise (bunu) yapmayacaklardı.
72. Hem hani bir zaman siz, bir kimseyi öldürmüştünüz de, onun (kātili) hakkında birbirinizle münâkaşa etmiştiniz. Hâlbuki Allah, gizlemekte olduğunuzu hakkıyla ortaya çıkarıcıdır.
73. Bunun üzerine: “(Boğazladığınız sığırın) bir parçasıyla ona (o ölüye) vurun!”[40] demiştik. Allah, ölüleri işte böyle diriltir ve akıl erdiresiniz diye size âyetlerini gösterir!

---

[38] İsrâiloğullarına, Cumartesi gününe hürmet etmeleri ve o günü sâdece ibâdetle geçirmeleri emredilmişti. Ayrıca o gün balık avlamaları da haram kılınmıştı. Fakat onlar, Allah’ın bu emirlerine muhâlefet etmekle haddi aşmışlardı. (Nesefî, c. 1, 96)

[39] “Mısır Kıt‘ası, kumistan (çöl) olan Sahrâ-yı Kebîr’in bir parçası olduğundan Nîl-i Mübârek’in feyziyle (akmasıyla) gāyet mahsûldar (verimli) bir tarla hükmüne geçtiğinden, o Cehennem-nümûn (Cehennem gibi) sahrâ komşuluğunda şöyle Cennet-misâl bir mevki‘-i mübârekin bulunması, filâhat (çiftçilik) ve zirâatı ahâlisinde pek merğub (rağbetli) bir sûrete getirmiş ve o sekenenin (ahâlinin) seciyesine (ahlâkına) öyle tesbît etmiş (yerleştirmiş) ki, zirâatı kudsiye ve vâsıta-i zirâat olan bakarı ve sevri (sığır ve öküzü) mukaddes, belki ma‘bud (ilâh) derecesine çıkarmış. Hattâ o zamandaki Mısır milleti sevre, bakara ibâdet etmek derecesinde bir kudsiyet vermişler. İşte o zamanda Benî İsrâîl dahi, o kıt‘ada neş’et ediyordu (yaşıyordu) ve o terbiyeden bir hisse aldıkları, icl (buzağı) mes’elesinden anlaşılıyor.
İşte Kur’ân-ı Hakîm, Hazret-i Mûsâ Aleyhisselâm’ın risâletiyle (peygamberliğiyle), o milletin seciyelerine girmiş ve isti‘dadlarına (kābiliyetlerine) işlemiş olan o bakarperestlik mefkûresini (öküze tapma fikrini) kesip öldürdüğünü, bir bakarın zebhiyle (kesilmesiyle) ifhâm ediyor (anlatıyor).” (Zülfikār, 25. Söz, 73)

[40] Rivâyete göre İsrâiloğulları, ineğini çok seven bir şahıstan, böyle bir ineği buldular ve derisi dolusunca altın karşılığında satın alıp kestiler. Bir uzvunu, kātilinin kim olduğu husûsunda münâkaşa ettikleri ölüye vurdular. Bunun üzerine ölü, damarlarından kanlar akar bir hâlde doğruldu. Ona: “Seni kim öldürdü?” dediler. O da: “Beni filanca öldürdü” dedi. (Nesefî, c. 1, 99)

74. Sonra bunun ardından kalbleriniz katılaştı; artık onlar taş gibi veya daha katıdırlar. Hâlbuki doğrusu o taşlardan öylesi vardır ki, ondan nehirler fışkırır; elbette onlardan öylesi de vardır ki, yarılır da ondan su çıkar. Hem onlardan şübhesiz öylesi de vardır ki, Allah korkusundan düşüp yuvarlanır! Allah ise, yapmakta olduklarınızdan gāfil değildir.[41]
75. (Ey mü'minler! Onların) size inanacaklarını mı ümîd ediyorsunuz? Hâlbuki gerçekten onlardan bir fırka vardı ki, Allah'ın kelâmını işitirler, sonra onu anlamalarının ardından, kendileri bile bile onu tahrîf eder (değiştirir)lerdi.
76. Îmân edenlerle karşılaştıkları zaman: "(Biz de) îmân ettik!" derler. Birbirleriyle baş başa kalınca da (reisleri onlara): "Allah'ın size (Tevrât'ta) açıkladığı(Muhammed'in sıfatları)nı, Rabbinizin huzûrunda size karşı onunla delil getirsinler diye mi onlara (o mü'minlere) anlatıyorsunuz? Hiç akıl erdirmez misiniz?" dediler.[42]
77. Hem (onlar) bilmiyorlar mı ki, şübhesiz Allah, neyi gizlerler ve neyi açıklarlarsa bilir.[43]
78. Onlardan ümmî olanlar da vardır ki, Kitâb'ı (Tevrât'ı) bilmezler; ancak (reislerinden duydukları) boş temennîler(i bilirler) ve onlar ancak zanda bulunurlar.
79. Artık vay o kimselerin hâline ki, kitâbı elleriyle yazarlar da, sonra onu az bir fiyata satabilmek için: "Bu, Allah tarafındandır!" derler.[44] İşte ellerinin yazdıkları yüzünden onların vay hâline! Kazanmakta olduklarından dolayı da vay onlara!
80. Hem: "Sayılı birkaç günden başka bize ateş aslâ dokunmayacaktır!" dediler. (Ey Resûlüm! Onlara) de ki: "(Buna dâir) Allah katından bir söz mü aldınız, ki Allah sözünden aslâ dönmez, yoksa Allah'a karşı bilemeyeceğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?"
81. Hayır! Kim bir kötülük yapar ve günâhı kendisini kuşatır (da kâfir olarak ölür)se, işte onlar Cehennem ehlidirler! Onlar orada ebedî olarak kalıcıdırlar.[45]
82. Îmân edip sâlih ameller işleyenlere gelince, işte onlar Cennet ehlidirler. Onlar (da) orada ebedî olarak kalıcıdırlar.[46]

---

[41] "Ey Benî İsrâil ve ey Benî Âdem! Kalb katılığı ve kasâvetinizle öyle bir Zât-ı zü'l-Celâl'in evâmirine (emirlerine) karşı itâatsizlik ediyorsunuz ve öyle bir Şems-i Sermedî'nin ziyâ-yı ma'rifetine (O'nu ta'rîf eden nûrlu delillere) gafletle gözlerinizi yumuyorsunuz ki, Mısır'ınızı Cennet sûretine çeviren Nîl-i Mübârek gibi koca nehirleri, âdî (basit), câmid (ruhsuz) taşların ağızlarından akıtıp mu'cizât-ı kudretini (kudretinin mu'cizelerini), şevâhid-i vahdâniyetini (birliğinin şâhidlerini) o koca nehirlerin kuvvet ve zuhûr (çıkış) ve ifâzaları (akmaları) derecesinde, kâinâtın kalbine ve zemînin (yeryüzünün) dimâğına vererek, cin ve insin kulûb ve ukūlüne (kalblerine ve akıllarına) isâle ediyor (akıtıyor). Hem hissiz, câmid bazı taşları böyle acîb bir tarzda mu'cizât-ı kudretine mazhar etmesi; güneşin ziyâsı (ışığı) güneşi gösterdiği gibi, o Fâtır-ı zü'l-Celâl'i (celâl sâhibi yaratıcıyı) gösterdiği hâlde, nasıl O'nun o nûr-ı ma'rifetine karşı kör olupgörmüyorsunuz?" (Zülfikār, 25. Söz, 77)

[42] Münâfıklar hakkında, bakınız; (Bakara Suresi 20'nci ayetinin haşiyesi)

[43] "Perdesiz güneşe karşı zemin yüzündeki eşyâ (her şey) güneşi görmemesi kābil (mümkün) olmadığı gibi, o Alîm-i zü'l-Celâl'in nûr-ı ilmine karşı eşyânın (varlıkların) gizlenmesi bin derece daha gayr-i kābildir, muhâldir (imkânsızdır). Çünki huzur var. Yani her şey dâire-i nazarındadır ve mukābildir ve dâire-i şühûdundadır ve her şeye nüfûzu var (Her şeye bakar ve görür ve ilmi her şeyin derinliklerine işler)." (Mektûbât, 20. Mektûb, 73)

[44] Rivâyete göre yahudiler Hz. Muhammed (ASM)'ı Tevrât'ta; gözbebekleri siyah ve iri, orta boylu, dalgalı saçlı, güzel yüzlü biri olarak vasfedilmiş buldukları hâlde, hasedlerinden kendi kitablarındaki bu sıfatları değiştirerek, o haber verilen Peygamberi; uzun boylu, mâvi gözlü, düz saçlı bir kimse gibi göstermişlerdi. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 104)

[45] "Kâfir, az bir ömürde bir günah işlemiş; fakat o günah içinde nihâyetsiz bir cinâyet var. Çünki küfür, bütün kâinâtı tahkîrdir (aşağılamaktır), kıymetlerini tenzîl etmektir (düşürmektir) ve bütün masnûâtın vahdâniyete şehâdetlerini (san'atlı varlıkların Allah'ın birliğine şâhidlik etmelerini) tekzibdir (yalanlamadır) ve mevcûdât âyinelerinde cilveleri (varlıklar üzerinde parıltıları) görünen esmâ-i İlâhiyeyi tezyiftir (hafife almaktır). Onun için, mevcûdâtın hakkını kâfirden almak üzere, mevcûdâtın sultânı olan Kahhâr-ı zü'l-Celâl'in (celâl sâhibi ve kahredici olan Allah'ın) kâfirleri ebedî Cehenneme atması, ayn-ı hak ve adâlettir. Çünki nihâyetsiz cinâyet, nihâyetsiz azâbı ister." (Mektûbât, 12. Mektûb, 31)

[46] "İnsan bir ni'mete veya bir lezzete mazhar olduğu zaman, en evvel fikrini bozan ve insana vesvese veren, o ni'metin veya o lezzetin devâm edip etmeyeceği düşüncesidir. Bu vesveseli düşünceye mahal (yer) kalmamak üzere, Kur'ân-ı Kerîm bu cümle ile onların ezvâcıyla (eşleriyle), lezâiziyle (lezzetleriyle) berâber Cennette ale'd-

83. Yine bir vakit İsrâiloğullarından: “Allah’dan başkasına kulluk etmeyeceksiniz, ana-babaya, akrabâya, yetimlere ve yoksullara iyilik (edeceksiniz), insanlara dagüzellikle söyleyin, namazı hakkıyla edâ edin ve zekâtı verin!” diye sağlam söz almıştık. Sonra sizden pek azı müstesnâ, (hepiniz o sözünüzden) döndünüz, zâten siz yüz çevirici kimselersiniz.
84. Bir zaman da: “Birbirinizin kanlarını dökmeyeceksiniz ve birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız!” diye sağlam sözünüzü almıştık, sonra (bunu açıkça) kabûl ettiniz. Ve siz (buna) şâhidlik etmektesiniz.
85. (Bütün bunlardan) sonra, siz öyle kimselersiniz ki, birbirinizi öldürüyor ve içinizden bir kısmını yurtlarından çıkarıyor, onlara karşı kötülükte ve düşmanlıkta yardımlaşıyorsunuz. Eğer size esir olarak gelirlerse fidyelerini veri(p onları kurtarı)-yorsunuz; hâlbuki o, (onların, yurtlarından) çıkarılmaları size haram kılınmıştı. Yoksa Kitâb’ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Artık içinizden böyle yapanın cezâsı, dünya hayâtında rezîl olmaktan başka bir şey değildir! Kıyâmet gününde ise (onlar) azâbın en şiddetlisine uğratılırlar! Ve Allah, yapmakta olduklarınızdan gāfil değildir.[47]
86. İşte onlar, âhiret karşılığında dünya hayâtını satın alanlardır.[48] Bu yüzden onlardan azab hafifletilmez ve onlar (o gün) yardım olunmazlar.
87. And olsun ki, Mûsâ’ya Kitâb’ı (Tevrât’ı) verdik ve ondan sonra ard arda peygamberler gönderdik. Meryemoğlu Îsâ’ya da mu‘cizeler verdik ve Rûhü’l-Kudüs (Cebrâîl) ile ona kuvvet verdik. Buna rağmen, ne zaman bir peygamber nefislerinizin hoşlanmadığı bir şeyi size getirdi ise, büyüklük taslamadınız mı? Bu yüzden bir kısmını yalanladınız, (Zekeriyyâ ve Yahyâ’ya yaptığınız gibi) bir kısmını da öldürüyordunuz.
88. Hem (Peygambere:) “Kalblerimiz perdelidir! (Dediklerini anlamıyoruz)” dediler. Hayır! İnkâr etmeleri sebebiyle Allah onlara lâ‘net etmiştir (rahmetinden uzaklaştırmıştır); bu yüzden pek az inanırlar.
89. Hem onlara Allah tarafından, yanlarında bulunanı (Tevrât’ı) tasdîk edici bir Kitab (Kur’ân)[49] gelince, ki daha önce (o gönderilecek peygamberi vesîle yaparak) inkâr edenlere karşı zafer

---

devam (devamlı) kalacaklarını tebşîr etmekle (müjdelemekle), o kederli düşünceden kurtarmıştır.” (İşârâtü’l-i‘câz, 200)

[47] Bu sûredeki 83. ve 84. âyetler, Benî İsrâîl şeriatindeki meşhur evâmir-i aşere (on emir) hakkındadır. Allah’ın onlardan aldığı dört ahid; birbirlerini öldürmeme, yurtlarından çıkarmama, birbirlerine karşı düşmanlıkta yardımlaşmama ve içlerinden esir düşenleri kurtarmadır. Hâlbuki yahudiler, bu emirlerden sâdece sonuncusunu yapar, omuz omuza harb ettikleri kendi müttefiklerinin elinde bile olsa, esir düşen yahudileri kurtarmak için fidye verirlerdi. Kendilerine neden böyle yaptıkları sorulduğunda da bu ahdi i‘tirâf ederlerdi. (Elmalılı, c. 1, 397; Kurtubî, c. 2, 22)

[48] “Dünya mâdem fânîdir! Hem mâdem ömür kısadır! Hem mâdem gāyet lüzumlu vazîfeler çoktur! Hem mâdem hayât-ı ebediye burada kazanılacaktır! Hem mâdem dünya sâhibsiz değil! Hem mâdem şu misâfirhâne-i dünyanın gāyet Hakîm ve Kerîm bir Müdebbiri (idârecisi) var! Hem mâdem ne iyilik ne fenâlık, cezâsız (karşılıksız) kalmayacaktır! Hem mâdem لَايُكَلِّفُ اللهُ نَفْساً اِلَّا وُسْعَهاَ[Allah, kimseyi gücünün yetmeyeceği bir şeyle mükellef tutmaz] sırrınca teklîf-i mâlâyutâk (gücün yetmediği teklif) yoktur! Hem mâdem zararsız yol, zararlı yola müreccahtır (tercîh edilir)! Hem mâdem dünyevî dostlar ve rütbeler, kabir kapısına kadardır!
Elbette en bahtiyâr odur ki; dünya için âhiretini unutmasın, âhiretini dünyaya fedâ etmesin, hayât-ı ebediyesini hayât-ı dünyeviye için bozmasın, mâlâyânî (faydasız) şeylerle ömrünü telefetmesin; kendini misâfir telakkî edip (kabûl edip) misâfirhâne sâhibinin emirlerine göre hareket etsin; selâmetle kabir kapısını açsın saâdet-i ebediyeye (Cennete) girsin!” (Mektûbât, 16. Mektûb)

[49] “Ey ehl-i kitab! (Hristiyanlar ve yahudiler!) İslâmiyet’i kabûl etmekte size bir meşakkat yoktur. Size ağır gelmesin! Zîrâ size bütün bütün dîninizi terk etmenizi emretmiyor. Ancak i‘tikādâtınızı ikmâl (inançlarınızdaki eksikliklerinizi tamamlayınız) ve yanınızda bulunan esâsât-ı dîniye (dînin temelleri) üzerine binâ ediniz diye, teklifte bulunuyor. Zîrâ Kur’ân, bütün kütüb-i sâlifenin (geçmiş kitabların) güzelliklerini ve eski şeriatlarının kavâid-i esâsiyelerini (temel kāidelerini) cem‘ etmiş (toplamış) olduğundan, usûlde (asıl mes’elelerde) muaddil ve mükemmildir (düzeltici ve tamamlayıcıdır). Yani ta‘dîl ve tekmîl edicidir. Yalnız, zaman ve mekânın teğayyür etmesi (değişmesi) te’sîriyle tahavvül ve tebeddüle (değişikliğe) ma‘rûz olan fürûât kısmında (esâsa âid olmayan

istiyorlardı; işte (bu kadar iyi) tanıdıkları (o peygamber) kendilerine gelince, onu inkâr ettiler.[50] Bu yüzden, Allah'ın lâ'neti o kâfirler üzerinedir!
90. Allah'ın, kullarından dilediğine ihsânından (Kitab) indirmesine (hasedle) isyân ederek, Allah'ın indirdiğini (Kur'ân'ı) inkâr etmekle, mukābilinde kendilerini sattıkları şey ne kötüdür! Bu yüzden gazab üstüne gazaba uğradılar. İşte kâfirler için (pek) aşağılayıcı bir azab vardır.
91. Hem onlara: "Allah'ın indirdiğine îmân edin!" denildiği zaman: "(Biz sâdece) bize indirilene (Tevrât'a) îmân ederiz!" deyip, onun arkasındakini (Kur'ân'ı) inkâr ederler; hâlbuki o, yanlarında olanı tasdîk edici hak (bir Kitab)dır. (Ey Resûlüm! Onlara) de ki: "Eğer mü'min kimseler idiyseniz, o hâlde daha önce Allah'ın peygamberlerini niçin öldürüyordunuz?"
92. And olsun ki, Mûsâ size apaçık mu'cizelerle gelmişti; sonra onun (Tûr dağına gitmesinin) ardından, siz zâlim kimseler olarak buzağıyı (ilâh) edindiniz.
93. Hani sizin sağlam sözünüzü almış, Tûr'u da üzerinize kaldırmıştık. (Şöyle demiştik:) "Size verdiğimizi (Tevrât'ı) kuvvetle tutun ve (emrettiklerimizi) dinleyin!" (Onlar ise:) "İşittik ve isyân ettik!" dediler de inkârları sebebiyle kalblerine buzağı (sevgisi) içirildi(o muhabbet, âdetâ iliklerine işledi). (Ey Resûlüm! Onlara) de ki: "Eğer mü'min kimseler iseniz, inancınızın size kendisiyle emretmekte olduğu şey ne kötüdür!"
94. De ki: "Eğer âhiret yurdu (Cennet) Allah katında başka insanlara değil de, sâdece size âid ise, (ve bu iddiânızda) doğru kimseler iseniz, haydi ölümü temennî edin!"[51]
95. Hâlbuki ellerinin işlediği (günahlar) yüzünden, onu ebedî olarak aslâ temennî etmeyeceklerdir. Allah ise, zâlimleri hakkıyla bilendir.
96. And olsun ki, onları hayâta karşı insanların, hattâ şirk koşanların en hırslısı bulursun! Her biri bin sene yaşatılmayı arzu eder. Hâlbuki (çok) yaşatılması, onu azabdan uzaklaştırıcı değildir. Allah, ne yaparlarsa hakkıyla görendir.
97. (Ey Resûlüm!) De ki: "Kim Cebrâîl'e düşman ise,[52] artık şübhesiz (bilsin) ki onu (o Kur'ân'ı) senin kalbine, Allah'ın izniyle, kendinden önceki (kitab)ları tasdîk edici ve mü'minler için bir hidâyet ve müjde olmak üzere o (Cebrâîl) indirmiştir."
98. Kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrâîl'e ve Mîkâîl'e düşman ise, şübhesiz Allah da o kâfirlerin düşmanıdır.[53]

---

mes'elelerde) müessistir (yeni hükümler getirir). Bunda aklî ve mantıkî olmayan bir cihet yoktur." (İşârâtü'l-i'câz, 44)

[50] "Pek çok yahudi ulemâsı (âlimleri) ve nasârâ (hristiyan) ulemâsı, ikrâr (kabûl) ve i'tirâf etmişler ki: 'Kitablarımızda Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'ın evsâfı (vasıfları) yazılıdır.' (...) Ulemâ-i yehûdun en meşhurlarından İbn-i Sûriyâ ve İbn-i Ahtâb ve onun kardeşi Kâ'b ibn-i Üseyd ve Zübeyr ibn-i Bâtıyâ gibi meşhur ulemâ ve reisler, gayr-ı müslim kaldıkları hâlde ikrâr etmişler ki: 'Evet, kitablarımızda onun evsâfı vardır, ondan bahsediyorlar!' " (Zülfikār, 19. Mektûb, 67)
Ayrıca Tevrât, İncîl ve Zebûr'da Peygamber Efendimiz Aleyhissalâtü Vesselâm'dan bahseden yerler için, bakınız; (Zülfikār, 19. Mektûb, 66-73)

[51] " 'Eğer doğru iseniz mevti (ölümü) isteyiniz. Hiç istemeyeceksiniz.' İşte meclis-i Nebevîde (Peygamber meclisinde) küçük bir cemâatin cüz'î bir hâdise ünvânıyla milel-i insâniye (milletler) içinde hırs-ı hayat ve havf-ı memâtla (ölüm korkusuyla) en meşhur olan millet-i yehûdun (yahudi milletinin), tâ kıyâmete kadar lisân-ı hâlleri mevti istemeyeceğini ve hayat hırsını bırakmayacağını ifâde eder." (Zülfikār, 25. Söz, 33)

[52] Yahudiler Resûl-i Ekrem (ASM)'a: "Sana gökten hangi melek geliyor?" diye sordular. Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz: "Cebrâîl (AS) geliyor. Çünki O, Allah'ın gönderdiği peygamberlerin hepsinin dostudur" buyurdu. Bunun üzerine yahudiler: "O bizim düşmanımızdır. Çünki O, bize azab, savaş ve şiddet getirir. Eğer rahmet, yağmur ve nebâtları getiren Mîkâîl (AS) olsaydı sana îmân ederdik!" demeleri üzerine bu âyet nâzil olmuştur. (Nesefî, c. 1, 111)

[53] "Hılkat-i kâinâtın (kâinâtın yaratılışının) en ehemmiyetli netîcesi olan insanlarla münâsebât-ı Rabbâniyeyi (insanlar ile Allah arasındaki münâsebetleri) tebliğ ve izhâr eden (bildiren ve açıklayan) Cebrâîl Aleyhisselâm ve zîhayat (canlılar) âleminde en haşmetli ve en dehşetli olan diriltmek ve hayat vermek ve ölümle terhîs etmekteki Hâlık'a (yaratıcıya) mahsûs olan icrâat-ı İlâhiyeyi yalnız temsîl edip ubûdiyetkârâne (kulluk yaparak) nezâret eden

99. Celâlim hakkı için, sana apaçık âyetler indirdik! Hâlbuki onları fâsıklardan başkası inkâr etmez.
100. Nitekim ne zaman söz vererek bir andlaşma yapsalar, içlerinden bir kısmı onu bozmadı mı? Hayır! Onların çoğu îmân etmezler.
101. Hem onlara, Allah tarafından yanlarında olanı (Tevrât'ı) tasdîk edici bir peygamber gelince, kendilerine kitab verilenlerden bir tâife, sanki kendileri bilmiyorlarmış gibi, Allah'ın kitâbını sırtlarının gerisine attılar.
102. Ve şeytanların, Süleymân'ın saltanatı aleyhinde söylemekte oldukları (sihir yaptığına dâir uydurdukları) şeylere tâbi' oldular. Hâlbuki Süleymân kâfir olmadı (sihir yapmadı); fakat şeytanlar insanlara sihri (ta'lîm ederek) ve Bâbil'deki iki meleğe, (yani) Hârût ve Mârût'a indirilen şeyleri öğreterek kâfir oldular.[54] Hâlbuki (o iki melek): "Biz ancak bir imtihan (için gönderilmiş)iz, sakın (sihri câiz görerek yapıp da) kâfir olma!" demedikçe hiçbir kimseye öğretmezlerdi. Buna rağmen o ikisinden, koca ile karısının arasını kendisiyle ayıracakları şeyleri öğreniyorlardı. Hâlbuki onlar, Allah'ın izni olmadıkça, onunla hiçbir kimseye zarar verici değillerdi. Böylece kendilerine zarar verecek ve fayda vermeyecek şeyleri öğreniyorlardı. Şânım hakkı için, (yahudiler) onu (o sihri) satın alan kimsenin âhirette hiçbir nasîbi olmadığını bilmişlerdi. Mukābilinde kendilerini sattıkları şey ne kötüdür! Keşke bilselerdi!
103. Hem gerçekten onlar îmân edip (günahlardan) sakınmış olsalardı, Allah tarafından (verilecek) bir sevab elbette daha hayırlı olurdu. Keşke bilselerdi!
104. Ey îmân edenler! (Peygambere) رَاعِنَا demeyin,*اُنْظُرْنَا deyin[55] ve onu iyi) dinleyin! Kâfirler için ise (pek) elemli bir azab vardır.
105. Ne ehl-i kitabdan inkâr edenler, ne de müşrikler, Rabbinizden size bir hayır indirilmesini istemezler. Allah ise rahmetini dilediğine tahsîs eder.[56] Ve Allah, pekbüyük ihsan sâhibidir.
106. (Biz) bir âyetin hükmünü kaldırır veya onu unutturursak, ondan daha hayırlısını veya benzerini getiririz.[57] Bilmez misin ki şübhesiz Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir!

---

İsrâfîl Aleyhisselâm ve Azrâîl Aleyhisselâm; ve hayat dâiresinde rahmetin en cem'iyetli, en geniş, en zevkli olan rızıktaki ihsânât-ı Rahmâniyeye nezâretle (Rahmân olan Allah'ın ihsanlarına bakmakla) berâber, şuûrsuz şükürleri şuûr ile temsîl eden Mîkâîl Aleyhisselâm gibi meleklerin pek acîb mâhiyette olarak bulunmaları ve vücûdları ve ruhların bekāları (ölümsüzlüğü), saltanat ve haşmet-i rubûbiyetin muktezâsıdır (Allah'ın kâinâtı idâresinde görünen saltanat ve haşmetinin gereğidir)." (Asâ-yı Mûsâ, 11. Mes'ele, 69)

[54] Âyette bahsi geçen "Hârût ve Mârût'a indirilen şeyler" kolayca kötüye kullanılabilen ince ilmî hakîkatler olup, Allah tarafından bir imtihan olarak indirilmiştir. Zîrâ sihrin insanlara te'sîri vardır. Sihir yapmak ise haram ve küfürdür. Fakat şerrinden korunmak için sihir ilmini öğrenmek haram değildir. (Nesefî, c. 1, 114)

[55] Resûllullah (ASM) bir mevzû' hakkında konuşurken, Ashâb-ı Kirâm'dan (radıyallâhü anhüm ecmaîn) bazısı: "Bizi gözetip bekle (acele etme) ki, sözünü anlayalım!" ma'nâsında رَاعِنَا(Râinâ) derlerdi. Yahudiler bu sözü, İbrânîce veya Süryânîce birbirlerine küfrederken kullandıkları "Râînâ" sözüyle değiştirip, Hz. Peygamber (ASM)'a onunla hitâb etmeye başlamaları üzerine bu âyet nâzil olmuştur. Böylece mü'minlere, رَاعِنَاyerine, aynı ma'nâya gelen اُنْظُرْنَا(Ünzurnâ) demeleri emredilmiştir. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 135)

[56] "İnâyât-ı hâssa (husûsî yardımlar) ve imdâd-ı husûsiye ile ve ihsânât-ı mahsûsa (husûsî ihsanlar) ile Rahmânü'r-Rahîm, her bir bîçârenin (çâresiz kalmışın)imdâdına yetişebilir. Dertlerine derman yetiştirir. Fakat o ferdin hevesiyle değil, hakîkî menfaatiyle yardım eder." (Kastamonu Lâhikası, 465)

[57] - Şer'î ıstılahta nesh, herhangi bir hükmün yerine, sonradan başka bir şer'î hükmün beyân edilmesi ve böylelikle, evvelki hükmün vaktinin sona ermesidir. Nesh, ebediyetine hükmedilmemiş emir ve yasaklara mahsustur. (Kurtubî, c. 1/2, 62-65)

"Evet mevâsim-i erbaada (dört mevsimde) giyecek, yiyecek ve sâir ilaçların tebeddülüne (değişmesine) lüzum ve ihtiyaç hâsıl olduğu gibi, bir şahsın yaşayış devrelerinde, ta'lim ve terbiye keyfiyeti (şekli) tebeddül eder (değişir). Kezâlik (bunun gibi), hikmet ve maslahatın iktizâsı (gereği) üzerine, ömr-i beşerin (insan ömrünün) mertebelerine göre ahkâm-ı fer'iyede (esâsa âid olmayan hükümlerde) tebeddül (değişme) vardır. Çünki fer'î hükümlerden biri, bir zamanda maslahat (faydalı) iken, diğer bir zamâna göre mazarrat (zararlı) olur. Veya bir ilâç, bir şahsa devâ iken, şahs-ı âhara (başka şahsa) dâ' (hastalık) olur. Bu sırdandır ki Kur'ân, fer'î hükümlerden bir kısmını neshetmiştir. Yani vakitleri bitti, nöbet başka hükümlere geldi, diye hükmetmiştir." (İşârâtü'l-İ'câz, 44)

107. (Hem) bilmez misin ki, göklerin ve yerin mülkü şübhesiz ki ancak Allah'ındır! Ve sizin için Allah'dan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.
108. Yoksa (siz de) daha önce Mûsâ'ya sorulduğu gibi, (itâat etmek yerine) peygamberinizi sorguya mı çekmek istiyorsunuz? Kim îmânı küfürle değiştirirse, o takdirde gerçekten (dosdoğru) yol ortasında sapıtmış olur.
109. Ehl-i kitabdan birçoğu, îmân etmenizden sonra sizi kâfirler olarak geri döndürmeyi istediler. (Bu, senin peygamberliğin olan) hakîkat kendilerine belli olduktan sonra, sırf nefislerinden gelen bir kıskançlıktan dolayıdır. Artık Allah (onlar hakkında cihad) emrini getirinceye kadar affedin, aldırmayın! Muhakkak ki Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
110. Namazı hakkıyla edâ edin[58] ve zekâtı verin![59] Hem kendiniz için hayır (ve hasenât) dan ne takdîm eder (hazırlar)sanız, Allah katında onu bulursunuz. Şübhesiz ki Allah, ne yaparsanız hakkıyla görendir.
111. (Ehl-i kitab:) "Yahudi veya hristiyan olandan başkası aslâ Cennete giremeyecek!" dediler. Bu onların boş temennîleridir. De ki: "Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, delîlinizi getirin!"
112. Hayır! Kim (güzel bir niyet ve ihlâsla) iyilik eden bir kimse olarak kendini Allah'a teslîm ederse, artık onun, Rabbi katında mükâfâtı vardır; hem onlara bir korku yoktur, onlar mahzun da olmazlar.
113. Ve yahudiler: "Hristiyanlar (hak) bir şey (bir esas) üzerinde değildir" dediler. Hristiyanlar da: "Yahudiler (hak) bir şey (bir esas) üzerinde değildir" dediler. Hâlbuki onlar (kendilerine indirilen) kitâbı okuyorlar. (Kitab ehli olmayan ve bir şey) bilmeyenler de böyle onların sözlerinin benzerini söylediler. Artık hakkında ihtilâf etmekte oldukları şeyler husûsunda, kıyâmet günü aralarında Allah hüküm verecektir.
114. Hem Allah'ın mescidlerini ki, içlerinde O'nun isminin zikredilmesini men' eden ve oraların harâb olması için çalışandan daha zâlim kim olabilir? İşte onlar ki, kendilerinin oralara, ancak korkan kimseler olarak girmeleri gerekirdi. Onlar için dünyada bir rezillik, yine onlar için âhirette (de pek) büyük bir azab vardır.
115. Doğu da, batı da (her yer) Allah'ındır; o hâlde nerede (yüzünüzü kıbleye) dönerseniz, artık orada Allah'ın râzı olduğu cihet vardır. Şübhesiz ki Allah, Vâsi' (rahmeti geniş olan)dır, Alîm (hakkıyla bilen)dir.
116. Hem, "Allah çocuk edindi" dediler.[60] (Hâşâ!) O, (bundan) münezzehtir. Bil'akis, göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Her şey O'na itâat edicidir.
117. (O,) göklerin ve yerin benzersiz yaratıcısıdır. Ve bir işe hükmettiğinde, artık ona sâdece "Ol!" der, (o da) hemen oluverir.

---

[58] "Ey nefis! Bil ki: Dünkü gün senin elinden çıktı, yarın ise senin elinde sened yok ki ona mâliksin! Öyle ise hakîkî ömrünü bulunduğun gün bil! Lâekal (en az) günün bir saatini ihtiyat akçesi gibi hakîkî istikbâl için teşkîl olunan bir sandukça-i uhreviye (âhiret sandığı) olanbir mescide veya bir seccâdeye at!" (Sözler, 21. Söz, 95)
Ayrıca, namazın ehemmiyeti, beş vakte tahsîsi ve usanç vermemesi hakkında, bakınız; (Sözler, 4. Söz, 9-11; 9. Söz, 26-32; 21. Söz, 91-95)

[59] " أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ[Kurtuluşa erenler işte ancak onlardır]'da bir sükût var, bir ıtlak (belirsizlik) var. Neye zafer bulacaklarını ta'yîn etmemiş (belirlememiş). Tâ, herkes istediğini içinde bulabilsin. Sözü az söyler, tâ uzun olsun. Çünki bir kısım muhâtabın maksadı ateşten kurtulmaktır. Bir kısmı yalnız Cenneti düşünür. Bir kısım, saâdet-i ebediyeyi arzu eder. Bir kısım yalnız rızâ-yı İlâhîyi (Allah'ın râzı olmasını) ricâ (ümîd) eder. Bir kısım, rü'yet-i İlâhiyeyi (Allah'ı görmeyi) gāye-i emel bilir (arzu eder). Ve hâkezâ, bunun gibi pek çok yerlerde Kur'ân, sözü mutlak bırakır (sınırlamaz), tâ âmm (umûmî) olsun. Hazf eder (kısaltır), tâ çok ma'nâları ifâde etsin. Kısa keser, tâ herkesin hissesi bulunsun. İşte الْمُفْلِحُونَ[Felâha erenler] der. Neye felâh bulacaklarını ta'yîn etmiyor. Güyâ o sükûtla der: 'Ey Müslümanlar, müjde size! Ey müttakî (günahtan sakınan)! Sen Cehennemden felâh bulursun. Ey sâlih! Sen Cennete felâh bulursun. Ey ârif! Sen rızâ-yı İlâhîye nâil olursun. Ey âşık! Sen rü'yete mazhar olursun.' Ve hâkezâ." (Zülfikār, 25. Söz, 26)

[60] Hristiyanlar Îsâ (AS)'a, yahudiler ise Uzeyr (AS)'a "Allah'ın oğlu", Arab müşrikleri de meleklere "Allah'ın kızları" diyorlardı. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 147)

118. Bilmeyenler ise: “Allah bizimle (de) konuşmalı veya bize bir mu‘cize gelmeli değil miydi?” dediler.[61] Kendilerinden öncekiler de böyle onların sözlerinin benzerini söylemişlerdi. Kalbleri (ne kadar da) birbirine benzedi! Doğrusu (biz) kat‘î olarak îmân edecek bir kavim için âyetleri iyice açıkladık.
119. (Habîbim, yâ Muhammed!) Şübhe yok ki biz seni, hak (dîn) ile, bir müjdeleyici ve (aynı zamanda) bir korkutucu olarak gönderdik; ve (sen) Cehennem ehlinden suâl olunmayacaksın!
120. Ama dinlerine tâbi‘ olmadıkça, ne yahudiler ne de hristiyanlar senden aslâ hoşnûd olmayacaklardır. (Onlara) de ki: “Şübhesiz ki Allah’ın hidâyeti (olan İslâm), hidâyetin ta kendisidir!” Celâlim hakkı için, eğer sana (vahiyle) gelen ilimden sonra onların arzularına uyarsan, Allah’(dan gelecek azâb)a karşı sana ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır![62]
121. Kendilerine Kitab verdiğimiz kim-seler(den bazısı) onu, tilâvetinin (okunmasının) hakkını vererek okurlar. İşte bunlar, ona (Kitâb’a) îmân ederler.[63] Her kim de onu inkâr ederse, işte onlar zarara uğrayanların ta kendileridir.
122. Ey İsrâiloğulları! Size ihsân ettiğim ni‘met(ler)imi ve şübhesiz benim sizi (bir zamanlar) âlemlere üstün kıldığımı hatırlayın!
123. Hem öyle bir günden sakının ki, (o gün) kimse, kimse nâmına bir şey ödemez, ondan bir kurtuluş bedeli kabûl edilmez, hem ona (Allah izin vermedikçe) şefâat fayda vermez, onlara yardım da edilmez!
124. Ve bir zaman Rabbi, İbrâhîm’i birtakım kelimelerle (emir ve yasaklarla) imtihân etmiş, bunun üzerine (o) onları tamâmen yerine getirmişti. (Rabbi de ona:) “Doğrusu ben seni insanlara imam (her hususta kendisine tâbi‘ olunan rehber) yapıcıyım” buyurdu. (İbrâhîm ise:) “Neslimden de (imamlar yap)!” dedi. (Rabbi de:) “Verdiğim söz (senin neslinden de olsa, aslâ) zâlimlere ulaşmaz!” buyurdu.
125. O vakit Kâ‘be’yi de insanlar için bir sevab (kazanma) yeri ve emniyetli bir mahal kıldık. Öyle ise (siz de) İbrâhîm’in makāmından[64] bir namazgâh edinin. İbrâhîm ve İsmâîl’e de: “Tavâf edenler, i‘tikâfta olanlar,[65] rükû‘ (ve) secde edenler (namaz kılanlar) için beytimi temiz tutun!” diye emrettik.

---

[61] “Şu kâinâtın sâhib ve mutasarrıfı (idârecisi) elbette bilerek yapıyor ve hikmetle tasarruf ediyor ve her tarafı görerek tedvîr (idâre) ediyor ve her şeyi bilerek, görerek terbiye ediyor ve her şeyde görünen hikmetleri, gāyeleri, fâideleri irâde ederek tedvîr ediyor. Mâdem yapan bilir, elbette bilen konuşur. Mâdem konuşacak, elbette zîşuûr ve zîfikir (şuûr ve fikir sâhibi) ve konuşmasını bilenlerle konuşacak. Mâdem zîfikirle konuşacak, elbette zîşuûrun içinde en cem‘iyetli (kābiliyetli) ve şuûru küllî (geniş) olan insan nev‘i ile konuşacaktır. Mâdem insan nev‘i ile konuşacak, elbette insanlar içinde kābil-i hitab (muhâtab kabûl edilebilecek) ve mükemmel insan olanlarla konuşacak.
Mâdem en mükemmel ve ist‘idâdı (kābiliyeti) en yüksek ve ahlâkı ulvî (yüce) ve nev‘-i beşere muktedâ (insanlığa rehber) olacak olanlar ile konuşacaktır; elbette dost ve düşmanın ittifâkıyla, en yüksek isti‘dadda ve en âlî (yüce) ahlâkta ve nev‘-i beşerin humsu (insanlığın beşte biri) ona iktidâ etmiş (tâbi‘ olmuş) ve nısf-ı arz (dünyanın yarısı) onun hükm-i ma‘nevîsi (ma‘nevî hâkimiyeti) altına girmiş ve istikbâl onun getirdiği nûrun ziyâsıyla bin üç yüz sene ışıklanmış ve beşerin nûrânî kısmı ve ehl-i îmânı, mütemâdiyen (devamlı olarak) günde beş def‘a onunla tecdîd-i bîat edip (bağlılıklarını yenileyip), ona duâ-yı rahmet ve saâdet edip, ona medihve muhabbet etmiş olan Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm ile konuşacak ve konuşmuş ve resûl yapacak ve yapmış ve sâir nev‘-i beşere rehber yapacak ve yapmıştır.” (Zülfikār, 19. Mektûb, 2-3)

[62] “Umûr-ı dîniyede (dînî mes’elelerde) müsâmaha ile ve teşebbühle (hoşgörü ve benzemeye çalışmakla) medenîlere yanaşmayın! Çünki aramızdaki dere pek derindir. O dereyi doldurup, hatt-ı muvâsalayı (kavuşma hattını) te’mîn edemezsiniz. Ya siz de onlara iltihâk edersiniz (katılırsınız) veya dalâlete (sapıklığa) düşer boğulursunuz!” (Mesnevî-i Nûriye, Habbe, 111)

[63] Bu âyet-i kerîme, Ca‘fer bin Ebî Tâlib (ra) ile birlikte Habeşistan’dan gelen kırk râhib hakkında nâzil olmuştur. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 152)

[64] Makām-ı İbrâhîm, Hz. İbrâhîm (AS)’ın Kâ‘be’yi inşâ ederken veya insanları hacca da‘vet ederken üzerine çıktığı taşın bulunduğu yerdir. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 155)

[65] İ‘tikâf, mescid veya benzeri yerlerde, ibâdet maksadıyla, husûsan Ramazan’ın son on gününde, hiç dışarı çıkmamak ve mecbur kalmadıkça dünya kelâmı etmemek şartıyla kalmaktır. (Kurtubî, c. 1/2, 332-333)

126. O vakit İbrâhîm de: “Rabbim! Burasını emniyetli bir belde kıl ve halkını, içlerinden Allah’a ve âhiret gününe îmân edenleri mahsûllerle rızıklandır!” demişti. (Rabbi de ona) şöyle buyurdu: “İnkâr edene de (ni‘met veririm); fakat onu kısa bir müddet (dünya hayâtında) faydalandırır, sonra da onu ateş azâbına (girmeye) mahkûm ederim! O varılacak yer ise, ne kötüdür!”
127. Ve bir zaman İbrâhîm, İsmâîl ile berâber Beyt’in (Kâ‘be’nin) temellerini yükseltiyordu. (Ve şöyle duâ ediyorlardı:) “Rabbimiz! (Yaptığımızı) bizden kabûl buyur! Şübhe yok ki Semî‘ (her duâyı işiten), Alîm (her şeyi bilen) ancak sensin!”
128. “Rabbimiz! Bizi, sana teslîm olan kimseler eyle ve neslimizden sana teslîm olan bir ümmet (çıkar)! Bize, (râzı olacağın hac, kurban gibi) kulluk usûllerimizi göster ve tevbelerimizi kabûl buyur! Şübhesiz ki Tevvâb (tevbeleri çok kabûl eden), Rahîm (merhameti bol olan) ancak sensin!”
129. “Rabbimiz! Onlara (neslimize) de içlerinden bir peygamber gönder ki, kendilerine senin âyetlerini okusun ve kendilerine Kitâb’ı ve hikmeti (Kitabdaki hükümleri) öğretsin ve onları (günahlardan) temizlesin! Muhakkak ki Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Hakîm (her işi hikmetli olan) ancak sensin!”[66]
130. O hâlde kendini bilmeyenden başka, kim İbrâhîm’in dîninden yüz çevirir? And olsun ki (biz,) onu dünyada (peygamber olarak) seçtik. Doğrusu o, elbet âhirette de sâlih kimselerdendir.
131. Bir zaman Rabbi ona: “(İhlâs ve îmân ile emirlerime) teslîm ol!” buyurduğunda, (o da:) “Âlemlerin Rabbine teslîm oldum” demişti.[67]
132. Ve İbrâhîm bunu oğullarına vasiyet etti, Ya‘kūb da. (O böylece dedi ki:) “Ey oğullarım! Şübhesiz ki Allah, sizin için bu dîni seçti; öyleyse siz ancak (Allah’a) teslîm olmuş kimseler olarak can verin!”
133. Yoksa siz Ya‘kūb’a ölüm geldiği zaman yanında mı idiniz? O zaman oğullarına: “Benden sonra neye ibâdet edeceksiniz?” demişti. (Oğulları da:) “Senin İlâhın ve ataların İbrâhîm, İsmâîl ve İshâk’ın İlâhı olan tek bir İlâha (Allah’a) ibâdet edeceğiz.Zaten biz, O’na teslîm olan kimseleriz!” dediler.
134. Bunlar gerçekten gelip geçmiş bir ümmettir. (Onların) kazandıkları kendilerine, (sizin) kazandıklarınız da sizedir. Ve (siz) onların yapmakta olduklarından suâl olunmayacaksınız!
135. (Onlar:) “Yahudi veya hristiyan olun ki doğru yolu bulasınız!” dediler. (Ey Resûlüm!) De ki: “Hayır! (Biz) Hanîf[68] (hakka yönelmiş) olan İbrâhîm’in dînine (tâbi‘ oluruz). Çünki (o, sizin gibi) müşriklerden değildi.”
136. “(Biz) Allah’a, bize indirilene, İbrâhîm’e, İsmâîl’e, İshâk’a, Ya‘kūb’a ve (onun) torunlar(ın)a indirilenlere, Mûsâ’ya ve Îsâ’ya verilenlere ve Rableri tarafından (diğer) peygamberlere

[66] Allah-ü Teâlâ, yaptıkları bu duâyı kabûl ederek Hz. İsmâîl (AS)’ın neslinden Peygamber Efendimiz (Aleyhissalâtü Vesselâm)’ı göndermiştir. Bu hususta Resûl-i Ekrem Efendimiz (Aleyhissalâtü Vesselâm) da bir hadîs-i şerîflerinde meâlen: “Ben, babam İbrâhîm’in duâsı, kardeşim Îsâ’nın müjdesi ve annemin rüyâsıyım” buyurmuşlardır. (Nesefî, c. 1, 126)

[67] “Evet herkesin bütün saâdetleri, bir Rabb-ı Rahîm’e (merhamet edici bir Rabbe) olan teslîmiyete bağlıdır. Aksi takdirde pek çok rablere muhtaç olur. Çünki insanın, câmiiyeti (kābiliyetlerinin toplayıcılığı) i‘tibâriyle bütün eşyâya (her şeye) ihtiyâcı ve alâkası vardır. Her şeye karşı, gerek hissederek gerekse hissetmeyerek teessürü (üzüntüleri) ve elemleri (acıları) vardır. Bu hâl ise, tam Cehennem gibi bir hâlettir (vaziyettir). Fakat erbâb tevehhüm edilen esbâb (rab zannedilen sebebler), yed-i kudretineperde olan Rabb-ı Vâhid’e (bir tek Rabbe) teslîmiyet, Firdevsî (Cennet saâdeti gibi) bir vaziyettir.” (Mesnevî-i Nûriye, Katre, 44)

[68] Hanîf, İslâmiyet’ten evvel, Allah’ın bir olduğuna îmân edip İbrâhîm (AS)’ın dînine tâbi‘ olanlara verilen bir isim ve sıfattır. Eğriliği bırakıp doğrusuna giden demektir. Örfte, İbrâhîm (AS) milletine isim olmuştur ki, bâtıl ma‘budlardan çekinip, yalnız Allah’a ibâdet eden muvahhid demektir. İlmiyle amel edip İslâmî hükümlere sımsıkı bağlanan kişiler hakkında da kullanılır. (Râzî, c. 2/4, 90-91)

verilenlere îmân ettik. Onlardan hiçbirinin arasında (Allah'ın birer peygamberi olmaları cihetiyle) ayırım yapmayız. Çünki biz, O'na teslîm olan kimseleriz" deyin!
137. İşte (onlar da) böyle sizin kendisine îmân ettiğiniz gibi îmân ederlerse, o takdirde gerçekten hidâyete ermiş olurlar.[69] Eğer yüz çevirirlerse, o takdirde onlar, sırf (size karşı bir düşmanlık ve) bir muhâlefet içindedirler. Artık onlara karşı Allah sana yeter! Çünki O, Semî' (her şeyi hakkıyla işiten)dir, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir.
138. (Ve deyin ki:) "Allah'ın boyası (ki biz onunla boyandık, dînine girdik).[70] (Böyle) boya cihetiyle Allah'dan daha güzel kim olabilir? Biz ise, ancak O'na kulluk eden kimseleriz!"
139. De ki: "O, bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbiniz olduğu hâlde, Allah('ın bizden bir peygamber göndermesi) hakkında bizimle tartışmaya mı girişiyorsunuz? Hâlbuki bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz de sizedir. Çünki biz, O'na karşı samîmî olan kimseleriz."
140. Yoksa (siz) gerçekten İbrâhîm'in, İsmâîl'in, İshâk'ın, Ya'kūb'un ve (onun) torunlar(ın)ın yahudi veya hristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz? De ki: "Siz mi daha iyi bilensiniz, yoksa Allah mı?" Hâlbuki kendi yanındaki, Allah'dan (gelen) şâhidliği (bildiği bir şeyi) gizleyenden daha zâlim kim olabilir? Allah ise, yapmakta olduklarınızdan gāfildeğildir.
141. Bunlar gerçekten gelip geçmiş bir ümmettir. (Onların) kazandıkları kendilerine, (sizin) kazandıklarınız da sizedir. Ve (siz) onların yapmakta olduklarından suâl olunmayacaksınız!
142. İnsanlardan bir kısım sefihler:[71] "Onları (o Müslümanları) üzerinde bulundukları (yöneldikleri) kıblelerinden çeviren nedir?" diyecekler.[72] (Ey Resûlüm! Onlara) de ki: "Doğu da batı da (her yer) Allah'ındır." (O,) dilediği kimseyi (hikmetine binâen, kendi lütfundan) dosdoğru bir yola hidâyet eder.
143. İşte böylece sizi mu'tedil (adâletli ve dengeli) bir ümmet kıldık ki, insanların üzerine (hesab gününde umum peygamberler lehine) şâhidler olasınız, peygamber de sizin üzerinize şâhid olsun! Hem daha önce üzerinde bulunduğunu (kendisine yöneldiğin Kâ'be'yi) ancak, peygambere tâbi' olanları, ökçeleri üzerinde geriye (küfre) dönecek olanlardan ayıralım diye kıble yaptık. Çünki şübhesiz (bu,) Allah'ın hidâyet ettiği kimselerden başkasına elbette ağırdır. Allah, îmânınızı (Mescid-i Aksâ'ya doğru kıldığınız namazları) zâyi' edecek değildir. Şübhesiz ki Allah, insanlara karşı elbette Raûf (çok şefkatli olan)dır, Rahîm (çok merhametli olan)dır.
144. (Ey habîbim!) Yüzünün göğe çevrilip durduğunu muhakkak görüyoruz. Artık seni, hoşnûd olacağın bir kıbleye elbette döndüreceğiz; bundan sonra yüzünü Mescid-i Harâm tarafına (Kâ'be'ye) çevir! (Ey mü'minler!) O hâlde (siz de) nerede olsanız, artık (namazda) yüzünüzü onun tarafına çevirin![73] Hem doğrusu o kendilerine kitab verilenler, şübhesiz bunun

---

[69] "Îmân, yalnız icmâlî ve taklîdî bir tasdîka münhasır (taklîde dayalı bir tasdikle sınırlı) değildir. Bir çekirdekten tut, tâ büyük bir hurma ağacına kadar ve eldeki âyinede görünen misâlî güneşten tut, tâ deniz yüzündeki aksine kadar, tâ güneşe kadar mertebeleri ve inkişafları (açılmaları) olduğu gibi, îmânın o derece kesretli (pek çok) hakîkatleri var ki, binbir esmâ-i İlâhiyenin (Allah'ın isimlerinin) ve sâir erkân-ı îmâniyenin (îmân esaslarının) kâinât hakîkatleriyle alâkadar çok hakîkatleri var ki: 'Bütün ilimlerin ve ma'rifetlerin ve kemâlât-ı insâniyenin (insana âid fazîletlerin) en büyüğü îmândır ve îmân-ı tahkîkîden (delillere dayalı kuvvetli îmândan) gelen tafsilli (teferruâtlı) ve bürhanlı (delilli) ma'rifet-i kudsiyedir (Allah'ı tanımaktır)' diye ehl-i hakîkat (hakîkat âlimleri) ittifâk etmişler." (Sikke-i Tasdîk-ı Gaybî, 213)

[70] Allah'ın boyası, Allah'ın dîni, yani O'nun temizlemesi demektir. Çünki îmân, nefisleri temizler. Hristiyanlar ise, vaftiz adını verdikleri muâmeleyi çocuklarını sarı boyalı bir suya daldırarak yaparlardı. (Nesefî, c. 1, 130)

[71] Sefih, aklı veya dînî eksik olan, lehinde ve aleyhinde olanı ayırd edemeyen ve menfaatli yolu bırakıp zararlı yolda giden, dînî cihetteki noksanlığıyla Allah'a isyân eden kimse demektir. (Râzî, c. 2/4, 102)

[72] Hz. Peygamber (ASM) ve Müslümanlar, Mekke'de iken, namazlarında Kâ'be'ye yöneliyorlardı. Medîne'ye hicretten sonra Mescid-i Aksâ'ya yönelmeleri emrolundu. Sonra bu sûrenin 144. âyetinin nâzil olmasıyla tekrar Kâ'be'ye yöneldiler. (Nesefî, c. 1, 133)

[73] "Vaktin evvelinde, Kâ'be'yi hayâlen nazara almakla namaz kılmak mendubdur ki, birbirine giren dâireler gibi Beyt'in (Kâ'be'nin) etrâfında teşekkül eden safları görmekle, yakın saflar Beyt'i ihâta ettikleri (kuşattıkları) gibi, en uzak safların da âlem-i İslâm'ı ihâta etmiş olduğunu hayâl ile görsün. Ve o musallî de (namazı kılan da) o saflara

Rablerinden (gelen) hak olduğunu gerçekten biliyorlar. Allah ise, (onların) yapmakta olduklarından gāfil değildir.
145. And olsun ki, eğer (sen) kendilerine kitab verilmiş olanlara her ne delilgetirsen, (yine de) senin kıblene tâbi‘ olmazlar. Sen de onların kıblesine tâbi‘ (olacak) değilsin. Onların bazısı da (diğer) bazıların kıblesine tâbi‘ değildir(ler). Celâlim hakkı için, eğer sana (vahiyle) gelen ilimden sonra onların arzularına uyarsan, şübhesiz sen o takdirde, mutlakā zâlimlerden olursun!
146. Kendilerine kitab verdiğimiz kimseler, onu (o peygamberi) kendi oğullarını tanımakta oldukları gibi tanırlar.[74] Buna rağmen şübhesiz onlardan bir fırka, kendileri bile bile gerçekten hakkı gizlerler.
147. Hak, Rabbinden (gelen)dir; öyle ise sakın şübhe edenlerden olma!
148. Hem herkes için (her ümmetin) kendisinin ona yönelici olduğu bir yön (bir kıble) vardır. O hâlde hayırlı işlerde yarışın! Nerede olursanız olun, Allah sizi hep birlikte (huzûruna) getirir. Muhakkak ki Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
149. Ve nereden (yolculuğa) çıksan, artık (namazda) yüzünü Mescid-i Harâm tarafına (Kâ‘beye) çevir! Hiç şübhesiz ki bu, Rabbinden (gelen) haktır. Hâlbuki Allah, yapmakta olduklarınızdan gāfil değildir.
150. Evet, nereden (yolculuğa) çıksan, bundan sonra (namaz kılarken) yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir. Ve (Ey mü’minler! Siz de) nerede olsanız, artık (namazda) yüzlerinizi onun tarafına çevirin ki, içlerinden zulmedenlerin dışında, insanlar (bilhassa yahudi ve müşrikler) için aleyhinize bir delîl olmasın! Artık onlardan korkmayın; öyleyse (ancak) benden korkun ki üzerinize olan ni‘metimi tamamlayayım! Hem tâ ki doğru yolu bulasınız.
151. Nitekim içinizde sizden bir peygamber gönderdik; size âyetlerimizi okuyor, sizi (günahlardan) temizliyor, size Kitâb’ı ve hikmeti (Kitabdaki hükümleri) öğretiyor ve size bilmiyor olduğunuz şeyleri öğretiyor.
152. Öyle ise beni (ibâdetle) zikredin ki, (ben de) sizi (rahmetimle) yâd edeyim; ve bana şükredin fakat bana nankörlük etmeyin![75]
153. Ey îmân edenler! Sabır ve namaz ile (Allah’dan) yardım isteyin! Muhakkak ki Allah, sabredenlerle berâberdir.[76]

---

girmekle, o cemâat-ı uzmâya (büyük cemâate) dâhil olsun ki, o cemâatın icmâ‘ ve tevâtürü (aynı fikirde ittifâk etmeleri), onun namazda söylediği her da‘vâya ve her sözüne bir hüccet ve bir bürhân (delîl) olsun.
Meselâ, namaz kılan: اَلْحَمْدُلِلّٰهِdediği zaman, sanki o zamanda o cemâat-ı uzmâyı teşkîl eden bütün mü’minler: ‘Evet, doğru söyledin!’ diye onuno sözünü tasdîk ediyorlar (doğruluyorlar). Ve butasdikler, hücûm eden evhâm (vehimlere) ve vesveselere karşı ma‘nevî bir kalkan vazîfesini görür. Ve aynı zamanda, bütün hâsseleri (hisleri) ve latîfeleri ve duyguları o namazdan zevklerini ve hisselerini alırlar. Yalnız, musallînin Kâ‘be’ye olan şu hayâlî nazarı kasdî olmamalıdır. Tebaî (kasdî olmayan) bir şuûrdan ibâret bulunmalıdır.” (Mesnevî-i Nûriye, Katre, 63)

[74] Hz. Ömer (ra), yahudi âlimlerinden iken İslâm’la şereflenen Abdullah bin Selâm Hazretlerine bu âyet-i kerîme hakkında suâl ettiğinde o, cevâben şöyle dedi: “Yâ Ömer! Ben Hz. Peygamber (ASM)’ı gördüğüm zaman, oğlumu tanıdığımdan ziyâde tanımıştım. Zîrâ oğlum hakkında, belki anası hıyânet etmiştir diye şübhelenebilirim. Ama Resûlullah (ASM) için zerre kadar bile şübhem olamaz. Çünki onun vasıfları Tevrât’ta yazılı olanların aynısı ve tamâmıdır.” (İbn-i Kesîr, c. 1, 140)
Ayrıca bakınız; (Bakara Suresi 89’uncu ayetinin ikinci haşiyesi)

[75] “Hâlık-ı Rahmân (rahmeti bol olan yaratıcı) ibâdından (kullarından) istediği en mühim iş şükürdür. Furkān-ı Hakîm’de (Kur’ân’da) gāyet ehemmiyetle şükre da‘vet eder. (...) Hem şükrün envâı (çeşitleri) var. O nev‘lerin en câmi‘i (genişi) ve fihriste-i umûmiyesi, namazdır. Hem şükür içinde sâfî bir îman var, hâlis bir tevhid bulunur. Çünki bir elmayı yiyen ve اَلْحَمْدُ لِلّٰهِdiyen adam, o şükür ile i‘lân eder ki: ‘O elma, doğrudan doğruya dest-i kudretin yâdigârı ve doğrudan doğruya hazîne-i rahmetin hediyesidir’ demesiyle ve i‘tikād etmesiyle (inanmasıyla), her şeyi cüz’î (küçük) olsun, küllî (büyük) olsun O’nun dest-i kudretine teslîm ediyor. Ve her şeyde rahmetin cilvesini (bir parıltısını)bilir. Hakîkî bir îmânı ve hâlis bir tevhîdi, şükür ile beyân ediyor.” (Asâ-yı Mûsâ, 28. Mektûb, Şükür Risâlesi, 237-239)

[76] Kur’ân-ı Kerîm’in her cüz’ü dört hizbe bölünmüştür. Bir tilâvet âdâbı olarak, Kur’ân okuyan kişi, kırâetini mevzûnun tamamlandığı yerlerde bitirmelidir. Bu hususta bir kolaylık olmak üzere, âyet sonlarındaki ((ع

154. Ve Allah yolunda öldürülenlere “ölüler” demeyin! Bil‘akis (onlar) hayatdârdırlar, fakat (siz) anlayamazsınız.[77]
155. Sizi mutlakā biraz korku ve açlık, biraz da mallardan, canlardan ve mahsûllerden bir noksanlık ile imtihân edeceğiz. (Ey Resûlüm!) O hâlde sabredenleri (Cennetle) müjdele!
156. Onlar ki, kendilerine bir musîbet geldiği zaman: “Muhakkak ki biz, Allah’a âidiz ve muhakkak ki biz, ancak O’na dönücüleriz!” derler. [78]
157. İşte onlara Rablerinden mağfiretler ve bir rahmet vardır. Hidâyete erenler de işte ancak onlardır.
158. Muhakkak ki Safâ ile Merve, Allah’ın (hac ve umre ibâdeti için ta‘yîn ettiği) şeâirinden (alâmetlerinden)dir. Bu yüzden Kâ‘be’yi hacceden veya umre yapan kimsenin, artık o ikisini tavâf etmesinde (ikisi arasında sa‘y ederek, yürümesinde) üzerine bir günah yoktur. Kim de gönlünden koparak (fazladan) bir hayır işlerse, o takdirde şübhesiz ki Allah, Şâkir (bütün iyiliklerinize fazlasıyla mükâfât veren)dir, Alîm (yaptığınız her şeyi bilen)dir.
159. Şübhe yok ki onu insanlara Kitab’da (Tevrât’da) beyân etmemizden sonra, (Muhammed’in sıfatları ve recm âyeti gibi) indirdiğimiz apaçık delilleri ve hidâyeti gizleyenler yok mu, işte onlar ki Allah kendilerine lâ‘net eder, (bütün) lâ‘net edenler de onlara lâ‘net okur!
160. Ancak tevbe edip (hâllerini) düzeltenler ve (gizlediklerini) açıklayanlar müstesnâ; işte onlar var ya, onların tevbelerini kabûl ederim. Çünki ben, Tevvâb (tevbeleri çok kabûl eden)im, Rahîm (merhameti bol olan)ım.
161. Şübhesiz inkâr edip kendileri kâfir kimseler olarak ölenler(e gelince), işte onlar yok mu, Allah’ın, meleklerin ve bütün insanların lâ‘neti ancak onların üzerinedir.
162. Orada (Cehennemde) ebedî olarak kalıcıdırlar! Onlardan ne azab hafifletilir, ne de onlara (özür dilemeleri üzere) mühlet verilir!
163. İlâhınız (olan Allah) ise, tek bir İlâhdır. O’ndan başka ilâh yoktur; (O,) Rahmân (bütün mahlûkāta rahmet eden)dir, Rahîm (mü’minlere çok merhamet eden)dir.
164. Şübhesiz ki göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün ihtilâfında (ard arda gelmesinde), insanlara fayda veren şeylerle (yüklü olarak) denizde akıp giden gemilerde, Allah’ın gökten bir su indirip de, onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesi ve orada her hareketli canlıyı yaymasında, rüzgârların yönlendirilmesinde ve gökle yer arasında (emre)

---

secâvendleri gibi, sahîfe kenarlarındaki bu hizb işâretleri de ekseriyet i‘tibâriyle böyle yerleri göstermekte olup, bu işâretlerdeki حزب[Hizb] kelimesinin tam karşısında bulunan âyetle, kırâet ma‘nâ cihetiyle tamamlanmaktadır. (Karaçam, 502)

[77] “Evet şühedâ (şehîdler), hayât-ı dünyevîyelerini tarîk-ı hakta (hak yolunda) fedâ ettikleri için, Cenâb-ı Hakk kemâl-i kereminden (ikrâmının bolluğundan) onlara hayât-ı dünyeviyeye benzer, fakat kedersiz, zahmetsiz bir hayâtı, âlem-i berzahta (kabir âleminde) onlara ihsân eder. Onlar kendilerini ölmüş bilmiyorlar. Yalnız kendilerini daha iyi bir âleme gittiklerini biliyorlar. Kemâl-i saâdetle (tam bir saâdetle) mütelezziz oluyorlar (lezzet alıyorlar). Ölümdeki firak (ayrılık) acılığını hissetmiyorlar. Ehl-i kubûrun (kabir ehlinin) çendan (gerçi) ruhları bâkîdir (ölümsüzdür), fakat kendilerini ölmüş biliyorlar. Berzahta (kabir âleminde) aldıkları lezzet ve saâdet, şühedânın lezzetine yetişmez.” (Mektûbât, 1. Mektûb, 3)
Ayrıca bakınız; (Âl-i İmrân Suresi 157’nci ayetinin haşiyesi)

[78] “Mer‘ayı tecâvüz eden (sınırı aşan) koyun sürüsünü çevirmek için çobanın attığı taşlarla musâb olan (isâbet alan) bir koyun, lisân-ı hâliyle der ki: ‘Biz çobanın emri altındayız. O bizden daha ziyâde fâidemizi düşünür. Mâdem onun rızâsı yoktur, dönelim’ der. Kendisi döner, sürü de döner. Ey nefis! Sen o koyundan fazla âsî değilsin! Dâll (haktan sapmış) değilsin! Kaderden sana atılan bir musîbet taşına ma‘ruz kaldığın zaman, اِنَّا لِلّٰهِ وَ اِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ [Muhakkak ki biz, Allah’a âidiz ve muhakkak ki biz, ancak O’na dönücüleriz!] de!Ve merci‘-i hakîkî’ye (hakîkî dönülmesi gereken Zât’a) dön, îmâna gel, mükedder olma (kederlenme)! Allah da, çoban gibi seni senden daha ziyâde düşünür.” (Mesnevî-i Nûriye, Habbe, 105)

boyun eğdirilmiş bulutlarda akıl erdirecek bir topluluk için (Allah'ın varlığına ve birliğine) kat'î deliller vardır.[79]
165. İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'ı bırakıp birtakım putları ilâh edinir, onları Allah'ı sever gibi severler. Fakat îmân edenler, Allah'a olan sevgi(leri) cihetiyle daha kuvvetlidir. Eğer zulmedenler, (kıyâmette) azâbı görecekleri zaman (anlayacakları gibi), şübhesiz kuvvetin tamâmen Allah'a âid olduğunu ve gerçekten Allah'ın, pek şiddetli azab sâhibi olduğunu (dünyada da) gör(üp bil)selerdi (putları ilâh edinmezlerdi).
166. O zaman o tâbi' olunanlar, azâbı görerek (kendilerine) tâbi' olanlardan uzaklaşmışlar ve aralarındaki bağlar kopmuştur.
167. (O zaman) tâbi' olanlar şöyle derler: "Keşke gerçekten bizim için (dünyaya) bir daha (dönüş) olsaydı da, onların (bugün) bizden uzaklaştıkları gibi (biz de) onlardan uzaklaşsaydık!" Böylece Allah, onlara bütün amellerini, kendi üzerlerinde (yığılmış) acı pişmanlıklar hâlinde gösterecektir! Onlar, o ateşten çıkacak kimseler de değildirler!
168. Ey insanlar! Yeryüzünde bulunanlardan helâl ve temiz olanları(nı) yiyin ve şeytanın adımlarına tâbi' olmayın![80] Çünki o, size apaçık bir düşmandır.
169. (O şeytan) size ancak kötülüğü, çirkin işleri ve Allah'a karşı, bilemeyeceğiniz şeyleri söylemenizi emreder.
170. Hâlbuki onlara (o müşriklere): "Allah'ın indirdiğine tâbi' olun!" denildiği zaman: "Hayır! (Biz) atalarımızı üzerinde bulduğumuz şey(ler)e tâbi' oluruz!" dediler. Ya ataları bir şeye akıl erdirmeyen ve doğru yolu bulmayan kimseler idiyseler! (Yine de onlara mı tâbi' olacaklar?)[81]
171. İnkâr edenler (ile onları îmâna da'vet eden)in misâli, çağırma ve bağırmadan başka bir şey duymayan (ve anlamayan hayvanlarla, on)lara haykıran (çoban)ın hâli gibidir. (Onlar) sağırdır (hakkı işitmezler), dilsizdir (hakkı söylemezler), kördür (hakîkati görmezler), bu yüzden onlar akıl erdiremezler.[82]
172. Ey îmân edenler! Sizi rızıklandırdığımız şeylerin temiz olanlarından yiyin ve eğer sâdece O'na kulluk ediyorsanız, Allah'a şükredin![83]

---

[79] Resûl-i Ekrem (ASM) Medîne'yi teşrif buyurduklarında, "İlâhınız (olan Allah) bir tek İlâhdır" meâlindeki âyet-i kerîme nâzil olmuştu. Mekke müşriklerinin: "Bu kadar insana tek bir ilâh nasıl yetişir?" demeleri üzerine ise bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (İbn-i Kesîr, c. 1, 147)
"Şu âyet vücûb ve vahdeti (Allah'ın mutlak varlığını ve birliğini) gösterdiği gibi, bir İsm-i A'zam'ı gösteren gâyet büyük bir penceredir. İşte şu âyetin hulâsatü'l-hulâsası (kısacık bir özeti) şudur ki, kâinâtın ulvî ve süflî tabakātındaki (yukarı ve aşağı tabakalarındaki) bütün âlemler, ayrı ayrı lisân ile bir tek netîceyi, yani bir tek Sâni'-i Hakîm'in rubûbiyetini (hikmetle iş gören bir san'atkârın terbiye ve idâresini) gösteriyorlar.
Şöyle ki: Nasıl göklerde, hattâ kozmoğrafyanın i'tirâfıyla dahi, gâyet büyük netîceler için, gâyet muntazam hareketler, bir Kadîr-i zü'l-Celâl'in vücûd (varlık) ve vahdetini (birliğini) ve kemâl-i rubûbiyetini (mükemmel terbiye ediciliğini) gösterir. Öyle de; zeminde bilmüşâhede, hattâ coğrafyanın şehâdetiyle ve ikrârıyla (görüp doğrulamasıyla), gâyet büyük maslahatlar (faydalar) için mevsimlerdeki gibi gâyet muntazam tahavvülâtlar (değişiklikler) dahi aynı O Kadîr-i zü'l-Celâl'in vücûb ve vahdetini ve kemâl-i rubûbiyetini gösterir." (Mektûbât, 33. Mektûb, 313-314)
[80] "İnsanın nefsi, yemek içmek husûsunda keyfe mâyeşâ (dilediğince) hareket ettikçe, hem şahsın maddî hayâtına tıbben zarar verdiği gibi, hem helâl-haram demeyip rast gelen şeye saldırmak, âdetâ ma'nevî hayâtını da zehirler. Daha kalbe ve rûha, itâat etmek o nefse güç gelir. Serkeşâne (baş kaldırarak) dizginini eline alır. Daha insan ona binemez, o insana biner." (Mektûbât, 29. Mektûb, 253)
[81] "Biz Kur'ân şâkirdleri olan Müslümanlar, bürhâna (delîle) tâbi' oluyoruz. Akıl ve fikir ve kalbimizle hakāik-ı îmâniyeye (îman hakîkatlerine) giriyoruz. Başka dinlerin bazı efradları (ferdleri) gibi, ruhbanları (hristiyan din adamlarını) taklîd için bürhânı (delîli) bırakmıyoruz." (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 404)
[82] "Başlarını kaldırıp hakkı dinlemek, Kur'ân'ın irşâdına (doğru yolu gösteren çağrılarına) kulak vermek ile necatları (kurtuluşları) mümkün idi. Fakat nefislerinin şeytânî olan hevâsı, -Kur'ân'ın sadâsını (sesini) kulaklarına işittirecek havayı karıştırdığı için- Kur'ân'ın kendilerini irşâd etmesine mâni' olmuştur." (İşârâtü'l-i'câz, 110)
[83] "Hâlık-ı Rahmân (rahmeti bol olan yaratıcı) ibâdından (kullarından) istediği en mühim iş şükürdür. Furkān-ı Hakîm'de (Kur'ân'da) gâyet ehemmiyetle şükre da'vet eder. (...) Hem şükrün envâı (çeşitleri) var. O nev'lerin en câmi'i (genişi) ve fihriste-i umûmiyesi, namazdır. Hem şükür içinde sâfî bir îman var, hâlis bir tevhid bulunur. Çünki

173. (O,) size ancak ölüyü (usûlünce kesilmeden veya avlanmadan ölen hayvanı), (akan) kanı, domuz etini ve kendisi Allah'dan başkası için kesilen (hayvanın etin)i haram kılmıştır. Fakat (başkasının hakkına) tecavüz edici olmadan ve haddi (zarûret mikdârını) aşıcı olmadan kim (bunlardan ölmeyecek kadar yemeye) mecbur kalırsa, artık ona bir günah yoktur.[84] Şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
174. Muhakkak ki Allah'ın indirdiği (ve içinde Muhammed'in sıfatları bulunan) Kitab'ı gizleyip de onu (karşılığında ne alsalar) az (düşecek) bir fiyata satanlar yok mu; işte onlar, karınları dolusu ateşten başka bir şey yemiyorlar! Allah da kıyâmet günü onlarla ne konuşur, ne de onları (günahlardan) temizler! Ve onlar için (pek) elemli bir azab vardır.
175. İşte onlar, hidâyete mukābil dalâleti, bağışlanmaya karşılık azâbı satın alanlardır. Onlar ateşe karşı ne kadar da sabırlıdırlar!
176. Bu (azab), doğrusu Allah'ın Kitâb'ı hak ile indirmesi (onların da bunu inkâr etmeleri) sebebiyledir. Artık şübhesiz ki Kitab hakkında ihtilâfa düşenler, elbette (haktan) uzak bir ayrılık içindedirler.
177. (Ey ehl-i kitab!) Yüzlerinizi (ibâdet maksadıyla) doğu ve batı tarafına çevirmeniz iyilik (için yeterli) değildir;[85] fakat iyilik o kimsenin (iyiliği)dir ki, (o kişi) Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitab(lar)a ve peygamberlere îmân eder; ona (o elindeki mala) olan sevgisine rağmen malı akrabâlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, dilenenlere ve köleler uğrunda verir; namazı hakkıyla edâ eder ve zekâtı verir. Çünki (onlar) söz verdikleri zaman sözlerini yerine getirenler ve sıkıntı (fakirlik), hastalık ve savaşın şiddetli ânında sabredenlerdir. İşte onlar, doğru olan kimselerdir. Takvâ sâhibi olanlar da işte ancak onlardır.
178. Ey îmân edenler! Öldürülenler hakkında üzerinize kısas farz kılındı![86] Hür olana hür, köleye köle, kadına kadın (kısâs edilir, öldürülür)! Fakat (öldüren) o kimse lehinde, kardeşi tarafından (cüz'î) bir şey affedilirse, o takdirde (affedene düşen,) örfe tâbi' olmak (diyetini aşırıya kaçmadan almak)tır ve (öldürene düşen de, diyeti) ona güzellikle ödemektir. Bu, Rabbiniz tarafından bir hafifletme ve bir rahmettir. Buna rağmen kim bundan sonra haddi aşarsa, artık ona (pek) acıklı bir azab vardır!

---

bir elmayı yiyen ve اَلْحَمْدُ لِلّٰهِdiyen adam, o şükür ile i'lân eder ki: 'O elma, doğrudan doğruya dest-i kudretin yâdigârı ve doğrudan doğruya hazîne-i rahmetin hediyesidir' demesiyle ve i'tikād etmesiyle (inanmasıyla), her şeyi cüz'î (küçük) olsun, küllî (büyük) olsun O'nun dest-i kudretine teslîm ediyor. Ve her şeyde rahmetin cilvesini (bir parıltısını)bilir. Hakîkî bir îmânı ve hâlis bir tevhîdi, şükür ile beyân ediyor." (Asâ-yı Mûsâ, 28. Mektûb, Şükür Risâlesi, 237-239)

[84] " اِنَّ الضَّرُورَاتِ تُبِيحُ الْمَحْظُورَاتِkāidesi, yani: Zarûret, haramı helâl derecesine getirir. İşte şu kāide ise küllî (umûmî) değil. Zarûret eğer haram yoluyla olmamış ise, haramı helâl etmeye sebebiyet verir. Yoksa sû'-i ihtiyârı ile (irâdesini kötüye kullanmasıyla), gayr-ı meşrû' (helâl olmayan) sebebler ile zarûret olmuş ise, haramı helâledemez, ruhsatlı ahkâmlara (müsâadeli hükümlere) medâr olamaz, özür teşkîl edemez. Meselâ, bir adam sû'-i ihtiyârıyla, haram bir tarzda kendini sarhoş etse, tasarrufâtı (yaptığı işleri), ulemâ-i Şeriatça (fıkıh âlimlerince) aleyhinde cârîdir (geçerlidir), ma'zur (özürlü) sayılmaz." (Sözler, 27. Söz, 155)

[85] Bu âyet-i kerîme ehl-i kitab hakkında nâzil olmuştur. Çünki hristiyanların kıblesi (Kudüs'teki) Beyt-i Makdis'in (Mescid-i Aksâ'nın) doğusu, yahudilerin kıblesi ise batısıdır. Bunlardan her biri kendi kıblelerine dönmenin daha hayırlı olacağını iddiâ ederler. (Nesefî, c. 1, 147)

[86] "İnsanın fiilleri, kalbin ve hissin temâyülâtından (meyillerinden) çıkar. O temâ-yülât, rûhun ihtisâsâtından (hislerinden) ve ihtiyâcâtından gelir. Ruh ise îman nûruyla harekete gelir. Hayır ise yapar, şer ise kendini çekmeye çalışır. Daha kör hisler onu yanlış yola sevk edip mağlûb etmez. Elhâsıl, had ve cezâ, emr-i İlâhî ve adâlet-i Rabbâniye (Allah'ın emri ve adâleti) nâmına icrâ edildiği vakit hem ruh, hem akıl, hem vicdan, hem insâniyetin mâhiyetindeki latîfeler (rûhundaki hisler) müteessir ve alâkadar olurlar. (...) Hakîkî adâlet ve te'sirli cezâ odur ki, Allah'ın emri nâmıyla olsun, yoksa te'sîri yüzden bire iner. (...) Saâdet-i beşeriye (insanlığın saâdeti) dünyada adâlet ile olabilir. Adâlet ise doğrudan doğruya Kur'ân'ın gösterdiği yol ile olabilir." (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 431)

179. O hâlde ey akıl sâhibleri, (bilin ki) sizin için kısasta hayat vardır.[87]Tâ ki siz (bu sâyede bir başkasını haksız yere öldürmekten) sakınasınız.
180. Birinize ölüm geldiği zaman, eğer bir hayır (bir mal) bırakacaksa, ana-babaya ve akrabâlara meşrû‘ bir sûrette vasiyet etmek, takvâ sâhiblerine bir borç olarak üzerinize farz kılındı![88]
181. Şimdi kim bunu (bu yapılan vasiyeti) işittikten sonra onu değiştirirse, artık günâhı ancak onu değiştirenler üzerinedir. Şübhesiz ki Allah, Semî‘ (vasiyetlerinizi işiten)dir, Alîm (yaptığınız her şeyi hakkıyla bilen)dir.
182. Kim de vasiyet edenin bir hatâ etmesinden veya bir günâha girmesinden endîşe edip de (vasiyetle alâkası olanların) aralarını düzeltirse, artık ona bir günah yoktur. Şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
183. Ey îmân edenler! Sizden evvelkilere farz kılındığı gibi, oruç tutmak (sizin de) üzerinize farz kılındı; tâ ki (günahlardan) sakınasınız.[89]
184. Sayılı günler olarak (oruç size farz kılındı)! Fakat içinizden kim hasta olur veya yolculukta bulunursa, artık (tutamadığı günler) sayısınca başka günler(de oruç tutsun)! Ona gücü yetmeyenlerin üzerine ise, (tutamadıkları her gün için) bir fakirin (bir günlük) yiyeceği kadar fidye (verme borcu) vardır. Buna rağmen kim gönlünden koparak bir hayır işlerse (daha fazla verirse), o takdirde bu, onun için daha hayırlıdır. Bununla berâber bilirseniz, (güçlüğüne rağmen) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.
185. (O sayılı günler) Ramazan ayıdır ki, insanlara doğru yolu göstermek ve hidâyet ile furkandan (hak ile bâtılı ayıran hükümlerden) apaçık deliller olmak üzere, Kur’ân onda indirilmiştir. Öyle ise içinizden kim o aya erişirse, artık onda oruç tutsun![90] Kim de hasta olur veya yolculukta bulunursa, artık (onun üzerine, tutamadığı günler) sayısınca başka günler(de oruç tutma borcu) vardır. Allah size kolaylık ister ve size zorluk istemez. İşte (bütün bunlar) sayıyı tamamlamanız ve sizi hidâyete erdirmesine mukābil (tekbir getirerek) Allah’ı büyük tanımanız içindir; hem tâ ki şükredesiniz.

---

[87] Kısasta, meselâ kātilin öldürülmesinde hayat vardır. Çünki bir kimse, birisini öldürmeye niyetlendiğinde, kısâs edileceğini düşünerek korkar ve vazgeçer. Böylece hem kendisi, hem de öldüreceği kimse hayatta kalmış olur. (Râzî, c. 3/5, 61)

[88] Bu âyet-i kerîme, (Nisâ Sûresinin 11, 12 ve 176. âyetleri olan) mîras âyetleri ve “Vârise vasiyet yoktur” hadîs-i şerîfi ile mensuhtur (farz olma hükmü kalkmıştır). Böyle olmakla berâber, vasiyette bulunmak pek makbûl bir sünnettir. (Kurtubî, c. 1/2, 263)

[89] “Orucun ekmeli (en mükemmeli) ise, mi‘de gibi bütün duyguları, gözü, kulağı, kalbi, hayâli, fikri gibi cihâzât-ı insâniyeye dahi bir nevi‘ oruç tutturmaktır. Yani muharremâttan (haram şeylerden), mâlâyâniyâttan (lüzumsuz şeylerden) çekmek ve her birisine mahsus ubûdiyete (kulluğa) sevk etmektir. Meselâ, dilini yalandan, gıybetten ve galiz (kaba) ta‘birlerden ayırmakla ona oruç tutturmak ve o lisânı, tilâvet-i Kur’ân (Kur’ân okuma) ve zikir ve tesbih ve salavât ve istiğfar gibi şeylerle meşgûl etmek (...) gibi sâir cihâzâta da bir nevi‘ oruç tutturmaktır.” (Mektûbât, 29. Mektûb, 252)

[90] “Kur’ân-ı Hakîm, mâdem Şehr-i Ramazan’da nüzûl etmiş (inmiş); o Kur’ân’ın zamân-ı nüzûlünü istihzâr (hatırlamak) ile o semâvî hitâbı hüsn-i istikbâl etmek (güzel karşılamak) için Ramazân-ı Şerîf’te nefsin hâcât-ı süfliyesinden (âdî ihtiyaçlarından) ve mâlâyâniyât-ı hâlâttan tecerrüd (lüzumsuz hâllerden sıyrılmak) ve ekl ü şürbün (yeme içmenin) terkiyle melekiyet vaziyetine benzemek ve bir sûrette o Kur’ân’ı yeni nâzil oluyor gibi okumak ve dinlemek ve ondaki hitâbât-ı İlâhiyeyi, güyâ geldiği ân-ı nüzûlünde (iniş ânında) dinlemek ve o hitâbı Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm’dan işitiyor gibi dinlemek, belki Hazret-i Cebrâîl’den, belki Mütekellim-i Ezelî’den (Cenâb-ı Hakk’tan) dinliyor gibi bir kudsî hâlete mazhar olur.” (Mektûbât, 29. Mektûb, 251)

186. (Habîbim, yâ Muhammed!) Kullarım sana benden sorarsa, şübhe yok ki ben (onlara) pek yakınım.[91] Bana duâ ettiği zaman duâ edenin duâsına cevab veririm;[92] öyle ise (onlar da) benim (rızâm) için (da'vetime) icâbet etsinler ve bana îmânetsinler; tâ ki hak yolu bulsunlar.
187. Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helâl kılındı. Onlar sizin için (günahlardan koruyan) bir elbise, siz de onlar için bir elbise (gibi)siniz. Allah şübhesiz sizin, (oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmakla) nefislerinize ihânet etmekte olduğunuzu bildi de tevbenizi kabûl etti ve sizi affetti. Artık şimdi (oruç gecelerinde de) onlara yaklaşın ve Allah'ın sizin için takdîr ettiğini isteyin! Ve fecrin beyaz ipliği, siyah iplikten size belli oluncaya (imsak vaktine) kadar yiyin, için; sonra da geceye (iftar vaktine) kadar orucu tamamlayın! Fakat siz mescidlerde i'tikâfta bulunan kimseler olduğunuzda, onlara (kadınlarınıza) yaklaşmayın! Bunlar Allah'ın hudûdudur, sakın onlara yaklaşmayın! İşte Allah, âyetlerini insanlara böyle açıklar; tâ ki (günahlardan) sakınsınlar!
188. Hem mallarınızı aranızda bâtıl (haram yollar)la yemeyin ve insanların mallarından bir kısmını kendiniz (haksız olduğunuzu) bile bile (rüşvet veya yalancı şâhidlik gibi) günah ile yemeniz için onları(n hükmünü) hâkimlere (bırakıp) aktarmayın![93]
189. (Ey Resûlüm!) Sana hilâllerden de soruyorlar. De ki: "Onlar, insanlar ve hac için vakit ölçüleridir."[94] İyilik, (bâtıl bir âdetinize binâen) evlere arkalarından girmeniz değildir; fakat iyilik, (günahlardan) sakınan kimse(nin iyiliği)dir. Artık evlere kapılarından girin ve Allah'dan sakının, tâ ki kurtuluşa eresiniz.[95]
190. Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda savaşın,[96] fakat haddi aşmayın! (Ma'sum olanları öldürmeyin, işkence yapmayın)! Şübhesiz ki Allah, haddi aşanları sevmez.
191. Ama onları yakaladığınız yerde öldürün ve sizi çıkardıkları yerden (Mekke'den, siz de) onları çıkarın! Çünki fitne (onların sizi küfre zorlamaları), öldürmekten daha kötüdür. Hem (onlar) orada sizinle savaşmadıkça, (siz de) onlarla Mescid-i Harâm yanında savaşmayın! Fakat sizinle savaşırlarsa, o takdirde onları öldürün! Kâfirlerin cezâsı işte böyledir.
192. Sonunda (küfürden) vazgeçerlerse, artık muhakkak ki Allah, Gafûr (çok bağışlayıcı)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.

---

[91] Her şey kendisinden son derece uzak olduğu hâlde Cenâb-ı Hakk'ın her şeye her şeyden daha yakın olduğu hakkında bakınız; (Kaf Suresi 16'ncı ayetinin haşiyesi)

[92] "Eğer desen: 'Birçok def'a duâ ediyoruz, kabûl olmuyor. Hâlbuki âyet umûmîdir, her duâya cevab var, ifâde ediyor?' El-cevab: Cevab vermek ayrıdır, kabûl etmek ayrıdır. Her duâiçin cevab vermek var; fakat kabûl etmek, hem aynı matlûbu (istenileni) vermek, Cenâb-ı Hakk'ın hikmetine tâbi'dir." (Sözler, 23. Söz, 106)
Ayrıca bakınız; (A'râf Suresi 55'inci ayetinin haşiyesi; Furkan Suresi 77'inci ayetinin haşiyesi; Kasas Suresi 24'üncü ayetinin haşiyesi)

[93] "Mâdem rızık mukadderdir (yazılıdır) ve ihsân ediliyor ve veren de Cenâb-ı Hakk'tır; O hem Rahîm (çok merhamet edici), hem Kerîmdir (çok ikrâm edendir). O'nun rahmetini ittihâm etmek (suçlamak) derecesinde ve keremini istihfâf eder (hafife alır) bir sûrette, gayr-ı meşrû' bir tarzda yüz suyu dökmekle; vicdânını, belki bazı mukaddesâtını (dînî değerlerini) rüşvet verip menhus (uğursuz) ve bereketsiz bir mâl-ı harâmı kabûl eden düşünsün ki, ne kadar muzâaf (kat kat) bir dîvâneliktir." (Mektûbât, 29. Mektûb, 268)

[94] "Kubbe-i semâda (gök kubbede) kameri (ay'ı), zamânın saat-ı kübrâsına (büyük saatine) bir akreb yapmak; mütefâvit (farklı) çok hilâller sûretinde her geceye güyâ ayrı bir hilâl bırakıp, sonra dönüp kendine toplamak, menzillerinde kemâl-i mîzanla (tam bir ölçüyle), dakîk hesabla hareket ettirmek ve kubbe-i semâda parlayan, tebessüm eden yıldızlarla, göğün güzel yüzünü yaldızlamak, elbette nihâyetsiz bir saltanat-ı rubûbiyetin şeâiridir (her şeyin Rabbi oluşunun alâmetleridir)." (Sözler, 32. Söz, 271)

[95] Bir kısım sahâbeler, câhiliye devrinden kalan bir âdet ile, ihramlıyken evlerine kapılarından girmez, bunun yerine evlerinin arkasından veya tavandan bir delik açarak içeri girerlerdi. Âyet, onların bu âdetlerini reddetmek üzere nâzil olmuştur. (Kurtubî, c. 1/2, 344)

[96] "Hâricî tecâvüze (dışarıdan gelen saldırıya) karşı kuvvetle mukābele edilir. Çünkidüşmanın malı, çoluk çocuğu ganîmet hükmüne geçer. Dâhilde (içeride) ise öyle değildir. Dâhildeki hareket müsbet bir şekilde ma'nevî tahrîbâta karşı ma'nevî, ihlâs sırrı ile hareket etmektir. Hâricdeki cihad başka, dâhildeki cihad başkadır." (Emirdağ Lâhikası-II, 327)
Ayrıca bakınız; (Nisa Suresi 76 ve 95 ayetlerinin haşiyeleri)

193. O hâlde bir fitne kalmayıncaya ve din sâdece Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın! Fakat (küfürden) vazgeçerlerse, o takdirde zâlimlerden başkasına düşmanlık yoktur.
194. Haram ay haram aya bedeldir ve hürmetler karşılıklıdır. Öyle ise (o ayda) size kim saldırırsa, artık (siz de) ona, size saldırdığının misliyle saldırın; fakat Allah'dan sakının ve bilin ki, şübhesiz Allah, takvâ sâhibleriyle berâberdir.
195. Hem Allah yolunda sarf edin, (kendinizi) ellerinizle tehlikeye atmayın ve iyilik edin! Şübhe yok ki Allah, iyilik edenleri sever.[97]
196. Hac ve umreyi de Allah için tamamlayın![98] Fakat (başladığınız bu ibâdeti tamamlamaktan, herhangi bir şekilde) men' olunursanız, artık (size) kolayınıza gelen bir kurban (borcu) vardır. O hâlde bu kurban yerine varıncaya (ve boğazlanıncaya) kadar başlarınızı tıraş etmeyin! Fakat içinizden kim hasta olur veya başında bir rahatsızlığı bulunur (da vaktinden önce tıraş olur)sa, bu takdirde (onun üzerine üç gün) oruç veya (altı fakiri doyuracak) sadaka veya kurbandan (biriyle) bir fidye (verme borcu) vardır. Fakat emniyete kavuştuğunuz zaman, artık kim hacca kadar umre ile faydalanırsa, o durumda (ona da) kolayına gelen bir kurban (kesme borcu) vardır. Buna rağmen kim de (kurbana güç) bulamazsa, artık (ona) hacda üç gün, döndüğünüz zaman da yedi (gün) oruç (tutma borcu) vardır. Bunlar tam on (gün)dür. Bu (hüküm), âilesi Mescid-i Harâm sâkinlerinden olmayanlar içindir. Artık Allah'dan sakının ve bilin ki, şübhesiz Allah, azâbı çok şiddetli olandır!
197. Hac (vakti), ma'lûm aylardır. O hâlde kim onlarda (o aylarda ihrâma girmekle niyet ederek) haccı (kendine) farz ederse, artık hacda ne kadına yaklaşmak, ne günah işlemek, ne de münâkaşa etmek vardır. Hayır (ve hasenât)dan ne yaparsanız, Allah onu bilir. O halde (kendinize yolculuğunuzda lâzım olacak) azık edinin; fakat şübhesiz ki azığın en hayırlısı, takvâdır.[99] Ve ey akıl sâhibleri! (Sâdece) benden sakının![100]
198. (Hac esnâsında ticâret yaparak) Rabbinizden bir ihsan aramanızda size bir günah yoktur. Nihâyet Arafat'tan (ayrılıp) akın ettiğiniz zaman, Meş'ar-i Harâm (tepesi) yanında (Müzdelife'de) artık Allah'ı zikredin! Ve (O) sizi hidâyete erdirdiği gibi, (siz de) O'nu zikredin![101] Doğrusu (siz) bundan evvel de elbette dalâlete düşenlerdendiniz.

---

[97] Ebû Eyyûbe'l-Ensârî radıyallâhü anh şöyle demiştir: "Bu âyet, Ensâr cemâati hakkında nâzil oldu. Âyet nâzil olmadan önce biz: 'Allah'ın dîni kuvvetlendi, yardımcıları çoğaldı. Bizim mâlî ve bedenî yardımımıza ihtiyaç kalmadı. Bu hâlde muhârebe ve cihâdı terk ve te'hîr ederek, mallarımızın başına dönsek ve onların ıslâhı ile meşgûl olsak!' diye düşünmeye başlamıştık. Bu fikirlerimiz henüz tartışılmaya başlanmıştı ki, bu âyet-i celîle nâzil oldu." (İbn-i Kesîr, c. 1, 172)
Burada zikredilen "tehlike"den maksad, Allah yolunda cihaddan ve bu yolda harcama yapmaktan kaçınmaktır. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 232)

[98] "Hacc-ı şerîf, bi'l-asâle (bizzat) herkes için bir mertebe-i külliyede bir ubûdiyettir (yüksek derecede bir kulluktur). Nasıl ki bir nefer (asker), bir yevm-i mahsusta (husûsî bir günde) ferik (paşa) dâiresinde bir ferik gibi pâdişâhın bayramına gider ve lütfuna mazhar olur. Öyle de, bir hacı, ne kadar âmî (câhil) de olsa, kat'-ı merâtib etmiş bir velî gibi umum aktâr-ı arzın (yeryüzünün) Rabb-ı Azîmi ünvânıyla Rabbisine müteveccihtir (yönelmiştir). Bir ubûdiyet-i külliye ile müşerreftir (şereflenmiştir). (...) Hacdan sonra şu ma'nâ-yı ulvî ve küllî (büyük ve umûmî ma'nâ) muhtelif derecelerde bayram namazlarında, yağmur namazlarında, husûf, küsûf (ay vegüneş tutulması) namazlarında, cemâatle kılınan namazlarda bulunur. İşte şeâir-i İslâmiyenin (İslâm alâmetlerinin), velev sünnet kabîlinden (çeşidinden) de olsa, ehemmiyeti bu sırdandır." (Tılsımlar, 16. Söz, 30)

[99] Burada zikredilen "ma'lûm aylar", Şevvâl, Zilka'de ve Zilhıccenin ilk on günüdür. Bu âyet-i kerîmenin, meâlen: "Kendinize azık edinin!" diye başlayan kısmı Ehl-i Yemen hakkında nâzil olmuştur. Onlar: "Biz, Allah'a tevekkül eden kimseleriz" diyerek yol için azık bulundurmazlar, sonra da zor durumda kalarak dilenirlerdi. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 238-239)

[100] Allah korkusunda ne kadar büyük bir saâdet ve lezzet olduğu hakkında bakınız; (Tevbe Suresi 119'uncu ayetinin haşiyesi)

[101] "Tohum olacak bir habbenin (dânenin) kalbi, yani içi delindiği zaman, elbette sünbüllenip neşv ü nemâ bulamaz (gelişemez) ölür gider. Kezâlik 'ene' ile ta'bîr edilen enâniyetin (benliğin) kalbi, 'Allah Allah' zikrinin şuâ' ve harâretiyle (nûru ve sıcaklığıyla) yanıp delinirse, büyüyüp gafletle fir'avunlaşamaz ve Hâlık-ı Arz ve Semâvât'a (yer ve göklerin yaratıcısına) isyân edemez. O zikr-i İlâhî sâyesinde, 'ene' mahvolur." (Mesnevî-i Nûriye, Habâb, 90)

199. Sonra insanların (sel gibi) aktığı yerden (Arafat'tan siz de) akın edin ve Allah'dan mağfiret dileyin! Şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok mağfiret eden)dir, Rahîm (çok merhamet eden)dir.[102]
200. Nihâyet hac ibâdetlerinizi bitirdiğinizde, babalarınızı andığınız gibi, hattâ daha kuvvetli bir anma ile artık Allah'ı zikredin![103] İnsanlardan öylesi de vardır ki: "Rabbimiz! Bize (nasîbimizi) dünyada ver" der; o takdirde onun için âhirette hiçbir nasib yoktur!
201. Onlardan bir kısmı da: "Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik, âhirette de iyilik ver ve bizi ateş azâbından muhâfaza eyle!" der.
202. İşte onlar ki, kendilerine kazandıklarından bir nasib vardır.[104] Allah ise, hesâbı pek çabuk görendir.
203. O hâlde sayılı günlerde (teşrik günlerinde) Allah'ı (tekbirlerle) zikredin! Bundan böyle kim iki günde (Mina'dan dönmek için) acele ederse, artık ona bir günah yoktur. Kim de (Üçüncü güne) geri kalırsa ona da bir günah yoktur.[105] (Bu, günahlardan) sakınanlar içindir. Öyleyse Allah'dan sakının ve bilin ki, doğrusu siz O'nun huzûruna toplanacaksınız.
204. Ve insanlardan öylesi vardır ki, dünya hayâtına dâir sözü (senin) hoşuna gider. (Sözlerinin kendi) kalbinde olana (muvâfık olduğuna) da Allah'ı şâhid tutar; hâlbuki o, düşmanların en şiddetlisidir.
205. (Senden) ayrılınca da, yeryüzünde fesad çıkarmak, hem ekin(lerinizi) ve (hayvanlarınızın) nesli(ni) helâk etmek için çalışır. Hâlbuki Allah, fesâdı sevmez.
206. Hem ona: "Allah'dan sakın!" denildiği zaman, gurûr onu günaha sevk eder;[106] artık ona Cehennem yeter! Hâlbuki (o,) gerçekten ne fenâ yataktır!
207. Fakat insanlardan öylesi de vardır ki, Allah'ın rızâsına nâil olmak için kendi nefsini (ve bütün malını O'nun yolunda) fedâ eder. Allah ise, kullar(ın)a karşı çok şefkatli olandır.[107]

---

[102] Bu âyet, Kureyş kabîlesi hakkındadır. Çünki onlar, kendilerini diğer insanlardan imtiyazlı sayarak Arafat yerine, "Biz Harem ehliyiz" diyerek Müzdelife'de vakfe yaparlardı. (Nesefî, c. 1, 163)

[103] Devr-i câhiliyette Arablar menâsik-i haccı (haccın gereklerini) tamamladıktan sonra toplanırlar ve atalarının eserleri ile iftihâra başlayıp, bazısı: "Babam şöyle yemek yedirirdi" diğeri: "Babam şöyle kılıç sallardı" gibi övünerek konuşurlardı. (Râzî, c. 3/5, 199)

[104] "Dünya hayâtında en bahtiyâr odur ki, dünyayı bir misâfirhâne-i askerî telakkî (kabûl) etsin ve öyle de iz'ân etsin (anlasın) ve ona göre hareket etsin. Ve o telakkî ile en büyük mertebe olan mertebe-i rızâyı çabuk elde edebilir. Kırılacak şişe bahâsına, dâimî bir elmasınfiyatını vermez, istikāmet ve lezzetle hayâtını geçirir. Evet, dünyaya âid işler kırılmağa mahkûm şişeler hükmündedir; bâkî umûr-ı uhreviye (âhiretle alâkalı işler) ise, gāyet sağlam elmaslar kıymetindedir. İnsanın fıtratındaki (yaratılışındaki) şiddetli merak ve harâretli muhabbet ve dehşetli hırs ve inadlı taleb ve hâkezâ (bunun gibi) şedîd hissiyâtlar (şiddetli hisler), umûr-ı uhreviyeyi kazanmak için verilmiştir. O hissiyâtı şiddetli bir sûrette fânî umûr-ı dünyeviyeye tevcîh etmek (yönlendirmek), fânî ve kırılacak şişelere, bâkî elmas fiyatlarını vermek demektir." (Mektûbât, 9. Mektûb, 24-25)

[105] "Sayılı günler" Zilhıcce'nin on bir, on iki ve on üçüne denk gelen Kurban bayramının son üç günüdür. Bu günlerde Mina'da tekbir getirilir, şeytan taşlanır. Burada zikredilen "iki gün"den murad, Kurban bayramının ikinci ve üçüncü günleridir. "Geri kalma"dan murad ise, taş atma ibâdetini Kurban bayramının dördüncü gününe bırakmaktır. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 244)

[106] "Bir gözsüz akreb ve ayaksız bir yılan gibi haşerâta mağlûb olan insana, bir küçük kurttan ipeği giydiren ve zehirli bir böcekten balı yediren, onun iktidârı değil, belki onun za'fının semeresi (zayıflığının netîcesi) olan teshîr-i Rabbânîye (Allah'ın itâat ettirmesi) ve ikrâm-ı Rahmânîdir (sonsuz merhamet sâhibi olan Allah'ın ikrâmıdır). Ey insan! Mâdem hakîkat böyledir; gurûru ve enâniyeti (kendini beğenmeyi ve benliği) bırak! Ulûhiyetin dergâhında acz ve za'fını istimdâd (yardım isteme) lisânıyla, fakr ve hâcâtını (fakirlik ve ihtiyaçlarını) tazarru' (yalvarma) ve duâ lisânıyla i'lân et ve abd (kul) olduğunu göster!" (Sözler, 23. Söz, 117)

[107] Bu âyet-i kerîme Süheyb bin Sinan er-Rûmî (ra) hakkında nâzil oldu. O, Medîne'ye hicret ederken Kureyş müşrikleri arkasından yetişerek kendisine ezâ ve cefâ yapmaya başladıklarında, gāyet ma'kūl ve iknâ edici sözler söyleyerek, dînine dokunmamaları şartıyla, malını onlara bırakıp kurtulmaya muvaffak oldu. Medîne'ye vardığında, Hz. Ebû Bekir (ra) kendisini bir cemâatle karşıladı ve ona: "Alış-verişin mübârek olsun!" dedi. Süheyb (ra) dacevâben: "Allah sizin ticâretinize de zarar vermesin, fakat ne var?" deyince, ona bu âyet-i kerîmeyi müjdeleyip okudular. (İbn-i Kesîr, c. 1, 184)

208. Ey îmân edenler! İslâm'a tamâmen girin;[108] ve şeytanın adımlarına uymayın! Çünki o, size apaçık bir düşmandır.
209. O hâlde, size apaçık deliller geldikten sonra eğer (İslâm'a tamâmengirmekten) saparsanız, artık bilin ki şübhesiz Allah, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
210. (O müşrikler) ille de, Allah'ın (azâbının) ve meleklerin buluttan gölgeler içinde kendilerine gelip işin bitirilmesini mi (helâk edilmelerini mi) bekliyorlar? Nihâyet bütün işler, ancak Allah'a döndürülür.
211. İsrâiloğullarına sor, onlara (hidâyet vesîlesi olacak) nice apaçık mu'cizelerden verdik (de inkâr ettiler). O hâlde kim Allah'ın ni'metini (mu'cizelerini) kendisine geldikten sonra (onu) değiştirirse (inkâr sebebi yaparsa), artık şübhesiz ki Allah, azâbı çok şiddetli olandır.
212. İnkâr edenlere dünya hayâtı süslenmiştir de îmân edenlerle alay ediyorlar. Hâlbuki (günahlardan) sakınanlar, kıyâmet gününde onların üstündedirler. Allah ise, dilediği kimseyi hesabsız rızıklandırır.
213. İnsanlar tek bir ümmet (aynı din üzere) idi (daha sonra ihtilâfa düştüler); bunun üzerine Allah, müjdeleyiciler ve (aynı zamanda) korkutucular olarak peygamberler gönderdi ve hakkında ihtilâfa düştükleri şeyler husûsunda, insanların aralarında hüküm vermek için, berâberlerinde hak ile Kitâb indirdi. Ancak kendilerine onun (o kitâbın) verildiği kimseler, onlara apaçık deliller geldikten sonra aralarındaki zulüm (ve hased)den dolayı onda da ihtilâfa düştüler. Sonra Allah, (o ehl-i kitâbın) üzerinde ihtilâfa düştükleri hakka, îmân edenleri izniyle hidâyet eyledi. Çünki Allah, dilediği kimseyi (hikmetine binâen kendi lütfundan) dosdoğru bir yola hidâyet eder.
214. (Ey mü'minler!) Yoksa sizden önce gelip geçenlerin hâli (sizin de) başınıza gelmeksizin (kolayca) Cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlara öyle fakirlikler ve hastalıklar dokundu ve öyle (belâlarla) sarsıldılar ki, hattâ peygamber ve berâberindeki îmân edenler: "Allah'ın yardımı ne zaman!" diyecek (hâle gelmiş)lerdi![109] Dikkat edin, şübhe yok ki Allah'ın yardımı yakındır.
215. (Ey Resûlüm!) Sana (Allah yolunda) neyi (kime) sarf edeceklerini soruyorlar. De ki: "Hayır (ve hasenât)dan ne sarf ederseniz, artık (onlar); ana baba, en yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmış(lar) için olmalıdır." Hayır (ve hasenât)dan ne yaparsanız, artık muhakkak ki Allah, onu hakkıyla bilendir.[110]

---

[108] Bu âyet-i celîle, İslâm'a girmelerine rağmen, Tevrât'ın bazı emirlerine uymak için izin isteyen bir kısım ehl-i îmân hakkında nâzil oldu. (Kurtubî, c. 2/3, 24)

[109] Sahîh-i Buhârî'de zikredilen bir rivâyete göre Habbâb bin Eret (ra) şöyle demiştir: "Biz Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a: 'Yâ Resûlallah! Bizim için Allah'dan yardım dileğinde bulunmayacak mısın? Bizim için duâ etmeyecek misin?' dedik. Peygamber Efendimiz (ASM): 'Sizden evvel geçenlerden birinin başının ortasına testere konup, tâ ayağına kadar biçilirdi de, bu onu dîninden vazgeçirmezdi! Demirden taraklarla taranır, eti kemiğinden ayrıldığı hâlde, bu onu yine de dîninden döndürmezdi!' buyurdu."
Yine Resûlullah (ASM) buyurdu ki: "Allah'a yemîn olsun ki, Allah-ü Teâlâ bu dînin hâkim olmasını murâd etmektedir. Öyle ki, yolcu San'a'dan bineğine binecek, Hadrâmût'a kadar gelecek, Allah'dan başkasından ve koyunları için de kurttan başkasından korkmayacaktır. Fakat siz acele ediyorsunuz!" (İbn-i Kesîr, c. 1, 188)

[110] "Ey insan! Yaptığın hizmet, ettiğin ubûdiyet (kulluk) boşu boşuna gitmez. Bir dâr-ı mükâfât, bir mahall-i saâdet (saâdet yeri) senin için ihzâr edilmiştir (hazırlanmıştır). Senin şu fânî dünyâna bedel, bâkī bir Cennet seni bekler. İbâdet ettiğin ve tanıdığın Hâlık-ı zü'l-Celâl'in va'dine îmân ve i'timâd et. Ona va'dinde hulf etmek muhâldir (sözünde durmamak imkânsızdır). Kudretinde hiçbir cihetle noksâniyet yoktur. İşlerine, acz müdâhale edemez. Senin küçük bahçeni halk ettiği (yarattığı) gibi, Cenneti dahi senin için halk edebilir ve halk etmiş ve sana va'd etmiş ve va'd ettiği için, elbette seni onun içine alacak!" (Asâ-yı Mûsâ, 10. Hüccet-i Îmâniye, 189)

216. (Ey mü’minler!) O, hoşunuza gitmediği hâlde savaş size farz kılındı.[111] Fakat olur ki, bir şeyden hoşlanmazsınız ama, o sizin için hayırlıdır. Ve olur ki bir şeyi (de) seversiniz, hâlbuki o sizin için bir şerdir. Allah ise (sizin için hayır olanı) bilir de siz bilmezsiniz.
217. (Ey Resûlüm!) Sana, haram ayı, onda savaşmayı soruyorlar. De ki: “Onda savaşmak büyük (bir günah)tır. Fakat (insanları) Allah yolundan men‘ etmek ve O’nu inkâr etmek, hem (mü’minleri) Mescid-i Harâm’dan (men‘ etmek) ve ehlini oradan çıkarmak Allah katında (günah cihetiyle) daha büyüktür. Çünki fitne (çıkarmak ve mü’minleri inkâra zorlamak), öldürmekten daha büyük (bir günah)tır.”[112] (Ey Habîbim!) Eğer güçleri yetse, sizi dîninizden döndürünceye kadar sizinle savaşmayı bırakmazlar. İçinizden kim dîninden döner de kendisi kâfir olarak ölürse,[113] işte onlar yok mu, (onların) amelleri dünya ve âhirette boşa gitmiştir. Ve yine onlar ateş ehlidirler! Onlar orada ebedî olarak kalıcıdırlar.
218. Muhakkak ki îmân edenler ve Allah yolunda hicret edip cihâd edenler var ya, işte onlar Allah’ın rahmetini ümîd ederler. Çünki Allah, Gafûr (kullarını çok bağışlayan)dır, Rahîm (onlara çok merhametli olan)dır.
219. Sana, şarab ve kumardan soruyorlar. De ki: “Onlarda büyük bir günah veinsanlar için birtakım faydalar vardır. Fakat günahları, faydalarından daha büyüktür.”[114] Sana, (Allah yolunda) neyi (kime) sarf edeceklerini soruyorlar. De ki: “(İhtiyaçtan) fazla olanı!” Allah, size âyetleri böyle iyice açıklar; tâ ki düşünesiniz.[115]
220. Dünya ve âhiret hakkında (lehinize olanı düşünün)! Hem sana yetimlerden soruyorlar. De ki: “Onlar hakkında ıslahta bulunmak (onları yüzüstü bırakmaktan) daha hayırlıdır.” O hâlde (nafakalarınızı birleştirerek) onlarla bir arada yaşarsanız, artık (onlar sizin) kardeşlerinizdir.[116] Allah, (onlar hakkında) bozgunculuk edeni, ıslâh edenden ayırır. Hâlbuki Allah dileseydi elbette sizi zora koşardı. Şübhe yok ki Allah, Azîz (dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
221. Hem îmân etmedikçe müşrik kadınlarla evlenmeyin! Ve elbette mü’min bir câriye, (hür) bir müşrik kadından daha hayırlıdır. (O müşrik kadın) hoşunuza gitse bile! Îmân etmedikçe müşrik erkekleri de (mü’min kadınlarla) evlendirmeyin! Elbette mü’min bir köle, (hür) bir

---

[111] Bir hadîs-i şerîfte Resûlullah (Aleyhissalâtü Vesselâm): “Kim gazâ etmeden veya kendini gazâya hazırlamaksızın vefât ederse, câhiliyet ölümü ile ölür” buyurmuştur. (İbn-i Kesîr, c. 1, 189)
“Cihâda asker sevk etmekte, elbette bazı cüz’î ve maddî ve bedenî zarar ve şer olur. Fakat o cihadda hayr-ı kesîr (büyük hayır) var ki, İslâm küffârın istîlâsından kurtulur.” (Mektûbât, 12. Mektûb, 32)

[112] Peygamber Efendimiz (ASM)’ın, Kureyş’in ahvâlini gözlemek üzere gönderdiği birlik, bir Kureyş kervanıyla karşılaşmış ve ileri gelenlerden birini öldürerek ganîmetlerle Medîne’ye dönmüştü. Receb ayının son günü meydâna gelen bu hâdisenin Kureyşlilerce, “haram ayların ihlâli” olarak etrâfa yayılması Müslümanlar arasında büyük üzüntüye sebeb oldu. Birlikteki ferdlerin, yaptıklarına çok pişmân olarak, affedildiklerini beyân edecek bir vahyi beklemeye başlamaları üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (İbn-i Kesîr, c. 1, 190)
Haram aylar, İslâm’dan evvel Arab kabîleleri arasında savaşın yasaklandığı Zilka‘de, Zilhıcce, Muharrem ve Receb aylarıdır. (Bilmen, c. 2, 217)

[113] “Bazıların dinden râbıtaları (bağları) kopsa, o vakit o dinsizler hayât-ı ictimâiyede bir semm-i kātil (öldürücü zehir) hükmünde zarar verecekler. Çünki mürtedin (dinden dönenin) vicdânı tamâmen bozulduğundan, o mürted hayât-ı ictimâiyeye zehir olur.” (Lem‘alar, 17. Lem‘a, 126)

[114] Bu âyet-i kerîme üzerine ashâbın çoğu şarabı terk etti. Nisâ Sûresinin 43. âyetiile getirilen: “İçkili iken namaza yaklaşmayınız!” hükmü ile hemen hemen herkesin terk ettiği bu kötü amel, Mâide Sûresinin 90 ve 91. âyetleriyle tamâmen haram kılındı ve bundan önceki âyetler de neshedilerek hükmü kaldırıldı. (Râzî, c. 3/6, 44)

[115] “Âyât-ı Kur’âniye (Kur’ân’ın âyetleri), başlarında ve âhirlerinde (sonlarında) beşeri aklına havâle eder: ‘Aklına bak!’ der, ‘Fikrine, kalbine mürâcaat et, meşveret et (danış), onunla görüş ki bu hakîkati bilesin!’ diyor.” (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 404)

[116] “Yetimin malına yaklaşmayın!” meâlindeki âyet-i celîle nâzil olduğunda, insanlar onlarla bir arada olmaktan çekindiler ve onlardan uzaklaştılar. Bu hususta bir ruhsat olarak: “Eğer onlarla bir arada yaşarsanız, artık (onlar sizin) kardeşlerinizdir” meâlindeki âyet-i kerîme nâzil olunca bu hüküm, onlara yardımcı olmak isteyen ve onların geçimlerinin bozulmasına üzülen mü’minler için Cenâb-ı Hakk tarafından bir kolaylık oldu. (Râzî, c. 3/6, 54-55)

müşrikten daha hayırlıdır. (O müşrik) hoşunuza dahi gitse![117] İşte onlar ateşe da‘vet ederler. Allah ise, izniyle Cennete ve mağfirete (vesîle olacak amellere) da‘vet ediyor; âyetlerini de insanlara iyice açıklıyor, tâ ki ibret alsınlar.
222. Sana hayızdan da soruyorlar. De ki: “O bir ezâdır!” Bu sebeble, hayızlı iken kadınlardan uzak durun ve temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın! Temizlendikleri zaman ise, artık Allah’ın size emrettiği yerden onlara varın! Şübhesiz ki Allah, çok tevbe edenleri sever, çok temizlenenleri de sever.
223. Kadınlarınız sizin için bir tarladır; öyle ise tarlanıza dilediğiniz şekilde gelin ve kendiniz için (sâlih amellerle) hazırlık yapın! Hem Allah’dan sakının ve gerçekten siz O’na kavuşacak kimseler olduğunuzu bilin! (Ey Resûlüm!) O hâlde mü’minleri müjdele!
224. Allah’ı, yeminleriniz dolayısıyla iyilik yapmanıza, (günahlardan) sakınmanıza ve insanların arasını düzeltmenize engel (bahâne) kılmayın![118] Çünki Allah, Semî‘ (yeminlerinizi işiten)dir, Alîm (niyetlerinizi bilen)dir.
225. Allah, yeminlerinizdeki kasıdsız hatâ(larınız) ile sizi mes’ûl tutmaz, fakat kalblerinizin kazandığı (asıl kasdettiğiniz yeminler) ile sizi mes’ûl tutar. Çünki Allah, Gafûr (çok mağfiret eden)dir, Halîm (cezâlandırmakta hiç acele etmeyen)dir.
226. Kadınlarından uzak durmaya yemîn edenler için dört ay beklemek (mecbûriyeti) vardır. O hâlde (bu müddet içinde kadınlarına) dönerlerse, artık şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayıcı)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
227. Eğer boşamaya karar verirlerse, artık muhakkak ki Allah, Semî‘ (hakkıyla işiten)dir, Alîm (her şeyi bilen)dir.
228. Boşanmış kadınlar ise kendi kendilerine üç hayız müddeti[119] beklerler. Artık (o kadınlar) Allah’a ve âhiret gününe îmân ediyorlarsa, (bir başkasıyla evlenmek için) rahimlerinde Allah’ın yarattığını (çocuk veya hayzı) gizlemeleri kendilerine helâl olmaz. Eğer kocaları (bu durumu) düzeltmek isterlerse, bu (bekleme süresi)nin içinde onları geri almaya daha çok hak sâhibidirler.[120] (Kocalarının) onlar üzerinde örfe uygun olan (haklar)ı gibi, onların da (kocaları üzerinde hakları) vardır. Fakat erkekler için onların üzerine bir derece (bir üstünlük) vardır. Allah ise, Azîz (dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
229. (Ric‘î, dönüşü mümkün) boşama iki def‘adır; bundan sonra ya iyilikle tutmak veya güzellikle salıvermek vardır. Fakat onlara (mehir olarak) verdiklerinizden bir şey almanız size helâl olmaz; ancak (her iki taraf da) Allah’ın hudûduna (karı ile koca arasındaki haklara) riâyet edemeyeceklerinden korkarlarsa, müstesnâ! Bu yüzden (siz de bu ikisinin) Allah’ın hudûduna riâyet edemeyeceklerinden korkarsanız, (kadının boşanmak için kocasına) fidye verdiği o şeyde

---

[117] Bu âyet-i kerîme, Abdullah bin Revâha (ra)’ın âzâd ettiği câriyesi ile evlenmesini, bazı kimselerin kınaması üzerine nâzil olmuştur. Mâide Sûresinin 5. âyetiyle ehl-i kitab kadınları müşrik kadınlardan istisnâ edilerek Müslüman erkeklerin ehl-i kitab kadınlarıyla evlenebilmelerine kerâhetle ruhsat verilmesine rağmen, Müslüman kadınların, îmân etmeyen erkeklerle evlenmeleri dînen haramdır. (İbn-i Kesîr, c. 1, 193)
“Şer‘an koca, karıya küfüv olmalı, yani birbirine münâsib olmalı. Bu küfüv ve denk olmanın en mühimi diyânet (din) noktasındadır. Ne mutlu o kocaya ki, kadınının diyânetine bakıp kadınını taklîd eder, refîkasını (eşini) hayât-ı ebediyede kaybetmemek için mütedeyyin (dindar) olur! Bahtiyârdır o kadın ki, kocasının diyânetine bakıp: ‘Ebedî arkadaşımı kaybetmeyeyim!’ diyerek takvâya girer! Veyl (yazıklar olsun) o erkeğe ki, sâliha kadınını kaybettirecek olan sefâhete (günâhlara) girer! Ne bedbahttır o kadın ki, müttakî (takvâ sâhibi) kocasını taklîd etmez, o mübârek ebedî arkadaşını kaybeder! Binler veyl o iki bedbaht zevc ve zevceye ki, birbirinin fıskını ve sefâhetini taklîd ediyorlar! Ve birbirinin ateşe atılmasına yardım ediyorlar!” (Lem‘alar,24. Lem‘a, 207)
[118] Bir hadîs-i şerîfte buyrulmuştur ki: “Bir kimse bir şeye yemîn eder de sonra başka bir şeyi daha hayırlı görürse, o hayırlı olanı yapsın ve yemînine keffâret versin!” (Beyzâvî, c. 1, 120)
[119] Âyette bahsi geçen قُرُوۤءٍkelimesi, Ebû Hanîfe, Ahmed bin Hanbel ve birçok ulemâya göre hayız müddeti, Şâfiî ve Mâlikî’ye göre temizlik müddeti olarak tefsîr edilmiştir. (Kurtubî, c. 2/3, 113)
[120] Her kadın, ric‘î talâkla boşanma hâlinde, iddet müddetinin sonunda nikâhını sona erdirme hakkına sâhibdir. Ancak kocası, o süre bitmeden dönme hakkını kullanırsa, karısının o hakkı sona erer. (Râzî, c. 3/6, 101)

(mehrini veya daha farklı bir bedeli kocasına vermesinde) ikisine de bir günah yoktur. Bunlar Allah'ın hudûdudur; sakın onları aşmayın! Kim de Allah'ın hudûdunu aşarsa, işte zâlimler ancak onlardır.[121]

230. Böylece (kocası) onu (iki hakkını da kullandıktan sonra üçüncü def'a) boşarsa, artık bundan sonra (o kadın) ondan başka bir koca ile evlenmedikçe ona helâlolmaz. Bununla berâber (bu ikinci kocası da) onu boşarsa, Allah'ın hudûduna riâyet edeceklerini zannettikleri takdirde, artık birbirlerine dönmelerinde onlara bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın hudûdudur, (ehemmiyetini) bilecek bir kavim için onları açıklıyor.

231. Ve kadınları (ric'î, dönüşü mümkün bir boşama ile) boşadığınızda, bekleme müddetlerinin de sonuna geldiklerinde, artık onları (ya) iyilikle tutun veya kendilerini iyilikle salıverin; yoksa (sırf) zulmetmeniz için zarar vermek üzere onları tutmayın![122] Artık kim böyle yaparsa, o takdirde şübhesiz kendine zulmetmiş olur. Ve Allah'ın âyetlerini alaya almayın! Hem Allah'ın üzerinizdeki ni'metini ve kendisiyle nasîhat etmek üzere size indirdiği Kitâb'ı ve hikmeti (kitabdaki hükümleri) hatırlayın! Artık Allah'dan sakının ve bilin ki, şübhesiz Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

232. Hem kadınları (ric'î, dönüşü mümkün bir boşama ile) boşadığınızda, bekleme müddetlerini de bitirdiklerinde, artık aralarında meşrû' olarak anlaştıkları takdirde, bu durumda kocalarıyla (tekrar) evlenirler diye onlara mâni' olmayın![123] Bu, içinizden Allah'a ve âhiret gününe îmân etmekte olan kimselere, kendisiyle nasîhat olunan (bir emir)dir. Bu, sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Çünki (sizin için neyin daha hayırlı olduğunu, ancak) Allah bilir, siz bilmezsiniz.

233. Anneler de, emzirmeyi tamamlamak isteyen (baba) için, çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Çocuk kendisinin olan (babaya) da, meşrû' (örfe uygun) bir şekilde onların (annelerin) yiyecek ve giyecekleri(ni te'mîn etme borcu) vardır. Kimse gücünün yetmeyeceği bir şeyle mükellef tutulmaz. Ne anne, yavrusu yüzünden ne de çocuk kendisinin olan (baba), çocuğu yüzünden zarara uğratılır. (Baba öldüğü zaman) mîrasçının üzerine de bunun aynısı (borçtur). Artık (anne ile baba) kendi rızâlarıyla ve müşâvere ederek (çocuğu sütten) ayırmak isterlerse, bundan dolayı ikisinin üzerine bir günah yoktur. Eğer çocuklarınızı (süt anneye) emzirtmek isterseniz, verdiğiniz (ücret)i güzellikleteslîm ettiğiniz takdirde artık size bir günah yoktur. O hâlde Allah'dan sakının ve bilin ki şübhesiz Allah, ne yapıyorsanız hakkıyla görendir.

234. Sizden vefât edip de geride zevceler bırakanlar(ın zevceleri) ise, kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. Böylece bekleme müddetlerinin sonuna geldikleri zaman, artık kendileri hakkında meşrû' olarak yaptıklarında size bir günah yoktur.[124] Allah ise, ne yapıyorsanız hakkıyla haberdar olandır.

---

[121] İbn-i Abbâs (ra) şöyle demiştir: "Abdullah bin Übey'in kızı Cemîle, Resûlullah (ASM)'a gelerek, kocasından ayrılmak istediğini, onun dînî ve ahlâkî bir ayıbı olmadığını, fakat yüzü ve dış görünüşü i'tibâriyle bir türlü alışamadığını, dolayısıyla bir mü'mine buğz ederek küfrân-ı ni'mette (nankörlükte) bulunmaktan endişe ettiğini ifâde edince, Resûlullah (ASM): 'Mehir olarak aldığın bahçeyi geri vermeye râzı olacak mısın?' buyurdular. 'Evet' cevâbını alınca, Resûlullah (ASM), Cemîle'nin kocası Sâbit bin Kays (ra)'a hitâben: 'Bahçeyi al ve hanımını bir talâk-ı bâin (tamâmen ayrılmak üzere yapılan boşama) ile boşa!' buyurdular." (İbn-i Kesîr, c. 1, 205)

[122] İbn-i Abbâs (ra)'ın beyânına göre, bir adam âilesini boşar, sonra iddeti (üç hayız süresi) tamam olmadan evvel ona döner, sonra yine boşardı. Böylece ona zarar verip, müşkilât çıkarırdı. İşte bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (İbn-i Kesîr, c. 1, 210)

[123] Ma'kıl bin Yesar (ra) kız kardeşini, Abdullah bin Âsım (ra)'a nikâhlamıştı. Abdullah (ra) onu boşadı. Sonra iddeti içinde tekrar almaya tâlib oldu. Ma'kıl (ra) buna rızâ göstermedi ve: "Allah hakkı için o artık sana dönmeyecektir!" dedi. Bunun üzerinebu âyet-i celîle nâzil oldu. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 282)

[124] Âyette zikredildiği gibi, kocası ölen kadının dört ay on gün evlenmeden beklemesi gerekir. Bu müddet içerisinde, koku sürünmekten ve süslenmekten kaçınmalıdır. Bir hadîs-i şerîfte Peygamber Efendimiz (ASM) şöyle buyurmuşlardır: "Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadın için, ölüye üç geceden fazla yas tutması helâl olmaz; ancak kocası müstesnâ, ona dört ay on gün yas tutar." (Ahkâmü'l-Kur'ân, Cessâs, c. 2, 125)

235. (Kocaları ölen) kadınlarla evlenmek isteğini(zi onlara, üstü kapalı bir söz veya hareket gibi) kendisiyle îmâ ettiğiniz şey husûsunda veya (böyle bir arzuyu) gönüllerinizde gizlemenizde size bir günah yoktur. Allah, gerçekten sizin onları (nikâhlarına) ileride (tâlib olarak) anacağınızı bilmiştir; fakat meşrû‘ bir söz söylemeniz dışında, onlarla gizlice anlaşmayın! (Üzerinize farz olarak) yazılmış olan bekleme müddeti sona erinceye kadar da nikâh akdine azmetmeyin! Hem bilin ki gerçekten Allah, içinizde olanı bilir, bu sebeble O'ndan sakının! Yine bilin ki şübhesiz Allah, Gafûr (çok mağfiret eden)dir, Halîm (cezâlandırmakta hiç acele etmeyen)dir.
236. Eğer kadınları kendilerine dokunmadan ve onlara bir mehir ta‘yîn etmeden boşarsanız size bir günah yoktur. Fakat (gönüllerini alacak şekilde) onları faydalandırın![125] Genişlik içinde olan(ınız)a, kendi durumuna göre, darlık içinde olan(ınız)a da gücü yettiğince (onları faydalandırma borcu) vardır. (Bu,) iyilik edenler üzerine bir vazîfe olarak örfe uygun bir faydalandırmadır.
237. Fakat onlara gerçekten bir mehir ta‘yîn ettiğiniz hâlde kendilerine dokunmadan önce onları boşarsanız, artık ta‘yîn ettiğinizin yarısı (onlarındır). Ancak (o kadınların) bağışlamaları veya nikâh akdi elinde olanın (kocanın) bağışlaması (mehrin tamâmını vermesi) müstesnâ. Bununla berâber (kocaları olarak sizin) bağışlamanız takvâya daha yakındır. Artık aranızda fazîleti unutmayın! Muhakkak ki Allah, ne yapıyorsanız hakkıyla görendir.
238. Namazlara devâm ediniz, bilhassa orta namaza![126] Hem gönülden bağlı kimseler olarak Allah'ın huzûruna durun!
239. Fakat (düşmandan) korkarsanız, o takdirde yaya olarak veya binek üzerinde (namaz kılın)! Emîn olduğunuz zaman ise, artık bilmiyor olduğunuz şeyleri size öğrettiği gibi (namazı nasıl kılmanızı ta‘lîm etti ise, öylece) Allah'ı zikredin (namazınızı kılın)!

---

Müfessirlere göre bu beklemenin hikmeti, kadının hâmile olması ihtimâline binâen, çocuğun nesebinin karışmaması için bir tedbirdir. Nitekim Sahîh-i Buhârî ve Müslim'de geçen bir hadîs-i şerîfte Peygamber Efendimiz (ASM), dört ay on günlük süreyi îzah sadedinde, cenînin anne karnındaki durumunu şöyle ifâde buyurmuşlardır: "Sizden biriniz anne karnında yaratılırken kırk gün bir su damlası olarak kalır, sonra bu kadar süre içinde bir alaka (ana rahmi duvarına tutunmuş asılı bir hücre topluluğu) olur, sonra yine bu kadar sürede bir mudğa (dişle çiğnenmiş ete benzeyen bir cenin) olur. Sonra ona melek gönderilip ruh üflenir." Hadîs-i şerîfte zikredilen safhaların tamâmı üç kırktır ki yüz yirmi gün, yani dört ay eder. Bundan sonraki on günlük süre ise, bazı ayların noksan olmasından ve rûhun cenîne üflenmesinden sonra hareketinin zuhûr etmesi için bir ihtiyattır. (İbn-i Kesîr, c. 1, 214)

[125] Kendilerine temâs edilmeden ve mehir ta‘yîn edilmeden boşanan kadınlara mahrûmiyetlerini telâfî edip, gönüllerini almak için bir hediye vermek, yani bir şekilde faydalandırmak vâcibdir. Fıkıhta beyân edildiği üzere, bunun en azı bir kat elbise veya bunların bedelidir. Bir kat elbise ise, bir baş örtüsü, bir entâri ve bir çarşaftan ibârettir. (Kurtubî, c. 2/3, 200)

[126] Orta namaz hakkında hayli söz söylenmiştir. En meşhûru öğle veya ikindi namazı olmasıdır. Bütün namazlara i‘tinâyı te'mîn etmek için hangisi olduğu kat‘iyetle ta‘yîn olunmamıştır. (Kurtubî, c. 2/3, 209-212)

"Asr (ikindi) vaktinde ki o vakit, (...) o günde mazhar olduğu sıhhat ve selâmet ve hayırlı hizmet gibi niam-i İlâhiyenin (İlâhî ni‘metlerin) bir yekûn-i azîm (büyük bir yekün) teşkîl ettiği zamânı, hem o koca güneşin ufûle (batmaya) meyletmesi işâretiyle, insan bir misâfir me'mur ve her şey geçici, bîkarar (kararsız) olduğunu i‘lân etmek zamânıdır. Şimdi, ebediyeti isteyen ve ebed için halk olunan (yaratılan) ve ihsâna karşı perestiş (ibâdet) eden ve firaktan müteellim olan (ayrılıktan elem çeken) rûh-ı insan, kalkıp abdest alıp, şu asr vaktinde ikindi namazını kılmak için Kadîm-i Bâkî ve Kayyûm-ı Sermedî'nin dergâh-ı Samedâniyesine (her ihtiyâcın karşılandığı kapısına) arz-ı münâcât (duâlarını arz) ederek, zevâlsiz ve nihâyetsiz rahmetinin iltifâtına ilticâ edip (sığınıp), hesabsız ni‘metlerine karşı şükür ve hamd ederek, izzet-i rubûbiyetine (umum kâinâtın Rabbi oluşunun izzetine) karşı zelîlâne (tevâzu‘ ile) rükû‘a gidip, sermediyet-i ulûhiyetine (ebedî İlâhlığına) karşı mahviyetkârâne (eziklik içinde) secde ederek, hakîkî bir tesellî, bir râhat-ı ruh bulup huzûr-ı kibriyâsında kemerbeste-i ubûdiyet olmak (kulluk için yüce huzûrunda hâzır olmak) demek olan asr namazını kılmak, ne kadar ulvî bir vazîfe, ne kadar münâsib bir hizmet, ne kadar yerinde bir borc-ı fıtrat (yaratılıştan gelen borcu) edâ etmek, belki gâyet hoş bir saâdet elde etmek olduğunu, insan olan anlar." (Sözler, 9. Söz, 29)

240. Ve sizden vefât edip de geride zevceler bırakacak (durumda) olanlar var ya, (onlara) zevceleri için (evden) çıkarılmadan, bir yıl müddetince faydalanmayı vasiyet etme (borcu) vardır. Fakat (kendiliklerinden) çıkarlarsa, kendileri hakkında örfe uygun olarak yaptıklarında artık size bir günah yoktur. Allah ise, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
241. Boşanmış kadınlara örfe uygun bir şekilde faydalanma (nafaka hakkı) vardır. (Bu,) takvâ sâhibleri üzerine bir borçtur.
242. Allah size âyetlerini böyle iyice açıklar ki akıl erdiresiniz.
243. Kendileri binlerce oldukları hâlde, ölüm korkusuyla yurtlarından çıkanları görmedin mi? Bunun üzerine Allah onlara: "Ölün!" (diye) buyurdu, sonra da onları diriltti.[127] Şübhesiz ki Allah, insanlara karşı gerçekten büyük ihsan sâhibidir, fakat insanlarınçoğu şükretmezler.
244. O hâlde Allah yolunda savaşın ve bilin ki şübhesiz Allah, Semî' (hakkıyla işiten)dir, Alîm (hakkıyla bilen)dir.
245. Kimdir şu kimse ki, Allah'a güzel bir borç versin de (Allah) onu kendisine kat kat fazlasıyla artırsın![128] Çünki Allah, (rızkı dilediğine) daraltır ve (dilediğine) genişletir. Hem (sonunda) O'na döndürüleceksiniz.
246. Mûsâ'dan sonra İsrâiloğullarının ileri gelenlerini görmedin mi? Hani bir peygamberlerine[129] şöyle demişlerdi: "Bize bir hükümdar gönder ki, Allah yolunda savaşalım!" (Peygamberleri) dedi ki: "Ya üzerinize savaş farz kılınır da, savaşmayacak olursanız?" (Onlar:) "Gerçekten yurtlarımızdan ve evlâdlarımız(ın yanın)dan çıkarıldığımız hâlde, neden biz Allah yolunda savaşmayalım?" dediler. Fakat üzerlerine savaş farz kılınınca, içlerinden pek azı müstesnâ, (savaştan) yüz çevirdiler. Hâlbuki Allah, o zâlimleri hakkıyla bilendir.
247. Bunun üzerine peygamberleri onlara şöyle dedi: "Şübhesiz ki Allah, size hükümdar olarak doğrusu Tâlût'u göndermiştir." Dediler ki: "Biz hükümdarlığa ondan daha lâyık olduğumuz hâlde ve mal cihetiyle (kendisine) bir genişlik verilmemişken, üzerimize onun hükümdar olması nasıl olur?"[130] (Peygamberleri ise) şöyle dedi: "Muhakkak ki Allah, onu üzerinize seçti ve ilim ve cisimde bir genişlik (ve kuvvet) cihetiyle onu (sizden) fazla kıldı. Çünki Allah, mülkünü dilediği kimseye verir." Ve Allah, Vâsi' (lütfu geniş olan)dır, Alîm (hakkıyla bilen)dir.
248. Nihâyet peygamberleri onlara şöyle dedi: "Şübhesiz onun hükümdarlığının alâmeti, (vaktiyle sizden alınan) tabutun[131] size gelmesidir ki, onun içinde Rabbinizden bir sekîne (ruhlara emniyet veren bir huzur) ve Mûsâ ehlinin ve Hârûn ehlininbıraktıklarından geriye kalan birtakım şeyler vardır; onu melekler taşıyacaktır. Eğer mü'min kimseler iseniz, şübhesiz bunda sizin için gerçekten bir delil vardır."
249. Böylece Tâlût ordu(su)yla (Kudüs'ten) ayrılınca (onlara) şöyle dedi: "Muhakkak ki Allah, sizi bir nehirle (de) imtihân edicidir. Buna rağmen kim ondan içerse, artık benden değildir. Eliyle bir avuç alan müstesnâ, kim de ondan (izin verilenden fazlasını) tatmazsa, işte şübhesiz

---

[127] Rivâyet edildi ki, Irak'ta Vâsıt taraflarında vebâ çıkmış ve ahâli ölümden kurtulmak için firâr etmiş, fakat hepsi de telef olmuşlardı. Sayıları kırk bini aşkın olan bu insanları ölümden kaçmanın mümkün olmadığına bir ibret olmak üzere öldüren Allah, onları tekrar diriltip hayâta mazhar etmişti. (Nesefî, c. 1, 222)

[128] Allah'a güzel bir borç vermek, Allah yolunda harcamak ma'nâsındadır. (Râzî, c. 3/6, 181)

[129] Ekser rivâyetlere göre bu Peygamber, Eşmûîl (AS)'dır. (Râzî, c. 3/6, 185)

[130] İsrâiloğulları neslinde, biri peygamberlik, diğeri hükümdarlık olmak üzere iki kol vardı. (Kader-i İlâhî'nin taksîmi ve hikmetiyle) Lâvî neslinden gelenler, nübüvvet; Yehûdâ'dan gelenler ise, hükümdarlık kolunu teşkîl ediyorlardı. Kendi üzerlerine bu iki kolun hâricinde olan başka bir koldan gelen Tâlût'un, hükümdar ta'yîn edildiğini görünce şaşırdılar. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 303)

[131] Tabut, içinde Tevrât levhalarının asıl nüshasından parçalar, yine Tevrât'tan yazılmış bir parça ve Hz. Mûsâ (AS)'ın Asâ'sı, elbisesi, ayakkabısı ve Hârûn (AS)'ın sarığı bulunan bir sandıktır.

Hz. Mûsâ (AS), savaştığı zaman onu ordunun önünde götürürdü. Böylece İsrâiloğullarının kalbi huzur bulur ve savaştan kaçmazlardı. Hz. Mûsâ (AS)'dan sonra bir savaşta tabut İsrâiloğullarından alınmıştı. Daha sonra melekler, tabutu gökle yer arasında taşıyarak geldiler ve herkesin gözü önünde Tâlût'un önüne bıraktılar. (Nesefî, c. 1, 249)

o bendendir!” Fakat içlerinden pek azı müstesnâ, (hepsi) ondan (kana kana) içtiler. Derken o ve berâberindeki îmân edenler onu (nehri) geçince, (sudan içenler): “Bugün Câlût ve ordusuna karşı bizim tâkatimiz yoktur!” dediler. Gerçekten kendilerinin Allah’a kavuşacak kimseler olduklarını sezenler (yakînen inananlar) ise şöyle dediler: “Nice az (sayıdaki) topluluk, (daha) çok (sayıdaki) cemâate Allah’ın izniyle gālib gelmiştir!”[132] Çünki Allah, sabredenlerle berâberdir.[133]

250. (Tâlût ve ona itâat eden mü’minler) Câlût ve ordusuna karşı çıktıklarında ise şöyle dediler: “Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımıza sebât ver ve kâfirler topluluğuna karşı bize yardım eyle!”

251. Nihâyet Allah’ın izniyle onları hezîmete uğrattılar ve Dâvûd Câlût’u öldürdü, Allah ona saltanat ve hikmet (peygamberlik) verdi ve dilediği şeylerden ona öğretti.[134] Hâlbuki Allah’ın, insanların bir kısmını (diğer) bir kısmı ile def‘ etmesi olmasaydı, yeryüzü elbette fesâda uğrardı; fakat Allah, (bütün) âlemlerekarşı ihsan sâhibidir.

252. (Habîbim, yâ Muhammed!) Bunlar Allah’ın âyetleridir; onları sana hak ile okuyoruz. Şübhesiz ki sen, elbette peygamberlerdensin!

253. İşte bu peygamberler ki, (biz) onların bazısını bazısına üstün kıldık. İçlerinden kimi var ki, Allah (onunla bizzat) konuşmuş, bazılarını da derecelerle yükseltmiştir. Meryemoğlu Îsâ’ya ise apaçık deliller (mu‘cizeler) verdik ve onu Rûhü’l-Kudüs (Cebrâîl) ile takviye ettik. Hâlbuki Allah dileseydi, onlardan sonrakiler, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra birbirlerini öldürmezlerdi; fakat (kullarını hayra ve şerre kābil kılarak, irâdelerinde serbest bıraktığı için) ihtilâfa düştüler. Bunun üzerine onlardan bir kısmı îmân etti, bir kısmı da inkâr etti. Hâlbuki Allah dileseydi (onlar aslâ) birbirlerini öldürmezlerdi; fakat Allah, dilediğini yapar.

254. Ey îmân edenler! İçinde ne bir alış-veriş, ne bir dostluk, ne de (Allah’ın izni olmadıkça) bir şefâat bulunan bir gün gelmeden önce, sizi rızıklandırdığımız şeylerden (Allah yolunda) sarf edin! Kâfirler ise, zâlimlerin ta kendileridir.

255. Allah ki, O’ndan başka ilâh yoktur. (O,) Hayy (hayâtı ezelî ve ebedî olan)dır, Kayyûm (bütün mevcûdât kendisiyle kāim olan)dır. O’nu ne bir uyuklama, ne de bir uyku tutar. Göklerde ne var, yerde ne varsa O’nundur. İzni olmadan O’nun huzûrunda şu şefâat edecek olan kimdir?

---

[132] “Üç elif ittihâd etmezse (birleşmezse), üç kıymeti var. Eğer sırr-ı adediyet ile ittihâd etse, yüz on bir kıymet alır. Dört kere dört ayrı ayrı olsa, on altı kıymeti var. Eğer sırr-ı uhuvvet (kardeşlik sırrı) ve ittihâd-ı maksad (maksadda birlik) ve ittifâk-ı vazîfe (vazîfe birliği) ile tevâfuk edip (birleşip) bir çizgi üstünde omuz omuza verseler, o vakit dört bin dört yüz kırk dört kuvvetinde ve kıymetinde olduğu gibi, hakîkî sırr-ı ihlâs ile, on altı fedâkâr kardeşlerin kıymet ve kuvve-i ma‘neviyesi (ma‘nevî gücü) dört binden geçtiğine, pek çok vukūât-ı târihiye (târihî hâdiseler) şehâdet ediyor. Bu sırrın sırrı şudur ki: Hakîkî ve samîmî bir ittifakta, her bir ferd, sâir kardeşlerinin gözüyle de bakabilir ve kulaklarıyla da işitebilir. Güyâ on hakîkî müttehid (birleşmiş) adamın her biri yirmi gözle bakıyor, on akılla düşünüyor, yirmi kulakla işitiyor, yirmi el ile çalışıyor bir tarzda ma‘nevî kıymeti ve kuvvetleri vardır.” (Lem‘alar, 21. Lem‘a, 168)

[133] “Sabırsız adam teennî (ihtiyat) ile hareket etmediği için, basamakları ya atlar düşer veya noksan bırakır, maksud damına çıkamaz (maksadına ulaşamaz). Onun için hırs mahrûmiyete sebebdir. Sabır ise müşkilâtın anahtarıdır (zorluklardan kurtuluşa vesîledir) ki, اَلْحَرِيصُ خاَئِبٌ خاَسِرٌ[Hırs gösteren mahrumdur, zarardadır] اَلصَّبْرُ مِفْتَاَحُ الْفَرَاَجِ[Sabır, ferahlığın anahtarıdır] durûb-ı emsâl (atasözü) hükmüne geçmiştir. Demek Cenâb-ı Hakk’ın inâyet ve tevfîkı (yardımı ve muvaffakıyeti), sabırlı adamlar ile berâberdir.” (Mektûbât, 23. Mektûb, 106)
Ayrıca bakınız; (Meryem Suresi 65’inci ayetinin haşiyesi)

[134] Hz. Dâvûd (AS) saltanatla nübüvveti kendisinde toplayan şanlı bir peygamberdi. İsrâiloğulları, kendilerini yurtlarından çıkaran Câlût’a karşı, hükümdarları Tâlût komutasında harb ettiler. Cenk için er dileyen Câlût’u, Dâvûd (AS) öldürdü. Tâlût bunun üzerine kızını ona verdi. Daha sonra öldüğünde yerine Dâvûd (AS) geçti. Kudüs’ü başkent yaptı. Oldukça geniş birsaltanat üzerinde adâletle hükmetti. Bir müddet sonra da Cenâb-ı Hakk kendisine peygamberlik verdi. O, çok ağlar ve çok ibâdet ederdi. Çok güzel ve dokunaklı sesi vardı. Bir gün oruç tutar, diğer gün iftar ederdi. Hz. Dâvûd (AS), zırh yapıp satmakla geçimini te’mîn eder, elinin kazancından başka bir şey yemezdi. Allah ona kuşların dilini (ilmini) öğretmiş ve dört büyük kitabdan Zebûr-ı Şerîf’i ona inzâl eylemişti. (Bilmen, c. 1, 261)

(Onların) önlerindekini ve arkalarındakini (geçmiş ve geleceklerini) bilir. Hâlbuki (onlar ise) O'nun ilminden, dilediği kadarından başka bir şey kavrayamazlar. Kürsî'si,[135] gökleri ve yeri kaplamıştır; her ikisinin muhâfazası O'na ağır gelmez. Ve O, Aliyy (pek yüce olan)dır, Azîm (pek büyük olan)dır.[136]

256. Dîn(e girme)de zorlama yoktur;[137] îman küfürden şübhesiz iyice ayrılmıştır. Artık kim tâğûtu (Allah'ın yerine tuttukları her şeyi) inkâr edip Allah'a îmân ederse,böylece şübhesiz kopmayan çok sağlam kulpa tutunmuştur! Allah ise, Semî' (hakkıyla işiten)dir, Alîm (her şeyi bilen)dir.

257. Allah, îmân edenlerin dostudur, onları zulümâttan (küfür karanlıklarından) nûra (îmâna) çıkarır. İnkâr edenlere gelince, onların dostları ise tâğuttur (Allah'ın yerine tuttukları şeylerdir), onları nûrdan zulümâta çıkarırlar.[138] İşte onlar ateş ehlidirler. Onlar orada ebedî olarak kalıcıdırlar.

258. Allah kendisine saltanat verdi diye (gururlanarak) Rabbi hakkında İbrâhîm ile tartışanı (Nemrud'u) görmedin mi? O zaman İbrâhîm (ona): "Rabbim, hayat veren ve öldürendir!" demişti. (O ise:) "Ben (de) hayat verir ve öldürürüm!" dedi.[139] İbrâhîm (bunun üzerine): "İşte

---

[135] Bu âyet-i kerîmede zikredilen كُرْسِيٌّ lâfzı, Allah'ın ilmi, mülkü veya kudreti ma'nâlarında tefsîr edilmiştir. (Nesefî, c. 1, 198)

[136] "Âyetü'l-Kürsî'de on cümle ile on tabaka-i tevhîdi (tevhid mertebelerini) ayrı ayrı renklerde isbât etmekle berâber: مَنْ ذَاالَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ اِلَّا بِاِذْنِهِ[İzni olmadan O'nun huzûrunda şu şefâat edecek olan kimdir?] cümlesiyle, gâyet keskin bir şiddetle şirki (Allah'a ortak koşulmasını) ve gayrın (başkasının) müdâhalesini keser, atar. Hem şu âyet İsm-i A'zam'ın mazharı olduğundan, hakāik-ı İlâhiyeye (İlâhî hakîkatlere) âid ma'nâları a'zamî derecededir ki, a'zamiyet derecesinde bir tasarruf-ı rubûbiyeti (terbiye edicilik tasarrufunu) gösteriyor. Hem umum semâvât ve arza (bütün göklere ve yere) birden müteveccih (yönelen) tedbîr-i ulûhiyeti (İlâhî tedbîri), en a'zamî bir derecede umûma şâmil (her şeyi içine alan) bir hafîzıyeti (muhâfaza ediciliği) zikrettikten sonra; bir râbıta-i vahdet ve birlik ciheti, o a'zamî (büyük) tecelliyâtlarının menba'larını (kaynaklarını) وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ[O, Aliyy (pek yüce olan)dır, Azîm (pek büyük olan)dır] (cümlesi) ile hulâsa eder." (Zülfikār, 25. Söz, 48)

[137] Bir İslâm memleketinde yaşayan müşrik, îmân etmek veya cizye vermekhusûsunda seçim hakkına sâhibdir. Böyle bir kimseye İslâm'ı kabûl etmek için zorlama yapılamaz. Ancak mü'min olan kimseler dinden çıktıkları takdirde, ahidlerini bozduklarından dolayı tevbe etmezlerse cezâlandırılırlar. (Elmalılı, c. 2, 863)

[138] "Enâniyetine i'timâd eden (benliğine güvenen), zulmet-i gaflete (gaflet karanlığına) düşen, dalâlet (küfür) karanlığına mübtelâ olan adam, (...) ceb feneri hükmünde nâkıs (noksan) ve dalâlet-âlûd (dalâlete bulaşmış) ma'lûmât ile zamân-ı mâzîyi (geçmiş zamânı), bir mezâr-ı ekber (büyük bir mezar) sûretinde ve adem-âlûd bir zulümât (yoklukla karışık bir karanlık) içinde görüyor. İstikbâli, gâyet fırtınalı ve tesâdüfe bağlı bir vahşetgâh (vahşet yeri) gösterir. Hem her birisi, bir Hakîm-i Rahîm'in (sonsuz hikmet ve merhamet sâhibinin) birer me'mûr-ı musahharı (itâatkâr me'mûru) olan hâdisât (hâdiseleri) ve mevcûdâtı (varlıkları), muzır (zararlı) birer canavar hükmünde bildirir. وَالَّذِينَ كَفَرُوا اَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ اِلَي الظُّلُمَاتِ[İnkâr edenlerin dostları ise tâğuttur (Allah'ın yerine tuttukları şeylerdir), onları nûrdan zulümâta çıkarırlar] hükmüne mazhar eder.

Eğer hidâyet-i İlâhiye yetişse, îman kalbine girse, nefsin fir'avuniyeti kırılsa, Kitâbullâh'ı (Kur'ân'ı) dinlese, (...) o vakit birden kâinât bir gündüz rengini alır, nûr-ı İlâhî ile dolar. Âlem اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ[Allah, göklerin ve yerin nûrudur] âyetini okur. O vakit zamân-ı mâzî, bir mezâr-ı ekber değil, belki her bir asrı bir nebînin (peygamberin) veya evliyânın taht-ı riyâsetinde (reisliğinde) vazîfe-i ubûdiyeti (ibâdet vazîfesini) îfâ eden ervâh-ı sâfiye (tertemiz ruhlar) cemâatlerinin vazîfe-i hayatlarını bitirmekle اَللّٰهُ اَكْبَرُdiyerek makāmât-ı âliyeye (yüce makamlara) uçmalarını ve müstakbel (gelecek) tarafına geçmelerini kalb gözü ile görür. Sol tarafına bakar ki, dağlar-misâl bazı inkılâbât-ı berzahiye ve uhreviye (kabir âlemi ve âhirette olacak büyük hâdiselerin) arkalarında Cennetin bağlarındaki saâdet saraylarında kurulmuş bir ziyâfet-i Rahmâniyeyi (Rahmân olan Allah'ın ziyâfetini) o nûr-ı îmân ile uzaktan uzağa fark eder. (...) Hattâ mevti (ölümü), hayât-ı ebediyenin mukaddemesi (başlangıcı) ve kabri, saâdet-i ebediyenin kapısı görüyor." (Sözler, 23. Söz, 103-104)

[139] Nemrud, bu haksız iddiâsını isbât için hapishâneden getirttiği iki mahkûmdan birisini öldürttü, diğerini bağışladı; böylelikle güyâ hayâta iâde etti. (Kurtubî, c. 2/3, 285)

260 . Ve hani İbrâhîm: "Rabbim! Ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster!" demişti. (Rabbi ise:) "Yoksa inanmadın mı?" buyurdu. (İbrâhîm:) "Hayır (inandım), fakat kalbimin mutmain olması için (istiyorum)" dedi. (Bunun üzerine Rabbi) buyurdu ki: "Öyle ise kuş(lar)dan dört tâne yakalayıp onları kendine alıştır, sonra (onları kesip parçala,) her bir dağın üzerine onlardan bir parça koy, sonra da onları çağır, (bak nasıl) koşarak sana geleceklerdir!" Artık bil ki şübhesiz Allah, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.

şübhesiz Allah, güneşi doğudan getiriyor, haydi (sen de) onu batıdan getir!" dedi de artık o inkâr eden şaşırıp kaldı. Çünki Allah, zâlimler topluluğunu (inkârlarındaki ısrarları sebebiyle) hidâyete erdirmez.
259. Veya (görmedin mi) o kimse gibisini (Uzeyr'i) ki, o (duvarları), çatıları üzerine çökmüş (harâb olmuş) bir şehre uğradı. "Allah, burayı ölümünden sonra nasıl diriltecek?" dedi. Bunun üzerine Allah, onu yüz yıl ölü bıraktı, sonra kendisini diriltti. (Ona) buyurdu ki: "Ne kadar kaldın?" (O da:) "Bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldım!" dedi. (Allah ona) şöyle buyurdu: "Hayır! Yüz yıl kaldın; şimdi yiyeceğine ve içeceğine bak, bozulmamış! Bir de eşeğine bak (kemikleri dahi çürümüş)! İşte (bunlar) seni insanlara (öldükten sonra dirilmeye) bir delil kılmamız içindir; kemiklere de bak, onları nasıl birbiri üzerine kaldırıyoruz! Sonra da onlara bir et giydiriyoruz." (Uzeyr, onun diriltilişini müşâhedeederek Allah'ın kudreti) böylece kendisine açıkça belli olunca şöyle dedi: "(Artık) biliyorum ki şübhesiz Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir."
261. Mallarını Allah yolunda sarf etmekte olanların misâli, yedi başak bitiren bir dânenin hâli gibidir ki, her bir başakta yüz dâne vardır. Allah, dilediği kimseye (ecrini) kat kat (fazlasıyla) verir.[140] Çünki Allah, Vâsi' (lütfu geniş olan)dır, Alîm (hakkıyla bilen)dir.
262. Mallarını Allah yolunda sarf etmekte olanlar, sonra sarf ettikleri şey(in arkasın)a başa kakma ve (gönül) incitme katmayanlar var ya, onların, Rableri katında mükâfâtları vardır. Hem onlara hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun olmazlar.[141]
263. Güzel bir söz ve bir bağışlama, kendisini bir incitme takib eden sadakadan daha hayırlıdır. Hâlbuki Allah, Ganî (kullarının sadakasına ihtiyâcı olmayan)dır, Halîm (cezâlandırmakta hiç acele etmeyen)dir.
264. Ey îmân edenler! İnsanlara gösteriş için malını sarf etmekte olan, Allah'a ve âhiret gününe îmân etmiyor olan kimse gibi başa kakmak ve (gönül) incitmekle sadakalarınızı boşa çıkarmayın! İşte onun misâli, üzerinde biraz toprak bulunan bir kayanın hâli gibidir ki, ona şiddetli bir yağmur isâbet etmiş de, onu çıplak bir hâlde bırakmıştır. (Onlar) kazandıklarından bir şey elde edemezler. Allah ise, kâfirler topluluğunu (inkârlarındaki ısrarları sebebiyle) hidâyete erdirmez!
265. Hem Allah'ın rızâsını arzulayarak ve (İslâm'ı) gönüllerinden tasdîk ederek mallarını sarf etmekte olanların (az veya çok, yaptıkları iyiliklerin) misâli, yüksek bir yerde bulunan güzel bir bahçenin hâli gibidir ki, ona bolca yağmur isâbet etmiş de meyvesini iki misli vermiştir! Fakat ona çokça yağmur isâbet etmese de, bir çisinti var (ki o bile yeter)! Çünki Allah, yapmakta olduklarınızı hakkıyla görendir.

---

[140] "İşte ey gāfil insan! Bak Cenâb-ı Hakk'ın fazlına ve keremine! Seyyieyi (günâhı) bir iken bin yazmak, haseneyi (iyiliği) bir yazmak veya hiç yazmamak adâlet olduğu hâlde, bir seyyieyi bir yazar, bir haseneyi on, bazen yetmiş, bazen yedi yüz, bazen yedi bin yazar. Hem şu nükteden anla ki, o müdhiş Cehenneme girmek cezâ-yı ameldir (amelin karşılığıdır), ayn-ı adildir (adâletin ta kendisidir). Fakat Cennete girmek, mahz-ı fazıldır (tam bir lütuftur)." (Sözler, 23. Söz, 110)

[141] Bu âyet-i kerîme, Tebük Seferi dolayısıyla hazırlanan ve "Ceyşü'l-Usra" (Zorluk Ordusu) denilen ordunun donatılması için bin deve veren Hz. Osman (ra) ile dört bin deve vererek yardım eden Abdurrahman bin Avf (ra) hakkında nâzil olmuştur. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 330)

"Ey ehl-i kerem ve vicdan (ikrâm edici ve vicdan sâhibi) ve ey ehl-i sehâvet ve ihsan (cömert ve ihsân edici olanlar)! İhsanlar zekât nâmına olmazsa, üç zararı var. Bazen de fâidesiz gider. Çünki Allah nâmına vermediğin için, ma'nen minnet ediyorsun, bîçâre fakiri minnet esâreti altında bırakıyorsun. Hem makbûl olan duâsından mahrum kalıyorsun. Hem hakîkaten Cenâb-ı Hakk'ın malını ibâdına (kullarına) vermek için bir tevzîât (dağıtma) me'mûru olduğun hâlde, kendini sâhib-i mal zannedip bir küfrân-ı ni'met (nankörlük) ediyorsun.

Eğer zekât nâmına versen, Cenâb-ı Hakk nâmına verdiğin için bir sevab kazanıyorsun, bir şükrân-ı ni'met gösteriyorsun (ni'mete şükrediyorsun). O muhtaç adam dahi sana tabasbus etmeğe (sun'î hareketlere) mecbûr olmadığı için, izzet-i nefsi kırılmaz ve duâsı senin hakkında makbûl olur." (Mektûbât, 22. Mektûb, 101)

266. Sizden biriniz ister mi ki, kendisinin, altından nehirler akan hurma ağaçları ve üzüm bağlarından bir bahçesi olsun, içinde kendisi için her çeşit meyvelerden bulunsun, sonra onun güçsüz (ve küçük) çocukları olduğu hâlde kendisine ihtiyarlık gelsin; derken oraya (o bahçeye), içinde ateş bulunan bir kasırga isâbet etsin de yansın (elbette istemez)! Allah, size âyetleri böyle açıklar, tâ ki düşünesiniz.
267. Ey îmân edenler! Kazandıklarınızın ve sizin için yerden çıkardığımız şeylerin iyilerinden (Allah yolunda) sarf edin![142] Hem hakkında (kusûruna) gözünüzü yummadan alıcıları olmayacağınız kötü olanını vermeye kalkışmayın![143] Ve bilin ki, şübhesiz Allah, Ganî (hiçbir şeye ihtiyâcı olmayan)dır, Hamîd (hamd edilmeye çok lâyık olan)dır.
268. Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size çirkin işleri emreder. Allah ise size, kendisinden bir mağfiret ve bir ihsan va'd ediyor. Çünki Allah, Vâsi' (lütfu geniş olan)dır, Alîm (hakkıyla bilen)dir.
269. (O,) hikmeti[144] dilediğine verir. Kime de hikmet verilirse, artık şübhesiz (ona) pek çok hayır verilmiş demektir. (İstikāmetli) akıl sâhiblerinden başkası ise ibret almaz.
270. Ve (Allah yolunda) her ne nafaka sarf ettiyseniz veya her ne adak adadıysanız, artık hiç şübhesiz ki Allah onu bilir. Hem zâlimler için (âhirette) hiçbir yardımcı yoktur!
271. Eğer sadakaları açıkça verirseniz, işte o ne iyi! Eğer onları gizler de onları fakirlere (öyle) verirseniz, artık bu sizin için daha hayırlıdır.[145] Böylece (Allah,) kötülüklerinizden bir kısmını sizden örter (sadakalarınızı, kul hakkına ilişmeyen günahlarınıza keffâret kılar). Ve Allah, yapmakta olduklarınızdan hakkıyla haberdâr olandır.
272. (Ey Resûlüm!) Onların hidâyete ermesi sana âid değildir (senin vazîfen ancak tebliğdir); fakat Allah, dilediğini (hikmetine binâen kendi lütfundan) hidâyete erdirir.[146] Hem hayır (ve hasenât)dan ne sarf ederseniz, artık kendiniz içindir. Zâten (siz) yalnız Allah'ın rızâsını arzu ederek sarf edersiniz, bu yüzden hayır (ve hasenât)dan ne sarf ederseniz, (onun ecri) size tam olarak verilir ve (âhirette) size haksızlık edilmez.[147]

---

[142] "Sadakanın şerâit-i kabûlünün (kabûl şartlarının) beşi: (...) Birinci şart, sadakaya muhtaç olmamak derecede sadaka vermek. (...) İkinci şart, Ali'den alıp Veli'ye vermek değil, belki kendi malından vermektir. (...) Üçüncü şart, minnet etmemektir. (...) Dördüncü şart, öyle adama veresin ki, nafakasına sarf etsin. Yoksa sefâhete sarf edenlere sadaka makbûl olmaz. (...) Beşinci şart, Allah nâmına vermektir. (...) Şu şartlarla berâber tevsî' (genişletme) de var. Yani, sadaka nasıl mal ile olur, ilim ile dahi olur. Kavil (söz) ile, fiil ile, nasîhat ile de oluyor." (Zülfikār, 25. Söz, 7)

[143] Rivâyetlere göre, Medîne'de bazı sahâbeler hurma salkımlarını getirirler, fakir ve muhtaç kimselerin alabileceği yerlere asarlardı. Bu arada bazısının da döküntü kabîlinden olan şeyleri, câiz ve mahzursuz zannederek getirmeleri üzerine, bu âyet nâzil olmuştur. (İbn-i Kesîr, c. 1, 240)

[144] "Kuvve-i akliyenin tefrit (geri) mertebesi gabâvettir ki, hiçbir şeyden haberiolmaz. İfrat (aşırı) mertebesi cerbezedir ki, hakkı bâtıl, bâtılı hak sûretinde göstermeye kadar hîleli ve aldatıcı bir zekâya mâlik (sâhib) olur. Vasat mertebesi (orta yolu) ise hikmettir ki, hakkı hak bilir, imtisâl eder (uyar); bâtılı bâtıl bilir ictinâb eder (kaçınır)." (İşârâtü'l-İ'câz, 20)

[145] Burada zikredilen "gizli" ta'bîri, nâfile olarak verilen sadakalara işârettir. "Açıkça sarf etmek"ten maksad ise, farz olan zekâttır. Zîrâ farz ibâdetler edâ edilirken açık olarak yapmak daha fazîletlidir. Nâfile yani farz olmayan ibâdetlerde ise riyâ (gösteriş) ihtimâli bulunduğundan, gizlice verilmesi daha uygundur. (Kurtubî, c. 2/3, 332)

[146] "Üstâd-ı Mutlak ve Muktedâ-yı Küll (herkesin kendisine uyduğu) ve Rehber-i Ekmel (en mükemmel kılavuz) olan Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm: وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ[Peygambere düşen ancak tebliğdir] olan fermân-ı İlâhiyeyi (Allah'ın emrini) kendine rehber-i mutlak ederek, insanların çekilmesiyle ve dinlememesiyle daha ziyâde sa'y (çalışma) ve gayret ve ciddiyetle teblîğ etmiş. Çünki: إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللهَ يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ [Şübhesiz ki sen sevdiğin kimseyi hidâyete erdiremezsin; fakat Allah, dilediği kimseyi hidâyete erdirir] sırrıyla anlamış ki, insanlara dinlettirmek ve hidâyet vermek, Cenâb-ı Hakk'ın vazîfesidir. Cenâb-ı Hakk'ın vazîfesine karışmazdı." (Lem'alar, 17. Lem'a, 137)

[147] Resûlullah (ASM), Müslümanlar arasında fakirler çoğalınca, ashâbını müşriklere sadaka vermekten men' etti. Bununla, o müşrik fakirlerin ihtiyaç sevki ile İslâm'a gelmelerini arzu etmişti. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. Ve Ashâb-ı Kirâm (radıyallâhü anhüm ecmaîn), onlara tekrar tasadduk etmeye başladılar. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 342)

273. (Sadakalar, ilim ve cihâd için) Allah yolunda adanmış, (bu yüzden) yeryüzünde (maîşet için) dolaşamayan fakirler içindir. İffetli olma(ların)dan dolayı, (hâllerini) bilmeyen kimse onları zengin zanneder. Onları sîmâlarından tanırsın. Israr ederek insanlardan (bir şey) istemezler.[148] O hâlde hayır (ve hasenât)dan ne sarf ederseniz, artık şübhesiz Allah, onu hakkıyla bilendir.
274. Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık olarak (Allah yolunda) sarf edenler var ya, işte onların Rableri katında mükâfâtları vardır. Hem onlara hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olmazlar.
275. Ribâ (fâiz) yiyenler (kabirlerinden), ancak kendisini şeytan çarpmış kimsenin, cinnet nöbetinden kalktığı gibi kalkarlar! Bu, şübhesiz onların: "Alış-veriş (de) ancak fâiz gibidir" demeleri yüzündendir. Hâlbuki Allah, alış-verişi helâl, fâizi ise haram kıldı![149] O hâlde kim kendisine Rabbinden bir nasîhat gelir de (fâizden) vazgeçerse, artık geçmişte olan (İslâm'a girmeden önce aldıkları) kendisinindir. Onun işi (hakkındaki hüküm) ise Allah'a âiddir. Kim de (helâl sayarak fâize) dönerse, işte onlar ateş ehlidirler! Onlar orada ebedî olarak kalıcıdırlar.
276. Allah, fâizi (bereketsiz kılıp, onun karıştığı malı) mahveder; sadakaları ise bereketlendirir. Ve Allah, azılı kâfir (fâizi helâl sayan), aşırı günahkâr (haram bildiği hâlde fâizde ısrâr eden) hiçbir kimseyi sevmez!
277. Şübhesiz ki îmân edip sâlih ameller işleyenler,[150] namazı hakkıyla edâ edenler ve zekâtı verenler var ya, onların Rableri katında mükâfâtları vardır.[151] Hem onlara hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olmazlar.
278. Ey îmân edenler! Eğer (gerçek) mü'minler iseniz, Allah'dan sakının ve fâizden kalan (alacağınız)ı bırakın![152]
279. Buna rağmen böyle yapmazsanız, o hâlde Allah ve Resûlünden (size karşı açılmış) bir savaş olduğunu bilin! Fakat tevbe ederseniz, artık sermâyeleriniz sizindir. Ne haksızlık etmiş, ne de haksızlığa uğratılmış olursunuz.
280. Eğer (borçlu) darda ise, bu durumda (verilecek hüküm, borçlunun ulaşacağı) bir genişliğe kadar (ona) mühlet (vermek)tir. Hâlbuki (ecrini) bilirseniz, (alacağınızı)bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır.

---

[148] Bu âyet-i kerîme, "Ashâb-ı Suffe" (radıyallâhü anhüm ecmaîn) hakkında nâzil olmuştur. Bunlar, Medîne'de evleri ve aşîretleri olmayan Muhâcirlerdendi. Geceleyin Resûl-i Ekrem (ASM)'ın mescidine yakın "Suffe" denilen yerde kalırlar, gündüzleri de aslâ oradan ayrılmazlardı. Hz. Peygamber (ASM)'ın gönderdiği bütün askerî birliklere katılan bu sahâbelerin sayıları dört yüz kadar olup, bütün vakitlerini ilim ve ibâdete hasretmişlerdi. (Nesefî, c. 1, 209)

[149] "Beşerin (insanın) hayât-ı ictimâîsinde (ictimâî hayâtında) bütün ahlâksızlığın ve bütün ihtilâlâtın (ihtilâllerin) menşei (kaynağı) iki kelimedir. Birisi: 'Ben tok olduktan sonra, başkası açlıktan ölse bana ne?' İkincisi: 'Sen çalış, ben yiyeyim!' Bu iki kelimeyi de idâme eden (devâm ettiren), cereyân-ı ribâ (fâiz) ve terk-i zekâttır. Bu iki müdhiş maraz-ı ictimâîyi (ictimâî hastalığı) tedâvi edecek tek çâre, zekâtın bir düstûr-ı umûmî sûretinde icrâsıyla, vücûb-ı zekât (zekâtın farz) ve hurmet-i ribâ (fâizin haram olması)dır." (Mektûbât, 22. Mektûb, 101)
"Evet, âyet-i Kur'âniye âlem kapısında durup, ribâya: 'Yasaktır!' der. 'Kavga kapısını kapamak için banka kapısını kapayınız!' diyerek insanlara fermân eder. Şâkirdlerine (talebelerine): 'Girmeyiniz!' emreder." (Zülfikār, 25. Söz, 38)

[150] "Îmâna âid bilgilerden sonra en lâzım ve en mühim olan a'mâl-i sâlihadır. Sâlih amel ise, maddî ve ma'nevî hukūk-ı ibâda (kul haklarına) tecâvüz etmeyerek, hukūkullâhı (Allah'ın hukūkunu) bihakkın îfâ etmekten (hakkıyla yerine getirmekten) ibârettir." (Mesnevî-i Nûriye, Habâb, 101)
Ayrıca bakınız; (Maide Suresi 93'üncü ayetinin haşiyesi)
Îman hakîkati ve îmânın güzellikleri hakkında bakınız; (Sözler, 23. Söz, 101-120)

[151] "Hasenât da (iyilikler de), ya kalb ile olur veya kalıb ve beden ile olur veyâhut mal ileolur. A'mâl-i kalbînin (kalb ile yapılan amellerin) şemsi (güneşi) 'îman'dır. A'mâl-i bedeniyenin (beden ile yapılan amellerin) fihristesi 'namaz'dır. A'mâl-i mâliyenin (mal ile yapılan amellerin) kutbu 'zekât'tır." (İşârâtü'l-i'câz, 36)

[152] Bu âyet-i celîle, fâizin yasaklanmasından sonra bazı sahâbelerin, daha önce alacaklı oldukları fâizlerini istemeleri üzerine nâzil olmuştur. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 347)

281. O hâlde öyle bir günden sakının ki, onda (o günde) Allah'a döndürüleceksiniz; sonra herkese kazandığı (amellerin karşılığı) tam olarak verilecek ve onlar haksızlığa uğratılmayacaklardır.
282. Ey îmân edenler! Belirli bir va'deye kadar bir borç ile birbirinize borçlandığınız zaman artık onu yazın! O hâlde bir kâtib aranızda adâletle yazsın! Hem hiçbir kâtib, Allah'ın ona öğrettiği gibi yazmaktan kaçınmasın, (yazabilme ni'metine bir şükür olarak) hemen yazsın! Üzerinde hak bulunan (borçlu olan) da (senedini) yazdırsın ve Rabbi olan Allah'dan sakınsın da ondan bir şey eksiltmesin (tam yazsın)! Buna rağmen üzerinde hak bulunan (borçlu), akıl noksanlığı olan veya zayıf (çocuk yaşta) bir kimse ise veya kendisi yazdırmaya güç yetiremiyorsa, o takdirde velîsi adâletle yazdırsın! Erkeklerinizden iki de şâhid tutun! Fakat iki erkek olmazsa, artık râzı olacağınız şâhidlerden bir erkek ve iki kadın (gerekir) ki, (kadınlardan) biri şaşırırsa, o takdirde bir diğeri hatırlatsın! Şâhidler de çağırıldıkları zaman kaçınmasınlar![153] Hem (o borç) küçük olsun, büyük olsun, onu va'desine kadar yazmaktan üşenmeyin! Bu, Allah katında daha adâletli, şâhidlik için daha sağlam ve şübhe etmemeniz için daha uygundur, ancak aranızda peşin olarak kendisini devredeceğiniz bir ticâret olması müstesnâ; o zaman onu yazmamanızda size bir günah yoktur. Alış-veriş yaptığınız zaman da şâhid tutun; ne kâtibe, ne de şâhide zarar verilmesin! Buna rağmen (böyle) yaparsanız (kâtib ve şâhidi zarara sokarsanız), artık şübhesiz ki bu, sizin için bir günahtır! O hâlde Allah'dan sakının! Hem Allah size (neyi, nasıl yapmanız gerektiğini) öğretiyor. Çünki Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.[154]
283. Ve bir yolculukta olur da bir kâtib bulamazsanız, o takdirde (borca karşılık) alınmış rehinler (yeter)! Fakat bazınız bazınıza güvenir (de rehin almaz)sa, bu durumda kendisine güvenilen (borç verilen) kimse emânetini (borcunu) ödesin ve Rabbi olan Allah'dan sakınsın! Şâhidliği ise gizlemeyin! Buna rağmen kim onu gizlerse, artık şübhesiz ki o, kalbi günahkâr bir kimsedir. Allah ise, yapmakta olduklarınızı hakkıyla bilendir.
284. Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah'ındır. İçinizde olanı açıklasanız da onu gizleseniz de, Allah sizi onunla hesâba çeker.[155] Bununla berâber (O,) dilediği kimseyi (kendi lütfundan)

---

[153] Şâhidlik yapacak kimsede aranan şartlar şunlardır: 1- Şâhid, âkıl-bâliğ olmalı 2- Müslüman olmalı 3- Adâletli olmalı 4- Şahsiyet sâhibi olmalı 5- Ne için şâhidlik ettiğini bilmeli 6- Bu şehâdet ile hiçbir menfaat elde etmemeli 7- Veya bir zarardan kurtulmamalı 8- Çok yanılmakla tanınmış olmamalı 9- Aleyhinde şâhidlik yaptığı kimse ile arasında bir düşmanlık olmamalıdır. (Râzî, c. 7, 113)
Hz. Ömer (ra)'ın rivâyetine göre Resûl-i Ekrem (ASM) buyurmuşlardır ki: "Ashâbım ile bunları ta'kîb edenler (Tâbiîn) ve onları da ta'kîb edenler (Tebe-i Tâbiîn) hakkında bana riâyetkâr olun! Onlardan sonra yalan yaygınlaşacak. Öyle ki, kişi kendisinden şâhidlik istenmediği hâlde şehâdette bulunacak, yemin taleb edilmediği hâlde yemîn edecek." (Teysîru'l-Vusûl, 2363)

[154] Kur'ân'ın en uzun âyeti olan bu âyet-i kerîme "borçlanma" ile alâkalı hükümleri beyân ettiğinden "Müdâyene Âyeti" nâmıyla bilinir. Kur'ân yazılması husûsunda çığır açan hattatlarımızdan Kayışzâde Hâfız Osman Nûri Efendi, kendi Kur'ân nüshasının sahîfelerinin tanzim ve tertîbinde "satır ölçüsü" olarak İhlâs Sûresini, "sahîfe ölçüsü" olarak ise bu âyet-i kerîmeyi esas almıştır. Bütün sahîfelerin on beş satır olmasını ve hârika bir şekilde âyetle başlayıp âyetle bitmesini netîce veren bu tarz "âyet berkenar" nâmıyla meşhur olup, âlem-i İslâm'ın umûmî kabûlüne mazhar olmuştur.
"Hâfız Osman hattıyla matbû' (basılı) Kur'ân'da ne gibi mezâyâ (meziyetler) görünse, kâtiblerin ve müstensihlerin (yazanların) hüneri olamaz. Doğrudan doğruya Kur'ân'ın mezâyâsıdır. Çünki en büyük âyet olan 'Âyet-i Müdâyene' o mushafın sahîfelerinde vâhid-i kıyâs ittihâz edilip (ölçü alınıp), ona göre sahîfeler taayyün etmiş (belirlenmiş). Ve onlarda çok mezâyâ tezâhür etmiş. Ezcümle (meselâ) bütün sahâifin âhirinde (sahîfelerin sonunda)güzel ve muvâfık hâtimelerle (sonlarla) âyet tamâm oluyor. Hem o mushafın satırları için vâhid-i kıyâsî en kısa sûre olan Sûre-i Kevser ile Sûre-i İhlâs esas tutulmuş. Mâdem Kur'ân'ın âyet ve sûrelerinin mikyâsıyla olmuştur. O hatta ne kadar mezâyâ varsa, doğrudan doğruya Kur'ân'a âiddir." (Rumûzât-ı Semâniye, 8)

[155] Sahîh-i Müslim'de geçen bir rivâyete göre: "İçinizde olanı açıklasanız da onu gizleseniz de, Allah sizi onunla hesâba çeker" meâlindeki âyet nâzil olduğunda Sahâbe-i Kirâm (radıyallâhü anhüm ecmaîn) ciddî bir endîşeye düştüler. Huzûr-ı saâdete gelip: "Yâ Resûlallah! Namaz, oruç gibi tâkatimizin yettiği ibâdetlerle mükellef tutulduk. Hâlbuki şimdi bu âyet indi. Fakat bizim buna tâkatimiz yetmeyecek!" dediklerinde Resûl-i Ekrem (ASM): "Siz de

bağışlar, dilediği kimseye de (hak ettiği için) azâb eder. Ve Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
285. Peygamber, kendisine Rabbinden indirilene îmân etti, mü'minler de! Hepsi Allah'a, meleklerine, kitablarına ve peygamberlerine: "Peygamberlerinden hiçbirinin arasında ayırım yapmayız" diye îmân ettiler[156] ve şöyle dediler: "İşittik ve itâat ettik! Rabbimiz! Mağfiretini dileriz; dönüş(ümüz) ancak sanadır!"
286. Allah, kimseyi gücünün yetmeyeceği bir şeyle mükellef tutmaz. Kazandığı (iyilik) kendi lehine, işlediği (kötülük) de kendi aleyhinedir. (Ey mü'minler! Şöyle duâ ediniz:) "Rabbimiz! Eğer unutursak veya hatâ edersek, bizi mes'ûl tutma! Rabbimiz! Bizden öncekilere onu yüklediğin gibi, bize de ağır bir yük yükleme! Rabbimiz! Kendisine (dayanabilmek için) takatimiz olmayan şeyi de bize yükleme! Hem bizi affeyle!Ve bizi bağışla! Hem bize merhamet buyur! Sen bizim Mevlâmızsın; artık kâfirler topluluğuna karşı bize yardım eyle!"

## ÂL-İ İMRÂN Sûresi

1. Elif, Lâm, Mîm.[157]
2. Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur. (O,) Hayy (ezelî ve ebedî hayat sâhibi olan)dır, Kayyûm (bütün mevcûdât kendisiyle kāim olan)dır.
3,4. (O,) sana Kitâb'ı (Kur'ân'ı), kendinden öncekileri (diğer kitabları) tasdîk edici olarak hak ile indirdi; daha önce de, insanlara bir hidâyet olarak Tevrât ile İncîl'i indirdi, böylece Furkān'ı (hak ile bâtılı ayıran bütün kitabları) indirdi. Şübhesiz Allah'ın âyetlerini inkâr edenler yok mu, onlar için pek şiddetli bir azab vardır. Hâlbuki Allah, Azîz (kudreti dâimâ gālib gelen)dir, intikam sâhibi (yapılan haksızlıkları cezâsız bırakmayan)dır.
5. Şübhesiz ki ne yerde ne de gökte, hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz!
6. Sizi (ana) rahimler(in)de nasıl dilerse (öyle) şekillendiren O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur; (O,) Azîz (kudreti dâimâ gālib gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
7. Sana Kitâb'ı (Kur'ân'ı) indiren O'dur; onun bir kısmı muhkem âyetlerdir ki onlar kitâbın anası (esâsı)dır, diğerleri ise müteşâbih (âyetler)dir.[158] Ama kalblerinde bir eğrilik bulunanlar, fitne

---

evvelki ümmetlerin dediği gibi: 'İşittik ve isyân ettik!' mi diyeceksiniz? Siz: 'İşittik ve itâat ettik; Rabbimiz! Mağfiretini dileriz; dönüş sanadır!' deyin!" buyurdu.
Ashâb-ı Kirâm (radıyallâhü anhüm ecmaîn) da bunu tekrâra başladılar. Bunu okudukça dilleri yumuşadı, kalbleri sükûnet buldu. Bunun ardından آمَنَ الرَّسُولُâyet-i kerîmesi nâzil oldu. Böyle teslîmiyetle duâ ve niyâza devâm ettiklerinden bir müddet sonra: "Allah, kimseyi gücünün yetmeyeceği bir şeyle mükellef tutmaz!" meâlindeki âyet-i kerîme nâzil oldu ve yukarıdaki âyetin hükmü kaldırıldı. (İbn-i Kesîr, c. 1, 257)

[156] "Îmân, altı rüknünden çıkan öyle bir vahdânî (birliği olan) hakîkattir ki, tefrik (ayırma) kabûl etmez ve öyle bir küllîdir ki, tecezzî (bölünme) kaldırmaz ve öyle bir külldür (bütündür) ki, kābil-i inkısâm (parçalanması mümkün) olmaz. Çünki her bir rükn-i îmânî (îman esâsı), kendini isbât eden hüccetleriyle (delilleriyle) sâir erkân-ı îmâniyeyi isbât eder. Her biri her birisine gāyet kuvvetli bir hüccet-i a'zam (en büyük delil) olur. Öyle ise, bütün erkânı bütündelilleriyle sarsmayan bir fikr-i bâtıl, hakîkat nazarında bir tek rüknü, belki bir hakîkatini ibtâl edip inkâr edemez." (Şuâ'lar, 11. Şuâ', 227)

[157] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)
" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ الْاَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰى مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ[Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 29)

[158] Muhkem âyetler, ma'nâsı açık olanlar; müteşâbihler ise, îzâhı ve te'vîli gerekenlerdir. (Nesefi, c. 1, 222)

çıkarmak ve onun te'vîlini aramak için hemen ondan müteşâbih olanının peşine düşerler. Hâlbuki onun te'vîlini ancak Allah bilir. İlimde râsih (derinleşmiş) olanlar da. (Onlar:) "(Biz) ona inandık, hepsi Rabbimiz tarafındandır!" derler (ve o gizli hakîkati izhâr ederler). Ve (ondan, selîm) akıl sâhiblerinden başkası ibret almaz.
8. (Hem onlar derler ki:) "Rabbimiz! Bizi hidâyete erdirdikten sonra kalblerimizi (haktan) eğriltme! Ve bize, tarafından bir rahmet ihsân eyle! Şübhesiz ki Vehhâb (çok ihsân edici) olan, ancak sensin!"
9. "Rabbimiz! Hakkında şübhe olmayan (geleceği muhakkak) bir günde insanları bir araya getirici olan muhakkak ki sensin!" Şübhesiz Allah, va'dinden dönmez.
10. Şübhesiz ki inkâr edenlerin ne malları ne de evlâdları, Allah'(ın azâbın)a karşı kendilerine hiçbir şeyle fayda vermeyecektir! (Cehennem) ateşin(in) yakacağı olanlar da işte ancak onlardır.
11. (Bunların âdeti) Fir'avun ehlinin ve onlardan öncekilerin âdeti gibidir. (Onlar da) âyetlerimizi yalanlamışlardı. Allah da onları, günahları sebebi ile yakalayıvermişti. Allah ise, azâbı pek şiddetli olandır.
12. (Ey Resûlüm!) O inkâr edenlere de ki: "Yakında mağlûb olacaksınız ve (toplanarak) Cehenneme sevk edileceksiniz![159] Ki (o,) ne kötü bir yataktır!"
13. (Bedir'de) karşılaşan iki cemâatte elbette sizin için bir delil vardır. Bir cemâat Allah yolunda savaşıyordu, diğeri ise kâfir idi ki, (kendi) göz görüş(ler)iyle onları (o mü'minleri, karşılarında) kendilerinin iki misli olarak görüyorlardı. Çünki Allah, dilediği kimseye yardımı ile kuvvet verir. Muhakkak ki bunda, basîret sâhibleri için gerçekten bir ibret vardır.
14. Kadınlar, oğullar, yığılmış yüklerle altın ve gümüş yığınları, salma atlar, sağmal hayvanlar ve ekinler (kabîlin)den nefsin arzu duyduğu şeylerin sevgisi insanlara süslendi (güzel gösterildi). Bunlar dünya hayâtının (geçici) menfaatidir. Hâlbuki varılacak yerin güzeli ancak Allah katındadır.[160]

---

"Evet, Kur'ân-ı Kerîm, umûmî bir muallim ve bir mürşiddir (doğru yolu gösterir). (...) Nev'-i beşerin ekserîsi avamdır (halk tabakasıdır). Mürşidin nazarında ekall (azınlıkta olanlar) eksere (çoğunlukta olanlara) tâbi'dir. Yani umûmî irşâdını ekallin hatırı için tahsîs edemez (husûsîleştiremez). Maahâzâ (bununla berâber), avâma yapılan konuşmalardan havas (üst tabaka) hisselerini alırlar. Aksi hâlde, avam yüksek konuşmaları anlamaktan mahrum kalır. Ve kezâ (bunun gibi) avâm-ı nâs (insanların avam tabakası), ülfet ettikleri (alıştıkları) üslûblardan ve ifâdelerin çeşitlerinden ve dâimâ hayâllerinde bulunan elfâz (sözler), meânî (ma'nâlar) ve ibârelerden fikirlerini ayıramadıklarından, çıplak hakîkatleri ve akliyâtı fehmedemezler (anlayamazlar). Ancak o yüksek hakāikın (hakîkatlerin), onların ülfet ettikleri ifâdeler ile anlatılması lâzımdır. Fakat Kur'ân'ın böyle ifâdelerinin hakîkat olduğunu i'tikād etmemelidirler (düşünmemelidirler) ki, cismiyet ve cihetiyet (Allah'a cisim ve yön isnâdı) gibi muhâl (imkânsız) şeylere zâhib olmasınlar(kapılmasınlar). (...) Bunun için, müteşâbihât denilen Kur'ân-ı Kerîm'in üslûbları hem hakîkatlere geçmek için, hem en derin incelikleri göstermek için, avâm-ı nâsın gözlerine birer dürbün, birer gözlüktürler." (İşârâtü'l-İ'câz, 167)

[159] Resûl-i Ekrem (ASM), Bedir'de müşriklerin mağlûbiyetinden sonra Medîne'ye döndüğünde yahudileri topladı ve onlara: "Kureyş'in başına gelen bu musîbet sizin de başınıza gelmeden evvel İslâm'a girin!" dedi. Onlar ise: "Yâ Muhammed! Harb etmeyi bilmeyen ve tecrübesi olmayan birkaç Kureyşliyi katletmek seni aldatmasın! Eğer sen bizimle muhârebe etseydin, nasıl insanlar olduğumuzu ve başkalarına benzemediğimizi anlardın!" demeleri üzerine bu âyet-i celîle nâzil oldu. (Râzî, c. 4/7, 203)

[160] "Dünya mâdem fânîdir! Hem mâdem ömür kısadır! Hem mâdem gāyet lüzumlu vazîfeler çoktur! Hem mâdem hayât-ı ebediye burada kazanılacaktır! Hem mâdem dünya sâhibsiz değil! Hem mâdem şu misâfirhâne-i dünyanın gāyet Hakîm ve Kerîm bir Müdebbiri (idârecisi) var. Hem mâdem ne iyilik ne fenâlık, cezâsız (karşılıksız) kalmayacaktır! Hem mâdem لَايُكَلِّفُ اللهُ نَفْساً اِلَّاوُسْعَهاَ[Allah, kimseyi gücünün yetmeyeceği bir şeyle mükellef tutmaz] sırrınca teklîf-i mâlâyutâk (güç yetirilemeyecek teklif) yoktur. Hem mâdem zararsız yol, zararlı yola müreccahtır (tercîh edilir). Hem mâdem dünyevî dostlar ve rütbeler, kabir kapısına kadardır.
Elbette en bahtiyâr odur ki, dünya için âhiretini unutmasın, âhiretini dünyaya fedâ etmesin, hayât-ı ebediyesini hayât-ı dünyeviye için bozmasın, mâlâyânî (faydasız) şeylerle ömrünütelef etmesin; kendini misâfir telakkî edip (bilip) misâfirhâne sâhibinin emirlerine göre hareket etsin; selâmetle kabir kapısını açsın saâdet-i ebediyeye (Cennete) girsin!" (Mektûbât, 16. Mektûb)

15. (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: “Size bunlardan daha hayırlısını habervereyim mi?” (Günahlardan) sakınanlar için Rableri katında altlarından nehirler akan, içinde ebedî olarak kalıcı oldukları Cennetler, tertemiz zevceler ve Allah’dan bir rıdvân (râzı olması) vardır![161] Ve Allah, kulları(nı) hakkıyla görendir.
16. Onlar ki: “Rabbimiz! Muhakkak ki biz îmân ettik; artık günahlarımızı bize bağışla ve bizi o ateşin azâbından muhâfaza eyle!” derler.[162]
17. (Onlar:) Sabredenler, doğru olanlar, itâat edenler, (mallarını Allah yolunda) sarf edenler ve seherlerde (sabah namazı vaktinden önce) mağfiret dileyenlerdir.[163]
18. Allah, adâleti kāim kılarak kendisinden başka ilâh olmadığına şâhidlik etti; melekler ve ilim sâhibleri de (adâletle kāim olarak buna şâhidlik ettiler). O’ndan başka ilâh yoktur;[164] (O,) Azîz (kudreti dâimâ gālib gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
19. Muhakkak ki Allah katında (yegâne) din, İslâm’dır![165] Kendilerine kitab verilenler (yahudi ve hristiyanlar), ancak kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki hasedden dolayı ihtilâfa düştüler. Artık kim Allah’ın âyetlerini inkâr ederse, artık şübhesiz ki Allah, hesâbı pek çabuk görendir.
20. (Ey Resûlüm!) Buna rağmen (onlar) seninle tartışırlarsa, artık de ki: “(Ben) kendimi Allah’a teslîm ettim, bana tâbi‘ olanlar da!” Hem kendilerine kitab verilenlere ve ümmîlere (diğer müşriklere) de ki: “(Siz de) teslîm oldunuz mu?” Bunun üzerine İslâm’a girerlerse, o hâlde muhakkak doğru yola ermiş olurlar. Artık yüz çevirirlerse, o takdirde sana düşen ancak tebliğdir. Allah ise, kulları(nı) hakkıyla görendir.[166]
21. Doğrusu Allah’ın âyetlerini inkâr edenler, haksız yere (haksızlıklarını bile bile) peygamberleri öldürenler ve insanlardan adâleti emredenleri öldürenler yok mu, artık onları (pek) elemli bir azâb ile müjdele!
22. İşte onlar, dünya ve âhirette amelleri boşa gitmiş olanlardır. Onlar için yardımcılardan kimse de yoktur.

---

[161] Cennet hayâtı hakkında bakınız; (Sözler, 28. Söz, 169-175)

[162] Başta Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, umum peygamberler ve ehl-i hakîkat, her vakit en ziyâde Cehennem ateşinden muhâfaza için duâ etmelerinin hikmeti hakkında bakınız; (Âl-i İmrân Suresi 191’inci ayetinin haşiyesi)

[163] Resûlullah Efendimiz (Aleyhissalâtü Vesselâm) bir hadîs-i şerîflerinde şöyle buyurdular: “Allah, her gece dünya semâsına gecenin son üçte biri kaldığında rahmetiyle tecellî eder ve şöyle buyurur: ‘Bir isteyen yok mu ki onun istediğini vereyim? Bir duâ eden yok mu ki ona icâbet edeyim? Bir mağfiret dileyen yok mu ki kendisini bağışlayayım?’ ” (Kurtubî, c. 2/4, 39)

[164] “Müteaddid (birçok) eller müstebidâne (baskı ile) bir işe karışsalar, karıştırırlar. Bir memlekette iki pâdişah, hattâ bir nâhiyede iki müdür bulunsa, intizam bozulur ve idâre herc ü merc (darma dağınık) olur. Hâlbuki sinek kanadından tâ semâvât kandillerine (yıldızlara) kadar ve hüceyrât-ı bedeniyeden (beden hücreciklerinden) tâ seyyârâtın (yıldızların) burçlarına kadar öyle bir intizam var ki, zerre kadar şirkin müdâhalesi olamaz. Hem hâkimiyet bir makām-ı izzettir (üstünlük ve kudret makāmıdır); rakîb kabûl etmek, o hâkimiyetin izzetini kırar.” (Şuâ‘lar, 7. Şuâ‘, 140)
Kâinâtta şirke aslâ yer olmadığı hakkında bakınız; (Sözler, 32. Söz, 261-272; Şuâ‘lar, 7. Şuâ‘, 138-141; Şuâ‘lar, 2. Şuâ‘, 14-33)
Ayrıca bakınız; (Nisa Suresi 48 ve 116’ncı ayetlerinin haşiyeleri)

[165] “İslâmiyet, gāyet parlak bir ateş gibi doğdu. Sâir dinleri kuru ağacın dalları gibi yuttu. Hem bu yutmak, İslâmiyet’in hakkı imiş. Çünki sâir dinler, fakat Kur’ân’ın tasdîkine mazhar olmayan kısmı, hiç hükmündedir.” (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 406)

[166] Bu âyetler, Peygamber Efendimiz (Aleyhissalâtü Vesselâm)’ın nübüvvetinin bütün insanlara şâmil olduğunun en açık delillerindendir. Bir hadîs-i şerîfte: “Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemîn olsun ki, ister yahudi ister hristiyan olsun, bu ümmetten beni işitip de gönderildiğim şeylere îmân etmeden ölen kimse Cehennemliktir!” buyurulmuştur. (İbn-i Kesîr, c. 1, 273)

23. Kendilerine Kitab'dan (Tevrât'tan) bir nasib verilenleri görmedin mi? Aralarında hüküm vermesi için Allah'ın Kitâbı'na da'vet olunuyorlar da, sonra onlardan bir kısmı, kendileri (hakkı kabûlden) kaçınan kimseler olarak geri dönüyorlar.[167]
24. Bu (yüz çevirmeleri), şübhesiz onların: "Sayılı birkaç günden başka, bize ateş aslâ dokunmayacaktır!" demeleri yüzündendir. Ve uydurmakta oldukları şeyler, dinleri husûsunda kendilerini aldatmıştır.
25. Peki, hakkında hiç şübhe olmayan (geleceği muhakkak) bir günde onları bir araya getirdiğimiz ve herkese kazandığı (amellerin karşılığı) tam olarak verilip de kendilerine haksızlık edilmediği zaman (bakalım hâlleri) nasıl olacak![168]
26. (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: "Ey mülkün (gerçek) sâhibi olan Allah! Dilediğine mülkü verirsin, dilediğinden de mülkü çeker alırsın! Hem dilediğini azîz edersin, dilediğini de zelîl kılarsın! (Her) hayır (ancak senin) elindedir! Şübhesiz ki sen, her şeye hakkıyla gücü yetensin!"[169]
27. "Geceyi gündüze katarsın, gündüzü de geceye katarsın! Hem ölüden diriyi çıkarırsın, diriden de ölüyü çıkarırsın! Dilediğini ise hesabsız rızıklandırırsın!"
28. Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dostlar edinmesin! O hâlde kim böyle yaparsa, artık (o kişi,) Allah'dan (dostluk olarak göreceği) bir şey içinde değildir; ancak (dost görünerek) onlardan (gelebilecek) bir tehlikeden sakınmanız müstesnâ! Bununla berâber Allah, sizi kendisin(e karşı gelmek)den sakındırır! Dönüş ise ancakAllah'adır.
29. De ki: "Sînelerinizde olanı gizleseniz de onu açıklasanız da, Allah onu bilir. Göklerde olanı da yerde bulunanı da bilir."[170] Ve Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
30. Herkes, yaptığı her iyiliği ve yaptığı her kötülüğü hazır olarak bulacağı gün arzu eder ki, keşke onunla (o kötü amelleri ile) kendisi arasında uzak bir mesâfe olsa![171] Allah ise, sizi kendisin(e karşı gelmek)den sakındırır! Ve Allah, kullar(ın)a karşı çok şefkatli olandır.

---

[167] Bu âyet-i celîle, zinâ eden iki yahudi hakkında hakem olması için, bir kısım yahudilerin Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a mürâcaatta bulunmaları üzerine nâzil olmuştur. Resûlullah Efendimiz Aleyhissalâtü Vesselâm, Tevrât'a göre recmedilmelerine hükmedince kızmışlar ve bu kararı tanımayarak dönüp gitmişlerdi. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 390)

[168] "Âyâ (acabâ) bu insan zanneder mi ki başıboş kalacak? Hâşâ! Belki insan, ebede meb'ûstur (gönderilmiştir) ve saâdet-i ebediyeye (Cennete) ve şekâvet-i dâimeye (Cehenneme) namzeddir! Küçük büyük, az çok her amelinden muhâsebe görecek (hesâba çekilecek)! Ya taltîf edilecek veya tokat yiyecek!" (Mesnevî-i Nûriye, 17. Lem'a, 159)

[169] "İşte şu âyet, Cenâb-ı Hakk'ın, nev'-i beşerin hayât-ı ictimâiyesindeki tasarrufâtını şöyle gösteriyor ki, izzet ve zillet, fakr ve servet doğrudan doğruya Cenâb-ı Hakk'ın meşîetine (dilemesine) ve irâdesine bağlıdır. Demek kesret-i tabakātın (sebebler âleminin) en dağınık tasarrufâtına (işlerine) kadar, meşîet ve takdîr-i İlâhiye iledir, tesâdüf karışamaz.

Şu hükmü verdikten sonra, insâniyet hayâtında en mühim iş, onun rızkıdır. Şu âyet, beşerin rızkını doğrudan doğruya Rezzâk-ı Hakîkî'nin (hakîkî rızık verici olan Allah'ın) hazîne-i Rahmetinden gönderdiğini, bir-iki mukaddeme ile isbât eder. Şöyle ki, der: 'Rızkınız, yerin hayâtına bağlıdır. Yerin dirilmesi ise, bahara bakar. Bahar ise, şems ve kameri teshîr eden (emri altında çalıştıran), gece ve gündüzü çeviren Zât'ın elindedir. Öyle ise bir elmayı, bir adama hakîkî rızık olarak vermek, bütün yeryüzünü bütün meyvelerle dolduran O Zât verebilir. Ve O, onahakîkî Rezzâk olur.' " (Zülfikār, 25. Söz, 46)

[170] Hiçbir şeyin Allah'ın ilminin hâricinde olmadığı hakkında bakınız; (Maide Suresi 7'nci Ayetinin ikinci haşiyesi; Maide Suresi 76'nci Ayetinin haşiyesi; Tevbe Suresi 78'inci ayetinin haşiyesi)

[171] "Şu mevcûdâtın (varlıkların) Mâliki (sâhibi), mülkünde cereyân eden her şeyin inzıbâtına (kaydedilmesine) büyük bir ihtimâmı var. Hem hâkimiyet-i vazîfesinde nihâyet derecede dikkat eder. Hem rubûbiyet-i saltanatında (kâinattaki terbiye ve idâresinde) gāyet ihtimâmı gözetir. O derece ki, en küçük bir hâdiseyi, en ufak bir hizmeti yazar, yazdırır. Mülkünde cereyân eden her şeyin sûretini müteaddid (pek çok) şeylerde hıfz eder (muhâfaza eder). Şu hafîzıyet (muhâfaza edicilik) işâret eder ki, ehemmiyetli bir muhâsebe-i a'mâl defteri (amellerin hesab defteri) açılacak ve bilhassa mâhiyetçe en büyük, en mükerrem, en müşerref bir mahlûk olan insanın büyük olan amelleri, mühim olan fiilleri, mühim bir hesab ve mîzâna (tartıya) girecek, sahîfe-i amelleri neşredilecek (amel defterleri açılacak)." (Zülfikār, 10. Söz, 30)

31. (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: “Eğer Allah’ı seviyorsanız, o hâlde bana tâbi‘ olun ki, Allah (da) sizi sevsin ve günahlarınızı size bağışlasın!”[172] Çünki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
32. De ki: “Allah’a ve peygambere itâat edin!” Buna rağmen yüz çevirirlerse, hiç şübhesiz Allah, kâfirleri sevmez.
33,34. Muhakkak ki Allah, Âdem’i, Nûh’u ve İbrâhîm hânedânı ile Âl-i İmrân’ı (İmran kızı Meryem ve Îsâ’yı) birbirinden gelen bir zürriyet olarak âlemler üzerine seçkin kıldı. Allah ise, Semî‘ (hakkıyla işiten)dir, Alîm (hakkıyla bilen)dir.
35. Bir zaman İmrân’ın hanımı (Hanne) şöyle demişti: “Rabbim! Gerçekten ben karnımdakini (ibâdet için) âzâd edilmiş (bir köle) olarak sana adadım, artık benden kabûl buyur! Şübhesiz ki Semî‘ (her niyâzı işiten), Alîm (her şeyi bilen) ancak sensin!”
36. Nihâyet onu doğurunca: “Rabbim! Gerçekten ben onu kız doğurdum!” dedi (ve bundan dolayı mahzun oldu). Hâlbuki Allah, onun ne doğurduğunu daha iyi bilendir. Ve erkek, (ma‘bede hizmet için) kız gibi değildir. “Bununla berâber doğrusu ben ona Meryem adını verdim; artık şübhesiz ben onu ve zürriyetini kovulmuş şeytandan sana sığındırırım!” (dedi).
37. Böylece Rabbi onu (Meryem’i, annesinden) güzel bir kabûl ile kabûl etti ve onu güzel bir bitki (bir çiçek) gibi yetiştirdi; ve onu (akrabâsı bulunan) Zekeriyyâ’nınhimâyesine verdi. Ne zaman Zekeriyyâ onun yanına ma‘bede girse, yanında bir rızık bulurdu. “Ey Meryem! Bu sana nereden (geldi)?” derdi. (O da:) “Bu, Allah tarafındandır!” derdi. Şübhesiz ki Allah, dilediğini hesabsız olarak rızıklandırır.
38. Orada Zekeriyyâ Rabbine duâ etti. Dedi ki: “Rabbim! Bana, tarafından temiz bir zürriyet ihsân eyle! Şübhesiz ki sen, duâyı hakkıyla işitensin.”[173]
39. Derken o, ma‘bedde namaz kılarken ayakta olduğu bir sırada, melekler ona şöyle nidâ ettiler: “Doğrusu Allah, sana Allah’dan bir kelime (olan Îsâ’)yı[174] tasdîk edici, bir efendi, bir iffet sâhibi ve sâlihlerden bir peygamber olarak Yahyâ’yı müjdeliyor!”
40. (Zekeriyyâ) şöyle dedi: “Rabbim! Doğrusu bana ihtiyarlık geldiği, hanımım da kısır olduğu hâlde, benim için bir oğul nasıl olur?” (Rabbi de ona:) “Böyledir! Allah, dilediğini yapar!”[175] buyurdu.
41. (Zekeriyyâ) dedi ki: “Rabbim! (Onun geleceğine dâir) bana bir alâmet kıl!” (Rabbi ona şöyle) buyurdu: “Senin (ona dâir) alâmetin, insanlarla işâret (ile anlaşman) dışında, üç gün konuşamamandır. Hem Rabbini çok zikret ve akşam sabah (O’nu) tesbîh eyle!”
42. Bir zaman da melekler şöyle demişlerdi: “Ey Meryem! Şübhesiz ki Allah, seni seçti, seni temiz kıldı ve seni âlemlerin kadınlarına seçkin kıldı.”
43. “Ey Meryem! Rabbine gönülden bağlan, secde et ve rükû‘ edenlerle berâber rükû‘ et!”

---

[172] “ قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللهُ[De ki: ‘Eğer Allah’ı seviyorsanız, o hâlde bana tâbi‘ olun ki, Allah (da) sizi sevsin’] âyet-i azîmesi ittibâ‘-ı sünnet (sünnete tâbi‘ olmak) ne kadar mühim ve lâzım olduğunu pek kat‘î bir sûrette i‘lân ediyor. (...) Şu âyet-i kerîme der ki: ‘Eğer Allah’a muhabbetiniz (sevginiz) varsa, Habîbullâh’a ittibâ‘ edilecek. Eğer ittibâ‘ edilmezse netîce veriyor ki, Allah’a muhabbetiniz yoktur. Eğer muhabbetullah (Allah sevgisi) varsa, netîce verir ki, Habîbullâh’ın sünnet-i seniyesine ittibâı intâc eder.’ Evet Cenâb-ı Hakk’a îmân eden, elbette O’na itâat edecek ve itâat yolları içinde en makbûlü ve enmüstakîmi (istikāmetli olanı) ve en kısası, bilâ-şübhe (şübhesiz) Habîbullâh’ın gösterdiği ve ta‘kîb ettiği yoldur.” (Lem‘alar, 11. Lem‘a, 53-54)
Ayrıca bakınız; (A’râf Suresi 158’inci ayetinin haşiyesi; Tevbe Suresi 129’uncu ayetinin haşiyesi)

[173] Cenâb-ı Hakk’ın, her niyâzı işitip her duâya cevab vermesi hakkında bakınız; (En’âm Suresi 63’üncü ayetinin haşiyesi)

[174] Âyet-i kerîmede Allah-ü Teâlâ’nın Hz. Îsâ (AS)’ı كَلِمَةٌ[kelime] diye isimlendirmesi; onu كُنْ yani “Ol!” emri ve kelimesiyle, babası olmaksızın yaratmış olmasındandır. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 408)

[175] Cenâb-ı Hakk’ın kudreti sonsuz olup, dilediği her şeyi yaratmaya muktedir olması hakkında bakınız; (Âl-i İmrân Suresi 47’nci ayetinin haşiyesi)

44. (Habîbim, yâ Muhammed!) Bunlar gayb haberlerindendir ki, onu sana vahyediyoruz. Yoksa, içlerinden hangisi Meryem'i himâyesine alacak diye kalemlerini (kur'a için nehre) atarlarken, sen onların yanında değildin! (Onlar) birbirleriyle çekişirlerken de yanlarında değildin![176]
45. Hani melekler demişti ki: "Ey Meryem! Şübhesiz Allah, seni tarafından bir kelimeyle (bir çocukla) müjdeliyor! İsmi, Meryemoğlu Îsâ Mesîh'tir, dünya ve âhirette şereflidir ve Allah'a yakın kılınanlardandır."
46. "Hem beşikte ve yetişkin hâlde insanlarla konuşacak ve sâlih kimselerden olacaktır."
47. (Meryem:) "Rabbim! Bana bir insan dokunmadığı hâlde benim için bir çocuk nasıl olur?" dedi. (Rabbi de:) "Böyledir! Allah dilediğini yaratır.[177] Bir işe hükmettiğinde, artık ona sâdece 'Ol!' der, (o da) hemen oluverir" buyurdu.
48. (Melekler şöyle dediler:) "Hem (Allah) ona yazmayı, hikmeti, Tevrât'ı ve İncîl'i öğretecek!"
49. Ve İsrâiloğullarına bir peygamber olarak (şöyle diyecek): "Hiç şübhesiz ben, size Rabbinizden bir delil (bir mu'cize) ile geldim. Doğrusu ben, size çamurdan kuş şekli gibi birşey yapıp içine üflerim, Allah'ın izniyle (o) hemen bir kuş olur! Hem Allah'ın izniyle (anadan doğma) körü ve (teni) alacalıyı iyi ederim, ölüleri de diriltirim! Ve evlerinizde ne yiyorsanız ve ne biriktiriyorsanız size bildiririm! Eğer mü'min kimseler iseniz, şübhesiz bunda sizin için elbette bir delil vardır."[178]
50. "Hem benden önce gelen Tevrât'ı tasdîk edici olarak ve size haram kılınan bazı şeyleri size helâl kılayım diye (geldim)[179] ve size Rabbinizden bir delil (bir mu'cize) getirdim; artık Allah'dan sakının ve bana itâat edin!"

---

[176] Annesi tarafından Mescid-i Aksâ'ya teslîm edilen Hz. Meryem'i, ilimce en büyük reisleri bulunan İmrân'ın kızı olması sebebiyle, her âlim kendisi himâye etmek istedi. Sonunda kur'a attılar ve Hz. Meryem vâlidemizin teyzesinin beyi olan Zekeriyyâ (AS)'ın kalemi su yüzüne çıktı. (İbn-i Kesîr, c. 1, 282)
"Kur'ân'ın vukūât ve ahvâl-i mâziyeye (geçmişte olan hâllere ve hâdiselere) dâir ihbârâtı (haberler vermesi) aklî bir iş değil ki akıl ile ihbâr edilsin. Belki, semâ'a mütevakkıf (işitmeye bağlı) nakildir. Nakil ise, kırâet ve kitâbet (okuma-yazma) ehline mahsustur. Dost ve düşmanın ittifâkıyla kırâetsiz, kitâbetsiz, emânetle ma'ruf (güvenilir oluşuyla tanınan), ümmî (okuma-yazması olmayan) lâkabıyla mevsuf bir zâta nüzûl ediyor (iniyor).
Hem o ahvâl-i mâziyeyi öyle bir sûrette ihbâr eder ki, bütün o ahvâli görür gibi bahseder. Çünki uzun bir hâdisenin ukde-i hayâtiyesini (can damarını) ve rûhunu alır. Maksadına mukaddeme (başlangıç) yapar. Demek Kur'ân'daki fezlekeler, hulâsalar gösteriyor ki, bu hulâsa vefezlekeyi gösteren, bütün mâzîyi bütün ahvâli (hâlleri) ile görüyor. Zîrâ bir zâtın bir fende veya bir san'atta mütehassıs (ihtisas sâhibi) olduğu, hülâsalı bir sözle, fezlekeli bir san'atçıkla, o şahısların mahâret ve melekelerini gösterdiği gibi, Kur'ân'da zikrolunan vukūâtın (hâdiselerin) hulâsaları ve ruhları gösteriyor ki, onları söyleyen, bütün vukūâtı ihâta etmiş (kuşatmış), görüyor, ta'bir câiz ise, bir mahâret-i fevkalâde ile ihbâr ediyor." (Zülfikār, 25. Söz, 35)

[177] "Kadîr-i Alîm (sonsuz kudret ve ilim sâhibi) ve Sâni'-i Hakîm (hikmetle iş yapan san'atkâr), kānûniyet şeklindeki âdâtının (âdetlerinin) gösterdiği nizam ve intizamla, kudretini ve hikmetini ve hiçbir tesâdüf işine karışmadığını izhâr ettiği (gösterdiği) gibi, şüzûzât-ı kānûniye ile (kānunlarının dışına çıkmak ile) ve âdâtının hârikaları ile ve teğayyürât-ı sûriye ile ve teşahhusâtın ihtilâfâtıyla (şahsiyetlerinin farklılığı ile), zuhûr (ortaya çıkma) ve nüzûl (inme) zamânının tebeddülüyle (değişmesiyle) meşîet (dileme) ve irâdetinde (istemesinde), fâil-i muhtâr (dilediğini yapan) olduğunu ve ihtiyâr (irâde) sâhibi olduğunu ve hiçbir kayıd altında olmadığını izhâr edip, yeknesak (sâbitlik) perdesini yırtarak ve her şey, her anda, her şe'ninde (hâlinde), her şeyinde O'na muhtaç ve rubûbiyetine (terbiye ediciliğine) münkād (bağlı) olduğunu i'lâm etmekle gafleti dağıtıp, ins ve cinin nazarlarını esbabdan Müsebbibü'l-Esbâb'a (sebebleri yaratan Allah'a) çevirir." (Tılsımlar, 16. Söz, 31)
Ayrıca bakınız; (Âl-i İmrân Suresi 177'nci ayetinin haşiyesi)

[178] "Kur'ân, Hazret-i Îsâ Aleyhisselâm'ın nasıl ahlâk-ı ulviyesine ittibâ'a (yüksek ahlâkına uymaya) beşeri sarîhan (açıkça) teşvîk eder. Öyle de, şu elindeki san'at-ı âliyeye ve tıbb-ı Rabbânîye, remzen terğîb ediyor (işâretle teşvîk ediyor). İşte şu âyet işâret ediyor ki, en müzmin (kökleşmiş) dertlere dahi derman bulunabilir. Öyle ise, ey insan ve ey musîbetzede benî Âdem (Âdemoğulları)! Me'yûs (ümidsiz) olmayınız! Her dert, ne olursa olsun dermânı mümkündür. Arayınız, bulunuz! Hattâ ölüme de muvakkat (geçici) bir hayat rengi vermek mümkündür." (Zülfikār,25. Söz, 80)

[179] İsrâiloğulları, zulüm ve günah işlemede haddi aştıklarından, sığır ve koyunların içyağı ve deve eti gibi bazı şeylerde İlâhî yasaklarla karşı karşıya bırakılmışlardı. Hz. Îsâ (Aleyhisselâm)'ın şeriatıyla bu yasaklar kaldırılmıştır. (Nesefî, c. 1, 240)

51. “Muhakkak ki Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir; öyle ise O’na ibâdet edin! Bu, dosdoğru bir yoldur.”
52. Sonunda Îsâ onlardan küfrü hissedince: “Allah’a (giden yolda) benim yardımcılarım kimlerdir?” dedi. Havârîler: “Biz, Allah’ın (dîninin) yardımcılarıyız. Allah’a îmân ettik. Hem şâhid ol ki biz, şübhesiz Müslümanlarız” dediler.
53. (Havârîler:) “Rabbimiz! İndirdiğine îmân ettik ve peygambere tâbi‘ olduk. Artık bizi (seni ve peygamberlerini tasdîk eden) şâhidlerle berâber yaz!” (dediler).
54. Ve (o yahudiler, Îsâ’ya) tuzak kurdular, Allah da (onlara) tuzak kurdu (karşılık verdi). Allah ise, tuzak kuranların en hayırlısıdır.
55. O vakit Allah şöyle buyurdu: “Ey Îsâ! Seni (kıyâmete yakın) vefât ettirecek olan ve seni kendime yükseltici[180] ve seni o inkâr edenlerden (onların iftirâlarından) temizleyici ve sana tâbi‘ olanları kıyâmet gününe kadar inkâr edenlerin üstünde tutacak olan, şübhesiz benim! Sonra dönüşünüz ancak banadır; artık hakkında ihtilâf etmekte olduğunuz şeyler husûsunda aranızda (ben) hüküm vereceğim!”
56. Fakat o inkâr edenler yok mu, artık onları dünyada ve âhirette şiddetli bir azâb ile cezâlandıracağım! Onlar için yardımcılardan kimse de yoktur.
57. Hâlbuki îmân edip sâlih ameller işleyenlere gelince, artık (Rabbin) onlara mükâfâtlarını tam olarak verecektir.[181] Çünki Allah, zâlimleri sevmez.
58. (Ey Resûlüm!) Bu (anlatılanlar) ki, onu sana âyetlerden ve hikmetli olan zikirden (Kur’ân’dan) okuyoruz.
59. Şübhesiz ki Allah katında Îsâ’nın (babasız yaratılışının) misâli, Âdem’in misâli gibidir. (Allah) onu (da babası olmadan) bir topraktan yarattı, sonra ona “Ol!” dedi, (o da) hemen oluverdi.[182]
60. Bu hak (gerçek haber), Rabbinden (gelen)dir; öyle ise şübhe edenlerden olma!
61. Artık sana ilim geldikten sonra, kim onun (Îsâ’nın) hakkında seninle tartışırsa, bunun üzerine de ki: “(İddiânızda samîmî iseniz) gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra gönülden duâ edelim de Allah’ın lâ‘netini yalancıların üzerine kılalım!”[183]
62. Doğrusu bu, (Îsâ hakkında anlatılan) elbette gerçek kıssadır. Ve Allah’dan başka hiçbir ilâh yoktur! Muhakkak ki Azîz (kudreti dâimâ gālib gelen), Hakîm (her işi hikmetli olan) ise, ancak Allah’dır.

---

[180] “Tabaka-i hayat beştir. (…) Üçüncü tabaka-i hayat (hayat tabakası): Hazret-i İdrîs ve Îsâ Aleyhimesselâm’ın tabaka-i hayatlarıdır ki, beşeriyet levâzımâtından tecerrüd ile (insan olmaktan gelen ihtiyaçlarından sıyrılarak), melek hayâtı gibi bir hayâta girerek, nûrânî bir letâfet (hafiflik) kesb eder (kazanır). Âdetâ beden-i misâlî letâfetinde (nûrânî bir beden hafifliğinde) ve cesed-i necmî nûrâniyetinde olan cism-i dünyevîleriyle (yıldızlar gibi nûrlanmış olan dünyadaki bedenleriyle) semâvâtta bulunurlar.” (Mektûbât, 1. Mektûb, 2)

[181] Bakınız; (Bakara Suresi 277'nci ayetinin birinci haşiyesi; Maide Suresi 93’üncü ayetinin haşiyesi)

[182] “Evvelâ bu kānûn-ı tenâsül (üreme kānûnu) mebde’ (başlangıç) i‘tibârıyla iki yüz bin envâ‘-ı hayvanâtın mebde’leriyle (hayvan nev‘lerinin başlangıçlarıyla) hark edilmiş (yırtılmış) ve nihâyet (son) verilmiş. Yani en evvelki pederleri, âdetâ Âdemleri hükmündeki o iki yüz bin evvelki pederleri kānûn-ı tenâsülü hark etmişler. Yani peder ve vâlideden gelmemişler. O kānun hâricinde vücûd verilmiş.
Hem her baharda gözümüzle gördüğümüz yüz bin envâın kısm-ı a‘zamının hadsiz efradları (ferdleri) kānûn-ı tenâsül hâricinde yaprakların yüzlerinde ve teaffün etmiş (çürümüş) maddelerde o kānun hâricinde îcâd edilir. Acabâ mebdeinde ve hattâ her senede bu kadar şâzlarıyla (istisnâlarıyla) yırtılmış ve zedelenmiş bir kānunda bin dokuz yüz senede bir ferdin şuzûziyetini (kānûnun dışına çıkmasını) aklına sığıştıramayan ve nusûs-ı Kur’âniyeye (Kur’ân’ın kesin hükümlerine) karşı te’vîle yapışan bir akıl, kaç derece akılsızlık ettiğini kıyâs et.” (Lem‘alar, 9. Lem‘a, 37)

[183] “(Peygamber (asm) Kur’ân’ın lisânıyla) onlara meydan okuyor: ‘Tevrât’ınızı getiriniz, okuyunuz ve geliniz; biz çoluk ve çocuğumuzu alıp Cenâb-ı Hakk’ın dergâhına el açıp, yalancılaraleyhinde lâ‘netle duâ edeceğiz’ diye mütemâdiyen onların başına vurduğu hâlde, hiç yahudi bir âlim veya nasrânî bir kıssîs (papaz), onun bir yanlışını gösteremedi. Eğer gösterseydi, pek çok kesrette (çoklukta) bulunan ve pek çok inadlı ve hasedli olan kâfirler ve münâfık yahudiler ve bütün âlem-i küfür, her tarafta i‘lân edeceklerdi.” (Zülfikār, 19. Mektûb, 66-67)

63. (Ey Resûlüm!) Bundan sonra (yine) yüz çevirirlerse, artık şübhesiz ki Allah, fesad çıkaranları hakkıyla bilendir.
64. De ki: “Ey ehl-i kitab! Bizimle sizin aranızda eşit olan bir kelimeye gelin![184] Şöyle ki: ‘Allah’dan başkasına ibâdet etmeyelim, O’na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah’ı bırakıp da bazımız bazımızı rabler edinmesin!’ ” Buna rağmen (onlar yine de) yüz çevirirlerse artık: “Şâhid olun ki gerçekten biz Müslümanlarız” deyin!
65. Ey ehl-i kitab! İbrâhîm hakkında niçin münâkaşa ediyorsunuz? Hâlbuki Tevrât ve İncîl, ancak ondan sonra indirildi. Hiç akıl erdirmez misiniz?
66. İşte siz öyle kimselersiniz ki, (haydi) hakkında (biraz) bilgi sâhibi olduğunuz şeyde (Mûsâ ve Îsâ mes’elesinde) tartıştınız; fakat hakkında hiç bilgi sâhibi olmadığınız şeyde (İbrâhîm mes’elesinde) niçin tartışıyorsunuz? Hâlbuki (onun gerçek mâhiyetini) Allah bilir, siz ise bilmezsiniz.
67. İbrâhîm, ne bir yahudi ne de bir hristiyandı; fakat (o, Allah’a) teslim olmuş bir Hanîf (hakka yönelmiş bir mü’min) idi. Ve (o, sizin gibi) müşriklerden değildi.
68. Şübhesiz ki İbrâhîm’e insanların en yakını, elbette ona tâbi‘ olanlar ile bu peygamber (Muhammed) ve (ona) îmân edenlerdir. Allah ise, mü’minlerin dostudur.
69. Ehl-i kitabdan bir tâife arzu ettiler ki, keşke sizi dalâlete düşürseler! Hâlbukisâdece kendilerini dalâlete düşürürler de farkına varmazlar.[185]
70. Ey ehl-i kitab! Siz (hakîkati) görüp durduğunuz hâlde, niçin Allah’ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz?[186]
71. Ey ehl-i kitab! Niçin siz bile bile hakkı bâtıl ile karıştırıyor ve hakkı gizliyorsunuz?
72. Ehl-i kitabdan bir tâife de şöyle dedi: “Îmân edenlere indirilmiş olan (Kur’ân’)a günün evvelinde (sabahleyin yalandan) îmân edin, sonunda (akşam üstü) de inkâr edin; umulur ki (dinlerinden) dönerler.”[187]

---

[184] “Beşerin âsâr (eserleri) ve kānunları, beşer gibi ihtiyar oluyor, değişiyor, tebdîl ediliyor (değiştiriliyor). Fakat Kur’ân’ın hükümleri ve kānunları, o kadar sâbit ve râsihtir (köklüdür) ki, asırlar geçtikçe daha ziyâde kuvvetini gösteriyor. Evet, en ziyâde kendine güvenen ve Kur’ân’ın sözlerine karşı kulağını kapayan şu asr-ı hâzır ve şu asrın ehl-i kitab insanları, Kur’ân’ın يَا اَهْلَ الْكِتَابِ ۞ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ[Ey ehl-i kitab! Ey ehl-i kitab!] hitâb-ı mürşidânesine (yol gösteren hitâbına) o kadar muhtaçtır ki, güyâ o hitab doğrudan doğruya şu asra müteveccihtir (yöneliktir) ve يَا اَهْلَ الْمَكْتَبِ âfzı يَا اَهْلَ الْكِتَابِ[Ey ehl-i mekteb!] ma‘nâsını dahi tazammun eder (içine alır). Bütün şiddetiyle, bütün tâzeliğiyle, bütün şebâbetiyle: يَا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْاالِي كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ[Ey ehl-i kitab! Bizimle sizin aranızda eşit olan bir kelimeye gelin!] sayhasını âlemin aktârına (her tarafına) savuruyor.” (Zülfikār, 25. Söz, 37)

[185] Bu âyet-i celîle, yahudilerin, Ashâb-ı Kirâm’dan (radıyallâhü anhüm ecmaîn) bazılarını kendi dinlerine da‘vet etmeleri üzerine nâzil olmuştur. (Beyzâvî, c. 1, 165)

[186] Burada zikredilen “ehl-i kitab”dan murad, ehl-i kitab âlimleridir. Zîrâ onlar, Resûl-i Ekrem (ASM)’ın Tevrât ve İncîl’de zikredilen vasıflarını değiştirerek, hak ve hakîkati kendi halklarından gizlemeye çalışmakla, aslında kendi kitablarındaki Allah’ın âyetlerini inkâr etmişlerdir. Çünki bir âyeti inkâr ile, o kitâbın tamâmını inkâr etmek arasında hiçbir fark yoktur. (Râzî, c. 4/8, 102)

[187] “Küfürde hem adem (yok sayma) ve terk vardır ki, pek kolaydır, hareket istemez. Hem tahrib (bozmak) var ki, çok sehildir ve âsândır (kolaydır); az bir hareket yeter. Hem tecâvüz (haddini aşma) var ki, az bir amel ile çoklarına zarar verip, ihâfe (korkutma) noktasından ve fir‘avniyet cihetinden onlara bir makam kazandırır. Hem âkıbeti görmeyen ve hazır zevke mübtelâ (tutkun) olan insandaki nebâtî ve hayvânî kuvvelerin (hislerin) tatmîni ve telezzüzü (lezzet alması) hürriyeti vardır ki, akıl ve kalb gibi letâif-i insâniyeyi insâniyetkârâne ve âkıbet-endişâne olan (gelecek endişesi taşıyan) vazîfelerinden vazgeçiriyorlar.
Ehl-i hidâyet ve başta ehl-i nübüvvet (peygamberler) ve başta Habîb-i Rabbü’l-Âlemîn (âlemlerin Rabbinin sevdiği zât) olan Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm’ın meslek-i kudsîsinde, hem vücûdî (varlığa dâir), hem sübûtî (sâbit şeylere dâir), hem ta‘mir (düzeltmek), hem hareket, hem hududda istikāmet (sınırları aşmamak), hem âkıbeti düşünmek, hem ubûdiyet (kulluk), hem nefs-i emmârenin fir‘avniyetini ve serbestliğini kırmak gibi esâsât-ı mühimme (mühim esâslar) bulunduğundandır ki, Medîne-i Münevvere’de bulunan o zamânın münâfıkları, o parlak güneşe karşı yarasa kuşu gibi gözlerini yumup, o câzibe-i uzmâya (çokbüyük çekiciliğe) karşı şeytânî bir kuvve-i dâfiaya (itici hislere) kapılıp, dalâlette (sapıklıkta) kalmışlar.” (Lem‘alar, 13. Lem‘a, 82)

73. “Fakat dîninize tâbi‘ olandan başkasına inanmayın!” (dediler). (Ey Resûlüm!) De ki: “Şübhesiz hidâyet, Allah’ın hidâyetidir. Size verilenin benzeri, (başka) birine (de) veriliyor veya (kıyâmet günü) Rabbinizin huzûrunda (mü’minler) size karşı delil getirecekler (de gālip gelecekler) diye mi (böyle söylüyorsunuz)?” De ki: “Şübhesiz lütuf, Allah’ın elindedir. Onu dilediğine verir!” Allah ise, Vâsi‘ (lütfu geniş olan)dır, Alîm (hakkıyla bilen)dir.
74. Rahmetini dilediğine tahsîs eder. Çünki Allah, pek büyük ihsan sâhibidir.
75. Ehl-i kitabdan öylesi de vardır ki, ona yığınla (altın) emânet etsen, onu sana iâde eder. Onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dinar (bir altın) emânet etsen, tepesine dikilip durmazsan, onu sana iâde etmez. Bu, şübhesiz onların: “Ümmîler (ehl-i kitab olmayanlara yaptığımız haksızlıklar) hakkında üzerimize bir yol (bir vebâl) yoktur!” demeleri sebebiyledir. Ve onlar (hakîkati) biliyor oldukları hâlde, Allah’a karşı yalan söylüyorlar.
76. Hayır! Kim sözünü yerine getirir ve (günahlardan) sakınırsa, hiç şübhesiz ki Allah, takvâ sâhiblerini sever.
77. Doğrusu (peygambere îman husûsunda) Allah’a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir fiyata (dünyalık menfaate) satanlar var ya, işte onlar, âhirette kendileri için bir nasib olmayanlardır. Hem Allah onlarla konuşmaz; hem kıyâmet günü onlara (rahmet nazarıyla) bakmaz ve onları (günahlardan) temizlemez! Ve onlar için (pek) elemli bir azab vardır.
78. Doğrusu onlardan (ehl-i kitabdan) elbette bir fırka da vardır ki, kendisi Kitab’dan olmadığı hâlde, onu Kitab’dan sanasınız diye, (doğru kelimeyi değiştirerek) dillerini Kitab’la eğip bükerler. Ve o, Allah tarafından olmadığı hâlde: “Bu, Allah katındandır!” derler. Bu sûretle onlar, Allah’a karşı (hakîkati) bile bile yalan söylerler.[188]
79. Bir insan için, Allah ona kitab, hikmet ve peygamberlik versin de, sonra (o kimse) insanlara: “Allah’ı bırakıp bana kul olun!” desin, (bu) olur şey değildir; fakat (bir peygamber ancak şöyle der): “(Öğrenip) öğretmekte ve oku(yup, okut)makta olduğunuz Kitab sâyesinde Rabbânî (ilim ve ihlâsla kulluk ederek Rabbe mensûb olan kimse)ler olun!”[189]
80. (Bir peygamber) size, melekleri ve peygamberleri rabler edinmenizi de emretmez. Siz Müslüman kimseler olduktan sonra, (hiç) size küfr(e girmey)i emreder mi?
81. Hem Allah, vaktiyle peygamberlerin: “Size kitab ve hikmetten her ne versem, sonra size berâberinizde olanı tasdîk edici bir peygamber gelse, mutlakā ona îmân edeceksiniz ve mutlakā ona yardım edeceksiniz!” diye sağlam sözlerini aldığında: “İkrâr ettiniz (mi) ve bu ağır ahdimi (üzerinize) aldınız mı?” buyurdu. (Onlar:) “İkrâr ettik!” dediler. (Allah:) “Öyle ise şâhid olun, ben de sizinle berâber şâhidlerdenim!” buyurdu.
82. Artık kim bundan sonra yüz çevirirse, işte onlar fâsıkların ta kendileridir.
83. O hâlde Allah’ın dîninden başkasını mı arıyorlar? Hâlbuki göklerde veyerde kim varsa, isteyerek veya istemeyerek O’na teslîm olmuştur ve ancak O’na döndürüleceklerdir.

---

[188] “Dindar bir adam, din muhabbeti için: ‘Hak böyledir, hakîkat budur, Allah’ın emri böyledir’ der. Yoksa, Allah’ı kendi keyfine konuşturmaz. Hadsiz derece haddinden tecâvüz edip (aşıp), Allah’ın taklîdini yapıp, O’nun yerinde konuşmaz.” (Mektûbât, 26. Mektûb, 112)

“Birbirine yakın zâtlar birbirini taklîd edebilirler. Bir cinsten olanlar, birbirinin sûretine girebilirler. Mertebece birbirine yakın olanlar, birbirinin makamlarını taklîd edebilirler. Muvakkaten (geçici olarak) insanları iğfâl ederler (aldatabilirler), fakat dâimî iğfâl edemezler. Çünki ehl-i dikkat nazarında alâ külli hâl (her hâl ü kârda) etvâr ve ahvâli (tavırları ve hâlleri) içindeki tasannuâtlar ve tekellüfâtlar (yapmacık ve zoraki hareketler) sahtekârlığını gösterecek, hîlesi devâm etmeyecek. Eğer sahtekârlıkla taklîde çalışan; ötekinden gāyet uzaksa, meselâ âdî bir adam, İbn-i Sînâ gibi bir dâhîyi ilimde taklîd etmek istese ve bir çoban bir pâdişâhın vaziyetini takınsa, elbette hiç kimseyi aldatamayacak. Belki kendi maskara olacak. Her bir hâli bağıracak ki, bu sahtekârdır.” (Sözler, 15. Söz, 53)

[189] Yahudi ve hristiyanların kâfir reislerinden bazıları: “Yâ Muhammed! Dilermisin ki sana ibâdet edelim?” dediler. Resûlullah Efendimiz (Aleyhissalâtü Vesselâm): “Allah’dan başkalarına ibâdetle emretmekten Allah’a sığınırım! Benim insanlara gönderilmem, ancak ve ancak bir olan Allah’a ibâdet içindir” buyurdular ve bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (İbn-i Kesîr, c. 1, 295)

84. (Ey Resûlüm!) De ki: “(Biz) Allah’a, bize indirilene ve İbrâhîm’e, İsmâîl’e, İshâk’a, Ya‘kūb’a ve (onun) torunlar(ın)a indirilenlere ve Mûsâ’ya, Îsâ’ya ve (bütün) peygamberlere Rableri tarafından verilenlere îmân ettik. Onlardan hiçbirinin arasında (peygamberlik cihetiyle) fark gözetmeyiz. Ve biz, ancak O’na teslîm olan kimseleriz.”[190]
85. Kim de İslâm’dan başka bir din ararsa, artık kendisinden aslâ kabûl edilmeyecektir.[191] Âhirette ise o, hüsrâna uğrayanlardan (olacak)tır.
86. Îmân (etme)lerinden ve şübhesiz peygamberin hak olduğuna şâhidlik yapmalarından, hem kendilerine apaçık deliller gelmesinden sonra, (bunlara rağmen) inkâr eden bir kavmi, Allah nasıl hidâyete erdirir? Çünki Allah, zâlimler topluluğunu (küfürlerindeki ısrarları sebebiyle) hidâyete erdirmez!
87. İşte onlar yok mu, onların cezâsı, Allah’ın, meleklerin ve bütün insanların lâ‘neti şübhesiz kendilerinin üzerine olmasıdır.
88. (Onlar,) orada (Cehennemde) ebedî olarak kalıcıdırlar. Onlardan ne azab hafifletilir, ne de onlar (rahmet nazarıyla) gözetilirler.
89. Ancak, bundan sonra tevbe edip (hâllerini) ıslâh edenler müstesnâdırlar; hiç şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
90. Şübhesiz îmân (etme)lerinden sonra inkâr edenler, sonra da inkâr cihetiyle ileri gidenler yok mu, onların (son nefesteki) tevbeleri aslâ kabûl edilmeyecektir! İşte onlar ise, dalâlete düşenlerin ta kendileridir.
91. Muhakkak ki o inkâr edip de kendileri kâfir kimseler olarak ölenler yok mu, artık dünya dolusu altın, velev ki (kendisini kurtarmak üzere) onu fedâ edecek (de) olsa,artık onların hiçbirinden aslâ kabûl edilmeyecektir! İşte onlar yok mu, kendileri için (pek) elemli bir azab vardır ve onlar için yardımcılardan kimse yoktur.
92. Sevmekte olduğunuz şeylerden (Allah yolunda) sarf etmedikçe, (gerçek) iyiliğe aslâ erişemezsiniz. O hâlde her ne sarf ederseniz, artık şübhesiz ki Allah, onu hakkıyla bilendir.[192]
93. Tevrât indirilmeden önce (bir adağına binâen) İsrâîl’in (Ya‘kūb’un) kendine haram kıldığı şeyler[193] dışında, bütün yiyecekler İsrâiloğullarına helâl idi. De ki: “Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, haydi Tevrât’ı getirin de onu okuyun!”
94. Artık bundan sonra, kim Allah’a karşı yalan uydurursa, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir!
95. De ki: “Allah doğru söylemiştir; öyle ise Hanîf (hakka yönelmiş) olan İbrâhîm’in dînine tâbi‘ olun! Hem (o, sizin gibi) müşriklerden değildi.”

---

[190] “Başta Kur’ân, bütün semâvî kitabların ve suhufların (bazı peygamberlere gönderilen sahîfelerin) ve başta Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm olarak bütün peygamberlerin (aleyhimüsselâm), bütün da‘vâları beş altı esas üzerine dönüyor. Mütemâdiyen (devamlı) o esasları ders vermeye ve isbât etmeye çalışıyorlar. Onların peygamberliklerine ve doğruluklarına şehâdet eden bütün hüccetler ve deliller, o esaslara bakıyorlar. Onların hakkāniyetlerine kuvvet veriyorlar. O esaslar ise, îmân-ı billah (Allah’a îman) ve îmân-ı bil-âhiret (âhirete îmân) ve sâir rükünlere (esaslara) îmandır.” (Şuâ‘lar, 11. Şuâ‘, 231)

[191] “İslâmiyet’in hristiyanlık ve sâir dinlere cihet-i farkının sırr-ı hikmeti şudur ki: İslâmiyet’in esâsı, mahz-ı tevhiddir (tam bir tevhid inancıdır); vesâit ve esbâba (vâsıtalara ve sebeblere) te’sîr-i hakîkî vermiyor, îcad (yaratmak) ve makam cihetiyle kıymet vermiyor. Hristiyanlık ise, ‘velediyet’ (Allah’a oğul isnâd etmek) fikrini kabûlettiği için vesâit ve esbâba bir kıymet verir, enâniyeti (benlik da‘vâsını) kırmaz. Âdetâ rubûbiyet-i İlâhiyenin (Allah’ın terbiye ediciliğinin) bir cilvesini azizlerine, büyüklerine verir.” (Mektûbât, 26. Mektûb, 124-125)

[192] Ensârdan Ebû Talha (ra), bu âyet nâzil olduğunda Resûl-i Ekrem (ASM)’ın huzûruna gelerek: “Yâ Resûlallah! Şu âyete göre, ben de en çok sevdiğim bu arâzimi Allah için infâk ediyorum, dilediğin gibi kullan!” dedi. Resûl-i Ekrem (ASM) da: “Sana ne mutlu!” buyurarak, o arâziyi Ebû Talha (ra)’ın akrabâsından olan fakirlere taksîm etti. (İbn-i Kesîr, c. 1, 299)

[193] Bu âyet-i kerîme yahudilerin Peygamber Efendimiz (ASM)’a: “Sen İbrâhîm’in dîninden olduğunu zannediyorsun. Hâlbuki o, deve eti yemez, sütünü içmezdi. Fakat sen bunları yiyorsun!” demeleri üzerine inmiştir. Hz. Ya‘kūb (AS) bir hastalığa yakalanmış, eğer şifâ bulursa deve etini yemeyeceğine, sütünü içmeyeceğine dâir adakta bulunup bunları kendine haram kılmış, daha sonra bunlar Tevrât’ta da yasaklanmıştı. Bu hâdise, İbrâhîm (AS)’dan sonra olan bir hâdisedir. Âyet, yahudilerin bu iddiâlarını boşa çıkarmıştır. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 451)

96. Muhakkak ki mübârek ve âlemlere bir hidâyet olarak insanlar için kurulan ilk ev (ilk ma‘bed), elbette Mekke’deki (Kâ‘be)dir.[194]
97. Orada apaçık alâmetler, İbrâhîm’in makāmı[195] vardır. Oraya giren ise emniyette olur (ona dokunulmaz). Hem ona (, oraya gitmek için) bir yola gücü yeten bir kimsenin o evi (Kâ‘be’yi) haccetmesi, insanlar üzerinde Allah’ın bir hakkıdır. Kim de inkâr ederse, artık şübhe yok ki Allah, âlemlerden müstağnîdir (hiçbir şeye muhtaç değildir)!
98. De ki: “Ey ehl-i kitab! Niçin Allah’ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz?” Hâlbuki Allah, yapmakta olduklarınıza hakkıyla şâhiddir.
99. De ki: “Ey ehl-i kitab! (Hakka) şâhid kimseler olduğunuz hâlde, niçin ona bir eğrilik arayarak, îmân eden kimseyi Allah yolundan men‘ ediyorsunuz?” Hâlbuki Allah,yapmakta olduklarınızdan gāfil değildir.
100. Ey îmân edenler! Eğer kendilerine kitab verilenlerden bir fırkaya uyarsanız, (Allah’a olan) îmânınızdan sonra sizi, kâfirler olarak (küfre) geri döndürürler.[196]
101. Ve siz, Allah’ın âyetleri kendinize okunurken, hem içinizde peygamberi varken, nasıl inkâr edersiniz?[197] Artık kim Allah’a (O’nun dînine) sımsıkı tutunursa, böylece muhakkak dosdoğru bir yola hidâyet edilmiştir.
102. Ey îmân edenler! Kendisinden nasıl sakınmak gerekiyorsa, Allah’dan öyle sakının[198] ve siz ancak Müslüman kimseler olarak can verin!
103. O hâlde hep birlikte Allah’ın ipine (Kur’ân’a) sımsıkı sarılın ve parçalanmayın![199] Hem Allah’ın size olan ni‘metini hatırlayın! Hani (siz birbirinize) düşmanlar idiniz de (Allah) kalblerinizin arasını (İslâm ile) birleştirdi; böylece O’nun ni‘meti sâyesinde kardeşler oldunuz. Hem ateşten bir çukurun kenarında (küfür içinde) idiniz de sizi oradan kurtardı. Allah, size âyetlerini böyle açıklar, tâ ki hidâyete eresiniz.
104. O hâlde içinizden, hayra da‘vet eden ve iyiliği emredip kötülükten men‘ eden bir topluluk bulunsun! Ve işte kurtuluşa erenler, ancak onlardır.

---

[194] Bu âyet-i kerîme, yahudilerin: “Bizim kıblemiz sizin kıblenizden öncedir” demeleri üzerine nâzil olmuştur. (Nesefî, c. 1, 256)

[195] Makām-ı İbrâhîm hakkında bakınız; (Bakara Suresi 125’inci ayetinin birinci haşiyesi)

[196] “Ey bu vatan gençleri! Frenklerin (Avrupalıların) taklîdine çalışmayınız! Âyâ (acabâ), Avrupa’nın size ettikleri hadsiz zulüm ve adâvetlerinden (düşmanlıklarından) sonra, sizler hangi akıl ile onların sefâhet ve bâtıl efkârlarına ittibâ‘ ediyorsunuz (günahlarına ve bâtıl fikirlerineuyuyorsunuz) ve onlara emniyet ediyorsunuz? Yok, yok! Onları sefîhâne (akılsızca) taklîd edenler, onlara ittibâ‘ değil, belki şuûrsuz olarak onların safına iltihâk edip (katılıp), hem kendi kendinizi hem kardeşlerinizi i‘dâm ediyorsunuz. Âgâh olunuz (biliniz ki), sizler böyle ahlâksızca ittibâ‘ ettikçe (onlara uydukça), hamiyet (millet için fedâkârlık yapmak) da‘vâsında yalancılık ediyorsunuz!” (Lem‘alar, 17. Lem‘a, 125)

[197] “Şimdi, şu Zâtın delâil-i sıdkı ve berâhîn-i nübüvveti (doğruluğunun ve peygamberliğinin delilleri) yalnız mu‘cizâtına münhasır (mu‘cizeleriyle sınırlı) değildir. Belki ehl-i dikkat için, hemen umum harekâtı ve ef‘âli, ahvâl ve akvâli (fiilleri, hâlleri ve sözleri), ahlâk ve etvârı (tavırları), sîret (ahlâk) ve sûreti (görünüşü), sıdkını ve ciddiyetini isbât eder. Hattâ meşhur ulemâ-i Benî İsrâiliyeden (yahudi âlimlerinden) Abdullah İbn-i Selâm (ra) gibi pek çok zâtlar, yalnız o Zât-ı Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm’ın sîmâsını görmekle: ‘Şu sîmâda yalan yok, şu yüzde hîle olamaz!’ diyerek îmâna gelmişler.” (Zülfikār, 19. Mektûb, 3)

[198] Abdullah ibn-i Mes‘ûd (ra), Allah’dan gerektiği şekilde sakınmayı: “O’na âsî olmayıp boyun eğmek, nankör olmayıp şükretmek ve O’nu unutmayarak dâimâ hatırda tutmaktır” diye îzâh etmiştir. (İbn-i Kesîr, c. 1, 304)

[199] “Ey ehl-i îman! Zillet içinde (aşağılık içinde) esâret altına girmemek isterseniz, aklınızı başınıza alınız! İhtilâfınızdan (ayrılığınızdan)istifâde eden zâlimlere karşı, إِنَّمَاالْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ[Mü’minler ancak kardeştirler!] kal‘a-i kudsiyesi (kudsî kalesi) içine giriniz, tahassun ediniz (sığınınız). Yoksa, ne hayâtınızı muhâfaza ve ne de hukūkunuzu müdâfaa edebilirsiniz. Ma‘lûmdur ki, iki kahraman birbiriyle boğuşurken, bir çocuk ikisini de dövebilir. Bir mîzanda (terâzide) iki dağ birbirine karşı muvâzenede (dengede) bulunsa, bir küçük taş, muvâzenelerini bozup onlarla oynayabilir; birini yukarı, birini aşağı indirir. İşte ey ehl-i îman! İhtiraslarınızdan ve husûmetkârâne (düşmanca) tarafgirliklerinizden, kuvvetiniz hiçe iner.”(Mektûbât, 22. Mektûb, 97)
Ayrıca, mü’minler arasındaki kardeşlik ve ittifâkın ehemmiyeti, ayrılık ve düşmanlığın zararları hakkında bakınız; (Âl-i İmrân Suresi 134’üncü ayetinin haşiyesi; Mektûbât, 22. Mektûb, 90; Lem‘alar, 20. Lem‘a, 155)

105. Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ihtilâfa düşenler (yahudi ve hristiyanlar) gibi de olmayın! Hem işte onlar yok mu, kendileri için (pek) büyük bir azab vardır.
106. O gün bazı yüzler (vardır ki) ağaracak, birtakım yüzler de kararacaktır. Artık o yüzleri kararanlara: "(Allah'a olan) îmânınızdan sonra inkâr mı ettiniz? Öyle ise, (vaktiyle) inkâr etmekte olduğunuzdan dolayı tadın azâbı!" (denecektir).
107. Yüzleri ağaranlar ise, artık Allah'ın rahmetinde (Cennetinde)dirler. Onlarorada ebedî olarak kalıcıdırlar.
108. (Ey Resûlüm!) Bunlar Allah'ın âyetleridir ki, onları sana hakkıyla okuyoruz. Ve Allah, âlemlere zulmetmek istemez.
109. Ve göklerde ne var, yerde ne varsa Allah'ındır.[200] (Bütün) işler ise ancak Allah'a döndürülür.
110. (Ey ashâb-ı Muhammed! Siz,) insanlar(ın iyiliği) için (ortaya) çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz; iyiliği emreder, kötülükten men' eder ve Allah'a îmân edersiniz![201] Eğer ehl-i kitab (yahudilerle hristiyanlar) da îmân etseydi, elbette kendileri için hayırlı olurdu. İçlerinden îmân edenler vardır, ama onların çoğu (dinden çıkmış) fâsıklardır.
111. Onlar size, eziyetten başka aslâ bir zarar veremezler. Hem sizinle savaşırlarsa, size arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra onlara yardım (da) edilmez.
112. Nerede bulunsalar, (cizye vermek şartıyla) Allah'ın ahdi ve insanların (mü'minlerin) ahdi ile (sığınmış olmaları) müstesnâ, üzerlerine aşağılık (damgası) vurulmuştur;[202] Hem Allah'ın gazabına uğradılar ve üzerlerine meskenet (yoksulluk damgası) vuruldu! Bu, şübhesiz onların, Allah'ın âyetlerini inkâr etmekte ve haksız yere peygamberleri öldürmekte olmaları sebebiyledir. (Ve yine) bu, (onların) isyân etmeleri ve haddi aşmakta olduklarından dolayıdır.
113. (Ancak, onların) hepsi bir değildir. Ehl-i kitabdan (istikāmet üzere) doğru olan bir topluluk vardır ki, gece saatlerinde Allah'ın âyetlerini okurlar ve onlar (namaz kılarak) secde ederler.[203]
114. Allah'a ve âhiret gününe îmân ederler, hem iyiliği emreder, kötülüktenmen' ederler ve hayırlı işlerde birbirleriyle yarışırlar! Böylece işte onlar sâlihlerdendir.
115. Ve (onlar) ne hayır işlerlerse, artık şübhesiz ondan (sevâbından) mahrum bırakılmayacaklardır. Çünki Allah, takvâ sâhiblerini hakkıyla bilendir.

---

[200] "Mâlik-i Hakîkî'den (mülkün gerçek sâhibinden) gaflet, nefsin fir'avunluğuna sebeb olur. Evet, taht-ı tasarrufunda (tasarrufu altında) bulunan bütün eşyânın Mâlik-i Hakîkî'sini unutan ve kendisini kendine mâlik zanneden, hâkimiyet tevehhümünde (zannında) bulunur, başkalarını da, bilhassa esbâbı da (sebebleri de) kendisine kıyasla hâkim ve mâlik defterine kaydeder ve böyle vesîlelerle Allah'ın mülkünü, malını kendilerine taksîm ederek, ahkâm-ı İlâhiyeye (İlâhî hükümlere) karşı muâraza ve mübârezeye (meydan okumaya) başlar." (Mesnevî-i Nûriye, Katre, 55)

[201] Bu âyetin tefsîrinde, Hz. Ömer (ra)'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Allah dileseydi اَنْتُمْ[Siz] zamirini kullanırdı, hepimiz bu âyetin içine girerdik. Fakat Allah كُنْتُمْ[Siz oldunuz] ifâdesini kullanarak, bu âyeti sâdece Muhammed (ASM)'ın ashâbına has kılmıştır. Kim onların yaptığı gibi yaparsa, insanlar için seçilmiş en hayırlı ümmet olur." (Kenzu'l-Ummâl, c. 1, 238)

[202] "Hayât-ı ictimâiye-i beşeriyeyi (insanlığın ictimâî hayâtını) sarsan ve sa'y-i ameli, sermâye ile (işçileri sermâye sâhibleriyle) mübâreze (mücâdele) ettirip fukarâyı zenginlerle çarpıştıran, muzâaf ribâ (kat kat fâiz) yapıp bankaları te'sîse (kurmaya) sebebiyet veren ve hîle ve hud'a (aldatma) ile cem'-i mâl eden (mal toplayan) o millet olduğu gibi, mahrum kaldıkları ve dâimâ zulmünü gördükleri hükûmetlerden ve gāliblerden intikamlarını almak için her çeşit fesad komitelerine karışan ve her nevi' ihtilâle parmak karıştıran yine o (yahudi) millet(idir). (...) İşte şu milletin seciyelerinde (huylarında) ve mukadderâtında münderic (yerleşmiş) olan şöyle müdhiş desâtîr (düsturlar) içindir ki, Kur'ân onlara karşı pek şiddetli davranıyor. Dehşetli sille-i te'dîb (hadlerini bildirecek tokat) vuruyor." (Zülfikār, 25. Söz, 33)

[203] Bu âyet-i kerîme, ehl-i kitabdan İslâm'a giren Abdullah bin Selâm (ra) ve arkadaşları hakkında nâzil olmuştur. (İbn-i Kesîr, c. 1, 312)

Hasan-ı Basrî Hazretleri onları şöyle ta'rîf eder: "Onlar, ayaklarıyla (yani kıyamda durarak) başlarını, başlarıyla (yani secde ederek) ayaklarını dinlendiriyorlardı." (Râzî, c. 4/8, 208)

116. Şübhesiz ki inkâr edenlerin ne malları ne de evlâdları, Allah'(ın azâbın)a karşı kendilerine hiçbir şeyle fayda vermeyecektir! Ve işte onlar ateş ehlidirler. Onlar orada ebedî olarak kalıcıdırlar.[204]
117. (Onların) bu dünya hayâtında sarf etmekte oldukları şeylerin misâli, içinde şiddetli soğuk bulunan bir rüzgârın hâli gibidir ki, (inkâr ederek) kendilerine zulmeden bir kavmin ekinine isâbet edip de onu helâk etmiştir. Allah (amellerini boşa çıkarmakla) onlara zulmetmedi, fakat onlar (inkârlarıyla) kendilerine zulmediyorlar.
118. Ey îmân edenler! Kendinizden başkasını sırdaş edinmeyin; onlar size fesad çıkarmakta kusûr etmezler. (Her zaman) sıkıntıya düşmenizi istediler. Doğrusu kinleri ağızlarından taşmıştır (hep aleyhinizde konuşurlar). Sînelerinin gizlediği (kin ve düşmanlık) ise daha büyüktür. Eğer akıl erdirirseniz, doğrusu âyetlerimizi size iyice açıkladık.
119. İşte siz öyle kimselersiniz ki onları seversiniz; (onlar ise) kitabların tamâmına îmân ettiğiniz hâlde sizi sevmezler.[205] Hâlbuki sizinle karşılaştıkları zamân: "Îmân ettik!" derler. Kendi başlarına kalınca da, size olan öfkelerinden parmaklarını ısırırlar. De ki: "Öfkenizle geberin!" Muhakkak ki Allah, sînelerin içinde olanı hakkıyla bilendir.
120. Eğer size bir iyilik dokunursa, (bu) onları üzer; fakat size bir kötülük gelirse, onunla sevinirler. Buna rağmen sabreder ve (günahlardan) sakınırsanız, onların hîlesi size hiçbir şeyle zarar vermez. Şübhesiz ki Allah, onların yapmakta olduklarını hakkıyla kuşatıcıdır.
121. (Habîbim, yâ Muhammed!) Hani, mü'minleri (Uhud'da) savaş için mevzi'lere yerleştirmek üzere âilenden erkenden ayrılmıştın. Allah ise, Semî' (neler söylediğinizi işiten)dir, Alîm (ne düşündüğünüzü bilen)dir.
122. O vakit içinizden iki tâife bozulmaya yüz tutmuştu; hâlbuki onların yardımcısı Allah'dır! O hâlde mü'minler artık, ancak Allah'a tevekkül etsinler![206]
123. Buna rağmen, siz (daha) zayıf olduğunuz hâlde, Allah Bedir'de size (zafer vererek) şübhesiz yardım etmişti. Öyle ise Allah'dan sakının, tâ ki şükredesiniz.
124. O zaman sen mü'minlere şöyle diyordun: "Rabbinizin size, indirilmiş üç bin melekle yardım etmesi size yetmez mi?"
125. Evet, eğer sabreder ve (günahlardan) sakınırsanız, (onlar) şu anlarında bile size gelseler, Rabbiniz size (öncekinin daha da fazlasıyla) alâmetli beş bin melekle yardım eder.[207]

---

[204] "Kâfir ve münâfıkların Cehennemde yanmalarını ve azab ve cihad gibi hâdiseleri kendi şefkatine sığıştırmamak ve te'vîle sapmak (başka tarafa çekmek), Kur'ânın ve edyân-ı semâviyenin (semâvî dinlerin) bir kısm-ı azîmini (büyük bir kısmını) inkâr ve tekzib (yalanlama) olduğu gibi, bir zulm-i azîm (büyük bir zulüm) ve gâyet derecede bir merhametsizliktir. Çünki ma'sum hayvanları parçalayan canavarlara himâyetkârâne (koruyarak) şefkat etmek, o bîçâre hayvanlara şedid bir gadir (şiddetli bir zulüm) ve vahşî bir vicdansızlıktır. Ve binler Müslümanların hayât-ı ebediyelerini mahveden ve yüzer ehl-i îmânın sû'-i âkıbete (îmansız ölmesine) ve müdhiş günahlara sevk eden adamlara şefkatkârâne tarafdâr olmak ve merhametkârâne cezâdan kurtulmalarına duâ etmek, elbette o mazlum ehl-i îmâna dehşetli bir merhametsizlik ve şenî' (çirkin) bir gadirdir." (Kastamonu Lâhikası, 130)

[205] "Kâfirlerin Müslümanlara ve ehl-i îmâna veehl-i Kur'ân'a düşman olmaları, küfrün iktizâsındandır (gereğindendir). Çünki küfür îmâna zıddır. Maahâzâ (bununla berâber) Kur'ân, kâfirleri ve âbâ ve ecdâdlarını (atalarını) i'dâm-ı ebedî (ebedî Cehennem) ile mahkûm etmiştir. Binâenaleyh Müslümanlarla ülfet ve muhabbetleri (dostluk ve sevgileri) mümkün olmayan kâfirlere muhabbet boşa gider. Onların muhabbetiyle karşılaşılamaz. Onlardan meded beklenilemez." (Mesnevî-i Nûriye, Habâb, 75)

[206] Bakınız; (Âl-i İmrân Suresi 159'uncu ayetinin ikinci haşiyesi; Âl-i İmrân Suresi 173'üncü ayetinin haşiyesi)

[207] Rivâyetlere göre melekler, atlar üzerinde ve başlarında beyaz sarıklar olduğu hâlde mü'minlerle birlikte harb etmişlerdir. İbn-i Abbâs (ra): "Melekler bütün gazâlarda hazır oldular. Ancak Bedir Harbinden başkasına fiilî olarak iştirâk etmediler. Sâdece varlıklarıyla ve sayılarıyla (ehl-i îmâna ma'nen destek olmak üzere) hazır bulundular" diye beyân etmiştir. (İbn-i Kesîr, c. 1, 316)

"Melâikelerin, Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a hizmeti ve görünmesi ve cinnîlerin ona îman ve itâati mütevâtirdir (doğruluğu şübhesiz olan bir haberdir). Nass-ı Kur'ân (Kur'ân'ın açık hükmü) ve çok âyât ile (âyetlerle) musarrahtır (açıklanmıştır). Gazve-i Bedir'de beş bin melâike, nass-ı Kur'ân ile, önde sahâbeler gibi ona hizmet edip asker olmuşlar. Hattâ o melekler, melâikeler içinde Ashâb-ı Bedir gibi şeref kazanmışlar. (...) Hem Ebû

126. Çünki Allah, bu (yardımı)nı size sâdece bir müjde olsun ve kalbleriniz onunla mutmain olsun diye yaptı. Yoksa zafer, ancak Azîz (kudreti dâimâ gālib gelen), Hakîm (her işi hikmetli) olan Allah katındandır.
127. Tâ ki inkâr edenlerden bir kısmını helâk etsin veya onları perîşan etsin de maksadlarına erişemeyen kimseler olarak dönüp gitsinler!
128. (Ey Resûlüm!) Bu işte (îman veya inkârlarında) sana düşen bir şey yoktur; ya (îmâna gelirler de Allah) onların tevbelerini kabûl eder veya (küfürde ısrarlarından dolayı) onlara azâb eder; çünki doğrusu onlar zâlimlerdir.
129. Hem göklerde bulunan ve yerde olan ne varsa Allah'ındır. Dilediğine (kendi lûtfundan) mağfiret eder, dilediğine de (hak ettiği üzere) azâb eder. Çünki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
130. Ey îmân edenler! Kat kat artırılmış olarak fâizi yemeyin![208] Ve Allah'dansakının, tâ ki kurtuluşa eresiniz!
131. Ve kâfirler için hazırlanmış olan ateşten sakının!
132. Hem Allah'a ve peygambere itâat edin! Tâ ki merhamet olunasınız.
133. Ve (sâlih ameller işleyerek) Rabbinizden bir bağışlanmaya ve genişliği göklerle yer (kadar) olan Cennete koşuşun! (Ki orası,) takvâ sâhibleri için hazırlanmıştır.
134. Onlar ki, bollukta ve darlıkta (mallarını Allah yolunda) sarf ederler, (kızdıkları zaman) öfkelerini yenerler ve insanları affederler.[209] Allah ise, iyilik yapanları sever.
135. Ve (onlar,) çirkin bir iş yaptıkları veya nefislerine zulmettikleri zaman, Allah'ı zikredip günahlarının bağışlanmasını isterler.[210] Zâten Allah'dan başka, günahları kim bağışlar? Hem (onlar,) işledikleri (günahları)nda kendileri bile bile ısrâr etmeyen kimselerdir.
136. İşte onlar var ya, mükâfâtları Rablerinden bir mağfiret ve altlarından nehirler akan Cennetlerdir; (onlar) orada ebedî olarak kalıcıdırlar. Artık (böyle) amel işleyenlerin mükâfâtı ne güzeldir!
137. Şübhesiz sizden önce(ki ümmetlere tatbîk edilen) nice yollar gelip geçmiştir; öyle ise yeryüzünde dolaşın da (peygamberleri) yalanlayanların âkıbeti nasıl olmuş, bir bakın![211]

---

Süfyân İbn-i Hâris İbn-i Abdülmuttalib ammizâde-i Nebevî (Peygamberimiz Aleyhissalâtü Vesselâm'ın amcası oğlu) nakl-i sahih ile haber veriyor ki: 'Gazve-i Bedir'de, gök ile yer arasında beyaz libaslı (elbiseli) atlı zâtları gördük.' " (Zülfikār, 19.Mektûb, 60-61)

[208] Fâizin zararları ve haram olmasının hikmeti hakkında bakınız; (Bakara Suresinin 275. ayetinin haşiyesi)

[209] "Cenâb-ı Hakk haşirde adâlet-i mutlaka ile mîzân-ı ekberinde (en büyük terâzisinde) a'mâl-i mükellefîni (imtihâna tâbi' olanların amellerini) tarttığı zaman, hasenâtı (iyiliği) seyyiâta (kötülüğe) gālibiyeti ve mağlûbiyeti noktasında hüküm eyler. Hem seyyiâtın esbâbı (sebebleri) çok ve vücudları (meydana gelişleri) kolay olduğundan, bazen bir tek hasene ile çok seyyiâtı örter. Demek bu dünyada, o adâlet-i İlâhiye noktasında muâmele etmek gerektir. Eğer bir adamın iyilikleri fenâlıklarına kemmiyeten (mikdar cihetiyle) veya keyfiyeten (kıymet i'tibâriyle) ziyâde gelse, o adam muhabbete ve hürmete müstehaktır. Belki kıymetdar bir tek hasenesi ile, çok seyyiâtına nazar-ı afv ile bakmak lâzımdır. Halbûki insan, fıtratındaki zulüm damarıyla, şeytanın telkîniyle, bir zâtın yüz hasenâtını bir tek seyyie yüzünden unutur, mü'min kardeşine adâvet (düşmanlık) eder, günahlara girer. Nasıl ki bir sinek kanadı gözün üstüne bırakılsa, bir dağı setreder (örter), göstermez. Öyle de, insan garaz damarıyla, sinek kanadı kadar bir seyyie ile dağ gibi hasenâtını örter, unutur, mü'min kardeşine adâvet eder, insanların hayât-ı ictimâiyesinde bir fesad âleti olur." (Lem'alar, 13. Lem'a, 90)

Ayrıca İslâm kardeşliği hakkında bakınız; (Mektûbât, 22. Mektûb, 90-104)

[210] Burada zikredilen "çirkin bir iş" ta'bîriyle, "kebâir" denilen ve zinâ gibi çirkinliği açık olan büyük günahlar; "nefislerine zulmetmek" ta'bîriyle de "sağâir" denilen küçük günahlar kasdedilmektedir. "Bağışlanmasını isteyenler"den maksad ise, işlediği günâha pişmân olup, bir daha o günâhı işlememeye kat'î niyet ederek karar verenlerdir. (Nesefî, c. 1, 274)

[211] Peygamberlerini yalanlayan kavimlerin başlarına gelen dehşetli semâvî musîbetler hakkında bakınız; (Araf Suresinin 103. Ayetinin haşiyesi; Tevbe Suresinin 70. Ayetinin haşiyesi)

138. Bu (Kur'ân), insanlar için bir açıklama, takvâ sâhibleri için ise bir hidâyet ve bir nasîhattir.[212]
139. O hâlde gevşemeyin ve üzülmeyin! Eğer (gerçekten) mü'min kimseler iseniz, en üstün olanlar sizsiniz!
140. Eğer (Uhud'da) size bir yara dokunduysa, doğrusu (size düşman olan) o kavme de (Bedir'de) onun misli olan bir yara dokunmuştu. İşte bu günler (öyle günlerdir) ki, onları insanlar arasında evirir çevirириz. Tâ ki Allah, îmân edenleri ortaya çıkarsın ve içinizden (bu uğurda can veren) şehîdler (ve yaptıklarınıza şâhidler) edinsin! Çünki Allah, zâlimleri sevmez.
141. Bir de Allah, îmân edenleri (bu sıkıntılarla günahlardan) temizlesin ve kâfirleri (bu zulümleri sebebiyle) helâk etsin!
142. Yoksa, Allah içinizden cihâd edenleri ortaya çıkarıp, sabredenleri belli etmeden Cennete girivereceğinizi mi sandınız?
143. Ve and olsun ki (siz) onunla karşılaşmadan önce ölümü (şehâdeti) temennî ediyordunuz; işte siz (kardeşleriniz şehîd edilirken) bakakaldığınız bir hâlde, yakînen onu (ölümü) gördünüz.
144. Muhammed ise, ancak bir peygamberdir. Ondan önce (de) şübhesiz peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi (o) ölür veya öldürülürse, ökçeleriniz üzerinde geriye (küfre) mi döneceksiniz? Kim ökçeleri üzerinde geriye dönerse, o takdirde Allah'a, aslâ en ufak bir zarar veremez! Allah ise, şükredenleri mükâfâtlandıracaktır.[213]
145. Hem va'desi belli olan bir yazı (bir kader) olarak, Allah'ın izni olmadıkça hiçbir kimsenin ölmesi mümkün değildir. Artık kim dünya mükâfâtını isterse, ona ondan veririz. Kim de âhiret mükâfâtını isterse, ona (da) ondan veririz. Şükredenleri ise mükâfâtlandıracağız.[214]
146. Nice peygamberler vardı ki, berâberlerinde birçok Rabbânî (Rabbe kulluk eden kimse)ler bulunduğu hâlde savaştı(lar). Bununla berâber Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı gevşemediler ve zaafa düşmediler, hem (düşmanlarına) boyun eğmediler![215] Allah ise, sabredenleri sever.
147. Bunun üzerine (onların:) "Rabbimiz! Bizim için günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlıklarımızı bağışla, ayaklarımızı sâbit kıl ve kâfirler topluluğuna karşı bize yardım eyle!" demelerinden başka bir sözleri olmadı.
148. Allah da onlara, (hem) dünya mükâfâtını hem âhiret mükâfâtının güzelliğini verdi. Çünki Allah, iyilik edenleri sever.
149. Ey îmân edenler! Eğer inkâr edenlere uyarsanız, sizi ökçeleriniz üzerinde geriye (küfre) çevirirler de hüsrâna uğrayanlara dönersiniz.[216]

---

[212] Kur'ân'ın insan hayâtını her cihette ıslâh etmesi hakkında bakınız; (Nahl Suresinin 102. Ayetinin haşiyesi)
[213] Uhud Harbinde İbn-i Kamîe adında bir müşrik, Hz. Mus'ab (ra)'ı şehîd edince, onu Peygamberimiz (ASM) zannederek geri döndü ve: "Muhammed'i öldürdüm!" diye bağırdı. Bir rivâyete göre şeytan da: "Dinleyin, Muhammed öldürüldü!" dedi. Bu söz, mü'minler arasında yıldırım te'sîri yaptı. İşin hakîkatinden habersiz olanlar büyük bir hüzne düşerek başlarını eğdiler ve bir kısmı da ümidsizliğe kapılarak dağılmaya başladılar. Bu esnâda Resûl-i Ekrem (ASM): "Ey Allah'ın kulları, bana! Ey Allah'ın kulları, bana!" diye ashâbını çağırıyordu. Bu kargaşada bu da'veti duyabilen otuz kadar sahâbe, sayılarını yeterli görerek müşrikler dağılıncaya kadar onu himâye ettiler. Âyet-i kerîme bu hâdise üzerine nâzil olmuştur. (Beyzâvî, c. 1, 182)
[214] "Bu hayâtın gāyesi ve netîcesi hayât-ı ebediye olduğu gibi bir meyvesi de, hayâtı veren Zât-ı Hayy-ı Muhyî'ye (hayat sâhibi olan ve hayâtı veren Allah'a) karşı şükür ve ibâdet ve hamd ve muhabbettir ki, bu şükür ve muhabbet ve hamd ve ibâdet ise, hayâtın meyvesi olduğu gibi, kâinâtın gāyesidir. Bundan anla ki, bu hayâtın gāyesini: 'Rahatça yaşamak ve gafletli lezzetlenmek ve heveskârâne (heveslerine göre) ni'metlenmektir' diyenler, gāyet çirkin bir cehâletle, münkirâne (inkâr ederek), belki de kâfirâne, bu pek çok kıymetdâr olan hayat ni'metini ve şuûr hediyesini ve akıl ihsânını istihfâf (hafife alıp) ve tahkîr edip (aşağılayıp), dehşetli bir küfrân-ı ni'met (nankörlük) ederler." (Lem'alar, 30. Lem'a, 390-391)
[215] Mü'minlerin, çektikleri büyük sıkıntılara rağmen îmanda sebât etmeleri hakkında bakınız; (Bakara suresinin 214. ayetinin haşiyesi)
[216] Bu âyet-i celîle, Uhud'un sıkıntılı vaktinde münâfıkların Müslümanlara: "Kardeşlerinizin dînine dönün! Muhammed eğer peygamber olsa idi öldürülmezdi!" demeleri üzerine nâzil oldu. (Beyzâvî, c. 1, 184)

150. Hayır! Sizin Mevlânız Allah'dır! Ve O, yardım edenlerin en hayırlısıdır.
151. Hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri Allah'a ortak koşmaları sebebiyle, inkâr edenlerin kalblerine korku salacağız![217] Varacakları yer de ateştir. Zâlimlerin kalacağı yer ise ne kötüdür!
152. Ve and olsun ki Allah, (siz) izni ile onları öldürürken, size olan va'dini yerine getirmiştir; tâ ki (Allah) arzu ediyor olduğunuz (zafer)i size gösterdikten sonra, zaafa düşüp (peygamberin geçidi tutan okçulara verdiği) emir husûsunda ihtilâfa düşerek isyân ettiğiniz zamâna kadar! İçinizden dünyayı (ganîmeti) isteyen de vardı, (ve yine) içinizden âhireti isteyen de vardı. Sonra (Allah) sizi imtihân etmek için, sizi onlardan (onları mağlûb etmekten) alıkoydu. Bununla berâber muhakkak ki (O) sizi affetti. Hem Allah, mü'minlere karşı (pek büyük) ihsan sâhibidir.
153. O zaman (siz harb sâhasından) uzaklaşıyor ve kimseye dönüp bakmıyordunuz, peygamber ise arkanızdan sizi çağırıyordu; böylece (Allah) sizi, keder üstüne kederle cezâlandırdı. Tâ ki ne elinizden gidene, ne de başınıza gelene üzülesiniz![218]Çünki Allah, yapmakta olduklarınızdan hakkıyla haberdardır.
154. Sonra o kederin ardından (Allah) üzerinize bir emniyet, bir uyku indirdi ki, (o hâl) içinizden bir tâifeyi (samîmî mü'minleri) bürüyordu; (münâfıklardan) bir tâife de vardı ki, doğrusu nefisleri, kendilerini derde düşürmüş, Allah hakkında haksız yere, câhiliye zannıyla zanda bulunuyorlardı. "Bu işten (zafer ve gālibiyet va'dinden) bize bir şey var mı?" diyorlardı. (Ey Resûlüm!) De ki: "Şübhesiz iştamâmıyla Allah'a âiddir!"[219] Sana açıklayamayacaklarını içlerinde gizliyorlar. (Birbirlerine:) "Eğer (Muhammed'in dediği gibi) bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik" diyorlardı. De ki: "Evlerinizde bile bulunsaydınız, üzerlerine ölüm yazılmış olanlar, (öldürülerek) yatacakları yerlere mutlakā çıkıp giderlerdi!" Artık (bu, birçok hikmetler

---

[217] Uhud Savaşı gününde üstünlük kâfirlerde iken Allah, onların kalblerine korku saldı ve zâhirde hiçbir sebeb yokken kaçtılar. (Râzî, c. 5/9, 34)
"Evet, her hakîkî hasenât (iyilikler) gibi cesâretin dahi menbaı (kaynağı) îmandır, ubûdiyettir (kulluktur). Her seyyiât (kötülük) gibi cebânetin (korkaklığın) dahi menbaı dalâlettir. Evet, tam münevverü'l-kalb bir âbidi (ibâdetle kalbi nûrlanmış bir kulu), küre-i arz (dünya) bomba olup patlasa, ihtimâldir ki, onu korkutmaz. Belki hârika bir kudret-i Samedâniyeyi, lezzetli bir hayret ile seyredecek. Fakat meşhur bir münevverü'l-akıl (aklı aydınlanmış) denilen kalbsiz bir fâsık feylesof ise, gökte bir kuyruklu yıldızı görse, yerde titrer. 'Acabâ bu serseri yıldız arzımıza çarpmasın mı?' der, evhâma düşer." (Sözler, 3. Söz, 8-9)
[218] Burada zikredilen "keder üstüne keder", Resûl-i Ekrem (ASM)'ın ölüm haberinin yayılması, yaralanmalar, öldürülmeler, müşriklerin muvaffakıyeti, ganîmetin elden gitmesi ve Allah'ın yardımından mahrum kalmaları gibi, harb esnâsında sahâbelerin çektikleri çok büyük sıkıntılardır. (Nesefî, c. 1, 282)
"Aklı başında olan insan, ne dünya umûrundan (işlerinden) kazandığına mesrûr olur (sevinir) ve ne de kaybettiği şeye mahzûn olur. Zîrâ dünya durmuyor, gidiyor. İnsan da berâber gidiyor. Sen de yolcusun. Sen de gidiyorsun. Bak, ihtiyarlık şafağı kulakların üstünde tulû' etmiştir (doğmuştur). Başın yarısından fazlası beyaz kefene sarılmış. Vücûdunda tavattun etmeğe (yerleşmeye) niyet eden hastalıklar, ölümün keşif kollarıdır. Maahâzâ (bununla berâber), ebedî ömrün önündedir. O ömürde, bâkîde göreceğin rahat ve lezzet, ancak bu fânî ömürde sa'y ve çalışmalarına bağlıdır. Senin o ömr-i bâkîden hiç haberin yok! Seni ölüm sekerâtı uyandırmadan evvel uyan!" (Mesnevî-i Nûriye, Habbe, 115)
[219] "Eğer denilse: Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm mâdem Habîb-i Rabbü'l-Âlemîn'dir (âlemlerin Rabbinin sevgilisidir). Hem elindeki hak ve lisânındaki hakîkattır. Ve ordusundaki askerlerin bir kısmı melâikedir! Ve bir avuç su ile bir orduyu sular! Ve dört avuç buğday ve bir oğlağın etiyle bin adamı doyuracak bir ziyâfet verir! Ve küffar ordusunun gözlerine bir avuç toprak atmakla o bir avuç topraktan her küffârın gözüne bir avuç toprak girmesiyle onları kaçırır. Ve daha bunlar gibi bin mu'cizât sâhibi olan bir Kumandan-ı Rabbânî, nasıl oluyor, Uhud'un nihâyetinde (sonunda) ve Huneyn'in bidâyetinde (başında) mağlûb oluyor?
El-cevab: Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, nev'-i beşere (tüm insanlığa) muktedâ (uyulacak kişi) ve imam ve rehber olarak gönderilmiştir. Tâ ki o nev'-i insânî, hayât-ı ictimâiye ve şahsiyedeki düsturları ondan öğrensinler ve Hakîm-i zü'l-Kemâl'in kavânîn-i meşîetine (irâdesinin kānunlarına) itâata alışsınlar ve desâtîr-i hikmetine (hikmetinin düsturlarına) tevfîk-ı hareket etsinler (uygun davransınlar). Eğer Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, hayât-ı ictimâiye ve şahsiyesinde dâimâ hârikulâdelere ve mu'cizelere istinâd etse (dayansa) idi, o vakit imâm-ı mutlak ve rehber-i ekber (en büyük rehber) olamazdı." (Lem'alar, 13. Lem'a, 82-83)

ve) Allah'ın sînelerinizde olanı denemesi, hem kalblerinizde olanı temizlemesi içindir. Çünki Allah, sînelerin içinde olanı hakkıyla bilendir.
155. Şübhesiz ki (Uhud'da) iki ordu karşılaştığı gün, içinizden geri dönüp gidenler yok mu, şeytan ancak, yaptıkları bazı şeyler (hatâlar) yüzünden onları(n ayaklarını îmandan) kaydırmak istemişti. Buna rağmen and olsun ki Allah onları affetti. Muhakkak ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Halîm (azabda hiç acele etmeyen)dir.
156. Ey îmân edenler! İnkâr eden ve kardeşleri hakkında yeryüzünde yolculuğa çıktıkları veya gāziler oldukları (savaşa gittikleri) zaman: "Eğer yanımızda olsalardı ne ölürler, ne de öldürülürlerdi!" diyenler gibi olmayın ki, Allah bunu (bu sözü) onların kalblerinde bir hasret (ve pişmanlık) kılsın! Çünki hayâtı veren de öldüren de (ancak)Allah'dır. Allah ise, yapmakta olduklarınızı hakkıyla görendir.
157. Ve şânım hakkı için, eğer Allah yolunda öldürülür veya (o yolda iken) ölürseniz, elbette Allah'dan bir mağfiret ve bir rahmet, onların (dünyada) toplamakta olduklarından daha hayırlıdır![220]
158. And olsun ki, ölseniz de öldürülseniz de, muhakkak Allah'ın huzûruna toplanacaksınız!
159. İşte Allah'dan bir rahmet iledir ki, sen onlara yumuşak davrandın. Hâlbuki kaba, katı kalbli olsaydın, elbette (onlar) etrâfından dağılırlardı. Artık onları affet, onlar için mağfiret dile ve (hakkında vahiy gelmeyen bir) iş husûsunda onlarla istişâre et![221] Fakat (bir görüşte) karar kıldığında, artık (işe giriş ve) Allah'a tevekkül et! Muhakkak ki Allah, tevekkül edenleri sever.[222]
160. Eğer Allah size yardım ederse, artık size gālib gelecek kimse yoktur! Hâlbuki sizi yardımsız bırakırsa, o takdirde O'ndan sonra size kim yardım edebilir? Öyle ise mü'minler artık ancak Allah'a tevekkül etsinler!
161. Ve bir peygamber için (emânete) hıyânet etme (aslâ söz konusu) olmaz! Kim (emânete) hıyânet ederse, kıyâmet günü hıyânet ettiği şeyle (yüklü olarak) gelir. Sonra herkese, yaptıklarının karşılığı tam olarak verilir ve onlar haksızlığa uğratılmazlar.[223]
162. Hiç Allah'ın rızâsına tâbi' olan kimse, Allah'dan (gelen) bir gazaba uğrayan ve varacağı yer Cehennem olan kimse gibi olur mu? Hâlbuki (o,) ne kötü varılacak yerdir!
163. Onlar Allah katında derece derecedirler. Allah ise, (onların) yapmakta olduklarını hakkıyla görendir.
164. And olsun ki, Allah mü'minlere lütufta bulunmuştur. Çünki onlara içlerinden bir peygamber gönderdi, onlara (Allah'ın) âyetlerini okuyor, onları (günahlardan) temizliyor ve

---

[220] "Bir nefer, bir saat işkence altında şehîd edilse, öyle bir mertebeyi bulur ki, onsene başkası çalışsa, ancak o mertebeyi bulur. Eğer o nefer şehîd olduktan sonra ona sorulabilse: 'Az bir şey ile pek çok şeyler kazandım' diyecektir." (Mektûbât, 15. Mektûb, 45)
Ayrıca bakınız; (Bakara Suresinin 154. Ayetinin haşiyesi)

[221] "Haklı şûrâ (fikir alış-verişi) ihlâs ve tesânüdü netîce verdiğinden, üç elif yüz onbir olduğu gibi, ihlâs (samîmiyet) ve tesânüd-i hakîkî (hakîkî dayanışma) ile üç adam yüz adam kadar millete fayda verebilir. Ve on adam hakîkî ihlâs ve tesânüd ve meşveretin (fikir alış-verişinin) sırrı ile, bin adam kadar iş gördüklerini çok vukūât-ı târihiye (târihî hâdiseler) bize haber veriyor. Mâdem beşerin ihtiyâcâtı (insanların ihtiyaçları) hadsiz ve düşmanları nihâyetsiz ve kuvveti ve sermâyesi pek cüz'î, husûsan dinsizlikle canavarlaşmış, tahrîbâtçı (bozguncu), muzır (zararlı) insanların çoğalmasıyla elbette ve elbette o hadsiz düşmanlara ve o nihâyetsiz hâcetlere (ihtiyaçlara) karşı, îmandan gelen nokta-i istinad (dayanma noktası) ve o nokta-i istimdad (yardım noktası) ile berâber hayât-ı şahsiye-i insâniyesi dayandığı gibi hayât-ı ictimâiyesi de yine îmânın hakāikından gelen şûrâ-yı şer'î (şeriata uygun şûrâ) ile yaşayabilir. O düşmanları durdurur, o hâcetlerin te'mînine yol açar." (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 423-424)

[222] "Tevekkül (işlerinde Allah'a güvenmek), esbâbı (sebebleri) bütün bütün reddetmek değildir. Belki esbâbı, dest-i kudretin (Allah'ın kudretinin) perdesi bilip riâyet ederek esbâba teşebbüs (sebeblere mürâcaat) ise, bir nevi' duâ-yı fiilî telakkî (kabûl) ederek, müsebbebâtı (netîceleri) yalnız Cenâb-ı Hakk'tan istemek ve netîceleri O'ndan bilmek ve O'na minnetdâr olmaktan ibârettir." (Sözler, 23. Söz, 104)

[223] Bedir Harbi ganîmetlerinden kırmızı renkli bir kadife parçası kaybolunca, bazı münâfıklar: "Herhâlde onu Muhammed (ASM) almıştır" demeleri üzerine bu âyet-i celîle nâziloldu. (Nesefî, c. 1, 287)

onlara Kitâb'ı ve hikmeti öğretiyor. Hâlbuki (onlar) daha evvel gerçekten apaçık bir sapıklık içinde idiler.
165. (Bedir'de düşmanınıza) iki mislini uğrattığınız bir musîbet şimdi (Uhud'da) size gelince: "Bu nereden?" mi dediniz.[224] (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: "O, kendi nefisleriniz tarafındandır!" Şübhesiz ki Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
166. Hâlbuki (Uhud'da) iki ordunun karşılaştığı gün başınıza gelenler, böylece Allah'ın izniyle olup, mü'minleri ortaya çıkarması içindi.
167. Bir de münâfıklık edenleri ortaya çıkarması içindi. Bunlara: "Gelin, Allah yolunda savaşın veya müdâfaada bulunun!" denilmişti. (Onlar ise:) "Eğer harb etmeyi bilseydik, elbette size tâbi' olurduk" dediler. Onlar o gün îmandan daha çok küfre yakın idiler! Ağızlarıyla, kalblerinde olmayanı söylüyorlardı. Hâlbuki Allah, (onların) gizlemekte olduklarını en iyi bilendir.
168. Onlar ki (savaşa gitmeyip, evlerinde) oturdukları hâlde, (Uhud günü şehîd edilen) kardeşleri için: "Eğer bize itaat etselerdi, öldürülmezlerdi!" dediler. (Ey Habîbim!) De ki: "Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, haydi kendinizden ölümü def' edin!"
169. Ve sakın Allah yolunda öldürülenleri ölüler sanma! Bil'akis (onlar) hayatdardırlar, Rableri katında rızıklandırılmaktadırlar.[225]
170. (Hem onlar,) Allah'ın kendilerine ihsânından verdiği şeylerle sevinen kimselerdir ve arkalarından kendilerine (henüz) katılamayanları: "Onlara hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun (da) olmayacaklardır" diye müjdelemek isterler![226]
171. (Onlar) Allah'dan (gelen) bir ni'meti ve bir ihsânı ve şübhesiz Allah'ın, mü'minlerin mükâfâtını zâyi' etmeyeceğini (de) müjdelemek isterler.
172. (Uhud'da) kendilerine yara isâbet ettikten sonra Allah ve Resûlünün (cihad) da'vetine icâbet edenler var ya, işte onlardan iyilik eden ve (günahlardan) sakınanlar için pek büyük bir mükâfât vardır.
173. Onlar ki, (bir kısım) insanlar kendilerine: "Şübhesiz insanlar (düşmanlarınız), gerçekten size karşı toplandılar; işte onlardan korkun!" dediler de (bu) onların îmanlarını artırdı ve: "Allah bize yeter! Ve (O) ne güzel Vekîldir!" dediler.[227]

---

[224] Müslümanlar Bedir'de müşriklerden yetmiş kişiyi öldürmüş, yetmişini de esir etmişlerdi. Uhud'da ise yetmiş sahâbe şehîd olmuştu. (Kurtubî, c. 2/4, 264)

[225] "Evet şühedâ (şehîdler), hayât-ı dünyevîyelerini tarîk-ı hakta (hak yolunda) fedâ ettikleri için, Cenâb-ı Hakk kemâl-i kereminden (ikrâmının bolluğundan) onlara hayât-ı dünyeviyeye benzer, fakat kedersiz, zahmetsiz bir hayâtı, âlem-i berzahta (kabir âleminde) onlara ihsân eder. Onlar kendilerini ölmüş bilmiyorlar. Yalnız kendilerini daha iyi bir âleme gittiklerini biliyorlar. Kemâl-i saâdetle (tam bir saâdetle) mütelezziz oluyorlar (lezzet alıyorlar). Ölümdeki firak (ayrılık) acılığını hissetmiyorlar. Ehl-i kubûrun (kabir ehlinin) çendan (gerçi) ruhları bâkîdir (ölümsüzdür), fakat kendilerini ölmüş biliyorlar. Berzahta (kabir âleminde) aldıkları lezzet ve saâdet, şühedânın lezzetine yetişmez." (Mektûbât, 1. Mektûb, 3)
Ayrıca bakınız; (Âl-i İmrân Suresi 157'nci ayetinin haşiyesi)

[226] İbn-i Abbâs (ra)'dan bir rivâyete göre, Resûl-i Ekrem (ASM) ashâbına şöyle dedi: "Uhud'da şehîd olan kardeşlerinizin ruhlarını, Allah yeşil kuşların karnına koydu. Bunlar Cennetin nehirlerine gider, meyvelerinden yer ve arşın gölgesinde asılmış altın kandillere girip barınırlar. Şehîdler böylece güzel güzel yiyip içip istirâhat edince şöyle derler: 'Bizden kardeşlerimize kim haber götürecek ki, bizler Cennette diriyiz, rızıklanıyoruz. Böylelikle onlar da Cennete karşı isteksiz olmasınlar ve harbde korkaklık göstermesinler!' Allah onlara cevâben: 'Onlara sizin haberinizi ben duyuracağım!' buyurdu ve bu âyet-i kerîmeyi inzâl eyledi." (İbn-i Kesîr, c. 1, 336)

[227] "Îman hem nûrdur, hem kuvvettir. Evet hakîkî îmânı elde eden adam, kâinâta meydan okuyabilir ve îmânın kuvvetine göre hâdisâtın tazyîkātından (hâdiselerin sıkıntılarından) kurtulabilir. تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ[Allah'a tevekkül ettim] der, sefîne-i hayatta (hayat gemisinde) kemâl-i emniyetle (tam bir güvenle) hâdisâtın dağlarvârî (dağlar gibi) dalgaları içinde seyrân eder (gezer). Bütün ağırlıklarını Kadîr-i Mutlak'ın (kudreti sonsuz olan Allah'ın) yed-i kudretine emânet eder, rahatla dünyadan geçer, berzahta (kabirde) istirâhat eder. Sonra saâdet-i ebediyeye girmek için Cennete uçabilir. Yoksa tevekkül etmezse (işlerinde Allah'ı vekil kılmazsa), dünyanın ağırlıkları uçmasına değil, belki esfel-i sâfilîne (aşağıların aşağısına) çeker. Demek îman tevhîdi, tevhid teslîmi, teslim tevekkülü, tevekkül saâdet-i dâreyni (iki cihan saâdetini) iktizâ eder (gerektirir)." (Sözler, 23. Söz, 104)

174. Bunun üzerine, kendilerine hiçbir kötülük dokunmadan, Allah'dan bir ni'met ve bir ihsân ile (Bedir'den) geri döndüler;[228] böylece Allah'ın rızâsına tâbi' oldular. Allah ise, pek büyük ihsan sâhibidir.
175. İşte (size haber getiren) o şeytan,[229] ancak kendi dostlarını korkutur. Eğer îmân eden kimseler iseniz, artık onlardan korkmayın da (ancak) benden korkun!
176. (Habîbim, yâ Muhammed!) İşte o küfürde birbiriyle yarışanlar seni üzmesin! Çünki onlar Allah'a aslâ hiçbir şeyle zarar veremezler! Allah onlara (bu inkârları yüzünden) âhirette bir nasib vermemek istiyor. Ve onlar için (pek) büyük bir azab vardır.
177. Şübhesiz ki îmâna karşılık küfrü satın alanlar, Allah'a aslâ hiçbir şeyle zarar veremezler! Hem onlar için (pek) elemli bir azab vardır.
178. O hâlde inkâr edenler, gerçekten onlara mühlet vermemizi kendileri için sakın bir hayır sanmasınlar! Onlara ancak, (pek istedikleri şekilde) günahlarının artması için mühlet veriyoruz! Hâlbuki onlara aşağılayıcı bir azab vardır.[230]
179. Allah, mü'minleri üzerinde bulunduğunuz hâlde bırakacak değildir; nihâyet, pis olanı temiz olandan (münâfığı mü'minden) ayıracaktır. Allah size gaybı bildirecek de değildir; fakat Allah, peygamberlerinden dilediğini seçer (ve onlara gaybı bildirir); öyle ise Allah'a ve peygamberlerine îmân edin! Artık îmân edip (günahlardan) sakınırsanız, o takdirde sizin için (pek) büyük bir mükâfât vardır.
180. Allah'ın, kendilerine ihsânından verdiği şeylerde cimrilik edenler de, onu kendileri için sakın bir hayır sanmasınlar! Bil'akis o, onlar için bir şerdir. O cimrilik ettikleri şeyler, kıyâmet günü boyunlarına dolanacaktır. Hem göklerin ve yerin mîrâsı Allah'ındır(mülk, umûmen O'nundur). Ve Allah, yapmakta olduklarınızdan hakkıyla haberdardır.
181. And olsun ki, "Şübhesiz Allah fakirdir, biz ise zengin kimseleriz!"[231] diyenlerin sözünü Allah işitmiştir. Dediklerini ve haksız yere peygamberleri öldürmelerini yazacağız ve (biz de o gün onlara): "Yakıcı azâbı tadın (bakalım)!" diyeceğiz.
182. Bu (azab), ellerinizin işlediği (günahlar) yüzündendir; yoksa muhakkak ki Allah, kullar(ın)a zulümkâr değildir.[232]

---

[228] Müşrik ordusu Uhud'dan ayrılırken Ebû Süfyân: "Yâ Muhammed! Gelecek sene Bedir'de tekrar karşılaşalım!" demişti. Bu meydan okumaya karşı "İnşâallah!" diye cevab veren Peygamber Efendimiz (ASM), ertesi yıl bir kısım sahâbelerle birlikte (radıyallâhü anhüm ecmaîn) Bedir'e geldi. Onları bir hafta kadar burada bekledi ise de, bir mikdar askerle yola çıkmış olan Ebû Süfyân harb etmekten korkarak geri dönmüştü. Bunun üzerine sahâbe ordusu, sâlimen Medîne'ye döndüler. (Nesefî, c. 1, 173)

[229] Bu âyetin meâlindeki "o şeytan" ifâdesiyle kasdedilen kişi, Müslümanları korkutup kuvve-i ma'neviyelerini kırmak maksadıyla Mekkeli müşriklerin gönderdikleri Nuaym isimli şahıstır. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 516)

[230] "Büyük hatâlar ve cinâyetler te'hîr ile (ertelenmekle) büyük merkezlerde ve küçücük cinâyetler ta'cîl ile (acele ederek) küçük merkezlerde verildiği gibi, mühim bir hikmete binâen, ehl-i küfrün cinâyetlerinin kısm-ı a'zamı (büyük kısmı), mahkeme-i kübrâ-yı haşre(haşirdeki büyük mahkemeye) te'hîr edilerek, ehl-i îmânın hatâları, kısmen bu dünyada cezâsı verilir." (Sözler, 14. Söz, 40)

[231] "Kimdir şu kimse ki, Allah'a güzel bir borç versin!" meâlindeki Bakara Sûresinin 245. âyeti nâzil olunca yahudiler: "Allah fakirdir, biz ise zenginiz" demişlerdi. (Nesefî, c. 1, 295)

[232] "Şeriatta denilmiştir ki: 'Cehennem cezâ-yı ameldir (amelin karşılığıdır), fakat Cennet fazl-ı İlâhî (Allah'ın lütfu) iledir.' Bunun sırr-ı hikmeti nedir?

El-cevab: (...) İnsanın nefsi ve hevâsı dâimâ şerlere ve zararlara meyyâl olduğu için, o küçücük kesbinin (cüz'î irâdesinin) netîcesinden hâsıl olan seyyiâtın (günahların) mes'ûliyetini kendisi çeker. Çünki onun nefsi istedi ve kendi kesbiyle sebebiyet verdi (sebeb oldu). Ve şer ademî (yokluğa âid) olduğu için, abd (kul) ona fâil oldu. Cenâb-ı Hakk da halk etti (yarattı). Elbette o hadsiz cinâyetin mes'ûliyetini, nihâyetsiz bir azâb ile çekmeye müstehak olur.

Amma hasenât ve hayrât (iyilikler ve hayırlar) ise, mâdem ki vücûdîdirler (varlığa âiddirler); kesb-i insânî ve cüz'-i ihtiyârî (insanın cüz'î irâdesi) onlara illet-i mûcide (yaratıcı sebeb) olamaz. İnsan, onda hakîkî fâil olamaz. Ve nefs-i emmâresi (kötülüğü emreden nefsi) de hasenâta tarafdar değildir, belki rahmet-i İlâhiye ister ve kudret-i Rabbâniye îcâd eder. Yalnız insan, îmân ile, arzu ile, niyet ile sâhib olabilir. Ve sâhib olduktan sonra, o hasenât ise, ona evvelce verilmiş olan vücud ve îman ni'metleri gibi sâbık (geçmiş) hadsiz niam-ı İlâhiyeye (Allah'ın verdiği

183. Onlar ki: “Şübhesiz Allah, (gökten inen) ateşin kendisini yiyeceği (onu yakacağı) bir kurban getirmedikçe hiçbir peygambere îmân etmememizi bize emretti” dediler. De ki: “Size, gerçekten benden önce apaçık mu‘cizelerle ve dediğiniz (mu‘cize) ile (de) peygamberler gelmişti. O hâlde (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, onları niçin öldürdünüz?”
184. (Habîbim, yâ Muhammed!) Artık seni yalanladılarsa (üzülme ve bil ki), şübhesiz senden önce apaçık mu‘cizeler, sayfalar ve nûrlandırıcı kitab getiren peygamberler de yalanlanmıştı.
185. Her nefis ölümü tadıcıdır![233] Amellerinizin karşılığı ise, ancak kıyâmet günü size tam olarak verilecektir. Artık kim ateşten uzaklaştırılıp Cennete sokulursa, işte (o kişi) gerçekten kurtulmuş (murâdına ermiş)tir. Hâlbuki dünya hayâtı, aldatıcı menfaatten başka bir şey değildir.[234]
186. Celâlim hakkı için, mallarınız ve canlarınız husûsunda imtihan olunacaksınız ve sizden önce kendilerine kitab verilenlerden (yahudi ve hristiyanlardan) ve şirkkoşanlardan şübhesiz birçok ezalar (incitici sözler) işiteceksiniz! Buna rağmen sabreder ve (günahlardan) sakınırsanız, artık şübhesiz ki bu, azmedilecek (kararlı sabra lâyık) işlerdendir.
187. Ve hani Allah, kendilerine kitab verilenlerin “Onu mutlakā insanlara açıklayacaksınız ve onu gizlemeyeceksiniz!” diye sağlam sözlerini almıştı. Hâlbuki (onlar) onu (kulak ardı ederek) sırtlarının gerisine attılar ve onunla az bir baha (kıymetsiz bir menfaat) satın aldılar. İşte (bu) satın almakta oldukları şey ne kötüdür!
188. Sakın zannetme ki o yaptıklarıyla sevinen, yapmadıkları şeylerle de övülmeyi arzu edenler, evet, sakın onları sanma ki azabdan kurtulacaklar! Çünki onlar için (pek) acı bir azab vardır.[235]
189. Hem göklerin ve yerin mülkü (saltanatı) Allah’ındır. Ve Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
190. Şübhesiz ki göklerin ve yerin yaratılışında ve gece ile gündüzün ihtilâfında (ard arda gelmesinde, istikāmetli) akıl sâhibleri için elbette deliller vardır.
191. Onlar ki, ayakta dururken, otururken ve yanları üzerine (yatar) iken Allah’ı zikrederler ve gökler ile yerin yaratılışı hakkında (derin derin) düşünürler. (Ve şöyle duâ ederler:) “Rabbimiz!

---

ni‘metlere) bir şükürdür, geçmiş ni‘metlere bakar. Va‘d-i İlâhî ile verilecek Cennet ise, fazl-ı Rahmânî ile verilir. Zâhirde (görünüşte) bir mükâfâttır, hakîkatte fazıldır (lütufdur).
Demek seyyiâtta sebeb nefistir, mücâzâta (cezâya) bizzât müstehaktır. Hasenâtta ise sebeb de Hakk’tandır, illet (esas sebeb) de Hakk’tandır. Yalnız, insan îmân ile tesâhub eder (sâhiblenir). ‘Mükâfâtını isterim’ diyemez, ‘Fazlını beklerim’ diyebilir.” (Lem‘alar, 13. Lem‘a, 86)
Ayrıca bakınız; (Enfal Suresinin 51. Ayetinin haşiyesi)

[233] “İhlâsı kazanmanın ve muhâfaza etmenin en müessir (te’sirli) sebeblerinden birisi, râbıta-i mevttir. Evet ihlâsı zedeleyen ve riyâya (gösterişe) ve dünyaya sevk eden tûl-i emel (uzun süreli arzular) olduğu gibi, riyâdan nefret veren ve ihlâsı kazandıran, râbıta-i mevttir. Yani ölümünü düşünüp, dünyanın fânî olduğunu mülâhaza edip (anlayıp), nefsin desîselerinden (hîlelerinden) kurtulmaktır. Evet ehl-i tarîkat ve ehl-i hakîkat, Kur’ân-ı Hakîm’in كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ [Her nefis ölümü tadıcıdır] إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ [Şübhesiz sen de ölecek olan bir kimsesin, onlar da ölecek olan kimselerdir!] (meâlindeki) gibi âyetlerinden aldığı ders ile, râbıta-i mevti sülûklarında (mesleklerinde) esas tutmuşlar; tûl-i emelin menşei (kaynağı) olan tevehhüm-i ebediyeti (ebedî yaşama zannını) o râbıta ile izâle etmişler (gidermişler). (...) Bu râbıtanın fevâidi (faydaları) pek çoktur. Hadîste: أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللَّذَّاتِ Yani: ‘Lezzetleri tahrîb edip acılaştıran ölümü çok zikrediniz!’ diye bu râbıtayı ders veriyor.” (Lem‘alar, 21. Lem‘a, 170)
Ayrıca bakınız; (Nisa Suresinin 146. Ayetinin haşiyesi)

[234] “Dünyanın üç yüzü var. Birinci yüzü: Cenâb-ı Hakk’ın esmâsına (isimlerine) bakar. Onların nukūşunu (nakışlarını) gösterir. Ma‘nâ-yı harfiyle (yaratanına bakan yönü ile), onlara (o isimlere)âyinedarlık eder. Dünyanın şu yüzü, hadsiz mektûbât-ı Samedâniyedir. Dünyanın bu yüzü gāyet güzeldir. Nefrete değil, aşka lâyıktır. İkinci yüzü: Âhirete bakar. Âhiretin tarlasıdır, Cennetin mezraasıdır, rahmetin mezheresidir (çiçekliğidir). Şu yüzü dahi, evvelki yüzü gibi güzeldir. Tahkîre (hakārete) değil, muhabbete lâyıktır. Üçüncü yüzü: İnsanın hevesâtına (heveslerine) bakan ve gaflet perdesi olan ve ehl-i dünyanın mel‘abe-i hevesâtı (heveslerinin oyun yeri) olan yüzdür. Şu yüz çirkindir. Çünki fânîdir, zâildir (geçicidir), elemlidir, aldatır.” (Sözler, 32. Söz, 290)

[235] Bakınız; (Sözler, 18. Söz, 87)

(Sen) bunları boş yere yaratmadın; sen (bundan) münezzehsin, artık bizi ateşin azâbından muhâfaza eyle!”[236]
192. “Rabbimiz! Şübhesiz ki sen kimi ateşe koyarsan bu sebeble onu gerçekten rezîl edersin! Zâlimlerin ise hiç yardımcıları yoktur.”
193. “Rabbimiz! Muhakkak ki biz, ‘Rabbinize îmân edin!’ diye îmâna çağıran bir da‘vetçiyi (peygamberi) işittik ve hemen îmân ettik. Rabbimiz! Artık bizim için günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi bizden ört ve canımızı ebrâr (içi dışı tertemiz olan iyikulların) ile berâber al!”
194. “Rabbimiz! Artık peygamberlerin vâsıtasıyla bize va‘d ettiklerini bize ver ve bizi kıyâmet günü rezîl etme! Şübhesiz ki sen, va‘d(in)den dönmezsin.”[237]
195. Rableri de onlar(ın duâların)a şöyle cevab verdi: “Muhakkak ki ben, içinizden erkek olsun kadın olsun, (sâlih) bir iş yapanın amelini zâyi‘ etmem.[238] Hep birbirinizdensiniz. İşte hicret edenler, yurtlarından çıkarılanlar, yolumda eziyet edilenler, savaşanlar ve öldürülenler var ya, kötülüklerini onlardan mutlakā örteceğim ve Allah katından bir mükâfât olarak onları elbette altlarından nehirler akan Cennetlere koyacağım!” (Rabbiniz olan) Allah ki, mükâfâtın güzeli O’nun katındadır.
196. İnkâr edenlerin diyar diyar gezip dolaşmaları sakın seni aldatmasın!
197. (Bu, onlar için dünyada) az bir faydalanmadır! Sonra varacakları yer, Cehennemdir. Ve (o,) ne kötü yataktır![239]
198. Fakat Rablerinden sakınanlar var ya, onlar için, Allah katından bir ağırlama olarak, altlarından ırmaklar akan Cennetler vardır; orada ebedî olarak kalıcıdırlar. Allah katında olan (ni‘metler) ise, ebrâr (özü sözü tertemiz olan sâlih kullar) için daha hayırlıdır.

---

[236] “Başta Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm umum peygamberler ve ehl-i hakîkat, her vakit duâlarında en ziyâde; اَجِرْنا مِنَ النَّارِ[Bizi ateşten koru!] نَجِّنا مِنَ النَّارِ[Bizi ateşten kurtar!] خَلِّصْنا مِنَ النَّارِ[Bizi ateşten halâs eyle!] ve vahiy ve şuhûda (görmelerine) binâen, onlarca kat‘iyet kesb eden (kesinlik kazanan) ‘Cehennemden bizi hıfz et (koru)!’ demeleri gösteriyor ki, nev‘-i beşerin en büyük mes’elesi Cehennemden kurtulmaktır ve kâinâtın pek çok ehemmiyetli ve muazzam ve dehşetli bir hakîkati Cehennemdir ki, bir kısım o ehl-i şuhûd ve ehl-i keşif (Allah’ın velî kulları) ve ehl-i tahkîk onu müşâhede eder (görür) ve bir kısmı teraşşuhâtını (izlerini) ve gölgelerini görür, dehşetinden feryâd ederler. ‘Bizi ondan kurtar!’ derler.” (Şuâ‘lar, 11. Şuâ‘, 224)

[237] “Mâdem her senede, öyle bir Kadîr-i Mutlak (kudreti sonsuz olan Allah), haşrin ve Cennetin nümûnelerini binler tarzda îcâd ediyor. Hem mâdem bütün semâvî fermanları ile saâdet-i ebediyeyi va‘d edip, Cenneti müjde veriyor. Hem mâdem bütün icraâtı ve şuûnâtı (işleri) hak ve hakîkattir ve sıdk (doğruluk) ve ciddiyetledir. Hem mâdem âsârının (eserlerinin) şehâdetiyle, bütün kemâlât (mükemmellikler), onun nihâyetsiz kemâline (kusursuzluğuna) delâlet ve şehâdet eder. Ve hiçbir cihette naks (noksanlık) ve kusur onda yoktur. Hem mâdem hulf-ı va‘d (sözünden dönmek) ve hilâf ve kizb (yalan) ve aldatmak, en çirkin bir haslet ve naks vekusurdur. Elbette ve elbette o Kadîr-i zü’l-Celâl, o Hakîm-i zü’l-Kemâl, o Rahîm-i zü’l-Cemâl va‘dini yerine getirecek; saâdet-i ebediye kapısını açacak, Âdem babanızın vatan-ı aslîsi (asıl vatanı) olan Cennete sizleri ey ehl-i îman idhâl edecektir (girdirecektir).” (Asâ-yı Mûsâ, 10. Hüccet-i Îmâniye, 189-190)

[238] Bu âyet-i kerîme, mü’minlerin annesi Ümmü Seleme (ra)’nın: “Yâ Resûlallah! Ben hicrette kadınlardan bahsedildiğini hiç işitmedim!” demesi üzerine nâzil oldu. (Kurtubî, c. 2/4, 318)

[239] Müslümanlardan bir kısmının: “Kâfirler refah içinde yaşarken, biz zarûret içerisinde açlık çekiyoruz” diye yakınmaları üzerine bu âyet-i celîle nâzil oldu. (Celâleyn Şerhi, c. 1, 533)

“Bu âlemin mutasarrıfının (idârecisinin) mâdem nihâyetsiz böyle bir keremi, nihâyetsiz böyle bir rahmeti, nihâyetsiz öyle bir celâl ve izzeti vardır. Nihâyetsiz celâl ve izzet, edebsizlerin te’dîbini (edeblendirilmesini) ister. Nihâyetsiz kerem, nihâyetsiz ikrâm ister; nihâyetsiz rahmet, kendine lâyık ihsân ister. Hâlbuki bu fânî dünyada ve kısa ömürde, denizden bir damla gibi milyonlar cüz’den ancak bir cüz’ü yerleşir ve tecellî eder (görünür). Demek o kereme lâyık ve o rahmete şâyeste bir dâr-ı saâdet (saâdet yeri) olacaktır. Yoksa gündüzü ışığıyla dolduran güneşin vücûdunu (varlığını) inkâr etmek gibi, bu görünen rahmetin vücûdunu inkâr etmek lâzım gelir. Çünki bir daha dönmemek üzere zevâl (ayrılmak) ise, şefkati musîbete, muhabbeti hırkate (yanmaya) ve ni‘meti nıkmete (azâba) ve aklı, meş’um (uğursuz) bir âlete ve lezzeti eleme kalb ettirmekle (çevirmekle) hakîkat-i rahmetin intifâsı (rahmet hakîkatinin sönmesi) lâzım gelir. Hem o celâl ve izzete uygun bir dâr-ı mücâzât (cezâ yeri) olacaktır. Çünki ekseriyâ zâlim izzetinde, mazlum zilletinde kalıp, buradan göçüp gidiyorlar. Demek bir mahkeme-i kübrâya (büyük bir mahkemeye) bırakılıyor, te’hîr ediliyor. Yoksa, bakılmıyor değil! Bazen dünyada dahi cezâ verir.” (Zülfikār, 10. Söz, 18)

199. Hem doğrusu ehl-i kitabdan,[240] Allah'a, size indirilen (Kur'ân')a ve kendilerine indirilene (Tevrât ve İncîl'e), Allah'a gönülden bağlı kimseler olarak gerçekten îmân edenler vardır. Allah'ın âyetlerini (karşılığında ne alsalar) az (düşecek) bir fiyata satmazlar. İşte onlar var ya, kendileri için Rableri katında mükâfâtları vardır. Muhakkak ki Allah, hesâbı pek çabuk görendir.
200. Ey îmân edenler! Sabredin![241] Sabırda (düşmanlarınıza) üstün gelin! (Her an cihâda) hazırlıklı olun ve Allah'dan sakının! Tâ ki kurtuluşa eresiniz.

## NİSÂ Sûresi

1. Ey insanlar! Sizi tek bir nefisten (Âdem'den) yaratan, ondan da eşini (Havvâ'yı) yaratarak (yeryüzüne) ikisinden birçok ricâl (erkekler) ve nisâ (kadınlar) yayan Rabbinizden sakının! O'nun hakkına birbirinizden isteklerde bulunuyor olduğunuz Allah'dan ve akrabâlık bağların(ı koparmak)tan sakının! Şübhesiz ki Allah, sizin üzerinizde tam bir gözeticidir.
2. Hem yetimlere mallarını verin ve temizi pis olana (helâli harâma) değişmeyin; onların mallarını mallarınıza (katarak) yemeyin! Çünki bu büyük bir günahtır.
3. Eğer yetim olan (kız)lar hakkında (kendileriyle evlendiğiniz takdirde) adâletli olamayacağınızdan korkarsanız, o hâlde size helâl olan (başka) kadınlardan iki(nci), üç(üncü) ve (en çok) dörd(üncü hanımınız) olmak üzere nikâhlayın![242] Buna rağmen (onların da aralarında) adâletli olamayacağınızdan korkarsanız, artık bir tek (hanım) veya sâhib olduğunuz câriyeler (ile yetinin)! Bu, haksızlık etmemenize daha yakındır.
4. Kadınlara mehirlerini gönül rızâsı ile verin! Fakat size ondan birazını kendi gönlüyle bağışlarlarsa, artık onu âfiyetle, rahatça yiyin!
5. Hem (ey velîler!) Allah'ın sizin için ayakta durabilme (vesîlesi, geçim kaynağı) kıldığı mallarınızı (velîsi bulunduğunuz kimselerin mallarını) sefihlere (yerli yerinde kullanamayanlara) vermeyin; fakat kendilerine onlardan (o mallardan) yedirin, onları giydirin ve onlara güzel söz söyleyin!
6. Artık yetimleri, evlilik çağına gelinceye kadar (gözetip) deneyin! Nihâyet onlarda rüşdüne ermiş bir hâl görürseniz, o takdirde mallarını kendilerine teslîm edin! Ve büyüyecekler (de mallarını elimizden alacaklar) diye israfla ve acele ile onları yemeyin!(Yetîmin malını idâre eden, fakat) zengin olan kimse ise, böylece (onun malını yemekten) kaçınsın! (O velîlerden) fakir olan kimse ise artık (ihtiyaç ve emeği nisbetinde) örfe uygun mikdarda yesin! Sonunda onlara mallarını teslîm ettiğiniz zaman da onlara karşı şâhid bulundurun! Hesab görücü olarak ise, Allah yeter!

---

[240] Burada zikredilen "ehl-i kitab"dan maksad, Abdullah bin Selâm (ra) ve arkadaşları ile Habeş hükümdârı Necâşî gibi mübârek zâtlardır. (Razî, c. 5/9, 160)

[241] Sabır hakkında bakınız; (Meryem Suresi 65'inci ayetinin haşiyesi; Bakara Suresinin 249. Ayetinin ikinci haşiyesi)

[242] Gaylan (ra) Müslüman olduğunda, nikâhı altında on tâne hanımı vardı. Resûl-i Ekrem (ASM) bu sahâbeye: "Bunlardan dördünü seç ve diğerlerinden ayrıl!" buyurdular. (Kurtubî, c. 3/5, 17)

"Dörde kadar teaddüd-i zevcât (çok evlilik), tabîata (yaratılışa), akla, hikmete muvâfık (uygun) olmakla berâber, şeriat bir tâneden dörde çıkarmamış, belki sekiz dokuzdan dörde indirmiştir. Bâhusus (husûsen) teaddüdde öyle şerâit (şartlar) koymuştur ki, ona mürâat (riâyet) etmekle, hiçbir mazarrâtı müeddî olmaz (zarara sebeb olmaz)." (Mektûbât, Münâzarât, 384)

"İzdivâcın (evlenmenin) hikmeti ve gâyesi, tenâsüldür (neslin devâmıdır). Kazâ-yı şehvet lezzeti ise, o vazîfeyi gördürmek için rahmet tarafından verilmiş bir ücret-i cüz'iyedir (küçük bir ücrettir). Mâdem hikmeten, hakîkaten, izdivac nesil içindir, nev'in bekâsı (neslin devâmı) içindir. Elbette, bir senede yalnız bir def'a tevellüde kâbil ve ayın yalnız yarısında kâbil-i telakkuh olan ve elli senede ye'se düşen bir kadın, ekser vakitte tâ yüz seneye kadar kâbil-i telkîh bir erkeğe kâfî gelmediğinden, medeniyet pek çok fâhişehâneleri kabûl etmeye mecburdur." (Zülfikâr, 25. Söz, 38-39)

7. Ana-babanın ve akrabâların bıraktıklarından, erkekler için bir pay vardır; Ana-babanın ve akrabâların bıraktıklarından kadınlar için de, ondan (o bırakılandan) az olsun çok olsun farz kılınmış bir nasib olarak bir pay vardır!
8. Mîras taksîm olunurken (vâris olmayan) akrabâlar, yetimler ve yoksullar da hazır bulunursa, bundan onları da rızıklandırın ve onlara güzel söz söyleyin!
9. Hem (yetimler hakkında) korksun o kimseler ki, eğer kendileri arkalarında güçsüz (ve küçük) evlâdlar bırakacak olsalardı, onlar hakkında endişe edeceklerdi. Öyle ise (diğer yetimler hakkında da) Allah'dan sakınsınlar ve doğru söz söylesinler!
10. Şübhesiz ki haksız olarak yetimlerin mallarını yiyenler, karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar! Ve (onlar,) yakında çılgın alevli bir ateşe gireceklerdir!
11. Allah size çocuklarınız hakkında, erkeğe iki kadın payı kadar (mîras vermenizi) emreder![243] Artık (çocuklar) ikiden fazla kız iseler, o hâlde (ölenin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Ama (o vâris) bir tek kız ise, bu durumda (mîrâsın) yarısı onundur. Bununla berâber (ölenin) çocuğu varsa, ana-babası için, (o) ikisinden her birine, bıraktığı (mîrâsı)ndan altıda bir düşer. Fakat çocuğu yok da (sâdece) ana-babası ona vâris olursa, artık annesine üçte bir düşer (kalan babasınındır). Fakat kardeşleri varsa, o takdirde ettiği vasiyetten veya borçtan sonra annesine altıda bir düşer.[244] Babalarınız ve oğullarınız; bilmezsiniz ki, onların hangisi fayda bakımından size daha yakındır. (Bütün bunlar) Allah'dan birer farîzadır. Muhakkak ki Allah, Alîm (hakkıylabilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
12. Hem eğer çocukları yoksa, zevcelerinizin bıraktıklarının yarısı sizindir. Fakat çocukları varsa, yapacakları vasiyetten veya borçtan sonra, artık bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Bununla birlikte eğer (sizin) çocuğunuz yoksa, bıraktığınızın dörtte biri onların (hanımlarınızın)dır. Fakat çocuğunuz varsa, bu durumda yapacağınız vasiyetten veya borçtan sonra bıraktığınızın sekizde biri onlarındır. Buna rağmen eğer bir erkek veya bir kadına, (kendi) evlâdı ve babası olmadığı hâlde (yakın akrabâsı olarak) vâris olunur da (aynı anneden) bir erkek kardeşi veya bir kız kardeşi bulunursa, o takdirde onlardan her birine altıda bir düşer. Fakat bundan daha çok iseler, o hâlde (vârise) zarar verici olmadan edilen vasiyetten veya borçtan sonra, onlar üçte birde ortaktırlar. (Bütün bu mîras taksim usûlü) Allah'dan birer emirdir! Allah ise, Alîm (hakkıyla bilen)dir, Halîm (azabda hiç acele etmeyen)dir.

---

[243] " فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ[Erkeğe iki kadın hissesi vardır] olan hükm-i Kur'ânî (Kur'ân'ın hükmü) mahz-ı adâlet (tam adâlet) olduğu gibi ayn-ı merhamettir. Evet, adâlettir. Çünki, ekseriyet-i mutlaka i'tibâriyle (çoğunlukla) bir erkek bir kadın alır. Nafakasını taahhüd eder (üstlenir). Bir kadın ise bir kocaya gider, nafakasını ona yükler. Irsiyetteki (mîrastaki) noksanını telâfî eder. Hem merhamettir. Çünki o zaîfe kız, pederinden şefkate ve kardeşinden merhamete çok muhtaçtır. Hükm-i Kur'ân'a göre o kız, pederinden endişesiz bir şefkat görür. Pederi ona: 'Benim servetimin yarısını ellerin ve yabânîlerin ellerine geçmesine sebeb olacak zararlı bir çocuk' nazarıyla endişe edip bakmaz. (...) Şu hâlde o fıtraten (yaratılışça) nâzik, nâzenin ve hılkaten zaîfe ve nahîfe kız, sûreten (görünüşte) az bir şey kaybeder; fakat ona bedel akāribin (yakınlarının) şefkatinden, merhametinden tükenmez bir servet kazanır." (Mektûbât, 11. Mektûb, 29)

[244] "Mim'siz medeniyet, nasıl kız hakkında, hakkından fazla hak verdiğinden böyle bir haksızlığa sebeb oluyor; öyle de, vâlide hakkında, hakkını kesmekle, daha dehşetli haksızlık ediyor. Evet, rahmet-i Rabbâniyenin en hürmetli, en halâvetli (tatlı), en latîf (hoş) ve en şirin bir cilvesi olan şefkat-i vâlide, hakāik-ı kâinât (kâinâtın hakîkatleri) içinde en muhterem, en mükerrem bir hakîkattir. (...) İşte böyle muhterem ve muazzez bir hakîkati taşıyan bir vâlideyi, veledinin malından mahrûm etmek, o muhterem hakîkate karşı ne kadar dehşetli bir haksızlık, ne derece vahşetli bir hürmetsizlik, ne mertebe cinâyetli bir hakāret ve arş-ı rahmeti titreten bir küfrân-ı ni'met (nankörlük) ve hayât-ı ictimâiye-i beşeriyenin gāyet parlak ve nâfi' bir tiryâkına (faydalı birilâcına) bir zehir katmak olduğunu, insâniyet-perverlik (insan sevgisi) iddiâ eden insan canavarları anlamazlarsa, elbette hakîkî insanlar anlar." (Mektûbât, 11. Mektûb, 29-30)

13. Bunlar Allah'ın hudûdudur. Artık kim Allah'a ve Resûlüne itâat ederse, (Allah) onu altlarından nehirler akan Cennetlere koyar; orada ebedî olarak kalıcıdırlar. Ve işte büyük kurtuluş budur![245]
14. Kim de Allah'a ve Resûlüne isyân eder ve O'nun hudûdunu aşarsa, (Allah)onu içinde ebedî olarak kalıcı olduğu bir ateşe koyar ve onun için aşağılayıcı bir azab vardır![246]
15. Ve kadınlarınızdan zinâ edenler yok mu, onlara karşı artık içinizden dört şâhid getirin! Böylece şâhidlik ederlerse, o hâlde onlara (o kadınlara) ölüm gelinceye veya Allah kendilerine bir yol kılıncaya kadar onları evlerde alıkoyun![247]
16. İçinizden onu (zinâyı) işleyenlere gelince, ikisini de (azarlayarak) rencide edin! Fakat tevbe edip (hâllerini) ıslâh ederlerse, artık onları bırakın![248] Şübhesiz ki Allah, Tevvâb (tevbeleri çok kabûl eden)dir, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
17. Allah katında (makbûl olan) tevbe, ancak o kimselerin (tevbesi)dir ki, bilmeyerek günah işlerler, sonra da çok geçmeden tevbe ederler.[249] İşte onlar var ya, Allah, onların tevbelerini kabûl eder. Çünki Allah, Alîm (hakkıyla bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
18. Yoksa (makbûl bir) tevbe, o günahları işleyip de, nihâyet onlardan birine ölüm gelince: "Şübhesiz ben şimdi tevbe ettim!" diyenler için değildir; kendileri kâfir kimseler olarak ölenler için de (değildir)! İşte onlar yok mu, kendileri için (pek) elemli bir azab hazırladık!

---

[245] "Evet hiç mümkün müdür ki, insan umum mevcûdât (varlıklar) içinde ehemmiyetli bir vazîfesi, ehemmiyetli bir isti'dâdı (kābiliyeti) olsun da, insanın Rabbi de insana bu kadar muntazam masnûâtıyla (eserleriyle) kendini tanıttırsa; mukābilinde (karşılığında) insan îmân ile onu tanımazsa, hem bu kadar rahmetin süslü meyveleriyle kendini sevdirse; mukābilinde insan ibâdetle kendini O'na sevdirmese, hem bu kadar bu türlü ni'metleriyle muhabbet (sevgi) ve rahmetini ona gösterse; mukābilinde insan şükür ve hamdle O'na hürmet etmese, cezâsız kalsın, başıboş bırakılsın, o izzet, gayret sâhibi Zât-ı zü'l-Celâl bir dâr-ı mücâzât (cezâ yeri) hazırlamasın?
Hem hiç mümkün müdür ki: O Rahmân-ı Rahîm'in kendini tanıttırmasına mukābil, îmân ile tanımakla ve sevdirmesine mukābil, ibâdetle sevmek ve sevdirmekle ve rahmetine mukābil, şükür ile hürmet etmekle mukābele eden (karşılık veren) mü'minlere bir dâr-ı mükâfâtı (mükâfât yeri), bir saâdet-i ebediyeyi (Cenneti) vermesin?" (Zülfikār, 10. Söz, 18)

[246] " 'Kur'ân'da sarîhan ve zımnen (açık ve gizli olarak) ve işâreten (işâretle), âhiret ve tevhîdi ve beşerin mükâfât ve mücâzâtını (cezâsını) binler def'a isbât edip nazara vermenin ve her sûrede, her sahîfede, her makamda ders vermenin hikmeti nedir?'
El-cevab: Dâire-i imkânda (varlıklar âleminde) ve kâinâtın sergüzeştine (başından geçen hâdiselere) âid inkılâblarda (değişikliklerde) ve emânet-i kübrâyı (en büyük emâneti) ve hilâfet-i arzıyeyi (yeryüzünün halîfeliğini) omuzuna alan nev'-i beşerin (insanlığın) şekāvet (ebedî azâb) ve saâdet-i ebediyeye medâr (sebeb) olan vazîfesine dâir en büyük ve en ehemmiyetli mes'elelerinde en azametlilerini ders vermek ve hadsiz şübheleri izâle etmek (gidermek) ve gāyet şiddetli inkârları ve inadları kırmak cihetinde, elbette o dehşetli inkılâbları tasdîk ettirmek ve o inkılâbların azametinde büyük ve beşere (insanlığa) en lûzumlu ve en zarûrî mes'eleleri teslîm (kabûl) ettirmek için Kur'ân, binler def'a değil, belki milyonlar def'a onlara baktırsa yine israf değil ki milyonlar kere tekrâr ile o bahisler Kur'ân'da okunur, usançvermez, ihtiyaç kesilmez." (Şuâ'lar, 11. Şuâ', 238-239)
Allah Resûlü (ASM)'ın sünnetine uymanın ehemmiyeti hakkında bakınız; (Al-i İmran Suresinin 31. Ayetinin haşiyesi; A'râf Suresi 158'inci ayetinin haşiyesi)

[247] İslâmiyet'in ilk yıllarında, zinâ yapanlar evlerinde hapsedilerek, onların halkla iç içe olmalarına engel olunurdu. Daha sonra Peygamber Efendimiz (ASM), bu çirkin fiili işleyenler hakkında şöyle buyurmuşlardır: "Eğer nikâhlı olanlar zinâ ederlerse, onları recmedin (taşlayın)! Eğer bekâr iseler, yüz değnek vurun ve bir sene müddetle sürgüne gönderin!" (İbn-i Kesîr, c. 1, 366)

[248] Bu âyetin hükmü, Nûr Sûresi'nin ikinci âyetiyle kaldırılmıştır. (Kurtubî, c. 3/5, 86)

[249] "Ey insan! Senin elinde gāyet zaîf, fakat seyyiâtta (kötülükte) ve tahrîbâtta (bozmakta) eli gāyet uzun ve hasenâtta (iyilikte) eli gāyet kısa, cüz'-i ihtiyârî nâmında bir irâden var. O irâdenin bir eline duâyı ver ki, silsile-i hasenâtın bir meyvesi olan Cennete eli yetişsin ve bir çiçeği olan saâdet-i ebediyeye eli uzansın. Diğer eline de istiğfârı (tevbeyi) ver ki, onun eli seyyiâttan kısalsın ve o şecere-i mel'ûnenin (lâ'netlenmiş ağacın) bir meyvesi olan zakkūm-ı Cehenneme yetişmesin.
Demek duâ ve tevekkül, meyelân-ı hayra (hayır meyline) büyük bir kuvvet verdiği gibi; istiğfâr ve tevbe dahi, meyelân-ı şerri (şer meylini) keser, tecâvüzâtını kırar." (Tılsımlar, 26. Söz, 85)

19. Ey îmân edenler! Kadınlara zorla vâris olmanız size helâl olmaz! Verdiğiniz(mehr)in bir kısmını (alıp) götürmeniz için onları sıkıştırmayın; ancak apaçık bir hayâsızlık yapmaları müstesnâ. Hem onlarla iyi geçinin! Fakat onlardan hoşlanmazsanız artık (sabrediniz,) olur ki bir şey hoşunuza gitmez de Allah, onda birçok hayır takdîr etmiş bulunur.[250]
20. Eğer bir zevcenin yerine (başka) bir zevce almak isterseniz, onlardan birine yığınla (mal) vermiş de olsanız, artık ondan (o maldan) bir şey almayın! İftirâ olarak ve apaçık bir günah olarak mı onu alacaksınız?[251]
21. Hem onu nasıl alırsınız ki, birbirinizle gerçekten başbaşa kalmıştınız ve (eşleriniz) sizden pek sağlam bir söz almışlardı.[252]
22. Babalarınızın nikâhladığı kadınlarla da evlenmeyin; ancak artık geçmişte olanlar müstesnâ (onlardan mes'ûl değilsiniz). Şübhesiz ki bu, pek çirkin bir iş ve nefret edilen bir şeydir ve ne kötü bir yoldur!
23. Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz,[253] halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşin kızları, kız kardeşin kızları, sizi emziren (süt) anneleriniz, süt kız kardeşleriniz, kadınlarınızın anneleri ve kendileriyle zifâfa girdiğiniz kadınlarınızdan olup himâyenizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Fakat onlarla zifâfa girmediyseniz o hâlde (boşadığınız takdirde kızlarıyla evlenmenizde) size bir günah yoktur. Hem kendi sulbünüzden olan (öz) oğullarınızın hanımları veiki kız kardeşi (nikâhınız altında) bir arada bulundurmanız da (size haram kılındı)! Ancak artık geçmişte olanlar müstesnâ. Muhakkak ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
24. (Harb esîri olarak) sâhibi bulunduğunuz câriyeler[254] müstesnâ, evli kadınlar da (size haram kılındı)! (Bunlar) Allah'ın üzerinize yazdığı (haramlar)dır. Bunların dışında olan (kadın)lar ise, zinâdan kaçınan kimseler ve iffetli erkekler olarak mallarınızla (mehirlerini vererek) isteyesiniz diye size helâl kılındı. Öyle ise onlardan hangisiyle (evlenerek) faydalandıysanız, artık mehirlerini bir farîza olarak kendilerine verin! O farîzadan (mehri ta'yîn ettikten) sonra (daha az veya daha çok vermek üzere) aranızda anlaştığınız (mikdar)da ise size bir günah yoktur. Muhakkak ki Allah, Alîm (her şeyi bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.

---

[250] Câhiliye devrinde Medîne'de, ölen bir erkeğin mîrasçısı, ölenin eşi ve kaldığıçadırının üzerine: "Sana da mîrasçı oldum" deyip abasını atar ve o kadını tasarrufu altına alırdı. Eğer isterse, kendisi onunla mehirsiz olarak evlenir veya kendisi mehrini alarak başkasıyla evlendirir veya istemezse evlenmesine engel olur ve o bîçâre zaîfeyi ev hapsine mahkûm ederdi. Kadın, ancak daha evvel savuşup akrabâlarına sığındığı takdirde hürriyetine kavuşabilirdi. (Celâleyn Şerhi, c. 2, 29)

[251] Câhiliye devrinde, karısını boşayarak başka bir kadın almak isteyenlerden bazıları, verdikleri mehirleri de geri alabilmek için kendi eşlerine zinâ isnâd ederlerdi. Zîrâ o zamânın âdetlerinde suçsuz bir kadından mehri geri almak, ayıp sayılırdı. (Beyzâvî, c. 1, 207)

[252] Burada zikredilen "sağlam söz", Bakara Sûresinin 229. âyetinde geçen, Cenâb-ı Hakk'ın "Ya iyilikle tutma veya güzellikle salıverme" meâlindeki emridir. (Nesefî, c. 1, 320)

[253] "İnsan, hemşîresi misillü (kızkardeşi gibi) mahremlerine karşı fıtraten (yaratılıştan) şehevânî hissi taşıyamıyor. Çünki mahremlerin sîmâları, karâbet (yakınlık)ve mahremiyet cihetindeki şefkat ve muhabbet-i meşrû'ayı (meşru' sevgiyi) ihsâs ettiği (hissettirdiği) cihetle, nefsî ve şehevânî temâyülâtı (meyilleri) kırar." (Lem'alar, 24. Lem'a, 208)

[254] "Suâl: (...) Esir ve köle gibi bazı mesâili (mes'eleleri), bazı ecnebîler serrişte ederek (başa kakarak), medeniyet nokta-i nazarında şeriata bazı evham ve şübehâtı (vehim ve şübheleri) îrâd ediyorlar (getiriyorlar).
El-cevab: (...) İslâmiyet'in ahkâmı (hükümleri) iki kısımdır. Birisi: Şeriat ona müessistir (o hükmün koyucusudur). Bu ise hüsn-i hakîkî (hakîkî güzellik) ve hayr-ı mahzdır (katıksız hayırdır). İkincisi: Şeriat, muaddildir (düzelticidir). Yani gāyet vahşî ve gaddar bir sûretten (şekilden) çıkarıp, ehvenü'ş-şer (kötünün hafifi) ve muaddel (düzeltilmiş) ve tabîat-ı beşere (insanın yaratılışına) tatbîkı mümkün ve tamâmen hüsn-i hakîkîye geçebilmek için zaman ve zeminden alınmış bir sûrete ifrâğ etmiştir (çevirmiştir).
Çünki, birden tabîat-ı beşerde umûmen hüküm-fermâ (geçerli) olan bir emri (işi) birden ref' etmek (kaldırmak), bir tabîat-ı beşeri birden kalb etmek iktizâ eder (değiştirmek gerekir). Binâenaleyh, şeriat vâzı'-ı esâret (esirliği koyucu) değildir; belki en vahşî sûretten, böyle tamâmen hürriyete yol açacak ve geçebilecek sûrete indirmiştir, ta'dîl etmiştir (düzeltmiştir)." (Mektûbât, Münâzarât, 384)

25. Hem içinizden her kim, hür olan mü'min kadınları nikâhlayacak bir genişliğe güç yetiremiyorsa, o takdirde sâhib olduğunuz genç mü'min câriyelerinizden (birini nikâhlasın)! Allah ise, îmânınızı en iyi bilendir. Hep birbirinizdensiniz. Öyle ise zinâdan kaçınan ve gizli dost da edinmeyen iffetli kadınlar olmaları hâlinde, onları sâhiblerinin izniyle nikâhlayın ve mehirlerini kendilerine güzellikle verin! Fakat evlendikleri zaman, buna rağmen zinâ ederlerse, artık onlara hür kadınlara verilen cezânın yarısı (kadar bir cezâ) vardır. Bu (câriye ile evlenme izni), içinizden günâha girmekten korkanlar içindir. Fakat sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır. Allah ise, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
26. Allah, size (bilmediklerinizi) açıklamak ve sizden evvelki (sâlih kimse)lerin yollarına sizi hidâyet etmek ve tevbelerinizi kabûl etmek ister. Çünki Allah, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
27. Ve Allah, sizin tevbelerinizi kabûl etmek ister; şehvetler(in)e uyanlar ise, (sizin) büyük bir meyil ile (bütün bütün haktan) sapmanızı ister.
28. Allah, (ağır teklifleri) sizden hafifletmek ister. Çünki insan zayıf olarak yaratılmıştır.[255]
29. Ey îmân edenler! Kendiliğinizden anlaşarak yaptığınız bir ticâret olması müstesnâ, mallarınızı aranızda bâtıl (haram yollar)la yemeyin ve nefislerinizi (kendinizi ve birbirinizi) öldürmeyin! Şübhesiz ki Allah, size karşı çok merhametlidir.
30. Artık kim düşmanlık ve haksızlıkla bu (yasaklandığı) şeyleri yaparsa, bunun üzerine ileride onu bir ateşe atacağız! Bu ise, Allah'a göre çok kolaydır.[256]
31. Eğer kendisinden yasaklanmakta olduğunuz (günahlar)ın büyüklerinden kaçınırsanız, (küçük) günahlarınızı sizden örteriz ve sizi çok hoş bir yere (Cennete) koyarız.[257]
32. Hem Allah'ın bazınızı, bazınızdan kendisi ile üstün kıl(maya vesîle yap)tığı şeyleri temennî etmeyin! Erkeklere kazandıklarından bir nasib vardır, kadınlara da kazandıklarından bir nasib vardır.[258] O hâlde Allah'dan lütfunu isteyin! Muhakkak ki Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.
33. Ana-babanın ve akrabâların bıraktıkları (malları)ndan her biri için de vârisler kıldık. Yeminlerinizin bağladığı (onların lehine yemin ettiğiniz) kimselere gelince, onlara da nasiblerini verin! Şübhe yok ki Allah, her şeye hakkıyla şâhiddir.
34. Erkekler, kadınlar üzerine hâkimdir (onların reisidir)ler. (Bu,) Allah'ın (insanlardan) bazılarını (erkekleri), bazısından (kadınlardan) üstün kılması ve (erkeklerin kendi) mallarından sarf etmeleri sebebiyledir. Sâliha kadınlar ise, itâatkâr olanlardır.[259] Allah'ın (kendilerini)

---

[255] "İnsan, fıtraten (yaratılışca) gâyet zayıftır. Hâlbuki her şey ona ilişir, onu müteessir ve müteellim eder (elem verir). Hem gâyet âcizdir. Hâlbuki belâları ve düşmanları pek çoktur. Hem gâyet fakirdir. Hâlbuki ihtiyâcâtı pek ziyâdedir. Hem tenbel ve iktidarsızdır. Hâlbuki hayâtın tekâlifi (yükleri) gâyet ağırdır.
Hem insâniyet onu kâinâtla alâkadâr etmiştir. Hâlbuki sevdiği, ünsiyet ettiği şeylerin zevâl ve firâkı (ayrılması), mütemâdiyen (devamlı) onu incitiyor. Hem akıl ona yüksek maksadlar ve bâkî meyveler gösteriyor. Hâlbuki eli kısa, ömrü kısa, iktidârı kısa, sabrı kısadır." (Sözler, 9. Söz, 28)

[256] "Evet, bir Kadîr ki: Şu âlem, bütün güneşleri, yıldızları, avâlimi (âlemleri), zerrâtı (zerreleri), cevâhiri (cevherleri) nihâyetsiz lisanlarla O'nun azametine (büyüklüğüne) ve kudretine şehâdet eder. Hiçbir vehim ve vesvesenin hakkı var mıdır ki haşr-i cismânîyi (cismiyle haşrolmayı) o kudretten istib'âd etsin (uzak görsün)!" (Sözler, 29. Söz, 201-202)

[257] "Ma'sıyetin (günâhın) mâhiyetinde, eğer devâm ederse, küfür tohumu vardır. Çünki, o ma'sıyete devâm eden ülfet peydâ eder (alışır). Sonra ona âşık ve mübtelâ olur. Terkine imkân bulamayacak dereceye gelir. Sonra o ma'sıyetin ikāba mûcib olmadığını (cezâlandırılmayı gerektirmediğini) temennîye başlar. Bu hâl böylece devâm ettikçe küfür tohumu yeşillenmeye başlar. En nihâyet, gerek ikābı (cezâyı) gerek dâru'l-ikābı (cezâ yerini) inkâra sebeb olur."(Mesnevî-i Nûriye, Habbe, 111)

[258] Bu âyet, mü'minlerin annesi Ümmü Seleme (ra)'nın: "Yâ Resûlallâh! Erkekler harbe iştirâk ediyorlar, biz ise edemiyoruz ve cihad sevâbından mahrum kalıyoruz. Ayrıca, onların mîrastan aldıkları hissenin yarısını alabiliyoruz" demesi üzerine indirilmiştir. (İbn-i Kesîr, c. 1, 382)

[259] "Kadın ve erkek ortasında gâyet esaslı ve şiddetli münâsebet ve muhabbet (sevgi) ve alâka, yalnız dünyevî hayâtın ihtiyâcından ileri gelmiyor. Evet bir kadın kocasına, yalnız hayât-ı dünyeviyeye mahsus bir refîka-i hayat (hayat arkadaşı) değildir. Belki hayât-ı ebediyede dahi bir refîka-i hayattır. Mâdem hayât-ı ebediyede dahi

korumasına mukābil, gaybı (kocasının yokluğunda, koruması gerekenleri) muhâfaza eden kadınlardır. İtâatsizliklerinden korktuğunuz kadınlara gelince, artık onlara nasîhat edin; sonra (bu fayda etmezse) onları yataklar(ın)da yalnız bırakın; sonra (yine dinlemezlerse fazla incitmeden) dövün![260] Fakat size itâat ederlerse, artık (onları incitmek için) aleyhlerine bir yol aramayın! Şübhesiz ki Allah, Aliyy (pek yüce olan)dır, Kebîr (çok büyük olan)dır.

35. Bununla berâber ikisinin (karı-kocanın) arasının açılmasından korkarsanız, o hâlde onun (erkeğin) âilesinden bir hakem, bunun (kadının) âilesinden de bir hakem gönderin! Eğer (bu hakemler gerçekten) barıştırmak isterlerse, Allah (karı ile kocayı) aralarında (anlaşmaya) muvaffak kılar. Muhakkak ki Allah, Alîm (tarafların hâllerini bilen)dir, Habîr (yaptıklarından haberdâr olan)dır.

36. Ve Allah'a ibâdet edin, hem O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın; sonra ana-babaya, akrabâya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolda kalmışa ve ellerinizin altında bulunan (kölelere ve bütün canlı)lara iyilik (edin)! Şübhe yok ki Allah, kendini beğenen, çok övünen kimseleri sevmez.

37. (Onlar) o kimseler ki cimrilik ederler, insanlara da cimriliği emrederler veAllah'ın kendilerine ihsânından verdiği şeyleri gizlerler. Kâfirler için ise, (pek) aşağılayıcı bir azab hazırladık!

38. (Allah'ın kendilerini sevmediği) yine o kimseler(dir) ki, ne Allah'a ne de âhiret gününe inanmadıkları hâlde, mallarını insanlara gösteriş için harcarlar.[261] Böylece şeytan kime arkadaş olursa, artık (o) ne kötü arkadaştır!

39. Hâlbuki Allah'a ve âhiret gününe îmân edip de, Allah'ın kendilerini rızıklandırdığı şeylerden (Allah yolunda) sarf etselerdi onlara ne (zararı) olurdu? Allah ise, onları hakkıyla bilendir.

40. Şübhesiz ki Allah, zerre kadar haksızlık etmez. (Çok küçük) bir iyilik bile olsa, onu kat kat artırır ve tarafından (pek) büyük bir mükâfât verir.[262]

---

kocasına refîka-i hayat olacaktır. Elbette ebedî arkadaşı ve dostu olan kocasının nazarından gayrı, başkasının nazarını kendi mehâsinine celb etmemek (güzelliklerine çekmemek) ve kocasını darıltmamak ve kıskandırmamak lâzım gelir." (Lem'alar, 24. Lem'a, 207)

"Kadının âile hayâtında müdîr-i dâhilî (ev içinde idâreci) olması haysiyetiyle, kocasının bütün malına, evlâdına ve her şeyine muhâfaza me'mûru olduğundan, en esaslı hasleti sadâkattir, emniyettir (güvendir). (...) Hattâ erkeklerdeki iki güzel haslet olan cesâret ve sehâvet (cömertlik) kadınlarda bulunsa, bu emniyete ve sadâkate zarar olduğu için, ahlâk-ı seyyiedendir, kötü haslet sayılırlar." (Lem'alar, 24. Lem'a, 208)

[260] Bu âyet-i kerîme, Ensârdan Sa'd İbn-i Rebî (ra) ile eşi Habîbe bint-i Zeyd (ra) hakkında indirilmiştir. Hz. Sa'd (ra)'ın eşi huzûr-ı Nebevîye gelerek kocasını şikâyet etmişti. Kendisine tokat atan kocasından kısas alınmasını istiyordu. Resûl-i Ekrem (ASM) kısasla hükmedince, kadıncağız babası Zeyd (ra) ile birlikte geri dönmek üzere iken Peygamberimiz (ASM) onlara: "Durun, gitmeyin! Zîrâ Cebrâîl (AS): 'Erkekler,kadınlar üzerine hâkimdir (onların reisidir)ler' meâlindeki âyeti indirmiştir. Biz bir işin icrâsını diledik. Allah ise, âyetiyle bize ayrı bir hükmü beyan buyurdu. Muhakkak ki Allah'ın irâde eylediği hüküm daha hayırlıdır. Artık kısas yapmayınız!" buyurdular. (Celâleyn Şerhi, c. 2, 47)

[261] "İnsanda, ekseriyet i'tibâriyle (çoğunlukla) hubb-ı câh (makam sevgisi) denilen hırs-ı şöhret ve hodfüruşluk (kendini beğendirmek) ve şân ve şeref denilen riyâkârâne (gösteriş yaparak) halklara görünmek ve nazar-ı âmmede (umûmun nazarında) mevki' sâhibi olmağa, ehl-i dünyanın her ferdinde cüz'î-küllî (az-çok) arzu vardır. Hattâ o arzu için, hayâtını fedâ eder derecesinde şöhretperestlik hissi onu sevk eder. Ehl-i âhiret için bu his gâyet tehlikelidir, ehl-i dünya için de gâyet dağdağalıdır (ızdırablıdır), çok ahlâk-ı seyyienin de (kötü ahlâkın da) menşeidir (kaynağıdır) ve insanların da en zayıf damarıdır. Yani bir insanı yakalamak ve kendine çekmek; onun o hissini okşamakla kendine bağlar, hem onun ile onu mağlûb eder. (...) Rızâ-yı İlâhî ve iltifât-ı Rahmânî ve kabûl-i Rabbânî (Allah'ın rızâsı, iltifâtı, kabûlü) öyle bir makamdır ki, insanların teveccühü (alâkası) ve istihsânı (beğenmeleri), ona nisbeten bir zerre hükmündedir. Eğer teveccüh-i rahmet (rahmetin yönelmesi) varsa yeter. İnsanların teveccühü, o teveccüh-i rahmetin in'ikâsı (aksetmesi) ve gölgesi olmak cihetiyle makbûldür, yoksa arzu edilecek bir şey değildir. Çünki kabir kapısında söner, beş para etmez!" (Mektûbât, 29. Mektûb, 262-263)

[262] Cenâb-ı Hakk'ın, kullarının amellerine rahmetiyle hesapsız mükâfât vermesi hakkında bakınız; (Bakara Suresinin 261. Ayetinin haşiyesi)

41. Nihâyet (kıyâmet gününde) her ümmetten (peygamberlerini) birer şâhid (olarak) getirdiğimiz ve seni de onların üzerine şâhid tuttuğumuz zaman, (bakalım o kâfirlerin hâlleri) nasıl olacak!
42. İnkâr edip peygambere isyân edenler, o gün kendilerinin yerle bir edilmesini isterler. (Onlar) Allah'dan hiçbir sözü de gizleyemezler.
43. Ey îmân edenler! Siz sarhoş iken ne söylemekte olduğunuzu bilinceye kadar, cünüb iken de yolcu olan(larınız) müstesnâ, gusledinceye kadar namaza yaklaşmayın![263] Fakat hasta (olur) veya bir yolculukta bulunur iseniz veya biriniz def'-i hâcetten gelir (abdesti bozulur)sa veya kadınlara dokunursanız, artık (abdest veya gusül almanızı gerektiren bu hâllerde) su bulamazsanız, o vakit temiz bir toprağa teyemmüm edin; sonra yüzlerinizi ve (dirseklere kadar) ellerinizi meshedin! Şübhesiz ki Allah, Afüvv (çokaffedici olan)dır, Gafûr (çok bağışlayan)dır.
44. Kendilerine Kitab'dan (Tevrât'tan) bir nasib verilenleri (yahudileri) görmedin mi? Dalâleti (nasıl da) satın alıyorlar ve sizin de hak yoldan sapmanızı istiyorlar!
45. Allah ise, düşmanlarınızı en iyi bilendir. (Gerçek) dost olarak Allah yeter, (gerçek) bir yardımcı olarak da Allah yeter.
46. O yahudi olanlardan bir kısmı (Tevrât'taki) kelimeleri yerlerinden değiştiriyorlar ve (peygambere karşı) dillerini eğip bükerek (alay etmek) ve dîni kötülemek üzere: "İşittik ve isyân ettik!", "Dinle, dinlemez olası!" ve رَاعِنَا diyorlar.[264] Hâlbuki gerçekten onlar, "İşittik ve itâat ettik", "Dinle!" ve اُنْظُرْنَا (bizi gözet!) deselerdi, onlar için elbette hayırlı ve daha doğru olurdu; fakat küfürleri sebebiyle Allah onlara lâ'net etmiştir; bu yüzden pek azı müstesnâ, îmân etmezler.
47. Ey kendilerine kitab verilenler! Birtakım yüzleri (tanınmayacak hâle getirerek) silip, enselerine (benzer bir hâle) döndürmemizden veya onları, Cumartesi ehlini[265] lâ'netlediğimiz gibi lâ'netlemeden önce, berâberinizde olanı (Tevrât'ı) tasdîk edici olarak indirdiğimize (Kur'ân'a) îmân edin! Allah'ın emri ise (mutlakā) yerine gelecektir.
48. Şübhesiz ki Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz; bunun dışında olan (günah)ları ise, (kendi lütfundan) dilediği kimse için bağışlar. Kim de Allah'a şirk koşarsa, bu takdirde muhakkak (pek) büyük bir günahla iftirâ etmiş olur.[266]

---

[263] İçkinin henüz yasaklanmadığı bir sırada bazı kimseler, içki içip sarhoş olmuşlar, namaz vakti geldiğinde de aralarından birini imam ta'yîn etmişlerdi. Kâfirûn Sûresinin okunuşu esnâsında imam, âyetlerdeki olumsuzluk ifâde eden " "لاedatlarını farkında olmayarak geçmişti. Bunun üzerine Allah-ü Teâlâ bu âyeti indirdi. Daha sonra Mâide Sûresinin 90-91.âyetleriyle içki tamâmen yasaklandı. Kezâ, bazı kimselerin hastalık, su bulamama gibi sebeblerle abdest alamamaları üzerine, bu âyetin teyemmümle münâsebetdar kısımları nâzil oldu. (Kurtubî, c. 3/5, 200-214)

[264] اِسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ cümlesi de, Bakara Sûresinin 104. âyetindeki رَاعِنَا kelimesi gibi iki ma'nâda kullanılabilen kelimelerdendir ki, hürmet makāmında: "Lütfen ve tenezzülen dinle!" demek olduğu gibi, bir hakāret ma'nâsında: "Dinle, dinlemez olası!" gibi ma'nâları da ifâde eder. رَاعِنَا kelimesi de "Râînâ" tarzında söylenirse: "Bizi gözet!" yerine "Bizim çoban!" gibi, hattâ daha tahkîr edici bazı ma'nâlara da gelmektedir. Bu âyet-i kerîme, yahudilerin bu çirkin tavırları hakkında sahâbeleri îkāz etmektedir. (Râzî, c. 5/10, 123)

[265] Cumartesi ehli, Cumartesi gününe mahsus İlâhî emirlere hürmetsizlik ettikleri için Allah tarafından maymun şekline döndürülen bir kısım yahudilerdir. (İbn-i Kesîr, c. 1, 401)

[266] "(Cenâb-ı Hakk'ın) öyle bir kibriyâ (büyüklük) ve azameti (yüceliği) var ki: Hiçbir yerde, hiçbir şeyde, hiçbir cihetle, hiçbir şirkin (Allah'a ortak koşmanın) hiçbir imkânını, hiçbir ihtimâlini bırakmıyor, köküyle kesiyor! Mâdem böyle bir kibriyâ ve azamet-i kudret (kudretin yüceliği) var ve mâdem o kibriyâ nihâyet kemâldedir (en mükemmeldir) ve ihâta ediyor (kuşatıyor). Elbette o kudrete acz veya ihtiyaç ve o kibriyâya kusur ve o kemâle noksâniyet ve o ihâtaya kayıd ve o nihâyetsizliğe nihâyet veren bir şirke meydan vermesi ve müsâade etmesi hiçbir vecihle mümkün değildir. Fıtratını (yaratılışını) bozmayan hiçbir akıl kabûl etmez. İşte şirk, kibriyâya dokunması ve celâlin izzetine dokundurması ve azametine ilişmesi cihetiyle öyle bir cinâyettir ki, hiçbir cihetle kābil-i afv olmadığını (affının mümkün olmadığını), Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân azîm tehdîd ile: اِنَّ اللهَ لَايَغْفِرُ اِنْ يُشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَادُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَّاءُ[Şübhesiz kiAllah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz; bunun dışında olan (günah)ları ise, (kendi lütfundan) bağışlar] fermân ediyor." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 142)

49. Kendilerini temize çıkarıp duranları görmedin mi? Bil‘akis Allah dilediğini temize çıkarır ve (onlar) kıl kadar haksızlığa uğratılmazlar.
50. Bak, nasıl Allah’a karşı yalan uyduruyorlar! Hâlbuki apaçık bir günah olarak bu (onlara) yeter!
51. Kendilerine kitabdan bir nasib verilenleri görmedin mi? Putlara ve tâğûta (Allah’ın yerine koydukları şeylere) inanıyorlar ve inkâr edenler için: “Bunlar îmân edenlerden daha doğru bir yoldadır” diyorlar.
52. İşte onlar, Allah’ın lâ‘net ettiği (rahmetinden uzaklaştırdığı) kimselerdir. Ve Allah kime lâ‘net ederse, artık ona aslâ bir yardımcı bulamazsın.
53. Yoksa onların mülkten bir nasîbi mi var? Öyle olsaydı, insanlara bir çekirdeğin (arkasındaki küçücük) oyuğu (kadar bir şey) bile vermezlerdi![267]
54. Yoksa Allah’ın lütfundan onlara (peygambere ve mü’minlere) verdiği şeylerden dolayı insanlara hased mi ediyorlar? Muhakkak ki (biz,) İbrâhîm âilesine de kitab ve hikmet verdik ve onlara (pek) büyük bir saltanat verdik.
55. Buna rağmen onlardan bir kısmı ona (Muhammed’e) îmân etti, bir kısmı da ondan yüz çevirdi. Artık alevli bir ateş olarak Cehennem (onlara) yeter!
56. Şübhesiz ki âyetlerimizi inkâr edenler yok mu, onları ileride bir ateşe atacağız! Ne zaman derileri (yanıp) pişse, azâbı (iyice) tatsınlar diye onları, ondan başka derilerle değiştireceğiz.[268] Muhakkak ki Allah, Azîz (kudreti dâimâ gālib gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
57. Îmân edip sâlih ameller işleyenler var ya, onları altlarından nehirler akan Cennetlere koyacağız, orada ebedî olarak devamlı kalıcıdırlar. Onlar için orada tertemiz eşler vardır ve onları koyu (ve dâimî) bir gölgeye koyacağız.
58. Şübhe yok ki Allah size, emânetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hüküm verdiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emreder! Doğrusu Allah, bununla size ne güzel nasîhat veriyor! Şübhesiz ki Allah, Semî‘ (her şeyi işiten)dir, Basîr (hakkıyla gören)dir.
59. Ey îmân edenler! Allah’a itâat edin; peygambere ve sizden olan ülü’l-emre (emir sâhibi idârecilerinize) de itâat edin! O hâlde bir şey hakkında ihtilâfa düşerseniz,Allah’a ve âhiret gününe îmân ediyorsanız, artık onu Allah’a ve peygambere arz edin! Bu hem hayırlı, hem de netîce i‘tibârıyla daha güzeldir.
60. (Habîbim, yâ Muhammed!) Sana indirilene (Kur’ân’a) ve senden önce indirilenlere (diğer kitablara) gerçekten îmân ettiklerini iddiâ edenleri gördün mü? Tâğûta (Allah’ın yerine itâat ettikleri kimseye) muhâkeme olmak (onun hükmüne tâbi‘ olmak) isterler; hâlbuki onu açıkça inkâr etmekle emrolunmuşlardı. Şeytan ise onları (tâğûta meylettirerek, haktan) uzak bir dalâlet ile saptırmak ister.
61. Hem onlara: “Allah’ın indirdiğine (Kur’ândaki hükme) ve (muhâkeme olmak üzere) peygambere gelin!” denildiği zaman, münâfıkların senden (tam) bir çevriliş ile yüz çevirdiklerini görürsün.

---

Ayrıca bakınız; (Al-i İmran Suresinin 18. Ayetinin haşiyesi; Nisa Suresinin 116. Ayetinin haşiyesi)

[267] “Bu kâinâtın Sâni‘-i Kadîr ve Hakîm’inin (kudretli ve hikmetli san‘atkârının) mülkünde iştirâk (ortaklık) yeri yoktur. Çünki her şeyde nihâyet derecede intizam bulunduğundan, şirki (Allah’a ortak koşmayı) kabûl etmez. Çünki müteaddid (birden fazla) eller bir işe karışırsa, o iş karışır. Bir memlekette iki pâdişah, bir şehirde iki vâli, bir köyde iki müdür bulunsa; o memleket, o şehir, o köyün her işinde bir karışıklık başlayacağı gibi, en ednâ (en düşük) bir vazîfedar adam, vazîfesine başkasının müdâhelesini kabûl etmemesi gösteriyor ki, hâkimiyetin en esaslı hâssası (husûsiyeti), istiklâliyet ve infiraddır (tek başına olmaktır).” (Lem‘alar, 30. Lem‘a, 371)
Ayrıca bakınız; (Al-i İmran Suresinin 18. Ayetinin haşiyesi)

[268] “Cehennemin vücûdu (varlığı) ve şiddetli azâbı, hadsiz rahmete ve hakîkî adâlete ve israfsız, mîzanlı (ölçülü) hikmete zıddiyeti (zıdlığı) yoktur. Belki rahmet ve adâlet ve hikmet, onun vücûdunu (var olmasını) isterler. Çünki nasıl binler ma‘sumların hukuklarını çiğneyen birzâlimi cezâlandırmak ve yüzer mazlum hayvanları parçalayan bir canavarı öldürmek, adâlet içinde mazlumlara bin rahmettir ve o zâlimi affetmek ve o canavarı serbest bırakmak, bir tek yolsuz merhamete mukābil, yüzler bîçârelere yüzler merhametsizliktir.” (Şuâ‘lar, 11. Şuâ‘, 222-223)

62. Peki ellerinin evvelce işlediği (günahlar) yüzünden başlarına bir musîbet geldiği zaman (hâlleri) nasıl olacak? Sonra (bir de) sana gelip: "(Biz) ancak iyilik etmek ve arayı bulmak istedik" diye Allah'a yemîn ediyorlar!
63. İşte onlar, Allah'ın kalblerinde olan (nifâk)ı bildiği kimselerdir; öyleyse onlardan yüz çevir, kendilerine nasîhat et ve onlara kendileri hakkında te'sirli söz söyle!
64. Hâlbuki (biz) her peygamberi ancak, Allah'ın izniyle, itâat olunması için gönderdik. Ve gerçekten onlar (günah işleyerek) nefislerine zulmettikleri zaman, sana gelip de Allah'dan mağfiret isteselerdi (ve) peygamber de onlar için bağışlanma dileseydi, şübhesiz Allah'ı, Tevvâb (tevbelerini kabûl edici), Rahîm (yalvarışlarına merhamet edici) olarak bulurlardı![269]
65. Fakat hayır! Rabbine yemîn olsun ki, (onlar) aralarında çıkan karışık işlerhusûsunda seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı kendi (gönül)lerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslîmiyetle teslîm olmadıkça îmân etmiş olmazlar![270]
66. Hâlbuki şübhesiz ki biz onlara (münâfıklara): "Nefislerinizi öldürün!" veya "Yurtlarınızdan çıkın!" diye (öncekilere olduğu gibi çok ağır bir külfeti üzerlerine) yazsaydık, içlerinden pek azı müstesnâ, bunu yapmazlardı. Böylece gerçekten onlar, o nasîhat edilegeldikleri (ve güçlerinin yettiği) şeyleri yapsalardı, elbette kendileri için hayırlı ve (îmanlarını) takviye cihetiyle daha sağlam olurdu.
67. O zaman elbette onlara, tarafımızdan (pek) büyük bir mükâfât da verirdik.
68. Ve elbette, onları dosdoğru bir yola hidâyet ederdik.
69. O hâlde kim Allah'a ve Resûl'e itâat ederse, işte onlar; Allah'ın kendilerine ni'met verdiği peygamberler, sıddîklar, şehîdler ve sâlih kimselerle berâberdirler. Hem işte onlar, ne güzel arkadaştırlar![271]
70. Bu lütuf, Allah'dandır! (Ona mazhar olanı) hakkıyla bilici olarak da Allah yeter!

---

[269] Rivâyet edilmiştir ki: Resûl-i Ekrem (ASM)'ın defnedilmesinden sonra, bir bedevî geldi. Kendisini Allah Resûlü (ASM)'ın kabrinin üzerine attı, öyle ki toprağından üstü başı toz toprak oldu. Ve dedi ki: "Yâ Resûlallah! Sen söyledin, biz de işittik! Ve îmân ettik ki: 'Eğer gerçekten onlar nefislerine zulmettikleri zaman, sana gelip de Allah'dan mağfiret isteselerdi ve peygamber de onlar için bağışlanma dileseydi, şübhesiz Allah'ı, tevbelerini çok kabûl edici, kendilerine çok merhamet edici olarak bulurlardı!' diye sana bir âyet indirildi.
İşte ben nefsime zulmettim! Sana, geldim! Dahîlek yâ Resûlallah! Günâhımdan dolayı Allah'dan mağfiret istiyorum! Sen de benim için Rabbimden bağışlanma dile!" diye yalvardı. Nihâyet Resûl-i Ekrem (ASM)'ın kabrinden nidâ buyuruldu: "Ey kişi! Sana mağfiret edildi!" (Nesefî, c. 1, 340)

[270] "Evet, inkâr etmemek başkadır, îmân etmek bütün bütün başkadır. Evet, kâinâtta hiçbir zîşuûr (akıl sâhibi), kâinâtın bütün eczâsı (cüz'leri-kısımları) kadar şâhidleri bulunan Hâlık-ı zü'l-Celâl'i (celâl sâhibi yaratıcıyı) inkâr edemez. Etse, bütün kâinât onu tekzîb edeceği (yalanlayacağı) için susar, lâkayd kalır. Fakat O'na îmân etmek, Kur'ân-ı Azîmü'ş-şân'ın ders verdiği gibi, o Hâlık'ı sıfatları ile, isimleri ile umum kâinâtın şehâdetine (şâhidliğine) istinâden (dayanarak) kalben tasdîk etmek ve elçileriyle gönderdiği emirleri tanımak, ve günah ve emre muhâlefetettiği vakit kalben tevbe ve nedâmet etmek (pişmân olmak) iledir. Yoksa, büyük günahları serbest işleyip istiğfâr (tevbe) etmemek ve aldırmamak, o îmandan hissesi olmadığına delildir." (Emirdağ Lâhikası-I, 312)

[271] "Evet, مِنَ النَّبِيِّنَ[peygamberler] nasıl ki sarâhatle (açıkça) Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'a bakıyor. وَالصِّدِّيقِينَ[sıddîklar] fıkrasıyla Ebû Bekri's-Sıddîk (ra)'a bakıyor. Hem Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'dan sonra ikinci olduğuna ve en evvel yerine geçeceğine işâret ettiği gibi, وَالشُّهَدَاءِ[şehîdler] kelimesiyle Hazret-i Ömer'i, Hazret-i Osman'ı, Hazret-i Ali'yi Rıdvânullâhi Aleyhim Ecmaîn'i berâber ifâde ediyor. Hem üçü, Sıddîk'tan sonra nübüvvetin hilâfetine mazhar olacaklarını (halîfe olacaklarını) ve üçü de şehîd olacaklarını, fazîlet-i şehâdetleri de sâir fezâillerine (fazîletlerine) ilâve edileceğini işâret ediyor ve gaybî bir sûrette ifâde ediyor (gelecekten haber veriyor). وَالصَّالِحِينَ[sâlih kimseler] kelimesiyle Ashâb-ı Suffe, Bedir, Rıdvân gibi mümtâz zevâta (seçkin zâtlara) işâret ederek وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقاً[İşte onlar, ne güzel arkadaştırlar!] cümlesiyle, ma'nâ-yı sarîhiyle (açık ma'nâsıyla) onlara ittibâa (tâbi' olmaya) teşvîk ve Tâbiînlerdeki tebaiyeti (tâbi' olma vasfını) çok müşerref ve güzel göstermekle, ma'nâ-yı işârîsiyle (işâret ettiği ma'nâsıyla) hulefâ-i erbaanın (dört halîfenin) beşincisi olarak إِنَّ الْخِلَافَةَ بَعْدِي ثَلَاثُونَ سَنَةً[Şübhesiz ki benden sonra hilâfet, otuz senedir] hadîs-i şerîfinin hükmünü tasdîk ettiren müddet-i hilâfetinin (halîfelik süresinin) azlığıyla berâber, kıymetini azîm (çok büyük) göstermek için ma'nâ-yı işârîsiyle Hazret-i Hasan Radıyallâhü Anh'ı gösterir." (Lem'alar, 7. Lem'a, 28-29)

71. Ey îmân edenler! (Düşmana karşı) tedbîrinizi alın da ayrı ayrı bölükler hâlinde savaşa çıkın veya (gerekirse) hep berâber seferber olun!
72. Hiç şübhesiz içinizden öyleleri de vardır ki, (cihâda karşı) mutlakā ağır davranacaktır. Fakat size bir musîbet isâbet ederse: "Allah bana lûtfetti de onlarla berâber hazır bulunmadım" der.
73. Ve eğer size Allah'dan bir lütuf gelirse, sanki sizinle kendisi arasında hiçbir tanışıklık olmamış gibi, (sırf elde edemediği menfaatten dolayı) şübhesiz ki: "Keşke ben de onlarla berâber olsaydım da büyük bir kazanca erseydim!" diyecektir.
74. Öyle ise, dünya hayâtını âhiret karşılığında satan (o bahtiyar)lar[272] Allahyolunda savaşsınlar! Artık kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya gālib gelirse, bunun üzerine ileride ona (pek) büyük bir mükâfât vereceğiz.[273]
75. Hem size ne oldu ki, Allah yolunda ve (Mekke'de mahsur ve) çâresiz bırakılan erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda (O'nun rızâsı için) savaşmıyorsunuz? Onlar ki: "Rabbimiz! Bizi (de) halkı zâlim olan (mü'minlerin hicretiyle tamâmen müşriklerin elinde kalan) bu şehirden (Mekke'den) çıkar, bize tarafından bir sâhib gönder ve bize tarafından bir yardımcı gönder!" diyorlardı.
76. Îmân edenler, Allah yolunda cenk ederler. İnkâr edenler ise, tâğut (Allah'ın yerine tuttukları şeylerin) yolunda savaşırlar; öyleyse şeytanın dostlarıyla cenk edin![274] Şübhesiz ki şeytanın hîlesi zayıftır.
77. (Mekke'de iken savaşmayı isteyip de) kendilerine: "Ellerinizi (şimdilik savaştan) çekin, namazı hakkıyla edâ edin ve zekâtı verin!" denilen kimseleri görmedin mi? Şimdi (Medîne'de) onlara savaş (farz olarak) yazılınca içlerinden bir fırka, Allah'dan korkarcasına, hattâ daha şiddetli bir korkuyla insanlardan korkmaya başladılar. Ve şöyle dediler: "Rabbimiz! Bize savaşı niçin (farz olarak) yazdın? Ne olurdu, bizi yakın bir vakte (yatağımızda öleceğimiz vakte) kadar te'hîr etseydin!" (Ey Resûlüm! Onlara) de ki: "Dünya menfaati azdır. Hem âhiret, (günahlardan) sakınan için hayırlıdır ve (orada) kıl kadar haksızlığa uğratılmazsınız."
78. Nerede olursanız olun, (hattâ) yüksek kalelerde bile olsanız, ölüm size yetişir. Hâlbuki onlara (yahudilere ve münâfıklara) bir iyilik gelirse: "Bu, Allah katındandır!" derler. Ama onlara bir kötülük gelirse: "Bu senin yüzündendir!" derler. (Onlara) de ki: "Hepsi Allah katındandır" Böyleyken, bu kavme ne oluyor ki, hiçbir sözü anlamaya yanaşmıyorlar!
79. Sana isâbet eden her iyilik Allah'dandır; sana isâbet eden her kötülük ise nefsindendir.[275] (Habîbim, yâ Muhammed!) İşte seni insanlara bir peygamber olarak gönderdik. (Buna) hakkıyla şâhid olarak ise, Allah yeter!

---

[272] Dünya hayâtını âhiret karşılığında satmak hakkında bakınız; (Bakara Suresinin 202. Ayetinin haşiyesi; Bakara Suresinin 86. Ayetinin haşiyesi; Tevbe Suresinin 111. Ayetinin haşiyesi)

[273] "Bir nefer (asker), bir saat işkence altında şehîd edilse, öyle bir mertebeyi bulur ki, on sene başkası çalışsa, ancak o mertebeyi bulur. Eğer o nefer şehîd olduktan sonra ona sorulabilse: 'Az bir şey ile pek çok şeyler kazandım!' diyecektir." (Mektûbât, 15. Mektûb, 45)

[274] "Her bir mü'min İ'lâ-yı Kelimetullah (Allah'ın adını yüceltmek) ile mükelleftir (vazîfelidir). Bu zamanda en büyük sebebi, maddeten terakkî etmektir (yükselmektir). Zîrâ ecnebîler, fünûn (fenler) ve sanâyi' silâhıyla, bizi istibdâd-ı mâ'nevîleri (ma'nevî baskıları) altında eziyorlar. Biz de fen ve san'at silâhıyla, İ'lâ-yı Kelimetullâhın en müdhiş düşmanı olan cehl (câhillik) ve fakr ve ihtilâf-ı efkâra (fikir ayrılıklarına karşı) cihâd edeceğiz!
Amma, cihâd-ı hâricîyi (dışarıya karşı cihâdı), Şeriat-ı Garrâ'nın berâhîn-i kat'îsinin (kat'î delillerinin) elmas kılınçlarına havâle edeceğiz; zîrâ, medenîlere galebe çalmak iknâ' iledir, söz anlamayan vahşîler gibi icbâr (zorlama) ile değildir." (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 435-436)

[275] "Evet, Kur'ân'ın dediği gibi, insan seyyiâtından (kötülüklerinden) tamâmen mes'ûldür. Çünki seyyiâtı isteyen odur. Seyyiât, tahrîbât (bozmak) nev'inden olduğu için, insan bir seyyie ile çok tahrîbât yapabilir. Müdhiş cezâya kesb-i istihkāk eder (hak kazanır). Bir kibrit ile bir evi yakmak gibi. Fakat hasenâtta (iyiliklerde) iftihâra (gururlanmaya) hakkı yoktur. Onda, onun hakkı pek azdır. Çünki hasenâtı isteyenve iktizâ eden (gerektiren) rahmet-i İlâhiye ve îcâd eden (yaratan) kudret-i Rabbâniyedir. Suâl ve cevab (istemek ve vermek), dâî ve sebeb (çağıran ve cevab veren), ikisi de Hakk'tandır. İnsan yalnız duâ ile, îmân ile, şuûr ile, rızâ ile onlara sâhib olur. Fakat seyyiâtı isteyen, nefs-i insâniyedir." (Tılsımlar, 26. Söz, 79)

80. Kim peygambere itâat ederse, böylece muhakkak Allah'a itâat etmiş olur. Kim de (ondan) yüz çevirirse, zâten seni onların üzerine bir muhâfız (bekçi olarak) göndermedik.
81. Bununla berâber (münâfıklar, kendilerine bir şey emrettiğin zaman:) "Baş üstüne!" derler; fakat senin yanından çıktıkları zaman onlardan bir tâife, senin söylediğinden başkasını geceleyin uydurur. Allah ise, geceleri (ne hîleler) kurmakta olduklarını yazıyor (hesâbını sormak üzere, kaydediyor). Artık (sen) onlara aldırma ve Allah'a tevekkül et! (Sana) vekîl olarak da Allah yeter.
82. Kur'ân'ı hiç düşünmüyorlar mı? Hâlbuki (o,) Allah'dan başkası tarafından (gelmiş) olsaydı, elbette onda birçok çelişki bulurlardı.[276]
83. Hem onlara emniyet veya korkuya dâir bir haber geldiğinde onu yayıverirler. Ama onu, peygambere ve içlerinden ülü'l-emre (emir sâhibi idârecilerine) arz etselerdi, onlardan bunu (o işin gerçek mâhiyetini, dirâyetleriyle ortaya) çıkarabilecek olanlar, elbette onu(n tedbîrini) bilirlerdi. İşte üzerinizde Allah'ın lütfu ve rahmeti olmasaydı, elbette pek azınız müstesnâ, şeytana uyardınız!
84. Artık Allah yolunda savaş! (Sen) ancak kendinden mes'ûlsün; mü'minleri de (cihâda) teşvîk et! Umulur ki Allah, o inkâr edenlerin kuvvetini kırar. Çünki Allah, (onlardan) kuvvetce daha çetin ve azab vermek cihetiyle daha şiddetlidir.
85. Kim güzel bir şefâatle şefâatte bulunursa (faydalı bir işe aracı olursa), ona bundan bir nasib vardır. Kim de kötü bir himâye ile şefâatte bulunursa, ona da bundan bir hisse vardır. Zîrâ Allah, her şeye gücü yeten (ve her şeyi gören)dir.
86. Hem bir selâm ile selâmlandığınız zaman, artık (siz) ondan daha güzeli ileselâm verin veya ona (aynı ile) mukābele edin![277] Şübhesiz ki Allah, her şeyin hesâbını hakkıyla görendir.
87. (O) Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Sizi, hakkında hiç şübhe olmayan kıyâmet gününde, elbette bir araya getirecektir. Peki Allah'dan daha doğru sözlü kim olabilir?[278]

---

[276] "(Kur'ân,) belâğatların (söz söyleme san'atlarının) bütün envâını (çeşitlerini), fezâil-i kelâmiyenin (kelâmın fazîletlerinin) bütün aksâmını (kısımlarını), ulvî (yüksek) üslûbların bütün esnâfını (sınıflarını), mehâsin-i ahlâkıyenin (güzel ahlâkın) bütün efrâdını (her birini), ulûm-ı kevniyenin (fennî ilimlerin) bütün fezlekelerini (hulâsalarını), maârif-i İlâhiyenin (İlâhî ma'rifetlerin) bütün fihristelerini, hayât-ı şahsiye ve ictimâiye-i beşeriyenin (insanların şahsî ve cem'iyet hayâtının) bütün nâfi' (faydalı) düsturlarını ve hikmet-i âliye-i kâinâtın (kâinâtın yüksek hikmetlerinin) bütün nûrânî kānunlarını cem' etmekle (toplamakla) berâber, hiçbir müşevveşiyet (karışıklık) eseri görünmüyor.
Elhak (hakîkaten), o kadar ecnâs-ı muhtelifeyi (karışık cinsleri) bir yerde toplayıp bir münâkaşa, bir karışık çıkmamak, Kahhâr bir nizâm-ı i'câzînin (son derece hâkim olan mu'cizeli bir tertîbin) işi olabilir." (Zülfikār, 25. Söz, 33-34)
Ayrıca, Kur'ân'ın büyük bir mu'cize olduğu, hiçkimsenin onu taklîd edemeyeceği ve hakîkatlerine karşı koyamayacağı hakkında bakınız; (Al-i İmran Suresinin 78. Ayetinin haşiyesi; Hud Suresinin 35. Ayetinin haşiyesi; Şura Suresinin 52. Ayetinin haşiyesi)

[277] Selâm vermek sünnet, selâm almak ise farz-ı kifâyedir. Kur'ân-ı Kerîm okuyan, hadîs-i şerîf rivâyet eden, ilmî müzâkerede bulunan, ezan okuyan ve kāmet getiren kimse, verilen selâma cevab vermekle mükellef değildir. (Nesefî, c. 1, 351)

[278] "Bu âlemin Mâliki (sâhibi), kendi kudretine pek kolay ve pek ehven (hafif) ve ibâdına (kullarına) fevkalâde mühim ve pek şedîdü'l-ihtiyaç (şiddetli muhtaç oldukları) olan haşrin (kıyâmetten sonra dirilmenin) tekrar be tekrar va'dinde bulunmuştur. Ma'lûmdur ki, hulfü'l-va'd (va'dinden dönmek) kudretin izzetine, rubûbiyetin (her şeyin Rabbi olan Allah'ın) merhametine zıddır. Zîrâ va'din hilâfını (sözün aksini) yapmak ya cehlin alâmetidir veya aczin alâmetidir. Bu hâl ise Kadîr-i Mutlak (sonsuz kudret sâhibi) ve Hakîm-i Mutlak (sonsuz hikmet sâhibi) olan Zât'a muhâldir (imkânsızdır).
Maahâzâ (bununla berâber), insanların haşri nebâtâtın haşri gibidir. Nebâtâtın haşrini gören, insanın haşrini nasıl inkâr eder? Sani'-i Hakîm'in haşrin îcâdına olan va'di ise, bütün enbiyânın tevâtürüyle (peygamberlerin kat'î haber vermeleriyle) ve bütün insanların icmâıyla (ittifâk etmesiyle) sâbit olduğu gibi Kur'ân'ın lisânıyla sâbittir. Ezcümle اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدِيثاً[(O) Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Sizi, hakkında hiç şübhe olmayan kıyâmet gününde, elbette bir araya getirecektir. Peki Allah'dan daha doğru sözlü kim olabilir?] olan âyet-i kerîme, büyük bir şiddet ve kuvvetle haşrin îcâdını söz veriyor. Fakat, bazı insan pek nankördür ki,

88. O hâlde size ne oldu ki münâfıklar hakkında iki kısım oldunuz; hâlbuki Allah, onları kazandıkları (günahlar) yüzünden geriye (küfre) döndürmüştür. Allah'ın (inkârlarındaki ısrarları sebebiyle) saptırdığını, hidâyete erdirmek mi istiyorsunuz? O takdirde Allah, kimi (kendi isyankârlığı yüzünden) dalâlete atarsa, artık onun (kurtulması) için aslâ bir yol bulamazsın![279]
89. (Kendileri) inkâr ettikleri gibi, sizin de inkâr edip böylece (onlarla) bir olmanızı istediler. Artık (onlar) Allah yolunda hicret edinceye kadar, kendilerinden dostlar edinmeyin! Buna rağmen (îmândan ve hicretten) yüz çeviririlerse, o takdirde onları yakalayın ve kendilerini bulduğunuz yerde onları öldürün! Ve onlardan ne bir dost, ne de bir yardımcı edinin!
90. Ancak kendileriyle aranızda andlaşma bulunan bir kavme sığınanlar yâhut sizinle savaşmaktan veya kavimleriyle savaşmaktan (hoşlanmayarak) göğüsleri daralmış hâlde size gelenler müstesnâ. Hâlbuki Allah dileseydi, muhakkak ki onları size musallat ederdi de elbette sizinle savaşırlardı. Fakat sizi bırakırlar da sizinle savaşmazlar ve size barış teklîf ederlerse, o takdirde Allah, size onlar aleyhinde bir yol (bir müsâade) vermemiştir.
91. Bir başkalarını (da) bulacaksınız ki, (o münâfıklar) hem sizden emîn kalmak, hem de kendi kavimlerinden emîn olmak isterler. Ne zaman fitneye çağrılsalar, ona baş aşağı dalarlar. Ama sizi bırakmazlar, size barış teklîf etmezler ve (savaştan) elleriniçekmezlerse, artık onları yakalayın ve kendilerini bulduğunuz yerde onları öldürün! Ve işte onlar yok mu, kendileri aleyhinde size apaçık bir delil (ve salâhiyet) verdik.
92. Hem hatâ ile olması müstesnâ, bir mü'minin bir mü'mini öldürmesi olamaz![280] Kim bir mü'mini hatâ ile öldürürse, bunun üzerine (Allah'ın hakkı olarak) mü'min bir köle âzâd etmek ve (kulun hakkı olarak da, ölenin) âilesine teslîm edilecek bir diyet (vermek borcu) vardır; ancak onların (o diyeti) bağışlaması müstesnâ![281] Fakat (öldürülenin) kendisi mü'min olmakla berâber, size düşman olan (kâfir) bir kavimden ise, (öldüren için sâdece) mü'min bir köle âzâd etmek (mecbûriyeti) vardır. Bununla berâber (öldürülen) kendileriyle aranızda andlaşma bulunan bir kavimden ise, (öldüren için) artık (o ölenin mü'min veya gayr-ı müslim olduğuna bakmadan) âilesine teslîm edilecek bir diyet (vermek) ve mü'min bir köle âzâd etmek (borcu) vardır. Fakat kim (bunları) bulamazsa, artık Allah tarafından tevbe(sinin kabûlü) için iki ay ard arda oruç tutma (mecbûriyeti) vardır. Allah ise, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.

---

bütün mevcûdât (varlıklar), O Mâlikü'l-Mülk'ün sözlerinin sıdkına (doğruluğuna) ve hak olduğuna delâlet ettiği hâlde o nankörler tasdîk etmezler, kendi hezeyanlarına (saçmalıklarına) ve ahmaklıklarına i'timâd ederler." (Mesnevî-i Nûriye, Lâsiyyemâlar, 39)
Âhiretin kat'î olarak isbâtı için bakınız; (Zülfikār, 10. Söz, 1-69)

[279] Resûl-i Ekrem (ASM) ile birlikte Uhud'a gazâya çıkan insanların bir kısmı geri döndüler. Ashâbın arasında onları öldürmek veya öldürmemek husûsunda bir görüş ayrılığı olmuştu. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. (İbn-i Kesîr, c. 1, 419)

[280] "Ey mü'mine kin ve adâvet (düşmanlık) besleyen insafsız adam! Nasıl ki sen bir gemide veya bir hânede bulunsan, seninle berâber dokuz ma'sum ile bir cânî var. O gemiyi gark (batırma) ve o hâneyi ihrâk etmeye (yakmaya) çalışan bir adamın, ne derece zulmettiğini bilirsin. Ve zâlimliğini, semâvâta işittirecek derecede bağıracaksın. Hattâ bir tek ma'sum, dokuz cânî olsa, yine o gemi hiçbir kānûn-ı adâletle batırılmaz.
Aynen öyle de, sen bir hâne-i Rabbâniye (Rabbânî bir ev) ve bir sefîne-i İlâhiye (İlâhî bir gemi) olan bir mü'minin vücûdunda îman ve İslâmiyet ve komşuluk gibi dokuz değil, belki yirmi sıfât-ı ma'sûme varken, sana muzır (zararlı) olan ve hoşuna gitmeyen bir cânî sıfatı yüzünden ona kin ve adâvet bağlamakla, o hâne-i ma'neviye-i vücûdun ma'nen gark ve ihrâkına, tahrib ve batmasına teşebbüs veya arzu etmek, onun gibi şenî' (çirkin) ve gaddar bir zulümdür." (Mektûbât, 22. Mektûb, 90)

[281] "Meselâ, birisi birisinin kardeşini veya akrabâsını öldürmüş. Bir dakîka o hiddet yüzünden, milyonlar dakîka hem kalbî sıkıntıyı, hem hapis azâbını çeker ve maktûlün (öldürülenin) akrabâsı dahi intikam endişesiyle ve karşısında düşmanını düşünmesiyle, hayâtının lezzetini ve ömrünün zevkini kaçırır. Hem korku, hem hiddet azâbını çeker. Bunun tek bir çâresi var. O da Kur'ân'ın emrettiği ve hak ve hakîkat ve maslahat veinsâniyet ve İslâmiyet'in iktizâ ve teşvîk ettikleri barışmaktır ve müsâlaha etmektir (anlaşmaktır)." (Şuâ'lar, 14. Şuâ', 515)

93. Kim de bir mü’mini (katlini helâl sayarak) kasden öldürürse, artık cezâsı, içinde ebediyen kalıcı olarak Cehennemdir; hem Allah ona gazab etmiş, ona lâ‘net etmiş ve onun için (pek) büyük bir azab hazırlamıştır!
94. Ey îmân edenler! Allah yolunda (cihâd için) sefere çıktığınız zaman, artık iyi araştırın, size selâm veren (veya teslîm olan) bir kimseye, dünya hayâtının geçici menfaatini arzulayarak (onu öldürüp mallarını ganîmet olarak almak için): “Sen mü’min değilsin (veya sana eman yok)!” demeyin! İşte (unutmayın ki) Allah katında birçok ganîmetlervardır. Daha evvel siz de öyle idiniz de Allah size (hidâyeti) lûtfetti; öyleyse iyi araştırın! Şübhesiz ki Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.
95. Mü’minlerden, özür sâhibi olmaksızın (cihaddan geri kalıp evlerinde) oturanlarla, Allah yolunda malları ve canlarıyla cihâd edenler bir olmazlar![282] Allah, malları ve canlarıyla cihâd edenleri, (velev özürleri sebebiyle olsun) oturanlar üzerine, derece i‘tibârıyla üstün kıldı. Gerçi Allah, hepsine de en güzeli (Cenneti) va‘d etmiştir. Fakat Allah, cihâd edenleri oturanlar üzerine (daha) büyük bir mükâfâtla üstün kıldı.
96. (Onlara Allah) tarafından yüksek dereceler, bir mağfiret ve bir rahmet vardır. Ve Allah, Gafûr (çok bağışlayıcı)dır, Rahîm (çok merhamet edici)dir.
97. (Mekke’de müşriklerle berâber kalıp, hicret etmeyerek) nefislerine zulmedici oldukları hâlde iken, meleklerin canlarını aldığı kimselere (o melekler): “(Dîniniz hakkında) ne hâlde idiniz?” dediler. (Onlar:) “Yeryüzünde (dînimizi yaşamaktan) âciz bırakılmış kimselerdik!” dediler. (Melekler de:) “Allah’ın arzı geniş değil miydi? Öyle ise orada (küfür diyârından başka bir yere) hicret etseydiniz ya!” dediler. İşte onlar yok mu, varacakları yer Cehennemdir. Ve (o) ne kötü varılacak yerdir![283]
98. Ancak erkekler, kadınlar ve çocuklardan (hicret etmek için) hiçbir çâreye gücü yetmeyen ve hiçbir yol bulamayan âciz bırakılmış kimseler müstesnâ.
99. İşte onlar var ya, umulur ki Allah onları affeder. Çünki Allah, Afüvv (çok affedici)dir, Gafûr (çok bağışlayıcı)dır.
100. Artık kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde gidecek birçok yer ve (maddî ma‘nevî) bir genişlik bulur. Kim de Allah’a ve Resûlüne hicret edici olarak evinden çıkar, sonra da kendisine ölüm yetişirse, artık onun mükâfâtı şübhesiz Allah’a âid olur. Çünki Allah, Gafûr (çok mağfiret edici)dir, Rahîm (çok merhamet edici)dir.
101. Ve yeryüzünde yolculuğa çıktığınız zaman, eğer inkâr edenlerin sizebir kötülük yapmasından korkarsanız, o takdirde namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur. Şübhesiz ki kâfirler, size apaçık bir düşmandırlar.
102. Hem (sen) içlerinde bulunup da onlara namaz kıldırdığın zaman, artık onlardan bir tâife seninle berâber (namaza) dursun; silâhlarını da (yanlarına) alsınlar! Secdeye vardıkları zaman ise hemen (diğer tâife) arkanızda bulunsunlar! Sonra namaz kılmamış olan diğer tâife gelip seninle berâber namaz kılsınlar, hem tedbirlerini hem silâhlarını alsınlar! İnkâr edenler arzu ederler ki silâhlarınızdan ve eşyâlarınızdan gâfil olsanız da üzerinize birdenbire baskın yapsalar. Bununla berâber size yağmurdan bir eziyet olur veya hasta olursanız, silâhlarınızı bırakmanızda size bir günah yoktur. Fakat tedbîrinizi alın! Şübhesiz ki Allah, kâfirler için (pek) aşağılayıcı bir azab hazırlamıştır.[284]

---

[282] “ ‘Biz zarar vermiyoruz, fakat menfaat vermeğe iktidârımız yok, onun için ma‘zûruz’ diye böyle özür beyân etmeyiniz! Bu özrünüz kabûl değil! Tenbelliğiniz ve ‘Neme lâzım?’ deyip çalışmamanız ve ittihâd-ı İslâm (İslâm birliği) ile, milliyet-i hakîkıye-i İslâmiye (İslâmiyet’in hakîkî milliyeti) ile gayrete gelmediğiniz, sizler için gâyet büyük bir zarar ve bir haksızlıktır.” (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 420)

[283] Bu âyet, hicret farz kılındıktan sonra hicret etmeyip Mekke’de kalan ve daha sonra Bedir Harbinde, müşriklerle berâberken öldürülen bazı kimseler hakkında nâzilolmuştur. (Kurtubî, c. 3/5, 345)

[284] Ashâb-ı Kirâm (radıyallâhü anhüm ecmaîn) bir sefer esnâsında öğle namazını cemâatle kıldıklarında, üzerlerine hücûm edemeyen müşrikler buna çok pişmân olarak: “Eğer ikindi namazını da cemâatle kılarlarsa âniden hücûm

103. (O korku anında) namazı bitirince de, artık ayakta iken, otururken ve yanlarınız üzerine (yatar) iken Allah'ı zikredin! Fakat (korkudan) emîn olduğunuz zaman, artık namazı (bildiğiniz şekilde) hakkıyla edâ edin! Muhakkak ki namaz, mü'minler üzerine vakitleri belirli (bir farz) olarak yazılıdır.[285]
104. Hem (düşmanınız olan) kavmi (tekrar savaşmak üzere) aramakta (toparlanmalarına fırsat vermeden takip etmekte) gevşeklik göstermeyin! Eğer siz acı çekiyorsanız, şübhe yok ki onlar da (sizin) acı çektiğiniz gibi acı çekiyorlar. Hâlbuki (siz, bir üstünlük olarak) Allah'dan, (onların) ümîd etmeyecekleri şeyleri umuyorsunuz. Allah ise, Alîm (kendisinden ne istediğinizi hakkıyla bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
105. (Habîbim, yâ Muhammed!) Şübhesiz ki biz, bu Kitâb'ı sana hak ile indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hüküm veresin! Hâinler için ise, müdâfaa edici olma![286]
106. Hem Allah'dan mağfiret dile![287] Şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
107. (İşledikleri günahlarla) kendilerine hıyânet edenler hakkında mücâdele etme! Muhakkak ki Allah, dâimâ ihânet eden günahkâr kimseleri sevmez.
108. (Onlar) insanlardan gizlemeye çalışırlar (utanırlar) da Allah'dan gizlemek istemezler (hayâ etmezler); hâlbuki (Allah'ın) râzı olmayacağı söz(ler)i geceleyin (gizlice) uydururlarken, O onlarla berâberdi. Çünki Allah, onların yapmakta olduklarını (ilim ve kudretiyle) tamâmen kuşatıcıdır.
109. İşte siz öyle kimselersiniz ki, haydi dünya hayâtında onlar (o hâinler)den yana mücâdele ettiniz; fakat kıyâmet günü onlar nâmına Allah ile kim mücâdele edecek, yâhut (o gün) kim onlara vekil olacak?
110. Hem kim bir kötülük yapar veya nefsine zulmeder de sonra Allah'dan mağfiret dilerse, Allah'ı Gafûr (çok bağışlayıcı), Rahîm (çok merhamet edici) olarak bulur.[288]
111. Ve kim bir günah işlerse, böylece onu ancak kendi aleyhine kazanır. Allah ise, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.

---

eder ve onları toptan imhâ ederiz" diye karar aldıklarında, öğle ile ikindi namazları arasında bu âyet nâzil oldu. (İbn-i Kesîr, c. 1, 431)

[285] "Ey birâder! Benden, namazın şu muayyen beş vakte hikmet-i tahsîsini (bilinen beş vakte ayrılmasının hikmetini) soruyorsun. Pek çok hikmetlerinden yalnız birisine işâret ederiz. Evet, her bir namazın vakti, mühim bir inkılâb başı olduğu gibi, azîm (büyük) bir tasarruf-ı İlâhînin âyinesi ve o tasarruf içinde ihsânât-ı külliye-i İlâhiyenin (büyük İlâhî lütufların) birer ma'kesi (aynası) olduğundan, Kadîr-i zü'l-Celâl'e (celâl ve kudret sâhibi olan Allah'a) o vakitlerde daha ziyâde tesbih ve ta'zim ve hadsiz ni'metlerinin iki vakit ortasında toplanmış yekûnuna karşı şükür ve hamd demek olan namaza emredilmiştir." (Sözler, 9. Söz, 26)
Ayrıca, beş vakit namazın ehemmiyeti ve usanç vermemesi gerektiği hakkında, bakınız; (Sözler, 4. Söz, 9; Sözler, 21. Söz, 91)

[286] Tı'me bin Übeyrık adında bir münâfık, komşusunun zırhını çalarak bir Yahudinin evinde saklamıştı. Zırh yahudinin yanında bulununca, yahudi onu kendisine Tı'me'nin verdiğine dâir yemîn ederek bazı arkadaşlarını da buna şâhid göstermişti. Bunun üzerine Tı'me'ninyakınları, suçlu olduğunu bildikleri hâlde yalan yere yemîn ederek Peygamber Efendimiz (ASM)'dan onu müdâfaa ve berâat ettirmesini taleb etmişlerdi ki bu âyet nâzil oldu. Bunun üzerine Tı'me, Mekke'ye kaçmış ve orada hırsızlık yapmak için deldiği bir evin duvarı altında kalarak can vermiştir. (Nesefî, c. 1, 362)

[287] "(Âyetteki mağfiret) hakîkî günahlardan değil; çünki ismet (günahlara karşı korunmuş olmak) var, günah yok. Belki makām-ı nübüvvete (peygamberlik makāmına) lâyık bir ma'nâ ile mağfirettir (bağışlanmaktır)." (Lem'alar, 7. Lem'a, 27)

[288] "Nefsini ittihâm eden (suçlayan), kusûrunu görür. Kusûrunu i'tirâf eden istiğfâr eder. İstiğfâr eden istiâze eder (Allah'a sığınır). İstiâze eden şeytanın şerrinden kurtulur. Kusûrunu görmemek, o kusurdan daha büyük bir kusurdur ve kusûrunu i'tirâf etmemek, büyük bir noksanlıktır. Kusûrunu görse, o kusur kusurluktan çıkar; i'tirâf etse, affa müstehak olur." (Lem'alar, 13. Lem'a, 90)

112. Kim de bir hatâ veya bir günah işler, sonra da onu bir suçsuzun üzerine atarsa, o takdirde şübhesiz ki bir iftirâ ve apaçık bir günah yüklenmiş olur.
113. Fakat senin üzerinde Allah'ın lütfu ve rahmeti olmasaydı, onlardanbir tâife, (hak ile hüküm vermen husûsunda) seni bile hatâya düşürmeye azmetmişti. Hâlbuki (onlar), ancak kendilerini hatâya düşürürler ve sana hiçbir şeyle zarar veremezler! Çünki Allah sana Kitâb'ı ve hikmeti (Kitab'daki hükümleri) indirmiş ve sana bilmediklerini öğretmiştir.[289] Allah'ın senin üzerindeki lütfu ise çok büyüktür.
114. Onların fısıldaşmalarının çoğunda hayır yoktur; ancak bir sadaka vermeyi veya bir iyilik yapmayı veya insanların arasını düzeltmeyi emreden(lerin fısıldaşmaları) müstesnâdır. Artık kim Allah'ın rızâsını arayarak böyle yaparsa, bunun üzerine ileride ona büyük bir mükâfât vereceğiz.
115. Kim de kendisine hidâyet belli olduktan sonra, peygambere karşı gelir ve mü'minlerin yolundan başkasına tâbi' olursa, onu (kendi) tercîh ettiğinde bırakırız ve kendisini Cehenneme atarız! Ve (o) ne kötü varılacak yerdir!
116. Şübhesiz ki Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz; bunun dışındaki (günah)ları ise, (kendi lütfundan) dilediği kimse için affeder. Artık kim Allah'a şirk koşarsa, o takdirde doğrusu (haktan) uzak bir dalâlet ile sapmış olur.[290]
117. (O müşrikler) O'nu (Allah'ı) bırakıp sâdece (Lât ve Uzzâ gibi) birtakım dişi (isimli put)lara tapıyorlar ve ancak inadcı (isyankâr) bir şeytana tapıyorlar.
118. Allah ona (o şeytana) lâ'net etti. Bunun üzerine (o) şöyle dedi: "And olsun ki senin kullarından mutlakā belli bir pay edineceğim."
119. "Ve onları mutlakā dalâlete düşüreceğim, hem onları şübhesiz boş temennîlere sevk edeceğim, hem onlara kesinlikle emredeceğim de gerçekten hayvanların kulaklarını yaracaklar[291] ve (yine) onlara mutlakā emredeceğim de Allah'ın yarattığını şübhesiz değiştirecekler" (dedi).[292] Artık kim Allah'ı bırakıp da şeytanı dost edinirse, o takdirde muhakkak ki apaçık bir zararla hüsrâna uğramış olur.

---

[289] "Ma'den-i kemâlât (fazîletlerin kaynağı) ve muallim-i ahlâk-ı âliye (yüksek ahlâkın muallimi) olan o dellâl-ı vahdâniyet ve saâdet (Allah'ın birliğinin ve ebedî saâdetin i'lâncısı olan Peygamberimiz Aleyhissalâtü Vesselâm), kendi kendine söylemiyor; belki söylettiriliyor. Evet, Hâlık-ı kâinât (kâinâtın yaratıcısı) tarafından söylettiriliyor. Üstâd-ı Ezelîsinden (Hakk Teâlâ'dan) ders alır, sonra ders veriyor. Çünki sâbık (geçen) işâretlerde kısmen beyân edilen binler delâil-i nübüvvetle (peygamberlik delilleriyle), Hâlık-ı kâinât bütün o mu'cizâtı (mu'cizeleri) onun elinde halk etmekle (yaratmakla) gösterdi ki; o, O'nun hesâbına konuşuyor, O'nun kelâmını teblîğ ediyor. Hem ona gelen Kur'ân ise, içinde, dışında kırk vech-i i'câz (mu'cize yönü) ile gösterir ki o, Cenâb-ı Hakk'ın tercümânıdır. Hem o kendi Zâtında bütün ihlâsıyla ve takvâsıyla ve ciddiyetiyle ve emânetiyle ve sâir bütün ahvâl ve etvârıyla (hâlleriyle ve tavırlarıyla) gösterir ki; o kendi nâmına, kendi fikriyle demiyor. Belki Hâlık'ı (yaratıcısı) nâmına konuşuyor. Hem onu dinleyenbütün ehl-i hakîkatin (hakîkati araştıran âlimlerin) keşif ve tahkîkıyle tasdîk etmişler ve ilme'l-yakîn îmân etmişler ki; o kendi kendine konuşmuyor. Belki Hâlık-ı kâinât onu konuşturuyor, ders veriyor, onunla ders verdiriyor." (Zülfikār, 19. Mektûb, 90-91)

[290] "Mâdem bir rubûbiyet-i mutlaka vardır (bütün her şey O'nun tedbir ve idâresi altındadır), elbette şirki ve iştirâki (ortaklığı) kabûl etmez. Çünki o rubûbiyetin kendi cemâlini izhâr (göstermek) ve kemâlâtını i'lân (duyurmak) ve kıymetli san'atlarını teşhîr etmek (sergilemek) ve gizli hünerlerini göstermek gibi en mühim maksad ve gāyeleri cüz'iyâtta ve zîhayatlarda (canlılarda) temerküz ve ictimâ' ettiğinden (toplandığından), en cüz'î bir şeye ve en küçük bir zîhayâta kendi başıyla müdâhale eden bir şirk, o gāyeleri bozar ve o maksadları harâb eder. Ve zîşuûrun yüzlerini o gāyelerden ve o gāyeleri irâde edenden (isteyenden) çevirip esbâba (sebeblere) saldığından ve bu vaziyet rubûbiyetin mâhiyetine (hakîkatine) bütün bütün muhâlif (zıt) ve adâvet (düşmanlık) olduğundan, elbette böyle bir rubûbiyet-i mutlaka, hiçbir cihetle şirke müsâade etmez." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 138-139)
Ayrıca bakınız; (Al-i İmran Suresinin 18. Ayetinin haşiyesi; Nisa Suresi 48'inci ayetinin haşiyesi)

[291] Bâtıl bir inançla, câhiliye devrinde Arablar, bir dişi deve, beş def'a doğurur da beşincisi erkek olursa, onun kulağını delerek işâretlerler ve ondan istifâde etmeyi haram sayarlardı. (Nesefî, c. 1, 366)

[292] Hasan-ı Basrî (ra): "Allah'ın yarattığını değiştirme"nin iki şekilde olduğunu beyân etmiştir. Birincisi: "Her doğan çocuk İslâm fıtratı üzeredoğar. Sonra onu ana-babası ya yahudi veya hristiyan veya mecûsî yapar" hadîsine göre,

120. (Şeytan) onlara (uzun ömür, ardı arkası kesilmez dünyalık emeller) va‘d eder ve kendilerini boş temennîlere sevk eder. Hâlbuki şeytan, onlara aldatmadan başka bir şey va‘d etmez.
121. İşte onlar yok mu, varacakları yer Cehennemdir, ondan kaçacak bir yer de bulamazlar.
122. Îmân edip sâlih ameller işleyenlere gelince, onları altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyacağız; orada ebedî olarak devamlı kalıcıdırlar. (Bu,) Allah’ın hak bir va‘didir. Allah’dan daha doğru sözlü kim olabilir?[293]
123. (Allah’ın va‘di,) ne sizin boş temennîleriniz, ne de ehl-i kitâbın asılsız kuruntuları ile (bağımlı) değildir. (Gerçek şudur ki:) Kim bir kötülük yaparsa, onunla cezâlandırılır ve (o takdirde) kendisine Allah’dan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabilir![294]
124. Hem erkek veya kadın, kendisi mü’min olarak kim sâlih amellerden işlerse, işte onlar Cennete girerler ve bir çekirdeğin (arkasındaki küçücük) oyuğu kadar bile haksızlığa uğratılmazlar.
125. Ve kendisi iyilik eden bir kimse olarak, nefsini Allah’a teslîm eden ve Hanîf (hakka yönelmiş) olarak İbrâhîm’in dînine tâbi‘ olan kimseden, din bakımından daha güzel kim olabilir? Zîrâ Allah, İbrâhîm’i dost edinmiştir.
126. Hem göklerde olan ve yerde bulunanlar Allah’ındır. Ve Allah, her şeyi (ilim ve kudretiyle) tamâmen kuşatıcıdır.
127. (Ey Resûlüm!) Kadınlar (ve onların mîrasları) hakkında da senden fetvâ istiyorlar. De ki: “Onlar hakkında size Allah fetvâ veriyor: Kendilerine yazılmış olan (hak ettikleri mîrâs)ı onlara vermeyip kendilerini nikâhlamak istediğiniz yetim kızlar ile çâresiz bırakılmış çocuklar hakkında ve yetimlere karşı adâleti yerine getirmeniz husûsunda Kitab’da (Kur’ânda) size okunan (âyet)ler var.” Böylece hayır olarak her ne yaparsanız, artık şübhesiz Allah, onu hakkıyla bilendir.[295]
128. Fakat bir kadın, kocasının geçimsizliğinden veya (kendisinden) yüz çevirmesinden endişe ederse, o takdirde anlaşarak aralarını düzeltmelerinde ikisine bir günah yoktur. Hem sulh (anlaşmak) daha hayırlıdır. Zâten nefisler kıskançlığa yatkındır. Ama iyilik eder ve (geçimsizlikten) sakınırsanız, artık şübhesiz ki Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.[296]

---

onun dînini değiştirmektir. Diğeri ise: “Allah, dövme yapan, yaptıran, yüzden kıl alan, seyrek dişli ve güzel görünebilmek maksadıyla dişlerinin arasını yontan bahtsızlara, Allah’ın bahşettiği yaratılış şeklini değiştiren kadınlara lâ‘net etmiştir” hadîsine göre dış görünüşü değiştirmektir. (İbn-i Kesîr, c. 1, 438)

[293] “Mâdem bütün semâvî fermanlarıyla saâdet-i ebediyeyi va‘d edip, Cenneti müjde veriyor. Hem mâdem bütün icraâtı ve şuûnâtı (fiilleri) hak ve hakîkattir ve sıdk (doğruluk) ve ciddiyetledir. Hem mâdem âsârının (eserlerinin) şehâdetiyle, bütün kemâlât, O’nun nihâyetsiz kemâline (yüksek sıfatlarına) delâlet ve şehâdet (delil olur ve şâhidlik) eder ve hiçbir cihette naks (noksanlık) ve kusur O’nda yoktur. Hem mâdem hulfü’l-va‘d (sözünde durmamak) ve hilâf ve kizb (yalan) ve aldatmak, en çirkin bir haslet (huy) ve naks ve kusurdur.
Elbette ve elbette O Kadîr-i zü’l-Celâl, O Hakîm-i zü’l-Kemâl, O Rahîm-i zü’l-Cemâl va‘dini yerine getirecek; saâdet-i ebediye kapısını açacak, Âdem babanızın vatan-ı aslîsi olan Cennete sizleri ey ehl-i îman idhâl edecektir (koyacaktır).” (Asâ-yı Mûsâ, 10. Hüccet-i Îmâniye, 189-190)

[294] Bir kısım Müslümanlar, ehl-i kitabdan bazı kimselerle, bir mecliste, ilk olarak kendilerinin Cennete girecekleri husûsunda karşılıklı iddiâ ettiler. İki tarafın da: “Bizi peygamberimiz kurtarır ve dolayısıyla biz bir azab görmeyiz” demeleri, kezâ Kureyşlilerden bir kısmının da: “Biz öldükten sonra zâten diriltilmeyeceğiz” diye konuşmaları üzerine bu âyet-i kerîme indirildi. (Beyzâvî, c. 1, 238)

[295] Câhiliye devrinde bir adam, himâyesinde bulunan öksüz kız güzel ve varlıklı ise onunla evlenir böylelikle malını yerdi. Kız çirkinse, artık başkalarıyla evlenmesine mâni‘ olur, nihâyet o kız ölünce onun mîrâsına sâhib çıkardı. Hem o devirde kadınlara ve çocuklara mîrâstan hiç pay vermezlerdi. Bu çirkin muâmeleler, bu âyetin nâzil olması ile açıkça haram kılınmış oldu. (Râzî, c. 6/11, 63)

[296] “Şimdi âile hayâtında en mühim nokta budur ki, kadın kocasında fenâlık ve sadâkatsizlik görse, kocasının inâdına âile dostluğu olan sadâkat ve emniyeti bozsa, aynen askeriyedeki itâatin bozulması gibi, o âile hayâtının fabrikası da zîr ü zeber (darmadağın) olur. Belki o kadın, elinden geldiği kadar kocasının ıslâhına çalışmalıdır ki ebedî arkadaşını kurtarsın. Yoksa o da kendini açıklık ve saçıklıkla başkalara kendini göstermeye ve sevdirmeye çalışsa, her cihetle zarar eder.

129. Ve ne kadar hırs da gösterseniz, kadınlar arasında adâletli olmaya aslâ güç yetiremezsiniz; öyleyse (birisine) büsbütün meylederek yönelip de onu (diğerini) askıda kalmış gibi (ne kocalı, ne kocasız bir hâlde) bırakmayın! Fakat (aralarında haksız davranışlarınızı) düzeltir ve (geçimsizlikten) sakınırsanız, artık şübhe yok ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
130. Bununla berâber (karı-koca) ayrılırlarsa, Allah bol rahmetinden her birini (diğerinden) müstağnî kılar (birbirine muhtaç etmez). Çünki Allah, Vâsi‘ (rahmeti geniş olan)dır, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
131. Hem göklerde ne var, yerde ne varsa Allah’ındır. Yemîn olsun ki sizden önce kendilerine kitab verilenlere de size de: “Allah’dan sakının!” diye emrettik. Buna rağmen inkâr ederseniz, işte şübhesiz göklerde ne var, yerde ne varsa Allah’ındır. Hem Allah, Ganî (hiçbir şeye muhtaç olmayan)dır, Hamîd (hamd edilmeye çok lâyık olan)dır.
132. Göklerde olanlar da, yerde bulunanlar da Allah’ındır. Artık vekîl olarak Allah yeter![297]
133. Eğer (O) dilerse, ey insanlar, sizi (bu dünyadan) giderir de (yerinize) başkalarını getirir! Ve Allah, buna hakkıyla gücü yetendir.
134. Kim dünya mükâfâtını isterse, artık (bilsin ki) dünyanın da âhiretin de mükâfâtı Allah katındadır.[298] Allah ise, Semî‘ (hakkıyla işiten)dir, Basîr (hakkıyla gören)dir.
135. Ey îmân edenler! Adâleti titizlikle ayakta tutan (hâkim)ler, Allah için şâhidlik eden kimseler olun![299] (Bu tavrınız) velev kendiniz veya ana-baba ve akrabâlar(ınız) aleyhine olsun! (Hem aleyhlerine karar verilen veya şâhidlik edilen) ister zengin, ister fakir olsun; Allah, ikisine de (sizden) daha yakındır (onların maslahatını daha iyi bilir); öyleyse (haktan) saparak nefsin arzûsuna uymayın! Buna rağmen (dilinizi) eğip büker veya (îcâb eden hüküm ya da şâhidlikten) yüz çevirirseniz, artık muhakkak ki Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.
136. Ey îmân edenler! Allah’a, Resûlüne ve peygamberine indirdiği Kitâb’a (Kur’ân’a) ve daha önce indirdiği kitab(lar)a îman(da sebât) edin! Kim de Allah’ı, meleklerini, kitablarını, peygamberlerini ve âhiret gününü inkâr ederse, o takdirde doğrusu (haktan) uzak bir dalâlet ile sapmış olur.[300]
137. Şübhesiz ki (Mûsâ’ya) îmân edip sonra (buzağıya taparak) inkâr edenler, sonra (tevbe ederek Mûsâ’ya tekrar) îmân edip, sonra (bu def‘a Îsâ’yı) inkâr edenler, sonra da (Muhammed’i

---

Çünki hakîkî sadâkati bırakan dünyada cezâsını görür. Çünki nâmahremlerin (yabancı erkeklerin) nazarında fıtratı (yaratılışı) korkar, sıkılır, çekinir. Nâmahrem yirmi erkeğin on sekizinin nazarından istiskāl eder (rahatsız olur). Kendine bakmalarından sıkılır. Erkek ise, nâmahrem yüz kadından ancak birisinden istiskāl eder, bakmasından sıkılır. Kadın o cihette azab çektiği gibi, sadâkatsizlik ittihâmı (suçlaması) altına girer; za‘fiyetiyle berâber, hukūkunu muhâfaza edemez.” (Hanımlar Rehberi, 10)
Ayrıca bakınız; (Bakara Suresinin 221. Ayetinin haşiyesi; Rum Suresinin 21. Ayetinin haşiyesi)

[297] Nasıl tevekkül edileceği ve her işte Allah’ı vekîl kılmak ne kadar büyük bir rahat ve huzur vesîlesi olduğu hakında bakınız; (Âl-i İmrân Suresi 173’üncü ayetinin haşiyesi; Maide Suresinin 23. Ayetinin haşiyesi)

[298] “Bütün hayrât (hayırlar) O’nun elinde, bütün hasenât (iyilikler) O’nun defterinde,bütün ihsânât O’nun hazînesindedir. Öyle ise hayır isteyen O’ndan istemeli, iyilik arzu eden O’na yalvarmalı!” (Mektûbât, 20. Mektûb, 73)
Ayrıca, dünya hayâtının mâhiyeti hakkında bakınız; (Bakara Suresinin 86. Ayetinin haşiyesi)

[299] “Hakkın hâtırı âlîdir (yücedir), hiçbir hâtıra fedâ edilmez. Kimin hâtırı kırılırsa kırılsın, yalnız hak sağ olsun!” (Dîvân-ı Harb-i Örfî)

[300] “Îmânın altı rüknü birbirlerinden ayrılmaları mümkün değildir. Her birisi umûmunu isbât eder, ister, iktizâ eder (gerektirir). O altı, öyle bir küll ve küllîdir (bütündür) ki, tecezzî (parçalanma) kabûl etmez ve inkısâmı (bölünmesi) imkân hâricindedir. Nasıl ki kökü göklerde Tûbâ ağacı gibi her bir dalı, her bir meyvesi, her bir yaprağı; o koca ağacın küllî, tükenmez hayâtına dayanıyor. O kuvvetli ve güneş gibi zâhir (görünen) o hayâtı inkâr edemeyen, bir tek muttasıl (bitişik) yaprağın hayâtını inkâr edemez. Eğer etse, o ağaç, dalları ve meyveleri ve yaprakları sayısınca o münkiri (inkârcıyı) tekzîb edecek (yalanlayacak), susturacak. Öyle de îman, altı rükünleriyle aynı vaziyettedir.” (Asâ-yı Mûsâ, 9. Mes’ele, 48)

inkâr edip) inkârda ileri giden (yahudi)ler yok mu, Allah, onlara mağfiret edecek değildir, kendilerini (hak) bir yola hidâyet edecek de değildir.
138. Münâfıklara, şübhesiz kendileri için (pek) elemli bir azab olduğunu müjdele!
139. Onlar ki, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dostlar edinirler. İzzeti (şeref ve üstünlüğü) onların yanında mı arıyorlar? Hiç şübhesiz ki izzet, tamâmen Allah'a âiddir.[301]
140. Ve muhakkak ki (O,) size Kitab'da: "Allah'ın âyetleri ki, onların inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğinizde, (böyle konuşmayı bırakıp) bundan başka bir söze daldıkları zamâna kadar onlarla berâber oturmayın; o takdirde doğrusu siz (de) onlar gibi olursunuz!" diye (bir âyet) indirmiştir. Şübhesiz ki Allah, münâfıkları ve kâfirleri Cehennemde bir araya toplayıcıdır!
141. Onlar (o münâfıklar öyle kimselerdir) ki, sizi gözetliyorlar; bu yüzden size Allah'dan bir fetih (bir zafer nasîb) olursa: "(Biz de) sizinle berâber değil miydik? (Bize de ganîmet verin!)" derler; fakat kâfirlere bir (zafer) nasîb olursa (onlara da): "Size gālib gelmedik mi (sizi öldürme imkânına sâhib olup da kendi hâlinize bırakmadık mı)? Hem mü'minleri sizden men' etmedik mi?" derler. Artık Allah, kıyâmet günü aranızda hüküm verecektir. Ve Allah, kâfirlere mü'minler aleyhinde (kalıcı bir gālibiyete) aslâ bir yol vermeyecektir.
142. Şübhesiz ki münâfıklar, Allah'ı aldatmaya çalışıyorlar; hâlbuki O, onları aldatan (hîlelerini başlarına geçiren)dir. Hem (onlar) namaza kalktıkları zaman tenbel tenbel kalkarlar;[302] insanlara gösteriş yaparlar ve Allah'ı ancak pek az anarlar.
143. (O münâfıklar) bunun (îmanla küfrün) arasında bocalayıp duranlardır. Ne onlara (mü'minlere), ne de bunlara (kâfirlere mensubdurlar)! Artık Allah kimi (kendi küfrü sebebiyle) dalâlete atarsa, o takdirde onun (kurtulması) için aslâ bir yol bulamazsın!
144. Ey îmân edenler! Mü'minleri bırakıp da kâfirleri dostlar edinmeyin! Kendi aleyhinizde Allah'a apaçık bir delil kılmak ister misiniz?
145. Şübhe yok ki münâfıklar, ateşin en aşağı tabakasındadırlar. Ve onlara aslâ bir yardımcı bulamazsın!
146. Ancak tevbe edip (hâllerini) ıslâh edenler ve Allah'a (O'nun dînine) sımsıkı sarılıp dinlerinde (ibâdetlerinde yalnız) Allah için samîmî olanlar müstesnâ;[303] işte onlar mü'minlerle berâberdir. Ve Allah, mü'minlere ileride (pek) büyük bir mükâfâtverecektir.
147. Eğer (verilen ni'metlere) şükredip îmân ederseniz, Allah size azâbı neylesin? Çünki Allah, Şâkir (iyiliklerin mükâfâtını fazlasıyla veren)dir, Alîm (her şeyi bilen)dir.

---

[301] "Rızâ-yı İlâhî ve iltifât-ı Rahmânî ve kabûl-i Rabbânî (Allah'ın rızâsı, iltifâtı ve kabûlü) öyle bir makamdır ki, insanların teveccühü (alâkası) ve istihsânı (beğenmeleri), ona nisbeten bir zerre hükmündedir. Eğer teveccüh-i rahmet varsa, yeter! İnsanların teveccühü,o teveccüh-i rahmetin in'ikâsı (aksetmesi) ve gölgesi olmak cihetiyle makbûldür; yoksa arzu edilecek bir şey değildir. Çünki kabir kapısında söner, beş para etmez!" (Mektûbât, 29. Mektûb, 262-263)

[302] "Ey sersem nefsim! Acabâ şu vazîfe-i ubûdiyet (kulluk vazîfesi olan namaz) netîcesiz midir, ücreti az mıdır ki, sana usanç veriyor? Hâlbuki bir adam sana birkaç para verse veyâhut seni korkutsa, akşama kadar seni çalıştırır ve fütursuz (yılmadan) çalışırsın. (...) Acabâ hulfü'l-va'd (sözünde durmamak), hakkında muhâl (imkânsız) olan bir Zât, Cennet gibi bir ücreti ve saâdet-i ebediye gibi bir hediyeyi sana va'd etse, pek az bir zamanda, pek güzel bir vazîfede seni istihdâm etse (çalıştırsa); sen hizmet etmezsen veya isteksiz, suhre gibi (başdan savma) veya usançla, yarım yamalak hizmetinle, onu va'dinde ittiham ve hediyesini istihfâf etsen (hafîfe alsan), pek şiddetli bir te'dîbe (cezâya) ve dehşetli bir ta'zîbe (azâba) müstehak olacağını düşünmüyor musun? Dünyada hapsin korkusundan en ağır işlerde fütursuz (usanmadan) hizmet ettiğin hâlde, Cehennem gibi bir haps-i ebedînin havfı (korkusu), en hafif ve latif (hoş) bir hizmet (olan namaz) için sana gayret vermiyor mu?" (Sözler, 21. Söz, 93)

[303] "Medâr-ı necât ve halâs (yegâne kurtuluş vesîlesi), yalnız ihlâs (amelini sâdece Allah rızâsı için yapmak)tır. İhlâsı kazanmak çok mühimdir. Bir zerre ihlâslı amel, batmanlarla (onlarca kilo) hâlis olmayan amele müreccahtır (üstün gelir). İhlâsı kazandıran, harekâtdaki sebebi, sırf bir emr-i İlâhî netîcesi rızâ-yı İlâhî olduğunu düşünmeli ve vazîfe-i İlâhiyeye karışmamalı." (Lem'alar, 17. Lem'a, 139)

Ayrıca bakınız; (Al-i İmran Suresinin 185. Ayetinin haşiyesi)

İhlâs hakkında bakınız; (Lem'alar, 21. Lem'a, 166-174)

148. Allah, kötü sözün (bilhassa) açıkça söylenmesini sevmez; ancak zulme uğrayan müstesnâ.[304] Çünki Allah, Semî‘ (söylediklerinizi tamâmen işiten)dir, Alîm (kalblerinizdeki her şeyi bilen)dir.
149. Eğer bir iyiliği açıklar veya onu gizlerseniz, yâhut bir kötülüğü affederseniz, artık şübhe yok ki Allah, Afüvv (çok affedici olan)dır, Kadîr (her şeye gücü yeten)dir.
150,151. Şübhesiz ki Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler, Allah ile peygamberlerinin arasını ayırmak (Allah'a inanıp, peygamberlerini inkâr etmek) isteyenler[305] ve: "(Biz, peygamberlerden) bir kısmına îmân eder, bir kısmını inkâr ederiz" diyenler ve bunun (îmân ile küfrün) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu, işte bunlar gerçek kâfirlerin ta kendileridir. Kâfirler için ise (pek) aşağılayıcı bir azab hazırladık!
152. Allah'a ve peygamberlerine îmân edenlere ve onlardan hiçbirinin arasında ayırım yapmayanlara gelince, işte onlar var ya, onların (gerçek) mükâfâtlarını (Allah) ileride (âhirette) kendilerine verecektir. Çünki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
153. Ehl-i kitab senden, kendilerine gökten bir kitab indirmeni istiyor; bununla berâber muhakkak ki (onlar) Mûsâ'dan bunun daha büyüğünü isteyerek: "Bize Allah'ı açıkça göster!" demişlerdi. Bunun üzerine, zulümleri (böyle isyankâr suâlleri ve istekleri) sebebiyle onları yıldırım çarpmıştı. Sonra kendilerine apaçık mu‘cizeler gelmesinin ardından buzağıyı (ilâh) edindiler. Nihâyet (onları) bundan affettik (tamâmen helâk etmedik), Mûsâ'ya ise apaçık bir hâkimiyet verdik.
154. Ve sağlam söz vermeleri için Tûr'u üzerlerine kaldırdık da onlara: "(Şehrin) kapı(sın)dan secde eden kimseler olarak (hürmetle başınızı eğerek) girin!"dedik ve kendilerine: "Cumartesi günü (balık avlayarak) haddi aşmayın!" buyurduk ve onlardan pek sağlam bir söz aldık.[306]
155. Fakat sözlerini bozmaları, Allah'ın âyetlerini inkârları, (Zekeriyyâ ve Yahyâ'ya yaptıkları gibi) peygamberleri haksız yere öldürmeleri ve: "Kalblerimiz perdelidir (bir şey anlamayız)!" demeleri sebebiyle (onlara lâ‘net ettik)! Bil‘akis küfürleri sebebiyle Allah onların (o kalblerin) üzerine mühür vurmuştur. Bu yüzden, pek azı müstesnâ, îmân etmezler.
156,157. Bir de inkâr etmeleri ve (babasız çocuk doğurması üzerine) Meryem'e karşı büyük bir iftirâ söylemeleri ve: "Doğrusu biz, Allah'ın elçisi Meryemoğlu Îsâ Mesîh'i öldürdük" demeleri sebebiyle (onlara lâ‘net ettik). Hâlbuki onu ne öldürdüler, ne de onu astılar; fakat (öldürdükleri kişi) kendilerine, ona (Îsâ'ya) benzer gösterildi. Ve şübhe yok ki onun hakkında ihtilâfa düşenler, bundan dolayı gerçekten bir şübhe içindedirler. Zanna tâbi‘ olmaktan başka, onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onu (o öldürdükleri şahsın Îsâ olduğunu) iyice bilerek öldürmemişlerdir.

---

[304] "Gıybet, mahsus (husûsî) birkaç maddede câiz olabilir. Birisi: Şekvâ (şikâyet) sûretinde bir vazîfedar adama der, tâ yardım edip o münkeri, o kabahati ondan izâle etsin (gidersin) ve hakkını ondan alsın. Birisi de: Bir adam onunla teşrîk-i mesâî etmek (berâber çalışmak) ister. Senin ile meşveret eder (danışır). Sen de sırf maslahat için garazsız olarak, meşveretin hakkını edâ etmek için desen: 'Onun ile teşrîk-i mesâî etme, çünki zarar göreceksin!' Birisi de: Maksadı, tahkîr (aşağılama) ve teşhir değil; belki maksadı, ta‘rîf ve tanıttırmak için dese: 'O topal ve serseri adam filan yere gitti.' Birisi de: O gıybet edilen adam fâsık-ı mütecâhirdir. Yani fenâlıktan sıkılmıyor, belki işlediği seyyiâtla (kötülükle) iftihâr ediyor, zulmü ile telezzüz ediyor (lezzet alıyor), sıkılmayarak âşikâre bir sûrette (açıkça) işliyor. İşte bu mahsus maddelerde garazsız ve sırf hak ve maslahat için gıybet câiz olabilir. Yoksa gıybet, nasıl ateş odunu yer bitirir, gıybet dahi a‘mâl-i sâlihayı (güzel amelleri) yer bitirir." (Mektûbât, 22. Mektûb, 103)

[305] "Hiçbir cihette mümkün müdür ve hiç akıl kabûl eder mi ki, ulûhiyet ve ma‘bûdiyetin tezâhürü (görünmesi) için bu kâinâtı öyle bir mücessem (cisimlenmiş) kitâb-ı Samedânî ki, her sahîfesi bir kitâb kadar ve her satırı bir sahîfe kadar ma‘nâları ifâde eder. (...) Ve öyle muhteşem ve içi hadsiz âyâtla (âyetlerle) ve ma‘nîdâr (ma‘nâlı) nakışlarla tezyîn edilmiş (süslenmiş) bir mescid-i Rahmânîdir ki, her bir köşesinde bir tâife, bir nevi‘ ibâdet-i fıtriye ile iştigâl eder (uğraşır) bir şekilde halk eden (yaratan) bir Allah, bir Ma‘bûd-ı bi'l-Hakk, o kitâb-ı kebîrin (büyük kitâbın) ma‘nâlarını ders verecek üstadları ve o Kur'ân-ı Samedânî'nin âyetlerini tefsîr edecek müfessirleri elçi olarak göndermesin. (...) Hâşâ, yüz bin hâşâ!" (Asâ-yı Mûsâ, 9. Mes'ele, 44)

[306] Cumartesi ehli hakkında bakınız; (Araf Suresinin 163. Ayetinin haşiyesi)

158. Bil‘akis Allah, onu kendi (katı)na yükseltti.[307] Çünki Allah, Azîz (kudreti dâimâ gālib gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
159. Hem ehl-i kitabdan hiçbir kimse yoktur ki ölümünden önce mutlakā ona îmân edecek olmasın![308] Kıyâmet gününde ise, onların (kendisine îmân etmeyenlerin) aleyhine şâhidlik edecektir.
160,161. İşte yahudi olanların (bu) zulümleri sebebiyle ve birçok kimseyi Allah yolundan men‘ etmeleri, ondan kesinlikle yasaklandıkları hâlde fâiz almaları ve insanların mallarını bâtıl (haram yollar)la yemeleri yüzünden, (daha önce) kendilerine helâl kılınan temiz şeyleri, onlara haram kıldık. İçlerinden kâfir olanlara da (pek) elemli bir azab hazırladık!
162. Fakat onlardan (îmân ederek) ilimde râsih (derinleşmiş) olanlar vemü’minler, sana indirilene (Kur’ân’a) ve senden önce indirilen (diğer kitab)lara îmân ederler. Ve (onlar) namazı hakkıyla edâ edenler, zekâtı verenler, Allah’a ve âhiret gününe îmân edenlerdir. İşte onlar var ya, kendilerine (pek) büyük bir mükâfât vereceğiz!
163. (Ey Resûlüm!) Şübhe yok ki biz, Nûh’a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik.[309] İbrâhîm’e, İsmâîl’e, İshâk’a, Ya‘kūb’a, (ve onun) torunlar(ın)a, Îsâ’ya, Eyyûb’e, Yûnus’a, Hârûn’a ve Süleymân’a da vahyettik. Dâvûd’a ise Zebûr’u verdik.
164. Hem öyle peygamberler (gönderdik) ki, elbette onları(n kıssalarını) daha önce sana anlattık ve öyle peygamberler de var ki onları(n kıssalarını) sana anlatmadık.[310] Ve Allah, Mûsâ ile (ses, harf ve kelimelere muhtaç olmadan, vâsıtasız) bir hitâb ile konuştu.
165. (Biz) müjdeleyiciler ve (aynı zamanda) korkutucular olarak nice peygamberler (gönderdik) ki, o peygamberlerden sonra, insanların Allah’a karşı bir delil(ler)i(ma‘zeretleri) olmasın! Çünki Allah, Azîz (kudreti dâimâ gālib gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.

---

[307] “Tabaka-i hayat beştir. (…) Üçüncü tabaka-i hayat (hayat tabakası): Hazret-i İdrîs ve Îsâ Aleyhimesselâm’ın tabaka-i hayatlarıdır ki, beşeriyet levâzımâtından tecerrüd ile (insan olmaktan gelen ihtiyaçlarından sıyrılarak), melek hayâtı gibi bir hayâta girerek, nûrânî bir letâfet (hafiflik) kesb eder (kazanır). Âdetâ beden-i misâlî letâfetinde (nûrânî bir beden hafifliğinde) ve cesed-i necmî nûrâniyetinde olan cism-i dünyevîleriyle (yıldızlar gibi nûrlanmış olan dünyadaki bedenleriyle) semâvâtta bulunurlar.” (Mektûbât, 1. Mektûb, 2)

[308] Bu âyetin îzâhında iki görüş vardır. Birincisine göre, her ehl-i kitab ancak ona îmân ettikten sonra bu dünyadan göçer. Ancak son nefeslerindeki bu îmân onlara fayda vermez. İbn-i Abbâs (ra)’dan gelen bir rivâyette “Ehl-i kitab damdan da düşecek olsa, daha havada iken ve canı çıkmadan ona îmân eder.” Diğer îzâha göre Hz. Îsâ Aleyhisselam âhir zamanda semâdan, indiği vakit yeryüzündeki bütün ehl-i kitâb ona (kendisini görmedikleri hâlde peygamberliğine) mutlakā îmân ederler, demektir. (Râzî, c. 6/11, 105-106)

“Dinsizlik cereyânına karşı, ayrı ayrı iken mağlûb olan Îsevîlik ve İslâmiyet, ittihad (birleşme) netîcesinde dinsizlik cereyânına galebe edip dağıtacak isti‘dâdında (kābiliyetinde) iken, âlem-i semâvâtta cism-i beşerîsiyle bulunan şahs-ı Îsâ Aleyhisselâm, o dîn-i hak cereyânının (hak dîni arayan ve onunla birleşecek olan cereyânın) başına geçeceğini, bir Muhbir-i Sâdık (doğru haber verici Peygamberimiz Aleyhissalâtü Vesselâm), bir Kadîr-i külli şey’in (her şeye gücü yeten Allah’ın) va‘dine istinâd ederek (dayanarak) haber vermiştir. Mâdem haber vermiş, haktır. Mâdem Kādir-i külli şey’ va‘d etmiş, elbette yapacaktır.” (Mektûbât, 15. Mektûb, 46)

[309] “Kur’ân-ı Hakîm, vahye istinâd ediyor (dayanıyor) ve vahiydir. Çünki Kur’ân’ı nâzil eden (indiren) Zât-ı zü’l-Celâl, mu‘cizât-ı Ahmediye (ASM) ile (Hz. Peygamberin mu‘cizeleriyle), Kur’ân vahiy olduğunu gösterir, isbât eder ve nâzil olan Kur’ân dahi üstündeki i‘câz (mu‘cize) ile gösterir ki, Arş’tan geliyor ve münzelün aleyh (Kur’ân kendisine indirilmiş) olan Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm’ın bidâyet-i vahiydeki (vahyin başlangıcındaki) telâşı ve nüzûl (inme) vaktindeki vaziyet-i bîhûşu (kendinden geçer gibi hâli) ve herkesten ziyâde Kur’ân’a karşı ihlâs (samîmiyet) ve hürmeti gösteriyor ki, vahiy olup ezelden geliyor, ona misâfir oluyor.” (Zülfikār, 19. Mektûb, 88)

[310] Rivâyetlere göre peygamberlerin adedi yüz yirmi dört bin olup, üç yüz on üçü aynı zamanda resûldür. Kur’ân’ı Kerîm’de ise yirmi beş peygamberin adı geçmektedir. (İbn-i Kesîr, c. 1, 465)

166. (Onlar senin peygamberliğine şâhidlik etmiyorlar) fakat Allah sana indirdiği (Kur'ân) ile şâhidlik ediyor, onu kendi ilmiyle indirdi.[311] Melekler de (sana) şâhidlik ediyorlar. Ve şâhid olarak Allah yeter!
167. Şübhesiz ki inkâr edip (insanları) Allah yolundan men' edenler, gerçekten (haktan) uzak bir dalâlet ile sapmışlardır.
168,169. Muhakkak ki inkâr edip (peygambere) zulmedenler yok mu, Allah onlara mağfiret edecek değildir; onları Cehennem yolundan başka bir yola erdirecek de değildir; (onlar) orada ebedî olarak devamlı kalıcıdırlar.[312] Bu ise, Allah'a göreçok kolaydır.
170. Ey insanlar! Doğrusu peygamber size Rabbinizden hak ile gelmiştir; öyle ise hakkınızda hayır olarak (ona) îmân edin! Buna rağmen inkâr ederseniz artık şübhesiz ki, göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. Allah ise, Alîm (hakkıyla bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
171. Ey ehl-i kitab! Dîninizde haddi aşmayın ve Allah'a karşı, haktan başkasını söylemeyin! Meryemoğlu Îsâ Mesîh ancak Allah'ın peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı kelimesi[313] ve O'n(un tarafın)dan (yaratılmış) bir ruhtur. Öyleyse Allah'a ve peygamberlerine îmân edin! "(Allah) üçtür" demeyin![314] Kendi hayrınıza olarak (bundan) vazgeçin! Allah, ancak tek bir İlâhdır. O, çocuğu olmaktan münezzehtir![315] Göklerde ne var, yerde ne varsa O'nundur. Vekîl olarak da Allah yeter!
172. (Sizin bâtıl i'tikādınıza rağmen) Mesîh (Îsâ), Allah'a kul olmaktan aslâ çekinmez, Allah'a yakın melekler de (çekinmezler). O hâlde kim O'na (Allah'a) kulluktan çekinip büyüklük taslarsa, artık (bilsin ki Allah, hesâbını sormak üzere) onları hep berâber huzûruna toplayacaktır.[316]
173. Fakat îmân edip sâlih ameller işleyenler var ya, artık onlara mükâfâtlarını tam olarak verecek ve lütfundan onlara (ihsânını daha da) artıracaktır. (Kulluktan) çekinip büyüklük

---

[311] Peygamber Efendimiz (ASM) yahudilerden bir kalabalığa hitâben: "Vallâhi, benim Allah'ın peygamberi olduğumu bildiğinizi, biliyorum!" buyurdu. Onlar ise: "Hayır, bilmiyoruz!" dediler. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. (Celâleyn Şerhi, c. 2, 160)
"Nasıl ki Kur'ân, bütün mu'cizâtıyla (mu'cizeleriyle) ve hakkāniyetine (haklılığına) delil olan bütün hakāikıyla (hakîkatleriyle) Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ın bir mu'cizesidir. Öyle de, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm da, bütün mu'cizâtıyla ve delâil-i nübüvvetiyle (peygamberlik delilleriyle) ve kemâlât-ı ilmiyesiyle (ilminin yüceliğiyle) Kur'ân'ın bir mu'cizesidir ve Kur'ân kelâmullah (Allah kelâmı) olduğuna bir hüccet-i kātı'asıdır (kesin bir delîlidir)." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 124)
[312] Kısa bir hayattaki küfürle ebedî cehenneme hak kazanılması hakkında bakınız; (Bakara Suresinin 81. Ayetinin haşiyesi)
[313] Îsâ (AS)'a "Allah'ın kelimesi" denilmesine dâir, bakınız; (Al-i imran Suresinin 39. Ayetinin haşiyesi)
[314] Tahrîf edilerek aslî şeklini kaybeden hristiyanlık, "teslis" yâni "üç ilâh" inancına dayanmaktadır. Hristiyanlar Allah'dan başka, hâşâ, Îsâ (AS) ve Hazreti Meryem'in de ilâh olduğunu iddiâ ederek şirke düşmüşlerdir. (Beyzâvî, c. 1, 250)
[315] "(Bu cümleden murad) Îsâ Aleyhisselâm'ın ve melâikelerin ve tevellüde mazhar (doğan) şeylerin ulûhiyetini (ilâhlığını) nefyetmektir (reddetmektir). Çünki muhâl (zâten imkânsız) bir şeyi nefyetmek, zâhiren fâidesiz olduğundan, belâğatta (edebiyatta) medâr-ı fâide (faydalı) olacak bir lâzım-ı hüküm (başka bir ma'nâ) murâd olunur. İşte cismâniyete (cismi olanlara) mahsus veled (çocuk) ve vâlidi (babayı) nefyetmekten murâd ise, veled ve vâlidi ve küfvü (dengi) bulunanların, nefy-i ulûhiyetleridir (ilâhlıklarını reddetmektir) ve ma'bud olmaya (ibâdet edilmeye) lâyık olmadıklarını göstermektir. (...)
Cenâb-ı Hakk, mevcûdâta (varlıklara) karşı tevlid ve tevellüdü (doğmak veya doğurmak ma'nâlarını) işmâm edecek (hatırlatacak) bütün râbıtalardan (bağlardan) münezzehtir. Şerîk ve muînden (ortak ve yardımcıdan) ve hemcinsten müberrâdır (uzaktır). Belki mevcûdâta karşı nisbeti, hallâkıyettir (yaratıcılıktır). اَمْرُكُنْ فَيَكُنْ[Sâdece 'Ol!' demekle îcâd eden bir emir] ile, irâde-i ezeliyesi ile, ihtiyârı ile îcâd eder." (Zülfikār, 25. Söz, 41)
[316] "Ey insan! Eğer yalnız O'na abd (kul) olsan, bütün mahlûkāt üstünde bir mevki' kazanırsın. Eğer ubûdiyetten (kulluktan) istinkâf etsen (çekinsen), âciz mahlûkāta zelil (aşağılanmış) bir abd olursun. Eğer enâniyetine (benliğine) ve iktidârına güvenip tevekkül ve duâyı bırakıp, tekebbür (büyüklenme) ve dâ'vâya sapsan, o vakit iyilik ve îcâd cihetinde arı ve karıncadan daha aşağı, örümcek ve sinekten daha zaîf düşersin. Şer ve tahrib cihetinde dağdan daha ağır, tâûndan (vebâdan) daha muzır (zararlı) olursun." (Sözler, 23. Söz, 109)

taslayanlara gelince, onları da (pek) elemli bir azâb ile cezâlandıracak ve (onlar) kendileri için Allah'dan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı bulacaklardır.[317]
174. Ey insanlar! Şübhesiz size Rabbinizden bir delil (peygamber) geldi ve size apaçık bir nûr (olan Kur'ân'ı) indirdik.
175. İşte Allah'a îmân edip, O'na (dînine) sımsıkı sarılanlar var ya, artık(Allah) onları yakında tarafından bir rahmet ve bir lütuf içine koyacak ve onları kendisine (giden) dosdoğru bir yola hidâyet edecektir.
176. (Ey Resûlüm!) Senden fetvâ istiyorlar. De ki: "Çocuğu ve babası olmayan kimse hakkında, Allah size şöyle fetvâ veriyor: Çocuğu olmayan bir kişi ölür de (aynı babadan) bir kız kardeşi bulunursa, o takdirde bıraktığının yarısı onundur. Eğer (kız kardeş ölür de) onun (o ölen kız kardeşin) çocuğu yoksa, o (geride kalan erkek kardeş) de ona (tamâmen) vâris olur. Fakat (o adamın vârisleri) iki kız (kardeş) iseler, bu durumda bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Ve (geride kalanlar) kadın ve erkek olarak birçok kardeş iseler, artık erkeğe iki kadın hissesi vardır." (Bu hükümlere uymazsanız) şaşırırsınız diye Allah size (bunları) açıklıyor. Allah ise, her şeyi hakkıyla bilendir.[318]

## MÂİDE Sûresi

1. Ey îmân edenler! Akidleri (verdiğiniz sözleri) yerine getirin! Siz ihrâmlı iken avlanmayı helâl saymamak şartıyla, size okunacak (bildirilecek) olanların dışında kalan sağmal hayvanlar sizin için helâl kılındı. Şübhesiz ki Allah, ne dilerse hükmeder.
2. Ey îmân edenler! Ne Allah'ın şeâirine (dîninin alâmetlerine), ne haram aya, ne (Kâ'be'ye hediye edilen) kurbana, ne (ona takılan) gerdanlıklara ne de Rablerinden bir lütuf ve bir rızâ arayarak Beyt-i Harâm'a gelenlere hürmetsizlik etmeyin! Ama ihrâmdan çıkınca artık avlanabilirsiniz. Ve sizi Mescid-i Harâm'dan men' ettiler diye bir kavme olan kin(iniz), sakın sizi haddi aşmaya sevk etmesin! Hem iyilik ve takvâ üzerine yardımlaşın,[319] günah ve düşmanlık üzerine ise yardımlaşmayın, hem Allah'dan sakının! Şübhe yok ki Allah, azâbı çok şiddetli olandır.
3. Size, ölü (usûlünce kesilmeden veya avlanmadan ölen hayvanın eti), (akan) kan, domuz eti,[320] kendisi Allah'dan başkası adına kesilen (hayvan) bir de (canı çıkmadan yetişip) kestiğiniz

[317] Kur'ân'ın, ibâdeti terk edenler hakkındaki şiddetli tehdîdlerinin hikmeti için bakınız; (Lem'alar, 23. Lem'a, 200)
[318] Bu sûrenin 12. âyetin meâlinde geçen "kardeş" ta'bîriyle, ana bir kardeşler kasdedilmiştir. Burada ise, ana-baba bir veya baba bir kardeşler kasdedilmektedir. (Kurtubî, c. 3/6, 28)
Ayrıca, mîras taksîminde "erkeğe iki kadın hissesi" verilmesinin hikmetleri hakkında bakınız; (Nisa suresinin 11. ayetinin birinci haşiyesi)
[319] "Maddî ve ma'nevî her şeyde, yardımın ve ictimâın (bir araya gelmenin) büyük kuvvet ve te'sîri vardır. (...) Nasıl ki birbirine mukābil (karşı) tutulan iki âyinede çok âyineler görünüyor; kezâlik (bunun gibi) iki-üç nükte veya iki-üç hüsün (güzellik) ictimâ' ettikleri (birleştikleri) zaman, pek çok nükteler, pek çok hüsünler tevellüd eder (doğar).
Bu sırra binâendir ki, her hüsün sâhibinin ve her bir sâhib-i kemâlin (kâmil insanın), emsâliyle (benzerleriyle) ictimâ' etmeye fıtrî (yaratılışta) bir meyli vardır ki, ictimâ'ları zamânında hüsünleri, kemâlleri bir iken iki olur. Hattâ bir taş taşlığıyla berâber, kubbeli binâlarda ustanın elinden çıkar çıkmaz başını eğer, arkadaşıyla birleşmeğe meyleder ki, sukūt (düşme) tehlikesinden kurtulsunlar.
Maalesef, insanlar teâvün (yardımlaşma) sırrını idrâk edememişler. Hiç olmazsa, taşlar arasındaki yardım vaziyetinden ders alsınlar!" (İşârâtü'l-İ'câz, 34-35)
[320] " 'Hınzır (domuz) eti yiyen, bir cihette hınzırlaşır' kāidesiyle, o hayvanın eti sâir hayvanât-ı ehliyenin etleri gibi zararsız yenilmiyor. Etinden gelen menfaatten daha çok ziyâde zarar îrâs etmekle (vermekle) berâber, etindeki kuvvetli yağ ise (fazla harâret verdiğinden,) kuvvetli soğuk memleket olan Frengistandan (Avrupa'dan) başka, tıbben muzır (zararlı) olduğu gibi, eti de yağı da ma'nen ve hakîkaten çok zararlı olduğu tahakkuk etmiş (belli olmuş). İşte bu gibi hikmetler onun haram olmasına ve nehy-i İlâhî taallukuna (Allah'ın onu yasaklamasına) bir

hâriç; boğulmuş, vurulmuş, yuvarlanmış, süsülmüş (boynuzlanmış), yırtıcı hayvanın yediği (hayvanlar) kezâ, dikili taşlar (putlar) üzerine kesilen (hayvan)lar ve fal oklarıyla kısmet aramanız haram kılındı. Bunlar (birer) isyandır! İnkâr edenler, bugün sizin dîninizden (onu yok etmekten) ümidlerini kesti(ler); artık onlardan korkmayın, ancak benden korkun! Bugün, size dîninizi kemâle erdirdim,[321] üzerinize olan ni'metimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'a râzı oldum! O hâlde kim günâha (ölmeyecek kadar olan zarûret mikdârından fazlasına) meyletmeksizin açlık içinde (bunlardan yemeye) mecbur kalırsa, artık şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.[322]

4. (Ey Habîbim!) Sana kendileri için nelerin helâl kılındığını soruyorlar. De ki: "Size temiz şeyler helâl kılındı; yetiştiriciler olarak Allah'ın size öğrettiğinden onlara öğreterek terbiye ettiğiniz avcı hayvanlar(ın avladıkları) da (size helâl kılındı). Öyleyse onların size tuttuklarından yiyin ve (ava gönderirken) üzerine Allah'ın ismini zikredin! Hem Allah'dan sakının!" Muhakkak ki Allah, hesâbı pek çabuk görendir.

5. Bugün size temiz şeyler helâl kılındı. Kendilerine kitab verilenlerin yiyeceği de size helâldir, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. Gerek mü'min kadınlardan hür ve iffetli olanlar, gerekse sizden önce kendilerine kitab verilenlerden hür ve iffetli olan kadınlar, zinâdan kaçınan ve gizli dost edinmeyen iffetli kimseler olmak üzere, kendilerine mehirlerini verdiğiniz takdirde (size helâl kılındı). Artık kim îmânı (Allah'ı ve İlâhî hükümleri) inkâr ederse, bu durumda şübhesiz ameli boşa gitmiştir; ve o, âhirette zarara uğrayanlardandır.

6. Ey îmân edenler! Namaza kalktığınız zaman, artık yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızı ise meshedin; topuklara kadar da ayaklarınızı (yıkayın)! Bununla berâber cünüb iseniz hemen (tamâmen) yıkanıp temizlenin! Fakat hasta olur veya bir yolculukta (bulunur) iseniz veya içinizden biri def'-i hâcetten gelir (abdesti bozulur)sa veya kadınlara dokunursanız, artık (abdest veya gusül almanızı gerektiren bu hâllerde) su bulamazsanız, o vakit temiz bir toprağa teyemmüm edin de yüzlerinizi ve (dirseklere kadar) ellerinizi ondan meshedin! Allah size hiçbir zorluk çıkarmak istemez; fakat sizi temizlemek ve üzerinize olan ni'metini tamamlamak ister; tâ ki şükredesiniz.

7. Allah'ın size olan (İslâm) ni'metini ve "İşittik ve itâat ettik!" dediğiniz zaman, onunla sizi bağladığı mîsâkını[323] hatırlayın ve Allah'dan sakının! Şübhe yok ki Allah, sînelerin içinde olanı hakkıyla bilendir.[324]

8. Ey îmân edenler! Allah için (hakkı) ayakta tutanlar, (ve) adâletle şâhidlik eden kimseler olun! Bir kavme olan kin(iniz), sizi aslâ adâletsiz olmaya sevk etmesin! Âdilolun! Bu, takvâya daha yakındır. Ve Allah'dan sakının! Şübhesiz ki Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.

---

hikmet olmuştur. Hikmet, her ferdde ve her vakitte bulunmak lâzım değildir. O hikmetin tebeddülü (değişmesi) ile illet (onu haram kılan gerçek sebeb) değişmez. İllet değişmezse hüküm değişmez." (Lem'alar, 9. Lem'a, 38)

[321] " اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ[Bugün, size dîninizi kemâle erdirdim] âyetinin sırrıyla, kavâid-i Şeriat-i Garrâ (o parlak Şeriatın kāideleri) ve desâtîr-i sünnet-i seniye (sünnet-i seniyenin düsturları) tamam ve kemâlini bulduktan sonra yeni îcadlarla, o düsturları beğenmemek veyâhut hâşâ ve kellâ, nâkıs (noksan) görmek hissini veren bid'aları (dîne ters düşen yeni şeyleri) îcâd etmek dalâlettir, ateştir." (Lem'alar, 11. Lem'a, 54)

[322] Vedâ' Haccında indirilen bu âyetten sonra, haram ve helâle dâir artık başka bir âyet indirilmemiştir. (Celâleyn Şerhi, c. 2, 179)

[323] Âyetteki mîsâk, yani sağlam söz; mü'minlerin Resûl-i Ekrem (ASM)'a yaptıkları bîattır. Veya Allah-ü Teâlâ'nın, kālû belâ'da ruhlar âleminde, bütün ruhlara hitâben: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" suâline cevâben onların: "Evet (sen bizim Rabbimizsin)!" diyerek verdikleri sözdür. Veyâhut da Akabe ve Hudeybiye'de mü'minlerin Allah ve Resûlüne verdikleri sözdür. (İbn-i Kesîr, c.1, 494)

[324] "Zemîni (dünyayı) döndürüp, gece ve gündüz sahîfelerini yapan ve çeviren ve yevmiye hâdisâtıyla (günlük hâdiselerle) yazan ve değiştiren aynı Zât, aynı anda, en gizli ve en cüz'î olan kalblerin hâtırâtlarını (içlerinden geçeni) dahi bilir ve irâdesiyle idâre eder." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 141)

9. Allah, îmân edip sâlih ameller işleyenlere, kendileri için bir mağfiret ve (pek) büyük bir mükâfât olduğunu va‘d etti.[325]
10. İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar Cehennem ehlidirler!
11. Ey îmân edenler! Allah’ın üzerinize olan ni‘metini hatırlayın; hani bir kavim size (sû’-i kasd yapmak için) ellerini uzatmaya yeltenmişti de (Allah) onların ellerini sizden çekmişti.[326] O hâlde Allah’dan sakının! Hem mü’minler, böylece ancak Allah’a tevekkül etsinler![327]
12. Ve and olsun ki Allah, İsrâiloğullarının sağlam sözünü almıştı. (Her kabîleden birer kişi olarak) içlerinden on iki de vekil ta‘yîn etmiştik. Ve Allah (onlara) şöyle buyurmuştu: “Şübhesiz ki ben sizinle berâberim. Eğer gerçekten, namazı hakkıyla edâ ederseniz, zekâtı verirseniz, peygamberlerime îmân edip onlara yardım ederseniz ve Allah’a karz-ı hasen (güzel bir borç) verirseniz (yolunda harcama yaparsanız), mutlakā kötülüklerinizi sizden örteceğim ve şübhesiz sizi altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyacağım. O hâlde bundan (bu ahidden) sonra içinizden kim inkâr ederse, artık (dosdoğru) yol ortasında açıkça sapıtmış olur.”
13. Sonra o sağlam sözlerini bozmaları sebebiyle onlara lâ‘net ettik ve kalblerini kaskatı yaptık. (Onlar Tevrât’taki) kelimeleri yerlerinden değiştirirler,[328] kendisiyle nasîhat edildikleri (o kitapları)ndan bir nasîb (almay)ıda unuttular. İçlerinden pek azı müstesnâ, onlardan dâimâ bir hâinliğe muttali‘ olursun; yine de (sen) onları affet ve aldırma! Muhakkak ki Allah, iyilik edenleri sever.
14. (Yahudilerden olduğu gibi,) “Şübhesiz biz hristiyanız” diyenlerden de sağlam sözlerini almıştık; buna rağmen (onlar da) kendisiyle nasîhat edildikleri (kitapları)ndan (İncil’den) bir nasib (almay)ı unuttular. Bu sebeble kıyâmet gününe kadar aralarına düşmanlık ve kin bıraktık. Allah, yapmakta olduklarını ileride (âhirette) kendilerine haber verecektir.
15. Ey ehl-i kitab! Muhakkak Resûlümüz (Muhammed) size geldi; Kitab’dan (Tevrât’tan, âhir zaman peygamberinin sıfatları ve recimâyeti gibi) gizlemekte olduğunuz şeylerinbirçoğunu size

---

[325] “Hiç mümkün müdür ki: Alîm-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak (sonsuz ilim ve kudret sâhibi) olan şu masnûâtın Sâni‘i (san‘atlı varlıkların san‘atkârı), bütün enbiyânın (peygamberlerin) tevâtürle (yalan olması aklen imkânsız bir şekilde) haber verdikleri ve bütün sıddîkîn ve evliyânın icmâ‘ (fikir birliği) ile şehâdet ettikleri (şâhidlik yaptıkları) mükerrer (tekrar tekrar söylediği) va‘d ve vaîd-i İlâhîsini (mükâfât ve cezâ va‘dlerini) yerine getirmeyip, hâşâ, acz ve cehlini göstersin?
Hâlbuki va‘d ve vaîdinde bulunduğu emirler (işler), kudretine hiç ağır gelmez. Pek hafif ve pek kolay! Geçmiş baharın hesabsız mevcûdâtını (varlıklarını), gelecek baharda kısmen aynen, kısmen mislen (benzerleriyle) iâdesi kadar kolaydır. Îfâ-yı va‘d (va‘din yerine getirilmesi) ise, hem bize, hem her şeye, hem kendisine, hem saltanat-ırubûbiyetine pek çok lâzımdır. Hulfü’l-va‘d (va‘dinden dönmek) ise, hem izzet-i iktidârına zıddır, hem ihâta-i ilmiyesine (her şeyi kuşatan ilmine) münâfîdir (terstir).” (Zülfikār, 10. Söz, 32)

[326] Bu âyetin nüzûl sebebi olarak biri genel biri özel iki vecih rivâyet edilmiştir. Genel manâsıyla sû’-i kasd niyetiyle ellerini uzatan kavimden murâd müşrikler, özel manâsıyla ise Benî Nadr yahûdileridir. (Elmalılı, c.2, 1595)

[327] “İnsan zaîfdir, belâları çok. Fakirdir, ihtiyâcı pek ziyâde. Âcizdir, hayat yükü pek ağır. Eğer Kadîr-i zü’l-Celâl’e (celâl sâhibi, kudreti sonsuz olan Allah’a) dayanıp tevekkül etmezse (güvenmezse) ve i‘timâd edip teslîm olmazsa, vicdânı dâim azâb içinde kalır. Semeresiz (netîcesiz) meşakkatler, elemler, teessüfler onu boğar. Ya sarhoş veya canavar eder.” (Sözler, 6. Söz, 16)
“Tevekkül (Allah’a güvenerek işin sonunu ona bırakmak), esbâbı (sebebleri) bütün bütün reddetmek değildir. Belki esbâbı dest-i kudretin (Allah’ın kudretinin) perdesi bilip riâyet ederek (uyarak) esbâba teşebbüs ise, bir nevi‘ duâ-yı fiilî telakkî ederek, müsebbebâtı (netîceleri) yalnız Cenâb-ı Hakk’tan istemek ve netîceleri O’ndan bilmek ve O’na minnetdâr olmaktan ibârettir.” (Sözler, 23. Söz, 104)

[328] “Tevrât, İncîl ve Zebûr’un ibâreleri, Kur’ân gibi i‘câzları olmadığından, hem mütemâdiyen (sürekli) tercüme tercüme üstüne olduğundan pek çok yabânî kelimeler içlerine karıştı. Hem müfessirlerin (tefsîr edenlerin) sözleri ve yanlış te’villeri (îzahları), onların âyetleriyle iltibâs edildi (karıştırıldı). Hem bazı nâdânların (kendini bilmezlerin) ve bazı ehl-i garazıntahrîfâtı (düşman olanların kalem karıştırmaları) da ilâve edildi.
Şu sûrette o kitablarda tahrîfât ve tağyîrât (bozmalar ve değiştirmeler) çoğaldı. Hattâ Şeyh Rahmetullâh-i Hindî, allâme-i meşhûr, kütüb-i sâbıkanın (geçmiş kitabların) binler yerde tahrîfâtını, keşişlerine ve yahudi ve nasârâ (hristiyan) ulemâsına isbât ederek, iskât etmiş (susturmuş).” (Zülfikār, 19. Mektûb, 67)

açıklıyor, birçoğunu da (açıklamıyor) affediyor. Doğrusu size Allah'dan bir nûr ve apaçık bir Kitab (Kur'ân) gelmiştir.
16. Rızâsına uyanları Allah onunla selâmet yollarına eriştirir, onları izni ile zulümâttan (küfür karanlıklarından) nûra (îmâna) çıkarır ve onları dosdoğru bir yola hidâyet eder.[329]
17. "Andolsun ki, şübhesiz Allah, o Meryemoğlu Mesîhdir!" diyenler kâfir olmuşlardır! De ki: "Peki (Allah, sizin ilâh olarak düşündüğünüz) Meryemoğlu Mesîh'i, annesini ve yeryüzündekilerin hepsini helâk etmek istese, Allah'a karşı kim bir şeye mâlik olabilir? Hem göklerin ve yerin ve ikisi arasında bulunanların mülkü Allah'ındır.[330] (O) ne dilerse yaratır." Çünki Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
18. Hâlbuki yahudiler ve hristiyanlar: "Biz, Allah'ın oğulları ve sevdikleriyiz!" dedi(ler). De ki: "Öyleyse (Allah), günahlarınız yüzünden size niçin azâb ediyor? Bil'akis siz, (O'nun) yarattığından bir insansınız."[331] (O,) dilediği kimseye (hikmetine binâen kendi lütfundan) mağfiret eder, dilediği kimseye de (hak ettiği üzere) azâb eder. Hem göklerin ve yerin ve ikisi arasında bulunanların mülkü Allah'ındır. Nihâyet dönüş ancak O'nadır.
19. Ey ehl-i kitab! Peygamberlerin arası kesildiği bir sırada (fetret devrinden sonra) şübhesiz size Resûlümüz (Muhammed) geldi, (dînin hükümlerini) size açıklıyor; tâ ki (hesab gününde): "Bize ne bir müjdeleyici, ne de bir korkutucu geldi!" demeyesiniz! İşte gerçekten size bir müjdeleyici ve (aynı zamanda) bir korkutucu gelmiştir. Ve Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
20. Bir zaman da Mûsâ, kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Allah'ın üzerinize olan ni'metini hatırlayın! Hani içinizde peygamberler kıldı ve sizi hükümdarlar yaptı. Hem âlemlerden hiçbirine vermediğini size verdi."
21. "Ey kavmim! Allah'ın size (vatan olarak) yazdığı Arz-ı Mukaddes'e (Kudüs'e) girin ve (düşmandan korkarak) arkanıza dönmeyin; yoksa (dünya ve âhirette) zarara uğramış kimseler olursunuz."
22. (Onlar:) "Ey Mûsâ! Şübhe yok ki orada zorbalar topluluğu vardır. Bu yüzden doğrusu biz, (onlar) oradan çıkmadıkları müddetçe oraya aslâ girmeyiz! Fakat oradan çıkarlarsa, gerçekten biz de (oraya) girecek kimseleriz" dediler.
23. (Allah'dan) korkanlardan, Allah'ın kendilerine ni'met verdiği (emre uymayınasîb ettiği) iki adam (Yûşa' ile Kâleb) şöyle dedi: "Onların üzerine (şehrin) kapı(sın)dan girin! İşte oraya bir girdiniz mi, artık şübhesiz siz gālib kimselersinizdir; artık (gerçekten) mü'minler iseniz, o hâlde ancak Allah'a tevekkül edin!"[332]

---

[329] "Kur'ân, bil-âyân (açıkça) ve şübhesiz, saâdet-i dâreyne îsâl eder (iki cihan saâdetine ulaştırır), beşeri ona sevk eder. Kimin şübhesi varsa, bir def'a Kur'ân'ı okusun, dinlesin, ne diyor? Hem Kur'ân'ın verdiği meyveler hem mükemmeldir, hem hayatdardır (canlıdır). Öyle ise, Kur'ân ağacının kökü hakîkattedir, hayatdardır. Çünki meyvenin hayâtı, ağacın hayâtına delâlet eder (delîl olur). İşte bak! Her asırda ne kadar asfiyâ ve evliyâ gibi mükemmel ve kâmil zîhayat ve zînûr (canlı ve nûrlu) meyveleri vermiş." (Zülfikār, 19. Mektûb, 88)

[330] "Şu kâinâtın mâlik ve mutasarrıf-ı hakîkîsi (gerçek sâhibi ve hâkimi), ma'bud ve mahbûb-ı hakîkîsi (gerçek ibâdete lâyık olanı ve sevgilisi) o Zât olabilir ki, gece gündüzü, kış ve yazı, dünya ve âhireti, bir kitâbın sahîfeleri gibi suhûletle (kolaylıkla) çevirir,yazar, bozar, değiştirir. Bütün bunlara hükmeder." (Sözler, 9. Söz, 30)

[331] "(Kur'ân) Ehl-i dalâletin bütün aksâmını (kısımlarını) susturur ve şübehâtın (şübhelerin) bütün menşe'lerini (çıkış yollarını) kapatır. Ehl-i dalâlet (haktan sapanlar) için, içine girip saklanacak şeytânî bir delik bırakmıyor, kapatıyor. Altına girip gizlenecek bir perde-i dalâlet bırakmıyor, yırtıyor. Yalanlarından hiçbir yalanı bırakmıyor, başını eziyor." (Zülfikār, 25. Söz, 19)

[332] "Îmân tevhîdi (Allah u Teâlâ'yı bir olarak kabûl etmeyi), tevhid teslîmi, teslim tevekkülü (Allah'a güvenerek işin sonunu O'na bırakmayı), tevekkül saâdet-i dâreyni iktizâ eder (iki cihan saâdetini gerektirir). Fakat yanlış anlama! Tevekkül, esbâbı (sebebleri) bütün bütün reddetmek değildir. Belki esbâbı, dest-i kudretin (Allahu Teâlâ'nın kudretinin) perdesi bilip riâyet ederek esbâba teşebbüs ise, bir nevi' duâ-yı fiilî telakkî ederek, müsebbebâtı (sebeble meydana gelenleri) yalnız Cenâb-ı Hakk'tan istemek ve netîceleri ondan bilmek ve O'na minnetdâr olmaktan ibârettir." (Sözler, 23. Söz, 104)

24. (İsrâiloğulları:) “Ey Mûsâ! Doğrusu biz, (onlar) orada bulundukları müddetçe, oraya ebedî olarak aslâ girmeyiz; onun için sen, Rabbinle git, artık (onlarla) ikiniz savaşın, doğrusu biz (onlarla harb etmektense) burada (bu Tih Sahrâsında) oturacak olan kimseleriz” dediler.
25. (Mûsâ:) “Rabbim! Şübhe yok ki ben, kendimden ve kardeşimden başkasına sâhib olamıyorum; bu sebeble bizimle bu fâsıklar topluluğunun arasını ayır!” dedi.
26. (Allah:) “Artık şübhesiz orası (arz-ı mukaddes) onlara kırk yıl haram kılınmıştır.[333] O yerde (Tih çölünde) şaşkın şaşkın dolaşacaklardır, bu yüzden o fâsıklar topluluğuna üzülme!” buyurdu.[334]
27. (Ey Resûlüm!) Onlara, Âdem’in iki oğlunun (Hâbil ile Kābil’in) haberini de hakkıyla oku! Hani birer kurban takdîm etmişlerdi de birisinden (Hâbil’den) kabûl edilmiş, diğerinden (Kābil’den) ise kabûl edilmemişti.[335] (Kābil, Hâbil’e:) “Seni mutlakā öldüreceğim!” dedi. (Hâbil ise:) “Allah, ancak takvâ sâhiblerinden (amellerini) kabûl buyurur” dedi.
28. “Yemîn olsun ki, eğer beni öldürmek için bana elini (kötü bir niyetle) uzatsan da, ben seni öldürmek için elimi sana uzatıcı değilim. Şübhesiz ki ben, âlemlerin Rabbi olan Allah’dan korkarım.”
29. “Doğrusu ben isterim ki, (sen) kendi günâhın ile benim günâhımı da yüklenesin de ateşin ehlinden olasın! İşte zâlimlerin cezâsı budur!”
30. Nihâyet nefsi ona kardeşini öldürmeyi hoş (ve kolay) gösterdi de onu öldürdü; bu yüzden hüsrâna uğrayanlardan oldu.
31. Sonra Allah, ona kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için, yeri eşeleyen bir karga gönderdi. (Bunun üzerine Kābil:) “Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini gömmekten âciz mi kaldım?” dedi. Böylece (bunu bilmediğine) pişman olan kimselerden oldu.
32. Bundan dolayıdır ki, İsrâiloğullarına (Tevrâtta) şöyle yazmıştık: “Kim bir kimseyi, bir kimseye veya (o kimsenin) yeryüzünde bir fesad (çıkarmakta olmasın)a karşılık olmaksızın (ölüm cezâsını gerektiren bir suçu olmadığı hâlde) öldürürse, o takdirde bütün insanları öldürmüş gibidir.[336] Kim de onun (bir insanın) hayâtını kurtarırsa, o takdirde bütün insanların hayâtını kurtarmış gibidir.” Hem celâlim hakkı için, peygamberlerimiz onlara apaçık delillerle geldiler. Sonra doğrusu onlardan birçoğu, bunların ardından yeryüzünde gerçekten haddi aşan kimselerdir.

---

[333] Bu kırk yılın sonunda, Mûsâ (AS)’ın yerine geçen Yûşa‘ (AS), Filistin’i fethetmiştir. (Celâleyn Şerhi, c. 2, 207)

[334] “Herkes her vakit bütün Kur’ân’ı okumağa muktedir olamaz. Fakat bir sûreye gāliben (çoklukla) muktedir olur. Onun için en mühim makāsıd-ı Kur’âniye (Kur’ânî gāyeler) ekser uzun sûrelerde derc edilerek (yerleştirilerek) her bir sûre, bir küçük Kur’ân hükmüne geçmiş. Demek hiçkimseyi mahrûm etmemek için tevhid ve haşir ve Kıssa-i Mûsâ gibi bazı maksadlar tekrâr edilmiş.” (Zülfikār, 19. Mektûb, 101)

[335] Aralarındaki anlaşmazlıkta haklı olanı belirlemek gāyesiyle, her iki kardeş de birer kurban kestiler. Hâbil’in kestiği kurbanın makbûl olduğuna bir delil olarak gökten bir ateş indirildi ve kurbanını yaktı. (Beyzâvî, c. 1, 263)
“(Kur’ân) mâzî (geçmiş) zamânının vukūâtından, Hazret-i Âdem’in hılkat-i cesedinden (yaratılışından),iki oğlunun kavgasından tâ Tûfân’a, tâ kavm-i Fir‘avun’un garkına (boğulmasına), tâ ekser enbiyânın (peygamberlerin) mühim hâdisâtına (hâdiselerine) kadar (...) bütün mebâhis-i esâsiyeyi ve mühimmeyi (temel ve mühim mevzû‘ları) öyle bir tarzda beyân eder ki, o beyan, bütün kâinâtı bir saray gibi idâre eden ve dünyayı ve âhireti iki oda gibi açıp kapayan ve zemin bir bahçe ve semâ, misbahlarıyla (kandilleriyle) süslendirilmiş bir dam gibi tasarruf eden ve mâzî ve müstakbel (geçmiş ve gelecek), bir gece ve gündüzgibi nazarına karşı hazır iki sahîfe hükmünde temâşâ (seyr) eden ve ezel ve ebed, dün ve bugün gibi silsile-i şuûnâtın (hâdiseler zincirinin) iki tarafı birleşmiş, ittisâl peydâ etmiş (bağlanmış) bir sûrette bir zamân-ı hâzır gibi onlara bakan bir Zât-ı zü’l-Celâl’e yakışır bir tarz ı beyândır (ifâde şeklidir).” (Zülfikār, 25. Söz, 28-29)

[336] “Âyetin ma‘nâ-yı işârîsiyle, bir ma‘sûmun hakkı, bütün halk için dahi ibtâl edilmez. Bir ferd dahi, umûmun selâmeti için fedâ edilmez. Cenâb-ı Hakk’ın nazar-ı merhametinde hak haktır, küçüğüne büyüğüne bakılmaz. Küçük, büyük için ibtâl edilmez. Bir cemâatin selâmeti için, bir ferdin rızâsı bulunmadan hayâtı ve hakkı fedâ edilmez. Hamiyet (fedâkârlık) nâmına, rızâsı ile olsa, o başka mes’eledir.” (Mektûbât, 15. Mektûb, 42-43)

33. Allah'a ve peygamberine karşı savaşan ve yeryüzünde fesad çıkarmaya çalışanların cezâsı, ancak (birini öldürmüşlerse, kendilerinin de) öldürülmeleri veya (malını da alarak öldürmüşlerse) asılmaları veya (sâdece mallarını zorla almışlarsa) elleri ile ayaklarının çaprazlama kesilmesi veya (tehdidle insanları korkutmuşlarsa, bulundukları) yerden sürgün edilmeleridir! Bu, onlara dünyada bir rezilliktir, âhirette ise onlar için (pek) büyük bir azab vardır!
34. Ancak, (siz) kendilerini ele geçirmezden önce tevbe edenler müstesnâ. Artık bilin ki şübhesiz Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
35. Ey îmân edenler! Allah'dan sakının! O'na (yaklaşmaya) vesîle arayın ve (O'nun) yolunda cihâd edin ki kurtuluşa eresiniz.[337]
36. Şübhesiz o inkâr edenler, yeryüzünde ne varsa tamâmı ve bununla berâber bir o kadarı daha gerçekten kendilerinin olsa da, kıyâmet gününün azâbına karşı onu fedâ etseler, (yine) kendilerinden kabûl edilmez.[338] Onlar için (çok) elemli bir azab vardır!
37. Ateşten çıkmak isterler; fakat onlar ondan çıkacak kimseler değildirler. Çünki onlar için dâimî bir azab vardır.
38. Hem hırsızlık eden erkek ve hırsızlık eden kadın yok mu, yaptıklarına bir cezâ, Allah'dan bir azâb olmak üzere onların (sağ) ellerini kesin![339] Çünki Allah, Azîz (kudreti dâimâ gālib gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
39. Fakat kim zulmünden (yaptığı hırsızlıktan) sonra tevbe edip (hâlini) ıslâh ederse, artık şübhesiz Allah onun tevbesini kabûl eder. Muhakkak ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
40. Bilmez misin ki şübhesiz göklerin ve yerin mülkü ancak Allah'ındır; dilediği kimseye (hak ettiği üzere) azâb eder, dilediği kimseye de (kendi lütfundan) mağfiret eder! Çünki Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
41. Ey Peygamber! Kalbleri îmân etmediği hâlde, ağızlarıyla "Îmân ettik" diyenlerden ve yahudi olanlardan küfürde koşuşanlar, seni üzmesin! (Onlar sana, aslında sâdece) yalancılık etmek için

---

[337] Cihâd gibi hâdiseleri kendi şefkatine sığıştırmamak ve te'vîle sapmak hakkında bakınız; (Al-i imran Suresinin 116. Ayetinin haşiyesi)

[338] "Herkesin îman mukābilinde (karşılığında) bu zemin yüzü kadar bağlar ve kasırlar ile müzeyyen (süslü) ve bâkî ve dâimî bir tarla ve mülkü kazanmak veya kaybetmek da'vâsı başına açılmış. Eğer îman vesîkasını sağlam elde etmezse kaybedecek. Ve bu asırda, maddiyyunluk (maddecilik) tâûnuyla (vebâsıyla) çoklar o da'vâsını kaybediyor. Hattâ bir ehl-i keşif ve tahkik, bir yerde kırk vefiyâttan (ölümden) yalnız birkaç tânesi kazandığını sekerâtta (ölüm ânında) müşâhede etmiş (görmüş); ötekiler kaybetmişler!
Acabâ bu kaybettiği da'vânın yerini, bütün dünya saltanatı o adama verilse doldurabilir mi? İşte o da'vâyı kazandıracak olan hizmetleri ve yüzde doksanına o da'vâyı kaybettirmeyen hârika bir da'vâ vekîlini o işte çalıştıran vazîfeleri bırakıp, ebedî dünyada kalacak gibi âfâkî mâlâya'niyât (boş şeyler) ile iştigâl etmek (meşgûl olmak) tam bir akılsızlık(tır.)" (Asâ-yı Mûsâ, 4. Mes'ele, 12)

[339] Bu cezânın tatbîk edilmesi bazı şartlara bağlıdır: Hırsız, âkıl-bâliğ olmalı, kör veya sağır olmamalı, çalınan malın sâhibi ile aralarında ebeveyn-çocuk veya karı koca yâhut ortaklık münâsebeti olmamalı, çalınan mal alel'âde, kıymetsiz veya çabuk bozulur cinsten olmamalı, hırsızlık eden kimse çok maddî sıkıntı çeken zarûret hâlindeki birisi olmamalı (ki Hz. Ömer (ra), kıtlık zamanında hırsızlık cezâsını uygulamamıştır) ve malı korunan bir yerden çalmış olmalıdır. (Bilmen, c. 2, 765)
"Bir hırsız, elini başkasının malına uzattığı dakîkada hadd-i şer'înin icrâsını (İlâhi cezânın yerine getirilmesini) tahattur eder (hatırlar), arş-ı İlâhîden nâzil olan emir hatırına gelir. Îmânın hâssasıyla (husûsiyetiyle) kalbin kulağıyla, kelâm-ı ezelîden gelen ve hırsızın elinin i'dâmına (kesileceğine) hükmeden, وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا اَيْدِيَهُمَا [Hırsızlık eden erkek ve hırsızlık eden kadın yok mu, onların (sağ) ellerini kesin!] âyetini hissedip işitir gibi, îman ve i'tikādı heyecâna ve hissiyyât-ı ulviyesi (yüksek hisleri) harekete gelir. Rûhun etrâfından, vicdânın derin yerlerinden o sirkat meyelânına (hırsızlık meyline) hücum gibi bir hâlet-i rûhiye (ruh hâli) hâsıl olur. Nefis ve hevesten gelen meyelân (meyiller) parçalanır, çekilir. Git gide o meyelân bütün bütün kesilir. Çünki yalnız vehim ve fikir değil, belkima'nevî kuvveleri, akıl, kalb ve vicdan birden o hisse, o hevese hücûm eder, hadd-i şer'îyi tahattur ile ulvî zecir (yasaklama) ve vicdânî bir yasakçı, o hissin karşısına çıkar, susturur." (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 430)

çokça kulak verenlerdir; sana gelmeyen diğer bir kavim için (câsusluk yapmak üzere) can kulağıyla dinleyicidirler. (Kitab'daki) kelimeleri yerlerin(e konulduk)tan sonra değiştirirler. (Üstelik) "Şâyet size bu (hüküm, değiştirdiğimiz gibi) verilirse onu hemen alın, eğer o verilmezse o hâlde (almaktan) sakının!" derler. Böylece Allah kimin (kendi amelindeki ısrârı yüzünden) fitneye düşmesini isterse, artık sen Allah'(dan gelecek azâb)a karşı, onun lehine aslâ hiçbir şeye mâlik olamazsın! İşte onlar öyle kimselerdir ki, Allah (o isyanları sebebiyle) onların kalblerini temizlemek istememiştir. Onlar için dünyada bir rezillik vardır; âhirette ise onlar için (pek) büyük bir azab vardır!

42. Onlar (o münâfıklar ve yahudiler) yalancılık etmek için can kulağıyla dinleyenler, (ve rüşvet alıp) dâimâ haram yiyenlerdir. Fakat sana gelirlerse, artık aralarında hüküm ver veya onlardan yüz çevir! Şâyet onlardan yüz çevirirsen, o takdirde sana aslâ hiçbir zarar veremezler. Ama hüküm verirsen, artık aralarında adâletle hükmet! Çünki Allah, adâletli olanları sever.[340]

43. Peki içinde Allah'ın hükmü (recim emri) bulunan Tevrât yanlarında olduğu (ve sana inanmadıkları) hâlde, nasıl seni hakem yapıyorlar (da) sonra bunun ardından (senin hükmünden) yüz çeviriyorlar? Çünki onlar mü'min kimseler değillerdir.

44. İçinde bir hidâyet ve bir nûr bulunan Tevrât'ı muhakkak ki biz indirdik. (Allah'a) teslîm olmuş peygamberler, yahudi olanlara onunla (Tevrât'la) hüküm verirlerdi; Allah'ın Kitâbı'nı muhâfazaya me'mur edilmeleri sebebiyle Rabbânîler (ilim ve ihlâsla kulluk ederek Rabb'e mensub olan kimseler) ve ahbâr (ilim sâhibi zâtlar) da (onunla hüküm verirlerdi); çünki (onlar,) ona gözcülük eden (tahriften koruyan) kimseler idiler. (Ey yahudiler!) O hâlde insanlardan korkmayın; ancak benden korkun ve âyetlerimi az bir fiyata (geçici dünya menfaatleri mukābilinde) satmayın! (Tevrât'ı tahrîf etmeyin!) Artık kim Allah'ın indirdiğiyle (inkâr ederek) hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.[341]

45. Hem onda (Tevrât'ta, yahudilerin) üzerlerine: "Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak ve dişe diş; yaralara ise (karşılıklı) kısas (vardır)!" diye yazdık. Fakat kim bunu (kısas hakkını) bağışlarsa, o takdirde bu onun (günahları) için bir keffâretolur. Kim de (inandığı hâlde aksini yaparak) Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.

46. Ardından da onların (o peygamberlerin) izleri üzerine, kendinden önceki Tevrât'ı tasdîk edici olarak Meryemoğlu Îsâ'yı gönderdik. Ona da içinde bir hidâyet ve bir nûr bulunan, ve kendinden önceki Tevrât'ı tasdîk edici, takvâ sâhibleri için de bir hidâyet ve bir nasîhat olan İncîl'i verdik.

47. Ve İncîl ehli, Allah'ın onda indirdiğiyle hükmetsin (diye buyurduk)! Artık kim (inandığı hâlde amel etmeyerek) Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar fâsıkların ta kendileridir.

48. (Habîbim, yâ Muhammed!) Sana da Kitâb'ı (Kur'ân'ı), kendinden önceki kitab(lar)ı tasdîk edici ve on(lar)a bir şâhid olarak hak ile indirdik; öyleyse onların (ehl-i kitâbın) arasında Allah'ın indirdiğiyle hüküm ver ve sana gelmiş olan haktan (dönerek) onların arzularına uyma! (Ey insanlar!) Sizden her biri(niz) için (her peygamberin devrine âid) bir şeriat ve bir yol kıldık.[342]

---

[340] Rivâyetlere göre Resûlullah (ASM) önceleri, hakemlik için kendisine gelen ehl-i kitab hakkında hüküm verip vermeme husûsunda serbest bırakılmıştı. Daha sonra 49. âyette geçen "Onların arasında Allah'ın indirdiğiyle hükmet!" emri, bu serbestliği kaldırmıştır. (Nesefî, c. 1, 411)

"Saâdet-i beşeriye (insanlığın saâdeti), dünyada adâlet ile olabilir. Adâlet ise doğrudan doğruya Kur'ân'ın gösterdiği yol ile olabilir." (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 431)

[341] Bu âyetle, 45. ve 47. âyetlerde geçen "kâfirler, zâlimler ve fâsıklar" sıfatlarından birincisi, inkâr edenleri; diğer ikisi ise, îmânı olduğu hâlde bunun gereğini yapmayan kimseleri ifâde eder. Zirâ Hz. İkrime (ra)'den gelen rivâyete göre, "Onlar kâfirlerin ta kendileridir" ta'bîri, hem kalben hem de lisânen ilâhi hükümleri inkâr edenleri içine alır. Hâlbuki Allah'ın hükümlerini kalbiyle bilip, lisânıyla da bunu ikrâr ettiği hâlde buna zıt olan amelleri işleyen kimseler yâni zâlimler ve fâsıklar, aslında Allah'ın indirdiği ile hükmetmiş ama onu bi'l-fiil yapmamış olurlar. Dolayısıyla böyle kimseler sırf bu amellerinden dolayı kâfirler sınıfına dâhil olmazlar. (Râzî, c. 6/12, 6-13)

[342] "Enbiyâ-yı sâlife (geçmiş peygamberler) zamânında, tabakāt-ı beşeriye (insanlık tabakaları) birbirinden çok uzak ve seciyeleri (ahlâkları) hem bir derece kaba, hem şiddetli ve efkârca ibtidâî (fikirleri basit) ve bedeviyete

Hâlbuki Allah dileseydi, elbette sizi (baştan beri bir din üzere) tek bir ümmet yapardı; fakat size verdiği şeylerle (muhtelif zamanlarda, muhtelif şeriatlarla) sizi imtihan etmek için (böyle yaptı); öyleyse hayırlı işlerde yarışın! Hep berâber dönüşünüz ancak Allah'adır; artık hakkında ihtilâfa düşmekte olduğunuz şeyleri size (O) bildirecektir.
49. (Ey Resûlüm!) Hem (o kitâbı,) onların arasında Allah'ın indirdiğiyle hükmet ve onların arzularına uyma ve Allah'ın sana indirdiği şeylerin (hükümlerin) bir kısmından seni şaşırtmalarından sakın diye (indirdik). Buna rağmen (sana indirilen hükümden) yüz çevirirlerse, artık bil ki Allah ancak, onlara bazı günahları yüzünden bir musîbet vermekistiyor. Ve şübhesiz ki insanların birçoğu, gerçekten fâsıktırlar.[343]
50. Yoksa câhiliye hükmünü mü istiyorlar? Artık kat'î olarak îmân edecek bir kavim için, Allah'dan daha güzel kim hüküm verebilir?
51. Ey îmân edenler! Yahudileri ve hristiyanları (yahudilik ve hristiyanlık cihetiyle)dostlar edinmeyin![344] Onlar birbirinin yârânıdırlar. Buna rağmen içinizden kim onları dost edinirse, artık şübhesiz o, onlardandır. Muhakkak ki Allah, zâlimler topluluğunu (inkârlarındaki ısrarları sebebiyle) hidâyete erdirmez.
52. Şimdi kalblerinde bir hastalık (bir nifak) bulunanların: "Bize bir belâ gelmesinden korkuyoruz!" diyerek, (kâfirleri dost edinmek için) onların arasında koşuştuklarını görürsün. Fakat, umulur ki Allah, (peygamberine) zafer veya (münâfıklar hakkında) katından bir emir getirir de (onlar) içlerinde gizlediklerine pişmân olan kimseler olurlar.
53. Îmân edenler ise (ehl-i kitâba dostluk gösteren münafıkların hâllerine şaşarak) şöyle derler: "Doğrusu kendilerinin, gerçekten sizinle berâber olduklarına bütün güçleriyle Allah'a yemîn edenler bunlar mıdır?" Onların amelleri boşa gitmiş, artık hüsrâna uğrayan kimseler olmuşlardır.
54. Ey îmân edenler! Sizden kim dîninden dönerse (bilsin ki), Allah ileride (onların yerine) öyle bir kavim getirir ki, (O) onları sever; ve (onlar da) O'nu severler; (o bahtiyâr insanlar) mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı şiddetlidirler! Allah yolunda cihâd ederler ve hiçbir dil uzatanın kınamasından korkmazlar![345] İşte bu, Allah'ın bir ihsânıdır ki, onu (kendi

---

(göçebeliğe) yakın olduğundan, o zamandaki şeriatlar, onların hâline muvâfık bir tarzda ayrı ayrı gelmiştir. Hattâ bir kıt'ada bir asırda, ayrı ayrı peygamberler ve şeriatlar bulunurmuş. Sonra âhir zaman peygamberinin gelmesiyle, insanlar güyâ ibtidâî (ilkokul) derecesinden, idâdiye (lise) derecesine terakkî ettiğinden (yükseldiğinden), çok inkılâbât ve ihtilâtât (değişiklikler ve karışıklıklar) ile akvâm-ı beşeriye (insan kâvimleri) bir tek ders alacak, bir tek muallimi dinleyecek, bir tek şeriatla amel edecek vaziyete geldiğinden, ayrı ayrı şeriata ihtiyaç kalmamıştır, ayrı ayrı muallime de lüzum görülmemiştir." (Sözler, 27. Söz, 158)

[343] Yahudi elebaşıları, aralarında anlaşarak: "Gelin Muhammed'e gidelim de onu dîninden döndürelim" diyerek ona vardılar ve: "Yâ Muhammed! Biz, yahudilerin eşraf ve ulemâsıyız. Aramızda ihtilâf ve düşmanlık vardır. Muhâkeme için sana gelelim, eğer hasmımız aleyhine ve bizim lehimize hüküm verirsen, sana îmân edip diğer yahudileri de kendimize tâbi' ederiz" dediler. Habîb-i Ekrem (ASM) onların bu tekliflerini, Cenâb-ıHakk'ın lütfuyla, kabûlden sakındı. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. (Celâleyn Şerhi, c. 2, 235)

[344] "Zamân-ı saâdette (Peygamber Efendimiz Aleyhissalâtü Vesselâm devrinde), bir inkılâb-ı azîm-i dînî vücûda geldi (büyük bir dînî inkılâb oldu). Bütün ezhânı (zihinleri) nokta-i dîne çevirdiğinden, bütün muhabbet ve adâveti (düşmanlığı) o noktada toplayıp, muhabbet ve adâvet ederlerdi. Onun için, gayr-ı müslimlere olan muhabbetten nifak (münâfıklık) kokusu geliyordu." (Mektûbât, Münâzarât, 359)

[345] "İşte ey ehl-i Kur'ân olan şu vatanın evlâdları! Altı yüz sene değil, belki Abbâsîler zamânından beri bin senedir Kur'ân-ı Hakîm'in bayrakdârı olarak bütün cihâna karşı meydan okuyup, Kur'ân'ı i'lân etmişsiniz. Milliyetinizi, Kur'ân'a ve İslâmiyet'e kal'a yaptınız. Bütün dünyayı susturdunuz, müdhiş tehâcümâtı def' ettiniz, tâ يَأْتِي اللهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ اَذِلَّةٍ عَلَي الْمُؤْمِنِينَ اَعِزَّةٍ عَلَي الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ[Allah ileride (onların yerine) öyle bir kavim getirir ki, (O) onları sever; ve (onlar da) O'nu severler; (o bahtiyâr insanlar) mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı şiddetlidirler! Allah yolunda cihâd ederler!] âyetine güzel bir mâsadak (mazhar) oldunuz. Şimdi Avrupa'nın vefrenkmeşreb (Avrupa fikirli) münâfıkların desîselerine (hîlelerine) uyup, şu âyetin evvelindeki hitâba mâsadak olmaktan çekinmelisiniz ve korkmalısınız!" (Mektûbât, 26. Mektûb, 123)

lütfundan rızâsına yönelen kullarından) dilediğine verir. Çünki Allah, Vâsi‘ (ihsânı bol olan)dır, Alîm (hakkıyla bilen)dir.
55. Sizin dostunuz ancak Allah’dır, O’nun Resûlüdür ve (Allah’ın emrine) boyun eğen kimseler olarak namazı hakkıyla edâ eden ve zekâtı veren mü’minlerdir.
56. Böylece kim Allah’ı, peygamberini ve îmân edenleri dost edinirse, artık şübhesiz ki gālib gelecek olanlar, ancak Allah’ın tarafdarlarıdır.
57. Ey îmân edenler! Sizden önce kendilerine kitab verilenlerden, dîninizi alaya ve eğlenceye alanları ve kâfirleri dostlar edinmeyin! O hâlde (gerçek) mü’min kimseler iseniz, Allah’dan sakının!
58. Hem (siz ezan okuyarak) namaza çağırdığınız zaman, onu alaya ve eğlenceye alırlar. Bu, şübhesiz onların akıl erdirmeyen bir kavim olmalarındandır.
59. De ki: “Ey ehl-i kitab! Sırf Allah’a, bize indirilen (Kitâb)a ve daha önce indirilenlere îmân etmemizden ve şübhesiz sizin çoğunuzun fâsık kimseler olmanızdan dolayı mı bizden hoşlanmıyorsunuz?”[346]
60. De ki: “Allah katında cezâ cihetiyle bundan daha kötü olanı size haber vereyim mi? O kimse(ler) ki, Allah on(lar)a (küfür ve azgınlıkları sebebiyle) lâ‘net etmiş, üzer(ler)ine gazab etmiş, (aslında birer insan iken, sûretlerini değiştirerek) içlerinden maymunlar ve domuzlar ve tâğûta (Allah’ın yerine tuttukları başka şeylere) tapanlar yapmıştır.” İşte onlar, (âhirette) mevki‘ce daha kötü ve düz yolun ortasından (sapanların içinde) en çok sapmış olan kimselerdir.
61. Ve (yahudi münâfıkları) size geldikleri zaman: “Îmân ettik” derler; hâlbuki şübhesiz (yanınıza) küfürle girmişler yine onlar şübhesiz onunla çıkmışlardır. Hâlbuki Allah onların gizlemekte olduklarını en iyi bilendir.
62. Hem onlardan birçoğunun günah işlemede, düşmanlık yapmada ve haram yemelerinde koşuştuklarını görürsün. Yapmakta oldukları şey, gerçekten ne kötüdür![347]
63. (İçlerindeki) dindar insanların ve âlimlerin, onları, günah (söz) söylemelerinden ve haram yemelerinden men‘ etmeleri gerekmez miydi? İşleye geldikleri şey gerçekten ne kötüdür!
64. Hem yahudiler: “Allah’ın eli bağlıdır (cimridir)” dediler. (Hâşâ!) Dedikleri yüzünden (hayırlı işlerde) elleri bağlansın ve lâ‘nete uğrasınlar! Bil‘akis O’nun iki eli de açıktır; dilediği gibi (dilediği kimseye) karşılıksız verir.[348] Ve and olsun ki Rabbinden sana indirilen (bu Kur’ân), onlardan birçoğuna azgınlık ve küfrü artıracaktır. Böylece aralarına, kıyâmet gününe kadar (devâm edecek) düşmanlık ve kin bıraktık. Ne zaman harb için bir ateş yaktılarsa, Allah onu söndürmüştür (onları muvaffak kılmamıştır). Buna rağmen yeryüzünde fesad çıkarmaya çalışırlar. Hâlbuki Allah, fesad çıkaranları sevmez.

---

[346] Yahudilerden bir güruh Peygamber (ASM)’a gelip: “Sen, peygamberlerden kimleri tasdîk edersin?” dediler. Peygamberimiz (ASM), Bakara Sûresindeki 136. âyeti sonuna kadar okuyup, Îsâ (AS)’ı da saydığında, yahudiler onun peygamberliğini inkâr ederek: “Vallâhi sizin dîninizden beter ve şerli din bilmeyiz!” demeleri üzerine bu âyet nâzil oldu. (Celâleyn Şerhi, c. 2, 243)

[347] “(Yahudiler) hayât-ı ictimâiye-i beşeriyeyi (insanlığın ictimâî hayâtını) sarsan ve sa‘y-i ameli, sermâye ile (işçi ile işvereni) mübâreze ettirip (birbirine düşürüp) fukarâyı zenginlerle çarpıştıran, muzâaf ribâ (kat kat fâiz) yapıp bankaları te’sîse (kurmaya) sebebiyet veren ve hîle ve hud‘a ile cem‘-i mal eden (mal toplayan) o millet (o yahudiler) olduğu gibi, mahrum kaldıkları ve dâimâ zulmünü gördükleri hükûmetlerden ve gāliblerden intikamlarını almak için, her çeşit fesad komitelerine karışan ve her nevi‘ ihtilâle parmak karıştıran yine o millet olduğunu ifâde ediyor.” (Zülfikār, 25. Söz, 33)

[348] Burada geçen, “Allah’ın eli açık olması” gibi ifâdeler müteşâbih olup, bundan maksad cömertliktir. Yoksa el, ayak gibi insan uzuvlarından Allah-ü Teâlâ münezzehtir, uzaktır. (Nesefî, c. 1, 421)

“Evet, dünya yüzünü bu kadar müzeyyen masnûâtıyla (ziynetli eserleriyle) süslendirmek, ay ile güneşi lâmba yapmak, yeryüzünü bir sofra-i ni‘met ederek mat‘ûmâtın (yiyeceklerin) en güzel çeşitleriyle doldurmak, meyveli ağaçları birer kap yapmak, her mevsimde birçok def‘alar tecdîd etmek (yenilemek), hadsiz bir cûd ve sehâveti (cömertliği) gösterir.” (Zülfikār, 10. Söz, 20)

65. Bununla birlikte gerçekten ehl-i kitab, îmân edip (günahlardan) sakınsalardı, mutlakā kötülüklerini kendilerinden örterdik ve elbette onları Naîm Cennetlerine koyardık.
66. Ve eğer gerçekten onlar, Tevrât'ı, İncîl'i ve Rablerinden kendilerine indirilen (Kur'ân)ı hakkıyla tatbîk etselerdi, mutlakā üstlerinden (yağmurlar ve meyvelerle rızıklandırılırlar) ve ayaklarının altından (yetişen nice mahsûllerden) yerlerdi. İçlerinde (peygambere düşmanlıkta) aşırılığa kaçmayan bir ümmet vardır. Fakat onlardan birçoğu var ki, yapmakta oldukları şey ne kötüdür!
67. Ey peygamber! Rabbinden sana indirileni teblîğ et! Artık (bunu) yapmazsan, o takdirde O'nun (vahiy ile) gönderdiklerini teblîğ etmemiş olursun! Ve Allah, seni insanlardan muhâfaza edecektir.[349] Şübhe yok ki Allah, (inkârlarındaki ısrarları sebebiyle) kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmez.
68. De ki: "Ey ehl-i kitab! (Siz) Tevrât'ı, İncîl'i ve Rabbinizden size indirilen (Kur'ân)ı hakkıyla tatbîk etmedikçe, hiçbir şey (hiçbir hakîkat) üzere değilsiniz!" Ve and olsun ki Rabbinden sana indirilen (bu Kur'ân), onlardan birçoğuna azgınlık ve küfrü artıracaktır![350] Öyleyse o kâfirler topluluğu için üzülme!
69. Şübhesiz ki (zâhiren) îmân edenler, yahudi olanlar, sâbiîler[351] ve hristiyanlar yok mu, (onlardan) kim Allah'a ve âhiret gününe (hakîkaten) îmân edip sâlih amel işlerse, artık kendilerine bir korku yoktur ve onlar mahzûn olmazlar.
70. And olsun ki İsrâiloğullarının sağlam sözünü almış ve onlara peygamberlergöndermiştik. Ne zaman bir peygamber onlara nefislerinin hoşlanmadığı bir şeyi getirdi ise, bir kısmını yalanladılar, (Zekeriyyâ ve Yahyâ'ya yaptıkları gibi) bir kısmını da öldürüyorlardı.
71. Ve (yapmakta oldukları şeyler, kendileri için) bir musîbet olmayacak sandılar da (hakka karşı) kör oldular, sağır oldular; sonra Allah tevbelerini kabûl etti; sonra içlerinden birçoğu (yine) kör ve sağır kesildiler. Hâlbuki Allah, ne yaparlarsa hakkıyla görendir.
72. Celâlim hakkı için, "Şübhesiz Allah, ancak o Meryemoğlu Mesîh'dir!" diyenler kâfir olmuşlardır! Hâlbuki Mesîh (Îsâ, onlara) şöyle demişti: "Ey İsrâiloğulları! Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibâdet edin!"[352] Şu muhakkak ki, kim Allah'a şirk koşarsa, artık

---

[349] "Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın hıfzı ve ismeti (maddî ma'nevî musîbetlerden muhâfaza edilmesi) bir mu'cize-i bâhiredir (açık bir mu'cizedir). وَاللهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ[Ve Allah, seni insanlardan muhâfaza edecektir] âyet-i kerîmesinin hakîkat-i bâhiresi (açık hakîkati) çok mu'cizâtı gösterir. Evet, Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm çıktığı vakit, değil yalnız bir tâifeye, bir kavme, bir kısım ehl-i siyâsete veya bir dîne, belki umum pâdişahlara ve umum ehl-i dîne tek başıyla meydan okudu.
Hâlbuki onun amcası en büyük düşman ve kavim ve kabîlesi düşman iken, yirmi üç sene nöbetdarsız, tekellüfsüz, (zorlanmadan) muhâfazasız ve pek çok def'a sû'-i kasda ma'ruz kaldığı hâlde, kemâl-i saâdetle rahat döşeğinde vefât edip, mele-i a'lâya (en yüce meclise) çıkmasına kadar hıfz ve ismeti, وَاللهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِne kadar kuvvetli bir hakîkati ifâde ettiğini ve ne kadar metîn bir nokta-i istinad (sağlam bir dayanak noktası) olduğunu güneş gibi gösterir." (Zülfikār, 19. Mektûb, 62)

[350] "Fıskları (haktan ayrılmaları) sebebiyle, fâsıklar hakkında nûr nâra (ateşe), ziyâ zulmete inkılâb etmiştir (ışık, karanlığa dönmüştür). Evet şemsin (güneşin) ziyâsıyla, pis ve mülevves maddeler teaffün ederler (kokuşurlar), berbâd olurlar." (İşârâtü'l-İ'câz, 217)

[351] Âyet-i kerîmede geçen "sâbiîn" ta'bîri için, bakınız; (Bakara Suresinin 62. Ayetinin haşiyesi)

[352] "O Hâkim-i Mutlak (kâinâtın hâkimi) ve Âmir-i Müstakil (tek başına emreden) ve Vâhid-i Ehad (sıfatlarında ve zâtında bir olan Allah), bütün kâinâtın meyvesi olan insanı ve insanın en yüksek meyvesi olan şükür ve ibâdetini başka ellere verir mi? Bütün bütün hikmetine zıd olarak, netîce-i hılkati (yaratılışın netîcesini) ve semere-i kâinâtı (kâinâtın meyvesini) abes (faydasız) eder mi? Hâşâ ve kellâ! (Aslâ!)
Hem hikmetini ve rubûbiyetini (her şeyin Rabbi olduğunu) inkâr ettirecek bir tarzda mahlûkātın (yaratılmışların) ibâdetlerini başka ellere vermeye rızâ gösterir mi, hem hiç müsâade eder mi? Hem hadsiz derecede kendini sevdirmeyi ve tanıttırmayı ef'âliyle (fiilleriyle) gösterdiği hâlde, en mükemmel mahlûklarının şükür ve minnetdarlıklarını ve tahabbüb ve ubûdiyetlerini (sevgi göstermelerini ve kulluklarını) başka esbâba (sebeblere) vermekle kendini unutturup, kâinâttaki makāsıd-ı âliyesini (yüksek maksadlarını) inkâr ettirir mi?" (Lem'alar, 23. Lem'a, 199)

şübhesiz Allah, ona Cenneti haram kılmıştır ve onun varacağı yer ateştir! Zâlimler için hiçbir yardımcı da yoktur.
73. Şânım hakkı için, "Allah, üçün (üç ilâhın) üçüncüsüdür" diyenler (teslis akîdesine inanan hristiyanlar) kâfir olmuşlardır! Hâlbuki tek bir İlâhdan başka hiçbir ilâh yoktur! Buna rağmen eğer söylediklerinden vazgeçmezlerse, içlerinden inkâr edenlere mutlakā (çok) elemli bir azab dokunacaktır!
74. Onlar hâlâ Allah'a tevbe edip, O'ndan mağfiret dilemeyecekler mi? Hâlbuki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
75. Meryemoğlu Mesîh (Îsâ), ancak bir peygamberdir. Şübhesiz ondan önce (de) peygamberler gelip geçmiştir. Annesi (Meryem) ise, çok doğru bir kadındır. İkisi (de her insan gibi) yemek yerlerdi! (Nasıl ilâh olabilirler?) Bak, onlara âyetleri nasıl açıklıyoruz; sonra (yine) bak, (haktan) nasıl çevriliyorlar!
76. De ki: "Allah'ı bırakıp, sizin için ne bir zarar ne de bir faydaya mâlik olmayan şeylere mi tapıyorsunuz?" Hâlbuki, Semî' (hakkıyla işiten), Alîm (her şeyi bilen) ancak Allah'dır.[353]
77. De ki: "Ey ehl-i kitab! Dîninizde haksız yere haddi aşmayın ve (sizden) daha evvel gerçekten dalâlete düşmüş, birçoklarını da saptırmış hem (kendileri de) düz yolun ortasından şaşmış bir kavmin arzularına uymayın!"
78. İsrâiloğullarından inkâr edenler, Dâvûd'un ve Meryemoğlu Îsâ'nın diliyle lâ'net edildiler. Bu (lâ'net, onların) isyân etmeleri ve haddi aşıyor olmaları yüzündendir.
79. O yaptıkları kötülükten birbirlerini men' etmezlerdi. Yapmakta oldukları şey hakîkaten ne kötü idi!
80. Onlardan birçoğunun, (sana ve mü'minlere olan kızgınlıklarından dolayı) inkâr edenlerle dostluk ettiklerini görürsün. Nefislerinin kendileri için takdîm ettiği (amel) ne kötüdür ki (bu amelleri yüzünden), Allah onlara gazab etmiştir ve onlar, o azâb içinde ebedî olarak kalıcıdırlar.
81. Hem Allah'a, peygambere ve ona indirilen (Kur'ân)a îmân ediyor olsalardı, onları (o kâfirleri) dostlar edinmezlerdi; fakat onlardan birçoğu (dinden çıkmış) fâsık kimselerdir.
82. Îmân edenlere düşmanlık cihetiyle insanların en şiddetlisi (olarak), elbette yahudileri ve (Allah'a) ortak koşanları bulacaksın! Îmân edenlere sevgi cihetiyle onların en yakını (olarak) da, elbette "Doğrusu biz hristiyanız!" diyenleri bulacaksın![354] Bu, şübhesiz onların içinde âlimlerin ve (ibâdet ehli) râhiblerin bulunması ve gerçekten onların (hakka tâbi' olmakta yahudi ve dinsizlere nisbetle) kibirlenmemelerindendir.
83. Hem (o bir kısım âlim ve râhiblerin) peygambere indirileni (Kur'ân'ı) dinledikleri zaman, (esâsen âşinâ olup) tanıdıkları bu haktan dolayı gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün! "Rabbimiz! Îmân ettik, artık bizi (hakka) şâhid olanlarla berâber yaz!" derler.

---

[353] "Evet, bana öyle bir Hâlık (yaratıcı) ve Rab lâzım ki, en küçük hâtırât-ı kalbimi (kalbimden geçenleri) ve en hafî niyâzımı (gizli duâmı) bilecek ve en gizli ihtiyâc-ı rûhumu yerine getirdiği gibi, bana saâdet-i ebediyeyi vermek için koca dünyayı âhirete tebdîl edecek (çevirecek) ve bu dünyayı kaldırıp âhireti yerine kuracak, hem sineği halk ettiği (yarattığı) gibi semâvâtı da îcâd (yoktan var) edecek, hem güneşi semânın yüzüne bir göz olarak çaktığı gibi, bir zerreyi de gözbebeğimde yerleştirecek bir kudrete mâlik olsun.
Yoksa sineği halk edemeyen, hâtırât-ı kalbime müdâhale edemez, niyâz-ı rûhumu işitemez! Semâvâtı halk etmeyen, saâdet-i ebediyeyi bana veremez! Öyle ise benim Rabbim O'dur ki, hem hâtırât-ı kalbimi ıslâh eder, hem cevv-i havayı (gökyüzünü) bulutlarla bir saatte doldurup boşalttığı gibi, dünyayı âhirete tebdîl edip, Cenneti îcâd eder, kapısını bana açar, 'Haydi gir içeri!' der." (Lem'alar, 26. Lem'a, 254)

[354] Bu âyetin, Habeş hükümdârı Necâşî'nin gönderdiği hey'et hakkında indirildiği rivâyet edilmiştir. Resûl-i Ekrem (ASM) onlara Yâsîn Sûresi'ni okumuş, onlar da ağlayarak Müslüman olmuşlardı ve: "Bu, Îsâya indirilen Kitâb'a ne kadar da benziyor!" demişlerdi.
Diğer bir rivâyete göre ise, Hz. Ali (ra)'ın kardeşi Ca'fer bin Ebî Tâlib (ra), Habeşistan'a hicret ettiğinde Necâşî'nin huzûrunda Meryem Sûresi'ni okuyunca, Necâşî ve berâberindekiler hüngür hüngür ağlayarak İslâm dînini kabûl etmiş olduklarından dolayı bu âyet-i kerîme onlar hakkında indirilmiştir. (Celâleyn Şerhi, c. 2, 264)

84. “Zâten biz, Rabbimizin bizi sâlihler zümresiyle berâber (Cennete) koymasını ümîd ederken, neden Allah’a ve bize gelen hakka îmân etmeyelim?”
85. (Bu) söylediklerinden dolayı Allah da, onları altlarından nehirler akan Cennetlerle mükâfâtlandırdı; (onlar) orada ebedî olarak kalıcıdırlar. İyilik edenlerin mükâfâtı ise, işte budur!
86. İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlar yok mu, işte onlar Cehennem ehlidirler!
87. Ey îmân edenler! Allah’ın size helâl kıldığı temiz şeyleri (kendinize) haram kılmayın ve haddi aşmayın! Şübhesiz ki Allah, haddi aşanları sevmez.[355]
88. O hâlde Allah’ın sizi, helâl (ve) temiz olarak rızıklandırdığı şeylerden yiyin[356] ve siz kendisine inanan kimseler olduğunuz Allah’dan sakının!
89. Allah sizi, yeminlerinizdeki kasıdsız hatâ(larınız) ile mes’ûl tutmaz; fakat (bilerek) yaptığınız yeminler yüzünden sizi sorumlu tutar. Artık bunun keffâreti, (tercihinize göre) ya âilenize yedirdiğinizin orta hâllisinden on yoksulu (bir gün sabah ve akşam) doyurmak veya onları (baştan ayağa) giydirmek veya bir köle âzâd etmektir. Bununla berâber kim (bunları) bulamazsa (vermeye güç yetiremezse) artık (keffâretolarak ona) üç gün oruç (tutma borcu) vardır. Yemîn ettiğiniz zaman; (bozduğunuz) yeminlerinizin keffâreti işte budur! Artık yeminlerinizi muhâfaza edin (gereğini yerine getirin)! Allah size âyetlerini böyle açıklıyor, tâ ki şükredesiniz.
90. Ey îmân edenler! Şarab, kumar, dikili taşlar (putlar) ve fâl okları ancak şeytanın işinden bir(er) pisliktir; öyleyse ondan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.
91. Şeytan, içki ve kumarda aranıza (o yolla) ancak düşmanlık ve kin düşürmek ve sizi Allah’ın zikrinden ve namazdan alıkoymak ister. Artık siz, (bunlardan) vazgeçen kimseler (olmaz) mısınız?
92. O hâlde Allah’a itâat edin, peygambere de itâat edin ve (ona muhâlefetten) sakının! Buna rağmen (itâatten) yüz çevirirseniz, artık bilin ki, Resûlümüze düşen ancak apaçık tebliğdir.
93. Îmân edip sâlih ameller işleyenlere, (haramlardan) sakınıp îmân ettikleri ve sâlih ameller işledikleri, sonra (günahlarda ısrar etmekten) sakınıp (onların haram olduğuna iyice) inandıkları, sonra (bütün haramlardan) da sakınıp iyilik ettikleri takdirde, (kendilerine haram kılınmadan önce) tattıklarından dolayı bir günah yoktur. Çünki Allah, iyilik edenleri sever.[357]

---

[355] Bu âyet-i celîle, Hz. Ebû Bekir (ra) ve Hz. Ali (ra) ile sekiz sahâbî hakkında nâzil olmuştur. Bir gün Peygamber Efendimiz (ASM)’ın ashâbına kıyâmetin hâllerinden bahsetmesi üzerine, bu zâtlar Osman b. Maz‘ûn (ra)’ın evinde toplanıp, geri kalan ömürlerini geceleri ibâdetle, gündüzleri oruçla ve yatağa yatmamak, et ve yağlı yemekler yememek, âilelerine yaklaşmamak ve dünyayı terk etmek üzere aralarında yemîn ettiler. Bu haber Peygamber (ASM)’a ulaşınca onlara şöyle buyurdular: “Ben bununla emrolunmadım. İyi bilin ki nefsinizin üzerinizde hakkı vardır. Kâh oruçlu olun, kâh iftâr edin! Geceleyin bazen uyuyun, bazen de uyanık olun! Zîrâ ben de hem oruç tutar, hem yerim. Ben, et ve yağlı yemekler yer ve helâlim olan kadınlara yaklaşırım. Kim benim sünnetime sarılırsa, o bendendir. Kim de benim sünnetime sarılmazsa, o benden (kâmil ümmetimden) değildir.” (Celâleyn Şerhi, c. 2, 267)

[356] “İnsanın nefsi, yemek içmek husûsunda keyfemâ yeşâ (dilediğince) hareket ettikçe, hem şahsın maddî hayâtına tıbben zarar verdiği gibi, hem helâl-haram demeyip rast gelen şeye saldırmak, âdetâ ma‘nevî hayâtını da zehirler. Daha kalbe ve rûha, itâat etmek o nefse güçgelir. Serkeşâne (baş kaldırarak) dizginini eline alır. Daha insan ona binemez, o insana biner.” (Mektûbât, 29. Mektûb, 253)

[357] İçkiyi yasaklayan Mâide Sûresi’nin 90-91. âyet-i kerîmeleri nâzil olunca, Resûlullah (ASM)’a daha evvel içki içip içkili iken ölmüş olanların hâllerinden sorulması üzerine bu âyet-i kerîme nâzil olmuştur. (İbn-i Kesîr, c. 2, 273)
“Din yalnız îman değil, belki amel-i sâlih (sâlih amel) dahi dînin ikinci cüz’üdür. Acabâ katl, zinâ, sirkat (hırsızlık), kumar, şarab gibi hayât-ı ictimâiyeyi zehirleyen pek çok büyük günahları işleyenleri onlardan men‘ etmek için, yalnız hapis korkusu ve hükûmetin bir hafiyesinin görmesi tevehhümü (endişesi) kâfî gelir mi? O hâlde her hânede, belki herkesin yanında dâimâ bir polis, bir hafiye (câsus) bulunması lâzımgelir ki, serkeş (âsî) nefisler kendilerini o pisliklerden çeksinler.

94. Ey îmân edenler! Allah, gizlide kendisinden kimin korktuğunu ortaya çıkarmak için, (ihramlı iken yasaklandığınız) avdan, ellerinizin ve mızraklarınızın kendisine erişebileceği (çok kolay avlayabileceğiniz) bir şeyle mutlakā sizi imtihân edecektir. Artık kim bundan sonra haddi aşarsa, o takdirde ona (çok) elemli bir azab vardır![358]
95. Ey îmân edenler! Siz ihramlı iken, av (hayvanların)ı öldürmeyin! Artık içinizden onu kasden öldüren kimseye, o takdirde Kâ'be'ye ulaşacak olan bir kurban olmak üzere öldürdüğünün mislinde sağmal hayvanlardan bir cezâ vardır ki, buna (bu avladığı hayvanın mislinin ne olacağına) içinizden adâletli iki kişi hüküm verir. Veya bir keffâret (gerekir) ki, (o da) yoksulları doyurmak veya buna karşılık oruç tutmaktır; tâ ki (yaptığı)işinin vebâlini tatsın! Allah geçmişi affetmiştir. Fakat kim tekrar yaparsa, artık Allah ondan intikam alır. Çünki Allah, Azîz (dâimâ üstün olan)dır, intikam sâhibidir.
96. Size ve yolculara bir fayda olmak üzere, deniz avı ve onu yemek sizin için helâl kılındı. Kara avı ise, ihramlı olduğunuz müddetçe size haram kılındı! O hâlde huzûruna toplanacağınız Allah'dan sakının!
97. Allah, Kâ'be'yi, o Beyt-i Harâm'ı, (kendisinde hac edilen) haram ayı (Zilhıcce ayını), kurbanı ve (ona takılan) gerdanlıkları, insanlar için (maddî ma'nevî) bir kalkınma (vesîlesi) kıldı. Bu, muhakkak ki Allah'ın, göklerde ne var, yerde ne varsa bildiğini ve şübhesiz Allah'ın, her şeyi hakkıyla bilici olduğunu (sizin de) bilmeniz içindir.
98. Bilin ki gerçekten Allah, azâbı şiddetli olandır ve şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
99. Peygambere düşen ancak tebliğdir.[359] Çünki Allah, neyi açıklar ve (kalblerinizde) neyi gizlerseniz, bilir.
100. De ki: "Pis olan şey ile temiz (haram ve helâl) bir olmaz; pis olan şey(ler)in çokluğu hoşun(uz)a gitse de (bu böyledir)!" Öyle ise ey akıl sâhibleri! Allah'dan sakının, tâ ki kurtuluşa eresiniz!
101. Ey îmân edenler! Size açıklandığı zaman hoşunuza gitmeyecek şeylerden sormayın! Buna rağmen Kur'ân indirilirken (peygamber aranızda olduğu zaman) onları sorarsanız, size (hükmü) açıklanır. Allah onları (geçmişteki sorularınızı) affetti. Çünki Allah, Gafûr (çok mağfiret eden)dir, Halîm (cezâlandırmakta hiç acele etmeyen)dir.[360]
102. Doğrusu sizden önce bir kavim onları sormuştu (da), sonra (kendilerine verilen hükümleri kabûl etmeyip) o yüzden kâfir kimseler olmuşlardı.

---

İşte Kur'ân, amel-i sâlih noktasında, îman cânibinden (tarafından) herkesin başında bir ma'nevî yasakçıyı bulundurur. Cehennem hapsini ve gadab-ı İlâhîyi (Allah'ın gazabını) hatırına getirmekle fenâlıktan kolayca kurtarır." (Şuâ'lar, 12. Şuâ', 314-315)

[358] Bu imtihan, Hudeybiye'de Resûl-i Ekrem (ASM) ve ashâbı, umre için ihramlı oldukları bir sırada vukū' bulmuştur. Öyle ki, o hâlde iken avlanması yasaklanan yabânî hayvanlar ve kuşlar, yüklerinin arasına kadar giriyorlardı. (Celâleyn Şerhi, c. 2, 273)

[359] "Üstâd-ı Mutlak (kâinâtın hocası) ve Muktedâ-yı Küll (herkesin tâbi' olduğu) ve Rehber-i Ekmel (en mükemmel rehber) olan Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, وَمَا عَلَي الرَّسُولُ اِلَّا الْبَلاَغُ[Peygambere düşen ancak tebliğdir!] olan fermân-ı İlâhiyeyi kendine rehber-i mutlak ederek, insanların çekilmesiyle ve dinlememesiyle daha ziyâde sa'y (çalışma) ve gayret ve ciddiyetle teblîğ etmiş. Çünki اِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللهَ يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ[Şübhesiz ki sen sevdiğin kimseyi hidâyete erdiremezsin; fakat Allah, dilediği kimseyi hidâyete erdirir] sırrıyla anlamış ki, insanlara dinlettirmek ve hidâyet vermek, Cenâb-ı Hakk'ın vazîfesidir. Cenâb-ı Hakk'ın vazîfesine karışmazdı." (Lem'alar, 17. Lem'a, 137)

[360] Haccın farz olduğuna dâir âyet indirilince, Sürâka bin Mâlik (ra): "Yâ Resûlallah! Her sene mi haccetmek gerektir?" diye sordu. Resûl-i Ekrem (ASM) buna cevab vermedi. O zât bu suâli üç kere tekrâr edince, Peygamberimiz (ASM): "Eğer evet deseydim, her sene haccetmek size farz olurdu. Buna ise gücünüz yetmeyecekti. Fakat ömrünüzde bir keredir. Ben sizi hâlinize bıraktıkça, siz de beni kendi hâlime bırakın!" buyurdu. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil olmuştur. (Beyzâvî, c. 1, 285)

103. Allah, ne bahîre, ne sâibe, ne vasîle, ne de hâm'dan hiçbirini (meşrû') kılmamıştır;[361] fakat inkâr edenler Allah'a karşı yalan uyduruyorlar! Çünki onların çoğu akıl erdiremezler.
104. Hem onlara, "Allah'ın indirdiğine (Kur'ân'a) ve peygambere (sünnetine) gelin!" denildiği zaman: "Atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyler bize yeter!" dediler. Ya ataları bir şey bilmeyen ve doğru yolu (da) bulamayan kimseler idiyse! (Yine de onlara mı tâbi' olacaklar?)[362]
105. Ey îmân edenler! Siz kendinize bakın! Hidâyete erdiğiniz takdirde, dalâlete düşenler size zarar vermez.[363] Dönüşünüz hep berâber ancak Allah'adır; artık (O,) yapmakta olduğunuz şeyleri size haber verecektir.
106. Ey îmân edenler! Birinize ölüm geldiği zaman vasiyet esnâsında aranızdaki şâhidlik, ya içinizden adâletli iki kişi(nin şâhidliği) veya siz yeryüzünde (başka yerlerde) yolculuk ederken bu hâlde başınıza ölüm musîbeti geldiğinde, siz(in dîniniz)den olmayan başka iki kişi(nin şâhidliği)dir. Eğer (bu gayr-i müslim iki şâhidden) şübhelenirseniz, namazdan sonra onları alıkoyarsınız da (sizin teklîfinizle) Allah'a şöyle yemîn ederler: "Akrabâ da olsa buna (bu yemînimize) mukābil hiçbir bedel satın almayacağız ve Allah'ın şâhidliğini gizlemeyeceğiz; o takdirde muhakkak ki biz, elbette günahkârlardan oluruz!"
107. Fakat onların (o gayr-i müslim iki şâhidin) gerçekten bir günah işledikleri (yalan söyledikleri) anlaşılırsa, bu takdirde haklarına tecâvüz edilen kimselerden (şâhidliğe) daha lâyık olan başka iki kişi, onların (o gayr-i müslim iki şâhidin) yerine geçer de (yine sizin istemenizle) Allah'a şöyle yemîn ederler: "Elbet bizim şâhidliğimiz, onların şâhidliğinden daha doğrudur ve (biz hakka) tecâvüz etmedik. Yoksa muhakkak ki biz gerçekten zâlimlerden oluruz!"
108. Bu (hüküm), şâhidliği lâyıkıyla yapmalarına veya yeminlerinden sonra(vârisler tarafından) yeminler(in)in reddedilmesinden korkmalarına en yakın bir çâredir. Artık Allah'dan sakının ve (emirlerini) dinleyin! Çünki Allah, (isyanlarındaki ısrarları yüzünden) fâsıklar topluluğunu hidâyete erdirmez.
109. Allah, o gün (kıyâmet günü) peygamberleri toplayacak da: "(Ümmetinizi da'vet ettiğiniz zaman) size ne cevab verildi?" buyuracak! (Onlar:) "Bizim için (bu hususta) bir ilim yoktur. Şübhesiz ki gizlilikleri hakkıyla bilen, ancak sensin!" diyecekler.
110. O zaman Allah şöyle buyuracak: "Ey Meryemoğlu Îsâ! Sana ve annene olan ni'metimi hatırla! Hani sana Rûhü'l-Kudüs (Cebrâîl) ile kuvvet vermiştim; beşikte iken de, yetişkin hâlde de insanlarla konuşuyordun. Ve hani sana yazı yazmayı, hikmeti, Tevrât'ı ve İncîl'i öğretmiştim. Hem o zaman ki iznimle çamurdan kuş şekli gibi (bir şey) yapıyor, sonra içine üflüyordun da iznimle bir kuş oluyordu (ve) yine iznimle (anadan doğma) a'mâyı ve (teni) alacalı olanı

---

[361] Tâbiînden Saîd ibn-i Müseyyeb (ra) der ki: "Bahîre, câhiliyet devri Arablarınca sütü putlara bağışlanan ve hiçbir kimse tarafından sağılmayan deveye denirdi. Sâibe, yük yükletilmeyip sırf ilâhları için salıverilen deveye denirdi. Vasîle, ilk üç doğumdan birinci ve üçüncüsü dişi olup, bu ikisi arasında erkek olarak doğan devedir. Bu da putlar için salıverilir ve hiçbir şekilde istifâde edilmezdi. Hâm ise, kendi dölünden on batın yavruya ulaşılan erkek devedir ki sâdece putlara adak olarak tahsîs edilir ve yükte kullanılmazdı." (Kurtubî, c. 3/6, 335)

[362] "Biz Kur'ân şâkirdleri (talebeleri) olan Müslümanlar, bürhâna (delîle) tâbi' oluyoruz. Akıl ve fikir ve kalbimizle hakāik-ı îmâniyeye (îman hakîkatlerine) giriyoruz. Başka dinlerin bazı efradları (ferdleri) gibi, ruhbanları (hristiyan din adamlarını) taklîd için bürhânı bırakmıyoruz." (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 404)

[363] "Mâdem onlar dîvânelikleriyle bizim muazzam mes'elelerimize tenezzül edip karışmıyorlar; biz, neden kudsî vazîfemizin (dînî hizmetlerimizin) zararına onların küçük mes'elelerini merakla ta'kîb ediyoruz. Bu âyet, لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ اِذَا اهْتَدَيْتُمْ ve usûl-i İslâmiyenin ehemmiyetli bir düstûru olan; اَلرَّاضِي بِالضَّرَارِ لَا يُنْظَرُ لَهُ yani, 'Başkasının dalâleti sizin hidâyetinize zarar etmez; sizler, lüzumsuz onların dalâletleriyle meşgûl olmazsanız' düstûrun ma'nâsı: 'Zarara kendi râzı olanın lehinde bakılmaz. Ona şefkat edip acınmaz.' Mâdem bu âyet ve bu düstur bizi, zarara bilerek râzı olanlara acımaktan men' ediyor; biz de bütün kuvvetimiz ve merâkımızla vaktimizi kudsî vazîfeye hasr (tahsîs) etmeliyiz. Onun hâricindekileri mâlâyâni (lüzumsuz) bilip, vaktimizi zâyi' etmemeliyiz." (Emirdağ Lâhikası-I, 58)

iyileştiriyordun. Yine o vakit iznimle ölüleri (kabirlerinden dirilmiş olarak) çıkarıyordun.[364] Bir zaman da (seni öldürmek isteyen) İsrâiloğullarını senden def‘ etmiştim; hani kendilerine apaçık delillerle gelmiştin de içlerinden inkâr edenler: ‘Bu, apaçık sihirden başka bir şey değildir’ demiş(ler)di.”
111. “Hani Havârîlere de: ‘Bana ve peygamberime îmân edin!’ diye ilhâm etmiştim. (Onlar:) ‘Îmân ettik, (yâ Rab!) artık şâhid ol ki gerçekten biz Müslümanlarız!’ demişlerdi.”
112. “Bir vakit Havârîler: ‘Ey Meryemoğlu Îsâ! Rabbin bize gökten bir sofraindirebilir mi?’ demişlerdi. (O da:) ‘Eğer (gerçekten) mü’min kimseler iseniz, Allah’dan sakının!’ demişti.”
113. “(Onlar:) ‘İstiyoruz ki ondan yiyelim, kalblerimiz mutmain olsun, gerçekten bize doğru söylediğini (iyice) bilelim ve buna şâhidlik edenlerden olalım’ demişlerdi.”
114. “Meryemoğlu Îsâ: ‘Ey Rabbimiz olan Allah! Bize gökten bir mâide (bir sofra) indir ki, (o iniş günü) bizim için, hem evvelimiz, hem âhirimiz (sonra gelenlerimiz) için bir bayram ve senden bir mu‘cize olsun! Bizi rızıklandır; çünki sen, rızık verenlerin en hayırlısısın’ demişti.”
115. “Allah: ‘Şübhesiz ki ben, onu size indirecek olanım.[365] Fakat ondan sonra içinizden kim inkâr ederse, artık muhakkak ki ben, onu âlemlerden hiçbir kimseye etmeyeceğim bir azâb ile cezâlandırırım!’ buyurmuştu.”
116. Yine (o gün) Allah: “Ey Meryemoğlu Îsâ! İnsanlara: ‘Allah’ı bırakıp da beni ve annemi iki ilâh edinin!’ diye sen mi söyledin?” buyurduğu zaman, (Îsâ) der ki: “(Yâ Rabbî!) Sen, (noksan sıfatlardan) münezzehsin! Benim için hak olmayan bir şeyi söylemem bana yakışmaz! Eğer onu söylemiş olsaydım, o takdirde (sen) onu muhakkak bilirdin! (Sen) benim nefsimde olanı bilirsin; fakat (ben) senin zâtında olanı bilmem! Muhakkak ki görünmeyenleri hakkıyla bilen ancak sensin!”
117. “(Ben) onlara: ‘Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah’a ibâdet edin!’ diye (senin) bana, o emrettiğinden başka bir şey söylemedim. İçlerinde bulunduğum müddetçe, onların üzerinde bir şâhid (bir gözetleyici) idim. Nihâyet beni (aralarından) alınca, onları hakkıyla gözetleyici olan ancak sen idin! Ve sen, her şeye hakkıyla şâhid olansın!”
118. “Eğer onlara azâb edersen, artık şübhesiz ki onlar, senin kullarındır. Eğer onlara mağfiret edersen, yine şübhe yok ki Azîz (kudreti dâimâ gālib gelen), Hakîm (her işi hikmetli olan) ancak sensin!”
119. (Bunun üzerine) Allah şöyle buyurur: “Bu (gün), doğru olanlara doğruluklarının fayda vereceği gündür![366] Onlar için, altlarından ırmaklar akan Cennetler vardır;(onlar) orada ebedî

---

[364] “Kur’ân, Hazret-i Îsâ Aleyhisselâm’ın nasıl ahlâk-ı ulviyesine ittibâa (yüksek ahlâkına tâbi‘ olmaya) beşeri sarîhan (açıkça) teşvîk eder. Öyle de, şu elindeki san‘at-ı âliyeye (yüksek san‘ata) ve tıbb-ı Rabbânîye, remzen terğîb ediyor (teşvîk ediyor). İşte şu âyet işâret ediyor ki: ‘En müzmin (yerleşmiş) dertlere dahi derman bulunabilir. Öyle ise ey insan ve ey musîbetzede benî Âdem! Me’yûs (ümidsiz) olmayınız! Her dert, ne olursa olsun, dermânı mümkündür. Arayınız, bulunuz! Hattâ ölüme de muvakkat (geçici) bir hayat rengi vermek mümkündür.’
Cenâb-ı Hakk, şu âyetin lisân-ı işâretiyle ma‘nen diyor ki: ‘Ey insan! Benim için dünyayı terk eden bir abdime (kuluma) iki hediye verdim. Biri, ma‘nevî dertlerin dermânı, biri de maddî dertlerin ilâcı. İşte ölmüş kalbler nûr-ı hidâyetle diriliyor. Ölmüş gibi hastalar dahi, onun nefesiyle ve ilâcıyla şifâ buluyor. Sen de benim eczâhâne-i hikmetimde her derdine devâ bulabilirsin. Çalış, bul! Elbette ararsan bulursun.’ İşte beşerin tıb cihetindeki şimdiki terakkıyâtından (ilerlemelerinden) çok ilerideki hudûdunu, şu âyet çiziyor ve ona işâret ediyor ve teşvik yapıyor.” (Zülfikâr, 25. Söz, 80)

[365] Rivâyete göre: Hz. Îsâ (AS) istenilen duâyı yapınca Havârîlerin gözleri önünde, iki bulut arasında bir sofra indirildi. Hz. Îsâ (AS) ağlayarak: “Yâ Rabbî! Bizi şükredenlerden eyle! Bu sofrayı bize rahmet kıl! Başkalarına ibret olacak bir cezâ vesîlesi kılma!” diye duâ etti. Havârîler: “Ey Îsâ! Bu, dünya yiyeceği mi, yoksa âhiret yiyeceği mi?” diye sorduklarında: “İkisinden de değil. Haydi, istediğinizi yiyiniz ve şükrediniz! Tâ ki Allah size ni‘metini artırsın!” dedi. (Râzî, c. 6/12, 141)

[366] “Yol ikidir: Ya sükût etmektir (susmaktır), çünki söylenilen her sözün doğru olması lâzımdır. Veya sıdktır (doğru söylemektir). Çünki İslâmiyet’in esâsı sıdktır. Îmânın hâssası (husûsiyeti) sıdktır. Bütün kemâlâta îsâl edici (ulaştırıcı) sıdktır. Ahlâk-ı âliyenin (yüksek ahlâkın) hayâtı sıdktır. Terakkıyâtın mihveri (merkezi) sıdktır. Âlem-i İslâm’ın nizâmı sıdktır. Nev‘-i beşeri kâ‘be-i kemâlâta îsâl eden (fazîletlerin zirvesine ulaştıran) sıdktır. Ashâb-ı

olarak devamlı kalıcıdırlar. Allah onlardan râzı olmuştur ve (onlar da) O'ndan râzı olmuşlardır." İşte büyük kurtuluş budur!
120. Göklerin ve yerin ve onlarda olanların mülkü Allah'ındır. Ve O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.

## EN'ÂM Sûresi

1. Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur.[367] Sonra, inkâr edenler (hâlâ bu putları) Rablerine denk tutuyorlar!
2. O (Allah) ki sizi bir çamurdan yarattı, sonra (da size) bir ecel takdîr etti. Bir de O'nun katında belirli bir ecel (kıyâmet vakti) vardır; sonra siz (hâlâ) şübhe ediyorsunuz!
3. Hâlbuki O, göklerde ve yerde (ibâdete lâyık, tek olan) Allah'dır. Gizlinizi ve açığınızı bilir; (hayır ve şerden) ne kazanacağınızı da bilir.
4. Böyle iken, onlara (o müşriklere) Rablerinin âyetlerinden hiçbir âyet gelmiyor ki ondan yüz çevirmiş kimseler olmasınlar!
5. İşte (onlar,) kendilerine geldiğinde, o hak olan (Kur'ân')ı gerçekten yalanladılar. Fakat (o) kendisi ile alay etmekte oldukları şeyin haberleri, ileride onlara gelecektir.
6. Görmediler mi ki, kendilerinden önce nice nesilleri helâk ettik; onlara yeryüzünde size vermediğimiz (imkânlar)ı vermiş ve üzerlerine semâyı bol bol (yağmur olarak) göndermiştik. Nehirleri de altlarından akar hâle getirmiştik; buna rağmen günahları sebebiyle onları helâk ettik ve onların ardından başka nesiller meydana getirdik.
7. Hem eğer sana kâğıtta (yazılı) bir kitab indirseydik de ona elleriyle dokunsalardı, elbette o inkâr edenler (yine): "Bu, apaçık sihirden başka bir şey değildir!" der(ler)di.[368]
8. Bir de: "Ona (peygamberliğini tasdîk eden, bizim de göreceğimiz) bir melek indirilmeli değil miydi?" dediler. Hâlbuki (istedikleri gibi) bir melek indirseydik, (helâkleri için) elbette iş bitirilmiş olur, sonra onlara (bir an bile) mühlet verilmezdi.
9. Ve onu (o peygamberi) bir melek kılsaydık, elbette onu (yine) bir adam (sûretinde) kılardık,[369] doğrusu onları, karıştırmakta oldukları şeyde yine şübheye düşürürdük.

---

Kirâm'ı bütün insanlara tefevvuk ettiren (üstün kılan) sıdktır. Muhammed-i Hâşimî (Aleyhissalâtü Vesselâm'ı) merâtib-i beşeriyenin (insanlık derecelerinin) en yükseğine çıkaran sıdktır." (İşârâtü'l-İ'câz, 86)

[367] "Hiç mümkün müdür ki: Bir baharı halk edemeyen (yaratamayan) ve bütün meyveleri îcâd edemeyen ve yeryüzünde sikkeleri (mühürleri) bir olan bütün elmaları inşâ edemeyen; onların bir misâl-i musağğarı (küçük bir nümûnesi) olan bir elmayı halk edip ve o elmayı ni'met olarak birisine yedirsin, şükrünü kazansın, Mahmûd-ı bil'ıtlâk'a (sonsuz hamde lâyık olan Allah'a) hamd noktasında iştirâk etsin (ortak olsun)? Hâşâ! (Aslâ!) Çünki bir elmayı halk eden kim ise, bütün dünyaya gelen elmaları îcâd eden (yaratan) yine O olabilir." (Mektûbât, 20. Mektûb, 68-69)

[368] Bu âyet-i kerîme, bazı müşriklerin, Hazret-i Peygamber (ASM)'a gelerek: "Sen bize Allah katından, peygamber olduğuna şâhidlik eden dört meleğin ellerinde bulunan bir kitab getirmedikçe sana îmân etmeyiz" demeleri üzerine nâzil olmuştur. (Celâleyn Şerhi, c. 2, 318)

"(Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm) yalnız nübüvvetini (peygamberliğini) muannidlere (inadcılara) karşı isbât etmek için hârikulâde işlere mazhar olur ve inde'l-hâce (ihtiyaç ânında) ara sıra mu'cizâtı gösterirdi. Fakat sırr-ı teklîf olan imtihan ve tecrübe muktezâsıyla (gereğiyle), elbette bedâhet derecesinde (apaçık) ve ister istemez tasdîka mecbur kalacak derecede mu'cize olmazdı. Çünki sırr-ı imtihan ve hikmet-i teklif iktizâ eder (gerektirir) ki, aklakapı açılsın ve aklın ihtiyârı (tercîhi) elinden alınmasın. Eğer gâyet bedîhî (apaçık) bir sûrette olsa, o vakit aklın ihtiyârı kalmaz. Ebû Cehil de, Ebû Bekir (ra) gibi tasdîk eder. İmtihan ve teklîfin fâidesi kalmaz. Kömür ile elmas bir seviyede kalırdı." (Zülfikār, 19. Mektûb, 6)

[369] "Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın çendan (gerçi) her hâli ve her tavrı, sıdkına (doğruluğuna) ve nübüvvetine (peygamberliğine) şâhid olabilir; fakat her hâli, her tavrı hârikulâde olmak lâzım değildir. Çünki, Cenâb-ı Hakk onu beşer (insan) sûretinde göndermiş, tâ insanın ahvâl-i ictimâiyelerinde (ictimâî hâllerinde) dünyevî, uhrevî (dünya ve âhiret) saâdetlerini kazandıracak a'mâl ve harekâtlarında (amel ve hareketlerinde)

10. (Habîbim, yâ Muhammed!) And olsun ki, senden önceki peygamberlerle de alay edilmişti; fakat onlarla maskaralık edenleri, o alay etmekte oldukları şey (azab) kuşatıvermişti.
11. De ki: "Yeryüzünde dolaşın, sonra (da peygamberleri) yalanlayanların âkıbeti nasıl olmuş, bakın!"
12. (Ve yine) de ki: "Göklerde ve yerde bulunanlar kimindir?" (Yine sen cevab ver de:) "Allah'ındır!" de! (O,) rahmet (etmey)i kendi üzerine yazmıştır. Sizi, (geleceği) hakkında hiç şübhe olmayan kıyâmet gününe mutlakā toplayacaktır.[370] Kendilerini hüsrâna uğratan o kimseler yok mu, işte onlar îmân etmezler.
13. Gece ve gündüzün içinde barınan şeyler de O'nundur. O ise, Semî' (her birinin sesini hakkıyla işiten)dir, Alîm (hâllerini hakkıyla bilen)dir.
14. De ki: "Gökleri ve yeri yoktan var eden Allah'dan başkasını mı dost edineceğim? Hâlbuki O, yediriyor fakat yedirilmiyor." De ki: "Doğrusu ben, (size getirdiğim şeriata) teslîm olanların ilki olmakla emrolundum! Ve 'Sakın müşriklerden olma!' (diye de bana emredildi.)"
15. De ki: "Şübhesiz ben eğer Rabbime isyân edersem, büyük bir günün (kıyâmet gününün) azâbından korkarım!"
16. Kim ki, kendisinden o gün (azab) def' edilir, artık gerçekten (Allah) onarahmet etmiştir. İşte apaçık kurtuluş budur!
17. O hâlde eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, artık onu, O'ndan (Allah'dan) başka giderecek olan yoktur. Fakat sana bir hayır dokundurursa, işte O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.[371]
18. O, kullarının üzerinde mutlak gālibdir. Ve O, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır, Habîr (her şeyden haberdâr olan)dır.
19. De ki: "(Peygamberliğime) şâhidlik cihetiyle hangi şey daha büyüktür?" De ki: "Allah, benimle sizin aranızda (en büyük) şâhid(im)dir! Ve bu Kur'ân bana, kendisiyle sizi ve ulaştığı kimseleri (Allah'ın azâbına karşı) korkutmam için vahyolundu. Şübhesiz Allah ile berâber başka ilâhlar olduğuna gerçekten siz mi açıkça şâhidlik ediyorsunuz?" De ki: "(Ben buna aslâ) şâhidlik etmem!" (Ve yine) de ki: "O, ancak tek bir İlâhdır; ve muhakkak ki ben, sizin (Allah'a) ortak koşmakta olduklarınızdan uzağım!"
20. Kendilerine kitab verdiğimiz kimseler, onu (kitablarında alâmetlerini gördükleri o âhir zaman peygamberini) kendi oğullarını tanımakta oldukları gibi tanırlar.[372] Kendilerini hüsrâna uğratan o kimseler yok mu, işte onlar îmân etmezler.
21. Buna rağmen Allah'a karşı yalan uydurandan veya âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? Şu şübhesiz ki, zâlimler kurtuluşa ermezler!

---

rehber olsun ve imam olsun ve her biri birer mu'cizât-ı kudret-i İlâhiye (İlâhî kudretin mu'cizeleri) olan âdiyât (basit zannedilen şeyler) içindeki hârikulâde olan san'at-ı Rabbâniyeyi ve tasarruf-ı kudret-i İlâhiyeyi göstersin. Eğer ef'âlinde (fiillerinde) beşeriyetten (insanlık hâlinden) çıkıp hârikulâde olsa idi, bizzat imam olamazdı; ef'âliyle (fiilleriyle), ahvâliyle (hâlleriyle), etvârıyla (tavırlarıyla) ders veremezdi." (Zülfikār, 19. Mektûb, 5-6)

[370] Âhiret'in kat'î olarak isbâtı için bakınız; (Bakara Suresinin 4. Ayetinin haşiyesi)

[371] "Âbid (ibâdet eden bir kul), namazında der: اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ [Şehâdet ederim ki Allah'dan başka ilâh yoktur!] Yani: 'Hâlık ve Rezzâk (yaratan ve rızık veren) O'ndan başka yoktur. Zarar ve menfaat O'nun elindedir. O, hem Hakîmdir, abes (lüzumsuz) iş yapmaz; hem Rahîmdir, ihsânı, merhameti çoktur' diye i'tikād ettiğinden (inandığından), her şeyde bir hazîne-i rahmet kapısını bulur. Duâ ile çalar. Hem her şeyi kendi Rabbisinin emrine musahhar (itâatkâr) görür, Rabbisine ilticâ eder. Tevekkül ile (O'na güvenmekle) istinâd edip (dayanıp) her musîbete karşı tahassun eder (sığınır). Îmânı, ona bir emniyet-i tâmme (tam bir güven) verir." (Sözler, 3. Söz, 8)

[372] "Selmânü'l-Fârisî, o da evvel nasrânî (hristiyan) idi. Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın evsâfını (vasıflarını) gördükten sonra, onu arıyordu. Hem Temim nâmında mühim bir âlim, hem meşhur Habeş reisi Necâşî, hem Habeş nasârâsı (hristiyanları), hem Necrân papazları; bütün müttefikan (ittifakla) haber veriyorlar ki: 'Biz, evsâf-ı nebeviyeyi (Peygamber Efendimiz Aleyhissalâtü Vesselâm'ın vasıflarını) kitablarımızda gördük, onun için îmâna geldik.' " (Zülfikār, 19. Mektûb, 68)

Ayrıca bakınız; (Şuara Suresi 196. ayetinin haşiyesi)

22. Artık o gün onları hep berâber bir araya getireceğiz, sonra o şirk koşanlara: “(Hani, ilâh) zannetmekte olduğunuz ortaklarınız nerede?” diyeceğiz.
23. Sonra, “Rabbimiz! Vallâhi, biz müşrik kimseler değildik!” demelerinden başka (o gün bir) fitnelikleri (cevabları) olmayacak!
24. Bak, nasıl kendilerine karşı yalan söylediler ve uydurmakta oldukları şeyler kendilerinden kaybolup gitti!
25. Hem içlerinden seni (Kur’ân okurken samîmiyetsiz olarak) dinleyenler vardır. Fakat (kendileri anlamak istemediklerinden, bir cezâ olarak biz de) onu anlarlar diye kalblerinin üzerine perdeler, kulaklarına da bir ağırlık koyduk. Onlar (zâten inanmıyorlardı, artık bu hâlleriyle) bütün mu‘cizeleri de görseler, (yine) ona inanmazlar! Hattâ sana geldikleri zaman o inkâr edenler, seninle mücâdeleye kalkışarak: “Bu (Kur’ân), evvelkilerin masallarından başka bir şey değildir!” derler.
26. Onlar hem (insanları) ondan (Kur’ân’dan) men‘ ederler, hem de (kendileri) ondan uzaklaşırlar. Böylece ancak kendilerini helâk ederler, fakat farkına varmazlar.
27. (Habîbim, yâ Muhammed!) Ateşe karşı durdurulduklarında ise, artık: “Keşke biz (dünyaya) döndürülsek de Rabbimizin âyetlerini yalanlamasak ve mü’minlerden olsak!” dedikleri zaman (onları) bir görsen!
28. Hayır, (kalblerinde küfür ve nifak gibi) daha önce gizlemekte oldukları şeyler(in netîcesi) kendilerine göründü (diye böyle söylüyorlar). Hâlbuki (dünyaya) döndürülselerdi, kendisinden yasaklandıkları şeylere mutlakā döneceklerdi; çünki şübhesiz onlar, gerçekten yalancıdırlar!
29. Ve (bütün gördüklerine rağmen onları geri gönderseydik): “Bu (hayat), ancak dünya hayâtımızdır; biz (öldükten sonra) diriltilecek kimseler de değiliz!” diyeceklerdi.[373]
30. Nihâyet Rablerinin huzûrunda durduruldukları zaman (onları) bir görsen! (Rableri onlara:) “Bu (dirilmeniz) gerçek değil mi?” buyuracak. (Onlar:) “Rabbimize yemîn olsun ki, evet!” diyecekler. (Rableri de:) “Öyle ise, inkâr etmekte olduğunuzdan dolayı tadın azâbı!” buyuracak.
31. Allah’ın huzûruna çıkmayı yalanlayanlar, gerçekten hüsrâna uğramışlardır. Nihâyet kıyâmet onlara ansızın geldiği zaman, onlar günahlarını sırtlarına yüklenerek: “Orada (dünyada) ihmâl ettiğimiz şeylerden dolayı bize yazıklar olsun!” diyeceklerdir. Dikkat edin, yüklenmekte oldukları şeyler ne kötüdür!
32. İşte dünya hayâtı bir oyun ve bir eğlenceden başka birşey değildir! Ve elbette âhiret yurdu, (günahlardan) sakınmakta olanlar için daha hayırlıdır. Hiç akıl erdirmez misiniz?
33. (Habîbim, yâ Muhammed!) Şübhesiz şunu elbette biliyoruz ki, onların söyledikleri seni gerçekten üzüyor; hâlbuki aslında onlar seni yalanlamıyorlar (senin yalan söylemediğini bilirler); fakat o zâlimler Allah’ın âyetlerini bilerek inkâr ediyorlar.[374]
34. And olsun ki, senden önce nice peygamberler de yalanlanmıştı; fakat yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine karşı sabrettiler; nihâyet onlara yardımımız geldi. Çünki Allah’ın kelimelerini (yardım va‘dini) değiştirebilecek kimse yoktur. And olsun ki, o peygamberlerin haber(ler)inden bir kısmı sana da geldi.

---

[373] “Acabâ hiç kābil midir (mümkün müdür) ki, insan hilâfet ve emânetle (yeryüzünün halîfesi olmak ve semâvât, arz ve dağların korktukları bir emâneti yüklenmekle) mükerrem olsun (şereflensin), rubûbiyetin külliyât-ı şuûnuna (âlemlerin Rabbi olan Allah’ın bütün icrâatlarına) şâhid olarak, kesret dâirelerinde (sebebler âleminde) vahdâniyet-i İlâhiyenin (Allah’ın birliğinin) dellâllığını i‘lân etmekle, ekser mevcûdâtın (çoğu varlıkların) tesbîhât ve ibâdetlerine müdâhale edip zâbitlik (kumandanlık) ve müşâhidlik derecesine çıksın da, sonra kabre gidip rahatla yatsın ve uyandırılmasın? Küçük büyük her amellerinden suâl edilmesin? Mahşere (haşir meydanına) gidip Mahkeme-i Kübrâyı (büyük mahkemeyi) görmesin? Hayır ve aslâ!” (Zülfikār, 10. Söz, 31)

[374] Ebû Cehil’in, Resûl-i Ekrem (ASM)’a: “Yâ Muhammed! Biz seni yalanlamayız. Hemsenin doğru olduğunu da biliriz. Ancak, bize getirdiğin âyetlere inanmıyoruz” demesi üzerine, Peygamber Efendimiz (ASM)’ı tesellî için, bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Beyzâvî, c. 1, 299)

35. Buna rağmen eğer onların (İslâm'dan) yüz çevirmeleri sana ağır geliyorsa, o hâlde yerde bir tünel veya gökte bir merdiven arayıp da onlara bir mu'cize getirmeye güç yetirebilirsen (haydi getir)! (Onların îmân etmeleri sana âid değildir.) Hâlbuki Allah dileseydi, elbette onları hidâyet üzere bir araya getirirdi; öyle ise sakın câhillerden olma!
36. Ancak (samîmiyetle) dinleyenler (senin da'vetine) icâbet eder. Ölülere (o kâfirlere) gelince, onları Allah diriltir, sonra (hepsi) ancak O'nun huzûruna döndürülürler.[375]
37. Bir de (o müşrikler): "Ona Rabbinden (bizim istediğimiz) bir mu'cize indirilmeli değil miydi?" dediler.[376] De ki: "Şübhesiz Allah, bir mu'cize indirmeye kādirdir; fakat onların çoğu bilmezler."
38. Yeryüzünde debelenen hiçbir canlı ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş da yoktur ki, sizin gibi birer ümmet (yaratılışları ve ihtiyaçları ile aynı birer nevi') olmasınlar! (Biz) kitabda (Levh-i Mahfûz'da) hiçbir şeyi eksik bırakmadık; sonra (hepsi) ancak Rablerinin huzûrunda toplanacaklardır.
39. Hem âyetlerimizi yalanlayanlar, karanlıklar içinde kalmış sağırlar ve dilsizlerdir. Allah kimi dilerse, onu (küfründeki inadı sebebiyle) dalâlete atar. Kimi de dilerse, onu (hikmetine binâen kendi lütfundan) dosdoğru bir yol üzere kılar.
40. De ki: "Söyleyin bakalım! Eğer size Allah'ın azâbı gelse veya size kıyâmet gelse, Allah'dan başkasına mı yalvarırsınız? Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz (onlara yalvarın bakalım)!"
41. Bil'akis (dara düştüğünüz her zaman olduğu gibi) yalnız O'na (Allah'a) yalvarırsınız; artık (O da) dilerse (kaldırılması üzere) kendisi için yalvarmakta olduğunuz (belây)ı kaldırır ve (Allah'a) ortak koşmakta olduğunuz şeyleri (o vakit) unutursunuz.
42. And olsun ki, senden önceki ümmetlere de (peygamberler) gönderdik (fakat onlar yalanladılar); bunun üzerine onları sıkıntılar ve zorluklar ile yakaladık. Tâ ki (îmân etsinler ve) yalvarsınlar!
43. Hiç olmazsa onlara azâbımız geldiği zaman (îmân edip) yalvarsalardı! Fakat kalbleri katılaştı ve şeytan onlara yapmakta olduklarını süsledi (câzib gösterdi).
44. Buna rağmen kendisiyle nasîhat edildikleri şeyleri unutunca, üzerlerineher şeyin (bütün ni'metlerin) kapılarını açtık (ve kendilerini bollukla imtihân ettik). Nihâyet kendilerine verilenler yüzünden (tam) ferahlandıkları zaman, onları ansızın yakaladık; bir anda hepsi ümidsizliğe düşen kimseler oldular.
45. Böylece, zulmeden kavmin kökü kesildi. Hamd ise, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur!
46. De ki: "Söyleyin bakalım! Eğer Allah, kulağınızı ve gözlerinizi alırsa ve kalblerinizi mühürlerse, Allah'dan başka onu size getirecek ilâh kimdir?" Bak, âyetleri nasıl açıklıyoruz; sonra onlar (nasıl da) yüz çeviriyorlar!
47. De ki: "Söyleyin bakalım! Eğer size Allah'ın azâbı ansızın veya açıkça gelirse, zâlimler topluluğundan başkası mı helâk edilir?"

---

[375] "Bak, mükerrer (tekrarla) va'd ediyor ve şiddetli tehdîd ediyor ki: 'Sizleri oradan alıp, makarr-ı saltanatıma (saltanat merkezime) getireceğim ve mutî'leri (itâat edenleri) mes'ûd, âsîleri mahbûs (haps) edeceğim! O muvakkat (geçici) yeri harâb edip, müebbed (ebedî) sarayları, zindanları hâvî (hapishânesi olan) diğer bir memleket kuracağım!' Hem o va'd ettiği şeyler, O'na gāyet rahattır. Raiyetine (emri altındakilere) gāyet mühimdir. Va'dinde hulf (sözünde durmama) ise, izzet-i iktidârına gāyet zıddır. (...) Mâdem va'd etmiş, yapacaktır! Hâlbuki îfâsı (yapması) O'na çok rahat ve bize ve her şeye ve O'na ve saltanatına pek çok lâzımdır. Demek bir mahkeme-i kübrâ, bir saâdet-i uzmâ (en büyük bir saâdet) vardır." (Zülfikār, 10. Söz, 7-8)

[376] "Mu'cize, da'vâ-yı nübüvvetin (peygamberlik da'vâsının) isbâtı için, münkirleri (inkârcıları) iknâ' etmek içindir, icbâr etmek (zorlamak) için değildir. Öyle ise, da'vâ-yı nübüvveti işitenler için iknâ' edecek bir derecede mu'cize göstermek lâzımdır. (...) İcbâr derecesinde bir bedâhetle (açıklıkla) izhâr etmek (göstermek), Hakîm-i zü'l-Celâl'in hikmetine münâfî (zıd)olduğu gibi, sırr-ı teklîfe (imtihan sırrına) dahi muhâliftir (terstir). Çünki, 'Akla kapı açmak, ihtiyârı (irâdeyi) elinden almamak' sırr-ı teklif iktizâ ediyor (gerektiriyor)." (Zülfikār, 19. Mektûb, 104)

48. Hâlbuki (biz,) peygamberleri ancak müjdeleyiciler ve (aynı zamanda) korkutucular olarak göndeririz. O hâlde kim îmân edip (hâlini) ıslâh ederse, artık onlara bir korku yoktur, onlar mahzun da olmazlar.
49. Âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, isyân etmekte olduklarından dolayı onlara azab dokunacaktır!
50. De ki: "Size, 'Allah'ın hazîneleri benim yanımdadır!' demiyorum; gaybı da bilmem;[377] size, 'Şübhesiz ben bir meleğim' de demiyorum! (Ben) ancak bana vahyolunana tâbi' olurum." De ki: "Kör ile gören (kâfir ile mü'min) bir olur mu?" Hiç düşünmez misiniz?
51. Ve Rablerinin huzûrunda toplanacaklarından korkanları, onunla (Kur'ân ile) korkut; onlar için O'ndan (O Rablerinden)başka ne bir dost, ne de bir şefâatçi vardır; tâ ki (günahlardan) sakınsınlar.
52. Ve O'nun rızâsını isteyerek sabah akşam Rablerine duâ edenleri kovma! Onların (fakir mü'minleri senin yanında görmek istemeyen o müşriklerin) hesâbından sana bir şey yok, senin hesâbından da onlara bir şey yok ki onları (o mü'minleri) kovup da zâlimlerden olasın![378]
53. Böylece onların bazılarını bazılarıyla (ileri gelenlerini zayıflarıyla) imtihân ettik ki (o müşrikler, îmân eden zayıflar hakkında): "Allah'ın, aramızdan kendilerine lütufta bulunduğu (hidâyete erdirdiği) kimseler bunlar mı?" desinler! Allah, şükredenleri en iyi bilen değil midir?
54. O hâlde âyetlerimize îmân edenler sana geldikleri zaman artık de ki: "Selâm size! Rabbiniz, (size) rahmet (etmey)i kendi üzerine yazmıştır. Şübhesiz o (rahmet) ki, içinizden kim câhillikle bir kötülük yapar, sonra ardından tevbe edip (hâlini) ıslâh ederse, artık şübhesiz ki O, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir."
55. (Hak ortaya çıksın) ve günahkârların yolu belli olsun diye, işte âyetleri böyle açıklıyoruz.
56. De ki: "Şübhesiz ben, Allah'dan başka tapmakta olduklarınıza ibâdet etmekten yasaklandım!" De ki: "(Nefsî) arzularınıza uymam! (Size uysam,) o takdirde, gerçekten dalâlete düşmüş ve ben hidâyete erenlerden olmamış olurum."
57. De ki: "Şübhesiz ben, Rabbimden (gelen) apaçık bir delil üzereyim; hâlbuki (siz) onu yalanladınız. Kendisini acele istemekte olduğunuz şey (o azab) yanımda değildir. Hüküm ancak Allah'ındır. (O,) hakkı anlatır ve O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."
58. De ki: "Eğer o kendisini acele istemekte olduğunuz şey gerçekten yanımda olsaydı, benimle sizin aranızda iş elbette bitirilmiş olurdu. Çünki Allah, zâlimleri en iyi bilendir."
59. Ve gaybın anahtarları O'nun katındadır; onları ancak O bilir. Hem karada ve denizde ne varsa bilir. Hiçbir yaprak da düşmez ki onu bilmesin; hem ne yerin karanlıklarında bir dâne, ne yaş ne de kuru (hiçbir şey) yoktur ki, apaçık bir Kitab'da (Kur'ân'da) bulunmasın![379]

---

[377] "İlm-i gayb (gaybı bilmek) Allah'a mahsustur. Hiçbir velî tasarrufât yapamaz ve gaybı bilemez. Hattâ peygamber de bilmez. (...) Evet, herkes bizzat gaybı bilmez. Fakat i'lâm ve ilhâm-ı İlâhî ile (Allah'ın bildirmesi ve ilhâm etmesi ile) bilinebilir ki, bütün mu'cizât (mu'cizeler) ve kerâmât (evliyâların kerâmetleri) ona dayanır." (Şuâ'lar, 14. Şûâ', 474)

[378] Kureyş reislerinden birkaçı Peygamber Efendimiz Aleyhissalâtü Vesselâm'ın huzûruna gelip dediler ki: "Mü'minlerin fakirlerinden Ammar bin Yâsir, Süheyb-i Rûmî, Bilâl-i Habeşî, Abdullah bin Mes'ûd, Mikdâd gibi bazı kimseleri meclisinden kovarsan, biz de gelip seninle konuşur, dînî sohbetlerde bulunur ve Kur'ân dinleriz. Fakat bunlarla berâber olmak şerefimize dokunur." Peygamber Efendimiz Aleyhissalâtü Vesselâm da: "Ben mü'minleri sohbetimden kovamam!" buyurunca onlar: "Hiç olmazsa biz geldiğimiz vakit kalkıp gitsinler" dediler. Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm da onların bu geliş gidiş vesilesi ile îmân edeceklerini ümid ederek buna "evet" dedi. Müşriklerin bu mevzu'da bir ahidnâme yazılmasını taleb etmeleri üzerine Peygamber Efendimiz (ASM) bir sahîfe getirip yazması için Hz. Ali (ra)'ıçağırmıştı ki tam o esnâda Cebrâîl (AS) bu âyet-i kerîmeyi indirdi. (Râzi, c. 6/12, 245)

[379] "Bir kavle (görüşe) göre, Kitâb-ı Mübîn Kur'ândan ibârettir. Yaş ve kuru her şey içinde bulunduğunu, şu âyet-i kerîme beyân ediyor. Öyle mi? Evet, her şey içinde bulunur. Fakat, herkes her şeyi içinde göremez. Zîrâ muhtelif derecelerde bulunur. Bazen çekirdekleri, bazen nüveleri, bazen icmâlleri (özleri), bazen düsturları, bazen

60. Geceleyin sizi (bir nevi‘ ölüm olan uyku ile) öldüren ve gündüzün ne kazandığınızı bilen, sonra belirli bir ecelin tamamlanması için onda (o gündüz vakti) sizi dirilten (uyandıran) da O’dur. Sonra dönüşünüz ancak O’nadır; sonra (da O, dünyada) yapmakta olduklarınızı size haber verecektir.
61. Hem O, kullarının üstünde mutlak gālibdir ve üzerinize (amellerinizi) muhâfaza edici (Kirâmen Kâtibîn denilen yazıcı) melekler gönderir. Nihâyet birinize ölüm geldiği zaman, elçilerimiz (olan melekler) onun canını alırlar; ve onlar (vazîfelerini aslâ) ihmâl etmezler.
62. Sonra (hepsi,) hak Mevlâları olan Allah’a döndürülürler. Dikkat edin, hüküm yalnız O’nundur ve O, hesab görenlerin en sür‘atlisidir.
63. De ki: “Karanın ve denizin karanlıklarından (tehlikelerinden) sizi kim kurtarır?” (O zaman, sıkıntıdan kıvranarak) açıkça ve gizlice O’na duâ edersiniz: “Yemîn olsun ki, eğer (Allah) bizi bundan kurtarırsa, mutlakā (kendimizi düzelterek) şükredenlerden olacağız” (dersiniz).[380]
64. De ki: “Sizi ondan ve bütün sıkıntılardan ancak Allah kurtarır; sonra siz (sözünüzü unutur, yine O’na) şirk koşarsınız.”
65. De ki: “O, size üstünüzden veya ayaklarınızın altından azab göndermeye yâhut sizi fırkalar hâlinde (birbirinize) karıştırıp bazınıza bazınızın kinini tattırmaya kādirdir.” Bak, âyetleri nasıl açıklıyoruz. Tâ ki anlasınlar![381]
66. Hâlbuki o (Kur’ân), hak olduğu hâlde kavmin onu yalanladı. De ki: “Ben sizin üzerinize bir vekil değilim!”
67. “Her haberin kararlaşacağı (vukū‘ bulacağı) bir zaman vardır. Ve ileridebileceksiniz!”
68. Âyetlerimiz hakkında (ileri geri konuşmaya) dalanları gördüğün zaman ise, artık (onlar) ondan başka bir söze daldıkları zamâna kadar kendilerinden yüz çevir! Buna rağmen şeytan (bunu) gerçekten sana unuttururursa, artık hatırladıktan sonra o zâlimler topluluğuyla berâber oturma!
69. Hem (Allah’a karşı gelmekten) sakınmakta olanlara onların (o kâfirlerin) hesâbından birşey yoktur; fakat (mü’minler için, onlara iyiliği emretmek cihetiyle) bir hatırlatmak (borcu) vardır! Tâ ki onlar (da) sakınsınlar.

---

alâmetleri; ya sarâhaten (açıkça), ya işâreten, ya remzen (daha zayıf işâretle), ya ibhâmen (kapalı bırakarak), ya ihtar (hatırlatma) tarzında bulunurlar.” (Zülfikār, 25. Söz, 78)
“Her şeyin mikdâr-ı muntazaması (intizamlı ölçüsü), kaderi vâzıhan (açıkça) gösteriyor. Evet hangi zîhayâta (canlıya) bakılsa görünüyor ki, gāyet hikmetli ve san‘atlı bir kalıbdan çıkmış gibi, bir mikdar, bir şekil var ki, o mikdârı, o sûreti, o şekli almak, ya hârika ve nihâyet derecede eğri büğrü maddî bir kalıb bulunmakla olur veyâhut kaderden gelen mevzûn (ölçülü), ilmî bir kalıb-ı ma‘nevî ile kudret-i ezeliye o sûreti, o şekli biçip giydiriyor.” (Tılsımlar, 26. Söz, 85-86)

[380] “Evet, bu âlemde görüyoruz ki, bu zîruhlar (ruh sâhibleri), şuûren ve aklen (şuûr ve akıllarıyla) olmasa da hissen ve fıtraten (yaratılışca) hissediyorlar ki, her birinin, hadsiz bir acz ve za‘f içinde, hadsiz düşmanları ve incitenleri var; ve hadsiz bir fakr ve ihtiyâç içinde, hadsiz hâcâtı (ihtiyaçları) ve matlûbları (talebleri) var. İktidarları ve sermâyeleri binden birine kâfî gelmediğinden, bütün kuvvetleriyle bağırırlar ve ağlarlar; ma‘nen ve fıtraten yalvarırlar; kendilerine mahsus sesleriyle, lisanlarıyla duâlar ve niyazlarla ve bir nevi‘ namazlar ve salavâtlarla bir Alîm-i Kadîr’in (sonsuz ilim ve kudret sâhibi olan Allah’ın) dergâhına ilticâ ederlerken (sığınırlarken), birden görüyoruz; o bağıranların her işini, her ihtiyâcını bilen ve her derdini ve zararını anlayıp yalvarmasını ve fıtrî duâsını işiten bir Alîm-i Mutlak bir Kadîr-i Hakîm, imdâdına yetişir, bütün istediklerini yapar. Ağlamalarını gülmeğe, bağırmalarını teşekkürlere çevirir.” (Şuâ‘lar, 15. Şuâ‘, 599)

[381] Resûl-i Ekrem (ASM) bir hadîs-i şerîflerinde: “Ümmetim üzerine, üstlerinden veya ayaklarının altından azab göndermemesini Rabbimden istedim ve bu duâm kabûl olundu. Yine Rabbimden, ümmetim arasına şiddet ve kıtâl (birbirlerini öldürmelerine sebeb olacak fitneler) vermemesini istedim, ama bunu kabûl etmedi. Cibrîl, ümmetimin fitnesinin kılıç ile olduğunu (birbirlerine düşeceklerini) bana haber verdi!” buyurmuşlardır. (Nesefî, c. 2, 26)

70. O hâlde dinlerini bir oyun ve bir eğlence edinen ve dünya hayâtı kendilerinialdatan kimseleri bırak;[382] hem (sen) onunla (o Kur'ân ile) nasîhat et ki, bir kimse kazandığı (günahlar) yüzünden helâke düşürülmesin! Ona Allah'dan başka ne bir dost, ne de bir şefâatçi vardır. (Azâbı kendinden men' etmek için) her türlü fidyeyi fedâ edecek de olsa, ondan alınmaz. İşte onlar, kazandıkları (günahlar) yüzünden helâke düşürülmüş kimselerdir. İnkâr etmekte olduklarından dolayı, onlar için kaynar sudan bir içecek ve (çok) elemli bir azab vardır.
71. De ki: "Allah'ı bırakıp da, bize ne fayda veren ne de bize zararı dokunan şeylere mi tapalım? Ve Allah bizi hidâyete erdirdikten sonra, ökçelerimiz üzerinde geriye (küfre) mi döndürülelim? O kimse gibi ki, 'Bize gel!' diye kendisini hidâyete da'vet eden arkadaşları varken, şeytanlar onu yeryüzünde şaşkın bir hâle düşürmüştür." De ki: "Şübhesiz Allah'ın hidâyeti, hidâyetin ta kendisidir. Ve bize, âlemlerin Rabbine teslîm olmamız emredildi."
72. Bir de: "Namazı hakkıyla edâ edin[383] ve O'ndan (Allah'dan) sakının!" diye (emredildi). Zîrâ (kıyâmet günü) huzûruna toplanacağınız ancak O'dur.
73. Gökleri ve yeri hak ile (hakkıyla, îcâb ettiği şekilde) yaratan da O'dur. "Ol!" diyeceği gün, (her şey) hemen oluverir. Sözü haktır. Sûr'a üfleneceği gün de mülkO'nundur. Görünmeyeni ve görüneni bilendir. Çünki O, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır, Habîr (her şeyden haberdâr olan)dır.
74. Bir zaman da İbrâhîm, babası Âzer'e şöyle demişti: "Birtakım putları ilâhlar mı ediniyorsun? Şübhesiz ki ben, seni ve kavmini apaçık bir dalâlet içinde görüyorum."
75. İşte (birliğimize delil getirsin) ve kat'î olarak îmân edenlerden olsun diye İbrâhîm'e, göklerin ve yerin melekûtunu (İlâhî tasarrufâtın açıkça göründüğü cihetini) böyle gösteriyorduk.
76. Derken (İbrâhîm,) üzerini gece (karanlığı) kaplayınca bir yıldız gördü (ve kavmine): "Bu rabbimdir (öyle mi?)" dedi. Fakat (bir süre sonra o yıldız) batınca: "Ben batanları sevmem!" dedi.[384]
77. Daha sonra (gecenin bir vaktinde,) doğmakta olan ay'ı görünce: "Bu rabbimdir (öyle mi?)" dedi. Sonra (o da) batınca: "Yemîn olsun ki, eğer Rabbim beni hidâyete erdirmezse, mutlakā dalâlete düşen kimseler topluluğundan olurum!" dedi.

---

[382] "Nihâyet derecede alçaklığa düşmüş bir vicdan ki, bilerek dînini dünyaya satar ve bilerek hakîkat elmaslarını pis, muzır (zararlı) şişe parçalarına mübâdele eder (değişir) derecede münâfıklığa girmiş, insan sûretindeki yılanlara hakāiki (hakîkatleri) söylemek, hakāika karşı bir hürmetsizliktir. كَتَعْلِيقِ الدُّرَرِ فِي اَعْنَاقِ الْبَقَرِ[Öküzlerin boyunlarına inciler takmak gibi] darb-ı meseli (atasözü) gibi oluyor." (Mektûbât, 28. Mektûb, 211)

[383] "Ey nefis! Bil ki dünkü gün senin elinden çıktı. Yarın ise senin elinde sened yok ki ona mâliksin. Öyle ise hakîkî ömrünü, bulunduğun gün bil. Lâekal (en az) günün bir saatini, ihtiyat akçesi gibi, hakîkî istikbâl (gelecek) için teşkîl olunan bir sandukça-i uhreviye (âhiret sandığı) olan bir mescide veya bir seccâdeye at. Hem bil ki her yeni gün, sana hem herkese bir yeni âlemin kapısıdır. Eğer namaz kılmazsan, senin o günkü âlemin zulümâtlı (karanlık) ve perişan bir hâlde gider, senin aleyhinde âlem-i misâlde şehâdet eder. (...)

Eğer namazı kılsan, o namazın ile o âlemin Sâni'-i zü'l-Celâl'ine müteveccih olsan (yönelsen), birden, sana bakan âlemin tenevvür eder (nûrlanır). Âdetâ namazın bir elektrik lâmbası ve namaza niyetin, onun düğmesine dokunması gibi, o âlemin zulümâtını dağıtır ve o herc ü merc-i dünyeviyedeki karmakarışık perişâniyet içindeki tebeddülât (değişiklikler) ve harekât, hikmetli bir intizam ve ma'nîdâr bir kitâbet-i kudret olduğunu gösterir. اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ[Allah, göklerin ve yerin nûrudur] âyet-i pür-envârından bir nûru senin kalbine serper. Senin o günkü âlemini, o nûrun in'ikâsıyla (aksetmesiyle) ışıklandırır. Senin lehinde nûrâniyetle şehâdet (şâhidlik) ettirir." (Sözler, 21. Söz, 95)

[384] "Güzel değil batmakla gāib (kayıp) olan bir mahbub (sevgili)! Çünki, zevâle (ayrılığa) mahkûm hakîkî güzel olamaz. Aşk-ı ebedî (ölümsüz bir aşk) için yaratılan ve âyine-i Samed (Samed olan Allah'ın aynası) olan kalb ile sevilmez ve sevilmemeli. Bir matlûb (taleb edilen şey) ki, gurûbda gaybûbet etmeye (batmakla kaybolmaya) mahkûmdur; kalbin alâkasına, fikrin merâkına değmiyor. Âmâle (emellere) merci' olamıyor. Arkasında gam ve kederle teessüf etmeye lâyık değildir. Nerede kaldı ki, kalb ona perestiş etsin (çok sevsin) ve ona bağlansın kalsın. Bir maksud (maksad olan şey) ki, fenâda (yoklukta) mahvoluyor; o maksûdu istemem. Çünki fânîyim, fânî olanı istemem; neyleyeyim? Bir ma'bud (ibâdet olunan) ki, zevâlde defnoluyor (gömülüyor); onu çağırmam, ona ilticâ etmem (sığınmam). Çünki nihâyetsiz muhtâcım ve âcizim. Âciz olan, benim pek büyük dertlerime devâ bulamaz. Ebedî yaralarıma merhem süremez." (Sözler, 17. Söz, 71)

78. Nihâyet doğmakta olan güneşi görünce: “Bu rabbimdir; (öyle mi?) bu daha büyüktür!” dedi. Fakat (o da) batınca: “Ey kavmim! (Bilin ki) doğrusu ben, (sizin Allah’a) ortak koşmakta olduğunuz şeylerden uzağım!” dedi.
79. “Şübhesiz ki ben, Hanîf (hakka yönelmiş) olarak yüzümü, gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim ve ben (sizin gibi) müşriklerden değilim!”[385]
80. Kavmi ise, onunla tartıştı. (Onlara) dedi ki: “Beni gerçekten hidâyete erdirmişken, Allah hakkında mı benimle tartışıyorsunuz? (Ben sizin) O’na (Allah’a) ortak koşmakta olduğunuz şeylerden korkmam; ancak Rabbimin (bana) bir şey dilemesi müstesnâ. Rabbim, her şeyi ilmen kuşatmıştır. Hiç ibret almaz mısınız?”
81. Hem, size hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri gerçekten siz Allah’a şirkkoşmaktan korkmazken, (ben) şirk koştuğunuz şeylerden nasıl korkarım? Öyle ise iki tarafdan hangisi (korkudan) emîn olmaya daha lâyıktır? Eğer biliyorsanız (haydi söyleyin)!
82. Îmân edip de îmanlarını bir zulümle (şirkle) bulaştırmayanlara gelince, işte onlar var ya, kendileri için (ebedî azab korkusundan) emîn olmak vardır ve onlar hidâyete erenlerdir.
83. Ve işte bunlar (bizim) delillerimizdir ki, onları kavmine karşı İbrâhîm’e verdik.[386] (Biz) dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Şübhesiz ki Rabbin, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir.
84. Hem ona (İbrâhîm’e), İshâk’ı ve (İshâk’ın oğlu) Ya‘kūb’u ihsân ettik. Her birini hidâyete erdirdik. Daha önce de Nûh’u ve onun (İbrâhîm’den sonra gelen) zürriyetinden Dâvûd’u, Süleymân’ı, Eyyûb’ü, Yûsuf’u, Mûsâ’yı ve Hârûn’u hidâyete erdirmiştik. İşte iyilik edenleri böyle mükâfâtlandırırız!
85. Zekeriyyâ’yı, Yahyâ’yı, Îsâ’yı ve İlyâs’ı da (hidâyete erdirdik). Her biri sâlih kimselerdendi.
86. İsmâil’i, Elyesa‘ı, Yûnus’u ve Lût’u da (hidâyete erdirdik). Ve her birini âlemlere (bütün mahlûkāta) üstün kıldık.
87. Babalarından, zürriyetlerinden ve kardeşlerinden bir kısmını da (üstün kıldık). Böylece onları seçtik ve onları dosdoğru bir yola hidâyet ettik.
88. İşte bu (yol), Allah’ın hidâyetidir; kullarından kimi dilerse (hikmetine binâen, kendi lütfundan) onunla hidâyete erdirir. Fakat şirk koşsalardı, elbette yapmakta oldukları şeyler (ameller) kendilerinden (kabûl edilmez) boşa giderdi.
89. İşte onlar, kendilerine kitab, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Fakat bunlar (o müşrikler) onları (kitap, hikmet ve peygamberliği) inkâr ederse, artık muhakkak ki (biz,) onları inkâr eden kimseler olmayan bir kavmi (Muhâcir ve Ensâr’ı venice ehl-i îmânı) onlara (îmân etmeye) vekil kılmışızdır.
90. İşte onlar (o peygamberler), Allah’ın hidâyete erdirdiği kimselerdir; (Habîbim, yâ Muhammed!) Artık (sen de) onların hidâyetine tâbi‘ ol! De ki: “(Ben) ona (Kur’ân’a) karşı sizden bir ücret istemiyorum![387] O, ancak âlemler (ve bütün asırlar) için bir nasîhattir.”
91. Hâlbuki (yahudiler:) “Allah hiçbir insana birşey indirmedi” dediklerinde, Allah’ı O’nun şânına lâyık bir sûrette (hakkıyla) takdîr edemediler. De ki: “Mûsâ’nın insanlara bir nûr ve bir hidâyet olarak getirdiği Kitâb’ı kim indirdi? (Siz) onu (Tevrât’ı) parça parça kâğıtlar yapıp,

---

[385] Hz. İbrâhîm (AS)’ın babası ve kavmi putlara taptıkları gibi güneşe, aya ve yıldızlara da taparlardı. O’nun yıldız, ay ve güneşten bu sûretle bahsetmesi, öyle inandığındandeğil, kavmini îkaz ve irşâd içindir. Yani onlarla alay ederek ve onların zanlarını inkâr niyetiyle “Sizin bâtıl zannınıza göre bu rabbimdir” veya “Bu benim rabbimdir, öyle mi?” demek istemiştir. (Nesefî, c. 2, 30)

[386] Bu âyet-i kerîmedeki حُجَّةٌkelimesinden maksad; Hz. İbrâhîm Aleyhisselâm’ın yıldız, ay ve güneşin batışından Allah’ın birliğine dâir deliller getirmesidir. (Celâleyn Şerhi, c. 2, 389)

[387] “Bu dünya dârü’l-hizmettir (hizmet yeridir), ücret almak yeri değildir. A‘mâl-i sâlihanın (sâlih amellerin) ücretleri, meyveleri, nûrları berzahta (kabir âleminde), âhirettedir. O bâkî meyveleri bu dünyaya çekmek ve bu dünyada onları istemek, âhireti dünyaya tâbi‘ etmekdemektir. O amel-i sâlihin ihlâsı kırılır, nûru gider. Evet o meyveler istenilmez, niyet edilmez. Verilse, teşvîk için verildiğini düşünüp şükür eder.” (Kastamonu Lâhikası, 270)

onları(n bir kısmını) açıklıyorsunuz; (Muhammed'in sıfatları gibi) birçoğunu da gizliyorsunuz!" Bununla berâber ne sizin, ne de atalarınızın bilmediğiniz şeyler size (Kur'ân'da) öğretilmiştir. (Ey Resûlüm! Sen Tevrât'ı da, Kur'ân'ı da) "Allah (indirdi)!" de; sonra onları bırak, daldıkları (bâtıl) içinde oynasınlar![388]

92. Ve işte bu (Kur'ân), mübârek, kendinden önceki (kitab)ları tasdîk edici olarak, bir de şehirlerin anası (olan Mekke'nin ahâlisi)ni ve etrâfındaki kimseleri korkutasın diye onu (sana) indirdiğimiz bir kitabdır. Ve âhirete îmân edenler, ona (o Kur'ân'a) îmân ederler[389] ve onlar namazlarına devâm ederler.

93. Buna rağmen Allah'a karşı yalan uydurandan veya kendisine birşey vahyolunmadığı hâlde: "Bana vahyolundu" diyenden ve: "Allah'ın indirdiği (âyetler) gibi ben de indireceğim" diyenden daha zâlim kim olabilir? Bu yüzden o zâlimleri, ölümün şiddetleri içinde (can çekişirler) iken bir görsen ki melekler (can alıcılar olarak) ellerini uzatmışlar (onlara): "Çıkarın canlarınızı! Allah'a karşı hak olmayanı söylüyor olduğunuzdan ve âyetlerine karşı büyüklük taslamakta bulunduğunuzdan dolayı, bugün aşağılayıcı (bir) azâb ile cezâlandırılacaksınız!" (derler).

94. Ve and olsun ki, sizi ilk def'a yarattığımız gibi bize (mal ve evlâdsız olarak ve çıplak bir hâlde) teker teker gelmiş ve (dünyada) size verdiklerimizi sırtlarınızın gerisine (arkanızda) bırakmışsınızdır! Hakkınızda (ibâdetlerinizde) gerçekten kendilerinin(Allah'a) ortak olduklarını zannettiğiniz şefâatçilerinizi de berâberinizde göremiyoruz! Doğrusu, aranız(daki bağlar) kopmuş ve (şefâatçi) zannetmekte olduğunuz şeyler sizden kaybolup gitmiştir.

95. Şübhesiz ki Allah, dâneleri ve çekirdekleri (onlardan bitkiler çıkarmak üzere) çatlatıp yarandır.[390] Ölüden diriyi çıkarır; diriden de ölüyü çıkarandır. İşte (Rabbiniz olan) Allah budur; öyle ise (haktan) nasıl çevriliyorsunuz?

96. (O,) sabahı, (gecenin karanlığını) yararak çıkarandır. Geceyi bir dinlenme (zamânı), güneşi ve ayı da (vakit tesbîtinize) birer hesab (vesîlesi) kılmıştır. Bu, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Alîm (her şeyi hakkıyla bilen Allah')ın takdîridir.[391]

---

[388] Yahudi âlimlerinden pek şişman bir adam olan Mâlik bin Sayf, bir kısım yahudilerle birlikte Resûl-i Ekrem (ASM)'ın yanına gelerek, Kur'ân hakkında tartışmaya başladı. Peygamber Efendimiz (ASM) da: "Mûsâ (AS)'a Tevrât'ı indiren Allah aşkına soruyorum, 'Allah, bir hıbr-ı semîne (şişman âlime) buğz eder!' diye Tevrât'ta buluyorsun değil mi? Sen ise hıbr-ı semînsin!" buyurunca Mâlik bu söze kızarak, önce "evet" dediği hâlde sonra: "Allah hiçbir insana bir şey indirmedi" dedi. Bunu işiten diğer yahudiler: "Yazık sana! Mûsâ'ya da mı? Ne için Mûsâ'ya indirileni de inkâr ettin?" dediklerinde: "Beni Muhammed kızdırdı da ondan böyle dedim" dedi. Yahudiler de ona öfkelenerek, onu reislik makāmından azledip, yerine Ka'b bin Eşref'i ta'yîn ettiler. (Celâleyn Şerhi, c. 2, 395)

[389] "Hiç imkânı var mı ki, bu kâinâtın Sâni'i (san'atkârı), yüz bin diller ile mahlûkātını (yarattıklarını) birbiriyle konuştursun ve onların konuşmalarını işitsin ve bilsin; kendisi konuşmasın. Hâşâ! Hem hiç akıl kabûl eder mi ki, kâinâttaki makāsıd-ı İlâhiyesini (İlâhî maksadlarını) bir fermân ile bildirmesin ve muammâsını (sırrını) açacak ve 'Mahlûkāt ne yerden geliyorlar? Ve ne yere gidiyorlar? Ve ne için böyle kāfile kāfile arkasında buraya gelip, birparça durup gidiyorlar?' diye üç dehşetli suâl-i umûmîye (herkesi ilgilendiren suâle) hakîkî cevab verecek Kur'ân gibi bir kitâbı göndermesin. Hâşâ!" (Şuâ'lar, 11. Şuâ', 230)

[390] "Tohum olacak bir habbedeki (dânedeki) veya bir çekirdekteki garîb, acîb, muntazam vaziyete bakınız ki; o habbe, tohum olacak cismin bütün eczâsıyla (parçalarıyla) münasebetdar (alâkalı) olduğu gibi, nev'iyle yani ebnâ-yı cinsiyle de (aynı cinsten olanlarla da) ve bütün mevcûdât (varlıklar) ile de münâsebetleri vardır. Ve onlara karşı o münâsebetleri nisbetinde vazîfeleri vardır. Eğer o tohumcuk habbenin Kadîr-i Mutlak'tan (sonsuz kudret sâhibi olan Allah'dan) nisbeti (bağı) kesilip kendi nefsine isnâd edilirse, yani kendi kendine olmuştur denilirse, her bir tohumda, her şeyi görecek bir gözün ve her şeye muhît (kuşatıcı) bir ilmin bulunduğuna i'tikād etmek (inanmak) lâzım gelir." (Mesnevî-i Nûriye, Lem'alar, 8)

[391] "Semânın müzeyyen (süslü) tavanına, güneş gibi ışık verici, ısındırıcı bir lâmbayı takmak; gece gündüz hatlarıyla, kış yaz sahîfelerinde mektûbât-ı Samedâniyeyi (Allah'ı ta'rîf eden mektubları) yazmasına bir nûr hokkası hükmüne getirmek ve yüksek minâre ve kulelerdeki büyük saatlerin parlayan akrebleri misillü (gibi), kubbe-i semâda (gök kubbede) kameri (ay'ı), zamânın saat-i kübrâsına (en büyük saatine) bir akreb yapmak; mütefâvit (farklı) çok hilâller sûretinde her geceye güyâ ayrı bir hilâl bırakıp, sonra dönüp kendine toplamak, menzillerinde (gezdiği yerlerde) kemâl-i mîzanla (mükemmel bir ölçüyle), dakik (ince) hesabla hareket ettirmek

97. Kara ve denizin karanlıklarında kendileriyle yol bulasınız diye, yıldızları sizin için (sebeb) yapan da O'dur. (Biz bu hikmetleri) bilecek bir kavim için âyetleri iyice açıkladık.
98. Hem sizi tek bir nefisten (Âdem'den) meydana getiren O'dur; sonra (sizin için çok değişik safhalarda) bir kalma yeri, bir de emânet bırakılma yeri vardır. (Biz bu beyânı) anlayacak bir kavim için âyetleri iyice açıkladık.
99. Gökten bir su indiren de O'dur. İşte onunla (yerden) her şeyin bitkisini çıkardık; ondan da bir yeşillik çıkardık ki, kendisinden üst üste dizilmiş dâneler çıkarırız. Ve hurma ağacından, onun tomurcuğundan sarkan salkımlar ve üzüm bağları, hem birbirine benzeyen ve benzemeyen zeytin ve nar (ağaçları çıkardık). Meyve verdiği zaman meyvesine ve olgunlaşmasına bakın! Şübhesiz ki bunda, îmân edecek bir kavim için elbette deliller vardır.
100. (Onlar) cinleri de, Allah'a ortaklar saydılar; hâlbuki onları (da Allah) yarattı ve bilgisizce O'na oğullar ve kızlar uydurdular. O, onların vasfetmekte olduklarından çok münezzeh ve çok yücedir!
101. (O,) göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır. O'nun bir eşi (zevcesi) olmadığı hâlde, nasıl bir çocuğu olur? Ve her şeyi (O) yaratmıştır. Çünki O, her şeyi hakkıyla bilendir.
102. İşte, Rabbiniz olan Allah bu (ni'metleri veren)dir. O'ndan başka ilâh yoktur. (O,) her şeyin yaratıcısıdır; o hâlde (sâdece) O'na ibâdet edin![392] Çünki O, her şeye Vekîldir.
103. Gözler O'nu idrâk edemez; fakat O, gözleri idrâk eder. Çünki O, Latîf (bütün incelikleri bilen ve nüfûz eden)dir, Habîr (her şeyden haberdâr olan)dır.
104. Muhakkak ki size Rabbinizden basîretler (kalb gözünüzün nûru olan deliller) gelmiştir. Artık kim (hakkı) görürse, kendi lehinedir. Kim de körlük ederse, kendi aleyhinedir.[393] Ve ben, sizin üzerinize (yaptıklarınızı gözetici bir) muhâfız değilim!
105. İşte (ey Resûlüm!) Âyetleri böyle açıklıyoruz ki (ibret alsınlar), hem (o kâfirler): "Sen ders almışsın!" desinler, hem de (hikmetlerini) bilecek bir kavim için onu (o Kur'ân'ı) açıklayalım.[394]
106. Rabbinden sana vahyolunana tâbi' ol! O'ndan başka ilâh yoktur. Ve müşriklerden yüz çevir!
107. Hâlbuki (kullarını irâdelerinde serbest bırakan) Allah (îmân etmelerini) dileseydi, (aslâ) şirk koşmazlardı. Hem (biz) seni onların üzerine muhâfız yapmadık. Sen onların üzerine vekîl de değilsin!
108. Ve onların Allah'dan başka tapmakta olduklarına sövmeyin! Yoksa (onlar da) haddi aşarak bilgisizce Allah'a söverler! Böylece her ümmete (kendi) amellerini süsledik; sonra dönüşleri ancak Rablerinedir; artık (O da, dünyada) yapmakta olduklarını kendilerine haber verecektir.

---

ve kubbe-i semâda parlayan, tebessüm eden yıldızlarla, göğün güzel yüzünü yaldızlamak, elbette nihâyetsiz bir saltanat-ı rubûbiyetin (Allah'ın kâinâttaki hâkimiyetinin) şeâiridir (işâretleridir). Zîşuûra (şuûr sâhiblerine), onu iş'âr eden (bildiren) muhteşem birulûhiyetin (her şeyi kendine ibâdet ettiren Allah'ın) işârâtıdır (işâretleridir). Ehl-i fikri, îmâna ve tevhîde da'vet eder." (Sözler, 32. Söz, 271)

[392] İnsan için ibâdet etmeye lâyık sâdece Cenâb-ı Hakk olduğu hakkında bakınız; (Araf Suresi 140. ayetinin haşiyesi; Neml Suresi 93. ayetinin haşiyesi)

[393] "Gözün nûru, nûr-ı îmanla ışıklanırsa ve kavîleşirse (kuvvetlenirse), bütün kâinât gül ve reyhanlar ile müzeyyen (süslü) bir Cennet şeklinde görünür. Gözün gözbebeği de, bal arısı gibi, bütün kâinât safhalarında menkuş (nakışlı) gül ve çiçek gibi delillerinden, bürhanlarından alacağı ibret, fikret, ünsiyet (alışkanlık) gibi usâre (özsu) ve şiralarından vicdanda o tatlı, îmanlı balları yapar. Eğer o göz küfür zulmetiyle (karanlığıyla) kör olursa, dünya, genişliğiyle berâber bir hapishâne şekline girer. Bütün hakāik-ı kevniye (kâinâtın hakîkatleri), nazarında gizlenir. Kâinât ondan tevahhuş eder (yabancılaşır). Kalbi ahzân (hüzünler) ve ekdâr (kederler) ile dolar." (İşârâtü'l-i'câz, 65)

[394] "Hâlık-ı kâinât (kâinâtın yaratıcısı), bütün o mu'cizâtı onun elinde halk etmekle (yaratmakla) gösterdi ki; o, O'nun hesâbına konuşuyor, O'nun kelâmını teblîğ ediyor (bildiriyor). Hem ona gelen Kur'ân ise, içinde, dışında kırk vech-i i'câz (kırk çeşit mu'cize) ile gösterir ki; o, Cenâb-ı Hakk'ın tercümânıdır. Hem o kendi zâtında bütün ihlâsıyla (samîmiyetiyle) vetakvâsıyla (günahlardan çekinmesiyle) ve ciddiyetiyle ve emânetiyle (güvenilirliği ile) ve sâir bütün ahvâl ve etvârıyla (hâl ve tavırlarıyla) gösterir ki, o kendi nâmına, kendi fikriyle demiyor, belki Hâlık'ı (yaratıcısı) nâmına konuşuyor." (Zülfikār, 19. Mektûb, 91)

109. Fakat kendilerine bir mu‘cize gelirse, ona mutlakā inanacaklarına, bütün güçleriyle Allah’a yemîn ettiler. De ki: “Mu‘cizeler, ancak Allah katındadır.” (Eymü’minler!) Peki gerçekten o (mu‘cize) geldiği zaman (onların yine) îmân etmeyeceklerini siz ne bileceksiniz?
110. Çünki (onlar) ona ilk def‘a îmân etmedikleri gibi (bundan sonra da îmân etmeyeceklerdir)! (Biz de) onların kalblerini ve gözlerini (inkârlarındaki ısrarlarından dolayı, hakdan) çevririz ve onları bırakırız (da), azgınlıkları içinde bocalayıp dururlar.
111. Hâlbuki gerçekten biz, onlara melekleri indirseydik, ölüler de kendileriyle konuşsaydı ve (senin doğruluğuna) kefîl olarak onlara karşı her şeyi toplasaydık, Allah’ın dilemesi müstesnâ, (onlar, küfürlerindeki inadları sebebiyle) îmân edecek değillerdi; fakat onların çoğu câhillik ederler.
112. Ve böylece her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık; (bunlar) aldatmak için birbirlerine (bâtıl) sözün yaldızlısını fısıldarlar. Hâlbuki Rabbin dileseydi onu (aslâ) yapamazlardı; öyleyse onları ve uydurmakta oldukları şeyleri bırak!
113. Bir de (o şeytanlar bu telkîni) âhirete inanmayanların gönülleri ona (o yaldızlı sözlere) meyletsin, ondan hoşlansınlar ve onlar işleyici oldukları (günahları)nı işlesinler diye (yaparlar).[395]
114. (De ki:) “Hiç Allah’dan başka bir hakem mi ararım? Hâlbuki size Kitâb’ı (Kur’ân’ı, içinde hak ile bâtıl) iyice açıklanmış olarak indiren O’dur.” Kendilerine kitab verdiğimiz kimseler de gerçekten onun, Rabbin tarafından hak olarak indirilmiş olduğunu bilirler; öyle ise sakın şübhe edenlerden olma!
115. Ve Rabbinin sözü (emir ve yasakları) doğruluk ve adâlet cihetiyle tamamlandı. O’nun kelimelerini değiştirebilecek kimse yoktur! Çünki O, Semî‘ (her şeyi hakkıyla işiten)dir, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir.
116. Eğer yeryüzünde bulunan (insan)ların çoğuna uyarsan, seni Allah’ın yolundan saptırırlar. (Onlar) ancak zanna tâbi‘ olurlar ve onlar sâdece yalan söylerler.
117. Şübhesiz ki yolundan sapanları gerçekten en iyi bilen, ancak ORabbindir. Hidâyete erenleri en iyi bilen de O’dur.
118. Eğer O’nun âyetlerine îmân eden kimseler iseniz, artık üzerine Allah’ın ismi zikredilmiş olan (besmele ile kesilmiş hayvan)lardan yiyin!
119. Kendisine mecbur kaldığınız (ölmeyecek kadar yemek zorunda olduğunuz) şeyler müstesnâ olmak üzere, (Rabbiniz) üzerinize haram kıldığı şeyleri gerçekten size iyice açıkladığı hâlde, üzerine Allah’ın ismi zikredilmiş olan (besmele ile kesilmiş hayvan)lardan neden yemeyesiniz? Hiç şübhesiz birçokları, bilgisizce kendi (nefsî) arzularıyla (insanları) açıkça saptırıyorlar. Muhakkak ki haddi aşanları gerçekten en iyi bilen ancak O Rabbindir.
120. Günâhın açığını da gizlisini de bırakın! Şübhe yok ki günah kazananlar, işlemekte oldukları (günahlar) sebebiyle yakında cezâlandırılacaklardır!

---

[395] “Kâinâttaki şerlerin, zararların, beliyyelerin (belâların) ve şeytanların ve muzırların (zararlı şeylerin) halk ve îcadları (yaratılmaları), şer ve çirkin değildir. Çünki çok netâic-i mühimme (mühim netîceler) için halk olunmuşlardır (yaratılmışlardır). Meselâ: Melâikelere şeytanlar musallat olmadıkları için, terakkıyâtları (yükselmeleri) yoktur, makamları sâbittir, tebeddül etmez (değişmez). Kezâ (bunun gibi) hayvanâtın dahi şeytanlar musallat olmadıkları için mertebeleri sâbittir, nâkıstır. Âlem-i insâniyette ise merâtib-i terakkıyât ve tedenniyât (yükselme ve alçalma mertebeleri) nihâyetsizdir. Nemrudlardan, Fir‘avunlardan tut, tâ sıddîkîn-i evliyâ ve enbiyâya kadar gâyet uzun bir mesâfe-i terakkî var.
İşte kömür gibi olan ervâh-ı sâfileyi (alçak ruhları), elmas gibi olan ervâh-ı âliyeden (yüksek ruhlardan) temyîz ve tefrîk (seçip ayırmak) için, şeytanların hılkatiyle (yaratılmasıyla) ve sırr-ı teklîf (imtihan sırrı) ve ba‘s-i enbiyâ (peygamberlerin gönderilmesi) ile, bir meydân-ı imtihan ve tecrübe ve cihad ve müsâbaka açılmış. Eğer mücâhede ve müsâbaka olmasa idi, ma‘den-i insâniyetteki (insanlık ma‘denindeki) elmas ve kömür hükmünde olan isti‘dadlar (kābiliyetler), berâber kalacaktı. (...) Demek şeyâtîn (şeytanlar) ve şerlerin yaratılması, büyük ve küllî netîceye baktığı için îcadları (yaratılmaları) şer değil, çirkin değil!” (Mektûbât, 12. Mektûb,32)
Ayrıca şeytanın hîleleri hakkında bakınız; (Lem‘alar, 13. Lem‘a, 71-91; Sözler, 21. Söz, 96-100)

121. Ve üzerine Allah'ın ismi anılmamış olan (besmele ile kesilmemiş hayvan)lardan yemeyin![396] Çünki o gerçekten bir isyandır! Ve şübhesiz ki şeytanlar, dostlarına (helâl haram hakkında) sizinle mücâdele etmeleri için elbette telkînde bulunurlar. Eğer onlara uyarsanız, muhakkak ki (haramı helâl saymakla) siz de elbette müşrik kimselersinizdir.
122. (Küfür içinde olmakla) ölü (hükmünde) iken, bunun ardından kendisini (îmanla) dirilttiğimiz ve kendisine insanlar içinde, sâyesinde yürüye(bile)ceği bir nûr verdiğimiz kimse, hiç karanlıklarda kalan, (ve) ondan (bir türlü) çıkamayacak durumda olan kimse gibi olur mu? İşte kâfirlere, yapmakta oldukları şeyler böyle süslü gösterildi.
123. Ve böylece, her şehirde oranın günahkârlarını, ileri gelenler kıldık ki, orada (insanları, îmandan men' etmek için kendilerince) tuzak kursunlar! Hâlbuki ancak kendilerine tuzak kurarlar da farkına varmazlar.
124. Onlara bir âyet geldiği zaman da: "Allah'ın peygamberlerine verilenlerin benzeri, bize de verilmedikçe aslâ îmân etmeyeceğiz!" dediler. Allah, peygamberlikvazîfesini nereye vereceğini en iyi bilendir. Günah işleyenlere, kurmakta oldukları (tuzak) dolayısıyla, Allah katında bir zillet ve şiddetli bir azab yakında isâbet edecektir![397]
125. Artık kim ki, Allah onu (hikmetine binâen, kendi lütfundan) hidâyete erdirmek isterse, onun göğsünü İslâm'a açar. Ve kim ki, (küfründeki inâdı sebebiyle, Allah) onu dalâlete atmak isterse, sanki göğe tırmanıyormuş gibi göğsünü iyice daralmış sıkıntılı hâle sokar.[398] Allah, îmân etmeyenlerin üzerinde böyle kötülük (rezillik ve azab) bırakır.
126. Bu (İslâm dîni) ise, Rabbinin dosdoğru bir yoludur. İbret alacak bir kavim için âyetleri gerçekten iyice açıkladık.
127. Onlar için Rableri katında selâmet yurdu (Cennet) vardır ve O (Allah), yapmakta oldukları (sâlih ameller) sebebiyle onların dostudur.
128. Ve (Allah) o gün, onları hep berâber bir araya getirecektir. (Kendilerine:) "Ey cinler (tâifesinden olan şeytanlar) topluluğu! Şübhesiz ki (siz,) insanlardan (inkâr edenlerin sayısını) çoğaltmak istediniz!" (denilecek). Onların insanlardan olan dostları ise diyecek ki: "Rabbimiz! (Doğrusu biz) birbirimizden faydalandık ve bize takdîr ettiğin ecelimize ulaştık!" (O da) şöyle buyuracak: "Allah'ın dilediği müstesnâ, içinde ebediyen kalıcı kimseler olarak, varacağınız yer ateştir!"[399] Şübhesiz ki Rabbin, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir.

---

[396] "Esbâb-ı zâhiriye (görünüşteki sebebler) eliyle gelen ni'metleri, o esbab (sebebler) hesâbına almamak gerektir. Eğer o sebeb ihtiyâr (irâde) sâhibi değilse, meselâ hayvan ve ağaç gibi, doğrudan doğruya o ni'meti Cenâb-ı Hakk hesâbına verir. Mâdem o, lisân-ı hâliyle بِسْمِ اللهِ der, sana verir. Sen de Allah hesâbına olarak بِسْمِ اللهِ de, al. Eğer o sebeb ihtiyâr sâhibi ise, o بِسْمِ اللهِ demeli, sonra ondan al. Yoksa alma! Çünki, وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّالَمْ يَذْكَرُاسْمُ اللهِ عَلَيْهِ[Üzerine Allah'ın ismi anılmamış olan (besmele ile kesilmemiş hayvan)lardan yemeyin!] âyetinin ma'nâ-yı sarîhinden (açık ma'nâsından) başka bir ma'nây-ı işârîsi (işâretle anlattığı bir ma'nâsı da) şudur ki: 'Mün'im-i Hakîkî'yi (hakîkî ni'met verici olan Allah'ı) hatıra getirmeyen ve O'nun nâmıyla verilmeyen ni'meti yemeyiniz', demektir. O hâlde hem veren بِسْمِ اللهِ demeli hem alan بِسْمِ اللهِ demeli. Eğer veren بِسْمِ اللهِ demiyorsa, fakat sen de almaya muhtaç isen sen بِسْمِ اللهِ de; verenin başının üstünde rahmet-i İlâhiyenin elini gör. Şükür ile öp. Ondan al." (Lem'alar, 17. Lem'a, 139-140)

[397] Velid b. Muğîre, Hz. Peygamber (ASM)'a gelerek: "Eğer peygamberlik gerçek ise ben senden daha lâyığım. Çünki hem malım, hem yaşım seninkinden ziyâdedir" dedi. Diğer bir rivâyete göre ise Ebû Cehil: "Biz, Abd-i Menafoğullarıyla, şerefte koşu atları gibi hepberâber iken şimdi onlar: 'Bizim aramızda nebî var ve ona vahiy geliyor' diyorlar. Öyleyse, Muhammed'e verilen şey bize de verilmedikçe biz aslâ îmân etmeyiz" dedi. Bunun üzerine bu âyet-i celîle nâzil oldu. (Celâleyn Şerhi, c. 2, 432)

[398] Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a, kalbin İslâm'a açılmasından suâl olundu. Buyurdular ki: "O bir nûrdur ki, Allah onu mü'minin kalbine koyar da o kulun kalbi genişler ve rahata kavuşur. Bunun alâmeti ise, o kulun âhirete yönelmesi, dünyanın fânî muhabbetinden uzak durması ve ölüm gelmeden evvel ölüme hazırlıklı olmasıdır." (Kurtubî, c. 4/7, 81)

[399] Burada geçen "müstesnâ" kelimesinden maksad, ya hesab verme zamânıdır ki, ehl-i Cehennem henüz ateşe girmemişlerdir. Veya zaman zaman ateşten çıkarılıp, daha büyük azab veren "zemherir (soğukluk) vâdisi"ne konuldukları zamandır, öyle ki bu azâbın dehşetinden bir an evvel ateşe dönmek isterler. Veya o istisnâ, dünyada

129. İşte böylece kazanmakta oldukları (günahlar) yüzünden, zâlimlerin bazılarını bazılarına dost ederiz.
130. (O gün onlara:) “Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden, size âyetlerimi anlatan ve sizi bu gününüzle karşılaşmaktan korkutan peygamberler gelmedi mi?” (denilecek de onlar:) “Kendi aleyhimize şâhidlik ederiz (ki geldi)!” diyecekler; dünya hayâtı onları aldatmıştı ve gerçekten kendilerinin kâfir kimseler olduklarına dâir kendi aleyhlerine şâhidlik ettiler.
131. Bu (peygamberlerin gönderilmesi) şundandır ki, Rabbin, ahâlisi (yaptıkları işin mes’ûliyetinden) habersiz kimseler iken (bir peygamber göndermeden) şehirleri (halkın işledikleri) zulüm sebebiyle helâk edici değildir!
132. Herkes için, yaptıklarından dolayı dereceler vardır.[400] Çünki Rabbin (onların) yapmakta olduklarından gāfil değildir.
133. Ve Rabbin, Ganî (kullarının ibâdetine muhtaç olmayan)dır,[401] çok rahmet sâhibidir. Sizi başka bir kavmin neslinden meydâna getirdiği gibi, eğer dilerse sizi (helâk edip) giderir de sizden sonra (yerinize) dilediğini getirir.
134. Şübhesiz ki ne va‘d olunuyorsanız mutlakā gelecektir ve siz (ona) mâni‘ olacak kimseler değilsiniz![402]
135. De ki: “Ey kavmim! Elinizden geleni yapın; şübhesiz ben (de vazîfemi) yapıcıyım. Artık dünyanın âkıbeti kimin lehine olacağını ileride bileceksiniz.” Şu muhakkaktır ki, zâlimler kurtuluşa ermez!
136. Allah’a, (kendi) yarattığı ekinler ve en‘amdan (sağmal hayvanlardan, güyâ) bir hisse (ve putlarına da bir hisse) ayırdılar da, zanlarınca: “Bu Allah’ındır, bu da (O’na şirk koştuğumuz) ortaklarımızındır!” dediler. Hâlbuki ortaklarına âid olan, Allah’a hiç ulaşmaz; Allah’a âid olana gelince, o hemen ortaklarına ulaşıyor. Ne kötü hüküm veriyorlar!
137. Yine bunun gibi ortakları (olan şeytanlar), müşriklerden birçoğuna evlâdlarını öldürmeyi süslü (câzib) gösterdi ki, onları (bunu yapanları böylelikle) helâk etsinler ve dinlerini kendilerine karıştırsınlar! Eğer (kullarını irâdelerinde serbest bırakan) Allah dileseydi onu (aslâ) yap(a)mazlardı; öyleyse onları ve uydurmakta oldukları şeyleri bırak!
138. Ve (o müşrikler, bâtıl) zanlarıyla: “Bunlar, haram olan sağmal hayvanlar ve ekinlerdir; onları dilediğimizden başkası yiyemez, ve (bunlar da) sırtları(nda yük taşınması) haram kılınmış hayvanlardır!” dediler. Bir kısım hayvanlar da vardır ki, (onları keserken) üzerine Allah’ın ismini

---

amel cihetiyle artık Cehenneme girmesi neredeyse mukadder olan kişinin, hidâyete mazhar olarak bu netîceden kurtulmasıdır. (Râzî, c. 7/13, 202)

[400] “İnsan ahsen-i takvimde (en güzel sûrette) yaratıldığı ve ona gāyet câmi‘ (geniş) bir isti‘dad (kābiliyet) verildiği için; esfel-i sâfilinden (Cehennemin en alt tabakalarından) tâ a‘lâ-yı illiyyîne (Cennetin en yüce mertebelerine), ferşten (yerden) tâ arşa, zerreden tâ şemse (güneşe) kadar dizilmiş olan makāmâta, merâtibe (mertebelere), derecâta (derecelere), derekâta (aşağı çukurlara) girebilir ve düşebilir bir meydân-ı imtihâna atılmış, nihâyetsiz sukūt ve suûda (alçalmaya ve yükselmeye) giden iki yol onun önünde açılmış bir mu‘cize-i kudret ve netîce-i hılkat (yaratılış netîcesi) ve a‘cûbe-i san‘at (şaşılacak bir san‘at) olarak şu dünyaya gönderilmiştir.” (Sözler, 23. Söz, 108)

[401] “Cenâb-ı Hakk senin ibâdetine muhtaç değil. Hem hiçbir şeye muhtaç değil. Fakat sen ibâdete muhtaçsın, sen ma‘nen hastasın! İbâdet ise, senin ma‘nevî yaralarına tiryak (ilaç) hükmünde(dir.)” (Lem‘alar, 23. Lem‘a, 200)

[402] “Hiç mümkün müdür ki: Alîm-i Mutlak, Kadîr-i Mutlak (sonsuz ilim ve kudret sâhibi) olan şu masnûâtın Sâni‘i, (san‘atlı varlıkların san‘atkârı) bütün enbiyânın (peygamberlerin) tevâtürle (yalan olması aklen imkânsız sayıdaki) haber verdikleri ve bütün sıddîkîn ve evliyânın icmâ‘ (fikir birliği) ile şehâdet ettikleri (şâhidlik yaptıkları) mükerrer (tekrarlı) va‘d ve vaîd-i İlâhîsini (mükâfât ve cezâ va‘dlerini) yerine getirmeyip, hâşâ, acz ve cehlini göstersin?
Hâlbuki va‘d ve vaîdinde bulunduğu emirler (işler), kudretine hiç ağır gelmez. Pek hafif ve pek kolay! Geçmiş baharın hesabsız mevcûdâtını (varlıklarını), gelecek baharda kısmen aynen, kısmen mislen (benzerleriyle) iâdesi kadar kolaydır. Îfâ-yı va‘d (va‘din yerine getirilmesi) ise, hem bize, hem her şeye, hem kendisine, hem saltanat-ı rubûbiyetine (umum kâinâtı terbiye edişindeki saltanatına) pek çok lâzımdır. Hulfü’l-va‘d (va‘dinden dönmek) ise; hem izzet-i iktidârına zıddır, hem ihâta-i ilmiyesine (her şeyi kuşatan ilmine) münâfîdir (terstir).” (Zülfikār, 10. Söz, 32)

zikretmezler. (Bunları) O'na iftirâ ederek (yaparlar). İftirâ etmekte olduklarından dolayı (Allah) onları yakında cezâlandıracaktır.
139. Bir de dediler ki: "Bu sağmal hayvanların karınlarında olanlar, sâdece erkeklerimize âiddir; karılarımıza ise haram kılınmıştır." Eğer (doğan yavru) ölü olursa, artık onlar (erkek-kadın hepsi) onda ortaktırlar. (Allah,) onları (bu) vasıflandırmalarından dolayı yakında cezâlandıracaktır. Şübhesiz ki O, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir.
140. Bilgisizlik yüzünden beyinsizce evlâdlarını öldürenler ve Allah'ın kendilerini rızıklandırdığı şeyleri, Allah'a iftirâ ederek haram kılanlar gerçekten zarara uğramıştır. (Onlar) muhakkak dalâlete düşmüşler ve hidâyete eren kimseler olamamışlardır.
141. Çardaklı ve çardaksız bağları, hurma ağaçlarını, meyvesi muhtelif ekinleri, birbirine benzeyen ve benzemeyen zeytinleri ve narları meydana getiren de O'dur. (Her biri) meyve verdiği zaman meyvesinden yiyin ve hasad edildiği gün hakkını (öşrünü) verin ve (O'nun rızâsı dışında harcayarak) isrâf etmeyin![403] Çünki O, isrâf edenleri sevmez.
142. Sağmal hayvanlardan yük taşıyanı ve (kesilmek için) yere yatırılanı da (sizin için yaratan O'dur). Allah'ın sizi rızıklandırdığı şeylerden yiyin ve şeytanın adımlarına uymayın! Çünki o, size apaçık bir düşmandır.[404]
143. (Allah, erkek ve dişi olmak üzere; koyun, keçi, deve ve sığırdan) sekiz eş (yarattı)! Koyundan iki, keçiden iki! (O müşriklere) de ki: "(Siz bazılarını haram kılıyorsunuz, ama Allah bunlardan) iki erkeği mi, yoksa iki dişiyi mi, yoksa o iki dişinin rahimlerinde bulunan (yavru)ları mı haram kıldı? Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, bana bir ilim ile haber verin!"
144. Deveden de iki, sığırdan da iki! De ki: "(Allah bunlardan) iki erkeği mi, yoksa iki dişiyi mi, yoksa o iki dişinin rahimlerinde bulunan (yavru)ları mı haram kıldı? Yoksa, Allah size bunu (haram kılmayı) tavsiye buyurduğu zaman (siz buna) şâhidler mi oldunuz?" Öyleyse bilgisizce, insanları dalâlete düşürmek için Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir? Şübhesiz ki Allah, (küfürlerindeki ısrarları yüzünden) zâlimler topluluğunu hidâyete erdirmez.
145. De ki: "Bana vahyolunanlar içinde bunu (bu haram dediklerinizi) yiyecek olan bir yiyici kimseye, haram kılınmış bir şey bulmuyorum; ancak (o şeyin) ölü (usûlünce kesilmeden veya avlanmadan ölen bir hayvan) veya akıtılmış kan veya domuz eti, ki o pistir, veya (kesilirken) üzerine Allah'dan başkasının adı zikredilmiş (olmakla açıkça işlenen) bir fısk olması müstesnâ. Fakat (başkasının hakkına) tecâvüz edici ve haddi (zarûret mikdârını) aşıcı olmadan, kim

---

[403] "Hâlık-ı Rahîm, nev'-i beşere verdiği ni'metlerin mukābilinde şükür istiyor. İsraf ise şükre zıddır, ni'mete karşı hasâretli (zararlı) bir istihfaftır (hafîfe almadır)." (Lem'alar, 19. Lem'a, 146)
Ayrıca iktisad ve israf hakkında bakınız; (Lem'alar, 19. Lem'a, 146-155)

[404] "Şeytanların kâinâtta îcad cihetinde hiçbir medhalleri (müdâhaleleri) olmadığı, hem Cenâb-ı Hakk rahmet ve inâyetiyle (yardımıyla) ehl-i hakka tarafdâr olduğu (...) hâlde, hizbü'ş-şeytanın (şeytan tarafdarlarının) çok def'a ehl-i hakka galebe etmesinin hikmeti nedir? Ve ehl-i hak, her vakit şeytanların şerrinden Cenâb-ı Hakk'a sığınmasının sırrı nedir? El-cevab: Hikmeti ve sırrı şudur ki: Ekseriyet-i mutlaka ile (çoğunlukla) dalâlet ve şer, menfîdir, tahribdir, ademîdir (yokluktan ibârettir), bozmaktır. Ve ekseriyet-i mutlaka ile hidâyet ve hayır, müsbettir, vücûdîdir (varlığa dâirdir), i'mardır, ta'mirdir. Herkesçe ma'lûmdur ki: Yirmi adamın yirmi günde yaptığı bir binâyı, bir adam, bir günde tahrîb eder. (...)
İşte bu sırdandır ki: Ehl-i dalâlet, hakîkaten zaîf bir kuvvetle pek kuvvetli ehl-i hakka bazen gālib oluyor. Fakat ehl-i hakkın öyle muhkem (sağlam) bir kal'ası var ki, onda tahassun ettikleri (sığındıkları) zaman, o müdhiş düşmanlar yanaşamazlar ve bir halt edemezler. Eğer muvakkat bir zarar verseler, [وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ(Güzel) âkıbet, takvâ sâhiblerinindir] sırrıyla, ebedî bir sevab ve bir menfaatle o zarar telâfi edilir. O kal'a-i metîn, o hısn-ı hasîn(sağlam kale) ise, şeriat-ı Muhammediye Aleyhissalâtü Vesselâm'dır ve sünnet-i Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm'dır." (Lem'alar, 13. Lem'a, 71)
Ayrıca, şeytanın yaratılıp insana musallat edilmesindeki hikmetler için bakınız; (Enam Suresi 113. ayetinin haşiyesi)

(ölmeyecek kadar bunlardan yemeye) mecbur kalırsa, artık (bilsin ki) şübhesiz Rabbin, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir."[405]
146. Yahudi olanlara da bütün tırnaklı (hayvan)ları haram kıldık. Sığır ve davarın iç yağlarını da onlara haram kıldık; ancak sırtlarının veya bağırsaklar(ın)ın taşıdığı ya da kemiğe karışan (yağ)lar müstesnâ. Azgınlıkları sebebiyle onları böyle cezâlandırdık. Ve muhakkak ki biz, elbette doğru (söyleyen)leriz.
147. Buna rağmen seni yalanlarlarsa artık de ki: "Rabbiniz pek geniş bir rahmet sâhibidir. Fakat O'nun azâbı günahkârlar topluluğundan geri çevrilemez."
148. (Allah'a) şirk koşanlar: "Eğer Allah dileseydi ne (biz) şirk koşardık, ne de atalarımız! Hem hiçbir şeyi (kendi kendimize) haram kılmazdık!" diyecekler.[406] Onlardan öncekiler (de) azâbımızı tadıncaya kadar (peygamberlerini) böyle yalanlamıştı. De ki: "Yanınızda herhangi bir ilim var mı? Haydi, onu bize çıkarın! (Siz) zandan başkasına tâbi' olmuyorsunuz ve siz ancak çirkince yalan söylüyorsunuz."
149. De ki: "Öyle ise en mükemmel delil Allah'ındır. O hâlde (O) dileseydi, elbette sizi hep berâber hidâyete erdirirdi. (Ama O, sizi kendi irâdenize bıraktı.)"
150. De ki: "Haydi, 'Şübhesiz Allah bunu haram kıldı' diye şâhidlik edecek şâhidlerinizi getirin!" Buna rağmen şâhidlik ederlerse, sakın onlarla berâber şâhidlik etme! Hem âyetlerimizi yalanlayanların ve âhirete îmân etmeyenlerin (nefsî) arzularına uyma! Çünki onlar, (putları) Rablerine denk tutuyorlar.
151. De ki: "Gelin, Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım: O'na hiçbir şeyi şirk koşmayın! Hem ana-babaya iyilik (edin)! Ve fakirlikten dolayı çocuklarınızı öldürmeyin! Sizi de onları da (ancak) biz rızıklandırırız. (Zinâ gibi) çirkin işlere, açığına da gizlisine de yaklaşmayın! Hem hak bir sebeb olmadıkça, Allah'ın haram kıldığı canıöldürmeyin! İşte bunlar (Allah'ın) size o emrettiği (şeyler)dir; tâ ki akıl erdiresiniz."

---

[405] " اِنَّ الضَّرُورَاتِ تُبِيحُ الْمَحْظُورَاتِ kāidesi yani zarûret (mecbûriyet) haramı helâl derecesine getirir. İşte şu kāide ise, küllî (umûmî) değil. Zarûret, eğer haram yoluyla olmamış ise, haramı helâl etmeye sebebiyet verir. Yoksa sû-i ihtiyârı ile (irâdesini kötüye kullanmakla), gayr-ı meşrû' (haram) sebebler ile zarûret olmuş ise, harâmı helâl edemez, ruhsatlı (izinli) ahkâmlara (hükümlere) medâr olamaz, özür teşkîl edemez. Meselâ bir adam, sû-i ihtiyârıyla haram bir tarzda kendini sarhoş etse, tasarrufâtı (yaptığı işler) ulemâ-i şeriatça (fıkıh âlimlerince) aleyhinde cârîdir (geçerlidir), ma'zur (özürlü) sayılmaz. Tatlîk etse (boşasa) talâkı (boşaması) vâki' olur. Bir cinâyet etse, cezâ görür. Fakat sû-i ihtiyârîyle olmazsa talâk vâki' olmaz, cezâ da görmez. Hem meselâ bir içki mübtelâsı, zarûret derecesinde mübtelâ olsa da diyemez ki, zarûrettir, bana helâldir." (Sözler, 27. Söz, 155)

[406] İnsan, hayır veya şer olarak işlediği amellerini kendi irâdesi ile yapar. İyilikleri insanlar için kolaylaştıran, insanı böyle temiz bir fıtratta yaratan ve hayırlarla emreden Allah'dır. Ancak Cenâb-ı Hakk kötülükleri, mâhiyetleri i'tibâriyle çirkin ve insan fıtratına zıd olarak yarattığı ve bir imtihâna medâr olmak üzere onlardan sakınmasını emrettiği hâlde, haram kılınmış bu şeyleri isteyen, insanın kendi irâdesidir. Bu yüzden pek çok âyet-i kerîmede insanın fiillerinden mes'ûl olduğu ve amellerinin karşılığında cezâ veya mükâfât göreceği zikredilmiştir.

İnsanın fiilleri irâdesi dışında gerçekleşirse, mükâfât ve cezânın, hattâ imtihânın bir ma'nâsı kalmaz. Bu ise, zerrelerden yıldızlara kadar her şeyde gâyet ince hikmetleri gözeten Cenâb-ı Hakk'ın hikmetine zıddır. Evet, insan bir ağaç gibi bütün bütün mecbûriyet altında değildir. Amellerinden mes'ûl tutulmasını gerektirecek bir irâdeye sâhibdir. Herkes bunu vicdânen bilir ve hayâtı boyunca def'alarca tecrübe eder. Hiç kimse bir eşyâyı satın alırken "Kaderim buymuş!" diyerek satıcının verdiği çürük malı almaz.

Bununla berâber insan kendi fiillerinin yaratıcısı da değildir. Çünki yaratma Allah'a mahsustur. Ancak, insan başlangıçta bir şeyi istemedikçe, Cenâb-ı Hakk o şeyi insana zorla yaptırmaz. Yani Cenâb-ı Hakk'ın irâdesi kulun irâdesine bakar. İnsan neyi isterse, Allah onu yaratır. Hidâyete veya dalâlete doğru yürümek insanın elindedir. Fakat sâbit birer sıfat olan hidâyet ve dalâleti yaratan Cenâb-ı Hakk'tır. İslâm ulemâsının büyüklerinden Sa'deddin Taftazânî'nin dediği gibi: Îman, kulun kendi irâdesini kullanmasından sonra, Allah'ın o kulun kalbine yerleştirdiği bir nûrdur. Cüz-i ihtiyârî denilen isteme kābiliyetini veren Allah'dır. İsteyen insandır. Fakathayır veya şer, iyi veya kötü, istenileni yaratan yine Cenâb-ı Hakk'tır. İnsan kendi isteği ile fiilin yaratılmasına sebeb olduğu için mes'ûliyet de kendisine âiddir. (Tılsımlar, 26. Söz)

Ayrıca bakınız; (En'âm, 104, 120; A'râf, 96; Enfâl, 51; Tevbe, 95; Yûnus, 8, 44; Fussilet, 17; Câsiye, 14)

152. Ve rüşdüne erinceye kadar yetimin malına, o en güzel bir şekilde (onu muhâfaza ve yetime yardım etme maksadıyla) olanı müstesnâ, yaklaşmayın! Hem ölçüyü ve tartıyı adâletle tam yapın! (Biz) kimseyi gücünün yetmeyeceği bir şeyle mükellef tutmayız; söz söylediğiniz zaman ise, akrabâ bile olsa, artık adâletli olun! Ve Allah'ın ahdini (verdiğiniz sözü) yerine getirin! İşte bunlar (Allah'ın) size o emrettiği (şeyler)dir; tâ ki ibret alasınız.
153. Ve şübhesiz bu, benim dosdoğru yolumdur; öyle ise ona tâbi' olun! Ve (başka) yollara tâbi' olmayın! Sonra sizi O'nun (Allah'ın) yolundan ayırır(lar).[407] İşte bunlar (Allah'ın) size o emrettiği (şeyler)dir; tâ ki (günahlardan) sakınasınız.[408]
154. Sonra iyilik edenlere (olan ni'metimizi) tamamlamak, her şeyi iyice açıklamak, bir hidâyet ve bir rahmet olmak üzere Mûsâ'ya Kitâb'ı (Tevrât'ı) verdik; tâ ki (İsrâiloğulları) Rablerine kavuşacaklarına îmân etsinler.
155. İşte bu (Kur'ân) da kendisini indirdiğimiz mübârek bir Kitab'dır; artık ona tâbi' olun ve (günahlardan) sakının; tâ ki merhamet olunasınız.
156. (Onu indirdik) ki "Kitab, ancak bizden önce iki tâifeye (yahudilere ve hristiyanlara) indirildi; (biz ise) şübhesiz onların ders yapmalarından (kitablarını okumalarından ve onun hakîkatlerinden) de doğrusu habersiz kimselerdik" demeyesiniz!
157. Veya: "Doğrusu bize kitab indirilseydi, elbette onlardan daha çok hidâyete ermiş kimse(ler) olurduk" demeyesiniz! İşte gerçekten size Rabbinizden apaçık bir delil, bir hidâyet ve bir rahmet gelmiştir. O hâlde Allah'ın âyetlerini yalanlayıp, onlardan yüz çevirenden daha zâlim kim olabilir? Âyetlerimizden yüz çevirenleri, (böyle) yüz çevirmekte olmalarından dolayı yakında azâbın en kötüsüyle cezâlandıracağız!
158. (O müşrikler, îmân etmek için) kendilerine ille de (ölüm) meleklerin(in) gelmesini veya Rabbinin (azâbının) gelmesini yâhut Rabbinin bazı (kıyâmet) alâmetlerinin gelmesini mi bekliyorlar? Rabbinin bazı alâmetleri geldiği gün, daha önce îmân etmemiş veya îmânında bir hayır kazanmamış olan kimseye, (o gün) îmân etmesi fayda vermez. De ki: "(O alâmetleri) bekleyin, şübhesiz biz de bekleyenleriz!"
159. Muhakkak ki dinlerini parçalayıp fırka fırka olanlar yok mu, (sen) hiçbir hususta onlardan değilsin! Onların işi ancak Allah'a âiddir; sonra (O,) ne yapmakta olduklarını (tek tek) kendilerine haber verecektir.[409]

---

[407] "Âdem (AS) zamânından beri, beşeriyette iki cereyân-ı azîm (iki büyük hareket) birbiriyle çarpışarak gelmiş. Biri, istikāmet yolunu (doğru yolu) ta'kîb ile ni'met ve saâdet-i dâreyne (dünya ve âhiret saâdetine) mazhar olan ehl-i nübüvvet ve salâhat ve îmandır (peygamberler, sâlihler ve mü'minlerdir). Bunlar kâinâttaki, kâinâtın hakîkî güzelliğine ve intizam ve kemâline (mükemmelliğine) mutâbık (uygun) olarak istikāmette hareket ettiklerinden, hem kâinât sâhibinin lütuflarına, hem iki cihânın saâdetine mazhar olup, beşeri melekler derecelerine, belki fevkine (daha yukarısına) terakkî ettirmeğe (yükseltmeye) vesîle olarak, dünyada îman hakîkatleriyle ma'nevî bir Cennet, âhirette bir saâdet kazanmışlar ve kazandırmışlar.
İkinci cereyan, istikāmeti bırakıp ifrât ve tefrît ile (aşırı gitmek veya geri durarak) aklı bir vesîle-i azâba ve elemler toplayıcı bir âlete çevirdiklerinden, insâniyeti en bedbaht bir hayvâniyetten aşağı düşürüp, dünyada zulümlerine mukābil gazab-ı İlâhîyi ve musîbet tokatlarını yemekle berâber, dalâletleri cihetinde, akıl alâkadarlığıyla kâinâtı bir hüzüngâh ve mâtemhâne-i umûmiye (umûmî bir hüzün ve mâtem yeri) ve zevâlde yuvarlanan (ayrılıp giden) zîhayatlar (canlılar) için bir mezbaha ve bir selhhâne (kesim yeri) ve gāyet çirkin ve karışık görür, rûhu ve vicdânı dünyada bir ma'nevî Cehennemde olur, âhirette dâimî bir azab çekmeğe kendini müstehak eder." (Şuâ'lar, 15. Şuâ', 579)

[408] İbn-i Abbâs (ra)'dan gelen bir rivâyete göre: "Bu 151-152-153. âyetler, muhkem âyetler olup, önceki bütün şeriatlarda da vardı. Bir kimse bunlarla amel ederse Cennete girer. Eğer amel etmezse Cehennemlik olur." (Râzî, c. 7/14, 4)

[409] Ebû Hureyre (ra) bu âyet hakkında: "Onlar, yani dinlerini parçalayıp fırkalara ayrılanlar, bu ümmet içinde çıkan ehl-i dalâlet fırkalarıdır" demiştir. Bir hadîs-i şerîfte de Peygamber Efendimiz (ASM) şöyle buyurmuşlardır: "İsrâiloğulları yetmiş iki fırkaya ayrılmıştır. Benim ümmetim de yakında yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Birisi hâriç, hepsi ateştedir." (Orada bulunanlar:) "Yâ Resûlallah! O hangisidir?" dediler. Buyurdular ki: "Ben ve ashâbımın yolunda olanlar (ehl-i sünnet ve'l-cemâat)tir." (Celâleyn Şerhi, c. 2, 475-476)

160. Kim iyilikle gelirse, artık kendisi için onun (o iyiliğin) on misli vardır! Kim de kötülükle gelirse, bunun üzerine ancak misliyle cezâlandırılır ve onlar haksızlığa uğratılmazlar.[410]
161. De ki: "Şübhesiz ki ben, Rabbim beni dosdoğru bir yola hidâyet etti. Doğru bir dîne, Hanîf (hakka yönelmiş) olan İbrâhîm'in dînine! Hâlbuki (o, sizin gibi) müşriklerden değildi!"
162. De ki: "Şübhesiz benim namazım da ibâdetlerim de hayâtım ve ölümüm de âlemlerin Rabbi olan Allah içindir!"
163. "O'nun ortağı yoktur. Ve (ben) bununla emrolundum, çünki ben Müslümanların ilkiyim!"
164. De ki: "O, her şeyin Rabbi iken, Allah'dan başka bir rab mi arayacağım?" Hem herkes ancak kendi aleyhine (günah) kazanır! Ve hiçbir günahkâr, başkasının günâhını yüklenmez! Sonra dönüşünüz ancak Rabbinizedir; artık (O,) hakkında ihtilâfa düşmekte olduğunuz şeyleri size haber verecektir.
165. Sizi yeryüzünün halîfeleri kılan ve size verdiği şeyler (ni'metler) husûsunda, sizi imtihân etmek için bazınızı bazınızın üstüne derecelerle yükselten de O'dur. Muhakkak ki Rabbin, azâbı pek çabuk olandır ve şübhesiz ki O, elbette Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.

## A'RÂF Sûresi

1. Elif, Lâm, Mîm, Sâd.[411]
2. (Bu,) kendisiyle (insanları) sakındırman ve mü'minlere nasîhat (vermen) için sana indirilen bir kitabdır; öyle ise ondan (onu tebliğden) dolayı gönlünde bir sıkıntı (yalanlanma korkusu) olmasın!
3. Rabbinizden size indirilene tâbi' olun ve O'ndan başka birtakım dostlara tâbi' olmayın! (Siz) ne kadar az ibret alıyorsunuz!
4. Hâlbuki nice şehirler var ki onları helâk ettik de azâbımız kendilerine geceleyin veya onlar (o memleketin halkı) kaylûlede (gündüz uykusunda) olan kimseler iken gelivermiştir.
5. Azâbımız onlara geldiğinde: "Gerçekten biz zâlimlerdik!" demelerinden başka çağırışları (ve yalvarışları) da olmadı.
6. İşte kendilerine (peygamber) gönderilenlere (ne amel işlediklerini) mutlakā soracağız, (gönderilen) peygamberlere de (teblîğ edip etmediklerini) elbette soracağız!
7. Artık (yaptıklarını) kendilerine bir ilim ile (bütün teferruâtıyla bilerek) mutlakā anlatacağız; çünki (biz, onlardan) gāib (habersiz) değildik.

---

[410] "İşte ey gāfil insan! Bak Cenâb-ı Hakk'ın fazlına ve keremine! Seyyieyi (kötülüğü) bir iken bin yazmak, haseneyi (iyiliği) bir yazmak veya hiç yazmamak adâlet olduğu hâlde, bir seyyieyi bir yazar; bir haseneyi on, bazen yetmiş, bazen yedi yüz, bazen yedi bin yazar. Hem şu nükteden anla ki, o müdhiş Cehenneme girmek cezâ-yı ameldir (amelin karşılığıdır),ayn-ı adildir (adâletin ta kendisidir). Fakat Cennete girmek mahz-ı fazıldır (sâdece lütuf iledir)." (Sözler, 23. Söz, 110)

[411] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)
" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ الْأَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلَى مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 29)

8. (Amelleriniz için) hak tartı da o gündür.[412] Artık kimlerin tartıları ağır gelirse, işte kurtuluşa erenler ancak onlardır.
9. Kimlerin de tartıları hafif gelirse, işte onlar âyetlerimize (onları bilerek inkâretmekle) zulmetmekte olduklarından dolayı, kendilerini hüsrâna uğratmış kimselerdir.
10. Celâlim hakkı için, size yeryüzünde imkân verdik (orada yerleştirdik) ve orada sizin için geçim vâsıtaları kıldık. (Siz ise) ne kadar az şükrediyorsunuz! [413]
11. Ve and olsun ki sizi (babanız Âdem'i) yarattık, sonra size şekil verdik, sonra da meleklere: "Âdem'e secde edin!" buyurduk. Hemen secde ettiler. (Cinlerden olan) İblis hâriç! (O,) secde edenlerden olmadı.[414]
12. (Allah, ona) şöyle buyurdu: "Sana emrettiğimde, secde etmekten seni men' eden nedir?" (İblis) dedi ki: "Ben ondan daha hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın!"
13. (Allah şöyle) buyurdu: "Haydi hemen in oradan! Orada (Cennette) kibirlenmek haddine düşmez; haydi çık, çünki sen alçaklardansın!"
14. (İblis) dedi: "Bana (insanların) diriltilecekleri güne kadar mühlet ver!"
15. (Allah da) buyurdu ki: "(Haydi) doğrusu sen (o vakte kadar) mühlet verilenlerdensin!"
16. (İblis) dedi: "Öyle ise beni azdırmandan dolayı (ben de) mutlakā onlar(ı saptırmak) için, senin dosdoğru yoluna oturacağım!"
17. "Sonra elbette onlara önlerinden ve arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım ve (sen) onların çoğunu şükredici kimseler bulmayacaksın!"[415]
18. (Allah, bunun üzerine:) "Yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan (Cennetten) çık! And olsun ki onlardan kim sana uyarsa, Cehennemi sizin hepinizle mutlakā dolduracağım!" buyurdu.[416]
19. Ve ey Âdem! Sen zevcen (Havvâ) ile Cennete yerleş; artık dilediğiniz yerden yiyin; fakat şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zâlimlerden olursunuz!
20. Derken şeytan, (o ikisini, netîcelerinden biri de) onlardan örtülmüş avret yerlerini kendilerine göstermek (olan hatâya sevk etmek) için, onlara vesvese verdi ve: "Rabbiniz, ancak melek olmayasınız veya (Cennette) ebedî kalıcılardan olmayasınız diye sizi bu ağaçtan men' etti" dedi.

---

[412] "Hiç mümkün müdür ki: Gökte, yerde, karada, denizde; yaş kuru, küçük büyük, âdî, âlî (basit-kıymetli) her şeyi kemâl-i intizam ve mîzan (büyük bir düzen ve denge) içinde muhâfaza edip, bir türlü muhâsebe içinde netîcelerini eleyen bir hafîzıyet (muhâfaza edicilik); insan gibi büyük bir fıtratta (yaratılışta), hilâfet-i kübrâ (yeryüzünün halîfesi olmak) gibi bir rütbede, emânet-i kübrâ (en büyük emânet) gibi büyük vazîfesi olan beşerin (insanın), rubûbiyet-i âmmeye temâs eden (Allah'ın âlemdeki bütün varlıkları terbiye ve idâre etmesiyle alâkası olan) amelleri ve fiilleri muhâfaza edilmesin, muhâsebe eleğinden geçirilmesin, adâlet terâzisinde tartılmasın, şâyeste (lâyık) cezâ ve mükâfât çekmesin? Hayır, aslâ!" (Zülfikār, 10. Söz, 30)

[413] Şükrün ne kadar mühim ve lâzım olduğu, hem şükürde sâfî bir tevhid bulunduğu hakkında bakınız; (Bakara Suresi 152. ayetinin haşiyesi)

[414] "Âdem'e melâikenin secde etmesi ve şeytanın etmemesi hâdisesiyle nev'-i insana, semekten (balıktan) meleğe kadar ekser mevcûdât (çoğu varlıklar) musahhar (itâatkâr) olduğu gibi, yılandan şeytana kadar muzır (zararlı) mahlûkātın dahi ona itâat etmeyip düşmanlık ettiğini ifâde ediyor." (Zülfikār, 25. Söz, 32)

[415] Şeytanın hîleleri hakkında bakınız; (Sözler, 21. Söz, 96-100; Lem'alar, 13. Lem'a, 71-91)

[416] - "Çendan (gerçi) şeytan yüzünden ekser insanlar dalâlete giderler. Fakat ehemmiyet ve kıymet, ekseriyetle keyfiyete (ne olduğuna) bakar, kemmiyete (sayı çokluğuna) az bakar veya bakmaz. Nasıl ki bin ve on çekirdeği bulunan bir zât, o çekirdekleri toprak altında bir muâmele-i kimyeviyeye (maddî değişikliğe) mazhar etse, bini bozulsa on tânesi de ağaç olsa, o on ağaç olmuş çekirdeklerin o adama verdiği menfaat, elbette bin bozulmuş çekirdeğin zararını hiçe indirir. Öyle de: Nefis ve şeytanlara karşı mücâhede ile, yıldızlar gibi nev'-i insanı şereflendiren ve tenvîr eden (nûrlandıran) on insân-ı kâmil yüzünden o nev'e gelen menfaat ve şeref ve kıymet, elbette haşerât nev'inden sayılacak derecede süflî (alçak) ehl-i dalâletin küfre girmesiyle insan nev'ine vereceği zararı hiçe indirip göze göstermediği için, rahmet ve hikmet ve adâlet-i İlâhiye, şeytanın vücûduna (varlığına) müsâade edip tasallutlarına (musallat olmalarına) meydan vermiş." (Lem'alar, 13. Lem'a, 72)
Ayrıca şeytanın yaratılması ve insana musallat edilmesinin hikmetleri için, bakınız; (Enam Suresi 113. ayetinin haşiyesi)

21. Ve onlara: “Doğrusu ben size gerçekten (iyiliğiniz için) nasîhat edenlerdenim” diye de yemîn etti.
22. Böylece o ikisini aldatarak (o ağaçtan yemeye) tenezzül ettirdi. Derken ağacı(n meyvesini) tattıklarında, avret yerleri kendilerine göründü de Cennet yapraklarından üzerlerini örtmeye başladılar. Bunun üzerine Rableri o ikisine: “Size bu ağacı yasaklamadım mı ve şübhesiz şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi?” diye nidâ etti.
23. (Âdem ile Havvâ) dediler ki: “Rabbimiz! (Biz) kendimize zulmettik; artık bize mağfiret etmez ve bize merhamet etmezsen, mutlakā hüsrâna uğrayanlardan oluruz.” [417]
24. (Allah, onlara şöyle) buyurdu: “Birbirinize düşman olarak inin![418] Sizin için yeryüzünde bir zamâna kadar bir yerleşme ve bir faydalanma vardır.”
25. “Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve oradan (diriltilip) çıkarılacaksınız!” buyurdu.
26. Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek bir elbise ile (giyinip süsleneceğiniz) bir süs elbisesi indirdik.[419] Bir de takvâ elbisesi[420] ki, bu (hepsinden) daha hayırlıdır. Bu (maddî ve ma‘nevî elbiseler), Allah’ın âyetlerindendir; tâ ki ibret alsınlar.
27. Ey Âdemoğulları! Şeytan, ana-babanızı (kandırarak) avret yerlerini kendilerine göstermek için onlardan elbiselerini soyarak Cennetten çıkarttığı (bu netîceyi verecek hatâya sevk ettiği) gibi, sakın sizi de aldatmasın! Çünki o ve kabîlesi sizi, kendilerini göremeyeceğiniz cihetten görürler. Şübhesiz ki biz, şeytanları îmân etmeyenlere dostlar kıldık.
28. Hem (o müşrikler) çirkin bir iş yaptıkları zaman: “(Biz) babalarımızı bunun üzerinde bulduk, Allah da bize bunu emretti” derler. De ki: “Şübhesiz Allah, çirkin işleri emretmez! Allah’a karşı (aslâ) bilemeyeceğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?”
29. De ki: “Rabbim adâleti emretti!” Hem her namaz vaktinde (ve secde yerlerinde) yüzlerinizi (ibâdete) çevirin ve dinde, (yalnız) O’nun (rızâsı) için, ihlâslı kimseler olarak O’na ibâdet edin! Sizi ilk önce (O) yarattığı gibi, (yine O’na) döneceksiniz.
30. (Kullarının) bir kısmına (hikmetine binâen kendi lütfundan) hidâyet verdi, bir kısmına da (küfür ve isyanlarına binâen) dalâlet hak oldu. Çünki onlar Allah’ı bırakıp şeytanları dostlar edindiler; (böyle iken) bir de gerçekten kendilerinin hidâyete ermiş kimseler olduklarını zannederler.
31. Ey Âdemoğulları! Her namaz yerinde (ve vaktinde) ziynetinizi alın (namazlarınızda temiz elbiselerinizi giyinin), yiyin, için, fakat isrâf etmeyin! Çünki O, isrâf edenleri sevmez.[421]

---

[417] Bağışlanmadığı takdirde sağîre (küçük günahlar) üzerine de azap terettüp edeceğine, bu âyet delâlet etmektedir. Zîra Âdem (AS) ile Havva (ra)’nın hatâları terk-i evla (daha iyi olanı terk) kabîlinden küçük bir günah olduğu halde; “Ey Rabbimiz sen bizi mağfiret etmezsen mutlakā zarara uğrayanlardan oluruz” dediler. (Celâleyn Şerhi, c. 3, 21; Beyzâvî, c. 1, 335)

[418] Âyette geçen اهْبِطُوا[İnin!] emri Âdem(AS) ve Havvâ (ra) ile İblis’e ve onu ağzının içinde Cennete sokan yılana bakmaktadır. (Kurtubî, c. 1/1, 319)

[419] “Dünyada sun‘î libâsın (yapma elbisenin) hikmeti, yalnız soğuk ve sıcaktan muhâfaza ve ziynet (süslenme) ve setr-i avrete (avret yerlerini örtmeye) münhasır (sınırlı) değildir; belki mühim bir hikmeti, insanın sâir nev‘lerdeki tasarruf ve münâsebetine (alâkasına) ve kumandanlığına işâret eden bir fihriste ve bir liste hükmündedir. Yoksa kolay ve ucuz, fıtrî (yaratılıştan) bir libas giydirebilirdi.” (Mektûbât, 28. Mektûb, 235-236)
Ayrıca Âdem (AS)’ın Cennetten çıkarılmasındaki hikmet için, bakınız; (Ta-ha Suresinin 123. Ayetinin haşiyesi)

[420] Müfessirler “takvâ elbisesi” hakkında: Hayâdır, amel-i sâlihtir, Allah korkusudur, harbde koruyucu âletlerdir, ma‘nevî temizliktir gibi çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. (Râzî, c. 7/14, 55)

[421] “Hâlık-ı Rahîm (sonsuz merhamet sâhibi ve yaratıcı olan Allah), nev‘-i beşere (insanlığa) verdiği ni‘metlerin mukābilinde (karşılığında) şükür istiyor. İsraf ise şükre zıddır, ni‘mete karşı hasâretli bir istihfaftır (zararlı bir hafife almadır). İktisad ise, ni‘mete karşı ticâretli bir ihtiramdır (hürmettir). Evet iktisad hem bir şükr-i ma‘nevî, hem ni‘metlerde rahmet-i İlâhiyeye karşı bir hürmet, hem kat‘î bir sûrette sebeb-i bereket, hem bedene perhiz gibi bir medâr-ı sıhhat (sıhhat sebebi), hem ma‘nevî dilencilik zilletinden kurtaracak bir sebeb-i izzet, hem ni‘met içindeki lezzeti hissetmeye ve zâhiren lezzetsiz görünen ni‘metlerdeki lezzeti tatmaya kuvvetli bir sebebdir. İsrâf ise, mezkûr (bahsedilen) hikmetlere muhâlif olduğundan, vahîm (çok zararlı) netîceleri vardır.” (Lem‘alar, 19. Lem‘a, 146)

32. De ki: “Allah’ın, kulları için çıkardığı ziyneti ve temiz rızıkları kim haram kıldı?” De ki: “Onlar, dünya hayâtında îmân edenler içindir (kâfirler de bu vesîle ile yararlanırlar); kıyâmet gününde (ise) hâlis olarak (yalnız mü’minlere mahsustur).” İşte (bunların kıymetini) bilecek bir kavim için âyetleri böyle iyice açıklıyoruz.
33. De ki: “Rabbim, ancak (zinâ gibi) çirkin işleri, onların açık olanını ve gizli olanını, (her türlü) günâhı, haksız yere haddi aşmayı, hakkında hiçbir delil indirmediği bir şeyi (asılsız olarak) Allah’a şirk koşmanızı ve Allah’a karşı (aslâ) bilemeyeceğiniz şeyleri söylemenizi haram kıldı!”
34. Ve her ümmetin (büyük-küçük her topluluğun) bir eceli vardır.[422] Artık ecelleri geldiği zaman, ne bir an geri kalabilirler, ne de öne geçebilirler!
35. Ey Âdemoğulları! Kendinize içinizden âyetlerimi anlatan peygamberler size gelir de, kim (onlara karşı gelmekten) sakınıp (hâlini) ıslâh ederse, artık onlara hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun (da) olmazlar.
36. Âyetlerimizi yalanlayıp onlara karşı büyüklük taslayanlara gelince, işte onlar ateş ehlidirler! Onlar orada ebedî olarak kalıcıdırlar.
37. O hâlde Allah’a bir yalan iftirâ eden veya âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? İşte onlar yok mu, kendilerine kitabdan (mukadderâtlarından) olan nasibleri erişecektir. Nihâyet canlarını almak üzere elçilerimiz (ölüm melekleri) onlara geldiklerizaman derler ki: “Allah’ı bırakıp da tapmakta olduğunuz şeyler nerede?” (Onlar ise:) “Bizden kaybolup gittiler!” derler ve gerçekten kendilerinin kâfir kimseler olduklarına dâir kendi aleyhlerine şâhidlik ederler.
38. (Allah onlara:) “Sizden önce gelip geçmiş cin ve insan ümmetleri arasında (siz de) ateşe girin!” buyurur. Ne zaman (Cehennem’e) bir ümmet girse, kendi (din) kardeşine (yoldaşına) lâ‘net eder. Nihâyet hep berâber orada birbiri ardınca toplandıkları zaman, sonrakiler öncekiler için: “Rabbimiz! Bunlar bizi dalâlete düşürdüler; bu yüzden onlara ateşten kat kat azab ver!” derler. (Allah da:) “(Siz de dâhil) herkes için kat kat (azab) vardır; fakat siz (kimin ne azab çekeceğini) bilmezsiniz!” buyurur.
39. Öncekiler ise sonrakilere: “Hâlbuki (bu mevzu‘da) sizin bizim üzerimize hiç bir üstünlüğünüz olmadı, öyle ise kazanageldiğiniz (günahlar) yüzünden azâbı(nızı) tadın!” derler.
40. Şübhesiz ki âyetlerimizi yalanlayıp, ona karşı kibirlenenler yok mu, onlara gök kapıları açılmaz ve deve, iğne deliğine girinceye kadar (onlar) Cennete giremezler. İşte suçluları (kâfirleri) ise, böyle cezâlandırırız![423]
41. Onlar için Cehennemden bir döşek ve üstlerinden (de yakan ateşten) örtüler vardır! İşte zâlimleri (kâfirleri) böyle cezâlandırırız!

---

Ayrıca bu âyet-i kerîmenin geniş bir îzâhı için, bakınız; (İktisad Risâlesi, Lem‘alar, 19. Lem‘a, 146-155)

[422] “Mâdem ecel gizlidir; her vakit ölüm, başını kesmek için gelebiliyor ve genç ihtiyar farkı yoktur. Elbette dâimâ gözü önünde öyle büyük dehşetli bir mes’ele karşısında bîçâre (çâresiz) insan, o i‘dâm-ı ebedî (ebedî yokluk), o dipsiz, nihâyetsiz haps-i münferidden (yalnız başına içinde kalacağı hapisten) kurtulmak çâresini aramak ve kabir kapısını bir âlem-i bâkîye, bir saâdet-i ebediyeye ve âlem-i nûra açılan bir kapıya kendi hakkında çevirmek hâdisesi, o insanın dünya kadar büyük bir mes’elesidir.” (Gençlik Rehberi, 13. Söz, 4-5)

[423] “Evet küfür, mevcûdâtın kıymetini ıskāt (düşürmek) ve ma‘nâsızlıkla ittihâm ettiğinden (suçladığından), bütün kâinâta karşı bir tahkîr (hakāret) ve mevcûdât (varlıklar) âyinelerinde cilve-i esmâyı (Allah’ın güzel isimlerinin aksetmesini) inkâr olduğundan, bütün esmâ-i İlâhiyeye karşı bir tezyif (küçük düşürmek) ve mevcûdâtın vahdâniyete (Allah’ın birliğine) olan şehâdetlerini (şâhidliklerini) reddettiğinden bütün mahlûkāta (yaratılmışlara) karşı bir tekzib (yalanlama) olduğundan, isti‘dâd-ı insânîyi (insanın kābiliyetlerini) öyle ifsâd eder (bozar) ki, salâh (iyilik) ve hayrı kabûle liyâkati (ehliyeti) kalmaz. Hem bir zulm-i azîmdir (büyük bir zulümdür) ki, umum mahlûkātın ve bütün esmâ-i İlâhiyenin hukūkuna bir tecâvüzdür. İşte şu hukūkun muhâfazası ve nefs-i kâfir (kâfir olan kişinin) hayra kābiliyetsizliği, küfrün adem-i affını iktizâ eder (affedilmemesini gerektirir).” (Zülfikār, 10. Söz, 35)
Ayrıca bakınız; (Enam Suresi 148. ayetinin haşiyesi)

42. Îmân edip sâlih ameller işleyenler, ki (biz) kimseyi gücünün yetmeyeceği (bir şey) ile mükellef tutmayız, işte onlar Cennet ehlidirler. Onlar orada ebedî olarak kalıcıdırlar.[424]
43. Hem onların (o mü'minlerin) sînelerinde kin (ve emsâli kötü hisler)den ne varsa (hepsini) çekip çıkarırız; (o Cennetlerde onların) altlarından ırmaklar akar. (Onlar da:) "Böylece bizi buna (bu mükâfâta vesîle olan amellere) hidâyet eden Allah'a hamd olsun;hâlbuki Allah bizi hidâyete erdirmeseydi, doğru yolu bulamazdık. Gerçekten Rabbimizin peygamberleri (bize) hakkı getirmişlerdir!" derler. Derken (onlar:) "İşte size Cennet! İşlemekte olduğunuz (sâlih ameller)den dolayı ona vâris kılındınız!" diye nidâ olunurlar.
44. Nihâyet Cennet ehli, Cehennem ehline: "(Biz) gerçekten Rabbimizin bize va'd ettiğini hak olarak bulduk; artık (siz de) Rabbinizin size va'd ettiğini hak olarak buldunuz mu?" diye seslenirler. (Onlar da:) "Evet!" derler.[425] Bunun üzerine bir münâdî aralarında: "Allah'ın lâ'neti zâlimlerin üzerine olsun!" diye nidâ eder.
45. "Onlar ki, (insanları) Allah yolundan men' ederler ve ona (Allah'ın dînine) bir eğrilik ararlardı. Ve onlar âhireti inkâr ediciydiler."
46. Hem iki taraf (Cennet ve Cehennem ehli) arasında (aslâ aşamayacakları surdan) bir perde vardır. A'râf üzerinde (bu sûrun yüksek yerlerinde) ise, herkesi sîmâlarından tanıyan adamlar[426] vardır ki, Cennet ehline: "Selâmün Aleyküm! (Allah'ın selâmı üzerinize olsun!)" diye nidâ ederler; fakat onlar (Cennete girmeyi) çok arzu ediyor oldukları hâlde (henüz) oraya girmemişlerdir.
47. (O A'râfdaki insanların) gözleri ateş ehli tarafına çevrildiği zaman ise: "Rabbimiz! Bizi zâlimler gürûhuyla berâber kılma!" derler.
48. A'râf ehli, kendilerini sîmâlarından tanıdıkları (Cehennem ehli) birtakım adamlara da seslenerek derler ki: "(Mal ve tarafdar) toplamanız ve büyüklük taslamakta olmanız (bugün) size bir fayda vermedi!"
49. (Yine A'râf ehli:) "Allah, onları hiçbir rahmete eriştirmeyecek, diye yemîn ettiğiniz (hor gördüğünüz) kimseler bunlar mı?" (derler). (Sonra A'râf ehline de şöyle denilir:) "Cennete girin! Size hiçbir korku yoktur ve siz mahzûn olmayacaksınız!"
50. Ateş ehli ise Cennet ehline: "Üzerimize biraz su veya Allah'ın sizi rızıklandırdığı şeylerden dökün!" diye bağırırlar. (Onlar da) derler ki: "Şübhesiz ki Allah, (bugün artık) bunları kâfirlere haram kıldı!"
51. Onlar ki, dinlerini bir eğlence ve bir oyun edindiler ve dünya hayâtı onları aldattı! (Onlar) bu günleriyle karşılaşmayı unuttukları ve âyetlerimizi bilerek inkâr etmekte oldukları gibi, artık bugün (biz de) onları unutacağız!
52. Şübhesiz (biz) onlara bir Kitab da getirdik ki, îmân edecek bir topluluğa, bir hidâyet ve bir rahmet olarak bir ilim üzere onu iyice açıkladık.

---

[424] "Bu âlemin mutasarrıfının (idârecisinin) mâdem nihâyetsiz böyle bir keremi (ikrâm ediciliği), nihâyetsiz böyle bir rahmeti, nihâyetsiz öyle bir celâl (nihâyet derecede büyüklüğü) ve izzeti (şânının yüceliği) vardır. Nihâyetsiz celâl ve izzet, edebsizlerin te'dîbini (edeblendirilmesini) ister. Nihâyetsiz kerem, nihâyetsiz ikrâm ister; nihâyetsiz rahmet, kendine lâyık ihsân ister. Hâlbuki bu fânî dünyada ve kısa ömürde, denizden bir damla gibi milyonlar cüz'den ancak bircüz'ü yerleşir ve tecellî eder (görünür). Demek o kereme lâyık ve o rahmete şâyeste (yaraşır) bir dâr-ı saâdet (saâdet yeri) olacaktır." (Zülfikār, 10. Söz, 18)

[425] "Bir sultan, itâat edenlere mükâfât ve isyân edenlere mücâzât etmezse, saltanatı inhidâma (yıkılmaya) yüz tutar. Ve kezâ (bunun gibi) bir sultânın sağında lütuf ve merhameti ve solunda kahır ve terbiyesi lâzımdır. Bu hâl, mükâfât ve merhametin iktizâsıdır (gereğidir). (...) Mükâfât ve mücâzât (cezâ) hakkında pek çok tekrâr ile pek çok va'dleri ve tehdidleri var ve o va'd ve tehdîd edilen şeyler aslâ kudretine ağır gelmez ve o şeyler raiyeti (halkı) için pek çok ehemmiyetlidir. Elbette söz verdiği şeylerde hilâf (zıdlık) olmayacaktır. Çünki hulfü'l-va'd (sözünde durmamak), kudretin izzetine zıddır." (Mesnevî-i Nûriye, Lâsiyyemâlar, 32-33)

[426] A'râf ehli'nin kimler olduğu hakkında muhtelif görüşler vardır. Bunlar, sevabları ile günahları birbirine denk olup, bir müddet orada kalan veya hesabları uzayan yâhut vazîfelerisâdece bu nidâ olan birtakım kullardır. Daha sonra Cenâb-ı Hakk, fazlıyla, bunları da Cennete koyar. (Celâleyn Şerhi, c. 3, 42-43)

53. (Onlar o Kitâb'ın) haberinin (kıyâmetin) ortaya çıkmasından başka bir şey beklemiyorlar. O'nun haberi (o âkıbet) geldiği gün, daha önce onu unutmuş olanlar derler ki: "Gerçekten Rabbimizin peygamberleri (bize) hakkı getirmişler. Şimdi bizim şefâatçilerimiz var mı ki bize şefâat etsinler veya (dünyaya) geri döndürülür müyüz ki yapmakta olduklarımızdan başkasını yapalım?" (Onlar) gerçekten kendilerini hüsrâna uğratmışlardır ve uydurmakta oldukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitmiştir.
54. Muhakkak ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan,[427] sonra arşa hükmeden, geceyi kendisini sür'atle taleb (ve ta'kîb) eden gündüze örten Allah'dır. Hem güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğdirilmiş olarak (yaratan da O'dur)![428] Dikkat edin! Yaratmak da emretmek de O'na mahsustur! Âlemlerin Rabbi olan Allah, ne yücedir!
55. Rabbinize yalvara yalvara ve için için duâ edin![429] Şübhesiz O, haddi aşanları sevmez!
56. Ve ıslâh edilmesinden sonra yeryüzünde fesad çıkarmayın; (azâbından) korkarak ve (rahmetini) ümîd ederek O'na duâ edin! Şübhe yok ki Allah'ın rahmeti, iyilik edenlere (pek) yakındır.
57. Hem O, rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderendir. Nihâyet (o rüzgarlar,) ağır (yağmur) bulutlar(ını) yüklendiği zaman, onu ölü bir memlekete sevk ederiz; böylece oraya su indiririz de onunla her çeşit meyvelerden çıkarırız. İşte ölüleri (dekabirlerinden) böyle çıkarırız; tâ ki ibret alasınız!
58. (Toprağı) iyi olan beldeye gelince, onun bitkisi, Rabbinin izniyle, (güzel) çıkar. Kötü olanın ise ancak zor çıkar[430] (çıksa da pek faydası olmaz). Şükredecek bir kavim için âyetleri böyle açıklıyoruz.
59. Şânım hakkı için, Nûh'u kavmine (peygamber olarak) gönderdik; bunun üzerine (onlara) dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a ibâdet edin; sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur![431] Şübhesiz ki ben, sizin üzerinize büyük bir günün azâbından korkuyorum!"

---

[427] "Altı günde yerleri ve gökleri yarattık demek olan, hem belki bin ve elli bin sene gibi uzun zamandan ibâret olan eyyâm-ı Kur'âniye (Kur'ânî günler) ile insan dünyası ve hayvan âlemi altı günde yaşayacağına işâret eden hakîkat-i ulviyesine (yüksek hakîkatine) kanâat getirmek için, birer gün hükmünde olan her bir asırda, her bir senede, her bir günde, Fâtır-ı zü'l-Celâl'in halk ettiği (yarattığı) seyyâl (akıp giden) âlemleri, seyyar kâinâtları, geçici dünyaları nazar-ı şuhûda (görecek bakışlara) gösteriyoruz." (Sözler, 14. Söz, 33)

[428] "İnsana hakîkî ma'bûd (ibâdete lâyık hakîkî Îlâh) olacak, yalnız her şeyin dizgini elinde, her şeyin hazînesi yanında, her şeyin yanında nâzır, her mekânda hâzır, mekândan münezzeh, aczden müberrâ (berî), kusurdan mukaddes, nakstan (noksanlıktan) muallâ (yüce) bir Kadîr-i zü'l-Celâl, bir Rahîm-i zü'l-Cemâl, bir Hakîm-i zü'l-Kemâl (sonsuz kudret, merhamet, hikmet sâhibi olan Allah) olabilir. Çünki nihâyetsiz hâcât-ı insâniyeyi (insanın ihtiyaçlarını) îfâ edecek (yerine getirecek), ancak nihâyetsiz bir kudret ve muhît (kuşatıcı) bir ilim sâhibi olabilir. Öyle ise, ma'bûdiyete (ibâdet edilmeye) lâyık yalnız O'dur." (Sözler, 23. Söz, 109)

[429] "İnsanın vazîfe-i fıtriyesi (yaratılış vazîfesi) taallümle (öğrenerek) tekemmüldür (mükemmelleşmektir), duâ ile ubudiyettir (kulluktur). Yani: 'Kimin merhametiyle böyle hakîmâne (hikmetle) idâre olunuyorum? Kimin keremiyle (lütfuyla) böyle müşfikâne (şefkatlice) terbiye olunuyorum? Nasıl bir lütufla böyle nâzenînâne (nazlı nazlı) besleniyorum ve idâre ediliyorum?' bilmektir. Ve binden ancak birisine eli yetiştiği hâcâtına (ihtiyaçlarına) dâir, Kâdıyü'l-hâcât'a (ihtiyaçları gideren Allah'a) lisân-ı acz ve fakr ile yalvarmaktır ve istemek ve duâ etmektir. Yani aczin fakrın cenahlarıyla (kanatlarıyla) makām-ı a'lâ-yı ubûdiyete (kulluğunen yüce mertebelerine) uçmaktır. Demek insan bu âleme ilim ve duâ vâsıtasıyla tekemmül etmek için gelmiştir." (Sözler, 23. Söz, 105-106)

[430] Bütün iyilikler Allah'dan, kötülükler nefistendir. Bu âyette de latîfâne işâret edildiği üzere, mü'minin kalbi münbit arâzi, kâfirinki ise çorak arâzi gibidir ki; mü'min kişi, Allah'ın Kelâmı'nı işitince kabûl eder. Allah da bu güzel hâline binâen ona hidâyet ihsân eder.
Kâfirin kalbi ise nasîhat tohumunu kabûl etmediğinden, hidâyet ni'metine nâil olamaz. Bazı güzel sayılabilecek hâllerinden, keşif ve îcadlarından da bir hayır görmezler. (Râzî, c. 7/14, 150)

[431] "Nev'-i beşerin (insanlığın) en nûrânîsi ve en mükemmeli olan umum peygamberler (aleyhimüsselâm) bil-icmâ' berâber 3[O'ndan başka ilâh yoktur] deyip zikrediyorlar ve parlak ve musaddak (doğrulanmış) olan hadsiz mu'cizâtlarının kuvvetiyle, tevhîdi (Allah'ın birliğini) iddiâ ediyorlar ve beşeri, hayvanât mertebesinden melekiyet derecesine çıkarmakiçin, onları îmân-ı billâha (Allah'a îmâna) da'vet ile ders veriyorlar." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 109-110)

60. Kavminden ileri gelenler: “Doğrusu biz, gerçekten seni apaçık bir dalâlet içinde görüyoruz” dedi(ler).
61. (Nûh) dedi ki: “Ey kavmim! Bende hiçbir dalâlet yoktur; fakat ben, âlemlerin Rabbi tarafından (gönderilmiş) bir peygamberim!”
62. “Size Rabbimin (vahiy olarak) gönderdiklerini teblîğ ediyorum; hem size nasîhat ediyorum ve Allah tarafından (gelen vahiyle), sizin bilemeyeceğiniz şeyleri biliyorum.”
63. “(Küfür ve günahların âkıbetinden haber vererek) sizi korkutsun da (onlardan) sakınasınız ve tâ ki (böylelikle) merhamet olunasınız diye içinizden bir adam vâsıtasıyla Rabbinizden size bir nasîhat gelmesine hayret mi ettiniz?”
64. Buna rağmen onu yalanladılar; bunun üzerine (biz de) onu ve onunla berâber gemide bulunanları kurtardık; âyetlerimizi yalanlayanları ise suda boğduk. Çünki onlar (basîret cihetiyle) kör bir kavim idiler.
65. Âd (kavmin)e de kardeşleri Hûd’u (gönderdik). Dedi ki: “Ey kavmim! Allah’a ibâdet edin; sizin için O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur! Hiç (Allah’dan) sakınmaz mısınız?”
66. Kavminden inkâr eden ileri gelenler: “Şübhesiz ki biz, gerçekten seni bir beyinsizlik içinde görüyoruz ve doğrusu biz, gerçekten seni yalancılardan zannediyoruz” dedi(ler).
67. (Hûd) dedi ki: “Ey kavmim! Bende hiçbir akıl zayıflığı yoktur; fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından (gönderilmiş) bir peygamberim.”
68. “Size Rabbimin (vahiy olarak) gönderdiklerini teblîğ ediyorum ve ben sizin için güvenilir bir nasîhatçiyim.”
69. “Sizi (tahammülü pek müşkil bir azâb ile) korkutmak için içinizden bir adam vâsıtasıyla, Rabbinizden size bir nasîhat gelmesine hayret mi ettiniz?[432] Hem hatırlayın o zamanı ki, (Allah) sizi Nûh kavminden sonra (yeryüzünde) halîfeler kılmış ve sizi yaratılışta bir genişlikle (kuvvetçe ve boyca) üstün kılmıştı. Öyle ise Allah’ın ni‘metlerini hatırlayın; tâ ki kurtuluşa eresiniz.”
70. Dediler ki: “(Sen) bize, ‘Bir olan Allah’a ibâdet edelim ve atalarımızın tapageldiklerini bırakalım’ diye mi geldin? Eğer (iddiânda) doğru kimselerden isen, haydi bizi (kendisiyle) tehdîd etmekte olduğun (azâb)ı bize getir!”
71. (Hûd) dedi ki: “Hiç şübhesiz, üzerinize Rabbinizden bir azab ve bir gazab hak oldu. Haklarında Allah’ın hiçbir delil indirmediği, sizin ve atalarınızın (uydurarak) kendilerini adlandırdığı birtakım isimler(e sâhib putlarınız) hakkında mı benimle mücâdele ediyorsunuz? Öyle ise (azâbı) bekleyin, şübhesiz ben (de) sizinle berâber bekleyenlerdenim!”
72. Bunun üzerine onu (Hûd’u) ve onunla berâber olanları, tarafımızdan bir rahmetle kurtardık ve âyetlerimizi yalanlayanların ve mü’min olmayan kimselerin kökünü kestik.
73. Semûd (kavmin)e de kardeşleri Sâlih’i (gönderdik). Dedi ki: “Ey kavmim!Allah’a ibâdet edin; sizin için O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur! Doğrusu size Rabbinizden apaçık bir mu‘cize gelmiştir. (İşte) bu, size bir mu‘cize olarak, Allah’ın dişi devesidir; o hâlde onu bırakın, Allah’ın arzında yesin (içsin); ve ona bir kötülükle dokunmayın; yoksa sizi (pek) elemli bir azab yakalar!”

---

[432] “Hiçbir cihette mümkün müdür ve hiç akıl kabûl eder mi ki, ulûhiyet ve ma‘bûdiyetin (ilâhlığının ve ibâdete lâyık oluşunun) tezâhürü (görünmesi) için bu kâinâtı öyle bir mücessem (cisimleşmiş) kitâb-ı Samedânî yapmış ki, her sahîfesi bir kitab kadar ve her satırı bir sahîfe kadar ma‘nâları ifâde eder ve öyle cismânî bir Kur’ân-ı Sübhânî etmiş ki, her bir âyet-i tekvîniyesi (yaratılış âyeti olan her mevcud) ve her bir kelimesi, hattâ her bir noktası, her bir harfi birer mu‘cize hükmündedir.
Ve öyle muhteşem ve içi hadsiz âyâtla (âyetlerle) ve ma‘nîdar nakışlarla tezyîn edilmiş (süslenmiş) bir mescid-i Rahmânî kılmış ki, her bir köşesinde bir tâife, bir nevi‘ ibâdet-i fıtriye (yaratılışından gelen bir ibâdet) ile iştigâl eder (meşgûl olur) bir şekilde halk eden (yaratan) bir Allah, bir Ma‘bûd-ı bi’l-Hakk (ibâdet edilmeye hakkıyla lâyık olan Cenâb-ı Hakk), o kitâb-ı kebîrin (büyük kitâbın) ma‘nâlarını ders verecek üstadları ve o Kur’ân-ı Samedânî’nin âyetlerini tefsîr edecek müfessirleri (tefsir ve îzâh edecek kimseleri) elçi olarak göndermesin. Ve o mescid-i ekberde (kâinât denilen en büyük mescidde) hadsiz tarzlarda ibâdet edenlereimamları ta‘yîn etmesin. Ve o üstadlara ve müfessirlere ve imamlara fermanları (kitâb ve suhufları) vermesin? Hâşâ, yüzbin hâşâ!” (Şuâ‘lar, 11. Şuâ‘, 228-229)

74. “Hem hatırlayın o zamanı ki (Allah), sizi Âd (kavmin)den sonra (yeryüzünde) halîfeler kıldı ve sizi yeryüzünde yerleştirdi; ovalarından saraylar ediniyorsunuz ve dağlardan evler yontuyorsunuz. Öyle ise Allah’ın ni‘metlerini hatırlayın ve yeryüzünde fesad çıkarıcılar olarak bozgunculuk yapmayın!”
75. Kavminden büyüklük taslayan ileri gelenler, o zayıf bırakılmış (horlanmış) olanlara, içlerinden îmân edenlere (alay ederek) dedi ki: “(Siz) gerçekten Sâlih’i Rabbi tarafından gönderilen biri olarak mı biliyorsunuz?” (Onlar da:) “Şübhesiz ki biz, onunla gönderilen (her şey)e îmân eden kimseleriz!” dediler.
76. O büyüklük taslayanlar: “Doğrusu biz (de sizin) kendisine îmân ettiğiniz şeyi inkâr eden kimseleriz!” dedi(ler).
77. Derken o dişi deveyi kesip Rablerinin emrine karşı (haddi aşarak) isyân ettiler ve dediler ki: “Ey Sâlih! Eğer peygamberlerden isen, bizi (kendisiyle) tehdîd etmekte olduğun (azâb)ı bize getir!”
78. Bunun üzerine onları o sarsıntı yakaladı da yurtlarında diz üstü çöküp kalan kimseler oldular.[433]
79. (Sâlih) artık onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: “Ey kavmim! Yemîn olsun ki size Rabbimin (vahiy olarak) gönderdiklerini teblîğ ettim ve size nasîhat ettim; fakat (siz) nasîhat edenleri sevmiyorsunuz.”
80. Lût’u da (hatırla)! Hani kavmine şöyle demişti: “Âlemlerden hiçbirinin, sizi kendisiyle geçmediği (sizden önce yapmadığı) hayâsızlığı mı yapıyorsunuz?”
81. “Çünki siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Hayır! Siz (haddi aşarak) isrâf eden bir kavimsiniz.”[434]
82. Hâlbuki kavminin cevâbı (alay ederek): “Onları memleketinizden çıkarın! Çünki onlar fazla temizlenen insanlarmış!” demelerinden başka bir şey olmadı.
83. Bunun üzerine (biz de) onu ve ehlini kurtardık; ancak karısı hâriç; (o,) geride (azabda) kalanlardan oldu.
84. Ve üzerlerine (taştan) bir yağmur yağdırdık. İşte bak günahkârların âkıbeti nasıl oldu!
85. Medyen (kavmin)e[435] de kardeşleri Şuayb’ı (gönderdik). Dedi ki: “Ey kavmim! Allah’a ibâdet edin, sizin için O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur! Şübhesiz Rabbinizden size apaçık bir mu‘cize gelmiştir; artık ölçüyü ve tartıyı tam yapın, insanlara, eşyâlarını (mallarını) eksik vermeyin ve

---

[433] “Ehl-i dalâletin şerrinden kâinâtın kızdıklarını ve anâsır-ı külliyenin (büyük unsurların) hiddet ettiklerini ve umum mevcûdâtın (bütün varlıkların) galeyâna geldiklerini, Kur’ân-ı Hakîm mu‘cizâne ifâde ediyor. Yani: Kavm-i Nûh’un başına gelen tûfan ile semâvât ve arzın hücûmunu ve Kavm-i Semûd ve Âd’ın inkârlarından hava unsurunun hiddetini ve Kavm-i Fir‘avun’a karşı su unsurunun ve denizin galeyânını ve Kārûn’a karşı toprak unsurunun gayzını (öfkesini) ve ehl-i küfre karşı âhirette تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ[Nerede ise öfkeden çatlayacak!] sırrıyla Cehennemin gayzını ve öfkesini ve sâir mevcûdâtın ehl-i küfür ve dalâlete karşı hiddetini gösterip i‘lân ederek gāyet müdhiş bir tarzda ve i‘cazkârâne (mu‘cizevî bir şekilde) ehl-i dalâlet ve isyânı zecrediyor (tokatlıyor). (...)
Ey cirmi ve cismi (cüssesi) küçük ve cürüm (günah) ve zulmü büyük ve ayıb ve zenbi (günâhı) azîm (çok büyük), bîçâre insan! Kâinâtın hiddetinden, mahlûkātın (yaratılmışların) nefretinden ve mevcûdâtın öfkesinden kurtulmak istersen; işte kurtulmanın çâresi, Kur’ân-ı Hakîm’in dâiresine girmektir ve Kur’ân-ı Hakîm’in mübelliği (teblîğ edicisi) olan Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm’ın sünnet-i seniyyesine ittibâ‘dır. Gir ve tâbi‘ ol!” (Lem‘alar, 13. Lem‘a, 85)

[434] “Kuvve-i şeheviyenin (şehvet hissinin) tefrit (geri) mertebesi humûddur ki, nehelâle ve ne harâma şehveti, bir iştihâsı yoktur. İfrat (ileri) mertebesi fücurdur ki, namusları ve ırzları pâyimâl etmek (ayak altına almak) iştihâsında olur. Vasat (orta) mertebesi ise iffettir ki, helâline şehveti var, harâma yoktur.” (İşârâtü’l-i‘câz, 19-20)

[435] Medyen şehri adını, orada yaşayan kabîlenin ataları ve İbrâhîm (AS)’ın oğlu olan Medyen’den almıştır. Kavmine çok güzel nasîhatler eden ve te’sirli cevablar veren Şuayb (AS)’a bu husûsiyetinden dolayı “peygamberlerin hatîbi” denilmiştir. İsmi Süryânîce “Beyrut” ile aynı ma‘nâda olan Şuayb (AS), Medyen ahâlisi ile Ashâb-ı Eyke denilen iki ayrı ümmete peygamber olarak gönderilmiştir. Bu kavimlerin küfür ve isyanlarının kesilmemesi üzerine onlara bedduâ etmiş ve Medyen ahâlisi şiddetli bir sarsıntı ile, Ashâb-ı Eyke de ateş yağdıran bir bulut tarafından helâk edilmişlerdir. (Kurtubî, c. 4/7, 247-251)

ıslâh edilmesinden sonra yeryüzünde fesad çıkarmayın! Eğer mü'min kimseler iseniz, (bilin ki) bunlar sizin için hayırlıdır."
86. "O hâlde (insanları) tehdîd ederek ve Allah'ın yolundan O'na îmân edenleri men' ederek, hem ona (o yola) bir eğrilik arayarak her yol(un başın)a oturmayın! Hatırlayın ki, bir zamanlar (siz) az idiniz de (O) sizi çoğalttı; ve bakın (sizden önce) fesad çıkaranların âkıbeti nasıl oldu!"
87. "Eğer içinizden bir kısmı kendisiyle gönderildiğim şeye (hakîkate) îmân etmiş, bir kısmı da îmân etmemişlerse; artık Allah, aramızda hüküm verinceye kadar sabredin! Çünki O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."
88. Kavminden büyüklük taslayan ileri gelenler dedi ki: "Ey Şuayb! (Ya) mutlakā seni ve berâberindeki îmân edenleri memleketimizden çıkaracağız veya kesinlikle dînimize dönersiniz!" (Şuayb) dedi ki: "(Biz bu teklîfinizi) çirkin bulan kimseler olsak da mı?"
89. "Allah bizi ondan kurtardıktan sonra eğer (tekrar) sizin dîninize dönersek, şübhesiz ki Allah'a karşı, yalan iftirâ etmiş oluruz! Hem Rabbimiz olan Allah'ın dilemesi müstesnâ, ona dönmemiz bizim için olacak şey değildir! Rabbimiz, her şeyi ilmen kuşatmıştır (bizim hâlimizi de bilir). Ancak Allah'a tevekkül ettik. Rabbimiz! Bizimle kavmimizin arasını hak ile aç (hüküm ver); çünki sen (en müşkil şeyleri dahi) açanların (hüküm verenlerin) en hayırlısısın!"
90. Kavminden inkâr eden ileri gelenler ise dedi ki: "Yemîn olsun ki, eğer Şuayb'a tâbi' olursanız, o takdirde doğrusu siz elbette hüsrâna uğramış kimseler olursunuz."
91. Bunun üzerine onları o sarsıntı yakaladı da yurtlarında dizüstü çöküp kalan kimseler oldular.
92. Şuayb'ı yalanlayanlar sanki orada hiç oturmamışlardı! (Evet!) Şuayb'ı yalanlayanlar, kendileri hüsrâna uğrayanlar oldular.
93. (Şuayb) artık onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: "Ey kavmim! Yemîn olsun ki size Rabbimin (vahiy ile) gönderdiklerini teblîğ ettim ve size nasîhat ettim. Artık (sizin gibi) kâfirler gürûhuna nasıl üzülürüm?"[436]
94. İşte (biz) hangi şehre bir peygamber gönderdiysek, mutlakā oranın halkını sıkıntılar ve hastalıklarla yakaladık;[437] tâ ki yalvarsınlar (ve îmâna gelsinler).
95. Sonra kötülüğün (o darlığın) yerini, iyilik (bolluk)la değiştirdik. Nihâyet (mal ve evlâd cihetiyle) çoğaldılar ve: "Doğrusu atalarımıza (da zaman zaman böyle) darlıklar ve bolluklar dokunmuştu. (Bunun tehdîd edildiğimiz azabla bir alâkası yok!)" dediler de, kendileri hiç farkında değillerken onları ansızın yakalayıverdik.
96. Hem gerçekten o şehirlerin halkı îmân edip (peygamberlerine karşı gelmekten) sakınsalardı, elbette üzerlerine gökten ve yerden nice bereketler açardık; fakat (onlar, peygamberlerini) yalanladılar; bunun üzerine (biz de) onları, kazanmakta oldukları (günahlar) yüzünden (azâbımız ile) yakalayıverdik.
97. Yoksa o şehirlerin halkı, kendileri uyuyan kimseler iken azâbımızın kendilerine geceleyin gelmesinden emin mi oldular?
98. Veya o şehirlerin halkı, kendileri eğlenirlerken, azâbımızın kendilerine kuşluk vakti (güpegündüz) gelmesinden mi emîn oldular?

---

[436] "Bir hadîsin ma'nâsındaki: اَلرَّاضِي بِالضَّرَرِ لاَ يُنْظَرُلَهُ[Zarara kendi râzı olanın lehinde bakılmaz. Ona şefkat edip acınmaz] kāide-i esâsiyesiyle, şefkat hakkını ve merhamet liyâkatini (ehliyetini) kendilerinden selb etmişler (gidermişler). Onlara acınmayacak ve şefkat edilmez." (Kastamonu Lâhikası, 239)

[437] "Asıl musîbet, muzır (zararlı) musîbet, dîne gelen musîbettir. Musîbet-i dîniyeden her vakit dergâh-ı İlâhiyeye ilticâ edip (sığınıp) feryâd etmek gerektir. Fakat dînî olmayan musîbetler, hakîkat noktasında musîbet değildirler. Bir kısmı ihtâr-ı Rahmânîdir (Rahmânî birer hatırlatmadır). Nasıl ki bir çoban, gayrın tarlasına tecâvüz eden koyunlarına taş atar, onlar o taştan hissederler ki, zararlı işten kurtarmak için bir ihtardır, memnûnâne dönerler. Öyle de, çok zâhirî musîbetler var ki, İlâhî birer ihtardır, birer îkazdır. Ve bir kısmı keffâretü'z-zünûbdur (günahlara keffâret olup affına vesîledir). Ve bir kısmı gafleti dağıtıp, beşerî (insanlık îcâbı) olan aczini ve za'fını bildirerek, bir nevi' huzur vermektir." (Lem'alar, 2. Lem'a, 8)

99. Yoksa Allah'ın tuzağından mı emîn oldular? Fakat hüsrâna uğrayanlar gürûhundan başkası Allah'ın tuzağından emîn olmaz.
100. (Eski) sâhiblerinden sonra yeryüzüne vâris olanları hâlâ (şu hakîkat) yola getirmedi mi ki; eğer dileseydik, kendilerini günahları yüzünden musîbete uğratırdık. Hem (biz) onların kalblerini mühürleriz de onlar (nasîhati) işitmezler!
101. İşte o şehirler ki, sana onların haberlerinden bir kısmını anlatıyoruz. Ve Celâlim hakkı için, peygamberleri kendilerine apaçık mu'cizeler getirdiler! Fakat daha önce (mu'cizeler gelmeden evvel) yalanladıkları şeylere, îmân edecek olmadılar. İşte Allah, kâfirlerin kalblerini (küfürlerindeki inadları sebebiyle) böyle mühürler!
102. Hem onların çoğunda ahde vefâ diye bir şey bulmadık. Fakat doğrusu onların çoğunu gerçekten fâsık kimseler bulduk.[438]
103. Sonra onların ardından Mûsâ'yı mu'cizelerimizle Fir'avun'a ve (kavminin) ileri gelenlerine gönderdik de onlara (o mu'cizelere olan inkârlarıyla nefislerine)zulmettiler. Fakat bak fesad çıkaranların âkıbeti nasıl oldu![439]
104. İşte Mûsâ dedi ki: "Ey Fir'avun! Şübhesiz ki ben, âlemlerin Rabbi tarafından (gönderilmiş) bir peygamberim!"
105. "Bana düşen, Allah'a karşı haktan başka bir şey söylemememdir! Şübhesiz ki size Rabbinizden apaçık bir delil (bir mu'cize) getirdim; artık İsrâiloğullarını benimle berâber gönder!"
106. (Fir'avun) dedi ki: "Eğer bir delil getirdiysen (ve) doğru söyleyenlerden isen haydi onu getir!"
107. Bunun üzerine (Mûsâ) asâsını (yere) bıraktı. Bir de baktılar ki, o, apaçık bir ejderhâ![440]
108. Ve elini (koynundan) çıkardı, bir de ne görsünler, o da bakanlara bembeyaz (nûr saçan bir el)!
109. Fir'avun'un kavminden ileri gelenler dedi ki: "Hakîkaten bu, gāyet bilgin bir sihirbazdır!"
110. "Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor." (Fir'avun:) "Öyle ise ne buyurursunuz?" (dedi).
111,112. (Onlar da:) "Onu ve kardeşini (Hârûn'u) beklet ve şehirlere toplayıcılar gönder! Bütün bilgin sihirbazları sana getirsinler!" dediler.
113. Nihâyet (bütün usta ve mâhir) sihirbazlar Fir'avun'a geldiler: "Eğer gālib gelenler biz olursak, doğrusu bize gerçekten bir mükâfât var (değil mi?)" dediler.
114. (Fir'avun:) "Evet, hem elbette siz, kesinlikle (bana) yakın kılınanlardan olacaksınız" dedi.

---

[438] "Fısk, haktan udûldür, ayrılmaktır, hadden tecâvüzdür, hayât-ı ebediyeyi terk etmektir ve hayât-ı ebediyeden çıkmaktır. Fıskın menşei (kaynağı), kuvve-i akliye, kuvve-i gadabiye, kuvve-i şeheviye denilen üç kuvvetin ifrat (aşırı gitmesinden) ve tefrîtinden (geri kalmasından) neş'et eder (ortaya çıkar). Evet ifrat ve tefrit, delillere karşı bir isyandır. Yani sahîfe-i âlemde yaratılan delâil (deliller), uhûd-ı İlâhiye (İlâhî ahdler) hükmündedir. O delâile muhâlefet edenler, Cenâb-ı Hakk'la fıtraten yapmış oldukları ahdlerini bozmuş olurlar." (İşârâtü'l-İ'câz, 217)

[439] "Sırât-ı müstakîm ehli olan peygamberlere binler vâkıâtta (hâdiselerde) istimdadlarına (yardım istediklerinde) hârika bir tarzda gaybî (görünmez yerden) imdad gelmesi ve o peygamberlerin istedikleri aynen verilmesi ve düşmanları olan münkirlere (inkârcılara) yüzer hâdisâtta aynı zamanda gazab gelmesi ve semâvî musîbet başlarına inmesi kat'î ve şeksiz (şübhesiz) gösterir ki, bu kâinâtın ve içindeki nev'-i beşerin (insanlığın) Hakîm (sonsuz hikmetli olan) ve Âdil (adâletli) ve Muhsin (ihsân edici) ve Kerîm (ikrâm edici) ve Azîz (izzetli) ve Kahhâr (kahredici) bir Mutasarrıfı (idârecisi) ve bir Rabbi var ki, Nûh ve İbrâhîm ve Mûsâ ve Hûd ve Sâlih (Aleyhimüsselâm) gibi çok nebîlere, pek hârika bir sûrette târihî ve geniş hâdiselerle muzafferiyet ve necatları (kurtuluşları) vermiş. Ve Semûd ve Âd ve Fir'avun kavimleri gibi çok zâlimlere ve münkirlere (inkârcılara) dahi, peygamberlerine isyanlarına mukābil dünyada dahi bir cezâ olarak, başlarına dehşetli semâvî musîbetler indirmiş." (Şuâ'lar, 15. Şuâ', 579)

[440] İbn-i Abbâs (ra)'dan rivâyete göre, Mûsâ Aleyhisselâm asâsını yere bırakınca asâsı, ağzını açmış büyük bir ejderhâ oldu ve sür'atle Fir'avun'a doğru hareket etti. Ejderhânın kendisine doğru geldiğini gören Fir'avun, derhâl tahtından atladı ve ona mâni' olması için Mûsâ Aleyhisselâm'a yalvarmaya başladı. Bunun üzerine Mûsâ Aleyhisselâm onu eline alınca, tekrar eski hâline döndü. (Celâleyn Şerhi, c. 3, 85)

115. (Sihirbazlar:) “Ey Mûsâ! (Hünerini ortaya) atacak mısın, yoksa (önce) atanlar biz mi olalım?” dediler.
116. (Mûsâ:) “Siz atın!” dedi. Artık ne zaman ki (onlar hünerlerini ortaya) attılar, insanların gözlerini büyülediler; onlara korku saldılar ve büyük bir sihir (meydana) getirdiler.
117. Derken (biz de) Mûsâ’ya: “Asânı (yere) bırak!” diye vahyettik. Bir de baktılar ki, o, (onların) uydurmakta oldukları şeyleri yutuyor!
118. Böylece hakîkat ortaya çıktı ve yapmakta oldukları şeyler (sihirler) boşa gitti.
119. Artık orada mağlûb oldular ve (kendilerini üstün görüyorlar iken) küçük düşen kimselere döndüler.
120. Ve (bu mu‘cizenin aslâ bir sihir olmadığını anlayan) sihirbazlar, (hep birden) secde edici kimseler olarak atıl(ıp yere kapan)dılar.[441]
121,122. “Âlemlerin Rabbine, Mûsâ ve Hârûn’un Rabbine îmân ettik!” dediler.
123. Fir‘avun: “(Ben) size izin vermeden önce mi ona îmân ettiniz?” dedi. “Şübhesiz ki bu, (buraya gelmeden önce aranızda kararlaştırarak) ahâlisini oradan çıkarmanız için şehirde kurduğunuz apaçık bir hîledir. Fakat ileride, bileceksiniz!”
124. “Mutlakā ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra kesinlikle sizi hep berâber asacağım!”
125. (Onlar) dediler ki: “Zâten biz, Rabbimize dönücüleriz!”[442]
126. “Ve (sen) sâdece, bize (o mû‘cizeler) geldiğinde Rabbimizin âyetlerine îmân ettik diye bizden intikām alıyorsun. Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve bizi Müslüman kimseler olarak vefât ettir!”[443]
127. Fir‘avun’un kavminden ileri gelenler ise dedi ki: “Mûsâ’yı ve kavmini, yeryüzünde fesad çıkarsınlar, seni ve ilâhlarını terk etsinler diye mi bırakacaksın?” (Fir‘avun onlara) dedi ki: “(Biz) onların oğullarını öldüreceğiz, kadınlarını (kız çocuklarını) ise sağ bırakacağız! [444] Çünki gerçekten biz, onların üstünde kahredici üstünlüğe sâhib kimseleriz!”
128. Mûsâ kavmine şöyle dedi: “Allah’dan yardım isteyin ve sabredin! Şübhesiz ki yeryüzü Allah’ındır; ona kullarından dilediğini vâris kılar. Hem (güzel) âkıbet, takvâ sâhiblerinindir.”

---

[441] “Kasas-ı Kur’âniyeden (Kur’ân’daki kıssalardan) kıssa-i Mûsâ Aleyhisselâm, âdetâ Asâ-yı Mûsâ Aleyhisselâm (Mûsâ Aleyhisselâm’ın asâsı) gibi binler fâideleri var.
O kıssada (hikâyede), hem Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm’ı, teskin ve tesellî, hem küffârı (kâfirleri) tehdid, hem münâfıkları takbih (kötüleme), hem yahudileri tevbih (azarlama) gibi çok makāsıdı (maksadları), pek çok vücûhu (yönleri) vardır. Onun için sûrelerde tekrâr edilmiştir.Her yerde bütün maksadları ifâde ile berâber yalnız birisi maksûd-ı bizzât (asıl maksad) olur, diğerleri ona tâbi‘ kalırlar.” (Zülfikār, 25. Söz, 27)

[442] “Ticâret ve me’mûriyet için, mühim vazîfelerle bu dâr-ı imtihân olan dünyaya gönderilen insanlar, ticâretlerini yapıp, vazîfelerini bitirip ve hizmetlerini itmâm ettikten (tamamladıktan) sonra, yine onları gönderen Hâlık-ı zü’l-Celâl’ine (celâl sâhibi yaratıcısına) dönecekler ve Mevlâ-yı Kerîm’lerine kavuşacaklar. Yani, bu dâr-ı fânîden gidip dâr-ı bâkîde huzûr-ı kibriyâya (yüce huzûra) müşerref olacaklar. Yani, esbab dağdağasından (sebeblerin zorluklarından) ve vesâitin (vâsıtaların) karanlık perdelerinden kurtulup, Rabb-i Rahîmlerine makarr-ı saltanat-ı ebedîsinde (ebedî saltanat yeri olan Cennette) perdesiz kavuşacaklar. Doğrudan doğruya herkes, kendi Hâlıkı (yaratıcısı) ve Ma‘bûdu (ibâdet ettiği) ve Rabbi ve Seyyidi (efendisi) ve Mâliki (sâhibi) kim olduğunu bilecek ve bulacaklar.” (Asâ-yı Mûsâ, 10. Hüccet-i Îmâniye, 190)

[443] İbn-i Abbâs (ra)’dan gelen bir rivâyete göre: “Bu zâtlar, günün başlangıcında sihirbaz idiler. Günün sonunda şehîd oldular!” (İbn-i Kesîr, c. 2, 43)

[444] “Kur’ân’da çok tekrâr edilen kıssa-i Mûsâ Aleyhisselâm’ın cümleleri ve cüz’leridir ki, her bir cümlesi, hattâ her bir cüz’ü, bir düstûr-ı küllînin (büyük düstûrunun) ucu olarak gösterilmiş ve o düstûru ifâde ediyor. (...)
Meselâ يُذَبِّحُونَ اَبْنَآءَكُمْ وَ يَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ[(Yeni doğan) oğullarınızı boğazlıyor, kadınlarınızı (kız çocuklarınızı) ise hayatta bırakıyorlardı.] Benî İsrâil’in, oğullarının kesilip kadın ve kızlarını hayatta bırakmak, bir Fir‘avun zamanında yapılan bir hâdise ünvânıyla, yahudi milletinin ekser memleketlerde, her asırda ma‘rûz olduğu, müteaddid (çok) katliâmları, kadın ve kızları hayât-ı beşeriye-i sefîhânede (insanların gayr-ı meşrû‘ hayâtında) oynadıkları rolü ifâde eder.” (Zülfikār, 25. Söz, 32-33)

129. (Onlar) dediler ki: “(Ey Mûsâ! Sen) bize gelmeden önce de, geldiktensonra da bize eziyet edildi.” (Mûsâ şöyle) dedi: “Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helâk eder ve sizi yeryüzünde (onların yerine) hâkim kılar da, nasıl amel edeceğinize bakar.”
130. Muhakkak ki (biz,) Fir‘avun ehlini, belki ibret alırlar diye (yıllarca) kıtlıklar ve mahsûllerden bir eksiltme ile yakaladık (cezâlandırdık).
131. İşte onlara iyilik geldiği zaman: “Bu bizim (hakkımız)dır” derler. Ama onlara bir kötülük isâbet ederse, Mûsâ ve onunla berâber olanları uğursuz sayarlardı. Dikkat edin! Onların uğursuzluğu (kendi amellerinden olup) ancak Allah katındandır; fakat onların çoğu bilmezler.
132. Ve dediler ki: “Bizi kendisiyle sihirlemek için her ne olursa olsun onu bize mu‘cize getirsen de biz sana îmân edici kimseler değiliz.”
133. Artık (biz de) onların üzerine ayrı ayrı mu‘cizeler olarak; tûfan, çekirge, haşerât, kurbağalar ve (sularına) kan gönderdik, buna rağmen büyüklük tasladılar ve bir günahkârlar topluluğu oldular.[445]
134. Derken üzerlerine o kötülük (o azab) çökünce: “Ey Mûsâ! Senin yanında olan (sana) verdiği söz hürmetine bizim için Rabbine duâ et; yemîn olsun ki, eğer bizden azâbı kaldırırsan, sana mutlakā îmân edeceğiz ve muhakkak İsrâiloğullarını seninle berâber göndereceğiz!” dediler.
135. Nihâyet onların kendisine erişici oldukları bir vakte kadar (biz) kendilerinden azâbı kaldırınca, onlar hemen yeminlerini bozdular.
136. Bunun üzerine (biz de) gerçekten onların âyetlerimizi yalanlamaları ve onlardan gāfil kişiler olmaları sebebiyle kendilerinden intikām aldık da onları denizde boğduk.[446]
137. (Öteden beri) güçsüz düşürülmekte olan kavmi ise, kendisini bereketlikıldığımız yerin (Şam ve Mısır’ın) doğularına ve batılarına vâris kıldık. Böylece Rabbinin İsrâiloğullarına olan o pek güzel söz, sabretmeleri sebebiyle tamâmen yerine geldi. Fir‘avun’un ve kavminin yapmakta olduğu (sarayları)nı ve yükseltmekte oldukları (köşk ve bahçeleri)ni ise, harâb ettik.
138. Hem İsrâiloğullarını denizden geçirdik; derken kendilerine mahsus birtakım putlara tapan bir kavme rastladılar. Dediler ki: “Ey Mûsâ! Onların nasıl birtakım ilâhları varsa, (sen de) bize (öyle) bir ilâh yap!” (Mûsâ da:) “Hakîkaten siz câhillik etmekte olan bir kavimsiniz!” dedi.
139. “Şübhesiz ki bunlar (yok mu), kendilerinin içinde bulundukları şey (o bâtıl dinleri) helâke mahkûmdur ve yapmakta oldukları şey bâtıldır.”
140. “O sizi âlemlere üstün kılmış iken, size Allah’dan başka ilâh mı arayacağım?” dedi.[447]

---

[445] Allah, Fir‘avun kavmine evvelâ yağmur ve sel felâketini, sonra sırayla, her yeri istîlâ edecek çoklukta bulutlar hâlinde çekirge, haşerât ve kurbağa sürülerini gönderdi. Öyle ki bu hayvanların çokluğu öyle bir âfet hâlini aldı ki, Hz. Mûsâ (AS)’a îmân etmeyen Kıbt kavminin ev ve eşyâlarının en ücrâ köşelerine, hattâ ağız ve gözlerine kadar giriyorlardı. Bunun ardından, bir müddet, içtikleri sular dahi kana döndü. (İbn-i Kesîr, c. 2, 46)

[446] “Kur’ân-ı Hakîm’de ehl-i dalâlete karşı azîm şekvâları (büyük şikâyetleri) ve kesretli tahşîdâtı (pek çok üzerinde durması) ve çok şiddetli tehdîdâtı, aklın zâhirine göre (ilk bakışta) Kur’ân-ı Hakîm’in adâletli ve münâsebetli (uygun) belâğatine (edebiyâtına) ve üslûbundaki i‘tidâline ve istikāmetine (dengeli ve dosdoğru oluşuna) münâsib düşmüyor. Âdetâ Kur’ân-ı Hakîm, âciz bir adama karşı orduları tahşîd ediyor (yığıyor). Ve o ehl-i dalâletin (haktan sapanların) cüz’î (küçük) bir hareketi için, binler cinâyet etmişler gibi onları tehdîd ediyor. Ve onların müflis (iflâs etmiş) ve mülkte hiç hisseleri olmadığı hâlde onlara mütecâviz bir şerik (sınırları çiğneyerek ortak olan biri) gibi mevki‘ (yer) verip onlardan şekvâlar ediyor. Bunun sırrı ve hikmeti nedir?

El-cevab: Onun sır ve hikmeti şudur ki: Şeytanlar ve şeytanlara uyanlar, dalâlete sülûk ettikleri (gittikleri) için, küçük bir hareketle çok tahrîbât yapabilirler. Ve çok mahlûkātın (yaratılmışların) hukūkuna, tecâvüz ediyorlar. Az bir fiil ile çok hasâret (zarar) veriyorlar. (...) Ehl-i dalâlet olan hizbü’ş-şeytanın (şeytanın yolundan gidenlerin) zâhiren cüz’î hatîâtlarıyla (küçük hatâlarıyla) ve isyanlarıyla pek çok mahlûkātın hukūkuna tecâvüz ettikleri için ve mevcûdâtın (varlıkların) vezâif-i âliyelerinin (yüce vazîfelerinin) netîcelerinin ibtâl edilmesine sebebiyet verdikleri (sebeb oldukları) için, onlardan azîm şikâyetler etmesi ve onları dehşetli tehdîd etmesi ve tahrîbâtlarına karşı mühim tahşîdât etmesi, ayn-ı belâğat içinde mahz-ı hikmettir (hikmetin ta kendisidir) ve gāyet münâsib ve muvâfıktır (uygundur).” (Lem‘alar, 13. Lem‘a, 73)

[447] “İnsana hakîkî ma‘bûd (ibâdete lâyık hakîkî İlâh) olacak, yalnız her şeyin dizgini elinde, her şeyin hazînesi yanında, her şeyin yanında nâzır, her mekânda hâzır, mekândan münezzeh, aczden müberrâ (berî), kusurdan

141. Hem bir zaman sizi Fir‘avun ehlinden kurtarmıştık; (onlar) sizi azâbın en kötüsüne (evlâd acısına) ma‘ruz bırakıyorlardı. (Yeni doğan) oğullarınızı öldürüp, kadınlarınızı (kız çocuklarınızı) ise hayatta bırakıyorlardı. İşte bunda, (size) Rabbinizden büyük bir imtihan vardı.
142. Ve Mûsâ ile otuz gece için va‘dleştik, hem bunu on (gece daha ilâve etmek) ile tamamladık; böylece Rabbisinin ta‘yîn ettiği vakit, kırk geceye tamamlandı ve Mûsâ kardeşi Hârûn’a dedi ki: “Kavmimin içinde benim yerime geç, (onları) ıslâh et ve fesad çıkaranların yoluna uyma!”[448]
143. Mûsâ ta‘yîn ettiğimiz vakitte gelip de Rabbi ona hitab buyurunca: “Rabbim! Bana (kendini) göster; sana bakayım!” dedi. (Rabbi) buyurdu ki: “(Sen) beni (bu dünyada) aslâ göremezsin; fakat dağa bak,şayet (o) yerinde durabilirse, o takdirde (sen de) beni görebilirsin!” Derken Rabbi dağa tecellî edince onu paramparça etti; Mûsâ da bayılarak (yere) düştü! Nihâyet ayılınca: “(Rabbim!) Seni her noksanlıktan tenzîh ederim! (Bu talebimden dolayı) sana tevbe ettim ve ben îmân edenlerin ilkiyim!” dedi.[449]
144. (Allah) buyurdu ki: “Ey Mûsâ! Şübhesiz ki ben gönderdiklerimle (sana vahyettiklerimle) ve (seninle) konuşmamla seni insanların üzerine seçtim. Artık (lütfumdan) sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol!”
145. Hem (biz,) bir nasîhat ve her şey için bir açıklama olmak üzere, ona (Tevrât’a âid) levhalarda her şeyi yazdık da (dedik ki): “Bunları kuvvetle tut, kavmine de emret, bunların (takvâ cihetiyle) en güzelini tutsunlar! Size, yakında (görüp ibret almanız için) fâsıkların (harâb olmuş) yurdunu göstereceğim.”
146. Yeryüzünde haksız yere kibirlenenleri (de) âyetlerimden yakında uzaklaştıracağım. (Onlar) her mu‘cizeyi görseler de (yine) ona îmân etmezler.[450] Hem hidâyet yolunu görseler, onu yol edinmezler. Fakat azgınlığın yolunu görseler, onu (hemen kendilerine) yol edinirler. Bunun sebebi, şübhesiz onların âyetlerimizi yalanlamaları ve onlardan gāfil kimseler olmalarıdır.

---

mukaddes, nakstan (noksanlıktan) muallâ (yüce) bir Kadîr-i zü’l-Celâl, bir Rahîm-i zü’l-Cemâl, bir Hakîm-i zü’l-Kemâl (sonsuz kudret, merhamet, hikmet sâhibi olan Allah) olabilir. Çünki nihâyetsiz hâcât-ı insâniyeyi (insanın ihtiyaçlarını) îfâ edecek (yerine getirecek), ancak nihâyetsiz bir kudret ve muhît (kuşatıcı) bir ilim sâhibi olabilir. Öyle ise, ma‘bûdiyete (ibâdet edilmeye) lâyık yalnız O’dur.” (Sözler, 23. Söz, 109)

[448] Mûsâ (AS), Cenâb-ı Hakk’ın emriyle Zilka‘de ayının tamâmını oruçla geçirmiş ve bu sürenin sonunda da ağzını misvaklamıştı. Cenâb-ı Hakk ise, katında makbûl olan oruçlu ağzının kokusuyla ona hitâb etmek murâd ettiğinden, on gün daha oruç tutmasını emretmiş, o da önceki otuz günün üzerine, Zilhıcce ayında on gün daha oruç tutmuştu. (Nesefî, c. 2, 109)

[449] “Şu fıkra (bahis) ile Tûr-i Sinâ’daki münâcât-ı Mûseviyede (Mûsâ Aleyhisselâm’ın duâsında) vukū‘ bulan (meydana gelen) tecelliye-i celâliye (celâl tecellîsi) heybetinden koca dağ parçalanıp dağılması ve o haşyetten (korku verici hâlden) taşların etrâfa yuvarlanması olan vâkıa-yı meşhûreyi ihtâr ile (meşhur hâdiseyi hatırlatmakla) şöyle bir ma‘nâyı ders veriyor ki: ‘Ey Kavm-i Mûsâ! Nasıl, Allah’dan korkmuyorsunuz? Hâlbuki taşlardan ibâret olan dağlar, O’nun haşyetinden ezilip dağılıyor ve sizden ahz-ı mîsâk (söz almak) için üstünüzde Cebel-iTûr’u (Tûr Dağı’nı) tuttuğunu, hem taleb-i rü’yet (Allah’ı görmek istemesi) hâdisesinde dağın parçalanmasını bilip ve gördüğünüz hâlde, ne cesâretle onun haşyetinden titremeyip, kalbinizi katılık ve kasâvette bulunduruyorsunuz?’ ” (Zülfikār, 25. Söz, 76)

[450] “(İnsan) hikmet-i hılkatini (yaratılışının gāyesini) unutup, vazîfe-i fıtriyesini terk ederek kendine ma‘nâ-yı ismiyle baksa, kendini mâlik (sâhib) i‘tikād etse (kabûl etse), o vakit emânette hıyânet eder, وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيهاَ[Onu (o nefsi, isyânıyla) örten ise, mutlakā hüsrâna uğramıştır!] altında dâhil olur. (...)

İşte ‘ene’ (insanın benlik duygusu), şu hâinâne vaziyetinde iken cehl-i mutlaktadır (tam bir câhilliktedir). Binler fünûnu (fenleri) bilse de cehl-i mürekkeble bir echeldir (en büyük bir cehâlettir). Çünki duyguları, efkârları (fikirleri) kâinâtın envâr-ı ma‘rifetini (Allah’ı tanıtan nûrlarını) getirdiği vakit, nefsinde onu tasdîk edecek, ışıklandıracak ve idâme edecek (devâm ettirecek) bir madde bulmadığı için sönerler. Gelen her şey, nefsindeki renkler ile boyalanır. Mahz-ı hikmet gelse, nefsinde abesiyet-i mutlaka (tam bir ma‘nâsızlık) sûretini (şeklini) alır. Çünki şu hâldeki ‘ene’nin rengi, şirk ve ta‘tîldir, Allah’ı inkârdır. Bütün kâinât parlak âyetlerle dolsa, o ‘ene’deki karanlıklı bir nokta, onları nazarda söndürür, göstermez.” (Sözler, 30. Söz, 218)

147. Âyetlerimizi ve âhirete kavuşmayı yalanlayanlara gelince, onların amelleri boşa gitmiştir. (Onlar) yapmakta olduklarından başka bir şeyle mi cezâlandırılacaklar (sanıyorlar)?[451]
148. Ve kendisinin (Tûr dağına gitmesinin) ardından Mûsâ'nın kavmi, ziynet eşyâlarından (yapılmış) böğürmesi olan bir buzağı heykelini (ilâh) edindiler; görmediler mi ki gerçekten o, ne onlarla konuşuyor, ne de onlara bir yol gösteriyor! Onu (ilâh) edindiler ve zâlimler oldular.
149. Nihâyet (pişmanlık) ellerine düşürüldü (ve üzüntülerinden ellerini ısırır oldular) da, şübhesiz kendilerinin gerçekten saptıklarını görünce: "Yemîn olsun ki, eğer Rabbimiz bize merhamet etmez ve bize mağfiret etmezse, muhakkak hüsrâna uğrayanlardan olacağız!" dediler.
150. Böylece Mûsâ (Tûr dağından, onların yaptıklarından dolayı) kızgın ve üzgün olarak kavmine dönünce: "Bana ardımdan ne kötü halef oldunuz! Rabbinizin emrine (sabretmeden) acele mi ettiniz?" dedi. (Tevrât) levhaları(nı yere) bıraktı ve kardeşinin başından tuttu, onu kendine doğru çekmeye başladı. (Kardeşi de:) "(Ey) anamın oğlu! Doğrusu (bu) kavim beni hırpaladı ve nerede ise beni öldürüyorlardı! Artık düşmanları bana güldürme ve beni (bu) zâlimler gürûhuyla berâber tutma!" dedi.
151. (Mûsâ:) "Rabbim! Bana ve kardeşime mağfiret eyle ve bizi rahmetine koy! Çünki sen, merhametlilerin en merhametlisisin!"[452] dedi.
152. Şübhesiz ki buzağıyı (ilâh) edinenler yok mu, onlara yakında Rablerinden bir gazab ve dünya hayâtında bir zillet erişecektir. İşte iftirâ edenleri ise, böyle cezâlandırırız.
153. Kötülükleri yapıp da sonra ardından tevbe edip îmân edenler ise, muhakkak ki Rabbin bunun (bu tevbenin) ardından, elbette Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
154. Nihâyet Mûsâ'nın öfkesi yatışınca, levhaları aldı. Onların (bir) nüshasında ise, o kimseler için bir hidâyet ve bir rahmet vardır ki, onlar Rablerinden korkarlar.
155. Ve Mûsâ, ta'yîn ettiğimiz vakit(te ta'yîn ettiğimiz yere gelip mağfiret dilemeleri) için kavminden (buzağıya tapmayan) yetmiş adam seçti.[453] Onları da o şiddetli sarsıntı yakalayınca (Mûsâ) dedi ki: "Rabbim! Eğer dileseydin (buzağıya tapanlara engel olmadıkları ve onları terk etmedikleri için) onları da (ve dileseydin) beni de daha önce helâk ederdin. İçimizden bazı beyinsizlerin yaptığı şeyler yüzünden bizi helâk mı edeceksin? (Helâk etme yâ Rabbî!) Bu, senin imtihânından başka bir şey değildir. Onunla kimi dilersen (küfürlerindeki ısrarları sebebiyle)

---

[451] "Her baharda haşr-i ekberden (kıyâmetteki en büyük dirilmeden) daha garib binlerle haşirleri inşâ eden, mükâfât ve mücâzât (cezâ) için kudretine nisbeten bir bahardan daha kolay olan haşri yapacağını ve kıyâmeti getireceğini umum enbiyâsına (peygamberlerine) binlerle def'a va'd ve ahdeden ve Kur'ân'da haşrin vukūuna binlerle işâretle berâber, bin adedâyetlerinde sarâhaten (açıkça) hükmedip tehdid ve taahhüd eden bir Kadîr-i Cebbâr'ın, bir Kahhâr-ı zü'l-Celâl'in o kadar va'dlerini tekzib (yalanlama) ve kudretini inkâr hükmünde olan inkâr-ı haşir (âhireti inkâr) hatâsını irtikâb edenlere (işleyenlere) Cehennem azâbı adâlettir." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 156)

[452] " اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ[Merhametlilerin en merhametlisi] gibi ta'bîrâttaki müvâzene (karşılaştırma), Cenâb-ı Hakk'ın vâki'deki (gerçekteki) sıfât ve ef'âli (fiilleri), sâir o sıfât ve ef'âlin nümûnelerine mâlik (sâhib) olanlarla müvâzene ve tafdil (üstün tutma) değildir. Çünki bütün kâinâtta cin ve ins ve melekte olan kemâlât (yüksek vasıflar), O'nun kemâline nisbeten zaîf bir gölgedir; nasıl müvâzeneye gelebilir? Belki müvâzene, insanların ve bâhusus (bilhassa) ehl-i gafletin nazarına göredir.

Meselâ: Nasıl ki bir nefer, onbaşısına karşı kemâl-i itâat ve hürmeti gösteriyor, bütün iyilikleri ondan görüyor; pâdişâhı az düşünür. Onu düşünse de yine teşekkürâtını onbaşıya veriyor. İşte böyle bir nefere karşı denilir: 'Yâhu, pâdişah senin onbaşından daha büyüktür. Yalnız ona teşekkür et.' Şimdi şu söz, vâki'deki pâdişâhın haşmetli hakîkî kumandanlığıyla, onbaşının cüz'î, sûrî (görünüşteki) kumandanlığını müvâzene değil; çünki o müvâzene ve tafdil, ma'nâsızdır. Belki neferin nazar-ı ehemmiyet ve irtibâtına (bağlılığına) göredir ki, onbaşısını tercîh eder, teşekkürâtını ona verir, yalnız onu sever." (Sözler, 32. Söz, 283)

[453] Bu kişiler Mûsâ (AS) ile Tûr-i Sinâ'ya çıktıklarında hep birlikte secde hâlindeiken, Cenâb-ı Hakk'ın Mûsâ (AS)'a, olan hitâbını işittiler. Kendilerini kaplayan sis açıldığında, mazhar oldukları feyze kanâat etmeyerek, onun yanına geldiler ve: "Allah'ı açıkça görmedikçe sana îmân etmeyeceğiz" dediler. Bunun üzerine, oracıkta şiddetli bir sarsıntı ile helâk edildiler, ya da o îkazın korkusundan, elden ayaktan kesilerek ölü gibi oldular. (Râzî, c. 8/15, 19)

dalâlete atar, kimi de dilersen (hikmetine binâen kendi lütfundan) hidâyete erdirirsin. Sen bizim velîmizsin; artık bize mağfiret eyle; ve bize merhamet buyur; çünki sen bağışlayanların en hayırlısısın!"
156. Ve (Mûsâ:) "Bize bu dünyada da, âhirette de iyilik yaz; şübhesiz ki biz sana yöneldik." (dedi). (Allah ise) buyurdu ki: "Azâbımı, (kötülük yapanlardan) dilediğime isâbet ettiririm. Rahmetim ise her şeyi kaplamıştır. Fakat (âhirette) onu (günahlardan) sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize îmân edenlere yazacağım!"
157. (Onlar, Mûsâ ve Îsâ'ya îmân edip tâbi' oldukları gibi) yanlarındaki Tevrât ve İncîl'de kendisini (ismini ve sıfatlarını) yazılı buldukları[454] o resûle, o ümmî[455] peygambere (Muhammed'e de) tâbi' olanlardır. (O peygamber) onlara iyiliği emreder ve onları kötülükten yasaklar; hem onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri ise üzerlerine haram kılar; hem onların ağırlıklarını (ağır mükellefiyetlerini) ve üzerlerinde olan zincirleri (tatbîkı zor hükümleri) indirir. Artık ona îmân eden, ona hürmet eden, ona yardım eden ve onunla berâber indirilen nûra (Kur'ân'a) tâbi' olanlar var ya, işte onlar gerçekten kurtuluşa erenlerdir!
158. (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: "Ey insanlar! Muhakkak ki ben, sizin hepinize, göklerin ve yerin mülkü kendisinin olan Allah'ın (gönderdiği) peygamberiyim. O'ndan başka ilâh yoktur; (O) hayat verir ve (O) öldürür. Öyleyse Allah'a ve O'nun ümmî peygamber olan Resûlüne îmân edin; o (peygamber) ki, Allah'a ve O'nun kelimelerine (kitablarına) îmân eder; ona tâbi' olun ki hidâyete eresiniz."[456]
159. Mûsâ'nın kavminden bir cemâat de vardır ki, (insanlara) hak ile doğru yolu gösterirler ve onunla adâleti tatbîk ederler.
160. Onları (İsrâiloğullarını) on iki kabîleye, ümmetlere ayırdık. (Tîh çölünde) kavmi kendisinden su isteyince Mûsâ'ya: "Asânla taşa vur!" diye vahyettik. (Taşa vurunca) hemen ondan on iki pınar fışkırdı![457] Her kabîle (su) içeceği yeri iyice bildi! Hem üzerlerini bulutlarla

---

[454] "Evet mâdem o kitablar semâvîdirler ve mâdem o kitab sâhibleri enbiyâdırlar (peygamberdirler); elbette ve herhâlde onların dinlerini nesheden (kaldıran) ve kâinâtın şeklini değiştiren ve yerin yarısını getirdiği bir nûr ile ışıklandıran bir zâttan bahsetmeleri, zarûrî ve kat'îdir. Evet küçük hâdiseleri haber veren o kitablar, nev'-i beşerin (insanlığın) en büyük hâdisesi olan hâdise-i Muhammediye Aleyhissalâtü Vesselâm'ı haber vermemek kābil midir?" (Zülfikār, 19. Mektûb, 66)
Ayrıca Peygamberimiz (ASM) hakkında Tevrât, İncîl ve Zebûr'daki bahisler için bakınız; (Bakara Suresi 89'uncu ayetinin ikinci haşiyesi; Enam Suresi 20. ayetinin haşiyesi; Zülfikār, 19.Mektûb, 66-73)

[455] Burada zikredilen "ümmî" kelimesi, okuma ve yazması olmayan demek olup Resûl-i Ekrem (ASM)'ın vasıflarından biridir. (Kurtubî c. 4/7, 298)
"Evet, okumak ve yazmak öğrenmediği ve ümmî olduğu hâlde, on dört asrın ukalâsını (akıl sâhiblerini) ve feylesoflarını hayrette bırakan ve edyân-ı semâviyede (semâvî dinlerde) birinciliği kazanan bir dîn ile birden, hem tecrübesiz hem def'aten (ânî olarak) meydana çıkması emsâl (benzer) kabûl etmez bir hâlet (vaziyet) olduğu hâlde, sözlerinden, fiillerinden, hâllerinden çıkan İslâmiyet, her zamanda üç yüz elli milyon insanın ruhlarına, nefislerine, akıllarına terbiyekârâne (terbiye ederek) ders vermesi ve ma'nevî terakkıyâta (yükselmeye) sevk etmesi, emsâlsiz bir hâlettir." (Şuâ'lar, 15. Şuâ', 581-582)

[456] "Ey nefis! Az bir ömürde hadsiz bir amel-i uhrevî (âhiret ameli) istersen ve her bir dakîka-i ömrünü bir ömür kadar fâideli görmek istersen ve âdetini ibâdete ve gafletini huzûra kalb etmeyi (çevirmeyi) seversen, sünnet-i seniyeye ittibâ' et (tâbi' ol). Çünki bir muâmele-i şer'iyeye (şeriatin ta'rîf ettiği işlere) tatbîk-ı amel ettiğin vakit, bir nevi' huzur veriyor. Bir nevi' ibâdet oluyor. Uhrevî çok meyveler veriyor. (...) Demek sünnet-i seniyeye tatbîk-ı amel etmekle (amellerini sünnete göre yapmakla) bu fânî ömür, bâkî meyveler verecek bir hayât-ı ebediyeye medâr (vesîle) olacak olan fâideler elde edilir. فَاٰمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ [Öyleyse Allah'a ve O'nun ümmî peygamber olan Resûlüne îmân edin; o (peygamber) ki, Allah'a ve O'nun kelimelerine (kitablarına) îmân eder; ona tâbi' olun ki hidâyete eresiniz] fermânını dinle! Şeriat ve sünnet-i seniyenin ahkâmları (hükümleri) içinde cilveleri (parıltıları) intişâr eden (yayılan) esmâ-i hüsnânın (Allah'ın en güzel isimlerinden) her bir isminin feyz-i tecellîsine bir mazhar-ı câmi' (büyük bir mazhar) olmağa çalış!" (Sözler, 24. Söz, 150)

[457] "(Kur'ân) Benî İsrâil'e (İsrâiloğullarına) der: 'Mûsâ Aleyhisselâm'ın asâsı gibi bir mu'cizesine karşı, sert taş on iki gözünden çeşme gibi yaş akıttığı hâlde, size ne olmuş ki Mûsâ Aleyhisselâm'ın bütün mu'cizâtına karşı lâkayd kalıp, gözünüz kuru, yaşsız; kalbiniz katı, ateşsiz duruyor?' " (Zülfikār, 25. Söz, 17)

gölgeledik ve onlara kudret helvası ile bıldırcın indirdik. “Sizi rızıklandırdığımız temiz şeylerden yiyin!” (dedik). Hâlbuki (onlar, nankörlük etmekle) bize zulmetmediler; fakat kendilerine zulmediyorlardı.
161. Bir zaman onlara şöyle denilmişti: “Şu şehre (Kudüs’e) yerleşin; ondan dilediğiniz yerde yiyin; ‘ حِطَّةٌ (Yâ Rab! Bizi affet!)’ deyin ve kapıdan secde eden (hürmetle eğilen) kimseler olarak girin ki sizin hatâlarınızı bağışlayalım. (Bu bağışlamadan sonra) yakında iyilik edenlere (mükâfâtlarını) daha da artıracağız.”
162. Fakat içlerinden zulmedenler, o sözü kendilerine söylenenden başkasıyla değiştirdi; bu sebeble (biz de) zulmetmekte olduklarından dolayı üzerlerine gökten kötü bir azab gönderdik.[458]
163. (Ey Resûlüm!) Onlara (o yahudilere), deniz kenarındaki o şehir (halkının hâlin)den sor! Bir zaman (onlar) Cumartesi gününde (o günün hürmetini ihlâl ederek) haddi aşıyorlardı; onlara balıkları Cumartesi günlerinde, suyun yüzüne çıkarak geliyordu; Cumartesi ta‘tîli yapmıyor oldukları gün ise, onlara gelmiyordu. İsyân etmekte olduklarından dolayı onları böyle imtihân ediyorduk.[459]
164. Hani içlerinden bir cemâatte: “Allah’ın kendilerini helâk edici olduğu veya şiddetli bir azâb ile onları cezâlandırıcı olduğu bir kavme ne diye nasîhat ediyorsunuz?” demişti. (Nasîhat edenler ise:) “Rabbinize bir ma‘zeret (beyân etmek) için, bir de umulur ki (günah işlemekten) sakınırlar diye (nasîhat ediyoruz)!” dediler.
165. Artık ne zaman ki (onlar) kendilerine yapılan nasîhatleri unuttular, (biz de) kötülükten yasaklayanları kurtardık; zulmedenleri de isyân etmekte olduklarından dolayı şiddetli bir azâb ile yakaladık!
166. Buna rağmen (onlar), kendisinden yasaklandıkları şeylerde (ısrâr ile) isyân ettiklerinde, (biz de) onlara: “Aşağılık kimseler olarak, maymunlar olun!” dedik.[460]
167. Bir vakit de Rabbin, muhakkak onların üzerine kıyâmet gününe kadar, kendilerini azâbın en kötüsüne ma‘ruz bırakacak kimseleri göndereceğini i‘lân etmişti. Şübhesiz ki Rabbin, elbette azâbı çabuk verendir. Yine muhakkak ki O, gerçekten Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
168. Onları (o yahudileri) ise yeryüzünde parça parça topluluklar hâlinde böldük. Onlardan bir kısmı sâlih kimselerdir, bir kısmı da bundan aşağıdır. Onları iyiliklerle ve kötülüklerle imtihân ettik; tâ ki (kötülüklerden) dönsünler.
169. Buna rağmen onların ardından yerlerine, Kitâb’a vâris olan birtakım (kötü) kimseler geldi; şu değersiz dünyanın geçici menfaatini alıyorlar ve: “(Nasıl olsa) bize mağfiret edilecek!” diyorlar. Fakat kendilerine, ona benzer bir menfaat daha gelse onu da alırlar. Allah’a karşı haktan başka bir şey söylemeyeceklerine dâir Kitab’da kendilerinden sağlam söz alınmamış

---

Ayrıca bakınız; (Bakara Suresi 60. ayetinin haşiyesi)

[458] İsrâiloğullarının bir kısmı “Yâ Rab! Bizi affet!” ma‘nâsındaki حِطَّةٌyerine, bir buğday dânesi ma‘nâsına gelen “Hınta” dediler. Onlar güyâ Hz. Mûsâ (AS)’ın emrini, nazarlarında ehemmiyetsiz küçük bir şey yerine koyarak alay etmek istediler. Bu inkârları sebebiyle, birçok rivâyete göre, bir saat zarfında yirmi dört bin kişinin helâkine sebeb olan bir tâûn (vebâ) salgını ile cezâlandırıldılar. (Nesefî, c. 1, 92)

[459] Cenâb-ı Hakk İsrâiloğullarına Cumartesi günlerine hürmet etmeyi emretmiş ve onlara o gün balık avlamayı yasaklamıştı. Allah’dan bir imtihan olarak Cumartesi günü, balıklar su yüzüne çıkar ve sürüler hâlinde gelirdi. Onlar ise balıkları kanallar açarak denize bağladıkları havuzlara Cumartesi günü topluyor ve sonraki günlerde onları avlıyorlardı.

Ebû Hureyre (ra)’ın bir rivâyetine göre Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm buyurmuştur ki: “Yahudilerin işlediğini siz işlemeyin! Onlar Allah’ın haram kılmış olduğunu, hîlelerin en basit ve en âdîsiyle helâl kılmak istediler.” (İbn-i Kesîr, c. 2, 58)

[460] İbn-i Abbâs (ra)’dan gelen bir rivâyete göre bu tâife, ibret-i âlem olmak üzere üç gün maymun olarak kalmışlar, insanlar onları gördükten sonra helâk olmuşlardır. (Râzî, c. 8/15, 43)

mıydı? Ve onun içindekini okumamışlar mıydı? Hâlbuki âhiret yurdu, (günahlardan) sakınanlar için daha hayırlıdır. Hiç akıl erdirmez misiniz?
170. Kitâb'a sımsıkı tutunup namazı hakkıyla edâ edenler ise (bilsinler ki), şübhesiz biz, iyilik için çalışanların mükâfâtını zâyi' etmeyiz.[461]
171. Bir zaman (Tûr) dağı(nı), bir gölgelikmiş gibi üzerlerine kaldırmıştık da, gerçekten onu (üstlerine düştü düşecek) olan bir şey zannetmişlerdi. (Onlara:) "Size verdiğimizi (Kitâb'ı) kuvvetle tutun ve içinde olanları hatırlayın, tâ ki (ona muhâlefetten) sakınasınız!" (diye emretmiştik).
172. Hani Rabbin, Âdemoğullarının bellerinden zürriyetlerini çıkarıp da onları kendilerine karşı şâhid tutmuştu (ve buyurmuştu ki:) "(Ben) sizin Rabbiniz değil miyim?" (Bütün ruhlar) قَالُوا بَلٰي (dediler ki:) "(Evet! Sen bizim Rabbimizsin!) Şâhid olduk!" Tâ ki kıyâmet günü: "Doğrusu biz bundan habersiz kimselerdik!" demeyesiniz.
173. Veya: "Daha önce ancak atalarımız şirk koşmuştu; (biz ise) onlardan sonra gelen bir nesil idik. Artık bâtılı (şirki, yeryüzüne) yerleştirenlerin yaptıkları yüzünden bizi helâk mı edeceksin?" demeyesiniz diye (böyle yaptık).
174. Olur ki (küfürlerinden) dönerler diye âyetleri böyle açıklarız.
175. (Ey Resûlüm!) Onlara (o yahudilere) şu kimsenin haberini de oku ki, kendisine âyetlerimizi verdik de (o inkâr ederek) onlardan sıyrılıp çıktı; bunun üzerine şeytan onu peşine taktı; böylece azgınlardan oldu.[462]
176. Hâlbuki dileseydik onu onlarla (verdiğimiz âyetlerle) elbette yükseltirdik; fakat o, dünyaya meyletti ve nefsinin arzusuna uydu. İşte onun misâli, köpeğin misâli gibidir! Üzerine varsan da dilini çıkarıp solur, onu bıraksan da dilini çıkarıp solur! İşte âyetlerimizi yalanlayan kavmin misâli budur![463] Artık bu kıssayı (onlara) anlat; tâ ki düşünsünler.
177. Âyetlerimizi yalanlayan ve kendilerine de zulmetmekte olan kavminmisâli ne kötüdür!
178. Allah kimi (hikmetine binâen kendi lütfundan) hidâyete erdirirse, işte hidâyete eren odur.[464] Kimi de (küfrü sebebiyle) dalâlete atarsa, işte onlar gerçekten hüsrâna uğrayanlardır.
179. Celâlim hakkı için, cinlerden ve insanlardan birçoğunu (kendi irâdeleriyle hak edecekleri üzere) Cehennem için yarattık. Onların kalbleri vardır, (ancak kendi küfürleri sebebiyle artık) onlarla (hakkı zevk edip) anlamazlar; onların gözleri vardır (ama) onlarla (Allah'ın delîllerini)

---

[461] "Evet, bütün ehl-i ihtisas ve müşâhedenin ve bütün ehl-i zevk ve keşfin (âlimlerin ve evliyâların) ittifâkıyla, o uzun ve karanlıklı ebedü'l-âbâd (sonsuzluk) yolunda zâd ve zahîre (yol azığı), ışık ve burak (sür'atli bir binek) ancak Kur'ân'ın evâmirini imtisâl (emirlerine uymak) ve nevâhîsinden ictinâb (yasaklarından kaçınmak) ile elde edilebilir. Yoksa fen ve felsefe, san'at ve hikmet, o yolda beş para etmez. Onların ışıkları, kabrin kapısına kadardır.
İşte ey tenbel nefsim! Beş vakit namazı kılmak, yedi kebâiri (büyük günâhı) terk etmekne kadar az ve rahat ve hafiftir. Netîcesi ve meyvesi ve fâidesi ne kadar çok mühim ve büyük olduğunu, aklın varsa, bozulmamış ise anlarsın." (Sözler, 7. Söz, 19)

[462] Bu şahıs, İsrâiloğulları âlimlerinden Bel'am bin Baûra'dır. Mukaddes topraklara girmek husûsunda Mûsâ (AS)'a muhâlefet ederek, zorba hükümdarlara yardımda bulunmuştu. (Celâleyn Şerhi, c. 3, 142)

[463] "Esbâb (sebebleri) ve vesâiti (vâsıtaları) insan kucağına alıp yapışırsa, zillet ve hakārete (ma'nen alçalmaya) sebeb olur. Meselâ: Kelb (köpek), bütün hayvanlar içerisinde birkaç sıfat-ı hasene ile (güzel sıfatla) muttasıftır ve o sıfatlarla iştihâr etmiştir (meşhur olmuştur). Hattâ sadâkat ve vefâdarlığı darb-ı mesel (meşhûr) olmuştur. Kelbin bu güzel ahlâkına binâen, insanlar arasında kendisine mübârek bir hayvan nazarıyla bakılmağa lâyık iken, maalesef insanlar arasında kelb mübârek değil necîsü'l-ayn (bizzat pis) addedilmiştir. Tavuk, inek, kedi gibi mübârek hayvanlarda, insanların o hayvanlara yaptıkları ihsanlara karşı şükran hissi olmadığı hâlde, insanlarca aziz ve mübârek addedilmektedirler. Bunun esbâbı ise, kelbde hırs marazı (hastalığı) fazla olduğundan esbâb-ı zâhiriyeye (görünen sebeblere) öyle bir ihtimâm ile (ehemmiyet vererek) yapışır ki, Mün'im-i Hakîkî'den (asıl ni'met verenden) bütün bütün gaflete sebeb olur. Binâenaleyh kelb, vâsıtayı müessir (te'sir sâhibi) bilir. Müessir-i Hakîkî'den (gerçek te'sir sâhibi olan Allah'dan) yaptığı gaflete cezâ olarak tencis hükmünü almıştır ki tâhir (temiz) değildir. Çünki hükümler, hadler (suça binâen verilen cezâlar) günahları affettirir. İşte kelb de beyne'n-nâs (insanlar arasında) tahkir darbesini, gafletine keffâret olarak yemiştir." (Mesnevî-i Nûriye, Katre, 59)

[464] Allah'ın hidâyete erdirmesi ve dalâlete atması hakkında bakınız; (Kehf Suresi 17. ayetinin haşiyesi)

görmezler; onların kulakları da vardır, (ama) onlarla (İlâhî nasîhatleri) işitmezler! İşte onlar hayvanlar gibidir; hattâ daha da aşağıdırlar. İşte onlar, gāfillerin ta kendileridir.
180. Esmâü'l-Hüsnâ (en güzel isimler) ise Allah'ındır! Öyleyse O'na onlarla duâ edin;[465] ve O'nun isimleri hakkında haktan (meyledip) sapanları bırakın! (Onlar,) yakında yapmakta olduklarının karşılığını göreceklerdir.
181. Yarattıklarımızdan bir ümmet de vardır ki, (insanlara) hak ile doğru yolu gösterirler ve onunla adâleti tatbîk ederler.
182. Âyetlerimizi yalanlayanları ise, bilmedikleri yerden yavaş yavaş (helâke) yaklaştırırız.
183. Hem onlara mühlet veriyorum.[466] Doğrusu benim tuzağım (onları âniden yakalamam) pek çetindir!
184. Düşünmediler mi ki arkadaşlarında (Muhammed'de) hiçbir delilik yoktur. O ancak (Allah'ın azâbı ile) apaçık bir korkutucudur.
185. Göklerin ve yerin melekûtuna (İlâhî tasarrufâtın açıkça göründüğü cihetine), Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye ve ecellerinin gerçekten yaklaşmış olabileceğine bakmadılar mı? Artık ondan (Kur'ân'dan) sonra hangi söze îmân edecekler.
186. Allah kimi (küfrü sebebiyle) dalâlete atarsa, o takdirde onu hidâyete erdirecek kimse yoktur ve (Allah) onları azgınlıkları içinde bırakır da bocalayıp dururlar!
187. (Ey Habîbim!) Sana, "Onun gelip dayanması ne zaman?" diye kıyâmetten soruyorlar. De ki: "Onun ilmi ancak Rabbimin katındadır. Onu vakti (geldiği)nde ortaya çıkaracak ancak O'dur!" (O kıyâmet) göklerde ve yerde (olan bütün mahlûkāta) ağır gelmiştir! Size ancak ansızın gelecektir! Sanki sen ondan haberdarmışsın gibi, sana soruyorlar. De ki: "Onun ilmi ancak Allah katındadır; fakat insanların çoğu (bu ilmin Allah'a âid olduğunu) bilmezler!" [467]
188. De ki: "Benim kendim için, Allah'ın dilemesi dışında, ne bir faydaya, ne de bir zarara mâlik değilim![468] Çünki gaybı biliyor olsaydım, daha çok hayır elde ederdim ve bana hiçbir kötülük dokunmazdı! Ben ancak, îmân edecek bir kavim için bir korkutucu ve bir müjdeleyiciyim."
189. Sizi tek bir nefisten (Âdem'den) yaratan ve ondan da gönlü ona ısınsın diye[469] eşini (Havvâ'yı) yaratan O'dur. İşte ne zaman ki (o) onu örtüp bürüdü, (eşi) hafif bir yük yüklendi de

---

[465] "Bir adam hem hoca, hem zâbit (kumandan), hem adliye kâtibi, hem mülkiye müfettişi olsa, onun her bir dâirede birer nisbeti, birer vazîfesi, birer hizmeti, birer maâşı, birer mes'ûliyeti, birer terakkıyâtı (ilerlemesi) ve muvaffakiyetsizliğine (başarısızlığına) sebeb birer düşman ve rakîbleri oluyor. Ve pâdişâha karşı çok ünvanlarla görünüyor ve görür. Ve çok lisanlarla ondan meded (yardım) ister. Ve âmirinin çok ünvanlarına mürâcaat eder. Ve düşmanların şerrinden kurtulmak için, muâvenetini (yardımını) çok sûretlerle taleb eder. Öyle de, çok esmâya (isimlere) mazhar ve çok vazîfelerle mükellef ve çok düşmanlara mübtelâ (karşı karşıya) olan insan, münâcâtında (duâsında), istiâzesinde (Allah'a sığınırken) çok isimleri zikreder. Nasıl ki nev'-i insanın medâr-ı fahrı (övünç kaynağı) ve elhak en hakîkî insan-ı kâmil olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm, Cevşenü'l-Kebîr nâmındaki münâcâtında bin bir ismiyle duâ ediyor; ateşten istiâze ediyor." (Sözler, 24. Söz, 123)

[466] Kâfirlere mühlet verilmesi hakkında bakınız; (Yunus Suresi 11. ayetinin haşiyesi)

[467] Kıyâmet vaktinin gizli olması hakkında bakınız; (Ta-ha Suresi 15. ayetinin haşiyesi)

[468] "Ey insan! Senin vücûdun sâhasında yapılan fiillerden ve işlerden senin yed-i ihtiyârında (irâdenin elinde) bulunanları, ancak binde bir nisbetindedir. Bâkî kalan (diğerleri) Mâlikü'l-mülk'e (mülkün gerçek sâhibine) âiddir. Binâenaleyh kendi kuvvetine göre yük al. Yoksa altında ezilirsin. Kıl kadar bir şuûr ile büyük taşları kaldırmak teşebbüsünde bulunma! Mâlik'in (mülk sâhibinin) izni olmaksızın O'nun mülküne el uzatma! Şâyet gafletle kendi hesâbına bir iş yaptığın zaman haddini tecâvüz etme! Eğer Mâlik'in hesâbına olursa, istediğin şeyi al yap. Fakat izin ve meşîet (dileme) ve emri dâiresinde olmak şartıyla. İzin ve meşîetini de şeriattan öğrenirsin." (Mesnevî-i Nûriye, Katre, 69)

[469] "İnsanın en fazla ihtiyâcını tatmîn eden, kalbine mukābil bir kalbin mevcud bulunmasıdır ki, her iki taraf sevgilerini, aşklarını, şevklerini mübâdele etsinler (değişsinler) ve lezâizde (lezzetlerde) birbirine ortak ve gamlı ve kederli şeylerde de yekdiğerine muâvin ve yardımcı olsunlar. Evet, bir işte mütehayyir (şaşkın) kalan veya bir şeye dalarak tefekkür eden (düşünen) adam, velev (ister) zihnen olsun; birisi gelsin, kendisiyle o hayreti, o tefekkürü paylaşsın ister. Kalblerin en latîfi (hoşu), en şefîkı (şefkatlisi); kısm-ı sânî (ikinci kısım) ile ta'bîr edilen kadın kalbidir." (İşârâtü'l-i'câz, 197-198)

onu (bir müddet) gezdirdi. Nihâyet (yükü) ağırlaşınca Rableri olan Allah'a şöyle duâ ettiler: "Yemîn olsun ki, eğer bize kusursuz bir çocuk verirsen, elbette (bu ni'metine de) şükredenlerden oluruz!"
190. Fakat (onların neslinden öyle insanlar da var ki, Allah) onlara kusursuz bir çocuk verince, kendilerine verdiği (bu çocuk) hakkında O'na (Allah'a) birtakım ortaklar koşmağa başladılar. Hâlbuki Allah, onların ortak koşmakta oldukları şeylerden pek yücedir.
191. Kendileri de yaratılıyor oldukları hâlde, hiçbir şey yaratamayacak şeyleri (Allah'a) şirk mi koşuyorlar?
192. Hâlbuki (bu putlar) ne onlara bir yardımda bulunabilirler, ne de kendi nefislerine yardım edebilirler.
193. Eğer onları hidâyete de da'vet etseniz, size tâbi' olmazlar. Siz onları çağırsanız da suskun kimseler olsanız da sizin için birdir.
194. Allah'dan başka tapmakta olduklarınız da sizin gibi kullardır; eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, haydi onları çağırın da size cevab versinler!
195. Onların yürüyecekleri ayakları mı var; yoksa tutacakları elleri mi var; yoksa görecekleri gözleri mi var; yoksa işitecekleri kulakları mı var? (Ey Resûlüm!) De ki: "(Allah'a şirk koştuğunuz) ortaklarınızı çağırın; sonra bana (hep berâber) tuzak kurun da bana bir an bile mühlet vermeyin!"
196. "Şübhesiz ki benim velîm (dost ve yardımcım), Kitâb'ı (Kur'ân'ı) indiren Allah'dır ve O, bütün sâlih kimselere velîlik eder."
197. O'ndan başka tapmakta olduklarınız ise, ne size yardımda bulunabilirler, ne de kendilerine yardım edebilirler.
198. Hâlbuki onları (o putları) hidâyete da'vet etseniz, işitmezler! Çünki onların sana baktıklarını görürsün, hâlbuki onlar görmezler!
199. (Ey Habîbim!) Af (ve kolaylık) yolunu tut; iyiliği emret ve câhillerden yüz çevir!
200. Eğer şeytandan (gelen) bir vesvese seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın![470] Çünki O, Semî' (her şeyi işiten)dir, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir.
201. (Allah'dan) gerçekten sakınanlar, kendilerine şeytandan (gelen) bir vesvese dokunduğu zaman, (Allah'ın emir ve yasaklarını) hatırlayıp derhâl (hakîkati) gören kimselerdir.
202. (Şeytanların) kardeşlerine (kâfirlere) gelince, (şeytanlar) onları azgınlığa sürüklerler; sonra da yakalarını bırakmazlar.
203. Ve onlara (arzularına göre) bir âyet getirmediğin zaman: "Bunu da uydursaydın ya!" derler. De ki: "(Ben) ancak Rabbimden bana vahyolunana tâbi' olurum!" Bu (Kur'ân), îmân edecek bir topluluk için Rabbinizden (gelen) basîretler (deliller)dir ve bir hidâyet ve bir rahmettir.
204. Hem Kur'ân okunduğu zaman, hemen onu dinleyin ve susun ki merhamet olunasınız!
205. Hem Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam zikret; ve sakın gāfillerden olma!
206. Muhakkak ki Rabbinin katındakiler (melekler), O'na ibâdet etmekten kibirlenmezler. O'nu tesbîh ederler ve yalnız O'na secde ederler![471]

---

[470] Şeytanın vesvese vermesi ve vesveseden kurtulma yolları hakkında bakınız; (Sözler, 21. Söz, 96-100; Lem'alar, 13. Lem'a, 71-91)

[471] Bu âyet-i kerîme Kur'ân-ı Kerîm'deki "secde" âyetlerinin birincisidir. Kur'ân-ı Kerîm'de on dört secde âyeti vardır. Bu âyetlerin tamâmını veya bir kısmını yâhut sâdece meâlini okuyan veya dinleyen kimse "Tilâvet Secdesi" yapmak zorundadır. Bu secdeler Hanefî mezhebine göre vâcib, diğer üç mezhebe göre sünnettir. Osmanlı döneminde kırâat ta'lîm eden talebelere secde yerlerini ve bunların hükümlerini öğretmek için şu beyitler de ezberletilirdi:
"Geldi on dört yerde bil ki secde-i Kur'ân tamâm.
Yedisi farz, üçü vâcib, dördü sünnet ey hemâm!

## ENFÂL Sûresi

1. (Habîbim, yâ Muhammed!) Sana ganîmetlerden soruyorlar. De ki: “Enfâl (ganîmetler hakkında hüküm) Allah’a ve peygambere âiddir.” Artık Allah’dan korkun ve aranızdaki hâli (ihtilâfı) düzeltin! Eğer (gerçek) mü’minler iseniz, Allah’a ve Resûlüne itâat edin![472]
2. Mü’minler ancak o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman kalbleri ürperir; kendilerine O’nun âyetleri okunduğunda (bu, onların) îmanlarını artırır ve (onlar yalnız) Rablerine tevekkül ederler.
3. Onlar ki, namazı hakkıyla edâ ederler[473] ve kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden (Allah yolunda) sarf ederler.[474]
4. İşte gerçek mü’minler onlardır. Onlar için Rableri katında dereceler, bir mağfiret ve dâimî bir rızık vardır.
5. (Onların ganîmetler hakkındaki ihtilâfı) şu hâle benzer ki, Rabbin seni evinden hak uğruna (da‘vân adına) çıkarmıştı da, (sâdece kervan için çıkıp, bir cihad emriyle karşılaşınca) doğrusu mü’minlerden bir kısmı (buna) gerçekten isteksizlerdi.
6. (Hak) ortaya çıktıktan (ve artık cihâd gerekli olduktan) sonra, sanki onlar (göz) göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi (netîcesindeki güzellikleri düşünmeden) o hak husûsunda seninle mücâdele ediyorlardı.

---

Farz: A‘râf, Nahl, İsrâ, Ra‘d, Meryem, Hâc, Sâd.
Vâcib: Furkān, Elif Lâm Mîm, Hâ Mîm vesselâm.
Sünnet oldu: Neml, İkra’, Necm hem İnşikāk.
Kāri’ ve sâmi‘ olana emreder Rabbü’l-Enâm!
[Okuyana ve işitene insanların Rabbi emreder.]” (Suâlli Cevablı Tecvid, 26)
Tilâvet secdesi şu şekilde yapılır: Önce bu secdeye niyet edilir ve اَللّٰهُ اَكْبَرُdiyerekeller yukarı kaldırılmaksızın hemen secdeye gidilir. Üç def‘a سُبْحانَ رَبِّيَ الْأَعْلٰيdenilerek, bir def‘a yapılan bu secdeden sonra ayağa kalkılır ve, سَمِعْنا وَ اَطَعْنا غُفْرَانَكَ رَبَّنا وَ اِلَيْكَ الْمَصِيرُ[İşittik ve itâat ettik! Rabbimiz! Mağfiretini dileriz; dönüş(ümüz) ancak sanadır!] âyeti, duâ niyetiyle okunur ve tilâvet secdesi böylece tamamlanmış olur. (Bilmen, c. 2, 1148)

[472] “Evet Cenâb-ı Hakk’a îmân eden, elbette O’na itâat edecek. Ve itâat yolları içinde en makbûlü ve en müstakîmi (istikāmetlisi) ve en kısası, bilâ-şübhe (şübhesiz) Habîbullâh’ın (Allah’ın sevgilisi olan Hz. Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm’ın) gösterdiği ve ta‘kîb ettiği yoldur.” (Lem‘alar, 11. Lem‘a, 54)
Ayrıca Resûlullah (ASM)’ın sünnet-i seniyesine tâbi‘ olmanın ehemmiyeti için, bakınız; (Lem‘alar, 11. Lem‘a, 51-62)

[473] “Evet görüyoruz ki, ale’l-ekser (çoğunlukla) gaddar, fâcir (günahkâr) zâlimler, lezzetler, ni‘metler içinde pek rahat yaşıyorlar. Yine görüyoruz ki, ma‘sum, mütedeyyin (dindar), fakir mazlûmlar, zahmetler, zilletler, tahkîrler, tahakkümler (baskılar) altında can veriyorlar. Sonra ölüm gelir, ikisini de götürür. Bu vaziyetten bir zulüm kokusu gelir. Hâlbuki kâinâtın şehâdetiyle, adâlet ve hikmet-i İlâhiye zulümden pâk ve münezzehtirler (temizdirler). Öyle ise, adâlet-i İlâhiyenin tam ma‘nâsıyla tecellî etmesi (görünmesi) için, haşre (yeniden diriltilmeye) ve mahkeme-i kübrâya (âhiretteki büyük mahkemeye) lüzum vardır ki; biri cezâsını, diğeri mükâfâtını görsün!” (İşârâtü’l-İ‘câz, 53)
Âhiret’in kat‘î olarak isbâtı için bakınız; (Zülfikār, 10. Söz, 1-69; Sözler, 29. Söz, 190-211)

[474] “ اُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ[Kurtuluşa erenler işte ancak onlardır]’da bir sükût var, bir ıtlak (belirsizlik) var. Neye zafer bulacaklarını ta‘yîn etmemiş (belirlememiş). Tâ, herkes istediğini içinde bulabilsin. Sözü az söyler, tâ uzun olsun. Çünki bir kısım muhâtabın maksadı ateşten kurtulmaktır. Bir kısmı yalnız Cenneti düşünür. Bir kısım, saâdet-i ebediyeyi arzu eder. Bir kısım yalnız rızâ-yı İlâhîyi (Allah’ın râzı olmasını) ricâ (ümîd) eder. Bir kısım, rü’yet-i İlâhiyeyi (Allah’ı görmeyi) gāye-i emel bilir (arzu eder). Ve hâkezâ, bunun gibi pek çok yerlerde Kur’ân, sözü mutlak bırakır (sınırlamaz), tâ âmm (umûmî) olsun. Hazf eder (kısaltır), tâ çok ma‘nâları ifâde etsin. Kısa keser, tâ herkesin hissesi bulunsun. İşte اَلْمُفْلِحُونَ[Felâha erenler] der. Neye felâh bulacaklarını ta‘yîn etmiyor. Güyâ o sükûtla der: ‘Ey Müslümanlar, müjde size! Ey müttakî (günahtan sakınan)! Sen Cehennemden felâh bulursun. Ey sâlih! Sen Cennete felâh bulursun. Ey ârif! Sen rızâ-yı İlâhîye nâil olursun. Ey âşık! Sen rü’yete mazhar olursun.’ Ve hâkezâ.” (Zülfikār, 25. Söz, 26)

7. O vakit Allah size, iki tâifeden[475] (silâhsız kervan veya silâhlı düşmandan)birinin şübhesiz sizin olacağını va‘d ediyordu; fakat (siz,) gerçekten zayıf (ve silahsız) olanın sizin olmasını istiyordunuz; hâlbuki Allah, sözleriyle o hakkı gerçekleştirmek (İslâm’ı üstün kılmak) ve kâfirlerin kökünü kesmek istiyordu.
8. Ki günahkârlar hoş görmese de, o hakkı gerçekleştirsin ve o bâtılı ortadan kaldırsın!
9. Hani Rabbinizden yardım istiyordunuz da: “Şübhesiz ben size ardı ardına (gelen) bin melekle yardım ediciyim!” diye duânızı kabûl etmişti.[476]
10. Allah bunu ancak bir müjde olsun ve kalbleriniz bununla mutmain olsun diye yapmıştı. Yardım, ancak Allah tarafındandır. Şübhesiz ki Allah, Azîz (kudreti her zaman üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
11. O zaman sizi, tarafından bir emniyet olmak üzere hafif bir uykuya bürüyordu ve üzerinize gökten bir su indiriyordu ki, bununla sizi temizlesin, sizden şeytanın pisliğini (vesvesesini) gidersin, kalblerinizi pekiştirsin (kendine bağlasın) ve bununla ayakları(nızı) sâbit kılsın![477]
12. Yine o vakit Rabbin meleklere şöyle vahyediyordu: “Şübhesiz ben sizinle berâberim; haydi îmân edenlere sebât verin! İnkâr edenlerin kalblerine korku salacağım; haydi vurun (onların) boyunları üstüne! Ve vurun onların bütün parmaklarına!”
13. Bu (azab), gerçekten onların Allah’a ve Resûlüne karşı gelmeleri yüzündendir. Kim Allah’a ve Resûlüne karşı gelirse, artık şübhesiz (bilsin) ki Allah, azâbı pek şiddetli olandır.
14. İşte bu size (Allah’ın azâbı)dır. Haydi bunu tadın! Muhakkak kâfirler için bir de Cehennem azâbı vardır.
15. Ey îmân edenler! Ordu hâlinde inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman, (çokluklarına bakarak) hemen onlara arkalarınızı dönmeyin (kaçmayın)!
16. (Tekrar) savaşmak için bir tarafa çekilen veya başka bir birliğe katılan müstesnâ, kim öyle bir günde onlara arkasını dönerse (kaçarsa), artık hiç şübhesiz Allah’dan bir gazaba uğramış olur ve onun varacağı yer Cehennemdir! O ise ne kötü varılacak yerdir!

---

[475] Burada geçen “iki tâifeden” biri, Mekke müşriklerinin hayli mal ve servetle Sûriye’den dönmekte olan Ebû Süfyan idâresindeki kervanıydı. Bu haber yol güzergâhında bulunan Medîne civârına ulaşınca, Müslümanlar kervanın yolunu kesip, esâsen kendilerinin Mekke’de el konulan mallarına karşılık olmak üzere, bu malları kâfirlerden almayı düşünmüşlerdi. Ebû Süfyân ise Müslümanların hazırlığını yolda haber aldı ve bu haberi Mekke’ye ulaştırıp yardım talebinde bulundu. Ebû Cehil bunun üzerine Mekkelilerin neredeyse tamâmıyla yola çıktı. Cebrâîl (AS) bu haberi Resûl-i Ekrem (ASM)’a ulaştırdı. Ashâbdan bazıları bu gelişme karşısında: “Biz kervan için yola çıktık, böyle bir harb için hazırlığımız yoktur!” diyerek ma‘zeret beyân ettilerse de, Peygamber Efendimiz (ASM) cihâda hazırlık emri verdi. Ve nihâyet ihtilâf, ittifâka döndü. Ve bilindiği gibi Bedir Harbi denilen bu şânlı muhârebede müşrikler perişân edildi, gālibiyet ve zafer ehl-i îmânın oldu. (Nesefî, c. 2, 136)

[476] Resûl-i Ekrem (ASM), Bedir Harbi başlamadan evvel ashâbının azlığı, müşrik kuvvetlerin çokluğu sebebiyle kıbleye dönüp, mübârek ellerini açarak: “Yâ Rab! Bana va‘d ettiğin zaferi ihsân eyle! Eğer şu cemâati helâk edecek olursan, artık yeryüzünde sana ibâdet edecek kimse kalmaz!” diye devamlı olarak niyâz ediyordu. Cenâb-ı Hakk, Habîbinin bu duâsını kabûl etti ve yardım için bin melek gönderdi. Bu melekler atlar üzerinde, beyaz elbiseli ve beyaz sarıklı insanlar şeklinde görülmüştü. Rivâyetlerde sarıklarının, omuzlarından aşağı sarkan taylasanları da olduğu bildirilmektedir. Sarığın, Allah’ın hoşnûd olduğu İslâmî bir giyecek olduğu bu rivâyetten de anlaşılmaktadır. (Kurtubî, c. 2/4, 193-196)

[477] Burada zikredilen vesveseden murad, îmanları henüz olgunluğa ermemiş bazılarının, şeytanın verdiği vesvese ile: “Eğer siz hak ve istikāmet üzere bir cemâat olsaydınız, burada susuz kalmazdınız!” diye tereddüde düşmeleridir. Zîrâ Kureyş müşrikleri, su kuyularını daha önce tutmuşlardı. Cenâb-ı Hakk’ın bu yağmuru o ihtiyaç ânında ihsân etmesi, zaferin Müslümanlardan yana olacağına dâir kalblere kuvvet veren bir delîl olmuştu. (Beyzâvî, c. 1, 377)

“Hazret-i Ömer, Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm’dan yağmur duâsını niyâz etti. Çünki ordu suya muhtaç idi. Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm elini kaldırdı, birden bulut toplandı, yağmur geldi. Ordunun ihtiyâcı kadar su verdi, gitti. Âdetâ yalnız orduya su vermek için me’mûr (emir almış) idi. Geldi, ihtiyâca göre verdi gitti. (...) Şu hâdise Gazve-i Meşhûre-iBedir’de vukû‘ bulmuş. وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ [Ve üzerinize gökten bir su indiriyordu ki, bununla sizi temizlesin] âyet-i kerîmesi, o hâdiseyi beyân edip, ifâde eder.” (Zülfikār, 19. Mektûb, 33)

17. İşte onları (Bedir'de aslında, siz) öldürmediniz, velâkin onları Allah öldürdü! Attığın zaman da (sen) atmadın, fakat Allah attı![478] Hem mü'minleri güzel bir imtihanla (ni'metle, zafer ve ganîmetle) imtihân etmek için (böyle yaptı). Şübhesiz ki Allah, Semî' (her şeyi işiten)dir, Alîm (her şeyi bilen)dir.
18. İşte bu (imtihanlar) böyledir; muhakkak ki Allah, kâfirlerin tuzağını zayıf düşürendir.
19. (Ey kâfirler!) Eğer fetih istiyorsanız, işte gerçekten size (istediğinizin aksine, sizin mağlûb olduğunuz) fetih geldi! Eğer (peygambere düşmanlıktan) vazgeçerseniz, artık bu sizin için hayırlıdır. Fakat (savaşa) dönerseniz, (biz de ona yardıma) döneriz. Çok da olsa topluluğunuz, size aslâ bir fayda veremez; çünki Allah, mü'minlerle berâberdir.
20. Ey îmân edenler! Allah'a ve Resûlüne itâat edin;[479] ve siz (Kur'ân'ı) işitip durduğunuz hâlde ondan yüz çevirmeyin!
21. Kendileri işitmedikleri hâlde "İşittik" diyenler gibi de olmayın!
22. Şübhe yok ki, (yeryüzünde) debelenen hayvanların Allah katında en kötüsü, o (hakkı) anlamayan sağırlar ve (o'nu i'tirâf etmeyen) dilsizlerdir!
23. Hâlbuki Allah onlarda bir hayır bilseydi, elbette onlara işittirirdi. (Bu hâlleriyle) onlara işittirse bile, onlar (haktan) yüz çeviren kimseler olarak doğrusu yine geri dönerlerdi.
24. Ey îmân edenler! (Peygamber) size hayat verecek şeylere sizi da'vet ettiği zaman, Allah'a ve Resûl(ün)e icâbet edin! Ve bilin ki şübhesiz Allah, kişi ile kalbi arasınagirer ve (siz) muhakkak O'nun huzûruna toplanacaksınız!
25. Hem öyle bir fitneden sakının ki, (geldiği zaman) içinizden sâdece zulmedenlere dokunmaz (umûmî olur)![480] Ve bilin ki şübhesiz Allah, azâbı pek şiddetli olandır.
26. Hatırlayın ki, (bir zamanlar) siz az idiniz, yeryüzünde (Mekke'de) güçsüz bırakılmış (horlanmış) kimselerdiniz, insanların (her an) sizi yakalayıvermesinden korkuyordunuz; fakat (Allah) sizi (Medîne'de) barındırdı, sizi yardımıyla kuvvetlendirdi ve size temiz şeylerden rızık verdi ki şükredesiniz.
27. Ey îmân edenler! Allah'a ve Resûl(ün)e ihânet etmeyin! Hem siz bile bile emânetlerinize de hâinlik etmeyin!
28. Ve bilin ki, mallarınız ve çocuklarınız (sizin için) ancak birer imtihandır, büyük mükâfât ise ancak Allah katındadır.
29. Ey îmân edenler! Eğer Allah'dan sakınırsanız, size furkān (hak ile bâtılı ayıracak bir anlayış) verir, kötülüklerinizi örter ve size mağfiret eder. Çünki Allah, (pek) büyük ihsan sâhibidir.

---

[478] "Gazve-i Bedir'de, şu âyet haber veriyor ki; Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm bir avuç toprak ile küçük taşları aldı, küffar (kâfirler) ordusunun yüzüne attı; شاَهَتِ الْوُجُهُ[Yüzler(i) kara olsun!] dedi. شاَهَتِ الْوُجُهُkelimesi bir kelâm iken, onların her birinin kulağına gitmesi gibi, o bir avuç toprak dahi, her bir kâfirin gözüne gitti. Her biri kendi gözü ile meşgûl olup, hücumda iken, birden kaçtılar. (...) Hârika olan şu hâdise, esbâb-ı âdî (basit sebebler) ve kudret-i beşer (insanın gücü) dâhilinde olmadığından, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân: وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللهَ رَمٰى [Attığın zaman da (sen) atmadın, fakat Allah attı!] fermân eder. Yani o hâdise, kudret-i beşer hâricindedir. Kuvve-i beşeriye (insan kuvveti) ile değil, belki fevkalâde bir sûrette, kudret-i İlâhiye (Allah'ın kudreti) ile olmuştur." (Zülfikār, 19. Mektûb, 42-43)

[479] Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın, sünnet-i seniyesine tâbi' olmanın ehemmiyeti için bakınız; (Lem'alar, 11. Lem'a, 51-62)

[480] "Şu âyetin sırrı şudur ki: Bu dünya bir meydân-ı tecrübe ve imtihandır ve dâr-ı teklif ve mücâhededir (imtihan ve cihâd yeridir). İmtihan ve teklif, iktizâ ederler (gerektirirler) ki, hakîkatler perdeli kalıp, tâ müsâbaka (yarışma) ve mücâhede ile Ebû Bekir'ler (ra) a'lâ-yı illiyyîne (en yüce makamlarına) çıksınlar ve Ebû Cehil'ler esfel-i sâfilîne (en aşağılara) girsinler. Eğer ma'sumlar (günahsızlar) böyle musîbetlerde sağlam kalsa idiler, Ebû Cehil'ler aynen Ebû Bekir'ler (ra) gibi teslîm olup, mücâhede ile ma'nevî terakkî (yükselme) kapısı kapanacaktı ve sırr-ı teklif (imtihan sırrı) bozulacaktı." (Sözler, 14. Söz, 40)

30. (Ey Habîbim!) Bir zaman inkâr edenler seni tutup bağlamak veya seni öldürmek veya seni (yurdundan) çıkarmak için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kuruyorlardı[481] (ama) Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır.
31. Onlara âyetlerimiz okunduğu zaman da: "Doğrusu işittik; eğer istesek elbette (biz de) bunun benzerini söyleriz.[482] Bu, evvelkilerin masallarından başka bir şeydeğildir!" dediler.
32. Bir vakit de: "Ey Allah! Eğer bu (Kur'ân), senin katından hak (bir Kitab) ise, haydi üzerimize gökten taş yağdır veya bize elemli bir azab getir!" demişlerdi.
33. Hâlbuki sen onların içinde iken Allah onlara azâb edecek değildi. Onlar istiğfâr ederken de Allah onlara azâb edici değildi.
34. Hem onlar, (mü'minleri) Mescid-i Harâm'dan men' ettikleri ve onun (hizmetinin) ehli olmadıkları hâlde, neden Allah onlara azâb etmesin? Onun (hizmetinin) ehli olanlar, ancak takvâ sâhibleridir; fakat onların çoğu bilmezler.
35. Onların Kâ'be yanındaki duâları ise, ıslık çalmaktan ve el çırpmaktan başka bir şey değildir. Öyleyse inkâr etmekte olduğunuzdan dolayı tadın azâbı!
36. Şübhesiz ki inkâr edenler, mallarını (insanları) Allah yolundan men' etmek için harcarlar. Onları daha da harcayacaklar;sonra (bu) kendilerine bir pişmanlık (vesîlesi) olacak, sonra da mağlûb olacaklardır. Nihâyet, inkâr edenler Cehenneme (sevk edilerek, orada) toplanacaklardır.
37. Ki Allah, pis olanı temizden (kâfiri mü'minden) ayırsın ve kötüleri birbiri üstüne koyup hepsini yığsın da onu Cehenneme atsın![483] İşte onlar gerçekten hüsrâna uğrayanlardır.
38. (Ey Resûlüm!) İnkâr edenlere de ki: "Eğer (şirk ve düşmanlıktan) vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanır. Eğer (savaşa) dönerlerse, o takdirde öncekilere tatbîk edilen (İlâhî) kānun geçmiştir! (Onlar gibi helâk olmalarını beklesinler!)"

---

[481] "Kureyş kabîlesi, Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ı öldürtmek için, kat'î ittifâk ettiler. Hattâ insan sûretine girmiş bir şeytanın tedbîriyle, Kureyş içine fitne düşmemek için, her kabîleden lâekal (en az) bir adam içinde bulunup, iki yüze yakın, Ebû Cehil ve Ebû Leheb'in taht-ı hükmünde olarak, Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın hâne-i saâdetini bastılar. Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın yanında Hazret-i Ali vardı. Ona dedi: 'Sen bu gece benim yatağımda yat!'
Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm beklemiş, tâ Kureyş gelmiş, bütün hânenin etrâfını tutmuşlar. O vakit çıktı, bir parça toprak başlarına attı. Hiçbirisi O'nu görmedi, içlerinden çıktı gitti." (Zülfikār, 19. Mektûb, 63)

[482] "Arab ediblerinin ve beliğlerinin (edebiyatçılarının ve güzel söz söyleme ustalarının) Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ın da'vâsını kalem ile ibtâl etmeye, ta'rîf edilmeyecek derecede ihtiyaçları vardı. Ve o Hazret'e (ASM) karşı olan kin ve adâvetleri (düşmanlıkları) ve inadlarıyla berâber, en kolay, en yakın ve en selîm (selâmetli) olan kalemle ve yazı ile muârazayı (karşılık vermeyi) terk ettiler en uzun ve en müşkil ve en tehlikeli ve en şübheli olan seyf (kılıç) ve harb ile mukābeleye mecbûren ilticâ ettiler.
İşte sûret-i kat'iyede (kat'î şekilde) bundan anlaşılıyor ki, Kur'ân'ın benzerini yapmaktan âciz kalmışlardır. Zîrâ onlar her iki yolun arasındaki farkı bilmeyenlerden değildiler. Binâenaleyh birinci yol ibtâl-i da'vâ için daha müsâid iken onu terk edip, hem mallarını, hem canlarını tehlikeye atan ve başka bir yola sülûk eden ya sefihtir (akılsızdır); hâlbuki Müslüman olduktan sonra siyâset âlemini (dünyanın idâresini) ellerine alanlara sefih denilemez veya birinci yola sülûktan kendilerini âciz görmüşlerdir. Onun için, kalem yerine seyfe mürâcaat etmişlerdir." (İşârâtü'l-İ'câz, 176)

[483] "Evet mâdem ki bu âlem, nev'-i beşerin (insanlığın) imtihan meydanıdır ve müsâbaka (yarışma) yeridir; iyilikle fenâlığın birbirinden tefrîk edilemeyecek (ayrılamayacak) derecede muhtelit ve karışık olmaları lâzımdır ki, insanların dereceleri tezâhür etsin (ortaya çıksın). İmtihan ve tecrübe zamanları bittikten sonra, fenâ insanlar: وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُونَhitâbıyla, yani: 'Ey mücrimler! Bir tarafa çekiliniz!' diye olan tüyler ürpertici, sâikavâri (yıldırım gibi), şiddetli emr-i İlâhîye ma'ruz kalacakları gibi; iyi insanlar da فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَhitâbıyla: 'Dâimî kalmak üzere Cennete giriniz!' diye olan Cenâb-ı Hakk'ın mün'imâne, şefîkāne, lütufkârâne (ni'met veren Allah'a yakışır, lütuf ve şefâat eder bir tarzdaki) emirlerine mazhar olacaklardır.
İnsanlar böyle iki kısma ayrıldıktan sonra, kâinât tasfiye ameliyâtına uğrayacak (temizlenecek). Kötülüğü, şerri, zarârı tevlîd eden (doğuran) maddelerin bir tarafa çekilmesiyle Cehennemin techîzâtı (cihazları) ikmâl edilecek (tamamlanacak); iyiliği, hayrı,nef'i (menfaati) doğuran maddelerin de bir tarafa çekilmesiyle Cennetin techîzâtı ikmâl edilecektir (tamamlanacaktır)." (İşârât'ül-İ'câz, 193)

39. Artık fitne kalmayıncaya ve din tamâmen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın! O hâlde (küfürden) vazgeçerlerse, artık şübhesiz ki Allah, onların yapmaktaolduklarını hakkıyla görücüdür.
40. Fakat (îmandan) yüz çeviririlerse o hâlde bilin ki, şübhesiz Allah, sizin Mevlânızdır. (O) ne güzel Mevlâ ve ne güzel yardımcıdır!
41. Eğer Allah'a ve hak ile bâtılın ayrıldığı o gün, o iki ordunun (Bedir'de) karşılaştığı gün kulumuza indirdiklerimize îmân etmişseniz, bilin ki ganîmet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri, artık şübhesiz Allah'a, peygambere, akrabâlar(ın)a, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara âiddir. Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
42. Hani siz, vâdinin (Medîne'ye) daha yakın (olan, savaşa elverişsiz kumluk ve susuz) kenarında idiniz; onlar ise daha uzak kenarında (daha müsâid bir mevki'de) idiler; kervan da (aleyhinize olarak) sizden daha aşağıda idi. Eğer (savaşmak üzere belli bir yer için) sözleşmiş olsaydınız, elbette o anlaştığınız yer husûsunda ihtilâfa düşerdiniz; fakat Allah, (ezelî ilminde) yapılmış (hükmedilmiş) bir işi yerine getirmek için (sizi onlarla karşı karşıya getirdi) ki, helâk olan apaçık bir delîl ile (daha muvâfık mevzi'de hem kalabalık olmasına rağmen, mağlûb olarak) helâk olsun; yaşayan da apaçık bir delille (Allah'ın yardımı ile gālib geldiklerini görerek) yaşasın![484] Şübhesiz ki Allah ise, elbette Semî' (duâlarınızı işiten)dir, Alîm (ihtiyâcınızı bilen)dir.
43. O zaman, Allah sana uykunda (gözüne) onları az gösteriyordu. Eğer onları sana çok gösterseydi, elbette korkardınız ve bu iş (savaş) husûsunda gerçekten ihtilâfa düşerdiniz; fakat Allah (sizi bundan) kurtardı. Muhakkak ki O, sînelerin içinde olanı hakkıyla bilendir.
44. O vakit karşılaştığınız zaman onları sizin gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu ki, Allah (ezelî ilminde) yapılmış (hükmedilmiş) bir işi yerine getirsin! Nihâyet (bütün) işler ancak Allah'a döndürülecektir.
45. Ey îmân edenler! Bir (düşman) ordu(su) ile karşılaştığınız zaman, artıksebât edin[485] ve Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz.
46. Allah'a ve Resûlüne itâat edin; birbirinizle çekişmeyin; sonra içinize korku düşer de (size heybet veren) rüzgârınız (kuvvetiniz) gider;[486] o hâlde sabredin! Şübhesiz ki Allah, sabredenlerle berâberdir.[487]

---

[484] Buhârî'de geçen bir rivâyete göre: "Cebrâîl (AS) Resûl-i Ekrem (ASM)'a gelerek: 'İçinizdeki Bedir ehlini nasıl biliyorsunuz?' diye suâl etti. Peygamber Efendimiz Aleyhissalâtü Vesselâm: 'Müslümanların en fazîletlisi!' buyurdu. Cebrâîl (AS): 'Biz de Bedir'e katılan melekleri öyle (en fazîletlimiz) biliyoruz' dedi." (İbn-i Kesîr, c. 2, 89)

[485] "Evâmir-i şer'iyeye (şeriatin emirlerine) karşı itâat ve isyân olduğu gibi, evâmir-i tekvîniyeye (yaratılış kānunlarına dâir emirlere) karşı da itâat ve isyan vardır. Birincisinde mükâfât ve mücâzâtın ekseri (çoğu) âhirette; ikincisinde, ağlebi (daha çok) dünyada olur. Meselâ, sabrın mükâfâtı zaferdir; atâletin (tenbelliğin) mücâzâtı (cezâsı) sefâlettir (fakirliktir); sa'yin sevâbı (çalışmanın karşılığı) servettir; sebâtın (yılmamanın) mükâfâtı galebedir (gālib gelmektir)." (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 466)

[486] "Ehl-i hak, ittifaktaki hak kuvvetini düşünmediklerinden ve aramadıklarından, haksız ve muzır (zararlı) bir netîce olan ihtilâfa düşerler. Haksız ehl-i dalâlet ise, ittifaktaki kuvveti, aczleri vâsıtasıyla hissettiklerinden, gāyet mühim bir vesîle-i makāsıd (maksadların vesîlesi) olan ittifâkı elde etmişler. İşte ehl-i hakkın bu haksız ihtilâf marazının (hastalığının) merhemi ve ilâcı: وَلَاتَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ[Birbirinizle çekişmeyin; sonra içinize korku düşer de (size heybet veren) rüzgârınız (kuvvetiniz) gider] âyetindeki şiddetli nehy-i İlâhîyi (ilâhî yasağı), وَتَعاوَنُوا عَلَي الْبِرّ وَالتَّقْوٰي[İyilik ve takvâ üzerine yardımlaşın] âyetindeki hayât-ı ictimâiyece gāyet hikmetli emr-i İlâhîyi düstûr-ı hareket etmek ve ihtilâfın İslâmiyet'e ne derece zararlı olduğunu ve ehl-i dalâletin ehl-i hakka galebesini ne derece teshîl ettiğini (kolaylaştırdığını) düşünüp, kemâl-i za'f ve acz ile, o ehl-i hak kāfilesine fedâkârâne ve samîmâne iltihâk etmektir; şahsiyetini unutmakla riyâ ve tasannu'dan (sun'îlikten) kurtulup, ihlâsı elde etmektir." (Lem'alar, 20. Lem'a, 162)

Ayrıca Müslümanların ihtilâfının sebebleri ve nasıl ittifâk edecekleri hakkında bakınız; (Lem'alar, 20. Lem'a, 155-166)

[487] "Allah, sabredenlerle berâberdir" meâlindeki âyetin îzâhı için bakınız; (Bakara Suresinin 249. Ayetinin ikinci haşiyesi)

47. Çalım satarak, insanlara gösteriş yaparak yurtlarından çıkanlar ve Allah yolundan men‘ edenler gibi olmayın! Allah, (onların) yapmakta olduklarını (ilim ve kudretiyle) hakkıyla kuşatıcıdır.
48. O zaman (Bedir günü) şeytan onlara amellerini süslü göstermiş ve: “Bugün insanlardan size gālib gelecek kimse yoktur ve şübhesiz ben de size yardımcıyım!” demişti. Fakat iki ordu birbirini görünce arkasını döndü ve: “Şübhesiz ben sizden uzağım; doğrusu ben sizin görmediğiniz şeyleri (mü’minlere yardıma gelen melekleri) görüyorum; ben elbette Allah’dan (O’nun beni helâk etmesinden) korkarım. Çünki Allah, azâbı şiddetli olandır!” demişti.
49. O zaman münâfıklar ve kalblerinde hastalık bulunanlar (sizin için): “Bunları, dinleri aldattı!” diyorlardı. Hâlbuki kim Allah’a tevekkül ederse, artık muhakkak ki Allah, Azîz (kudreti dâimâ üstün olan)dır, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
50. (Habîbim, yâ Muhammed!) Melekler o inkâr edenlerin canlarını alırken bir görseydin, onların yüzlerine ve arkalarına vuruyorlar ve: “Tadın Cehennemin (yakıcı) azâbını!” (diyorlardı).
51. İşte bu (azab), ellerinizin takdîm ettiği şeyler (daha önce işlediği günahlar) yüzündendir;[488] yoksa, şübhesiz ki Allah kullar(ın)a zulümkâr değildir.
52. (Bu müşriklerin âdeti) Fir‘avun ehlinin ve onlardan öncekilerin âdeti gibidir. (Onlar da) Allah’ın âyetlerini inkâr etmişlerdi; Allah da onları günahları sebebiyle yakalamıştı. Şübhesiz ki Allah, Kavî (pek kuvvetli olan)dır, azâbı pek şiddetli olandır.
53. Bu (azâb) şundandır: Kendilerinde bulunanı (iyi hâllerini) değiştirmedikçe, muhakkak ki Allah, bir kavme ni‘met olarak ihsân buyurduğunu değiştirici olmaz ve şübhesiz Allah, Semî‘ (her şeyi işiten)dir, Alîm (hâllerini hakkıyla bilen)dir.
54. (Bunların âdeti) Fir‘avun ehlinin ve onlardan öncekilerin âdeti gibidir. (Onlar da) Rablerinin âyetlerini yalanlamışlardı. Bunun üzerine (biz de) onları günahları sebebiyle helâk etmiş ve Fir‘avun ehlini (denizde) boğmuştuk. Çünki (onların) hepsi zâlim kimseler idiler.
55. Şübhesiz ki (yeryüzünde) debelenen hayvanların Allah katında en kötüsü, o kimselerdir ki, inkâr ettiler.[489] Artık onlar îmân etmezler!
56. Onlar, kendileriyle andlaşma yaptığın, sonra da her def‘asında andlaşmalarını bozan ve (Allah’dan) sakınmayan kimselerdir.[490]
57. O hâlde onları savaşta yakalarsan, artık onlar(a vereceğin cezâ) ile arkalarında bulunanları (öyle) ürküt ki ibret alsınlar!

---

[488] “Seyyiât (kötülükler) tahrîbât nev‘inden olduğu için, insan bir seyyie ile çok tahrîbât yapabilir. Müdhiş bir cezâya kesb-i istihkāk eder (hak kazanır). Bir kibrit ile bir evi yakmak gibi. (...) Fakat o seyyiâtı, çok mesâlihi tazammun eden (faydaları taşıyan) bir kānûn-ı İlâhî ile îcâdeden yine Hakk’tır. Demek sebebiyet ve suâl (talep) nefistendir ki, mes’ûliyeti o çeker. Hakk’a âid olan halk ve îcâd ise, daha başka güzel netîceleri ve meyveleri olduğu için güzeldir, hayırdır. İşte şu sırdandır ki, kesb-i şer (insanın şerri kazanması) şerdir, halk-ı şer (şerrin yaratılması) şer değildir.” (Tılsımlar, 26. Söz, 79-80)
Ayrıca bakınız; (Lem‘alar, 13. Lem‘a, 86; Mektûbât, 12. Mektûb, 31-32)

[489] “Muzır (zararlı) kâfirler ve kâfirlerin yolunda giden sefihler (beyinsizler), Cenâb-ı Hakk’ın hayvanâtından bir nev‘-i habîsdirler (pis bir tâifedirler) ki, Fâtır-ı Hakîm (her şeyi hikmetle yaratan Allah) onları dünyanın i‘mârı için halk etmiştir (yaratmıştır) ve mü’min ibâdına (kullarına) ettiği ni‘metlerin derecelerini bildirmek için, onları bir vâhid-i kıyâsî (ölçü birimi) yapmıştır. Âkıbette (işin sonunda) müstehak oldukları (hak ettikleri) Cehenneme teslîm edecektir.” (Lem‘alar, 17. Lem‘a, 125)

[490] Bu âyetin, Benî Kureyzâ yahudileri hakkında nâzil olduğu rivâyet edilmiştir. Şöyle ki: Peygamber Efendimiz (ASM) bu kavmin Müslümanlar aleyhinde herhangi bir kavme yardım etmeyeceğine dâir kendileriyle andlaşma yaptığı hâlde, bunlar Bedir vak‘asında müşriklere silâh yardımında bulunup, andlaşmalarını bozdular. Sonra Müslümanlarla karşılaşınca da “Unuttuk!” dediler. Hendek Muhârebesinde ise tekrar müşriklere yardım ettiler. (Celâleyn Şerhi, c. 3, 206)
Hendek Harbi dönüşünde, Resûl-i Ekrem (ASM) evlerine gelir gelmez, Cebrâîl (AS)’ın îkāzı üzerine Benî Kurayzâ yahudilerinin üzerine gidildi ve o hâinler perişân edildiler. Sağ kalanları ve geriye bıraktıkları mallar, Müslümanlar arasında taksîm edildi. (Bilmen, c. 6, 2800)

58. Eğer (seninle andlaşma yapan) bir kavmin hâinlik etmesinden gerçekten korkarsan, artık eşit olarak (onlarla yaptığın andlaşmayı bozduğunu) kendilerine (açıkça bildirerek andlaşmalarını kaldır) at! Muhakkak ki Allah, hâinleri sevmez.
59. İnkâr edenler sakın öne geçtiklerini (kaçıp kurtulduklarını) sanmasınlar! Şübhe yok ki onlar (Allah'ı) âciz bırakamazlar.
60. Onlara karşı gücünüzün yettiği her kuvvetten ve (cihâd için) bağlanıp beslenen atlardan (sürekli bakımı yapılan savaş vâsıtalarından) hazırlayın; bununla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin kendilerini bilmediğiniz, Allah'ın onları bildiği diğer (düşman) kimseleri korkutursunuz. Hem Allah yolunda her ne şey sarf ederseniz, karşılığı size tam olarak verilir ve siz (aslâ)haksızlığa uğratılmazsınız.[491]
61. Eğer (onlar) barışa yanaşırlarsa, o hâlde (sen de) ona (o barışa) yanaş ve Allah'a tevekkül et! Şübhesiz ki Semî' (hakkıyla işiten), Alîm (her şeyi bilen) ancak O'dur.
62. Eğer sana hîle yapmak isterlerse, artık şübhesiz ki Allah sana yeter! O (Allah) ki, sana yardımıyla ve mü'minlerle kuvvet verendir.
63. Ve (birbirlerine düşman olanların) kalblerinin arasını (îman ve ihlâsla) birleştirdi. Eğer yeryüzünde bulunanların hepsini sarf etseydin, yine onların kalblerinin arasını birleştiremezdin; fakat Allah, (onları birbirlerine kardeş yaparak) aralarını (muhabbetle) kaynaştırdı. Çünki O, Azîz (kudreti dâimâ gālib gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
64. Ey peygamber! Sana ve mü'minlerden sana tâbi' olanlara, Allah yeter![492]
65. Ey peygamber! Mü'minleri savaşa (cihâda) teşvîk et! Eğer sizden sabreden yirmi kişi olursa, (müşriklerden) iki yüz kişiye gālib gelirler. Eğer sizden yüz kişi olursa, inkâr edenlerden bin kişiye gālib gelirler; çünki gerçekten onlar (hakîkati) anlamayan bir kavimdir.
66. Şimdi Allah, muhakkak sizde bir zayıflık bulunduğunu bildiğinden sizden (yükünüzü) hafifletti.[493] Artık eğer sizden sabreden yüz kişi olursa, (onlardan) iki yüz kişiye gālib gelirler. Eğer sizden bin kişi olursa, Allah'ın izniyle iki bin kişiye gālib gelirler.[494] Allah ise, sabredenlerle berâberdir.
67. Yeryüzünde (küfrün belini kırıp) ağır basmadıkça, bir peygamberin esirlerinin olması (fidye alması) muvâfık değildir! (Siz) şu dünyanın geçici menfaatini istiyorsunuz; Allah ise âhireti (arzulamanızı) istiyor. Çünki Allah, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.

---

[491] "Sizin her şeyiniz muhâfaza ediliyor. Her ameliniz yazılmıştır. Her hizmetiniz kaydedilmiştir. Hizmetinizin mükâfâtını verecek ve her hayır elinde ve her hayrı yapabilecek bir Zât-ı zü'l-Celâl, sizi celb edip, yer altında muvakkaten (geçici olarak) durdurur. Sonra huzûruna aldırır." (Asâ-yı Mûsâ, 10. Hüccet-i Îmâniye, 188-189)

[492] "İntisâb-ı îmânî (îmanla bağlanma) vesîkasıyla Kadîr-i Mutlak (sonsuz kudret sâhibi olan) öyle bir Sultân'a intisâb edersin ki; zemin (yer) yüzünde her baharda dört yüz bin milletten mürekkeb (meydana gelen) nebâtât ve hayvanât ordularının bütün cihâzâtlarını kemâl-i intizâm (mükemmel bir intizam) ile vermekle berâber, başta insan olan, hayvanâtın muazzam ordusunun bütün erzaklarını, değil medenî insanların son zamanlarda keşfettikleri et ve şeker ve sâir taamların hulâsaları (konserveler) gibi, belki o medenî hulâsalardan yüz derece daha mükemmel ve bütün taâmların (yiyeceklerin) her nev'inden tohum ve çekirdek denilen Rahmânî hulâsalara koyup ve o hulâsaları dahi, onların pişirmelerine ve inbisatlarına mahsus (açılmaları için) kaderî ta'rifeler içinde sarıp, muhâfaza için küçük küçük sandukçalara koyup, tevdî' (emânet) eder. O sandukçaların îcâdı, كُنْ[Ol!] emrinde bulunan كَافَ نُونْfabrikasından o kadar çabuk ve kolay ve çoklukla olur ki, Kur'ân der: 'Hâlık (yaratıcı) emreder, meydana gelir.' Mâdem öyledir; sen, intisâb-ı îmânî tezkeresiyle (senediyle) böyle bir nokta-i istinad (dayanma noktası) bulabildiğinden, hadsiz bir kuvvete ve kudrete dayanabilirsin." (Lem'alar, 26. Lem'a, 267)

[493] Allah, bir kişinin mukābele etmekle sorumlu olduğu düşman sayısını on adedden, ikiye indirdi. Yani artık bire karşı ikiden fazla olan düşmanla karşılaşmaya sabretmezseniz mes'ûl olmazsınız. Bunun içindir ki İbn-i Abbâs (ra): "Üç kişiden kaçan mü'min firâr etmiş olmaz. Ama iki kâfirden kaçan, firâr etmiş sayılır!" der. (Kurtubî, c. 4/8, 45)

[494] İttifâkın ehemmiyeti hakkında bakınız; (Bakara Suresi 249. ayetinin birinci haşiyesi)

68. Eğer Allah tarafından (Ashâb-ı Bedr'in bağışlandığına dâir) önceden verilmiş bir yazı (hüküm) olmasaydı, (esirlere bedel olarak) aldığınız (fidye)den dolayı elbettesize (pek) büyük bir azab dokunurdu.
69. Artık elde ettiğiniz ganîmetten helâl ve temiz olarak yiyin ve Allah'dan korkun! Şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
70. Ey peygamber! Elinizde bulunan esirlere de ki: "Eğer Allah kalblerinizde bir hayır olduğunu bilirse (kalblerinizde bir hayır ve îmân varsa), size sizden alınan (fidye)den daha hayırlısını verir ve size mağfiret eder." Çünki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.[495]
71. Eğer (o esirler) sana ihânet etmek isterlerse ki, daha önce de şübhesiz Allah'a hâinlik etmişlerdi de, (Allah) onlara karşı (sana) imkân vermişti. Allah ise, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
72. Doğrusu îmân edip hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihâd eden (Muhâcir)ler ve (onları) barındırıp yardım edenler (Ensâr) var ya, işte onlar birbirlerinin velîleri (vârisleri)dirler.[496] Îmân edip de (henüz) hicret etmeyenler ise, hicret edinceye kadar onların velâyetinden (mîrasçılığından) size hiçbir şey yoktur. Fakat din husûsunda sizden yardım isterlerse, artık üzerinize (onlara) yardım etmek düşer; ancak aranızda kendileriyle andlaşma bulunan bir kavme karşı (yardım istemeleri) müstesnâ. Allah ise, yapmakta olduklarınızı hakkıyla görücüdür.
73. İnkâr edenler de birbirlerinin dostlarıdırlar. Eğer siz bunu (birbirinizle yardımlaşmayı) yapmazsanız, yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesâd olur. [497]
74. Îmân edip hicret edenler ve Allah yolunda cihâd eden (Muhâcir)ler ve (onları) barındırıp yardım edenler (Ensâr) var ya, işte gerçek mü'minler, ancak onlardır! Kendileri için (Rablerinden) bir mağfiret ve dâimî bir rızık vardır.
75. Sonradan îmân edip hicret edenler ve sizinle berâbercihâd edenlere gelince, işte onlar da sizdendir. Akrabâlar ise, Allah'ın kitâbında (O'nun hükmüne göre) birbirlerine (mîras husûsunda) daha lâyıktırlar. Şübhesiz ki Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

## TEVBE Sûresi

1. (Bu,) Allah ve Resûlünden, kendileriyle andlaşma yaptığınız müşriklere (ahidlerini bozduklarından dolayı) bir ihtardır!

---

[495] Bu âyet Hz. Abbâs (ra) hakkında nâzil olmuştur. (Râzî, c. 8/15, 211)
"Gazve-i Bedir'de, Hazret-i Abbâs (ra) sahâbelerin eline esir düştüğü vakitte fidye-i necât (kurtuluş fidyesi) istenilmiş. O da demiş: 'Param yok!' Hazret-i Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm fermân etmiş ki: 'Zevcen Ümm-i Fadl yanında, bu kadar parayı, filan yere bırakmışsın!' demiş. Hazret-i Abbâs tasdîk edip: 'İkimizden başka kimse bilmediği bir sır idi!' O vakit kemâl-i îmânı (tam bir îmânı) kazanıp İslâm olmuş." (Zülfikār, 19. Mektûb, 19)
[496] Bu âyetin hükmü yine bu sûrenin 75. âyetiyle neshedildi, hükmü kaldırıldı. Ve artık, neseben akrabâ olmayanlar birbirlerinin vârisi olamadılar. (Celâleyn Şerhi, c. 3, 218)
[497] "Ehl-i hakla (hak tarafdarları olan ehl-i îmanla) ittifâk etmek (birleşmek), tevfîk-ı İlâhînin (Allah'ın muvaffak kılmasının) bir sebebi ve diyânetteki (dindarlıktaki) izzetin bir medârı (sebebi) olduğunu düşünmek, hem ehl-i dalâlet ve haksızlık (haktan sapanlar), tesânüd (dayanışma) sebebiyle, cemâat sûretindeki kuvvetli bir şahs-ı ma'nevînin (o cemâatin ma'nevî şahsiyetinin) dehâsıyla hücûmu zamânında; o şahs-ı ma'nevîye karşı, en kuvvetli ferdî olan mukāvemetin (şahsî dayanma gücünün) mağlûb düştüğünü anlayıp, ehl-i hak tarafındaki ittifakla bir şahs-ı ma'nevî çıkarıp, o müdhiş şahs-ı ma'nevî-i dalâlete karşı hakkāniyeti (hakkı) muhâfaza ettirmek, hakkı bâtılın savletinden (hücûmundan) kurtarmak için nefsini veenâniyetini (benliğini) ve yanlış düşündüğü izzetini, ehemmiyetsiz rekābetkârâne hissiyâtını (kıskançlık hislerini) terk etmekle ihlâsı kazanır, vazîfesini hakkıyla îfâ eder." (Lem'alar, 20. Lem'a, 158)

2. (Ey müşrikler! Öyleyse ahdinizin bozulduğu şu andan i'tibâren) artık yeryüzünde dört ay daha dolaşın; ama bilin ki siz, Allah'ı aslâ âciz bırakıcılar değilsiniz ve muhakkak ki Allah, kâfirleri rezîl edicidir!
3. Ve Hacc-ı Ekber (en büyük hac) günü Allah ve Resûlünden insanlara bir i'lândır ki, şübhesiz Allah ve Resûlü müşriklerden uzaktır. O hâlde tevbe ederseniz, artık bu sizin için hayırlıdır ve eğer (İslâm'dan) yüz çevirirseniz o takdirde bilin ki, siz Allah'ı aslâ âciz bırakıcılar değilsiniz. (Ey Habîbim!) İnkâr edenleri (pek) elemli bir azâb ile müjdele!
4. Ancak kendileriyle andlaşma yaptığınız, sonra da (andlaşma şartlarında) size hiçbir eksiklik yapmamış ve aleyhinizde hiçbir kimseye yardım etmemiş olan müşrikler müstesnâ; artık onlara müddetleri (bite)ne kadar andlaşmalarını tamamlayın! Muhakkak ki Allah, (sözünde durup, haksızlıktan) sakınanları sever.
5. Fakat haram aylar çıktığı zaman, artık müşrikleri, kendilerini bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayın ve kendilerini (kaçmalarını önleyerek) hapsedin; her gözetleme (ve geçit) yerine onlar(ı bulundukları yerden çıkartmamak) için oturun (o kavşakları tutun)! Fakat tevbe ederler, namazı hakkıyla edâ ederler ve zekâtı verirlerse, artık yollarını serbest bırakın! Şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çokmerhamet eden)dir.
6. Eğer müşriklerden biri senden emân dilerse, artık ona emân ver; tâ ki Allah'ın kelâmını işitsin; sonra da onu emîn olacağı yere ulaştır! Bu (emân), elbette onların (hakîkati) bilmeyen bir kavim olmalarındandır.
7. Müşrikler için, Allah katında ve Resûlü yanında (sözlerinde durmadıkları hâlde) nasıl bir andlaşma olabilir? Ancak (Hudeybiye günü) Mescid-i Harâm'ın yanında kendileriyle andlaşma yaptıklarınız müstesnâ. Artık (onlar) size dürüst davranırlarsa, o hâlde (siz de) onlara böyle doğrulukla muâmele edin! Şübhesiz ki Allah, takvâ sâhiblerini sever.
8. Nasıl (bir andlaşmaları olabilir ki)? Eğer (onlar) size gālib gelselerdi, hakkınızda ne bir yemin, ne de bir ahd (söz) gözetirlerdi. Ağızlarıyla sizi hoşnûd ederler, fakat kalbleri (buna) yanaşmaz! Onların çoğu (sözlerinde durmayan) fâsık kimselerdir.
9. Allah'ın âyetlerini az bir bedel karşılığında sattılar da (insanları) O'nun yolundan men' ettiler. Muhakkak ki onların yapmakta oldukları ne kötüdür!
10. Bir mü'min hakkında ne bir yemin, ne de bir ahd (söz) gözetirler. İşte onlar gerçekten haddi aşanlardır.
11. Artık tevbe ederler, namazı hakkıyla kılarlar ve zekâtı verirlerse, o takdirde dinde kardeşlerinizdirler.[498] (Bu hakîkatlerin kıymetini) bilecek bir kavim için âyetleri açıklıyoruz.
12. Eğer verdikleri sözden sonra yeminlerini bozarlar ve dînînize dil uzatırlarsa, artık küfrün o önderlerini öldürün! Çünki onlar yeminleri(ne bağlılıkları) olmayanlardır; tâ ki (diğerleri o hâllerinden) vazgeçsinler.
13. Yeminlerini bozan, peygamberi (Mekke'den) çıkarmaya azmeden ve size karşı (savaşa) önce kendileri başlayan bir kavimle savaşmayacak mısınız? Onlardan korkacak mısınız? Eğer (siz) mü'min kimseler iseniz, o hâlde (iyi bilin ki) Allah, kendisinden korkmanıza daha lâyıktır.[499]

---

[498] "İnsan İslâmiyet sâyesinde, ibâdet sâikasıyla (sevkiyle) bütün Müslümanlara karşı sâbit bir münâsebet (alâka) peydâ eder ve kavî (kuvvetli) bir irtibat ve bağlılık elde eder. Bunlar ise sarsılmaz bir uhuvvete (kardeşliğe), hakîkî bir muhabbete (sevgiye) sebeb olur. Zâten hey'et-i ictimâiyenin (tüm cem'iyetin) kemâline ve terakkîsine (yükselmesine) mukaddeme (başlangıç) ve en birinci basamaklar, uhuvvet ile muhabbettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 133)

[499] "İnsanın havf ve muhabbeti (korku ve sevgisi) halka teveccüh ettiği (yöneldiği) takdirde, havf bir belâ, bir elem olur. Muhabbet bir musîbet olur. Zîrâ korktuğun adam, ya sana merhamet etmez veya senin istirhamlarını (yalvarmalarını) işitmez. Muhabbet ettiğin şahıs da, ya seni tanımaz veya muhabbetine tenezzül etmez. Binâenaleyh havfın ile muhabbetini dünyadan ve dünya insanlarından çevir. Fâtır-ı Hakîm'e (hikmetli yaratıcı olan Allah'a) tevcîh et (yönlendir) ki, senin havfın O'nun merhamet kucağına atılmak da, çocuğun annesinin kucağına atıldığı gibi, lezîz bir tezellül (lezzetli bir eziklik) olsun! Muhabbetin de saâdet-i ebediyeye vesîle olsun!" (Mesnevî-i Nûriye, Şemme, 192)

14. Onlarla savaşın ki, Allah sizin ellerinizle onlara azâb etsin ve onları rezîl etsin, hem onlara karşı size yardım etsin ve mü'minlerden bir topluluğun gönüllerine şifâ versin!
15. Hem kalblerinin öfkesini gidersin! Allah, dilediğinin tevbesini (kendi lütfundan) kabûl eder. Çünki Allah, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
16. Yoksa (siz), içinizden cihâd edenleri ve Allah'dan, Resûlünden ve mü'minlerden başkasını sırdaş edinmeyenleri Allah ortaya çıkarmadan, kendi hâlinize bırakılacağınızı mı sandınız?[500] Hâlbuki Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.
17. Müşriklerin, kendi küfürlerine (bizzat) kendileri şâhidler iken, Allah'ın mescidlerini (husûsan Kâ'be'yi) i'mâr etmeleri olacak şey değildir! İşte onların amelleri boşa gitmiştir. Ve ateşte onlar, ebedî olarak kalıcıdırlar.[501]
18. Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve âhiret gününe îmân eden, namazı hakkıyla edâ eden, zekâtı veren ve Allah'dan başkasından korkmayan kimseler i'mâr eder; işte hidayete erenlerden olmaları umulanlar da onlardır!
19. Hacılara su vermeyi ve Mescid-i Harâm'ı i'mâr etme (hizmetiyle meşgûl olan kimse)yi, Allah'a ve âhiret gününe îmân eden ve Allah yolunda cihâd eden bir kimse gibi mi tuttunuz? (Hâlbuki onlar) Allah katında bir olmazlar. Allah ise, zâlimler topluluğunu (isyanlarındaki ısrarları sebebiyle) hidâyete erdirmez.
20. Îmân edip hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihâd edenler, Allah katında derece i'tibârıyla daha büyüktürler. İşte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir!
21. Rableri onlara, tarafından bir rahmet ve bir rıdvânı (en büyük ihsan olarak kendilerinden râzı olduğunu) ve onlar için içlerinde dâimî ni'metler bulunan Cennetleri müjdeler!
22. (Onlar) orada ebedî olarak devamlı kalıcıdırlar. Şübhesiz ki (en) büyük mükâfât Allah katındadır.
23. Ey îmân edenler! Eğer îmâna karşı küfrü (tercîh edip) seviyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi (dahi gerçek) dostlar edinmeyin! Artık içinizden kim onları (o hâlde iken gerçek) dost edinirse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.
24. De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, zevceleriniz, kabîleniz, kazandığınız mallar, (iyi iken) durgunluğa uğramasından korktuğunuz ticâret ve hoşunuza giden meskenler size Allah'dan, Resûlünden ve O'nun yolunda cihâd etmekten daha sevgili ise, artık Allah (hakkınızda azab) emrini getirinceye kadar bekleyin! Çünki Allah, fâsıklar topluluğunu (isyanlarındaki ısrarları sebebiyle) hidâyete erdirmez."[502]
25. And olsun ki Allah, size birçok yerlerde ve Huneyn gününde yardım etmişti. Hani (o gün) çokluğunuz sizi gururlandırmıştı da (bu i'timâdınız) size hiçbir fayda vermemişti ve yeryüzü

---

[500] "Din bir imtihandır. Teklîf-i İlâhî (Allah'ın dinle mükellef kılması) bir tecrübedir (imtihandır). Tâ, ervâh-ı âliye (yüksek ruhlar) ile ervâh-ı sâfile (alçak ruhlar), müsâbaka (imtihan yarışı) meydanında birbirinden ayrılsın. Nasıl ki bir ma'dene ateş veriliyor, tâ elmasla kömür, altınla toprak birbirinden ayrılsın. Öyle de bu dâr-ı imtihanda (imtihan dünyasında) olan teklîfât-ı İlâhiye (dînin emirleri) bir ibtilâdır (imtihandır) ve bir müsâbakaya sevktir ki, isti'dâd-ı beşer (insanın kābiliyeti) ma'deninde olan cevâhir-i âliye (yüksek cevherler) ile mevâdd-ı süfliye (âdî maddeler), birbirinden tefrîk edilsin (ayrılsın)." (Zülfikār, 25. Söz, 90)

[501] Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın amcası Abbâs bin Abdülmuttalib Bedir Harbinde esir düştüğü vakit, henüz İslâm'la şereflenmemiş olup sıla-i rahmi (akrabâ ziyâretini) terk ettiğinden, Müslümanlar onu ayıpladılar. Hz. Ali (ra) ise daha ağır sözler söyledi. Abbâs bin Abdülmuttalib cevâben: "Bizim fenâlıklarımızı söylüyor, iyi huylarımızdan bahsetmiyorsunuz. BizKâ'be'yi ta'mîr eder ve perdedarlığını yaparız. Hacılara su dağıtıp esirleri serbest bırakırız" demesi üzerine bu âyet nâzil oldu. (Celâleyn Şerhi, c. 3, 235)

[502] Abdullah b. Ömer (ra) bir rivâyetinde diyor ki: "Resûl-i Ekrem Efendimiz (ASM)'dan işittim ki: 'Bir malı veresiye olarak satıp da, sonra bu satılan şeyi bedelinden daha az bir fiyatla geri satın aldığınız vakit ve ineklerin kuyruklarına yapışıp zirâate râzı olarak cihâdı terk ettiğiniz zaman, artık size ancak kendi dînine geri dönünce kaldıracağı bir zilleti Allah-ü Teâlâ başınıza yükler!' buyurdular." (İbn-i Kesîr, c. 2, 132)

bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti; sonra (düşmana) arkanızı çeviren kimseler olduğunuz hâlde dönüp kaçmıştınız.[503]
26. Sonra Allah, peygamberinin üzerine ve mü'minlerin üzerine sekînetini(kalblere sükûnet ve huzur veren rahmetini) indirdi; hem sizin görmediğiniz (meleklerden) ordular indirdi ve inkâr edenlere azâb etti. Kâfirlerin cezâsı ise, işte budur.
27. Sonra Allah, bunun ardından dilediğinin tevbesini kabûl eder (hikmetine binâen kendi lütfundan ona tevbe nasîb eder). Çünki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
28. Ey îmân edenler! Müşrikler ancak bir necis (bir pislik)tir;[504] bu yıllarından sonra artık Mescid-i Harâm'a (Kâ'be ve civârına) yaklaşmasınlar! Fakat (bundan dolayı) fakirliğe düşmekten korkarsanız, o takdirde Allah dilerse, sizi fazlından ileride zengin edecektir. Şübhesiz ki Allah, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
29. Kendilerine kitab verilenlerden Allah'a ve âhiret gününe îmân etmeyen, Allah'ın ve Resûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dîni din edinmeyen kimselerle, zelil bir hâle düşmüş kimseler olarak kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın!
30. Yahudiler: "Uzeyr, Allah'ın oğludur" dediler; hristiyanlar da: "Mesîh, Allah'ın oğludur" dediler. (Hâşâ!) Bu, onların ağızlarıyla geveledikleri sözleridir. (Ki) önceden inkâr edenlerin sözüne benzetiyorlar. Allah onları kahretsin! Nasıl da (haktan) çevriliyorlar!
31. (Yahudiler) hahamlarını, (hristiyanlar da) râhiblerini ve Meryemoğlu Mesîh'i Allah'dan başka rabler edindiler. Hâlbuki ancak tek bir İlâh'a ibâdet etmekle emrolunmuşlardı. O'ndan başka ilâh yoktur! O, (onların) ortak koşmakta oldukları şeylerden pek münezzehtir![505]

---

[503] Huneyn Savaşı başlangıcında, İslâm Ordusunun öncü kuvvetleri pusuya düşerek ânî bir baskınla bozulunca, önce arkalarındaki ilk kuvvet, sonra da onları gören asıl ordu daha ne olduğu anlaşılmadan dağılmaya yüz tuttu. Cenâb-ı Hakk'ın, melâikeleri ehl-i îmânın yardımına göndermesiyle kısa zamanda toparlanan İslâm ordusu parlak bir zafere mazhar oldu. (Kurtubî, c. 4/8, 97-101)
"Fahru'l-Âlemîn (âlemlerin kendisiyle iftihâr ettiği) ve Habîb-i Rabbü'l-Âlemîn (Âlemlerin Rabbinin sevgilisi) Hazret-i Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın sahâbelerinin, müşrikîne (müşriklere) karşı Uhud'un nihâyetinde (sonunda) ve Huneyn'in bidâyetinde (başlangıcında) mağlûbiyetlerinin hikmeti nedir?
El-cevab: Müşrikler içinde, o zamanda saff-ı sahâbede (sahâbeler içinde) bulunan ekâbir-i sahâbeye (en büyük sahâbelere) istikbâlde (gelecekte) mukābil (onların şerefine denk) gelecek Hz. Hâlid (ra) gibi çok zâtlar bulunduğundan, şanlı şerefli olan istikbâlleri nokta-i nazarında bütün izzetlerini kırmamak için, hikmet-i İlâhiye, hasenât-ı istikbâliyelerinin bir mükâfât-ı muaccelesi (gelecekteki iyiliklerinin peşin bir mükâfâtı) olarak mâzîde (öncesinde) onlara vermiş. Bütün bütün izzetlerini kırmamış. Demek, hâzırdaki (şimdiki) sahâbeler müstakbeldeki (gelecekteki)sahâbelere karşı mağlûb olmuşlar. Tâ o müstakbel sahâbeler berk-ı süyûf (kılıç parıltısı) korkusuyla değil, belki bârika-i hakîkat (hakîkat parıltısı) şevkiyle İslâmiyet'e girsin ve o şehâmet-i fıtriyeleri (yaratılışlarındaki kahramanlıkları) çok zillet çekmesin!" (Lem'alar, 7. Lem'a, 24)
[504] "Muzır (zararlı) kâfirler ve kâfirlerin yolunda giden sefihler (beyinsizler), Cenâb-ı Hakk'ın hayvanâtından bir nev'-i habîsdirler (pis bir tâifedirler) ki, Fâtır-ı Hakîm (her şeyi hikmetle yaratan Allah) onları dünyanın i'mârı için halk etmiştir (yaratmıştır) ve mü'min ibâdına (kullarına) ettiği ni'metlerin derecelerini bildirmek için, onları bir vâhid-i kıyâsî (ölçü birimi) yapmıştır. Âkıbette (işin sonunda) müstehak oldukları (hak ettikleri) Cehenneme teslîm edecektir." (Lem'alar, 17. Lem'a, 125)
[505] "İslâmiyet'in, hristiyanlık ve sâir dinlere cihet-i farkının sırr-ı hikmeti şudur ki: İslâmiyet'in esâsı mahz-ı tevhiddir (husûsan Allah'ın birliğidir). Vesâit ve esbâba (vâsıtalar ve sebeblere) te'sîr-i hakîkî vermiyor. Îcad (yoktan var etme) ve makam cihetiyle kıymet vermiyor.
Hristiyanlık ise, 'velediyet (Îsâ Aleyhisselâm'ın Allah'ın oğlu olduğu)' fikrini kabûl ettiği için, vesâit ve esbâba bir kıymet verir. Enâniyeti (benliği) kırmaz. Âdetâ rubûbiyet-i İlâhiyenin bir cilvesini azizlerine, büyüklerine verir. اِتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَاباً مِنْ دُونِ اللهِ[(Yahudiler) hahamlarını, (hristiyanlar da) râhiblerini (ve Meryemoğlu Mesîh'i) Allah'dan başka rabler edindiler] âyetine mâsadak (muhatab) olmuşlar. Onun içindir ki, hristiyanların dünyaca en yüksek mertebede olanları gurur ve enâniyetlerini (benliklerini) muhâfaza etmekle berâber, sâbık (eski) Amerikareîsi Wilson gibi mutaassıb bir dindar olur.
Mahz-ı tevhid dîni olan (şirkin hiçbir çeşidine müsâade etmeyen) İslâmiyet içinde dünyaca yüksek mertebede olanlar, ya enâniyeti ve gurûru bırakacak veya dindarlığı bir derece bırakacak. Onun için bir kısmı lâkayd (ilgisiz) kalıyorlar. Belki dinsiz oluyorlar." (Mektûbât, 26. Mektûb, 124)

32. Allah'ın nûrunu ağızlarıyla (güyâ) söndürmek istiyorlar; hâlbuki kâfirler hoşlanmasa da Allah, mutlakā nûrunu tamamlamak ister.[506]
33. Müşrikler hoşlanmasa da, onu (İslâm'ı) dinlerin hepsine üstün kılmak için, Resûlünü hidâyet ve hak dîn ile gönderen O'dur. [507]
34. Ey îmân edenler! Doğrusu hahamlardan ve râhiblerden bir çoğu insanların mallarını bâtıl (haksız) sebeblerle yerler ve (onları) Allah yolundan men' ederler. Ve o kimseler ki, altın ve gümüşü biriktirirler ve onları Allah yolunda sarf etmezler. İşte onları (pek) elemli bir azâb ile müjdele!
35. Cehennem ateşi bunların (bu biriktirilen malların) üzerlerinde kızdırılacağı gün, artık onların alınları, yanları ve sırtları bunlarla dağlanacak! (Kendilerine o gün:) "(İşte) bu, kendiniz için toplayıp sakladıklarınız; öyleyse biriktirmekte olduklarınız (sebebiyle hak ettiğiniz azâb)ı tadın!" (denilecek).
36. Şübhesiz ki, gökleri ve yeri yarattığı günde, Allah'ın Kitâbı'nda (Levh-i Mahfûz'da) Allah katındaki ayların sayısı on iki aydır; onlardan dördü haram (aylar)dır. [508] İşte doğru din budur; öyleyse onda (o haram aylarda günahlara girerek) nefislerinizezulmetmeyin ve müşrikler nasıl sizinle hepsi birleşerek savaşıyorlarsa, siz de onlarla (kendi aranızda) birleşerek savaşın! Ve bilin ki Allah, gerçekten takvâ sâhibleriyle berâberdir.
37. (Haram ayını hîle için başka bir aya) ertelemek (öyle i'tibâr etmek), ancak küfürde bir artmadır; inkâr edenler onunla dalâlete düşürülür; onu bir yıl helâl sayarlar, bir yıl da onu haram sayarlar ki, Allah'ın haram kıldığının sayısına uydursunlar da Allah'ın haram kıldığını (güyâ) helâl kılsınlar! Amellerinin kötülüğü kendilerine süslü gösterildi. Hâlbuki Allah, kâfirler topluluğunu (isyanlarındaki ısrarları sebebiyle) hidâyete erdirmez.[509]
38. Ey îmân edenler! Size ne oldu ki: "Allah yolunda seferber olun!" denildiği zaman (olduğunuz) yere ağırlaştınız (çakılıp kaldınız)! Âhiretten (vazgeçip) dünya hayâtına mı râzı oldunuz? Fakat (iyi bilin ki) dünya hayâtının menfaati, âhiretin yanında ancak pek azdır.[510]

---

[506] "Her kıştan sonra bir bahar, her geceden sonra bir sabah olduğu gibi, nev'-i beşerin (bütün insanlığın) dahi bir sabahı, bir baharı olacak inşâallah! Hakîkat-i İslâmiye'nin güneşi ile, sulh-ı umûmî dâiresinde (umûmî bir huzur içinde) hakîkî medeniyeti görmekliği, rahmet-i İlâhiyeden bekleyebilirsiniz!" (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 410)
Ayrıca İslâm Dîni'ni bozmaya çalışan bir kısım ehl-i dalâlete verilen cevablar için bakınız; (Mektûbât, 29. Mektûb, 283-293)

[507] "(Bu âyet-i kerîme) kemâl-i kat'iyetle (kesinlikle) ihbâr ediyor (haber veriyor) ki: 'Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın getirdiği din, umum dinlere galebe çalacak (üstün gelecek).' Hâlbuki o zamanda yüzer milyon tebaası bulunan nasârâ (hristiyanlık) ve yahudi ve mecûsî (ateşperest) dinleri ve Roma, Çin ve Îrân hükûmeti gibi yüzer milyon tebaaları bulunan cihangîr (dünyaya hükmeden) devletlerin edyân-ı resmîleri (resmî dinleri) iken, kendi küçük kabîlesine karşı tam galebe edememiş bir vaziyette olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'ın getirdiği dîni, umum dinlere gālib ve umum devletlere muzaffer olacağını ihbâr ediyor. Hem gāyet vuzuh ve kat'iyetle (açık ve kesin) ihbâr ediyor. İstikbâl, o haber-i gaybîyi, Bahr-i Muhît-i Şarkî'den (Büyük Okyanus'tan) Bahr-i Muhît-i Garbî'ye (Atlas Okyanusu'na) kadar İslâm kılıncının uzamasıyla tasdîk etmiştir." (Lem'alar, 7. Lem'a, 25)

[508] Burada zikredilen "Haram aylar"dan murad, Zilka'de, Zilhıcce, Muharrem ve Receb aylarıdır. (Celâleyn Şerhi, c. 3, 251)

[509] Câhiliye devrinde Arablar birbirleriyle sık sık savaşırlardı. Eğer onlar savaş hâlinde iken haram aya girilirse, savaşı bırakmak istemezler ve o haram ay'ı helâl aylardanmış gibi sayıp, ayların tertîbi ile oynayarak güyâ haram ayları ertelerler ve yerine başka bir ay'ı haram kabûl ederlerdi. (Nesefî, c. 2, 182)

[510] Bu âyet Tebük Seferi hakkındadır. Mevsim çok sıcak, yol pek uzun ve Medîne'de tam hurma toplama zamânı olduğundan, bazı mü'minlerin bu sefere iştirâkte ağır davranması bu âyetin nüzûl sebebi oldu. (Celâleyn Şerhi, c. 3, 253)
Ayrıca dünya hayâtının âhirete tercîh edilmemesi hakkında, bakınız; (Bakara Suresinin 202. Ayetinin haşiyesi; İbrahim Suresi 3. ayetinin haşiyesi; Sözler, 14. Söz 37-39)

39. Eğer (savaş için) koşup toplanmazsanız, (Allah) sizi (pek) elemli bir azâb ile cezâlandırır ve yerinize sizden başka bir kavim getirir; hem O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Çünki Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
40. Eğer ona (Muhammed'e) yardım etmezseniz o takdirde (bilin ki), muhakkak o inkâr edenler, (Ebû Bekir'le berâber) iki kişiden biri olarak onu (Mekke'den) çıkardıklarında Allah ona yardım etmişti. O zaman o ikisi mağaradaydılar da hani arkadaşına: "Üzülme, şübhesiz ki Allah bizimle berâberdir!" diyordu. [511] Artık Allah, ona sekînetini (kalblerine sükûnet ve huzur veren rahmetini) indirmiş, sizin görmediğiniz ordularla da ona (Resûlüne) kuvvet vermiş ve inkâr edenlerin sözünü (küfür da'vâlarını) en alçak kılmıştı. En yüce olan,ancak Allah'ın sözüdür.[512] Çünki Allah, Azîz (kudreti her şeye üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
41. (Ey mü'minler!) Gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak (savaş için) seferber olun[513] ve mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda cihâd edin![514] Eğer bilirseniz, bu sizin için hayırlıdır.
42. Eğer yakın bir (dünya) menfaat(i) ve orta (mesâfede) bir yolculuk olsaydı (o geride kalan münâfıklar) elbette sana tâbi' olurlardı; fakat meşakkatli mesâfe(deki Tebük Seferi) onlara uzak geldi. Bununla berâber: "Eğer gücümüz yetseydi, elbette sizinle berâber çıkardık!" diye Allah'a yemîn edeceklerdir. (Bu yalan yeminleriyle) kendilerini helâk ediyorlar. Allah ise, hiç şübhesiz onların yalancı kimseler olduklarını biliyor.
43. (Habîbim, yâ Muhammed!) Allah, (geçmiş gelecek her türlü günahtan korumakla) seni affetmiştir. (Fakat) doğru (söyleyen) kimseler sana belli olmadan ve yalancıları bilmeden niçin onlara izin verdin?
44. Allah'a ve âhiret gününe îmân edenler, mallarıyla ve canlarıyla cihâd etmeleri husûsunda (cihaddan geri kalmak için) senden izin istemez. Allah ise, takvâ sâhiblerini pek iyi bilendir.

---

[511] "O zâtın (ASM) evvel ve âhir bütün ahvâl (hâlleri) ve harekâtı nazar-ı dikkatten geçirilirse, her bir hareketi, her bir hâli hârikulâde değilse de onun sıdkına (doğruluğuna) delâlet eder. Ez-cümle: Ğâr (mağara) mes'elesinde, Ebû Bekri's-Sıddîk ile berâber halâs ve kurtuluş ümîdi tamâmıyla kesildiği bir anda: لَاتَخَفْ اِنَّ اللهَ مَعَنَا 'Korkma, Allah bizimle berâberdir!' diye Ebû Bekri's-Sıddîk'a verdiği tesellî, hem tavk-ı beşer fevkında (insanların tâkatinin üzerinde) bir ciddiyetle ve bir metânetle (sağlamlıkla) ve bir şecâatle (kahramanlıkla), hem havfsız (korkusuz) ve tereddüdsüz gösterdiği vaziyet, elbette sıdkının (doğruluğunun) ve nokta-i istinâdı (dayanma noktası) olan Hâlık'ına (yaratıcısına) i'timâdının güneş gibi parlak bir bürhânıdır (delîlidir). (...) O zâtın (ASM) ahvâl ve harekâtı birer birer, yani tek tek onun (ASM) sıdkını ve hakkāniyetini (haklılığını) gösterirse, hey'et-i mecmûası (hep birlikte), onunsıdk-ı nübüvvetine (peygamberliğinin doğruluğuna) öyle kuvvetli bir delîl olur ki, şeytanları bile tasdîke mecbûr eder." (İşârâtü'l-i'câz, 155)

[512] "Evet söz odur ve ona derler: Hak olup, Hakk'tan gelip, hak diyen ve hakîkati gösteren ve nûrânî hikmeti neşreden odur." (Sözler, 7. Söz, 19-20)

[513] Bir rivâyette, Ebû Talha (ra) Tevbe Sûresini okumuş ve "(Ey mü'minler!) Gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak (savaş için) seferber olun" meâlindeki âyete geldiğinde: "Görüyorum ki Rabbimiz, genç ihtiyar demeden umûmen seferber olmamızı emrediyor. Ey oğullarım, beni techîz edip hazırlayın!" demişti. Oğulları: "Allah sana merhamet etsin. Sen ölünceye kadar Resûl-i Ekrem (ASM) ile berâber muhârebelerde bulundun. Ölünceye kadar hem Ebû Bekir (ra) hem de Ömer (ra) ile birlikte de harb ettin. Şimdi senin yerine harbe artık biz gideceğiz" dediler ise de kabûl etmedi. Deniz seferine çıktı ve şehîdlik mertebesini kazandı. Ancak dokuz gün sonra mübârek cesedini defnedebilecekleri bir ada bulabildiler. Cesedi hiç değişmemişti. Onu, bu uğradıkları adaya defnettiler. (İbn-i Kesîr, c. 2, 144)

[514] "Ey insanlar! Fânî (geçici), kısa, fâidesiz ömrünüzü bâkî (ebedî), uzun, fâideli, meyvedar yapmak ister misiniz? Mâdem istemek insâniyetin iktizâsıdır (gereğidir), Bâkî-i Hakîkî'nin yoluna sarf ediniz! Çünki Bâkî'ye müteveccih (yönelik) olan şey, bekânın (ebediyetin) cilvesine (bir parıltısına) mazhar olur. Mâdem her insan gāyet şiddetli bir sûrette uzun bir ömür ister, bekāya âşıktır ve mâdem bu fânî ömrü, bâkî ömre tebdîl eden (çeviren) bir çâre var ve ma'nen çok uzun bir ömür hükmüne geçirmek mümkündür. Elbette insâniyeti sukūt etmemiş (düşmemiş) bir insan, o çâreyi arayacak ve o imkânı bilfiile çevirmeye (uygulamaya) çalışacak ve tevfîk-ı hareket edecek (uygun davranacak). İşte o çâre budur: 'Allah için işleyiniz, Allah için görüşünüz, Allah için çalışınız.' لِلّٰهِ[Allah için], لِوَجْهِ اللهِ [Allah'ın rızası için], لِأَجْلِ اللهِ[Allah'(ın emrin)den dolayı] rızâsı dâiresinde hareket ediniz. O vakit sizin ömrünüzün dakîkaları seneler hükmüne geçer." (Lem'alar, 3. Lem'a, 13-14)

45. Ancak Allah'a ve âhiret gününe îmân etmeyen ve kalbleri şübheye düşmüş olup da şübheleri içinde bocalayıp duranlar senden izin ister.
46. Eğer (cihâda) çıkmak isteselerdi, elbette onun için bir hazırlık (bir tedbir) hazırlarlardı; fakat Allah onların (cihâda) çıkmaya kalkmalarını çirkin gördü de onları (o şereften) alıkoydu; (onlara:) "(Evlerinde) oturan (kadın)larla berâber oturun!" denildi.
47. Eğer içinizde (savaşa) çıkmış olsalardı, size bozgunculuktan başka bir şeyartırmazlardı ve sizi fitneye düşürmek isteyerek aranızda koşarlardı. İçinizde onları can kulağıyla dinleyecek olanlar da var. Allah ise, o zâlimleri çok iyi bilendir.
48. And olsun ki (onlar) daha önce de fitne çıkarmak istemişler ve sana birtakım işler çevirmişlerdi; nihâyet hak geldi ve onlar (bundan) hoşlanmayan kimseler oldukları hâlde Allah'ın emri gālib geldi.
49. Onlardan öylesi de vardır ki: "Bana izin ver de beni fitneye düşürme!" der. Dikkat edin, (onlar zâten) fitneye düşmüşlerdir! Muhakkak ki Cehennem, kâfirleri elbette çepeçevre kuşatıcıdır.[515]
50. Eğer sana bir iyilik isâbet ederse, (bu) onları üzer. Fakat sana bir musîbet gelirse: "Doğrusu (biz) önceden tedbîrimizi almıştık" derler ve onlar sevinçli kimseler olarak dönüp giderler.
51. De ki: "Allah'ın bizim için yazdığından başkası bize aslâ isâbet etmez.[516] O bizim Mevlâmızdır. Öyleyse mü'minler ancak Allah'a tevekkül etsin!"
52. De ki: "(Siz) bizim için iki iyiliğin (zafer veya şehâdetin) birinden başkasını mı bekliyorsunuz? Biz ise sizin için, Allah'ın ya kendi katından veya bizim ellerimizle size bir azab vermesini bekliyoruz. Öyleyse bekleyin, doğrusu biz de (Allah'ın size nasıl muâmele edeceğini görmek üzere) sizinle berâber bekleyicileriz!"
53. De ki: "(Allah yolunda) ister gönüllü ister gönülsüz harcayın, (verdikleriniz) sizden (aslâ) kabûl edilmeyecektir. Çünki siz, bir fâsıklar topluluğu oldunuz!"
54. Onların harcamalarının, kendilerinden kabûl edilmesine mâni' olan, gerçekten onların Allah'ı ve Resûlünü inkâr etmeleri, namaza ancak tenbel tenbel gelmeleri ve (mallarını) ancak isteksiz kimseler olarak harcamalarından başka bir şey değildir.
55. (Habîbim, yâ Muhammed!) Artık onların ne malları, ne de evlâdları seni imrendirmesin! Allah bunlarla ancak, onlara dünya hayâtında azâb etmeyi ve onların kâfir kimseler olarak canlarının çıkmasını istiyor.

---

[515] Münâfıklar, Tebük Seferine katılmamak için Hz. Peygamber (ASM)'dan izin istemişler, o da izin vermişti. Çünki Efendimiz, harbe samîmî olarak iştirâk etmeyenlerden hayır gelmeyeceğini biliyordu. Münâfıklardan bir kısmı da: "Ne yapalım, biz kadınlara pek düşkünüz. Harbe iştirâk edip Rum kadınlarını görünce, nefsimize mağlûb düşeceğiz. Bu da bizim hakkımızda bir fitne olacak" diyerek, güyâ seferden muâf tutulmalarına meşrûiyet kazandıracak bir bahâne ileri sürüyorlardı. (İbn-i Kesîr, c. 2, 147)

[516] "Eğer desen: 'Kader bizi böyle bağlamış, hürriyetimizi selb etmiştir (elimizden almıştır). İnbisat ve cevelâna müştâk (açılmaya ve coşmaya düşkün) olan kalb ve ruh için kadere îman bir ağırlık, bir sıkıntı vermiyor mu?'
El-cevab: Kat'â ve aslâ! Sıkıntı vermediği gibi, nihâyetsiz bir hıffet (hafiflik), bir rahatlık ve revh u reyhânı (rahat ve huzûru) veren ve emn-i emânı (tam bir güveni) te'mîn eden bir sürur (sevinç), bir nûr veriyor. Çünki insan kadere îmân etmezse, küçük bir dâirede cüz'î bir serbestiyet, muvakkat bir hürriyet içinde, dünya kadar ağır bir yükü, bîçâre rûhunun omzunda taşımaya mecburdur.
Çünki insan bütün kâinâtla alâkadardır. Nihâyetsiz makāsıd ve metâlibi (maksadları ve istekleri) var. Kudreti, irâdesi, hürriyeti bunların milyondan birisine kâfî gelmediği için, çektiği ma'nevî sıkıntının ağırlığı ne kadar müdhiş ve muvahhiş (vahşet verici) olduğu anlaşılır.
İşte kadere îman, bütün o ağırlığı kaderin sefînesine (gemisine) atar, kemâl-i râhatla, ruh ve kalbin kemâl-i hürriyetiyle kemâlâtında serbest cevelânına (coşarak dolaşmasına)meydan verir. Yalnız nefs-i emmârenin (kötülükleri emreden nefsin) cüz'î hürriyetini selb eder (çekip alır) ve fir'avniyetini ve rubûbiyetini (rab olma da'vâsını) ve keyfemâ yeşâ (dilediğince) hareketini kırar. Kadere îman o kadar lezzetli ve saâdetlidir ki, ta'rîf edilmez." (Tılsımlar, 26. Söz, 88)

56. Doğrusu onlar, muhakkak sizden olduklarına dâir Allah'a yemîn de ediyorlar. Hâlbuki onlar sizden değildirler; fakat onlar (sizden) korkan (ve bunun için Müslüman gözüken) bir topluluktur.
57. Eğer bir sığınak veya mağaralar veya girecek herhangi bir delik bulsalardı, elbette onlar koşarak oraya yönelirlerdi.
58. Onlardan öylesi de vardır ki, sadakalar (ve ganîmetlerin taksîmi) husûsunda seni ayıplar. Artık onlardan kendilerine verilirse hoşnûd olurlar; fakat onlardan (o arzu ettikleri şeylerden) kendilerine verilmezse hemen kızarlar.
59. Gerçekten onlar, Allah ve Resûlünün kendilerine verdiğine râzı olup: "Allah bize yeter; Allah bize fazlından yakında (yine) verir, Resûlü de (verir); doğrusu biz ancak Allah'a rağbet edicileriz" deselerdi (elbette kendileri için hayırlı olurdu).
60. Sadakalar (zekâtlar), Allah'dan bir farz olarak ancak, fakirlere, yoksullara, (zekâtıtoplamak için me'mur kılınmakla) onun üzerine çalışanlara, kalbleri (İslâm'a) ısındırılacak olanlara, (âzâd edilmek üzere efendisiyle belli bir bedel karşılığında anlaşmış olan) kölelere, borçlulara, Allah yolunda olanlara ve yolda kalmışlara mahsustur.[517] Ve Allah, Alîm (menfaatinize olanı hakkıyla bilen)dir, Hakîm (en doğru hükmü veren)dir.
61. Onlardan (o münâfıklardan) öyleleri de vardır ki, peygamberi incitirler ve: "O (her söylediğimizi dinleyen) bir kulaktır" derler.[518]De ki: "(O,) sizin için bir hayır kulağıdır (yalnız hayrı dinler); Allah'a îmân eder, mü'minlere de güvenir; sizden îmân edenler için ise bir rahmettir." Allah'ın Resûlünü incitenler yok mu, onlar için (pek) elemli bir azab vardır.
62. (Münâfıklar) sizi hoşnûd etmek için size Allah'ın üzerine yemîn ederler. Eğer mü'min kimseler iseler, kendisini râzı etmelerine Allah ve Resûlü daha lâyıktır.
63. Şunu gerçekten bilmediler mi ki, kim Allah'a ve Resûlüne karşı gelirse artık şübhesiz onun için, içinde ebedî olarak kalıcı olduğu Cehennem ateşi vardır. İşte büyük rezillik budur.
64. Münâfıklar, kalblerinde olanı kendilerine haber verecek bir sûrenin onlara (mü'minlere) indirilmesinden endişe ederler. De ki: "(Siz) alay edin. Şübhesiz ki Allah, kaçındığınız şeyi ortaya çıkarıcıdır."
65. And olsun ki onlara (niçin alay ettiklerini) sorsan, elbette: "Biz ancak (lâfa) dalıp şakalaşıyorduk" derler. De ki: "Allah ile, O'nun âyetleriyle ve O'nun peygamberiyle mi alay ediyordunuz?"[519]

---

[517] "Havâs (yüksek tabaka) kısmı avâmdan (aşağı tabakadan), zengin kısmı fukarâdan (fakirlerden) hatt-ı muvâsalayı (kavuşma çizgisini) kesecek derecede uzaklaşmamaları lâzımdır. Bu tabakalar arasında muvâsalayı te'mîn eden, zekât ve muâvenettir (yardımlaşmadır). Hâlbuki vücûb-ı zekât ile hurmet-i ribâya (zekâtın farz, fâizin haramlığına) mürâat etmediklerinden (uymadıklarından), tabakalar arası gittikçe gerginleşir, hatt-ı muvâsala kesilir, sıla-i rahim (akrabâlar arasındaki irtibat) kalmaz. Bu yüzdendir ki, aşağı tabakadan yukarı tabakaya ihtiram (hürmet), itâat, muhabbet yerine ihtilâl sadâları (sesleri), hased (kıskançlık) bağırtıları, kin ve nefret vâveylâları (çığlıkları) yükselir. Kezâlik (bunun gibi) yüksek tabakadan aşağı tabakaya merhamet, ihsan, taltif (iltifât etmek) yerine zulüm ateşleri, tahakkümler (baskılar), şimşek gibi tahkîrler (hakāretler) yağıyor." (İşârâtü'l-i'câz, 41)

[518] Münâfıklar kendi aralarında: "Muhammed, dinleyen bir kulaktır. Biz onun aleyhinde istediğimiz her şeyi söyleriz ve sonra ona gidip sadâkat yemîni yaparız. O da bize inanır" derlerdi. Sevgili Peygamberimiz (ASM) ise, münâfıkların böylesi kötü hareketlerini çok iyi bildiği hâlde yüzlerine vurmayıp, onlara yumuşak muâmele ederdi. Kim olursa olsun, Allah üzerine ettiği yemîne, bilhassa hürmet ederdi. Onlar da bunu "hâşâ!" basit bir davranış telakkî ettiklerinden, câhillik çukuruna dalıp boşboğazlık etmeyi bir ma'rifet sayarlardı. (Celâleyn Şerhi, c. 3, 272)

[519] Katâde (ra)'dan rivâyet edilmiştir: "Resûl-i Ekrem Efendimiz (ASM) Tebük Seferi için yola çıktığında, münâfıklardan mel'un bir tâife, hem önünde yürüyor, hem de: 'Şu adam Rum saraylarını ve sağlam kalelerini fethedeceğini zannediyor. Heyhât! O nerede, Şam'ın sarayları nerede?' diyerek birbirlerine alaylı bir şekilde lakırdı ediyorlardı. Allah, bunların ettikleri o dedikodulardan peygamberini haberdâr eyledi ve münâfıklar huzûra çağırılıp kendilerine, neden böyle çirkin bir harekette bulundukları sorulduğunda: 'Biz sâdece yolculuk meşakkatini hissetmeyelim diye birbirimizle şakalaşıp eğleniyorduk ve başka hiçbir maksadımız yoktu' deyip Allah'a yemîn etmişlerdi." (İbn-i Kesîr, c. 2, 153)

66. (Boşuna) özür dilemeyin; îmân etmenizden sonra gerçekten kâfir(liğinizi açığa vurmuş) oldunuz! İçinizden bir kısmını (samîmî tevbelerine binâen) affetsek bile, bir kısmına da gerçekten onlar günahkâr kimseler olduklarından dolayı azâb edeceğiz!
67. Münâfık erkekler ve münâfık kadınlar birbirlerindendir. Kötülüğü emrederler, iyilikten men‘ ederler ve ellerini sıkı tutarlar (hayır yapmazlar). (Onlar) Allah’ı unuttular, bunun üzerine (O da) onları unuttu (lütfundan mahrûm etti)! Şübhesiz ki münâfıklar, fâsıkların ta kendileridir.
68. Allah, münâfık erkeklere, münâfık kadınlara ve kâfirlere, içinde ebediyen kalıcı oldukları Cehennem ateşini va‘d etti.[520] O, onlara yeter! Allah ise onlara lâ‘net etti! Ve onlar için dâimî bir azab vardır.
69. (Ey münâfıklar! Siz de) sizden öncekiler gibisiniz; (hâlbuki onlar) kuvvetçe sizden daha şiddetli, mallar ve çocuklar cihetiyle daha çok idiler. Böylece (onlar dünyadan) kendi nasibleriyle faydalanmak istediler; sizden öncekiler kendi paylarına düşenle nasıl zevk sürmek istedilerse, artık siz de kendi kısmetinizle faydalandınız ve (bâtıla) dalanlar gibi (siz de o batağa) daldınız. İşte onlar dünya ve âhirette amelleri boşa gidenlerdir. Ve yine onlar gerçekten hüsrâna uğrayanlardır.
70. Onlara kendilerinden öncekilerin; Nûh, Âd ve Semûd kavminin, İbrâhîm kavminin, Medyen halkının ve (Lut kavmi gibi) alt üst olan (şehir)lerin haber(ler)i gelmedi mi? Peygamberleri onlara mu‘cizeler getirmişti. Böylece Allah onlara zulmediyor değildi; fakat (onlar bu inkârlarıyla) kendilerine zulmediyorlardı.[521]
71. Mü’min erkekler ve mü’min kadınlar ise birbirlerinin dost (ve yardımcı)larıdırlar. İyiliği emreder, kötülükten yasaklarlar, namazı hakkıyla edâ ederler, zekâtı verirler, Allah’a ve Resûlüne itâat ederler. İşte onlar, Allah’ın kendilerine (âhirette de) merhamet edeceği kimselerdir. Şübhesiz ki Allah, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
72. Allah, mü’min erkeklere ve mü’min kadınlara, altlarından ırmaklar akan,içinde ebedî olarak kalıcı oldukları Cennetler ve Adn Cennetlerinde güzel meskenler va‘d etti.[522] Allah’ın rıdvânı (râzı olması) ise daha büyüktür! İşte büyük kurtuluş budur!

---

Aynı tâifeden birisi olan Muhaşşî bin Humeyr el-Eşcaî ise, bu âyeti işittiğinde tevbe ederek şöyle dedi: “Allah’ım! Şübhesiz ben, benim de dâhil bulunduğum bir âyet işitmekteyim ki ondan tüyler ürperir ve kalbler titrer! Allah’ım! Benim vefâtımı senin yolunda şehîd edilme kıl ve hiçbir kimse: ‘Ben gaslettim, ben tekfîn ettim (kefenledim), ben defnettim’ demesin!” O zâtın, pişman olarak yaptığı bu samîmî duâsı kabûl edilmekle, Yemâme gününde şehîd oldu. Mü’minlerden bazıları onu aradılar ise de bulamadılar. (Celâleyn Şerhi, c. 3, 277)

[520] “Ateş ile yapılacak azab, Kur’ân’a imtisâl etmeyen (uymayan) kâfirlere hazırlanmıştır. Hem bu ateş, tûfân vesâir musîbetler gibi mü’min ve kâfir bütün insanlara şâmil musîbetlerden değildir. Ancak bu ateş musîbetini celb edenler (çekenler), ehl-i küfür ve ehl-i inkâr olanlardır. Onların bu belâdan kurtulmaları, ancak Kur’ân-ı Kerîm’e imtisâl etmeleriyle (uymalarıyla) mümkündür.” (İşârâtü’l-İ‘câz, 181)

[521] “Kavm-i Nûh ve Semûd ve Âd ve Fir‘avun ve Nemrûd gibi bütün muârızlar (karşı çıkanlar) gadab-ı İlâhîyi (Allah’ın gazabını) ve azâbını ihsâs edecek (hissettirecek) bir tarzda gaybî tokatlar yedikleri gibi, kâfile-i kübrânın (bu büyük kâfilenin) Nûh, İbrâhîm, Mûsâ, Muhammed Aleyhimüssalâtü Vesselâm’lar gibi bütün kudsî kahramanları dahi, hârika ve mu‘cizâne (mu‘cize olarak) ve gaybî bir sûrette mu‘cizelere ve ihsânât-ı Rabbâniyeye (Allah’ın ihsanlarına) mazhar olmuşlar. Bir tek tokat, hiddeti; bir tek ikram, muhabbeti (sevgiyi) gösterdiği gibi, binler tokat muârızlara (karşı tarafdakilere) ve binler ikram ve muâvenet (yardım) kâfileye gelmesi, bedâhet derecesinde (apaçık) ve gündüz gibi zâhir (görünen) bir tarzda o kâfilenin hakkāniyetine (haklılığına) ve sırât-ı müstakîmde (doğru yolda) olduğuna şehâdet ve delâlet eder.” (Şuâ‘lar, 6. Şuâ‘, 92)

[522] “Hiç mümkün müdür ki, o Rahmân-ı Rahîm’in kendini tanıttırmasına mukābil, îmân ile tanımakla ve sevdirmesine mukābil, ibâdetle sevmek ve sevdirmekle ve rahmetine mukābil, şükür ile hürmet etmekle mukābele eden mü’minlere bir dâr-ı mükâfâtı (bir mükâfât yerini), bir saâdet-i ebediyeyi vermesin?” (Zülfikār, 10. Söz, 18)

“Saâdet-i ebediye iki kısımdır: Birincisi ve en yüksek kısmı: Allah’ın rızâsıyla, lütfuna, tecellîsine, kurbiyetine (yakınlığına) mazhar olmaktır. İkinci kısmı ise, saâdet-i cismâniyedir (bedenle olan saâdettir). Bunun esasları ise, süknâ (mesken), ekl (yeme), nikâh (evlenme)olmak üzere üçtür. Ve bu üç esâsın derecelerine göre saâdet-i

73. Ey peygamber! Kâfirlerle ve münâfıklarla cihâd et ve onlara sert davran! Onların varacağı yer ise, Cehennemdir. Ve o ne kötü varılacak yerdir!
74. (O sözü) söylemediklerine dâir Allah'a yemîn ediyorlar. Hâlbuki, o küfür sözünü gerçekten söylediler de İslâm(ı kabûl etme)lerinden sonra kâfir oldular ve muvaffak olamadıkları şeye (peygambere sû-i kasd yapmaya da) yeltendiler. Sırf Allah ve Resûlü, fazlından kendilerini zengin etti diye (buna rağmen nankörlük ederek) intikām almaya kalktılar. Artık tevbe ederlerse, kendileri için hayırlı olur. Eğer yüz çevirirlerse, Allah onları dünya ve âhirette (pek) elemli bir azâb ile cezâlandıracaktır! Yeryüzünde onlar için ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır![523]
75. Onlardan kimisi de: "Yemîn olsun ki, eğer (Allah) fazlından bize verirse, mutlakā sadaka (ve zekâtını) vereceğiz ve mutlakā sâlihlerden olacağız" diye Allah'a söz verdi.
76. Fakat (Allah) fazlından onlara verince, onda cimrilik ettiler ve onlar (Allah'a itâatten) yüz çeviren kimseler olarak (sözlerinden) döndüler.
77. İşte Allah'a verdikleri sözden dönmeleri ve yalan söyleyegelmeleri sebebiyle, (Allah da) âkıbetlerini, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar kalblerinde (devâm edecek) bir nifak yaptı.
78. Bilmediler mi ki şübhesiz Allah, onların sırlarını ve fısıldaşmalarını bilir; çünki şübhesiz Allah, (bütün) gizlilikleri çok iyi bilendir![524]
79. Sadakalar husûsunda, (onu, imkânları olup) gönülden (gelerek çokça)veren mü'minleri de (zengin olmadıklarından) güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları da ayıplayarak, bu yüzden onları alaya alan (o münâfık)lar yok mu, (asıl) Allah onlarla alay etmiştir ve onlar için (pek) elemli bir azab vardır!
80. (Habîbim, yâ Muhammed!) Onlar için ister mağfiret dile, ister onlar için mağfiret dileme (hiç fark etmez)! Eğer onlar için yetmiş def'a da istiğfâr etsen, Allah onları aslâ bağışlamayacaktır! Bu, şübhesiz ki onların, Allah'ı ve Resûlünü inkâr etmeleri sebebiyledir. Allah ise, (inkârlarındaki ısrarları yüzünden) fâsıklar topluluğunu hidâyete erdirmez.
81. (Tebük Seferinden) geride bırakılan (münâfık)lar, Allah Resûlüne muhâlefet ederek (sefere çıkmayıp) oturmalarıyla sevindi(ler); mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihâd etmekten hoşlanmadılar ve: "Bu sıcakta sefere çıkmayın!" dediler. De ki: "Cehennem ateşi sıcaklık cihetiyle daha çetindir!" Eğer anlasalardı!

---

cismâniye tebeddül eder (değişir). Ve bu kısım saâdeti ikmâl ve itmâm eden (tamamlayan), hulûd ve devamdır. Çünki saâdet devâm etmezse, zıddına inkılâb eder (döner)." (İşârâtü'l-İ'câz, 196)
Ayrıca Cennet hayâtı hakkında, bakınız; (Sözler, 28. Söz, 169-175)

[523] Tebük Seferine hazırlık yapılırken, Cülâs bin Süveyd, bir merkebe binmiş olduğu hâlde, mü'minleri cihaddan soğutmak maksadıyla: "Eğer Muhammed'in sözleri doğru ise, ben şu üzerinde bulunduğum merkebden daha alçak olayım" dedi. Bunu işiten oğlu Mus'ab bu söylenenleri Hz. Peygamber (ASM)'a bildirince, Cülâs hemen Peygamber (ASM)'ın huzûruna çağırıldı ve: "Ey Cülâs! Sen bunları söyledin mi?" diye sorduğunda, bunu aslâ söylemediğine dâir Allah'a yemîn etmesi üzerine bu âyet-i celîle nâzil oldu. (Nesefî, c. 2, 195)

[524] "Hiçbir şey O'ndan gizlenmesi kābil (mümkün) değildir. Perdesiz, güneşe karşı zemin yüzündeki eşyâ, güneşi görmemesi kābil olmadığı gibi, o Alîm-i zü'l-Celâl'in (sonsuz ilim ve Celâl sâhibi olan Allah'ın) nûr-ı ilmine karşı eşyânın gizlenmesi, bin derece daha gayr-ı kābildir, muhâldir (imkansızdır). Çünki huzur var. Yani her şey dâire-i nazarındadır (bakıyor) ve mukābildir (karşısındadır) ve dâire-i şuhûdundadır (görmektedir) ve her şeye nüfûzu var (ilmi her şeye işliyor).
Şu câmid (ruhsuz) güneş, şu âciz insan, şu şuursuz röntgen şuâ'ı gibi zînûrlar (nûrlu şeyler); hâdis (sonradan olma), nâkıs (noksan), ârız oldukları hâlde, onların nûrları, mukābilindeki her şeyi görüp nüfûz ederlerse (işlerlerse), elbette vâcib ve muhît (kuşatan) ve zâtî (kendine âid) olan nûr-ı ilm-i ezelîden (Allah'ın ezelî ilminin nûrundan) hiçbir şey gizlenemez ve hâricinde (dışında) kalamaz. (...)
Mâdem şu kâinât sâhibinin böyle bir ilmi vardır; elbette insanları ve insanların amellerini görür ve insanlar neye lâyık ve müstehak olduklarını bilir, hikmet ve rahmetin muktezâsına (gereğine) göre onlarla muâmele eder ve edecek. Ey insan! Aklını başına al, dikkat et! Nasıl bir zât seni bilir ve bakar, bil ve ayıl!" (Mektûbât, 20. Mektûb, 73-75)

82. Artık kazanmakta oldukları (günahları)na bir cezâ olarak az gülsünler, çok ağlasınlar![525]
83. Öyleyse Allah seni (Tebük Seferinden sonra) onlardan bir tâifeye döndürür de (bundan sonraki savaşlara) çıkmak için senden izin isterlerse, o takdirde de ki: "Artık ebedî olarak, benimle berâber (cihâd için) aslâ çıkmayacaksınız ve benimle birlikte hiçbir düşmanla aslâ savaşmayacaksınız! Çünki siz ilk def'a (çağrıldığınızda) oturmaya râzı oldunuz; öyleyse geride kalanlarla berâber oturun!"
84. Onlardan ölen birinin üzerine, ebedî olarak aslâ namaz kılma[526] ve onun kabri başında durma! Çünki onlar, Allah ve Resûlünü inkâr ettiler ve onlar, fâsık kimseler olarak öldüler.
85. Onların malları ve evlâdları seni imrendirmesin! Allah bunlarla ancak (bu ısrarlı inkârları sebebiyle) onlara hem dünyada azâb etmeyi hem de (affa lâyık olmadıklarından) onların kâfir kimseler olarak canlarının çıkmasını istiyor.
86. "Allah'a îmân edin ve Resûlü ile berâber cihâd edin!" diye bir sûre indirildiğinde, içlerinden servet sâhibi olanlar, senden izin istedi ve: "Bizi bırak, (evlerinde) oturan (kadın)larla berâber olalım!" dediler.
87. Geride kalan (kadın)larla berâber olmaya râzı oldular ve (isyanlarındaki ısrarları yüzünden) kalbleri mühürlendi; artık onlar (hakkı) anlamazlar!
88. Fakat peygamber ve berâberindeki îmân edenler, mallarıyla ve canlarıyla cihâd ettiler! İşte, (bütün) hayırlar ancak onlar içindir ve işte onlar gerçekten kurtuluşa erenlerdir.[527]
89. Allah onlar için, altlarından ırmaklar akan Cennetler hazırladı;[528] orada ebedî olarak kalıcıdırlar. İşte büyük kurtuluş budur!
90. Ve bedevîlerden özür bahâne edenler, kendilerine izin verilsin diye geldiler; Allah'a ve Resûlüne yalan söyleyenler ise oturdu. Onlardan inkâr edenlere yakında (pek) elemli bir azab isâbet edecektir!
91. Allah'a ve Resûlüne sâdık kaldıkları takdirde, zayıflara da hastalara da sarf edecek bir şey bulamayanlara da (cihaddan geri kalmalarından dolayı) bir günah yoktur. (Böyle sâdık kalarak) iyilik edenlerin aleyhine (onları suçlamak için) bir yol yoktur. Çünki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
92. Kendilerini (savaşa katılmak üzere bir binek te'mîn ederek) bindirmen için sana geldikleri zaman: "Sizi üzerine bindireceğim bir şey (bir binek) bulamıyorum!" deyince, (kendilerinden)

---

[525] "Nasıl ki bu yaz ve güzün âhiri (sonu) kıştır. Öyle de, gençlik yazı ve ihtiyarlık güzünün arkası kabir ve berzah (kabir âleminin) kışıdır.
Geçmiş zamânın elli sene evvelki hâdisâtı (hâdiseleri) sinema ile hâl-i hazırda (şimdi) gösterildiği gibi, gelecek zamânın elli sene sonraki istikbâl (gelecek) hâdisâtını gösteren bir sinema bulunsa, ehl-i dalâlet ve sefâhetin (haktan sapan ve günahlara dalan insanların) elli-altmış sene sonraki vaziyetleri onlara gösterilse idi, şimdiki güldüklerine ve gayr-ı meşrû' (haram) keyiflerine nefretler ve teellümlerle (acılarla) ağlayacaklardı." (Asâ-yı Mûsâ, 3. Mes'ele, 8)

[526] " 'Münâfık öldükten sonra namazı kılınmaz' meâlindeki âyet, o zamandaki ihbâr-ı İlâhî (Allah'ın haber vermesi) ile bilinen kat'î münâfıklar demektir. Yoksa zan ile, şübhe ile münâfık deyip namaz kılmamak olmaz. Mâdem لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ [Allah'danbaşka ilâh yoktur] der, ehl-i kıbledir. Sarih (açık) küfür söylemese veyâhut tevbe etse, namazı kılınabilir." (Emirdağ Lâhikası I, 110)

[527] "Herkesin ve bilhassa Müslümanların başına öyle bir hâdise ve öyle bir da'vâ açılmış ki her adam, eğer Alman ve İngiliz kadar kuvveti ve serveti olsa ve aklı da varsa, o tek da'vâyı kazanmak için bilâ-tereddüd (tereddüd etmeden) sarf edecek. İşte o da'vâ ise (...) herkesin îman mukâbilinde bu zemin yüzü kadar bağlar ve kasırlar ile müzeyyen (köşklerle süslü) ve bâkî (ölümsüz) ve dâimî bir tarla ve mülkü kazanmak veya kaybetmek da'vâsı başına açılmış. Eğer îman vesîkasını sağlam elde etmezse kaybedecek." (Asâ-yı Mûsâ, 4. Mes'ele, 12)

[528] "Dünya, âlem-i âhirete bir fihrist hükmündedir. Bu fihristte âlem-i âhiretin mühim mes'elelerine olan işâretlerden biri, cismânî olan rızıklarda lezzetlerdir. Bu fânî, hakîr (kıymetsiz) ve zelîl (alçak) dünyada bu kadar ni'metleri ihsâs (hissettirmek) ve ifâza etmek (bolca vermek) için insanın vücûdunda yaratılan havâs (duygular) ve hissiyât (hisler), ve cihâzât ve a'zâ gibi âlât (âletler) ve edevâtından (takımlardan) anlaşılıyor ki, âlem-i âhirette تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ [Altlarından ırmaklar akar] âyet-ikerîmesinin delâletiyle kasırların altında, ebediyete lâyık cismânî ziyâfetler olacaktır." (Mesnevî-i Nûriye, Şemme, 192)

sarf edecek bir şey bulamadıkları için üzüntüden gözleri yaş döke döke geri dönen kimselerin aleyhine de (suçlamak için yol yoktur)!
93. (Aleyhlerine) yol, ancak kendileri zengin kimseler oldukları hâlde (sırfcihâda gitmemek için) senden izin isteyenleredir. (Onlar) geride kalan (kadın)larla berâber olmaya râzı oldular; Allah da (isyanlarındaki inadları sebebiyle) onların kalblerini mühürledi; artık onlar (hakkı) bilmezler.
94. (O münâfıklar, Tebük'ten) kendilerine döndüğünüz zaman size özür beyân edecekler. De ki: "(Hiç) ma'zerette bulunmayın, size aslâ inanmayacağız! Allah, sizin haberlerinizden bir kısmını gerçekten bize bildirmiştir. (Bundan sonraki) amelinizi Allah da görecek, Resûlü de! Sonra, gizli olanı ve görüneni hakkıyla bilen (Allah')a döndürüleceksiniz; artık (O da) size, yapmakta olduğunuzu haber verecektir!"[529]
95. Onlara döndüğünüz zaman, kendilerin(i kınamak)dan vazgeçesiniz diye, size Allah adına yemîn edecekler. Artık onlardan yüz çevirin! Çünki onlar pisliktir! Kazanmakta oldukları (günahları)na cezâ olarak varacakları yer ise Cehennemdir![530]
96. Kendilerinden râzı olasınız diye size yemîn edecekler. Fakat (siz) onlardan râzı olsanız bile, artık Allah, o fâsıklar topluluğundan aslâ râzı olmaz!
97. (Arabların göçebe kısmı olan) bedevîler, küfür ve nifak cihetiyle (şehirdekilerden) daha şiddetli ve Allah'ın, Resûlüne indirdiği şeylerin (o hükümlerin) hudûdunu bilmemeye daha lâyıktırlar. Allah ise, Alîm (hakkıyla bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
98. Hem bedevîlerden öylesi vardır ki, (Allah yolunda) harcadığını zarar sayar ve (bundan kurtulmak için) sizin başınıza belâlar gelmesini bekler. (O) kötü belâ kendi başlarına gelsin! Hâlbuki Allah, Semî' (onların sözlerini hakkıyla işiten)dir, Alîm (niyetlerini hakkıyla bilen)dir.
99. Bedevîlerden öylesi de vardır ki, Allah'a ve âhiret gününe îmân eder, (Allah yolunda) harcadığını Allah katında yakınlıklara ve peygamberin duâlarına vesîle sayar. Bilesiniz ki gerçekten o (harcadıkları şeyler), kendileri için (Allah katında) bir yakınlıktır.Allah, onları yakında rahmetine (Cennetine) koyacaktır. Şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
100. Sâbikūn'un, (İslâm'a olan hizmetleriyle öne geçenlerin) birincileri olan Muhâcirler ve Ensâr ile onlara güzelce tâbi' olanlar var ya, Allah onlardan râzı olmuştur ve (onlar da) O' ndan râzı olmuşlardır ve (Allah) onlar için, altlarından ırmaklar akan Cennetler hazırlamıştır; orada ebedî olarak devamlı kalıcıdırlar. İşte büyük kurtuluş budur![531]

---

[529] "Her bir tohum, ism-i Hafîz'ın (Cenâb-ı Hakk'ın muhâfaza ediciliğinin) cilvesiyle ve ihsânıyla, ona pederinin ve aslının malından verdiği ırsiyeti (mîrâsı) iltibassız (karıştırmadan), noksansız muhâfaza edip gösteriyor. İşte bu hadsiz hârika-i muhâfazayı yapan Zât-ı Hafîz, kıyâmet ve haşirde hafîzıyetin tecellî-i ekberini (en büyük tecellîsini) göstereceğine kat'î bir işârettir. Evet bu ehemmiyetsiz, zâil (geçici), fânî tavırlarda, bu derece kusursuz, galatsız (hatâsız) olan hafîzıyet cilvesi bir hüccet-i kātıadır (kesin bir delildir) ki, ebedî te'sîri ve azîm (çok büyük) ehemmiyeti bulunan emânet-i kübrâ hamelesi (büyük emânetin taşıyıcısı) ve arzın halîfeleri olan insanların ef'âlleri ve âsârları ve akvâlleri (fiil, eser ve sözleri) ve hasenât ve seyyiâtları (iyilik ve kötülükleri), kemâl-i dikkatle muhâfaza edilir, sonra muhâsebesi görülecektir. Âyâ (acabâ) bu insan zanneder mi ki başıboş kalacak? Hâşâ! Belki insan, ebede meb'ûstur (gönderilmiştir) ve saâdet-i ebediyeye (Cennete) ve şekāvet-i dâimeye (Cehenneme) namzeddir. Küçük-büyük, az-çok her amelinden muhâsebe görecek. Ya taltîf edilecek veya tokat yiyecek." (Lem'alar, 17. Lem'a, 145)

[530] "Muzır (zararlı) kâfirler ve kâfirlerin yolunda giden sefihler (beyinsizler), Cenâb-ı Hakk'ın hayvanâtından bir nev'-i habîsdirler (pis bir tâifedir) ki, Fâtır-ı Hakîm (her şeyi hikmetle yaratan Allah) onları dünyanın i'mârı için halk etmiştir (yaratmıştır) ve mü'min ibâdına (kullarına) ettiği ni'metlerin derecelerini bildirmek için, onları bir vâhid-i kıyâsî (ölçü birimi) yapmıştır. Âkıbette, müstehak oldukları Cehenneme teslîm edecektir." (Lem'alar, 17. Lem'a, 125)

[531] Sahabe-i Kirâm (radıyallâhü anhüm ecmaîn), bu âyette Kur'ân'ın böyle medh ü senâsına mazhar olmakla, kendilerinden sonra gelen insanlardan hiç kimsenin erişemeyeceği birincilik derecesine eriştiler. (Râzî, c. 8/16, 175)

"Fazîlet-i a'mâl (amellerin fazîleti) ve sevâb-ı ef'âl (fiillerin sevâbı) ve fazîlet-i uhreviye (âhiret fazîleti) cihetinde sahâbelere yetişilmez. Çünki, nasıl bir asker bazı şerâit (şartlar) dâhilinde, mühim ve mahûf (korkulu) bir mevki'de

101. Çevrenizdeki bedevîlerden münâfık olanlar da vardır. Medîne halkından da (bazıları) vardır ki, nifakta mahâret kazanmışlardır, (sen ise) onları bilmezsin! Onları biz biliriz. Onlara yakında iki def'a (dünyada ve kabirde) azâb edeceğiz; sonra da (âhirette) büyük bir azâba döndürüleceklerdir. [532]
102. Diğerleri de günahlarını i'tirâf ettiler; sâlih bir ameli, kötü olan bir başkasıyla karıştırdılar. Umulur ki Allah, onların tevbesini kabûl eder. Şübhesiz Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
103. Onların mallarından bir sadaka al ki, onunla kendilerini (günahlardan) temizleyesin ve onları arındırasın. Hem onlar için duâ et! Çünki senin duân onlar için (kalblerini) bir yatıştırmadır. Allah ise, Semî' (her şeyi işiten)dir, Alîm (hakkıyla bilen)dir.
104. Bilmediler mi ki, kullarından tevbe'yi kabûl eden ve sadakaları alan şübhesiz ancak Allah'dır; Tevvâb (tevbeleri çok kabûl eden), Rahîm (kullarına çok merhamet eden) de ancak Allah'dır.
105. Ve de ki: "(Dilediğinizi) yapın! Artıkyaptığınızı Allah görecek, Resûlü ve mü'minler de! Sonra yakında, gizli olanı ve görüneni hakkıyla bilen (Allah')a döndürüleceksiniz; artık (O da) size, yapmakta olduklarınızı haber verecektir."
106. (Savaşa gitmeyenlerin) diğer bir kısmı da Allah'ın emrine bırakılmış kimselerdir; onlara ya azâb eder, ya da (hikmetine binâen, kendi lütfundan) tevbelerini kabûl eder. Çünki Allah, Alîm (onların kalbinde olanı hakkıyla bilen)dir, Hakîm (hükmettiği her işte hikmetli olan)dır.
107. Bir de (mü'minlere) zarar vermek, inkâr(larını takviye) etmek, mü'minlerin arasını ayırmak ve daha önce Allah ve Resûlü ile harb eden kimseye gözetleme (yeri) yapmak için bir mescid edinenler vardır.[533] (Onlar:) "İyilikten başka bir şey istemedik" diye yemîn de edecekler. Hâlbuki Allah şâhidlik eder ki, şübhesiz onlar elbette yalancıdırlar!
108. Orada hiçbir vakit (namaza) durma! İlk günden beri takvâ üzere kurulan (Kuba) mescid(i), elbette içinde (namaza) durmana daha lâyıktır. Orada (günahlarından) temizlenmeyi seven erler vardır. Allah da iyice temizlenenleri sever.
109. O hâlde binâsını, Allah'dan sakınma (takvâ üzere olma) korkusu ve bir rıdvân (O'nun rızâsı) üzerine kuran (mü'min bir) kimse mi hayırlıdır; yoksa binâsını yıkılmak üzere olan bir uçurumun kenarına kurup da onunla berâber Cehennem ateşine yuvarlanan (münâfık bir) kimse mi? Hâlbuki Allah, zâlimler topluluğunu (küfürleri sebebiyle) hidâyete erdirmez!
110. Onların yaptıkları binâ, kalbleri parçalanıncaya (ölünceye) kadar, kalblerinde bir şübhe (ve nifak sebebi) olarak devâm edecektir. Allah ise, Alîm (hakkıyla bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
111. Şübhesiz ki Allah, mü'minlerden nefislerini ve mallarını, karşılığında Cennet hakîkaten onların olmak üz ere satın almıştır![534] (Onlar) Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve

---

bir saat nöbette, bir sene ibâdet kadar bir fazîlet kazanabilir ve bir dakîkada bir kurşunu yemekle, en ekall (en az) kırk günde ancak kazanılacak velâyet derecesi gibi bir makāma çıkıyor. Öyle de, sahâbelerin te'sîs-i İslâmiyet'te (İslâmiyet'in temelleri atılırken) ve neşr-i ahkâm-ı Kur'âniyede (Kur'ân'ın hükümlerini yaymadaki) hizmetleri ve İslâmiyet için bütün dünyaya i'lân-ı harb (savaş i'lân) etmeleri o kadar yüksektir ki, bir dakîkasına başkaları bir senede yetişemez. Hattâ denilebilir ki, bütün dakîkaları, o hizmet-i kudsiyede (mukaddes hizmette), o şehîd olan neferin (askerin) dakîkası gibidir. Bütün saatleri, müdhiş bir makamda bir saat nöbet tutan fedâkâr bir neferin nöbeti gibidir ki; amel az, ücreti çok, kıymeti yüksektir." (Sözler, 27. Söz, 165)

[532] Nifâkın zararları hakkında bakınız; (Bakara Suresi 20'nci ayetinin haşiyesi)

[533] Mescid-i Dırar, Medîneli olduğu hâlde îmân etmeyip, her savaşta Müslümanların karşısında yer alan ve daha sonra Bizans kralından yardım istemek üzere Şam'a giden Ebû Âmir adındaki birinin yolunu gözlemek üzere, münâfıklar tarafından inşâ edilmiştir. Münâfıklar, güyâ uzakta oturan Müslümanlar için yaptıkları bu binâyı, fitne ve nifak merkezi olarak kullanıyorlardı. Bu âyetlerin nüzûlü üzerine, Tebük Seferi dönüşü, Peygamber Efendimiz (ASM) tarafından yıktırılarak, yeri çöplük yapılmıştır. (Celâleyn Şerhi c. 3, 310)

[534] İkinci Akabe gecesi, Ensardan yetmiş kişi Resûl-i Ekrem (ASM)'a bîat ettiklerinde, Abdullah bin Revâha (ra): "Yâ Resûlallah! Rabbin için de, kendin için de dilediğin şartı koş!" demesi üzerine buyurdular ki: "Rabbim için, sırf

öldürülürler; (Allah tarafından onlara) Tevrât'ta, İncîl'de ve Kur'ân'da (söz verilen bu Cennet, Allah'ın) kendi üzerine hak bir va'ddir. Ve Allah'dan daha çoksözünü yerine getiren kim olabilir? Öyle ise yaptığınız bu alış-verişinizden dolayı sevinin! İşte büyük kurtuluş ise ancak budur!

112. (Bu va'de mazhar olanlar:) Tevbe edenler, ibâdet edenler, hamd edenler, oruç tutanlar, rükû' edenler, secde edenler, iyiliği emredenler, kötülükten men' edenler ve Allah'ın hudûdunu (ona riâyet ederek) muhâfaza edenlerdir. (Ey Habîbim!) O mü'minleri (Cennetle) müjdele!

113. Hakîkaten onların, Cehennem ehli oldukları kendilerine belli olduktan sonra, akrabâ bile olsalar, ne peygamberin ne de îmân edenlerin, müşrikler için mağfiret dilemeleri (doğru) olmaz![535]

114. İbrâhîm'in, babası için mağfiret dilemesi ise, sâdece ona söz verdiği bir va'dden dolayı idi. Fakat gerçekten onun bir Allah düşmanı olduğu kendisine belli olunca, ondan uzaklaştı. Şübhesiz ki İbrâhîm, elbette çok içli (çok âh eden, inleyen) ve yumuşak huylu (bir peygamber) idi.

115. Allah ise bir kavmi, kendilerini hidâyete erdirdikten sonra, sakınacakları şeyleri onlara açıklamadıkça dalâlete düşürecek değildir. Muhakkak ki Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

116. Şübhesiz ki göklerin ve yerin mülkü (hükümranlığı) ancak Allah'ındır! (O) hayat verir ve (O) öldürür![536] Sizin için Allah'dan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır!

117. And olsun ki Allah, (Tebük Seferine katılmayanlara izin vermesinden dolayı) peygamberi(ni affettiği gibi), o güçlük zamânında ona tâbi' olan Muhâcirlerle Ensârı da, içlerinden bir kısmının kalbleri nerede ise eğrilmek üzere olmasının ardından tevbeye

---

O'na ibâdet edip, aslâ ortak koşmamanızı, kendi hakkımdaki ise, kendinizi ve mallarınızı neye karşı nasıl müdâfaa ediyorsanız, beni de öylece müdâfaa etmenizi şart koşuyorum." Ashâb tekrar sordular: "Bunları yapsak bize ne vardır?" Resûl-i Ekrem (ASM): "Cennet vardır!" buyurdular. Ashâb-ı Kirâm (radıyallahü anhüm ecmaîn) de: "Ne kârlı ticâret! Biz bundan ne döneriz, ne de dönülmesini isteriz!" demeleri üzerine, bu âyet-i kerîme nâzil olmuştur. (Kurtubî, c. 4/8, 267)

"Şimdi (nefis ve malımızı Allah'a) satmağa bakacağız. Acabâ o kadar ağır bir şey midir ki, çokları satmaktan kaçıyorlar. Yok, kat'â ve aslâ! Hiç öyle ağırlığı yoktur. Zîrâ helâl dâiresi geniştir, keyfe kâfî gelir. Harâma girmeye hiç lüzum yoktur. Ferâiz-i İlâhiye (Allah'ın farz olan emirleri) ise hafiftir, azdır. Allah'a abd (kul) ve asker olmak, öyle lezzetli bir şereftir ki, ta'rîf edilmez. Vazîfe ise, yalnız bir asker gibi, Allah nâmına işlemeli, başlamalı ve Allah hesâbıylavermeli ve almalı ve izni ve kānûnu dâiresinde hareket etmeli, sükûnet bulmalı. Kusûr etse, istiğfâr (tevbe) etmeli. 'Yâ Rab! Kusûrumuzu affet, bizi kendine kul kabûl et, emânetini kabzetmek (almak) zamânına kadar bizi emânette emîn kıl! (Âmîn)' demeli ve O'na yalvarmalı." (Sözler, 6. Söz, 16)

[535] Peygamber Efendimiz (ASM), ölüm döşeğindeki amcası Ebû Tâlib'e îmân etmesi teklîfinde bulunduğunda müsbet bir cevab alamaması üzerine: "Şâyet bundan men' edilmezsem, senin için mağfiret dilemeye devâm edeceğim" deyip, vefâtından sonra da onun için istiğfâr ediyorlardı. Bunu gören Sahâbe-i Kirâm'dan (ra) bazılarının da, müşrik olarak ölmüş kendi akrabâları için istiğfâra başlamaları üzerine bu âyet-i celîle nâzil olmuştur. (Râzî c. 8/16, 220)

[536] "Bir Kadîr-i zü'l-Celâl, bir Hakîm-i zü'l-Kemâl mütemâdiyen (devamlı) tavâif-i mevcûdâtı (varlıkların tâifelerini) ve her tâife içindeki cüz'iyâtı (ferdleri) ve o tâifelerden teşekkül eden (meydana gelen) âlemleri, kudretiyle hayat verip tavzîf eder (vazîfelendirir). Sonra hikmetiyle terhîs edip, mevte (ölüme) mazhar eder, âlem-i gayba gönderir. Dâire-i kudretten, dâire-i ilme çevirir.

İşte hiç mümkün müdür ki: Şu kâinâtı, hey'et-i mecmûasıyla (her tarafıyla) çevirmeğe muktedir olmayan ve bütün zamanlara hükmü geçmeyen ve âlemleri hayâta ve mevte bir ferd gibi mazhar etmeğe kudreti yetmeyen ve baharları, bir çiçek gibi hayat verip, yeryüzüne takıp, sonra mevt ile ondan koparıp alamayan bir Zât, mevt ve imâteye (ölüme ve öldürmeye) sâhib çıkabilsin? Evet, en cüz'î bir zîhayâtın mevti (en küçük bir canlının ölümü) dahi hayâtı gibi bütün hakāik-ı hayat (hayâtın hakîkatleri) ve envâ'-ı mevt (ölüm çeşitleri) elinde bulunan bir Zât-ı zü'l-Celâl'in kānûnuyla, izniyle, emriyle, kuvvetiyle, ilmiyle olmak zarûrîdir." (Mektûbât, 20. Mektûb, 71)

muvaffak eyledi.[537] Sonra da onların tevbelerini kabûl buyurdu. Çünki O, onlara karşı Raûf (çok şefkatli olan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
118. (Allah, seferden) geri bırakılan o üç kişinin de (tevbesini kabûl etti)![538] Öyle ki, yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmış ve Allah'(dan gelecek olan)a karşı yine O'ndan başka sığınacak hiçbir yer olmadığını anlamışlardı. Sonra (Allah) onları tevbeye muvaffak kıldı ki tevbe etsinler! Çünki, Tevvâb (tevbeleri çok kabûl eden), Rahîm (çok merhamet eden) ancak Allah'dır.
119. Ey îmân edenler! Allah'dan sakının ve doğru kimselerle berâber olun![539]
120. Medîne halkının ve çevresindeki bedevîlerin, Allah'ın Resûlünden geri kalmaları ve onun canından (önce) kendi canlarını düşünmeleri (doğru) olmaz! Bu, şundandır: Gerçekten onlar, kendilerine Allah yolunda (çekecekleri) bir susuzluk, bir yorgunluk, bir açlık isâbet etmez ve kâfirleri kızdırarak ayak basacakları bir yer ve düşmana karşı kazanacakları bir zafer yoktur ki, mukābilinde kendilerine bu sebeble sâlih bir amel yazılmış olmasın! Çünki Allah, iyilik edenlerin mükâfâtını zâyi' etmez.
121. Hem (Allah yolunda) ne küçük, ne de büyük olarak sarf edecekleri bir nafaka, ne de geçecekleri bir vâdi olmaz ki, lehlerine (bir sevab olarak) yazılmış olmasın! Tâ ki Allah kendilerini, yapmakta olduklarının daha güzeliyle mükâfâtlandırsın!
122. Bununla berâber, mü'minler hep berâber (cihâd için) seferber olacak değillerdir. Fakat onların her kabîlesinden bir tâifenin (sefere) çıkmaları, (diğerlerinin) dîni iyice öğrenmeleri ve (seferden) kendilerine döndükleri zaman, kavimlerini (Allah'ın tehdîd ettiği hususlarda, azâbı ile) korkutmaları gerekmez miydi? Tâ ki onlar (da günahlardan) sakınsınlar.
123. Ey îmân edenler! Kâfirlerden (öncelikle) sizin yakınınızda olanlarıyla savaşın; (öyle ki) sizde bir şiddet bulsunlar! Ve bilin ki şübhesiz Allah, takvâ sâhibleriyle berâberdir.
124. Hem bir sûre indirildiği zaman, bunun üzerine onlardan (o münâfıklardan) bazısı: "Bu, hanginizin îmânını artırdı?" der. Fakat îmân edenlere gelince, işte (her inen sûre) onların îmanlarını artırır ve onlar (bunu müjde kabûl ederek) sevinirler.
125. Kalblerinde bir hastalık (nifak) olanlara gelince ise, artık (her âyetimiz) onların küfürlerine küfür kattı ve onlar kâfir kimseler olarak öldüler.
126. Doğrusu onlar, her yıl bir veya iki def'a (çeşitli belâlarla) imtihân edildiklerini görmüyorlar mı? Yine de ne tevbe ediyorlar ve ne de kendileri ibret alıyorlar!

---

[537]Tebük Seferinde, İslâm Ordusu gāyet boğucu bir sıcakta ve büyük zahmetler içinde Şam'a hareket etmişti. O kadar ki, gāzilerin naklettiklerine göre, iki kişi bir hurmayı paylaşıyor, on kişiye bir deve düşüyor ve ona nöbetle biniyorlardı. İslâm târihine "Zorluk Seferi" olarak geçen bu Tebük Seferinde, tahammülü aşan sıcaklar ve sıkıntılar yüzünden, içlerinden bir tâife artık dayanamayıp geri dönmek istemiş ise de, hemen pişmân olup tevbe etmişlerdi. (Celâleyn Şerhi, c. 3, 320)

[538] Resûlullah Efendimiz (ASM), Tebük Seferine iştirâk etmemiş olan seksen kişinin özürlerini kabûl edip, onlar için istiğfâr etmişti. Fakat Ka'b bin Mâlik (ra), Mürâre bin Rabî (ra) ve Hilâl bin Ümeyye (ra)'ın açıkça i'tirafda bulunmalarına rağmen, her birine: "Kalk, senin hakkında İlâhî bir hüküm sâdır oluncaya kadar bekle!" buyurmuş ve diğer Müslümanların da kendileriyle konuşmalarını yasaklamıştı. Böylece ızdırabla ve ağlamakla geçen elli günden sonra bu âyet-i kerîme nâzil olmuş, İlâhî affa nâil olmuşlardı. (İbn-i Kesîr, c. 2, 176)

[539] "İnsanın havfa (korkuya) ve muhabbete (sevgiye) âlet olacak iki cihaz, fıtratında (yaratılışında) derc olunmuştur (konulmuştur). Alâküllihâl (herhâlde) o muhabbet ve havf, ya halka veya Hâlık'a (yaratıcıya) müteveccih (yönelik) olacak. Hâlbuki halktan havf ise, elîm (acı veren) bir beliyedir (belâdır). Halka muhabbet dahi belâlı bir musîbettir. Çünki sen öylelerden korkarsın ki, sana merhamet etmez veya senin istirhâmını kabûl etmez. Şu hâlde havf, elîm bir belâdır. (...)

Mâdem öyledir, bu havf ve muhabbeti öyle birisine tevcîh et (yönlendir) ki, senin havfın lezzetli bir tezellül (eziklik) olsun. Muhabbetin, zilletsiz bir saâdet olsun. Evet, Hâlık-ı zü'l-Celâl'inden havf etmek, O'nun rahmetinin şefkatine yol bulup ilticâ etmek (sığınmak) demektir. Havf bir kamçıdır, O'nun rahmetinin kucağına atar. Ma'lûmdur ki, bir vâlide, meselâ bir yavruyu korkutup sînesine celb ediyor (çekiyor). O korku, o yavruya gāyet lezzetlidir. Çünki şefkat sînesine celb ediyor. Hâlbuki, bütün vâlidelerin şefkatleri, rahmet-i İlâhiyenin bir lem'asıdır (parıltısıdır). Demek havfullahda (Allah korkusunda) bir azîm (çok büyük) lezzet vardır." (Sözler, 24. Söz, 146)

127. Hâlbuki (haklarında) bir sûre indirildiği zaman, birbirlerine (göz kırparak) bakıp: “Sizi birisi görüyor mu?” (derler), sonra da savuşurlar. Gerçekten onlar (hakkı bir türlü) anlamayan bir kavim oldukları için Allah onların kalblerini (küfürleri sebebiyle îmandan) çevirmiştir.
128. Şânım hakkı için, size kendinizden öyle (izzetli) bir peygamber geldi ki, sıkıntıya düşmeniz ona ağır gelir; size düşkündür, mü’minlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir.[540]
129. (Ey şefkatli Resûl!) Eğer (seni dinlemeyip senden) yüz çevirirlerse, artık de ki: “Allah bana kâfîdir! O’ndan başka ilâh yoktur! (Ben) O’na tevekkül ettim ve O, büyük arşın Rabbidir!”[541]

## YÛNUS (AS) Sûresi

1. Elif, Lâm, Râ.[542] İşte bunlar, o hikmetli Kitâb’ın (Kur’ân’ın) âyetleridir.
2. İçlerinden bir erkeğe: “İnsanları (azâb ile) korkut ve îmân edenlere, Rableri katında şübhesiz ki kendileri için bir ‘kadem-i sıdk’ (peygamberin şefâati) bulunduğunu müjdele!” diye vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu (da) kâfirler: “Şübhesiz bu, gerçekten apaçık bir sihirbazdır!” dedi(ler).
3. Muhakkak ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa hükmeden, (her) işi idâre eden Allah’dır! O’nun izni olmadan hiçbir kimse şefâat edici değildir! İşte Rabbiniz olan Allah budur, o hâlde O’na ibâdet edin! Artık (iyice düşünüp) ibret almaz mısınız? [543]

---

[540] “Evet, rivâyet-i sahîhada (sahih bir hadisde) vardır ki: Mahşerin (insanların dirildikten sonra toplanacakları haşir yerinin) dehşetinden herkes, hattâ enbiyâlar (peygamberler) dahi ‘nefsî, nefsî!’ (nefsim, nefsim!) dedikleri zaman, Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ‘ümmetî, ümmetî!’ (ümmetim, ümmetim!) diye re’fet (merhamet) ve şefkatini göstereceği gibi, yeni dünyaya geldiği zaman, ehl-i keşfin tasdîkıyle, vâlidesi onun münâcâtında (duâsında) ‘ümmetî, ümmetî!’ dediğini işitmiş.
Hem bütün târih-i hayâtı ve neşrettiği şefkatkârâne mekârim-i ahlâkı (yaydığı şefkatli güzel ahlâkı), kemâl-i şefkat ve re’fetini (ne kadar merhametli olduğunu) gösterdiği gibi, ümmetinin hadsiz salavâtına hadsiz ihtiyaç göstermekle, ümmetinin bütün saâdetleriyle kemâl-i şefkatinden alâkadar olduğunu göstermekle, hadsiz bir şefkatini göstermiş. İşte bu derece şefkatli ve merhametli bir rehberin sünnet-i seniyesine mürâat etmemek (tâbi‘ olmamak) ne derece nankörlük ve vicdansızlık olduğunu kıyâs eyle.” (Lem‘alar, 4. Lem‘a, 15-16)

[541] “Ey insanlar ve ey Müslümanlar! Böyle hadsiz bir şefkatiyle sizi irşâd eden (size doğru yolu gösteren) ve sizin menfaatiniz için bütün kuvvetini sarf eden ve ma‘nevî yaralarınızı, getirdiği ahkâm (hükümler) ve sünnet-i seniyesiyle ve kemâl-i şefkatiyle merhem vurup tedâvi eden şefkatperver bir zâtın bedîhî (çok açık) şefkatini inkâr etmek ve göz ile görünen re’fetini ittihâm eder (suçlar) derecede onun sünnetinden ve teblîğ ettiği ahkâmdan (bildirdiği hükümlerden) yüzlerinizi çevirmek, ne kadar vicdansızlık, ne kadar akılsızlık olduğunu biliniz!
Ve ey şefkatli Resûl, ve ey re’fetli Nebî! Eğer senin bu azîm şefkatini ve büyük re’fetini tanımayıp, akılsızlıklarından sana arkalarını çevirip seni dinlemezlerse, merâk etme! Semâvât ve arzın cünûdu (askerleri) taht-ı emrinde (emri altında) olan ve arş-ı azîm-i muhîtin tahtında(çok yüce ve her şeyi kuşatan arş’ın altında) saltanat-ı rubûbiyeti (her şeyi terbiye ediciliğinin saltanatı) hükmeden Zât-ı zü’l-Celâl sana kâfîdir. Hakîkî mutî‘ (itâat edici) tâifeleri, senin etrâfına toplattırır, seni onlara dinlettirir.” (Lem‘alar, 11. Lem‘a, 56-57)

[542] “Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta‘a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm’a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs’dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur’ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi‘ (içine alan) çok mütenevvi‘ vücuhları (çeşitli yönleri), ma‘nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe‘-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler.” (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)
“الٓمٓ: Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ اَلْاَزَلِيُّ[Bu, Allah’ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)’a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir.” (İşârâtü’l-İ‘câz, 29)

[543] “İnsana hakîkî Ma‘bûd (İlâh) olacak; yalnız her şeyin dizgini elinde, her şeyin hazînesi yanında, her şeyin yanında nâzır, her mekânda hâzır, mekândan münezzeh, acizden müberrâ (berî), kusurdan mukaddes, naksdan muallâ (yüce) bir Kadîr-i zü’l-Celâl, bir Rahîm-i zü’l-Cemâl, bir Hakîm-i zü’l-Kemâl olabilir. Çünki nihâyetsiz hâcât-ı insâniyeyi (insanların ihtiyaçlarını) îfâ edecek (yerine getirecek), ancak nihâyetsiz bir kudret ve muhît (kuşatıcı) bir ilim sâhibi olabilir. Öyle ise, ma‘bûdiyete (ibâdet edilmeye) lâyık yalnız O’dur.” (Sözler, 23. Söz, 109)

4. Hep birlikte dönüşünüz O'nadır! (Bu,) Allah'ın hak bir va'didir. Çünki O, (mahlûkātı) yaratmaya başlar (onları yoktan yaratır), sonra îmân edip sâlih ameller işleyenleri adâletle mükâfâtlandırmak için onu (o yaratmayı âhirette) tekrar iâde eder. Kâfirlere gelince, inkâr etmekte olduklarından dolayı kendileri için kaynar sudan bir içecek ve (pek) elemli bir azab vardır.
5. O, güneşi bir ışık (kaynağı), ayı ise bir nûr yapan, yılların sayısını ve (vakitlerin) hesâbı(nı) bilmeniz için de ona (aya) birtakım menziller (yörüngeler) takdîr edendir.[544] Allah, bunları ancak hak (ve hikmet) ile yaratmıştır. (Bu hakîkatleri) bilecek bir kavim için âyetleri açıklıyor.
6. Şübhesiz ki gece ile gündüzün ihtilâfında (ard arda gelmesinde) ve Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde, (O'na karşı gelmekten) sakınacak bir kavim için apaçık deliller vardır.
7,8. Şübhesiz ki bize kavuşmayı beklemeyenler, dünya hayâtına râzı olup onunla tatmîn olanlar ve âyetlerimizden gāfil olanlar var ya, işte onların kazanmakta oldukları (günahlar) sebebiyle varacakları yer ateştir.
9. Muhakkak ki îmân edip sâlih ameller işleyenler ise, îmân etmeleri sebebiyle Rableri, onları altlarından ırmaklar akan Naîm Cennetlerinde (mükâfâtlandıracağı doğru bir yol üzere) hidâyete erdirir.
10. Orada onların duâsı:سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ (Ey Rabbimiz olan yüce Allah! Sen bütün noksan sıfatlardan münezzehsin! demeleri)dir. Orada (birbirlerine) tahıyye (temennî ve hediye)leri de "Selâm!"dır. Duâlarının sonu ise: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur demeleri)dir.
11. Eğer Allah, insanlara hayrı acele istemeleri (sebebiyle verdiği) gibi şerri de hemen verseydi, elbette onların ecellerine (çabucak) hükmedilirdi. Artık bize kavuşmayı ummayanları, azgınlıkları içinde bırakırız da bocalayıp dururlar.[545]
12. Ve insana (ağır bir) zarar dokunduğu zaman, yanı üzerine (yatar) iken veya otururken yâhut ayakta iken bize yalvarır. Fakat biz ondan zararını giderince, sanki kendisine dokunan bir zarardan dolayı bize duâ etmemiş gibi (eski hâline) devâm eder. İşte isrâf edenlere, yapmakta oldukları şeyler böyle süslü gösterildi.
13. Celâlim hakkı için, sizden önceki nesilleri, kendilerine peygamberleri mu'cizelerle geldikleri hâlde zulmettikleri ve îmân edecek de olmadıklarından helâk ettik!İşte günahkârlar topluluğunu böyle cezâlandırırız.
14. Sonra onların ardından, bakalım nasıl amel edeceksiniz diye sizi yeryüzünde halîfeler kıldık![546]

---

[544] "Kur'ân-ı Kerîm, bazen bir şeyin müteaddid (çok sayıdaki) gāyelerinden insanlara âid bir gāyeyi zikre tahsîs ediyor (ayırıyor). Bu, ihtâr içindir. İnhisâr (sınırlamak) için değildir. Yani o şeyin gāyeleri, yalnız zikredilen o gāyeye münhasır (o gāyeden ibâret) değildir. Ancak o şeyin nizâm ve intizâm ve sâir fâidelerine insanın nazar-ı dikkatini celb etmek (dikkatle düşündürmek) için insanlara râci' olan (bakan) o fâideyi zikrediyor. Meselâ, وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ [Aya da (kendi yörüngesinde birtakım) menziller takdîr ettik] لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ[Yılların sayısını ve (vakitlerin) hesâbı(nı) bilmeniz için] âyet-i kerîmesi ile zikredilen fâide, takdîr-i kamerin (ayın muntazam hareketlerinin) binlerle faydalarından biridir. Yoksa, takdîr-i kamer bu faydaya münhasır (sınırlı) değildir. Yani kamer, yalnız bu gāye için değildir. Bu gāye onun gāyelerinden biridir." (Mesnevî-i Nûriye, Şemme, 195)

[545] Bu âyet-i kerîme, Mekke müşriklerinden Nadr b. Hâris'in: "Ey Allah'ım! Eğer senin katından gelen hak (Kur'ân) bu ise, üzerimize gökten taş yağdır" demesi üzerine nâzil olmuştur. (Celâleyn Şerhi, c. 3, 339)

"Nasıl ki küçük kabâhatleri işleyenlerin nâhiyelerde (küçük yerlerde) cezâları verilir. Büyük kabâhatliler de büyük mahkemelere gönderilir. Öyle de, ehl-i îmânın ve has dostların hükmen küçük hatâları, onları çabuk temizlemek için, cezâları kısmen dünyada ve hem sür'atle verilir. Ehl-i dalâletin (kâfirlerin) cinâyetleri o kadar büyüktür ki, cezâları kısacık hayât-ı dünyeviyeye (dünya hayâtına) sığışmadığından, muktezâ-yı adâlet (adâletin gereği) olarak, âlem-i bekādaki mahkeme-i kübrâya (ebedî âlemdeki büyük mahkemeye) havâle edildiği için, ekseriyetle burada cezâya çarpılmıyorlar." (Lem'alar, 10. Lem'a, 50)

[546] "Bir Vâhid-i Ehad (sıfat ve zâtında bir olan Allah), şu kâinât sarayında taklîd edilmez sikkeleriyle, O'na mahsus hâtemleriyle (mühürleriyle), O'na münhasır turralarıyla, O'na has fermanlarıyla bütün mevcûdâta (varlıklara) damga-i vahdet (birlik mührü) koyuyor ve tevhîdin âyâtını (birliğin delillerini) nakşediyor. Ve âfâk-ı âlemin

15. Ve onlara âyetlerimiz apaçık olarak okunduğu zaman, bize kavuşmayı ummayanlar: "Bundan başka bir Kur'ân getir veya bunu değiştir!" dedi. De ki: "Onu kendiliğimden değiştirmem, benim için olmayacak şeydir! (Çünki ben,) ancak bana vahyolunana tâbi' olurum! Şübhesiz ki ben, Rabbime isyân ettiğim takdirde, (gelecek) büyük bir günün azâbından korkarım!"[547]
16. De ki: "Eğer Allah dileseydi, onu size okumazdım ve (Allah) onu size (benim lisânımla) bildirmezdi. İşte şübhesiz ki (ben) bundan önce sizin içinizde bir ömür boyu durmuşum.[548] (Benim aslâ yalan söylemediğimi siz çok iyi bilirsiniz!) Hiç akıl erdirmez misiniz?"
17. O hâlde, Allah'a yalan yere iftirâ edenden veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? Şu muhakkak ki, (öyle kâfir) günahkârlar kurtuluşa ermez.
18. Allah'ı bırakıp da kendilerine ne zararı dokunacak, ne de fayda verecek şeylere (putlara) tapıyorlar ve: "Bunlar, Allah katında bizim şefâatçilerimizdir" diyorlar. De ki: "Allah'a göklerde ve yerde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?" O, onların ortak koşmakta oldukları şeylerden pek münezzeh ve pek yücedir.
19. Hâlbuki insanlar ancak (inanan ve güzel ameller işleyen) tek bir ümmetti; sonra ihtilâfa düştüler. Eğer Rabbin tarafından (hak ettikleri azâbın te'hîrine dâir) önceden (söylenmiş) bir söz olmasaydı (cezâları hemen gelir ve) üzerinde ihtilâf etmekte oldukları şeyler hakkında, aralarında elbette (çoktan) hüküm verilmiş olurdu.
20. "Ona, Rabbinden (bizim istediğimiz gibi) bir mu'cize indirilmeli değil miydi?" diyorlar. O hâlde de ki: "Gayb ancak Allah'ındır; (eğer îmân etmezseniz) artık (cezânızı)bekleyin, doğrusu ben de sizinle berâber (azâbınızın nasıl olacağını) bekleyenlerdenim!"
21. Kendilerine dokunan bir zarardan sonra insanlara bir rahmet tattırdığımız zaman, bir de bakarsın ki âyetlerimiz hakkında onların yine bir tuzakları vardır![549] De ki: "Allah, tuzak(larıyla onlara karşılık vermek) cihetiyle daha sür'atlidir!" Şübhesiz ki elçilerimiz (hafaza melekleri), kurmakta olduğunuz tuzakları (tek tek) yazıyorlar.
22. Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur. Hattâ gemilerde bulunduğunuz ve (o gemiler) hoş bir rüzgârla onları (o yolcuları, akarcasına) götürdükleri ve (onlar da) bununla sevindikleri bir

---

aktârında (kâinâtın her tarafında) vahdâniyetin (birliğin) bayrağını dikiyor ve rubûbiyetini (umum kâinâtı terbiye edici olduğunu) i'lân ediyor. O da ona mukābil, tasdîk ile, îmân ile, tevhîd ile, iz'ân ile, şehâdet ile, ubûdiyet (kulluk) ile mukābele eder. İşte bu çeşit ibâdât ve tefekkürâtla (ibâdetler ve düşünmelerle) hakîkî insan olur, ahsen-i takvîmde (en güzel yaratılışta) olduğunu gösterir. Îmânın yümnüyle (kuvvetiyle) emânete lâyık, emîn bir halîfe-i arz (yeryüzünün halîfesi) olur." (Sözler, 23. Söz, 119-120)

[547] Kur'ân'da, puta tapmanın kötülüğünden ve kâfirlere yapılan tehdidlerden bahsedilince, müşrikler Resûl-i Ekrem (ASM)'a: "Bize bunlardan bahsetmeyen başka bir kitab getir! Şâyet Allah sana böyle bir kitab indirmezse, ya sen onu kendi nefsinden uydur, yâhut yanındaki Kur'ân'da değişiklik yaparak isteklerimizi yerine getir!" dediklerinde bu âyet-i celîle nâzil oldu. (Nesefî, c. 2, 224)

[548] "Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm kendi kendine güneş gibi bir bürhândır (delildir). Ve kezâ o Zât'ın (ASM), dört yaşından kırk yaşına kadar geçirmiş olduğu gençlik devresinde bir hîlesi, bir hıyâneti (hâinliği) görülmemiş ve bir yalanı işitilmemiştir. Eğer o Zât'ın (ASM) yaratılışında, fıtratında bir fenâlık, bir kötülük hissi ve meyli olmuş olsa idi, behemehâl (er-geç) gençlik sâikasıyla (sevkiyle) dışarıya verecekti. Hâlbuki bütün yaşını ve ömrünü kemâl-i istikāmetle (dosdoğru), metânetle (sağlamlıkla), iffetle, bir ıttırâd (süreklilik) ve intizâm üzerine geçirmiş, düşmanları bile hîleye işâret eden bir hâlini görmemişlerdir.

Ve kezâ yaş kırka bâliğ olduğunda (ulaştığında) iyi olsun, fenâ olsun ve nasıl bir ahlâk olursa olsun, rüsûh peydâ eder (iyice yerleşir), meleke hâline gelir, daha terki mümkün olmaz. Bu âlî (yüce) Zât (ASM), tam kırk yaşına girdiği zaman icrâsına başladığı o inkılâb-ı azîmi (o büyük inkılâbı), âleme kabûl ve tasdîk ettiren ve o inkılâb-ı azîme âlemi celb ve cezbettiren (çeken ve sevdiren) ancak o Zât'ın (ASM) evvel ve âhir, herkesçe ma'lûm olan sıdk ve emâneti (doğruluk ve güvenilirliği) idi. Demek o Zât'ın (ASM) sıdk ve emâneti, da'vâ-yı nübüvvetine (peygamberlik da'vâsına) en büyük bir bürhân (delîl) olmuştur." (İşârâtü'l-i'câz, 156-157)

[549] Bir ara Mekke'de yedi yıl devâm eden müdhiş bir kıtlık hüküm sürmüş ve bu yüzden birçok hayvan ve insan telef olmuştu. Nihâyet Cenâb-ı Hakk bol yağmurlar ihsân edince, herkesin yüzü gülmüş, memleket refâha kavuşmuştu. Fakat Mekke müşriklerinin, o yağmuru yıldızların ve putların lütfundan bilmeleri ve tekrar Allah'ın âyetlerini yalanlayarak alay etmeye başlamaları üzerine, bu âyet-i celîle nâzil olmuştur. (Nesefî, c. 2, 227)

anda, ona şiddetli bir fırtına gelir ve her yerden dalgalar onlara gelir (hücûm eder) de gerçekten kendilerinin tamâmen kuşatıldıklarını zannederler; (o zaman) dinde O'nun (rızâsı) için samîmî kimseler olarak Allah'a şöyle yalvarırlar: "Yemîn olsun ki, eğer bizi bundan kurtarırsan, muhakkak şükredenlerden olacağız!"
23. Fakat (Allah) onları kurtarınca, haksız yere yeryüzünde fesad çıkarırlar. Ey insanlar! Fesad çıkarmanız ancak kendi aleyhinizedir; dünya hayâtının (az bir) menfaati(ni elde edersiniz ama), sonra dönüşünüz bizedir; artık (biz de) yapmakta olduklarınızı (hesâb sormak üzere) size haber veririz.
24. Dünya hayâtının misâli, ancak gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, insanların ve hayvanların yediği yeryüzü bitkileri, onun sâyesinde (yetişip) birbirine karışmıştır. Nihâyet yeryüzü, ziynetini takınıp (rengârenk) süslendiği ve halkı da gerçekten kendilerini on(un ni'metlerinden faydalanmay)a güçleri yeten kimseler olduklarını zannettikleri bir sırada, gece veya gündüz ona emrimiz (bir âfetimiz) gelir de onu, sanki dün hiç (üzerinde bir şey) yokmuş gibi biçilmiş bir hâle getiririz! İşte, düşünecek bir kavim için âyetleri böyle açıklarız.
25. Ve Allah, (sizleri) selâm yurduna (Cennete) da'vet eder.[550] Ve dilediğini(hikmetine binâen, kendi lütfundan) dosdoğru bir yola hidâyet eder.
26. (Îmân edip) güzel amel işleyenlere daha güzel karşılık (olarak Cennet), bir de ziyâde (Allah'ın cemâline mazhar olmak) vardır! Ve onların yüzlerine ne bir karalık bulaşır, ne de bir aşağılık! İşte onlar Cennet ehlidirler. Onlar orada ebedî olarak kalıcıdırlar.
27. Kötülükleri kazananlara gelince, bir kötülüğün cezâsı onun misli iledir ve onları bir zillet kaplar. Onları Allah'(dan gelecek azâb)a karşı kurtarıcı hiçbir kimse yoktur. Sanki yüzleri, geceden karanlık parçalarla kaplanmıştır. İşte onlar ateş ehlidirler! Onlar orada ebedî olarak kalıcıdırlar!
28. Ve o (mahşer) günü onları hep birlikte toplayacağız, sonra şirk koşanlara: "(Haydi) yerinize! Siz ve (Allah'a şirk koştuğunuz) ortaklarınız!" diyeceğiz. Artık onların aralarını ayırmışızdır ve ortakları (olan putlar, onlara) şöyle der: "(Siz hakîkatte) bize tapmıyordunuz (kendi nefsinize ve şeytanlarınıza tapıyordunuz)!"
29. "Şimdi bizimle sizin aranızda şâhid olarak Allah yeter; doğrusu (biz) sizin (bize) tapmanızdan tamâmen habersiz olanlardık!"
30. İşte orada herkes geçmişte yaptıklarını deneye(rek, neticenin ne olduğunu iyice anlaya)cak! Artık hak Mevlâları olan Allah'a döndürülmüşlerdir ve uydurmakta oldukları şeyler kendilerinden kaybolup gitmiştir.
31. (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: "Sizi gökten ve yerden kim rızıklandırıyor? Ya da o kulak(lar)a ve gözlere kim sâhib bulunuyor (yaratıcıları kimdir)? Ve kimdir ki ölüden diriyi çıkarıyor, diriden de ölüyü çıkarıyor! (Bütün) bu işleri kim idâre ediyor?" (Sana) hemen, "Allah!" diyeceklerdir. Bunun üzerine de ki: "Öyleyse (O'na şirk koşmaktan) sakınmıyor musunuz?"[551]

---

[550] "Bu dünya menzili dâimâ tahavvülâta (değişikliklere) ve zevâle (ayrılığa) ma'ruzdur. Sanki bu dünya menzili misâfirler için yapılmış bir handır ki dâimâ dolup boşanıyor. Ne kendisinin sâbit bir şekli var ve ne de içinde duranların bir karârı vardır. Sâni'-i âlemin (âlemin san'atkârı olan Allah'ın) garîb ve acîb (acâib) san'atlarının nümûnelerini teşhîr ve i'lân (göstermek ve duyurmak) için tahavvülden hâlî (boş) kalmayan bir meşherdir (sergidir). Bu i'tibarla, o handa ve o meşherde ictimâ' eden (toplanan) insanlar sâbit kalacak değiller. Çünki meskenleri sâbit değildir.
İşte bu hâl ve şu vaziyet, bu fânî menzilden sonra o sermedî (ebedî) saltanata karargâh olmak üzere, sâbit, bâkî (ölümsüz), sermedî (ebedî) Cennetlerin, sarayların, saâdetlerin, olacağına kat'î bir delâletle (kesin bir delille) şehâdet eder. Çünki fânî, bâkîye medâr (sebeb) ve makam olamaz." (Mesnevî-i Nûriye, Lâsiyyemâlar, 36-37)

[551] "(Âyet) başta der: 'Semâ ve zemîni, rızkınıza iki hazîne gibi müheyyâ edip (hazırlayıp) oradan yağmuru, buradan hubûbâtı çıkaran kimdir? Allah'dan başka koca semâ ve zemîni iki mûtî' (itâatkâr) hazînedar hükmüne kimse getirebilir mi? Öyle ise, şükür O'na münhasırdır.'

32. İşte sizin Hak Rabbiniz olan Allah bu (ni‘metleri veren)dir. Haktan (saptıktan) sonra, dalâletten başka artık ne vardır? Öyleyse (haktan) nasıl çevriliyorsunuz?
33. İşte böylece, Rabbinin isyân edenler hakkındaki, “Şübhesiz ki onlar îmân etmezler!” sözü gerçekleşmiş oldu.
34. De ki: “(Allah’a şirk koştuğunuz) ortaklarınızdan, (mahlûkātı) yaratmaya başlayıp, sonra onu (o yaratmayı, âhirette) tekrar iâde edecek olan var mı?” De ki: “Allah, yaratmaya başlar, sonra onu (kıyâmette) tekrar iâde eder! Öyleyse (haktan) nasıl çevriliyorsunuz?”
35. De ki: “(Allah’a şirk koştuğunuz) ortaklarınızdan hakka hidâyet edecek var mı?” De ki: “Allah, hakka hidâyet eder. Öyle ise hakka hidâyet eden mi tâbi‘ olunmaya daha lâyıktır, yoksa hidâyet olunmadıkça kendi kendine doğru yolu bulamayan mı? Öyle ise size ne oluyor? Nasıl (böyle esassız) hüküm veriyorsunuz?”
36. Hâlbuki onların çoğu, zandan başka bir şeye tâbi‘ olmaz. Elbette zan, haktan (ilimden) hiçbir şeyin yerini tutmaz! Şübhesiz ki Allah, onlar ne yaparlarsa hakkıyla bilendir.
37. Bu Kur’ân ise, Allah’dan (geldiğinden,) başkası tarafından uydurulması olacak bir şey değildir! Fakat kendinden öncekilerin tasdîkı ve o kitâbın (yazılan hükümlerin) açıklamasıdır; onda hiç şübhe yoktur, âlemlerin Rabbi tarafındandır!
38. Yoksa, “Onu (Muhammed) uydurdu” mu diyorlar? De ki: “O hâlde (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, (yardım için) Allah’dan başka gücünüzün yettiklerini de çağırarak onun benzeri bir sûre getirin!”[552]
39. Bil‘akis (onlar) ilmini kavrayamadıkları ve te’vîli (ma‘nâsı) henüz kendilerine gelmemiş olan bir şeyi (Kur’ân’ı daha anlamadan) yalanladılar. Onlardan öncekiler de (peygamberlerini ve kendilerine gönderilen kitabları) böyle yalanlamıştı ama, bak zâlimlerin âkıbeti nasıl oldu![553]
40. Ve onlardan kimi ona (Kur’ân’a) îmân eder, içlerinden kimi de ona inanmaz. Rabbin ise, fesad çıkaranları en iyi bilendir.
41. (Ey Habîbim!) Eğer seni yalanlarlarsa artık de ki: “Benim yaptığım bana, sizin yaptığınız da sizedir! Siz benim yapmakta olduğumdan uzak kimselersiniz; ben de sizin yapmakta olduklarınızdan uzağım!”
42. Onlardan seni dinleyenler de vardır. Fakat (hakkı anlamayan) o sağırlara, üstelik akılları da ermiyorsa, sen mi işittireceksin?

---

İkinci fıkrada der ki: ‘Sizin a‘zâlarınız içinde en kıymetdar göz ve kulaklarınızın mâliki (sâhibi) kimdir? Hangi tezgâh ve dükkândan aldınız? Bu latîf, kıymetdar göz ve kulağı verecek ancak Rabbinizdir. Sizi îcâd edip (yaratıp) terbiye eden O’dur; bunları size vermiştir. Öyle ise yalnız ‘Rab’ O’dur, Ma‘bud (ibâdete lâyık olan) da O olabilir.’
Üçüncü fıkrada der: ‘Ölmüş yeri ihyâ edip (diriltip) yüz binler ölmüş tâifeleri ihyâ eden kimdir? Hakk’tan başka ve bütün kâinâtın Hâlikından (yaratıcısından) başka şu işi kim yapabilir? Elbette O yapar, O ihyâ eder. Mâdem Hakk’tır, hukūku zâyi‘ etmeyecektir. Sizi bir mahkeme-i kübrâya (büyük bir mahkemeye) gönderecektir. Yeri ihyâ ettiği gibi, sizi de ihyâ edecektir.’
Dördüncü fıkrada der: ‘Bu azîm (büyük) kâinâtı bir saray gibi, bir şehir gibi kemâl-i intizamla (mükemmel bir intizamla) idâre edip tedbîrini gören, Allah’dan başka kim olabilir?’ ” (Zülfikār, 25. Söz, 44-45)

[552] “Eğer muâraza (sözle karşılık verme) mümkün olsa idi, acabâ hiç mümkün mü idi ki, bir-iki satırla muâraza edip da‘vâsını ibtâl etmek gibi rahat bir çâre varken, en tehlikeli, en müşkilâtlı muhârebe tarîkı (savaş yolu) ihtiyâr (tercîh) edilsin? Evet o zekî kavim, o siyâsî millet ki, bir zaman âlemi siyâsetle idâre ettiği hâlde, en kısa ve rahat ve hafif bir yolu terk etsin? En tehlikeli ve bütün mal ve canını belâya atacak uzun bir yolu ihtiyâr etsin, hiç kābil midir (mümkün müdür)? Çünki edîbleri (edebiyatçıları), birkaç hurûfâtla (harfle) muâraza edebilseydi, Kur’ân, da‘vâsından vazgeçerdi. Onlar da maddî ve ma‘nevî helâketten (felâketten) kurtulurlardı.
Hâlbuki muhârebe gibi dehşetli, uzun bir yolu ihtiyâr ettiler. Demek, muâraza-i bi’l-hurûf (harflerle karşı koyma) mümkün değildi, muhâldi (imkânsızdı). Onun için muhârebe-i bi’s-süyûfa (kılıçla savaşmaya) mecbûr oldular.” (Zülfikār, 25. Söz, 5)

[553] Zâlimlerin âkıbeti hakkında bakınız; (Yunus Suresi 73. ayetinin haşiyesi)

43. Onlardan sana bakan(lar) da vardır. Fakat (görmek istemeyen) o körleri, üstelik (kalb gözleriyle de) görmüyorlarsa, sen mi hidâyete erdireceksin?[554]
44. Şübhesiz ki Allah, insanlara hiçbir şekilde zulmetmez; fakat insanlar (isyanlarıyla) kendilerine zulmediyorlar.
45. (Allah'ın) onları (mahşerde) toplayacağı gün, sanki (onlar dünyada) gündüzün bir saatinden başka kalmamış gibidirler; aralarında birbirlerini tanıyacaklardır. Allah'a kavuşmayı yalanlayanlar muhakkak hüsrâna uğramış ve hidâyete eren kimselerden olmamışlardır.
46. Eğer onlara va'd ettiğimiz (azâb)ın bir kısmını sana (onları dünyada helâk ederek) göstersek veya seni (daha önce) vefât ettirsek de onların dönüşü bizedir; sonra Allah, onlar ne yaparlarsa hakkıyla şâhiddir.
47. Hâlbuki her ümmetin bir peygamberi vardır. Artık peygamberleri geldiği (ve kimi îman, kimi de inkâr ettiği) zaman, aralarında adâletle hüküm verilir ve onlar haksızlığa uğratılmazlar.
48. "Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, bu va'd (edilen azab) ne zaman?" diyorlar.
49. De ki: "(Ben) kendim için dahi, Allah'ın dilemesi müstesnâ, ne bir zarar, ne de bir faydaya sâhibim!" Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri geldiği zaman, artık ne bir saat geri kalabilirler, ne de öne geçebilirler!
50. De ki: "Söyleyin bakalım! Ya O'nun azâbı geceleyin veya gündüzün size gelirse! O günahkârlar bundan hangisini acele istiyor(lar)?"
51. Sonra (azab) vukū' bulduğu zaman mı O'na îmân edeceksiniz? (Artık o zamanki îmânınız kabûl edilmeyecek ve size şöyle denecek:) "Şimdi mi? Hani siz gerçekten onu (o azâbın gelmesini) acele istiyordunuz?"
52. Sonra o zulmedenlere: "Ebedî azâbı tadın! Vaktiyle kazanmakta olduğunuz (günahlar)dan başkası ile cezâlandırılacak değilsiniz!" denilecek.
53. "Sâhiden o (azab) gerçek midir?" diye de senden haber isterler. De ki: "Evet, Rabbime yemîn olsun ki şübhesiz o, elbette gerçektir ve siz ona mâni' olacak kimseler değilsiniz!"[555]
54. Şübhesiz ki zulmeden (ve böylelikle cezâyı hak eden) her nefis yeryüzünde bulunan her şey, (kendisinin) olsaydı, (o azabdan kurtulmak için) onu kesinlikle fedâ ederdi. Ve azâbı gördüklerinde, için için pişmanlık duyarlar. Artık aralarında adâletle hüküm verilir ve onlar haksızlığa uğratılmazlar.
55. Dikkat edin! Muhakkak ki göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. (Ve yine) dikkat edin! Şübhesiz Allah'ın va'di haktır; fakat onların çoğu bilmiyorlar.
56. O, hem hayat verir, hem öldürür. Ve (sonunda hepiniz) O'na döndürüleceksiniz![556]
57. Ey insanlar! Muhakkak ki size Rabbinizden bir nasîhat, gönüllerde olana bir şifâ ve mü'minler için bir hidâyet ve bir rahmet (olan Kur'ân) gelmiştir.

---

[554] "İbret nazarıyla bakıp, dâhilî (iç) ve hâricî (dış) delilleri görüp, hakka rücû'ları (dönmeleri) mümkün iken, gafletleri gözlerini perdelemiş; körlük de gözlerinin kapaklarını kapatmakla, yine necattan (kurtuluştan) mahrum kalmışlardır." (İşârâtü'l-i'câz, 110)

[555] "İnsan, Cenâb-ı Hakk'ın rubûbiyetine (umum kâinâtı terbiye edişine) âid şuûnât (işler) ve ahvâline (hâllerine) şâhiddir. Ve mahlûkātın (yaratılmışların) cemâatleri içinde Allah'ın birliğine dellâldır. Ve mevcûdâtın (varlıkların) tesbîhâtına (Allah'ı lâyık olduğu tarzda anmalarına) müşâhid (seyirci) ve hilâfet-i kübrâ ile (yeryüzünün halîfesi olmakla) tekrîm ve teşrîf edilmiştir (ikrâm edilip yüceltilmiştir).
İnsan bu kerâmete (ikrâma) ve bu şerefe nâil olduğu hâlde, kendisi başıboş ve gayr-ı mes'ûl (suâl olunmadan) bırakılmayacaktır. Onun da dîvân-ı muhâsebâtta (hesab meclisinde) pek karışık hesabları vardır. Ondan kurtulduktan sonra, müstehak (lâyık) olduğu yere girecektir." (Mesnevî-i Nûriye, Lâsiyyemâlar, 39)

[556] "Her şeyin dizgini elinde, her şeyin anahtarı yanında, gece ve gündüzü, kış ve yazı bir kitab sahîfeleri gibi kolayca çevirir. Dünya ve âhireti, iki menzil (iki oda) gibi bunu kapar, onu açar bir Kadîr-i zü'l-Celâl'dir (sonsuz kudret ve Celâl sâhibi olan Allah'dır). Mâdem böyledir, bütün delâilin (delillerin) netîcesi olarak وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ [Ve (sonunda hepiniz) O'na döndürüleceksiniz!] Yani kabirden sizi ihyâ edip (diriltip), haşre getirip, huzûr-ı kibriyâsında (yüce huzûrunda) hesâbınızı görecektir." (Zülfikār, 25. Söz, 51)

58. De ki: “Ancak Allah’ın fazlıyla ve rahmetiyle, evet yalnız bununla sevinsinler! Bu, onların (dünyadaki bütün) toplamakta olduklarından hayırlıdır.”
59. De ki: “Söyleyin bakalım! Allah size rızık olarak neleri indirdi de (siz) ondan (bir kısmını) helâl ve (bir kısmını) haram kıldınız?” De ki: “Allah mı size (böyle) izin verdi, yoksa Allah’a iftirâ mı ediyorsunuz?”
60. Ve Allah’a karşı yalan uyduranların, kıyâmet günü (nasıl cezâlandırılacakları) hakkındaki zanları nedir? Şübhesiz ki Allah, insanlara karşı elbette büyük ihsan sâhibidir; fakat onların çoğu şükretmezler.
61. (Ey Resûlüm!) Her ne hâlde bulunsan, o Kur’ân’dan her ne okusan ve (ey insanlar) her ne iş yapsanız, ona daldığınız zaman mutlakā (biz) üzerinizde şâhidizdir. Ne yerde, ne de gökte zerre kadar bir şey Rabbinden gizli kalır; ne bundan daha küçük,ne de daha büyük (hiçbir şey) yoktur ki, apaçık bir kitabda (Levh-i Mahfûz’da) bulunmasın![557]
62. Dikkat edin! Şübhesiz, Allah’ın velî (kul)larına hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun (da) olmayacaklardır.[558]
63. Onlar, îmân edip (günahlardan) sakınmakta olan kimselerdir.
64. Dünya hayâtında da, âhirette de (en büyük) müjde onlaradır. Allah’ın kelimelerinde (size verdiği sözlerde) değişme yoktur! İşte büyük kurtuluş ancak budur!
65. (Habîbim, yâ Muhammed!) Onların sözü seni üzmesin! Şübhesiz ki izzet (asıl üstünlük) tamâmen Allah’ındır! O, Semî‘ (onların konuştuklarını işiten)dir, Alîm (kalblerinde olanı bilen)dir.
66. Dikkat edin! Göklerde kim var, yerde kim varsa şübhesiz Allah’ındır. Allah’dan başkasına yalvarıp duranlar (hakîkatte Allah’a şirk) koştukları ortaklara uymuyorlar (çünki o putların bunlardan haberleri bile yoktur); (onlar) ancak zanna tâbi‘ oluyorlar. Ve onlar, sâdece yalan söylüyorlar.[559]
67. Geceyi içinde istirâhat etmeniz için (karanlık), gündüzü ise (çalışmanız için etrâfınızı) aydınlatıcı kılan O’dur. Şübhe yok ki bunda, dinleyen bir kavim için apaçık deliller vardır.
68. “Allah çocuk edindi” dediler. (Hâşâ!) O bundan münezzehtir! O, Ganî (hiçbir şeye muhtaç olmayan)dır. Göklerde olanlar ve yerde bulunanlar O’nundur. Yanınızda buna (bu asılsız iddiânıza dâir) hiçbir delil yoktur! Allah’a karşı bilemeyeceğiniz şeyi mi söylüyorsunuz?
69. De ki: “Allah’a karşı yalan uyduranlar, şübhesiz kurtuluşa eremezler!”

---

[557] “Nasıl, küçük küçük cüzdanlar (nüfus kütüğü gibi), büyük bir kütüğün vücûdunu (varlığını) ihsâs eder (hissettirir) ve küçük küçük senedler, bir defter-i kebîrin (büyük bir defterin) bulunduğunu iş‘âr eder (bildirir) ve küçük kesretli (pek çok) teraşşuhâtlar (sızmalar), büyük bir su menbaını işmâm eder (hissettirir). Aynen öyle de: Küçük küçük cüzdanlar hükmünde, hem birer küçük Levh-i Mahfûz ma‘nâsında, hem büyük Levh-i Mahfûz’u (kader defterini) yazan kalemden teraşşuh eden (sızan) küçük küçük noktalar sûretinde olan benî-beşerin (insanoğlunun) kuvve-i hâfızaları, ağaçların meyveleri, meyvelerin çekirdekleri, tohumları elbette bir hâfıza-i kübrâyı (büyük bir hâfızayı), bir defter-i ekberi (en büyük defteri), bir Levh-i Mahfûz-ı A‘zam’ı ihsâs eder, iş‘âr eder ve isbât eder. Belki keskin akıllara gösterir.” (Zülfikār, 10. Söz, 7)

[558] Bir Hadîs-i Şerîfte Peygamber Efendimiz (ASM), Allah’ın velî kullarının kim oldukları hakkında şöyle buyurmuşlardır: “Onlar öyle kimselerdir ki, görüldükleri zaman Allah hatırlanır.” (Râzî, c. 9/17, 132)

“İnsan, müstakbelin ehvâli (geleceğin korkuları) ve mâzînin ahzânı (geçmişin hüzünleri) ile giriftâr olmuştur (tutulmuştur). Bu ikisi onu pek ciddî düşündürür. Başını mütemâdiyen (devamlı) döverler. İnsanı bu havf ve hüzünden (korku ve üzüntüden) kurtarıcı tek bir mededkâr (yardım edici) var. O da Kur’ân-ı Azîmü’ş-şândır. Eğer bütün hayvanâttan daha şakî (tâlihsiz), daha zelîl (aşağı), daha ahmak kalmamak istersen sükût et (sus)! Îmânın kulağıyla Kur’ân’ın beşâretini (müjdelerini) ve şu i‘lânlarını dinle! (Bakınız; 62, 63, 64. âyetler)” (Nûrun İlk Kapısı, 29)

Ayrıca velâyet yolu olan tarîkat hakkında, bakınız; (Mektûbât, 29. Mektûb, 294-308)

[559] “(Hiçbir) şerîke (ortağa) bir mahâl (yer), bir makam, bir imkân-ı zâtî yoktur (mümkün değildir) ve şerîkin vücûdu (varlığı) hakkında ne bir delil ve ne de bir delilden neş’et eden (meydana gelen) bir ihtimâl ve ne de bir emâre ve ne de kâinâtın hiçbir cihetinde şerîke bir yer yoktur. Bil‘akis hangi şeye, hangi cihete bakılırsa, tevhîd sikkesi (birlik mührü) görünüyor.” (Mesnevî-i Nûriye, Katre, 50)

70. Dünyada (az) bir faydalanmanın ardından, dönüşleri bizedir;[560] sonra da, inkâr etmekte olduklarından dolayı onlara (pek) şiddetli azâbı tattırırız.
71. (Habîbim, yâ Muhammed!) Onlara Nûh'un haberini oku! Hani, kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Eğer benim (aranızda) ikāmetim ve Allah'ın âyetlerini hatırlatmam size (gözünüze) büyüyorsa, o hâlde (bilin ki ben) Allah'a tevekkül etmişim. Artık (siz Allah'a şirk koştuğunuz) ortaklarınızla berâber işinizi toplayın (da ne yapacağınıza karar verin); sonra bu işiniz üzerinize dert olmasın; sonra bana yapacağınızı yapın ve bana hiç mühlet vermeyin!"
72. "Bununla berâber eğer yüz çevirirseniz, zâten (ben) sizden bir ücret istemedim ki! Benim ücretim ancak Allah'a âiddir[561] ve (ben) Müslümanlardan olmakla emrolundum!"
73. Buna rağmen onu yalanladılar; bunun üzerine onu ve onunla berâber gemide bulunanları kurtardık; onları (yeryüzünde) halîfeler kıldık; âyetlerimizi yalanlayanları ise suda boğduk. Artık bak o korkutulanların sonu nasıl oldu![562]
74. Sonra onun ardından nice peygamberleri kavimlerine gönderdik; derken onlara apaçık deliller getirdiler; fakat önceden yalanladıkları şeye (yine) îmân edecek değillerdi. İşte (biz), haddi aşanların kalblerini (küfürleri sebebiyle) böyle mühürleriz!
75. Sonra onların ardından Mûsâ ve Hârûn'u, mu'cizelerimizle Fir'avun'a ve (kavminin) ileri gelenlerine gönderdik; fakat (onlar) büyüklük tasladılar ve bir günahkârlar topluluğu oldular.
76. Nihâyet onlara tarafımızdan hak gelince: "Doğrusu bu apaçık bir sihirdir" dediler.
77. Mûsâ: "Size hak gelince, onun için böyle mi diyorsunuz? Bu bir sihir midir?Hâlbuki sihirbazlar kurtuluşa ermez!" dedi.
78. (Onlar) dediler ki: "(Sen) bize, atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyden bizi döndüresin de yeryüzünde saltanat sâdece ikinizin (kardeşin Hârûn ile senin) olsun diye mi geldin? Biz, ikinize de inanacak kimseler değiliz."
79. Fir'avun: "Bana bütün mahâretli sihirbazları getirin!" dedi.
80. Nihâyet sihirbazlar gelince, Mûsâ onlara: "Siz (sihir yapmak üzere) ne atacak kimseler iseniz, atın (da hünerinizi gösterin)!" dedi.
81. Bunun üzerine (onlar, iplerini ve değneklerini) atınca Mûsâ dedi ki: "Sizin getirdiğiniz şey sihirdir (bir göz boyamadır). Şübhesiz ki Allah, onu boşa çıkaracaktır. Çünki Allah, fesad çıkaranların işini düzeltmez."
82. "Ve günahkârlar istemese de Allah, sözleriyle (hükümleriyle) hakkı gerçekleştirecektir."
83. Buna rağmen Fir'avun'un ve ileri gelenlerinin, kendilerini fitneye (işkenceye) atmasından korktukları için Mûsâ'ya, kavminin (genç) bir tâifesinden başkası îmân etmedi. Çünki Fir'avun

---

[560] "Mülk Allah'ındır. Sende emâneten duruyor. O, emâneti ibkā edip (ebedîleştirip)senin için muhâfaza edecek. Sende kalırsa, meccânen zâil olur (boşu boşuna kaybolur) gider. Devâmı olmayan bir şeyde lezzet yoktur. Sen zâilsin (fânîsin). Dünya da zâildir. Halkın dünyası da zâildir. Kâinâtın şu şekl-i hâzırı da zâildir. Bunlar sâniye, dakîka, saat, gün gibi birbirini ta'kîben zevâle (fenâya) gidiyorlar. Âhirette seni kurtaracak bir eserin yoksa, fânî dünyaya bıraktığın eserlere de kıymet verme!" (Mesnevî-i Nûriye, Habbe, 114)

[561] "Neşr-i hak (hakka hizmet) için enbiyâya ittibâ' etmekle (peygamberlere tâbi' olmakla) mükellefiz. Kur'ân-ı Hakîm'de, hakkı neşredenler: اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَي اللهِ[Benim ücretim ancak Allah'a âiddir] اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَي اللهِdiyerek insanlardan istiğnâ (minnetsizlik) göstermişler." (Mektûbât, 2. Mektûb, 9)

"İlim ve dîni neşre (yaymaya) çalışan insanlar, mümkün olduğu kadar istiğnâ ve kanâatle hareket etmezse, hem ehl-i dalâletin (dinsizlerin) ittihâmına (suçlamasına) hedef olur, hem izzet-i ilmiyeyi (ilmin yüceliğini) muhâfaza edemez. Hem salâhat (dindarlık) ve neşr-i din (dîne hizmet) gibi umûr-ı uhreviyeye (âhiretle alâkalı işlere) mukābil hediyeleri almak, âhiret meyvelerini dünyada fânî (geçici) bir sûrette yemek demektir." (Mektûbât, Fihriste-i Mektûbât, 143)

[562] "Şirk (Allah'a ortak koşmak) ve küfür cinâyeti, kâinâtın bütün kemâlâtına (yüksek kıymetlerine) ve ulvî (yüce) hukuklarına ve kudsî hakîkatlerine bir tecâvüz olduğu cihetledirki, ehl-i şirk ve küfre karşı kâinât kızıyor, semâvât ve arz hiddet ediyor ve onların mahvı için anâsır (hava, su, toprak ve ateş unsurları) ittifâk edip, kavm-i Nûh ve Âd ve Semûd ve Fir'avun gibi ehl-i şirki boğuyor, gark ediyor." (Şuâ'lar, 2. Şuâ', 9)

yeryüzünde çok büyüklenen (bir zorba) idi. Ve doğrusu o, gerçekten (haddi aşarak) isrâf edenlerdendi.
84. Mûsâ ise dedi ki: "Ey kavmim! Eğer Allah'a îmân ettiyseniz ve eğer (O'na gerçekten teslîm olmuş) Müslümanlarsanız, o hâlde sâdece O'na tevekkül edin!"[563]
85. Bunun üzerine dediler ki: "(Biz,) ancak Allah'a tevekkül ettik. Rabbimiz! Bizi o zâlimler topluluğuna bir fitne kılma (onları bize musallat etme)!"
86. "Ve bizi rahmetinle o kâfirler gürûhundan kurtar!"
87. Mûsâ'ya ve kardeşine: "Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın, evlerinizi namazgâh yapın[564] ve namazı hakkıyla edâ edin! Ve (ey Mûsâ!) Mü'minleri (mükâfâtla) müjdele!" diye vahyettik.
88. Mûsâ şöyle dedi: "Rabbimiz! Şübhe yok ki sen, Fir'avun'a ve ileri gelenlerine dünya hayâtında ziynet (şa'şaa) ve mallar verdin. Rabbimiz! Senin yolundan saptırsınlar diye (mi bunlara mal mülk verdin)? Rabbimiz! (Artık) onların (o azılı kâfirlerin)mallarını yok et ve kalblerini şiddetle sık, öyle ki, elemli azâbı görünceye kadar îmân etmesinler! (Ehl-i îmâna yaptıklarının cezâsını görsünler!)"
89. (Allah, Mûsâ'ya ve duâsına iştirâk eden Hârûn'a hitâben:) "Şübhesiz ikinizin de duâsı (onların küfürde ısrarları sebebiyle) kabûl olunmuştur; artık istikāmette devâm edin ve sakın o (hakkı, hakîkati) bilmeyenlerin yoluna uymayın!" buyurdu.
90. Ve İsrâiloğullarını denizden geçirdik; Fir'avun ve askerleri de zulmetmek ve saldırmak için hemen onların arkalarına düştü. Nihâyet (deniz kapanarak) kendisini boğacağında (Fir'avun): "Gerçekten şuna inandım ki, İsrâiloğullarının kendisine îmân ettiğinden başka ilâh yoktur; ben de Müslümanlardanım!" dedi.
91. (Ona:) "Şimdi mi (îmân ediyorsun)? Hâlbuki daha önce gerçekten isyân etmiş ve fesad çıkaranlardan olmuştun!" (buyuruldu).
92. "(Ey Fir'avun!) Bugün artık senin (boğulan) cesedine necat (kurtuluş) vereceğiz (sâhile atacağız) ki arkandan gelenlere bir ibret olasın!"[565] Ve şübhesiz ki insanların çoğu, âyetlerimizden gerçekten gāfil kimselerdir.
93. And olsun ki İsrâiloğullarını güzel bir yurda (Mısır'a ve Şam'a) yerleştirdik ve onları temiz şeylerden rızıklandırdık. Kendilerine ilim (Tevrât) gelinceye kadar da ihtilâfta bulunmadılar. Muhakkak ki Rabbin, üzerinde ihtilâfa düşmekte oldukları şeyler hakkında kıyâmet günü aralarında hüküm verecektir.

---

[563] "Îman hem nûrdur, hem kuvvettir. Evet, hakîkî îmânı elde eden adam, kâinâta meydan okuyabilir ve îmânın kuvvetine göre hâdisâtın (hâdiselerin) tazyîkātından (sıkıntılarından) kurtulabilir. تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ[Allah'a tevekkül ettim] der, sefîne-i hayatta (hayat gemisinde) kemâl-i emniyetle (tam bir emniyet içinde) hâdisâtın dağlarvârî (dağlar gibi) dalgaları içinde seyrân eder (gezer). Bütün ağırlıklarını Kadîr-i Mutlak'ın yed-i kudretine (her şeye gücü yeten Allah'ın kudretine) emânet eder, rahatla dünyadan geçer, berzahta (kabir âleminde) istirâhat eder. Sonra saâdet-i ebediyeye girmek için Cennete uçabilir. Yoksa tevekkül etmezse (işlerinde Allah'ı kendine vekil kılmazsa), dünyanın ağırlıkları uçmasına değil, belki esfel-i sâfilîne (aşağıların aşağısına) çeker." (Sözler, 23. Söz, 104)

[564] Hz. Mûsâ (AS), İlâhî vahyi teblîğ ile Fir'avun'u hak yoluna da'vet ettikten sonra Fir'avun, İsrâiloğullarının mescidlerini yıktırdı ve onları namazdan men' etti. Bunun üzerine, nerede ve nasıl namaz kıldıklarının anlaşılmaması için, evlerinde namaz kılmalarına müsâadeedilmişti. (Celâleyn Şerhi, c. 3, 390)

[565] " فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ(Âyette,) gark olan (boğulan) Fir'avun'a der: 'Bugün senin gark olan cesedine necat vereceğim!' ünvânıyla, umum fir'avunların tenâsüh (ölümden sonra rûhun tekrar dünyaya gelmesi) fikrine binâen cenâzelerini mumyalamakla, mâzîden (geçmişten) alıp müstakbeldeki ensâl-i âtiyenin (gelecek nesillerin) temâşagâhına (seyir yerine) göndermek olan mevt-âlûd (ölümle karışık), ibretnümâ (ibretli) bir düstûr-ı hayâtiyelerini ifâde etmekle berâber, şu asr-ı âhirde (son asırda) o gark olan Fir'avun'un aynı cesedi olarak keşfolunan bir beden, o mahall-i gark denizinden (boğulduğu denizden) sâhile atıldığı gibi, zamânın denizinden asırların mevceleri (dalgaları) üstünde şu asır sâhiline atılacağını, mu'cizâne (mu'cize olarak) bir işâret-i gaybiye (gaybdan haber veren bir işâreti, âyet) ifâde eder." (Zülfikār, 25. Söz, 32-33)

94. (Ey Resûlüm!) Artık sana indirdiğimiz şeylerde (bu anlattığımız kıssalarda) şübhede isen, o hâlde senden önce Kitâb'ı (Tevrât'ı) okuyanlara sor! And olsun ki sana Rabbinden hak gelmiştir; öyle ise sakın şübhe edenlerden olma![566]
95. Ve sakın Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan olma; yoksa hüsrâna uğrayanlardan olursun!
96,97. Muhakkak ki üzerlerine Rabbinin (azab) sözü (hükmü) hak olanlar, kendilerine bütün âyetler gelmiş olsa bile, o (pek) elemli azâbı görünceye kadar (isyanları sebebiyle) îmân etmezler.[567]
98. Buna rağmen (helâk ettiklerimizden, azâbımız kendine gelmeden önce) îmân edip de îmânı kendine fayda veren bir şehir (halkı daha) olsaydı ya! Ancak Yûnus'un kavmi müstesnâ.[568] (Onlar) îmân edince, kendilerinden dünya hayâtındaki rezillik azâbını açıverdik (onlardan kaldırdık) ve kendilerini bir zamâna kadar (dünya ni'metlerinden) faydalandırdık.
99. Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzünde kim varsa, onların hepsi birlikte elbette îmân ederdi. Öyle ise sen mi insanları mü'min kimseler olsunlar diye zorlayacaksın?
100. Hâlbuki Allah'ın izni olmadan hiçbir kimsenin îmân etmesi mümkün değildir.[569] (Fakat O, irâdesini îmâna sarf eden kullarını hidâyete muvaffak kılar.) Azâbı ise, akıllarını kullanmayan (îmânsız)lara verir.
101. De ki: "Göklerde ve yerde neler var, bakın!" Fakat o deliller ve korkutmalar, îmân etmeyecek bir kavme fayda vermez.
102. Yoksa (onlar) ille de kendilerinden önce gelip geçen (ümmet)lerin (başlarına gelen) günlerinin benzerini mi bekliyorlar? De ki: "Öyleyse (azâbı) bekleyin, doğrusu ben de sizinle berâber (azâbınızın nasıl olacağını) bekleyenlerdenim."
103. Sonra peygamberlerimizi ve îmân edenleri kurtarırız. İşte böyle, mü'minleri kurtarmak üzerimize bir haktır.
104. De ki: "Ey insanlar! Eğer benim dînimden bir şübhe içinde iseniz, artık (bilin ki, ben sizin) Allah'dan başka tapmakta olduklarınıza tapmam; fakat sizin canınızı alacak olan Allah'a ibâdet ederim! Çünki (ben) mü'minlerden olmakla emrolundum!"[570]
105. "Ve (ben): 'Hakka yönelmiş olarak yüzünü (hak) dîne doğrult! Ve sakınmüşriklerden olma!' (diye emrolundum)."
106. "Hem 'Allah'ı bırakıp, sana ne fayda verecek ne de zararı dokunacak şeylere yalvarma! Artık (böyle) yaparsan, o takdirde muhakkak sen, zâlimlerden olursun!' (diye bana emredildi)."

---

[566] Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm bu emre karşı: "Ne şübhe ederim, ne de sorarım!" buyurmuştur. (Celâleyn Şerhi, c. 3, 398)

[567] "Küfür üzerine ölen bir kâfir, ebedî bir ömür ile yaşayacak olursa, o gayr-ı mütenâhî (sonsuz) ömrünü behemehâl (her hâl ü kârda) küfür ile geçireceği şübhesizdir. Çünki kâfirin cevher-i rûhu bozulmuştur." (İşârâtü'l-İ'câz, 74)

[568] Yûnus (AS), kavmi olan Ninova halkının îmân etmemesi üzerine kendilerine üç gün sonra İlâhî azâbın geleceğini söyleyerek aralarından ayrıldı. Nihâyet kavmi, azâbın alâmetlerini gördüklerinde pişmân olup tevbe ettiler. Ümidsizlik hâlindeki samîmiyetle yaptıkları bu tevbeleri Allah tarafından kabûl edilerek, üzerlerine gölgesi düşen azab, onlardan geri çevrildi. (Beyzâvî, c. 1, 447)

[569] "Îmân, Sa'd-ı Taftazânî'nin tefsîrine göre: 'Cenâb-ı Hakk'ın istediği kulunun kalbine, cüz'-i ihtiyârının sarfından (kulun cüz'î irâdesini kullanmasından) sonra ilkā ettiği (bıraktığı) bir nûrdur' denilmiştir. Öyle ise îmân, Şems-i Ezelî'den (ezelî olan Allah'dan) vicdân-ı beşere (insanın vicdânına) ihsân edilen bir nûr ve bir şuâ' (ışık)dır ki, vicdânın içyüzünü tamâmıyla ışıklandırır." (İşârâtü'l-İ'câz, 37)

[570] "(Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm) îmanda öyle fevkalâde bir kuvvet ve hârika bir yakîn (kat'î inanç) ve mu'cizâne bir inkişaf ve cihânı ışıklandıran bir ulvî i'tikâd (yüce bir îman) taşımış ki, o zamânın hükümrânı olan bütün efkârı ve akîdeleri (hâkim düşünce ve inançları) ve hükemânın (filozofların) hikmetleri ve ruhânî reislerin ilimleri ona muârız ve muhâlif (karşı) ve münkir (inkâr edici) oldukları hâlde, O'nun ne yakînine, ne i'tikâdına, ne i'timâdına, ne itmi'nânına (kararlılığına) hiçbir şübhe, hiçbir tereddüd, hiçbir zaaf, hiçbir vesvese vermemesive ma'neviyâtta ve merâtib-i îmâniyede (îmânî mertebelerde) terakkî eden (yükselen) başta Sahâbeler, bütün ehl-i velâyet (evliyâlar) onun her vakit mertebe-i îmânından feyiz almaları ve onu en yüksek derecede bulmaları bil-bedâhe (açıkça) gösterir ki, îmânı dahi emsâlsizdir." (Şuâ'lar, 7, Şuâ', 120)

107. Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, artık onu O'ndan başka açacak (kaldıracak) olan kimse yoktur! Eğer sana bir hayır dilerse, O'nun ihsânını geri çevirecek kimse de yoktur![571] (O,) bunu (bu ihsânını) kullarından dilediğine ulaştırır. Çünki O, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
108. De ki: "Ey insanlar! Gerçekten size Rabbinizden hak gelmiştir. Artık kim hidâyete ererse, o takdirde ancak kendisi için hidâyete ermiş olur. Kim de dalâlete düşerse, artık ancak kendi aleyhine dalâlete düşmüş olur. Ben sizin üzerinize (ille de îmân etmeniz için) vekil değilim!"
109. (Habîbim, yâ Muhammed!) Sana vahyolunana tâbi' ol ve Allah hüküm verinceye kadar sabret! Çünki O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.

## HÛD (AS) Sûresi

1. Elif, Lâm, Râ.[572] (Bu,) Hakîm (her işi hikmetli olan), Habîr (her şeyden haberdâr olan Allah) tarafından âyetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir Kitab'dır.
2. Tâ ki Allah'dan başkasına ibâdet etmeyesiniz! (Ey Resûlüm! De ki:) "Şübhesiz ki ben, size O'nun tarafından (gönderilmiş) bir korkutucu ve bir müjdeleyiciyim."
3. "Ve Rabbinizden mağfiret dileyesiniz, sonra O'na tevbe edesiniz ki, sizi (dünyada) belirli bir vakte kadar güzel bir ni'metle faydalandırsın ve (âhirette) her fazîlet sâhibine mükâfâtını versin! Eğer yüz çevirirseniz, artık şübhesiz ki ben, sizin üzerinize (dehşeti)büyük bir günün azâbından korkarım!"
4. "Dönüşünüz ancak Allah'adır. O ise, her şeye hakkıyla gücü yetendir."[573]
5. Dikkat edin! Şübhesiz ki onlar, ondan (o peygamberden kendilerini) gizlemek için göğüslerini bükerler. Bilesiniz, (onlar) elbiselerine bürünecekleri zaman dahi (Allah), onlar neyi gizlerler ve neyi açıklarlarsa bilir. Çünki O, sînelerin içinde olanı hakkıyla bilendir.
6. Yeryüzünde kımıldanan hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allah'a âid olmasın![574] (Allah) onun kaldığı yeri ve emânet bırakıldığı yeri bilir. Hepsi, apaçık bir kitabda (Levh-i Mahfûz'da yazılı)dır.

---

[571] "Allah birdir. Başka şeylere mürâcaat edip yorulma! Onlara tezellül edip (alçalıp) minnet çekme! Onlara temelluk edip (yaltaklanıp) boyun eğme! Onların arkasına düşüp zahmet çekme! Onlardan korkup titreme! Çünki Sultân-ı Kâinât birdir; her şeyin anahtarı O'nun yanında, her şeyin dizgini O'nun elindedir. Her şey O'nun emriyle hâlledilir. O'nu bulsan, her matlûbunu (isteğini) buldun; hadsiz minnetlerden, korkulardan kurtuldun!" (Asâ-yı Mûsâ, 10. Hüccet-i Îmâniye, 185)

[572] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)
" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ اَلْاَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامُ[Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 29)
[573] "(Cenâb-ı Hakk) her şeye kadîrdir. Hiçbir şey O'na ağır gelmez. Hiçbir şey dâire-i kudretinden hâriç olamaz! Kudretine nisbeten, zerreler yıldızlar birdir. Küllî, cüz'î (büyük, küçük) kadar kolaydır. Cüz' (parça), küll (bütün) kadar kıymetlidir. En büyük, en küçük kadar kudretine nisbeten rahattır. Küçük, büyük kadar san'atlıdır, belki san'atça küçük, büyükten daha büyüktür. Bütün mâzîdeki (geçmişteki) acâib-i kudreti olan vukûât (meydana gelenler) şehâdet eder ki; o Kadîr-i Mutlak (sonsuz kudret sâhibi olan Allah),bütün istikbâldeki (gelecekteki) acâib-i imkânâta (olabilecek şeylere) muktedirdir. Dünü getiren, yarını getirdiği gibi; mâzîyi îcâd eden (yaratan) o Zât-ı Kadîr, istikbâli dahi îcâd eder. Dünyayı yapan o Sâni'-i Hakîm, âhireti de yapar." (Mektûbât, 20. Mektûb, 67-68)
[574] "وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ اِلَّا عَلَي اللهِ رِزْقُهَا[Yeryüzünde kımıldanan hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allah'a âid olmasın!] âyet-i kerîmesiyle, rızık taahhüd-i Rabbânî (Allah'ın taahhüdü) altına alınmıştır. Fakat rızık iki kısımdır. Birisi hakîkî rızıktır, diğeri mecâzî (hakîkî olmayan) rızıktır. Yani biri zarûrî rızıktır, diğeri gayr-ı zarûrî (zarûrî olmayan) rızıktır. Âyet ile taahhüd altına alınan, zarûrî olan rızıktır. Evet, hayâtı muhâfaza edecek kadar gıdâ veriliyor. Cisim ve

7. Ve amelce hanginiz daha güzeldir diye sizi imtihân etmek için, gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur;[575] arşı ise (daha önce) su üstünde idi.[576] (Ey Resûlüm!) Celâlim hakkı için, "Muhakkak siz öldükten sonra diriltilecek olan kimselersiniz!" desen, inkâr edenler mutlakā: "Bu, apaçık bir sihirden başka bir şey değildir!" der.
8. Ve and olsun ki onlardan azâbı sayılı bir müddete kadar ertelesek, mutlakā: "Ona (o azâbın gelmesine) mâni' olan nedir?" derler. Dikkat edin! (O azab) onlara geleceği gün, kendilerinden geri çevrilecek değildir ve kendisiyle alay etmekte oldukları (azab), onları kuşatmış olacaktır.
9. Şübhesiz ki, insana tarafımızdan bir rahmet tattırsak da, sonra bunu ondan çekip alsak; doğrusu o, gerçekten çok ümidsiz, çok nankör olur.
10. Hem muhakkak ki, kendisine dokunan bir zarardan sonra ona (o insana) bir ni'met tattırsak, mutlakā: "Kötülükler benden gitti" der. Çünki o gerçekten çok şımarık, çok böbürlenen kimsedir.
11. Ancak sabredip, sâlih ameller işleyenler müstesnâ. İşte onlar için bir bağışlanma ve (pek) büyük bir mükâfât vardır.
12. (Habîbim, yâ Muhammed!) Şimdi sen (müşriklerin): "Ona bir hazîne indirilmeli veya berâberinde bir melek gelmeli değil miydi?" demeleri yüzünden, olur ki, sana vahyolunanın bir kısmını (kabûl etmezler diye anlatmayı) terk edici olursun. Hem bundan dolayı göğsün daralacak olur. Sen ancak bir korkutucusun. Allah ise, her şeye vekîldir.
13. Yoksa: "Onu (o Kur'ân'ı, kendisi) uydurdu" mu diyorlar? (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: "Eğer (iddiânızda doğru kimseler iseniz, o takdirde onun benzeri uydurulmuş on sûre getirin! (Yardım için) Allah'dan başka gücünüzün yettiklerini de çağırın!"[577]
14. (Ve, de ki:) "Buna rağmen (o yardıma çağırdıklarınız da) size cevab vermedilerse (ki veremeyecekler), o hâlde bilin ki, (o Kur'ân) ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir ve O'ndan başka ilâh yoktur. Artık siz Müslüman kimseler (oluyor) musunuz?"
15. Kim dünya hayâtını ve ziynetini isterse, onlara orada (dünyada) amellerinin karşılığını tam olarak veririz ve onlara orada bir eksiklik yapılmaz.
16. İşte onlar öyle kimselerdir ki, âhirette onlar için ateşten başka bir şey yoktur. (Dünyada özene bezene) yaptıkları şeyler, orada (âhirette) boşa gitmiştir ve yapmakta oldukları şeyler bâtıldır.
17. Şimdi (dünya hayâtını isteyen bir kimse, hiç Resûlümüz olan) şu kimse (gibi) olur mu ki (o), Rabbinden apaçık bir delil (olan Kur'ân) üzere bulunur. Ki kendisine (o Kur'ân'ı) O'ndan (Rabbinden) bir şâhid (olan Cebrâîl) okuyor. Ondan (o Kur'ân'dan) önce de bir rehber ve bir

---

bedenin semizliği ve zayıflığı, rızkın çokluğuna ve azlığına bakmaz. Denizin balıkları ile karanın patlıcanları buna şâhiddir. Mecâzî olan rızık ise âyetin taahhüdü altında değildir. Ancak sa'y ve kesbe (çalışma ve kazanmaya) bağlıdır." (Mesnevî-i Nûriye, Katre, 61)

[575] Altı günde yaratmaya dâir bakınız; (Araf Suresi 54. ayetinin birinci haşiyesi)

[576] "Manzûme-i şemsiye (güneş sistemi) ile arz (dünya) dest-i kudretin (Allah'ın kudretinin) madde-i esîriyeden (maddenin en küçük parçası olan esir maddesinden) yoğurmuş olduğu bir hamur şeklinde imiş. Madde-i esîriye, mevcûdâta nazaran (varlıklara nisbetle) akıcı bir su gibi mevcûdâtın aralarına nüfûz eden (işleyen) bir maddedir. وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ[Arşı ise (daha önce) su üstünde idi] âyeti şu madde-i esîriyeye işârettir ki, Cenâb-ıHakk'ın arşı (Arş-ı A'zamı) su hükmünde olan şu esir maddesi üzerinde imiş. Esir maddesi yaratıldıktan sonra, Sâni'in (her şeyi san'atla yaratan Allah'ın) ilk îcadlarının tecellîsine (görünmesine) merkez olmuştur." (İşârâtü'l- İ'câz, 238)

[577] "(Âyet-i kerîme diyor:) 'Kur'ân'ın mecmûuna (tamâmına) olmasın da, yalnız on sûresinin nazîrini (benzerini) getiriniz! Haydi on sûresine mukābil (karşılık) hakîkî doğru olarak bir nazîre getiremiyorsunuz; haydi hikâyelerden, asılsız kıssalardan terkîb ediniz! Yalnız nazmına ve belâğatına (ifâdesindeki güzelliğe) nazîre olsun getiriniz! (...) Yoksa din, can, mal, ıyâlleriniz (âileleriniz), dünyada da âhirette de tehlikeye düşecektir!' (...)

İşte hiçbir âkıl (akıl sâhibi), husûsan o zamanda Cezîretü'l-Arab'daki (Arab yarımadasındaki) adamlar, husûsan Kureyşîler gibi zekî adamlar, bir tek edîbleri (edebiyatçıları), Kur'ân'ın bir tek sûresine nazîre yapıp, Kur'ân'ın hücûmundan kurtulmasını te'mîn ederek, kısa ve kolay yolu terk edip, can, mal, ıyâlini tehlikeye atıp, en müşkilâtlı yola sülûk eder (gider) mi? Elhâsıl, meşhur Câhız'ın dediği gibi: 'Muâraza-i bil-hurûf (harflerle karşı koyma) mümkün olmadı, muhârebe-i bi's-suyûfa (kılıçla savaşmaya) mecbûr oldular!' " (Zülfikār, 19. Mektûb, 85-86)

rahmet olarak Mûsâ'nın Kitâb'ı (olan Tevrât) vardır. İşte bunlar, ona (Kur'ân'a) îmân ederler. (Muhtelif) topluluklardan kim onu inkâr ederse, artık ateş onun va'd edilen yeridir. Öyle ise ondan (Kur'ândan) bir şübhe içinde olma! Şübhesiz ki o, Rabbinden (gelen) haktır; fakat insanların çoğu îmân etmezler.
18. Hem Allah'a yalan söyleyerek iftirâ edenden daha zâlim kim olabilir? İşte onlar (kıyâmet günü) Rablerine arz olunacaklar ve (kendileri aleyhine) şâhidler (olarak melekler, peygamberler ve kendi uzuvları da): "İşte Rablerine karşı yalan söyleyenler bunlardır!" diyecek. Dikkat edin! Allah'ın lâ'neti o zâlimlerin üzerinedir!
19. Onlar ki, (insanları) Allah yolundan men' ederler ve ona (o yola) eğrilik(bulmak) isterler.[578] Ve onlar, âhireti inkâr edenlerin ta kendileridir.
20. İşte onlar yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakıcı kimseler değillerdir ve onların Allah'dan başka, (kendilerini kurtarabilecek) hiçbir dostları yoktur. (Âhirette) onlara azab kat kat artırılır. Çünki (kendilerine anlatılan hakîkatleri) ne (tahammül ederek) dinleyebiliyorlardı, ne de görebiliyorlardı.
21. İşte onlar kendilerini hüsrâna uğratanlardır ve uydurmakta oldukları şeyler (o hesab günü) kendilerinden uzaklaşmıştır.
22. Hiç şübhesiz, doğrusu onlar, âhirette en fazla hüsrâna uğrayanlardır.
23. Muhakkak îmân edip sâlih ameller işleyenler ve Rablerine gönülden boyun eğenler var ya, işte onlar Cennet ehlidirler. Onlar orada ebedî olarak kalıcıdırlar.[579]
24. Bu iki zümrenin (mü'minlerle kâfirlerin) hâli, kör ve sağır ile gören ve işiten kimseler gibidir. Hiç bunlar misâlce birbirine eşit olurlar mı? Artık ibret almaz mısınız?
25,26. And olsun ki (biz), Nûh'u kavmine (peygamber olarak) gönderdik. (Onlara dedi ki:) "Şübhesiz ben, sizin için Allah'dan başkasına ibâdet etmeyesiniz diye (gönderilmiş) apaçık bir korkutucuyum. Doğrusu ben, sizin üzerinize (pek) elemli bir günün azâbından korkuyorum."[580]
27. Bunun üzerine kavminden inkâr edenlerin ileri gelenleri dediler ki: "(Biz) seni ancak bizim gibi bir insan olarak görüyoruz ve sana basit görüşlü aşağı (tabakada) olanlarımızdan başkasının tâbi' olduğunu görmüyoruz. Bize karşı bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz; bil'akis sizi yalancı kimseler zannediyoruz."
28. (Nûh) dedi ki: "Ey kavmim! Söyleyin bakalım; ya (ben) Rabbimden apaçıkbir delîl üzerinde isem ve (O), bana kendi katından bir rahmet vermiş de, (o rahmet) size gizli bırakılmış ise? Siz onu istemeyen kimseler olduğunuz hâlde, (biz) sizi ona zorlayacak mıyız?"

---

[578] "Kâinâtı idâre eden İlâhî kânunların şuâ'larını (ışıklarını) ve insan âlemindeki o hakāikın (hakîkatlerin) düsturlarını süflî hevesâtlarına (alçak heveslerine) ve müştehiyâtlarına (nefsî isteklerine) müsâid görmediklerinden, hâşâ sümme hâşâ (aslâ, öyle değil!), o İlâhîkānunlarda ve düsturlarda eğrilik, yanlış ve noksan bulmak istiyorlar." (Sikke-i Tasdîk-ı Gaybî, 1. Şuâ', 89)

[579] "Lezzetin hakîkî lezzet olması, ancak zevâl görmeyerek (sona ermeyerek) devâm eden lezzetlerdir. Zîrâ, elemin zevâli lezzet olduğu gibi, lezzetin de zevâli elemdir, hattâ zevâlin tasavvuru (düşünmesi) bile elemdir. Evet, bütün mecâzî (İlâhî olmayan) aşkların âh u enînleri (âh edip inlemeleri), feryâd ü figanları (bağırıp ağlamaları), bu kısım elemdendir ve onların bütün dîvanlarında (şiirlerinde) yaptıkları ağlamaları, vâveylâları (feryadları), hep mahbublarının (sevdiklerinin) firâk (ayrılık) ve zevâllerini tasavvur etmelerinden neş'et eden (meydana gelen) elemdendir. Evet, pek çok muvakkat (geçici) lezzetler vardır ki, zevâlleri dâimî elemleri intâc ettiği (netîce verdiği) gibi, çok elemlerin de zevâli, leziz lezzetlere bâis (sebeb) olur. Lezzet ve ni'met ise, devâm etmek şartıyla lezzet ve ni'met sayılabilir." (İşârâtü'l-İ'câz, 198-199)

[580] "Mâdem böyle bir ulûhiyet (Allah'ın tek İlâh oluşu) hakîkati var, elbette iştirâki (ortaklığı) kabûl edemez. Çünki ulûhiyete karşı, yani ma'bûdiyete (ibâdet edilmeye lâyık oluşa) karşı şükür ve ibâdetle mukābele edenler, kâinât ağacının en nihâyetlerinde bulunan zîşuûr (şuûrlu) meyveleridir ve başkaların o zîşuûrları memnûn ve minnetdâr edip, yüzlerini kendilerine çevirmesi ve görünmediğinden, çabuk unutturulabilen hakîkî ma'budlarını (ilâhlarını) onlara unutturması, ulûhiyetin mâhiyetine (ma'nâsına) ve kudsî maksadlarına öyle bir zıddiyettir (zıdlıktır) ki, ulûhiyet hakîkati hiçbir cihetle müsâade etmez. Kur'ân'ın çok tekrârile ve şiddetle şirki (Allah'a ortak koşmayı) red ve müşrikleri Cehennem ile tehdîd etmesi, bu cihettendir." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 138)

29. “Ey kavmim! Buna (bu yaptığım teblîğe) karşı sizden bir mal istemiyorum. Benim ücretim ancak Allah’a âiddir[581] ve ben îmân edenleri kovucu da değilim. Şübhesiz ki onlar, Rablerine kavuşacak kimselerdir; fakat ben, sizi câhillik etmekte olan bir kavim olarak görüyorum.”
30. “Ey kavmim! Eğer onları kovarsam, Allah’(dan gelecek azâb)a karşı bana kim yardım eder? Artık hiç ibret almaz mısınız?”
31. “Ve (ben) size: ‘Allah’ın hazîneleri yanımdadır’ demiyorum; hem gaybı (ben de) bilmem; ‘Ben şübhesiz bir meleğim’ de demiyorum; sizin gözlerinizin hor gördüğü kimseler için: ‘Allah onlara aslâ bir hayır vermeyecek’ de demem! Allah, onların içlerinde olanı en iyi bilendir. (Eğer o mü’minleri kovar ve böyle dersem) o takdirde doğrusu ben mutlakā zâlimlerden olurum!”
32. Dediler ki: “Ey Nûh! Gerçekten bizimle mücâdele ettin, öyle ki bizimle mücâdelede çok ileri gittin; eğer (iddiânda) doğru kimselerden isen, haydi tehdîd etmekte olduğun (azâb)ı bize getir!”
33. (Nûh) dedi ki: “Onu size, eğer dilerse ancak Allah getirir ve siz (Allah’ı) âciz bırakıcı kimseler değilsiniz.”
34. “Eğer Allah sizi dalâlete atmayı diliyorsa, (ben) size nasîhat etmek istesem de nasîhatim size fayda vermez. Rabbiniz O’dur ve ancak O’na döndürüleceksiniz.”
35. (Habîbim, yâ Muhammed!) Yoksa: “Onu (o Kur’ân’ı, kendisi) uydurdu” mu diyorlar?[582] De ki: “Eğer onu uydurduysam, artık günâhım banadır; fakat ben sizin işlemekte olduğunuz günahlardan uzağım!”
36. Nûh’a da şübhesiz şöyle vahyolundu: “Kavminden, gerçekten îmân etmişolanlardan başka kimse aslâ îmân etmeyecek; öyle ise onların yapmakta olduklarından dolayı üzülme!”
37. “Bizim nezâretimiz altında ve vahyimiz ile gemiyi yap ve zulmedenler(in bağışlanmaları) hakkında bana (bir şey) söyleme (onlar için yalvarma)! Çünki onlar (pek yakında) suda boğulmuş (olacak) kimselerdir.”
38. (Nûh) gemiyi yapıyor; kavminden bir gürûh da yanından geçtikçe onunla alay ediyorlardı. (Nûh) dedi ki: “Eğer (siz) bizimle eğleniyorsanız, sonunda şübhesiz biz de (Allah’ın azâbı geldiği vakit) sizinle, bu alay etmekte olduğunuz gibi alay edeceğiz.”

---

[581] “Neşr-i hak (hakka hizmet) için enbiyâya ittibâ‘ etmekle (peygamberlere tâbi‘ olmakla) mükellefiz. Kur’ân-ı Hakîm’de, hakkı neşredenler: اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَي اللهِ [Benim ücretim ancak Allah’a âiddir] اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَي اللهِdiyerek insanlardan istiğnâ (minnetsizlik) göstermişler.” (Mektûbât, 2. Mektûb, 9)

“İlim ve dîni neşre (yaymaya) çalışan insanlar, mümkün olduğu kadar istiğnâ ve kanâatle hareket etmezse, hem ehl-i dalâletin (dinsizlerin) ittihâmına (suçlamasına) hedef olur, hem izzet-i ilmiyeyi (ilmin yüceliğini) muhâfaza edemez. Hem salâhat (dindarlık) ve neşr-i din (dîne hizmet) gibi umûr-ı uhreviyeye (âhiretle alâkalı işlere) mukābil hediyeleri almak, âhiret meyvelerini dünyada fânî (geçici) bir sûrette yemek demektir.” (Mektûbât, Fihriste-i Mektûbât, 143)

[582] “Kur’ân’ı, beşer kelâmı (insan sözü) farz etmek: Lâzım gelir ki, âsârıyla (eserleriyle), te’sîrâtıyla (te’sirleriyle), netâiciyle (netîceleriyle) âlem-i insâniyetin bilmüşâhede (herkesin şâhid olmasıyla) en ruhlu ve hayat-feşân (hayat veren), en hakîkatli ve saâdet-resân (saâdet veren), en cem‘iyetli (hakîkatleri zengin) ve mu‘ciz-beyân (ifâdesi mu‘cize) ve âlî (yüksek) meziyetleriyle yaldızlı bu Furkān’ın (hak ile bâtılı ayıran Kur’ân’ın) gizli hakîkati, hâşâ, muâvenetsiz (kimseden yardım almayan), ilimsiz bir tek insanın sahtekâr, âdî (basit) fikrinin tasnîâtı (sun‘î eseri) olsun ve yakında onu temâşâ (seyr) eden ve merak ile dikkat eden büyük zekâlar, ulvî (yüksek) dehâlar ondan hiçbir zaman hiçbir cihette sahtekârlık ve tasannu‘ (sun‘îlik) eserini görmesin! Dâimâ ciddiyeti, samîmiyeti, ihlâsı bulsun!

Bu ise, yüz derece muhâl (imkânsız) olmakla berâber, bütün ahvâliyle (hâlleriyle), akvâliyle (sözleriyle), harekâtıyla bütün hayâtında emâneti (güvenilirliği), îmânı, emniyeti, ihlâsı, ciddiyeti, istikāmeti (doğruluğu) gösteren ve ders veren ve sıddîkînleri (dosdoğru evliyâları) yetiştiren, en yüksek, en parlak, en âlî haslet (yüksek ahlâk) telakkî edilen ve kabûl edilen bir Zât’ı (Hz. Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm’ı), en emniyetsiz, en îmansız,en ihlâssız, en i‘tikadsız (inançsız) farz etmekle, muzâaf (iki katlı) bir muhâli vâki‘ (imkânsız bir şeyi olur) görmek gibi, şeytanı dahi utandıracak bir hezeyân-ı küfrîdir (küfürden gelen bir saçmalamadır).” (Mektûbât, 26. Mektûb, 113-114)

39. “Artık kendisini (dünyada) rezîl edecek azâbın kime geleceğini ve (âhirette) devamlı bir azâbın kimin başına ineceğini ileride bileceksiniz!”
40. Nihâyet emrimiz gelip de fırın kaynadığı[583] (iş kızışıp, sular kabarmak üzere olduğu) zaman, (Nûh’a) buyurduk ki: “(Canlıların) her birinden (erkek ve dişi olmak üzere) ikişer eş ile (sana îmân etmediklerinden, boğulacaklarına dâir) aleyhinde söz geçmiş olanlar (bir oğlun ile diğer zevcen) dışında âileni ve îmân edenleri ona (gemiye) yükle!” Zâten onunla berâber ancak pek az kimse îmân etmişti.
41. (Nûh) dedi ki: “Ona binin; onun akıp gitmesi de durması da Allah’ın ismiyledir. Şübhesiz ki Rabbim, elbette Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.”
42. Ve o (gemi, sular her tarafı istîlâ ettiğinde) onlarla birlikte dağlar gibi dalga(lar) içinde akıp gidiyordu. Nûh, (kendilerinden) ayrı bir yerde bulunan oğluna (îmân eder ümîdiyle): “Ey oğulcuğum! Bizimle berâber (sen de) bin, kâfirlerle berâber olma!” diye seslendi.
43. (Oğlu yine de îmân etmekten kaçınarak:) “Beni sudan muhâfaza edecek bir dağa sığınacağım” dedi. (Nûh:) “Bugün (Allah’ın) merhamet ettiği kimse müstesnâ, Allah’ın emrinden (azâbından) koruyucu kimse yoktur!” dedi. Ve aralarına dalga girdi de (artık o) boğulanlardan oldu.
44. Nihâyet (vakti geldiğinde): “Ey yer! Suyunu yut! Ve ey gök! (Sen de yağmurunu) tut!” denildi. Su çekildi, iş bitirildi, (gemi) Cûdî (dağının) üzerine oturdu[584] ve: “(Allah’ın rahmetinden uzak olan) zâlimler topluluğu helâk olsun!” denildi.
45. Nûh ise, Rabbine nidâ (duâ) edip dedi ki: “Rabbim! Şübhesiz ki oğlum benim âilemdendir (sen bana âilemin kurtulacağını va‘d etmiştin); muhakkak ki senin va‘din haktır ve sen hükmedenlerin en hâkimisin!”
46. (Allah) buyurdu ki: “Ey Nûh! Şübhesiz o, senin âilenden değildir! Çünki o(nun yaptığı), sâlih olmayan bir ameldir. Öyleyse hakkında bilgi sâhibi olmadığın bir şeyi benden isteme! Muhakkak ki ben seni câhillerden olmaktan sakındırırım!”
47. (Nûh) dedi ki: “Rabbim! Doğrusu ben, hakkında bilgi sâhibi olmadığım bir şeyi senden istemekten sana sığınırım. Eğer bana mağfiret etmez ve bana merhamet etmezsen, hüsrâna uğrayanlardan olurum.”
48. (Tarafımızdan) buyuruldu ki: “Ey Nûh! Sana ve berâberindekilerden (çoğalarak tüm dünyaya yayılacak) olan ümmetlere bizden selâm ve bereketlerle (gemiden) in! (Onlardan ileride) öyle ümmetler de olacaktır ki, kendilerini yakında (dünyada) faydalandıracağız, sonra (inkâr etmelerinden dolayı) bizden onlara (yine pek) elemli bir azab dokunacaktır.”
49. (Habîbim, yâ Muhammed!) Bunlar gayb haberlerindendir ki, onları sana vahyediyoruz. Bundan önce onları ne sen biliyordun, ne de kavmin![585] Öyle ise sabret! Şübhesiz ki âkıbet (sonunda asıl kazanç) takvâ sâhiblerinindir.

---

[583] Rivâyete göre, sular ilk önce Hz. Nûh (AS)’a âid olan bir tandırdan kaynamaya başlamış ve bu işâreti alan Nûh (AS) eşyâları gemiye yüklemişti. (Râzî, c. 9/17, 234)

[584] “Nasıl, bir harb-i umûmîde bir kumandan zaferden sonra, ateş eden bir ordusuna: ‘Ateş kes!’ ve hücûm eden diğer bir ordusuna: ‘Dur!’ der, emreder. O anda ateş kesilir, hücum durur. (...) Aynen öyle de, Pâdişâh-ı bî-misâl (o eşsiz Sultan), kavm-i Nûh’un mahvı için semâvât ve arza emir vermiş. Vazîfelerini yaptıktan sonra fermân ediyor: ‘Ey Arz! Suyunu yut! Ey semâ! Dur, işin bitti! Su çekildi. Dağın başında me’mûr-ı İlâhînin çadır vazîfesini gören gemisi kuruldu. Zâlimler cezâlarını buldular.’
İşte şu üslûbun ulviyetine (yüksekliğine) bak! ‘Zemin ve gök iki mutî‘ (itâatkâr) asker gibi emir dinler, itâat ederler’ diyor. İşte şu üslûb işâret eder ki, insanın isyânından kâinât kızıyor. Semâvât ve arz hiddete geliyorlar ve şu işâretle der ki: ‘Yer ve gök iki mutî‘ asker gibi emirlerine bakan bir Zât’a isyân edilmez, edilmemeli!’ Dehşetli bir zecri (zorla mâni‘ olmayı) ifâde eder.” (Zülfikār, 25. Söz, 11)

[585] “Kur’ân’ın, vukūât (meydana gelen hâdiseler) ve ahvâl-i mâziyeye (geçmiş hâllere) dâir ihbârâtı (verdiği haberleri) aklî bir iş değil ki akıl ile ihbâr edilsin. Belki, semâ‘a mütevakkıf (işitmeye dayalı) nakildir. Nakil ise, kırâet ve kitâbet ehline (okuma ve yazma bilenlere) mahsustur. Dost ve düşmanın ittifâkıyla kırâetsiz, kitâbetsiz, emânetle ma‘ruf (güvenilirliği ile tanınan), ümmî (okuma yazması yok) lakabıyla mevsuf (vasıflanmış) bir zâta

50. Âd (kavmin)e de kardeşleri Hûd'u (gönderdik). Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a ibâdet edin; sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Siz ancak (Allah'a) iftirâ edenlersiniz."
51. "Ey kavmim! Buna (bu yaptığım teblîğe) karşı sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, ancak beni yaratana âiddir.[586] Hiç mi akıl erdirmezsiniz?"
52. "Ey kavmim! Rabbinizden mağfiret dileyin, sonra O'na tevbe edin ki, üzerinize semâyı bol bol (yağmur olarak) göndersin[587] ve gücünüze güç katsın! Günahkârlarolarak (haktan) yüz çevirmeyin!"
53. Dediler ki: "Ey Hûd! Bize apaçık bir delil (bir mu'cize) getirmedin; biz de senin sözünle ilâhlarımızı terk ediciler değiliz, biz sana îmân edecek kimseler de değiliz."
54,55. "(Biz senin hakkında) ancak: 'İlâhlarımızdan bazısı seni fenâ çarpmış' diyoruz." (Hûd) dedi ki: "Şübhesiz ben (ise) Allah'ı şâhid tutuyorum; (siz de) şâhid olun ki doğrusu ben, sizin O'nu (Allah'ı) bırakıp da şirk koşmakta olduğunuz şeylerden uzağım! Artık (isterseniz) hep berâber bana tuzak kurun; sonra (da) bana hiç mühlet vermeyin!"
56. "Şübhesiz ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a tevekkül ettim. (Yeryüzünde) hareket eden hiçbir canlı yoktur ki, O (Allah) onun perçeminden (alnından) tutmuş (da tasarrufu altına almış) olmasın![588] Muhakkak ki Rabbim, dosdoğru bir yol üzerindedir."
57. "Eğer şimdi yüz çevirirseniz, artık size kendisi ile gönderilmiş olduğum şeyi (emir ve yasakları) size gerçekten teblîğ ettim. Hem Rabbim (isterse), sizden başka bir kavmi yerinize getirir. O'na hiçbir zarar da veremezsiniz. Şübhe yok ki Rabbim, her şeyi hakkıyla gözetendir."
58. Nihâyet emrimiz gelince, Hûd'u ve berâberindeki îmân edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtuluşa erdirdik ve onları şiddetli bir azabdan kurtardık.
59. İşte Âd (kavmi) Rablerinin âyetlerini bilerek inkâr ettiler, O'nun peygamberlerine âsî oldular ve her inadcı zorbanın emrine uydular.

---

nüzûl ediyor (iniyor). Hem o ahvâl-i mâziyeyi öyle bir sûrette ihbâr eder ki, bütün o ahvâli (hâlleri) görür gibi bahseder." (Zülfikār, 25. Söz, 35)

[586] "Neşr-i hak (hakka hizmet) için enbiyâya ittibâ' etmekle (peygamberlere tâbi' olmakla) mükellefiz. Kur'ân-ı Hakîm'de, hakkı neşredenler: اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَي اللهِ [Benim ücretim ancak Allah'a âiddir] اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَي اللهِdiyerek insanlardan istiğnâ (minnetsizlik) göstermişler." (Mektûbât, 2. Mektûb, 9)

"İlim ve dîni neşre (yaymaya) çalışan insanlar, mümkün olduğu kadar istiğnâ ve kanâatle hareket etmezse, hem ehl-i dalâletin (dinsizlerin) ittihâmına (suçlamasına) hedef olur, hem izzet-i ilmiyeyi (ilmin yüceliğini) muhâfaza edemez. Hem salâhat (dindarlık) ve neşr-i din (dîne hizmet) gibi umûr-ı uhreviyeye (âhiretle alâkalı işlere) mukābil hediyeleri almak, âhiret meyvelerini dünyada fânî (geçici) bir sûrette yemek demektir." (Mektûbât, Fihriste-i Mektûbât, 143)

[587] "Yağmursuzluk bir musîbettir ve cezâ-yı amel (amelin karşılığı) bir azabdır. Buna karşı ağlamakla ve hüzün ve kederle niyaz ve hazînâne (hüzünlenerek) yalvarmakla ve pek ciddî nedâmet (pişmanlık) ve tevbe ve istiğfâr ile karşılamak ve sünnet-i seniye dâiresinde, bid'alar (dîne sonradan sokulan hurâfeler) karışmadan, şerîatın ta'yîn ettiği tarzda dergâh-ı İlâhiyeye ilticâ etmek (sığınmak) ve duâ ve o hâle mahsus ubûdiyetle (kullukla) mukābele etmektir. Hem böyle umûmî musîbetler, ekser nâsın (insanların çoğunun) hatâsından geldiği cihetle, o insanların ekser kısm-ı a'zamı (çok büyük kısmı) tevbe ve nedâmet (pişmanlık) ve istiğfâr etmekle def' olur." (Emirdağ Lâhikası-I, 43)

[588] "(Bu) gibi âyetlerin işâret ettiği hakîkat-i a'zamın (büyük hakîkatin) bir vechi (yönü) şudur ki: Şu kâinâttaki ecrâm-ı semâviyenin (gök cisimlerinin) kıyamları (varlıkları), devamları ve bekāları (süreklilikleri), sırr-ı Kayyûmiyete (Kayyûm isminin sırrına) bağlıdır. Eğer o cilve-i Kayyûmiyet bir dakîkada yüzünü çevirse, bir kısmı küre-i arzdan (dünyadan) bin def'a büyük milyonlar küreler, fezâ-yı gayr-ı mütenâhî (sınırsız gökyüzü) boşluğunda dağılacak, birbirine çarpacak, ademe (yokluğa) dökülecekler. (...) Her bir mevcûdun zerreleri dahi, yıldızlar gibi sırr-ı kayyûmiyetle kāim (varlıkta duruyor) ve o sır ile bekā buluyorlar ve devâm ediyorlar." (Lem'alar, 30. Lem'a, 404-405)

Ayrıca bakınız; (Mektûbât, 33. Mektûb, 319)

60. Böylece hem bu dünyada, hem de kıyâmet gününde lâ'nete tâbi' tutuldular. Haberiniz olsun! Şübhesiz ki Âd (kavmi) Rablerini inkâr ettiler. Dikkat edin! (İsyanları yüzünden Allah'ın rahmetinden uzaklaşan) Hûd'un kavmi olan Âd, helâk olsun![589]
61. Semûd (kavmin)e de kardeşleri Sâlih'i (gönderdik). Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a ibâdet edin; sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, sizi yerden (topraktan) yarattı ve sizin orayı i'mâr etmenizi (ve orada ömür sürmenizi) istedi; öyle ise O'ndan mağfiret dileyin, sonra O'na tevbe edin! Şübhesiz ki Rabbim, Karîb (kullarına pek yakın)dır, Mücîb (duâlarına mutlakā cevab veren)dir."
62. Dediler ki: "Ey Sâlih! (Sen) bundan önce aramızda gerçekten ümid beslenen bir kimse idin; (şimdi) atalarımızın tapageldiği şeylere kulluk etmekten bizi men' mi ediyorsun? Doğrusu biz ise, senin bizi kendisine da'vet etmekte olduğun şeyden kuşku veren ciddî bir şübhe içindeyiz."
63. (Sâlih) dedi ki: "Ey kavmim! Söyleyin bakalım, ya Rabbimden apaçık bir delîl üzerinde isem ve (O) bana tarafından bir rahmet vermişse? O'na isyân edersem, bu takdirde Allah'(dan gelecek azâb)a karşı bana kim yardım eder? O zaman bana zarar vermekten başka bir şey artırmazsınız."
64. "Ey kavmim! İşte bu, size bir mu'cize olarak Allah'ın dişi devesidir;[590] artık onu (serbest) bırakın, Allah'ın arzında yesin (içsin)! Ona bir kötülükle dokunmayın! Yoksa sizi yakın bir azab yakalar."
65. Fakat (Semûd kavmi bu îkāzı dinlemeyerek) onu kestiler; bunun üzerine (Sâlih): "Yurdunuzda üç gün daha yaşayın! Bu, yalan olmayan bir tehdiddir!" dedi.
66. Nihâyet emrimiz gelince, Sâlih'i ve berâberindeki îmân edenleri tarafımızdan bir rahmetle (hem o azabdan), hem de o günün zilletinden kurtardık. Şübhesiz ki, Kaviyy (pek kuvvetli olan), Azîz (kudreti her şeye gālib gelen) ancak Rabbindir.
67. Zulmedenleri ise, o korkunç ses yakaladı da bulundukları yerde çöküp kalan kimseler oldular!
68. Sanki orada hiç oturmamışlardı! Dikkat edin! Şübhesiz Semûd (kavmi) Rablerini inkâr ettiler. (Ve yine) dikkat edin! (Peygamberlerine isyanları yüzünden Allah'ın rahmetinden uzaklaşan) Semûd (kavmi) helâk olsun![591]
69. And olsun ki elçilerimiz (melekler) İbrâhîm'e müjde ile geldiler: "Selâm (senin üzerine olsun)!" dediler. Bunun üzerine (O da:) "Selâm (sizin üzerinize de olsun)!" dedi; beklemeden (onlara) kızartılmış bir buzağı getirdi.
70. Fakat ellerinin ona uzanmadığını görünce, onlar(ın durumların)ı yadırgadı ve onlardan dolayı içine bir çeşit korku düştü. (Onlar ise:) "Korkma! Şübhesiz ki biz (Allah'ın melekleriyiz ve) Lût kavmine (azab vazîfesi ile) gönderildik!" dediler.

---

[589] Târihte Allah'ın gazabına uğramış iki Âd kavmi vardır. Burada bahsedilen birincisi olup, bunlar Hûd (AS)'ın kavmidir. Daha sonra gelen ikinci Âd ise, Kur'ân'da "Ashâb-ı İrem" olarak geçen dünyevî saltanatları yüzünden şımarmış ve isyanları yüzünden üzerlerine Arîm Seli gönderilerek helâk edilen diğer bir kavimdir. (Râzî, c. 9/18, 17)

[590] Sâlih (AS)'ın kavminin isteği üzerine Cenâb-ı Hakk, mu'cize olarak, onlara büyük bir kayanın içinden bir deve çıkarmıştı. (Celâleyn Şerhi, c. 3, 450)

[591] "Sırât-ı müstakîm ehli (dosdoğru bir yolda giden kimseler) olan peygamberlere binler vâkıâtta (hâdiselerde) istimdadlarına (yardım istemelerine) hârika bir tarzda gaybî imdad (görünmez yerden yardım) gelmesi ve o peygamberlerin istedikleri aynen verilmesi ve düşmanları olan münkirlere (inkarcılara) yüzer hâdisâtta aynı zamanda gazab gelmesi ve semâvî musîbet başlarına inmesi kat'î ve şeksiz (şübhesiz) gösterir ki, bu kâinâtın ve içindeki nev'-i beşerin (insanlığın) Hakîm (hikmet sâhibi) ve Âdil (adâletli) ve Muhsin (ihsân edici) ve Kerîm (ikrâm edici) ve Azîz (izzetli) ve Kahhâr (kahredici olan) bir Mutasarrıfı (idârecisi), bir Rabbi var ki; Nûh (AS) ve İbrâhîm (AS), Mûsâ (AS) ve Hûd (AS) ve Sâlih (AS) gibi çok nebîlere (peygamberlere) pek hârika bir sûrette târihî ve geniş hâdiselerle muzafferiyet ve necatları (kurtuluşları) vermiş ve Semûd ve Âd ve Fir'avun kavimleri gibi çok zâlimlere ve münkirlere dahi peygamberlerine isyânlarına mukābil (karşılık), dünyada dahi bir cezâ olarak, başlarına dehşetli semâvî musîbetler indirmiş." (Şuâ'lar, 15. Şuâ', 579)

71. Bu sırada (İbrâhîm'in) zevcesi (Sâre) ayakta idi; (bu zâlim kavmin helâk edileceği müjdesini duyunca) bundan dolayı güldü; (biz) de ona İshâk'ı müjdeledik; İshâk'ın ardından da (bir torun olarak) Ya'kūb'u!
72. İbrâhîm'in hanımı Sâre:) "Vay bana! Ben ihtiyar bir kadın, bu kocam da yaşlı bir kimse iken mi doğuracağım? Doğrusu bu gerçekten şaşılacak bir şey!" dedi.
73. (Melekler) dediler ki: "Allah'ın işine mi şaşıyorsun?[592] Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinizedir ey ev halkı! Şübhesiz ki O, Hamîd (hamd edilmeye yegâne lâyık olan)dır, Mecîd (ihsânı bol olan)dır."
74. Nihâyet İbrâhîm'den korku gidip kendisine müjde gelince, Lût kavmi hakkında (acabâ îmâna gelmezler mi, diye) bizimle (azab melekleriyle) mücâdeleye başladı.
75. Çünki İbrâhîm gerçekten yumuşak huylu, çok içli (çok âh eden, inleyen), kendisini tamâmen Allah'a vermiş bir kimse idi.
76. (Melekler dediler ki:) "Ey İbrâhîm! Bundan vazgeç! Şu muhakkak ki, gerçekten Rabbinin emri gelmiştir. Çünki onlara aslâ geri çevrilmez bir azab gelecektir."
77. Ve elçilerimiz (olan melekler, insan sûretinde) Lût'a gelince, onlar(a, sapık kavminin musallat olmasın)dan dolayı endişeye düştü, onlar yüzünden göğsü daraldı ve: "Bu, zor bir gündür!" dedi.
78. (Elçilerimizin geldiğini haber alan) kavmi ise koşarak ona geldiler ki (onlar) daha önce de o kötü işleri yapmaktaydılar. (Lût) dedi ki: "Ey kavmim! İşte bunlar (kavmimin kadınları, ki benim de) kızlarım (sayılırlar, onlarla evlenin); onlar sizin için daha temizdir; artık Allah'dan sakının ve beni misâfirlerim hakkında rezîl etmeyin! İçinizden aklı başında bir adam yok mu?"[593]
79. Dediler ki: "Yemîn olsun (sen de) bilirsin ki, senin kızlarında bizim için hiçbir hak yoktur. (Kadınlara karşı bir meyil duymuyoruz.) Doğrusu sen bizim ne istediğimizi hâlbuki çok iyi bilirsin!"
80. (Lût:) "Keşke size karşı bir kuvvetim olsaydı, yâhut sağlam bir kaleye sığınabilseydim!" dedi.
81. (Melekler) dediler ki: "Ey Lût! Şübhesiz ki biz, Rabbinin elçileriyiz; (onlar)sana aslâ dokunamazlar; artık gecenin bir kısmında, âileni yola çıkar ve içinizden hiçkimse geri dönüp bakmasın! Karın müstesnâ! Çünki onlara gelen (azab) ona da isâbet edicidir. Muhakkak ki onlara va'd olunan azab zamânı, sabah vaktidir. Sabah (zâten) yakın değil mi?"
82. Nihâyet (azâb) emrimiz gelince oranın üstünü altına getirdik ve üzerlerine (balçıktan) pişirilmiş, arka arkaya dizilmiş taşlar yağdırdık!
83. (Ki bu taşlar) Rabbinin katında (her taşın kime isâbet edeceği dahi belli olarak) damgalanmıştır. Hem o (taşlar), zâlimlerden uzak değildir!
84. Medyen (kavmin)e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a ibâdet edin;[594] sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Artık ölçüyü ve tartıyı eksik tutmayın;

---

[592] "Kadîr-i Alîm ve Sâni'-i Hakîm (Cenâb-ı Hakk), kānûniyet şeklindeki (kānûna dayalı) âdâtının (âdeti olan icrâatlarının) gösterdiği nizam ve intizamla, kudretini ve hikmetini ve hiçbir tesâdüf işine karışmadığını izhâr ettiği (gösterdiği) gibi, şüzûzât-ı kānûniye ile (kānun hâricindeki işleriyle) (...) meşîet (dileme) ve irâdetinde (irâdesinde), fâil-i muhtâr (dilediğini yapıcı) olduğunu ve ihtiyâr (dileme) sâhibi olduğunu ve hiçbir kayıd altında olmadığını izhâr edip yeknesak (hep aynı şekilde olma) perdesini yırtarak ve her şey, her anda, her şe'ninde (hâlinde), her şeyinde ona muhtaç ve rubûbiyetine münkād (terbiyesi ve irâdesi altında) olduğunu i'lâm etmekle (bildirmekle) gafleti dağıtıp, ins ve cinnin (insanların ve cinlerin) nazarlarını esbâbdan (sebeblerden) Müsebbibü'l-Esbâb'a (sebebleri yaratan Zât'a) çevirir." (Tılsımlar, 16. Söz, 31)

[593] Lût (AS), İbrâhîm (AS)'ın kardeşinin oğludur. Lût (AS)'ın kavmi inkâr ve sapıklığı meslek edinip, eski ümmetlerden hiçbirinin işlemediği çirkin bir işi (livâtayı) yapıyorlardı. (İbn-i Kesîr, c. 2, 227)

[594] "İbâdet, dünya ve âhiret saâdetlerine vesîle olduğu gibi, maâş ve maâde, yani dünya ve âhiret işlerini tanzîme (düzenlemeye) sebebdir ve şahsî ve nev'î kemâlâta (ferdin ve insanlığın olgunlaşmasına) vâsıtadır ve Hâlık ile abd (yaratıcı ile kul) arasında pek yüksek bir nisbet ve şerefli bir râbıtadır (bağdır). (...) Cemâat-i insâniye, çalışmalarının semerelerini (netîcelerini) mübâdele etmekte (karşılıklı değiştirmekte) adâlete muhtaçtır. Lâkin her

şübhesiz ki ben, sizi bir hayır (bolca ni‘metler) içinde görüyorum ve doğrusu ben, sizin üzerinize (gelmesi pek muhtemel ve sizi) çepeçevre kuşatıcı (helâk edici) bir günün azâbından korkuyorum.”
85. “Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adâletle tutun! İnsanlara eşyâlarını eksik vermeyin ve yeryüzünde ifsâd edici kimseler olarak bozgunculuk yapmayın!”
86. “Eğer mü’min kimseler iseniz, Allah’ın bıraktığı (meşrû‘ olan kâr) sizin için hayırlıdır. Ben de sizin üzerinize (her fesâdınıza mâni‘ olacak) muhâfız değilim. (Vazîfem ancak tebliğdir!)”
87. Dediler ki: “Ey Şuayb! Atalarımızın tapmakta oldukları şeylerden, yâhut mallarımız hakkında ne diliyorsak yapmaktan vazgeçmemizi, sana namazın mı emrediyor? Şübhesiz ki sen, hakîkaten yumuşak huylu, aklı başında bir kimsesin!”
88. (Şuayb) dedi ki: “Ey kavmim! Söyleyin bakalım; ya Rabbimden apaçık bir delîl üzerinde isem ve beni tarafından güzel bir rızık ile rızıklandırmışsa? Sizi kendisinden men‘ ettiğim şeyler husûsunda (siz onlardan sakınırken) size muhâlefet etmeyi (onları kendim yapmayı) istiyor da değilim. (Ben) ancak gücümün yettiği kadar ıslâhetmek istiyorum.[595] Muvaffakiyetim ise ancak Allah(’ın yardımı) iledir. (Ben) yalnız O’na tevekkül ettim ve ancak O’na yönelirim.”
89. (Şuayb dedi ki:) “Ey kavmim! Bana olan ayrılık (bu düşmanlığınız), sakın sizi Nûh kavminin veya Hûd kavminin veya Sâlih kavminin başlarına gelenler gibi bir musîbete uğratmasın! Hâlbuki (helâk edilen) Lût kavmi, sizden uzak değildir.”
90. O hâlde “Rabbinizden mağfiret dileyin, sonra O’na tevbe edin! Şübhesiz ki Rabbim, Rahîm (çok merhamet eden)dir, Vedûd (kullarını çok seven)dir.”
91. Dediler ki: “Ey Şuayb! Senin söylemekte olduğun şeylerden birçoğunu anlamıyoruz ve doğrusu biz, seni içimizde gerçekten zayıf olarak görüyoruz. Eğer kabîlen olmasaydı, elbette seni taşla öldürürdük. Senin bizim üzerimize bir üstünlüğün de yoktur!”
92. (Şuayb) dedi ki: “Ey kavmim! Benim kabîlem sizin üzerinize Allah’dan daha mı i‘tibarlı ki, O’nu (ve emirlerini unutup), sırt dönmekle (hesâba almayarak) arkanızda bıraktınız. Muhakkak ki Rabbim, yapmakta olduklarınızı (ilim ve kudretiyle) tamâmen kuşatıcıdır.”
93. “Ey kavmim! Elinizden geleni yapın; şübhesiz ben de (yılmadan vazîfemi) yapıcıyım! Kendisini rezîl edecek azâbın kime geleceğini ve yalancının kim olduğunu ileride bileceksiniz! Bekleyin, doğrusu ben de sizinle berâber (onu) bekleyiciyim!”
94. Nihâyet (azab) emrimiz gelince, Şuayb’ı ve berâberindeki îmân edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık; zulmedenleri ise o korkunç ses yakaladı da bulundukları yerde çöküp kalmış kimseler oldular.
95. Sanki orada hiç oturmamışlardı! Dikkat edin! Semûd (kavmi rahmetimizden uzak kalmakla) helâk olduğu gibi, Medyen (halkı) da öyle helâk olsun![596]

---

ferdin aklı, adâleti idrâkten âciz olduğundan, küllî (büyük) bir akla ihtiyaç vardır ki, ferdler, o küllî akıldan istifâde etsinler. Öyle küllî bir akıl ancak kānun şeklinde olur. (...)
Cenâb-ı Hakk’ın emirlerine ve nehiylerine (yasaklarına) itâat ve inkıyâdı (bağlanmayı) te’sîs ve te’mîn etmek için, Sâni‘in azametini (her şeyi san‘atla yaratan Allah’ın büyüklüğünü) zihinlerde tesbît etmeye (yerleştirmeye) ihtiyaç vardır. Bu tesbit de ancak akāid ile, yani ahkâm-ı îmâniyenin (îmânî hükümlerin) tecellîsiyle (ortaya çıkmasıyla) olur. Ahkâm-ı îmâniyenin takviye ve inkişâf ettirilmesi de (iyice anlaşılması) ancak tekrâr ile teceddüd eden (yenilenen) ibâdetle olur.” (İşârâtü’l-i‘câz, 131-132)

[595] “Bazı peygamberler gelmişler ki, mahdud (sınırlı) birkaç kişiden başka kendilerine ittibâ‘ edenler (tâbi‘ olanlar) olmadığı hâlde, yine o peygamberlik vazîfe-i kudsiyesinin hadsiz ücretini almışlar. Demek hüner, kesret-i etbâ‘ (tâbi‘ olanların çokluğu) ile değildir. Belki hüner, rızâ-yı İlâhîyi kazanmakladır.” (Lem‘alar, 20. Lem‘a, 159)

[596] “Kavm-i Nûh ve Semûd ve Âd ve Fir‘avun ve Nemrûd gibi bütün muârızlar (karşı çıkanlar) gadab-ı İlâhîyi (İlâhî gazabı) ve azâbını ihsâs edecek (hissettirecek) bir tarzda gaybî tokatlar yedikleri gibi, kāfile-i kübrânın (büyük kāfilenin) Nûh, İbrâhîm, Mûsâ, Muhammed Aleyhimüssalâtü Vesselâm’lar gibi bütün kudsî kahramanları dahi, hârika ve mu‘cizâne (mu‘cize olarak) ve gaybî bir sûrette mu‘cizelere ve ihsânât-ı Rabbâniyeye mazhar olmuşlar (Allah’ın ihsanlarına kavuşmuşlar). Bir tek tokat, hiddeti; bir tek ikram, muhabbeti gösterdiği gibi, binler tokat muârızlara ve binler ikram ve muâvenet (yardım) kāfileye gelmesi, bedâhet derecesinde (apaçık) ve gündüz gibi

96,97. And olsun ki Mûsâ'yı da mu'cizelerimizle[597] ve apaçık bir delîl ile Fir'avun'a ve onun ileri gelenlerine gönderdik; fakat (o kavim) Fir'avun'un emrine uydular. Hâlbuki Fir'avun'un emri doğru değildi.
98. (Fir'avun kavmini dünyada denize sokup boğduğu gibi) kıyâmet gününde (de) kavminin önüne geçer de onları (suya götürür gibi) ateşe götürür. (Güyâ rehberlik ettiği) o vardıkları yer, ne kötü yerdir!
99. (Onlar) hem burada (dünyada), hem de kıyâmet gününde lâ'nete tâbi' tutuldular. (Onlara) yapılan bu ikram, ne kötü ikramdır!
100. (Habîbim, yâ Muhammed!) Bunlar (helâk edilen) şehirlerin haberlerindendir ki, onu sana anlatıyoruz; onlardan (hâlâ) ayakta olan da vardır, biçilmiş (ekin gibi yok) olan da!
101. Hâlbuki (biz) onlara (hak ettiklerinin dışında cezâ vererek) zulmetmedik, velâkin (onlar küfür ve isyanlarıyla) kendilerine zulmettiler; artık Rabbinin emri gelince, Allah'dan başka (kendisine) yalvarmakta oldukları ilâhları kendilerine hiçbir fayda vermedi. Onlara zarar vermekten başka bir şey de artırmadılar.
102. İşte, (halkı) zâlim bir hâlde bulunan şehirleri (azâbıyla) yakaladığı zaman, Rabbinin yakalaması böyledir. Şübhesiz ki O'nun yakalaması, pek elemlidir, pek şiddetlidir!
103. Doğrusu bunda (bu kıssada), âhiret azâbından korkanlar için elbette bir ibret vardır. Bu (kıyâmet vakti), insanların onda toplanmış olacağı bir gündür ve bu, (herkes tarafından) görülecek bir gündür.
104. Fakat onu (o günü), ancak sayılı bir müddet için te'hîr ediyoruz.[598]
105. Gelecek olan o gün, O'nun izni olmadan hiçbir kimse konuşamaz! Artık onlardan kimi şakîdir (bedbahttır), kimi de saîddir (bahtiyârdır)!
106. İşte şakî olanlara gelince, artık (o gün) ateştedirler; onlar için orada ızdırablı (ve çirkin bir sesle) nefes alma ve (çirkin bir hıçkırıkla) nefes verme vardır!
107. Gökler ve yer durdukça[599] orada ebedî olarak kalıcıdırlar; ancakRabbinin dilediği müstesnâ.[600] Çünki Rabbin, ne dilerse hakkıyla yapandır.
108. Ve saîd (bahtiyâr) olanlara gelince, artık (onlar ise) Cennettedirler; gökler ve yer durdukça orada ebedî olarak kalıcıdırlar; ancak Rabbinin dilediği müstesnâ![601] (Bu) aslâ kesilmeyip devâm eden bir lütuftur.
109. (Ey Habîbim!) O hâlde şunların tapmakta oldukları şeylerden (dolayı kendilerine azâb edileceği husûsunda) hiçbir şübhe içinde olma! (Onlar da) ancak daha önce atalarının tapageldiği gibi tapıyorlar. Şübhesiz biz de onlara, (azabdan) nasiblerini elbette eksiksiz vericiyiz.

---

zâhir (görünen) bir tarzda o kāfilenin hakkāniyetine (haklılığına) ve sırât-ı müstakîmde (doğru yolda) olduğuna şehâdet ve delâlet eder." (Şuâ'lar, 6. Şuâ', 92)

[597] Mûsâ (AS)'a verilen mu'cizeler hakkında bakınız; (İsra Suresi 101. ayetinin haşiyesi)

[598] "Bir gün gelecek ki, إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ[Güneş, dürüldüğünde!] وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ[Ve yıldızlar, döküldüğünde!] وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ[Ve dağlar, yürütüldüğünde!] إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ[Gök yarıldığında!] وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ[Yıldızlar saçıldığında!] وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ[Denizler (birbirine) katıldığında!] ma'nâları ve sırları Kadîr-i ezelînin izniyle tezâhür edip (ortaya çıkıp) o dünya olan büyük insan, sekerâta (can çekişmeye) başlayıp acîb bir hırıltı ile ve müdhiş bir savt (ses) ile fezâyı (gök boşluğunu) çınlatıp dolduracak, bağırıp ölecek, sonra emr-i İlâhî (Allah'ın emri) ile dirilecektir." (Sözler, 29. Söz, 206)

[599] Bu âyetin meâlindeki "gökler ve yer" ifâdesi ile işâret olunan yerler, bu dünyaya âid olmayıp, âhirete mahsus, ebedî makamlardır. (Nesefî, c. 2, 294)

[600] Kalbinde, az dahi olsa bir îman çekirdeği bulunan günahkâr ve fâsık insanlar, cezâ müddetlerini tamamladıktan sonra lûtf-ı İlâhî ile Cennete gireceklerdir. (Kurtubî, c. 5/9, 102)

[601] Cennet ehli, zaman zaman (rü'yet-i cemâle ve) arş-ı a'lâya ve ancak Allah'ın bilebileceği yüksek menzillere çıkarlar da (o tecellîlerle kendinden geçenler için artık Cennet ve içindeki ni'metler bile fark edilmez olur ve) bu bahtiyârlar, Cennet'ten daha yüksek bir iltifâta mazhariyetle, bu istisnâyı teşkîl ederler. (Râzî, c. 9/18, 69)

110. And olsun ki Mûsâ'ya Kitâb'ı (Tevrât'ı) verdik; fakat onda ihtilâfa düşüldü (bazısı îmân etti, bazısı etmedi). Fakat Rabbin tarafından (azâbın te'hîrine dâir) önceden söylenmiş bir söz olmasaydı, elbette aralarında hüküm (çoktan) verilmiş olurdu. Çünki doğrusu onlar (kavmindeki kâfirler), bundan (Kur'ân'dan), (kendilerine) kuşku veren ciddî bir şübhe içindedirler.
111. Muhakkak ki Rabbin, onların her birine amellerinin karşılığını kesinlikle tam olarak verecektir. Çünki O, (onlar) ne yaparlarsa hakkıyla haberdardır.
112. O hâlde, emrolunduğun gibi dosdoğru ol![602] Berâberindeki tevbe edenler de! Ve (Allah'ın koyduğu) hudûdu aşmayın! Çünki O, ne yaparsanız hakkıyla görendir.
113. Zulmedenlere de meyletmeyin! Yoksa ateş size dokunur![603] Hem sizin, Allah'dan başka hiçbir dostunuz yoktur; sonra size yardım edilmez.
114. Gündüzün iki tarafında (öğle ve ikindi vakitlerinde) ve gecenin (gündüze) yakın saatlerinde (akşam, yatsı ve sabah vakitlerinde)[604] ise namazı hakkıyla edâ et! Muhakkak ki iyilikler, (büyük günahlardan kaçınmak şartıyla) kötülükleri giderir. Bu, ibret alanlara bir nasîhattir.
115. (Habîbim, yâ Muhammed!) Artık sabret! Zîrâ şübhesiz ki Allah, iyilik edenlerin mükâfâtını zâyi' etmez.
116. Hâlbuki sizden önceki (helâk ettiğimiz) nesiller içinde, yeryüzünde fesad çıkarmaktan (insanları) men' eden fazîletli kimseler bulunmalı değil miydi? Onlardan,kurtardığımız pek az kimse müstesnâ (içlerinde fazîletli insanlar yoktu). Zulmedenler ise, içinde şımartıldıklarının (o sayısız ni'metlerin) peşine düştü ve günahkâr kimseler oldular.
117. Rabbin o şehirleri, ahâlisi (kendi hâllerini ve diğer insanları) ıslâh eden kimseler iken, zulümle helâk edecek değildi.
118. Eğer Rabbin dileseydi, insanları elbette (İslâm üzere) bir tek ümmet yapardı; fakat (onlar) ihtilâf eden kimseler olarak, (böyle) devâm edip duracaklardır.
119. Ancak Rabbinin merhamet buyurduğu kimseler müstesnâ. Zâten onları bunun için (rahmete ehil olanları rahmet, ihtilâfa ehil olanları ihtilâf için) yarattı. Böylece Rabbinin, "Celâlim hakkı için, Cehennemi bütün cinlerden ve insanlardan dolduracağım!" sözü tamâm oldu.
120. (Ey Resûlüm!) Peygamberlerin haberlerinden, kendisi ile senin kalbini takviye edeceğimiz her şeyi sana anlatıyoruz. Bunda (bu sûrede) de sana hak ve mü'minlere bir nasîhat ve bir ihtar geldi.
121. O hâlde, îmân etmeyenlere de ki: "Elinizden geleni yapın! Şübhesiz biz de (öyle) yapanlarız."
122. "Ve (siz bizim âkıbetimizi) bekleyin; doğrusu biz de (sizin âkıbetinizi) bekleyenleriz."

---

[602] "Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm fermân etmiş ki: شَيَّبَتْنِي سُورَةُ هُودٍ yani sûre-i Hûd'daki فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ [Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!] âyeti beni ihtiyarlattırdı. Çünki ehemmiyeti azîmdir (çok büyüktür). İstikāmet-i tâmmeyi (tam dosdoğru olmayı) emrediyor." (Sikke-i Tasdîk-ı Gaybî, 161)
Ayrıca bakınız: (Lem'alar, 11. Lem'a, 62)

[603] " وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ [Zulmedenlere de meyletmeyin! Yoksa ateş size dokunur!] âyet-i kerîmesi fermânıyla; zulme, değil yalnız âlet olanı ve tarafdar olanı, belki ednâ (çok az) bir meyledenleri dahi dehşetle ve şiddetle tehdîd ediyor. Çünki rızâ-yı küfür (küfre râzı olmak), küfür olduğu gibi, zulme rızâ da zulümdür." (Mektûbât, 28. Mektûb, 210)

[604] اَلزُّلَفُ vakit ve yakınlık ma'nâsına gelen اَلزُّلْفَةُ kelimesinin cem'idir (çoğuludur). Arabca'da cemi'lerin en azı üçtür. Böylelikle, sabah namazı gün doğmasına yakın, akşam ve yatsı namazları ise güneşin batmasına yakın saatlerde kılınmakla, bu üçlüyü ifâde ederler. Arabca'da ikili çokluklar ise "tesniye" ta'bîr edilen diğer bir kalıpla yapılır ki طَرَفَيِ النَّهَارِ ta'bîri de, böylelikle gündüzün iki tarafı olup, öğle ve ikindi namazlarına işâret eder. Namazın bildiğimiz beş vakte tahsîsi, bunun gibi başka âyetlerle ve ayrıca mütevâtir hadîs-i şerîflerle ve icmâ'-ı ümmet ile sâbittir. (Bilmen, c. 3, 1528)

123. Hâlbuki göklerin ve yerin gaybı Allah'a âiddir ve bütün işler hep O'na döndürülür;[605] öyle ise O'na ibâdet et ve O'na tevekkül et! Çünki Rabbin, yapmakta olduklarınızdan gâfil değildir.

## YÛSUF (AS) Sûresi

1. Elif, Lâm, Râ.[606] Bunlar, apaçık Kitâb'ın âyetleridir.
2. Şübhesiz ki biz onu, anlayasınız diye, Arabca bir Kur'ân olarak indirdik.
3. Biz, bu Kur'ân'ı sana vahyetmekle, sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Elbette (sen) ondan önce (bunlardan) habersiz olanlardan idin.
4. Bir zaman Yûsuf babasına: "Ey Babacığım! Doğrusu ben (rüyâmda) on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm; (hem) gördüm ki onlar bana secde eden kimselerdir" demişti.
5. (Babası Ya'kūb ise) dedi ki: "Ey oğulcuğum! Rüyânı kardeşlerine anlatma! Sonra sana (hased ederler ve) bir hîle olarak tuzak kurarlar. Çünki şeytan, insan için apaçık bir düşmandır."
6. "Böylece Rabbin seni seçecek; sana rüyâların ta'bîrini öğretecek ve daha önce ataların İbrâhîm ve İshâk'a tamamladığı gibi, sana ve Ya'kūb âilesine de ni'metini tamamlayacaktır. Şübhesiz ki Rabbin, Alîm (hakkıyla bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır."[607]

---

[605] "Nasıl ki bütün mevcûdât (varlıklar), vücûdları ve kıyâmları (var olmaları) ve bekāları (varlıklarının devâmı) cihetinde Kayyûm-ı zü'l-Celâl'e (her şeyi varlıkta tutan Allah'a) dayanıyorlar; kıyamları O'nunladır. Öyle de; mevcûdât, keyfiyât ve ahvâlinde (nasıl olduklarında ve hâllerinde) binler silsilelerin (birbirine bağlı iplerin), temsilde hatâ olmasın, telefon, telgraf silsilelerinin merkezi ve santral direği hükmünde olan sırr-ı Kayyûmiyette (her şeyi varlıkta tutan Allah olması sırrında), uçları: وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ[Ve bütün işlerin hepsi ancak O'na döndürülür] sırrıyla bağlıdır.
Eğer o nûrânî (nurlu) nokta-i istinâda (dayanma noktasına) dayanmazlarsa, ehl-i akılca (akıl sâhiblerince) muhâl ve bâtıl (imkânsız ve hakîkatsiz) olan binler devirler ve teselsüller (sebeb noktasında, tekrar birbirine dönerek bağlı kalma çâresizliği) lâzım gelecek; belki, mevcûdât adedince bâtıl olan devirler ve teselsüller lâzım gelir. Meselâ bu şey, hıfz (koruma) veya nûr veya vücûd (varlık) veya rızık gibi bir cihette buna dayanır, bu da ötekisine, o da daha ötekisine, gitgide herhâlde nihâyetsiz olamaz, bir nihâyeti bulunacak. İşte, bütün böyle silsilelerin müntehâları (sonları), elbette sırr-ı kayyûmiyettir. Sırr-ı Kayyûmiyet anlaşıldıktan sonra, o mevhum (vehmî olup, aslı olmayan) silsilelerde birbirine dayanmak râbıtası (bağı) vema'nâsı kalmaz, kalkar; her şey doğrudan doğruya sırr-ı Kayyûmiyete bakar." (Lem'alar, 30. Lem'a, 407)

[606] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)
" :الٓمÜç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ الْاَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلَى مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ[Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 29)

[607] "Bazen Kur'ân, Cenâb-ı Hakk'ın fiillerini tafsîl ediyor (açıklıyor). Sonra bir fezleke (netîce cümlesi) ile icmâl (hülâsâ) eder. Tafsîliyle kanâat verir, icmâl ile hıfzettirir (ezberlettirir), bağlar.
Meselâ: (...) (Bakınız; âyet, 6) İşte Hazret-i Yûsuf ve ecdâdına edilen ni'metleri şu âyetle işâret eder. Der ki: 'Sizi bütün insanlar içinde makām-ı nübüvvetle serfirâz (peygamberlik makāmıyla başkalarından üstün kılarak), bütün silsile-i enbiyâyı (peygamberler silsilesini), silsilenize (neslinize) rabt edip (bağlayıp), silsilenizi nev'-i beşer (insanlık) içinde bütün silsilenin serdârı (kumandanı), hânedânınızı ulûm-ı İlâhiye ve hikmet-i Rabbâniyeye (İlâhî ilim ve hikmetlere) bir hücre-i ta'lim ve hidâyet (ilim ve hidâyet mektebi) sûretinde getirip, o ilim ve hikmetle dünyanın saâdetkârâne (saâdetli) saltanatını, âhiretin saâdet-i ebediyesiyle sizde birleştirmek, seni ilim ve hikmet ile Mısır'a hem aziz bir reis, hem âlî bir nebî (yüce bir peygamber), hem hakîm bir mürşid (yol gösterici) etmek' olan ni'met-i İlâhiyeyi zikir ve ta'dâd edip (sayıp); ilim ve hikmet ile onu, âbâ ü ecdâdını (babalarını ve atalarını) mümtâz ettiğini (şeçkin kıldığını) zikrediyor. Sonra: 'Senin Rabbin Alîm ve Hakîm'dir' der. O'nun rubûbiyeti ve hikmeti iktizâ eder (gerektirir) ki, seni ve âbâ ü ecdâdını Alîm, Hakîm ismine mazhar etsin. İşte o mufassal (sayılan) ni'metleri, şu fezleke ile icmâl eder." (Zülfikār, 25. Söz, 46)

7. And olsun ki Yûsuf ve kardeşlerin(in kıssasın)da, soranlar için (çok büyük) ibretler vardır.
8. O zaman (kardeşleri) demişlerdi ki: "Gerçekten Yûsuf ve (öz) kardeşi (Bünyâmin),[608] babamıza bizden daha sevgilidir; hâlbuki biz birbirine sıkı sıkıya bağlı bir topluluğuz (faydamız daha çoktur). Muhakkak ki babamız, apaçık bir hatâ içindedir."
9. (İçlerinden biri dedi ki:) "Yûsuf'u öldürün veya onu bir yere bırakın ki, babanızın teveccühü yalnız size kalsın; ondan sonra (tevbe eder) de sâlih kimseler topluluğu olursunuz."
10. İçlerinden söz sâhibi olan biri (Yehûda ise): "Yûsuf'u öldürmeyin; onu kuyunun dibine bırakın da, geçen kāfilenin biri onu (bulup) alsın; eğer (gerçekten ona bir şey) yapacak kimseler iseniz (bâri böyle yapın!)" dedi.
11. Dediler ki: "Ey babamız! Sana ne oldu ki Yûsuf hakkında bize güvenmiyorsun? Hâlbuki doğrusu biz, elbette onun iyiliğini isteyenleriz."
12. "Yarın onu bizimle berâber gönder; bol bol yesin (içsin), oynasın! Şübhe yok ki biz, onu gerçekten muhâfaza edicileriz."
13. (Ya'kūb) dedi ki: "Onu götürmeniz beni hakîkaten üzer; çünki siz ondan habersiz kimseler iken, onu kurdun yemesinden korkarım!"
14. (Onlar:) "Yemîn olsun ki, biz birbirine bağlı bir cemâat olduğumuz hâlde eğer onu kurt yerse, o takdirde şübhesiz ki biz elbette hüsrâna uğrayanlar oluruz" dediler.
15. Nihâyet (kardeşleri) onu götürüp, kendisini kuyunun dibine bırakmaya hep berâber karar verdiklerinde (ona eziyet ettiler de biz) ona: "Şânım hakkı için, bu işlerini onlar hiç farkında olmadıkları bir sırada kendilerine haber vereceksin!" diye vahyettik.
16. Derken yatsı vakti ağlayarak babalarına geldiler.
17. Dediler ki: "Ey babamız! Doğrusu biz gittik, yarış ediyorduk; Yûsuf'u da eşyâmızın yanında bırakmıştık (bir de baktık) ki onu kurt yemiş! Şimdi (biz), ne kadar doğru söyleyen kimseler olsak da, sen bize inanıcı değilsin!"
18. Ve (Yûsuf'un) gömleğinin üzerinde yalan bir kan getirdiler. (Yûsuf'un hayatta olduğunu peygamberlik ferâsetiyle anlayan Ya'kūb) dedi ki: "Hayır, nefisleriniz sizi (aldatıp, kötü) bir işe sürüklemiş. Artık (bana düşen) güzel bir sabır(dır). Çünki sizin bu anlattıklarınıza karşı kendisinden yardım istenecek olan, ancak Allah'dır."
19. Derken (Mısır'a giden) bir kāfile gelip sucularını (kuyuya) gönderdiler (o) da kovasını saldı. (Aşağıdaki Yûsuf'u gördü ve:) "Hey, müjde! Bu bir erkek çocuk!" dedi. Onu bir ticâret malı olarak sakladılar. Hâlbuki Allah, onların ne yapacaklarını hakkıyla bilendir.
20. Onu az bir fiyata, birkaç dirheme sattılar. Zâten (onlar), onun hakkında rağbetsiz (ona değer vermeyen) kimselerden idiler.
21. Onu satın alan Mısır'lı (vezir) ise, karısına: "Onun makāmını şerefli tut (ona iyi bak)! Olur ki bize faydası dokunur veya onu evlâd ediniriz" dedi.[609] Böylece Yûsuf'u o yerde (Mısır'da) yerleştirdik (ki adâletle hükmetsin), bir de ona rüyâların ta'bîrini öğretelim (diye böyle yaptık).[610] Allah ise, emrinde gālibdir (dilediği her şeyi yapar); fakat insanlarınçoğu bilmezler.

---

[608] Bünyâmin, Yûsuf Aleyhisselâm'ın öz kardeşi, diğerleri ise başka bir anadan olma üvey kardeşleriydi. (İbn-i Kesîr, c. 2, 241)

[609] İbn-i Mes'ûd (ra) der ki: "İnsanların en ferâsetlisi üç kişidir: Birisi, esir pazarında Hz. Yûsuf (AS)'ın kıymetini bir bakışta anlamakla Azîz-i Mısır; birisi, koyunlarını bir kez sulamakla Hz. Mûsâ (AS)'ın kadrini fark eden ve 'Babacığım! Onu ücretle tut!' diyen ve ileride onunla evlenmesi kendisine nasîb olan Hz. Şuayb (AS)'ın kızı; diğeri de Hz. Ömer (ra)'ı kendi yerine halîfe bırakmakla Hz. Ebû Bekir (ra)"dır. (Râzî, c. 9/18, 112)

[610] "Sûre-i Yûsuf'un mühim bir esâsı, rüyâ-yı Yûsufiye olduğu gibi, وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا[Uykunuzu da bir dinlenme kıldık!] âyeti misillü (gibi) çok âyetlerle, rüyâda ve nevmde (uykuda) perdeli olarak ehemmiyetli hakîkatler var olduğunu gösterir. (...) Hadîs-i sahih ile, nübüvvetin (peygamberliğin) kırk cüz'ünden bir cüz'ü nevmde rüyâ-yı sâdıka (doğru çıkan rüyâ) sûretinde tezâhür etmiş (görünmüş). Demek rüyâ-yı sâdıka hem haktır, hem nübüvvetin vezâifine (vazîfelerine) taalluku (alâkası) var. (...)

Uyku nasıl ki avam için rüyâ-yı sâdıka cihetinde bir mertebe-i velâyet (evliyâlık mertebesi) hükmündedir; öyle de umum (herkes) için, gāyet güzel ve muhteşem bir sinema-i Rabbâniyenin seyrangâhıdır (seyir yeridir). Fakat güzel

22. Nihâyet (Yûsuf'un) gücü kemâle erince, (biz) ona hikmet ve ilim verdik. İşte iyilik edenleri böyle mükâfâtlandırırız.
23. Ve o evinde kaldığı (hanım), onun nefsinden murâd almak istedi de kapıları iyice kilitledi ve: "Haydi gel!" dedi. (Yûsuf) dedi ki: "Allah'a sığınırım! Şübhesiz ki o (kocan), benim efendimdir; benim mevkiimi (hep) güzel tuttu. Şu muhakkak ki, zâlimler kurtuluşa ermezler."
24. Buna rağmen gerçekten (kadın) ona meyletmişti. Ve Rabbinin delîlini görmeseydi, (o da) ona meyletmişti.[611] İşte (biz) kötülüğü ve fuhşu ondan uzaklaştıralım diye böyle (delîlimiz gösterilmiş) oldu. Muhakkak ki o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı.
25. Nihâyet (Yûsuf önde, ikisi de) kapıya doğru koşuştular; (kadın) onun gömleğini arkadan yırttı ve (derken) kapının yanında (kadının) beyi ile karşılaştılar. (Kadın hemen:) "Senin âilene kötülük etmek isteyenin cezâsı, zindana atılmaktan veya elemli bir azabdan başka ne olabilir?" dedi.
26. (Yûsuf:) "O, (kendisi) benim nefsimden murâd almak istedi" dedi. Onun (o kadının) akrabâsından bir şâhid ise şöyle şâhidlik etti: "Eğer onun (Yûsuf'un) gömleği önden yırtılmışsa, o hâlde (kadın) doğru söylemiştir; o (Yûsuf) ise, yalan söyleyenlerdendir."
27. "Yok onun (Yûsuf'un) gömleği arkadan yırtılmışsa, o hâlde (kadın) yalan söylemiştir; o (Yûsuf) ise doğru söyleyenlerdendir."
28. Bunun üzerine (onun beyi, Yûsuf'un) gömleğinin arkadan yırtılmış olduğunu görünce (kadına): "Doğrusu bu sizin tuzağınızdandır. Gerçekten sizin tuzağınız büyüktür!" dedi.
29. (Sonra şöyle dedi:) "Yûsuf! (Sen) bundan vazgeç (bunu kimseye anlatma)! (Ey kadın! Sen de) günâhın için mağfiret dile! Çünki sen, günahkârlardan oldun."
30. Şehirdeki birtakım kadınlar ise dedi ki:[612] "Vezîrin karısı, delikanlısının nefsinden murâd almak istiyormuş. Doğrusu (ona duyduğu) aşk, kalbine işlemiş. Muhakkak ki biz, onu apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz."
31. Sonunda (o kadın) onların gizli dedikodularını işitince, kendilerine (haber) gönderdi ve onlar için yaslanacak bir yer (yastıklar ve bir sofra) hazırladı; her birine ise birer (keskin) bıçak verdi ve (meyveleri soymaya başladıklarında, Yûsuf'a): "Karşılarına çık!" dedi. Bunun üzerine (kadınlar) onu (Yûsuf'u) görünce, (eşsiz güzelliğine ve fazîletine meftûn olarak) onu pek yüce gördüler de (hayranlıklarından farkına bile varmadan) ellerini kestiler ve: "Hâşâ! Allah için, bu bir insan değildir! Bu, ancak çok şerefli bir melektir!" dediler.

---

ahlâklı, güzel düşünür. Güzel düşünen, güzel levhaları görür. Fenâ ahlâklı fenâ düşündüğünden, fenâ levhaları görür. Hem herkes için, âlem-i şehâdet (gördüğümüz bu âlem) içinde, âlem-i gayba (göremediğimiz âleme) bakan bir penceredir. Hem mukayyed (sınırlı) ve fânî insanlar için, sâha-i ıtlak (serbest bir saha) bir meydan ve bir nevi' (bir çeşit) bekāya mazhar ve mâzî ve müstakbel (geçmiş ve gelecek ise) hâl (şimdiki zaman) hükmünde bir temâşâgâhtır (seyir yeridir)." (Mektûbât, 28. Mektûb, 195-197)

[611] Burada zikredilen "delil"den maksad: Bir kavle göre Hazret-i Yûsuf (AS)'ın Ken'an'da bulunan babasının timsâlini görmesidir. (İşârâtü'l-İ'câz, 257)

Âyet-i celîlede geçen meyiller arasında büyük fark vardır. Çünki kadın, hislerini tatmîn için ona meylini fiiliyâta dökerek kâh teşvik, kâh korkutma çâreleriyle cidden teşebbüste bulunmuştu. Yûsuf (AS) ise, böyle bir hâlde iken dahi, helâli helâl, harâmı haram olarak görmüş ve bir insan olarak yaratılışının gereği olan meyline rağmen, onda tasarruf ederek hissiyâtına hâkim olmuştu. (Kurtubî, c. 5/9, 166-167)

[612] "(Âyet-i kerîme Arabca'da kadın ve erkek fiilleri ayrı kalıplarda olmasına rağmen) müenneslerin (kadınların) cemâatine, iki katlı müennes olduğu hâlde, müzekker (erkek) fiili olan قَالَ[O erkek dedi] buyurması; hem قَالَتِ الْأَعْرَابُ[Bedevîler dedi] buyurmakla, müzekkerlerin cemâatine müennes fiili olan قَالَتْ[O kadın dedi] ta'bîriyle, latîfâne işâret ediyor ki, zayıf ve halîm ve yumuşak kadınların cem'iyeti (topluluğu) kuvvetleşir, sertlik ve şiddet kesb edip (kazanıp), bir nevi' racûliyet (erkeklik) kazanır. Onun için müzekker fiilini iktizâ ettiğinden (gerektirdiğinden) وَقَالَ نِسْوَةٌ[(Erkeklere âid fiil yapısıyla) ve kadınlar dedi] ta'bîri, gāyet güzel düşmüştür. Erkeklerin ise, husûsan bedevî ve Arab olsalar, kuvvetlerine güvendikleri için cem'iyetleri zayıf olup; hem ihtiyatkârlık, hem yumuşaklık vaziyetini aldığından, bir nevi' kadınlık hâsiyeti (husûsiyeti) takındıkları için, müennes fiilini iktizâ ettiğinden: قَالَتِ الْأَعْرَابُbuyurmakla, müennes fiiliyle ta'bîri tam yerinde olmuştur." (Lem'alar, 20. Lem'a, 161)

32. (O kadın) dedi ki: “İşte, hakkında beni kınadığınız kimse budur! Yemîn olsun ki (ben) onun nefsinden murâd almak istedim de o, iffetini muhâfaza etti (ve beni reddetti). Yine yemîn olsun ki, eğer ona emrettiğimi yapmazsa, mutlakā zindana atılacak ve mutlakā küçük düşenlerden olacaktır.”
33. (Yûsuf) dedi ki: “Rabbim! Zindan bana, bunların beni kendisine da‘vet ettikleri şeyden daha sevimlidir. Eğer onların tuzaklarını benden def‘ etmezsen, onlara meyleder ve câhillerden olurum.”[613]
34. Bunun üzerine Rabbi onu(n duâsını) kabûl etti de (o kadınların) tuzaklarını ondan def‘ etti. Şübhesiz ki Semî‘ (hakkıyla işiten), Alîm (her şeyi bilen) ancak O’dur.
35. Sonra (Yûsuf’un suçsuzluğuna dâir) o delilleri görmelerinin ardından, yine de onu bir müddet zindana atmaları (böylelikle gözden uzak tutmaları kanâati) kendilerine uygun göründü.
36. Onunla berâber zindana iki de genç girmişti. Onlardan biri: “Doğrusu ben (rüyâmda) kendimi görüyorum ki üzüm sıkıyorum!” dedi. Diğeri de: “Doğrusu ben de (rüyâmda) kendimi görüyorum ki başımın üstünde bir ekmek taşıyorum, kuşlar ondan yiyor” dedi. (Bunlar:) “Bize bunun ta‘bîrini haber ver! Çünki biz seni iyilik edenlerden görüyoruz” (dediler).
37. (Yûsuf) şöyle dedi: “Kendisiyle rızıklanacağınız hiçbir yemek size gelmez ki, daha (o) gelmeden onun te’vîlini (mâhiyetini) size haber vermiş olmayayım. Bunlar, Rabbimin bana öğrettiklerindendir. Şübhesiz ki ben, Allah’a îmân etmeyen ve kendileri gerçekten âhireti inkâr eden kimseler olan bir kavmin dînini terk ettim.”
38. “Çünki (ben,) atalarım İbrâhîm, İshâk ve Ya‘kūb’un dînine tâbi‘ oldum. Allah’a herhangi bir şeyi ortak koşmamız, bizim için (aslâ câiz) olmaz! Bu, bize ve insanlara Allah’ın bir lütfudur; fakat insanların çoğu şükretmezler.”
39. “Ey zindan arkadaşlarım! Ayrı ayrı olan bir çok ilâhlar mı hayırlıdır; yoksa, Vâhid (bir olan), Kahhâr (her dilediğini kahretmeye muktedir olan) Allah mı?”[614]
40. “O’nu bırakıp tapmakta olduklarınız, sizin ve atalarınızın onlara taktığı birtakım isimlerden başka bir şey değildir! Allah, onların hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm ancak Allah’ındır! (O, size) kendisinden başkasına ibâdet etmemenizi emretmiştir. İşte doğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.”
41. “Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyânıza gelince:) Biriniz yine efendisine şarab sunacak. Ve diğeri ise asılacak da kuşlar onun başından yiyecek! İşte hakkında fetvâ istediğiniz iş (bu şekilde) hükme bağlanmıştır.”
42. Ve (Yûsuf) doğrusu içlerinden kurtulacak olanın o olduğunu zannettiği kimseye: “Efendinin yanında beni an! (Umulur ki beni bu durumdan kurtarır)” dedi. Fakat şeytan ona, efendisine anmayı unutturdu da (Yûsuf) senelerce zindanda kaldı.

---

[613] İbn-i Kesîr, Yûsuf (AS)’ın Züleyhâ’dan kaçması hakkında şöyle demiştir: “Yûsuf (AS), genç, yakışıklı ve olgun bir kimse olduğu, Züleyhâ da hem Mısır azîzinin eşi ve kendisinin hanımefendisi, hem de kadınlık cihetiyle son derece câzibeye mâlik ve zengin bir hanım olduğu hâlde, Yusuf (AS) Allah’dan korkarak ve Rabbinin sevab ve mükâfâtını umarak bu hevese esîr olmayıp, zindana girmeyi tercîh etmişti. Bu ise, olgunluk makamlarının en yükseğidir.”(İbn-i Kesîr, c. 2, 248)

[614] “Allah birdir. Başka şeylere mürâcaat edip yorulma! Onlara tezellül edip (önlerinde alçalıp) minnet çekme! Onlara temelluk edip (yaltaklanıp) boyun eğme! Onların arkasına düşüp zahmet çekme! Onlardan korkup titreme! Çünki, Sultân-ı kâinât, birdir! Her şeyin anahtarı O’nun yanında, her şeyin dizgini O’nun elindedir; her şey O’nun emriyle hâlledilir! O’nu bulsan, her matlûbunu buldun; hadsiz minnetlerden, korkulardan kurtuldun!” (Asâ-yı Mûsâ, 10. Hüccet-i Îmâniye, 185)

43. Nihâyet (bir gün) hükümdar dedi ki: “Doğrusu ben (rüyâmda) yedi semizineği, yedi zayıf (ineğ)in yediğini ve yedi yeşil başak ile (bir o kadar da) diğer kuru başakları gördüm. Ey ileri gelenler! Eğer rüyâ ta‘bîr ediyorsanız, bana (bu) rüyâmı açıklayın!”[615]
44. Dediler ki: “(Bunlar) karmakarışık rüyâlardır.[616] Biz ise, o rüyâların ta‘bîrini bilen kimseler değiliz.”
45. Bunun üzerine (zindandaki) iki kişiden kurtulmuş olanı, nice zaman sonra (Yûsuf’u) hatırladı da dedi ki: “Ben size onun ta‘bîrini haber veririm; hemen beni (zindana) gönderin!”
46. (Zindana gelince dedi ki:) “Yûsuf! Ey doğru sözlü kişi! (Rüyâda) yedi zayıf (ineğ)in yedi semiz ineği yediğini ve yedi yeşil başak ile (bir o kadar da) diğer kuru başakları (görmeyi) bize açıkla! Umulur ki (saraydaki) insanlara dönerim de (senin kadrini) bilirler.”
47. (Yûsuf) dedi ki: “Âdet(iniz) üzere yedi sene (ekin) ekersiniz! Sonra biçtiklerinizden, yiyeceğiniz az bir mikdârın dışındakileri başağında bırakın!”
48. “Sonra bunun (bu yedi bolluk yılının) ardından, yedi şiddetli (kıtlık yılı) gelecek ki, (tohumluk için bir sonraki seneye) saklayacağınız az bir mikdar hâriç, onlar için (o kurak yıllara hazırlık olmak üzere) önceden biriktirmekte olduklarınızı yiyecek (bitirecek)!”
49. “Daha sonra bunun ardından da bir yıl gelecek ki, onda insanlar bol yağmura kavuşturulacak ve onda (o yılda insanlar meyveleri ve hayvanları bol bol) sıkıp sağacaklar.”
50. (Elçi bu ta‘bîri anlatınca) bunun üzerine hükümdar: “Onu bana getirin!” dedi. Nihâyet elçi kendisine gelince, (Yûsuf, hakkındaki ittihâmı gidermek için bu da‘vete hemen icâbet etmedi ve ona) şöyle dedi: “Efendine dön de ona sor; ellerini kesen o kadınların maksadı ne imiş?[617] Şübhesiz ki Rabbim, onların hîlesini hakkıyla bilendir.”
51. (Mısır hükümdârı, o kadınlara:) “Yûsuf’un nefsinden murâd almak istediğiniz zaman zorunuz neydi?” dedi. (Onlar:) “Hâşâ! Allah için, biz onun hakkında hiçbir kötülük bilmiş değiliz!” dediler. Vezîrin karısı da dedi ki: “Şimdi hak ortaya çıktı! Onun nefsinden (asıl) ben murâd almak istemiştim. Ve şübhesiz o, gerçekten doğru söyleyenlerdendir!”

---

[615] “Hem rüyâ dahi hayır iken, bazı aksi hakîkatle (hakîkatin tersiyle) göründüğü için şer telakkî edilir (anlaşılır), ye’se (ümidsizliğe) düşürür, kuvve-i ma‘neviyeyi (ma‘nevî kuvveti) kırar, sû-i zan (kötü zan) verir. Çok rüyâlar var ki, sûreti (görünüşü) dehşetli, zararlı, mülevves (çirkin) iken, ta‘bîri ve ma‘nâsı çok güzel oluyor. Herkes rüyânın sûretiyle ma‘nâsının hakîkati mâbeynindeki (arasındaki) münâsebeti bulamadığı için, lüzumsuz telâş eder, me’yûs olur (ümidsiz olur), keder eder. (...)

Mâhiyet-i insâniyedeki (insanın rûhundaki) latîfe-i Rabbâniye (adı verilen ve Cenâb-ı Hakk’ı bildiren isti‘dad), âlem-i şehâdetle (gördüğümüz bu âlemle) bağlanan ve o âlemde dolaşan duyguların kapanmasıyla ve durmasıyla, âlem-i gayba (göremediğimiz âleme) karşı bir münâsebet bulur, bir menfez (pencere) açar. O menfez ile, vukūa gelmeye hazırlanan hâdiselere bakar ve Levh-i Mahfûz’un cilveleri (parıltıları) ve mektûbât-ı kaderiyenin (kader yazılarının) nümûneleri nev‘inden birisine rast gelir, bazı vâkıât-ı hakîkıyeyi (olacak hâdiseleri) görür ve o vâkıâtta bazen hayâl tasarruf eder (hükmeder), sûret libasları (şekil elbiseleri) giydirir. Bu kısmın çok envâı ve tabakātı (nevi‘leri ve tabakaları) var. Bazı aynen gördüğü gibi çıkar, bazen bir ince perde altında çıkıyor, bazen kalınca bir perde ile sarılıyor.

Hadîs-i Şerîfte gelmiş ki: ‘Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm’ın bidâyet-i vahiyde (vahyin başlangıcında) gördüğü rüyâları, subhun (sabahın) inkişâfı (açılması) gibi zâhir, açık, doğru çıkıyordu.’ ”(Mektûbât, 28. Mektûb, 195-196)

[616] “Rüyâ üç nevi‘dir. İkisi ta‘bîr-i Kur’ân’la اَضْغَاثُ اَحْلاَمٍ[Karmakarışık rüyâlar]da dâhildir. Ta‘bîre değmiyor. Ma‘nâsı varsa da ehemmiyeti yok. Ya mizâcın inhirâfından (huyun bir yöne sapmasından), kuvve-i hayâliye (hayâl duygusu) şahsın hastalığına göre bir terkîbât (birleştirmeler), tasvîrât (şekillendirmeler) yapıyor. Yâhut gündüz veya daha evvel, hattâ bir-iki sene evvel aynı vakitte başına gelen müheyyic hâdisâtı (heyecan verici hâdiseleri), hayâl tahattur eder (hatırlar), ta‘dîl ve tasvîr eder, başka bir şekil verir. İşte bu iki kısım اَضْغَاثُ اَحْلاَمٍdır, ta‘bîre değmiyor. Üçüncü kısım ki rüyâ-yı sâdıkadır (doğru çıkan rüyâlardır).” (Mektûbât, 28. Mektûb, 196)

[617] Hazret-i Yûsuf (AS) onca çilesine rağmen, yine de peygamberliğe lâyık bir nezâketle, vaktiyle evinde kaldığı Züleyhâ’nın hukūkuna riâyet etmiş ve onu rencîde etmemek için adını açıkça söylemeyip, ellerini kesen kadınları nazara vermişti.

Yûsuf (AS) hapisten çıktıktan sonra, kocası ölen Züleyhâ ile evlenmiş ve ondan iki çocuğu olmuştur. Yûsuf (AS)’ın, hanımına: “Bu, senin daha önce istediğinden daha hayırlı değil mi?” dediği rivâyet edilir. (Râzî, c. 9/18, 166)

52. (Yûsuf dedi ki:) “Bu (iftirânın anlaşılmasını talebden maksadım), gerçekten benim kendisine gıyâbında hâinlik etmediğimi ve hâinlerin tuzağını kesinlikle Allah’ın muvaffakiyete erdirmeyeceğini (sizlerin de vezîrin de) bilmesi içindir.”
53. (Yûsuf dedi ki:) “Hâlbuki (ben) nefsimi temize çıkarmıyorum. Muhakkak ki nefis, dâimâ kötülüğü emredicidir; ancak Rabbimin merhamet ettiği (koruduğu kimse) müstesnâ.[618] Şübhesiz ki Rabbim, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.”
54. Hükümdar ise: “Onu bana getirin; kendime hâs (müşâvir) yapayım” dedi. Sonra onunla konuşunca: “Doğrusu sen bugün bizim yanımızda makam sâhibi emîn bir kimsesin!” dedi.
55. (Yûsuf:) “Beni memleketin hazînelerinin başına getir! Çünki ben iyi muhâfaza eden, (idâresini) iyi bilen bir kimseyim” dedi.
56. İşte böylece Yûsuf’a o yerde (Mısır’da) imkân (ve kudret) verdik. Oradan dilediği yerde oturuyordu. Rahmetimizi dilediğimiz kimseye nasîb ederiz ve iyilik edenlerin mükâfâtını zâyi‘ etmeyiz.
57. Âhiret mükâfâtı ise, îmân edip (günahlardan) sakınmakta olanlar için elbette daha hayırlıdır.
58. Derken, (o kıtlık yıllarında) Yûsuf’un kardeşleri de gelip onun huzûruna girdiler; (Yûsuf) derhâl onları tanıdı; hâlbuki onlar onu (o mevki‘de) tanıyabilecek kimseler değillerdi.
59. Sonunda (Yûsuf) onların yüklerini hazırlayınca dedi ki: “Bana, babanızdan bir, erkek kardeşinizi (Bünyâmin’i) de getirin! Görmüyor musunuz, doğrusu ben ölçeği (adam başına) tam olarak veriyorum ve (kardeşinizin payını da vermekle) ben misâfirperverlerin en hayırlısıyım.”
60. “Buna rağmen (bir daha geldiğinizde) onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size ölçek(le verilecek bir şey) yok ve bana yaklaşmayın!”
61. Dediler ki: “Ona babasından müsâade almaya çalışacağız ve doğrusu biz (bunu) gerçekten yapacak olan kimseleriz.”
62. (Yûsuf) genç (uşak)larına da dedi ki: “(Verdikleri) sermâyelerini yüklerinin içine koyun; umulur ki onlar âilelerine döndükleri zaman bunu anlarlar da belki geri gelirler.”
63. Nihâyet babalarına döndüklerinde dediler ki: “Ey babamız! (Kardeşimizi bizimle göndermediğin takdirde) bizden ölçek men‘ edildi; bu yüzden kardeşimizi bizimle berâber gönder ki, ölçek (ile verilen zahîre) alalım; artık şübhesiz ki biz onu gerçekten muhâfaza edici kimseleriz.”
64. (Babaları Ya‘kūb) dedi ki: “Onun hakkında size (hiç) inanır mıyım? İllâ ki daha evvel kardeşi (Yûsuf) hakkında size güvendiğim gibi ola! (O vakit i‘timâdımı boşa çıkardınız.) Fakat (bilirim ki, siz değil,) en hayırlı koruyucu Allah’dır ve O, merhamet edenlerin en merhametlisidir.”[619]

---

[618] “Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm demiş: وَمآ اُبَرِّئُ نَفْسِي اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ[(Ben) nefsimi temize çıkarmıyorum. Muhakkak ki nefis, dâimâ kötülüğü emredicidir.] Evet nefsini beğenen ve nefsine i‘timâd eden (güvenen), bedbahttır (talihsizdir). Nefsinin ayıbını gören, bahtiyardır. (...)
Fakat bazen olur ki, nefs-i emmâre (kötülüğü emredici nefis), ya levvâmeye (kendini çokça kınayan bir nefis mertebesine) veya mutmainneye (tatmîn olarak nefsinin fenâlıklarından kurtulmuş bir nefis mertebesine) inkılâb eder (döner); fakat silâhlarını ve cihâzâtını a‘sâba (sinirlere) devreder. A‘sâb ve damarlar ise, o vazîfeyi âhir ömre (ömrünün sonuna) kadar görür. Nefs-i emmâre çoktan öldüğü hâlde, onun âsârı (eserleri) yine görünür. Çok büyük asfiyâ ve evliyâ (Allah dostları) var ki, nüfûsları (nefisleri) mutmainne iken, nefs-i emmâreden şekvâ (şikâyet) etmişler. Kalbleri gāyet selîm ve münevver (nûrlanmış) iken, emrâz-ı kalbden (kalbî hastalıklardan) vâveylâ (feryâd) etmişler. İşte bu zâtlardaki, nefs-i emmâre değil, belkia‘sâba devredilen nefs-i emmârenin vazîfesidir. Maraz (hastalık) ise kalbî değil, belki maraz-ı hayâlîdir (hayâlî bir hastalıktır).” (Mektûbât, 26. Mektûb, 127-128)

[619] “Süver-i Kur’âniye’nin (Kur’ân sûrelerinin) en parlağı olan, sûre-i Yûsuf’un en parlak nûru olan Hazret-i Ya‘kūb’un (AS) şefkati, ism-i Rahmân ve Rahîm’i gösterir ve şefkat yolu rahmet yolu olduğunu bildirir ve o elem-i şefkate (şefkat yüzünden gelen acılara) devâ olarak da: فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظاً وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ[En hayırlı koruyucu Allahdır ve O, merhamet edenlerin en merhametlisidir] dedirir.” (Mektûbât, 8. Mektûb, 23)
“O, merhamet edenlerin en merhametlisidir” ta‘bîri için, bakınız; (Araf Suresi 151. ayetinin haşiyesi)

65. Derken eşyâlarını açtıklarında, (götürdükleri) sermâyelerini kendilerine geri verilmiş buldular. Dediler ki: “Ey babamız! Daha ne istiyoruz? İşte sermâyemiz, bize geri verilmiş! Yine âilemize yiyecek getiririz, kardeşimizi de muhâfaza ederiz, hem bir deve yükü fazla alırız. Bu, (böyle cömert bir hükümdâra göre) az bir ölçektir. (Bize yine verir!)”
66. (Babaları) dedi ki: “Etrâfınız kuşatılmadıkça (öylesine çâresiz kalmanız müstesnâ), onu bana mutlakā getireceğinize dâir, Allah adına bana sağlam bir söz vermedikçe, onu sizinle berâber aslâ göndermem!” Ne zaman ki ona te’mînâtlarını verdiler, (o da:) “Allah, söylediklerimize Vekîldir” dedi.
67. Sonra dedi ki: “Ey oğullarım! (Mısır’a) tek bir kapıdan girmeyin; ayrı ayrı kapılardan girin (ki nazar değmesin)! Bununla berâber, Allah’dan (gelecek) hiçbir şeyi sizden def‘ edemem.[620] Hüküm ancak Allah’ındır. O’na tevekkül ettim. Tevekkül edenler de ancak O’na güvenip dayansın!”
68. Daha sonra babalarının kendilerine emrettiği şekilde (ayrı ayrı kapılardan şehre) girdiklerinde, (bu tedbir, gerçekten) Allah’dan (gelecek) hiçbir şeyi onlardan def‘ edecek değildi; ancak Ya‘kūb’un içinde bulunan (tevekkülde, o şeyin sebeblerine de riâyete duyduğu) ihtiyâç ki, onu yerine getirmiş oldu. Ve şübhesiz ki o, kendisine öğrettiğimizden dolayı elbette bir ilim sâhibi idi; fakat insanların çoğu bilmezler.
69. (Kardeşleri) nihâyet Yûsuf’un huzûruna girdiklerinde, kardeşini (Bünyâmin’i) bağrına bastı: “Muhakkak (bilesin) ki ben gerçekten senin kardeşinim; artık (onların bize) yapmakta olduklarına üzülme!” dedi (ve yapacaklarını kardeşine anlattı).
70. Sonunda (Yûsuf) onların yüklerini hazırlayınca, su kabını kardeşinin (Bünyâmin’in) yüküne koydu; sonra bir tellâl (arkalarından): “Ey kāfile! Doğrusu siz gerçekten hırsız kimselersiniz!” diye seslendi.
71. (Yûsuf’un kardeşleri) onlara dönerek: “Ne kaybettiniz?” dediler.
72. (Onlar) dediler ki: “Melik’in su kabını kaybettik; hem onu getirene bir deve yükü (bahşiş) var”; (tellâl:) “Ben de buna kefîlim” (dedi).
73. (Yûsuf’un kardeşleri:) “Allah’a yemîn olsun, şübhesiz (siz de) bilmişsinizdir ki (biz) bu yerde (Mısır’da) fesad çıkarmak için gelmedik; (biz) hırsız kimseler de değiliz” dediler.
74. (O nidâ edenler:) “Eğer yalancılar iseniz o hâlde (sizin şeriatınıza göre) bunun cezâsı nedir? (Hükmünüzü siz verin!)” dediler.
75. (Onlar da:) “Bunun cezâsı, (su kabı) kimin yükünde bulunursa, işte o (kişinin köle olarak alıkonması) onun cezâsıdır. O zâlimleri böyle cezâlandırırız” dediler.
76. Bunun üzerine (Yûsuf, su kabını aramak üzere), kardeşinin yükünden önce onların yüklerine başladı; (en) sonra onu kardeşinin yükünden çıkardı. İşte Yûsuf’a böyle bir çâre öğrettik. Yoksa Melik’in kānûnuna göre (Yûsuf) kardeşini alıkoyamayacaktı; ancak Allah’ın dilemesi müstesnâ. (Biz) kimi dilersek derecelerle yükseltiriz. Her ilim sâhibinin üstünde, bir bilen vardır.[621]

---

[620] “Şemsin tulû‘ ve gurûbu (güneşin doğması ve batması), muayyen ve mukadder (belirli ve kaderde yazılı) olduğu gibi, insanın da bu dünyada tulû‘ ve gurûbu (doğumu ve ölümü) ve sâir mukadderâtı (başına gelecek işler), kalem-i kader ile cebhesinde yazılıdır. İsterse başını taşa vursun, o yazıları silebilirse silsin; fakat başı kırılır, o yazılara bir şey olmaz! Bunu muhakkak olarak bilsin ki, semâvât ve arzın hâricine kaçıp kurtulamayan insan, Hâlık-ı küll-işey’in rubûbiyetine (her şeyin yaratıcısı olan Allah’ın terbiye ve idâre ediciliğine) muhabbetle rızâ göstermelidir.” (Mesnevî-i Nûriye, Habbe, 107)

[621] “Bazen ehemmiyetli bir hakîkat, sathî nazarlara (dikkatsiz bakışlara) görünmediğinden ve bazı makamlarda cüz’î ve âdî (küçük ve sıradan) bir hâdiseden yüksek bir fezleke-i tevhîdi (tevhîd hulâsasını) veya küllî (büyük) bir düstûru beyân etmekte münâsebet bilinmediğinden, bir kusur tevehhüm (zan) edilir. Meselâ: Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm, kardeşini bir hîle ile alması içinde وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ[Her ilim sâhibinin üstünde, bir bilen vardır] diye gāyet yüksek bir düstûrun zikri (söylenmesi), belâğatça (kelâmın güzelliği cihetiyle) münâsebeti görünmüyor. Bunun sırrı ve hikmeti nedir?

77. (Yûsuf'un kardeşleri) dediler ki: "Eğer (o) çaldıysa, doğrusu daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı."[622] O vakit Yûsuf, bunu içine attı ve onlara bunu belli etmedi. (İçinden:) "Siz daha kötü durumdasınız. Hâlbuki Allah, ne anlatıyorsanız en iyi bilendir"dedi.
78. Dediler ki: "Ey azîz! Gerçekten onun çok yaşlı bir babası var (onu bizden çok sever); bunun için onun yerine birimizi alıkoy! Şübhe yok ki biz, seni iyilik edenlerden görüyoruz."
79. (Yûsuf:) "Eşyâmızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını almaktan Allah'a sığınırız; o takdirde şübhesiz ki biz gerçekten zâlimler oluruz" dedi.
80. Artık ondan ümidlerini kesince, fısıldaşarak bir kenara çekildiler. Büyükleri dedi ki: "Doğrusu babanızın sizden Allah adına sağlam söz aldığını, daha önce de Yûsuf hakkında işlediğiniz kusûru bilmediniz mi? Artık babam bana izin verinceye veya Allah, hakkımda hüküm verinceye kadar bu yerden aslâ ayrılmayacağım. O ise, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."
81. "(Siz) babanıza dönün de: 'Ey babamız! Gerçekten oğlun (Bünyâmin) hırsızlık etti. Hâlbuki (biz) ancak bildiğimize şâhidlik ettik; gaybın muhâfızları da değiliz, (sana söz verirken Bünyâmin'in hırsızlık edeceğini bilemedik)' deyin!"
82. "Hem (istersen) içinde bulunduğumuzşehre (oranın ahâlisine) ve berâberinde geldiğimiz kervana sor! Çünki şübhesiz biz (bu işte) elbette doğru söyleyen kimseleriz." (deyin).
83. (Döndüklerinde babaları) dedi ki: "Hayır! Nefisleriniz sizi (aldatıp böyle) bir işe sürüklemiş. Artık (bana düşen) güzel bir sabır (etmektir)! Umulur ki Allah, onları (Yûsuf'u, Bünyâmin'i ve orada kalan diğer ağabeyini) hep birlikte bana getirir. Şübhesiz ki, Alîm (her şeyi bilen), Hakîm (her işi hikmetli olan) ancak O'dur."
84. Artık onlardan yüzçevirdi ve: "Ah Yûsuf'(um)a ah!" dedi. Tâ kederden iki gözüne ak düştü. Öyle ki (kederini içinde tutup) yutkunan bir kimse oldu.[623]
85. (Evlâdları:) "Allah'a yemîn olsun ki (sen) dermansız bir hastalığa tutuluncaya veya helâke uğrayan kimselerden oluncaya kadar Yûsuf'u anıp durmaktangeri kalmayacaksın!" dediler.
86. (Ya'kūb) dedi ki: "(Ben) gam ve kederimi ancak Allah'a şikâyet ediyorum.[624] Çünki Allah tarafından, sizin bilemeyeceğiniz şeyleri biliyorum."

---

El-cevab: Her biri birer küçük Kur'ân olan uzun sûrelerde ve mutavassıtlarda (orta uzunlukta olanlarda) ve çok sahîfelerde ve makamlarda yalnız iki-üç maksad değil, belki Kur'ân'ın mâhiyeti (husûsiyeti), hem bir kitâb-ı zikir ve îman ve fikir, hem bir kitâb-ı şeriat ve hikmet ve irşad gibi, çok kitabları ve ayrı ayrı dersleri tazammun ettiğinden (içine aldığından), rubûbiyet-i İlâhiyenin (Allah'ın her şeyi terbiye ve idâre etmesinin) her şeyi ihâta ettiğini (kuşattığını) ve haşmetli tecelliyâtını (heybetli ve yüce icrâatlarını) ifâde etmek cihetiyle, kâinât kitâb-ı kebîrinin (büyük kâinât kitâbının) bir nevi' kırâeti (okunması) olan Kur'ân, elbette her makamda, hattâ bazen bir sahîfede çok maksadları ta'kîben ma'rifetullahdan (Allah'ı tanımaktan) ve tevhîdin mertebelerinden ve îman hakîkatlerinden ders verdiği haysiyetiyle, öbür makamda, meselâ zâhirce (görünüşte) zaîf bir münâsebetle, başka bir ders açar ve o zaîf münâsebete çok kuvvetli münâsebetler iltihâk ederler (eklenirler). O makāma gāyet mutâbık (uygun) olur, mertebe-i belâğatı yükseklenir." (Şuâ'lar, 11. Şuâ', 238)

[622] Yûsuf (AS) çocukken, annesinin babasına âid putu evinden alarak kırmıştı. Kardeşlerinin isnâd ettikleri hırsızlık budur. (Râzî, c. 9/18, 187)

[623] "Hz. Ya'kūb Aleyhisselâm'ın Yûsuf Aleyhisselâm'a karşı şedîd (şiddetli) ve parlak hissiyâtı, muhabbet ve aşk değildir. Belki şefkattir. Çünki şefkat, aşk ve muhabbetten çok keskin ve parlak ve ulvî ve nezihdir (yüksek ve temizdir) ve makām-ı nübüvvete (peygamberlik makāmına) lâyıktır. Fakat muhabbet ve aşk, mecâzî mahbublara (geçici sevgililere) ve mahlûklara (yaratılmışlara) karşı derece-i şiddette (çok şiddetli) olsa, o makām-ı muallâ-yı nübüvvete (o yüce peygamberlik makāmına) lâyık düşmüyor. Demek Kur'ân-ı Hakîm'in parlak bir i'câz (mu'cize oluşu) ile parlak bir sûrette gösterdiği ve ism-i Rahîmin vusûlüne (ulaşılmasına) vesîle olan hissiyât-ı Ya'kūbiye (Ya'kūb (as)'ın hisleri) yüksek bir derece-i şefkattir.

İsm-i Vedûd'a (kullarınca sevilen ve onları seven Allah'a) vesîle-i vusûl (kavuşma vesîlesi) olan aşk ise, Züleyhâ'nın Yûsuf Aleyhisselâm'a karşı olan muhabbet mes'elesindedir. Demek Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân (beyânı ile herkesi âciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm), Hz. Ya'kūb Aleyhisselâm'ın hissiyâtını ne derece Züleyhâ'nın hissiyâtından yüksek göstermişse, şefkat dahi o derece aşktan daha yüksek görünüyor." (Mektûbât, 8. Mektûb, 22-23)

[624] "Musîbetin darbesine karşı şekvâ (şikâyet) sûretiyle, elbette âciz ve zaîf insan ağlar; fakat şekvâ O'na olmalı, O'ndan olmamalı. Hazret-i Ya'kūb Aleyhisselâm'ın: إِنَّمَا أَشْكُوا بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللهِ[(Ben) gam ve kederimi ancak Allah'a şikâyet ediyorum] demesi gibi olmalı. Yani, musîbeti Allah'a şekvâ etmeli, yoksa Allah'ı insanlara şekvâ eder

87. “Ey oğullarım! (Haydi) gidin de, Yûsuf’la kardeşinden bir haber araştırın; hem Allah’ın rahmetinden ümid kesmeyin! Çünki kâfirler topluluğundan başkası, Allah’ın rahmetinden ümîd(ini) kesmez.”[625]
88. Bunun üzerine (kardeşleri tekrar Mısır’a gelip Yûsuf’un) huzûruna girdiklerinde dediler ki: “Ey azîz! Bize ve âilemize zarûret (kıtlık ve açlık) dokundu ve pek ehemmiyetsiz bir sermâye ile geldik; (sen) yine de bize ölçeği tam olarak ver ve bize (ayrıca) bağışta bulun! (Bize fazladan erzak ver ve kardeşimiz Bünyâmin’i bize lûtfet!) Muhakkak ki Allah, sadaka verenleri mükâfâtlandırır.”
89. (Yûsuf) dedi ki: “Siz câhil kimseler iken Yûsuf’a ve kardeşine neler yaptığınızı bildiniz mi?”
90. (Onlar:) “Yoksa sen, gerçekten sen, Yûsuf musun?” dediler. (O da:) “(Evet) ben Yûsuf’um, bu da kardeşim! Şübhesiz ki Allah bize lütufta bulundu. Doğrusu şu ki, kim (Allah’dan) sakınır ve sabrederse, artık şübhesiz Allah, iyilik edenlerin mükâfâtını zâyi‘ etmez” dedi.
91. (Kardeşleri:) “Allah’a yemîn olsun, muhakkak ki Allah, seni bize üstün kıldı; hâlbuki şübhesiz (biz) elbette hatâ eden kimseler olmuştuk” dediler.
92. (Yûsuf) dedi ki: “Bu gün (benim tarafımdan) size bir kınama (bir başa kakma) yok! Allah sizi affetsin! Çünki O, merhamet edenlerin en merhametlisidir.”
93. “Benim bu gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, (tâ gözleri) görür hâle gelsin. Ve bütün âilenizle birlikte bana gelin!”
94. Böylece kervan (Mısır’dan) ayrılınca, babaları: “Doğrusu ben, gerçekten Yûsuf’un kokusunu duyuyorum. Eğer bana bunaklık isnâd etmeseydiniz (beni tasdîkederdiniz.)”[626] dedi.
95. (Onlar:) “Allah’a yemîn olsun ki, şübhesiz, sen hâlâ eski yanlışlığındasın” dediler.
96. Nihâyet müjdeci gelip onu (o gömleği Ya‘kūbun) yüzüne koyunca, hemen (gözleri) görür hâle geri geldi. “Size, ‘Bilemeyeceğiniz şeyleri Allah tarafından şübhesiz ki ben biliyorum’ demedim mi?” dedi.
97. (Oğulları:) “Ey babamız! Bizim için (Allahdan) günahlarımıza mağfiret dile; biz gerçekten hatâ eden kimseler idik” dediler.
98. (Ya‘kūb:) “Sizin için Rabbimden, daha sonra (seher vakti) mağfiret dileyeceğim. Şübhesiz ki Gafûr (çok bağışlayan), Rahîm (çok merhamet eden) ancak O’dur” dedi.
99. Nihâyet (hep berâber Mısır’a gidip) Yûsuf’un yanına girdikleri zaman, (onları şehrin dışında karşılayan Yûsuf) ana-babasını bağrına bastı ve: “(Buyurun!) İnşâallah güven içinde kimseler olarak Mısır’a girin!” dedi.

---

gibi,‘Eyvah! Of!’ deyip, ‘Ben ne ettim ki, bu başıma geldi?’ diyerek, âciz insanların rikkatini (acımasını) tahrîk etmek zarardır, ma‘nâsızdır.” (Mektûbât, 23. Mektûb, 106)

[625] “Ye’s (ümidsizlik) en dehşetli bir hastalıktır ki, âlem-i İslâm’ın kalbine girmiş. İşte o ye’sdir ki bizi öldürmüş gibi, garbda (batıda) bir-iki milyonluk küçük bir devlet, şarkta (doğuda) yirmi milyon Müslümanları kendine hizmetkâr ve vatanlarını müstemleke (sömürge) hükmüne getirmiş. Hem o ye’sdir ki yüksek ahlâkımızı öldürmüş. Menfaat-i umûmiyeyi (toplumun menfaatini) bırakıp, menfaat-i şahsiyeye (şahsî menfaate) nazarımızı hasrettirmiş. Hem o ye’sdir ki kuvve-i ma‘neviyemizi (ma‘nevî gücümüzü) kırmış. Az bir kuvvetle îmandan gelen kuvve-i ma‘neviyeyi şarktan garba kadar istîlâ ettiği hâlde, o kuvve-i ma‘neviye-i hârika, me’yûsiyetle (ümidsiz olmakla) kırıldığı için, zâlim ecnebîler (yabancılar) dört yüz seneden beri üç yüz milyon Müslümanı kendilerine esîr etmiş. (...)
Ye’s, ümmetlerin, milletlerin seretân (kanser) denilen en dehşetli bir hastalığıdır. Ve kemâlâta (ilerlemeye) mâni‘ ve اَنَاَ عِنْدَ حُسْنِ ظَنِّ عَبْدِيْ بِيْ[Ben, kulumun bana olan güzel zannı üzereyim] hakîkatine muhâliftir; korkak, aşağı ve âcizlerin şe’nidir (işidir), bahâneleridir. Şehâmet-i İslâmiyenin şe’ni (İslâmî kahramanlığın işi) değildir.” (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 413)

[626] “Hazret-i Ya‘kūb (AS)’dan sorulmuş ki: ‘Ne için Mısır’dan gelen gömleğinin kokusunu işittin de, yakınında bulunan Ken‘an kuyusundaki Yûsuf’u görmedin?’ Cevâben demiş ki: ‘Bizim hâlimiz şimşekler gibidir; bazen görünür, bazen saklanır. Bazı vakit olur ki, en yüksek mevki‘de oturup, her tarafı görüyoruz gibi oluruz. Bazı vakitte de ayağımızın üstünü göremiyoruz.’ ” (Mektûbât, 15. Mektûb, 41)

100. Böylece (sarayına geldiklerinde) ana-babasını (kendi) tahtın(ın) üstüne çıkardı ve (derken hepsi) onun (Yûsuf) için secde ediciler olarak, secdeye kapandılar.[627] (Yûsuf) dedi ki: "Ey Babacığım! İşte bu, evvelki rüyâmın ta'bîridir. Doğrusu Rabbim onu gerçek kıldı. Hem şübhesiz bana ihsanda bulundu; çünki beni zindandan çıkardı ve şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra sizi çölden getirdi. Muhakkak ki Rabbim, ne dilerse çok hoş tedbîr edendir. Şübhesiz ki, Alîm (hakkıyla bilen), Hakîm (her işi hikmetli olan) ancak O'dur."
101. "Rabbim! Bana mülkden (bir nasib) verdin ve bana rüyâların ta'bîrinden (bir ilim) öğrettin. Ey gökleri ve yeri hakkıyla yaratan! Sen, dünyada da âhirette de benim velîmsin (gerçek dostumsun). Canımı Müslüman olarak al ve beni sâlih kimseler arasına kat!"[628]
102. (Habîbim, yâ Muhammed!) İşte bu (anlatılanlar) gayb haberlerindendirki, onu sana vahyediyoruz. Yoksa, onlar (Yûsuf'un kardeşleri) hîle yaparak işlerine (karar vermek üzere) toplandıkları zaman, onların yanında değildin.
103. (Sen ne kadar) hırs göstersen de, yine insanların çoğu îmân edecek kimseler değildir.
104. Hâlbuki (sen) buna (bu Kur'ân'ı tebliğ vazîfene) karşı onlardan bir ücret istemiyorsun. O (Kur'ân), (bütün) âlemlere ancak bir nasîhattir.
105. Hem göklerde ve yerde nice deliller vardır[629] ki, onlar (ibret almadan) bunlardan yüz çevirici kimseler olarak üzerlerinden geçip giderler.
106. Hâlbuki onların çoğu, ancak müşrik kimseler olarak Allah'a îmân ederler. (Hem inanırlar, hem de şirk koşarlar).
107. Ya (onlar,) Allah'ın azâbından kuşatıcı bir musîbetin kendilerine gelmesinden veya onlar farkında değillerken kıyâmetin ansızın kendilerine gelivermesinden emîn mi oldular?
108. (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: "İşte benim yolum budur! (Ben, sizi) bir basîret (açıkça görünen bir delîl) üzere Allah'a da'vet ediyorum; ben de, bana tâbi' olanlar da! Ve Allah'ı tenzîh ederim. Çünki ben (sizin gibi) müşriklerden değilim!"
109. (Ey Resûlüm!) Senden önce de (bedevîlerden ve kadınlardan değil,) şehirlerin halkından kendilerine vahyettiğimiz birtakım erkeklerden başkasını (bir meleği, peygamber olarak)

---

[627] Yûsuf (AS)'ın ebeveyninin ve kardeşlerinin kendisine secde etmeleri, meleklerin Âdem (AS)'a olan secdeleri gibi olup, ona selâm ve hürmet içindir. Bu tarz, hürmet için yapılan secde onların şeriatında câiz olmakla berâber İslâmiyet bunu kaldırmıştır. İbn-i Abbâs (ra)'dan gelen bir rivâyete göre de onlar Yûsuf için, yani ona kavuştukları için Allah'a şükür secdesine kapandılar. (İbn-i Kesîr, c. 2, 262; Râzî, c. 9/18, 216)

[628] "Şu âyet, kıssa-i Yûsuf'un (AS) (Yûsuf Aleyhisselâm'ın hikâyesinin) en parlak kısmı ki, Azîz-i Mısır olması (Mısır'da yüksek bir makāma gelmesi), peder ve vâlidesiyle görüşmesi, kardeşleriyle sevişip tanışması olan, dünyada en büyük saâdetli ve ferahlı bir hengâmda (anda), Hazret-i Yûsuf'un (AS) mevtini (ölümünü) şöyle bir sûrette haber veriyor ve diyor ki: 'Şu ferahlı ve saâdetli vaziyetten daha saâdetli, daha parlak bir vaziyete mazhar olmak için, Hazret-i Yûsuf kendisi Cenâb-ı Hakk'tan vefâtını istedi ve vefât etti, o saâdete mazhar oldu. Demek o dünyevî lezzetli saâdetten daha câzibedar (çekici) bir saâdet ve ferahlı bir vaziyet kabrin arkasında vardır ki, Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâm gibi hakîkat-bîn (hakîkati gören) bir zât, o gāyet lezzetli dünyevî vaziyet içinde gāyet acı olan mevti istedi, tâ ötekisaâdete mazhar olsun.' " (Mektûbât, 23. Mektûb, 108)

[629] "Bir kısmı arzımızdan (dünyamızdan) bin def'a büyük ve o büyüklerden bir kısmı top güllesinden yetmiş derece sür'atli yüz binler ecrâm-ı semâviyeyi (gök cisimlerini) direksiz, düşürmeden döndüren ve birbirine çarptırmadan fevka'l-had (haddinden fazla) çabuk ve berâber gezdiren, yağsız söndürmeden mütemâdiyen (devamlı) o hadsiz lâmbaları yandıran ve hiçbir gürültü ve ihtilâl çıkartmadan o nihâyetsiz büyük kütleleri idâre eden ve güneş ve kamerin (ayın) vazîfeleri gibi, hiç isyân ettirmeden o pek büyük mahlûkları vazîfelerle çalıştıran (...) ve o nihâyetsiz kalabalığın enkazları gibi göğün yüzünü kirletecek süprüntülere meydan vermeden, pek parlak ve pek güzel temizlettiren ve bir muntazam (intizamlı) ordu manevrası gibi manevra ile gezdiren ve arzı döndürmesiyle, o haşmetli (heybetli ve yüce) manevranın başka bir sûrette hakîkî ve hayâlî tarzlarını her gece ve her sene sinema levhaları gibi seyirci mahlûkātına gösteren bir tezâhür-i rubûbiyet (Allah'ın terbiye ve idâre ediciliği) içinde görünen teshîr (itâat ettirme), tedbîr, tedvîr (çevirme), tanzîm (düzenleme), tanzîf (temizleme), tavzîfden (vazîfelendirmeden) mürekkeb (meydana gelen) bir hakîkat, bu azameti ve ihâtası (büyüklüğü ve kuşatması) ile o semâvât Hâlıkının (göklerin yaratıcısının) vücûb-ı vücûduna (varlığının zarûrî oluşuna) ve vahdetine (birliğine) ve mevcûdiyeti (varlığı), semâvâtın mevcûdiyetinden daha zâhir (âşikâr) bulunduğuna bil-müşâhede (gözle görülür birşekilde) şehâdet eder." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 100)

göndermedik. (O müşrikler) yeryüzünde hiç dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin âkıbeti nasıl olmuş, baksınlar! Âhiret yurdu ise, (günahlardan) sakınanlar için elbette daha hayırlıdır. Hâlâ akıl erdirmeyecek misiniz?
110. Nihâyet peygamberler (o kavimlerin îmâna gelmelerinden) ümidlerini kestiği ve (o kavimler de) gerçekten onların (o peygamberlerin) yalancı çıkarıldıklarını zannettikleri bir sırada kendilerine yardımımız geldi de dilediğimiz kimseler (o azabdan) kurtarıldı. Hâlbuki günahkârlar topluluğundan azâbımız geri çevrilmez.
111. Muhakkak ki onların kıssalarında, (selîm) akıl sâhibleri için bir ibret vardır. (Bu Kur'ân,) uydurulacak bir söz değildir; fakat kendinden önce gelen (kitab)ların tasdîki, her şeyin açıklaması ve îmân edecek bir topluluk için bir hidâyet ve bir rahmettir.

## RA'D Sûresi

1. Elif, Lâm, Mîm, Râ.[630] Bunlar, Kitâb'ın (Kur'ân'ın) âyetleridir ve sana Rabbinden indirilmiş olan (o Kur'ân) haktır; fakat insanların çoğu îmân etmezler.
2. Allah, o gördüğünüz gökleri direksiz yükselten, sonra arşa hükmeden, güneşi ve ayı da emrine boyun eğdirendir. Her biri belirli bir vakte kadar akıp gider. (O, her) işi idâre eder; âyetleri açıklar ki, Rabbinize kavuşacağınıza kat'î olarak inanasınız!
3. Yeryüzünü yayan, orada sâbit dağlarve nehirler yapan ve orada her çeşit meyvelerden ikişer eş kılan da O'dur. Geceyigündüze (O) örtüyor. Şübhesiz ki bunda, düşünecek bir topluluk için apaçık deliller vardır.[631]

---

[630] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)
" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ الْاَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 29)
[631] "Arzın evvel-i hılkatine (dünyanın ilk yaratılışına) bakıyoruz ki: Mâyi' (sıvı) hâline gelen bir madde-i seyyâleden (akıcı maddeden) taş ve taştan toprak halk edilmiş (yaratılmış). Mâyi' kalsa idi, kābil-i süknâ (oturmaya müsâid) olmazdı. O mâyi' taş olduktan sonra timur (demir) gibi sert olsa idi, kābil-i istifâde olmazdı (istifâde edilemezdi). Elbette buna bu vaziyeti veren, yerin sekenelerinin (yeryüzü ahâlisinin) hâcetlerini (ihtiyaçlarını) gören bir Sâni'-i Hakîm'in (her şeyi hikmet ve san'atla yaratan Allah'ın) hikmetidir.
Sonra tabaka-i turâbiye (toprak tabakası) dağlar direği üzerine atılmış, tâ içindeki dâhilî inkılâblardan (hareketlerden) gelen zelzeleler, dağlarla teneffüs edip (nefes alıp), zemîni (dünyayı) hareketinden ve vazîfesinden şaşırmasın. Hem denizin istîlâsından toprağı kurtarsın. Hem zîhayatların (canlıların) levâzımât-ı hayâtiyesine (hayâtı için lâzım olan şeylere) birer hazîne olsun. Hem havayı tarasın, gâzât-ı muzırradan (zararlı gazlardan) tasfiye etsin, tâ teneffüse kābil (nefes almaya müsâid) olsun. Hem suları biriktirip iddihâr etsin (depolasın). Hem zîhayâta lâzım olan sâir madenlere menşe' ve medâr (kaynak ve vesîle) olsun. (...)
Hem acîb (şaşılacak) ve garîb san'atlar içinde rengârenk, acîb, hikmetli zemin yüzünün sîmâsındaki bu nakışlı çizgilere bak! Nasıl sekenelerine enhar (nehirler) ve çayları, deniz ve ırmakları, dağ ve tepeleri, ayrı ayrı mahlûklarına ve ibâdına (kullarına) lâyık birer mesken ve vesâit-i nakliye (nakil vasıtaları) yapmış.
Sonra yüzbinler ecnâs-ı nebâtât ve envâ'-ı hayvanâtıyla (nebât ve hayvan cinsleriyle) kemâl-i hikmet ve intizamla doldurup hayat vererek şenlendirmek, vakit be vakit (zaman zaman) muntazaman mevt (ölüm) ile terhîs ederek boşaltıp yine muntazaman بَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ[Öldükten sonra dirilmek] sûretinde doldurmak; bir Kadîr-i zü'l-Celâl'in (sonsuz kudret ve celâl sâhibi) ve bir Hakîm-i zü'l-Kemâl'in (sonsuz hikmet ve kemâl sâhibi olan Allah'ın) vücûb-ı

4. Hem yeryüzünde birbirine komşu (farklı özelliklerde) toprak parçaları (kıt‘alar), üzüm bağları, ekinler, bir kökten (bir kaç gövde hâlinde) çatallı ve çatalsız çıkan hurma ağaçları vardır; (hepsi ayrı çeşitler olduğu hâlde) bir su ile sulanır. Fakat meyvelerinde onların bir kısmını bir kısmına üstün kılıyoruz. Muhakkak ki bunda, akıl erdirecek bir topluluk için (Allah’ın kudretine) nice deliller vardır.
5. Buna rağmen (kâfirlerin yalanlamalarına) şaşıracaksan, asıl şaşılacak şey, onların: “Bir toprak olduğumuz zaman mı, gerçekten biz mi yeni bir yaratılışta olacağız?” sözleridir. İşte onlar, Rablerini inkâr edenlerdir. Hem yine onlar (âhiret gününde) boyunlarında (demir) halkalar bulunanlardır. Ve onlar ateş ehlidirler. Onlar orada ebedî olarak kalıcıdırlar.
6. Bununla berâber (müşrikler) senden, iyilikten önce kötülüğü (azâbı) acele istiyorlar; hâlbuki onlardan önce (kendileri gibi kavimlere) doğrusu nice ibret verici cezâlar gelip geçti. Ve şübhesiz Rabbin, zulümlerine rağmen insanlar için elbette mağfiret sâhibidir. Yine şübhesiz ki Rabbin, elbette azâbı şiddetli olandır.
7. Hem inkâr edenler diyor ki: “Ona Rabbinden (bizim istediğimiz) bir mu‘cize indirilmeli değil miydi?” (Ey Resûlüm!) Sen, ancak (Allah’ın azâbı ile) bir korkutucusun ve her kavmin bir yol göstereni vardır.
8. Allah, her dişinin neye gebe kalacağını ve rahimlerin neyi eksiltip, neyi ziyâde edeceğini bilir. Çünki O’nun katında her şey (kader olarak yazılı) bir ölçü iledir.
9. (O,) görünmeyeni de görüneni de hakkıyla bilendir; Kebîr (pek büyük)tür, Müteâl (her şeyden yüce)dir.
10. Sizden sözü gizleyenle, onu açığa vuran kimse ve geceleyin gizlenenle, gündüz vakti yürüyen kimse (O’nun ilminde) birdir.
11. O kimseyi önünden ve arkasından ta‘kîb eden (melek)ler vardır; Allah’ın emriyle onu korurlar. Kendilerinde olan (iyi hâl)i değiştirmedikçe, şübhesiz ki Allah, bir kavme olan (ni‘metin)i değiştirmez. Fakat Allah, bir kavme (kendi isyanları yüzünden) kötülük dilediği zaman, artık onu geri çevirecek kimse yoktur. Onlar için O’ndan başka bir dost da yoktur.
12. Size korku ve ümid içinde şimşeği gösteren ve (yağmur) yüklü bulutları[632] meydana getiren O’dur.
13. Ve ra‘d (gök gürültüsü) O’na hamd ile (tesbîh ederken),[633] melekler deO’nun korkusundan (yine O’nu) tesbîh eder(ler)! Hem (O,) yıldırımları gönderir de onlarla dilediğini çarpar; böyleyken onlar (hâlâ) Allah hakkında mücâdele ediyorlar! Hâlbuki O, (düşmanlarına karşı) azâbı pek şiddetli olandır.
14. Hak duâ (ve da‘vet) ancak O’nadır. O’ndan başka (kendilerine) duâ etmekte oldukları şeyler (putlar) ise, kendilerine hiçbir şekilde cevab veremezler; (onlar) ancak ağzına erişsin diye suya doğru iki avucunu açan kimse gibidir; hâlbuki (elini suya doğru açmakla) o (su, onun ihtiyâcını

---

vücûduna (kat‘iyen var olduğuna) ve vahdetine (birliğine) yüzbinler lisanlarla şehâdet ederler.” (Mektûbât, 33. Mektûb, 329-330)

[632] “Atılmış pamuk gibi bu câmid (ruhsuz), şuursuz bulut, elbette bizleri bilmez ve bize acıyıp imdâdımıza kendi kendine koşmaz ve emirsiz meydana çıkmaz ve gizlenmez. Belki gāyet Kadîr ve Rahîm (sonsuz kudret ve şefkat sâhibi olan) bir kumandanın emriyle hareket eder ki, bir iz bırakmadan gizlenir ve def‘aten (âniden) meydana çıkar. (...) Bir Hâkim-i Müdebbir’in (her şeyin hâkimi ve tedbircisi olan Allah’ın) tedbîriyle rüzgâra biner ve dağlar gibi yağmur hazînelerini bindirir, muhtaç olan yerlere yetişir. Güyâ onlara acıyıp ağlayarak, gözyaşlarıyla gelerek, onları çiçeklerle güldürür, güneşin şiddet-i ateşini serinlettirir ve sünger gibi bahçelerine su serper ve zemin yüzünü yıkar, temizler.” (Şuâ‘lar, 7. Şuâ‘, 101)

[633] “Evet hiçten, birden hârika bir gürültü ile cevvi (hava boşluğunu) konuşturmak ve fevkalâde bir nûr ve nâr (ışık ve ateş) ile zulmetli (karanlıklı) cevvi ışıkla doldurmak ve dağvârî (dağ gibi) ve pamuk-misâl (pamuk gibi) ve dolu ve kar ve su tulumbası hükmünde olan bulutları ateşlendirmek gibi hikmetli ve garâbetli (garibliklerle dolu) vaziyetleriyle, baş aşağı gāfil insanın başına tokmak gibi vuruyor: ‘Başını kaldır, kendini tanıttırmak isteyen fa‘âl ve kudretli (hadsiz faâliyet ve kudret sâhibi) bir Zât’ın hârika işlerine bak! Sen başıboş olmadığın gibi, bu hâdiseler de başıboş olamazlar. Her birisi çok hikmetli vazîfeler peşinde koşturuluyorlar.’ ”(Şuâ‘lar, 7. Şuâ‘, 103)

anlayıp da) ona ulaşıcı değildir. Kâfirlerin (kendi putlarına olan) duâsı da (böyle) sapıklık içinde kalmaktan başka bir şey değildir.[634]
15. Hem göklerde ve yerde bulunan kimseler ve onların gölgeleri, sabah-akşam (bir kısmı) isteyerek, (bir kısmı da) istemeyerek (de olsa) Allah'a secde eder.[635]
16. De ki: "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" De ki: "Allah'dır?" (Hem) de ki: "Öyle ise O'nu bırakıp da kendilerine ne bir fayda ne de bir zarar vermeye sâhib olmayan birtakım dostlar mı edindiniz?" (Hem yine) de ki: "Kör olan ile gören (kâfir olanla îmân eden) bir olur mu? Yâhut karanlıklarla nûr bir midir?" Yoksa Allah'a, O'nun yarattığı gibi yaratan ortaklar kıldılar da, kendilerince bu yaratma (Allah'ın yaratmasıyla) birbirine benzer mi oldu? De ki: "Her şeyi hakkıyla yaratan Allah'dır. Ve O, Vâhid (bir olan)dır, Kahhâr (her şeye kudretiyle mutlak gālib olan)dır."
17. (Îmân ile küfrün mukāyesesi şuna benzer: Allah,) gökten bir su indirdi de vâdiler kendi mikdarlarınca aktı; sel de üste çıkan bir köpük yüklendi. Bir ziynet veya bir eşyâ yapmak için, ateşte üzerini körüklemekte oldukları şeyler (ma'denler)den de buna benzer bir köpük meydana gelir. İşte Allah, hak ile bâtıla böyle misâl getirir. Ama köpüğe gelince, böylece (o) yok olarak gider, (bâtıl böyledir). Hâlbuki insanlara fayda veren şeyler ise, artık o yerde (sâbit olarak) kalır (hak da buna benzer). İşte Allah, böyle misâller getirir.
18. Rableri(nin emri)ne icâbet edenlere, (yaptıklarının) daha güzeli (olan bir karşılık, Cennet) vardır. O'na icâbet etmeyenler ise, eğer yeryüzünde bulunanların hepsive onunla berâber bir misli daha gerçekten kendilerinin olsa, (Allah'ın azâbından kurtulmak için) onu elbette fedâ ederlerdi. İşte onlara hesâbın kötüsü vardır ve varacakları yer Cehennemdir. O ise, ne kötü yataktır!
19. (Habîbim, yâ Muhammed!) O hâlde Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, (îmân hakîkatlerine gözleri kapalı) o kör kimse gibi olur mu? (Bundan) ancak (istikāmetli) akıl sâhibleri ibret alırlar.
20. Onlar ki, Allah'ın ahdini yerine getirirler ve (verdikleri) sözü[636] bozmazlar.
21. Ve onlar ki, Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi[637] (akrabâlar ve mü'minler arasında olması gereken bağı) birleştirirler; Rablerinden korkarlar ve hesâbın kötüsünden endişe ederler.
22. Ve onlar ki, Rablerinin rızâsını arzu ederek sabrederler, namazı hakkıyla kılarlar, kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden gizlice ve açıkça (Allah yolunda) sarf ederler ve kötülüğü iyilikle savarlar; işte onlar var ya, onlara (dünya) yurdun(un güzel) âkıbeti vardır.
23. Ki (o güzel âkıbet) Adn Cennetleridir. (Onlar) oralara, atalarından, zevcelerinden ve kendi nesillerinden sâlih olanlarla berâber girerler. Melekler de her kapıdan yanlarına girerler.

---

[634] "Her şeyin Hâlıkı (yaratıcısı) olan Rabbini unuttun, mevhum (hayâli) bir tabîata isnâd ettin (dayandırdın), Hâlıkın âsârını (eserlerini) esbâba (sebeblere) verdin, O Hâlıkın malını bâtıl ma'bud (ilâh) olan tâğutlara taksîm ettin! Şu noktada ve o dehân nazarında her bir zîhayâtın (canlının), her bir insanın, tek başıyla hadsiz a'dâya (düşmanlara) karşı mukāvemet etmesi (dayanması) ve nihâyetsiz hâcâtın tahsîline (ihtiyaçların giderilmesine) çabalaması lâzım gelir.
Zerre gibi bir iktidar, ince tel gibi bir ihtiyâr (irâde), zâil lem'a (geçici bir parıltı) gibi bir şuûr, çabuk söner şu'le (alev) gibi bir hayat, çabuk geçer dakîka gibi bir ömür ile, o hadsiz a'dâ ve hâcâta (ihtiyaçlara) karşı dayanmaya mecbûr olur. Hâlbuki o bîçâre zîhayâtın sermâyesi, binler matlûblarından (isteklerinden) birisine kâfî gelmez. Musîbete giriftâr olduğu (düştüğü) zaman, sağır, kör esbabdan başkasından meded beklemez, وَمَآ دُعَآءُ الْكَافِرِينَ اِلَّا فِي ضَلَالٍ[Kâfirlerin (kendi putlarına olan) duâsı da (böyle) sapıklık içinde kalmaktan başka bir şey değildir] sırrına mazhar olur." (Lem'alar, 17. Lem'a, 121-122)

[635] Bu âyet-i kerîme, Kur'ân-ı Kerîmdeki on dört secde âyetinin ikincisidir. Tilâvet secdesinin ta'rîfi için, bakınız; (Araf Suresi 206. ayetinin haşiyesi)

[636] Allah'ın ahdi hakkında bakınız; (Bakara Suresi 27. ayetinin birinci haşiyesi)

[637] Buradaki emir hakkında bakınız; (Bakara Suresi 27. ayetinin ikinci haşiyesi)

24. (Ve:) “Sabrettiğinizden dolayı size selâm olsun; işte (dünya) yurdun(un) âkıbeti (olan Cennet) ne güzeldir!” (derler).
25. Hâlbuki Allah’ın ahdini (O’na) kat‘î olarak verdikleri sözden sonra bozanlar, Allah’ın birleştirilmesini emrettiği şeyi (akrabâlar ve mü’minler arasında olması gereken irtibâtı) kesenler ve yeryüzünde fesad çıkaranlara gelince, işte onlar yok mu, lâ‘net onlaradır; yurdun kötüsü (Cehennem) de onlar içindir!
26. Allah, dilediğine rızkı genişletir ve (dilediğine de) daraltır. Fakat (onlar) dünya hayâtıyla şımardılar. Hâlbuki dünya hayâtı, âhiretin yanında (değersiz) bir menfaatten başka bir şey değildir.
27. Hem inkâr edenler: “Ona (Muhammed’e) Rabbinden (bizim istediğimiz) bir mu‘cize indirilmeli değil miydi?” diyor. De ki: “Şübhesiz ki Allah, dilediğini (kendi isyânı sebebiyle) dalâlete atar; (rızâsına) yöneleni ise kendi (dîni)ne hidâyet eder.”
28. Onlar, îmân edenler ve kalbleriAllah’ın zikri ile mutmain olan kimselerdir.Bilesiniz ki, kalbler ancak Allah’ın zikri ile mutmain olur.[638]
29. Îmân edip sâlih ameller işleyenlere ne mutlu! Varılacak güzel yer de onlar içindir.
30. (Habîbim, yâ Muhammed!) Böylece (biz) seni, kendilerinden önce nice ümmetler geçmiş bulunan bir ümmet içinde gönderdik ki, sana vahyettiğimizi onlara okuyasın; onlar Rahmân’ı inkâr ediyorlar. De ki: “O, benim Rabbimdir; O’ndan başka ilâh yoktur. (Ben) ancak O’na tevekkül ettim, tevbem de ancak O’nadır.”
31. Hem doğrusu bir Kur’ân ki, eğer kendisiyle dağlar yürütülseydi veya onunla arz parçalansaydı veya onunla ölüler konuşturulsaydı (onlar yine îmân etmezlerdi)! Fakat bütün emirler Allah’a âiddir. Îmân edenler hâlâ anlamadılar mı ki, eğer Allah dileseydi bütün insanları elbette hidâyete erdirirdi. İnkâr edenler ise, onlara kendi yaptıkları (isyanlar) yüzünden belâ gelmeye devâm edecek veya (o belâ) yurtlarının yakınına inecektir. Nihâyet Allah’ın (mü’minlere olan) va‘di (Mekke’nin fetih zamânı) gelecektir. Şübhesiz ki Allah, va‘dinden dönmez.
32. And olsun ki, senden önceki peygamberlerle de alay edildi de inkâr edenlere mühlet verdim; sonra onları (azabla) yakaladım! Artık azâbım nasılmış (gördüler)![639]
33. Öyleyse herkesin (hayır ve şerden) ne yaptığını O görüp gözeten (Allah, hiç böyle olmayan putlarla bir) midir? Hâlbuki (onlar) Allah’a ortaklar koştular. De ki: “Onların isimlerini söyleyin bakalım! (Kimdir onlar?) Yoksa O’na yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yoksa boş lâf ile (kendinizi) mi (aldatıyorsunuz)?” Hayır, inkâr edenlere hîleleri süslü gösterildi

---

[638] “Bütün ervah ve kulûbun (ruhların ve kalblerin) dalâletten (hak yoldan sapmaktan) neş’et eden (ortaya çıkan) ızdırâbât (sıkıntılar) ve keşmâkeş (kararsızlık) ve ızdırâbâttan neş’et eden ma‘nevî elemlerden kurtulmaları, bir tek Hâlık’ı (yaratıcıyı) tanımak ile olur. Bütün mevcûdâtı (varlıkları), bir tek Sâni‘a (san‘atkâra) vermek ile necat buluyorlar (kurtuluyorlar), bir tek Allah’ın zikriyle mutmain olurlar (huzur bulurlar). Çünki hadsiz mevcûdât bir tek Zât’a verilmezse, (...) o zaman her bir tek şeyi, hadsiz esbâba isnâd etmek (sayısız sebeblere dayandırmak) lâzım gelir ki, o hâlde bir tek şeyin vücûdu (varlığı), umum mevcûdât kadar müşkil olur.
Çünki Allah’a verse, hadsiz eşyâyı (şeyleri) bir Zât’a verir. O’na vermezse, her bir şeyi hadsiz esbâba vermek lâzım gelir. (...) İşte mâhiyet-i insâniyedeki merak ve taleb-i hakîkat(hakîkati arama) cihetinden gelen nihâyetsiz ızdırabdan kurtaracak, yalnız tevhîd-i Hâlık ve ma‘rifet-i İlâhiyedir (yaratıcının bir olduğunu kabûl edip, O’nu tanımaktır).” (Mektûbât, 33. Mektûb, 317-318)

[639] “Âlemde görünen tasarrufâttan (idâreden) anlaşılıyor ki Sâni‘-i âlemin pek yüksek celâlli ve izzetli bir haysiyeti (şânı) vardır ki, ubûdiyetle (kullukla) Sâni‘a (her şeyi san‘atla yaratan Allah’a) ta‘zîm (hürmet) etmeyenlerin veya istihfâf edenlerin (hafife alanların) te’diblerini (cezâlandırılmalarını) te’hîr ve imhâl etse (erteleyip mühlet verse) bile ihmâl etmez. Ve kezâ o Sultân’ın emirlerini nehiylerini (yasaklarını) kıymetsiz görüp îmân ile imtisâl etmeyenlere (uymayanlara) ve ibâdetle kendilerini sevdirmeyenlere ve şükranla hürmette bulunmayanlara rubûbiyetin (Allah’ın terbiye ediciliğinin) ebedî karargâhında (âhirette) elbette bir dâr-ı mücâzâtı (cezâ yeri) olacaktır.” (Mesnevî-i Nûriye, Lâsiyyemâlar, 34)

ve (hak) yoldan men‘ edildiler. Hâlbuki Allah, kimi (böyle inkârları yüzünden) dalâlete atarsa, artık onu hidâyete erdirecek kimse yoktur.
34. Onlar için dünya hayâtında bir azab vardır;[640] âhiret azâbı ise elbette dahaşiddetlidir. Onları Allah(ın azâbın)dan koruyacak olan hiç kimse de yoktur!
35. Takvâ sâhiblerine va‘d olunan Cennetin misâli (şöyledir): Altından ırmaklar akar! Meyveleri devamlıdır, gölgesi de! İşte (günahlardan) sakınanların âkıbeti budur! Kâfirlerin âkıbeti ise ateştir!
36. Hâlbuki kendilerine kitab verdiğimiz kimseler, sana indirilenle (Kur’ân’la) sevinirler; bununla berâber (aralarındaki) topluluklardan, onun bir kısmını inkâr edenler (de) vardır. De ki: “(Ben) ancak Allah’a ibâdet edeyim ve O’na şirk koşmayayım diye emrolundum. (Ben insanları) ancak O’na da‘vet ederim; dönüşüm de ancak O’nadır.”
37. İşte böylece onu (o Kur’ân’ı) Arabca bir hüküm olarak indirdik. And olsun ki, eğer sana (vahiyle) gelen ilimden sonra onların arzularına uyacak olursan, Allah’dan senin için ne bir dost, ne de bir koruyucu vardır.
38. (Habîbim, yâ Muhammed!) Celâlim hakkı için, senden önce de nice peygamberler gönderdik; onlara da zevceler ve çocuklar verdik. Hâlbuki Allah’ın izni olmadan hiçbir peygamberin bir mu‘cize getirmesi mümkün değildir![641] Her zamânın yazılmış bir hükmü vardır.
39. Allah (o yazıdan) dilediğini siler, (dilediğini de) sâbit bırakır. Ana kitab (olan Levh-i Mahfûz) ise O’nun katındadır.
40. Onlara va‘d ettiğimiz (azâb)ın bir kısmını sana (onları helâk etmekle dünyada) göstersek veya seni (daha önce) vefât da ettirsek, artık sana düşen ancak tebliğdir; hesab görmek ise bize âiddir.
41. Görmediler mi ki, şübhesiz biz (ben Azîmüşşân), yeryüzüne (kâfirlerin memleketlerine, mü’minlere yardım etmekle) geliyor, onu etrâfından (peygamberin fetihleriyle) eksiltip duruyoruz? Ve Allah (dilediği gibi) hükmeder; O’nun hükmünü geri çevirecek kimse yoktur. Ve O, hesâbı pek çabuk görendir.

---

[640] “Şirk ve dalâletin (Allah’a ortak koşma ve haktan sapmanın) ve fısk ve sefâhatin (günahlara dalmanın) yolu, insanı nihâyet derecede sukūt ettirir (aşağı düşürür). Hadsiz elemler içinde nihâyetsiz ağır bir yükü zaîf ve âciz beline yükletir. Çünki insan, Cenâb-ı Hakk’ı tanımazsa ve O’na tevekkül etmezse (güvenmezse), o vakit insan, gāyet derecede âciz ve zaîf, nihâyet derecede muhtaç ve fakir, hadsiz musîbetlere ma‘ruz, elemli, kederli bir fânî hayvan hükmünde olup, bütün sevdiği ve alâka peydâ ettiği (alâkadar olduğu) bütün eşyâdan mütemâdiyen (devamlı) firak (ayrılık) elemini çeke çeke, nihâyette, bâkî kalan bütün ahbâbını (sevdiklerini) bir firâk-ı elîm (ayrılık acısı) içinde bırakıp, kabrin zulümâtına (karanlıklarına) yalnız olarak gider. Hem müddet-i hayâtında (hayâtı boyunca) gāyet cüz’î bir ihtiyâr (seçme kābiliyeti) ve küçük bir iktidar ve kısacık bir hayat ve az bir ömür ve sönük bir fikir ile nihâyetsiz elemler ile ve emeller ile fâidesiz çarpışır ve hadsiz arzuların ve makāsıdın (maksadların) tahsîline, semeresiz boş boşuna çalışır. Hem kendivücûdunu yüklenemediği hâlde, koca dünya yükünü bîçâre (çâresiz) beline ve kafasına yüklenir. Daha Cehenneme gitmeden Cehennem azâbını çeker.” (Sözler, 32. Söz, 295-296)

[641] “Mu‘cize ise, Hâlık-ı Kâinât (kâinâtın yaratıcısı) tarafından onun da‘vâsına bir tasdiktir. صَدَقْتَ[Doğru söyledin!] hükmüne geçer. Nasıl ki sen bir pâdişâhın meclisinde ve dâire-i nazarında (gördüğü bir yerde) desen ki: ‘Pâdişah beni filan işe me’mûr etmiş.’ Senden o da‘vâya bir delil istenilse, pâdişah: ‘evet’ dese, nasıl seni tasdîk eder. Öyle de, âdetini ve vaziyetini senin iltimâsınla (ricânla) değiştirirse, ‘evet’ sözünden daha kat‘î, daha sağlam, senin da‘vânı tasdîk eder.
Öyle de, Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm da‘vâ etmiş ki: ‘Ben, şu kâinât Hâlıkının meb‘ûsuyum (elçisiyim)! Delîlim de şudur ki: Müstemir (sürekli olan) âdetini, benim duâ ve iltimâsımla değiştirecek! İşte parmaklarıma bakınız, beş musluklu bir çeşme gibi akıttırıyor! Kamere (aya) bakınız, bir parmağımın işâretiyle iki parça ediyor! Şu ağaca bakınız, beni tasdîk için yanıma geliyor, şehâdet ediyor! Şu bir parça taâma (yemeğe) bakınız, iki-üç adamakâfî geldiği hâlde, işte iki yüz, üç yüz adamı tok ediyor!’ ve hâkezâ (bunun gibi) yüzer mu‘cizâtı (mu‘cizeleri) böyle göstermiştir.” (Zülfikār, 19. Mektûb, 3)

42. Doğrusu onlardan öncekiler de (peygamberlerine) tuzak kurmuştu; fakat bütün tuzaklar(ını netîcesiz bırakmak) Allah'a âiddir. (Çünki O,) herkesin ne kazanmakta olduğunu bilir. Kâfirler de, bu (dünya) yurdun(un gerçek) âkıbeti kimin olduğunu yakında bilecektir.
43. Buna rağmen inkâr edenler: "Sen (peygamber olarak) gönderilmiş bir kimse değilsin" der. De ki: "Benimle sizin aranızda şâhid olarak Allah yeter! Ve yanında kitab ilmi bulunanlar (yahudi ve hristiyanlardan mü'min olanlar) da (benim nübüvvetimi bilirler)!"

## İBRÂHÎM (AS) Sûresi

1. Elif, Lâm, Râ.[642] (Bu öyle) bir Kitab(dır) ki, onu sana, insanları Rablerinin izniyle zulümâttan (küfür karanlıklarından) nûra (îmâna), Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Hamîd (hamd edilmeye yegâne lâyık) olan (Allah')ın yoluna çıkarman için indirdik.
2. O Allah('ın yoluna) ki, göklerde ne var, yerde ne varsa O'nundur. Şiddetli bir azabdan dolayı vay hâline o kâfirlerin!
3. Onlar ki, dünya hayâtını (severek) âhirete tercîh ederler;[643] (insanları) Allah yolundan çevirirler ve ona (o yola) bir eğrilik (bulmak) isterler. İşte onlar, (haktan) uzak bir sapıklık içindedirler.
4. Hâlbuki (biz,) her peygamberi ancak kendi kavminin lisânıyla gönderdik ki, (Allah'ın emirlerini) onlara açıklasın! Artık, Allah dilediğini (kendi isyankârlıkları yüzünden) dalâlete atar, dilediğini de (hikmetine binâen kendi lütfuyla) hidâyete erdirir. Çünki O, Azîz (kudreti daîmâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
5. Şânım hakkı için, Mûsâ'yı da, "Kavmini, zulümâttan (küfür karanlıklarından) nûra (îmâna) çıkar ve onlara Allah'ın (geçmiş kavimlerin başına getirdiği musîbet) günlerini hatırlat!" diye mu'cizelerimizle gönderdik. Şübhesiz ki bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için nice ibretler vardır.
6. Ve bir zaman Mûsâ, kavmine demişti ki: "Allah'ın size olan ni'metini hatırlayın; hani, sizi Fir'avun ehlinden kurtarmıştı; (onlar) sizi işkencenin en kötüsüne (evlâd acısına) ma'ruz

---

[642] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)
" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ الْأَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 29)
[643] "Âkıbeti (işin sonunu) görmeyen ve bir dirhem (azıcık) hâzır lezzeti, ileride bir batman (kilolarca) lezzetlere tercîh eden hissiyât-ı insâniye (insanın hisleri) akıl ve fikre galebe ettiğinden (üstün geldiğinden), ehl-i sefâheti (günahlara dalanları) sefâhetinden (beyinsizliklerinden) kurtarmanın yegâne çâresi, aynı lezzetinde (lezzetinin içinde) elemini (acısını) gösterip hissini mağlûb etmektir. يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا[Dünya hayâtını (severek âhirete) tercîh ederler] âyetinin işâretiyle, bu zamanda âhiretin elmas gibi ni'metlerini, lezzetlerini bildiği hâlde, dünyevî kırılacak şişe parçalarını ona tercîh etmek, ehl-i îmân iken ehl-i dalâlete, o hubb-ı dünya (dünya sevgisi) ve o sır için tâbi' olmak tehlikesinden kurtarmanın çâre-i yegânesi (tek çâresi), dünyada dahi Cehennem azâbını ve elemlerini göstermekle olur. (...)
Yoksa bu zamandaki küfr-i mutlakın (dinsizliğin) ve fenden gelen dalâletin (haktan sapmanın) ve sefâhetten gelen tiryâkîliğin (alışkanlığın) inâdı karşısında, Cenâb-ı Hakk'ı tanıttırdıktan sonra ve Cehennemin vücûdunu (varlığını) isbât ile ve onun azâbı ile insanları fenâlıktan, seyyiâttan (günahlardan) vazgeçirmek, ondan belki de yirmiden birisi ders alabilir.Ders aldıktan sonra da: 'Cenâb-ı Hakk, Gafûru'r-Rahîmdir (bağışlayıcı ve merhamet edicidir). Hem Cehennem pek uzaktır' der. Sefâhetine devâm edebilir. Kalbi, rûhu hissiyâtına mağlûb olur." (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 395)

bırakıyor; (yeni doğan) oğullarınızı boğazlıyor, kadınlarınızı (kızlarınızı) ise sağ bırakıyorlardı. İşte bunda, size Rabbinizden büyük bir imtihan vardır."[644]
7. "Bir vakit de Rabbiniz: 'Celâlim hakkı için, eğer şükrederseniz, muhakkak size (ni'metimi) artırırım ve eğer nankörlük ederseniz, şübhesiz ki azâbım pek şiddetlidir!' diye bildirmişti."
8. Mûsâ yine dedi ki: "Eğer siz ve bütün yeryüzünde bulunanlar, nankörlük ederseniz, artık şübhesiz ki Allah, elbette Ganî (hiçbir şeye muhtaç olmayan)dır, Hamîd (hamd edilmeye hakkıyla lâyık olan)dır."
9. Sizden öncekilerin, Nûh, Âd ve Semûd kavminin ve onlardan sonrakilerin haberleri size gelmedi mi? Ki onları(n gerçek mâhiyetini) ancak Allah bilir. Peygamberleri onlara apaçık delillerle geldi de (onlar) ellerini (peygamberlerin) ağızlarına götürüp (onların teblîğine dahi karşı çıkarak): "Doğrusu biz, kendisiyle gönderildiğiniz şeyleri inkâr ettik ve gerçekten biz, bizi kendisine da'vet etmekte olduğunuz şeyden kuşku veren kesin bir şübhe içindeyiz" dediler.
10. Peygamberleri dediler ki: "Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şübhe olur mu?[645] (O,) günahlarınızın bir kısmını[646] sizin için bağışlamak ve sizi(n ecelinizi) belirli bir vakte kadar ertelemek için sizi (îmâna) da'vet ediyor (tâ o vakte kadar size mühlet veriyor)." (Onlar) dediler ki: "Siz de ancak bizim gibi bir insansınız. Bizi atalarımızın tapmakta olduklarından men' etmek istiyorsunuz; öyle ise bize apaçık bir mu'cize getirin!"
11. Peygamberleri onlara dediler ki: "(Evet) biz de ancak sizin gibi bir insanız; fakat Allah, kullarından dilediğine lütufta bulunur. Hâlbuki Allah'ın izni olmadıkça, size bir mu'cize getirmemiz, bizim için mümkün değildir. O hâlde mü'minler, ancak Allah'a tevekkül etsin!"
12. "Hem bize yollarımızı dosdoğru göstermişken, neden Allah'a tevekkül etmeyelim? Bize yaptığınız eziyetlere de mutlakā sabredeceğiz. Tevekkül edenler ise, artık ancak Allah'a tevekkül etsin."
13. Fakat inkâr edenler, peygamberlerine dedi ki: "Ya sizi mutlakā memleketimizden çıkarırız, ya da kesinlikle dînimize dönersiniz!" Bunun üzerine Rableri onlara (o peygamberlere) şöyle vahyetti: "(Biz) o zâlimleri muhakkak helâk edeceğiz!" [647]
14. "Ve onlardan sonra sizi mutlakā o yere yerleştireceğiz." İşte bu (va'dimiz), makāmımdan (huzûrumda dikilerek hesab vermekten) korkanlar ve tehdîdimden endişe edenler içindir.

---

[644] Benî-İsrâil'in, oğullarının kesilip kadın ve kızlarının hayatta bırakılması hakkında bakınız; (Bakara Suresi 49. ayetinin haşiyesi)

[645] "Şu âyet-i kerîme, istifhâm-ı inkârî (olumsuz soru) ile 'Cenâb-ı Hakk hakkında şek (şübhe) olmaz ve olmamalı!' demekle, vücûd ve vahdâniyet-i İlâhîye (Allah'ın varlık ve birliği), bedâhet derecesinde (apaçık) olduğunu gösteriyor." (Lem'alar, 23. Lem'a 185)

"Mâdem şu kâinât ve mevcûdât var ve içinde ef'âl (fiiller) ve îcad (vücud verme) var. Hem mâdem muntazam (intizamlı) bir fiil, fâilsiz (onu yapan olmadan) olmaz. Ma'nîdar bir kitab, kâtibsiz olmaz. San'atlı bir nakış, nakkaşsız olmaz. Elbette şu kâinâtı dolduran ef'âl-i hakîmânenin (hikmetli işlerin) bir fâili (yapanı) ve yeryüzünün mevsim be mevsim tâzelenen hayretfezâ (hayreti arttıran) nukuşlarının (nakışlarının), ma'nîdar mektûbâtının (ma'nâlı mektublarının) bir kâtibi, bir nakkāşı vardır." (Sözler, 31. Söz, 243)

Allah'ın varlığının isbâtı için, bakınız; (Asâ-yı Mûsâ, 11. Hüccet-i Îmâniye, 191; Tılsımlar, 22. Söz, 45; Lem'alar, 23. Lem'a, 185; Mektûbât, 33. Mektûb, 310; Şuâ'lar, 7. Şuâ', 93; Mesnevî-i Nûriye, NoktaRisâlesi, 219)

[646] Burada geçen "günahlarınızın bir kısmını" ifâdesi, kul haklarının değil, sâdece Allah'a karşı işlenen günahların affedileceğine işârettir. (Beyzâvî, c. 1, 514)

[647] "Ders-i Kur'ân'ın muhâtablarından en kesretli (en kalabalık) tâife olan tabaka-i avâmın (halk tabakasının) basit fehimlerini (anlayışlarını) okşayan zâhirî ve basit mertebesi dahi en ulvî (yüksek) tabakayı da tam hissedâr eder. Güyâ kıssadan yalnız bir hisse ve bir hikâye-i târihiyeden bir ibret değil, belki bir küllî (umûmî) düstûrun efrâdı (ferdleri) olarak her asırda ve her tabakaya hitâb ederek tâze nâzil oluyor (iniyor) ve bilhassa çok tekrâr ile اَلظّالِمِينَ اَلظّالِمِينَ[Zâlimler, zâlimler!] deyip tehdidleri ve zulümlerinin cezâsı olan musîbet-i semâviye ve arziyeyi (gök ve yer musîbetlerini) şiddetle beyânı, bu asrın emsâlsiz (benzersiz) zulümlerine ve kavm-i Âd ve Semûd ve Fir'avun'un başlarına gelen azablar ile baktırıyor ve mazlum ehl-i îmâna İbrâhîm ve Mûsâ Aleyhimesselâmlar gibi enbiyânın (peygamberlerin) necatları ile (kurtulmalarıyla) tesellî veriyor." (Asâ-yı Mûsâ, 10. Mes'ele, 50)

15. Hem (o peygamberler) fetih istediler (Allah da verdi). Her inadcı ve zorba ise hüsrâna uğradı.
16. Ardından da Cehennem vardır; (ona orada) irinli bir sudan içirilecektir.[648]
17. Onu yutmaya çalışır, fakat onu neredeyse boğazından geçiremez. Hem ölüm ona her taraftan gelir, hâlbuki o ölecek bir kimse değildir (ki kurtulsun)! Ardından da ağır bir azab vardır.
18. Rablerini inkâr edenlerin misâli şöyledir: Onların amelleri, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir küle benzer. Kazandıklarından hiçbir şeye güçleri yetmez. İşte (haktan) uzak olan dalâlet budur.
19. Görmedin mi, muhakkak Allah, gökleri ve yeri elbette hak ile (yerli yerinde) yaratmıştır. Eğer dilerse sizi (helâk edip) giderir de (yerinize) yepyeni bir halk getirir.
20. Hem Allah'a göre bu zor bir şey değildir!
21. Ve (kıyâmet günü onlar) hep birlikte Allah'ın huzûruna çıkarlar da zayıflar, büyüklük taslayanlara der ki: "Doğrusu biz size tâbi' idik; şimdi siz, Allah'ın azâbından herhangi bir şeyi bizden def' edebilecek kimseler misiniz?" (Onlar da) derler ki: "Eğer Allah bizi hidâyete erdirseydi, (biz de) sizi elbette hidâyete sevk ederdik. (Artık) sızlansak da sabretsek de bizim için birdir; bizim için kaçıp sığınacak bir yer yoktur!"
22. Nihâyet (hesabları görülüp) iş(leri) bitirilince şeytan (onlara) şöyle der: "Muhakkak ki Allah, size gerçek bir va'd ile söz verdi; (ben de) size va'd ettim; fakat size sözümde durmadım. Bununla berâber benim için sizin üzerinize (zorlayacak) bir güç yoktu;[649] sizi sâdece çağırdım (siz de) hemen (ve hiç sonunu düşünmeden) bana uydunuz. Öyle ise beni kınamayın; bil'akis kendinizi kınayın! (Bugün artık) ne ben sizin kurtarıcınızım, ne de siz benim kurtarıcımsınız! Daha önce (dünyada iken) beni (Allah'a) ortak koşmanızı doğrusu ben (bu gün) inkâr ettim." Şübhesiz ki o zâlimler yok mu, onlar için (pek) elemli bir azab vardır.
23. Îmân edip sâlih ameller işleyenler ise, Rablerinin izniyle, içinde ebedî kalıcılar olarak, altlarından ırmaklar akan Cennetlere konulmuşlardır. Onların orada birbirlerine sağlık temennîleri: "Selâm (sizin üzerinize olsun)!" (duâsı)dır.
24. Görmedin mi, Allah nasıl bir misâl getirdi; güzel bir sözü (kelime-i tevhîdi),kökü (yerde) sâbit, dal(lar)ı ise gökte olan güzel bir ağaç gibi (kıldı).
25. (O ağaç,) Rabbisinin izni ile her zaman meyvesini verir. Ve Allah, insanlara böyle misâller getirir, tâ ki ibret alsınlar.

---

[648] "Cehennem fikri, geçmiş îman meyvelerinin lezzetlerini, korkusuyla kaçırmıyor. Çünki hadsiz rahmet-i Rabbâniye (Allah'ın rahmeti), o korkan adama der: 'Bana gel, tevbe kapısıyla gir!' Tâ Cehennemin vücûdu (varlığı), değil korkutmak, belki senin Cennetin(in) lezzetlerini tam bildirsin ve senin ve hukuklarına tecâvüz edilen hadsiz mahlûkātın (yaratılmışların) intikamlarını alsın. Sizi keyiflendirsin. Eğer sen dalâlette (sapıklıkta) boğulup çıkamıyorsan, yine Cehennemin vücûdu bin derece i'dâm-ı ebedîden (ebediyen yok edilmekten) hayırlıdırve kâfirlere de bir nevi' merhamettir. Çünki insan, hattâ yavrulu hayvanâtı dahi akrabâsının ve evlâdının ve ahbâbının (sevdiklerinin) lezzetleriyle ve saâdetleriyle lezzetlenir. Bir cihette mes'ûd olur." (Asâ-yı Mûsâ, 8. Mes'ele, 36)

[649] "Suâl: Şeytanların kâinatta îcad (yaratma) cihetinde hiçbir medhalleri (müdâhaleleri) olmadığı, hem Cenâb-ı Hakk rahmet ve inâyetiyle (yardımıyla) ehl-i hakka tarafdar olduğu (...) hâlde, hizbü'ş-şeytanın (şeytan tarafdarlarının) çok def'a ehl-i hakka galebe etmesinin hikmeti nedir? Ve ehl-i hak, her vakit şeytanların şerrinden Cenâb-ı Hakk'a sığınmasının sırrı nedir?

El-cevab: Hikmeti ve sırrı şudur ki: Ekseriyet-i mutlaka ile (çoğunlukla) dalâlet ve şer, menfîdir, tahribdir, ademîdir (yokluğa âiddir), bozmaktır. Ve ekseriyet-i mutlaka ile hidâyet ve hayır, müsbettir, vücûdîdir (varlığa dâirdir), i'mardır, ta'mîrdir. Herkesçe ma'lûmdur ki: Yirmi adamın yirmi günde yaptığı bir binâyı, bir adam, bir günde tahrîb eder. Evet, bütün a'zâ-yı esâsiyesinin (esas uzuvlarının) ve şerâit-i hayâtiyesinin vücûduyla (hayat şartlarının varlığıyla) vücûdu devâm eden insanın hayâtı, Hâlık-ı zü'l-Celâl'in (celâl sâhibi yaratıcının) kudretine mahsus olduğu hâlde, bir zâlim, bir uzvunu kesmesiyle, hayâta nisbeten ademîolan mevte (ölüme) o insanı mazhar eder. Onun içindir ki, اَلتَّخْرِيبُ اَسْهَلٌ[Tahrib daha kolaydır] durûb-ı emsâl (atasözü) hükmüne geçmiştir." (Lem'alar, 13. Lem'a, 71)

26. Kötü bir sözün misâli ise, yerin üstünden koparılmış, kötü bir ağaca benzer ki onun için bir sebat yoktur.
27. Allah îmân edenlere, dünya hayâtında da, âhirette de sağlam sözle (kelime-i şehâdetle) sebat verir. Allah, zâlimleri ise (kendi zulümleri sebebiyle) dalâlete atar ve Allah, dilediğini yapar.
28,29. Allah'ın ni'metini küfürle değiştiren ve kavimlerini helâk yurduna, Cehenneme sürükleyenleri görmedin mi? (O kâfirler) oraya gireceklerdir! O ise, ne kötü karargâhtır!
30. Hem O'nun yolundan saptırmak için Allah'a ortaklar koştular. De ki: "Keyfinize bakın! Artık şübhesiz ki dönüşünüz, ateşedir!"
31. (Ey Resûlüm!) Îmân eden kullarıma söyle, namazı hakkıyla edâ etsinler ve içinde ne bir alış-verişin, ne de bir dostluğun olmadığı bir gün gelmeden önce, kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden, gizlice ve açıkça (Allah yolunda) sarf etsinler![650]
32. Allah O (Rabbiniz)dir ki, gökleri ve yeri yarattı ve gökten bir su indirdi deonunla size rızık olmak üzere mahsûller çıkardı. Ve izni ile denizde akıp gitmesi için gemileri emrinize itâat eder kıldı. Nehirleri de hizmetinize verdi.
33. (Yörüngelerinde) devamlı olarak hareket eden güneşi ve ayı yine sizin için itâatkâr kıldı. Geceyi ve gündüzü de hizmetinize verdi.[651]
34. Ve size, kendisinden istediğiniz şeylerin hepsinden verdi. Bununla berâber, Allah'ın ni'metini sayacak olsanız, onu sayamazsınız.[652] Muhakkak ki insan, (Allah'ın bunca ni'metlerine rağmen) gerçekten çok zâlimdir, çok nankördür.

---

[650] Bu âyetin meâlinde geçen "gizlice" ta'bîri nâfile olarak verilen sadakalara işâret etmektedir. Nâfile olan ibâdetlerin, riyâ (gösteriş) olmaması için gizli yapılması daha efdâldir. "Açıkça sarf etmek" ta'bîri ise, farz olan zekâta işâret etmektedir. Zîrâ farz olan ibâdetlerin, başkalarına misâl olması için açıktan yapılması daha fazîletlidir. (Celâleyn Şerhi, c. 4, 151)

[651] "Şu kâinâttaki mevcûdâtın birbirine teâvünü (yardımlaşması), tecâvübü (karşılıklı cevab vermesi), tesânüdü (dayanışması) gösterir ki, umum mahlûkāt (yaratılmışlar), bir tek Mürebbî'nin (terbiye edicinin) terbiyesindedirler. Bir tek Müdebbir'in (tedbir edicinin) idâresindedirler. Bir tek utasarrıf'ın (idârecinin) taht-ı tasarrufundadırlar (idâresi altındadırlar). Bir tek Seyyid'in (Sultân'ın) hizmetkârlarıdırlar.
Çünki zemindeki zîhayatlara (canlılara) levâzımât-ı hayâtiyeyi (hayâta lâzım şeyleri) emr-i Rabbânî ile (Allah'ın emriyle) pişiren güneşten ve takvimcilik eden kamerden (aydan) tut, tâ ziyâ, hava, mâ' (su), gıdânın zîhayatların imdâdına koşmalarına ve nebâtâtın (bitkilerin) dahi hayvanâtın imdâdına koşmalarına ve hayvanât dahi insanların imdâdına koşmalarına, hattâ a'zâ-yı bedenin (beden uzuvlarının) birbirinin muâvenetine (yardımına) koşmalarına ve hattâ gıdâ zerrâtının (zerrelerinin) hüceyrât-ı bedeniyenin (beden hücreciklerinin) imdâdına koşmalarına kadar cârî olan (işleyen) bir düstûr-ı teâvün ile, câmid (ruhsuz) ve şuûrsuz olan o mevcûdât-ı müteâvine (birbirine yardım eden varlıklar), bir kānûn-ı kerem, bir nâmûs-ı şefkat (şefkat kānûnu), bir düstûr-ı rahmet altında, gāyet hakîmâne (hikmetle), kerîmâne (cömertçe) birbirine yardım etmek, birbirinin sadâ-yı hâcetine (ihtiyaç sesine) cevab vermek, birbirini takviye etmek, elbette bilbedâhe (açıkça) bir tek, yektâ, Vâhid-i Ehad,Ferd-i Samed, Kadîr-i Mutlak, Alîm-i Mutlak, Rahîm-i Mutlak, Kerîm-i Mutlak bir Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un (varlığı zarûrî, ezelî ve ebedî olan Cenâb-ı Hakk'ın) hizmetkârları ve me'murları ve masnû'ları (san'atları) olduklarını gösterir." (Mektûbât, 33. Mektûb, 317)

[652] "Cenâb-ı Hakk'ın, insana karşı şu koca kâinâtı nasıl bir saray hükmünde halk edip (yaratıp), semâdan zemîne (gökten yere) âb-ı hayâtı (hayat veren suyu) gönderip, insanlara rızkı yetiştirmek için zemîni ve semâyı iki hizmetkâr ettiği gibi, zemînin sâir aktârında (diğer köşelerinde) bulunan her bir nevi' meyvelerinden, her bir adama istifâde imkânı vermek, hem insanlara semere-i sa'ylerini mübâdele edip (çalışmalarının mahsûllerini birbiriyle değişip) her nevi' (çeşit) medâr-ı maîşetini (geçim yolunu) te'mîn etmek için gemiyi insana musahhar etmiştir (hizmetçi kılmıştır). (...)
İnsanları gemi vâsıtasıyla bütün zemîne (yeryüzüne) münâsebetdâr (alâkadâr) etmekle berâber ırmakları, büyük nehirleri, insanın fıtrî (yaratılışa uygun) birer vesâit-i nakliyesi (nakil vâsıtaları) hükmünde teshîr (emri altına vermek); hem güneş ile ayı seyrettirip, (gezdirip) mevsimleri ve mevsimlerde değişen Mün'im-i Hakîkî'nin (ni'metleri gerçekte verici olan Allah'ın) renk renk ni'metlerini insanlara takdîm etmek için, iki musahhar (itâatkâr) hizmetkâr ve o büyük dolabı çevirmek için iki dümenci hükmünde halk etmiş. Hem gece ve gündüzü insana musahhar, yani hâb-ı râhatına (rahat uykusuna) geceyi örtü, gündüzü maîşetlerine ticâretgâh hükmünde teshîr

35. Bir zaman da İbrâhîm şöyle demişti: “Rabbim! Bu beldeyi (Mekke’yi) emniyetli kıl! Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!”
36. “Rabbim! Çünki onlar (o putlar), insanlardan birçoğunu dalâlete düşürdüler. Bundan sonra kim bana tâbi‘ olursa, artık muhakkak o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, artık şübhesiz ki sen, Gafûr (çok bağışlayan)sın, Rahîm (çok merhamet eden)sin.”
37. “Rabbimiz! Doğrusu ben zürriyetimden bir kısmını (oğlum İsmâîl ile annesi Hâcer’i), senin Beyt-i Harâm’ının (Kâ‘be’nin) yanında, ekinsiz bir vâdiye yerleştirdim; Rabbimiz! Namazı hakkıyla edâ etsinler (sana hakkıyla kulluk etsinler) diye (emrin üzere, böyle yaptım)! Artık (sen) insanlardan bir kısım gönülleri onlara meylettir ve onları mahsûllerden rızıklandır! Umulur ki şükrederler.”
38. “Rabbimiz! Şübhesiz ki sen, neyi gizler ve neyi açıklarsak bilirsin. Çünki ne yerde, ne de gökte hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz!”
39. “İhtiyar hâl(im)de bana İsmâîl’i ve İshâk’ı ihsân eden Allah’a hamd olsun! Şübhesiz ki Rabbim, elbette (her) duâyı hakkıyla işitendir.”
40. “Rabbim! Beni, namazı hakkıyla edâ eden bir kimse eyle; zürriyetimden de (böyle kimseler yarat)! Rabbimiz! Duâmı kabûl buyur!”
41. “Rabbimiz! Hesâbın görüleceği gün, bana, ana-babama ve (bütün) mü’minlere mağfiret eyle!”
42. (Habîbim, yâ Muhammed!) Sakın Allah’ı, zâlimlerin yapmakta olduğu şeylerden gāfil sanma! (Rabbin) onları, ancak kendisinde gözlerin dehşetten donup kalacağı bir güne erteler.[653]
43. (O gün onlar, artık) başlarını (kendilerine her seslenene) korkuyla kaldıranlar olarak (çağrıldıkları yere) koşacak olan kimselerdir; (öyle ki) bakışları kendilerine (bile) dönemez. Kalbleri ise bomboştur (kapıldıkları dehşetten dolayı hiçbir şey anlamazlar).
44. (Ey Resûlüm!) O hâlde insanları, kendilerine azâbın geleceği gün (kıyâmet) ile korkut! Zîrâ (o gün) o zulmedenler: “Rabbimiz! Bizi (dünyaya gönderip) yakın bir vakte kadar (kısa bir zaman için bile olsa, ecelimizi) te’hîr et ki, senin da‘vetine uyalım ve o peygamberlere tâbi‘ olalım!” derler. (Onlara şöyle denilir:) “Hâlbuki daha önce (dünyada iken) sizin için hiçbir (şekilde) sona erme olmadığına dâir yemîn etmemiş miydiniz?”
45. Hem (sizden önce Âd ve Semûd gibi) kendilerine zulmedenlerin yurtlarına yerleşmemiş miydiniz; hem onlara nasıl yaptığımız, size belli olmuştu ve (onların hâllerinden) size misâller getirmiştik.
46. Hâlbuki (onlar her türlü) tuzaklarıyla, gerçekten tuzak kurdular; Allah katında da tuzakları (beklemedikleri cezâları) var. Artık, isterse tuzakları dağları yerinden yok edecek olsun!
47. (Ey Habîbim!) Öyle ise, sakın Allah’ı, peygamberlerine olan va‘dinden dönücü sanma! Şübhesiz ki Allah, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, intikam sâhibidir!
48. O gün, yer başka yere çevrilir, gökler de (başka göklere)![654] Ve (herkes) Vâhid (bir olan), Kahhâr (kahredici üstünlük sâhibi) olan Allah’ın huzûruna çıkarlar!

---

etmiştir. (...) İsti‘dâd ve ihtiyâc-ı fıtrî (kābiliyet ve yaratılışı îcâbı olan ihtiyaç) lisânıyla insan ne istemiş ise, bütün verilmiş. İnsana olan ni‘met-i İlâhiye, ta‘dâd (saymak) ile bitmez, tükenmez.” (Zülfikār, 25. Söz, 48)

[653] Allah’ın zâlimlerin cezâlarını ertelediği fakat unutmadığı hakkında bakınız; (Rad Suresi 32. ayetinin haşiyesi)

[654] “Bir şey kānûn-ı tekâmülde (gelişme kānûnunda) dâhil ise, o şeyde alâküllihâl (herhâlde) neşv ü nemâ (büyüyüp gelişme) vardır. Neşv ü nemâ ve büyümek varsa, ona alâküllihâl bir ömr-i fıtrî vardır. Ömr-i fıtrîsi var ise, alâküllihâl bir ecel-i fıtrîsi (ölüm vakti) vardır. Gāyet geniş bir istikrâ’ (geniş bir tecrübe) ve tetebbu‘ (araştırma) ile sâbittir ki, öyle şeyler mevtin (ölümün) pençesinden kendini kurtaramaz. Evet, nasılki insan küçük bir âlemdir, yıkılmaktan kurtulamaz! Âlem dahi büyük bir insandır, o dahi ölümün pençesinden kurtulamaz. O da ölecek, sonra dirilecek veya yatıp sonra subh-ı haşirle (haşir sabâhıyla) gözünü açacaktır. (...)

Demek herhâlde bir zaman gelecek ki: Kâinat hakîkat-i uzmâsının (en büyük hakîkatinin) kışır (kabuk) ve sûreti olan âlem-i şehâdet (görünen şu âlem), Fâtır-ı zü’l-Celâl’in (celâl sâhibi yaratıcının) izniyle parçalanacak! Sonra

49. Hem o gün suçluları, zincirlerle birbirlerine bağlı kimseler olarak görürsün!
50. Onların gömlekleri katrandandır;[655] yüzlerini de ateş kaplar!
51. Ki Allah, herkese kazandığının karşılığını versin! Muhakkak ki Allah, hesâbıpek çabuk görendir.
52. Bu (Kur'ân), kendisiyle hem korkutulsunlar, hem O'nun ancak bir tek İlâh olduğunu bilsinler, hem de (istikāmetli) akıl sâhibleri ibret alsınlar diye insanlara bir tebliğdir.

## HİCR Sûresi

1. Elif, Lâm, Râ.[656] Bunlar, (satırlarda yazılı olan) Kitâb'ın ve (hak ile bâtılı) apaçık beyân eden (okunmakta olan) bir Kur'ân'ın âyetleridir.
2. Bir zaman olur (Cehenneme girdiklerinde) inkâr edenler arzu ederler ki, keşke Müslüman kimseler olsaydılar!
3. Onları bırak, yesinler (içsinler), zevk etsinler ve emel, onları oyalaya dursun; artık (yaptıklarının âkıbetini) ileride bilecekler!
4. Hâlbuki (biz) hiçbir şehri, kendisi için belli bir kitab (kader) olmadan helâk etmedik.
5. Hiçbir ümmet, ne ecelinin önüne geçebilir, ne de (ondan) geri kalabilir.
6. (Kâfirler) dediler ki: "Ey kendisine Zikr (Kur'ân) indirilen kişi! Doğrusu sen gerçekten bir delisin."
7. "Eğer doğru (söyleyen) kimselerden idiysen, bize melekleri getirmeli değil miydin?"
8. (Hâlbuki) melekleri (onların üzerine) ancak hak (ettikleri azâb) ile indiririz ve o vakit (o kâfirler kendilerine) mühlet verilmiş kimseler de olmazlar.
9. Muhakkak ki o Zikr'i (Kur'ân'ı) biz indirdik ve muhakkak onu koruyucu olan da elbette biziz![657]
10. (Ey Resûlüm!) And olsun ki senden önce, evvelki milletlerin içinde de (peygamberler) gönderdik.
11. Ve onlara hiçbir peygamber gelmiyordu ki onunla alay ediyor olmasınlar.
12. İşte böylece onu (o alayı, bir azâb olarak) günahkârların kalblerine sokarız.

---

daha güzel bir sûrette tâzelenecektir. يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ[O gün, yer başka yere çevrilir] sırrı tahakkuk edecektir (gerçekleşecektir).
Elhâsıl: Dünyanın mevti mümkün, hem hiç şübhe getirmez ki mümkündür." (Sözler, 29. Söz, 206-207)

[655] "Ehl-i Cehennem ise, nasıl ki dünyada gözüyle, kulağıyla, kalbiyle, eliyle, aklıylave hâkezâ (bunlar gibi) bütün cihâzâtıyla (azalarıyla) günahlar işlemiş; elbette Cehennemde onlara göre elem verecek, azab çektirecek ve küçük bir Cehennem hükmüne gelecek muhtelifü'l-cins (değişik cins) parçalardan yapılmış elbise giydirilmek, hikmete ve adâlete münâfî (ters) görünmüyor." (Mektûbât, 28. Mektûb, 236-237)

[656] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)

" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ الْأَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ[Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 29)

[657] "Kur'ân'ın i'câzı (mu'cize oluşu) tahrîfine bir seddir (bozulmasına mâni' olur). Evet, mâdem Kur'ân mu'cizedir, beşer (insan) onun taklîdini yapamaz. Âyetleri, başka kelâmlarla (sözlerle) tebdîl edilmek (değiştirilmek) sûretiyle tahrif ve tağyîri (kasden başka şekle sokulması) mümkün değildir. Çünki müfessirler (Kur'ân'ı tefsîr edenler), müellifler (eser yazanlar), mütercimler (tercüme yapanlar) muharref (bozulmuş) üslûblarını ve kisvelerini (ifâde tarzlarını) âyâtın (âyetlerin) kisvesiyle iltibâs ettiremezler (karıştıramazlar). Âyetlerde i'câz damgası vardır. O damganın altında olmayan kelâmlar âyet addedilemez." (Mesnevî-i Nûriye, Habâb, 80)

13. (Artık) ona (Kur'ân'a) îmân etmezler; hâlbuki evvelkilere tatbîk edilen (ibret alınacak) İlâhî kānun (nice cezâlar) geçmiştir. (Onu beklesinler!)
14,15. Eğer onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıkacak olsalardı, gerçekten: "Herhâlde gözlerimiz boyandı; daha doğrusu biz (gālibâ) sihirlenmiş kimseler topluluğuyuz!" diyeceklerdi.
16. And olsun ki (biz), gökte burçlar yaptık ve onu, seyreden kimseler için süsledik!
17. Hem onu, her kovulmuş olan şeytandan koruduk.
18. Ancak kulak hırsızlığı eden olursa, onu da apaçık parlak (yakıcı) bir ateş parçası ta'kîb eder.[658]
19. Yeryüzünü ise yaydık; oraya sâbit dağlar yerleştirdik ve orada ölçülü her şeyden (her nebâttan) bitirdik.[659]
20. Hem orada, gerek sizin için, gerekse rızık vericileri olmadığınız (etrâfınızdaki) kimse(ler) için geçim vâsıtaları kıldık.
21. Hiçbir şey de yoktur ki, onun hazîneleri yanımızda olmasın; artık onu ancak belli bir mikdarda indiririz.[660]
22. Rüzgârları ise aşılayıcılar olarak gönderdik de gökten bir su indirip böylece onunla sizi suladık.[661] Hem onu (o suları), mahzenler(in)de tutanlar siz değilsiniz.
23. Şübhesiz ki biz ise, elbette hem hayat veririz, hem öldürürüz; (mahlûkātın) hepsine vâris olan da biziz!
24. And olsun ki, sizden önce gelip geçenleri de biliriz; şübhesiz (kıyâmete kadar) geri kalanları da biliriz.

---

[658] Şeytanların taşlanmaları hakkında bakınız; (Lem'alar, 28. Lem'a, 320-324; Sözler, 15. Söz, 44-50)

[659] "Arzın evvel-i hılkatine (dünyanın ilk yaratılışına) bakıyoruz ki: Mâyi' (sıvı) hâline gelen bir madde-i seyyâleden (akıcı maddeden) taş ve taştan toprak halk edilmiş (yaratılmış). Mâyi' kalsa idi, kābil-i süknâ (oturmaya müsâid) olmazdı. O mâyi' taş olduktan sonra timur (demir) gibi sert olsa idi, kābil-i istifâde olmazdı (istifâde edilemezdi). Elbette buna bu vaziyeti veren, yerin sekenelerinin (yeryüzü ahâlisinin) hâcetlerini (ihtiyaçlarını) gören bir Sâni'-i Hakîm'in (her şeyi hikmet ve san'atla yaratan Allah'ın) hikmetidir.

Sonra tabaka-i turâbiye (toprak tabakası) dağlar direği üzerine atılmış, tâ içindeki dâhilî inkılâblardan (hareketlerden) gelen zelzeleler, dağlarla teneffüs edip (nefes alıp), zemîni (dünyayı) hareketinden ve vazîfesinden şaşırmasın. Hem denizin istîlâsından toprağı kurtarsın. Hem zîhayatların (canlıların) levâzımât-ı hayâtiyesine (hayâtı için lâzım olan şeylere) birer hazîne olsun. Hem havayı tarasın, gâzât-ı muzırradan (zararlı gazlardan) tasfiye etsin, tâ teneffüse kābil (nefes almaya müsâid) olsun. Hem suları biriktirip iddihâr etsin (depolasın). Hem zîhayâta lâzım olan sâir madenlere menşe' ve medâr (kaynak ve vesîle) olsun. (...)

Hem acîb (şaşılacak) ve garîb san'atlar içinde rengârenk, acîb, hikmetli zemin yüzünün sîmâsındaki bu nakışlı çizgilere bak! Nasıl sekenelerine enhar (nehirler) ve çayları, deniz ve ırmakları, dağ ve tepeleri, ayrı ayrı mahlûklarına ve ibâdına (kullarına) lâyık birer mesken ve vesâit-i nakliye (nakil vasıtaları) yapmış.

Sonra yüzbinler ecnâs-ı nebâtât ve envâ'-ı hayvanâtıyla (nebât ve hayvan cinsleriyle) kemâl-i hikmet ve intizamla doldurup hayat vererek şenlendirmek, vakit be vakit (zaman zaman) muntazaman mevt (ölüm) ile terhîs ederek boşaltıp yine muntazaman بَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ[Öldükten sonra dirilmek] sûretinde doldurmak; bir Kadîr-i zü'l-Celâl'in (sonsuz kudret ve celâl sâhibi) ve bir Hakîm-i zü'l-Kemâl'in (sonsuz hikmet ve kemâl sâhibi olan Allah'ın) vücûb-ı vücûduna (kat'iyen var olduğuna) ve vahdetine (birliğine) yüzbinler lisanlarla şehâdet ederler." (Mektûbât, 33. Mektûb, 329-330)

[660] Bakınız; (Lem'alar, 30. Lem'a, 366; Tılsımlar, 26. Söz, 78)

[661] "Rüzgârlara bak ki: Sâir hakîmâne (hikmetli), kerîmâne (ikrâm edici) fâidelerinin ve vazîfelerinin şehâdetiyle gāyet mühim ve kesretli (pek çok) vazîfelere koşuyorlar. Demek o dalgalanmak bir Sâni'-i Hakîm (her şeyi san'at ve hikmetle yaratan Allah) tarafından bir tavziftir (vazîfelendirmektir), bir tasriftir, bir kullanmaktır. Dalgalanmaları ise, emr-i Rabbânînin çabuk yerine getirilmesine sür'atle çalışmaktır. (...)

Şimdi bulutlara bak! Yağmurun şıpıltıları, ma'nâsız bir ses olmadığına ve şimşek ile gök gürlemesi, boş bir gürültü olmadığına kat'î delil ise, hâlî bir boşlukta o acâibi îcâd etmek ve onlardan âb-ı hayat (hayat suyu) hükmündeki damlaları sağmak ve zemin yüzündeki muhtaç ve müştak zîhayatlara (canlılara) emzirmek, gösteriyor ki: O şırıltı, o gürültü gāyet ma'nîdar ve hikmetdardır ki, bir Rabb-i Kerîm'in emriyle, müştaklara o yağmur bağırıyor ki, 'Sizleremüjde, geliyoruz!' ma'nâsını ifâde ederler." (Mektûbât, 33. Mektûb, 326-327)

25. Muhakkak ki onları (mahşerde) ancak Rabbin toplayacaktır. Çünki O, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır, Alîm (her şeyi bilen)dir.
26. Şübhesiz insanı, kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattık.
27. (Cinlerin babası olan) Cânn'ı da, daha önce sıcağıyla öldüren (dumansız) ateşten yaratmıştık.
28. Hani Rabbin meleklere buyurmuştu ki: "Şübhesiz ben, kuru bir çamurdan, sûretlenmiş bir balçıktan bir insan yaratıcı olan (Rabbiniz)im."
29. "Artık onu (insan olarak yaratıp) düzelttiğimde ve ona (yarattığım) rûhumdan[662] üflediğimde, hemen ona secde ediciler olarak yere kapanın!"
30. Bunun üzerine meleklerin hepsi, hep birlikte secde etti.
31. Ancak (cinlerden olan) İblis hâriç! (O,) secde edenlerle berâber olmaktan kaçındı!
32. (Allah:) "Ey İblis! Sana ne oldu ki secde edenlerle berâber olmuyorsun?" buyurdu.
33. (İblis:) "(Benim,) kendisini kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattığın bir insana secde etmem mümkün değildir!" dedi.
34. (Allah) buyurdu ki: "Öyle ise oradan (Cennetten) çık! Artık hiç şübhesiz sen, (benim rahmetimden) kovulmuş birisin!"
35. "Ve muhakkak ki kıyâmet gününe kadar lâ'net, senin üzerinedir!"
36. (İblis:) "Rabbim! Öyle ise bana, (insanların) diriltilecekleri güne kadar mühlet ver!" dedi.
37,38. (Allah:) "Haydi, doğrusu sen, bilinen vaktin gününe (kıyâmete) kadar mühlet verilenlerdensin!" buyurdu.
39. (İblis) dedi ki: "Rabbim! Beni azdırmandan dolayı, (ben de) mutlakā onlara yeryüzünde (günahları) süsleyeceğim ve mutlakā onların hepsini azdıracağım!"
40. "Ancak onlardan ihlâsa erdirilmiş olan kulların müstesnâ."
41. (Allah) buyurdu ki: "İşte bu (ihlâslı kullarımı senin şerrinden korumak) bana âid dosdoğru bir yoldur."
42. "Gerçekten kullarımın (hiçbiri) üzerinde senin bir hâkimiyetin yoktur; ancak azgınlardan sana uyanlar müstesnâ."
43. Artık muhakkak ki Cehennem, onların hepsine gerçekten va'd olunan yerdir.
44. Onun (birbirinden aşağı yedi tabaka için, ayrı ayrı) yedi kapısı vardır. Her bir kapı için, onlardan (o tabakanın ehli olacak azgınlardan) ayrılmış bir mikdar vardır.
45. Şübhe yok ki takvâ sâhibleri, Cennet bahçelerinde ve pınar başlarındadırlar.
46. (Onlara:) "Oraya (o Cennete, sekiz kapısından) selâmetle ve emniyette olan kimseler olarak girin!" (denilir).
47. Artık onların kalblerindeki kinleri (ve bütün kötü hisleri) söküp atmışızdır,(hepsi de) kardeşler olarak tahtlar üzerinde karşı karşıya (oturmakta)dırlar.[663]
48. Orada onlara hiçbir yorgunluk dokunmaz ve onlar oradan çıkarılacak kimseler değillerdir.
49. (Habîbim, yâ Muhammed!) Kullarıma haber ver ki, şübhesiz ben, Gafûr (günahları çok bağışlayan)ım, Rahîm (onlara çok merhamet eden)im!
50. Bununla berâber şübhesiz ki azâbım, o (pek) elemli azabdır!
51. Onlara İbrâhîm'in misâfirlerinden (meleklerden) de haber ver!

---

[662] Burada geçen "(yarattığım) rûhumdan" ta'bîri, insanın şerefini yükseltmek makāmında söylenmiştir. Kâ'be'ye "Beytullah" (Allah'ın evi) denilmesi gibi. (Celâleyn Şerhi, c. 4, 181)

[663] "Ehl-i Cennet elbette arzu ederler ki, dünya mâcerâlarını tahattur etsinler (hatırlasınlar) ve birbirine nakletsinler; belki o mâcerâların levhalarını ve misâllerini görmeyi çok merâk ederler. Elbette, sinema perdelerinde görmek gibi o levhaları ve o vâkıaları (hâdiseleri) müşâhede etseler (görseler) çok mütelezziz olurlar (lezzet alırlar). Mâdem öyledir, herhâlde dâr-ı lezzet ve menzil-i saâdet (saâdet yeri) olan dâr-ı Cennette (Cennet yurdunda), عَلٰي سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ[Tahtlar üzerinde karşı karşıya (oturmakta)dırlar] âyetinin işâretiyle, sermedî (ebedî) manzaralarda, dünyevî mâcerâların muhâveresi (sohbeti) ve dünyevî hâdisâtın manzaraları Cennette bulunacaktır." (Tılsımlar, 24. Mektûb, 74)

52. Hani onun yanına girmişler de, “Selâm (senin üzerine olsun!)” demişlerdi. (O da onlara yemek ikrâm etmesine rağmen, yemediklerini görünce): “Doğrusu biz, sizden endişe eden kimseleriz!” demişti.
53. (Melekler ise kendilerini tanıtarak:) “Endişelenme! Çünki biz, seni çok âlim (olacak) bir oğul ile müjdeliyoruz!” dediler.
54. (İbrâhîm de:) “Beni mi müjdelediniz, bana ihtiyarlık gelip çatmışken? O hâlde (beni) ne ile müjdeliyorsunuz?” dedi.
55. (Melekler:) “Seni hak ile (muhakkak olacak bir şeyle) müjdeledik; onun için ümîdi kesenlerden olma!” dediler.
56. (İbrâhîm:) “Zâten dalâlete düşenlerden başka Rabbinin rahmetinden kim ümid keser?” dedi.[664]
57. “Ey elçiler! Başka ne işiniz (ne vazîfeniz) var?” dedi.
58. (Onlar) şöyle dediler: “Doğrusu biz bir günahkârlar topluluğuna (Lût kavmine) gönderildik.”
59. “Ancak Lût âilesi müstesnâ. Doğrusu biz, elbette onların hepsini kurtarıcı olanlarız.”
60. “Ancak karısı hâriç; şübhesiz ki onun (isyankârlığı yüzünden) geride kalanlardan olmasını takdîr ettik.”
61,62. Nihâyet elçiler Lût âilesine geldiğinde, (Lût onlara:) “Doğrusu siz (buralarda pek) tanınmamış bir topluluksunuz” dedi.
63. Dediler ki: “Hayır, (biz) sana (kavminin), hakkında şübhe etmekte oldukları şeyi (azâbı) getirdik!”
64. “Ve sana hak ile (kavminin hak ettiği bir azâb ile) geldik; muhakkak ki biz, elbette doğru (söyleyen) kimseleriz.”
65. “Artık gecenin bir kısmında âileni yola çıkar ve arkalarından git; hem içinizden hiç kimse ardına bakmasın ve emrolunduğunuz yere (Şam’a) gidin!”
66. Ona (Lût’a) şu (kesin) emri de vahyettik: “Sabaha ulaşan kimseler iken, onların (o fâsık kavmin) ardı mutlakā kesilmiş olacaktır (helâk olacaklardır)!”
67. Şehir halkı ise (misâfirlerin yanına çirkin bir niyetle) sevinerek geldi.
68. (Lût) dedi ki: “Doğrusu bunlar benim misâfirlerimdir; artık beni mahcûb etmeyin!”
69. “Hem Allah’dan sakının ve beni rezîl etmeyin!”[665]
70. (Onlar:) “Seni elâlem(in işine karışmak)tan men‘ etmedik mi?” dediler.
71. (Lût onlara) dedi ki: “Eğer (dediğinizi) yapacak kimseler iseniz, işte bunlar (kavmimin kadınları ki, benim de) kızlarım (sayılırlar, onlarla evlenin)!”
72. (Ey şanlı Peygamber!) Ömrüne yemîn olsun ki, gerçekten onlar sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı.
73. Nihâyet gündoğumuna ulaşan kimseler iken o (korkunç) ses onları yakaladı.
74. Böylece oranın üstünü altına getirdik ve üzerlerine balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık!
75. Şübhesiz bunda, ferâsetli (anlayışlı) olanlar için elbette ibretler vardır.

---

[664] “Ye’s (ümidsizlik) ümmetlerin, milletlerin ‘seretan’ (kanser) denilen en dehşetli bir hastalığıdır. Ve kemâlâta (ilerlemeye) mâni‘ ve اَنَاَ عِنْدَ حُسْنُ ظَنِّ عَبْدِي بِي[Ben kulumun bana olan güzel zannı üzereyim] hakîkatine muhâliftir; korkak, aşağı ve âcizlerin şe’nidir (işidir), bahâneleridir. Şehâmet-i İslâmiyenin şe’ni (İslâmî kahramanlığın işi) değildir.” (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 413)

[665] “Evet fâsık (günahkâr) olan kimsenin kuvve-i akliye ve fikriyesi (düşünme kābiliyetleri) i‘tidâli (dengeli hâli) kaybedip safsatalara (saçmalıklara) düşerse, i‘tikādâta âid râbıtaları (bağları) kesmekle hayât-ı ebediyesini yırtar, atar. Ve kezâ kuvve-i gadabiyesi (hiddetlenme hisleri) hadd-i vasatîyi (orta hâli) tecâvüz ederse (aşarsa) hayât-ı ictimâiyenin (cem‘iyet hayâtının) hem yüzünü, hem astarını yırtar, hayât-ı ictimâiyeyi altüst eder. Ve kezâ kuvve-i şeheviyesi (şehvet hisleri) haddi aşarsa hevâ-i nefse (nefsânî arzularına) tâbi‘ olur,kalbinden şefkat-i cinsiye (insanlara karşı şefkat hissi) zâil olur (kaybolur). Kendisini harâb edeceği gibi başkalarını da harâb eder.” (İşârâtü’l-İ‘câz, 218)

76. Ve doğrusu o (dehşet gününün alâmeti olan harâbeler), hâlâ (çalışıp) duran (işlek) bir yol üzerindedir.
77. Muhakkak ki bunda, mü'minler için elbette bir ibret vardır.
78. (Şuayb'ın kavmi olan) Eyke halkı da gerçekten zâlim kimselerdi.
79. Onlardan da intikam aldık. Her ikisi (Lût kavminin şehri ile Eyke kavmi harâbeleri) de hâlâ apaçık (bilinen) bir yol üzerinde (durmakta)dır.
80. Muhakkak ki, (Sâlih'in kavmi olan) Hicr halkı da peygamberleri yalanladı.
81. Onlara da mu'cizelerimizi vermiştik; fakat (onlar) bunlardan yüz çevirici kimseler olmuşlardı.
82. Ve (kendilerini) güven içinde (zanneden) kimseler olarak dağlardan evler yontuyorlardı.
83. Onları da sabaha çıkmakta olan kimseler iken, o (korkunç) ses yakaladı.
84. Artık kazanmakta oldukları şeylerin, onlara hiçbir faydası olmadı.
85. (Biz) gökleri ve yeri ve ikisi arasında bulunanları da ancak hak ile (gerektiği şekilde) yarattık. Şübhesiz kıyâmet ise mutlakā gelicidir;[666] (ey Resûlüm!) O hâlde (onlara şimdilik) güzel muâmele ederek aldırma!
86. Şübhe yok ki, Hallâk (her şeyi yaratan), Alîm (her şeyi bilici) ancakRabbindir.
87. Celâlim hakkı için, sana (namazın her rek'atında) tekrarlanan yedi (âyeti, Fâtiha)yı ve yüce Kur'ân'ı verdik.
88. Sakın onlardan (o kâfirlerden) birtakım sınıfları faydalandırdığımız şeylere (mal ve servete) gözlerini dikme! Hem (îmân etmiyorlar diye) onlara üzülme ve mü'minlere (tevâzû') kanadını indir!
89. Ve de ki: "Şübhesiz ben, (Allah'ın azâbı ile korkutan) apaçık bir korkutucuyum."
90. Nitekim, o taksîm edicilere (kendilerini sakındırdığın azâbı) indirmişizdir.[667]
91. Onlar ki, Kur'ân'ı kısım kısım ayırdılar (bir kısmına hak, bir kısmına bâtıl dediler).
92,93. Artık Rabbine yemîn olsun ki, onların hepsine, yapmakta oldukları şeylerden mutlakā soracağız!
94. Öyle ise emrolunduğun şeyi, çatlatırcasına söyle (açıkça anlat)[668] ve müşriklerden yüz çevir!
95. Şübhesiz ki biz, o alay edenlere karşı sana yeteriz.
96. Onlar ki, Allah ile berâber başka bir ilâh edinirler. Artık (âkıbetlerini) ileride bileceklerdir!
97. And olsun biliyoruz ki, onların söyleyip durdukları şeyler yüzünden gerçekten senin göğsün daralıyor.
98. Öyle ise Rabbine hamd ile tesbîh et ve secde edenlerden ol!

---

[666] "Kâinât saâdet-i ebediyeyi intâc etmese (ebedî saâdeti netîce vermese), akılları hayrette bırakan, kâinâtta görünen en bâriz, en mükemmel şu nizam, aldatıcı zaîf bir sûretten ibâret kalır. Ve bütün ma'neviyât ve alâkalar, râbıtalar (bağlar) ve nisbetler hep hebâ olur (boşa gider). Öyle ise o nizâmın nizâm olması, ancak ve ancak saâdet-i ebediyeyi intâc etmekle olur. Yani o nizamdaki ma'neviyât ve nükteler, ancak âlem-i âhirette sünbüllenecektir. Yoksa bütün ma'neviyât söner, râbıtalar kesilir, nisbetler (alâkalar) darmadağınık olur, nizam da berhevâ olur (uçar gider). Hâlbuki o nizamda bulunan kuvvet, bütün kuvvetiyle o nizâmın berhevâ edilmeyeceğini i'lân ediyor." (İşârâtü'l-i'câz, 47)

[667] "Taksim ediciler"den murad: Hac ve panayır vakitlerinde sokakları taksîm ederek, insanları İslâm'dan men' etmeye çalışan Mekke müşrikleri veya Tevrât ve İncîl'i taksîmederek işlerine gelmeyen âyetleri kabûl etmeyen yahudi ve hristiyanlardır. (Beyzâvî, c. 1, 535)

[668] "Evet Kur'ân'ın üslûbları (ifâde tarzları) hem garîbdir (alışılandan farklıdır), hem bedî'dir (eşsizdir), hem acîbdir (hayret vericidir), hem mukni'dir (iknâ' edicidir). Hiçbir şeyi, hiçbir kimseyi taklîd etmemiş, hiç kimse de onu taklîd edemiyor. Nasıl gelmiş, öyle; o üslûblar tarâvetini (tâzeliğini), gençliğini, garâbetini (başkalarına benzememeyi) dâimâ muhâfaza etmiş ve ediyor. (...) (Kur'ân'ın kelimeleri) âdetâ basit, me'lûf (alışılmış) birer kelime iken, latîf (çok güzel) ma'nâların defînelerine birer anahtar vazîfesini görüyor. İşte ekseriyetle üslûb-ı Kur'ân'ın geçen tarzlarda ulvî (pek yüksek) ve parlak olduğundandır ki, bazen bir bedevî Arab bir tek kelâma meftûn olur (tutulur). Müslüman olmadan secdeye giderdi. Bir bedevî, فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ[Öyle ise emrolunduğun şeyi, çatlatırcasına söyle!] kelâmını işittiği anda secdeye gitti. Ona dediler: 'Müslüman mı oldun?' 'Yok!' dedi, 'Ben şu kelâmın belâğatına (hârika ifâdesine)secde ediyorum!' " (Zülfikār, 25. Söz, 9-13)

99. Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk et!

## NAHL Sûresi

1. Allah'ın emri (kıyâmet) geldi; sakın onu acele istemeyin! (Allah, o müşriklerin) ortak koşmakta oldukları şeylerden pek münezzeh ve çok yücedir.
2. (Rabbin,) melekleri kendi emriyle, kullarından dilediğine: "Şübhesiz ki benden başka ilâh olmadığı(nı insanlara bildirmek) ile korkutun da benden sakının!" diye vahiy ile indirir.
3. Gökleri ve yeri hak ile (karârınca O) yarattı. (Ve O, müşriklerin) ortak koşmakta oldukları şeylerden pek yücedir.
4. İnsanı bir nutfeden (hakir bir damla sudan süzülmüş hulâsadan) yarattı; bir de bakarsın ki o, apaçık bir mücâdeleci (kesilmiş)tir.
5. Hayvanları (ve çok vâsıtaları) da yarattı. Sizin için onlarda ısıtıcı şeyler ve birçok faydalar vardır; hem onlar(ın kendisinden ve gelirin)den yersiniz.
6. Ve akşamleyin getirirken, sabahleyin de salıverirken onlarda sizin için bir (zevk ve) güzellik vardır.
7. Hem (bunlar sizi ve) yüklerinizi öyle bir beldeye taşır(lar) ki, (onlar olmasaydı) oraya nefislerin(izin) ancak çok meşakkat çekmesiyle varabilirdiniz. Şübhesiz ki Rabbiniz, elbette Raûf (çok şefkat eden)dir, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
8. Atları, katırları ve eşekleri de onlara binmeniz için ve (dünya hayâtınızda) bir ziynet olsun diye (yarattı). Ve daha sizin bilmeyeceğiniz nice şeyler (nice vâsıtalar) yaratır.
9. Yolun doğrusu(nu göstermek) ise Allah'a âiddir; ondan (o yollardan) eğri olan da vardır. Hâlbuki (Allah) dileseydi, elbette sizi hep birlikte hidâyete erdirirdi.
10. Gökten sizin için bir su indiren O'dur; içecek(leriniz) ondandır, içinde (hayvanlarınızı) otlattığınız bitkiler de ondan (yetişmekte)dir.
11. (Allah) onunla size ekin, zeytin, hurma ağaçları, üzüm bağları ve her çeşit meyvelerden bitirir.[669] Muhakkak ki bunda, düşünecek bir topluluk için (Allah'ın varlığına ve birliğine) elbette bir delil vardır.
12. (O,) geceyi ve gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi. Yıldızlar da O'nun emrine boyun eğdirilmişlerdir. Şübhe yok ki bunda, akıl erdirecek bir topluluk için nice deliller vardır.
13. Yeryüzünde sizin için yarattığı, renkleri muhtelif şeyleri de (size itâatkâr kıldı). Şübhesiz bunda (da) ibret alacak bir topluluk için kat'î bir delil vardır.
14. İçinden tâze bir et (balık) yiyesiniz ve kendisinden onu takınacağınız birziynet (inci ve mercan) çıkarasınız diye, denizi hizmetinize veren de O'dur. Ayrıca gemileri onda (suları) yara

[669] "Aklı bulunanlara, bu iki meyvede (hurma ve üzümde) tevhîd için büyük bir âyet, bir delil ve bir hüccet vardır. Evet bu iki meyve, hem gıdâ ve kūt (rızık), hem fâkihe (meyve) ve yemiş, hem çok lezzetli taâmların menşe'leri (yemeklerin yapılmasına vesîle) olmakla berâber, susuz bir kumda ve kuru bir toprakta duran bu ağaçlar, o derece bir mu'cize-i kudret ve bir hârika-i hikmettir ki, ve öyle bir helvalı şeker fabrikası ve ballı bir şurub makinesi ve o kadar hassas bir mîzan (ölçü) ve mükemmel bir intizam ve hikmetli ve dikkatli bir san'attır ki, zerre kadar aklı bulunan bir adam: 'Bunları böyle yapan, elbette bu kâinâtı yaratan Zât olabilir' demeğe mecburdur.
Çünki, meselâ bu gözümüz önünde, bir parmak kadar asmanın üzüm çubuğunda, yirmi salkım var ve her salkımda şekerli şurub tulumbacıklarından yüzer dâne var. Ve her dânenin yüzüne incecik ve güzel ve latif ve renkli bir mahfazayı (kılıfı) giydirmek ve nâzik ve yumuşak kalbinde, kuvve-i hâfızası ve programı ve târihçe-i hayâtı hükmünde sert kabuklu, ceviz içli çekirdekleri koymak ve karnında cennet helvası gibi bir tatlıyı ve âb-ı Kevser (Kevser suyu) gibi bir balı yapmak ve bütün zemin yüzünde, hadsiz emsâlinde ayn-ı dikkat, ayn-ı hikmet, ayn-ı hârika san'atı, aynı zamanda, aynı tarzda yaratmak, elbette bedâhetle (açıkça) gösterir ki; bu işi yapan bütün kâinâtın Hâlıkı'dır (yaratıcısıdır) ve bu nihâyetsiz bir kudreti ve hadsiz bir hikmeti iktizâeden (gerektiren) şu fiil, ancak O'nun fiilidir." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 143-144)

yara giden (vâsıta)lar olarak görürsün. (Bütün bunlar, ibret almanız) ve O'nun fazlından (rızkınızı) aramanız içindir; tâ ki şükredesiniz.[670]
15. Sizi sarsar diye yeryüzünde de (direkler hükmünde) sâbit dağlar, hem maksadlarınıza ulaşasınız diye nehirler ve yollar koydu (yarattı).
16. Daha nice alâmetler (yarattı)! Onlar, yıldızla da doğru yolu bulurlar.
17. Öyleyse (sizin için bu kadar ni'metleri yoktan) yaratan (Allah), (aslâ) yaratamayan (putlarınız ve sâdece var olanı keşfeden insanlar) gibi midir? Hâlâ ibret almaz mısınız?
18. Eğer Allah'ın ni'metini sayacak olsanız, onu sayamazsınız. Şübhesiz ki Allah, elbette Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
19. Ve Allah, neyi gizler ve neyi açıklarsanız bilir.
20. (Onların) Allah'dan başka (kendisine) yalvarmakta oldukları şeyler ise, hiçbir şey yaratamazlar; çünki (onların) kendileri yaratılıyorlar.[671]
21. (Onlar) ölüdürler, diri değildirler! (Kendilerinin ve kendilerine tapanların) ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.
22. İlâhınız (olan Allah) tek bir İlâhdır. Fakat âhirete îmân etmeyenlerin kalbleri inkârcıdır ve onlar büyüklük taslayan kimselerdir.
23. Hiç şübhe yok ki Allah, elbette (onlar) neyi gizler ve neyi açıklarlarsa bilir. Doğrusu O, büyüklük taslayanları sevmez!
24. Onlara: "Rabbiniz ne indirdi?" denildiği zaman ise: "Evvelkilerin masalları!" derler.
25. (Böyle derler) ki kıyâmet günü hem kendi günahlarını tamâmen yüklensinler, hem de kendilerini bilgisizce saptırdıkları kimselerin günahlarından bir kısmını!Dikkat edin ki, yüklenecekleri şey ne kötüdür!
26. Şübhesiz onlardan öncekiler de tuzak kurmuştu; fakat Allah(ın emri) binâlarına temellerinden geldi de tavan, tepelerinden üzerlerine çöktü ve azab onlara (böylece) ummayacakları bir yerden geldi.[672]

---

[670] "Evet kâinâtın envâını (nev'lerini) hikmet dâiresinde insanın etrâfında toplayıp bütün hâcâtına (ihtiyaçlarına) kemâl-i intizam ve inâyet (yardım) ile koşturmak, bil-bedâhe (açıkça) iki hâletten birisidir: Ya kâinâtın her bir nev'i kendi kendine insanı tanıyor, ona göre itâat ediyor, muâvenetine (yardımlaşmaya) koşuyor. Bu ise yüz derece akıldan uzak olduğu gibi, çok muhâlâtı intâc ediyor (imkânsızlıkları netîce veriyor). İnsan gibi bir âciz-i mutlakta (son derece âciz olan insanda), en kuvvetli bir Sultân-ı Mutlak'ın (sonsuz kudret sâhibi olan Allah'ın) kudreti bulunmak lâzım geliyor. Veyâhut bu kâinâtın perdesi arkasında bir Kadîr-i Mutlak'ın ilmiyle bu muâvenet oluyor. Demek kâinâtın envâ'ı, insanı tanımıyor; belki insanı bilen ve tanıyan ve merhamet eden bir Zât'ın tanımasının ve bilmesinin delilleridir. Ey insan! Aklını başına al. Hiç mümkün müdür ki: Bütün envâ'-ı mahlûkātı (mahluk nev'lerini) sana müteveccihen (döndürerek) muâvenet ellerini uzattıran ve senin hâcetlerine 'Lebbeyk!' (Emrindeyiz!) dediren Zât-ı zü'l-Celâl (celâl sâhibi olan Allah) seni bilmesin, tanımasın, görmesin? Mâdem seni biliyor, rahmetiyle bildiğini bildiriyor. Sen de onu bil, hürmetle bildiğini bildir ve kat'iyen anla ki: Senin gibi zaîf-i mutlak, âciz-i mutlak, fakîr-i mutlak, fânî, küçük bir mahlûka koca kâinâtı musahhar etmek (emrine vermek) ve onun imdâdına göndermek, elbette hikmet ve inâyet ve ilim ve kudreti tazammun eden (içine alan) hakîkat-ı rahmettir (Allah'ın merhamet ediciliğidir). Elbette böyle bir rahmet, senden küllî ve hâlis (çok büyük ve samîmî) bir şükür veciddî ve sâfî bir hürmet ister." (Tılsımlar, 14. Lem'a, 6-7)

[671] "Ey insan! Kur'ân'ın desâtîrindendir (düsturlarındandır) ki, Cenâb-ı Hakk'ın mâsivâsından (O'ndan başka) hiçbir şeyi ona taabbüd edecek (ibâdet edecek) derecede kendinden büyük zannetme! Hem sen kendini hiçbir şeyden tekebbür edecek (kibirlenecek) derecede büyük tutma! Çünki mahlûkāt (yaratılmışlar), ma'bûdiyetten (ibâdete lâyık olmaktan) uzaklık noktasında müsâvi (eşit) oldukları gibi, mahlûkiyet (yaratılmışlık) nisbetinde de birdirler." (Lem'alar, 17. Lem'a, 117)

[672] "Ekseriyâ (çoğu kere) zâlim izzetinde, mazlum zilletinde kalıp, buradan göçüp gidiyorlar. Demek bir mahkeme-i kübrâya (âhiretteki en büyük mahkemeye) bırakılıyor, te'hîr ediliyor (erteleniyor). Yoksa, bakılmıyor değil. Bazen dünyada dahi cezâ verir. Kurûn-ı sâlifede (önceki asırlarda) cereyân eden âsî ve mütemerrid (inadcı) kavimlere gelen azablar gösteriyor ki: İnsan başıboş değil, bir celâl ve gayret sillesine (tokadına) her vakit ma'ruzdur.
Evet, hiç mümkün müdür ki, insan umum mevcûdât (varlıklar) içinde ehemmiyetli bir vazîfesi, ehemmiyetli bir isti'dâdı (kābiliyeti) olsun da, insanın Rabbi de insana bu kadar muntazam (intizamlı) masnûâtıyla (san'atlı eserleriyle) kendini tanıttırsa; mukābilinde (karşılığında) insan îmân ile O'nu tanımazsa, hem bu kadar rahmetin

27. Sonra (Allah) kıyâmet günü onları rezîl eder ve: “Uğurlarında (mü’minlere) düşmanlık edip durduğunuz ortaklarım nerede?” buyurur. Kendilerine ilim verilmiş olanlar (peygamberlerle mü’minler) der ki: “Şübhesiz ki bugün, rezillik ve kötülük kâfirler üzerinedir!”
28. Onlar ki, nefislerine zulmedici kimseler oldukları hâlde iken, melekler onların canlarını alırlar. O vakit (onlar): “(Biz) hiçbir kötülük yapmıyorduk!” diye teslîm olmuşlardır. Hayır! Muhakkak ki Allah, sizin yapmakta olduklarınızı hakkıyla bilendir.
29. Öyle ise içinde ebedî kalıcılar olarak Cehennemin kapılarından girin! Artık kibirlenenlerin kalacakları yer ne kötüdür!
30. (Günahlardan) sakınanlara ise: “Rabbiniz ne indirdi?” denildi (de onlar): “(Bizim için iyilik ve) hayır (indirdi)!” dediler. Bu dünyada (îmân edip) iyilik edenlere, (her iki cihanda) iyilik vardır. Âhiret yurdu ise elbette daha hayırlıdır. Takvâ sâhiblerinin yurdu gerçekten ne güzeldir!
31. (O yurt,) girecekleri Adn Cennetleridir; (ki) altlarından ırmaklar akar, orada kendileri için ne isterlerse vardır.[673] İşte Allah, takvâ sâhiblerini böyle mükâfâtlandırır!
32. Onlar ki, tertemiz kimseler oldukları bir hâlde iken melekler onların canlarını alırlar (ve o ölüm ânlarında onlara): “Selâm sizin üzerinize olsun!” derler; (âhirette ise kendilerine:) “İşlemekte olduğunuz (sâlih) amellerden dolayı girin Cennete!” (denir).[674]
33. (Kâfirler) kendilerine (ölüm) meleklerin(in) gelmesinden veya Rabbinin (azab) emrinin gelivermesinden başka bir şey mi bekliyorlar? Onlardan öncekiler de böyle yapmıştı. Hâlbuki Allah onlara zulmetmedi; fakat onlar(helâklerine sebebiyet verecek işleri yapmakla) kendilerine zulmediyorlardı.
34. Sonunda yaptıklarının cezâsı onlara isâbet etti ve kendisiyle alay eder oldukları şey onları kuşatıverdi.
35. Şirk koşanlar ise dedi ki: “Eğer Allah dileseydi, ne biz, ne de atalarımız O’ndan başka bir şeye tapmazdık ve O(’nun emri) olmadan hiçbir şeyi haram kılmazdık!” Onlardan öncekiler de böyle yapmıştı. O hâlde peygamberler üzerine apaçık tebliğden başka ne düşer?
36. And olsun ki, her ümmet içinde: “Allah’a kulluk edin ve tâğuttan (Allah’ın yerine tutacağınız her şeyden) kaçının!” diye (kendilerine nasîhat etmesi için) bir peygamber gönderdik. Artık onlardan bir kısmını (hikmetine binâen kendi lütfuyla) Allah hidâyete erdirdi, bir kısmına da (inkârları yüzünden) dalâlet hak oldu. Öyleyse yeryüzünde bir dolaşın da (peygamberlerimizi) yalanlayanların âkıbeti nasıl olmuş bakın!
37. (Habîbim, yâ Muhammed!) Onların hidâyete ermelerine ne kadar hırs göstersen de, şübhesiz ki Allah, (hak ettiklerinden dolayı) dalâlete attığı kimseleri hidâyete erdirmez; onlar için hiçbir yardımcı da yoktur!

---

süslü meyveleriyle kendini sevdirse;mukābilinde insan ibâdetle kendini O’na sevdirmese, hem bu kadar bu türlü ni‘metleriyle muhabbet (sevgi) ve rahmetini ona gösterse; mukābilinde insan şükür ve hamdle O’na hürmet etmese, cezâsız kalsın, başıboş bırakılsın!” (Zülfikār, 10. Söz, 18)

[673] Elbette nûrânî (nûrlu), kayıdsız, geniş ve ebedî olan Cennette, cisimleri ruh kuvvetinde ve hıffetinde (hafifliğinde) ve hayâl sür‘atinde olan ehl-i Cennet, bir vakitte yüz bin yerlerde bulunup, yüz bin hûrilerle sohbet ederek, yüz bin tarzda zevk almak; o ebedî Cennete, o nihâyetsiz rahmete lâyıktır ve Muhbir-i Sâdık (doğru haber verici olan Hz. Peygamber) (ASM)’ın haber verdiği gibi hak ve hakîkattir. Bununla berâber, bu küçücük aklımızın terâzisiyle o muazzam hakîkatler tartılmaz. ‘İdrâk-i meâlî (yüksek sırların anlaşılması) bu küçük akla gerekmez. Zîrâ bu terâzi o kadar sıkleti (ağırlılığı) çekmez!’ ” (Sözler, 28. Söz, 174)

[674] “Sen burada misâfirsin ve buradan da diğer bir yere gideceksin. Misâfir olan kimse, berâberce götüremeyeceği bir şeye kalbini bağlamaz. Bu menzilden (kaldığın yerden) ayrıldığın gibi, bu şehirden de çıkacaksın. Ve kezâ bu fânî dünyadan da çıkacaksın. Öyle ise azîz olarak (şerefinle) çıkmaya çalış. Vücûdunu (varlığını) Mûcidine (seni var edene) fedâ et. Mukābilinde büyük bir fiyat alacaksın. Çünki fedâ etmediğin takdirde, ya bâd-i hevâ (esip de geçen birrüzgâr gibi) zâil olur (ayrılır) gider; veya O’nun malı olduğundan, yine O’na rücû‘ eder (döner).” (Mesnevî-i Nûriye, Habbe, 104)

38. Hâlbuki (onlar): “Allah, ölen kimseyi diriltmez!” diye bütün güçleriyle Allah’a yemîn ettiler. Hayır! (Onlar diriltileceklerdir! Bu,) O’nun üzerine hak bir va‘ddir;[675] fakat insanların çoğu bilmezler.
39. (Diriltilecekler) ki, onlara hakkında ihtilâf eder oldukları şeyi açıklasın ve inkâr edenler kendilerinin gerçekten yalancı kimseler olduklarını bilsin(ler)!
40. Bir şeye sözümüz, onu(n olmasını) dilediğimizde, kendisine sâdece “Ol!” dememizdir ki (o da) hemen oluverir.[676]
41. Kendilerine zulmedildikten sonra Allah yolunda hicret edenleri, dünyadamutlakā güzelce yerleştiririz. Âhiret mükâfâtı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi!
42. Onlar (bu mükâfâta lâyık olacak kimseler), sabredenler ve Rablerine tevekkül edenlerdir.
43. (Ey Resûlüm!) Senden önce de, kendilerine vahyeder olduğumuz erkeklerden başkasını (peygamber) göndermedik. (Ve siz ey müşrikler!) Eğer bilmiyorsanız o hâlde ehl-i zikre (iyi bilenlere) sorun!
44. (O peygamberleri) mu‘cizelerle ve kitablarla (gönderdik). Sana da, kendilerine indirileni (helâl ve harâmı) insanlara açıklayasın diye Zikr’i (Kur’ân’ı) indirdik; tâ ki düşünsünler.
45. Peki (peygambere) kötülüklerle tuzak kuranlar, Allah’ın, kendilerini yere batırmasından veya anlayamayacakları bir yerden kendilerine azâbın gelivermesinden emîn mi oldu(lar)?
46. Veya dönüp dolaşırlarken (azâbın) kendilerini yakalayıvermesinden (mi emin oldular)? Hâlbuki onlar, (Allah’ı) âciz bırakıcı kimseler değillerdir.
47. Veya (azâbın) kendilerini korkuta korkuta (azar azar) yakalamasından (emîn mi oldular)? Artık şübhesiz ki Rabbiniz, elbette Raûf (çok şefkat eden)dir, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
48. (Onlar) Allah’ın yarattığı herhangi bir şeyi görmediler mi ki, onun gölgeleri (dahi) Allah’a secde ediciler ve zilletle boyun eğenler oldukları hâlde sağ ve sol (taraflar)a dönerler!
49. Hâlbuki göklerde olan ve yerde bulunan hareket eden bütün canlılar ve melekler, büyüklük taslamadan sâdece Allah’a secde eder.[677]
50. (İnsanların ve cinlerin bir kısmı hâriç, her şey) üzerlerinde (hâkim) olan Rablerinden korkarlar ve ne emrolunurlarsa yaparlar.[678]

---

[675] “Hiç mümkün müdür ki: Alîm-i Mutlak, Kadîr-i Mutlak (sonsuz ilim ve kudret sâhibi) olan şu masnûâtın Sâni‘i (san‘atlı varlıkları yapan san‘atkârı), bütün enbiyânın (peygamberlerin) tevâtürle (doğruluğu kesin olan bir çoklukla) haber verdikleri ve bütün sıddîkîn (kemâlâtta ileri giden sâdıkların) ve evliyânın icmâ‘ (fikir birliği) ile şehâdet ettikleri mükerrer (tekrarlı) va‘d ve vaîd-i İlâhîsini (Cenneti va‘d ve Cehennemle tehdîd etmesini) yerine getirmeyip, hâşâ acz ve cehlini göstersin? Hâlbûki va‘d ve vaîdinde bulunduğu emirler, kudretine hiç ağır gelmez. Pek hafif ve pek kolay. Geçmiş baharın hesabsız mevcûdâtını (varlıklarını), gelecek baharda kısmen aynen, kısmen mislen (benzeriyle) iâdesi kadar kolaydır.
Îfâ-yı va‘d (sözün yerine getirilmesi) ise, hem bize, hem her şeye, hem kendisine, hem saltanat-ı rubûbiyetine pek çok lâzımdır. Hulfü’l-va‘d (sözünde durmamak) ise, hem izzet-i iktidârına zıddır, hem ihâta-i ilmiyesine münâfîdir (ilminin kuşatıcılığına terstir). Zîrâ hulfü’l-va‘d, ya cehilden, ya acizden gelir.
Ey münkir (inkârcı)! Bilir misin ki: Küfür ve inkârın ile ne kadar ahmakça bir cinâyet işliyorsun ki, kendi yalancı vehmini, hezeyancı (saçmalayıcı) aklını, aldatıcı nefsini tasdîk edip, hiçbir vecihle hulf ve hilâfa (sözünden dönmeye) mecbûriyeti olmayan ve hiçbir vecihle hilâf, O’nun izzetine ve haysiyetine yakışmayan ve bütün görünen şeyler ve işler, sıdkına (doğruluğuna) ve hakkāniyetine (hak olduğuna) şehâdet eden bir Zât’ı tekzîb ediyorsun (yalanlıyorsun)! Nihayetsiz küçüklük içinde, nihâyetsiz büyük cinâyet işliyorsun! Elbette, ebedî büyük cezâya müstehak olursun.” (Zülfikār, 10. Söz, 32)

[676] “Kādir-i Mutlak, o derece sühûlet (kolaylık) ve sür‘atle ve muâlecesiz ve mübâşeretsiz (dokunmadan ve hiç uğraştırmayacak bir kolaylıkla) eşyâyı halk eder (yaratır) ki, yalnız sırf bir emir ile îcâd eder gibi görünüyor, fehmediliyor (anlaşılıyor).” (Sözler, 14. Söz, 35)

[677] Bu âyet-i kerîme, Kur’ân-ı Kerîm’deki on dört secde âyetinin üçüncüsüdür. Tilâvet secdesinin ta‘rîfi için, bakınız; (Araf Suresi 206. ayetinin haşiyesi)

[678] “Ey hakāreti (küçüklüğü) içinde mağrur ve mütemerrid (inadcı) ve ey za‘f ve fakrı içinde serkeş ve muannid (inadcı) olan cin ve ins! Nasıl cesâret edersiniz ki, isyânınızla öyle bir Sultân-ı Zîşân’ın evâmirine (emirlerine) karşı geliyorsunuz ki; yıldızlar, aylar, güneşler emirber neferleri (emir dinleyen askerleri) gibi emirlerine itâat ederler! Hem tuğyânınızla (taşkınlığınızla) öyle bir Hâkim-i zü’l-Celâl’e karşı mübâreze ediyorsunuz (karşı geliyorsunuz) ki,

51. Ve Allah buyurdu ki: “İki ilâh edinmeyin! O, ancak tek bir İlâhdır! Öyle ise, yalnız benden korkun!”
52. Çünki göklerde ve yerde ne varsa O’nundur; dîn (itâat) de dâimâ O’nun içindir. Buna rağmen Allah’dan başkasından mı sakınıyorsunuz?
53. Hâlbuki size gelen her ni‘met Allah’dandır; sonra size zarar dokunduğu zaman (feryadla) ancak O’na sesinizi yükselt(erek yalvar)ırsınız.
54. Sonra sizden o zararı giderdiği zaman, içinizden bir fırka hemen Rablerine ortak koşarlar.
55. (O müşrikler,) kendilerine verdiğimiz (ni‘metler)e nankörlük etmeleri için (böyle yaparlar). Şimdilik eğlenin bakalım; fakat (yaptıklarınızın âkıbetini) ileride bileceksiniz!
56. Hem kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden, hiçbir şey bilmeyenlere (putlara) bir hisse ayırıyorlar. Allah’a yemîn olsun ki, bu iftirâ etmekte olduğunuz şeylerden mutlakā sorulacaksınız.[679]
57. Hem Allah’a kızları isnâd ediyorlar! (Hâşâ!) O, bundan (da, Îsâ ve Uzeyr gibi erkek çocuktan da) münezzehtir; kendilerine ise beğendiklerini (erkek çocuklarını dilerler).
58. Hâlbuki onlardan biri, kız (çocuk) ile müjdelendiğinde, öfkelenmiş biri olarak yüzü simsiyah kesilir.
59. Kendisine verilen (müjden)in (kendince) kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Onu zillet altında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün[680] (diye düşünür)! Bak, hükmediyor oldukları şey ne kötüdür!
60. Âhirete îmân etmeyenler için çirkin sıfatlar vardır. En yüce sıfatlar ise Allah’ındır. Çünki O, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
61. Eğer Allah, insanları zulümleri yüzünden (hak ettikleri şekilde) yakalayacak olsaydı, (yeryüzü) üzerinde hareketli hiçbir canlı bırakmazdı; fakat onları belirli bir vakte kadar te’hîr eder. Artık ecelleri geldiği zaman, ne bir saat (bir an) geri kalabilirler, ne de öne geçebilirler.
62. Hem beğenmeyecekleri şeyleri Allah’a isnâd ediyorlar, hem de en güzel (âkıbet) gerçekten kendilerininmiş diye dilleri yalan söylüyor. Hiç şübhesiz ki, onlar için ateş vardır ve onlar (ona) gerçekten en önde götürülecek kimselerdir!
63. Allah’a yemîn olsun ki, senden evvelki ümmetlere de muhakkak (peygamber) gönderdik; fakat şeytan onlara (kötü) amellerini süsledi; işte o, bugün (dünyada) onların dostudur; fakat (âhirette) onlar için (pek) elemli bir azab vardır.
64. Hâlbuki (biz) sana bu Kitâb’ı ancak (insanların), hakkında ihtilâfa düştükleri şeyleri kendilerine açıklayasın ve îmân edecek bir topluluğa bir hidâyet ve bir rahmet olsun diye indirdik.

---

öyle azametli mutî‘ (çok büyük itâatkâr) askerleri var; farazâ (meselâ) şeytanlarınız dayanabilseler, onları dağ gibi güllelerle recmedebilirler (taşlayabilirler)!
Hem küfrânınızla (nankörlüğünüzle) öyle bir Mâlik-i zü’l-Celâl’in memleketinde isyân ediyorsunuz ki, ibâdından ve cünûdundan (kullarından ve askerlerinden) öyleleri var ki, değil sizingibi küçücük âciz mahlûkları, belki farz-ı muhâl olarak dağ ve arz büyüklüğünde birer adüvv-i kâfir (düşman) olsa idiniz, arz ve dağ büyüklüğünde yıldızları, ateşli demirleri, şüvazlı nühasları (kızgın ma‘denleri) size atabilirler, sizi dağıtırlar!” (Sözler, 15. Söz, 49)

[679] Câhiliye devrinin Arabları, ekinlerden ve hayvanlardan bir kısmını Allah ile putları arasında taksîm ederek: “Bu hisse Allah’ın, bu da putlarımızın payı!” derlerdi. Daha sonra Allah için olanı misâfirlere, fukarâya ikrâm ederler, âilelere âid olan hisseyi de putların önünde yapılagelen merâsim ve âyinlerde sarf ederlerdi. Putlarına ayırdıkları bitince diğerinden tamamlarlardı. Allah’a ayırdıklarını bitirdiklerinde ise, onun yerine putların hissesinden koymazlar ve: “Allah’ın buna ihtiyacı yoktur, bizim putlarımız fakirdir” derlerdi. (Kurtubî, c. 4/7, 89)

[680] “Evet, Asr-ı saâdetten (Peygamber Efendimiz Aleyhissalâtü Vesselâm’ın asrından) evvelki zamanlarda kalblerdeki katılık, merhametsizlik öyle bir hadde bâliğ olmuştu (ulaşmıştı) ki, kocaya vermekten âr ederek (utanarak) kızlarını diri diri gömerlerdi. Asr-ı saâdette İslâmiyet’in doğurduğu merhamet, şefkat, insâniyet sâyesinde, evvelce kızlarını diri diri gömerlerken müteessir olmayan (üzülmeyen) o bedevîler (göçebe Arablar), İslâmiyet dâiresine girdikten sonra karıncaya bile ayak basmaz olmuşlardı! Acabâ böyle rûhî, kalbî, vicdânî bir inkılâb (değişiklik)dünyevî (dünyaya âid) kānunlardan hiçbir kānun ile tatbîk edilebilir mi?” (İşârâtü’l-İ‘câz, 160)

65. Ve Allah, gökten bir su indirdi de onunla yeryüzüne ölümünden sonra hayat verdi. Şübhesiz bunda, (ibretle) dinleyecek bir topluluk için kat'î bir delil vardır.
66. Muhakkak ki sizin için, sağmal hayvanlarda da gerçekten bir ibret vardır. Size on(lar)ın karınlarındaki fışkı ile kan arasından, içenlerin boğazından kolayca geçen hâlis bir süt içiriyoruz.
67. Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden de (istifâde ediyorsunuz); ondan hem sarhoş edici bir içki, hem de güzel bir rızık elde ediyorsunuz. Şübhe yok ki bunda (aynı şeyde, güzel ve çirkin birer yol bulunmasında) akıl erdiren bir kavim için kat'î bir delil vardır.[681]
68. Ve Rabbin nahl'e (bal arısına) vahyetti (ilhâm etti) ki: "Dağlardan, ağaçlardan ve (insanların) kurmakta oldukları çardaklardan evler edin!"[682]
69. "Sonra her çeşit meyvelerden ye de (bal yapmak için) Rabbinin (sana) kolaylaştırdığı (ve ilhâm ettiği san'atın yayılım) yollarına gir!" Onların (o arıların) karınlarından, renkleri muhtelif bir içecek çıkar ki, onda insanlar için bir şifâ vardır. Şübhesiz ki bunda, düşünecek bir topluluk için kesin bir delil vardır.
70. Hem Allah, sizi yarattı; sonra da sizi öldürür; içinizden kimi de ömrün en rezîline (bunaklık çağına) ulaştırılır ki, biraz ilimden sonra hiçbir şey bilmez olsun! Muhakkak ki Allah, Alîm (her şeyi bilen)dir, Kadîr (her şeye gücü yeten)dir.
71. Hem Allah, rızık husûsunda bazınızı bazınızdan üstün kıldı. Böylece üstün kılınanlar ise, rızıklarını (kendileriyle eşit dereceye gelecek şekilde) ellerinin altındaki kölelerine verici değiller ki, artık onda (o rızıkta) kendileri müsâvî olsunlar. (Onlar kendi köleleriyle eşitliği kabûl etmezken, nasıl oluyor da Allah'a eş tutup ortak koşuyorlar?) Şimdi Allah'ın ni'metini bilerek inkâr mı ediyorlar?
72. Hem Allah, size kendi nefislerinizden eşler kıldı ve eşlerinizden de size oğullar ve torunlar verdi ve sizi temiz şeylerden rızıklandırdı. Öyle iken (onlar), bâtıla inanıp da Allah'ın ni'metine nankörlük mü ediyorlar?
73. (Müşrikler) Allah'ı bırakıp da, kendileri için göklerden ve yerden hiçbir rızka mâlik olmayan ve (buna) güçleri de yetmeyen şeylere (putlara) tapıyorlar.
74. Öyle ise (eşi olmayan) Allah'a, benzerler (ortaklar) koşmaya kalkmayın! Şübhesiz ki (bu yüzden başınıza gelecek azâbı) Allah bilir, siz ise bilmezsiniz.
75. Allah şöyle bir misâl getirdi: Hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının mülkü olmuş bir köle ile; bir de kendisini tarafımızdan güzel bir rızıkla rızıklandırdığımız (ve) böylece bundan gizli ve açık olarak sarf eden kimse, hiç bir olurlar mı (ki âciz putları, her şeye kādir olan Allah ile bir tutuyorsunuz)? Hamd, Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu bilmezler.
76. Allah, iki kişiyi de bir (başka) misâl olarak getirdi ki, bunlardan biri dilsizdir; hiçbir şeye gücü yetmez ve o efendisine (sâdece) bir yüktür; onu nereye gönderse bir hayır getirmez. Hiç o adam, adâleti emreden ve kendisi, dosdoğru bir yol üzerinde olan kimse ile bir olur mu (ki

---

[681] Bu âyet nâzil olduğunda, içki henüz haram kılınmamış olduğu hâlde, güzel rızıklardan ayrı tutulmuştur. Cenâb-ı Hakk, böylece içkinin şeriat nazarında güzel olmadığını göstermekte ve Müslümanları, onun haram kılınışına bir hazırlık olarak düşünmeye da'vet etmektedir. İçki, daha sonra inen âyetlerle kesin olarak haram kılınmıştır. (Râzî c. 10/20, 71)
66 ve 67. âyetlerdeki vahdâniyet delilleri için, bakınız; (Nahl Suresi 11. ayetinin haşiyesi; Muminun Suresi 21. ayetinin haşiyesi)

[682] "Evet, bal arısı fıtratça (yaratılışça) ve vazîfece öyle bir mu'cize-i kudrettir (Allah'ın kudretinin bir mu'cizesidir) ki, koca Sûre-i Nahl onun ismiyle tesmiye edilmiş (isimlendirilmiş). Çünki o küçücük bal makinesinin zerrecik başında, onun ehemmiyetli vazîfesinin mükemmel programını yazmak ve küçücük karnında taâmların (yiyeceklerin) en tatlısını koymak ve pişirmek ve süngücüğünde zîhayat a'zâları (canlı uzuvları) tahrîb etmek ve öldürmek hâsıyetinde bulunan zehiri, o uzuvcuğuna ve cismine zarar vermeden yerleştirmek, nihâyet dikkat ve ilim ile ve gāyet hikmet ve irâde ile ve tam bir intizam ve muvâzene (denge) ile olduğundan, şuûrsuz, intizamsız ve mîzansız (ölçüsüz) olan tabîat ve tesâdüf gibi şeyler elbette müdâhale edemezler ve karışamazlar." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 142-143)

putları, nihâyetsiz ihsan ve kudret sâhibi ve hak kelâmıyla sizi doğru yola sevk eden Allah ile bir tutuyorsunuz)?
77. Hâlbuki göklerin ve yerin gaybı Allah'a âiddir. Kıyâmetin kopması ise, ancak bir göz açıp kapama gibi veya daha yakındır.[683] Şübhesiz ki Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
78. Ve Allah sizi analarınızın karınlarından, (siz) hiçbir şey bilmez bir hâlde iken çıkardı; şükredesiniz diye de size kulaklar, gözler ve kalbler verdi.
79. (Onlar) gök boşluğunda (uçmaları için) emre boyun eğdirilmiş kuşları görmediler mi? Onları (o boşlukta) Allah'dan başkası tutmuyor. Şübhe yok ki bunda, îmân edecek bir topluluk için nice deliller vardır.
80. Hem Allah, size evlerinizi sükûnet bulacak bir yer yaptı ve size sağmal hayvanların derilerinden, göç zamânınızda ve ikâmet zamânınızda hafifçe taşıyacağınız evler (çadırlar) ve yünlerinden, tüylerinden ve kıllarından bir zamâna kadar (kullanacağınız) giyimlik (ve döşemelik) eşyâlar ve ticâret malları yaptı. [684]
81. Allah, yarattıklarından sizin için gölgeler de yaptı, hem sizin için dağlardan barınaklar kıldı ve sizi sıcaktan muhâfaza edecek elbiseler ve savaş(lar)ınızda sizi koruyacak zırhlar yaptı. Böylece üzerinizde olan ni'metini tamamlar ki, Müslüman olasınız.
82. (Habîbim, yâ Muhammed!) Buna rağmen eğer yüz çevirirlerse, artık sana düşen ancak apaçık bir tebliğdir.
83. Allah'ın ni'metini tanırlar; sonra da onu inkâr ederler; çünki onların çoğu kâfirdirler.[685]

---

[683] "Bütün mevcûdât (varlıklar), Sâni'-i Ehad'e (her şeyin tek san'atkârına) isnâd edildiği (dayandırıldığı) vakit, bir tek mevcud hükmünde kolaylaşır. Eğer Vâhid-i Ehad'e (sıfatlarında ve Zât'ında bir olan Allah'a) verilmezse; bir tek mahlûkun îcâdı (yaratılması), bütün mevcûdât kadar müşkilleşir ve bir çekirdek, bir ağaç kadar suûbetli (zor) olur. Eğer Sâni'-i hakîkîsine verilse, kâinât bir ağaç gibi ve ağaç bir çekirdek gibi ve Cennet bir bahar gibi ve bahar bir çiçek gibi kolaylaşır, sühûlet peydâ eder. (...)
Meselâ: Nasıl ki yüz nefer, bir zâbitin (kumandanın) idâresine verilse, bir neferin, yüz zâbitin idârelerine verilmesinden yüz derece daha kolay olduğu gibi; bir ordunun techîzât-ı askeriyesi, bir merkeze, bir kānuna, bir fabrikaya ve bir pâdişâhın emrine verildiği vakit, âdetâ kemmiyeten (sayı olarak) bir neferin techîzâtı kadar kolaylaşır. Ve bir neferin techîzât-ı askeriyesi; müteaddid (pek çok) merkezlere, müteaddid fabrikalara, müteaddid kumandanlara havâle edilse, âdetâ bir ordunun techîzâtı kadar müşkilâtlı olur. Çünki bir tek neferin techîzâtı için, bütün orduya lâzım olan fabrikaların bulunması gerektir. (...) İşte vahdette (birlikte) nihâyetsiz kolaylık ve dalâlette (haktan sapmakta) ve şirkte (Allah'a ortak koşmakta) hadsiz müşkilâtın (zorlukların) bir sırrını anla; وَمآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُ[Kıyâmetin kopması ise, ancak bir göz açıp kapama gibi veya daha yakındır] âyeti, ne kadar hakîkatli ve doğru ve yüksek bir hakîkati ifâde ettiğini bil!" (Lem'alar, 23.Lem'a, 202-203)
Ayrıca bu âyette ifâde edilen haşrin zamansız vücûda gelmesinin îzâhı için, bakınız; (Zülfikār, 10. Söz, 63)

[684] "O mübârek hayvanlar, bütün cihetleriyle (her taraflarıyla) bütün bütün beşere ni'met olduğundan, tüyünden bedevîlere seyyar hâneler (çadırlar), elbîseler, etinden güzel yemekler, sütünden güzel leziz taâmlar (lezzetli yemekler), derilerinden pabuçlar vesâire, hattâ gübreleri mezrûâtın (ekili olan şeylerin) erzâkı (rızıkları) ve insanların mahrûkātı (yakacakları) hükmünde olup güyâ o mübârek hayvanlar tecessüm etmiş (cisimleşmiş) ayn-ı ni'met (ni'metin ta kendisi) ve rahmet olmuşlar. Onun içindir ki yağmura rahmet nâmı verildiği gibi, bu mübârek hayvanlara da en'âm (ni'metler) nâmı verilmiş. Güyâ rahmet tecessüm etmiş, yağmur olmuş. Ni'met de tecessüm etmiş, keçi, koyun, öküz ile manda ve deve şekillerini almış." (Lem'alar, 28. Lem'a, 298)

[685] "Bu kâinât şehrinde ve zemin (yeryüzü) mahallesinde ve insan ve hayvanât kışlasında, öyle bir Rezzâk-ı Rahîm (sonsuz merhamet sâhibi ve bol bol rızıklandıran) ve öyle bir Muhsin-i Kerîm (sonsuz ihsân ve ikrâm edici olan Allah) tasarruf ve nezâret ve terbiye ediyor (gözetip idâre ediyor) ki, kendi ni'metlerine mukābil (karşılık) hamd ve şükrettirmek için, zemîni bir sefîne-i ticâret (ticâret gemisi) ve erzak (rızıklar) getiren bir şimendifer (tren) ve yüzündeki bahar mevsimini bir vagon tarzında yapıp, yüz bin nevi' taâmlarla ve memeler denilen konserve paketleriyle doldurup kış âhirinde (sonunda) erzakları biten muhtaç zîhayatlara (canlılara) yetiştiren bir Rezzâk-ı Rahîm'in (bol rızık vererek ve hadsiz bir merhamet sâhibi bir Zât'ın) işleri olduğunu, zerre kadar aklı bulunan tasdîk eder. Ve tasdîk etmeyip inkâra sapan, elbette zemin yüzündeki vesîle-i hamd ü şükran (hamd ve teşekkür vesîlesi) olan bütün muntazam ni'metleri ve muayyen (intizamlı ve belirlenmiş olan) rızıkları inkâr etmeğe mecbûr olup ahmak bir muzır (zararlı) hayvan olur." (Şuâ'lar, 15.Şuâ', 565)

84. Her ümmetten bir şâhid çıkaracağımız gün ise,[686] artık inkâr edenlere ne (özür dilemeleri için) izin verilir, ne de onlardan (Rablerini) râzı etmeleri istenir.
85. Ve zulmedenler azâbı gördükleri zaman, artık (o azab) onlardan ne hafifletilir, ne de onlara göz açtırılır.
86. (Allah'a) ortak koşanlar da (koştukları) ortaklarını gördükleri zaman: "Rabbimiz! Seni bırakıp (kendilerine) yalvarmakta olduğumuz ortaklarımız, işte bunlardır!"derler. Bunun üzerine (onlar da): "Şübhesiz ki siz gerçekten yalancı kimselersiniz!" diye o sözü (reddederek) kendilerine atarlar.
87. (Müşrikler) o gün Allah'(ın hükmün)e teslîm olmuşlar ve uydurmakta oldukları şeyler kendilerinden kaybolup gitmiştir.
88. İnkâr edip (insanları) Allah yolundan men' edenlere, fesad çıkarmakta olduklarından dolayı, kendilerine azab üstüne azab katmışızdır.
89. (Ey Resûlüm!) O gün her ümmet içinde, üzerlerine kendilerinden bir şâhid çıkaracağız, seni de bunların (ümmetinin) üzerine şâhid getireceğiz. Sana bu Kitâb'ı, her şey için bir açıklama[687] ve Müslümanlar için bir hidâyet, bir rahmet ve bir müjde olmak üzere indirdik.
90. Şübhesiz ki Allah, adâleti, iyiliği ve akrabâya (muhtaç oldukları şeyleri) vermeyi emreder; fuhşiyâttan, kötülükten ve azgınlıktan da men' eder. İbret alasınız diye size (Allah, böyle) nasîhat eder.
91. Sözleştiğiniz zaman da Allah'ın ahdini (verdiğiniz sözü) yerine getirin; hem Allah'ı üzerinize gerçekten kefil tutarak sağlamlaştırdıktan sonra, yeminleri(nizi) bozmayın! Muhakkak ki Allah, ne yaparsanız bilir.
92. Hem ipliğini sağlamca büktükten sonra söküp bozan (kadın) gibi olmayın! Bir ümmetin, diğer bir ümmetten daha fazla olması sebebiyle, yeminlerinizi aranızda (bozarak) bir hîle ediniyorsunuz![688] Allah, sizi bununla ancak imtihân eder. Hakkında ihtilâfa düşmekte olduğunuz şeyleri ise kıyâmet günü size mutlakā açıklayacaktır.
93. Hâlbuki Allah dileseydi, sizi elbette tek bir ümmet (olarak aynı din üzere)yapardı; fakat (O,) dilediğini (kendi isyânı yüzünden) dalâlete atar; dilediğini ise (hikmetine binâen kendi lütfundan) hidâyete erdirir. Ve (siz), yapmakta olduğunuz şeylerden mutlakā sorulacaksınız.[689]
94. Hem yeminlerinizi aranızda bir hîle edinmeyin; yoksa bir ayak, sebat bulmasından sonra kayar ve (insanları) Allah yolundan saptırmanız sebebiyle (dünyada) kötülüğü (azâbı) tadarsınız! (Âhirette de) sizin için (pek) büyük bir azab vardır.

---

[686] Burada geçen "her ümmetten çıkarılacak olan şâhid"den maksad, her ümmetin kendi peygamberidir. Onlar, kavimleri hakkında lehde veya aleyhde şâhidlik edeceklerdir. (Beyzâvî, c. 1, 554)

[687] "(Kur'ân) bütün uhrevî (âhirete dâir) ve dünyevî (dünyaya âid), ilmî ve amelî (ilme ve amele âid) erkân-ı sitte-i îmâniyenin (îmânın altı esâsının) her birisini tafsîlen (genişce), erkân-ı hamse-i İslâmiyenin (İslâm'ın beş şartının) her birisini kasden ve cidden ve saâdet-i dâreyni (iki cihan saâdetini) te'mîn eden bütün düsturları görür, gösterir. Müvâzenesini (dengesini) muhâfaza edip, tenâsübünü (birbirine uygunluğunu) idâme edip (devâm ettirip) o hakāikın (hakîkatlerin) hey'et-i mecmûasının (umûmunun) tenâsübünden hâsıl olan hüsün ve cemâlin (güzelliğin) menbaından (kaynağından) Kur'ân'ın bir i'câz-ı ma'nevîsi (ma'nevî bir mu'cizesi) neş'et eder (çıkar)." (Zülfikār, 25. Söz, 63-64)

[688] Câhiliye devrinde Arablar, daha kuvvetli ve zengin bir kabîleyi görünce, eski müttefikleriyle yapmış oldukları anlaşmalarını derhal bozarlardı. Âyetin maksadı, bu hususda Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ile mü'minlerin yaptıkları sözleşme ve bağlılık yeminlerine (bîatlarına) vefâ göstererek hatırlamaları hikmetine yöneliktir. (Beyzâvî, c. 1, 555)

[689] "Ebedî te'sîri ve azîm ehemmiyeti bulunan emânet-i kübrâ hamelesi (en büyük emânetin taşıyıcısı) ve arzın halîfeleri olan insanların ef'âlleri ve âsârları ve akvâlleri ve hasenât ve seyyiâtları (fiilleri, eserleri, sözleri, iyilikleri ve kötülükleri), kemâl-i dikkatle (tam bir dikkatle) muhâfaza edilir. Sonra muhâsebesi görülecektir. Âyâ (acabâ) bu insan zanneder mi ki, başıboş kalacak? Hâşâ! Belki insan, ebede meb'ûsdur (gönderilmiştir) ve saâdet-i ebediyeye ve şekāvet-i dâimeye (devamlı azâba) namzeddir. Küçük büyük, az çok her amelinden muhâsebe görecek. Ya taltîf edilecek (lütuf görecek) veya tokat yiyecek." (Lem'alar, 17. Lem'a, 145)

95. Allah'ın ahdini, (karşılığında ne alsanız) az (düşecek) bir fiyata satmayın! Eğer bilirseniz, ancak Allah katında olan (ahde riâyetinize karşı verilecek mükâfât) sizin için hayırlıdır.
96. Sizin yanınızda bulunan tükenir; Allah'ın katında bulunan ise ebedîdir. Elbette sabredenlere de mükâfâtlarını, yapmakta olduklarının daha güzeli ile vereceğiz.[690]
97. Erkek olsun, kadın olsun; kim mü'min olarak sâlih bir amel işlerse, artık ona elbette hoş bir hayat yaşatacağız! Ve muhakkak onlara (âhirette) mükâfâtlarını, yapmakta olduklarının daha güzeli ile vereceğiz!
98. Artık Kur'ân okuyacağın zaman, kovulmuş şeytandan hemen Allah'a sığın![691]
99. Şu şübhesiz ki îmân edenler ve Rablerine tevekkül edenler üzerinde onun (şeytanın) bir hâkimiyeti yoktur!
100. O'nun hâkimiyeti, ancak onu dost edinenler ve O'na (Allah'a) ortak koşanlar üzerindedir.
101. Bir âyetin yerine (onun hükmünü kaldıran) başka bir âyet getirdiğimizzaman, ki Allah ne indirdiğini daha iyi bilendir, (kâfirler:) "Sen ancak bir iftirâcısın!" derler. Hayır! Onların çoğu bilmiyorlar.
102. De ki: "Îmân edenlere sebât vermek için ve Müslümanlara bir hidâyet ve bir müjde olmak üzere onu (o Kur'ân'ı), Rûhü'l-Kudüs (Cebrâîl) Rabbin tarafından hak ile indirdi."[692]
103. Şübhesiz biliyoruz ki, onlar: "(Kur'ân'ı) ona ancak bir insan öğretiyor" diyorlar. (Hâlbuki o) nisbet ettikleri kimsenin lisânı yabancıdır; bu ise, apaçık Arabca bir lisandır.[693]

---

[690] "Bu dünya dâru'l-hikmettir, dâru'l-hizmettir (hikmet ve hizmet yeridir); dâru'l-ücret ve mükâfât (ücret ve mükâfât yeri) değil! Buradaki a'mâl (ameller) ve hizmetlerin ücretleri berzahta (kabir âleminde) ve âhirettedir. Buradaki a'mâl, berzahta ve âhirette meyve verir. Mâdem hakîkat budur. A'mâl-i uhreviyeye (âhirete dâir amellere) âid netîceleri dünyada istememek gerektir. Verilse de memnûnâne değil, mahzûnâne (üzülerek) kabûl etmek lâzımdır. Çünki Cennetin meyveleri gibi, kopardıkça yerine aynı gelmek sırrıyla, bâkî (ebedî) hükmünde olan amel-i uhrevî meyvesini, bu dünyada fânî bir sûrette yemek, kâr-ı akıl değildir. Bâkî bir lâmbayı, bir dakîka yaşayacak ve sönecek bir lâmba ile mübâdele etmek (değişmek) gibidir." (Mektûbât, 29. Mektûb, 302)

[691] Bu sığınma, [Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım!] ma'nâsına gelen اَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ demekle olur. (Celâleyn Şerhi, c. 4, 268)

[692] "Kur'ân, bu dünyada öyle nûrânî (nûrlu) ve saâdetli ve hakîkatli bir sûrette bir tebdîl-i hayât-ı ictimâiye ile (cem'iyet hayâtını değiştirmekle) berâber, insanların hem nefislerinde, hem kalblerinde, hem ruhlarında, hem akıllarında, hem hayât-ı şahsiyelerinde (kendi hayatlarında), hem hayât-ı ictimâiyelerinde, hem hayât-ı siyâsiyelerinde öyle bir inkılâb (değişiklik) yapmış ve idâme etmiş (devâm ettirmiş) ve idâre etmiş ki, on dört asır müddetinde, her dakîkada, altı bin altı yüz altmış altı âyetleri, kemâl-i ihtiramla (tam bir hürmetle), hiç olmazsa yüz milyondan ziyâde insanların dilleriyle okunuyor ve insanları terbiye ve nefislerini tezkiye (arındırıyor) ve kalblerini tasfiye ediyor (temizliyor). Ruhlara inkişaf ve terakkî (ma'nevî gelişme ve yükselme) ve akıllara istikāmet ve nûr ve hayâta hayat ve saâdet veriyor." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 124)

[693] Müşriklerin, okur-yazar Rum bir kölenin, Peygamber Efendimiz (ASM)'a Kur'ân'ı öğrettiğini ileri sürmeleri üzerine bu âyet nâzil olmuştur. (Beyzâvî, c. 1, 557)

"Nasıl bir usta, binâ ettiği ve idâre ettiği iki hâneden bahseder. Programını ve işlerinin liste ve fihristesini yapar. Kur'ân dahi, şu kâinâtı yapan ve idâre eden ve işlerinin listesini ve fihristesini -ta'bîr câiz ise- programını yazan, gösteren bir Zât'ın beyânına yakışır bir tarzdadır. Hiçbir cihetle eser-i tasannu' ve tekellüf (sun'îlik ve zorlama) görünmüyor. Hiçbir şâibe-i taklid (taklid şübhesi) veya başkasının hesâbına ve onun yerinde kendini farzedip konuşmuş gibi bir hud'anın (hîlenin) emâresi olmadığı gibi bütün ciddiyetiyle, bütün safvetiyle (sâfîlîğiyle), bütün hulûsuyla (samîmiyetiyle) sâfî, berrak, parlak beyânı, nasıl gündüzün ziyâsı 'güneşten geldim' der. Kur'ân dahi: 'Ben, Hâlık-ı âlem'in (âlemin yaratıcısının) beyânıyım ve kelâmıyım' der.

Evet şu dünyayı antika san'atlarla süslendiren ve lezzetli ni'metlerle dolduran ve san'atperverâne ve ni'metperverâne (san'atı ve ni'metlendirmeyi sever bir tarzda) şu derece san'atının acîbeleriyle (hârikalarıyla), şu derece kıymetdar ni'metlerini dünyanın yüzüne serpen, sıravâri tanzîm eden (sıra sıra dizen) ve zemînin yüzünde (yeryüzünde) seren, güzelce dizen bir Sâni' (san'atkâr), bir Mün'im'den (ni'met verenden) başka, şu velvele-i takdir ve istihsanla ve zemzeme-i hamd ü şükranla (takdir ve beğenme, övgü ve şükrân sesleriyle) dünyayı dolduran ve zemîni bir zikirhâne, bir mescid, bir temâşâgâh-ı san'at-ı İlâhiyeye (ilâhî san'atların sergi yerine) çeviren Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân (beyânı mu'cize olan Kur'ân) kime yakışır ve kimin kelâmı olabilir? O'ndan başka kim ona sâhib çıkabilir? O'ndan başka kimin sözü olabilir? Dünyayı ışıklandıran ziyâ, güneşten başka hangi şeye

104. Doğrusu, Allah'ın âyetlerine îmân etmeyenler yok mu, Allah onları (bu hâllerinden dolayı) hidâyete erdirmez ve onlar için (pek) elemli bir azab vardır.
105. (Allah hakkında) yalanı, ancak Allah'ın âyetlerine îmân etmeyenler iftirâ eder. İşte onlar, yalancıların ta kendileridir.
106. Kalbi îmân ile mutmain olduğu hâlde (inkâra) zorlanan kimse müstesnâ, kim îmân ettikten sonra Allah'ı inkâr ederse (onun için şiddetli bir tehdid vardır), fakat kim de küfre gönlü(nü) açarsa, artık Allah'dan onların üzerine bir gazab ve onlar için (pek) büyük bir azab vardır.
107. Bu, doğrusu onların âhirete mukābil dünya hayâtını (tercîh ederek) sevmelerinden ve şübhesiz ki Allah'ın kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmeyeceğindendir.
108. İşte onlar (küfürleri sebebiyle) Allah'ın, kalblerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. İşte onlar, gāfillerin ta kendileridir!
109. Hiç şübhe yok ki onlar, âhirette gerçekten hüsrâna uğrayanlardır.
110. Sonra şübhesiz Rabbin, eziyet edilmelerinin (ve küfre zorlanmalarının)ardından hicret edenler, sonra cihâd edenler ve sabredenler hakkında, bütün bunlardan sonra muhakkak ki Rabbin, elbette (bu güzel hâllerine binâen onlar için) Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
111. O gün (mahşer günü) herkes gelir, kendi nefsi(ni kurtarmak) için uğraşır. Ve herkese, yaptığının karşılığı tam olarak verilip, onlara haksızlık edilmez.[694]
112. Allah, bir şehri (Mekke'yi size) misâl getirdi. (Bu şehir) emniyet ve huzûr içinde idi, ona rızkı her taraftan bol bol geliyordu. Fakat (halkı) Allah'ın ni'metlerine nankörlük etti; Allah da onlara, (özene bezene) yapmakta oldukları şeyler sebebiyle açlık ve korku elbisesini tattırdı!
113. Şânım hakkı için, onlara kendilerinden bir peygamber geldi de onu yalanladılar. Bunun üzerine, onlar zulmedici kimseler oldukları bir hâlde iken azab onları yakalayıverdi!
114. Öyle ise Allah'ın sizi rızıklandırdığı helâl ve temiz şeylerden yiyin; eğer yalnız O'na kulluk ediyorsanız, Allah'ın ni'met(ler)ine şükredin![695]
115. (O) size, ancak ölüyü (usûlünce kesilmeden veya avlanmadan ölen hayvanı, akan) kanı, domuz etini ve Allah'dan başkası adına kesilen (hayvan etin)i haram kılmıştır. Fakat mecbur kalan bir kimse (başkasının hakkına) saldırmamak ve haddi (zarûret mikdârını) aşmamak (üzere, ölmeyecek kadar bunlardan yemek) şartıyla, artık şübhesiz Allah, (onlar için) Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
116. Hem dillerinizin yalanı vasfediyor olması sebebiyle: "Bu helâldir, şu da haramdır" demeyin; çünki Allah'a yalanı iftirâ ediyor olursunuz. Şübhesiz ki Allah'a yalan iftirâ edenler, kurtuluşa ermezler.[696]
117. (Dünyada) az bir faydalanma ve (buna mukābil âhirette) onlar için (pek)elemli bir azab vardır.

---

yakışır? Tılsım-ı kâinâtı keşfedip (kâinâtın sırlarını açıp) âlemi ışıklandıran beyân-ı Kur'ân (Kur'ân'ın îzahları), Şems-iEzelî'den (ezelî olan Allah'dan) başka kimin nûru olabilir?" (Zülfikār, 25. Söz, 29)

[694] "Evet, mâdem hiçbir saltanat yoktur ki, o saltanata itâat edenlere mükâfâtı ve isyân edenlere mücâzâtı (cezâları) bulunmasın. Elbette rubûbiyet-i mutlaka (her şeyin Rabbi olmak) mertebesinde bir saltanat-ı sermediye (ebedî bir saltanat), o saltanata îmanla intisab (bağlanan) ve tâatle (itâatle) fermanlarına teslîm olanlara mükâfâtı ve o izzetli saltanatı küfür ve isyanla inkâr edenlere de mücâzâtı, o rahmet ve cemâle (güzelliğe) ve o izzet ve celâle (şânının yüceliğine) lâyık bir tarzda olacak!" (Asâ-yı Mûsâ, 7. Mes'ele, 18)

[695] "Ni'metler, Mün'im-i Kerîm'in (çok ni'met verici ve ikrâm edici olan Allah'ın) taahhüdü (va'di) altındadır. Senin işin, O'nun sofra-i ihsânından yiyip içmekle şükretmektir. Şükürde bir zahmet yoktur. Bil'akis, şükür ni'metin lezzetini arttırır. Çünki şükür, ni'mette in'âmı (ni'met verme işini) görmek demektir. İn'âmı görmek, ni'metin zevâlinden (bitmesinden) hâsıl olan (ortaya çıkan) elemi def' eder. Zîrâ ni'met zâil olduğunda (bittiğinde), Mün'im-i Hakîkî (hakîkî ni'met verici olan Allah) onun yerini boş bırakmaz, misliyle doldurur. Sen de teceddüdünden (yenilenmesinden) lezzet alırsın." (Mesnevî-i Nûriye, Habbe, 107-108)

[696] Câhiliye devri Arabları, kendi kendilerine bazı şeyleri helâl, bazı şeyleri de haram kılıyorlardı. Bazı hayvanları da erkeklere tahsîs ederek, kadınlara yasaklıyorlardı. (Nesefî,c. 2, 139)

118. Yahudi olanlara ise, daha önce sana anlattıklarımızı[697] haram kılmıştık. Hâlbuki (biz) onlara zulmetmedik, fakat (onlar, kötü amelleriyle) kendilerine zulmediyorlardı.
119. Sonra şübhesiz Rabbin, cehâletle kötülük yapan; sonra bunun ardından tevbe edip (hâllerini) ıslâh edenler hakkında (affedicidir), doğrusu Rabbin, bu (samîmi hâlleri)nden sonra (onlar için) elbette Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
120. Şübhe yok ki İbrâhîm, Allah'a itâat eden, Hanîf (hakka yönelmiş) olan (başlıca) bir ümmet (her hususda kendisine tâbi' olunan bir rehber) idi. Ve (o, kâfirler gibi) müşriklerden olmadı!
121. O'nun ni'metlerine şükrediciydi. (Allah da) onu (peygamberliğe) seçmiş ve onu dosdoğru bir yola hidâyet etmişti.
122. Ona dünyada da iyilik verdik. Şübhesiz ki o, âhirette de elbette sâlih kimselerdendir.
123. Sonra sana: "Hanîf (hakka yönelmiş) olan İbrâhîm'in dînine tâbi' ol! Çünki (o, etrâfındaki kâfirler gibi) müşriklerden değildi!" diye vahyettik.
124. Cumartesi (ibâdeti) ancak onda ihtilâfa düşen (yahudi)lere (farz) kılınmıştı. Muhakkak ki Rabbin, üzerinde ihtilâfa düşmekte oldukları şeyler hakkında, kıyâmet günü aralarında elbette hüküm verecektir.
125. (Habîbim, yâ Muhammed!) Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel nasîhatle da'vet et[698] ve onlarla en güzel bir şekilde mücâdele et! Şübhe yok ki yolundan sapanları en iyi bilen ancak Rabbindir; hidâyete erenleri de en iyi bilen O'dur.
126. Eğer bir cezâ verirseniz, o hâlde size yapılan eziyetin misliyle cezâ verin! Fakat sabrederseniz, elbette bu, sabredenler için daha hayırlıdır.
127. (Habîbim, yâ Muhammed!) Sabret; senin sabrın da ancak Allah('ın yardımı) iledir; hem (îmân etmiyorlar diye) onlara üzülme; tuzak kurmakta olmalarından dolayı da sıkıntıya düşme!
128. Muhakkak ki Allah, (günahlardan) sakınanlarla ve iyilik edenlerle berâberdir.[699]

## İSRÂ Sûresi

1. Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye, kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Harâm'dan, etrâfını mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya (İsrâ -gece yürüyüşü- ile) götüren (Allah, her türlü noksanlıktan) münezzehtir. Şübhesiz ki Semî' (her şeyi işiten), Basîr (hakkıyla gören), ancak O'dur.[700]

---

[697] Burada, "Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm'a daha önce anlatılanlar"dan maksad; En'âm Sûresi, 146. âyettir. (Celâleyn Şerhi, c. 4, 277)

[698] "İsm-i Hakem'in tecelli-i a'zamı (en büyük tecellîsi) şu kâinâtı öyle bir kitab hükmüne getirmiş ki, her sahîfesinde yüzer kitab yazılmış ve her satırında yüzer sahîfe derc edilmiş (yerleştirilmiş). Ve her kelimesinde yüzer satır mevcuddur. Ve her harfinde yüzer kelime var. Ve her noktasında kitâbın muhtasar (kısa) bir fihristciği bulunur bir tarza getirmiştir. O kitab, sahîfelerine, satırlarına, tâ noktalarına kadar yüzer vecihle (yönden) nakkāşını (nakşedenini) ve kâtibini öyle vuzûh ile (apaçık olarak) gösteriyor ki; o kitâb-ı kâinâtın müşâhedesi (görülmesi), kendi vücûdundan yüz derece daha ziyâde kâtibinin vücûdunu ve vahdetini (varlığını ve birliğini) isbât eder." (Lem'alar, 30. Lem'a, 369-370)

"(Peygamber Efendimiz Aleyhissalâtü Vesselâm) teblîğ-i risâlette (peygamberlik vazîfesinde) ve nâsı (insanları) hakka da'vette o derece metânet (sağlamlık) ve sebat (kararlılık) ve cesâret göstermiş ki, büyük devletler, büyük dinler, hattâ kavim ve kabîlesi ve amcası (Ebû Leheb) ona şiddetli adâvet (düşmanlık) ettikleri hâlde, zerre mikdar bir eser-i tereddüd, bir telâş, bir korkaklık göstermemesi ve tek başıyla bütün dünyaya meydan okuması ve başa da çıkarması ve İslâmiyet'i dünyanın başına geçirmesi isbât eder ki, tebliğ ve da'vette dahimisli olmamış ve olamaz." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 119-120)

[699] Bakınız; (Sözler, 5. Söz, 11)

[700] Kur'ân-ı Hakîm, Habîb-i Ekrem Aleyhi Efdalü's-salâti ve Ekmelü's-selâmın mi'râcının mebdeiolan, Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya olan seyerânını zikrettikten sonra إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُder. Ve şu kelâm ile sûre-i وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىde işaret olunan müntehâyı mi'râca remzeden إِنَّهُdeki zamir, ya Cenâb-ı Hakka râci'dir veyahut peygamberedir (ASM). Peygambere göre olsa, kânun-u belâgat ve münâsebet siyâk-ı kelâm şöyle ifâde ediyor ki:

2. (Biz) Mûsâ'ya da Kitab verdik ve: "Benden başka bir Vekîl edinmeyin!" diye onu İsrâiloğullarına bir hidâyet rehberi kıldık.
3. (Ey) Nûh ile berâber (gemide) taşıdığımız kimselerin nesli (olan insanlar)! Şübhesiz ki o (Nûh), çok şükreden bir kul idi.
4. Ve İsrâiloğullarına Kitab'da: "(Siz) yeryüzünde muhakkak iki def'a fesad çıkaracaksınız[701] ve gerçekten büyük bir taşkınlıkla azacaksınız!" diye hükmettik (bildirdik).
5. (Onlara dedik ki:) "Artık, o ikisinden birincisinin va'desi geldiği (ve baştan çıktığınız) zaman, üzerinize şiddetli (kendileri de isyankâr), harb ehli bizim (mahlûkumuz) olan birtakım kullar gönderdik de (sizi) evlerin aralarına kadar girip araştırdılar. Bu (zillete mahkûmiyetiniz) ise, yerine getirilmiş bir va'd idi."
6. "Sonra onlara karşı (üstünlüğünüzü) size tekrar geri verdik, hem size mallarla ve oğullarla yardım ettik, hem sizi cem'iyetçe daha çok kıldık."
7. (Kendilerine bildirdik ki:) "Eğer iyilik ederseniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz;eğer kötülük ederseniz, yine onun içindir (kendi nefsiniz aleyhinedir). Artık sonrakinin (ikinci fesâdınızın) va'desi geldiği (ve tekrar azdığınız) zaman ise, (yine birtakım kulları başınıza musallat ettik ki) yüzlerinizi kötü etsinler, ilk def'a girdikleri gibi, yine mescide (Beyt-i Makdis'e) girsinler ve ele geçirdikleri şeyleri tamâmen imhâ ederek mahvetsinler!"
8. "(Eğer tevbe ederseniz) umulur ki Rabbiniz size merhamet eder. Fakat tekrar (fesâda) dönerseniz, (biz de cezâya) döneriz. Ve (biz) Cehennemi, kâfirler için bir zindan yaptık."
9. Muhakkak ki bu Kur'ân, (insanları) en doğru yola hidâyet eder ve sâlih ameller işleyen mü'minlere, kendileri için şübhesiz büyük bir mükâfât olduğunu müjdeler.
10. Hem âhirete îmân etmeyenlere, kendileri için hakîkaten (pek) elemli bir azab hazırladığımızı (haber verir)![702]
11. İnsan ise, (bazen öfkelenerek, bazen bilmeyerek) hayra olan duâsı gibi (kendi aleyhine olarak) şerre duâ eder. Çünki insan, (işin sonunu düşünmez ve) çok acelecidir.
12. Gece ile gündüzü de (kudretimize) iki delil yaptık; sonra gece delîlini silip (yerine) gündüz delîlini (etrâfınızı) gösterici (bir aydınlık) yaptık ki, Rabbinizin fazlından (rızkınızı) arayasınız, hem yılların sayısını ve (vakitlerin) hesâbı(nı) bilesiniz! Ve (biz) her şeyi açık açık beyân ettik.
13. Ve her insanın amelini, kendi boynuna bağladık. Kıyâmet günü onun için (o amellerinin yazıldığı) bir kitab çıkarırız ki, onu açılmış olarak önünde bulur.
14. "Kitâbını oku! Bugün sana hesab sorucu olarak nefsin yeter!" (denilecek).

---

Bu seyâhat-i cüz'iyede bir seyr-i umûmî ve bir urûc-u küllî var ki; tâ Sidretü'l-Müntehâ'ya, tâ kâb-ı kavseyne kadar merâtib-i külliye-i esmâiyede gözüne, kulağına tesâdüf eden âyât-ı Rabbâniye'yi ve acâib-i san'at-ı ilâhiye'yi işitmiş, görmüştür, der. O küçük cüz'î seyâhati hem küllî, hem mahşer-i acâib bir seyahatin anahtarı hükmünde gösteriyor. Eğer zamir, Cenâb-ı Hakka râci' olsa, şöyle oluyor ki: Bir abdini bir seyâhatte huzuruna da'vet edip, bir vazîfe ile tavzîf etmek için, Mescid-i Harâm'dan mecmû-u enbiyâ olan Mescid-i Aksâ'ya gönderip, enbiyâlarla görüştürüp, bütün enbiyâların usûl-ü dînlerine vâris-i mutlak olduğunu gösterdikten sonra, tâ Sidretü'l-Müntehâya, tâ kâb-ı kavseyn'e kadar mülk ve melekütünde gezdirdi. (Sözler, 238)
Mi'râc mu'cizesi hakkında daha geniş îzâh için, bakınız; (Sözler, 31. Söz, 237-260)

[701] Burada geçen "iki fesad"ın birincisinden maksad: Peygamberleri İrmiyâ (AS)'ı (veya Şe'yâ (as)'ı) inkar ederek, yaralayıp hapse atmaları üzerine, Babil kralı Buhtunnasr tarafından kılıçtan geçirilmeleri; ikinci fesadları ise, Zekeriyyâ (AS) ve Yahyâ (AS)'ı öldürmeleridir. (Kurtubî, c. 5/10, 215-218)

[702] "Kur'ân'ın hemen üçten birisi haşirdir (öldükten sonra dirilme bahsidir) ve ekser kısa sûrelerin başlarında gâyet kuvvetli âyetler âyât-ı haşriyedir (haşre dâir âyetlerdir). Kur'ân sarîhan (açıkça) ve işâreten (işâretle) binler âyâtıyla aynı hakîkati haber verir, isbât eder, gösterir. (...) Acabâ bir sultânın bir tek işâretinin yalan olmaması için bazen bir ordu hareket edip çarpıştığı hâlde, o pek ciddî ve izzetli Sultânın (yüce Allah'ın) binler sözlerini ve va'dlerini ve tehdidlerini yalan çıkarmak hiçbir cihette kābil midir ve hakîkatsiz olması mümkün müdür?" (Şuâ'lar, 9. Şuâ', 184)
Ayrıca haşrin kat'î bir sûrette isbâtı için bakınız; (Zülfikār, 10. Söz, 1-73)

15. Kim hidâyete ererse, artık ancak kendisi için hidâyete ermiş olur. Kim de dalâlete düşerse, o takdirde ancak kendi aleyhine dalâlete düşmüş olur. Hem hiçbir günahkâr, başkasının günâhını yüklenmez. (Biz) bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azâb ediciler değiliz.[703]
16. Ve (biz) bir şehri (isyanları yüzünden) helâk etmek istediğimiz zaman, oranın şımarık ileri gelenlerine (Allah'a itâat etmelerini) emrederiz de (onlar) orada (emrimize) isyân ederler;[704] böylece oraya (azab) söz(ü) hak olur; artık (biz de) orayı tamâmen mahvederek helâk ederiz.
17. Nûh'dan sonra da nice nesilleri (isyanları sebebiyle) helâk ettik. Kullarının günahlarından hakkıyla haberdar, kemâliyle görücü olarak Rabbin yeter!
18. Kim çabuk geçen (bu dünyay)ı isterse, (artık) orada istediğimiz şeyi kimin için dilersek, kendisine çabucak veririz; sonra ona Cehennemi tahsîs ederiz; kınanmış ve kovulmuş olarak oraya girer.
19. Kim de âhireti ister ve mü'min olarak ona lâyık bir gayretle çalışırsa, işte onların çalışmaları (Allah katında) makbûldür.
20. Her birine, onlara ve bunlara (dünyayı isteyenlere de, âhireti isteyenlere de) Rabbinin ihsânından meded veririz. Rabbinin ihsânı ise (kimseye) yasaklanmış değildir.
21. Bak, (rızıkta ve makamda) onların bazısını bazısından nasıl üstün kıldık! Elbette âhiret, hem dereceler i'tibâriyle daha büyük, hem de üstünlük i'tibâriyle daha büyüktür.
22. (Ey insan!) Allah ile berâber başka bir ilâh edinme! Yoksa, kınanmış ve yalnız başına bırakılmış olarak oturup kalırsın.
23. Ve Rabbin, kendisinden başkasına ibâdet etmemenizi ve ana-babaya iyilik etmeyi emretti. Eğer onlardan biri veya her ikisi, senin yanında ihtiyarlığa erişirse, sakın onlara "öf!" bile deme! Onları azarlama ve onlara güzel söz söyle![705]
24. Hem onlara merhamet(in)den alçak gönüllülük kanadını indir ve de ki: "Rabbim! (Onlar) beni küçük iken nasıl (merhamet edip) yetiştirdilerse, (sen de) onlara (öyle) merhamet eyle!"
25. Rabbiniz içinizde olanı en iyi bilendir. Eğer sâlih kimseler olursanız, hiç şübhesiz ki O, çokça tevbe eden kimselere çok mağfiret edendir.
26. Akrabâya, yoksula ve yolda kalmışa da hakkını ver; fakat israf ederek saçıp savurma! [706]

---

[703] " وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّي نَبْعَثَ رَسُولًا[(Biz) bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azâb ediciler değiliz] sırrıyla; ehl-i fetret (iki peygamber arasında ve hak bir dînin hükümlerinin unutulduğu bir zamanda yaşayanlar), ehl-i necâttırlar (kurtulmuş kimselerdir). Bil-ittifak (ittifakla), teferruâttaki hatîâtlarından (hatâlarından) muâhezeleri (mes'ûliyetleri) yoktur. İmâm-ı Şâfiî ve İmâm-ı Eş'arî'ce; küfre de girse, usûl-i îmânî de bulunmazsa (îmânın esaslarını da bilmiyorsa), yine ehl-i necâttır. Çünki teklîf-i İlâhî (mes'ûliyet) irsâl ile (peygamber göndermekle) olur ve irsâl dahi, ıttılâ' (haberdâr olmak) ile teklîf takarrur eder (gerçekleşir)." (Mektûbât, 28. Mektûb, 237)

[704] Şımarmış olan bu ileri gelenler, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine günahtan dönmelerihusûsunda olan emrini dinlemediklerinde, oranın halkı başlarındaki idârecilerin bu isyânına bizzat iştirâk ederek (veya hoş görerek) zulümlerine ortak olduklarında, artık isyan umûmîleşir ve böylece azab, o beldeye hak olur. (Râzî, c. 10/20, 178)

[705] "Evet, dünyada en yüksek hakîkat peder ve vâlidelerin evlâdlarına karşı olan şefkatleridir ve en âlî (yüce) hukuk dahi onların o şefkatlerine mukābil (karşılık) onlara hürmet etmek, onların haklarıdır. Çünki onlar, hayatlarını kemâl-i lezzetle (tam bir lezzetle) evlâdlarının hayâtı için fedâ ediyorlar, sarf ediyorlar. Öyle ise, insâniyeti sukūt etmemiş (kıymetinden düşmemiş) ve canavara inkılâb etmemiş (canavara dönmemiş) her bir veledin (çocuğun) farz olan bir vazîfesi de, o muhterem sâdık fedâkâr dostlara hâlisâne (sâfî) hürmet ve samîmâne hizmet ve rızâlarını tahsîl (rızâlarını kazanmak) ve kalblerini hoşnûd etmektir. Amca ile hala, peder hükmündedirler. Teyze ile dayı, ana hükmündedirler. İşte o mübârek ihtiyarların vücudlarını istiskāl edip (varlıklarını ağır bir yük gibi görüp) ölümlerini arzu etmek, ne kadar vicdansızlık ve ne kadar alçaklıktır, bil, ayıl!

Evet, hayâtını senin hayâtına fedâ edenin zevâl-i hayâtını (ölümünü) arzu etmek, ne kadar çirkin bir zulüm ve ne kadar çirkin bir vicdansızlık olduğunu anla! Ey derd-i maîşetle (geçim derdiyle) mübtelâ (tutkun) olan insan! Bil ki: Senin hânendeki bereket direği ve rahmet vesîlesi ve musîbet dâfiası (belâları def' eden), hânendeki o istiskāl ettiğin ihtiyar veya kör akrabândır. Sakın deme, maîşetim (geçimim) dardır, idâre edemiyorum! Çünki onların yüzünden gelen bereket olmasa idi, elbette senin dıyk-ı maîşetin (geçim sıkıntın) daha ziyâde olacaktı." (Lem'alar, 26. Lem'a, 282)

[706] "İktisad, ni'mete güzel ve menfaatli bir ihtiramdır (hürmettir). İsrâf ise, ni'mete çirkin ve zararlı bir istihfaftır (hafife almadır)." (Tılsımlar, 24. Mektûb, 66)

27. Çünki saçıp savuranlar, şeytanların kardeşleridirler. Şeytan ise, Rabbine karşı çok nankördür.
28. Eğer (bir şey verecek durumda olmayıp) Rabbinden ümîd ettiğin bir rahmeti (rızkı) aramak için onlardan (o hak sâhiblerinden)[707] yüz çevir(mek mecbûriyetinde kal)ırsan, artık (elime geçerse veririm, ma'nâsında) onlara yumuşak bir söz söyle!
29. Hem elini boynuna bağlı kılma (cimri olma); onu büsbütün geniş davranarak da açma! Yoksa, kınanmış ve pişman bir hâlde oturup kalırsın.
30. Şübhesiz ki Rabbin, dilediğine rızkı genişletir ve (dilediğine de) daraltır. Muhakkak ki O, Habîr (kullarından hakkıyla haberdâr olan)dır, Basîr (onları hakkıyla gören)dir.
31. Hem fakirlik korkusu ile çocuklarınızı öldürmeyin! Onları da sizi de biz rızıklandırırız.[708] Şübhesiz onları öldürmek, büyük bir günahtır.
32. Ve zinâya yaklaşmayın (o cürmün sebeblerinden dahi uzak durun); çünki o, çirkin bir iştir. Ve ne kötü bir yoldur!
33. Hem hak bir sebeb olmadıkça, Allah'ın haram kıldığı canı öldürmeyin! Bir kimse zulme uğramış olarak öldürülürse, o hâlde şübhesiz ki onun velîsine (hakkını araması için) bir salâhiyet vermişizdir; artık (o da) öldürmede (Allah'ın koyduğu) haddi aşmasın! Çünki kendisi (de) yardım olunan bir kimsedir.
34. Ve rüşdüne erinceye kadar yetîmin malına, en güzel bir şekilde (onu muhâfaza maksadıyla) olması müstesnâ, yaklaşmayın! Verilen sözü de yerine getirin! Çünki verilen sözde bir mes'ûliyet vardır.
35. Ölçtüğünüz zaman ise, ölçüyü tam yapın, doğru terâzi ile tartın! Bu (sizin için) daha hayırlıdır ve netîce i'tibâriyle daha güzeldir.
36. Hakkında bilgi sâhibi olmadığın bir şeyin ardına da düşme! Çünki kulak, göz ve kalb, bunların hepsi ondan mes'ûldür.
37. Ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünki sen ne yeri yarabilir, ne de boyca dağlara erişebilirsin.
38. Bütün bunların (bu tavırların) kötü olanları, Rabbinin katında hoş görülmeyen şeylerdir.
39. İşte bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmet(ler)dendir. Allah ile berâber başka bir ilâh edinme; yoksa kınanmış ve kovulmuş olarak Cehenneme atılırsın!
40. (Ey müşrikler!) Rabbiniz, oğulları size ayırdı da (kendisi) meleklerden kızlar mı edindi? Doğrusu siz, gerçekten (Allah'ın gayretine dokunacak) büyük bir söz söylüyorsunuz.
41. Şübhesiz ki (bu ihtârı) bu Kur'ân'da türlü şekillerde ifâde ettik ki, düşünüp ibret alsınlar. Fakat (bu), onlara (hakka karşı) nefretten başka bir şey artırmıyor.
42. (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: "Eğer O'nun ile berâber, söyleyip durdukları gibi ilâhlar olsaydı, o takdirde (onlar) arşın sâhibine (üstün gelmek için) bir yol ararlardı."[709]

---

Ayrıca iktisad ve israf hakkında bakınız; (Lem'alar, 19. Lem'a, 146)

[707] Burada zikredilen "hak sâhibleri"nden murad, 26. âyetin meâlinde zikredilen akrabâlar, yoksullar ve yolda kalmış kimselerdir. (Celâleyn Şerhi, c. 4, 309)

[708] "Gerek nefsine ve gerek evlâd ve taallukātına (yakınlarına) hayat malzemesini tedârik etmek Allah'ın vazîfesidir. Evet mâdem hayâtı veren O'dur. Ve o hayâtı koruyacak levâzımâtı (lâzım şeyleri) da O verecektir. Yalnız, hükûmetin asker için erzak depolarında cem' ettiği (topladığı) erzâkı (rızıkları) askerlere taşıttırdığı, temizletip öğüttürdüğü ve pişirttirdiği gibi, Cenâb-ı Hakk da hayat için lâzım olan levâzımâtı küre-i arz (yeryüzü) tarlasında yaratıp cem' ettikten sonra, o erzâkın toplanmasını ve sâir ahvâlini (hâllerini) insana yaptırır ki, insana bir meşgûliyet, bir eğlence olsun ve insan atâlet ve betâlet (tenbellik ve boş durmak) azâbından kurtulsun.
Ey insan! Rahm-ı mâderde (ana rahminde) iken, tıfıl (çocuk) iken, ihtiyâr (seçme kābiliyeti) ve iktidardan mahrum bir vaziyette iken, seni pek leziz rızıklarla besleyen Allah, sen hayatta kaldıkça senin o rızkını verecektir. Baksana! Her bahar mevsiminde sath-ı arzda(yeryüzünde) yaratılan envâ'-ı erzâkı (rızık çeşitlerini) kim yaratıyor ve kimler için yaratıyor? Senin ağzına getirip sokacak değil ya!" (Mesnevî-i Nûriye, Şemme, 201)

[709] "Şu âyet der ki: De! Eğer dediğiniz gibi mülkünde şerîki (ortağı) olsa idi, elbette arş-ı rubûbiyetine (umum kâinâtı idâreciliğine) el uzatıp müdâhale eseri görünecek bir derecede bir intizamsızlık olacaktı. Hâlbuki yedi

43. O, onların söylemekte olduklarından pek münezzehtir ve nihâyetsiz büyük bir yükseklikle pek yücedir.
44. Yedi gök ile yer ve bunlarda bulunan herkes O'nu tesbîh eder. Ve O'na, hamd ile tesbîh etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat (siz) onların tesbihlerini anlamazsınız. Şübhesiz ki O, Halîm (azabda hiç acele etmeyen)dir, Gafûr (çok bağışlayan)dır.[710]
45. (Ey Resûlüm!) Kur'ân okuduğun zaman, seninle âhirete îmân etmeyenlerin arasına (bildikleri hâlde inkâr etmeleri sebebiyle) gizli bir perde çekeriz.
46. Ve kalblerinin üzerine (kendilerinin de istediği gibi) onu iyice anlamasınlar diye perdeler çekeriz, kulaklarına da bir ağırlık (koyarız)! Çünki Kur'ân'da Rabbini bir olarak zikrettiğin vakit, (onlar) nefret ederek arkalarını dönüp giderler.
47. Seni dinlerken ne maksadla dinlemekte olduklarını ve onlar (kendi aralarında) fısıldaşırlarken o zâlimleri: "(Siz) ancak sihirlenmiş bir adama tâbi' oluyorsunuz!" diyorlarken en iyi bilen biziz!
48. Bak, senin için (şâir, sihirbaz ve kâhin diyerek) nasıl misâller getirdiler de bu yüzden dalâlete düştüler; artık (hakka giden) bir yola güçleri yetmez.
49. Ve dediler ki: "(Biz) bir kemik yığını ve ufalanmış bir toprak hâline geldiğimiz zaman mı, gerçekten biz mi yeni bir yaratılışla diriltilecek kimseleriz?"
50. (Ey Resûlüm!) de ki: "İster taş olun, ister demir!"
51. "İsterse gönlünüzde büyüyen (dirilmesi size imkânsız gelen) herhangi bir mahlûk! (Allah sizi mutlakā diriltecektir.)" Buna rağmen diyecekler ki: "Bizi tekrar (hayâta) kim döndürecek?" De ki: "Sizi ilk def'a yaratan!"[711] Bunun üzerine sana (alaylı alaylı) başlarını sallayacaklar ve: "Ne zaman o?" diyecekler. De ki: "Umulur ki yakın olabilir!"
52. Sizi (kabirlerinizden) çağıracağı gün, hemen O'na hamd ederek (da'vetine) icâbet edeceksiniz ve (dünyada) ancak pek az kaldığınızı zannedeceksiniz.
53. (Habîbim, yâ Muhammed!) Kullarıma söyle; (kâfirlere, sözün) en güzel olanı(nı) söylesinler! Çünki şeytan, (onların mü'minlerle) aralarını bozmak ister. Şübhesiz şeytan, insana apaçık bir düşmandır.

---

tabaka semâvâttan tut, tâ hurdebînî zîhayatlara (en küçük canlılara) kadar, her bir mahlûk küllî olsun cüz'î olsun, küçük olsun büyük olsun, mazhar olduğu (üzerinde görünen) bütün isimlerin cilve (parıltı) ve nakışları dilleriyle, o esmâ-i hüsnânın müsemmâ-i zü'l-Celâl'ini (en güzel isimlere sâhib, celâl sâhibi olan Allah'ı) tesbîh edip, şerîk ve nazîrden (ortak ve benzerden) tenzîh ediyorlar (uzak tutuyorlar). Evet nasıl ki semâ, güneşler, yıldızlar denilen nûr-efşân (nur saçan) kelimâtıyla, hikmet ve intizâmıyla, onu takdîs ediyor (kusurlardan temiz olduğunu i'lân ediyor), vahdetine (birliğine) şehâdet ediyor ve cevv-i hava (hava boşluğu) dahi, bulutların sesiyle berk ve ra'd (şimşek ve gök gürültüsü) ve katrelerin (damlaların) kelimâtıyla (kelimeleriyle) onu tesbîh ve takdîs ve vahdâniyetine (birliğine) şehâdet eder. Öyle de zemin (yeryüzü), hayvanât ve nebâtât ve mevcûdât (varlıklar) denilen hayatdar (canlı) kelimâtıyla Hâlık-ı zü'l-Celâl'ini (celâl sâhibi yaratıcısını) tesbîh ve tevhîd etmekle (kusursuzluğunu ve birliğini söylemekle) berâber, her bir ağacı, yaprak ve çiçek ve meyvelerin kelimâtıyla yine tesbîh edip, birliğine şehâdet eder." (Zülfikār, 25.Söz, 53-54)

[710] Bu âyetin geniş bir îzâhı için, bakınız; (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 99-160; Mektûbât, 33. Mektûb, 324)

[711] Bakınız; (Hacc Suresi 5. ayetinin haşiyesi)

"Vücûd-ı insan, tavırdan tavıra geçtikçe acîb ve muntazam inkılâblar (değişiklikler) geçiriyor. Nutfeden (bir damla sudan) alakaya (ana rahmi duvarına tutunmuş, asılı bir hücre topluluğuna), alakadan mudğaya (dişle çiğnenmiş ete benzeyen bir cenîne), mudğadan azm ve lâhme (kemik ve ete), azm ve lâhmden halk-ı cedîde (yeni bir yaratılışa) yani insan sûretine inkılâbı, gāyet dakik (ince) düsturlara tâbi'dir. O tavırların her birisinin öyle kavânîn-i mahsûsa (husûsî kānûnları) ve öyle nizâmât-ı muayyene (belirli nizamları) ve öyle harekât-ı muttarideleri (düzgün hareketleri) vardır ki; cam gibi, altında bir kasıd, bir irâde, bir ihtiyâr, bir hikmetin cilvelerini gösterir. (...) Acabâ mümkün müdür ki: Bu derece nihâyetsiz bir kudret ve muhît (kuşatıcı) bir hikmet ile rubûbiyet (terbiye ve idâre) eden ve zerrâttan (zerrelerden) tâ seyyârâta (gezegenlere) kadar bütün mevcûdâtı kabza-i tasarrufunda (hükmü altında) tutmuş ve intizam ve mîzan (ölçü) dâiresinde döndüren Sâni'-i zü'l-Celâl (celâl sâhibi san'atkâr olan Allah), neş'e-i uhrâyı (tekrar dirilmeyi) yapmasın veya yapamasın! İşte çok âyât-ı Kur'âniye (Kur'ân âyetleri), şu hikmetli neş'e-i ûlâyı (ilk dirilmeyi) nazar-ı beşere vaz' ediyor (insana gösteriyor). Haşir ve kıyâmetteki neş'e-i uhrâyı ona temsîl ederek, istib'âdı (akıldan uzak görmeyi) izâle eder (giderir)." (Sözler, 29. Söz, 198-200)

54. (Onlara söylesinler ki:) “Rabbiniz sizi en iyi bilendir. Dilerse size merhamet eder, dilerse size azâb eder.” Hem seni, onların üzerine vekîl göndermedik.
55. Rabbin, göklerde ve yerde olan kimseleri de en iyi bilendir. And olsun ki, peygamberlerin bazısını bazısına üstün kıldık; Dâvûd’a da Zebûr’u verdik.
56. De ki: “O’ndan başka (ilâh) zannettiklerinize yalvarın; hâlbuki (onlar) ne sizden sıkıntıyı giderebilirler, ne de (onu başka bir tarafa) çevirebilirler.”
57. Onların (ilâh diye) yalvarıp durdukları şeyler, Rablerine hangisi daha yakın olacak diye vesîle ararlar;[712] O’nun rahmetini umarlar ve azâbından korkarlar. Çünki Rabbinin azâbı (pek) korkunçtur.
58. Hiçbir şehir yoktur ki, biz kıyâmet gününden önce helâk edicileri veya şiddetli bir azâb ile azâb edicileri olmayalım. Bu, kitabda (Levh-i Mahfûz’da) yazılmıştır.

59. (Müşriklerin istedikleri) o mu‘cizeleri göndermekten bizi alıkoyan (tek) şey, evvelkilerin onları yalanlamasıdır. Nitekim Semûd (kavmin)e (peygamberlerinin hakkāniyetini) gösteren (bir mu‘cize) olarak o dişi deveyi vermiştik de ona (o mu‘cizeyi yalanlamaları sebebiyle, kendilerine) zulmettiler. Hâlbuki (böyle) mu‘cizeleri, ancak korkutmak için göndeririz.[713]
60. (Habîbim, yâ Muhammed!) Hani sana da: “Şübhesiz ki Rabbin, insanları (ilim ve kudretiyle) kuşatmıştır (kimseden korkmadan teblîğe devâm et)!” demiştik. Sana (Mi‘râc Gecesi) gösterdiğimiz o temâşâyı ve Kur’ân’da lâ‘netlenen (Cehennemdeki Zakkūm) ağacı(nı) da ancak insanlar için bir imtihan yaptık.[714] Çünki (biz) onları korkutuyoruz, fakat (bu) onlarda büyük bir azgınlıktan başka bir şey artırmıyor.
61. Bir zaman da meleklere: “Âdem’e secde edin!” buyurmuştuk; (cinlerden olan) İblis hâriç, hemen secde ettiler.[715] (İblis:) “Bir çamur olarak yarattığın kimseye secde mi edeceğim?” dedi.
62. “Şu bana üstün kıldığını gördün mü? Yemîn olsun ki, eğer beni kıyâmet gününe kadar geciktirir (ve bana mühlet verir)sen, onun zürriyetini, pek azı müstesnâ, mutlakā hâkimiyetim altına alacağım” dedi.
63. (Allah) buyurdu ki: “(Çık) git! Artık onlardan kim sana uyarsa, hiç şübhesiz ki tam bir karşılık olarak cezânız, Cehennemdir!”
64. “Hem onlardan gücünün yettiği kimseleri sesinle (vesvesenle) yerinden oynat; süvârilerin ve yayalarınla üzerlerine yaygarayı bas; mallarda ve evlâdlarda kendilerine ortak ol ve onlara (yalan) va‘dlerde bulun!” Zâten şeytan, onlara aldatmadan başka ne va‘d eder?[716]

---

[712] İbn-i Mes‘ûd (ra)’a göre, bir kısım insanlar, cinlerden bir tâifeye tapıyorlardı. Bucin topluluğu daha sonra Müslüman oldu. O insanlar ise hâlâ bunlara tapmaya devâm ediyorlardı. Bunun üzerine bu âyet-i celîle nâzil oldu. İbn-i Abbâs (ra)’a göre, kendilerine tapıldığı hâlde Rablerinin rızâsına vesîle arayanlar, melekler, Hz. Îsâ (AS) ve Hz. Uzeyr (AS)’dır. (Kurtubî, c. 5/10, 279)

[713] Mekkeliler, Resûl-i Ekrem (ASM)’dan kendileri için Safâ tepesinin altın olmasını ve Mekke’nin etrâfındaki dağların bereketli bir arâzi hâline gelmesini ve çiftçilik yapmalarına elverişli olmasını istediler. Cenâb-ı Hakk da peygamberine bildirdi ki: “Şâyet onların bu isteklerini yerine getirseydik ve onlar da bu mu‘cizeleri yalanlasalardı, artık bütün müşriklerin köklerini tamâmıyla kesecek bir azab üzerlerine inerdi.” (Râzî, c. 10/20, 236)
Ayrıca insanları kabûle mecbur bırakacak nev‘den mu‘cizeler gösterilmeyişinin hikmeti hakkında bakınız; (Enam Suresi 7. ayetinin haşiyesi)

[714] Âyet-i kerîmede geçen ve “temâşâ” diye ma‘nâ verilen “rüyâ” kelimesi, Arabca’da rü’yet (görüş) anlamında olup, Mi‘râc Gecesinde Resûlullah (ASM)’a gösterilen ve baş gözüyle gördüğü bir müşâhede olduğu, İbn-i Abbâs (ra)’dan rivâyet edilmiştir. Lâ‘netlenen ağaç ise, Cehennemde alevlerin içinde biteceği bildirilen ve oraya has olan Zakkūm ağacıdır. Gerek Mi‘râc mu‘cizesi, gerekse Zakkūm ağacı onları yalanlayan müşriklerle, onlar hakkında şübheye düşen bazı Müslümanlar için imtihan vesîlesi olmuştur. (İbn-i Kesîr, c.2, 386)

[715] Meleklerin, Hz. Âdem (AS)’a secde etmesi, şeytanın ise secde etmemesi hakkında bakınız; (Bakara Suresi 34. ayetinin haşiyesi)

[716] Şeytanın hîleleri ve bunlardan korunma yolları ile şeytanın yaratılması ve insana musallat edilmesindeki hikmetler için bakınız; (Lem‘alar, 13. Lem‘a, 71-91; Sözler, 21. Söz, 96-100; Mektûbât, 12. Mektûb, 31-33)

65. “Şübhesiz ki kullarımın üzerinde senin için bir hâkimiyet yoktur. (Onlara) Vekîl olarak ise Rabbin yeter!”
66. (Ey insanlar!) Rabbiniz, fazlından (rızkınızı) arayasınız diye denizde gemileri sizin için yüzdürendir. Muhakkak ki O, size karşı çok merhametlidir.
67. Denizde size zarar (boğulma korkusu) dokunduğu vakit, O’ndan (Allah’dan) başka yalvarmakta olduklarınız (hatırınızdan) kaybolup gider. Fakat, sizi karaya (çıkarmakla) kurtarınca da (O’na itâatten) yüz çevirirsiniz. Zâten insan çok nankördür.
68. Yoksa O’nun, kara tarafında sizi yere batırmasından veya üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermesinden emîn mi oldunuz? Sonra kendinize, (sizi koruyan) bir vekîl de bulamazsınız.
69. Yoksa O’nun, sizi başka bir def‘a daha oraya (denize) döndürüp de, üzerinize şiddetli bir kasırga göndermesinden (ve) böylece nankörlük etmeniz sebebiyle sizi boğmasından emîn mi oldunuz? Sonra bunun için bize karşı kendinize bir yardımcı da bulamazsınız.
70. Şânım hakkı için (biz), Âdemoğullarını şerefli kıldık; onları karada ve denizde (çeşitli nakil vâsıtaları üzerinde) taşıdık; onları temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğuna fazîletli tutarak üstün kıldık.[717]
71. O gün her sınıftan insanları imamlarıyla birlikte çağırırız. Artık, kimin kitâbı sağından verilirse, işte onlar kitablarını (sevinerek) okurlar ve kıl kadar haksızlığa uğratılmazlar.
72. Ve kim burada (bu dünyada, kalbi) kör olursa, o takdirde o, âhirette de kördür ve yolca en sapık olandır.
73. (Habîbim, yâ Muhammed!) Neredeyse (o müşrikler) seni dahi, sana vahyettiğimizden başkasını bize karşı iftirâ edesin diye,gerçekten fitneye düşüreceklerdi ve (sen onlara uysaydın) o takdirde seni dost edineceklerdi.
74. Hâlbuki (biz) sana sebat vermemiş olsaydık, gerçekten nerede ise onlara az bir şey meyledecektin. [718]
75. O takdirde sana hayâtın kat kat (azâb)ını, ölümün de kat kat (azâb)ını tattırırdık; sonra bize karşı kendine bir yardımcı da bulamazdın.
76. Yine nerede ise seni bu yerden (Mekke’den) çıkarmak için gerçekten rahatsız edeceklerdi; hâlbuki o takdirde (kendileri de) senin ardından (orada) ancak pek az kalacaklardır. [719]
77. Senden önce gönderdiğimiz peygamberler hakkındaki (İlâhî) kānun (böyledir) ve (onları yurtlarından çıkaranlara verilen cezâ) olarak bizim kānûnumuzda hiçbir değişiklik bulamazsın.
78. (Öğle üzeri) güneşin zevâlinden (sonra öğle, daha sonra ikindi namazını), gecenin kararmasına kadar (gün batımında akşam, iyice karardığında yatsı) namazı(nı) kıl; bir de sabah namazını (kıl)! Çünki sabah namazı (gece ve gündüz melekleri tarafından) şâhid olunan (bir namaz)dır.

---

[717] “(Cenâb-ı Hakk) insanı, pek çok envâ‘ (nev‘ler) yerinde bir nev‘-i câmi‘ (pek çok kābiliyetleri olan bir nevi‘ olarak) halk etmiş (yaratmış). Yani, bütün envâ‘-ı hayvanâtın muhtelif derecâtı (çeşitli dereceleri) kadar, bir tek nevi‘ olan insan ile, o vezâifi (vazîfeleri) gördürmek irâde etmiş (dilemiş) ki; insanların kuvâlarına (kābiliyetlerine) ve hissiyâtlarına (duygularına) fıtraten (yaratılıştan) bir had (sınır) bırakmamış; fıtrî bir kayıd koymamış, serbest bırakmış. Sâir havyanâtın kuvâları ve hissiyâtları mahduddur (sınırlıdır), fıtrî bir kayıd altındadır.
Hâlbuki insanın her kuvâsı, hadsiz bir mesâfede cevelân eder (dolaşır) gibi, gayr-ı mütenâhî cânibine (sonsuz tarafına) gider. Çünki insan, Hâlık-ı kâinâtın (kâinâtın yaratıcısının) esmâsının (isimlerinin) nihâyetsiz tecellîlerine (üzerinde görünmesine) bir âyine olduğu için, kuvâlarına nihâyetsiz bir isti‘dad (kābiliyet) verilmiş.” (Mektûbât, 26. Mektûb, 129-130)

[718] Kureyş ileri gelenleri, Resûl-i Ekrem (ASM)’ın yanına geldikleri zamanlarda, zayıf ve fakir Müslümanları meclislerinde görmek istemediklerini, beyân ettiler. Peygamberimiz(ASM) ise, bu vesîle ile belki îmâna gelirler ümîdiyle, onların tekliflerine hafif bir meyil göstermişti. Bunun üzerine bu âyet nâzil olmuştur. (Kurtubî, c. 5/10, 299)

[719] - Allah, müşriklerin Resûl-i Ekrem (ASM)’ı Mekkeden çıkarmalarına mâni‘ oldu. Nihâyet hicreti kendisi emretti. O müşrikler bundan sonra Mekke’de uzun süre kalamadılar. Nitekim çoğu önce Bedir’de helâk oldular. Daha sonra da Mekke’nin fethi müyesser oldu. (Râzî, c. 11/21, 24)

79. (Habîbim, yâ Muhammed!) Hem gecenin bir kısmında (uyanıp) da sana mahsus bir fazla (farz namaz) olmak üzere, onunla (Kur'ân'la) teheccüd (namazı) kıl! Tâ ki Rabbin, seni Makām-ı Mahmûd'a (övülen bir makāma)[720] ulaştırsın.
80. Ve de ki: "Rabbim! Beni doğru olan (râzı olacağın) bir girdirişle (Medîne'ye) girdir ve beni doğru olan (râzı olacağın) bir çıkarışla (Mekke'den) çıkar ve bana tarafından yardımcı bir güç ver!"
81. Yine de ki: "Hak geldi, bâtıl zâil oldu! Şübhesiz ki bâtıl, yok olmaya mahkûmdur."
82. Hem Kur'ân'dan öyle şeyler indiriyoruz ki o, mü'minler için bir şifâ ve bir rahmettir;[721] zâlimlere ise ancak hüsran arttırır.
83. İnsana ni'met verdiğimiz zaman, (şükürden) yüz çevirip yan çizer. Ona (fakirlik ve hastalık gibi) şer dokunduğu zaman da iyice ümidsiz olur.
84. De ki: "Herkes kendi hâline (mizâcına) göre amel eder." Fakat Rabbiniz, kimin daha doğru bir yolda olduğunu en iyi bilendir.
85. Hem sana ruhdan soruyorlar. De ki: "Ruh Rabbimin emrindendir;[722] size ise ilimden ancak pek az bir şey verilmiştir."
86. Celâlim Hakkı için, eğer dilersek sana vahyettiğimizi (Kur'ân'ı) tamâmen ortadan kaldırırız; sonra onun (geri getirilmesi) için bize karşı kendine bir vekîl de bulamazsın.
87. Ancak Rabbinden bir rahmet olarak (Kur'ân'ı ortadan kaldırmadık); gerçekten O'nun, senin üzerindeki ihsânı (çok) büyüktür.
88. (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: "Yemîn olsun ki, eğer insanlar ve cinler bu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek üzere bir araya gelseler, birbirlerine yardımcı da olsalar, (yine) onun benzerini getiremezler."[723]
89. Şânım hakkı için, bu Kur'ân'da, insanlara her çeşit misâlden (ve ma'nâdan) muhtelif şekillerde açıkladık. Yine de insanların çoğu, inkârdan başka bir şeyi kabûl etmediler.
90. Ve dediler ki: "Bize yerden bir pınar fışkırtmadıkça sana aslâ îmân etmeyiz!"
91. "Veya senin hurma ağaçlarından ve üzüm bağlarından bir bahçen olmalı da aralarından şarıl şarıl nehirler akıtmalısın!"
92. "Yâhut iddiâ ettiğin gibi, göğü üzerimize parça parça düşürmelisin; veya Allah'ı ve melekleri (açıkça buna) kefîl olarak getirmelisin!"

---

[720] "Makām-ı Mahmûd bir evcdir (zirvedir). Pek büyük ve binler Makām-ı Mahmûd gibi mühim hakîkatleri ihtivâ eden (içine alan) bir hakîkat-i a'zamın (en büyük bir hakîkatin) bir dalıdır ve hilkat-i kâinâtın (kâinâtın yaratılışının) en büyük netîcesinin (Peygamber Efendimiz (asm)'ın) bir meyvesidir. (...) Hem Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a Makām-ı Mahmûd verilmesi, umum ümmetine edeceği şefâat-i kübrâsına (en büyük şefâatine) işârettir." (Şuâ'lar, 6. Şuâ', 92-93)

[721] "(Kur'ân) binler def'a tekrâr edilse usandırmıyor, belki lezzet veriyor. Küçük basit bir çocuğun hâfızasına ağır gelmiyor, hıfzedebilir (ezberleyebilir). En hastalıklı, az bir sözden müteezzî olan (incinen) bir kulağa nâhoş gelmiyor, hoş geliyor. Sekerâtta (ölüm ânında) olanın damağına şerbet gibi oluyor. Zemzeme-i Kur'ân, onun kulağında ve dimâğında, aynen ağzında ve damağında mâ-i zemzem (zemzem suyu) gibi leziz geliyor. Usandırmamasının sırr-ı hikmeti şudur ki: Kur'ân, kulûba (kalblere) kuvvet ve gıdâ ve ukūle (akıllara) kūt ve gınâdır(rızık ve zenginliktir) ve rûha mâ' ve ziyâ (su ve ışık) ve nüfûsa (nefislere) devâ ve şifâ olduğundan usandırmaz." (Zülfikār, 25. Söz, 13)

[722] Ruh hakkında bakınız; (Sözler, 29. Söz, 190-193)

[723] "(Bu âyetin) ifâde ettiği azîm ma'nâ ve büyük hakîkat, kāsırü'l-fehm (anlayışı kısa) olanlarca ve dikkatsizlikle mübâlağalı bir belâğat (abartılı bir ifâde tarzı) için muhâl bir sûret (imkânsız bir şekil) zannediliyor. Hâşâ! (Aslâ!) Mübâlağa değil, muhâl bir sûret değil, ayn-ı hakîkat (hakîkatin ta kendisi) bir belâğat ve mümkün ve vâki' (olmuş) bir sûrettedir. O sûretin bir vechi (yönü) şudur ki, yani 'Kur'ân'dan teraşşuh etmeyen (süzülmeyen) ve Kur'ân'ın malı olmayan ins ve cinnin (insanların ve cinlerin) bütün güzel sözleri toplansa, Kur'ân'ı tanzîr edemez (benzerini yapamaz)' demektir. Hem edememiş ki, gösterilmiyor." (Zülfikār, 25. Söz, 40-41)
Ayrıca bu âyetin geniş îzâhı için bakınız; (Zülfikār, 25. Söz, 190-253)

93. “Yâhut, altından bir evin olmalı veya göğe çıkmalısın! Fakat bize okuyacağımız bir kitab indirmedikçe, göğe çıkmana da aslâ inanmayacağız!” De ki: “Rabbimi tenzîh ederim; (ben) sâdece peygamber olan bir insan değil miyim?”[724]
94. Kendilerine hidâyet rehberi geldiği zaman insanları îmân etmekten alıkoyan şey, ancak şöyle demeleri olmuştur: “Allah bir insanı mı peygamber gönderdi?” [725]
95. De ki: “Eğer yeryüzünde yerleşmiş kimseler olarak gezip dolaşanlar melekler olsaydı, elbette onlara (da kendi nev‘lerinden) gökten melek bir peygamber gönderirdik.”
96. De ki: “Benimle sizin aranızda şâhid olarak Allah yeter! Şübhesiz ki O, kullarından hakkıyla haberdardır, (onları) hakkıyla görendir.”
97. Allah kimi (hikmetine binâen kendi lütfundan) hidâyete erdirirse, işte hidâyete eren odur. Kimi de (isyankârlığı yüzünden) dalâlete atarsa, artık kendilerine O’ndan başka yardımcılar aslâ bulamazsın![726] Ve onları kıyâmet günü yüzleri üstü, kör, dilsiz ve sağır olarak haşrederiz. Onların varacağı yer Cehennemdir. (Onun ateşi) her yavaşladığında, onlara bir alev artırırız.
98. İşte bu, onların cezâsıdır; çünki onlar, âyetlerimizi inkâr ettiler ve: “(Biz) bir kemik yığını ve ufalanmış bir toprak hâline geldiğimiz zaman mı, gerçekten biz mi yeni bir yaratılışla diriltilecek kimseleriz?” dediler.[727]
99. Görmediler mi ki, şübhesiz gökleri ve yeri yaratan Allah, kendilerinin benzerini yaratmaya da hakkıyla gücü yetendir. Kendileri için bir ecel ta‘yîn etti ki, onda hiç şübhe yoktur. Fakat zâlimler, inkârdan başka bir şeyi kabûl etmediler.
100. De ki: “Eğer Rabbimin rahmet hazînelerine siz sâhib olsaydınız, o zaman (dahi) harcamak(la tükenir) korkusuyla gerçekten cimrilik ederdiniz. Zâten insan çok cimridir.”
101. Celâlim hakkı için, (biz) Mûsâ’ya apaçık dokuz mu‘cize verdik;[728] (Ey Resûlüm!) İşte İsrâiloğullarına sor! (Mûsâ) onlara geldiği zaman, bunun üzerine Fir‘avun ona: “Ey Mûsâ! Doğrusu ben seni sihirlenmiş zannediyorum” demişti.
102. (Mûsâ ise:) “Gerçekten (sen de) bilirsin ki, bunları birer delil olarak, ancak göklerin ve yerin Rabbi indirdi. Ey Fir‘avun! Şübhesiz ki ben de seni mahvolmuş zannediyorum” dedi.
103. Nihâyet (Fir‘avun) onları o yerden (Mısırdan) çıkarmak istedi de onu veberâberindekileri, hep birlikte suda boğduk.
104. Ve onun ardından İsrâiloğullarına şöyle buyurduk: “(Fir‘avun’un sizi çıkarmak istediği) bu yerde oturun; artık âhiret va‘di (kıyâmet) geldiği zaman, hepinizi (sizi ve onları toplayıp) bir araya getireceğiz.”

---

[724] İnsanları kabûle mecbur bırakacak nev‘den mu‘cize gösterilmeyişinin hikmeti hakkında bakınız; (Enam Suresi 7. ayetinin haşiyesi)

[725] “Cenâb-ı Hakk, onu beşer sûretinde (insan olarak) göndermiş, tâ insanın ahvâl-i ictimâiyelerinde (ictimâî hâllerinde) dünyevî, uhrevî (dünya ve âhirete dâir) saâdetlerini kazandıracak a‘mâl ve harekâtlarında (amel ve hareketlerinde) rehber olsun ve imam olsun ve her biri birer mu‘cizât-ı kudret-i İlâhiye (Allah’ın kudret mu‘cizesi) olan âdiyât (sıradan şeyler) içindeki hârikulâde olan san‘at-ı Rabbâniyeyi (Allah’ın san‘atlarını) ve tasarruf-ı kudret-i İlâhiyeyi(Allah’ın kudretinin icrâatlarını) göstersin. Eğer ef‘âlinde (fiillerinde) beşeriyetten (insan olmaktan) çıkıp hârikulâde olsa idi, bizzât imam olamazdı; ef‘âliyle, ahvâliyle, etvârıyla (tavırlarıyla) ders veremezdi.” (Zülfikār, 19. Mektûb, 5)

[726] Allah’ın hidâyete erdirmesi ve dalâlete atması hakkında bakınız; (Kehf Suresi 17. ayetinin haşiyesi)

[727] “O’nun kudretinde noksan yoktur. En büyük ve en küçük şeyler, ona nisbeten birdirler. Bir baharı halk etmek (yaratmak), bir çiçek kadar kolaydır. Evet bir Kadîr ki: Şu âlem; bütün güneşleri, yıldızları, avâlimi (âlemleri), zerrâtı (zerreleri), cevâhiri (cevherleri) nihâyetsiz lisanlarla O’nun azametine (büyüklüğüne) ve kudretine şehâdet eder. Hiçbir vehim ve vesvesenin hakkı var mıdır ki, haşr-i cismânîyi (cismiyle diriltilmeyi) o kudretten istib‘âd etsin (uzak görsün)!” (Sözler, 29. Söz, 201-202)

[728] İbn-i Abbâs (ra)’a göre, Mûsâ (AS)’a verilen dokuz mu‘cize şunlardır: “Ejderhâya dönüşen asâsı, Yed-i Beyzâ (ışık veren eli), onun duâsı bereketiyle; çekirge, ekin biti ve kurbağaların istîlâları ile içilmek istenen herhangi bir suyun hemen kana dönmesi âfetlerininMısırlıların üzerinden kaldırılması, asâsını vurması ile taşların yarılıp su fışkırması, denizin yarılarak geçebilecekleri yolların açılması ve Tûr Dağı’nın İsrâiloğullarının üzerine kaldırılarak korkutulmalarıdır.” (İbn-i Kesîr, c. 2, 403)

105. Ve onu (Kur'ân'ı) hak ile indirdik; o da (emîn ellerde hiç değişmeden size) hak ile indi. (Ey Resûlüm!) Seni de ancak bir müjdeleyici ve (aynı zamanda) korkutucu olarak gönderdik.
106. Hem onu, bir Kur'ân olarak (âyet âyet) kısımlara ayırdık ki, insanlara onu (iyice anlayabilmeleri için) dura dura okuyasın! Çünki onu (hâdiselere göre, size bir ders olmak üzere) azar azar indirdik.
107. De ki: "(Artık) ona ister îmân edin, ister îmân etmeyin!" Çünki ondan önce kendilerine ilim verilmiş olanlar (ehl-i kitâbın mü'minleri, Kur'ân) kendilerine okunduğu zaman, secde edici kimseler olarak, yüzleri üstü yere kapanırlar.[729]
108. Ve derler ki: "Rabbimizi tenzîh ederiz; gerçekten Rabbimizin (kitablarımızda haber verdiği üzere âhir zaman peygamberi hakkındaki) va'di, doğrusu yerine getirilmiş oldu."
109. Ve ağlayarak yüzleri üstü yere kapanırlar ve (Kur'ân) onlara, (Allah'a) gönülden bağlılığı artırır.
110. De ki: "İster Allah diye duâ edin, ister Rahmân diye duâ edin! Hangisiyle duâ etseniz, işte en güzel isimler O'nundur." (Ey Habîbim!) Namazında sesini çok yükseltme; onda o kadar da gizleme; bu (ikisi)nin arasında bir yol tut!
111. Ve de ki: "Hamd O Allah'a mahsustur ki, çocuk edinmemiştir; hem mülkte kendisine hiçbir ortak olmamıştır; âcizlikten (münezzeh olduğundan) dolayı O'nun için hiçbir yardımcı da olmamıştır. Artık O'nu tekbir getirerek yücelt!"

## KEHF Sûresi

1. Hamd o Allah'a mahsustur ki, kuluna Kitâb'ı (Kur'ân'ı) indirdi ve onda (lâfzında ve ma'nâsında) hiçbir eğrilik (ihtilâf) bulundurmadı.[730]
2. (Onu) dosdoğru (bir Kitab) olarak (indirdi) ki, tarafından şiddetli bir azâb ile (inkâr edenleri) korkutsun ve sâlih ameller işleyen mü'minlere, şübhesiz kendileri için güzel bir mükâfât bulunduğunu müjdelesin!
3. (Ki o mü'minler) orada ebedî olarak kalıcıdırlar.
4. Hem: "Allah çocuk edindi" diyenleri korkutsun (diye o Kitâb'ı indirdi)!
5. Buna (Allah'a çocuk isnâdına) dâir ne kendilerinin bir ilmi vardır, ne de atalarının! Ağızlarından çıkan bir söz olarak (bu iddiâları) ne büyük (bir küfür) oldu! (Onlar) yalandan başka bir şey söylemiyorlar.
6. Şimdi bu söze (Kur'ân'a) îmân etmezlerse, belki sen arkalarından üzülerek kendini harâb edeceksin!
7. Şübhesiz ki biz, yeryüzündeki şeyleri kendine bir ziynet kıldık ki, (insanların) hangileri amelce daha güzeldir diye onları imtihân edelim.
8. Bununla berâber muhakkak ki biz, orada (yeryüzünde) ne varsa, elbette kupkuru bir toprak ediciyiz.[731]

---

[729] Bu âyet-i kerîme, Kur'ân-ı Kerîm'deki on dört secde âyetinin dördüncüsüdür. Tilâvet secdesinin ta'rîfi için, bakınız; (Araf Suresi 206. ayetinin haşiyesi)

[730] "(Kur'ân,) hayât-ı şahsiye ve ictimâiye-i beşeriyenin (insanların şahsî ve cem'iyet hayatlarının) bütün nâfi' (faydalı) düsturlarını ve hikmet-i âliye-i kâinâtın (kâinâtın yüksek hikmetlerinin) bütün nûrânî (nûrlu) kānunlarını cem' etmekle (toplamakla) berâber, hiçbir müşevveşiyet (karışıklık) eseri görünmüyor. Elhak (hakîkaten), o kadar ecnâs-ı muhtelifeyi (karışık cinsleri) bir yerde toplayıp bir münâkaşa, bir karışık çıkmamak, Kahhâr birnizâm-ı i'câzînin (son derece hâkim olan mu'cizeli bir tertîbin) işi olabilir." (Zülfikār, 25. Söz, 34)

[731] "Dünya, bir kitâb-ı Samedânîdir (Allah'ın kitâbıdır). Huruf ve kelimâtı (harf ve kelimeleri) nefislerine değil, belki başkasının (Allah'ın) zât ve sıfât ve esmâsına (isimlerine) delâlet ediyorlar. Öyle ise ma'nâsını bil, al! Nukūşunu (nakışlarını) bırak, git! Hem bir mezraadır (tarladır), ek ve mahsûlünü al, muhâfaza et; müzahrefâtını (pisliklerini) at, ehemmiyet verme! Hem birbiri arkasında, dâim gelen geçen âyineler mecmûasıdır (toplandığı yerdir). Öyle

9. (Habîbim, yâ Muhammed!) Yoksa gerçekten (sâdece) Ashâb-ı Kehf ve Rakîm'in[732] mi şaşılacak âyetlerimizden olduklarını sandın?
10. Hani o gençler, Kehf'e (mağaraya) sığınmışdı da: "Rabbimiz! Bize, tarafından bir rahmet ver ve bize şu işimizden bir kurtuluş yolu hazırla!" demişlerdi.
11. Bunun üzerine o mağarada kulaklarına nice yıllar (perde) vurduk (uykuya daldırdık).
12. Sonra onları uyandırdık ki, (uykuda) kaldıkları müddeti, (kendi aralarındaki) iki fırkadan hangisinin daha iyi hesâb edeceğini ortaya çıkaralım.
13. Biz sana onların haberini hakkıyla anlatıyoruz. Şübhesiz ki onlar, Rablerine îmân etmiş gençlerdi; ve (biz) onların hidâyetlerini artırdık.
14. Ve (kralın önünde) ayağa kalktıklarında onların kalblerini kuvvetlendirdik de şöyle dediler: "Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir! O'ndan başkasına aslâ ilâh olarak yalvarmayız! Yoksa yemîn olsun ki bâtıl söz söylemiş oluruz."
15. "Şu bizim kavmimiz O'ndan başka ilâhlar edindiler. Onların üzerine (hak olduklarına dâir) apaçık bir delil getirselerdi ya! Artık Allah'a yalan yere iftirâ edenden daha zâlim kim olabilir?"
16. (İçlerinden biri şöyle dedi:) "Mâdem ki onlardan ve (onların) Allah'dan başka tapmakta olduklarından ayrıldınız, öyle ise mağaraya sığının ki, Rabbiniz size rahmetinden (bir genişlik) yaysın ve size işinizde bir kolaylık sağlasın!"
17. (Habîbim, yâ Muhammed!) Hem (sen onlara bir baksaydın) güneşi görürdün ki, doğduğu zaman mağaralarının sağ tarafına meylediyor, battığı zaman ise onların sol tarafını kesiyordu (böylece ışığı onları rahatsız etmiyordu) ve onlar oranın genişçe bir yerinde idiler. (Onların) bu (hâlleri), Allah'ın delillerindendir. Allah, kime (hikmetine binâen fazlından) hidâyet (nasîb) ederse, işte hidâyete eren odur. Kimi de (kendi küfrü sebebiyle) dalâlete atarsa, artık onun için aslâ bir yardımcı ve (hak yolu gösteren) bir mürşid bulamazsın.[733]
18. Ve onlar(a baksan, mağarada) uyuyan kimseler oldukları hâlde onları uyanık sanırdın; hem onları (bir taraflarına yatıp kalmakla zarar görmemeleri için) sağ tarafa ve sol tarafa döndürüyorduk; köpekleri de (mağaranın) giriş(in)de iki kolunu (ön ayaklarını) uzatan (bir muhâfız olarak yatmakta) idi. Onlara (o hâllerinde) muttali' olsaydın (öylece görseydin), gerçekten kendilerinden (ürker ve) kaçarak geri dönerdin; hem onlardan dolayı elbette korku ile dolardın!

---

ise, onlarda tecellî edeni (görüneni) bil, envârını (nûrlarını) gör ve onlarda tezâhür eden (ortaya çıkan) esmânın tecelliyâtını anla ve müsemmâlarını (o isimlerin sâhibi olan Allah'ı) sev ve zevâle (ayrılmaya) ve kırılmaya mahkûm olan o cam parçalarından alâkanı kes! Hem seyyar bir ticâretgâhtır. Öyle ise alış-verişini yap, gel ve senden kaçan ve sana iltifât etmeyen kâfilelerin arkalarından beyhûde koşma, yorulma!" (Sözler, 17. Söz, 61)

[732] Ashâb-ı Kehf: Allah'dan başkasına ibâdet etmeye zorlandıkları için Rablerine sığınarak bir mağaraya çekilen, Yemlîhâ, Mekselînâ, Mislînâ, Mernûş, Debernûş, Şâzenûş, Kefeştatayyûş namlarındaki yedi gençtir. Bu gençler İlâhî bir mu'cize olarak Kıtmîr ismindeki köpekleriyle birlikte uyutulup, üç yüz dokuz sene mağarada kalmışlardı.
Ashâb-ı Rakîm ise, bir rivâyete göre, üç arkadaş olup şiddetli yağmurdan kaçarak bir mağaraya sığındıklarında büyük bir taş mağara ağzını kapatmıştı. Bunun üzerine her biri, Allah rızâsı için işledikleri birer amellerini duâ niyetiyle anlatmaları üzerine taş yavaş yavaş açılmıştı. Diğer rivâyetlere göre ise Rakîm, Ashâb-ı Kehf'in isimlerinin yazılı olduğu bir levhaveya onların yaşadığı kasabanın ya da o dağın veya mağaranın veya köpeklerinin adıdır. (Beyzâvî, c. 2, 4)

[733] "İrâde-i cüz'iye-i insâniye ve insanın cüz'-i ihtiyârîyesi (insanın cüz'î irâdesi ve seçme hürriyeti) çendan (gerçi) zaîfdir, bir emr-i i'tibârîdir (yaratılmış olmayıp, hariçte bir vücûdu yoktur). Fakat Cenâb-ı Hakk ve Hakîm-i Mutlak (sonsuz hikmet sâhibi olan Allah), o zaîf cüz'î irâdeyi, irâde-i külliyesinin taallukuna (istemesine) bir şart-ı âdî (basit bir şart) yapmıştır. Yani ma'nen der: 'Ey abdim (kulum)! İhtiyârınla hangi yolu istersen, seni o yolda götürürüm. Öyle ise mes'ûliyet sana âiddir!'
Teşbihte (benzetmede) hatâ olmasın, sen bir iktidarsız çocuğu omzuna alsan, onu muhayyer (serbest) bıraksan: 'Nereyi istersen seni oraya götüreceğim' desen, o çocuk yüksek bir dağı istese, sen de götürsen; çocuk üşüse veyâhut düşse, elbette 'Sen istedin!' diyerek itâb edeceksin (azarlayacaksın) ve onun yüzüne bir tokat vuracaksın. İşte Cenâb-ı Hakk, Ahkemü'l-Hâkimîn (bütün hüküm sâhiblerinin hâkimi olan Allah), nihâyet za'fta olan abdin irâdesini bir şart-ı âdî yapıp, irâde-i külliyesi ona nazar eder (bakar)." (Tılsımlar, 26. Söz, 84-85)

19. İşte böylece, (hâllerini) aralarında birbirlerine sorsunlar diye onları uyandırdık. İçlerinden konuşan biri (hâllerindeki acâibliği görerek): “Ne kadar kaldınız?” dedi. (Diğerleri): “Bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldık!” dediler. (İçlerinden bir kısmı da) dediler ki: “Rabbiniz, ne kadar kaldığınızı en iyi bilendir; şimdi içinizden birini şu gümüş paranızla şehre gönderin de baksın, yiyecek olarak hangisi daha temiz ise artık ondan size bir rızık getirsin; fakat dikkatli olsun ve sakın sizi kimseye sezdirmesin!”[734]
20. “Çünki onlar, sizden haberdâr olursa,sizi taşla öldürürler veya sizi dinlerine döndürürler; bu takdirde ebediyen kurtuluşa eremezsiniz!”
21. Böylece (insanları) onlardan haberdâr ettik ki, şübhesiz Allah’ın va‘dinin, hak olduğunu, yine şübhesiz kıyâmet(in geleceğin)de hiç şübhe olmadığını bilsinler![735] O vakit (ahâli) kendi aralarında (artık va‘deleri yeterek ölen bu gençlerin hâtırasına ne yapabileceklerine dâir) onların hâlini tartışıyorlardı; nihâyet (bir kısmı): “Onların üzerlerine (mağaralarının kapısına) bir binâ yapın!” dediler. Rableri onları en iyi bilendir. Onların durumları hakkında (sözleri) üstün gelen (mü’min)ler: “Elbette onların üzerine (yanıbaşlarına) bir mescid yapacağız!” dedi.
22. (Ehl-i kitâbın bir kısmı:) “(Onlar) üç (kişi)dir, dördüncüleri köpekleridir” diyecekler. Yine (bir kısmı): “(Onlar) beş (kişi)dir, altıncıları köpekleridir” diyecekler. (Hâlbuki bunlar) gayba (karanlığa) taş atmak kabîlindendir ve (mü’minler ise): “(Onlar) yedi (kişi)dir, sekizincileri köpekleridir” diyecekler. De ki: “Rabbim, onların sayılarını en iyi bilendir! Onları ancak pek az kimseler bilir.” Öyle ise onlar hakkında (Kur’ân’da bildirilen) açık delillerin dışında münâkaşaya girme ve onlar hakkında bunlardan hiçkimseye bir şey sorma!
23,24. (Ey Habîbim!) Sakın hiçbir şey için, Allah’ın dilemesine bağlamadıkça (inşâallah demedikçe): “Ben bunu yarın kesinlikle yapacak olanım” deme![736] (Bunu) unuttuğun zaman ise, Rabbini an ve: “Umarım ki Rabbim, bundan (bu kıssadan, peygamberliğime delîl olan) daha yakın bir yola (daha nice delillere) beni eriştirir” de!
25. Ve (onlar) mağaralarında üç yüz sene kaldılar, dokuz (sene) de ziyâde ettiler.[737]
26. De ki: “Allah (onların) ne kadar kaldıklarını en iyi bilendir! Göklerin ve yerin gaybı(nı, gizliliklerini bilmek) O’na âiddir. (O,) ne güzel görür ve ne güzel işitir! Onların (göklerde ve yerde olanların) O’ndan başka hiçbir dostu yoktur. Hem (O,) hükmünde hiçbir kimseyi ortak kılmaz.”
27. Rabbinin Kitâbı’ndan sana vahyedileni oku! O’nun kelimelerini değiştirecek kimse yoktur; O’ndan başka aslâ sığınılacak bir kimse de bulamazsın!

---

[734] Şehre gönderilen genç, aldığı parayı sarf etmek üzere fırıncıya verdiğinde, aralarında anlaşmazlık çıktı. Ahâli, paradaki Kral Dakyanus’un resmini tanıyıp, bu gencin bir hazîne bulduğu fikrine kapıldılar ve kendisini hükümdâra götürdüler. Başlarına gelen hâdisenin hârikulâdeliğini artık fark eden mü’min genç, olanları tevhid akîdesine sâhib Tendüvis nâmındaki bu yeni hükümdara nakledip, hep birlikte mağaraya gittiler. Ve bu fevkalâde hâdiseyi hayretler içinde müşâhede ettiler. İşte bu hâdise, öldükten sonra dirilişin açık bir delîlidir. (Beyzâvî, c. 2, 8; Nesefî, c. 3, 19)

[735] “Evet, dünya öldükten sonra âhiret olarak diriltilecektir. Dünya harâb edildikten sonra, o dünyayı yapan Zât, yine daha güzel bir sûrette onu ta‘mîr edecek, âhiretten bir menzil (bir yer) yapacaktır. Şuna delil, başta Kur’ân-ı Kerîm, binler berâhîn-i akliyeyi (aklî delilleri) tazammun eden (içine alan) umum âyâtıyla (âyetleriyle) ve bütün kütüb-i semâviye (semâvî kitablar) bunda müttefik bulunduğu (ittifâk ettikleri) gibi; Zât-ı zü’l-Celâl’in (celâl sâhibi olan Allah’ın) evsâf-ı celâliyesi ve evsâf-ı cemâliyesi (celâlî ve cemâlî sıfatları) ve Esmâ-i Hüsnâ’sı (en güzel isimleri), bunun vukūuna (olacağına) kat‘î sûrette delâlet ederler (delîl olurlar).” (Sözler, 29. Söz, 210)
Ayrıca haşrin kat‘î olarak isbâtı için bakınız; (Zülfikār, 10. Söz, 6-73)

[736] Resûl-i Ekrem Efendimiz (ASM)’a Ashâb-ı Kehf ve Hızır (AS) ile Zülkarneyn (AS) hakkında suâl olundu. O ise, vahiy ile kendisine bildirileceği umûduyla bir gün sonra onlara cevab vereceğini söyledi. “İnşâallah” demediği için Peygamber Efendimiz (ASM)’ın şahsında bütün ümmetine fiilî bir ders olmak üzere, ertesi gün vahiy gelmedi. Daha sonra Cenâb-ı Hakk bu sûre ile o suâllerin cevablarını indirdi. (Kurtubî, c. 5/10, 385)

[737] Ziyâde edilen dokuz sene şöyle de îzah edilmiştir: Güneş takvîmine göre üç yüzsene, ay takvîmine göre üç yüz dokuz yıl eder. Zîrâ, bu iki takvim yılı arasındaki on günlük fark, her yüz senede ay yılıyla üç yıl etmekle, üç yüz senede bu fark dokuz yıl olur. (İbn-i Kesîr, c. 2, 415)

28. Sabah-akşam O'nun rızâsını (ve cemâlini müşâhede etmeyi) dileyerek, Rablerine yalvaranlarla berâber nefsini sabırlı tut; dünya hayâtının ziynetini arzu edip de gözlerini onlardan (o yalvaranlardan)ayırma; ve (isyanları sebebiyle) kalbini bizi anmaktan gâfil kıldığımız, nefsinin arzusuna uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye itâat etme!
29. Ve (onlara bir tehdîd olarak) de ki: "Hak Rabbinizdendir; artık dileyen böylece îmân etsin, dileyen de inkâr etsin!" Çünki biz, zâlimler için öyle bir ateş hazırlamışızdır ki, (çadırın etrâfındaki) duvarı (gibi alevden perdeler) onları çepeçevre kuşatmıştır. Ve (onlar) yardım isterlerse, erimiş ma'den gibi yüzleri haşlayan bir su ile kendilerine yardım edilir. O ne kötü içecektir! Ve (o Cehennem) ne kötü bir kalma yeridir!
30. Îmân edip sâlih ameller işleyenlere gelince, şübhesiz ki biz, amelce güzel olanın mükâfâtını zâyi' etmeyiz.[738]
31. İşte onlara, altlarından ırmaklar akan Adn Cennetleri vardır; (onlar) orada tahtlar üzerinde yaslan(arak otur)an kimselerdir; altından (yapılmış) bilezikler takınırlar; orada ince ipekten ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyerler[739] O ne güzel mükâfâttır! Ve (o Cennet) ne güzel olmuş bir kalma yeridir!
32. (Habîbim, yâ Muhammed!) Onlara iki adamı da misâl getir ki, bunlardan birine iki üzüm bağı verip, (o bahçelerin) ikisinin de etrâfını hurmalıklarla çevirmiş ve aralarında bir ekinlik yapmıştık.
33. Her iki bağ da yemişlerini vermiş ve ondan hiçbirini eksik bırakmamıştı; ikisinin (o iki bahçenin) arasından bir de ırmak akıtmıştık.
34. Bunun (o bağ sâhibinin başka) geliri de vardı. Bundan dolayı arkadaşıyla konuşurken ona: "Ben malca senden daha zenginim; nüfusça da daha i'tibarlıyım" dedi.
35. Böylece (kibirle) nefsine zulmedici olarak bağına girdi. "Bunun (bu bağın) ebedî olarak helâk olacağını sanmıyorum" dedi.[740]
36. "Kıyâmetin gerçekleşecek bir şey olduğunu da sanmıyorum; bununla berâber, eğer gerçekten Rabbime döndürülürsem, elbette (orada da) bundan daha hayırlı bir dönüş yeri (bir âkıbet) bulurum." (dedi).

---

[738] "Ey bîçâreler! Mezaristana göçtüğünüz zaman: 'Eyvah! Malımız harâb olup, sa'yimiz hebâ oldu (çalışmamız boşa gitti); şu güzel ve geniş dünyadan gidip, dar bir toprağa girdik!' demeyiniz, feryâd edip me'yûs (ümidsiz) olmayınız. Çünki sizin her şeyiniz muhâfaza ediliyor. Her ameliniz yazılmıştır. Her hizmetiniz kaydedilmiştir. Hizmetinizin mükâfâtını verecek ve her hayır elinde ve her hayrı yapabilecek bir Zât-ı zü'l-Celâl (celâl sâhibi olan Allah), sizi celb edip (çekip), yer altında muvakkaten (geçici olarak) durdurur. Sonra huzûruna aldırır. Ne mutlu sizlere ki, hizmetinizi ve vazîfenizi bitirdiniz. Zahmetiniz bitti, rahata ve rahmete gidiyorsunuz. Hizmet meşakkati bitti, ücret almaya gidiyorsunuz." (Asâ-yı Mûsâ, 10. Hüccet-i Îmâniye, 188-189)

[739] "Ehl-i Cennet olan bir insan, husûsan bütün duygularıyla ve cihâzât-ı ma'neviyesi (ma'nevî hisleri) ile ubûdiyet (kulluk) etmiş ve Cennetin lezâizine (lezzetlerine) istihkak kesb etmiş (hak kazanmış) ise; her bir duygusunu memnûn edecek, her bir cihâzâtını okşayacak, her bir letâifini (duygularından her birini) zevklendirecek bir tarzda; Cennetin her bir nev'indenbirer mehâsini (güzelliği) gösterecek bir tarz-ı libâsı (kıyâfet tarzı), kendilerine ve hûrîlerine rahmet-i İlâhiye tarafından giydirilecek." (Mektûbât, 28. Mektûb, 236)

[740] "Ey fahra meftun (övünmeye düşkün), şöhrete mübtelâ (tutkun), medhe düşkün, hodbinlikte bîhemtâ (nefsini düşünmekte eşsiz) sersem nefsim! Eğer binler meyve veren incirin menşei (kaynağı) olan küçücük bir çekirdeği ve yüz salkım ona takılan üzümün siyah kurucuk çubuğu; bütün o meyveleri, o salkımları kendi hünerleri olduğu ve onlardan istifâde edenler o çubuğa, o çekirdeğe medih ve hürmet etmek lâzım olduğu hak bir da'vâ ise, senin dahi sana yüklenen ni'metler için fahra, gurûra belki bir hakkın var.

Hâlbuki sen, dâim zemme (kötülenmeye) müstehaksın. Zîrâ o çekirdek ve o çubuk gibi değilsin. Senin bir cüz'-i ihtiyârın (cüz'î seçim hakkın) bulunmakla, o ni'metlerin kıymetlerini fahrın ile tenkîs ediyorsun (noksanlaştırıyorsun). Gurûrunla tahrîb ediyorsun ve küfrânınla (nankörlüğünle) ibtâl ediyorsun ve temellükle (sâhib çıkmakla) gasb ediyorsun. Senin vazîfen fahr değil, şükürdür. Sana lâyık olan şöhret değil, tevâzû'dur (alçakgönüllülüktür), hacâlettir (utanmaktır). Senin hakkın medih (övünmek) değil istiğfardır (bağışlanmayı dilemektir), nedâmettir (pişmanlıktır)." (Sözler, 18. Söz, 87)

37. Kendisiyle konuşmakta iken arkadaşı ona dedi ki: “Seni (aslen) bir topraktan, sonra bir nutfeden (hakir bir damla sudan süzülmüş hulâsadan) yaratan, sonra da seni bir adam sûretine koyanı inkâr mı ettin?”
38. “Fakat O, benim Rabbim olan Allah’dır ve Rabbime hiçbir kimseyi ortak koşmam!”
39. “Bağına girdiğin zaman: ‘Mâşâallah! Kuvvet ancak Allah’(ın yardımı) iledir!’ demen gerekmez miydi? Her ne kadar beni malca ve evlâdca kendinden daha az görsen de!”
40. “Bununla berâber, olur ki Rabbim bana, senin bağından daha hayırlısını verir ve onun (senin bahçenin) üzerine gökten bir âfet gönderir de (o bağın, ot bitmeyen) kupkuru bir toprak hâline geliverir!”
41. “Yâhut suyu çekilerek yok olur da bir daha onu aramaya aslâ güç yetiremezsin!”
42. Derken (bütün) geliri (helâk ile) kuşatıldı; bunun üzerine oraya harcadıklarına karşı (yanarak) avuçlarını ovuşturmaya başladı; artık orası çardakları üzerine çökmüş bulunan (harâb olmuş) bir hâlde idi ve (o): “Keşke Rabbime kimseyi ortak koşmasaydım!” diyordu.
43. Allah’dan başka ona yardım edecek adamları da yoktu; kendi kendini kurtarıcı da değildi.
44. İşte orada (kıyâmet gününde) yardım, ancak hak olan Allah’a mahsustur. (Mü’minlere) sevabca en hayırlı, âkıbetce de en hayırlı olan (ve kullarını en güzel ni‘metlere kavuşturan) O’dur.
45. (Habîbim, yâ Muhammed!) Onlara dünya hayâtına (dâir) şöyle misâl de getir: (Dünyanın hâli) gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, onunla yeryüzünün bitkileri (yetişip) birbirine karışır; fakat sonunda rüzgârların kendisini savuracağı bir çöp hâline gelir. Çünki Allah, her şeye gücü yetendir.
46. Mal ve oğullar, dünya hayâtının süsüdür. (Netîcesi) kalıcı olan sâlih ameller ise, Rabbinin katında sevabca daha hayırlıdır, ümid bağlamak cihetiyle de daha hayırlıdır.[741]
47. Öyle bir gün ki, dağları yürütürüz de yeri dümdüz görürsün; artık onların hiçbirini bırakmaksızın hepsini (mahşerde) toplamışızdır!
48. Ve (hepsi) sıra sıra Rabbinin huzûruna arz olunmuş (çıkarılmış)lardır. (Onlara:) “And olsun ki, sizi ilk def‘a yarattığımız gibi (çıplak ve hiçbir şeye sâhip olmayarak) bize geldiniz. Hayır! Size (söylenenlerin gerçekleşeceği) bir va‘d zamânı(nı) aslâ ta‘yîn etmediğimizi sanmıştınız, değil mi?” (denir).
49. Ve kitab (amel defteri, ortaya) konulmuştur. Artık günahkârları görürsün ki onda (yazılı) olanlardan korkan kimseler olarak: “Vay hâlimize! Bu defter nasıl olmuş da küçük büyük hiçbir şey bırakmadan hepsini sayıp dökmüş?” derler.[742] Böylece yaptıklarını hazır olarak bulmuşlardır. Rabbin ise hiç kimseye zulmetmez.

---

[741] “Evet dünyaya âid işler kırılmaya mahkûm şişeler hükmündedir. Bâkî umûr-ı uhreviye (âhirete yönelik işler) ise, gāyet sağlam elmaslar kıymetindedir. İnsanın fıtratındaki (yaratılışındaki) şiddetli merak ve harâretli muhabbet (sevgi) ve dehşetli hırs ve inadlı taleb (istek) ve hâkezâ (bunun gibi) şedîd hissiyâtlar (şiddetli hisler), umûr-ı uhreviyeyi kazanmak için verilmiştir. O hissiyâtı şiddetli bir sûrette fânî umûr-ı dünyeviye (dünya işlerine) tevcîh etmek (yönlendirmek), fânî ve kırılacak şişelere bâkî elmas fiyatlarını vermek demektir.” (Mektûbât, 9. Mektûb, 25)

[742] “Görmüyor musun ki, koca baharın hep çiçekli, meyveli bütün mevcûdâtı (varlıkları) (...) ve sûretlerinin timsâlleri (benzerleri); mahdud (sınırlı) bir mikdar tohumcuklar içlerinde yazarak, muhâfaza ediliyor. İkinci bir baharda, onlara göre bir muhâsebe içinde sahîfe-i amellerini neşredip (amel defterlerini yayıp), kemâl-i intizam ve hikmet (mükemmel bir düzen ve hikmet) ile koca diğer bir bahar âlemini meydana getirmekle, hafîzıyetin (Allah’ın her şeyi muhâfaza etme kānûnunun) ne derece kuvvetli ihâta (kuşatma) ile cereyân ettiğini gösteriyor. Acabâ geçici, âdî, bekāsız, ehemmiyetsiz şeylerde böyle muhâfaza edilirse, âlem-i gaybda (görünmeyen âlemlerde), âlem-i âhirette, âlem-i ervahta (ruhlar âleminde) rubûbiyet-i âmmede (Allah’ın bütün kâinâta bakan terbiye ve idâresinde) mühim semere (meyve) veren beşerin (insanın) amellerihıfz (muhâfaza) içinde gözetilmek sûretiyle, ehemmiyetle zabtedilmemesi (kayıd altına alınmaması) kābil midir? Hayır ve aslâ!” (Zülfikār, 10. Söz, 30)

50. Hani meleklere: “Âdeme secde edin!” demiştik; İblis hâriç, hemen secde ettiler. (O,) cinlerden idi de Rabbinin emrinden çıktı. Şimdi beni bırakıp da onu ve zürriyetini (kendinize) dostlar mı ediniyorsunuz? Hâlbuki onlar size düşmandır. Zâlimler için (bu) ne kötü bir değişmedir.
51. Onları (İblis’i ve zürriyetini), ne göklerin ve yerin yaratılmasında, ne de kendilerinin yaratılmasında şâhid bulundurmadım. Dalâlete düşürenleri kendime yardımcı edinici de değilim.
52. Yine o gün ki (Allah, kâfirlere): “Benim ortaklarım zannettiklerinizi çağırın!” der. İşte onları çağırmışlar, fakat kendilerine icâbet etmemişlerdir ve (biz) onların arasınatehlikeli bir uçurum koymuşuzdur.
53. Günahkârlar ise ateşi görür de (onun uğultu ve dehşetinden, daha onu tatmadan) kendilerinin gerçekten ona düşmüş kimseler olduklarını zannederler; fakat ondan kaçacak bir yer bulamazlar!
54. Celâlim hakkı için, biz bu Kur’ân’da insanlar için her misâlden (ve ma‘nâdan)çeşitli şekillerde açıkladık. Fakat insan, mücâdeleye her şeyden daha çok düşkündür.
55. Bununla berâber kendilerine hidâyet geldiği zaman, insanları îmân etmekten ve Rablerinden mağfiret dilemekten alıkoyan şey, ancak önceki (ümmet)lere (tatbîk edilmiş) olan (İlâhî) kānunların kendilerine de gelip çatmasını veya göz göre göre azâbın kendilerine gelmesi(ni beklemeleri)dir!
56. Hâlbuki (biz) peygamberleri ancak müjdeleyiciler ve (aynı zamanda, Allah’ın azâbı ile) korkutucular olarak göndeririz. İnkâr edenler ise bâtıl (bir yol) ile mücâdele eder ki, hakkı onun vâsıtasıyla ortadan kaldırsınlar. Hem (onlar) âyetlerimi ve tehdîd edildikleri şeyleri alaya alırlar.
57. Kendisine Rabbisinin âyetleri anlatılıp da onlardan yüz çeviren ve ellerinin takdîm ettiği (günahları)nı unutandan daha zâlim kim olabilir? Şübhesiz ki biz, (küfürleri sebebiyle) kalblerinin üzerine, onu (o Kur’ân’ı) anlamasınlar diye perdeler çekeriz; kulaklarına da bir ağırlık (koyarız)! Onları hidâyete çağırsan da bu hâlde ebedî olarak aslâ hidâyete gelmezler.
58. Bununla berâber, çok bağışlayıcı olan Rabbin, rahmet sâhibidir. Eğer onları (o kâfirleri) kazandıkları (günahlar) sebebiyle hemen hesâba çekecek olsaydı, onları elbette çok çabuk azâba uğratırdı. Fakat onlara va‘d edilen bir zaman (kıyâmet günü) vardır ki, onun ötesinde kaçıp sığınacak bir yer aslâ bulamayacaklardır!
59. İşte zulmettikleri zaman kendilerini helâk ettiğimiz şehirler! Onları helâk etmek için de (gelmeyeceğini zannettikleri) bir zaman ta‘yîn etmiştik.
60. (Ey Resûlüm!) Bir zaman Mûsâ, (kendisine hizmet eden) o gence (Yûşa‘ bin Nûn’a):[743] “Artık durmayacağım; tâ ki (Hızır’ı bulmak üzere) iki denizin birleştiği yere varacağım; yâhut (onu buluncaya kadar) senelerce vakit geçireceğim!” demişti.[744]
61. Nihâyet ikisi, (o iki denizin) aralarının birleştiği yere varınca, (o yerin alâmetiolarak, canlanıp orada denize atlayacak olan) balıklarını unuttular, hâlbuki (balık, atlamış da) denizde bir iz bırakarak yolunu tutmuştu.

---

[743] Yûşa‘ bin Nûn Aleyhisselâm, Mûsâ Aleyhisselâm’a hizmet eder ve ondan ilim öğrenirdi. Daha sonra kendisine de peygamberlik ihsân edildi. (Celâleyn Şerhi, c. 4, 434)

[744] Buhârî’nin rivâyetine göre, Mûsâ Aleyhisselâm kavmine bir hutbe okurken, kendisine: “İnsanlar arasında en âlim kimdir?” diye suâl edildi. O ise: “Allah bilir” diyecekken, “Benim!” diye karşılık verdi. Cenâb-ı Hakk da onu îkāz ederek buyurdu ki: “Benim, iki denizin birleştiği yerde, senden daha âlim bir kulum var!” Mûsâ Aleyhisselâm, hatâsını anlayarak: “Rabbim! Onu nasıl bulacağım?” diye suâl ettiğinde Cenâb-ı Hakk: “Yanına bir zenbil içinde tuzlu bir balık alırsın. Balığı nerede kaybedersen, o kulumla orada buluşacaksın!” buyurdu. Mûsâ Aleyhisselâmda öyle yaptı. Kayanın bulunduğu yere gelip istirâhat için biraz uykuya daldıklarında, balık dirilip denize atlamış, yanında bulunan Yûşa‘ Aleyhisselâm bunu görmüş, fakat Mûsâ Aleyhisselâm’a söylemeyi unutmuştu. (İbn-i Kesîr, c. 2, 427)

62. Sonunda (Mûsâ oradan) uzaklaştıklarında genç (arkadaş)ına: “Kahvaltımızı bize getir (de yiyelim), gerçekten bu yolculuğumuzda yorgun düştük” dedi.
63. (Yûşa‘:) “Gördün mü, kayaya sığındığımız sırada, artık doğrusu ben balığı(n canlanarak denize atladığını söylemeyi) unutmuşum! Bana onu hatırlamamı unutturan da, ancak şeytandır. Ve (balık) şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutmuştu!” dedi.
64. (Mûsâ:) “Aradığımız zâten buydu!” dedi. Hemen kendi izlerini ta‘kîb ederek geri döndüler.
65. Derken ikisi, katımızdan kendisine bir rahmet verdiğimiz ve tarafımızdan kendisine bir ilim öğrettiğimiz kullarımızdan bir kulu (Hızır’ı) buldular.[745]
66. Mûsâ ona: “Sana öğretilenden, hayra götüren bir ilmi (Ledün ilmini) bana öğretmen üzere sana tâbi‘ olabilir miyim?” dedi.
67. (Hızır, cevâben şöyle) dedi: “Doğrusu sen, berâberimde sabretmeye aslâ güç yetiremezsin!”
68. “Hem içyüzünü kavrayamadığın (ve zâhiren yanlış anlaşılan) bir şeye (bir peygamber olarak) nasıl sabredeceksin?” (dedi).
69. (Hızır’ın, kendi bildiği ölçülerle hareket edeceğini düşünen Mûsâ:) “İnşâallah sen beni sabırlı bulacaksın ve sana hiçbir işte karşı gelmeyeceğim!” dedi.
70. (Hızır:) “O hâlde bana tâbi‘ olursan, artık (ben) sana ondan söz açıncaya kadar (yaptığım) hiçbir şey hakkında bana soru sorma!” dedi.
71. Bunun üzerine ikisi gittiler; nihâyet gemiye bindikleri zaman, (Hızır) onu (o gemiyi tehlikeli olmayacak yerinden) deldi. (Mûsâ:) “Onu, içinde bulunanları boğmak için mi deldin? Gerçekten müdhiş bir şey yaptın!” dedi.
72. (Hızır:) “Doğrusu sen, berâberimde sabretmeye aslâ güç yetiremezsin, dememiş miydim?” dedi.
73. (Mûsâ:) “Unuttuğum şeyden dolayı beni mes’ûl tutma ve bu işimde (seninle berâber olmakta) bana bir güçlük yükleme! (Beni ma‘zur gör!)” dedi.
74. Yine (berâberce) gittiler; nihâyet bir erkek çocuğa rastladıkları zaman, (Hızır) tuttu onu öldürüverdi. (Mûsâ:) “Bir cana karşılık olmaksızın ma‘sum bir cana mı kıydın? Gerçekten çok çirkin bir şey yaptın!” dedi.
75. (Hızır:) “(Ben) sana: ‘Doğrusu sen, berâberimde sabretmeye aslâ güç yetiremezsin!’ dememiş miydim?” dedi.
76. (Mûsâ:) “Eğer bundan sonra sana bir şeyden sorarsam, artık beni arkadaşlığa kabûl etme; gerçekten benim tarafımdan (ma‘zur sayılabileceğin) bir özre ulaştın” dedi.
77. Yine (berâberce) gittiler; nihâyet bir şehir ahâlîsine (Antakya’ya) vardıklarında, oranın halkından yiyecek istediler; fakat (onlar) bu ikisini misâfir etmekten kaçındılar. Derken orada (sanki) yıkılmak isteyen bir duvar buldular; (Hızır) hemen onu doğrulttu. (Mûsâ:) “İsteseydin buna karşı elbette bir ücret alırdın” dedi.
78. (Hızır) şöyle dedi: “İşte bu (soruyu sorman) benimle senin aramızın ayrılmasıdır. (Şimdi) kendisine sabretmeye dayanamadığın şeylerin iç yüzünü sana haber vereceğim.”
79. “O gemi var ya, işte (o,) denizde çalışan yoksul kimselere âid idi; bu yüzden onu kusurlu kılmak istedim; çünki onların ilerisinde bir hükümdar vardı; her (sağlam) gemiyi zorla alıyordu.”

---

[745] “Suâl: Hazret-i Hızır (AS) hayatta mıdır? Hayatta ise niçin bazı mühim ulemâ (âlimler) hayâtını kabûl etmiyorlar? El-cevab: Hayattadır, fakat merâtib-i hayat (hayat mertebeleri) beştir. O, ikinci mertebededir. Bu sebebden bâzı ulemâ hayâtından şübhe etmişler. Birinci tabaka-i hayat: Bizim hayâtımızdır ki çok kayıdlarla mukayyeddir (sınırlıdır). İkinci tabaka-i hayat: Hz. Hızır ve İlyas Aleyhimesselâmın hayatlarıdır ki, bir derece serbesttir. Yani bir vakitte pek çok yerlerde bulunabilirler. Bizim gibi beşeriyet levâzımâtıyla (insanlık ihtiyaçlarıyla) dâimî mukayyed (bağlı) değillerdir. Bazen istedikleri vakit bizim gibi yerler, içerler; fakat bizim gibi mecbur değillerdir. Tevâtür derecesinde (yanlış olması imkânsız olacak kadar çoklukla rivâyet edilen haberlerle) ehl-i şuhûd ve keşif olan (kalb gözleri açık olup ma‘neviyâtı görebilen) evliyânın Hz. Hızır(AS) ile mâcerâları, bu tabaka-i hayâtı tenvîr (aydınlatır) ve isbât eder.” (Mektûbât, 1. Mektûb, 2)

80. “Ve o çocuğa gelince (o büluğ çağına ulaşmış bir isyankâr idi); hâlbuki ana-babası mü’min kimselerdi; onları da azgınlığa ve küfre bürümesinden (sürüklemesinden) korktuk.”
81. “Böylece Rablerinin kendilerine, (günahlardan) temiz olma cihetiyle ondan hayırlısını ve (onlara) merhametçe daha yakınını (o çocuğa) bedel olarak vermesini istedik!”
82. “O duvar ise, işte o şehirde bulunan iki yetim erkek çocuğa âid idi; ve onun (o duvarın) altında, kendilerine âid bir hazîne vardı; babaları da sâlih bir kimseydi. Böylece Rabbin, onların (o iki çocuğun) güçlerinin kemâle ermesini ve Rabbinden bir rahmet olarak (o yaşa geldiklerinde) kendi hazînelerini çıkarmalarını diledi! (Ben) bunukendiliğimden de yapmadım! (Rabbim bana emir buyurdu!) İşte kendisine sabretmeye dayanamadığın şeylerin iç yüzü budur!”[746]
83. (Ey Habîbim!) Sana Zülkarneyn’den de soruyorlar. De ki: “Size ondan bir hâtıra okuyacağım (anlatacağım).”[747]
84. Şübhesiz ki biz, ona (Zülkarneyn’e) yeryüzünde imkân verdik ve kendisine (istediği) her şeyden bir sebeb (ulaşması için bir yol) verdik.
85. Böylece (o da) bir sebeb (batıya doğru, bir yol) ta‘kîb etti.
86. Nihâyet güneşin battığı yere (batı cihetindeki memleketlere) varınca, onu (o güneşi) balçıklı bir su kaynağında batıyor (gibi) buldu[748] ve yanında (kâfir) bir kavim buldu. Dedik ki: “Ey Zülkarneyn! (Artık sana düşen) ya (onları) cezâlandırman veya haklarında bir güzellik tutmandır!”
87. (Zülkarneyn o kavme) dedi ki: “Kim zulmederse, işte onu cezâlandıracağız; sonra (o,) Rabbine döndürülür de (Rabbi) onu şiddetli bir azâb ile cezâlandırır.”
88. “Fakat kim îmân edip sâlih amel işlerse, işte onun için en güzel karşılık (Cennet) vardır. Ona emrimizden bir kolaylık da söyleyeceğiz” (dedi).
89. Sonra (başka) bir sebeb (doğuya doğru, bir yol) ta‘kîb etti.
90. Nihâyet güneşin doğduğu yere (doğu cihetindeki memleketlere) varınca, onu öyle bir kavim üzerine doğuyor buldu ki, onun (o güneş ışıklarının) altında kendileri(ni korumak) için bir siper (dağlar ve ağaçlar) yapmamıştık.
91. İşte (Zülkarneyn’in işi) böyledir! Ve onun yanında olan şeyleri, gerçekten (hepsinden) haberdâr olarak kuşatmıştık.
92. Sonra bir sebeb (bir yol daha) tuttu.
93. Nihâyet iki dağ arasına varınca, bunların önünde öyle bir kavim buldu ki, (lisan ve anlayış cihetiyle) hemen hemen söz anlamayacak bir hâlde idiler.

---

[746] “Her şeyde, hattâ en çirkin görünen şeylerde, hakîkî bir hüsün (güzellik) ciheti vardır. Evet kâinâttaki her şey, her hâdise ya bizzat güzeldir, ona hüsn-i bizzat denilir. Veya netîceleri cihetiyle (yönüyle) güzeldir ki, ona hüsn-i bilgayr denilir. Bir kısım hâdiseler var ki, zâhiri (görünüşte) çirkin, müşevveştir (karışıktır). Fakat o zâhiri perde altında gāyet parlak güzellikler ve intizamlar var.” (Sözler, 18. Söz, 88)

[747] “Ehl-i tahkîkin (hakîkati araştıran âlimlerin) beyânına göre, hem ‘Zülkarneyn’ ünvânının işâretiyle, Yemen pâdişahlarının ‘Zülyezen’ gibi ‘zü’ kelimesiyle başlayan isimleri bulunduğundan bu Zülkarneyn, İskender-i Rûmî değildir. Belki Yemen pâdişahlarından birisidir ki, Hz. İbrâhîm Aleyhisselâm’ın zamânında bulunmuş ve Hz. Hızır (AS)’dan ders almıştır. İskender-i Rûmî ise Mîlad’dan takrîben (yaklaşık) üç yüz sene evvel gelmiş, Aristo’dan ders almıştır. Târîh-i beşerî (insanlık târîhi) muntazam sûrette üç bin seneye kadar gidiyor.” (Lem‘alar, 16. Lem‘a, 110)

[748] “Âyât-ı Kur’âniye (Kur’ân’ın âyetleri), üslûb-ı Arabiye (Arabca’nın ifâde tarzı) üzerine ve zâhir nazara (dıştan bakanlara) göre umûmun (herkesin) anlayacağı bir tarzda ifâde ettiği için, çok def‘a teşbih ve temsil sûretinde (benzetme ve misâl verme yoluyla) beyân ediyor. İşte تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ[Balçıklı bir su kaynağında batıyor] güneşin, harâretli, çamurlu bir çeşme gibi görünen Bahr-i Muhît-i Garbî’nin (Atlas Okyanusu’nun) sâhilinde veya volkanlı, alevli, dumanlı dağın gözünde gurûb ettiğini (battığını) Zülkarneyn görmüş. Yani: Zâhir nazarda Bahr-i Muhît-i Garbî’nin sevâhilinde (sâhillerinde), yazın şiddet-i harâretiyle etrâfındaki bataklık harâretlenip, tebahhur ettiği (buharlaştığı) bir zamanda, o buhar arkasında büyük bir çeşme havzası sûretinde uzaktan Zülkarneyn’e görünen Bahr-i Muhît’in bir kısmında güneşin zâhirî gurûbunu görmüş. Veya volkanlı, taşı ve toprağı ve ma‘den sularını karıştırarak fışkıran bir dağın başındaki yeni açılmış ateşli gözünde, semâvâtın gözü olan güneşin gizlendiğini görmüş.” (Lem‘alar, 16. Lem‘a, 108)

94. Dediler ki: “Ey Zülkarneyn! Doğrusu Ye’cüc ve Me’cüc bu memlekette fesad çıkaran kimselerdir. Bu yüzden bizimle onların arasına bir sed yapman için sana bir vergi (bir ücret) verelim mi?”[749]
95. (Zülkarneyn:) “Rabbimin beni içinde bulundurduğu imkânlar, (sizin vereceğinizden) hayırlıdır; şimdi bana bir kuvvetle (gücünüzle) yardım edin de sizinle onların arasına aşılmaz bir sed yapayım.”
96. “Bana demir kütleleri getirin!” (dedi). İki dağ arası (bunlarla dolup) aynı seviyeye geldiği zaman: “Körükleyin!” dedi. Nihâyet onu (o demir kütlelerini) kor hâlinegetirince: “Getirin bana, üzerine erimiş bakır dökeyim!” dedi.
97. Artık (Ye’cüc ve Me’cüc) onu ne aşmaya güç yetirebildiler! Ne de onu delmeye tâkatleri yetti!
98. (Zülkarneyn:) “Bu (sed) Rabbimden bir rahmettir. Fakat Rabbimin ta‘yîn ettiği zaman (kıyâmet günü) gelince onu yerle bir eder. Rabbimin va‘di ise haktır” dedi.
99. (Ye’cüc ve Me’cüc’ün ortaya çıkacakları) o gün (o âhir zaman fitnesinde) onları birbiri içinde dalgalanır bir hâlde bırakmışızdır; nihâyet (mühletleri bittiğinde) sûra üfürülmüş, böylece onları hep berâber (mahşerde) bir araya getirmişizdir.[750]
100. Ve o gün Cehennemi kâfirlere açıkça göstermişizdir.
101. Onlar ki, beni anmaktan (ve âyetlerimi görmekten) gözleri bir perde içinde idi ve (Kur’ân’ı) dinlemeye tahammül edemiyorlardı.
102. O inkâr edenler, beni bırakıp da kullarımı (kendilerine) dostlar edineceklerini mi sandı(lar)? Şübhesiz ki biz, Cehennemi kâfirler için (onlara münâsib) bir ağırlama yeri olarak hazırladık!
103. (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: “Size amelce en çok zarara uğrayanları bildirelim mi?”
104. Onlar dünya hayâtındaki çalışmaları boşa giden, fakat gerçekten kendilerini güzel bir iş yapıyor sananlardır.
105. İşte onlar Rablerinin âyetlerini ve O’na kavuşmayı inkâr edenlerdir. Bu yüzden amelleri boşa gitmiştir. Artık kıyâmet günü onlar(ın amelleri) için hiçbir tartı tutmayacağız (o amellerine kıymet vermeyeceğiz)!
106. İşte, inkâr ettikleri ve âyetlerimi ve peygamberlerimi alaya aldıkları için onların cezâsı Cehennemdir.[751]
107. Şübhesiz ki îmân edip sâlih ameller işleyenlere gelince, onlar için bir ağırlama yeri olarak Firdevs Cennetleri vardır.
108. Orada ebedî olarak kalıcıdırlar; oradan hiç ayrılmak istemezler.
109. De ki: “Rabbimin (ilim ve hikmetinin) kelimeleri(ni yazmak) için deniz(ler)mürekkeb olsaydı ve yardımcı olarak bir o kadarını daha getirmiş olsaydık, Rabbimin sözleri tükenmeden elbette o deniz(ler) tükenir(di)!”[752]

---

[749] Ye’cüc, Me’cüc ve sedd-i Zülkarneyn için bakınız; (Lem‘alar, 16. Lem‘a, 109-110; Şuâ‘lar, 5. Şuâ‘, 81; Sözler, 24. Söz, 133)

[750] “Kur’ân-ı Hakîm, münâsebât-ı kelâmiye (bir sözün başka şeylerle irtibâtı) cihetinde bir hâdiseden uzak bir hâdiseye intikāl eder (geçer). Bu münâsebeti düşünmeyen zanneder ki, iki hâdisenin zamanları birbirine yakındır. İşte seddin harâbiyetini (yıkılmasını) ve kıyâmetin kopmasını Kur’ân’ın haber vermesi, kurbiyet-i zaman (vaktin yakınlığı) cihetiyle değildir. Belki münâsebât-ı kelâmiye cihetinde iki nükte içindir: Yani bu sed nasıl harâb olacak, öyle de dünya harâb olacaktır. Hem nasıl ki fıtrî ve İlâhî sedler olan dağlar metîndir (çok sağlamdır), ancak kıyâmetin kopmasıyla harâb olurlar; öyle de bu sed dahi dağ gibi metîndir, ancak dünyanın harâb olmasıyla hâk ile yeksân (yerle bir) olur (demektir).” (Lem‘alar, 16. Lem‘a, 111)

[751] Şirk ve dalâletin ve fısk ve sefâhatin yolu, insanı nihâyet derecede sukūt ettirdiği hakkında bakınız; (Tevbe Suresi 101. ayetinin haşiyesi)

[752] “Kelâm-ı ezelî (Allah’ın ezelî kelâmı) ilim, kudret gibi bir sıfat-ı İlâhî olduğu cihetlegayr-i mütenâhîdir (sonsuzdur). Nihâyetsiz olan bir şeye denizler mürekkeb olsalar elbette bitiremezler.” (Lem‘alar, 28. Lem‘a, 293) Ayrıca bu âyetin değişik îzahları için bakınız; (Lem‘alar, 28. Lem‘a, 293-295)

110. De ki: “Ben de ancak, sizin gibi bir insanım; (şu var ki) bana, İlâhınızın ancak tek bir İlâh olduğu vahyediliyor. Artık kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, o hâlde sâlih amel işlesin ve Rabbine kulluk etmekte (riyâkârlığa girerek) hiçbir kimseyi ortak koşmasın!”

## MERYEM Sûresi

1. Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd.[753]
2. (Bu okunacak olan âyetler) Rabbinin, kulu Zekeriyyâ’ya olan rahmetinin anılmasıdır.
3. Hani (o,) gizli bir seslenişle Rabbine nidâ etmişti (yalvarmıştı).
4. Şöyle demişti: “Rabbim! Gerçekten ben (o hâldeyim ki) kemik(lerim) benden gevşedi (zayıfladı); (ihtiyarlıktan) baş(ım), beyaz alev aldı (saçlarım ağardı); Rabbim! Sana duâ (etmek) ile hiçbir zaman mahrûm olmadım.”[754]
5. “Ve doğrusu ben, arkamdan (yerime geçecek) yakınlarımdan (din husûsunda) endişe ediyorum; hanımım da kısırdır; artık (sen) kendi katından bana bir halef (bir oğul) ihsân eyle!”
6. “Ki (ilim ve nübüvvette) hem bana vâris olsun, hem de Ya‘kūb âilesine vâris olsun! Ve onu rızâya mazhar buyur ey Rabbim!” (dedi).
7. (Allah şöyle buyurdu:) “Ey Zekeriyyâ! Şübhesiz biz, seni bir oğul ile müjdeliyoruz ki onun adı Yahyâ’dır; daha önce ona hiç (kimseyi) adaş yapmadık.”
8. (Zekeriyyâ) dedi ki: “Rabbim! Hanımım kısır olduğu ve (ben de) gerçekten ihtiyarlığın son demine vardığım hâlde, benim için bir oğul, nasıl olur?”
9. (Allah) buyurdu ki: “Böyledir!” (Ve) Rabbin (yine) buyurdu ki: “O bana pek kolaydır;[755] nitekim daha önce sen (de henüz) hiçbir şey değil iken, muhakkak ki seni de yaratmıştım!” [756]
10. (Zekeriyyâ:) “Rabbim! (Onu ihsân edeceğin vakit için) bana bir alâmet kıl!” dedi. (Allah:) “Senin alâmetin, sapasağlamken (üç gün) üç gece insanlarla konuşamamandır” buyurdu.
11. Bunun üzerine (Zekeriyyâ) mihrabdan (ma‘bedden) kavminin karşısına çıktı da (o müjde alâmetinin hemen görünmesiyle, konuşamayarak) onlara: “Sabah-akşam (Rabbinizi) tesbîh edin!” diye işâret etti.

---

[753] “Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta‘a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm’a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs’dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur’ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi‘ (içine alan) çok mütenevvi‘ vücuhları (çeşitli yönleri), ma‘nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe‘-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler.” (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)

“ :الٓمٓÜç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ اَلْاَزَلِيُّ[Bu, Allah’ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلَي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)’a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir.” (İşârâtü’l-İ‘câz, 29)

[754] Bu sırada, Zekeriyyâ (AS) yüz yirmi, âilesi ise doksan sekiz yaşında idi. (Celâleyn Şerhi, c. 5, 7)

İhtiyarlar hakkında ma‘nevî tesellîler için bakınız; (Lem‘alar, 26. Lem‘a, 233-281)

[755] “Da‘vât-ı insâniyenin (insanın duâlarının), husûsan havasların (yüksek insanların) ve nebîlerin (peygamberlerin) on adedden altı-yedisi hilâf-ı âdet (alışılmadık bir şekilde) kabûl olmasından kat‘î anlaşılıyor ki: Her dertlinin âhını, her muhtâcın duâsını işiten ve dinleyen bir Semî‘-i Mucîb (duâları işiten ve cevab veren bir Zât) perde arkasında var, bakar ki, en küçük bir zîhayâtın (canlının) en küçük bir ihtiyâcını görür ve en gizli bir âhını işitir, şefkat eder, fiilen cevab verir, memnûn eder.” (Şuâ‘lar, 11. Şuâ‘, 206)

[756] “O Vâhiddir, Ehaddir (sıfatlarında ve zâtında birdir), her şeye kadîrdir (gücü yetendir). Hiçbir şey O’na ağır gelmez. Bir baharı halk etmek (yaratmak) bir çiçek kadar O’na kolaydır.Cenneti halk etmek, bir bahar kadar O’na rahattır. Her günde, her senede, her asırda, yeniden yeniye îcâd ettiği hadsiz masnûâtı (yarattığı hadsiz san‘atlı mahlûkātı), nihâyetsiz kudretine, nihâyetsiz lisanlarla şehâdet (şâhidlik) ederler.” (Asâ-yı Mûsâ, 10. Hüccet-i Îmâniye, 189)

Ayrıca bakınız; (Âl-i İmrân Suresi 47’nci ayetinin haşiyesi)

12. “Ey Yahyâ! Kitâb’ı (Tevrât’ı) kuvvetle (sabırla) tut!” (buyurduk). Ve daha çocuk iken ona hikmet (peygamberlik ve Tevrât’ı anlama kābiliyeti) verdik.
13. Tarafımızdan (ona) bir kalb yumuşaklığı ve (günahlardan) bir temizlik de (verdik). Hem (o,) takvâ sâhibi bir kimse idi.
14. Ve ana-babasına iyilik eden bir kimse idi; zorba ve isyankâr değildi.
15. Doğduğu gün, öleceği gün ve bir hayat sâhibi olarak (kabirden) kaldırılacağı gün ona selâm olsun! (O devrelerde hep Allah’ın rızâsına mazhar olacaktır.)
16. (Habîbim, yâ Muhammed!) Kitab’da (bu Kur’ân’da) Meryem’i de yâd et! Hani, âilesinden (ayrılarak evinin hemen yanında) doğu tarafında bir yere çekilmişti.
17. Onların ötesinde (ibâdet edeceği sâkin bir yer için) bir perde de edinmişti. Derken ona rûhumuzu (Cebrâîl’i) gönderdik de kendisine düzgün bir insan sûretinde göründü.[757]
18. (Meryem:) “Doğrusu ben, senden Rahmân (olan Allah)’a sığınırım; eğer (Allah’dan) sakınan bir kimse isen (benden uzak dur)!” dedi.
19. (Cebrâîl:) “Ben ancak, sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamam için Rabbinin elçisiyim” dedi.
20. (Meryem:) “Bana bir insan dokunmadığı ve (ben) iffetsiz bir kadın da olmadığım hâlde benim için bir oğul, nasıl olabilir?” dedi.
21. (Cebrâîl) dedi ki: “(Allah’ın hükmü) böyledir! (Çünki) Rabbin: ‘Bu bana pek kolaydır. Hem (biz) onu insanlar için (kudretimize) bir delil ve tarafımızdan bir rahmet kılacağız! Ve (bu, ezelde) hükme bağlanmış (takdîr edilmiş) bir iştir’ buyurdu.”
22. Böylece (Meryem, Cebrâîl’in üflemesiyle) ona (Îsâ’ya) hâmile kaldı;[758] bunun üzerine onunla (karnındaki çocukla) uzak bir yere çekildi.
23. Nihâyet doğum sancısı onu (kuru) bir hurma ağacının dibine gitmeye mecbûr etti. (Utancından:) “Keşke ben bundan önce ölseydim de unutulup gitmiş olsaydım!” dedi.[759]
24. Derken (Cebrâîl) ona (hurma ağacının) aşağısından şöyle seslendi: “Üzülme! Şübhesiz ki Rabbin, alt tarafında (ondan yararlanacağın) bir su arkı meydana getirdi.”
25. “Hem hurma ağacını kendine doğru silkele ki üzerine tâze hurmalar dökülsün!”[760]
26. (Ve yine ona denildi ki:) “Artık ye, iç ve gözün aydın olsun! Eğer insanlardan birini görecek olursan (onlara): ‘Doğrusu ben, Rahmân için (susma) oruc(u) adadım; bu yüzden bugün hiçbir insanla aslâ konuşmayacağım!’ de!”
27. Nihâyet (Meryem) onu (çocuğu) yüklenip kavmine getirdi. (Onlar) dediler ki: “Ey Meryem! Gerçekten görülmemiş (kötü) bir iş yapmışsın!”
28. “Ey Hârûn’un kız kardeşi! Baban kötü bir adam değildi, annen de iffetsiz değildi!”
29. Bunun üzerine (Meryem konuşmayarak) ona (çocuğa) işâret etti. (Onlar:) “Beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?” dediler.
30. (Îsâ, henüz doğmuş bir bebek iken) şöyle dedi: “Şübhesiz ki ben, Allah’ın kuluyum; (O) bana Kitâb’ı verdi ve beni peygamber yaptı!”

---

[757] “ فَأَرْسَلْنَآ إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا [Ona rûhumuzu (Cebrâîl’i) gönderdik de kendisine düzgün bir insan sûretinde göründü] misillü (gibi) bazı âyetler, rûhânîlerin temessülüne (görünmesine) işâret etmekle berâber, celb-i ervâha (ruhların çağrılmasına) dahi işâret ediyorlar.” (Zülfikār, 25. Söz, 83)

[758] Îsâ (AS)’ın babasız dünyaya gelmesi hakkında bakınız; (Âl-i İmrân Suresi 47’nci ayetinin haşiyesi; Âl-i İmrân Suresi 177’nci ayetinin haşiyesi)

[759] “Birinci düsturunuz: Amelinizde rızâ-yı İlâhî olmalı. Eğer O râzı olsa, bütün dünya küsse ehemmiyeti yok. Eğer O kabûl etse, bütün halk reddetse te’sîri yok. O râzı olduktan ve kabûl ettikten sonra, isterse ve hikmeti iktizâ ederse, sizler istemek talebinde olmadığınız hâlde, halklara da kabûl ettirir, onları da râzı eder. Onun için bu hizmette doğrudan doğruya yalnız Cenâb-ı Hakk’ın rızâsını esas maksad yapmak gerektir.” (Lem‘alar, 21.Lem‘a, 167)

[760] Hz. Meryem’e kuru hurma ağacından, İlâhî bir mu‘cize olarak tâze meyveler ihsân edilmesi, Hz. Îsâ (AS)’ın da hârika olarak dünyaya gelişine bir remizdir ve böyle bir iltifatla onu tesellî etmektir. (Râzî, c. 11/21, 207)

31. “Hem nerede olsam beni mübârek kıldı[761]; hayat sâhibi olduğum müddetçe de bana namazı ve zekâtı emretti.”
32. “Ve (beni) anneme iyilik eden bir kimse kıldı. Hem beni zorba ve âsî bir kimse yapmadı.”
33. “Doğduğum gün, öleceğim gün ve hayat sâhibi olarak (kabirden) kaldırılacağım gün (Allah’ın) selâm(ı) benim üzerimedir!”
34. (Ey Resûlüm!) (Ehl-i kitâbın,) hakkında şübhe edegeldikleri Meryemoğlu Îsâ, gerçek söz olarak işte budur!
35. Allah’ın bir çocuk edinmesi olur şey değildir! (Hâşâ!) O, bundan münezzehtir![762] (O ki) bir işi yapmak istediğinde, bunun üzerine ona sâdece: “Ol!” der; (o da) hemen oluverir.
36. (Îsâ onlara şöyle dedi:) “Muhakkak ki Allah, benim de Rabbim, sizin deRabbinizdir; öyle ise O’na ibâdet edin! İşte dosdoğru yol budur!”
37. Sonra (yahudi ve hristiyan) topluluklar kendi aralarında ihtilâfa düştü. Artık büyük gün(ün dehşeti) görüldüğü vakit o inkâr edenlerin vay hâline!
38. (Onlar) bize gelecekleri gün neler işitecekler, neler görecekler! Fakat zâlimler bugün (başlarına gelecek olanı düşünmeyerek) apaçık bir dalâlet içindedirler.
39. (Ey Resûlüm!) Onları pişmanlık günü ile korkut! O zaman (onlar için) iş bitirilmiştir! Hâlbuki onlar (dünyada bundan) gaflet içindedirler ve onlar (bu güne) îmân etmezler.
40. Şübhesiz ki, yeryüzüne ve üzerinde bulunan kimselere ancak biz vâris oluruz ve (onlar) ancak bize döndürülürler.
41. Kitab’da (Kur’ân’da) İbrâhîm’i de an! Çünki o, çok doğru bir kimse, bir peygamber idi.
42. Hani babasına şöyle demişti: “Ey babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir fayda vermeyen şeylere niçin tapıyorsun?”[763]
43. “Ey babacığım! Muhakkak ki ben (bir peygamberim), ilimden sana gelmeyen (bir hakîkat) gerçekten bana gelmiştir! Öyle ise bana tâbi‘ ol ki seni doğru bir yola eriştireyim!”
44. “Ey babacığım, şeytana tapma! Çünki şeytan, Rahmân’a âsî olmuştur.”
45. “Ey babacığım! Doğrusu ben, sana Rahmândan bir azab dokunup da şeytana bir dost olmandan korkuyorum!”
46. (Babası:) “Ey İbrâhîm! Sen benim ilâhlarımdan yüz çevirici misin? Yemîn olsunki eğer bundan vazgeçmezsen, seni muhakkak taşla öldürürüm; haydi, uzun bir süre benden ayrıl, git!” dedi.
47. (İbrâhîm) şöyle dedi: “Selâm sana! Senin için Rabbimden mağfiret dileyeceğim. Çünki O, bana karşı çok lütufkârdır.”

---

[761] Bir rivâyette denilmiştir ki: Hz. Meryem, oğlu Îsâ (AS)’ı kâtiblere yazı öğrenmesi için dövmemeleri şartıyla teslîm etti. Derken hocası ona: “Yaz!” dedi. “Neyi yazayım?” deyince de: “Ebced yaz!” dedi. Bunun üzerine Hz. Îsâ (AS) başını kaldırarak: “Ebced’in ne demek olduğunu bilir misiniz?” dedi. Hocası kızarak dövmek üzere çubuğuna uzanınca: “Beni dövme! Bilmiyorsan bana sor, öğreteyim. Elif, Âlâüllah (Allah’ın ni‘metleri); Be, Bahâüllah (Allah’ın kadr u kıymeti); Cim, Cemâlüllah; Dal da Edâüllah (Allah’ın hakkını yerine getirmek)dir.” dedi. (Râzî, c. 11/21, 215)

[762] “Cenâb-ı Hakk mevcûdâta (varlıklara) karşı tevlîd ve tevellüdü (doğurma ve doğmayı) işmâm edecek (hissettirecek) bütün râbıtalardan (bağlardan) münezzehtir. Şerîk ve muînden (ortak ve yardımcıdan) ve hemcinsten müberrâdır (berîdir). Belki mevcûdâta karşı nisbeti, Hallâkıyettir (yaratıcılıktır). اَمْرِكُنْ فَيَكُونَ(Sâdece ‘Ol!’ demesiyle îcâdeden bir emir) ile, irâde-i ezeliyesi ile, ihtiyârı ile îcâd eder.” (Zülfikār, 25. Söz, 41)

[763] “Evet, bana öyle bir Hâlık (yaratıcı) ve Rab lâzım ki, en küçük hâtırât-ı kalbimi (kalbimden geçenleri) ve en hafî niyâzımı (gizli duâmı) bilecek ve en gizli ihtiyâc-ı rûhumu yerine getirdiği gibi, bana saâdet-i ebediyeyi vermek için koca dünyayı âhirete tebdîl edecek (çevirecek) ve bu dünyayı kaldırıp âhireti yerine kuracak, hem sineği halk ettiği (yarattığı) gibi semâvâtı da îcâd (yoktan var) edecek, hem güneşi semânın yüzüne bir göz olarak çaktığı gibi, bir zerreyi de gözbebeğimde yerleştirecek bir kudrete mâlik olsun.

Yoksa sineği halk edemeyen, hâtırât-ı kalbime müdâhale edemez, niyâz-ı rûhumu işitemez! Semâvâtı halk etmeyen, saâdet-i ebediyeyi bana veremez! Öyle ise benim Rabbim O’dur ki, hem hâtırât-ı kalbimi ıslâh eder, hem cevv-i havayı (gökyüzünü) bulutlarla bir saatte doldurup boşalttığı gibi, dünyayı âhirete tebdîl edip, Cenneti îcâd eder, kapısını bana açar, ‘Haydi gir içeri!’ der.” (Lem‘alar, 26. Lem‘a, 254)

48. “Sizden de, Allah’dan başka (kendisine) yalvarıp durduklarınızdan da ayrılıp gidiyor ve (ben) Rabbime duâ ediyorum. Umulur ki (sizin mahrum olduğunuz gibi) Rabbime duâ etmekle mahrûm olmam.”
49. Nihâyet (İbrâhîm) onlardan ve Allah’dan başka tapmakta olduklarından ayrılıp gidince, ona İshâk’ı ve (torun olarak da) Ya‘kūb’u ihsân ettik. Her birini de peygamber yaptık.
50. Ve onlara rahmetimizden ihsanda bulunduk ve kendilerine (nice dillerde) doğru, yüksek bir lisan (güzel bir medihle anılmayı) nasîb ettik.[764]
51. (Ey Habîbim!) Kitab’da Mûsâ’yı da an![765] Çünki o, ihlâsa erdirilmiş bir kimse idi ve bir resûl, bir nebî idi.
52. Ona Tûr’un sağ tarafından seslendik ve (o sessizce Rabbine) yalvaran bir kimse olduğu hâlde onu (kendimize) yaklaştırdık.
53. Ve ona rahmetimizden, kardeşi Hârûn’u, bir peygamber (ve bir yardımcı) olarak ihsân ettik.
54. (Habîbim, yâ Muhammed!) Kitab’da İsmâîl’i de an! Çünki o, sözünde duran bir kimse idi ve bir resûl, bir nebî idi.
55. Ehline (ve ümmetine) namazı ve zekâtı emrederdi; hem Rabbisinin katında rızâya mazhar olmuş bir kimse idi.
56. (Ey Resûlüm!) Kitab’da İdrîs’i de an! Çünki o, çok doğru bir kimse, bir peygamber idi.
57. Ve (biz) onu yüce bir makāma yükselttik.[766]
58. İşte onlar, (kıssalarını sana anlattığımız kimseler) Âdem’in zürriyetinden, Nûh ile berâber (gemide) taşıdığımız kimselerden, İbrâhîm ve İsrâîl’in (Ya‘kūb’un) zürriyetinden hidâyete erdirdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerden Allah’ın kendilerine ni‘met verdiği peygamberlerdir. Onlara Rahmân’ın âyetleri okunduğu zaman, ağlayarak ve secde ediciler olarak yere kapanırlardı![767]
59. Sonra onların ardından yerlerine öyle bir nesil geldi ki namazı zâyi‘ (terk) ettiler ve şehvetler(in)e uydular; (onlar) artık ileride (Cehennemdeki) Gayyâ Vâdisini boylayacaklardır.
60. Ancak tevbe edip îmân ederek sâlih amel işleyenler müstesnâ; işte onlar hiçbir zulme uğratılmadan Cennete gireceklerdir.[768]

---

[764] Asr-ı Saâdetten bu yana beş vakit namazda getirilen salavâtlarda Hz. İbrâhîm (AS)’ın da zikri, bu medhe, açık bir mazhariyettir. (Nesefî, c. 3, 61)

[765] “Asâ-yı Mûsâ (AS) (Mûsâ (as)’ın asâsı) gibi çok hikmetleri ve fâideleri bulunan kıssa-i Mûsâ’nın (AS) ve sâir enbiyânın (diğer peygamberlerin) kıssalarını çok tekrârında, risâlet-i Ahmediyenin (ASM) hakkāniyetine (hak peygamber olduğuna) bütün enbiyânın nübüvvetlerini (peygamberliklerini) bir hüccet (delil) gösterip onların umûmunu inkâr edemeyen, bu zâtın (ASM) risâletini hakîkat noktasında inkâr edemez hikmetiyle ve herkes her vakit bütün Kur’ân’ı okumaya muktedir ve muvaffak olamadığından, her bir uzun ve mutavassıt (orta uzunluktaki) sûreyi birer küçük Kur’ân hükmüne getirmek için ehemmiyetli erkân-ı îmâniye (îmânın şartları) gibi o kıssaları (hikâyeleri) tekrâr etmesi, değil israf; belki mu‘cizâne bir belâğattır (mu‘cize derecesinde isâbetli bir ifâdedir) ve hâdise-i Muhammediye (ASM) bütün benî-Âdemin (Âdemoğullarının) en büyük hâdisesi ve kâinâtın en azametli (en büyük) mes’elesi olduğunu ders vermektir.” (Şuâ‘lar, 11. Şuâ‘, 240)

[766] “Tabaka-i hayat beştir. (…) Üçüncü tabaka-i hayat (hayat tabakası): Hazret-i İdrîs ve Îsâ Aleyhimesselâm’ın tabaka-i hayatlarıdır ki, beşeriyet levâzımâtından tecerrüd ile (insan olmaktan gelen ihtiyaçlarından sıyrılarak), melek hayâtı gibi bir hayâta girerek, nûrânî bir letâfet (hafiflik) kesb eder (kazanır). Âdetâ beden-i misâlî letâfetinde (nûrânî bir beden hafifliğinde) ve cesed-i necmî nûrâniyetinde olan cism-i dünyevîleriyle (yıldızlar gibi nûrlanmış olan dünyadaki bedenleriyle) semâvâtta bulunurlar.” (Mektûbât, 1. Mektûb, 2)

[767] Bu âyet-i kerîme Kur’ân-ı Kerîm’deki on dört secde âyetinin beşincisidir. Tilâvet secdesinin ta‘rîfi için, bakınız; (Araf Suresi 206. ayetinin haşiyesi)

[768] “Hakîkî adâlet ister ki: Şu küçücük insan, şu küçüklüğü nisbetinde değil, belki cinâyetinin büyüklüğü, mâhiyetinin (ne olduğunun) ehemmiyeti ve vazîfesinin azameti (büyüklüğü) nisbetinde mükâfât ve mücâzât (cezâ) görsün. Mâdem şu fânî, geçici dünya, ebed için halk olunan (yaratılan) insan husûsunda öyle bir adâlet ve hikmete mazhariyetten çok uzaktır. Elbette Âdil olan o Zât-ı Celîl-i zü’l-Cemâl’in (güzellik sâhibi ve nihâyetsiz yüce olan Allah’ın) ve Hakîm (nihâyetsiz hikmet sâhibi) olan o Zât-ı Cemîl-i zü’l-Celâl’in (azamet ve kahır sâhibi ve nihâyetsiz güzel olan Allah’ın) dâimî bir Cehennemi ve ebedî bir Cenneti bulunacaktır.” (Zülfikār, 10. Söz, 20)

61. (Öyle) Adn Cennetleri ki, Rahmân (olan Allah, onu) kullarına gıyâben va'd etmiştir. Şübhesiz ki O, va'di yerine gelecek olandır.
62. Ve (onlar) orada boş bir söz işitmezler; ancak selâm (işitirler)! Ve orada sabah-akşam kendilerine âid rızıkları vardır.
63. Kullarımızdan takvâ sâhibi olanları vâris kılacağımız Cennet, işte budur![769]
64. (Cebrâîl dedi ki:) "(Vahyin te'hîrinden dolayı üzülme, çünki biz) ancak Rabbinin emri ile ineriz.[770] Önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında ne varsa, O'na âiddir. Ve Rabbin (seni aslâ) unutucu değildir."
65. (O,) göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir; öyle ise O'na ibâdet et ve O'na ibâdet etmekte sabırlı ol![771] Hiç O'nun adıyla isimlendirilmiş (başka) birini biliyor musun?
66. Bir de insan: "(Ben) öldüğüm zaman, gerçekten ileride hayat sâhibi olarak (kabirden) çıkarılacak mıyım?" der.
67. İnsan hiç ibret almaz mı ki, daha önce (kendisi henüz) hiçbir şey değilken, onu şübhesiz ki biz yaratmışız![772]
68. Artık Rabbine yemîn olsun ki, onları (o kâfirleri) ve şeytanları elbette (mahşerde) toplayacağız; sonra onları diz üstü çökmüş olarak muhakkak Cehennemin etrâfında hazır bulunduracağız!
69. Sonra her tâifeden Rahmân'a en çok isyân eden hangileri ise, şübhesiz çekip çıkaracağız (ve önce onları Cehenneme atacağız)!
70. Sonra elbette biz, ona (Cehenneme) girmeye daha lâyık olan kimseleri en iyi bileniz.
71. Hem sizden oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur. (Bu,) Rabbinin kendi üzerine aldığı kesinleşmiş bir hükümdür.[773]

---

[769] Cennetin bazı ahvâli için bakınız; (Sözler, 28. Söz, 169-175)

[770] "Melekler bu âlemleri izn-i İlâhi ile görebilirler ve girerler ve Hazret-i Cebrâil gibi, insanlar ile görüşen umum melâike-i mukarrabîn mezkûr âlemlerin vücudlarını ve onlar, onlarda gezdiklerini müttefikân haber veriyorlar. Görmediğimiz Amerika kıt'asının vücudunu, ondan gelenlerin ihbârıyla bedîhî bildiğimiz gibi; yüz tevâtür kuvvetinde bulunan melâike ihbâratıyla âlem-i bekânın ve dar âhiretin ve cennet ve cehennemin vücutlarına o kat'iyette îmân etmek gerektir ve öyle de îmân ederiz." (Şuâ'lar, 9.Şuâ', 190)

[771] "Sabır üçtür. Biri: Ma'siyetten (günahlardan) nefsini çekip sabretmektir. Şu sabır takvâdır, إِنَّ اللهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ [Muhakkak ki Allah, takvâ sâhibleriyle berâberdir] sırrına mazhar eder. İkincisi: Musîbetlere karşı sabırdır ki, tevekkül ve teslimdir (Allah'a güvenmek ve teslîm olmaktır). إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ[Muhakkak ki Allah, tevekkül edenleri sever] إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ[Muhakkak ki Allah, sabredenleri sever] şerefine mazhar ediyor. Ve sabırsızlık ise Allah'dan şikâyeti tazammun eder (ma'nâsını taşır). Ve ef'âlini (işlerini) tenkid ve rahmetini ittiham (suçlama) ve hikmetini beğenmemek çıkar. Evet musîbetin darbesine karşı şekvâ (şikâyet) sûretiyle elbette âciz ve zaîf insan ağlar; fakat şekvâ O'na olmalı, O'ndan olmamalı! (...) Üçüncü sabır: İbâdet üzerine sabırdır ki, şu sabır onu makâmı mahbûbiyete (Allah'ın sevdiği has kulların makāmına) kadar çıkarıyor. En büyük makām olan ubûdiyet-i kâmile (tam bir kulluk) cânibine sevk ediyor." (Mektûbât, 23. Mektûb, 106)

[772] Bakınız; (Hacc Suresi 5. ayetinin haşiyesi)

"Vücûd-ı insan, tavırdan tavıra geçtikçe acîb ve muntazam inkılâblar (değişiklikler) geçiriyor. Nutfeden (bir damla sudan) alakaya (ana rahmi duvarına tutunmuş, asılı bir hücre topluluğuna), alakadan mudğaya (dişle çiğnenmiş ete benzeyen bir cenîne), mudğadan azm ve lâhme (kemik ve ete), azm ve lâhmden halk-ı cedîde (yeni bir yaratılışa) yani insan sûretine inkılâbı, gāyet dakik (ince) düsturlara tâbi'dir. O tavırların her birisinin öyle kavânîn-i mahsûsa (husûsî kānûnları) ve öyle nizâmât-ı muayyene (belirli nizamları) ve öyle harekât-ı muttarideleri (düzgün hareketleri) vardır ki; cam gibi, altında bir kasıd, bir irâde, bir ihtiyâr, bir hikmetin cilvelerini gösterir. (...) Acabâ mümkün müdür ki: Bu derece nihâyetsiz bir kudret ve muhît (kuşatıcı) bir hikmet ile rubûbiyet (terbiye ve idâre) eden ve zerrâttan (zerrelerden) tâ seyyârâta (gezegenlere) kadar bütün mevcûdâtı kabza-i tasarrufunda (hükmü altında) tutmuş ve intizam ve mîzan (ölçü) dâiresinde döndüren Sâni'-i zü'l-Celâl (celâl sâhibi san'atkâr olan Allah), neş'e-i uhrâyı (tekrar dirilmeyi) yapmasın veya yapamasın! İşte çok âyât-ı Kur'âniye (Kur'ân âyetleri), şu hikmetli neş'e-i ûlâyı (ilk dirilmeyi) nazar-ı beşere vaz' ediyor (insana gösteriyor). Haşir ve kıyâmetteki neş'e-i uhrâyı ona temsîl ederek, istib'âdı (akıldan uzak görmeyi) izâle eder (giderir)." (Sözler, 29. Söz, 198-200)

[773] Bazı rivâyetlere göre insanların hepsi Cehenneme uğrayacak, fakat Cennetlikler azab görmeden çıkacaklardır. Hz. Câbir (ra)'ın bir rivâyetinde: "Cennetlikler evvelâ Cehenneme uğrayacaklar. Fakat Cehennem onlara serinlik ve esenlik yeri olacaktır. Hatta insanlar onun serinliğinden ürperip feryâd edeceklerdir. Cenâb-ı Hakk o gün

72. Sonra (şirk ve küfürden) sakınanları kurtarırız (Cennete koyarız) ve zâlimleri diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız.
73. İnkâr edenler ise, kendilerine âyetlerimiz (dünyada) açık açık okunduğu zaman, îmân edenlere: "O iki topluluktan (Mü'min ve kâfirlerden) hangisi makam cihetiyle daha hayırlı ve meclis i'tibârıyla daha güzeldir?" dedi(ler).
74. Hâlbuki onlardan önce nice nesilleri helâk etmişizdir ki, onlar eşyâca ve gösterişçe daha güzeldiler.
75. De ki: "Kim dalâlette ise, o takdirde Rahmân ona ne kadar mühlet verirse versin; nihâyet kendilerine va'd edileni, ya (dünyadaki) azâbı ya da kıyâmeti gördükleri zaman, artık kimin yer cihetiyle daha kötü ve tarafdarca daha zayıf olduğunu yakında bileceklerdir."
76. Allah ise, hidâyete erenleri hidâyet cihetiyle (daha da) artırır. Ve kalıcı olan sâlih ameller, Rabbinin katında sevabca da hayırlıdır, âkıbetce de hayırlıdır.
77. (Ey Resûlüm!) Âyetlerimizi inkâr eden ve: "Elbette bana mal ve evlâd verilecektir" diyen kimseyi gördün mü?
78. (O,) gayba mı muttali' oldu (onu bildi), yoksa Rahmân'ın katından bir söz mü aldı?
79. Hayır! (Biz) onun söylemekte olduğu şeyleri yazacağız ve kendisine olan azâbı (hiç bitmemek üzere artırarak) uzattıkça uzatacağız!
80. Ve o söylemekte olduğu şeylere (mal ve evlâda, biz) vâris olacağız ve (kendisi de) bize yalnız olarak gelecektir.
81. Hâlbuki (onlar,) kendileri için bir izzet (ve şefâat) vesîlesi olsun diye Allah'dan başka ilâhlar edindiler.[774]
82. Hayır! (O ilâhları,) onların tapmalarını yakında inkâr edecekler ve onlara düşman olacaklardır.
83. Görmedin mi, şübhesiz ki biz, şeytanları kâfirlerin üzerine gönderdik; onları (vesveseleriyle teşvîk ederek) sürekli tahrîk ediyorlar.
84. Öyle ise onlar hakkında acele etme! (Biz) onlar için (günlerini ve nefeslerini) birer birer sayıyoruz.
85. O gün, takvâ sâhiblerini (kendilerine ikramda bulunmak için) hey'et hâlinde Rahmân'ın huzûruna toplarız.
86. Günahkârları da susamış oldukları hâlde Cehenneme süreriz!
87. (O gün,) Rahmân'ın katında söz (izin) almış olanlardan başkası şefâat (hakkın)a sâhib olmayacaktır.
88. Ve "Rahmân çocuk edindi" dediler.
89. And olsun ki, (siz) pek çirkin bir şey (iddiâsı) ile geldiniz.
90. Bundan dolayı nerede ise (bir gazab-ı İlâhî olarak) gökler çatlayacak, yeryarılacak ve dağlar yıkılarak çökecektir!
91. Rahmân'a çocuk iddiâ ettiler diye!

---

Cehennemi mü'minlere, tıpkı İbrâhîm Aleyhisselâm'ın atıldığı ateşi ona serinletici ve emniyet verici kıldığı gibi yapacaktır. Cennet ehli, ne ile korkutulmuş olduklarını görecek ve Cennetteki lezzetlerine kuvvet verecek bir dehşetle Cehennemi temâşâ edeceklerdir." (Celâleyn Şerhi, c. 5, 40)

[774] "Ey bedbaht ehl-i dalâlet ve sefâhet! (Haktan sapmış ve günahlara dalmış olanlar!) (...) Güvendiğiniz ve bel bağladığınız ve âsâr-ı İlâhiyeyi (Allah-ü Teâlâ'nın eserlerini) ve ihsânât-ı Rabbâniyeyi (Rabbinizin ihsanlarını) onlara isnâd ettiğiniz (dayandırdığınız) hangi tabîatınız, hangi esbâbınız (sebebleriniz), hangi şerîkiniz (Allah'a ortak koştuğunuz şey), hangi keşfiyâtınız (fennî keşifleriniz), hangi milletiniz, hangi bâtıl ma'bûdunuz (ilâhınız), sizi sizce i'dâm-ı ebedî (sonsuz yokluk) olan mevtin (ölümün) zulümâtından (karanlığından) kurtarıp, kabir hudûdundan, berzah (kabir âleminin) hudûdundan, mahşer (haşir meydanı) hudûdundan, Sırat köprüsünden hakîmâne geçirebilir, saâdet-i ebediyeye mazhar edebilir (kavuşturabilir)? Hâlbuki kabir kapısını kapamadığınız için, siz kat'î olarak bu yolun yolcususunuz. Böyle bir yolcu, öyle birisine dayanır ki, bütün bu dâire-i azîme (bu büyük dâire) ve bu geniş hududlar, O'nun taht-ı emrinde ve tasarrufundadır (emir ve idâresi altındadır)." (Sözler, 32. Söz, 297)

92. Hâlbuki çocuk edinmek Rahmân'ın şânına lâyık değildir.[775]
93. Göklerde ve yerde bulunan hiçbir kimse yoktur ki, Rahmân'a kul olarak gelecek biri olmasın!
94. And olsun ki (O), onları (ilmiyle) kuşatmış, hem onları (ve yaptıklarını) birer birer saymıştır.
95. Ve onların hepsi kıyâmet günü O'(nun huzûru)na tek başına gelecek olan kimselerdir.
96. Doğrusu îmân edip sâlih ameller işleyenler var ya, Rahmân (olan Allah) onlar için, (kalblerde) bir sevgi kılacaktır.
97. (Habîbim, yâ Muhammed!) İşte onu (o Kur'ân'ı) ancak, onunla takvâ sâhiblerini müjdeleyesin ve inâd eden bir kavmi korkutasın diye senin lisânınla (Arabca olarak indirerek) kolaylaştırdık.
98. (Biz) onlardan önce de nice nesilleri helâk ettik. Şimdi kendilerinden hiçbir kimseyi hissediyor veya onların hafif bir sesini (olsun) işitiyor musun?

## TÂ-HÂ Sûresi

1. Tâ, Hâ.[776]
2. (Ey Resûlüm!) Sana Kur'ân'ı, sıkıntı çekesin diye indirmedik.
3. Ancak (Allah'dan) korkanlara bir nasîhat olarak (indirdik).
4. (O Kur'ân,) yeryüzünü ve pek yüksek gökleri yaratan (Allah) tarafından peyderpey indirilmedir.
5. O Rahmân (ki), arşa hükmetmiştir.[777]
6. Göklerde bulunanlar, yerde olanlar ve ikisi arasındakiler ve toprağın altında olanlar O'nundur.
7. (Duâda) sesi yükseltsen de (yükseltmesen de O'nun için birdir, işitir!); çünki şübhesiz O, gizliyi de, daha gizli olanı da bilir.

---

[775] "Cenâb-ı Hakk mevcûdâta (varlıklara) karşı tevlîd ve tevellüdü (doğurma ve doğmayı) işmâm edecek (hissettirecek) bütün râbıtalardan (bağlardan) münezzehtir. Şerîk ve muînden (ortak ve yardımcıdan) ve hemcinsten müberrâdır (berîdir). Belki mevcûdâta karşı nisbeti, Hallâkıyettir (yaratıcılıktır). اَمْرِكُنْ فَيَكُونَ(Sâdece 'Ol!' demesiyle îcâdeden bir emir) ile, irâde-i ezeliyesi ile, ihtiyârı ile îcâd eder." (Zülfikār, 25. Söz, 41)

[776] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)

" :الٓمٓÜç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ اَلْاَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 29)

[777] "Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân, çok hakāik-ı gamîzayı (derin hakîkatleri) nazar-ı umûmîyi okşayacak, hiss-i âmmeyi (umûmun bakış açısını ve hissini) rencîde (rahatsız) etmeyecek, fikr-i avâmı (umûm halkın fikrini) ta'cîz edip yormayacak bir sûrette basîtâne ve zâhirâne söylüyor, ders veriyor. Nasıl bir çocukla konuşulsa, çocukça ta'bîrat isti'mâl edilir (kullanılır). Öyle de: تَنَزُّلَاتُ اِلٰهِيَّةٌ اِلَي عُقُولُ الْبَشَر[İnsanların akıllarına olan İlâhî tenezzüller] denilen mütekellim (konuşan) üslûbunda muhâtabın derecesine sözüyle nüzûl edip (seviyesine inip) öyle konuşan esâlîb-i Kur'âniye (Kur'ân'ın uslûbları), en mütebahhir hükemânın fikirleriyle yetişemediği hakāik-ı gamîza-i İlâhiye ve esrâr-ı Rabbâniyeyi müteşâbihât (benzetmeler) sûretinde bir kısım teşbîhât ve temsîlât ile en ümmî bir âmîye (en basit sıradan bir insana) ifhâm eder (anlatır). Meselâ: اَلرَّحْمَنُ عَلَي الْعَرْشِ اسْتَوٰي[O Rahmân (ki), arşa hükmetmiştir] bir temsîl ile rubûbiyet-i İlâhiyeyi saltanat misâlinde ve âlemin tedbîrinde mertebe-i rubûbiyetini (âlemin idâresinde onlara Rab olma mertebesini), bir Sultânın taht-ı saltanatında durup icrâ-yı hükûmet ettiği (hüküm sürdüğü) gibi bir misâldegösteriyor." (Zülfikār, 25. Söz, 22-23)
Ayrıca bakınız; (İşârâtü'l-İ'câz, 168)

8. (O) Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur! En güzel isimler O'nundur![778]
9. (Ey Habîbim!) Sana Mûsâ'nın haberi de geldi mi?
10. Hani bir ateş görmüştü de âilesine: "(Siz burada) durun; doğrusu ben bir ateş gördüm; belki ondan size bir kor getiririm; ya da ateşin yanında yol gösteren bir kimse bulurum" demişti.
11. Nihâyet ona gelince kendisine: "Ey Mûsâ!" diye seslenildi.
12. "Muhakkak ki ben, senin Rabbinim; haydi pabuçlarını çıkar! Çünki sen, mukaddes vâdi Tuvâdasın!"
13. "(Ey Mûsâ!) Ben seni (peygamberliğe) seçtim; şimdi (sana) vahyedileni dinle!"
14. "Şübhe yok ki ben, (evet) ancak ben Allah'ım; benden başka ilâh yoktur; öyle ise bana kulluk et ve beni anmak için namaz kıl!"
15. "Kıyâmet günü, mutlakā gelicidir. Neredeyse onu gizleyeceğim (de hiç haber vermeyeceğim);[779] tâ ki herkes yapmakta olduğu ile karşılık bulsun!"
16. "Öyle ise ona inanmayan ve nefsinin arzusuna uyan kimseler, sakın seni ondan (ona inanmaktan) alıkoymasın; yoksa helâk olursun!"
17. "Şu sağ elindeki de nedir ey Mûsâ?"
18. (Mûsâ:) "O benim asâmdır. Ona dayanırım, onunla davarlarıma yaprak silkelerim, benim için onda daha başka ihtiyaçlar da vardır" dedi.
19. (Allah:) "Onu (yere) bırak, ey Mûsâ!" buyurdu.
20. Bunun üzerine (Mûsâ) onu (yere) bıraktı; bir de ne görsün, o bir yılan (olmuş), hızla hareket ediyor!
21. (Allah) buyurdu ki: "Onu al ve (bizim huzûrumuzda hiçbir şeyden) korkma! (Biz) onu yine evvelki hâline döndüreceğiz."
22. "Ve elini yanına (koltuğunun altına) sok! Başka bir mu'cize olmak üzere, kusursuz bembeyaz (parlayan ve nûr saçan bir el) olarak çıksın!"
23. "Tâ ki sana en büyük mu'cizelerimizden bazılarını gösterelim!"
24. "Fir'avun'a git; şübhesiz o iyice azdı."
25. (Mûsâ) dedi ki: "Rabbim! Benim göğsüme genişlik ver!"
26. "Ve işimi bana kolaylaştır!"
27,28. "Dilimden de düğümü çöz ki sözümü iyice anlasınlar!"
29,30. "Ve âilemden kardeşim Hârûn'u bana yardımcı kıl!"
31,32,33,34. "Onunla gücümü takviye et ve onu vazîfeme ortak yap ki, seni çok tesbîh edelim ve seni çok zikredelim!"
35. "Muhakkak ki sen, bizi hakkıyla görensin."
36. (Allah) şöyle buyurdu: "İstediğin sana verilmiştir, ey Mûsâ!"
37. "Ve and olsun ki, sana başka bir def'a daha lütufta bulunmuştuk."
38. "O zaman annene ilhâm edilecek olanı ilhâm etmiştik."

---

[778] Bakınız; (Sözler, 24. Söz, 121; Mektûbât, 33. Mektûb, 322)

[779] "Ecel ve mevt (ölüm) gibi umûr-ı gaybiye (bize gizli olan işler) çok hikmet ve maslahat (faydaları) cihetiyle gizli kaldığı misillü (gibi), dünyanın sekerâtı (ölüm hâli) ve mevti ve nev'-i beşerin (insanlığın) ve cins-i hayvanâtın eceli ve vefâtı olan kıyâmet dahi çok maslahatlar için gizlenilmiş. Evet, eğer ecel vakti muayyen (belirli) olsa idi, yarı ömür gaflet-i mutlaka (tam bir gaflet) içinde ve yarıdan sonra darağacına asılmak için her gün bir ayak daha onun tarafına atılmakla dehşet-i mutlaka (tam bir dehşet) içinde, havf ve recânın (korku ve ümîdin) muvâzene-i maslahatkârânesi ve hakîmânesi (faydalı ve hikmetli dengesi) bozulacağı gibi; aynen öyle de, dünyanın eceli ve sekerâtı olan kıyâmet vakti muayyen olsa idi, kurûn-ı ûlâ ve vustâ (ilk ve orta çağlar) fikr-i âhiretten pek az müteessir olacaktı. Kurûn-ı uhrâ (son çağlar), dehşet-i mutlaka içinde bulunacaktı. O vakit ne hayât-ı dünyeviyenin lezzeti ve kıymeti kalırdı ve ne de havf ve recâ içinde ihtiyâr ile (isteyerek) itâatkârâne olan ubûdiyetin (kulluğun) ehemmiyeti ve hikmeti bulunurdu." (Şuâ'lar, 5. Şuâ', 73)

39. “ ‘Onu sandığa koy, sonra kendisini denize (Nîl’e) bırak! Böylece deniz onu sâhile çıkarsın; bana da düşman, ona da düşman olan biri onu alsın!’ diye (ilhâm etmiştik). (Hem sevilesin) ve müşâhedem altında yetiştirilesin diye sana tarafımdan bir sevimlilik de verdim.”
40. “Hani kız kardeşin (Fir‘avun’un sarayına) gidip: ‘Ona bakacak bir kimse için size rehberlik edeyim mi?’ diyordu. Böylece seni annene iâde ettik ki, gözü aydın olsun, üzülmesin! Ve (sen, kazâen) bir adam öldürmüştün de seni üzüntüden kurtarmış ve seni birçok belâlarla imtihân etmiştik. Nihâyet Medyen halkı arasında yıllarca kaldın; sonra (peygamberlik vazîfesi için ta‘yîn edilen o vakitte) bir kader üzere (bu makāma) geldin, ey Mûsâ!”
41. “Ve seni kendim için (peygamber olarak) seçtim!”
42. “Sen, kardeşinle berâber, mu‘cizelerimle git; ve beni anmakta gevşek davranmayın!”
43. “Fir‘avun’a gidin; şübhesiz o (ilâhlık iddiâsıyla) iyice azdı.”
44. “Buna rağmen ona yumuşak söz söyleyin; belki ibret alır ya da (Allah’dan) korkar.”
45. (Mûsâ ve kardeşi:) “Rabbimiz! Doğrusu biz (onun) bize karşı aşırı davranmasından; ya da azmasından korkuyoruz” dediler.
46. (Allah) buyurdu ki: “Korkmayın! Çünki ben, sizinle berâberim, işitirim ve görürüm.”
47. “Böylece ona gidin de şöyle söyleyin: ‘Şübhe yok ki biz, Rabbinin iki elçisiyiz; artık İsrâiloğullarını bizimle berâber gönder, onlara eziyet etme! (Biz) gerçekten Rabbinden bir mu‘cize ile sana geldik. Selâm ise, hidâyete tâbi‘ olanlaradır.’ ”
48. “Doğrusu biz (öyle kimseleriz ki), gerçekten bize: ‘Şübhesiz azab,(peygamberleri) yalanlayanlar ve (haktan) yüz çevirenler üzerinedir’ diye vahyolundu.”
49. (Fir‘avun:) “Peki ikinizin Rabbi kimdir, ey Mûsâ?” dedi.
50. (O da:) “Bizim Rabbimiz, her şeye yaratılışını (husûsiyetleriyle) veren, sonra da (onu muhtaç olduğu şeylerin yoluna) sevk edendir” dedi.[780]
51. (Fir‘avun:) “Öyle ise (putlara tapan) önceki nesillerin hâli ne olacak?” dedi.
52. (Mûsâ:) “Onların ilmi Rabbimin katında bir kitabda (Levh-i Mahfûz’da)dır. Rabbim ne şaşırır, ne de unutur!” dedi.
53. O ki, yeri sizin için bir beşik yaptı, onda sizin için yollar açtı ve gökten bir su indirdi. Böylece onunla çeşitli bitkilerden çiftler çıkardık.
54. Yiyin ve hayvanlarınızı otlatın! Şübhesiz ki bunda (istikāmetli) akıl sâhibleri için nice deliller vardır.
55. Sizi ondan (o topraktan) yarattık; yine sizi oraya iâde edeceğiz ve sizi (haşirde) diğer bir def‘a daha ondan çıkaracağız.[781]
56. Celâlim hakkı için, (biz) ona (Fir‘avun’a, gösterilecek) mu‘cizelerimizin hepsini gösterdik; fakat (o) yalanladı ve (hakkı kabûl etmemekte) diretti.
57. Şöyle dedi: “(Sen) sihrinle bizi yurdumuzdan çıkarmak için mi bize geldin, ey Mûsâ!”
58. “Öyle ise, (biz de) mutlakā sana onun benzeri bir sihir getireceğiz; şimdi (sen,) bizimle kendi aranda bir buluşma zamânı (ve yeri) ta‘yîn et ki, ne bizim, ne de senin ona muhâlefet etmeyeceğimiz, (herkesin gelebileceği) uygun bir yer olsun!”

---

[780] “ ‘Her şeyi halk (etmiş, yaratmış) ve hidâyet etmiştir’ ma‘nâsında bulunan اَعْطٰي كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰي âyet-i celîlesi hükmünce, zâhirî ve bâtınî (dış ve iç) duygular, âfâkî ve hâricî (dış âlemdeki) deliller, enfüsî ve dâhilî bürhanlar (insanın iç dünyasındaki deliller), peygamberlerin irsâliyle (gönderilmesiyle), kitabların inzâli (indirilmesi) gibi vâsıtalari‘tibâriyle de hidâyetin ma‘nâsı taaddüd eder (çoğalır).” (İşârâtü’l-İ‘câz, 19)

[781] “(Kur’ân) kıyâmet gününü isbât için der: ‘Size zemîni (yeryüzünü) güzel serilmiş bir beşik, dağları hânenize ve hayâtınıza defîneli direk, hazîneli kazık, sizi birbirini sever, ünsiyet (dostluk) eder çift, geceyi hâb-ı râhatınıza (rahat uyumanız için) örtü, gündüzü meydân-ı maîşet (çalışma meydanı), güneşi ışık verici, ısındırıcı bir lâmba, bulutları âb-ı hayat (hayat suyu) çeşmesi gibi ondan suyu akıttım. Basit bir sudan bütün erzâkınızı taşıyan bütün çiçekli, meyveli muhtelif eşyâyı (çeşit çeşit şeyleri) kolay ve az bir zamanda îcâd ederiz (yaratırız). Öyle ise, yevm-i fasl (hak ile bâtılın ayrıldığı gün) olan kıyâmet sizi bekliyor. O günü getirmekbize ağır gelemez.” (Zülfikār, 25. Söz, 10)

59. (Mûsâ:) “Size va‘d edilen vakit (ve yer), bayram günü (toplanma yeri) ve insanların toplanacağı kuşluk zamanıdır” dedi.
60. Bunun üzerine Fir‘avun dönüp gitti; hemen (bütün) hîlesini (sihirbazlarını) topladı; sonra (ta‘yîn edilen yere) geldi.
61. Mûsâ onlara (o sihirbazlara): “Yazıklar olsun size! Allah’a yalan yere iftirâ etmeyin; sonra (O), bir azâb ile kökünüzü keser. (Allah hakkında) iftirâ eden, elbette hüsrâna uğramıştır” dedi.
62. Buna rağmen (sihirbazlar Mûsâ hakkında yapacakları) işlerini aralarında tartıştılar ve fısıldamalarını gizli tuttular.
63. (Sonunda kendi aralarında şöyle) dediler: “Doğrusu bunlar (Mûsâ ile Hârun), gerçekten iki sihirbazdır; sihirleriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak ve en üstün olan yolunuzu (dînînizi) ortadan kaldırmak istiyorlar.”
64. “Onun için (bütün) hîlelerinizi (sihirlerinizi) toplayın; sonra sıra sıra gelin! Bugün üstün gelen muhakkak kurtuluşa ermiştir!”
65. (Sihirbazlar:) “Ey Mûsâ! (Sen önce hünerini ortaya) atacak mısın, yoksa önce atan biz mi olalım?” dediler.
66. (Mûsâ:) “Hayır, siz atın!” dedi. (Onlar hünerlerini ortaya atınca, Mûsâ) bir de baktı ki, yaptıkları sihirden dolayı kendisine, onların ipleri ve sopaları gerçekten sür‘atle gidiyor gibi görünüyor!
67. Bu yüzden Mûsâ, (halkın bu sihirlere kanabileceği endişesiyle) içinde bir çeşit korku duydu.
68. (Biz kendisine:) “Korkma! Hiç şübhesiz üstün (gelecek) olan ancak sensin!” dedik.
69. “Sağ elindekini (yere) bırak da (onların özenerek) yaptıkları şeyleri yutsun! Yaptıkları sâdece bir sihirbaz hîlesidir. Hâlbuki (böyle göz boyayan) sihirbaz, her nereye varsa kurtuluşa ermez (maksadına sihirle ulaşamaz).”[782]
70. (Mûsâ’nın asâsı bir ejderha olup, bütün ip ve değnekleri yutunca) sihirbazlar hemen secde eden kimseler olarak, yere kapandılar: “(Biz) Hârûn’un ve Mûsâ’nın Rabbine îmân ettik!” dediler.
71. (Fir‘avun:) “(Ben) size izin vermeden ona îmân ettiniz, öyle mi? Şübhesiz ki o, size sihri öğreten büyüğünüzdür. Öyle ise (ben de), mutlakā ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizi şübhesiz hurma dallarına asacağım! Böylece hangimizin azâbı daha şiddetli ve daha devamlıymış, kat‘iyen bileceksiniz!” dedi.
72. (O sihirbazlar ise) dediler ki: “Seni, bize gelen apaçık mu‘cizelere ve bizi yaratana aslâ tercîh etmeyiz; artık ne hüküm vereceksen ver! (Sen) ancak bu dünya hayâtında hükmedersin!”
73. “Şübhesiz biz, Rabbimize îmân ettik ki, günahlarımızı ve bizi kendisine zorladığın bu sihirden bizi bağışlasın! Allah(’ın mükâfâtı) hayırlı ve (azâbı) daha devamlıdır!” (dediler).
74. Şu muhakkak ki, kim Rabbine günahkâr (kâfir) olarak gelirse, artık şübhesiz ona Cehennem vardır. Orada ne ölür, ne de yaşar!
75. Kim de O’na gerçekten sâlih ameller işlemiş bir mü’min olarak gelirse, işte onlara da en üstün dereceler vardır.[783]
76. (Onlar için) altlarından nehirler akan, içinde ebedî olarak kalıcı oldukları Adn Cennetleri vardır. İşte (günahlardan) temizlenenlerin mükâfâtı budur!

---

[782] “Zamân-ı Mûsâ Aleyhisselâm’da sihir ve zamân-ı Îsâ Aleyhisselâm’da tıb revacda idi. Mu‘cizelerinin mühimmi o cinsten geldi.” (Zülfikār, 25. Söz, 4)

[783] “(Ey insan!) Sen burada misâfirsin ve buradan da diğer bir yere gideceksin. Misâfir olan kimse, berâberce götüremeyeceği bir şeye kalbini bağlamaz. Bu menzilden (yerden) ayrıldığın gibi, bu şehirden de çıkacaksın. Ve kezâ bu fânî dünyadan da çıkacaksın. Öyle ise, azîz (şerefli) olarak çıkmaya çalış! Vücûdunu (varlığını) Mûcidine (yaratanına) fedâ et! Mukābilinde (karşılığında) büyük bir fiyat alacaksın! Çünki fedâ etmediğin takdirde, ya bâd-ihevâ (boşu boşuna) zâil olur (ayrılır), gider; veya O’nun malı olduğundan yine O’na rücû‘ eder (döner).” (Mesnevî-i Nûriye, Habbe, 104)

77. And olsun ki Mûsâ'ya şöyle vahyetmiştik: "Kullarımı geceleyin (Mısır'dan) yola çıkar; (size) yetişilmesinden korkmadan ve (boğulmaktan) endişe etmeden, denizde onlara kuru bir yol (açmak) için (asân ile denize) vur!"
78. Derken Fir'avun ordusuyla onların peşine düştü (ve onlar da açılan yoldan denize girdiler). Bunun üzerine denizden onları kaplayan şey, kaplayıverdi (de hepsi boğulup helâk oldular).
79. İşte Fir'avun, kavmini dalâlete düşürdü ve hak yola sevk etmedi.
80. Ey İsrâiloğulları! Şübhesiz sizi (böylece) düşmanınızdan kurtardık; Tûr'un sağ tarafında (buluşmak üzere) sizinle sözleştik ve size (pek muhtaç kaldığınız o çölde) kudret helvası ile bıldırcın indirdik.[784]
81. Sizi rızıklandırdığımız temiz şeylerden yiyin; bu hususda aşırı gitmeyin; yoksa üzerinize gazabım vâcib olur! Kimin de üzerine gazabım vâcib olursa, artık gerçekten (o, uçuruma düşüp) helâk olmuştur.
82. Şübhesiz ki ben, tevbe eden ve îmân edip sâlih amel işleyen, sonra da hidâyette (sebât edip, sabırlı) olan kimseye karşı elbette çok mağfiret ediciyim.
83. Ve (Allah buyurdu ki:) "Seni kavminden (ayırıp) acele ettiren nedir, ey Mûsâ!"[785]
84. (Mûsâ) dedi ki: "İşte onlar da arkamdalar; Rabbim! Râzı olman için sana (gelmekte) acele ettim."
85. (Allah:) "Fakat muhakkak ki biz, senden (yola çıkmandan) sonra kavmini gerçekten imtihân ettik; Sâmirî onları dalâlete düşürdü" buyurdu.
86. Bunun üzerine Mûsâ kızgın ve üzgün olarak kavmine geri döndü dedi ki: "Ey kavmim! Rabbiniz size (Tevrât'ı vermek için) güzel bir va'd ile va'dde bulunmamış mıydı? Yoksa (sizden ayrıldığım) müddet size uzun mu geldi? Yâhut Rabbinizden üzerinize bir gazabın vâcib olmasını mı istediniz ki (îmanda sebât edeceğinize dâir) banaverdiğiniz sözden döndünüz?"
87. (Onlar) şöyle dediler: "Sana verdiğimiz sözden kendiliğimizden dönmedik; fakat biz, o kavmin (Mısırlıların) ziynet eşyâsından birtakım ağırlıklar yüklenmiştik; sonra onları (eritmek üzere ateşe) attık; işte aynı şekilde Sâmirî de attı."
88. Derken (Sâmirî) onlara, böğürmesi olan bir buzağı heykeli (ortaya) çıkardı; Bunun üzerine (Sâmirî ve adamları): "İşte sizin de ilâhınız, Mûsâ'nın da ilâhı budur; fakat (o bunu) unuttu" dediler.
89. Hâlbuki (onlar) görmüyorlar mıydı ki, (o buzağı) kendilerine hiçbir sözle karşılık veremiyor ve onlar için ne bir zarara, ne de bir faydaya mâlik olamıyordu.
90. And olsun ki, Hârûn daha önce onlara: "Ey kavmim! (Siz) bununla (bu heykelle) sâdece imtihân edildiniz. Şübhesiz ki sizin Rabbiniz, Rahmândır; öyle ise bana tâbi' olun ve emrime itâat edin!" demişti.
91. (Onlar ise:) "Mûsâ bize dönünceye kadar, buna tapan kimseler olmaktan aslâ vazgeçmeyeceğiz" dediler.
92,93. (Mûsâ dönünce:) "Ey Hârûn! Onları dalâlete düşmüş gördüğün zaman, seni benim yolumda gitmekten ne alıkoydu? Yoksa benim emrime karşı mı geldin?" dedi.

---

[784] "Kudret helvası", tatlı, beyaz, kar gibi bir şey olup fecirden güneşin doğuşuna kadar bütün İsrâiloğullarına yetecek kadar yağardı. Cenab-ı Hakk Mûsâ (AS)'a kendisine Tevrât'ı indirmek üzere Tûr dağının sağ tarafına gelmesini, ayrıca bu esnâda orada hazır bulunmak üzere seçeceği yetmiş kişilik bir cemâati de yanına getirmesini vahyetmişti. (Kurtubî, c. 6/11, 232)
"Ey insan! Rahm-i mâderde iken, tıfıl iken, ihtiyâr ve iktidârdan mahrûm bir vaz'iyette iken seni pek leziz rızıklar ile besleyen Allah, sen hayatta kaldıkça o rızkı verecektir." (Mesnevî-i Nûriye, 201)

[785] Cenâb-ı Hakk'ın inâyetiyle Mısırlı Fir'avunların azab pençesinden kavmini kurtaran Mûsâ (AS), daha sonra Sînâ'ya geçmişti. Kardeşi Hârûn (AS)'ı kendi yerine kavminin başına reis bırakan Hz. Mûsâ (AS), kavminden seçtiğiyetmiş kadar kişi ile Tûr dağına gitmek üzere yolda yürürken, Rabbine olan şevk ve muhabbetinden acele ederek bir parça ilerlemiş ve cemâatini geride bırakmıştı. (Celâleyn Şerhi, c. 5, 93)

94. (Hârûn:) “Ey anamın oğlu! Sakalımı, başımı tutma! Doğrusu ben (onlara şiddet gösterseydim): ‘İsrâiloğulları arasında ayrılık çıkardın, sözümü tutmadın!’ diyeceğinden korktum!” dedi.
95. (Mûsâ, Sâmirî’ye döndü:) “Ya senin maksadın (zorun) neydi, ey Sâmirî?” dedi.
96. (Sâmirî:) “(Ben, onların) görmedikleri şeyi gördüm ve (sana gelen) o elçinin (Cebrâîl’in atının) izinden bir avuç (toprak) avuçlayıverdim de onu (eritilmiş ziynet eşyâlarının içine) attım; böylece bunu nefsim bana hoş gösterdi” dedi.
97. (Mûsâ:) “(Haydi) git! Artık muhakkak ki sana, (cezâ olarak) hayat boyunca, ‘(Aman, birbirimize) dokunmak yok!’ diyecek olman vardır![786] Ve elbette sana va‘d edilen bir (cezâ) yer(i olan Cehennem) de var ki, ondan (o tehdidden) aslâ döndürülmeyeceksin! Şimdi, ona tapan bir kimse olup durduğun ilâhına bak; elbette (biz) onu cayır cayır yakacağız; sonra da onu kül edip muhakkak denize savuracağız” dedi.
98. Sizin İlâhınız, ancak kendisinden başka ilâh olmayan Allah’dır. (O) her şeyi ilmen kuşatmıştır.[787]
99. (Habîbim, yâ Muhammed!) İşte böylece geçmiş (ümmet)lerin haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Gerçekten sana katımızdan bir Zikir (Kur’ân) verdik.
100. Kim ondan yüz çevirirse, artık şübhesiz ki o, kıyâmet günü ağır bir yük (olan günahlarının vebâlini) yüklenecektir.
101. (Onlar) onda (o vebâlin altında) ebedî olarak kalıcıdırlar. Kıyâmet gününde, onlar için (bu) ne fenâ bir yüktür!
102. O gün ki, sûra (ikinci kez) üfürülür ve o gün günahkârları, gözleri gömgök (kör) olarak haşrederiz.
103. Kendi aralarında: “(Dünyada) on (gün)den fazla kalmadınız” diye gizli gizli konuşurlar.
104. Onların söylemekte olduklarını en iyi bilen biziz! O vakit onların gidişâtça en akıllı olanı: “(Siz) sâdece bir gün kaldınız” der.
105. (Ey Resûlüm!) Sana (kıyâmet gününde) dağlar(ın nasıl olacağın)dan soruyorlar; de ki: “Rabbim (o gün) onları ufalayıp savuracak!”
106. “Onları(n yerlerini) dümdüz, bomboş bir hâlde bırakacak!”
107. “Orada ne bir çukur, ne de bir tümsek göreceksin!”
108. “O gün (herkes) o çağırıcıya (İsrâfîl’e) uyarlar; ona karşı yan çizmek yoktur. Öyle ki, Rahmân(’ın heybetin)den dolayı sesler kısılmıştır; artık seslerin en hafîfinden (yalvaran dudakların kıpırdaması, korkulu ayakların hışırtısından) başka bir şey işitmezsin!”[788]

---

[786] Sâmirî, bu bedduâya uğradıktan sonra ağır bir bulaşıcı hastalığa yakalanmış ve sürekli insanlardan kaçmış ve kendisine dokunduklarında çok acı çektiğinden, biri yaklaşmak istediğinde âyette zikredildiği gibi hemen: لَا مِسَاسَ yani “(Aman, birbirimize) dokunmak yok!” demiştir. (Nesefî, c. 3, 99)

[787] “Bütün masnûâtta (Allah’ın bütün san‘at eserlerinde) cüz’î, küllî (küçük, büyük) bir sûrette seyyârâttan (gezegenlerden) tâ kandaki küreyvât-ı hamrâ ve beyzâya (al ve akyuvarlara) kadar her şeyde gâyet düzgün bir ölçü, mütenâsib bir mîzan (dengeli bir ölçü) bulunması, bedâhetle (açıkça) muhît (kuşatıcı) bir ilme delâlet ve kat‘î şehâdet eder. Evet, görüyoruz ki: Meselâ bir sineğin, bir insanın a‘zâları ve cihâzâtı, hattâ cesedinin hüceyrâtı (hücrecikleri) ve kanındaki kırmızı ve beyaz kürecikleri o derece hassas bir mîzan ve ince bir ölçü ile yerleştirilmiş ve o derece birbirine münâsib ve uygun ve o derece cesedin sâir (diğer) a‘zâlarında öyle muntazam bir tenâsüb (uygunluk) var ki, nihâyetsiz bir ilme mâlik (sâhib) olmayan, o vaziyetionlara vermesi hiçbir cihette imkânı yoktur.” (Şuâ‘lar, 15. Şuâ‘, 601)

[788] “Şu kâinâtın eczâları (bütün parçaları), dakîk (ince), ulvî (yüce) bir nizâm ile birbirine bağlanmış. Hafî (gizli), nâzik, latîf bir râbıta (ince bir bağ) ile tutunmuş ve o derece bir intizam içindedir ki; eğer ecrâm-ı ulviyeden tek bir cirm (gök cisimlerinden bir tânesi), كُنْ[Ol!] emrine veya ‘Mihverinden çık’ hitâbına mazhar olunca, şu dünya sekerâta (can çekişmeye) başlar. Yıldızlar çarpışacak, ecramlar dalgalanacak, nihâyetsiz fezâ-yı âlemde (gök boşluğunda) milyonlar gülleleri, küreler gibi büyük topların müdhiş sadâları (gürültüleri) gibi vâveylâya (feryâda) başlar. Birbirine çarpışarak, kıvılcımlar saçarak, dağlar uçarak, denizler yanarak yeryüzü düzlenecek. İşte şu mevt (ölüm) ve sekerât ile Kadîr-i Ezelî (sonsuz kudret sâhibi olan Allah) kâinâtı çalkalar; kâinâtı tasfiye edip

109. “O gün, Rahmân’ın kendisine izin verdiği ve sözce kendisinden râzı olduğu (konuşmasına izin verdiği) kimseden başkasının şefâati fayda vermez.”
110. “(O) onların önlerindekini ve arkalarındakini (geçmişlerini ve geleceklerini) bilir; ve (onlar) bunu ilmen kuşatamazlar.”
111. “Ve bütün yüzler O Hayy-ı Kayyûm (hayat sâhibi olan ve her şey kendisiyle kāim olan Allah) için (huzûrunda) baş eğmişlerdir; zulüm yüklenen kimse ise,gerçekten hüsrâna uğramıştır.”
112. “Kim mü’min olarak sâlih amellerden işlerse, ne zulüm edilmekten ne de hakkının yenmesinden korkar.”
113. İşte böylece onu, Arabca bir Kur’ân olarak indirdik ve onda (yaptığımız) tehdidleri türlü şekillerde açıkladık. Tâ ki onlar (günahlardan) sakınsınlar, ya da (o Kur’ân), onlar için (ders alacakları) bir ibret meydana getirsin.
114. İşte gerçek hükümdâr olan Allah, çok yücedir. (Ey Habîbim!) Sana vahyedilmesi tamamlanmadan önce Kur’ân’(ı okuma)da acele etme! Ve “Rabbim! İlmimi artır!” de!
115. And olsun ki, daha önce Âdem’e (yasaklandığı o ağaçtan yememesi için) emir vermiştik; fakat (o bunu) unuttu. (Biz) onda bir azim (bir isyan kasdı ve emrimizde sebat) da bulmadık.
116. Bir zaman meleklere: “Âdem’e secde edin!” demiştik; (cinlerden olan) İblis hâriç, hemen secde ettiler; (o İblis ise) diretti.[789]
117. Hem demiştik: “Ey Âdem! Şübhesiz ki bu (şeytan), senin ve zevcenin düşmanıdır; o hâlde sakın sizi Cennetten çıkarmasın (buna sebeb olacak bir günahla sizi kandırmasın); yoksa çok sıkıntı çekersin!”
118. “Doğrusu senin burada ne acıkman, ne de çıplak kalman vardır.”
119. “Ve şübhesiz ki sen, burada ne susarsın, ne de sıcakta kalırsın.”
120. Derken şeytan ona vesvese verdi: “Ey Âdem! Sana ölümsüzlük ağacına ve yok olmayacak bir mülk üzerine rehberlik edeyim mi?” dedi.
121. Bunun üzerine ondan (o ağacın meyvesinden) yediler; böylece (Cennet elbiseleri üzerlerinden hemen alınmakla) avret yerleri kendilerine göründü ve derhâl (bir pişmanlık ve utançla) Cennet yapraklarından üzerlerini örtmeye başladılar. Böylece Âdem, Rabbi(nin emri)ne âsî oldu da şaşırdı.
122. Sonra Rabbi onu seçti; sonunda tevbesini kabûl etti ve (ona) doğru yolu gösterdi.
123. (Onlara) şöyle buyurmuştu: “Birbirinize düşman olarak hep birlikte oradan inin![790] Artık benden size bir hidâyet geldiğinde, kim benim hidâyetime tâbi‘ olursa, (o) ne dalâlete düşer, ne de bedbaht olur!”
124. “Kim de benim zikrimden (Kitâb’ımdan) yüz çevirirse, artık şübhesiz ki onun için, dar bir geçim vardır ve kıyâmet günü onu kör olarak haşrederiz.”
125. (O:) “Rabbim! Beni niçin kör olarak haşrettin? Hâlbuki (ben) gören bir kimse idim!” der.

---

(temizleyip), Cehennem ve Cehennemin maddeleri bir tarafa, Cennet ve Cennetin mevâdd-ı münâsibeleri (münâsib maddeleri) başka tarafa çekilir, âlem-iâhiret tezâhür eder (ortaya çıkar).” (Sözler, 29. Söz, 207)

[789] Şeytanın Hz. Adem (AS)’a secde etmemesi hakkında bakınız; (Bakara Suresi 34. ayetinin haşiyesi)

[790] “Hz. Âdem (AS)’ın Cennetten ihrâcı (çıkarılması) ve bir kısım benî Âdemin (Âdemoğlunun) Cehenneme idhâli (sokulması) ne hikmete mebnîdir (binâendir)?

El-cevab: Hikmeti, tavzifdir (vazîfelendirmektir). Öyle bir vazîfe ile me’mûr edilerek gönderilmiştir ki, bütün terakkıyât-ı ma‘neviye-i beşeriyenin (insanlığın ma‘nevî yükselmesinin) ve bütün isti‘dâdât-ı beşeriyenin (insanlığın kābiliyetlerinin) inkişaf (ortaya çıkması) ve inbisatları (genişlemesi) ve mâhiyet-i insâniyenin (insanın kābiliyetlerinin) bütün esmâ-i İlâhiyeye bir âyine-i câmia (Allah’ın bütün isimlerini kendinde gösterebilen bir ayna) olması, o vazîfenin netâicindendir (netîcelerindendir).

Eğer Hz. Âdem Cennette kalsa idi, melek gibi makāmı sâbit kalırdı, isti‘dâdât-ı beşeriye inkişâf etmezdi. Hâlbuki yeknesak (sâbit) makām sâhibi olan melâikeler çoktur, o tarz ubûdiyet (kulluk) için insana ihtiyaç yok. Belki hikmet-i İlâhiye, nihâyetsiz makāmâtı (makamları) kat‘ edecek (geçecek) olan insanın isti‘dâdına muvâfık (uygun) bir dâr-ı teklîfi (imtihan yerini) iktizâ ettiği (gerektirdiği) için, melâikelerin aksine olarak, muktezâ-yı fıtratları (yaratılışlarının gereği) olan ma‘lûm günahla Cennetten ihrâc edildi.” (Mektûbât, 12. Mektûb, 30)

126. (Allah:) “İşte böyle! Sana âyetlerimiz gelmişti de (sen) onları unutmuştun. Bugün de (sen) öyle unutulursun!” buyurur.
127. İşte (haddi aşarak ömrünü) isrâf eden ve Rabbinin âyetlerine îmân etmeyeni böyle cezâlandırırız. Âhiretin azâbı ise, elbette daha şiddetli ve daha devamlıdır.
128. Onlardan önce (yaşamış) olan nice nesilleri (böyle zulümleri sebebiyle) helâk edişimiz, kendilerini hâlâ yola getirmedi mi? (Hâlbuki) onların meskenlerinde dolaşıyorlar. Şübhe yok ki bunda, (doğru) akıl sâhibleri için nice ibretler vardır.
129. Eğer Rabbin tarafından önceden verilmiş bir söz (bir hüküm) ve ta‘yîn edilmiş bir ecel (kıyâmet vakti) olmasaydı, (bunlara da azab) elbette (hemen) lâzım olurdu.
130. (Habîbim, yâ Muhammed!) Artık (onların) söylediklerine sabret; güneşin doğmasından önce (sabah namazını) ve batmasından önce (ikindi namazını kılarak) Rabbini hamd ile tesbîh et! Gecenin bir kısım saatlerinde ise (akşam ve yatsı namazını) ve gündüzün etrâfında (öğle namazını kılarak) tesbîh et ki (sana verilecek sevâb ile) hoşnûd olasın!
131. Onlardan (o kâfirlerden) bazı sınıfları imtihân etmek için kendilerini onunla faydalandırdığımız dünya hayâtının süsüne de, sakın gözlerini dikme; Rabbinin rızkı hayırlıdır ve daha devamlıdır.
132. (Ey Resûlüm!) Âilene namazı emret, (kendin de) ona sabırla devâm et! Senden rızık istemiyoruz. (Bil‘akis) seni biz rızıklandırıyoruz. (Güzel) âkıbet, takvâ (sâhibleri) içindir.
133. (Kâfirler:) “(Muhammed) bize Rabbinden bir mu‘cize getirmeli değil miydi?” dediler. Onlara (en büyük mu‘cize olarak) önceki kitablarda olanların apaçık delîli (olan Kur’ân) gelmedi mi?[791]
134. Eğer gerçekten biz, onları bundan (kendilerini haberdâr etmeden) önce bir azâb ile helâk etseydik, elbette: “Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de, aşağılığa ve rezilliğe düşmeden önce senin âyetlerine tâbi‘ olsaydık!” derlerdi.
135. De ki: “Herkes (kendi âkıbetini) bekleyicidir! Öyle ise (siz de) bekleyin! Artık doğru yolun sâhiblerinin kimler olduğunu ve kimlerin hidâyete erdiğini yakında bileceksiniz!”

## ENBİYÂ Sûresi

1. İnsanlara hesabları yaklaştı; fakat onlar (hâlâ) gaflet içinde (o güne îmân ile hazırlanmaktan) yüz çeviren kimselerdir.
2,3. Rablerinden kendilerine gelen her yeni nasîhati, ancak alaya alarak, onu kalbleri gaflet içinde dinlerler. Ve o zulmedenler, (aralarında) şu fısıldamaları gizli tuttular: “Bu (Muhammed), sâdece sizin gibi bir insan değil midir?[792] Şimdi siz, görüp dururken sihre mi geliyorsunuz?”

---

[791] “Nübüvvetin (peygamberliğin) isbâtı, ancak mu‘cizeler ile olur. Nübüvvetin en büyük mu‘cizesi ise, Kur’ân-ı Kerîm’dir. Evet Kur’ân’ın mu‘cize olduğu, âlem-i İslâmca kabûl ve tasdîk edilmiş bir hakîkattir. (...) İ‘câzın vecihleri (Kur’ân’ın mu‘cize olduğu cihetler) ise:
Birincisi: Gāibden (bilinmeyenden) ve istikbâlden (gelecekten) haber vermesi.
İkincisi: Âyetlerinde tenâkuz (çelişki) ve tehâlüf (tutarsızlık) ve hatâ bulunmaması.
Üçüncüsü: Nazım (şiir) ile nesir (düzyazı) arasında, edîblerce gayr-ı ma‘lûm (bilinmeyen) bir üslûbu ihtiyâr etmesi (seçmesi).
Dördüncüsü: Okur-yazar olmayan bir zâttan sudûr etmesi (ortaya çıkması).
Beşincisi: Tâkat-i beşeriye fevkinde (insan gücünün üstünde) ulûm ve hakāikı ihâta etmiş (ilim ve hakîkatleri kuşatmış) olması gibi pek çok şeylerdir. Lâkin i‘câzının en yüksekvechi, nazmındaki belâğattan (harf ve kelimelerinin tertîbindeki hârikalıktan) doğmuştur.” (İşârâtü’l-İ‘câz, 174)

[792] “Cenâb-ı Hakk onu beşer (insan) sûretinde göndermiş, tâ insanın ahvâl-i ictimâiyelerinde (cem‘iyet hayâtındaki hâllerinde) dünyevî, uhrevî (dünya ve âhiret) saâdetlerini kazandıracak a‘mâl ve harekâtlarında (amel ve hareketlerinde) rehber olsun ve imam olsun ve her biri birer mu‘cizât-ı kudret-i İlâhiye (Allah’ın kudret mu‘cizeleri) olan âdiyât (basit şeyler) içindeki hârikulâde olan san‘at-ı Rabbâniyeyi ve tasarruf-ı kudret-i İlâhiyeyi

4. (Peygamber:) “Rabbim, gökte ve yerde (konuşulan) her sözü bilir. Çünki O, Semî‘ (her şeyi işiten)dir, Alîm (hakkıyla bilen)dir” dedi.
5. (Onlar: “Kur’ân sihirdir” dedikten sonra:) “Hayır! (Bunlar) karmakarışık rüyâlardır. Hayır! Onu (kendisi) uydurmuştur. Hayır! O bir şâirdir; o hâlde (gerçekten peygamberse) öncekilere gönderildiği gibi, (o da) bize bir mu‘cize getirsin!” dediler.
6. Onlardan önce, kendisini helâk ettiğimiz hiçbir şehir (halkı) îmân etmemişti; şimdi onlar mı îmân edecekler?
7. Senden önce de kendilerine vahyetmekte olduğumuz birtakım erkeklerden başkasını (peygamber olarak) göndermedik; eğer bilmiyorsanız ehl-i zikre (âlimlere) sorun!
8. Hem onları yemek yemeyen cesedler yapmadık; (onlar) ölümsüz kimseler de değillerdi.
9. Sonra onlara (verdiğimiz) sözü yerine getirdik de kendilerini ve dilediğimiz kimseleri kurtardık; haddi aşanları ise helâk ettik.
10. And olsun ki size, içinde zikriniz bulunan (sizi şereflendiren) bir Kitab indirdik. Hiç akıl erdirmiyor musunuz?
11. Hâlbuki (halkı) zâlim olan nice şehirleri kırıp geçirdik; onlardan sonra da başka kavimler meydana getirdik.
12. Artık azâbımızı hissettikleri zaman, onlar oradan hemen hızlıca kaçıyorlardı.
13. “Kaçmayın, içinde şımartıldığınız şeye (ni‘metlere) ve evlerinize dönün ki (başınıza gelenlerden) suâl olunasınız!”
14. (Onlar:) “Eyvah başımıza gelenlere! Gerçekten biz zâlim kimselermişiz!” dediler.
15. Artık biz onları, biçilmiş (ekin) ve sönmüş (ateşe dönen) kimseler hâline getirinceye kadar, duâları bu (feryâd) olmakta devâm etti.
16. Hâlbuki (biz), göğü, yeri ve bunların arasında bulunanları, oyuncular(ın işi, eğlencesi) olarak yaratmadık.
17. Eğer bir eğlence edinmek isteseydik, onu kendi katımızdan edinirdik; (ama onu gerçekten) yapacak kimseler olsaydık!
18. Bil‘akis hakkı, bâtılın üzerine atarız da beynini parçalar; bir de bakarsın ki o (bâtıl)yok olmuştur. (Allah’a, yalan yanlış) isnâd etmekte olduğunuz vasıflardan dolayı vay sizin hâlinize!
19. Göklerde ve yerde kim varsa O’nun (kulu)dur. O’nun katında bulunan (melek)ler de O’na ibâdet etmekte kibirlenmezler ve yorulmazlar.
20. Gece gündüz usanmadan (O’nu) tesbîh ederler!
21. Yoksa (o müşrikler) yerden birtakım ilâhlar edindiler de, (ölüleri) onlar mı diriltecekler?
22. Eğer o ikisinde (yerde ve gökte) Allah’dan başka ilâhlar bulunsaydı, elbette o ikisi (ve onlarda görünen şu intizam) fesâda uğrardı (bozulup giderdi).[793] Öyle ise, arşın Rabbi olan Allah, onların isnâd etmekte oldukları vasıflardan münezzehtir.

---

göstersin. Eğer ef‘âlinde (fiillerinde) beşeriyetten çıkıp hârikulâde olsa idi, bizzat imam olamazdı; ef‘âliyle, ahvâliyle (hâlleriyle), etvârıyla (tavırlarıyla) ders veremezdi. Fakat yalnız nübüvvetini (peygamberliğini) muannidlere (inadcılara) karşı isbât etmek için hârikulâde işlere mazhar olur ve indelhâce (ihtiyaç ânında) ara sıra mu‘cizâtı gösterirdi. Fakat sırr-ı teklîf olan imtihan ve tecrübe muktezâsıyla (gereğiyle), elbette bedâhet derecesinde (açıkça) ve ister istemez tasdîke mecbur kalacak derecede mu‘cize olmazdı. Çünki sırr-ı imtihan ve hikmet-i teklif iktizâ eder (gerektirir) ki, akla kapı açılsın ve aklın ihtiyârı (seçmesi) elinden alınmasın. Eğer gāyet bedîhî (apaçık) bir sûrette olsa, o vakit aklın ihtiyârı kalmaz. Ebû Cehil de, Ebû Bekir (ra) gibi tasdîk eder. İmtihan ve teklîfin fâidesi kalmaz. Kömür ile elmas bir seviyede kalırdı.”(Zülfikār, 19. Mektûb, 5-6)

[793] “لَوْ كَانَ فِيهِمَا اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا[Eğer o ikisinde (yerde ve gökte) Allah’dan başka ilâhlar bulunsaydı, elbette o ikisi (ve onlarda görünen şu intizam) fesâda uğrardı (bozulup giderdi)] âyetinin hakîkat-i kātıasıyla (kesin hakîkatiyle), müteaddid (birden fazla) eller müstebidâne (baskıcı bir şekilde) bir işe karışsalar, karıştırırlar. Bir memlekette iki pâdişah, hattâ bir nâhiyede iki müdür bulunsa, intizam bozulur ve idâre herc ü merc (alt-üst) olur. Hâlbuki sinek kanadından, tâ semâvât kandillerine kadar ve hüceyrât-ı bedeniyeden (bedendeki hücrelerden) tâ seyyârâtın (gök cisimlerinin) burçlarına kadar öyle bir intizam var ki, zerre kadar şirkin (Allah’a ortak koşulan şeylerin) müdâhalesi olamaz.”(Şuâ‘lar, 7. Şuâ‘, 140)

23. (O,) yapmakta olduğundan suâl olunmaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir.
24. Yoksa ondan başka ilâhlar mı edindiler? De ki: “Delîlinizi getirin! İşte benimle berâber olanların Kitâb’ı (Kur’ân) ve benden önceki (ümmet)lerin Kitâb’ı (olan Tevrât ve İncîl)!” Hayır! Onların çoğu hakkı bilmezler de (onun için, haktan) yüz çeviricilerdir.
25. Senden önce hiçbir peygamber de göndermedik ki, ona: “Şu muhakkak ki, benden başka ilâh yoktur; öyle ise bana kulluk edin!” diye vahyeder olmayalım.
26. “Rahmân (olan Allah, melekleri) çocuk edindi” dediler; (hâşâ!) O, bundan münezzehtir. Bil‘akis (onlar) şerefli kılınmış kullardır.
27. (O melekler) söz ile O’nun önüne geçmezler (kendiliklerinden söylemezler) ve onlar ancak O’nun emriyle iş yaparlar.
28. (Allah) onların önlerindekini ve arkalarındakini (yaptıklarını ve yapacaklarını) bilir; (O’nun) râzı olduğu kimseden başkasına şefâat etmezler ve onlar O’nun korkusundan titreyen kimselerdir.
29. Onlardan her kim: “Doğrusu ben, O’ndan başka bir ilâhım!” derse, (biz) onu da Cehennemle cezâlandırırız. İşte zâlimleri böyle cezâlandırırız.
30. İnkâr edenler görmediler mi ki, şübhesiz gökler ve yer birbirine bitişik idiler de onları ayırdık[794] ve her canlı şeyi, sudan yaptık. Hâlâ îmân etmiyorlar mı?
31. Onları sarsar diye yeryüzünde (buna mâni‘ olacak) sâbit dağlar yaptık ve orada genişce yollar açtık. Tâ ki doğru gidebilsinler!
32. Göğü de (düşmekten) muhâfaza edilmiş bir tavan yaptık. Onlar ise, onun delillerinden yüz çeviren kimselerdir.
33. Geceyi ve gündüzü, güneşi ve ayı yaratan O’dur. Her biri bir yörüngede yüzmektedir.
34. (Ey Resûlüm!) Senden önce de hiçbir insana (dünya hayâtında) ölümsüzlük vermedik. Şimdi (sen) ölürsen, sanki onlar (dünyada) ebedî kalacak kimseler midir?
35. Her nefis ölümü tadıcıdır.[795] Bir imtihan olarak sizi şerle de hayırla da deneriz. Ve ancak bize döndürüleceksiniz.

---

[794] “Elfâz-ı Kur’âniye (Kur’ân’ın lafızları), öyle bir tarzda vaz‘ edilmiş (konulmuş) ki, her bir kelâmın (sözün), hattâ her bir kelimenin, hattâ her bir harfin, hattâ bazen bir sükûtun (susmanın) çok vücûhu (yönleri) bulunuyor. Her bir muhâtabına ayrı ayrı bir kapıdan hissesini verir. (...)
Meselâ اَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَارَتْقاً فَفَتَقْنَاهُماَ [Şübhesiz gökler ve yer birbirine bitişik idiler de onları ayırdık] (âyetin)deki رَتْقاً kelimesi, tedkîkat-ı felsefe ile âlûde (felsefî araştırmalarla bulaşık) olmayan bir âlime, o kelime şöyle ifhâm eder (anlatır) ki: Semâ berrak, bulutsuz; zemin kuru ve hayatsız, tevellüde gayr-ı kābil (orada bir canlının meydana gelmesi imkânsız) bir hâlde iken semâyı yağmurla, zemîni (yeryüzünü) hadravâtla (yeşilliklerle) fethedip (açıp) bir nevi‘ izdivac (evlenme) ve telkîh (aşılama) sûretinde bütün zîhayatları (canlıları) o sudan halketmek (yaratmak), öyle bir Kadîr-i zü’l-Celâl’in (sonsuz kudret ve celâl sâhibi olan Allah’ın) işidir ki; rûy-i zemin (yeryüzü), onun küçük bir bostanı ve semânın yüz örtüsü olan bulutlar, onun bostanında bir süngerdir anlar, azamet-i kudretine (kudretinin büyüklüğüne) secde eder.
Ve muhakkik bir hakîme (araştırıcı ve hikmet sâhibi birine), o kelime şöyle ifhâm eder ki: Bidâyet-i hilkatte (yaratılışın başlangıcında) semâ ve arz şekilsiz birer küme, menfaatsiz birer yaş hamur, veledsiz mahlûkâtsız toplu birer madde iken, Fâtır-ı Hakîm (sonsuz hikmet sâhibi yaratıcı), onları feth ve bast edip (genişletip) güzel bir şekil, menfaatdar birer sûret, ziynetli (süslü) ve kesretli (pek çok) mahlûkāta menşe’ (kaynak) etmiştir anlar. Vüs‘at-i hikmetine(hikmetinin genişliğine) karşı hayran olur.” (Zülfikār, 25. Söz, 24-25)
Bu âyetin îzâhı için ayrıca bakınız; (Mesnevî-i Nûriye, Habbe, 105; Zülfikār, 25. Söz, 6; İşârâtü’l-i‘câz, 237-239)

[795] “İhlâsı kazanmanın ve muhâfaza etmenin en müessir (te’sirli) sebeblerinden birisi, râbıta-i mevttir. Evet ihlâsı zedeleyen ve riyâya (gösterişe) ve dünyaya sevk eden tûl-i emel (uzun süreli arzular) olduğu gibi, riyâdan nefret veren ve ihlâsı kazandıran, râbıta-i mevttir. Yani ölümünü düşünüp, dünyanın fânî olduğunu mülâhaza edip (anlayıp), nefsin desîselerinden (hîlelerinden) kurtulmaktır. Evet ehl-i tarîkat ve ehl-i hakîkat, Kur’ân-ı Hakîm’in إِنَّكَ مَيِّتٌوَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ [Şübhesiz sen de ölecek olan bir kimsesin, onlar da ölecek olan kimselerdir!] (meâlindeki) gibi âyetlerinden aldığı ders ile, râbıta-i mevti sülûklarında (mesleklerinde) esas tutmuşlar; tûl-i emelin menşei (kaynağı) olan tevehhüm-i ebediyeti (ebedî yaşama zannını) o râbıta ile izâle etmişler (gidermişler). (...) Bu râbıtanın fevâidi (faydaları) pek çoktur. Hadîste: كُلِّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ [Her nefis ölümü tadıcıdır] اَكْثِرُوا ذِكْرَ هاَدِمِ اللَّذَّاتِ Yani: ‘Lezzetleri tahrîb edip acılaştıran ölümü çok zikrediniz!’ diye bu râbıtayı ders veriyor.” (Lem‘alar, 21. Lem‘a, 170)

36. (Habîbim, yâ Muhammed!) İnkâr edenler ise seni gördükleri zaman, seni ancak alaya alırlar. “İlâhlarınızı diline dolayan bu mudur?” (derler). Hâlbuki onlar, Rahmân’ın Kitâbı’nı inkâr edenlerin ta kendileridir.
37. İnsan (çok sabırsız, çok aceleci olarak sanki) acele’den yaratılmıştır. Yakında size âyetlerimi (tehdidlerimi) göstereceğim. Artık benden (onu) acele istemeyin![796]
38. “Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, bu va‘d (edilen azab) ne zaman?” diyorlar.
39. İnkâr edenler yüzlerinden ve sırtlarından ateşi savamayacakları ve kendilerine yardım (da) edilmeyecekleri o zamânı biliyor olsalardı (o azâbı bu kadar acele istemezlerdi)!
40. Bil‘akis (kıyâmet) onlara ansızın gelecek de onları dehşete düşürecektir; artık ne onu geri çevirebilirler, ne de kendilerine (tevbe için) mühlet verilir!
41. And olsun ki, senden önceki enbiyâ (peygamber)ler ile alay edildi de onlarla maskaralık edenleri o kendisiyle alay etmekte oldukları şey (kahredici bir azâb olarak) kuşatıverdi.
42. De ki: “Gece ve gündüz Rahmân(ın azâbın)dan sizi kim koruyabilir?” Hayır! Onlar Rablerinin zikrinden yüz çevirenlerdir.
43. Yoksa onlar için, kendilerini (azâbımızdan) men‘ edecek bizden başka ilâhlar mı var? (O ilâhlar) ne kendi nefislerine yardım edebilirler, ne de tarafımızdan onlara sâhib çıkılır!
44. Hayır, onları da atalarını da (dünya ni‘metlerinden) faydalandırdık, nihâyet ömür(leri) kendilerine uzun geldi (ölmeyeceklerini sandılar). Şimdi görmüyorlar mı ki, muhakkak biz (ben Azîmüşşân), yeryüzüne (kâfirlerin memleketlerine, mü’minlere yardım etmek sûretiyle) geliyor, onu etrâfından (Müslümanların fetihleriyle) eksiltip duruyoruz. O hâlde gālib gelenler onlar mı?
45. De ki: “Sizi ancak vahiy ile korkutuyorum. Fakat sağırlar, korkutulmakta oldukları zaman çağrıyı işitmez!”
46. And olsun ki, onlara Rabbinin azâbından hafif bir kokucuk, azıcık dokunsa[797] elbette: “Eyvah bize! Gerçekten biz zâlim kimselermişiz!” derler.

---

Ayrıca bakınız; (Nisa Suresinin 146. Ayetinin haşiyesi)

[796] “Hayât-ı dünyeviyeye (dünya hayâtına) kasden ve bizzat teveccüh edip (yönelip) bağlanan kâfirin ikābının imhâlinde (cezâsının te’hîr edilmesinde) ve bil‘akis terakkıyât-ı maddiyede (maddî ilerlemelerde) muvaffakıyetindeki hikmet nedir bilir misin?

Evet o kâfir, kendi terkîbiyle ve san‘atıyla Cenâb-ı Hakk’ca nev‘-i beşere takdîr edilen ni‘metlerin tezâhürüne (ortaya çıkmasına) şuûru olmaksızın hizmet ediyor. Ve güzel masnûât-ı İlâhiyenin (Allah’ın san‘atlı mahlûklarının) mehâsinini (güzelliklerini) bilâ-şuûr (şuûrsuzca) tanzîm ediyor (düzenliyor). Ve kuvveden fiile (mukadder iken meydana) çıkartmakla, yapmakla garâbet-i san‘at-ı İlâhiyeye (Allah u Teâlâ’nın hârika san‘atlarına) nazarları (bakışları) celb ediyor (çekiyor). Ne yazık ki farkında değildir.

Demek o kâfir, saat gibi, yaptığı amelden haberi yok. Amma vakitleri bildiren saat gibi, o kâfirin nev‘-i beşere (insanlığa) pek büyük bir hizmeti vardır. Bu sırra binâendir ki, kâfir dünyada mükâfâtını görür.” (Mesnevî-i Nûriye, Şemme, 190)

[797] “Kur’ân’ın nazmında (lafızlarının dizilişinde) bir cezâlet-i hârika (hârika bir intizam) var. O nazımdaki cezâlet ve metâneti (sağlamlığı), ‘İşârâtü’l-İ‘câz’da baştan aşağıya kadar bu cezâlet-i nazmiyeyi beyân eder. (...)

Meselâ: وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ[And olsun ki, onlara Rabbinin azâbından hafif bir kokucuk, azıcık dokunsa] Bu cümledeki, azâbı dehşetli göstermek için en azının şiddetle te’sîrini göstermekle göstermek ister. Demek taklîli (azaltmayı) ifâde edecek cümlenin bütün hey’etleri de (kısımları da) bu taklîle bakıp ona kuvvet verecek.

İşte لَئِنْlafzı, teşkîktir (şübhe vermektir). Şek (şübhe), kıllete (azlığa) bakar. مَسَّlafzı, azıcık dokunmaktır. Yine kılleti ifâde eder. نَفْحَةٌlafzı, maddesi bir kokucuk olup kılleti ifâde ettiği gibi, sîgası (kalıbı) bire delâlet eder. Masdar-ı merre ta‘bîr-i sarfiyesinde (sarf ilminin masdar-ı merre ta‘bîrince) biricik demektir, kılleti ifâde eder. نَفْحَةٌdeki tenvîn-i tenkîrî (belirsizlik ma‘nâsı veren tenvin) taklîl içindir ki, o kadar küçük ki, bilinemiyor demektir. مِنْlafzı, teb‘îz içindir, bir parça demektir. Kılleti ifâde eder. عَذَابِlafzı, nekâl, ikāba (şiddetli azâba) nisbeten hafif bir nevi‘ cezâdır ki, kıllete işâret eder. رَبِّكَ[Rabbin] lafzı, Kahhâr, Cebbâr, Müntakîm’e bedel (kahredici, zorlayıcı ve intikām alıcı yerine) yine şefkati ihsâs etmekle (hissettirmekle) kılleti işâretediyor. İşte bu kadar kılletteki bir parça azab böyle te’sîrli ise, ikāb-ı İlâhî (Allah’ın şiddetli azâbı) ne kadar dehşetli olur kıyâs edebilirsiniz diye ifâde eder.” (Zülfikār, 25. Söz, 6)

47. Kıyâmet günü (amellerin tartılması için) adâlet terâzilerini kurarız; artık kimse bir şeyle haksızlığa uğratılmaz. Hardal dânesi ağırlığında (bir amel) bile olsa, onu getiririz. Hesab görücü olarak da biz yeteriz.
48. Celâlim hakkı için, Mûsâ ve Hârûn'a (hak ile bâtılı ayıran) Furkān'ı ve takvâ sâhibleri için bir ışık ve bir nasîhat olan (Tevrât)ı verdik.
49. (Takvâ sâhibleri) o kimselerdir ki, yalnızken (de) Rablerinden korkarlar, onlar kıyâmetten de korkan kimselerdir.
50. İşte bu (Kur'ân) da, mübârek bir zikirdir ki onu (biz) indirdik. Şimdi siz onu inkâr edenler misiniz?
51. Ve and olsun ki, daha önce İbrâhîm'e de rüşdünü (doğruyu bulma kābiliyetini) vermiştik ve onu(n buna ehil olduğunu) bilen idik.
52. Hani babasına ve kavmine: "Sizin şu kendilerine tapınıcı olduğunuz heykeller de nedir?" demişti.
53. (Onlar:) "Atalarımızı onlara tapan kimseler bulduk" dediler.
54. (İbrâhîm:) "Yemîn olsun ki siz de atalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz" dedi.
55. (Onlar:) "(Sen) bize hak ile mi geldin (ciddî mi konuşuyorsun), yoksa senşaka yapanlardan mısın?" dediler.
56. (İbrâhîm şöyle) dedi: "Hayır! Rabbiniz göklerin ve yerin Rabbidir ki, onları yoktan var etmiştir; ben de buna şâhidlik edenlerdenim."
57. "Ve Allah'a yemîn olsun ki, (siz) arkasını dönen kimseler olarak dönüp gittikten sonra putlarınıza elbette bir tuzak kuracağım!"
58. Nihâyet (İbrâhîm) onları (o putları) paramparça etti; ancak onların büyüğünü (bıraktı) ki, belki ona mürâcaat ederler!
59. (Onlar döndükleri zaman:) "Bunu ilâhlarımıza kim yaptı? Hiç şübhesiz o, zâlimlerden biridir" dediler.
60. (Bazıları:) "Onları diline dolayan bir genç işittik; kendisine İbrâhîm deniyormuş" dediler.
61. "Öyle ise onu insanların gözü önüne getirin; belki (onun yaptığına) şâhidlik ederler" dediler.
62. (İbrâhîm'i getirdikten sonra:) "Bunu ilâhlarımıza sen mi yaptın ey İbrâhîm?" dediler.
63. (İbrâhîm:) "Belki onu bu büyükleri yapmıştır; onlara bir sorun bakalım, eğer konuşuyorlarsa!" dedi.
64. Bunun üzerine (orada bulunanlar) kendi vicdanlarına döndüler de (kendi kendilerine): "Gerçekten zâlim olanlar, ancak sizlersiniz" dediler.
65. Sonra yine eski kafalarına döndürüldüler: "Yemîn olsun (sen de) bilirsin ki, bunlar konuşmazlar!" (dediler).
66. (İbrâhîm) şöyle dedi: "Öyle ise Allah'ı bırakıp da, size bir fayda vermeyen, hem size bir zararı da dokunmayan şeylere mi tapıyorsunuz?"
67. "Size de, Allah'dan başka tapmakta olduğunuz şeylere de yuh olsun! Hiç akıl erdirmez misiniz?"
68. (Bazıları:) "Eğer (bir iş) yapacak kimseler iseniz, onu yakın da ilâhlarınıza yardım edin!" dediler.
69. (Onu ateşe attıklarında:) "Ey ateş! İbrâhîm'e karşı serin ve selâmetli ol!" dedik.[798]

---

[798] "Hz. İbrâhîm Aleyhisselâm'ın bir mu'cizesi hakkında olan; قُلْنَا يَانَارُ كُونِي بَرْدًا وَ سَلَاماً عَلَٰي اِبْرٰهِيمَ[(Onu ateşe attıklarında:) 'Ey ateş! İbrâhîm'e karşı serin ve selâmetli ol!' dedik] âyetinde üç işâret-i latîfe var: Birincisi: Ateş dahi, sâir esbâb-ı tabîiye (diğer tabîat sebebleri) gibi kendi keyfiyle, tabîatıyla, körü körüne hareket etmiyor. Belki emir tahtında (altında) bir vazîfe yapıyor ki, Hz. İbrâhîm (AS)'ı yakmadı ve ona, 'yakma!' emrediliyor.
İkincisi: Ateşin bir derecesi var ki, bürûdetiyle (soğukluğu ile) ihrâk eder (yakar). Yani ihrâk gibi bir te'sîr yapar. Cenâb-ı Hakk, سَلَاماً[Selâmetli ol!] lâfzıyla bürûdete diyor ki: 'Sen de harâret gibi bürûdetinle ihrâk etme!' (...)
Üçüncüsü: Cehennem ateşinin te'sîrini men' edecek (engelleyecek) ve emân verecek îman gibi bir madde-i ma'neviye, İslâmiyet gibi bir zırh olduğu misillü (gibi); dünyevî ateşinin dahi te'sîrini men' edecek bir madde-i

70. Böylece ona bir tuzak kurmak istediler; fakat kendilerini daha çok hüsrâna uğrayanlar kıldık.
71. Onu ve (kardeşinin oğlu) Lût'u, içinde âlemler için (maddî-ma'nevî) bereketler kıldığımız yere (Şam'a ulaştırıp) kurtardık.
72. Ve ona (İbrâhîm'e) İshâk'ı ve fazla(sıyla bir lütuf) olarak da (torunu olan) Ya'kūb'u ihsân ettik. Ve her birini sâlih kimseler kıldık.
73. Onları emrimizle (insanlara) hak yolu gösteren imamlar (kendisine tâbi' olunan rehberler) yaptık; onlara hayırlı işler yapmayı, namazı hakkıyla edâ etmeyi ve zekât vermeyi vahyettik. (Onlar) bize kulluk eden kimselerdi.
74. Lût'a da (vahyettik)! Ona da bir hikmet ve bir ilim verdik ve onu çirkin işler yapmakta olan o şehirden kurtardık. Gerçekten onlar, kötü bir fâsıklar topluluğu idiler.
75. Ve onu (Lût'u) rahmetimizin içine aldık. Gerçekten o, sâlih kimselerdendi.
76. (Habîbim, yâ Muhammed!) Nûh'u da (an)! Hani daha önce (o da) duâ etmişti de onun duâsını kabûl edip, kendisini ve (îmân eden) ehlini o büyük sıkıntıdan (tûfandan) kurtarmıştık.
77. Âyetlerimizi yalanlayan o kavme karşı ona yardım ettik. Gerçekten onlar, kötü bir kavim idiler de onları hep birlikte suda boğduk.
78. (Ey Resûlüm!) Dâvûd'u ve Süleymân'ı da (yâd et)! Bir vakit ekin hakkında hüküm veriyorlardı; hani o kavmin koyunları onun (o ekinin) içine (geceleyin) yayılmışlardı. (Biz de) onların hükmüne şâhid idik.[799]
79. Bunun üzerine onu (o hâdise hakkındaki hükmü) Süleymân'a anlattık. Bununla berâber her birine hüküm ve ilim verdik. Dağları ve kuşları, Dâvûd'la berâber tesbîh etmek üzere (ona) itaatkâr kıldık.[800] Ve (bütün bunları) yapan (biz) idik.
80. Ona, savaşınız(ın şiddetin)den sizi korusun diye sizin için giyecek (zırh) yapma san'atını öğrettik. Şimdi siz şükreden kimseler misiniz?
81. Süleymân'a da şiddetli esen rüzgârı (boyun eğdirdik); (rüzgâr) onun emriyle, içinde bereketler kıldığımız yere (Şam'a) akıp giderdi. Ve (biz) her şeyi bileniz.
82. Şeytanlardan da, onun için dalgıçlık yapanları ve bundan başka iş görenleri (emrine verdik.) Ve onları koruyanlar (biz) idik.[801]

---

maddiye vardır. Çünki Cenâb-ı Hakk, İsm-i Hakîm (sonsuz hikmet sâhibi ma'nâsındaki isminin) iktizâsıyla (gereğiyle), bu dünya dârü'l-hikmet (hikmet yeri) olmak hasebiyle, esbab perdesi altında icrâat yapıyor. Öyle ise Hazret-i İbrâhîm'in cismi gibi, gömleğini de ateş yakmadı ve ateşe karşı mukāvemet hâletini (dayanıklılık hâlini) vermiştir. İbrâhîm'i yakmadığı gibi, gömleğini de yakmıyor." (Zülfikār, 25. Söz, 85-86)

[799] Hz. Dâvûd (AS)'ın yanına, aralarında hüküm vermesi için iki kişi geldi. Bunlardan biri, geceleyin tarlasına diğer şahsın koyunlarının girerek zarar verdiğinden şikâyet ediyordu. Bunun üzerine Hz. Dâvûd (AS), tahrîb edilen ekinin kıymeti ile koyunların kıymetinin aynı olduğunu görerek, bütün koyunların tarla sâhibine verilmesine hükmetti. On bir yaşındaki oğlu Süleymân (AS) ise, tarlanın koyunların sâhibine, koyunların da tarla sâhibine verilmesine hükmetmişti. Tâ ki tarla sâhibi, bu tarla eski düzgün hâline gelinceye kadar koyunların sütünden, yününden ve doğacak kuzularından faydalansın. Koyunların sâhibi de büsbütün mağdur olmasın! Dâvûd (AS) da bir vahye değil, kendi ictihâdına dayanan ilk hükmüne bedel, bu hükmü daha güzel bularak kabûl etmişti. (Nesefî, c. 3, 130)

[800] "Cenâb-ı Hakk, Hazret-i Dâvûd Aleyhisselâm'ın tesbîhâtına (zikirlerine) öyle bir kuvvet ve yüksek bir ses ve hoş bir edâ vermiştir ki, dağları vecde getirip (coşturup) birer muazzam fonograf (çok büyük ses cihâzı) misillü (gibi) ve birer insan gibi bir serzâkirin (o zikir halkası reîsinin) etrâfında ufkî (ufuk çizgisi genişliğinde) halka tutup, bir dâire olarak tesbîhât ediyorlardı. Acabâ bu mümkün müdür, hakîkat mıdır? Evet hakîkattir. Mağaralı her dağ, her insanla ve insanın diliyle papağan gibi konuşabilir. Çünki aks-i sadâ (sesin aksetmesi) vâsıtasıyla, dağın önünde sen اَلْحَمْدُلِلّٰهِde, dağ da aynensenin gibi اَلْحَمْدُلِلّٰهِdiyecek. Mâdem bu kābiliyeti, Cenâb-ı Hakk dağlara ihsân etmiştir. Elbette o kābiliyet, inkişâf ettirilebilir (geliştirilebilir) ve o çekirdek sünbüllenir." (Zülfikār, 25. Söz, 83)

[801] "Cenâb-ı Hakk, ma'nen şu âyetin lisân-ı remziyle (işâret diliyle) der ki: 'Ey insan! Bana itâat eden bir abdime (kuluma) cin ve şeytanları ve şerîrlerini (çok şerlilerini) itâat ettiriyorum. Sen de benim emrime musahhar olsan (itâat etsen), çok mevcûdât (varlıklar), hattâ cin ve şeytan dahi sana musahhar olabilirler.' " (Zülfikār, 25. Söz, 82-83)

83. (Ey Habîbim!) Eyyûb'ü de (an)! Hani Rabbine: "Zarar gerçekten bana dokundu; sen merhametlilerin en merhametlisisin" diye nidâ etmişti.[802]
84. Bunun üzerine (biz de) onun duâsını kabûl etmiştik de kendisinde bulunan zararı (o hastalığı) açmış (kaldırmış)tık; katımızdan bir rahmet ve (bize) kulluk edenlere bir ibret olmak üzere, ona âilesini ve onlarla berâber bir mislini daha verdik.
85. (Habîbim, yâ Muhammed!) İsmâîl'i, İdrîs'i ve Zülkifl'i de (hatırla)! Hepsi de sabredenlerdendi.
86. Onları da rahmetimize dâhil ettik. Çünki onlar sâlih kimselerdendi.
87. Zünnûn'u da (balık sâhibi Yûnus'u da an)! Hani (kavmine) kızan biri olarak, (bizden izinsiz) gitmişti de kendisini (bu yüzden) aslâ sıkıştırmayacağımızı sanmıştı; derken (balığın karnında) karanlıklar içinde (kalıp): "Senden başka ilâh yoktur; seni tenzîh ederim! Gerçekten ben (nefsine) zulmedenlerden oldum!" diye nidâ etmişti.[803]
88. Nihâyet (biz de) onun duâsını kabûl ettik ve onu kederden kurtardık. İşte, mü'minleri böyle kurtarırız.
89. Zekeriyyâ'yı da (yâd et)! Hani (o da) Rabbine: "Rabbim! Beni tek bırakma; sen (herkes fenâ bulduktan sonra, bâkî kalarak) vârislerin en hayırlısısın" diye nidâ etmişti.
90. Bu yüzden (biz de) onun duâsını kabûl ettik ve ona Yahyâ'yı ihsân ettik; (yaşı geçmiş) hanımını da kendisi için (çocuk sâhibi olmaya) elverişli bir hâle getirdik. Gerçekten onlar (bütün bu peygamberler) hayırlı işlerde koşuşurlar, ümîd ederek ve korkarak bize duâ ederlerdi. Ve bize gönülden bağlı kimselerdi.
91. İffetini korumuş olanı da (Meryem'i de zikret)! Ona (yarattığımız) rûhumuzdan üfledik; onu ve oğlunu, âlemler için bir ibret kıldık.
92. İşte hiç şübhesiz bu sizin ümmetiniz (olan İslâm Milleti), tek bir ümmettir (tek bir dindir). Ben de sizin Rabbinizim; öyle ise bana kulluk edin!
93. Fakat (yahudilerle hristiyanlar, din) işlerini kendi aralarında parça parça ettiler! Hepsi (sonunda) ancak bize dönücüdürler.
94. Artık kim mü'min olarak sâlih amellerden işlerse, onun çalışması için nankörlük yoktur. Şübhe yok ki onu yazan biziz.[804]
95. Helâk ettiğimiz bir şehrin (halkının mahşer günü bize) dönmemeleri, şübhesiz ki mümkün değildir.
96,97. Nihâyet Ye'cüc ve Me'cüc'ün (seddi) açıldığı ve onların her tepeden akın etmekte olduğu ve gerçek va'd (olan kıyâmet)in yaklaştığı zaman bir de bakarsın ki, inkâr edenlerin gözleri (dehşetten) donuktur. "Eyvah bize! Hakîkaten bundan gaflet içindeydik, (biz) bil'akis (nefsimize) zulmeden kimseler imişiz!" (derler).

---

[802] "Hz. Eyyûb Aleyhisselâm, münâcâtında (duâsında) istirâhat-ı nefsi (kendi rahatı) için duâ etmemiş, belki musîbet zikr-i lisânîye (dil ile yaptığı zikir) ve tefekkür-i kalbîye (kalb ile yaptığı tefekkürüne) mâni' olduğu zaman, ubûdiyet (kulluk) için şifâ taleb eylemiş." (Lem'alar, 2. Lem'a, 8)
Ayrıca Eyyûb (AS)'ın kıssası ve bu kıssadan alınacak dersler hakkında bakınız; (Lem'alar, 2. Lem'a, 4-10)

[803] "Şu münâcâtın sırr-ı azîmi (büyük sırrı) şudur ki: O vaziyette esbab bilkülliye sukūt etmiş (sebebler tamâmen hükümsüz kalmış). Çünki o hâlde ona necat verecek (kurtaracak) öyle bir Zât lâzım ki; hükmü, hem balığa hem denize hem geceye hem cevv-i semâya (havaya) geçebilsin. Çünki onun aleyhinde 'gece, deniz, hût (balık)' ittifâk etmişler. Bu üçünü birden emrine müsahhar eden bir Zât onu sâhil-i selâmete çıkarabilir. Eğer bütün halk onun hizmetkârı olsa idiler, yine beş para fâideleri olmazdı. Demek esbâbın te'sîri yok. Müsebbibü'l-esbâb'dan (sebebleri yaratan Allah'dan) başka bir melce' (sığınacak kimse) olamadığını ayne'l-yakîn gördüğünden (gözüyle görmüş gibi anladığından), sırr-ı Ehadiyet (Allah'ın her yerde bütün isimleriyle hazır oluşu sırrı), nûr-ı tevhîd (Allah'ın birliğinin nûru)içinde inkişâf ettiği (ortaya çıktığı) için şu münâcât birdenbire geceyi, denizi, hûtu müsahhar etmiştir." (Lem'alar, 1. Lem'a, 1)
Ayrıca Yûnus (AS)'ın kıssası ve bu kıssadan alınacak dersler hakkında bakınız; (Lem'alar, 1. Lem'a, 1-3)

[804] "Her amelin yazılıp muhâfaza edildiği hakkında bakınız; (Enfal Suresi 60. ayetinin haşiyesi)

98. Muhakkak ki siz ve Allah'dan başka tapmakta olduklarınız, Cehennemin yakacağısınız! Siz oraya girecek olanlarsınız!
99. Eğer onlar birer ilâh olsaydı, oraya girmezlerdi. Hâlbuki (tapan ve tapılan) hepsi orada ebedî olarak kalıcıdırlar.
100. Onlar için orada inim inim inlemek vardır. Ve onlar orada (hiçbir şey) işitmezler.[805]
101. Şübhesiz ki tarafımızdan kendilerine en güzel (saâdet) takdîr edilmiş olanlar var ya, işte onlar ondan (Cehennemden) uzaklaştırılmış kimselerdir.
102. (O mü'minler) onun (o Cehennemin çok uzak mesâfelerden bile işitilen) uğultusunu duymazlar. Ve onlar canlarının çektiği şeyler (hesabsız ni'metler) içinde ebedî olarak kalıcıdırlar.
103. En büyük dehşet (kıyâmet dahi) onları üzmez! Ve onları melekler karşılar: "İşte bu, sizin (dünyada iken) va'd edilmekte olduğunuz gününüzdür!" (derler).
104. O gün ki, göğü, kitabların sayfasını dürer gibi düreriz. İlk yaratmaya başladığımız gibi üzerimizde bir va'd olarak onu iâde ederiz (tekrar yaratırız). Şübhesiz ki biz, (bunu) yapacak olanız.[806]
105. And olsun ki Zikir'den (Tevrât'tan) sonra Zebûr'da da: "Gerçekten yeryüzüne sâlih kullarım vâris olacaktır" diye yazmıştık.
106. Şübhesiz ki bunda (Kur'ân'da) ibâdet eden bir kavim için (maksada ulaştırıcı) kâfî (bir nasîhat) vardır.
107. (Ey Resûlüm!) (Biz) seni ancak âlemlere bir rahmet olarak gönderdik.[807]
108. De ki: "Bana sâdece, sizin İlâhınızın ancak bir tek İlâh olduğu vahyediliyor. Şimdi siz Müslüman kimseler (olacak) mısınız?"
109. Artık yüz çevirirlerse, de ki: "(Ben emrolunduğum şeyi) size eşit olarak bildirdim. Tehdîd edilmekte olduğunuz şeyin yakın mı yoksa uzak mı olduğunu ise bilmem!"
110. "Muhakkak ki O, sözün açık olanını da bilir, gizlemekte olduğunuz şeyleride bilir."
111. "Bilmem, belki de bu (azâbın te'hîr edilmesi), sizin için bir imtihan ve bir zamâna kadar bir faydalanmadır."
112. (Peygamber:) "Rabbim! (Müşriklerle aramızda) hak ile hüküm ver! Bizim Rabbimiz, Rahmân (pek merhametli olan)dır, sizin isnâd etmekte olduğunuz vasıflara karşı (kendisinden) yardım istenendir" dedi.

---

[805] "Cehennemin vücûdu (varlığı) ve şiddetli azâbı, hadsiz rahmete ve hakîkî adâlete ve israfsız, mîzanlı (ölçülü) hikmete zıddiyeti (zıdlığı) yoktur. Belki rahmet ve adâlet ve hikmet, onun vücûdunu (var olmasını) isterler.
Çünki nasıl binler ma'sumların hukuklarını çiğneyen bir zâlimi cezâlandırmak ve yüzer mazlum hayvanları parçalayan bir canavarı öldürmek, adâlet içinde mazlumlara bin rahmettir ve o zâlimi affetmek ve o canavarı serbest bırakmak, bir tek yolsuz merhamete mukābil (karşılık), yüzler bîçârelere yüzler merhametsizliktir." (Şuâ'lar, 11. Şuâ', 222-223)

[806] Allah'ın kudretine hiçbir şeyin ağır gelmeyeceği hakkında bakınız; (Hud Suresi 4. ayetinin haşiyesi)

[807] "İşte seni ey insan! Rahmet, o Müstağnî-i ale'l-ıtlak'ın (hiçbir şeye ihtiyâcı olmayan) ve Sultân-ı Sermedî'nin huzûruna çıkarır ve O'na dost yapar ve O'na muhâtab eder ve sevgili bir abd (kul) vaziyetini verir. (...) İşte ey insan! Bu rahmeti bulan, ebedî tükenmez bir hazîne-i nûr bulur. O hazîneyi bulmanın çâresi: Rahmetin en parlak bir misâli ve mümessili (temsilcisi) ve o rahmetin en beliğ (güzel konuşan) bir lisânı ve dellâlı (i'lâncısı) olan ve رَحْمَةً لِلْعالَمِينَ[Âlemlere Rahmet] ünvânıyla Kur'ân'da tesmiye edilen (isimlendirilen) Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın sünnetidir ve tebaiyetidir (ona uymaktır). Ve bu رَحْمَةً لِلْعالَمِينَolan rahmet-i mücessemeye (cisimleşmiş rahmete) vesîle ise, salavâttır. Evet, salavâtın ma'nâsı rahmettir. Ve o zîhayat (hayat sâhibi) mücessem rahmete rahmet duâsı olan salavât ise, o'رَحْمَةً لِلْعالَمِينَe vusûle (âlemlere rahmet olan Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'a kavuşmaya) vesîledir. Öyle ise sen salavâtı kendine, o' رَحْمَةً لِلْعالَمِينَe vesîle yap o zâtı (ASM) da rahmet-i Rahmân'a vesîle ittihâz et (kabûl et). (...)
Elhâsıl: Hazîne-i rahmetin en kıymetdar pırlantası ve kapıcısı Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm olduğu gibi, en birinci anahtarı da بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِdir. Ve en kolay bir anahtarı da salavâttır." (Tılsımlar, 14. Lem'a, 11-12)

## HACC Sûresi

1. Ey insanlar! Rabbinizden sakının! Çünki kıyâmetin zelzelesi, pek büyük (korkunç) bir şeydir.
2. Onu göreceğiniz gün, her emziren kadın emzirdiği (yavrusu)nu unutur ve her hâmile kadın yükünü (karnındaki çocuğunu) düşürür; (o gün) insanları, sarhoşlar (gibi yalpalarken) görürsün; hâlbuki onlar sarhoş kimseler değildir. Fakat Allah'ın azâbı (pek) şiddetlidir.
3. İnsanlardan bazısı, Allah hakkında bilgisizce mücâdele eder ve her inadcı şeytana uyar.
4. Ki onun (o şeytanın) hakkında gerçekten şöyle yazılmıştır: "Her kim bunu dost edinirse, artık şübhesiz ki o, kendisini dalâlete düşürür ve onu alevli ateşin azâbına götürür!"
5. Ey insanlar! Eğer öldükten sonra dirilmekten şübhe içinde iseniz, artık muhakkak ki biz, sizi bir topraktan, sonra bir nutfeden, sonra bir alakadan, sonra da (ne) yaratılmış (ne de) yaratılmamış (henüz kemâle ermemiş) bir mudgadan yarattık ki, size (kudretimizi) açıkça gösterelim.[808] Artık dilediğimizi muayyen bir vakte kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebekolarak çıkarırız; sonra da gücünüz kemâle ersin diye (sizi büyütürüz). İçinizden kimisi (yaşlanmadan) vefât ettirilir, kiminiz de ömrün en rezîline (bunaklık çağına) ulaştırılır ki, biraz bilgiden sonra bir şey bilmez olsun! Ve (sen) yeryüzünü kupkuru görürsün; fakat onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman, harekete geçer, kabarır ve her çift (her cins) güzel bitkiden yetiştirir.
6. İşte bu (yaratılış), şübhesiz ki Allah'ın gerçekten Hakk olması ve muhakkak ki ölüleri O'nun diriltmesi ve şübhe yok ki O'nun, her şeye hakkıyla gücü yetmesindendir.
7. Muhakkak ki kıyâmet gelicidir; onda şübhe yoktur[809] ve elbette Allah, kabirlerde bulunan kimseleri diriltecektir!

---

[808] Kur'ân-ı Azîmü'ş-şân'da "nutfe" ta'bîri; bazen meni içinde erkek spermlerini ihtivâ eden sıvıya, bazen ana rahmindeki döllenme mahalline kadar sağlam olarak ulaştırılan sperm topluluğuna, bazen de spermle döllenmiş kadın yumurtasına (zigot'a) denilmektedir. Burada insanın yaratılış safhaları olarak zikredilen devrelerden "alaka", ana rahmi duvarına tutunmuş asılı bir hücre topluluğu hâlindeki döneme, "mudga" ise, dişle çiğnenmiş ete benzeyen bir cenin safhasına denir. (Sadler, 27-71)

"Vücûd-ı insan, tavırdan tavıra geçtikçe acîb ve muntazam inkılâblar geçiriyor. Nutfeden (hakir bir damla sudan süzülmüş hulâsadan) alakaya, alakadan mudgaya, mudgadan azm ve lâhme (kemik ve ete), azm ve lâhmden halk-ı cedîde (yeni bir yaratılışa) yani insan sûretine inkılabı, gāyet dakik (ince) düsturlara tâbi'dir. O tavırların her birisinin öyle kavânîn-i mahsûsa (husûsi kānunlar) ve öyle nizâmât-ı muayyene (belirlenmiş intizamlar) ve öyle harekât-ı muttarideleri (düzenli hareketleri) vardır ki; cam gibi, altında bir kasd, bir irâde, bir ihtiyar, bir hikmetin cilvelerini gösterir. (...)

Acabâ mümkün müdür ki: Bu derece nihâyetsiz bir kudret ve muhit (kuşatıcı) bir hikmet ile rubûbiyet eden (her şeyi terbiye ve idâre eden) ve zerrattan tâ seyyârâta (zerrelerden gezegenlere) kadar bütün mevcûdâtı (varlıkları) kabza-i tasarrufunda (tasarrufu altında) tutmuş ve intizam ve mîzan (ölçü) dâiresinde döndüren Sâni'-i zü'l-Celâl (celâl sâhibi ve her şeyin san'atkârı olan Allah), 'neş'e-i uhrâ'yı (tekrar dirilmeyi) yapmasın veya yapamasın! İşte çok âyât-ı Kur'âniye, şu hikmetli neş'e-i ûlâyı (ilk yaratılmayı) nazar-ı beşere vaz' ediyor (insanın gözüne gösteriyor). Haşir (dirilme) vekıyâmetteki neş'e-i uhrâyı ona temsîl ederek istib'âdı izâle eder (akıldan uzak görmeyi giderir)." (Sözler, 29. Söz, 198-200)

Haşrin kat'î bir sûrette isbâtı için bakınız; (Haşir Risâlesi, Zülfikār, 10. Söz, 6-73)

[809] "Bir şey kānûn-ı tekâmülde (gelişme kānûnunda) dâhil ise, o şeyde alâküllihâl (herhâlde) neşv ü nemâ (büyüyüp gelişme) vardır. Neşv ü nemâ ve büyümek varsa, ona alâküllihâl bir ömr-i fıtrî vardır. Ömr-i fıtrîsi var ise, alâküllihâl bir ecel-i fıtrîsi (ölüm vakti) vardır. Gāyet geniş bir istikrâ' (geniş bir tecrübe) ve tetebbu' (araştırma) ile sâbittir ki, öyle şeyler mevtin (ölümün) pençesinden kendini kurtaramaz. Evet, nasılki insan küçük bir âlemdir, yıkılmaktan kurtulamaz! Âlem dahi büyük bir insandır, o dahi ölümün pençesinden kurtulamaz. O da ölecek, sonra dirilecek veya yatıp sonra subh-ı haşirle (haşir sabâhıyla) gözünü açacaktır. (...)

Demek herhâlde bir zaman gelecek ki: Kâinat hakîkat-i uzmâsının (en büyük hakîkatinin) kışır (kabuk) ve sûreti olan âlem-i şehâdet (görünen şu âlem), Fâtır-ı zü'l-Celâl'in (celâl sâhibi yaratıcının) izniyle parçalanacak! Sonra daha güzel bir sûrette tâzelenecektir. يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ[O gün, yer başka yere çevrilir] sırrı tahakkuk edecektir (gerçekleşecektir).

Elhâsıl: Dünyanın mevti mümkün, hem hiç şübhe getirmez ki mümkündür." (Sözler, 29. Söz, 206-207)

8,9. İnsanlardan bazısı ne bir bilgi, ne bir yol gösteren, ne de aydınlatıcı bir kitab olmadan, Allah yolundan saptırmak için (kibirinden) yanını büküp çevirerek, Allah hakkında mücâdele eder. Ona dünyada bir rezillik vardır; kıyâmet günü ise ona o yakıcı azâbı tattıracağız!
10. (O zaman ona şöyle denilir:) "Bu, senin ellerinin takdîm ettiği (senin işlediğin günahlar) yüzündendir."[810] Şübhesiz ki Allah, kullarına zulümkâr değildir.
11. İnsanlardan bazısı da, Allah'a bir kenardan (şübhe içinde) kulluk eder. Artık ona bir iyilik isâbet ederse, onunla mutmain olur. Fakat ona bir kötülük isâbet ederse, yüzüstü döner (dinden çıkar). Dünyayı da, âhireti de kaybetmiştir. İşte o apaçık hüsran, budur!
12. Allah'ı bırakıp, kendisine ne bir zararı dokunan, ne de kendisine bir fayda veren şeylere yalvarır. İşte o (haktan) uzak olan dalâlet, budur!
13. (Hem) zararı faydasından daha yakın olana yalvarır. (O yalvardığı şey) ne kötü yardımcı ve ne kötü arkadaştır!
14. Muhakkak ki Allah, îmân edip sâlih ameller işleyenleri altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyar. Şübhesiz ki Allah, ne dilerse yapar.
15. Kim Allah'ın, dünyada ve âhirette ona (peygamberine) aslâ yardım etmeyeceğini sanıyorsa, o hâlde göğe (evinin tavanına) bir sebeb (ip) uzatsın; sonra (onu boğazına geçirerek, nefesini) kessin de baksın; (bu) hîlesi, öfkelenmekte olduğu şeyi (Allah'ın Peygambere yardımını) hiç giderebilecek mi?
16. İşte onu (Kur'ân'ı) böyle apaçık âyetler hâlinde indirdik; şübhesiz ki Allah, (hikmetine binâen, kendi lûtfundan) dilediğine hidâyet verir.[811]
17. Îmân edenler, yahudi olanlar, sâbiîler (yıldızlara ve meleklere tapanlar), hristiyanlar, mecûsîler (ateşe tapanlar) ve (Allah'a) şirk koşanlar var ya, şübhesiz ki Allah, kıyâmet günü bunların arasını (hükmederek) ayıracaktır. Muhakkak ki Allah, her şeye hakkıyla şâhiddir.
18. Görmedin mi, şübhesiz Allah (O Rabbinizdir ki), göklerde olan ve yerde bulunan herkes, güneş, ay ve yıldızlar, dağlar, ağaçlar, (yeryüzünde) hareketli olan (bütün) canlılar ile

---

[810] "Şeriatta denilmiştir ki: 'Cehennem cezâ-yı ameldir (amelin karşılığıdır), fakat Cennet fazl-ı İlâhî (Allah'ın lütfu) iledir.' Bunun sırr-ı hikmeti nedir?
El-cevab: (...) İnsanın nefsi ve hevâsı dâimâ şerlere ve zararlara meyyâl olduğu için, o küçücük kesbinin (cüz'î irâdesinin) netîcesinden hâsıl olan seyyiâtın (günahların) mes'ûliyetini kendisi çeker. Çünki onun nefsi istedi ve kendi kesbiyle sebebiyet verdi (sebeb oldu). Ve şer ademî (yokluğa âid) olduğu için, abd (kul) ona fâil oldu. Cenâb-ı Hakk da halk etti (yarattı). Elbette o hadsiz cinâyetin mes'ûliyetini, nihâyetsiz bir azâb ile çekmeye müstehak olur.
Amma hasenât ve hayrât (iyilikler ve hayırlar) ise, mâdem ki vücûdîdirler (varlığa âiddirler); kesb-i insânî ve cüz'-i ihtiyârî (insanın cüz'î irâdesi) onlara illet-i mûcide (yaratıcı sebeb) olamaz. İnsan, onda hakîkî fâil olamaz. Ve nefs-i emmâresi (kötülüğü emreden nefsi) de hasenâta tarafdar değildir, belki rahmet-i İlâhiye ister ve kudret-i Rabbâniye îcâd eder. Yalnız insan, îmân ile, arzu ile, niyet ile sâhib olabilir. Ve sâhib olduktan sonra, o hasenât ise, ona evvelce verilmiş olan vücud ve îman ni'metleri gibi sâbık (geçmiş) hadsiz niam-ı İlâhiyeye (Allah'ın verdiği ni'metlere) bir şükürdür, geçmiş ni'metlere bakar. Va'd-i İlâhî ile verilecek Cennet ise, fazl-ı Rahmânî ile verilir. Zâhirde (görünüşte) bir mükâfâttır, hakîkatte fazıldır (lütufdur).
Demek seyyiâtta sebeb nefistir, mücâzâta (cezâya) bizzât müstehaktır. Hasenâtta ise sebeb de Hakk'tandır, illet (esas sebeb) de Hakk'tandır. Yalnız, insan îmân ile tesâhub eder (sâhiblenir). 'Mükâfâtını isterim' diyemez, 'Fazlını beklerim' diyebilir." (Lem'alar, 13. Lem'a, 86)
Ayrıca bakınız; (Enfal Suresinin 51. Ayetinin haşiyesi)

[811] "Dalâletin gāyet müdhiş ma'nevî elemini hisseden bir adama, îmân ile hidâyet ihsân etmek; eğer tevhîd (Allah'ın birliği) nazarıyla bakılsa, birden o cüz'î (küçük) ve âciz (güçsüz) ve fânî (ölümlü) adam, bütün kâinâtın Hâlık'ı (yaratıcısı) ve Sultânı olan Ma'bûdunun (ibâdet ettiği Zât'ın) muhâtab bir abdi (kulu) olmak ve o îman vâsıtasıyla bir saâdet-i ebediyeyi ve şâhâne ve çok geniş ve şa'şaalı (parlak) bir mülk-i bâkîyi ve bâkî bir dünyayı ihsân etmek ve onun gibi bütün mü'minleri dahi derecelerine göre o lûtfa mazhâr etmek olan bu ihsân-ı ekber (en büyük iyilik) yüzünde ve sîmâsında, bir Zât-ı Kerîm ve Muhsin'in (ikrâmı ve ihsânı sonsuz olan Zât'ın) öyle bir hüsn-i ezelîsi ve öyle bir cemâl-i lâyezâlîsi (ebedî ve ezelî güzelliği) görünür ki, bir lem'ası ile (parıltısıyla) bütün ehl-i îmânı kendine dost ve hâs (çok husûsî) kısmını da âşık yapıyor." (Şuâ'lar, 2. Şuâ', 5)

insanlardan birçoğu O'na secde eder.[812] (Onlardan) birçok (kimse) de vardır ki, azab üzerine hak olmuştur. Ve Allah kimi alçaltırsa, artık onu yükseltecek kimse yoktur. Muhakkak ki Allah, ne dilerse yapar.[813]
19. İşte bu ikisi (mü'min ve kâfir), Rableri hakkında mücâdele eden iki hasımdır. İnkâr edenler için ateşten elbiseler biçilmiştir.[814] Başlarının üstünden (de) kaynar su dökülür.
20. Bununla karınlarında bulunan (organ)lar ve derileri eritilir.
21. Ayrıca onlar için demir kamçılar vardır.
22. (Çektikleri) ızdırabdan dolayı oradan ne zaman çıkmak isteseler, yine oraya iâde olunurlar ve (kendilerine): "Yakıcı azâbı tadın!" (denilir).[815]
23. Muhakkak ki Allah, îmân edip sâlih ameller işleyenleri, altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyar; orada altından bilezikler ve inciler takınırlar. Orada onların elbiseleri ise ipektir.[816])
24. (Onlar) sözün güzel olanına (kelime-i tevhîde) hidâyet edilmişlerdir; hamd edilmeye yegâne lâyık olan (Allah')ın yoluna hidâyet edilmişlerdir.
25. Şübhesiz ki o inkâr edenler ve (insanları) Allah yolundan, içinde yerli olsun misâfir olsun (kıble ve ma'bed olma husûsunda) insanlar için eşit kıldığımız Mescid-i Harâm'dan men' edenler yok mu, işte her kim ki orada zulüm ile haktan sapmak isterse, ona (pek) elemli bir azabdan tattırırız.
26. Ve bir zaman İbrâhîm'e, (tufandan dolayı nerede olduğunu bulamadığı) Beyt'in (Kâ'be'nin) yerini (onu yeniden binâ etmesi için) göstermiş (ve ona şöyle emretmiş)tik: "Bana hiçbir şeyi ortak koşma! Tavâf edenler, (o bölgede) oturanlar (yerli olanlar), rükû' ve secde edenler için beytimi temiz tut!"
27. "Ve insanlar içinde Hacc'ı i'lân et, gerek yaya olarak, gerekse bütün uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler!"[817]
28. "Tâ ki kendilerine âid (dünyevî ve uhrevî) menfaatlere şâhid olsunlar ve (Allah'ın) kendilerine rızık olarak verdiği sağmal hayvanlar üzerine belli günlerde[818] (onları kurban ederken) Allah'ın ismini zikretsinler! Artık (siz de) bunlardan yiyin, darda kalmış fakire de yedirin!"
29. "Sonra (vücudlarındaki) kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Beyt-i Atîk'ı (Kâ'be'yi) tavâf etsinler!"

---

[812] "Kur'ân-ı Hakîm tasrîh ediyor (açıklıyor) ki, arştan ferşe, (gökten yere) yıldızlardan sineklere, meleklerden semeklere (balıklara), seyyârâttan zerrelere kadar her şey Cenâb-ı Hakk'a secde ve ibâdet ve hamd ve tesbîh eder. Fakat ibâdetleri, mazhar oldukları esmâlara (isimlere) ve kābiliyetlerine göre ayrı ayrıdır, çeşit çeşittir." (Sözler, 24. Söz, 140)
Daha geniş îzâh için bakınız; (Sözler, 24. Söz,139-145)

[813] Bu âyet-i kerîme, Kur'ân-ı Kerîm'deki on dört secde âyetinin altıncısıdır. Tilâvet secdesinin ta'rîfi için, bakınız; (Araf Suresi 206. ayetinin haşiyesi)

[814] Cehennem ehlinin elbiselerinin keyfiyeti hakkında bakınız; (İbrahim Suresi 50. ayetinin haşiyesi)

[815] Cehennem azâbının hadsiz rahmete zıd olmadığı hakkında bakınız; (Al-i imran Suresinin 116. Ayetinin haşiyesi; Nisa Suresi 56. ayetinin haşiyesi)

[816] Cennet ehlinin elbiselerinin keyfiyeti hakkında bakınız; (Kehf Suresi 31. ayetinin haşiyesi)

[817] "Hacc-ı şerîf, bi'l-asâle (bizzat) herkes için bir mertebe-i külliyede bir ubûdiyettir (yüksek derecede bir kulluktur). Nasıl ki bir nefer (asker), bir yevm-i mahsusta (husûsî bir günde) ferik (paşa) dâiresinde bir ferik gibi pâdişâhın bayramına gider ve lütfuna mazhar olur. Öyle de, bir hacı, ne kadar âmî (câhil) de olsa, kat'-ı merâtib etmiş bir velî gibi umum aktâr-ı arzın (yeryüzünün) Rabb-ı Azîmi ünvânıyla Rabbisine müteveccihtir (yönelmiştir). Bir ubûdiyet-i külliye ile müşerreftir (şereflenmiştir). (...) Hacdan sonra şu ma'nâ-yı ulvî ve küllî (büyük ve umûmî ma'nâ) muhtelif derecelerde bayram namazlarında, yağmur namazlarında, husûf, küsûf (ay vegüneş tutulması) namazlarında, cemâatle kılınan namazlarda bulunur. İşte şeâir-i İslâmiyenin (İslâm alâmetlerinin), velev sünnet kabîlinden (çeşidinden) de olsa, ehemmiyeti bu sırdandır." (Tılsımlar, 16. Söz, 30)

[818] "Belli günler" İbn-i Abbâs'a göre Kurban Bayramı günleridir. İmâm-ı Ebû Yûsuf ve İmâm-ı Muhammed'in görüşü de böyledir. (Râzî, c. 12/23, 30)

30. (Emrimiz) budur! Kim Allah'ın (emir ve) yasaklarına hürmet gösterirse, artıkbu Rabbi katında kendisi için bir hayırdır. (Haram olduğu) size okunanların (bildirilenlerin) dışında kalan sağmal hayvanlar size helâl kılınmıştır; artık o pis putlardan kaçının ve yalan sözden sakının![819]
31. Allah için, Hakk'a yönelen kimseler olarak O'na şirk koşan kimseler olmaksızın (o çirkin şeylerden sakının)! Kim Allah'a şirk koşarsa, bunun üzerine sanki (o), gökten düşmüş de kendisini kuşlar kapıyor veya rüzgâr onu uzak bir yere sürüklüyor gibidir.
32. Bu (böyle)dir! Kim Allah'ın şeâirine (dîninin alâmetlerine) hürmet ederse, artık şübhesiz bu, kalblerin takvâsındandır.[820]
33. Onlarda (kurbanlık hayvanlarda) sizin için belirli bir zamâna kadar birtakım menfaatler vardır. Sonra onların varacakları (kurban edilecekleri) yer, Beyt-i Atîk (Harem bölgesinin yanın)a kadardır.
34. Her ümmet için bir kurban ibâdeti (ve yeri meşrû') kıldık ki, (O'nun) kendilerine rızık olarak verdiği sağmal hayvanlar(dan kurban keserken) üzerine Allah'ın ismini zikretsinler! Çünki sizin İlâhınız tek bir İlâhtır; öyle ise O'na teslîm olun! (Ey Resûlüm!) İşte o gönülden bağlı olanları müjdele!
35. Onlar ki, Allah anıldığı zaman kalbleri titrer; (ve onlar) başlarına gelen musîbetlere sabredenler ve namazı hakkıyla edâ edenlerdir; hem (onlar) kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden (Allah yolunda) sarf ederler.
36. Kurbanlık develeri (ve sığırları) da sizin için Allah'ın (dîninin) alâmetlerinden kıldık; onlarda sizin için hayır vardır. Öyle ise (onlar) ayakta dururken, üzerlerine Allah'ın ismini zikredin (ve kurbân edin)! Nihâyet yanları yere yaslandığında (canları çıkınca) onlardan yiyin ve kanâat edene (istemeyene) de (açıkça) isteyene de yedirin! İşte böylece onları sizin istifâdenize verdik; tâ ki şükredesiniz.
37. Onların ne etleri, ne de kanları Allah'a ulaşır;[821] fakat O'na (sâdece) sizin takvânız ulaşacaktır. İşte böylece onları sizin istifâdenize verdi ki, sizi hidâyete erdirdiği için (tekbir getirerek) Allah'ı çokça yüceltesiniz! (Ey Resûlüm!) Artık o iyilik edenleri müjdele!

---

[819] "Evet sıdk ve doğruluk, İslâmiyet'in hayât-ı ictimâiyesinde ukde-i hayâtiyesidir (can damarıdır). Riyâkârlık (iki yüzlülük), fiilî bir nevi' yalancılıktır. Dalkavukluk ve tasannu' (yapmacık hareketler), alçakça bir yalancılıktır. Nifak ve münâfıklık, muzır (zararlı) bir yalancılıktır.
Yalancılık ise, Sâni'-i zü'l-Celâl'in kudretine bir iftirâ etmektir. Küfür, bütün envâıyla kizbdir, yalancılıktır. Îman sıdktır, doğruluktur. Bu sırra binâen kizb ve sıdkın (yalan ile doğrunun) ortasında hadsiz bir mesâfe var; şark ve garb kadar birbirinden uzak olmak lâzım geliyor. Nâr ve nûr gibi birbirine girmemek lâzım. (...) Necat (kurtuluş) yalnız sıdk ile, doğruluk ile olur. Urvet'ül-vüskā (kopmaz kulp) sıdktır. Yani, en muhkem ve onunla bağlanacak zincir doğruluktur.
Amma maslahat (hayırlı bir maksad) için kizb ise, zaman onu neshetmiş (hükmünü ibtâletmiş). Çünki maslahat ve zarûret için bazı âlimin 'muvakkat (geçici)' fetvâsı, bu zamanda o fetvâ verilmez. Çünki o kadar sû'-i isti'mâl edilmiş (kötüye kullanılmış) ki, yüz zararı içinde bir menfaati olabilir. (...)
Evet, her söylediğin doğru olmalı; fakat her doğruyu söylemek doğru değildir. Bazen zarar verse sükût etmek; yoksa yalana hiç fetvâ yok." (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 414-416)

[820] "Nasıl hukūk-ı şahsiye (şahsî hukuk) ve bir nevi' 'hukūkullah (Allah'ın hukūku)' sayılan hukūk-ı umûmiye (umûmun hukūku) nâmıyla iki nevi' hukuk var. Öyle de: Mesâil-i şer'iyede bir kısım mesâil (şeriatın bazı mes'eleleri) eşhâsa taalluk eder (şahıslarla alâkalıdır); bir kısım umûma (herkese), umûmiyet i'tibâriyle taalluk eder ki onlara: 'Şeâir-i İslâmiye' (İslâmın alâmetleri) ta'bîr edilir. Bu şeâirin umûma taalluku cihetiyle, umum onda hissedârdır. Umûmun rızâsı olmazsa, onlara ilişmek umûmun hukūkuna tecâvüzdür. O şeâirin en cüz'îsi (en küçüğü), sünnet kabîlinden (kısmından) bir mes'elesi, en büyük bir mes'ele hükmünde nazar-ı ehemmiyettedir (ehemmiyetle bakılır)." (Mektûbât, 29. Mektûb, 246)
Ayrıca şeâiri değiştirmenin mümkün olmadığı hakkında bakınız; (Mektûbât, 29. Mektûb, 283-290)

[821] İbn-i Abbâs (ra) ve Mücâhid (ra)'dan rivâyet edildiğine göre: Müslümanlardan bircemâat, câhiliye devrinde yaptıkları gibi, kestikleri kurbanın etlerini parçalayarak Kâ'be'nin etrâfına dağıtmaya ve kanını da Kâ'be'nin duvarlarına sürmeye kalkıştıklarında, bu âyet-i celîle nâzil oldu. (İbn-i Kesîr, c. 2, 546)

38. Şübhesiz Allah, îmân edenleri müdâfaa eder. Muhakkak ki Allah, hiçbir hâini, hiçbir nankörü sevmez.
39. Kendilerine savaş açılan (Müslüman)lara, gerçekten zulme uğramaları sebebiyle (savaşmaları için) izin verildi.[822] Şübhesiz ki Allah, onlara yardım etmeye elbette hakkıyla gücü yetendir.
40. Onlar, sırf "Rabbimiz Allah'dır!" demelerinden dolayı haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah'ın, insanların bir kısmını diğer bir kısmıyla def' etmesi olmasaydı, manastırlar, kiliseler, havralar ve içlerinde Allah'ın ismi çok zikredilen mescidler elbette yıkılıp giderdi. Allah, kendi (dîni)ne yardım edene mutlakā yardım eder! Muhakkak ki Allah, elbette Kavî (çok kuvvetli olan)dır, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir.
41. Onlar ki, kendilerine yeryüzünde imkân (iktidar) verdiğimiz takdirde (gaflete dalmazlar ve) namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler ve kötülükten men' ederler. (Bütün) işlerin sonu ise Allah'a âiddir.
42,43,44. (Habîbim, yâ Muhammed!) Seni yalanlıyorlarsa artık (bil ki) onlardan önce Nûh'un kavmi, Âd ve Semûd (kavimleri), İbrâhîm'in kavmi ve Lût'un kavmi, hem Medyen halkı da (peygamberlerini) yalanlamıştı. Mûsâ da yalanlandı. Fakat o kâfirlere mühlet verdim; sonra onları (azâbımla) yakaladım.[823] Artık (bak) benim (onları) inkârım (cezâlandırmam) nasıl oldu!
45. Nitekim o (halkı) zâlim olan nice şehirler vardır ki, onları helâk etmişizdir. Şimdi o, duvarları çatıları üzerine çökmüş (harâb olmuş) bir hâldedir; kullanılmaz hâle gelmiş nice kuyular ve (bomboş) kalmış nice yüksek saraylar (hep sâhibsiz kaldılar)!
46. (İnkâr edenler) yeryüzünde hiç dolaşmadılar mı ki, kendileri için onlarla akılerdirecekleri kalbler ve onlarla işitecekleri kulaklar olsun! Ama şu gerçek ki, gözler kör olmaz, fakat göğüslerdeki kalbler (basîretler) kör olur.[824]
47. (Ey Habîbim!) Senden azâbı acele istiyorlar; hâlbuki Allah, va'dinden aslâ dönmez! Şübhesiz ki Rabbinin katında bir gün, sizin saymakta olduklarınızdan bin sene gibidir.[825]

---

[822] Bu âyet-i kerîme, cihâda izin veren ilk âyettir. (Celâleyn Şerhi, c. 5, 200)

[823] "Kurûn-ı sâlifede (önceki asırlarda) cereyân eden, âsî ve mütemerrid (inadcı) kavimlere gelen azablar gösteriyor ki: İnsan başıboş değil, bir celâl ve gayret sillesine (tokadına) her vakit ma'ruzdur. Evet hiç mümkün müdür ki, insan umum mevcûdât (varlıklar) içinde ehemmiyetli bir vazîfesi, ehemmiyetli bir isti'dâdı (kābiliyeti) olsun da, insanın Rabbi de insana bu kadar muntazam masnûâtıyla (intizamlı san'atlı mahlûklarıyla) kendini tanıttırsa, mukābilinde (karşılığında) insan îmân ile onu tanımazsa, hem bu kadar rahmetin süslü meyveleriyle kendini sevdirse, mukābilinde insan ibâdetle kendini ona sevdirmese, hem bu kadar bu türlü ni'metleriyle muhabbet (sevgi) ve rahmetini ona gösterse, mukābilinde insan şükür ve hamdle ona hürmet etmese, cezâsız kalsın, başıboş bırakılsın." (Zülfikār, 10. Söz, 18)

[824] "Basar (göz) masnûâtı (san'atla yaratılan varlıkları) görüp de, basîret (kalb gözü) Sâni'i (san'atkârı) görmezse, çok garib ve pek çok çirkindir. Çünki o hâlde, Sâni'in ma'nen ve kalben görünmemesi, ya basîretin fıkdânındandır (yokluğundandır) veya kalb gözünün kör olmasındandır veya idrâkinin pek dar olduğundan, mes'eleyi azametiyle (büyüklüğüyle) kavrayamadığından veya bir hezelândır (saçmalıktır). Ve illâ (yoksa) Sâni'in inkârı, basarın şuhûdunu (gözün gördüğünü) inkârdan daha ziyâde münkerdir (çirkindir)." (Mesnevî-i Nûriye, Şemme, 188)

[825] "Ma'lûmdur ki, Küre-i Arz'ın (yeryüzünün) mihveri üstünde (kendi ekseni etrâfında) hareketiyle gece ve gündüzler ve medâr-ı senevîsi (yörüngesi) üstündeki hareketiyle seneler hâsıl oluyor. Güneşle berâber her bir seyyârenin (gezegenin) belki de sevâbitin (sâbit yıldızların) ve Şemsü'ş-Şümûs'un (en büyük yıldızın) dahi her birinin mihveri üstünde eyyâm-ı mahsûsalarını (husûsî günlerini) gösteren bir hareketi ve medârı (yörüngesi) üzerinde deverânı (dönmesi) dahi bir nevi' (bir çeşid) seneleri gösteriyor. Ve Hâlık-ı Arz ve Semâvât'ın (göklerin ve yerin yaratıcısının) hitâbât-ı ezeliyesinde (ezelî hitablarında) o eyyâm ve seneleri dahi irâe ettiğine (gösterdiğine) bir delil şudur ki: Furkān-ı Hakîm'de (Secde, 5. ve Meâric, 4.) âyetleri isbât ediyorlar. Evet kış günlerinde şimal (kuzey) taraflarında gurub ve tulû' mâbeyninde (güneşin doğması ile batması arasında) dört saatlik günden ve bu iklimde kışta sekiz-dokuz saatlikten ibâret olan eyyamlardan tut, tâ güneşin mihveri üstünde bir aya yakın mahsus gününden tut, hattâ Kozmoğrafya'nın rivâyetine göre رَبُّ الشِّعْرٰي ta'bîriyle Kur'ân'da nâmı i'lân edilen ve şemsimizden (güneşimizden) büyük 'Şi'râ' nâmında diğer bir şemsin belki bin seneden ibâret olan gününden tut, tâ Şemsü'ş-Şümûs'un mihveri üstündeki elli bin seneden ibâret bir tek yevmine (gününe) kadar eyyâm-ı Rabbâniye (Rabbimize âidgünler) var." (Mektûbât, Fihriste-i Mektûbât, 179)

48. Hem o (halkı) zâlim olan nice şehirler vardır ki onlara mühlet verdim, sonra onları (azâbımla) yakaladım! Dönüş ise, ancak banadır![826]
49. De ki: "Ey insanlar! Ben sizin için ancak (Allah'ın azâbından haber veren) apaçık bir korkutucuyum!"
50. Îmân edip sâlih ameller işleyenler var ya, onlar için bir mağfiret ve dâimî bir rızık vardır.
51. Âyetlerimiz(i ibtâl) husûsunda (güyâ bizi) âciz bırakacak kimseler olarak (bizimle yarışırcasına) koşuşanlara gelince, işte onlar Cehennem ehlidirler.
52. (Ey Resûlüm!) Senden önce, hiçbir resûl ve hiçbir nebî göndermedik ki, o bir temennîde bulunduğu (âyetlerimizi okuduğu) zaman (sustuğu bir anda), şeytan (dinleyenleri yanıltmak isteyerek) onun temennîsine bir şey atmış olmasın! Allah, şeytanın attığını derhâl giderir (de peygamberine onu bildirir); sonra Allah âyetlerini sağlamlaştırır. Çünki Allah, Alîm (her şeyi bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
53. (Şeytan'a ise böyle müsâade eder ki,) şeytanın atmakta olduğu şeyi, kalblerinde bir hastalık bulunanlara (münâfıklara) ve kalbleri katılaşmış olanlara (müşriklere) bir imtihan kılsın! Şübhesiz ki zâlimler, elbette (haktan) uzak bir ayrılık içindedir.
54. Ve kendilerine ilim verilmiş olanlar, gerçekten onun (bu Kur'ân'ın), Rabbinden (gelen) hak olduğunu bilsin de ona îmân etsinler, derken kalbleri ona gönülden bağlansın! Şübhesiz ki Allah, îmân edenleri dosdoğru bir yola elbette hidâyetedendir.
55. İnkâr edenler ise, kendilerine kıyâmet ansızın gelinceye veya kendilerine kısır (hayırsız) bir günün azâbı gelinceye kadar ondan (Kur'ân'dan) yana bir şübhe içinde bulunur dururlar.
56. O gün mülk (ve bütün tasarruf), Allah'ındır. (Kullarının) aralarında (O) hüküm verir. Artık îmân edip sâlih ameller işleyenler, Naîm Cennetlerindedirler.
57. İnkâr edenler ve âyetlerimizi yalanlayanlar ise, işte onlar için (pek) aşağılayıcı bir azab vardır.
58. Allah yolunda hicret edip, sonra öldürülenler veya ölenler ise, mutlakā Allah onları güzel bir rızıkla rızıklandıracaktır. Muhakkak ki Allah, elbette rızık verenlerin en hayırlısıdır.[827]
59. Hiç şübhesiz onları hoşnûd olacakları girilecek bir yere (Cennetine) koyacaktır. Muhakkak ki Allah, elbette Alîm (her şeyi bilen)dir, Halîm (azabda acele etmeyen)dir.
60. İşte böyle! Kim kendisine yapılan eziyetin misliyle (karşılık vererek) eziyette bulunur da sonra yine kendisine saldırılırsa, mutlakā Allah ona yardım edecektir. Şübhesiz ki Allah, gerçekten Afüvv (çok affedici)dir, Gafûr (çok bağışlayan)dır.
61. İşte böyle! Çünki Allah, geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar; hiç şübhesiz Allah, Semî' (her şeyi işiten)dir, Basîr (her şeyi gören)dir.
62. İşte böyle! Çünki Allah, O Hakk olandır. O'ndan başka (kendisine) yalvarmakta oldukları şeyler ise gerçekten bâtıldır; hiç şübhesiz Aliyy (pek yüce olan), Kebîr (pek büyük olan) ancak Allah'dır.
63. Görmedin mi ki, doğrusu Allah, gökten bir su indirdi de (böylece) yeryüzü yemyeşil oluyor.[828] Muhakkak ki Allah, Latîf (çok ihsân eden)dir, Habîr (her şeyden haberdâr olan)dır.

---

[826] "Âlemde görünen tasarrufâttan (idâreden) anlaşılıyor ki Sâni'-i âlemin pek yüksek celâlli ve izzetli bir haysiyeti (şânı) vardır ki, ubûdiyetle (kullukla) Sâni'a (her şeyi san'atla yaratan Allah'a) ta'zîm (hürmet) etmeyenlerin veya istihfâf edenlerin (hafifealanların) te'diblerini (cezâlandırılmalarını) te'hîr ve imhâl etse (erteleyip mühlet verse) bile ihmâl etmez. Ve kezâ o Sultân'ın emirlerini nehiylerini (yasaklarını) kıymetsiz görüp îmân ile imtisâl etmeyenlere (uymayanlara) ve ibâdetle kendilerini sevdirmeyenlere ve şükranla hürmette bulunmayanlara rubûbiyetin (Allah'ın terbiye ediciliğinin) ebedî karargâhında (âhirette) elbette bir dâr-ı mücâzâtı (cezâ yeri) olacaktır." (Mesnevî-i Nûriye, Lâsiyyemâlar, 34)

[827] "Rızık verenlerin en hayırlısı" gibi ifâdelerin îzâhı için bakınız; (Araf Suresi 151. ayetinin haşiyesi; Saffat Suresi 125,126. ayetinin birinci haşiyesi)

[828] "(Yağmurda) yağmurun tâneleri sayısınca menfaatler ve katreleri (damlaları) adedince rahmânî cilveler (rahmet parıltıları) ve reşhaları (damlaları) mikdârınca hikmetler içinde bulunuyor. Hem o şirin ve latif ve mübârek

64. Göklerde ne var, yerde ne varsa O'nundur. Şübhesiz ki Ganî (hiçbir şeye ihtiyâcı olmayan), Hamîd (hamd edilmeye yegâne lâyık) olan elbette ancak Allah'dır.[829]
65. Görmedin mi ki şübhesiz Allah, yerde bulunanları ve emriyle denizde akıp giden gemileri sizin emrinize verdi. Göğü de, izni olmaksızın yerin üzerine düşmesin diye (O) tutuyor. Şübhesiz ki Allah, insanlara karşı elbette Raûf (çok şefkatli olan)dır, Rahîm (çok merhametli olan)dır.[830]
66. Hem O'dur ki size hayat verdi; sonra sizi vefât ettirecek; sonra sizi tekrar diriltecek! Doğrusu insan gerçekten çok nankördür.
67. Her ümmet için bir şeriat koyduk ki onlar onunla amel eden kimselerdir. Öyle ise bu hususta seninle aslâ mücâdele etmesinler; ve Rabbine da'vet et! Doğrusu sen, elbette dosdoğru bir hidâyet (bir din) üzerindesin.
68. Eğer seninle mücâdele ederlerse artık de ki: "Allah, yapmakta olduklarınızı en iyi bilendir."
69. Allah kıyâmet günü, üzerinde ihtilâfa düşmekte olduğunuz şeyler hakkında aranızda hüküm verecektir.
70. Bilmedin mi ki şübhesiz Allah, gökte ve yerde ne varsa bilir. Muhakkak ki bunlar bir kitabda (Levh-i Mahfûz'da)dır.[831] Şübhesiz bu, Allah'a göre pek kolaydır.

---

katreler o kadar muntazam ve güzel halk olunuyorlar (yaratılıyorlar) ki, husûsan yaz mevsiminde gelen dolu o kadar mîzan (ölçü) ve intizâm ile gönderiliyor ve iniyor ki, fırtınalar ile çalkanan ve büyük şeyleri çarpıştıran şiddetli rüzgârlar, onların muvâzenelerini (dengelerini) ve intizamlarını bozmuyor; katreleri birbirine çarpıp, birleştirip, zararlı kütleler yapmıyor. Ve bunlar gibi çok hakîmâne (hikmetli) işlerde ve bilhassa zîhayatlarda (canlılarda) çalıştırılan basit ve câmid (ruhsuz) ve şuursuz müvellidü'l-mâ ve müvellidü'l-humûza (hidrojen ve oksijen) gibi iki basit maddeden terekküb eden (birleşen) bu su, yüz binlerle hikmetli ve şuurlu ve muhtelif hizmetlerde ve san'atlarda istihdâm ediliyor (çalıştırılıyor). Demek bu tecessüm etmiş ayn-ı rahmet olan yağmur, ancak bir Rahmân-ı Rahîm'in hazîne-i gaybiye-i rahmetinde yapılıyor." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 102)

[829] "Bütün mevcûdâtta (varlıklarda) sebeb-i medh ü senâ (medih ve övgü sebebi) olan kemâlât (mükemmellikler) O'nundur. Öyle ise, hamd dahi O'na âiddir. Ezelden ebede kadar, her kimden her kime karşı gelen ve gelecek medh ü senâ O'na âiddir. Çünki sebeb-i medh olan ni'met ve ihsan ve kemâl ve cemâl ve medâr-ı hamd (övgüye sebeb) olan her şey O'nundur, O'na âiddir. Evet âyât-ı Kur'âniyenin işârâtıyla (Kur'ân âyetlerinin işâretleriyle) bütün mevcûdâttan dâimî bir sûrette dergâh-ı İlâhiyeye (Allah'ın katına) giden bir ubûdiyettir(kulluktur), bir tesbihdir, bir secdedir, bir duâdır ve bir hamd ü senâdır ki, dâimî o dergâha gidiyor." (Mektûbât, 20. Mektûb, İkinci Makam, Beşinci Kelime)

[830] "Evet kâinâtın envâını (nev'lerini) hikmet dâiresinde insanın etrâfında toplayıp bütün hâcâtına (ihtiyaçlarına) kemâl-i intizam ve inâyet (yardım) ile koşturmak, bil-bedâhe (açıkça) iki hâletten birisidir: Ya kâinâtın her bir nev'i kendi kendine insanı tanıyor, ona göre itâat ediyor, muâvenetine (yardımlaşmaya) koşuyor. Bu ise yüz derece akıldan uzak olduğu gibi, çok muhâlâtı intâc ediyor (imkânsızlıkları netîce veriyor). İnsan gibi bir âciz-i mutlakta (son derece âciz olan insanda), en kuvvetli bir Sultân-ı Mutlak'ın (sonsuz kudret sâhibi olan Allah'ın) kudreti bulunmak lâzım geliyor. Veyâhut bu kâinâtın perdesi arkasında bir Kadîr-i Mutlak'ın ilmiyle bu muâvenet oluyor. Demek kâinâtın envâ'ı, insanı tanımıyor; belki insanı bilen ve tanıyan ve merhamet eden bir Zât'ın tanımasının ve bilmesinin delilleridir. Ey insan! Aklını başına al. Hiç mümkün müdür ki: Bütün envâ'-ı mahlûkātı (mahluk nev'lerini) sana müteveccihen (döndürerek) muâvenet ellerini uzattıran ve senin hâcetlerine 'Lebbeyk!' (Emrindeyiz!) dediren Zât-ı zü'l-Celâl (celâl sâhibi olan Allah) seni bilmesin, tanımasın, görmesin? Mâdem seni biliyor, rahmetiyle bildiğini bildiriyor. Sen de onu bil, hürmetle bildiğini bildir ve kat'iyen anla ki: Senin gibi zaîf-i mutlak, âciz-i mutlak, fakîr-i mutlak, fânî, küçük bir mahlûka koca kâinâtı musahhar etmek (emrine vermek) ve onun imdâdına göndermek, elbette hikmet ve inâyet ve ilim ve kudreti tazammun eden (içine alan) hakîkat-ı rahmettir (Allah'ın merhamet ediciliğidir). Elbette böyle bir rahmet, senden küllî ve hâlis (çok büyük ve samîmî) bir şükür veciddî ve sâfî bir hürmet ister." (Tılsımlar, 14. Lem'a, 6-7)

[831] "Nasıl, küçük küçük cüzdanlar (nüfus kütüğü gibi), büyük bir kütüğün vücûdunu (varlığını) ihsâs eder (hissettirir) ve küçük küçük senedler, bir defter-i kebîrin (büyük bir defterin) bulunduğunu iş'âr eder (bildirir) ve küçük kesretli (pek çok) teraşşuhâtlar (sızmalar), büyük bir su menbaını işmâm eder (hissettirir). Aynen öyle de: Küçük küçük cüzdanlar hükmünde, hem birer küçük Levh-i Mahfûz ma'nâsında, hem büyük Levh-i Mahfûz'u (kader defterini) yazan kalemden teraşşuh eden (sızan) küçük küçük noktalar sûretinde olan benî-beşerin (insanoğlunun) kuvve-i hâfızaları, ağaçların meyveleri, meyvelerin çekirdekleri, tohumları elbette bir hâfıza-i kübrâyı (büyük bir hâfızayı), bir defter-i ekberi (en büyük defteri), bir Levh-i Mahfûz-ı A'zam'ı ihsâs eder, iş'âr eder ve isbât eder. Belki keskin akıllara gösterir." (Zülfikār, 10. Söz, 7)

71. Allah'ı bırakıp da, haklarında (Allah'ın) bir delil indirmediği ve haklarında bilgi sâhibi olmadıkları şeylere tapıyorlar. Hâlbuki o zâlimlerin, hiçbir yardımcısı yoktur.
72. Onlara âyetlerimiz apaçık olarak okunmakta olduğu zaman, inkâr edenlerin yüzlerinde hoşnudsuzluk sezersin (anlarsın). Nerede ise kendilerine âyetlerimizi okuyanlara saldıracaklar! De ki: "Size bundan daha kötüsünü bildireyim mi? Ateş! Allah onu, inkâr edenlere va'd etmiştir. Ve (o,) ne kötü varılacak yerdir!"
73. Ey insanlar! (Size) bir misâl getirildi; şimdi onu dinleyin! Şübhesiz ki Allah'dan başka (kendisine) yalvarmakta olduklarınız bir sinek dahi yaratamazlar; isterse bunun için hepsi toplansınlar! Sinek onlardan bir şey kapacak olsa, bunu ondan geri alamazlar. (Yardım) isteyen de âciz kaldı, kendinden istenen de![832]
74. Allah'ı, kadrinin (kudretinin ve büyüklüğünün) hakkıyla takdîr edemediler! Şübhesiz ki Allah, elbette Kavî (pek kuvvetli olan)dır, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir.
75. Allah, meleklerden de insanlardan da elçiler seçer.[833] Muhakkak ki Allah, Semî' (hakkıyla işiten)dir, Basîr (kemâliyle gören)dir.
76. Onların önlerindekini de arkalarındakini de (yaptıklarını da, yapacaklarını da) bilir. Ve (bütün) işler Allah'a döndürülür.
77. Ey îmân edenler! Rükû' edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz!
78. Allah uğrunda nasıl cihâd etmek gerekiyorsa, öyle cihâd edin! O sizi seçmiş ve dinde üzerinize hiçbir zorluk kılmamıştır. Babanız İbrâhîm'in dînînde de (böyleydi). O (Allah), gerek daha önce(ki kitablarda), gerekse bunda (Kur'ân'da) sizi "Müslümanlar" diye isimlendirdi ki, peygamber(iniz) size şâhid olsun ve (siz de) bütüninsanlara şâhidler olasınız! Öyle ise namazı

---

[832] "Yani sineğin hılkati (yaratılması) öyle bir mu'cize-i Rabbâniyedir ve öyle bir âyet-i tekvîniyedir (yaratılışa âid bir âyettir) ki, 'Bütün esbab (sebebler) toplansalar, onun bir mislini (benzerini) yapamazlar. Ve o âyet-i Rabbâniyeye muâraza edemezler (karşı çıkamazlar), taklîdini de yapamazlar!' meâlindeki âyete ehemmiyetli bir mevzû' teşkîl eden ve Nemrûd'u mağlûb eden ve Hz. Mûsâ (AS) onların ta'cizlerine (sıkıntı vermelerine) karşı müştekiyâne (şikâyet ederek): 'Yâ Rab! Bu muacciz (rahatsız edici) mahlûkları ne için bu kadar çoğaltmışsın?' deyince, ilhâmen cevab gelmiş ki: 'Yâ Mûsâ! Sen bir def'a sineklere i'tirâz ettin. Bu sinekler de çok def'a suâl ediyorlar ki: Yâ Rab! Bu koca kafalı beşer seni yalnız bir lisân ile zikrediyor. Bazen de gaflet ediyor. Eğer yalnız kafası kadar, kafasından bizleri halk etseydin (yaratsaydın), binler lisân ile seni zikredecek bizim gibi mahlûklar olurlardı' diye Hazret-i Mûsâ (AS)'ın şekvâsına bin i'tiraz kuvvetinde hikmet-i hılkatini (yaratılışındaki hikmeti) müdâfaa eden sineğin, hem gâyet nezâfetperver (temizlik sever) ve her vakit abdest alır gibi yüzünü, gözünü, kanatlarını temizleyen bu tâifenin elbette mühim bir vazîfesi vardır." (Lem'alar, 28. Lem'a, 286)

[833] "Hiçbir cihette mümkün müdür ve hiç akıl kabûl eder mi ki, ulûhiyet ve ma'bûdiyetin (ilâhlığının ve ibâdete lâyık oluşunun) tezâhürü (görünmesi) için bu kâinâtı öyle bir mücessem (cisimleşmiş) kitâb-ı Samedânî yapmış ki, her sahîfesi bir kitab kadar ve her satırı bir sahîfe kadar ma'nâları ifâde eder ve öyle cismânî bir Kur'ân-ı Sübhânî etmiş ki, her bir âyet-i tekvîniyesi (yaratılış âyeti olan her mevcud) ve her bir kelimesi, hattâ her bir noktası, her bir harfi birer mu'cize hükmündedir.

Ve öyle muhteşem ve içi hadsiz âyâtla (âyetlerle) ve ma'nîdar nakışlarla tezyîn edilmiş (süslenmiş) bir mescid-i Rahmânî kılmış ki, her bir köşesinde bir tâife, bir nevi' ibâdet-i fıtriye (yaratılışından gelen bir ibâdet) ile iştigâl eder (meşgûl olur) bir şekilde halk eden (yaratan) bir Allah, bir Ma'bûd-ı bi'l-Hakk (ibâdet edilmeye hakkıyla lâyık olan Cenâb-ı Hakk), o kitâb-ı kebîrin (büyük kitâbın) ma'nâlarını ders verecek üstadları ve o Kur'ân-ı Samedânî'nin âyetlerini tefsîr edecek müfessirleri (tefsir ve îzâh edecek kimseleri) elçi olarak göndermesin. Ve o mescid-i ekberde (kâinât denilen en büyük mescidde) hadsiz tarzlarda ibâdet edenlereimamları ta'yîn etmesin. Ve o üstadlara ve müfessirlere ve imamlara fermanları (kitâb ve suhufları) vermesin? Hâşâ, yüzbin hâşâ!" (Şuâ'lar, 11. Şuâ', 228-229)

dosdoğru kılın,[834] zekâtı verin[835] ve Allah'(ın dînin)e sımsıkı tutunun! O sizin Mevlâ'nızdır. İşte O ne güzel Mevlâ ve ne güzel yardımcıdır!

## MÜ'MİNÛN Sûresi

1. Mü'minûn (o mü'minler) muhakkak kurtuluşa ermiştir.
2. O kimseler (o mü'minlerdir) ki, onlar namazlarında huşû' (korku ve eziklik) içinde olanlardır.
3. Ve o kimseler ki, onlar boş şeylerden (boş söz ve işlerden) yüz çeviricidirler.
4. Ve o kimseler ki, onlar zekât (vermek) için çalışanlardır.
5. Ve o kimseler ki, onlar ırzlarını koruyucudurlar.
6. Ancak kendi eşleri veya sâhib oldukları câriyelerine karşı (olan münâsebetleri) müstesnâ. Çünki şübhesiz onlar (bundan dolayı) kınanmış kimseler değildir.[836]
7. Artık kim bundan ötesini ararsa, işte onlar gerçekten haddi aşanlardır.
8. Yine o kimseler ki, onlar emânetlerine ve sözlerine riâyet edenlerdir.
9. Ve o kimseler ki, onlar namazlarını (erkânına riâyet ve ona devam ederek) korurlar.[837]
10. İşte onlar, gerçekten (yüksek makamlara) vâris olanlardır.
11. Onlar ki, Firdevs (Cennetin)e vâris olurlar. Onlar orada ebedî olarak kalıcıdırlar.
12. Şânım hakkı için, (biz) insanı, çamurdan (süzülmüş) bir hulâsadan yarattık.
13. Sonra onu sağlam bir yerde (ana rahminde) bir nutfe (hakir bir damla sudan süzülmüş hulâsa) olarak yerleştirdik.
14. Sonra o nutfeyi bir alaka olarak yarattık, sonra o alakayı bir mudga olarak yarattık[838], sonra bu mudgayı birtakım kemikler hâlinde yarattık, sonra bu kemiklere bir et giydirdik. Sonra onu başka bir yaratılışla (insan olarak) meydana getirdik. İşte yaratanların en güzeli olan Allah, ne yücedir![839]

---

[834] "Acabâ yirmi üç saatini şu kısacık hayât-ı dünyeviyeye sarf eden ve o uzun hayât-ı ebediyeye bir tek saatini sarf etmeyen, ne kadar zarar eder, ne kadar nefsine zulmeder, ne kadar hilâf-ı akıl (akılsızca) hareket eder. Zîrâ bin adamın iştirâk ettiği bir piyango kumarına yarı malını vermek, akıl kabûl ederse; hâlbuki kazanç ihtimâli binden birdir. Sonra yirmi dörtten bir malını, yüzde doksan dokuz ihtimâl ile kazancı musaddak (tasdîk edilmiş) bir hazîne-i ebediyeyevermemek, ne kadar hilâf-ı akıl ve hikmet hareket ettiğini, ne kadar akıldan uzak düştüğünü, kendini âkıl (akıllı) zanneden adam anlamaz mı?" (Sözler, 4. Söz, 10)

[835] " أُولَٰئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ[Kurtuluşa erenler işte ancak onlardır]'da bir sükût var, bir ıtlak (belirsizlik) var. Neye zafer bulacaklarını ta'yîn etmemiş (belirlememiş). Tâ, herkes istediğini içinde bulabilsin. Sözü az söyler, tâ uzun olsun. Çünki bir kısım muhâtabın maksadı ateşten kurtulmaktır. Bir kısmı yalnız Cenneti düşünür. Bir kısım, saâdet-i ebediyeyi arzu eder. Bir kısım yalnız rızâ-yı İlâhîyi (Allah'ın râzı olmasını) ricâ (ümîd) eder. Bir kısım, rü'yet-i İlâhiyeyi (Allah'ı görmeyi) gāye-i emel bilir (arzu eder). Ve hâkezâ, bunun gibi pek çok yerlerde Kur'ân, sözü mutlak bırakır (sınırlamaz), tâ âmm (umûmî) olsun. Hazf eder (kısaltır), tâ çok ma'nâları ifâde etsin. Kısa keser, tâ herkesin hissesi bulunsun. İşte ٱلْمُفْلِحُونَ[Felâha erenler] der. Neye felâh bulacaklarını ta'yîn etmiyor. Güyâ o sükûtla der: 'Ey Müslümanlar, müjde size! Ey müttakî (günahtan sakınan)! Sen Cehennemden felâh bulursun. Ey sâlih! Sen Cennete felâh bulursun. Ey ârif! Sen rızâ-yı İlâhîye nâil olursun. Ey âşık! Sen rü'yete mazhar olursun.' Ve hâkezâ." (Zülfikār, 25. Söz, 26)

[836] "Kuvve-i şeheviyenin (şehvet hissinin) tefrit (geri) mertebesi humûddur ki, nehelâle ve ne harâma şehveti, bir iştihâsı yoktur. İfrat (ileri) mertebesi fücurdur ki, namusları ve ırzları pâyimâl etmek (ayak altına almak) iştihâsında olur. Vasat (orta) mertebesi ise iffettir ki, helâline şehveti var, harâma yoktur." (İşârâtü'l-i'câz, 19-20)

[837] Namazda ta'dîl-i erkânın lüzûmu ve devamlılığı hakkında bakınız; (sahîfe 1b, haşiye 3, yazım hatası olmuş 1b nedir çözemedim)

[838] "Nutfe, alaka ve mudga"nın îzâhı için bakınız; (Hacc Suresi 5. ayetinin haşiyesi)

[839] "Kur'ân kâh olur, mahlûkāt-ı İlâhiyeyi (Allah'ın mahlûklarını) bir tertible zikreder; sonra o mahlûkāt içinde bir nizam (düzen), bir mîzan (ölçü) olduğunu ve onun semereleri (meyveleri) olduğunu göstermekle güyâ bir şeffâfiyet, bir parlaklık veriyor ki, sonra o âyine-misâl (ayna gibi) tertîbinden cilvesi (parıltısı) bulunan esmâ-i İlâhiyeyi (Allah'ın isimlerini) gösteriyor. Güyâ o mahlûkāt-ı mezkûre (zikredilen mahlûklar), elfâzdır (lafızlardır). Şu esmâ, onun ma'nâları yâhut o meyvelerin çekirdekleri yâhut hülâsalarıdırlar.

15. Sonra muhakkak ki siz, bunun ardından elbette ölecek olan kimselersiniz.
16. Sonra gerçekten siz, kıyâmet günü diriltileceksiniz.
17. Ve and olsun ki, sizin üstünüzde yedi yol (yedi gök) yarattık. (Biz) yaratılanlardan gâfil değiliz.
18. Gökten belli bir mikdar ile su indirdik, sonra onu yerde durdurduk. Şübhesiz ki biz, onu gidermeye de elbette gücü yeteniz.
19. Böylece onunla (o yağmurla) sizin için hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik.[840] Oralarda sizin için birçok meyveler vardır ve onlardan yersiniz.
20. Bir de Tûr-ı Sînâ'dan çıkan bir ağaç (meydana getirdik) ki, (bu ağaç, sizler için) hem yağ, hem de yiyenlere bir katık (olan zeytin) ile (berâber) yetişir.
21. Şübhesiz ki sizin için sağmal hayvanlarda da elbette bir ibret vardır. Karınlarında bulunandan (sütlerinden) size içiririz. Onlarda sizin için (daha) birçok faydalar vardır; hem onlardan yersiniz.[841]
22. Hem onların üzerinde, hem de gemilerde taşınırsınız.
23. And olsun ki, Nûh'u kavmine (peygamber olarak) gönderdik de (onlara) dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. (O'nun azâbından) hiç sakınmaz mısınız?"
24. Bunun üzerine kavminden inkâr eden ileri gelenler şöyle dedi: "Bu, sâdece sizin gibi bir insandır; size üstünlük sağlamak istiyor. Eğer Allah (peygamber göndermek) isteseydi, elbette melekleri indirirdi. (Biz) bunu evvelki atalarımızdan işitmedik."
25. "Bu, sâdece kendisinde delilik bulunan bir adamdır; hele bir zamâna kadar onu bekleyin bakalım!"

---

Meselâ: (âyet 13-14) İşte Kur'ân, hılkat-i insanın (insanın yaratılışının) o acîb, garîb, bedî' (eşsiz), muntazam, mevzun etvârını (tavırlarını) öyle âyine-misâl bir tarzda zikredip tertîb ediyor ki, فَتَبٰرَكَ اللهُ اَحْسَنُ الْخالِقِينَ[Yaratanların en güzeli olan Allah, neyücedir!] içinde kendi kendine görünüyor ve kendini dedirttiriyor." (Zülfikār, 25. Söz, 46-47)

Ayrıca "Yaratanların en güzeli" gibi ifâdelerin îzâhı için bakınız; (Araf Suresi 151. ayetinin haşiyesi; Saffat Suresi 125,126. ayetinin birinci haşiyesi)

[840] "Aklı bulunanlara, bu iki meyvede (hurma ve üzümde) tevhîd için büyük bir âyet, bir delil ve bir hüccet vardır. Evet bu iki meyve, hem gıdâ ve kūt (rızık), hem fâkihe (meyve) ve yemiş, hem çok lezzetli taâmların menşe'leri (yemeklerin yapılmasına vesîle) olmakla berâber, susuz bir kumda ve kuru bir toprakta duran bu ağaçlar, o derece bir mu'cize-i kudret ve bir hârika-i hikmettir ki, ve öyle bir helvalı şeker fabrikası ve ballı bir şurub makinesi ve o kadar hassas bir mîzan (ölçü) ve mükemmel bir intizam ve hikmetli ve dikkatli bir san'attır ki, zerre kadar aklı bulunan bir adam: 'Bunları böyle yapan, elbette bu kâinâtı yaratan Zât olabilir' demeğe mecburdur.

Çünki, meselâ bu gözümüz önünde, bir parmak kadar asmanın üzüm çubuğunda, yirmi salkım var ve her salkımda şekerli şurub tulumbacıklarından yüzer dâne var. Ve her dânenin yüzüne incecik ve güzel ve latif ve renkli bir mahfazayı (kılıfı) giydirmek ve nâzik ve yumuşak kalbinde, kuvve-i hâfızası ve programı ve târihçe-i hayâtı hükmünde sert kabuklu, ceviz içli çekirdekleri koymak ve karnında cennet helvası gibi bir tatlıyı ve âb-ı Kevser (Kevser suyu) gibi bir balı yapmak ve bütün zemin yüzünde, hadsiz emsâlinde ayn-ı dikkat, ayn-ı hikmet, ayn-ı hârika san'atı, aynı zamanda, aynı tarzda yaratmak, elbette bedâhetle (açıkça) gösterir ki; bu işi yapan bütün kâinâtın Hâlıkı'dır (yaratıcısıdır) ve bu nihâyetsiz bir kudreti ve hadsiz bir hikmeti iktizâeden (gerektiren) şu fiil, ancak O'nun fiilidir." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 143-144)

[841] "Evet başta inek ve deve ve keçi ve koyun olarak süt fabrikaları olan vâlidelerin memelerinden, kan ve fışkı içinden, bulaştırmadan ve bulandırmadan ve onlara bütün bütün muhâlif olarak hâlis, temiz, sâfî, mugaddî (gıdâ verici), hoş, beyaz bir sütü koymak, ve yavrularına karşı o sütten daha ziyâde hoş, şirin, tatlı, kıymetli ve fedâkârâne bir şefkati kalblerine bırakmak; elbette o derece bir rahmet, bir hikmet, bir ilim, bir kudret ve bir ihtiyâr (irâde) ve dikkat ister ki, fırtınalı tesâdüflerin karıştırıcı unsurların ve kör kuvvetlerin hiçbir cihetle işleri olamaz.

İşte böyle gāyet mu'cizeli ve hikmetli bu san'at-ı Rabbâniyenin ve bu fiil-i İlâhînin (Allah'ın bu san'at ve fiilinin), umum rûy-i zeminde (bütün yeryüzünde), yüzbinlerle nev'lerin, hadsiz vâlidelerin kalblerinde ve memelerinde aynı anda, aynı tarzda, aynı hikmet ve aynı dikkatletecellîsi (görünmesi) ve tasarrufu ve yapması ve ihâtası (kuşatması), bedâhetle (apaçık bir şekilde) vahdeti (Allah'ın birliğini) isbât eder." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 143)

26. (Nûh:) “Rabbim! Beni yalanlamalarına karşı, bana yardım et!” dedi.
27. Bunun üzerine (biz de) ona şöyle vahyettik: “Nezâretimiz altında ve vahyimiz ile gemiyi yap; nihâyet emrimiz gelip de fırın kaynadığı (sular taşmaya başladığı) zaman, her bir (hayvan cins)inden (erkek ve dişi olmak üzere) ikişer eş ile (îmân etmediklerinden, boğulacaklarına dâir) ve içlerinden, aleyhinde söz geçmiş (hüküm verilmiş)olan (bir oğlun ile diğer zevcen) dışındaki âileni (mü’minleri), ona (gemiye) al! O zulmedenler hakkında ise bana hitabda bulunma (yalvarma)! Çünki onlar suda boğulacak olanlardır.”
28. O hâlde sen, yanında bulunanlarla berâber gemiye yerleştiğin zaman artık de ki: “Bizi o zâlimler topluluğundan kurtaran Allah’a hamd olsun!”
29. Ve (yine) de ki: “Rabbim! Beni mübârek bir menzile indir; çünki sen, indirenlerin en hayırlısısın!”[842]
30. Şübhesiz ki bunda, gerçekten ibretler vardır ve doğrusu (biz, onları) elbette imtihân ediciyiz.
31. Sonra onların ardından başka bir nesil meydana getirdik.
32. Onlara da içlerinden: “Allah’a kulluk edin; sizin için O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Hiç sakınmaz mısınız?” diye (kendilerine nasîhat etmesi için) bir peygamber gönderdik.
33. Onun kavminden, inkâr edip âhirete kavuşmayı yalanlayan ve dünya hayâtında kendilerine refah verdiğimiz ileri gelenleri ise şöyle dedi: “Bu sâdece sizin gibi bir insandır; yemekte olduğunuzdan yiyor; içmekte olduğunuzdan içiyor.”[843]
34. “Eğer kendiniz gibi bir insana itâat ederseniz, o takdirde mutlakā siz gerçekten hüsrâna uğrayan kimseler olursunuz.”
35. “(O) muhakkak ki siz öldüğünüz ve bir toprak ve bir kemik yığını hâline geldiğiniz zaman, gerçekten sizin (kabirlerinizden) çıkarılan kimseler olacağınızı mı va‘d ediyor?”
36. “Heyhât! O va‘d edilmekte olduğunuz şey, ne kadar uzak!”
37. “O (hayat), bizim dünya hayâtımızdan başka bir şey değildir; (kimimiz) ölürüz, (kimimiz) yaşarız; biz (öldükten sonra) diriltilecek kimseler de değiliz.”[844]
38. “O, sâdece Allah’a karşı yalan uyduran bir adamdır.[845] Biz ona inanan kimseler de değiliz.”
39. (O peygamber:) “Rabbim! Beni yalanlamalarına karşı, bana yardım et!” dedi.

---

[842] “En hayırlısı” gibi ifâdelerin îzâhı için bakınız; (Araf Suresi 151. ayetinin haşiyesi; Saffat Suresi 125,126. ayetinin birinci haşiyesi)

[843] “Resûl-i Ekrem Âleyhissalâtü Vesselâm hem beşerdir, beşeriyet i‘tibâriyle beşer gibi muamele eder; hem resûldür risâlet i‘tibâriyle Cenâb-ı Hakkın tercümânıdır, elçisidir.” (Zülfikār, 19. Mektûb, 151)

[844] “İnsan, Cenâb-ı Hakk’ın rubûbiyetine (terbiyeediciliğine) âid şuûnât (işler) ve ahvâline (hâllerine) şâhiddir. Ve mahlûkātın cemâatleri içinde Allah’ın birliğine dellâldır. Ve mevcûdâtın (varlıkların) tesbîhâtına (Allah’ı zikretmelerine) müşâhid (seyirci) ve hilâfet-i kübrâ ile (yeryüzünün halîfesi olmakla) tekrîm ve teşrîf edilmiştir (ikrâm edilip, yüceltilmiştir). İnsan, bu kerâmete (ikrâma) ve bu şerefe nâil olduğu hâlde, kendisi başıboş ve gayr-ı mes’ûl (suâl olunmadan) bırakılmayacaktır. Onun da dîvân-ı muhâsebâtta (hesab meclisinde) pek karışık hesabları vardır. Ondan kurtulduktan sonra, müstehak olduğu yere girecektir. Evet, kudret-i ezeliyeye (Allah’ın kudretine)nisbetle, ölümden sonra haşrin gelmesi, güzden sonra baharın gelmesi gibidir.” (Mesnevî-i Nûriye, Lâsiyyemâlar, 39)

[845] “Dindar bir adam, din muhabbeti için: ‘Hak böyledir, hakîkat budur, Allah’ın emri böyledir’ der. Yoksa, Allah’ı kendi keyfine konuşturmaz. Hadsiz derece haddinden tecâvüz edip (aşıp), Allah’ın taklîdini yapıp, O’nun yerinde konuşmaz.” (Mektûbât, 26. Mektûb, 112)

“Birbirine yakın zâtlar birbirini taklîd edebilirler. Bir cinsten olanlar, birbirinin sûretine girebilirler. Mertebece birbirine yakın olanlar, birbirinin makamlarını taklîd edebilirler. Muvakkaten (geçici olarak) insanları iğfâl ederler (aldatabilirler), fakat dâimî iğfâl edemezler. Çünki ehl-i dikkat nazarında alâ külli hâl (her hâl ü kârda) etvâr ve ahvâli (tavırları ve hâlleri) içindeki tasannuâtlar ve tekellüfâtlar (yapmacık ve zoraki hareketler) sahtekârlığını gösterecek, hîlesi devâm etmeyecek. Eğer sahtekârlıkla taklîde çalışan; ötekinden gāyet uzaksa, meselâ âdî bir adam, İbn-i Sînâ gibi bir dâhîyi ilimde taklîd etmek istese ve bir çoban bir pâdişâhın vaziyetini takınsa, elbette hiç kimseyi aldatamayacak. Belki kendi maskara olacak. Her bir hâli bağıracak ki, bu sahtekârdır.” (Sözler, 15. Söz, 53)

40. (Allah:) “Az (bir zaman) sonra (onlar) mutlakā pişmanlık duyan kimseler olacaklar!” buyurdu.
41. Nihâyet, o (korkunç) ses onları hak ile yakaladı da onları bir sel süprüntüsü hâline getirdik. Artık o zâlimler topluluğu helâk olsun![846]
42. Sonra onların ardından başka nesiller meydana getirdik.
43. Hiçbir ümmet ecelinden ne öne geçebilir, ne de geri kalabilir.
44. Sonra ard arda peygamberlerimizi gönderdik. Ne zaman bir ümmete peygamberi geldiyse, onu yalanladılar; bunun üzerine (biz de) onları birbiri ardına takarak (helâk edip) onları(n başlarına geleni) ibretli hikâyeler yaptık.[847] O hâlde îmân etmeyecek bir kavim, helâk olsun!
45,46. Sonra Mûsâ’yı ve kardeşi Hârûn’u, âyetlerimizle ve apaçık bir delil ile Fir‘avun’a ve onun ileri gelenlerine gönderdik, fakat (onlar) kibirlendiler; zâten büyüklük taslayan bir kavim idiler.
47. Bu yüzden: “Kavimleri bize kölelik edip duran kimseler iken, bizim gibi iki insana mı inanacağız?” dediler.
48. Böylece o ikisini yalanladılar da helâk edilenlerden oldular.
49. And olsun ki Mûsâ’ya da Kitâb’ı verdik. Tâ ki onlar (o İsrâîloğulları), doğru yolu bulabilsinler.
50. Meryemoğlunu (Îsâ’yı) da, annesini de bir mu‘cize kıldık ve onları barınmaya elverişli ve suyu akan bir tepeye yerleştirdik.
51. Ey peygamberler! Temiz (helâl) şeylerden yiyin ve sâlih amel işleyin! Şübhesiz ki ben, ne yaparsanız hakkıyla bilenim.
52. İşte gerçekten bu (ümmet-i İslâmiye) tek bir ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim; öyle ise benden sakının!
53. Fakat (insanlar din husûsunda) işlerini kendi aralarında parça parça böldüler. Her kısım kendi yanında bulunan (din) ile memnundurlar.
54. Artık onları bir zamâna kadar dalâletleriyle (baş başa) bırak!
55,56. (Onlar,) kendilerine vermekte olduğumuz mal ve oğullar ile, onların hayırlarına mı koşuyoruz sanıyorlar? Hayır! (Onlar işin) farkına varmıyorlar![848]
57. Şübhesiz (bir de hayırda gayret gösteren) o kimseler (de var) ki, onlar Rablerinin azâbından korkarak titreyenlerdir.
58. Hem o kimseler ki, onlar Rablerinin âyetlerine îmân ederler.
59. Yine o kimseler ki, onlar Rablerine ortak koşmazlar.
60. Ve o kimseler ki, şübhesiz onlar Rablerine dönecek kimseler oldukları(nı bildikleri) için, verdikleri şeyleri kalbleri ürpererek verirler.
61. İşte bunlar, hayırlı işlerde koşuşurlar ve onlar bunlarda (o hizmetlerde) sâbikūn (önde gidenler)dir.
62. (Biz) kimseyi gücünün yetmeyeceği bir şeyle mükellef tutmayız ve katımızda gerçeği söyleyen bir kitab vardır; onlar haksızlığa da uğratılmazlar.

---

[846] Peygamberlerini yalanlayan kavimlerin başlarına gelen dehşetli semâvî musîbetler hakkında bakınız; (Araf Suresinin 103. Ayetinin haşiyesi; Tevbe Suresinin 70. Ayetinin haşiyesi)

[847] “Neden insan, sergüzeşt-i hayâtında (hayâtı boyunca başından geçen) hâdisât-ı âlemden (âlemde cereyân eden hâdiselerden) tahattur ve tefekkür etmiyor (hatırlamıyor ve düşünmüyor) ki, istikāmet yolunu bulsun? Neden tefekkür ve tedebbür (düşünüb tedbîr almıyor) ve aklen muhâkeme etmiyorlar, dalâlete düşüyorlar (haktan sapıyorlar)? ‘Ey insanlar, ibret alınız! Geçmiş kurûnlardan (asırlardan) ibret alıp, gelecek ma‘nevî belâlardan kurtulmağa çalışınız!’ ma‘nâsında gelen âyetlerin bu cümlelerine kıyâsen, çok âyetlerde beşeri (insanı) aklına ve fikriyle meşverete (istişâre etmeye) havâle ediyor.” (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 404)

[848] “ ‘Dünyanın, Cenâb-ı Hakk’ın yanında bir sinek kanadı kadar kıymeti olsa idi, kâfirler bir yudum suyu ondan içmeyecek idiler’ hakîkati şudur ki: عِنْدَاللهِta‘bîri ‘âlem-i bekādan’ (ebedî âhiret âleminden) demektir. Evet, âlem-i bekādan bir sinek kanadı kadar bir nûr; mâdem ebedîdir, yeryüzünü dolduracak muvakkat (geçici) bir nûrdan daha çoktur. Demek koca dünyayı bir sinek kanadı ile muvâzene (karşılaştırmak) değil belki herkesin kısacık ömrüne yerleşen husûsî dünyasını âlem-i bekādan bir sinek kanadı kadar dâimî bir feyz-i ilâhîye ve bir ihsân-ı İlâhîye muvâzeneye gelmediği demektir.” (Sözler, 24. Söz, 134)

63. Hayır! (Kâfirlerin) kalbleri bundan gaflet içindedir ve onların bundan başka (kötü) amelleri de vardır, kendileri onlar (o işler) ile amel eden kimselerdir.
64. Nihâyet onların ni‘met içinde olanlarını azâb ile yakaladığımız zaman, bir de bakarsın ki onlar feryâd ederler.
65. (Onlara şöyle deriz:) “Bugün artık feryâd etmeyin; çünki siz, bizden yardım görmeyeceksiniz!”
66,67. “Hakîkaten âyetlerim size okunuyordu da, büyüklük taslayanlar olarak ökçeleriniz üzerinde geriye dönüyordunuz; geceleyin toplanarak saçmalıyordunuz.”
68. Bu sözü (Kur’ân’ı) hiç düşünmediler mi? Yoksa kendilerine, evvelki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?
69. Yoksa peygamberlerini tanımadılar da bu yüzden mi onu inkâr edicidirler?
70. Yoksa onda bir delilik olduğunu mu söylüyorlar? Hayır! (O peygamber) onlara hakkı getirmiştir; fakat onların çoğu, haktan hoşlanmayan kimselerdir.
71. Eğer hak, onların nefislerinin arzularına uysaydı, elbette gökler, yer ve bunların içinde bulunanlar bozulup giderdi.[849] Hayır! Onlara zikirlerini (içinde şan ve şerefleri olan Kur’ân’ı) getirdik; fakat onlar kendi şereflerinden yüz çevirenlerdir.
72. (Ey Resûlüm!) Yoksa (sen) onlardan bir ücret mi istiyorsun? İşte Rabbininharacı (mükâfâtı) daha hayırlıdır.[850] Ve O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.
73. Hâlbuki şübhesiz sen, onları elbette dosdoğru bir yola da‘vet ediyorsun.
74. Fakat muhakkak ki âhirete inanmayanlar, doğrusu o yoldan sapanlardır.
75. Hem (biz) onlara merhamet edip kendilerindeki sıkıntıyı giderseydik, yine de gerçekten azgınlıkları içinde bocalayıp duracaklardı.
76. And olsun ki, onları (Bedir’de) azâb ile yakaladık da yine Rablerine boyun eğmediler ve (O’na) yalvarmıyorlar(dı).
77. Nihâyet onlara şiddetli bir azab kapısı açtığımızda, bir de bakarsın ki onlar bunun içinde ümidsizliğe düşmüş kimselerdir.
78. Hâlbuki O, sizin için o kulak(lar)ı, o gözleri ve o kalbleri yaratandır. Ne kadar az şükrediyorsunuz!
79. Hem O, sizi yeryüzünde yaratıp, yayandır. Ve ancak O’nun huzûruna toplanacaksınız.
80. Ve yine O, hayâtı veren ve öldürendir; gece ile gündüzün ihtilâfı (ard arda gelmesi) de ancak O’na âiddir.[851] Hiç akıl erdirmez misiniz?

---

[849] “Hiçbir insanın Cenâb-ı Hakk’a karşı hakk-ı i‘tirâzı yoktur. Şekvâ ve şikâyete de haddi yoktur. Çünki şikâyet eden ferdin hilâf-ı hevesini (heveslerinin aksini) iktizâ eden, nizâm-ı âlemde (âlemdeki düzende) binlerle hikmet vardır. O ferdi irzâ etmekte (rızâsını almakta), o bin hikmeti gazablandırmak vardır. Bir ferdi râzı etmek için bin hikmet fedâ edilmez. وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ اَهْوَٓاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ [Eğer hak, onların nefislerinin arzularına uysaydı; elbette gökler ve yer bozulup giderdi.] Eğer her ferdin keyfine göre hareket edilirse, dünyanın nizâmı ve intizâmı fesâda gider (bozulur).
Ey müteşekkî (ey şikâyet eden kişi)! Sen nesin? Neye binâen i‘tirâz ediyorsun? Cüz’î (küçük) hevesini külliyât-ı kâinâta (âlemin umûmuna) mühendis mi yapıyorsun? Teaffün etmiş (kokuşmuş) olan zevkini ni‘metlerin derecelerine mikyâs ve mîzan mı (kıyas ve ölçü mü) yapıyorsun? Sen ne biliyorsun ki, ni‘met zannettiğin nıkmet (cezâ) değildir! Senin ne kıymetin var ki, sineğin kanadına müvâzî (denk) olmayan hevesini tatmîn ve teskîn (rahatlatmak) için, felek(bütün âlem) çarklarıyla hareketten teskîn edilsin!” (Mesnevî-i Nûriye, Şemme, 171-172)
[850] Hakka hizmet etmede ücretin Allah’a âid olduğuna dâir bakınız; (Yunus Suresi 72. ayetinin haşiyesi)
[851] “Kur’ân-ı Mu‘cizü’l-Beyân (ifâdesi mu‘cize olan Kur’ân) pek çok harâretle ve şiddetle ve halâvetle (tatlılıkla) şükür ve ibâdete sevk ediyor. Ve ibâdet, Cenâb-ı Hakk’a mahsus ve hamd O’na hâsdır diye çok tekrâr ile beyân ediyor. Demek bu şükür ve ibâdet, doğrudan doğruya Mâlik-i Hakîkîsine (gerçek sâhibi olan Allah’a) gitmek lâzım olduğunu ifâde için, hayâtı bütün şuûnâtıyla (hâlleriyle) perdesiz kabza-i tasarrufunda (hükmü altında) tuttuğuna delâlet eden وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَ يُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ [Ve O, hayâtı veren ve öldürendir; gece ile gündüzün ihtilâfı (ard arda gelmesi) de ancak O’na âiddir.] (...) gibi âyetler, pek sarih (açık) bir sûrette vâsıtaları nefyedip (reddedip), doğrudan doğruya hayâtı Hayy-ı Kayyûm’un (hayat sâhibi ve her şeyi varlıkta tutan Allah’ın) dest-i kudretine münhasıran (yalnız O’na) veriyor.” (Lem‘alar, 30. Lem‘a, 392-393)

81. Hayır! (Onlar da) öncekilerin dediği gibi dediler.
82. Dediler ki: “Öldüğümüz ve bir toprak ve bir kemik yığını hâline geldiğimiz zaman mı, gerçekten biz mi yeniden diriltilecek kimseler olacakmışız?”
83. “Yemîn olsun ki biz de, daha önce atalarımız da böyle tehdîd edilmiştik; bu (Kur’ân) evvelkilerin masallarından başka bir şey değildir.”
84. (Ey Resûlüm!) De ki: “Eğer biliyorsanız (söyleyin bakalım), bu yer ve içinde bulunanlar kimindir?”
85. “Allah’ındır!” diyeceklerdir. De ki: “Hiç ibret almıyor musunuz?”
86. De ki: “Yedi göğün Rabbi ve büyük arşın Rabbi kimdir?”
87. (O müşrikler yine:) “(Bunlar) Allah’ındır!” diyecekler. De ki: “O hâlde (Allah’ın azâbından) sakınmıyor musunuz?”
88. De ki: “Eğer biliyorsanız (söyleyin bakalım), her şeyin melekûtu (içyüzü ve idâresi) elinde olan ve kendisi himâye eden, fakat ona karşı (kimsenin) himâye olunması (mümkün) olmayan kimdir?”
89. “(Bunlar hep) Allah’a âiddir!” diyecekler.[852] De ki: “Öyleyse (asıl siz) nasıl büyüleniyorsunuz (ki Kur’ân’a sihirdir diyorsunuz)?”
90. Hayır! (Biz) onlara hakkı getirdik; fakat şübhesiz ki onlar, gerçekten yalancıdırlar!
91. Allah, hiçbir çocuk edinmemiştir; O’nunla berâber hiçbir ilâh da yoktur; eğer öyle olsaydı, her ilâh elbette kendi yarattığı ile (kendi bildiğine) giderdi ve mutlakā onlardan bir kısmı diğerine üstün gelirdi.[853] Allah, onların isnâd etmekte oldukları vasıflardan münezzehdir.
92. Görünmeyeni ve görüneni hakkıyla bilendir; şirk koştukları şeylerden pek yücedir.
93,94. (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: “Rabbim! Eğer onların tehdîd edilmekte oldukları şeyi mutlakā bana göstereceksen, o hâlde Rabbim, beni o zâlimler topluluğunun içinde bulundurma!”
95. (Ey Resûlüm!) Şübhesiz ki biz, onlara va‘d etmekte olduğumuz (azâb)ı sana da göstermeye elbette gücü yeteniz.
96. Kötülüğü, daha güzel olan bir şey ile def‘ et; biz, onların isnâd etmekte oldukları vasıfları en iyi bileniz.
97. Ve de ki: “Rabbim! Şeytanların vesveselerinden sana sığınırım.”[854]

---

[852] “(Kur’ân-ı Hakîm) umûmun nazarına en zâhir bürhanları (en açık delilleri) daha ziyâde zikreder. (...) Pek çok âyâtla (âyetlerle) Kur’ân-ı Hakîm, hılkat-i arz ve semâvâtı (yer ve göklerin yaratılmasını) vahdâniyete (Allah’ın birliğine) bedâhet derecesinde (apaçık bir şekilde) bir bürhan gösteriyor ki: İster istemez, zişuûr (şuurlu) olan her adam, hılkat-i arzve semâvâtta bizzarûre (ister istemez) Hâlik-ı zü’l-Celâl’ini (celâl sâhibi yaratıcısını) tasdîk etmeye mecburdur.” (Sözler, 32. Söz, 273)

[853] “ لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللهُ لَفَسَدَتَا[Eğer o ikisinde (yerde ve gökte) Allah’dan başka ilâhlar bulunsaydı, elbette o ikisi (ve onlarda görünen şu intizam) fesâda uğrardı (bozulup giderdi)] âyetinin hakîkat-i kātıasıyla (kesin hakîkatiyle), müteaddid (birden fazla) eller müstebidâne (baskıcı bir şekilde) bir işe karışsalar, karıştırırlar. Bir memlekette iki pâdişah, hattâ bir nâhiyede iki müdür bulunsa, intizam bozulur ve idâre herc ü merc (alt-üst) olur. Hâlbuki sinek kanadından, tâ semâvât kandillerine kadar ve hüceyrât-ı bedeniyeden (bedendeki hücrelerden) tâ seyyârâtın (gök cisimlerinin) burçlarına kadar öyle bir intizam var ki, zerre kadar şirkin (Allah’a ortak koşulan şeylerin) müdâhalesi olamaz.”(Şuâ‘lar, 7. Şuâ‘, 140)

[854] “Şeytan evvelâ şübheyi kalbe atar. Eğer kalb kabûl etmezse, şübheden şetme (çirkin söze) döner. Hayâle karşı, şetme benzer bazı pis hâtıraları ve münâfi-i edeb (edebe zıd) çirkin hâlleri tasvîr eder. Kalbe ‘Eyvah!’ dedirtir. Ye’se (ümidsizliğe) düşürtür. Vesveseli adam zanneder ki, kalbi Rabbine karşı sû’-i edebde (edebsizlikte) bulunuyor. Müdhiş bir halecan ve heyecan hisseder. Bundan kurtulmak için huzurdan kaçar, gaflete dalmak ister. Bu yaranın merhemi budur: Bak ey bîçâre vesveseli adam! Telâş etme! Çünki senin hatırına gelen şetim değil, belki tahayyüldür (hayâl etmektir). Tahayyül-i küfür (küfrü hayâl etmek) küfür olmadığı gibi, tahayyül-i şetim (çirkin sözleri hayâl etmek) dâhi şetim değildir. Zîrâ mantıkça, tahayyül hüküm değildir. Şetim ise hükümdür. Hem bununla berâber, o çirkin sözler senin kalbinin sözleri değil. Çünki senin kalbin ondan müteessir ve müteessiftir (üzülür ve esef duyar). Belki kalbe yakın olan lümme-i şeytânîden (şeytanın vesvesesini üflediği bir noktadan)geliyor.” (Sözler, 21. Söz, 96)

98. “Rabbim! (Onların) yanımda bulunmalarından dahi sana sığınırım.”
99,100. Nihâyet onlardan (o müşriklerden) birine ölüm geldiği zaman: “Rabbim! Beni geri gönder! Umulur ki ben, terk ettiğim (dünya)da sâlih bir amel işlerim” der. Hayır! Doğrusu o sâdece (boş) bir lâftır, onu söyleyen kendisidir. Artık onların önlerinde, tekrar diriltilecekleri güne kadar (hiçbir şekilde dünyaya dönemeyecekleri) bir perde (olan kabir hayâtı) vardır.
101. Sûr’a üflendiği zaman, artık o gün aralarında ne soy sop kalır, ne debirbirlerine bir şey sorarlar.
102. Artık (sevab cihetiyle) kimlerin tartıları ağır gelirse, işte onlar gerçekten kurtuluşa erenlerdir![855]
103. Kimlerin de tartıları hafif gelirse, işte onlar da kendilerini hüsrâna uğratanlardır; Cehennemde ebedî olarak kalıcıdırlar.
104. Ateş onların yüzlerini yalar ve onlar orada (dudakları ateşten büzülerek) dişleri sırıtmış bir hâldedirler.
105. (Allah onlara buyurur ki:) “Âyetlerim size okunuyordu da (siz) onları yalanlıyordunuz değil mi?”
106. (Onlar şöyle) derler: “Rabbimiz! Bedbahtlığımız bize gālib geldi de dalâlete düşenler topluluğu olduk.”
107. “Rabbimiz! Bizi buradan çıkar; artık bir daha (küfre) dönersek, o takdirde gerçekten (kendi nefsimize) zulmeden kimseler oluruz.”
108. (Allah onlara) buyurur ki: “(Yıkılıp gidin!) Kesin orada sesinizi! Bana konuşmayın!”
109. “Çünki kullarımdan bir zümre vardı ki: ‘Rabbimiz! (Biz) îmân ettik; artık bizi bağışla; bize merhamet buyur; sen merhametlilerin en hayırlısısın!’ diyorlardı.”
110. “Hâlbuki (siz) onları eğlence edindiniz; tâ ki (onlar ile alay etmeniz) size beni anmayı unutturdu ve (siz) onlara gülüyordunuz.”
111. “Şübhesiz ki ben, sabretmelerine karşılık bugün onları mükâfâtlandırdım; gerçekten kurtuluşa erenler, ancak onlardır!”
112. (Allah, inkâr edenlere:) “Yeryüzünde seneler adediyle ne kadar kaldınız?” buyurur.
113. (Onlar:) “Bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldık; artık o sayanlara (hesab tutan o meleklere) sor!” derler.
114. (Allah şöyle) buyurur: “Ancak pek az kaldınız; eğer gerçekten siz biliyor olsaydınız!”[856]
115. “Sizi ancak boşuna yarattığımızı ve gerçekten siz bize döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?”[857]

---

[855] “ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ[Kurtuluşa erenler işte ancak onlardır]’da bir sükût var, bir ıtlak (belirsizlik) var. Neye zafer bulacaklarını ta‘yîn etmemiş (belirlememiş). Tâ, herkes istediğini içinde bulabilsin. Sözü az söyler, tâ uzun olsun. Çünki bir kısım muhâtabın maksadı ateşten kurtulmaktır. Bir kısmı yalnız Cenneti düşünür. Bir kısım, saâdet-i ebediyeyi arzu eder. Bir kısım yalnız rızâ-yı İlâhîyi (Allah’ın râzı olmasını) ricâ (ümîd) eder. Bir kısım, rü’yet-i İlâhiyeyi (Allah’ı görmeyi) gāye-i emel bilir (arzu eder). Ve hâkezâ, bunun gibi pek çok yerlerde Kur’ân, sözü mutlak bırakır (sınırlamaz), tâ âmm (umûmî) olsun. Hazf eder (kısaltır), tâ çok ma‘nâları ifâde etsin. Kısa keser, tâ herkesin hissesi bulunsun. İşte الْمُفْلِحُونَ[Felâha erenler] der. Neye felâh bulacaklarını ta‘yîn etmiyor. Güyâ o sükûtla der: ‘Ey Müslümanlar, müjde size! Ey müttakî (günahtan sakınan)! Sen Cehennemden felâh bulursun. Ey sâlih! Sen Cennete felâh bulursun. Ey ârif! Sen rızâ-yı İlâhîye nâil olursun. Ey âşık! Sen rü’yete mazhar olursun.’ Ve hâkezâ.” (Zülfikār, 25. Söz, 26)

[856] “Ey dünyaperest (dünyaya tapan) insan! Çok geniş tasavvur ettiğin (zannettiğin) senin dünyan, dar bir kabir hükmündedir. Fakat, o dar kabir gibi menzilin (odanın) duvarları şişeden olduğu için, birbiri içinde in‘ikâs edip (aksedip) göz görünceye kadar genişliyor. Kabir gibi dar iken, bir şehir kadar görünür. Çünki o dünyanın sağ duvarı olan geçmiş zaman ve sol duvarı olan gelecek zaman, ma‘dum (yok) ve gayr-ı mevcûd oldukları (mevcûd olmadıkları) hâlde, birbiri içinde in‘ikâs edip gāyet kısa ve dar olan hâzır (şimdiki) zamânın kanatlarını açarlar. Hakîkat hayâle karışır, ma‘dum bir dünyayı mevcud zannedersin. (...) Senin zamânın ve ömrün, berkten (şimşekten) daha çabuk geçer; hayâtın, çaydan daha sür‘atli akar.” (Lem‘alar, 17. Lem‘a, 143-144)

[857] “Hatıra gelmesin ki, bu küçücük insanın ne ehemmiyeti var ki bu azîm (büyük) dünya onun muhâsebe-i a‘mâli (amellerinin hesâba çekilmesi) için kapansın. Başka bir dâire açılsın. Çünki bu küçücük insan, câmiiyet-i fıtrat

116. İşte gerçek hükümdâr olan Allah, pek yücedir; O'ndan başka ilâh yoktur.(O,) kerîm olan arşın Rabbidir.
117. Kim Allah ile berâber, hakkında hiçbir delil bulunmayan başka bir ilâha yalvarırsa, artık onun hesâbı ancak Rabbinin katındadır. Şu şübhesiz ki, kâfirler kurtuluşa ermez.
118. (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: "Rabbim! Bağışla! Merhamet eyle! Sen, merhamet edenlerin en hayırlısısın!"

## NÛR Sûresi

1. (Bu) bir sûredir ki, onu indirdik ve onu(n hükümlerini) farz kıldık; ve onda apaçık âyetler indirdik. Tâ ki siz ibret alasınız!
2. Zinâ eden kadın ile zinâ eden erkeğin her birine yüzer sopa vurun; eğer Allah'a ve âhiret gününe îmân ediyorsanız, Allah'ın cezâsı(nı tatbik) husûsunda o ikisine karşı bir acıma duygusu, artık size mâni' olmasın! Mü'minlerden bir topluluk da o ikisinin cezâsına şâhid olsun![858]
3. Zinâ eden erkek, zinâ eden bir kadından veya müşrik olan bir kadından başkasıyla evlenemez. Zinâ eden bir kadına gelince, zinâ eden bir erkekten veya müşrik olan bir erkekten başkası onunla evlenemez. Bu, mü'minlere haram kılınmıştır.[859]
4. İffetli kadınlara zinâ isnâd eden, sonra dört şâhid getiremeyenler(in her birin)eseksen sopa vurun ve ebedî olarak onların şâhidliğini kabûl etmeyin! İşte onlar, fâsıkların ta kendileridir.
5. Ancak, bundan sonra tevbe eden ve (hâllerini) düzeltenler müstesnâ. Artık şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
6,7. Zevcelerine zinâ isnâd eden ve lehlerinde kendilerinden başka şâhidleri de bulunmayanlara gelince, bunların her birinin şâhidliği, kendisinin gerçekten doğru söyleyenlerden olduğuna dâir dört def'a Allah'a yemîn ederek şâhidlik etmesi; beşinci de eğer yalan söyleyenlerden ise, gerçekten Allah'ın lâ'netinin kendi üzerine olması(nı dilemesi)dir.
8,9. (Zevcenin de,) şübhesiz onun (kocasının) gerçekten yalan söyleyenlerden olduğuna dâir dört (def'a) Allah'a yemîn ederek şâhidlik etmesi; beşincide, eğer(kocası) doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olması(nı dilemesi) kendisinden hadd cezâsını kaldırır.
10. Hâlbuki üzerinizde Allah'ın ihsânı ve rahmeti (olmasaydı) ve şübhesiz ki Allah, Tevvâb (tevbeleri çok kabûl eden), Hakîm (her işi hikmetli olan) olmasaydı (hâliniz nice olurdu)!
11. Şübhesiz ki o iftirâyı getirenler, içinizden bir topluluktur. Onu (o iftirâyı), kendiniz için bir şer sanmayın! Bil'akis o, sizin için (hakkınızda inen âyetlere ve bir çok sevâba vesîle olmakla) bir hayırdır. Onlardan (o iftirâyı çıkaranlardan) her bir kişiye (ise, âhirette cezâsını görmek

(yaratılışında çok kābiliyetler bulunması) i'tibâriyle şu mevcûdât içinde bir ustabaşı ve bir dellâl-ı saltanat-ı İlâhiye (Allah'ın saltanatının i'lâncısı) ve bir ubûdiyet-i külliye (yüce bir kulluğun) mazharı olduğundan büyük ehemmiyeti vardır." (Zülfikār, 10. Söz, 15)

[858] İslâm hukūku ıstılâhında bu çeşit cezâya "Hadd" ta'bîr edilir. Âyet-i celîlede tatbîkı emrolunan husus, bekârlara âiddir. Şâyet evli olanlar zinâ ederse, recmolunurlar. (Nesefî, c. 3, 196)

"Bu zamanda, zındıka dalâletinin (dinsizlik sapıklığının) İslâmiyet'e karşı muhârebesinde nefs-i emmârenin plânıyla, şeytanın kumandasına verilen fırkalardan en dehşetlisi, açık bacak kadınlarla yarım çıplak hanımlardır ki, açık bacaklarıyla dehşetli bıçaklarla ehl-i îmâna taarruz edip saldırıyorlar. Nikâh yolunu kapamaya ve fuhuşhâne yolunu genişlettirmeye çalışarak, çokların nefislerini birden esîr edip, kalb ve ruhlarını kebâirle (büyük günahlarla) yaralıyorlar. Belki o kalblerden bir kısmını öldürüyorlar." (Lem'alar, 24. Lem'a, 209-210)

[859] Bu âyet, bu sûrenin 32. âyetiyle neshedilmiştir. (Celâleyn Şerhi, c. 5, 267)

üzere) o işlediği günah vardır. Onlardan, (elebaşılık yaparak, bu günahın) büyüğünü yüklenen kimseye ise, (pek) büyük bir azab vardır.[860]
12. Onu işittiğiniz zaman, gerek erkek mü'minlerin ve gerekse kadın mü'minlerin, kendi vicdanlarıyla hüsn-i zanda bulunarak: "(Böyle bir şey olamaz!) Bu apaçık bir iftirâdır!" demeleri gerekmez miydi?
13. (Onların) buna karşı dört şâhid getirmeleri gerekmez miydi? Mâdem ki şâhidleri getiremediler; öyleyse onlar Allah katında yalancıların ta kendileridir.
14. Hâlbuki dünyada ve âhirette Allah'ın ihsânı ve rahmeti üzerinizde olmasaydı, içine daldığınız bu şeyden (iftirâdan) dolayı, size elbette (pek) büyük bir azab dokunurdu.
15. Bunu (bu iftirâyı)[861] dillerinizle (birbirinizden) alıyor ve hakkında bir bilgi sâhibi olmadığınız bir şeyi ağızlarınızla söylüyor ve bunu (pek) kolay (ehemmiyetsiz) bir şey sanıyordunuz. Hâlbuki bu, Allah katında büyük (bir günah)tır.
16. Hem onu duyduğunuz zaman: "Bu hususta konuşmamız bize yakışmaz! Hâşâ! Bu büyük bir iftirâdır!" demeniz gerekmez miydi?
17. Eğer mü'min kimseler iseniz, böyle bir duruma ebediyen (bir daha) dönmemeniz için Allah size (böyle) nasîhat ediyor.
18. Ve Allah size âyetleri açıklıyor. Çünki Allah, Alîm (her şeyin içyüzünü bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
19. Şübhesiz ki çirkin şeylerin (söz ve fiillerin), îmân edenlerin içinde yayılmasını arzû edenlere, dünyada da âhirette de (pek) elemli bir azab vardır. Ve Allah bilir,siz ise bilmezsiniz.
20. Ve eğer üzerinizde Allah'ın ihsânı ve rahmeti (olmasaydı) ve şübhesiz ki Allah, Raûf (çok şefkat eden), Rahîm (çok merhamet eden) olmasaydı (sizi hemen azâba uğratırdı)!
21. Ey îmân edenler! Şeytanın adımlarına uymayın! Kim şeytanın adımlarına tâbi' olursa, artık şübhesiz ki o, çirkin işleri ve kötülüğü emreder! Eğer üzerinizde Allah'ın ihsânı ve rahmeti olmasaydı, içinizden hiçbir kimse ebedî olarak temize çıkamazdı. Fakat Allah, dilediğini temize çıkarır. Çünki Allah, Semî' (hakkıyla işiten)dir, Alîm (her şeyi bilen)dir.
22. İçinizden fazîletli ve servet sâhibi kimseler, akrabâlara, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere bir şey vermemeye yemîn etmesin; affetsinler, aldırmasınlar![862] Dikkat edin, (sizin onları bağışlamanıza mükâfaten) Allah'ın (da) sizi bağışlamasını arzû etmez misiniz? Çünki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
23. Şübhesiz ki, (çirkin işlerden) habersiz, iffetli mü'min kadınlara zinâ isnâd edenler, dünyada ve âhirette lâ'netlenmişlerdir; onlar için (pek) büyük bir azab vardır.
24. O gün, dilleri, elleri ve ayakları, yapmakta oldukları şeylere dâir aleyhlerinde şâhidlik edecektir.[863]

---

[860] Burada geçen iftirâ, Abdullah İbn-i Übey ismindeki yahudi asıllı bir münâfığın, mü'minlerin annesi Hz. Âişe-i Sıddîka vâlidemiz (ra) hakkında ortaya attığı iftirâdır ki, târihe "İfk Hâdisesi" olarak geçmiştir. Cenâb-ı Hakk bu âyetlerle, o iftirâyı reddetmiştir. (Nesefî, c. 3, 200)

[861] "Gıybet, ehl-i adâvet ve hased ve inâdın (inadcı, kıskanç ve kindar insanların) en çok isti'mâl ettikleri (kullandıkları) alçak bir silâhtır. İzzet-i nefis sâhibi, bu pis silâha tenezzül edip isti'mâl etmez. Nasıl meşhur bir zât demiş: أُكَبِّرُ نَفْسِي عَنْ جَزَّاءٍ بِغِيْبَةٍ فَكُلُّ اِغْتِيَابٍ جَهْدُ مَنْ لَاَلَهُ جَهْدٌYani: 'Düşmanıma gıybetle cezâ vermekten nefsimi yüksek tutuyorum ve tenezzül etmiyorum. Çünki gıybet, zaîf ve zelîl ve aşağıların silâhıdır.' Gıybet odur ki, gıybet edilen adam hâzır olsa idi veişitse idi, kerâhet edip (çirkin bulup) darılacaktı, eğer doğru dese, zâten gıybettir. Eğer yalan dese, hem gıybet, hem iftirâdır. İki katlı çirkin bir günahtır." (Mektûbât, 22. Mektûb, 102-103)

[862] Ebû Bekri's-Sıddîk (ra) hazretleri, "İfk Hâdisesi"ne karışan Mıstah nâmındaki bir akrabâsına, öteden beri yaptığı maddî yardımı keserek, artık vermeyeceğine yemîn etmişti. Âyet, bu hâdise üzerine nâzil olmuştur. Bu âyette, Hz. Sıddîk(ra)'ın fazîletine işâret edilmekle birlikte, hem ona, hem bütün mü'minlere, muhtaç insanlara yaptıkları yardımları kesmemeleri tavsiye edilmektedir. (Celâleyn Şerhi, c. 5, 278)

[863] "Eğer insan, enâniyetine (benliğine) istinâd edip (dayanıp) hayât-ı dünyeviyeyi gâye-i hayâl (esas maksad) ederek derd-i maîşet (geçim sıkıntısı) içinde muvakkat (geçici) bazı lezzetler için çalışsa, gâyet dar bir dâire içinde

25. O gün, Allah onlara hak ettikleri cezâlarını tam olarak verecektir ve (onlar) mutlakā Allah'ın apaçık hak olduğunu bileceklerdir.
26. Kötü kadınlar kötü erkekler içindir, kötü erkekler de kötü kadınlar içindir (birbirlerine yaraşırlar). İyi kadınlar iyi erkekler için, iyi erkekler de iyi kadınlar içindir (onlar da onlara lâyıktır). Bunlar (o iftirâcıların) söylemekte olduklarından uzak olanlardır. Onlar için bir mağfiret ve (dâimî) güzel bir rızık vardır.
27. Ey îmân edenler! Kendi evlerinizden başka evlere izin almadan ve (o evin) halkına selâm vermeden (içeri) girmeyin! Bu sizin için hayırlıdır; olur ki ibret alırsınız.
28. Eğer orada (girmek istediğiniz evlerde) kimseyi bulamazsanız, size izin verilmedikçe oraya girmeyin! Size: "Geri dönün!" denirse, artık dönün; bu sizin için daha temizdir. Allah ise, yapmakta olduklarınızı hakkıyla bilendir.
29. Oturulmayan ve içinde menfaatiniz bulunan evlere (herkese açık olan yerlere izinsiz) girmenizde size bir günah yoktur. Artık neyi açıklarsanız ve neyi gizlerseniz, Allah bilir.
30. (Ey Resûlüm!) Mü'min erkeklere söyle; gözlerini (haramdan) sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar! Bu, onlar için daha temizdir. Şübhesiz ki Allah, (onların) yapmakta oldukları şeylerden hakkıyla haberdardır.
31. Mü'min kadınlara da söyle; gözlerini (haramdan) sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar;[864] (el, yüz gibi) görünen kısımları müstesnâ, ziynetlerini göstermesinler ve başörtülerini yakalarının üzerine kadar salsınlar![865] Ziynetlerini, kocaları veya babaları veya kocalarının babaları veya oğulları veya kocalarının oğulları veya erkek kardeşleri veya erkek kardeşlerinin oğulları veya kız kardeşlerinin oğulları veya kendi kadınları (Müslüman kadınlar) veya sâhib oldukları câriyeleri veya (pek yaşlı olmakla) kadınlara karşı şehvetleri olmayan erkek hizmetçiler veya kadınların mahrem yerlerini anlamayan çocuklardan başkasına göstermesinler! Gizlemekte

---

boğulur gider. Ona verilen bütün cihâzât ve âlât ve letâif (cihazlar, âletler ve duygular), ondan şikâyet ederek haşirde (âhirette) onun aleyhinde şehâdet edeceklerdir. Ve da'vâcı olacaklardır.
Eğer kendini misâfir bilse, misâfir olduğu Zât-ı Kerîm'in (ikrâmı sonsuz olan Allah'ın) izni dâiresinde sermâye-i ömrünü sarf etse, öyle geniş bir dâire içinde uzun bir hayât-ı ebediye (âhiret hayâtı) için güzel çalışır ve teneffüs edip istirâhat eder. Sonra, a'lâ-yı illiyyîne (en yüksek makamlara) kadar gidebilir. Hem de bu insana verilen bütün cihâzât ve âlât, ondan memnûn olarak âhirette lehinde şehâdet ederler. Evet insanaverilen bütün cihâzât-ı acîbe, bu ehemmiyetsiz hayât-ı dünyeviye için değil, belki pek ehemmiyetli bir hayât-ı bâkiye için verilmişler." (Sözler, 23. Söz, 113)

[864] "Göz bir hassedir (duygudur) ki, ruh bu âlemi o pencere ile seyreder. Eğer Cenâb-ı Hakk'a satmayıp, belki nefis hesâbına çalıştırsan, geçici, devamsız bazı güzellikleri, manzaraları seyr ile şehvet ve heves-i nefsâniyeye bir kavvad derekesinde (seviyesinde) bir hizmetkâr olur. Eğer gözü, gözün Sâni'-i Basîr'ine (her şeyi gören san'atkârına) satsan ve onun hesâbına ve izni dâiresinde çalıştırsan; o zaman şu göz, şu kitâb-ı kebîr-i kâinâtın (kâinât denilen büyük kitâbın) bir mütâlaacısı ve şu âlemdeki mu'cizât-ı san'at-ı Rabbâniyenin (Allah'ın san'at mu'cizelerinin) bir seyircisi ve şu küre-i arz (yeryüzü) bahçesindeki rahmet çiçeklerinin mübârek bir arısı derecesine çıkar." (Sözler, 6. Söz, 15)

[865] Bir kısım ulemâya göre, yüz ve ellere nâ mahremlerin bakmaları, eğer fitne korkusu yoksa câizdir. Bir kısmına göre ise haramdır. Çünki yüz ve eller fitnenin kaynağıdır. (Celâleyn Şerhi, c. 5, 286)
"Mâdem güzellik bir ni'mettir. Ni'mete şükredilse ma'nen ziyâdeleşir. Şükredilmezse değişir, çirkinleşir. Elbette güzelin aklı varsa, hüsn-i cemâlini (güzelliğini) günahları kazanmak ve kazandırmaktan ve çirkin ve zehirli yapmaktan ve o ni'meti küfrân ile medâr-ı azab (azab sebebi) bir sûrete çevirmekten bütün kuvvetiyle kaçacak. Ve o fânî, beş-on senelik cemâli bâkîleştirmek için, meşrû' bir tarzda isti'mâl ile (kullanmakla), o ni'mete şükredecek. Yoksa ihtiyarlıkta uzun zaman istiskāle ma'ruz kalıp (soğuk muâmele görüp), me'yûsâne (ümidsizce) ağlayacak ve kabrinde çok günahları kazanan ve kazandıran o çıplak bacakları yılan sûretinde görünecek ve Cehennemde o çirkinleşmiş güzel a'zâlarının yanmalarının azablarını çekecek.
Eğer terbiye-i İslâmiye dâiresinde, âdâb-ı Kur'âniye ziynetiyle (Kur'ân'ın edeblerinin süsüyle) o cemâl güzelleştirilse, o fânî hüsün (güzellik), ma'nen bâkî kalacağı ve Cennette hûrilerin cemâlinden daha şirin daha parlak bir tarzda kendine verileceği, hadîsde kat'iyetle sâbittir." (Lem'alar, 24. Lem'a, 210)
Kur'ân'ın tesettür emrinin fıtrî olduğu hakında geniş bir îzâh için, bakınız; (Lem'alar, 24. Lem'a, 205-210)

oldukları ziynetleri bilinsin diye ayaklarını (yere) vurmasınlar! Ey mü'minler! Hep birlikte Allah'a tevbe edin ki kurtuluşa eresiniz.
32. İçinizden bekâr olanları, kölelerinizden ve câriyelerinizden iyileri (nikâha müsâid olanları) evlendirin![866] Eğer fakir iseler, Allah lütfundan onları zenginleştirir. Çünki Allah, Vâsi' (rahmeti geniş olan)dır, Alîm (her şeyi bilen)dir.
33. Evlenme(ye imkân) bulamayanlar, Allah kendilerini lütfundan zenginleştirinceye kadar iffetlerini korusun(lar)! Sâhib olduğunuz kölelerinizden (ve câriyelerinizden) mükâtebe (hür kalmak için yazılı sözleşme) yapmak isteyenlerle, eğer kendilerinde bir hayır bilmiş iseniz onlarla artık mükâtebe yapın! Allah'ın size verdiği maldan, (siz de) onlara verin! Dünya hayâtının geçici menfaatini elde etmek için, iffetli kalmak isteyen câriyelerinizi fuhşa zorlamayın![867] Kim onları (fuhşa) zorlarsa, artık şübhesiz ki Allah, onların zorlanmalarından sonra, (o câriyelere karşı) çok mağfiret edendir, çok merhamet edendir.
34. And olsun ki, (biz) size açıklayıcı âyetler, hem sizden önce gelip geçenlerden bir misâl ve takvâ sâhibleri için bir nasîhat indirdik.
35. Allah, göklerin ve yerin Nûr'udur. O'nun nûrunun misâli, içinde lâmba bulunan bir kandillik gibidir. O lâmba bir cam içindedir. O cam da, sanki inciden bir yıldızdır; bu lâmba, ne doğuya ne de batıya nisbeti olmayan mübârek bir ağaçtan, zeytin ağacından (çıkan yağdan) yakılır; onun yağı, nerede ise kendisine ateş değmese bile ışık verecek! Nûr üstüne nûrdur. Allah, dilediği kimseyi nûruna hidâyet eder.[868] İşte Allah, insanlara böyle misâller getirir. Çünki Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.
36. (Bu kandil, bu nûr) birtakım evlerde (mescidlerde)dir ki Allah, onların (kıymetlerinin) yükseltilmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir; buralarda (bu evlerde) sabah akşam O'nu tesbîh eder(ler).
37. (Onlar) ne bir ticâretin, ne de bir alış-verişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymadığı erlerdir! (Onlar, dehşetten) kalblerin ve gözlerin kendisinde döneceği bir günden korkarlar.
38. Tâ ki, Allah onları amellerinin daha güzeliyle mükâfâtlandırsın ve lütfundan onlara daha fazlasını da versin! Çünki Allah, dilediği kimseyi hesabsız rızıklandırır.
39. İnkâr edenlere gelince, onların amelleri çöllerdeki serab gibidir; susayan bir kimse onu su zanneder. Nihâyet (yardıma pek muhtaç olduğu, o hesab gününde) ona (o ameline) vardığı zaman, onu (kendisine fayda verecek) bir şey olarak bulamaz ama (amelinin) yanında Allah'ı bulur; (O da) onun hesâbını tamamıyla hemen görüverir. Çünki Allah, hesâbı çok çabuk görendir.
40. Veya (onların amelleri) derin bir denizdeki karanlıklar gibidir; (öyle ki) onu (o denizi) bir dalga örtüyor, onun üstünden bir dalga daha, onun da üstünden bir bulut (örtmektedir). Birbiri üstüne (yığılmış) karanlıklar! (İnsan) elini çıkarsa, neredeyse onu dahi göremez. İşte Allah kime bir nûr vermemişse, artık onun için hiçbir nûr olmaz.

---

[866] "(Saâdetin esaslarından) 'nikâh' ise: İnsanın en fazla ihtiyâcını tatmîn eden, kalbine mukābil bir kalbin mevcud bulunmasıdır ki, her iki taraf, sevgilerini, aşklarını, şevklerini mübâdele etsinler (paylaşsınlar) ve lezâizde (lezzetlerde) birbirine ortak ve gamlı ve kederli şeylerde de yekdiğerine muâvin ve yardımcı olsunlar. Evet, bir işte mütehayyir (hayrette) kalan veya bir şeye dalarak tefekkür eden (düşünen) adam, velev zihnen olsun, birisi gelsin, kendisiyle o hayreti, o tefekkürü paylaşsın ister. Kalblerin en latîfi (hoş olanı) ve en şefîkı (şefkatlisi), kısm-ı sânî (ikinci kısım) ile ta'bîr edilen kadın kalbidir. Fakat kadın ile zevcî (eşler arasında) olan geçim imtizâcını ikmâl eden (kaynaşmayı tamamlayan) ve kalbî olan ünsiyet ve ülfeti (dostluğu) itmâm eden (tamamlayan) ve sûrî ve zâhirî olan (görünüşteki) arkadaşlığı samîmîleştiren, kadının iffetiyle berâber ahlâk-ı seyyieden (kötü ahlâktan) temiz ve pâk olması ve çirkin ârızalardan hâlî olmasıdır." (İşârâtü'l-İ'câz, 197)

[867] Bu âyet, münâfıkların reîsi Abdullah bin Übey hakkında nâzil olmuştur. O, para kazansınlar diye câriyelerini zinâya zorlardı. (Celâleyn Şerhi, c. 5, 292)

[868] Bu âyetin geniş îzâhı için bakınız; (Mektûbât, 29. Mektûb, 259)

41. Görmedin mi, göklerde ve yerde bulunan kimseler ve kanatlarını çırparak uçan kuşlar O'nu, Allah'ı tesbîh eder. Her biri kendi (fıtrî vazîfesiyle) duâsını ve tesbîhini muhakkak bilmiştir. Ve Allah, onların yapmakta olduklarını hakkıyla bilendir.
42. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Ve dönüş ancak Allah'adır.
43. Görmedin mi ki şübhesiz Allah, bir bulutu nasıl sürüyor; sonra arasını birleştiriyor; sonra da onu bir yığın hâline getiriyor da arasından yağmurun çıktığını görüyorsun. Ve (Allah) gökten, oradaki dağ (gibi bulut)lardan bir dolu indirir de onu dilediğineisâbet ettirir, dilediğinden de onu çevirir. (Bu bulutların) şimşeğinin parıltısı neredeyse gözleri(n nûrunu) alır.[869]
44. Allah, gece ile gündüzü (ard arda) evirip çevirir. Şübhesiz ki bunda, basîret sâhibleri için elbette bir ibret vardır.
45. Ve Allah, (yeryüzünde) hareketli olan her canlıyı sudan yaratmıştır. Artık onlardan kimi karnı üstünde (sürünerek) yürür; kimi iki ayak üstünde yürür; kimi de dört (ayak) üstünde yürür. Allah, dilediğini yaratır. Muhakkak ki Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.[870]
46. And olsun ki, (biz size hakîkati) açıklayıcı âyetler indirdik. Allah ise, dilediği kimseyi (hikmetine binâen kendi lütfundan) dosdoğru bir yola hidâyet eder.
47. (Münâfıklar:) "Allah'a ve peygambere inandık ve itâat ettik!" diyorlar. Sonra da içlerinden bir tâife bunun ardından yüz çeviriyor. İşte bunlar, mü'min kimseler değildirler.
48. Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Resûlüne çağırıldıkları zaman, bir de bakarsın ki, onlardan bir tâife yüz çeviricidirler.
49. Eğer hak, (Allah resûlünün verdiği hüküm,) kendi lehlerine olursa, ona itâat eden kimseler olarak (koşa koşa) gelirler.
50. Kalblerinde bir hastalık (nifak) mı var? Yoksa (onun peygamberliğinde) şübhe mi ettiler? Yâhut Allah'ın ve Resûlünün kendilerine haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır! İşte onlar zâlimlerin ta kendileridir!
51. Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Resûlüne çağırıldıkları zaman, mü'minlerin sözü ancak: "İşittik ve itâat ettik!" demeleridir. İşte bunlar, gerçekten kurtuluşa erenlerdir.

---

[869] "Şu âyet, mu'cizât-ı rubûbiyetin (Allah'ın terbiye ediciliğindeki mu'cizelerin) en mühimlerinden ve hazîne-i rahmetin en acîb perdesi olan bulutların teşkîlâtında (meydana gelmesinde) yağmur yağdırmaktaki tasarrufât-ı acîbeyi (acâib icrâatları) beyân ederken, güyâ bulutun eczâları cevv-i havada (hava boşluğunda) dağılıp saklandığı vakit, istirâhata giden neferât misillü (askerler gibi) bir boru sesiyle toplandığı gibi emr-i İlahî ile toplanır, bulut teşkîl eder. Sonra küçük küçük tâifeler bir ordu teşkîl eder gibi, o parça parça bulutları te'lîf edip (birleştirip), kıyâmette seyyar dağlar cesâmet (büyüklük) ve şeklinde ve rutûbet cihetinde kar ve dolu keyfiyetinde olan o sehab (bulut) parçalarından âb-ı hayâtı (hayat suyunu) bütün zîhayâta (canlılara) gönderiyor.
Fakat o göndermekte bir irâde, bir kasıd görünüyor. Hâcâta (ihtiyaçlara) göre geliyor; demek gönderiliyor. Cevv berrak, sâfî, hiçbir şey yokken bir mahşer-i acâib (acâib bir toplanma yeri) gibi dağvârî (dağ gibi) parçalar kendi kendine toplanmıyor, belki zîhayâtı (canlıları) tanıyan birisidir ki, gönderiyor. İşte şu mesâfe-i ma'neviyede Kadîr, Alîm (sonsuz kudret ve ilim sâhibi), Mutasarrıf (tasarruf edici), Müdebbir (tedbir görücü), Mürebbî (terbiye edici), Mugîs(yardım edici), Muhyî (hayat verici) gibi esmâların matla'ları (isimlerin tecellî yerleri) görünüyor." (Zülfikār, 25. Söz, 50)

[870] "Nutfe (bir damla su) denilen mütemâsil (birbirinin misli) su katrelerinden (damlalarından) ve toprağa, müteşâbih (birbirine benzer) tohumlarından ve az farklı habbeciklerinden (dâneciklerinden) ve sineklerin birbirinin aynı olan yumurtacıklarından ve kuşların aynı havadan, birbirinin aynı nutfelerinden, hem birbirinin misli veya az farklı yumurtalarından o hadsiz efrâdı (ferdleri) bulunan ve birbirinden sûretçe, san'atça ve maîşetçe (yaşayışça) ayrı ayrı yüz binler zîhayatları (canlıları) dirilten ve zeminde (yeryüzünde) husûsan bahar sahîfesinde yüz bin başka başka kitabları berâber, birbiri içinde, hatâsız, gāyet mükemmel yazan; hadsiz bir dikkat ve nihâyetsiz bir hikmetle iş gören, tasarruf eden bir Zât-ı Hayy-ı Kayyûm (hayat sâhibi ve her şeyi varlıkta tutan) ve Muhyî bir Hallâk-ı Alîm (hayat verici sonsuz ilim sâhibi bir yaratıcı) olduğuna kanâat getirmeyen, elbette hem kendini, hem bütün zeminde ve zaman şerîdine asılan bütün geçmiş baharlarda ve hayatlı zemin ve fezâ yüzlerinde bulunmuş olan bütün zîhayatları inkâretmeğe ve en ahmak ve bedbaht bir zîhayat olmağa mecburdur." (Şuâ'lar, 15. Şuâ', 565)

52. Her kim Allah'a ve Resûlüne itâat eder ve Allah'dan korkar ve O'ndan sakınırsa, işte onlar, gerçekten kazanan kimselerdir.
53. Bir de (o münâfıklar), kendilerine emredersen, kesinlikle (savaşa) çıkacaklarına dâir bütün güçleriyle Allah'a yemîn ettiler. De ki: "Yemîn etmeyin! (Sizden istenen) bilinen (hâlis) bir itâattir. Şübhesiz ki Allah, yapmakta olduklarınızdan hakkıyla haberdârdır."
54. De ki: "Allah'a itâat edin; Peygambere de itâat edin! Eğer yüz çevirirseniz artık ona (o peygambere) düşen, ancak kendisine yüklenen (tebliğ)dir; size düşen de size yüklenen (itâat)dir." Eğer ona itâat ederseniz, hidâyete erersiniz. Peygambere düşen ise, ancak apaçık tebliğdir.[871]
55. (Ey Resûlüm!) Allah, içinizden îmân edip sâlih ameller işleyenleri, kendilerinden öncekileri (İsrâiloğullarını, Fir'avun ehlinin) yerine geçirdiği (hâkim kıldığı) gibi onları (o berâberindeki mü'minleri) de mutlakā yeryüzünde (kâfirlerin) yerlerine geçire(rek hâkim kıla)cağını va'd etmiştir. Ve (Allah) onlar için râzı olduğu dinlerini (İslâm'ı) mutlakā kendilerine sağlamlaştıracak (onlara imkânlar verecek) ve korkularından sonra kendilerini mutlakā güvenli bir hâle çevirecektir.[872] (Böylece onlar) bana ibâdet edecekler; hiçbir şeyi bana ortak koşmayacaklar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte onlar fâsıkların ta kendileridir.
56. Namazı hakkıyla edâ edin, zekâtı verin[873] ve peygambere itâat edin ki merhamet olunasınız!
57. Sakın inkâr edenleri, yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak kimseler sanma! Onların varacağı yer, ateştir. Ve o, ne kötü varılacak yerdir!
58. Ey îmân edenler! Sâhib olduğunuz köle (ve câriye)ler ve içinizden büluğ çağına girmemiş olanlar (yanınıza gireceklerinde), şu üç vakitte sizden izin istesin: Sabah namazından önce, öğle vakti elbiselerinizi çıkardığınız sırada ve yatsı namazından sonra. (Bunlar) sizin açık bulunabileceğiniz (muhtemel olan) üç vakittir. Bunların (bu vakitlerin) dışında, birbirinizin yanında dolaşan kimseler olarak (bulunmanızda) ne size, ne de onlara bir günah yoktur. İşte Allah, size âyetleri böyle açıklıyor. Çünki Allah, Alîm (her şeyi bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
59. Sizden olan çocuklar bülûğ çağına girdiği zaman, kendilerinden önceki (büyük)lerin izin istedikleri gibi, artık (onlar da) izin istesinler![874] İşte Allah, size âyetlerini böyle açıklıyor. Çünki Allah, Alîm (her şeyi bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.

---

[871] "Üstâd-ı Mutlak ve Muktedâ-yı Küll (herkesin kendisine uyduğu) ve Rehber-i Ekmel (en mükemmel rehber) olan Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm: وَمَاَ عَلَي الرَّسُولُ اِلَّا الْبَلاَغُ [Peygambere düşen, ancak tebliğdir!] olan fermân-ı İlâhiyeyi kendine rehber-i mutlak ederek, insanların çekilmesiyle ve dinlememesiyle daha ziyâde sa'y (çalışma) ve gayret ve ciddiyetle teblîğ etmiş. Çünki: إِنَّكَ لَاتَهْدِي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللهَ يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ [Şübhesiz ki sen sevdiğin kimseyi hidâyete erdiremezsin; fakat Allah, dilediği kimseyi hidâyete erdirir] sırrıyla anlamış ki, insanlara dinlettirmek ve hidâyet vermek, Cenâb-ı Hakkın vazîfesidir. Cenâb-ı Hakk'ın vazîfesine karışmazdı." (Lem'alar, 17. Lem' a, 137)

[872] "Yeis ve ümidsizlikle zannediyorsunuz ki, dünya herkese ve ecnebîlere terakkî (yükselme) dünyasıdır, fakat yalnız bîçâre ehl-i İslâm için tedennî (gerileme) dünyası oldu diye pek yanlış bir hatâya düşüyorsunuz. (...) Beşerin -zulüm ve hatâsıyla başına çabuk bir kıyâmet kopmazsa; istikbâlde (gelecekte) hak ve hakîkat, âlem-i İslâmda -nev'-i beşerin (insanoğlunun) eski hatîâtına (hatâlarına) keffâret olacak (örtecek)- bir saâdet-i dünyeviyeyi de gösterecek inşâallah. (...)
Her kıştan sonra bir bahar, her geceden sonra bir sabah olduğu gibi, nev'-i beşerin dahi bir sabâhı, bir bahârı olacak inşâallah. Hakîkat-ı İslâmiye'nin güneşi ile, sulh-ı umûmî (umûmî barış) dâiresinde hakîkî medeniyeti görmekliği, rahmet-i İlâhiyeden bekleyebilirsiniz." (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 409-410)

[873] "Namaz, عِمَادُ الدِّيْنِ hadîs-i şerîfi mûcibince (gereğince) dînin direği ve kıvâmı olduğu gibi, zekât da İslâm'ın kantarası, yani köprüsüdür. Demek birisi dîni, diğeri âsâyişi muhâfaza eden İlâhî iki esastırlar. Bunun için birbiriyle bağlanmışlardır." (İşârâtü'l-İ'câz, 39)

[874] "İnsan, hemşîresi misillü (gibi) mahremlerine karşı fıtraten (yaratılıştan) şehevânî hissi taşıyamıyor. Çünki mahremlerin sîmâları, karâbet (yakınlık) ve mahremiyet cihetindeki şefkat ve muhabbet-i meşrûayı (meşrû' sevgiyi) ihsâs ettiği (hissettirdiği) cihetle, nefsî ve şehevânî temâyülâtı (meyilleri) kırar. Fakat bacaklar gibi şer'an

60. Artık evlenmeyi ümîd etmeyen (âcizlikten dolayı) oturmuş (kalmış, yaşlı) kadınların, ziynetlerini gösteren kimseler olmamak şartıyla, dış elbiselerini çıkarmalarında kendilerine bir günah yoktur. Fakat (daha da) iffetli davranmak istemeleri kendileri için daha hayırlıdır. Çünki Allah, Semî‘ (her konuştuğunuzu işiten)dir, Alîm (kalblerinizde olanı hakkıyla bilen)dir.
61. (Başkalarıyla berâber yemek yemeleri husûsunda) köre bir zorluk yoktur, topala da bir zorluk yoktur, hastaya da bir zorluk yoktur. Size de kendi (çocuklarınıza âid) evlerinizden veya babalarınızın evlerinden veya annelerinizin evlerinden veya erkek kardeşlerinizin evlerinden veya kız kardeşlerinizin evlerinden veya amcalarınızın evlerinden veya halalarınızın evlerinden veya dayılarınızın evlerinden veya teyzelerinizin evlerinden veya anahtarları elinizde bulunan (evler)den veya dostunuz(un evin)den yemenizde (bir günah) yoktur. (Bu kişilerle) hep berâber veya ayrı ayrı yemenizde de size bir günah yoktur. Artık evlere girdiğiniz zaman, Allah katında mübârek ve güzel bir sağlık temennîsi olarak,kendinize (ve o evlerde bulunanlara) selâm verin! İşte Allah, size âyetleri böyle açıklıyor; tâ ki akıl erdiresiniz.[875]
62. Mü’minler ancak o kimselerdir ki, Allah’a ve Resûlüne (gönülden) îmân etmişlerdir; ictimâî bir iş için onunla (peygamberle) berâber bulundukları zaman, ondan izin almadan (işlerini bahâne ederek) gitmezler! (Ey Resûlüm!) Gerçekten o senden izin isteyenler var ya, işte onlar, Allah’a ve Resûlüne îmân edenlerdir. Öyle ise bazı işleri için senden izin istediklerinde, artık içlerinden dilediğine izin ver ve (daha hayırlı olanı özürle de olsa terk ettiklerinden) kendileri için Allah’dan mağfiret dile! Şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
63. (Ey mü’minler!) Peygamberin çağırmasını, kendi aranızda herhangi birinizin diğerini çağırması gibi tutmayın! Allah, içinizden birbirinin arkasına gizlenerek azar azar sıvışıp gidenleri muhakkak biliyor. O’nun emrine muhâlif hareket edenler, artık başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine (pek) elemli bir azâbın uğramasından sakınsın(lar)!
64. Dikkat edin! Şübhesiz ki göklerde ve yerde ne varsa Allah’ındır. (O,) sizin ne hâlde olduğunuzu gerçekten biliyor. O’na döndürülecekleri gün ise, yaptıklarını artık onlara bildirecektir. Çünki Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

## FURKĀN Sûresi

1. Âlemlere bir korkutucu (bir uyarıcı) olsun diye, Furkān’ı (hak ile bâtılı ayıran Kur’ân’ı) kuluna indiren (Allah) ne yücedir![876]

mahremlere de göstermesi câiz olmayan yerlerini açık-saçık bırakmak, süflî (alçak) nefislere göre gâyet çirkin bir hissin uyanmasına sebebiyet verebilir. Çünki mahremin sîmâsı mahremiyetten haber verir ve nâmahreme benzemez. Fakat meselâ açık bacak, mahremin gayrıyla müsâvîdir (eşittir). Mahremiyeti haber verecek bir alâmet-i fârikası (farklılığı) olmadığından, hayvânî bir nazar-ı hevesi (hevesli bakışı), bir kısım süflî mahremlerde uyandırmak mümkündür.” (Lem‘alar, 24. Lem‘a, 208)

[875] İbn-i Abbâs (ra)’dan mervîdir ki; Nisâ Sûresinin 29. âyeti nâzil olup da meâlen: “Aranızda birbirinizin mallarını haksız sebeblerle yemeyin!” buyurulunca Müslümanlar, kör, topal gibi özür sâhibleri ve hastalarla birlikte yemek yemekte zorluğa düştüler. Zîrâ kör, yemeğin iyisinin nerede bulunduğunu göremez; hasta ve sakat olan da rahatsızlığı sebebiyle yemeğini tam yiyemez. İster istemez haklarına tecâvüz edilmiş olur. Müslümanlar bu endişe ile, onlarla bir arada yemek yememeye başladılar. Bunun üzerine, “Köre bir mahzur yoktur” meâlindeki âyet-i kerîme nâzil oldu. (Celâleyn Şerhi, c. 9, 317)
Said bin Müseyyeb’den de şöyle rivâyet edilmiştir: Resûlüllah (ASM) ile sefere çıkan bâzı kimseler evlerinin anahtarlarını, (özürleri sebebiyle geride kalan) körlere, topallara, hastalarave akrabâlarına bırakırlar ve onlara ihtiyaçları olduğu takdirde evdeki yiyeceklerden yiyebileceklerini söylerlerdi. Onlar ise, yemeleri hâlinde ev sâhibleri râzı olmayabilir düşüncesiyle yemek yemezlerdi. İşte bu sebeble bu âyet nâzil oldu. (Nesefî, c. 3, 228)

[876] “Ma‘den-i kemâlât (fazîletler kaynağı) ve muallim-i ahlâk-ı âliye (yüksek ahlâkın muallimi) olan o dellâl-ı vahdâniyet ve saâdet (Allah’ın birliğinin ve ebedî saâdetin i‘lâncısı olan Peygamberimiz Aleyhissalâtü Vesselâm)

2. O (Allah) ki, göklerin ve yerin mülkü O'nundur; ne bir çocuk edinmiştir, ne de mülkünde bir ortağı olmuştur; her şeyi yaratıp onu (maslahatına en uygun bir şekilde) ta'yîn ederek takdîr etmiştir.
3. (Kâfirler) O'nu bırakıp da hiçbir şey yaratamayan, bil'akis kendileri yaratılmış olan, kendileri için ne bir zarara ne de bir faydaya sâhib olan ve (kendiliklerinden) ne ölüme, ne hayâta, ne de (öldükten sonra) dirilmeye mâlik olan birtakım ilâhlar edindiler.
4. İnkâr edenler dedi ki: "Bu (Kur'ân), onun (Muhammed'in) uydurduğu bir yalandan başka bir şey değildir; bu hususda ona başka bir topluluk da yardım etmiştir."[877] Böylece (onlar), gerçekten zulüm ve yalanla geldiler.
5. Ve dediler ki: "(Bu âyetler) evvelkilerin masallarıdır; onları (başkasına) yazdırmış da sabah akşam onlar kendisine okunuyor."
6. (Ey Resûlüm!) De ki: "Onu, göklerde ve yerdeki sırrı (gizlilikleri) bilen (Allah) indirmiştir.[878] Şübhesiz ki O, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir."
7. Bir de (onlar) şöyle dediler: "Bu nasıl peygamber ki, yemek yiyor, çarşılarda geziyor. Ona bir melek indirilmeli de onunla berâber (o da) bir korkutucu olmalı değil miydi?"[879]

---

kendi kendine söylemiyor, belki söylettiriliyor. Evet, Hâlık-ı kâinât (kâinâtın yaratıcısı) tarafından söylettiriliyor. Üstâd-ı Ezelîsinden (Hakk Teâlâ'dan) ders alır, sonra ders veriyor. Çünki sâbık (geçen) işâretlerde kısmen beyân edilen binler delâil-i nübüvvetle (peygamberlik delilleriyle), Hâlık-ı kâinât bütün o mu'cizâtı (mu'cizeleri) onun elinde halk etmekle (yaratmakla) gösterdi ki; o, O'nun hesâbına konuşuyor, O'nun kelâmını teblîğ ediyor.
Hem ona gelen Kur'ân ise içinde, dışında kırk vech-i i'câz (mu'cize yönü) ile gösterir ki o, Cenâb-ı Hakk'ın tercümânıdır. Hem o, kendi zâtında bütün ihlâsıyla ve takvâsıyla ve ciddiyetiyle ve emânetiyle ve sâir bütün ahvâl ve etvârıyla (hâlleriyle ve tavırlarıyla) gösterir ki, o kendi nâmına, kendi fikriyle demiyor. Belki Hâlık'ı (yaratıcısı) nâmına konuşuyor. Hem onu dinleyen bütün ehl-i hakîkatin (hakîkati araştıran âlimlerin) keşif ve tahkîkıyle tasdîk etmişler ve ilme'l-yakîn îmân etmişler ki: O, kendi kendine konuşmuyor! Belki Hâlık-ı kâinât onukonuşturuyor, ders veriyor, onunla ders verdiriyor." (Zülfikār, 19. Mektûb, 90-91)

[877] "Dindar bir adam, din muhabbeti için: 'Hak böyledir, hakîkat budur, Allah'ın emri böyledir' der. Yoksa, Allah'ı kendi keyfine konuşturmaz. Hadsiz derece haddinden tecâvüz edip (aşıp), Allah'ın taklîdini yapıp, O'nun yerinde konuşmaz." (Mektûbât, 26. Mektûb, 112)
"Birbirine yakın zâtlar birbirini taklîd edebilirler. Bir cinsten olanlar, birbirinin sûretine girebilirler. Mertebece birbirine yakın olanlar, birbirinin makamlarını taklîd edebilirler. Muvakkaten (geçici olarak) insanları iğfâl ederler (aldatabilirler), fakat dâimî iğfâl edemezler. Çünki ehl-i dikkat nazarında alâ külli hâl (her hâl ü kârda) etvâr ve ahvâli (tavırları ve hâlleri) içindeki tasannuâtlar ve tekellüfâtlar (yapmacık ve zoraki hareketler) sahtekârlığını gösterecek, hîlesi devâm etmeyecek. Eğer sahtekârlıkla taklîde çalışan; ötekinden gâyet uzaksa, meselâ âdî bir adam, İbn-i Sînâ gibi bir dâhîyi ilimde taklîd etmek istese ve bir çoban bir pâdişâhın vaziyetini takınsa, elbette hiç kimseyi aldatamayacak. Belki kendi maskara olacak. Her bir hâli bağıracak ki, bu sahtekârdır." (Sözler, 15. Söz, 53)

[878] "İslâmiyet ve şeriat, öyle bir tarzda muhît (kuşatıcı) ve mükemmeldir ve öyle bir sûrette kâinâtı kendiyle berâber ta'rîf eder ki, onun mâhiyetine (ne olduğuna) dikkat eden elbette anlar ki: O din, bu güzel kâinâtı yapan Zât'ın, o kâinâtı kendiyle berâber ta'rîf edecek bir beyannâmesidir ve bir ta'rifesidir.
Nasılki bir sarayın ustası, o saraya münâsib bir ta'rife yapar. Kendini vasıflarıyla göstermek için, bir ta'rife kaleme alır; öyle de, din ve şeriat-ı Muhammediyede (ASM) öyle bir ihâta (kuşatıcılık), bir ulviyet (yücelik), bir hakkāniyet (haklılık) görünüyor ki, kâinâtı halk (yaratan) ve tedbîr edenin kaleminden çıktığını gösterir. Ve o kâinâtı güzelce tanzîm eden kim ise, şu dîni güzelce tanzîm eden yine odur." (Zülfikār, 19. Mektûb, 92)

[879] "O Zât-ı Mübârek'in (Peygamber Efendimiz Aleyhissalâtü Vesselâm'ın) tamâm-ı mâhiyeti ve hakîkat-i kemâlâtı (hakîkî yüksek makāmı ve ahlâkı), siyer ve târihe geçen beşerî ahvâl ve etvâra (insânî hâllere ve tavırlara) sığışmaz. Meselâ: Hazret-i Cebrâîl ve Mikâîl, iki muhâfız yâver hükmünde Gazve-i Bedir'de yanında bulunan bir Zât-ı Mübârek'i, çarşı içinde bedevî bir Arabla at mübâyaasında (alış-verişinde) münâzaa etmek (tartışmak), bir tek şâhid olan Huzeyfe'yi şâhid göstermekle görünen etvârı içinde sığışmaz. İşte yanlış gitmemek için, her vakit mâhiyet-i beşeriyeti (kişiliği) i'tibâriyle işitilen evsâf-ı âdiye (sıradan vasıflar) içinde başını kaldırıp, hakîkî mâhiyetine ve mertebe-irisâlette (peygamberlik makāmında) durmuş nûrânî şahsiyet-i ma'neviyesine bakmak lâzımdır. Yoksa, ya hürmetsizlik eder veya şübheye düşer." (Zülfikār, 19. Mektûb, 10)
Ayrıca bakınız; (Enam Suresi 9. ayetinin haşiyesi)

8. “Yâhut kendisine bir hazîne bırakılmalı, ya da ondan yiyeceği bir bahçesi olmalı (değil miydi?)” Ayrıca o zâlimler (mü’minlere): “(Siz,) ancak sihirlenmiş bir adama tâbi‘ oluyorsunuz” dedi.
9. Bak, senin hakkında nasıl misâller getirdiler de dalâlete düştüler; artık (onlar, hidâyete) hiçbir yol bulamazlar.
10. Eğer dilerse, sana bundan daha hayırlısını, altlarından ırmaklar akan Cennetleri verecek ve sana saraylar ihsân edecek olan (Allah) ne yücedir!
11. Bil‘akis (onlar) kıyâmeti yalanladılar; bunun üzerine (biz de) kıyâmeti yalanlayanlara (pek) alevli bir ateş hazırladık!
12. (Bu öyle bir ateştir ki) onları (o kâfirleri) uzak bir yerden görünce, onun öfkelenişini ve homurtusunu işitirler.[880]
13. Elleri boyunlarına bağlı kimseler olarak onun (o Cehennemin) dar bir yerine atıldıkları zaman, oracıkta (ölsek de kurtulsak diyerek) helâki çağırırlar.
14. (Onlara şöyle denir:) “Bugün helâki (sâdece) bir def‘a çağırmayın, birçok def‘alar helâki çağırın!”
15. De ki: “(Başınıza gelmesi muhakkak olan) bu (netîce) mi hayırlıdır, yoksa takvâ sâhiblerine va‘d edilen (ni‘metleri aslâ kesilmeyecek olan) Huld Cenneti mi? (Orası) onlar için bir mükâfât ve bir varış yeridir.”
16. Orada, ebediyen kalıcı kimseler olarak kendileri için ne dilerlerse vardır. (Bu,) Rabbinin üzerinde, (yerine getirilmesi) istenen bir va‘ddir.
17. (Rabbin) onları ve Allah’dan başka tapmakta oldukları şeyleri toplayacağı gün, (o tapılanlara) der ki: “Bu kullarımı siz mi dalâlete düşürdünüz, yoksa onlar kendileri mi yoldan saptılar?”
18. (Onlar:) “Seni tenzîh ederiz; senden başka dostlar edinmek bize yaraşmaz; fakat onlara ve babalarına birçok ni‘metler verdin de sonunda (seni) anmayı unuttular[881] ve helâk edilmeyi hak eden bir kavim oldular!” derler.
19. (Bunun üzerine diğerlerine şöyle denir:) “İşte (taptıklarınız) söylemekte olduklarınızda sizi gerçekten yalancı çıkardılar; şimdi ne (azâbı) geri çevirmeye, ne de (kendinize) bir yardıma güç yetirebilirsiniz.” Artık içinizden kim zulmederse (bilsin ki), ona (pek) büyük bir azab tattıracağız!
20. (Ey Resûlüm!) Senden önce peygamberlerden gönderdiklerimiz var ya, şübhesiz ki onlar da elbette yemek yerler ve çarşılarda gezerlerdi. (Ey insanlar!) Sizi birbirinize imtihan yaptık. Bakalım sabredecek misiniz? Rabbin ise hakkıyla görendir.

---

[880] “Beyânât-ı Kur’âniye (Kur’ân’ın açıklamaları) ehl-i dalâletin sımâhında (haktan sapanların kulağında) kaynayan rasas (kurşun) gibi, dimağında yakan ateş gibi, damağında yanan zakkum gibi, yüzünde saldıran Cehennem gibi, mi‘desinde acı, dikenli (bir ağaç olan) darî‘ gibi te’sîr eder. Evet, bir Zât’ın tehdîdini gösteren Cehennem gibi bir azab me’mûru, öfkesinden ve gayzından parçalanmak vaziyetini alması ve تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ(lisân-ı hâli) [Nerede ise öfkeden çatlayacak] (meâlinde) söylemesi, söyletmesi, o Zât’ın terhîbi (korkutması) ne derece dehşetli olduğunu gösterir.” (Zülfikār, 25. Söz, 15)

[881] “Cin ve insin en çok isyanlarını, en şedîd tuğyanlarını (şiddetli taşkınlıklarını), en azîm küfranlarını (büyük nankörlüklerini) tevlîd eden (doğuran) öyle bir vaziyetleri var ki, ni‘met içinde in‘âmı (ni‘met vermeyi) görmüyorlar. İn‘âmı görmediklerinden, Mün‘im-i Hakîkî’den (ni‘meti gerçekte verenden) gaflet ediyorlar. Mün‘im’den gafletleri sâikasıyla (sevkiyle) o ni‘metleri esbâba (sebeblere) veya tesâdüfe isnâd ediyorlar (dayandırıyorlar), Allah’dan o ni‘metlerin geldiğini tekzîb ediyorlar (yalanlıyorlar). Binâenaleyh (bundan dolayı), her bir ni‘metin bidâyetinde (başlangıcında), mü‘min olan kimse Besmeleyi unutmasın, okusun! Ve o ni’metin Allah’dan olduğunu bilmekle, kendisi ancak Allah’ın ismiyle, Allah’ın hesâbına aldığını bilsin, Allah’a minnet ve şükranla mukābelede (karşılıkta) bulunsun.” (Mesnevî-i Nûriye, Habâb, 81)

21. Bize kavuşmayı ummayanlar ise dedi ki: “Bize melekler indirilmeli veya Rabbimizi görmeli değil miydik?”[882] And olsun ki (onlar), nefislerinde büyüklük tasladılar ve büyük bir azgınlıkla haddi aştılar.
22. (Fakat) melekleri görecekleri gün, işte o gün, günahkârlara müjde yoktur ve (melekler onlara): “(Size müjde) yasaktır, yasaklanmıştır!” diyeceklerdir.
23. (O vakit artık) her ne amel işlemişlerse ele almışız da, onu (etrâfa) yayılmış toz zerreleri hâline getirmişizdir.
24. O gün Cennet ehli, kalacak yer i‘tibâriyle en iyi ve istirâhat edecek yer cihetiyle de en güzel olan(lar)dır.
25. O gün gökyüzü, bulutlarla yarılacak ve melekler bölük bölük indirilecektir.
26. O gün, gerçek mülk (hâkimiyet) Rahmân’ındır. Kâfirlere ise, zor olan bir gündür!
27. O gün zâlim kimse, ellerini ısırıp şöyle der: “Keşke ben, peygamberle berâber bir yol tutsaydım!”
28. “Vay hâlime! Ne olurdu ben falancayı dost edinmeseydim!”
29. “Yemîn olsun ki, (o) bana geldikten sonra beni Zikir’den (Kur’ân’dan), saptırdı.” Şeytan ise, insanı (işte o gün, böyle) yardımsız bırakır.
30. Peygamber: “Ey Rabbim! Doğrusu kavmim bu Kur’ân’ı (ortada) terk edilmiş (bir şey) saydılar” dedi.
31. (Ey Resûlüm!) İşte böylece her peygamber için günahkârlardan bir düşman kıldık. Hidâyet edici olarak da, yardımcı olarak da Rabbin yeter!
32. İnkâr edenler ise: “Kur’ân, ona bir def‘ada topluca indirilmeli değil miydi?” dedi(ler). Onunla senin kalbini kuvvetlendirmek için böyle (azar azar indirmişiz)dir ve onu (sana) ağır ağır okuduk.[883]
33. Hem sana (da‘vânı ibtâl için) getirdikleri hiçbir temsil yoktur ki, (biz) sana hakkı (onun doğru cevâbını) ve açıklama cihetiyle daha güzelini getirmiş olmayalım.[884]
34. O yüzleri üstü Cehenneme (sürülüp) toplanacak olanlar yok mu, işte onlar, yerce en kötü ve yolca en sapık olan(lar)dır.
35. Celâlim hakkı için, Mûsâ’ya Kitâb’ı verdik; kardeşi Hârûn’u da berâberinde yardımcı yaptık.
36. “Haydi! Âyetlerimizi yalanlayan o kavme gidin!” dedik. (Fakat onlar elçilerimizi yalanladılar.) Bunun üzerine onları tamâmen helâk ettik.
37. Nûh kavmini de (helâk ettik); peygamberleri yalanladıkları vakit, onları suda boğduk ve onları insanlar için bir ibret kıldık. Ve o zâlimler için (pek) elemli bir azab hazırladık!

---

[882] İnsanları kabûle mecbur bırakacak tarzda mu‘cize gösterilmemesi hakkında bakınız; (Enam Suresi 7. ayetinin haşiyesi)

[883] “Onları şübheye düşürten, güyâ Kur’ân’ın def‘aten (bir seferde) nâzil olmamasıdır. Demek Kur’ân def‘aten nâzil olmuş olsa idi, Allah’ın kelâmı olduğunda şübheleri olmayacaktı. Lâkin Kur’ân’ın parça parça nâzil olması, onların şübhelerini bâis olmuştur, ve: ‘Bu beşer kelâmıdır (insan sözüdür), parça parça yapılışı kolaydır, biz de yapabiliriz.’ diye şübheye düşmüşlerdir. Kur’ân-ı Kerîm dahi onların kolay zannettikleri yolu, بِسُورَةٍ[bir sûre] ta‘bîri ile ihtâr etmiş ve: ‘Haydi sizin kolay zannettiğiniz parça parça şekilde olsun mislini getiriniz’ diye, onları kolay addettikleri yolda boğmuştur.
Ve kezâ Zemahşerî’nin beyânına göre, Kur’ân-ı Kerîm’in sûrelere taksîm edilmiş bir şekilde nâzil olmasında çok fâideler vardır. Evet çok garib letâifi (güzellikleri) hâvi olduğu (taşıdığı) için, şu üslûb-ı garib (görülmemiş bir üslûb) ihtiyâr edilmiştir (seçilmiştir).” (İşârâtü’l-i‘câz, 186)

[884] “(Kur’ân) ehl-i dalâletin (haktan sapanların) bütün aksâmını (kısımlarını) susturur ve şübehâtın (şübhelerin) bütün menşe’lerini (kaynaklarını) kapatır. Ehl-i dalâlet için, içine girip saklanacak şeytânî bir delik bırakmıyor, kapatıyor. Altına girip gizlenecek bir perde-i dalâlet bırakmıyor, yırtıyor. Yalanlarından hiçbir yalanı bırakmıyor, başını eziyor.” (Zülfikār, 25. Söz, 19)

38. Âd ve Semûd (kavimlerin)i, Ress halkını ve bunların arasında daha birçok nesilleri de (bu yüzden helâk ettik).[885]
39. Her birine (îkāz edici) misâller getirdik. (Fakat dinlemedikleri için) hepsini tamâmen kırıp geçirdik.
40. (Ey Resûlüm!) And olsun ki (bu müşrikler), belâ yağmuruna (taşa) tutulan o şehre uğradılar. Peki onu (oradaki helâk alâmetlerini) görmüyorlar mıydı? Hayır! (Onlar) tekrar dirilmeyi ummuyorlardı.
41. Seni gördükleri zaman, seni ancak alaya alıyorlar da: "Bu mu Allah'ın peygamber olarak gönderdiği?" (diyorlar).
42. "Eğer (onlara tapmakta) üzerlerine sebât etmeseydik, nerede ise bizi ilâhlarımızdan saptıracaktı!" (derler.) Fakat azâbı gördükleri zaman, yolca daha sapık olanın kim olduğunu ileride bilecekler!
43. Hevâsını (nefsânî arzularını) kendisine ilâh edinen kimseyi gördün mü? O hâlde (vazîfen sâdece tebliğ iken) onun üzerine sen mi vekîl olacaksın?[886]
44. Yoksa gerçekten onların çoğunun (söz) dinleyeceklerini veya akıl erdireceklerini mi sanıyorsun? Onlar ancak hayvanlar gibidir; hattâ onlar yolca daha sapıktırlar.
45. Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Eğer dileseydi onu elbette sâbit kılardı. Sonra (biz) güneşi onun üzerine bir delil (o gölgenin sebebi) kıldık.
46. Sonra (güneşin yükselmesiyle) onu yavaş yavaş tutarak kendimize çektik (ortadan kaldırdık).
47. Size geceyi bir örtü, uykuyu bir istirâhat kılan da; gündüzü (rızık için çalışmak üzere) dağılma (zamânı) yapan da, O'dur.
48. Hem rüzgârları rahmetinin önünde bir müjdeci olarak gönderen, O'dur. Ve gökten tertemiz bir su indirdik.
49. Tâ ki onunla ölü bir yeri diriltelim ve yarattığımız birçok hayvanlara ve insanlara onunla su verelim.
50. Celâlim hakkı için, ibret alsınlar diye bunu aralarında çeşitli şekillerde açıkladık;[887] fakat insanların çoğu nankörlükten başka bir şeye yanaşmamaktadır.

---

[885] Ress, kuyu demek olup, Ashâb-ı Ress'in de peygamberlerini bir kuyuya hapsederek öldürdüklerinden veya putperest olduklarından dolayı kuyu başında helâk edilen bir kavim veya Ashâb-ı Uhdud veya Habîbü'n-Neccarı öldürerek bir kuyuya atan Antakya ahâlisi oldukları rivâyet edilmiştir. (Râzî, c. 12/24, 83)

[886] "İnsan, cibilliyeti (aslı) ve fıtratı (yaratılışı) hasebiyle (cihetiyle) nefsini sever. Belki evvelen ve bizzat yalnız zâtını sever, başka her şeyi nefsine fedâ eder. Ma'bûd'a (Allah'a) lâyık bir tarzda nefsini medheder. Ma'bûd'a lâyık bir tenzîh ile nefsini meâyibden (ayıblardan) tenzîh ve tebrie eder (uzak görür). Elden geldiği kadar kusurları kendine lâyık görmez ve kabûl etmez. Nefsine perestiş eder (tapar) tarzında şiddetle müdâfaa eder. Hattâ fıtratında tevdî' edilen (emâneten verilen) ve Ma'bûd-ı Hakîkî'nin (hakîkî ibâdete lâyık olan Allah'ın) hamd ve tesbîhi için ona verilen cihâzât (cihazları) ve isti'dâdı (kābiliyetleri), kendi nefsine sarf ederek: مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ[Hevâsını (nefsânî arzularını) kendisine ilâh edinen kimse] (âyetinin) sırrına mazhar olur, kendini görür, kendine güvenir, kendini beğenir." (Sözler, 17. Söz, 85)

[887] "Kâinatta tasarruf eden haşmet-i rubûbiyet (Allah'ın haşmetli terbiye ediciliği), o koca güneşi şu zemin yüzündeki (dünyadaki) zîhayatlara (canlılara) bir hizmetkâr, bir lâmba, bir ocak; ve koca küre-i zemîni (yer küreyi) onlara bir beşik, bir menzil bir ticâretgâh; ve ateşi, heryerde hâzır bir aşçı ve dost; ve bulutu, süzgeç ve murdia (süt annesi); ve dağları, mahzen ve anbar; ve havayı, zîhayâta enfas (nefes) ve nüfûsa (nefislere) yelpaze; ve suyu, yeniden hayâta girenlere süt emziren dâye (dadı) ve hayvanâta âb-ı hayat (hayat suyu) veren bir şerbetçi hükmüne getiren rubûbiyet-i İlâhiye, gāyet vâzıh (açık) bir sûrette vahdâniyet-i İlâhiyeyi (Allah'ın birliğini) gösterir. Evet Hâlık-ı Vâhid'den (bir olan yaratıcıdan) başka kim güneşi arzlılara müsahhar (emir altında) bir hizmetkâr eder? Ve O Vâhid-i Ehad'den (sıfatlarında ve zâtında bir olan Allah'dan) başka kim havayı elinde tutar, pek çok vazîfelerle tavzîf edip (vazîfelendirip), rûy-i zemînde (yeryüzünde) çevik-çalak (gāyet çevik) bir hizmetkâr eder? Ve O Vâhid-i Ehad'den başka kimin haddine düşmüştür ki, ateşi aşçı yapsın ve kibrit başı kadar bir zerrecik ateşe, binler batman (tonlarca ağırlıkta) eşyâyı yuttursun ve hâkezâ (bunun gibi). Her bir şey, her bir unsur, her

51. Hâlbuki dileseydik, elbette her şehre (âkıbetlerinden haber veren) bir korkutucu (peygamber) gönderirdik.
52. Öyle ise kâfirlere uyma ve bununla (bu Kur'ân'la) onlara karşı büyük bir cihâd ile mücâhede et!
53. İki denizi (büyük su kütlelerini birbirine) salıveren de O'dur. Bu (nehir ve göller) tatlı, susuzluğu giderici; bu (deniz) ise tuzlu, acıdır. Bununla berâber aralarına bir engel ve aşılmaz bir sınır koymuştur.[888]
54. Ve yine, sudan bir insan yaratan, sonra onu neseb ve hısım (akrabâ sâhibi) kılan O'dur. Ve Rabbin, Kadîr (her şeye gücü yeten)dir.
55. Böyle iken (onlar) Allah'ı bırakıp, ne kendilerine fayda verecek ne de kendilerine zararı dokunacak şeylere tapıyorlar. Kâfir ise, Rabbisine karşı (âsî olmakla, şeytana) yardımcıdır.
56. (Ey Resûlüm!) Seni ancak bir müjdeleyici ve bir korkutucu olarak gönderdik.
57. De ki: "(Ben) sizden buna (tebliğ vazîfeme) karşılık bir ücret değil, ancak Rabbisine bir yol tutmak isteyen kimse (olmanızı) istiyorum."
58. O hâlde (aslâ) ölmez olan o hayat sâhibine (Allah'a) tevekkül et ve O'na hamd ile tesbîh et! Kullarının günahlarından haberdâr olarak O yeter!
59. O ki, gökleri ve yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattı.[889] Sonra Arşa hükmetti. (O) Rahmândır; artık bunu (bu âlemin yaratılışını), hakkıyla haberdâr olan birine (Rabbine) sor!
60. Onlara: "Rahmân'a secde edin!" denildiği zaman: "Rahmân da neymiş? Bize emrediyor olduğun şeye (sen dedin diye) secde mi edeceğiz?" dediler ve (bu da'vet) onların nefretini artırdı.[890]
61. Ne yücedir O (Allah) ki, gökte burçlar yaptı ve içlerinde bir lâmba (olan güneş),[891] bir de aydınlatıcı bir ay kıldı.
62. O (Rahmân), ibret almak isteyen veya şükretmek isteyen kimse için gece ile gündüzü birbiri ardınca getirendir.
63. Rahmân'ın kulları ise, öyle kimselerdir ki, yeryüzünde tevâzû' (ve vakar) içinde yürürler; câhiller onlara bir lâf attıkları zaman, "Selâm (Allah selâmet versin)!" derler (geçerler).
64. Onlar ki, Rablerine secde eden kimseler olarak ve kıyâma durarak gecelerler.
65. Ve onlar ki: "Rabbimiz! Cehennem azâbını bizden uzaklaştır! Çünki onun azâbı devamlıdır" derler.
66. Gerçekten orası ne kötü bir karargâh ve (ne kötü) bir ikâmetgâhtır![892]

---

bir ecrâm-ı ulviye (gök cisimleri), o haşmet-i rubûbiyet noktasında Vâhid-i zü'l-Celâl'i (Celâl sâhibi ve bir olan Allah'ı) gösterir." (Mektûbât, 20.Mektûb, 65)

[888] İki denizin birleşmesi hakkında bakınız; (Rahman Suresi 20,21. ayetinin haşiyesi)

[889] "Altı günde yerleri ve gökleri yarattık demek olan, hem belki bin ve elli bin sene gibi uzun zamandan ibâret olan eyyâm-ı Kur'âniye (Kur'ânî günler) ile insan dünyası ve hayvan âlemi altı günde yaşayacağına işâret eden hakîkat-i ulviyesine (yüksek hakîkatine) kanâat getirmek için, birer gün hükmünde olan her bir asırda, her bir senede, her bir günde, Fâtır-ı zü'l-Celâl'in halk ettiği (yarattığı) seyyâl (akıp giden) âlemleri, seyyar kâinâtları, geçici dünyaları nazar-ı şuhûda (görecek bakışlara) gösteriyoruz." (Sözler, 14. Söz, 33)

[890] Bu âyet-i kerîme, Kur'ân-ı Kerîm'deki on dört secde âyetinin yedincisidir. Tilâvet secdesinin ta'rîfi için, bakınız; (Araf Suresi 206. ayetinin haşiyesi)

[891] "Lâmba ta'bîriyle şöyle bir üslûba pencere açar ki, şu âlem bir saray ve içinde olan eşyâ (varlıklar) ise insana ve zîhayâta (canlılara) ihzâr edilmiş (hazırlanmış) müzeyyenât (süsler) ve mat'ûmât (yiyecekler) ve levâzımât (lâzım olan şeyler) olduğunu ve güneş dahi musahhar (itâatkâr) bir mumdâr olduğunu ihtâr ile (hatırlatmakla), Sâni'in (her şeyi san'atla yaratan Allah'ın) haşmetini (yüceliğini) ve Hâlıkın (yaratıcının) ihsânını ifhâm ederek (anlatarak) tevhîde (Allah'ın birliğine) bir delil gösterir ki, müşriklerin en mühim, en parlak ma'bûd (ilâh) zannettikleri güneş, musahhar bir lâmba, câmid (cansız) bir mahlûktur." (Zülfikār, 25. Söz, 12)

[892] "(Furkān Sûresi: 65, 66 âyetleri) gibi pek çok âyetler ve başta Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm umum peygamberler ve ehl-i hakîkat, her vakit duâlarında en ziyâde: اَجِرْنَا مِنَ النَّارِ[Bizi ateşten koru!] نَجِّنَا مِنَ النَّارِ[Bizi ateşten kurtar!] خَلِّصْنَا مِنَ النَّارِ[Bizi ateşten halâs eyle!] ve vahiy ve şuhûda (görmelerine) binâen, onlarca kat'iyet kesb eden (kesinlik kazanan) 'Cehennemden bizi hıfz et! (koru)' demeleri gösteriyor ki, nev'-i beşerin (insanlığın)

67. Hem onlar ki, harcadıkları zaman ne israf ederler, ne de cimrilik ederler; (harcamaları) bu (ikisi)nin arasında orta bir yol da olur.
68. Onlar ki, Allah ile berâber başka bir ilâha yalvarmazlar; hak bir sebeb olmadıkça Allah'ın haram kıldığı canı öldürmezler ve zinâ etmezler. Kim bunları yaparsa, bir günah ile (o günâhın cezâsı ile) karşılaşır.
69. Kıyâmet günü ona azab katlanır ve onun içinde hor (ve hakir) bir kimse olarak ebediyen kalır.
70. Ancak tevbe edip îmân eden ve sâlih bir amel ile amel eden müstesnâ. İşte onlar var ya, Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir.[893] Çünki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
71. İşte kim tevbe edip sâlih amel işlerse, artık şübhesiz ki o, tevbesi kabûl edilmiş olarak Allah'a döner.
72. Onlar (o mü'minlerdir) ki, yalan yere şâhidlik etmezler; boş şeyler (söz ve hareketler) ile karşılaştıkları zaman, (yüz çevirerek) vakarla geçip giderler.
73. Hem onlar ki, Rablerinin âyetleri (kendilerine) hatırlatıldığında, onlara karşı sağır ve kör kimseler olarak (münkirler gibi, anlamadan) yüzleri üzere kapanmazlar. (Bil'akis o hakîkati hakkıyla idrâk ederek secdeye kapanırlar.)
74. Yine onlar ki: "Rabbimiz! Bize zevcelerimizden ve nesillerimizden göz aydınlığı olacak (sâlih) kimseler ihsân eyle ve bizi takvâ sâhiblerine imam (her hususda kendisine tâbi' olunan rehber) kıl!" derler.
75. İşte onlar, sabretmelerine karşılık (Cennetteki) yüksek makamlarla mükâfâtlandırılacak ve orada bir sağlık temennîsi ve bir selâmla karşılanacaklardır.
76. Orada ebedî olarak kalıcıdırlar. (Orası) ne güzel bir karargâh ve (ne güzel) bir ikâmetgâh olmuştur!
77. (Ey Resûlüm!) De ki: "Eğer duânız olmasa, Rabbim size ne diye ehemmiyet versin?"[894] (Ey müşrikler!) Fakat (siz Resûlümü) gerçekten yalanladınız; öyle ise (azab) ileride (üzerinize) şart olacaktır.

## ŞUARÂ Sûresi

1. Tâ, Sîn, Mîm.[895]

en büyük mes'elesi Cehennemden kurtulmaktır ve kâinâtın pekçok ehemmiyetli ve muazzam ve dehşetli bir hakîkati Cehennemdir ki, bir kısım o ehl-i şuhûd ve ehl-i keşif ve ehl-i tahkîk (Allah'ın velî kulları) onu müşâhede eder (görür) ve bir kısmı teraşşuhâtını (izlerini) ve gölgelerini görür, dehşetinden feryâd ederler. 'Bizi ondan kurtar!' derler." (Şuâ'lar, 11. Şuâ', 224)

[893] "Nefs-i emmâre (dâimâ kötülüğü emreden nefis) tahrib ve şer cihetinde nihâyetsiz cinâyet işleyebilir, fakat îcâd ve hayırda iktidârı (gücü) pek azdır ve cüz'îdir. Evet, bir hâneyi bir günde harâb eder, yüz günde yapamaz. Lâkin eğer enâniyeti (benliği ve gurûru) bıraksa, hayrı ve vücûdu tevfîk-ı İlâhiyeden (Allah'ın muvaffak kılmasından) istese, şer ve tahribden ve nefse i'timaddan (güvenmekten) vazgeçse, istiğfâr ederek tam abd (kul) olsa, o vakit: يُبَدِّلُ اللهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنَاٰتٍ[Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir] sırrına mazhar olur. Ondaki nihâyetsiz kâbiliyet-i şer (kötülük yapma kâbiliyeti), nihâyetsiz kâbiliyet-i hayra (iyilik yapma kâbiliyetine) inkılâb eder (döner)." (Sözler, 23. Söz, 110)

[894] "Evet kudret, insanı çok dâirelerle alâkadâr bir vaziyette yaratmıştır. Hem en küçük ve en hakîr (ehemmiyetsiz) bir dâirede, insanın eli yetişebilecek kadar insana bir ihtiyâr, bir iktidar vermiştir. Ferşten (yerden) arşa, ezelden ebede kadar en geniş dâirelerde insanın vazîfesi, yalnız duâdır. Evet قُلْ مَا يَعْبَؤُابِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ[De ki: Eğer duânızolmasa, Rabbim size ne diye ehemmiyet versin?] âyet-i kerîmesi, bu hakîkati tenvîr (aydınlatmaya) ve isbâta kâfîdir. Öyle ise, çocuğun eli yetişemediği bir şeyi pederinden ve vâlidesinden istediği gibi; abd (kul) de, acz ve fakrıyla Rabbisine ilticâ eder (sığınır) ve Hâlıkından (yaratıcısından) ister." (Mesnevî-i Nûriye, Habâb, 96)

[895] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor.

2. Bunlar, (hak ile bâtılı) apaçık beyân eden Kitâb'ın âyetleridir.
3. (Ey Resûlüm!) Sen (onlar) mü'min kimseler olmayacaklar diye, neredeyse kendi nefsini helâk edicisin!
4. Dilesek, onlara gökten bir mu'cize indiririz de boyunları ona eğilip kalanlar (olarak inanmaya mecbûr) olurlar.
5,6. Hâlbuki onlara Rahmân'dan hiçbir yeni nasîhat gelmez ki ondan yüz çevirici kimseler olmasınlar! Üstelik (onu) yalanladılar; fakat kendisiyle alay edip durdukları şeylerin haberleri kendilerine yakında gelecektir.
7. Yeryüzünü görmediler mi? Orada her güzel çift (ve cins)ten nice bitkiler yetiştirdik.
8. Şübhesiz bunda, (Allah'ın kudretine) apaçık bir delil vardır. Fakat onların çoğu îmân etmiş kimseler değildir.
9. Muhakkak ki, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Rahîm (çok merhamet eden) elbette ancak Rabbindir.
10,11. Hani Rabbin Mûsâ'ya: "O zâlimler topluluğuna, Fir'avun'un kavmine git! (Allah'a karşı gelmekten) hâlâ sakınmayacaklar mı?" diye nidâ buyurdu.
12. (Mûsâ şöyle) dedi: "Rabbim! Muhakkak ki ben, (onların) beni yalanlamalarından korkarım!"
13. "Ve göğsüm daralır, dilim açılmaz; onun için (bana yardımcı olmak üzere) Hârûn'a da peygamberlik ver!"
14. "Hem onlar için benim aleyhimde (bana isnâd ettikleri) bir suç da var (onlardan birini hatâ ile öldürmüştüm); bu yüzden beni öldürmelerinden korkarım!"
15. (Allah) buyurdu ki: "Aslâ! (Sana bir şey yapamazlar.) Şimdi (ikiniz de) mu'cizelerimizle gidin; muhakkak ki biz (ben Azîmüşşân), (aranızda olacak şeyleri) dinleyici olarak sizinle berâberiz!"
16,17. Haydi (ikiniz de) Fir'avun'a gidin de deyin ki: "Şübhe yok ki biz, İsrâiloğullarını bizimle berâber gönderesin diye âlemlerin Rabbinin elçisiyiz."
18,19. (Fir'avun) dedi ki: "(Biz) seni çocukken içimizde yetiştirmedik mi? Ömrünün nice yıllarını aramızda geçirmedin mi? Sonunda o yaptığın işi de yaptın;[896] o hâlde sen nankörlerdensin!"
20. (Mûsâ:) "Ben bunu o zaman (öyle kasdım olmadan, sonu ölüm olacağını) bilmeyen kimselerden olarak yaptım" dedi.
21. "Sizden korkunca hemen içinizden kaçtım; sonra Rabbim bana hikmet verdi ve beni peygamberlerden kıldı."
22. "(Sarayında yetişmekle) başıma kaktığın bu ni'met de, İsrâiloğullarını kendine köle edindiğin içindir."
23. Fir'avun dedi ki: "Âlemlerin Rabbi de nedir?"
24. (Mûsâ:) "(O,) göklerin ve yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir! Eğer kat'î olarak bilen kimseler iseniz (bunu siz de anlarsınız)!" dedi.
25. (Fir'avun,) etrâfında bulunanlara: "İşitmiyor musunuz?" dedi.
26. (Mûsâ:) "(O,) sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbidir!" dedi.

---

O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)

" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ اَلْاَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ[Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 29)

[896] Kasas Sûresi on beşinci âyette anlatıldığı gibi, Mûsâ Aleyhisselâm hatâen bir adam öldürmüştü. Fir'avun burada, Mûsâ Aleyhisselâm'ın o adamın ölümüne sebebiyet vermesini bahâne ederek, onu bu kasıdsız hareketiyle suçlamaktadır. (Râzî, c. 12/24,126)

27. (Fir‘avun yine etrâfındakilere:) “Size gönderilen bu elçiniz şübhe yok, mutlakā delidir!” dedi.
28. (Mûsâ:) “(O,) doğunun ve batının ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir! Eğer aklınızı kullanırsanız (bunu siz de anlarsınız)!”[897] dedi.
29. (Fir‘avun:) “Yemin olsun ki benden başkasını ilâh edinirsen, seni mutlaka zindana atılanlardan ederim!” dedi.
30. (Mûsâ:) “Sana (peygamberliğimi) apaçık bildiren bir şey (bir mu‘cize) getirmiş olsam da mı?” dedi.
31. (Fir‘avun:) “Eğer (iddiânda) doğru kimselerden isen, haydi onu getir!” dedi.
32. Bunun üzerine (Mûsâ) asâsını (yere) bıraktı; bir de baktılar ki o, apaçık bir ejderhâdır!
33. Ve elini (koynundan) çıkardı; bir de gördüler ki o, bakanlara bembeyaz (parlayan, ışık saçan bir el)dir.
34,35. (Fir‘avun) etrâfındaki ileri gelenlere: “Şübhesiz ki bu, gerçekten bilgili bir sihirbazdır!” dedi. “Sihri ile sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Şimdi ne buyurursunuz?”
36. Dediler ki: “Onu ve kardeşini beklet ve şehirlere toplayıcılar gönder!”
37. “Bütün bilgili mâhir sihirbazları sana getirsinler.”
38. Böylece sihirbazlar, belli bir günün ta‘yîn edilen vaktinde bir araya getirildi.
39. İnsanlara da: “Siz toplanacak olan kimseler misiniz? (Haydi çabuk toplanın!)” denildi.
40. (Ve yine:) “Umarız ki gālib gelenler onlar olur da, (biz de) o sihirbazlara uyarız!” (dediler.)
41. Sihirbazlar geldiğinde Fir‘avun’a: “Eğer gālib gelenler biz olursak, bize elbette bir mükâfât var değil mi?” dediler.
42. (Fir‘avun:) “Evet, hem o takdirde doğrusu siz, elbette (bana) yakın kılınmış kimselerden olacaksınız” dedi.
43. Mûsâ onlara: “Siz (göz boyamak üzere) ne atacak kimseler iseniz, atın (bakalım)!” dedi.[898]
44. Bunun üzerine (onlar) iplerini ve değneklerini attılar ve (böbürlenerek:) “Fir‘avun’un şerefi üzerine yemîn ederiz ki, muhakkak gālib olanlar elbette ancak biziz!” dediler.
45. Sonra, Mûsâ asâsını bıraktı; bir de baktılar ki o, onların uydurmakta oldukları şeyleri yutuyor!
46,47,48. Sihirbazlar (bunun aslâ bir sihir olmadığını anlayıp) hemen secdeye kapanan kimseler olarak (yerlere) atıldı(lar). “Âlemlerin Rabbine, Mûsâ ve Hârûn’un Rabbine îmân ettik!” dediler.

---

[897] “Şu kâinâttaki mevcûdâtın birbirine teâvünü (yardım etmesi), tecâvübü (birbirlerine cevab vermeleri), tesânüdü (dayanışmaları) gösterir ki, umum mahlûkāt, bir tek Mürebbî’nin (terbiye edicinin) terbiyesindedirler. (...) Çünki zemindeki zîhayatlara (canlılara) levâzımât-ı hayâtiyeyi (hayatları için lâzım olan şeyleri) emr-i Rabbânî ile pişiren güneşten ve takvimcilik eden kamerden tut; tâ ziyâ, hava, mâ’ (su), gıdânın zîhayatların imdâdına koşmalarına ve nebâtâtın dahi hayvânâtın imdâdına koşmalarına ve hayvanât dahi insanların imdâdına koşmalarına (kadar) (...) kerîmâne (cömertçe) birbirine yardım etmek, birbirinin sadâ-yı hâcetine (ihtiyaç seslerine) cevab vermek, birbirini takviye etmek, elbette bilbedâhe (açıkça) bir tek, yektâ, Vâhid-i Ehad (sıfatlarında ve zâtında bir olan Allah), Ferd-i Samed (bir olan ve herkesin ihtiyâcını karşıladığı hâlde kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan), Kadîr-i Mutlak (her şeye gücü yeten), Alîm-i Mutlak (her şeyi bilen), Rahîm-i Mutlak (sonsuz merhamet sâhibi), Kerîm-i Mutlak (sonsuz ikrâm edici) bir Zât-ı Vâcibü’l-Vücûd’un (varlığı zarûrî olan Allah’ın) hizmetkârları ve me’murları ve masnû‘ları (san‘atlı eserleri) olduklarını gösterir.”(Mektûbât, 33. Mektûb, 317)

[898] “Asâ-yı Mûsâ gibi çok hikmetleri ve fâideleri bulunan kıssa-i Mûsâ’nın (Hz. Mûsâ Aleyhisselâm’ın hayat hikâyesinin) ve sâir Enbiyânın (diğer peygamberlerin) kıssalarının çok tekrârında, risâlet-i Ahmediyenin (Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm’ın peygamberliğinin) hakkāniyetine bütün Enbiyânın nübüvvetlerini bir hüccet (delil) gösterip, onların umûmunu inkâr edemeyen, bu Zât’ın (ASM) risâletini hakîkat noktasında inkâr edemez. Hikmetiyle ve herkes her vakit bütün Kur’ân’ı okumaya muktedir ve muvaffak olamadığından, her bir uzun ve mutavassıt (orta büyüklükteki) sûreyi birer küçük Kur’ân hükmüne getirmek için, ehemmiyetli erkân-ı îmâniye (îmânın rükünleri) gibi o kıssaları tekrâr etmesi, değil israf, belkimu‘cizâne bir belâğattır.” (Şuâ‘lar, 11. Şuâ‘, 240)

49. (Fir‘avun:) “(Ben) size izin vermeden ona îmân ettiniz, öyle mi? Şübhesiz ki o, gerçekten size sihri öğreten büyüğünüzmüş. Ama ileride elbette göreceksiniz. Mutlakā ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve hepinizi kesinlikle asacağım!” dedi.
50,51. (Onlar ise) dediler ki: “Zararı yok; çünki biz Rabbimize dönücü kimseleriz.” “Doğrusu biz (bu mecliste) îmân edenlerin ilki olduğumuzdan, Rabbimizin bizim için hatâlarımızı bağışlayacağını umarız.”
52. Nihâyet Mûsâ’ya: “Kullarımı geceleyin yola çıkar; çünki siz (Fir‘avun ordusu tarafından) ta‘kîb edilecek kimselersiniz!” diye vahyettik.
53. Sonra Fir‘avun (İsrâiloğullarının yola çıktığını duyunca) şehirlere (asker) toplayıcılar gönderdi.
54. (Askerler toplanınca, Fir‘avun:) “Şübhe yok ki şunlar (İsrâiloğulları) elbette az bir topluluktur.”
55. “Ve şübhesiz ki onlar, bizi gerçekten kızdıran kimselerdir.”
56. “Doğrusu biz ise, elbette uyanık bir cemâatiz” (dedi).
57,58. Böylelikle (İsrâiloğullarının peşine düşürerek) onları bahçelerden, pınarlardan, hazînelerden ve güzel yerlerden çıkardık.
59. İşte böyle! Artık oralara İsrâiloğullarını vâris kıldık!
60. Derken, (Fir‘avun ve askerleri) gündoğumuna ulaşan kimseler iken (erkenden) onların peşine düştüler.
61. Nihâyet iki topluluk birbirini görünce, Mûsâ’nın arkadaşları: “Muhakkak ki biz, elbet (kendilerine) yetişilmiş kimseleriz!” dedi.
62. (Mûsâ:) “Aslâ! Rabbim şübhesiz benimle berâberdir; bana yol gösterecektir” dedi.
63. Bunun üzerine Mûsâ’ya: “Asânla denize vur!” diye vahyettik. (Vurunca deniz) hemen yarıldı (ve on iki yol açıldı) da her bir parça (pek) büyük dağ gibi oluverdi!
64. Ötekileri (Fir‘avun ve askerlerini) de buraya yaklaştırdık.
65. Ve Mûsâ ile berâberinde bulunanların hepsini kurtardık.
66. Sonra ötekilerini suda boğduk.
67. Şübhesiz ki bunda, elbette bir ibret vardır. Fakat onların çoğu îmân etmiş kimseler değildir.
68. Muhakkak ki, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Rahîm (çok merhamet eden) elbette ancak Rabbindir.
69. (Habîbim, yâ Muhammed!) Onlara İbrâhîm’in haberini de oku!
70. Hani, babasına ve kavmine: “(Siz) nelere tapıyorsunuz?” demişti.
71. (Onlar:) “Birtakım putlara tapıyoruz, öyle ki (biz) onlara tapmakta devam eden kimseleriz” dediler.
72,73. (İbrâhîm:) “Peki duâ ettiğiniz zaman (onlar) sizi işitiyorlar mı? Yâhut size fayda sağlıyor veya zarar verebiliyorlar mı?” dedi.
74. (Onlar:) “Hayır! (Biz) atalarımızı böyle yapar bulduk” dediler.
75,76. (İbrâhîm) dedi ki: “Siz ve önceki atalarınız, artık nelere tapmakta olduğunuzu gördünüz mü?”
77,78. “İşte şübhesiz ki onlar (ilâh edindiğiniz şeyler), benim düşmanımdır; ancak âlemlerin Rabbi müstesnâ! (O,) beni yaratandır; bana doğru yolu gösteren de O’dur!”
79. “Beni yediren de, beni içiren de ancak O’dur!”
80. “Hem hastalandığım zaman da bana ancak O şifâ verir!”[899]

---

[899] “Evet minnetdarlık ve teşekkürü da‘vet eden ve muhabbet ve senâ (övgü) hissini tahrîk eden, hayattan sonra rızk ve şifâ ve yağmur gibi vesîle-i şükran (şükre sebeb olan) şeyler dahi doğrudan doğruya Zât-ı Rezzak-ı Şâfî’ye (bol rızık ve şifâ verici olan Allah’a) âid olduğunu, esbab ve vesâit (sebebler ve vesîleler) bir perde olduğunu هُوَالرَّزَّقُ ذُوالْقُوَّةِ الْمَتِينُ[O, Rezzâk (çokça rızık veren), kuvvet sâhibi, Metîn (aslâ sarsılmaz) olandır.] وَ اِذَا مَرِضْتُ فَهُوَيَشْفِينِ [Hem hastalandığım zaman da bana ancak O şifâ verir!] وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ ماَ قَنَطُوا [Ve (insanlar) ümidlerini

81. “O ki, beni vefât ettirecek; sonra beni diriltecek.”
82. “Dîn (hesab) günü hatâlarımı benim için bağışlayacağını umduğum O’dur!”
83. “Rabbim! Bana hikmet ihsan buyur ve beni sâlih kimseler arasına kat!”
84. “Sonraki (ümmet)ler içinde benim için bir lisân-ı sıdk (güzel bir medihle anılmayı) nasîb eyle!”[900]
85. “Ve beni Naîm Cennetinin vârislerinden kıl!”
86. “Babama da mağfiret eyle; çünki o dalâlete düşenlerdendir.”
87. “Ve (insanların) diriltilecekleri gün, beni utandırma!”
88. O gün ki, (onda) ne mal fayda verir, ne de evlâd!
89. Ancak Allah’a selîm (sağlam) bir kalble gelen müstesnâ.
90. (O gün) Cennet takvâ sâhiblerine yaklaştırılır!
91. Cehennem de azgınlara açıkça gösterilir!
92,93. Ve onlara: “Sizin, Allah’dan başka tapmakta olduklarınız hani nerededir? Size yardım ediyorlar mı, veya kendilerine yardımları dokunuyor mu?” denilir.
94,95. Artık onlar ve azgınlar ve İblis’in askerleri, hepsi oraya (Cehenneme) yüzüstü atılırlar.
96,97. Onlar orada (putlarıyla) çekişerek derler ki: “Allah’a yemîn olsun ki, (biz) elbette apaçık bir dalâlet içinde imişiz.”
98. “Çünki, sizi âlemlerin Rabbiyle bir tutuyorduk.”
99. “Bizi ancak günahkârlar dalâlete düşürdü.”
100,101. “Şimdi artık bizim, ne şefâatçilerimiz, ne de yakın bir dostumuz vardır!”
102. “Buna rağmen ah keşke, bizim için hakîkaten (dünyaya) bir (dönüş) daha olsa da mü’minlerden olsak!”
103. Şübhesiz ki bunda, elbette bir ibret vardır. Fakat onların çoğu îmân etmiş kimseler değildir.
104. Muhakkak ki, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Rahîm (çok merhamet eden) elbette ancak Rabbindir.
105. Nûh kavmi (de) peygamberleri yalanladı.
106. Kardeşleri Nûh onlara şöyle demişti: “(Allah’a karşı gelmekten) sakınmıyor musunuz?”
107. “Şübhesiz ki ben, sizin için (gönderilmiş) emîn bir peygamberim.”
108. “Artık, Allah’dan sakının ve bana itâat edin!”
109. “(Ben) buna (tebliğ vazîfeme) karşılık sizden bir ücret istemiyorum! Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine âiddir.”
110. “Artık Allah’dan sakının ve bana itâat edin!”
111. (Onlar:) “Sana en düşük kimseler (fakirler) tâbi‘ olmuşken, (biz) sana îmân eder miyiz?” dediler.
112. (Nûh) dedi ki: “Onların (o hakîr gördüğünüz kimselerin) ne yapmakta oldukları hakkında benim bilgim yoktur. (Ben onların zâhirdeki îmanlarına bakarım.)”
113. “Eğer anlasanız, onların hesâbı ancak Rabbime âiddir.”

---

kestikten sonra yağmuru indiren ancak O’dur.] gibi âyetlerle rızk, şifâ ve yağmur, münhasıran (sâdece) Zât-ı Hayy-ı Kayyûm’un (hayat sâhibi ve her şeyi varlıkta tutan Zât’ın) kudretine has olduğunu ve perdesiz, ondan geldiğini ifâde için kāide-i nahviyece alâmet-i hasr ve tahsis (sınırlama alâmeti) olan وَهُوَ الَّذِي هُوَ الرَّزَّاقُ ile ifâde etmiştir. İlâçlara hâsiyetleri veren ve te’sîrini halkeden ancak o Şâfî-i Hakîkî’dir.” (Lem‘alar, 30. Lem‘a, 393)

[900] “Rızâ-yı İlâhî (Allah’ın rızâsı) kâfîdir. Eğer o yâr ise, her şey yârdır. Eğer O yâr değilse, bütün dünya alkışlasa beş para değmez. İnsanların takdîri, istihsânı, eğer böyle işte, böyle amel-i uhrevîde (âhirete yönelik amelde) illet (asıl sebeb) ise, o ameli ibtâl eder. Eğer müreccih (tercîh ettirici) ise, o ameldeki ihlâsı (samîmiyeti) kırar. Eğer müşevvik (teşvîk edici) ise safvetini izâle eder (sâfîliğini giderir). Eğer sırf alâmet-i makbûliyet olarak, istemeyerek Cenâb-ı Hakk ihsân etse, o amelin ve ilmin insanlarda hüsn-i te’sîri (güzel te’sîri) nâmına kabûl etmek güzeldir ki, وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ[Sonraki (ümmet)ler içinde benim için bir lisân-ı sıdk (güzel bir medihle anılmayı) nasîb eyle!] (âyeti) buna işarettir.”(Barla Lâhikası, 82)

114. “Ben mü’minleri (yanımdan) kovucu da değilim.”
115. “Ben sâdece apaçık bir korkutucuyum.”
116. (Onlar:) “Ey Nûh! Eğer (bu dediğinden) gerçekten vazgeçmezsen, mutlakā taşla öldürülenlerden olacaksın!” dediler.
117. (Nûh ise şöyle) dedi: “Rabbim! Şübhesiz ki kavmim beni yalanladılar.”
118. “Artık, benimle onların arasını ayırarak aç (aramızda hüküm ver); beni ve benimle berâber bulunan mü’minleri de kurtar!”
119. Bunun üzerine onu ve onunla berâber bulunanları, o dolu gemi içinde kurtardık.
120. Sonra (bunun) ardından geride kalanları suda boğduk.
121. Muhakkak ki bunda, elbette bir ibret vardır. Fakat onların çoğu îmân etmiş kimseler değildir.
122. Şübhesiz ki, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Rahîm (çok merhamet eden) elbette ancak Rabbindir.
123. Âd (kavmi) de peygamberleri yalanladı.
124. O vakit kardeşleri Hûd onlara şöyle demişti: “(Allah’a karşı gelmekten) sakınmıyor musunuz?”
125. “Muhakkak ki ben, sizin için (gönderilmiş) emîn bir peygamberim.”
126. “Artık, Allah’dan sakının ve bana itâat edin!”
127. “Buna karşılık sizden bir ücret de istemiyorum! Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine âiddir.”
128. “(Siz) her yüksek yere bir alâmet binâ edip (oralarda ve gelip geçenlerle) eğleniyor musunuz?”
129. Ve “(Dünyada) ebedî kalırsınız ümîdi ile sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?”[901]
130. “Yakaladığınız zaman da, (acımasızca) zorbalar gibi mi yakalıyorsunuz?”
131. “Artık, Allah’dan sakının ve bana itâat edin!”
132. “Bilip durduğunuz şeyler (ni‘metler) ile size yardım edenden sakının!”
133,134. “(O,) size sağmal hayvanlar, oğullar, bahçeler ve pınarlar ile yardım etmiştir.”
135. “Şübhesiz ki ben, sizin üzerinize (dehşeti) büyük bir günün azâbından korkuyorum!”
136. (Onlar şöyle) dediler: “(Sen) nasîhat etsen de, nasîhat edenlerden olmasan da, bizim için birdir. (Biz vazgeçmeyiz!)”
137. “Bu (getirdiğin şeyler) öncekilerin âdetinden başka bir şey değildir!”
138. “Biz, azâba uğratılacak olanlar da değiliz.”
139. Böylece onu yalanladılar da onları (şiddetli bir rüzgârla) helâk ettik. Şübhesiz ki bunda, elbette bir ibret vardır. Fakat onların çoğu îmân etmiş kimseler değildir.
140. Muhakkak ki, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Rahîm (çok merhamet eden) elbette ancak Rabbindir.[902]

---

[901] “Senin iktidârın kısa, bekān az, hayâtın mahduddur (sınırlıdır). Ömrün günleri ma‘dûd (sayılı), her şeyin fânîdir. Öyle ise şu kısa fânî ömrünü, fânî şeylere sarf etme ki fânî olmasın. Bâkî (ölümsüz) şeylere sarf et ki, bâkî kalsın. Evet, yaşadığın ömürden dünyada göreceğin istifâde ancak yüz sene olur. Bu yüz sene ömrünü yüz tâne hurma çekirdeği farz edelim. Bu çekirdekler iskā edilip (su verilip) muhâfaza edilirse, إِلَّي مَاشَاءَ اللهُ(Allah-ü Teâlâ’nın dilediği vakte kadar) meyve verecek yüz tâne ağaç olur. Aksi takdirde ateşe atıp yakmaktan başka bir istifâde te’mîn etmez. Kezâlik (bunun gibi), senin o yüz senelik ömrün dahi şeriat suyuyla sulanır ve âhirete sarf edilirse, âlem-i bekāda (âhirette) ilelebed (sonsuza dek) meyvelerindenistifâde edeceksin.” (Mesnevî-i Nûriye, Zerre, 162)

[902] “Sûre-i طٰسٓمٓde إِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ[Muhakkak ki, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Rahîm (çok merhamet eden) elbette ancak Rabbindir] âyeti, o sûrede hikâye edilen peygamberlerin necatlarını (kurtuluşlarını) ve kavimlerinin azablarını, kâinâtın netîce-i hılkati (yaratılışının netîcesi) hesâbına ve rubûbiyet-i âmmenin (Allah’ın umum kâinattaki terbiye ediciliğinin) nâmına o binler hakîkat kuvvetinde olan âyeti tekrâr etmek, Rahîmiyet ve izzet-i Rabbâniyenin o zâlim kavimlerin azâbını ve Rahîmiyet-i İlâhiyenin dahi enbiyânın (peygamberlerin) necatlarını iktizâ ettiğini (gerektirdiğini) ders vermek için binler def‘a tekrâr olsa yine ihtiyaç ve iştiyak var ve îcazlı (kısa) ve i‘cazlı (mu‘cize) bir ulvî (yüce) belâgattır (yerinde ifâdedir).” (Şuâ‘lar, 11. Şuâ‘, 236)

141. Semûd (kavmi de) peygamberleri yalanladı.
142. Kardeşleri Sâlih onlara şöyle demişti: “(Allah’a karşı gelmekten) sakınmıyor musunuz?”
143. “Muhakkak ki ben, sizin için (gönderilmiş) emîn bir peygamberim.”
144. “Artık, Allah’dan sakının ve bana itâat edin!”
145. “Buna (bu hizmetime) karşılık sizden bir ücret de istemiyorum! Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine âiddir.”
146,147,148. “(Siz) burada (her belâdan) emîn kimseler olarak bahçeler, pınarlar, ekinler ve tomurcukları olgunlaşan hurmalıklar içinde bırakılacak mısınız (sandınız)?”
149. “(Kendi hâline bırakılacağını zanneden) şımarık kimseler olarak dağlardan evler yontuyorsunuz.”
150. “Artık, Allah’dan sakının ve bana itâat edin!”
151. “Ve o haddi aşanların (kâfirlerin) emrine uymayın!”
152. “Onlar ki, yeryüzünde fesad çıkarırlar ve (gerek kendilerini, gerekse çevrelerinde bulunanları) ıslâh etmezler.”
153. (Onlar) dediler ki: “Sen ancak iyice sihirlenmiş kimselerdensin!”
154. “Sen ancak bizim gibi bir insansın! Eğer (iddiânda) doğru kimselerden isen, haydi bir mu‘cize getir!”
155. (Sâlih) dedi ki: “İşte (istediğiniz mu‘cize kayanın içinden çıkan) bu dişi devedir; su içme (hakkı bir gün) onundur; belli bir günün su içme (sıra)sı da sizindir.”
156. “Ve ona bir kötülükle ilişmeyin! Yoksa (dehşeti pek) büyük bir gününazâbı sizi yakalar!”
157. Derken onu kestiler; bunun üzerine (yaptıklarından) pişmanlık duyan kimseler oldular.
158. Çünki, azab onları yakaladı. Şübhe yok ki bunda apaçık bir ibret vardır. Fakat onların çoğu îmân etmiş kimseler değildir.
159. Muhakkak ki, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Rahîm (çok merhamet eden) elbette ancak Rabbindir.
160. Lût kavmi (de) peygamberleri yalanladı.
161. Kardeşleri Lût onlara şöyle demişti: “(Allah’a karşı gelmekten) sakınmıyor musunuz?”
162. “Şübhesiz ki ben, sizin için (gönderilmiş) emîn bir peygamberim.”
163. “Artık, Allah’dan sakının ve bana itâat edin!”
164. “(Ben) buna (bu hizmetime) karşılık sizden bir ücret de istemiyorum! Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine âiddir.”
165,166. “Rabbinizin sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıp da, el‘âlemin (bütün insanların) içinden erkeklere mi gidiyorsunuz? Hayır! Siz haddi aşan bir kavimsiniz!”[903]
167. (Onlar:) “Ey Lût! Eğer (bundan) hakîkaten vazgeçmezsen, mutlakā (memleketimizden) çıkarılanlardan olacaksın!” dediler.
168. (Lût) dedi ki: “Şübhesiz ki ben, (sizin bu) işinize buğz edenlerdenim!”
169. “Rabbim! Beni ve âilemi, bunların yapmakta oldukları şeyden kurtar!” (dedi.)
170. Bunun üzerine onu ve bütün âilesini kurtardık.
171. Ancak geride kalanlar arasında bulunan (ve o kavmin çirkin âdetlerini hoş gören) bir kocakarı hâriç!
172. Sonra diğerlerini helâk ettik!

---

Ayrıca Kur’ân’daki tekrarların hikmeti için, bakınız; (Şuâ‘lar, 11. Şuâ‘, 233-241; Mesnevî-i Nûriye, Katre, 206-208)

[903] “Ma‘lûmdur ki: A‘lâ (kıymetli) bir şey bozulsa, ednâ (kıymetsiz) bir şeyin bozulmasından daha ziyâde bozuk olur. Meselâ: Nasılki süt ve yoğurt bozulsalar, yine yenilebilir. Fakat yağ bozulsa, yenilmez, bazen zehir gibi olur. Öyle de: Mahlûkātın en mükerremi, belki en a‘lâsı olan insan, eğer bozulsa, bozuk hayvandan daha ziyâde bozuk olur. Müteaffin (kokuşmuş) maddelerin kokusuyla telezzüz eden (lezzet alan) haşerât gibi ve ısırmakla zehirlendirmekten lezzet alan yılanlar gibi, dalâlet bataklığındaki şerlerle ve habis (çirkin) ahlâklarla telezzüz ve iftihâr eder ve zulmün zulümâtındaki (karanlıklarındaki) zararlardan ve cinâyetlerden lezzet alırlar, âdetâ şeytanın mâhiyetine girerler.” (Lem‘alar, 13. Lem‘a, 83-84)

173. Üzerlerine (taştan) bir yağmur yağdırdık! Artık o korkutulanların (Lût kavminin) yağmuru ne kötüdür!
174. Şübhesiz bunda, apaçık bir ibret vardır. Fakat onların çoğu îmân etmiş kimseler değildir.
175. Muhakkak ki, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Rahîm (çok merhamet eden) elbette ancak Rabbindir.
176. Eyke[904] halkı (da) peygamberleri yalanladı.
177. Şuayb onlara (şöyle) demişti: "(Allah'a karşı gelmekten) sakınmıyormusunuz?"
178. "Şübhesiz ki ben, sizin için (gönderilmiş) emîn bir peygamberim."
179. "Artık, Allah'dan sakının ve bana itâat edin!"
180. "(Ben) buna (bu hizmetime) karşılık sizden bir ücret de istemiyorum! Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine âiddir."
181. "Ölçüyü tam yapın; (alış verişlerinizde) eksiltenlerden olmayın!"
182. "Doğru terâzi ile tartın!"
183. "İnsanlara eşyâlarını eksik vermeyin ve yeryüzünde fesad çıkaran kimseler olarak bozgunculuk yapmayın!"
184. "Sizi ve önceki nesilleri yaratandan sakının!"
185. (Onlar şöyle) dediler: "Sen ancak iyice sihirlenmiş kimselerdensin!"
186. "Sen de ancak bizim gibi bir insansın; ve (biz) seni gerçekten yalancılardan sanıyoruz."
187. "Eğer (iddiâsında) doğru kimselerden isen, haydi üzerimize gökten parçalar düşür!"
188. (Şuayb:) "Rabbim, ne yaparsanız en iyi bilendir" dedi.
189. Böylece onu yalanladılar da kendilerini o gölge gününün azâbı yakalayıverdi. Gerçekten o, (dehşeti pek) büyük bir günün azâbı idi.[905]
190. Şübhesiz ki bunda apaçık bir ibret vardır. Fakat onların çoğu îmân etmiş kimseler değildir.
191. Muhakkak ki, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Rahîm (çok merhamet eden) elbette ancak Rabbindir.
192. Hem muhakkak ki o (Kur'ân), gerçekten âlemlerin Rabbinin tenzîli (peyderpey indirmesi)dir.
193,194,195. Onu Rûhu'l-Emîn (Cebrâîl), korkutuculardan olman için, apaçık Arabca bir lisân ile senin kalbine indirmiştir.
196. Ve şübhesiz ki o(nun zikri) daha öncekilerin kitablarında da elbet vardır.[906]
197. İsrâiloğulları âlimlerinin[907] bunu (kitablarında görerek) bilmesi, onlar için bir delil değil midir?
198,199. Eğer onu Arabca bilmeyen kimselerden birine indirseydik de, (o kimse) onu onlara (Mekkeli müşriklere) okusaydı, (yine de) ona îmân eden kimseler olmazlardı!
200. İşte onu (o küfrü) günahkârların kalblerine (yalanlamalarındaki inadları sebebiyle) böyle sokmuşuzdur.

---

[904] Eyke, sık ağaçların birbirlerine örülmüş olduğu koruluk ve orman demektir. Medyen ehli de böyle bir yerin yakınındaydı. Allah-ü Teâlâ bu iki kavme Şuayb (AS)'ı peygamber olarak göndermişti. (Celâleyn Şerhi, c. 5, 404)

[905] Eyke halkını önce gâyet yakıcı bir sıcak yakaladı. Bu tahammül edilmez sıcak yedi gün sürdü ve kendilerini gölgeleyeceğini zannettikleri bir bulutun altında toplandıklarında üzerlerine yağan ateşle helâk edildiler. (Râzî, c. 12/24, 165)

[906] "Evet mâdem o kitablar semâvîdirler ve mâdem o kitab sâhibleri enbiyâdırlar (peygamberdirler); elbette ve herhâlde onların dinlerini nesheden (kaldıran) ve kâinâtın şeklini değiştiren ve yerin yarısını getirdiği bir nûr ile ışıklandıran bir zâttan bahsetmeleri, zarûrî ve kat'îdir. Evet küçük hâdiseleri haber veren o kitablar, nev'-i beşerin (insanlığın) en büyük hâdisesi olan hâdise-i Muhammediye Aleyhissalâtü Vesselâm'ı haber vermemek kābil midir?" (Zülfikār, 19. Mektûb, 66)

Ayrıca Peygamberimiz (ASM) hakkında Tevrât, İncîl ve Zebûr'daki bahisler için bakınız; (Bakara Suresi 89'uncu ayetinin ikinci haşiyesi; Enam Suresi 20. ayetinin haşiyesi; Zülfikār, 19.Mektûb, 66-73)

[907] Burada geçen İsrâiloğulları âlimlerinden murad, Abdullah bin Selâm radıyallâhü anh ve emsâli zâtlardır. (Nesefî, c. 3, 287)

201. Elemli bir azâbı görmedikçe ona îmân etmezler.
202. İşte (bu azab) onlara haberleri olmadan, ansızın gelecektir.
203. Bunun üzerine (onlar): "Biz (acabâ îmân etmemiz için) mühlet verilen kimseler (olur) muyuz?" derler.
204. Şimdi (alay ederek) bizim azâbımızı mı acele istiyorlar?
205,206. Söyleyin bakalım! Eğer onları senelerce (yaşatıp) ni'metlendirsek, sonra da o tehdîd edilmekte oldukları (azab) başlarına gelse (ne yapacaklar?)
207. Faydalandırılmakta oldukları şeyler (ni'metler o gün) kendilerine bir fayda vermez.
208,209. Hâlbuki (biz) hiçbir memleketi, (halkına) nasîhat vermek üzere kendisine (gönderilen) korkutucuları (peygamberleri) olmadan helâk etmedik. Ve (aslâ) zâlimler olmadık.
210. Hem onu (o Kur'ân'ı) şeytanlar indirmedi.
211. Hem (bu) onlara düşmez; zâten güç de yetiremezler.
212. Çünki onlar (meleklerin sözlerini) işitmekten elbette uzak tutulmuş olanlardır.[908]
213. O hâlde Allah ile berâber başka bir ilâha (kulluk edip) yalvarma; sonra azâb edilenlerden olursun!
214. Ve (önce) en yakın akrabâlarını korkut![909]
215. Sana tâbi' olan mü'minlere de (şefkat ve tevâzu') kanadını indir!
216. Buna rağmen sana karşı gelirlerse, artık (onlara) de ki: "Doğrusu ben sizin yapmakta olduğunuz şeylerden uzağım!"
217. Ve O Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)e, Rahîm (çok merhametli olan Allah)'a tevekkül et!
218. O ki, (gece ibâdet için) kalktığın zaman seni görür!
219. Secde edenler içinde değişik hâllere girmeni (eğilip doğrulmanı) da (görür)!
220. Şübhesiz ki Semî' (hakkıyla işiten), Alîm (kemâliyle bilen) ancak O'dur.
221. Şeytanların kime ineceğini size haber vereyim mi?
222. (Onlar) iftirâya düşkün, çok günahkâr olan herkesin üzerine iner.
223. (Onlar ise şeytanlara) kulak verirler; bunların çoğu da yalancıdırlar.
224. O şuarâ'ya (şâirlere) gelince, onlara azgınlar uyar.
225. Görmedin mi? Gerçekten onlar (o şâirler) her vâdide şaşkın şaşkın dolaşırlar (da her türlü yalan ve çirkin sözü söylerler).
226. Ve doğrusu onlar, yapmayacakları şeyleri söylerler.
227. Ancak îmân edip sâlih ameller işleyenler, Allah'ı çok zikredenler ve kendilerine zulmedildikten sonra (şiirleriyle) intikamlarını alan (mü'min şâir)ler müstesnâ! Zulmedenler ise, nasıl bir inkılab yerine (dünyadaki hâllerinin zıddına) döneceklerini yakında bilecek(ler)dir.

## NEML Sûresi

1. Tâ, Sîn.[910] Bunlar Kur'ân'ın ve (hak ile bâtılı) apaçık beyân eden bir Kitâb'ın âyetleridir.

[908] "Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm vahiy ile dünyaya çıktı; elbette yarım yamalak ve yalanlar ile karışık, kâhinlerin ve gâibden haber verenlerin ve cinlerin ihbârâtına (haber vermelerine) sed çekmek (mâni' olmak) lâzımdır ki, vahye bir şübhe îrâs etmesinler (bulaştırmasınlar) ve vahye benzemesin. Evet bi'setten (Peygamber Efendimiz Aleyhissalâtü Vesselâm'ın gönderilmesinden) evvel kâhinlik çoktu. Kur'ân nâzil olduktan sonra onlara hâtime çekti (son verdi). Hattâ çok kâhinler îmâna geldiler. Hâlbuki daha cinler tâifesinden olan muhbirlerini (kendilerine haber verenleri) bulamadılar. Demek Kur'ân hâtime çekmişti." (Zülfikār, 19. Mektûb, 78)

[909] Bu âyet indirildiğinde Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz akrabâsını topladı ve: "Ey aşîretim! Allah-ü Teâlâ'ya îman veitâatle kendinizi O'nun azâbından muhâfaza ederek kurtarın! Aksi takdirde benimle olan akrabâlığınızın faydası olmaz!" buyurdu. (Celâleyn Şerhi, c. 9, 413)

[910] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor.

2. Mü’minler için bir hidâyet ve bir müjdedir.
3. (O mü’minler) o kimselerdir ki namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler ve onlar âhirete gerçekten kat‘î olarak inanırlar.
4. Şübhesiz ki âhirete inanmayanların (kötü) amellerini kendilerine süslü gösterdik; bu yüzden onlar bocalayıp dururlar.
5. İşte bunlar öyle kimselerdir ki, azâbın en kötüsü onlarındır. Ve onlar âhirette gerçekten en ziyâde hüsrâna uğrayacak olanlardır.
6. (Ey Resûlüm!) Hem hiç şübhesiz ki bu Kur’ân, Hakîm (her işi hikmetli olan), Alîm (her şeyi bilen Allah) tarafından sana ulaştırılıyor.[911]
7. Hani Mûsâ (Medyen’den Mısır’a dönerken) âilesine: “Ben hakîkaten bir ateş gördüm. Ondan size (yol hakkında) bir haber getireceğim; yâhut ısınasınız diye size tutuşmuş bir kor getireceğim” demişti.
8. Nihâyet oraya gelince (ona) şöyle seslenildi: “Ateş (sandığın bu nûrun için)de olan (sen) ve (o nûrun) etrâfında bulunanlar (melâikeler) mübârek kılınmıştır. Âlemlerin Rabbi olan Allah ise (her kusurdan) münezzehtir.”
9. “Ey Mûsâ! Hakîkat şu ki, ben Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Hakîm (her işi hikmetli) olan Allah’ım!”
10. “Asânı (yere) bırak!” (Mûsâ asâsını bıraktı da) birden onu yılan gibi hareket eder bir hâlde görünce, arkasını dönen bir kimse olarak kaçtı ve geri dönmedi. (Kendisine buyuruldu ki:) “Ey Mûsâ! Korkma; çünki ben (o kimseyim) ki, benim huzûrumda peygamberler korkmaz!”
11. Ancak, kim zulmeder, sonra (bu amelini) kötülüğün ardından iyiliğe çevirirse, o takdirde (bilsin ki) şübhesiz ben, Gafûr (çok bağışlayan)ım, Rahîm (çok merhamet eden)im.
12. “Hem elini koynuna sok; Fir‘avun’a ve kavmine (gönderilen) dokuz mu‘cizeden biri olmak üzere kusursuz, bembeyaz (parlayan ve ışık saçan bir el) olarak çıksın! Çünki onlar bir fâsıklar topluluğu oldular!”
13. İşte mu‘cizelerimiz onlara (hakîkati) açıkça gösterir bir şekilde gelince: “Bu apaçık bir sihirdir” dediler.
14. Kendileri de bunlara (bu mu‘cizelerimize) kat‘î olarak inandıkları hâlde, zulüm ve kibir yüzünden onları inkâr ettiler. Ama bak, o fesad çıkaranların âkıbeti nasıl oldu!
15. (Habîbim, yâ Muhammed!) And olsun ki (biz) Dâvûd’a ve Süleymân’a bir ilim verdik de: “Bizi mü’min kullarının birçoğundan üstün kılan Allah’a hamd olsun!” dediler.
16. Süleymân da, Dâvûd’a vâris oldu ve dedi ki: “Ey insanlar! Bize kuşların dili öğretildi ve bize her şeyden verildi.[912] Doğrusu bu, gerçekten apaçık lütuftur.”

---

O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs’dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur’ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi‘ (içine alan) çok mütenevvi‘ vücuhları (çeşitli yönleri), ma‘nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe‘-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler.” (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)

“ الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ ٱلأَزَلِيُّ[Bu, Allah’ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلَى مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ[Muhammed (ASM)’a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir.” (İşârâtü’l-İ‘câz, 29)

[911] “Nasıl bir usta, binâ ettiği ve idâre ettiği iki hâneden bahseder. Programını ve işlerinin liste ve fihristesini yapar. Kur’ân dahi, şu kâinâtı yapan ve idâre eden ve işlerinin listesini ve fihristesini -ta‘bîr câiz ise- programını yazan, gösteren bir Zât’ın beyânına yakışır bir tarzdadır. Hiçbir cihetle eser-i tasannu‘ ve tekellüf (sun‘îlik ve zorlama işi) görünmüyor. Hiçbir şâibe-i taklîd (taklîd şübhesi) veya başkasının hesâbına ve onun yerinde kendini farzedip konuşmuş gibi bir hud‘anın (hîlenin) emâresi olmadığı gibi bütün ciddiyetiyle, bütün safvetiyle (sâfiyetiyle), bütün hulûsuyla (samîmiyetiyle) sâfî, berrak, parlak beyânı, nasıl gündüzün ziyâsı ‘güneşten geldim’ der. Kur’ân dahi, ‘Ben, Hâlık-ı Âlem’in (âlemin yaratıcısının) beyânıyım ve kelâmıyım’ der.”(Zülfikār, 25. Söz, 29)

[912] “ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً[Kuşları da toplanmış olarak (ona itâat ettirdik)] عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ[Bize kuşların dili öğretildi] cümleleriyle Hz. Dâvûd ve Süleymân Aleyhimesselâm’a kuşlar envâ‘ının (çeşitlerinin) lisanlarını hem isti‘dâdlarının (kābiliyetlerinin) dillerini yani hangi işe yaradıklarını onlara Cenâb-ı Hakk’ın ihsân ettiğini şu

17. Süleymân'a cinlerden, insanlardan ve kuşlardan müteşekkil orduları toplandı; böylece hepsi (bir arada) düzenli olarak sevk ediliyordu.
18. Nihâyet neml (karınca) vâdisine geldiklerinde, (içlerinde reis olan) bir karınca: "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin! Süleymân ve orduları farkında olmayarak sizi ezmesin!" dedi.
19. Bunun üzerine (Süleymân) onun sözünden dolayı gülercesine tebessüm etti ve dedi ki: "Rabbim! Beni ve ana-babamı ni'metlendirdiğin ni'metine şükretmemi ve râzı olacağın sâlih ameller işlememi bana ilhâm eyle ve rahmetinle beni sâlih kullarının arasına kat!"
20. Ve kuşları teftîş edip, şöyle dedi: "Bana ne oldu da Hüdhüd'ü göremiyorum, yoksa kayıplardan mı oldu?"
21. "Onu elbette şiddetli bir azâb ile cezâlandıracağım veya onu hakîkatenkeseceğim yâhut kesinlikle bana (ma'zeretini gösteren) apaçık bir delil getirecek!"
22. Derken çok geçmeden (Hüdhüd, Süleymân'a) gelip dedi ki: "(Ben) senin bilmediğin bir şeyi öğrendim ve sana Sebe' (şehrin)den doğru (ve mühim) bir haber getirdim."
23. "Gerçekten ben, onlara (Sebe'lilere) hükümdârlık eden ve kendisine her şeyden (bir nasib) verilmiş ve kendisi için büyük bir taht bulunan (Belkıs adında) bir kadın buldum!"
24. "Onu ve kavmini, Allah'ı bırakıp güneşe secde ediyorlar buldum; hem şeytan onlara amellerini süslemiş de onları (doğru) yoldan men' etmiş; bu yüzden onlar doğru yolu bulamıyorlar."
25. "(Şeytan böyle vesvese vermiş ki) göklerde ve yerde gizli olanları (ortaya) çıkaran,[913] ne gizlerseniz ve ne açıklarsanız bilen Allah'a secde etmesinler!"[914]
26. "Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur; büyük arşın Rabbidir."
27. (Süleymân, Hüdhüd'e) dedi ki: "Doğru mu söylüyorsun, yoksa yalancılardan mısın; bakacağız!"
28. "Bu mektûbumu götür de kendilerine bırak; sonra onlardan (biraz öteye) çekil de, ne (netîce)ye varacaklarına bak!"

---

cümleler gösteriyorlar. Evet mâdem hakîkattir, mâdem rûy-ı zemin (yeryüzü) bir sofra-i Rahmândır, insanın şerefine kurulmuştur. Öyle ise, o sofradan istifâde eden sâir hayvanât ve tuyûrun (kuşların) çoğu insana musahhar ve hizmetkâr olabilir. Nasıl ki, en küçüklerinden bal arısı ve ipek böceğini istihdâm edip (hizmet ettirip) ilhâm-ı İlâhî ile azîm bir istifâde yolunu açarak ve güvercinleri bazı işlerde istihdâm ederek ve papağan misillü (gibi) kuşları konuşturarak medeniyet-i beşeriyenin mehâsinine (insan medeniyetinin güzelliklerine) güzel şeyleri ilâve etmiştir.

Öyle de başka kuş ve hayvanların isti'dâd dili bilinirse, çok tâifeleri var ki karındaşları hayvanât-ı ehliye (ehil hayvanlar) gibi birer mühim işte istihdâm edilebilirler. Meselâ çekirge âfetinin istîlâsına karşı çekirgeyi yemeden mahveden sığırcık kuşlarının dili bilinse ve harekâtı tanzîm edilse (hareketleri düzenlense) ne kadar faydalı bir hizmette ücretsiz olarak istihdâm edilebilir. İşte kuşlardan şu nevi' istifâde ve teshîri (itâat ettirilmesi) ve telefon ve fonoğraf gibi câmidâtı (ruhsuz şeyleri) konuşturmak ve tuyurdan istifâde etmek, en müntehâ hudûdunu (en son sınırlarını) şu âyet çiziyor. En uzak hedefini ta'yîn ediyor. En haşmetli sûretine parmağıyla işâret ediyor ve bir nevi' teşvîk eder." (Zülfikār, 25. Söz, 84)

[913] "Belîğ (ifâdesi çok güzel) bir kelâmın bir meziyeti şudur ki, söyleyenin ziyâde meşgûl olduğu san'atını ve meşgalesini ihsâs (his) ettirsin. Hüdhüd-i Süleymânî ise, suyu az olan Sahrâ-yı Cezîretü'l-Arab'da (Arab yarımadası çölünde) (...) hayvânât ve tuyûrun (kuşların) arîfi (bilgilisi) olarak Süleymân Aleyhisselâm'a küngânlık eden (su yeri bulma vazîfesi gören) ve su buldurup çıkarttıran mübârek vazîfedâr bir kuş olmakla kendi san'atının mikyascığıyla (ölçücüğüyle) Cenâb-ı Hakk'ın semâvât ve arzdaki mahfiyâtı (gizlilikleri) çıkarmakla ma'bûdiyetini (kendisine ibâdete lâyık oluşunu) ve mescûdiyetini (yegâne secde edilmeye lâyık olduğunu) isbât ettiğini kendi san'atçığıyla bilip ifâde ediyor.

Evet Hüdhüd pek güzel görmüş. Çünki toprak altındaki had ve hesâba gelmeyen tohumların ve çekirdeklerin ve ma'denlerin muktezâ-yı fıtrîsi (yaratılışının gereği) aşağıdan yukarıya çıkmak değildir. Çünki ecsâm-ı sakîliye (ağır cisimler) ihtiyârsız (irâdesiz) ve ruhsuz oldukları için kendileri yukarıya çıkamazlar. Yukarıdan kendi kendilerine aşağı düşebilirler." (Lem'alar, 28. Lem'a, 297)

[914] Bu âyet-i kerîme, Kur'ân-ı Kerîmdeki on dört secde âyetinin sekizincisidir. Tilâvet secdesinin ta'rîfi için, bakınız; (Araf Suresi 206. ayetinin haşiyesi)

29. (Mektûbu alan Sebe' Melîkesi:) "Ey ileri gelenler! Doğrusu bana (pek) şerefli bir mektub bırakıldı!" dedi.
30. "Şübhesiz ki o, Süleymân'dandır ve gerçekten o: 'Rahmân, Rahîm olan Allah'ın ismiyle' (diye başlamakta)dır."[915]
31. "(O mektûbda:) 'Bana baş kaldırmayın ve bana Müslüman kimseler olarak gelin!' (diye yazıyor.)"
32. (Melîke devamla) dedi ki: "Ey ileri gelenler! (Bu) işim hakkında bana fetvâ verin! (Ben, sizler yanımda) şâhid olmadıkça (size danışmadan) hiçbir iş (hakkında karâr)ımı kat'îleştirici değilim."
33. (Onlar:) "Biz güç sâhibleriyiz ve şiddetli savaş ehliyiz; fakat emir senindir; artık bak, ne emredersin!" dediler.
34. (Melîke:) "Şübhesiz hükümdârlar bir şehre girdikleri zaman orayı harâb ederler ve halkının şerefli kimselerini zelîl kılarlar. Evet böyle yaparlar!" dedi.
35. "Doğrusu ben ise, onlara bir hediye gönderen (önce iyilikle mukābele eden), daha sonra o elçilerin ne ile (nasıl bir netîce ile) döneceğine bakan (ve artık ona göre hareket edecek olan) bir kimseyim."
36. Nihâyet (elçiler hediyelerle) Süleymân'a gelince, (Süleymân) dedi ki: "(Siz) bana mal ile yardım mı edeceksiniz? Hâlbuki Allah'ın bana verdiği (ni'metler), size verdiğinden daha hayırlıdır! Hediyenizle ancak siz sevinirsiniz!"
37. "(Ey elçi!) Onlara dön; (eğer Müslüman kimseler olarak bana gelmezlerse) artık şübhesiz öyle ordularla onlara geliriz ki, onların buna karşı mukāvemetleri yoktur. Ve kendilerini mutlakā zelîl ve küçük düşmüş kimseler olarak oradan çıkarırız."
38. (Elçiler gittikten sonra müşâvirlerini topladı ve:) "Ey ileri gelenler! (Onlar) Müslüman kimseler olarak bana gelmeden önce, hanginiz onun tahtını bana getirebilir?" dedi.
39. Cinlerden bir ifrît: "(Sen, daha) makāmından kalkmadan önce, ben onu sana getiririm; ve hakîkaten ben, buna gerçekten gücü yeten, (ve bu hususta) güvenilir biriyimdir" dedi.
40. Yanında kitabdan bir ilim bulunan zât (Âsaf bin Berhıya): "(Senin) göz açıp kapaman (esnâsında, henüz nazarın) sana dönmeden önce, ben onu sana getiririm" dedi.[916] (Süleymân) birden onu (o tahtı) yanına yerleşivermiş olarak görünce: "Bu, Rabbimin bir lütfudur! Tâ ki şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni imtihân ediyor! Hâlbuki kim şükrederse, o takdirde ancak kendisi için şükreder; kim de nankörlük ederse, artık şübhesiz ki Rabbim, Ganî (hiçbir şeye muhtaç olmayan)dır, Kerîm (çok cömert olan)dır" dedi.
41. (Ve devamla) dedi ki: "Onun tahtını, kendisine tanınmaz bir hâle getirin; bakalım (tanımaya) muvaffak olacak mı, yoksa doğruyu farkedemeyenlerden mi olacak?"
42. Nihâyet (melîke) gelince (ona): "Senin tahtın böyle miydi?" denildi. (O da:) "Sanki bu, odur! Zâten bize ondan (tahtımın hârika bir sûrette getirilişinden) önce (senin nübüvvetine dâir) bilgi verilmişti ve (biz) Müslüman kimseler olmuştuk" dedi.

---

[915] Bakınız; (Fatiha Suresi 1 (Rahmân, Rahîm olan Allah'ın ismiyle.). haşiyesi)

[916] "(Âyet) işâret ediyor ki: Uzak mesâfelerden eşyâyı aynen ve sûreten (maddesiyle veya sûretiyle) ihzâr etmek (getirmek) mümkündür. (...) Taht-ı Belkıs (Sebe' melîkesi Belkıs'ın tahtı) Yemen'de iken, Şam'da aynıyla veyâhut sûretiyle hâzır olmuştur, görülmüştür. (...)
Cenâb-ı Hakk, şu âyetin lisân-ı remziyle (işâret diliyle) ma'nen diyor ki: Ey benî-Âdem (Âdemoğulları)! Bir abdime (kuluma) geniş bir mülk ve o geniş mülkünde adâlet-i tâmme (tam bir adâlet) yapmak için, ahvâl ve vukūât-ı zemîne (dünyadaki hâllere ve hâdiselere) bizzât ıttılâ' veriyorum (haberdâr ediyorum) ve mâdem her bir insana fıtraten (yaratılıştan), zemîne bir halîfe olmak kābiliyetini vermişim. Elbette o kābiliyete göre rûy-i zemîni (yeryüzünü) görecek ve bakacak, anlayacak isti'dâdını (kābiliyetini) dahi vermesini, hikmetim iktizâ ettiğinden (gerektirdiğinden) vermişim. (...) Öyle ise, şu azîm (büyük) ni'metten istifâde edebilirsiniz. Haydi göreyim sizi, vazîfe-i ubûdiyetinizi (kulluk vazîfenizi) unutmamak şartıyla öyle çalışınız ki, rûy-i zemîni, her tarafı her birinize görülen ve her köşesindeki sesleri size işittiren bir bahçeye çeviriniz."(Zülfikār, 25. Söz, 81-82)

43. Zâten onu Allah'dan başka tapmakta olduğu şeyler, (o zamâna kadar Müslüman olmaktan) alıkoymuştu. Çünki o, kâfir bir kavimdendi.
44. Ona: "Köşke gir!" denildi. Bunun üzerine (melîke) onu görünce, onu (o köşkün, altından su akıtılan ve üstü billûrla kaplanan zemînini) derin bir su zannetti ve (eteğini) inciklerinden açtı (yukarı çekti). (Süleymân ona:) "Doğrusu bu, billûrdan (yapılmış) şeffaf bir köşktür!" dedi. (Melîke:) "Rabbim! Gerçekten ben nefsime zulmetmişim! Artık Süleymân'la berâber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslîm oldum!" dedi.
45. (Ey Habîbim!) And olsun ki, Semûd (kavmin)e de: "Allah'a kulluk edin!" diye (kendilerine nasîhat etmesi için) kardeşleri Sâlih'i gönderdik; bir de baktı ki, onlar birbiriyle çekişen iki fırka olmuşlar.
46. (Sâlih:) "Ey kavmim! Niçin iyilikten önce kötülüğü acele istiyorsunuz? Allah'dan mağfiret dileseniz olmaz mı? Olur ki size merhamet olunur" dedi.
47. (Onlar:) "Senin ve berâberinde bulunanların yüzünden uğursuzluğa uğradık" dediler. (Sâlih:) "Sizin uğursuzluğunuz(un sebebi) Allah katındadır (O takdîr etmiştir); hayır, siz imtihâna çekilen bir kavimsiniz" dedi.
48. O şehirde ise dokuz kişi vardı ki, yeryüzünde fesad çıkarıyorlardı, ıslâh etmiyorlardı.[917]
49. (Bunlar,) aralarında Allah'a yemîn ederek (birbirlerine): "Ona ve âilesine muhakkak bir gece baskın yapalım (onları öldürelim); sonra da onun velîsine, âilesinin öldürülüşünde, 'Kesinlikle (biz, orada) bulunmadık, hem şübhesiz ki biz doğru (söyleyen) kimseleriz, diyelim' " dediler.
50. (Onlar) böyle bir hîle ile tuzak kurdular; hâlbuki (biz de) tuzak(larını netîcesiz bırakmak) ile onlar farkında olmadan hîle(lerini başlarına geçirmekle mukābele) ettik.
51. İşte bak tuzaklarının âkıbeti nasıl oldu; şübhesiz ki biz, onları ve kavimlerini hep berâber helâk ettik!
52. İşte onların, zulümleri yüzünden çökmüş (ve harâbeye dönmüş) evleri! Şübhe yok ki bunda, bilecek (ve ibret alacak) bir kavim için apaçık bir delil vardır.
53. Îmân edip (Allah'a karşı gelmekten) sakınmakta olanları ise kurtardık.
54. Lût'u da (peygamber olarak gönderdik). O vakit kavmine şöyle demişti: "Siz görüp durduğunuz hâlde, (hâlâ) bu çirkin işi mi yapıyorsunuz?"
55. "Gerçekten siz kadınları bırakıp, şehvetle erkeklere mi gidiyorsunuz? Hayır! Siz câhillik eden bir kavimsiniz!"[918]
56. Kavminin cevâbı ise: "Lût'un ehlini şehrinizden çıkarın! Çünki onlar, (bizi beğenmeyip) çok temizlik taslayan insanlardır!" demekten başka bir şey olmadı.
57. Bunun üzerine (biz de) onu ve ehlini kurtardık. Ancak karısı hâriç; onun (inkârı sebebiyle) geride kalanlardan olmasını takdîr ettik.
58. Ve üzerlerine (taştan) bir yağmur yağdırdık. Artık o korkutulan (kâfir) kimselerin yağmuru, ne kötü idi!

---

[917] "Evet fıskla (günahlara dalmakla) bozulan bir adam, bataklığa düşüp çıkamayan bir şahıs gibi çokların da o bataklığa düşmelerini istiyor ki, ma'ruz kaldığı o dehşetli hâlet, bir parça tahfîf edilsin (hafifletilsin). Çünki musîbet umûmî olursa, hafîf olur.
Ve kezâ bir şahsın kalbinde bir ihtilâl, bir fenâlık hissi uyanırsa, o şahsın yüksek hissiyâtı (hisleri) ve kemâlâtı (yüksek sıfatları) sukût etmeye (düşmeye) başlar; kalbinde tahrîbâta (bozgunculuğa), fenâlığa bir meyil, bir zevk peydâ olur. Yavaş yavaş o meyil kalbinde büyür; sonra o şahıs bütün lezzetini, zevkini tahrîbatta, fenâlıkta bulur. İşte o vakit o şahıs, arz üzerinde tam ma'nâsıyla yırtıcı bir hayvan, ihtilâli çıkarıp büyüten bir belâ, fesâdı durmayıp karıştıran bir âfet kesilir." (İşârâtü'l-İ'caz, 225)

[918] "Kuvve-i şeheviyenin tefrit (geri) mertebesi humuddur ki; ne helâle ve ne de harâma şehveti, bir iştihâsı yoktur. İfrat (aşırı) mertebesi fücurdur ki; nâmusları ve ırzlarıpâyimâl etmek iştihâsında olur. Vasat mertebesi (orta yolu) ise iffettir ki; helâline şehveti var, harâma yoktur." (İşârâtü'l-İ'câz, 19-20)
Ayrıca bakınız; (Şuara Suresi 165,166. ayetinin haşiyesi)

59. (Ey Resûlüm!) De ki: “Allah’a hamd olsun; seçtiği kullarına da selâm olsun! Allah mı hayırlıdır, yoksa (O’na) ortak koşmakta oldukları şeyler mi?”
60. (O putlar mı daha hayırlıdır,) yoksa gökleri ve yeri yaratan ve gökten size bir su indiren (Rabbiniz) mi? Böylece onun ile, sizin bir ağacını bile (yerden) bitiremeyeceğiniz güzellikte olan (nice) bahçeler yetiştirdik.[919] Allah ile berâber (başka) bir ilâh mı var? Hayır! Onlar (haktan) sapmakta olan bir kavimdir!
61. (Onlar mı daha hayırlıdır,) yoksa yeryüzünü yerleşmeye elverişli kılan, arasında ırmaklar meydana getiren, onun (arzın sükûneti) için sâbit dağlar yapan ve iki denizin arasına bir engel koyan (Allah) mı? Allah ile berâber (başka) bir ilâh mı var? Hayır! Onların çoğu (hakkı) bilmiyorlar!
62. (Onlar mı daha hayırlıdır,) yoksa (bir sıkıntısından dolayı) kendisine duâ ettiği zaman darda kalan (bir kulun)a icâbet edip, (ondan) fenâlığı gideren ve sizi yeryüzünün halîfeleri kılan (Allah) mı? Allah ile berâber (başka) bir ilâh mı var? Ne kadar az ibret alıyorsunuz!
63. (Onlar mı daha hayırlı,) yoksa karanın ve denizin karanlıklarında size yol gösteren ve rüzgârları rahmetinin (size ihsân ettiği yağmurun) önünde müjdeci olarak gönderen (Allah) mı? Allah ile berâber (başka) bir ilâh mı var? Allah, (onların) ortak koşmakta oldukları şeylerden çok yücedir! [920]
64. (O putlar mı daha hayırlıdır,) yoksa (ilk olarak mahlûkātı) yaratmaya başlayan, sonra (o yaratmayı âhirette tekrar) iâde eden ve sizi gökten ve yerden rızıklandıran (Allah) mı? Allah ile berâber (başka) bir ilâh mı var? De ki: “Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, delîlinizi getirin!”
65. De ki: “Göklerde ve yerde Allah’dan başka kimse gaybı bilmez.” (Onlar) ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.
66. Hayır! Onların âhirete dâir bilgileri pekişmiş (kendilerine ard arda yeterince ma‘lûmât verilmiş)tir. Fakat onlar (yine de) ondan şübhe içindedirler. Bil‘akis onlar, ondan yana kördürler.
67. Hem inkâr edenler dedi ki: “Biz ve atalarımız, toprak olduğumuz zaman mı, gerçekten biz mi muhakkak (kabirlerimizden) çıkarılacak kimseleriz?”
68. “Yemîn olsun ki biz de, daha önce atalarımız da bununla (bu diriltilme ile) va‘d olunduk; bu evvelkilerin masallarından başka bir şey değildir.”
69. De ki: “Yeryüzünde dolaşın da o günahkârların âkıbeti nasıl olmuş bakın!”[921]

---

[919] “Kur’ân-ı Mu‘cizü’l-Beyân’ın (açıklaması mu‘cize olan Kur’ân’ın) ifâdesinde çok şefkat ve merhamet vardır. Çünki muhâtabları ekseriyetle (çok def‘a), cumhûr-ı avamdır (halk topluluğudur). Onların zihinleri basittir. Nazarları (fikirleri) dakik (ince) şeyleri göremediğinden, onların besâtet-i efkârlarını (fikirlerinin basitliğini) okşamak için, semâvat ve arzın yüzlerine yazılan âyetleri tekrâr ediyor. Ve o büyük harfleri kolaylıkla okutturuyor. Meselâ: Semâvat ve arzın hılkati (gökler ve yerin yaratılışı) ve semâdan yağmurun yağdırılması ve arzın dirilmesi gibi bil-bedâhe (açıkça) okunan ve görünen âyetleri ders veriyor. O hurûf-ı kebîre (büyük harfler) içinde küçük harflerle yazılan ince âyâta (âyetlere) nazarları nâdiren çevirir, tâ zahmet çekmesinler.” (Lem‘alar, 17. Lem‘a, 134)

[920] “(Cenâb-ı Hakk’ın) öyle bir kibriyâ (büyüklük) ve azameti var ki: Hiçbir yerde, hiçbir şeyde, hiçbir cihetle, hiçbir şirkin (Allah’a ortak koşmanın) hiçbir imkânını, hiçbir ihtimâlini bırakmıyor, köküyle kesiyor. Mâdem böyle bir kibriyâ ve azamet-i kudret var ve mâdem o kibriyâ nihâyet kemâldedir (sonsuz mertebededir) ve ihâta ediyor (kuşatıyor). Elbette o kudrete acz veya ihtiyaç ve o kibriyâya kusur ve o kemâle noksâniyet ve o ihâtaya kayd ve o nihâyetsizliğe nihâyet veren bir şirke meydan vermesi ve müsâade etmesi, hiçbir vecihle mümkün değildir. Fıtratını (yaratılışını) bozmayan hiçbir akıl kabûl etmez.” (Şuâ‘lar, 7. Şuâ‘, 142)

[921] “Bütün masnûâtta (san‘atlı varlıklarda) gāyet hassas mîzanlarla (ölçülerle) a‘zâlarını yerleştiren, mikroptan gergedana, sinekten simurgaya, bir çiçekli nebattan milyarlar, trilyonlar çiçekler açan bahar çiçeğine kadar, israfsız ölçülerle bir tenâsüb (uygunluk), bir müvâzene (denge), bir intizam, bir cemâl (güzellik), bir hüsn-i san‘at (güzel san‘at) yapan ve her zîhayâtın (canlının) hukūk-ı hayâtını (hayâtının haklarını) kemâl-i mîzanla (tam bir ölçüyle) veren; iyiliklere güzel netîceler ve fenâlıklara fenâ netîceler verdiren ve Âdem zamânından beri tâgî (azgın) ve zâlim kavimlere vurduğu tokatlarla kendini pek kuvvetli ihsâs ettiren (hissettiren) bir adâlet-i sermediye (dâimî adâlet), elbette ve hiç şübhe getirmez ki: Güneş gündüzsüz olmadığı gibi, o hikmet-i ezeliye, o adâlet-i

70. (Habîbim, yâ Muhammed!) Artık onlara karşı üzülme ve (size) tuzak kurmakta olduklarından dolayı sıkıntıda olma!
71. “Bir de eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, bu va‘d (edilen azab) ne zaman?” diyorlar.
72. De ki: “Acele istiyor olduğunuz şeyin (azâbın) bir kısmı, belki size gelmek üzere olabilir!”
73. Hâlbuki şübhesiz Rabbin, insanlara karşı elbette pek büyük bir lütuf sâhibidir; fakat onların çoğu şükretmezler.
74. Ve muhakkak ki Rabbin, onların sîneleri neyi gizliyor ve neyi açıklıyorsa elbette bilir.
75. Çünki gökte ve yerde gizli hiçbir şey yoktur ki, apaçık bir kitabda (Levh-i Mahfûz’da) bulunmasın![922]
76. Şübhesiz ki bu Kur’ân, İsrâîloğullarına, hakkında ihtilâfa düşmekte oldukları şeylerin çoğunu anlatmaktadır.
77. Ve şübhesiz o (Kur’ân), mü’minler için elbette bir hidâyet ve bir rahmettir.
78. Muhakkak ki Rabbin, onların arasında (hak ile) hükmünü verecektir. Çünki O, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir.
79. (Ey Resûlüm!) Öyle ise (sen) Allah’a tevekkül et! Çünki sen, apaçık hak üzerindesin!
80. Elbette sen ölülere işittiremezsin; arkalarını dönen kimseler olarak kaçtıklarında, o sağırlara da (hakka olan) da‘veti(ni) işittiremezsin!
81. Ve o körleri, (içinde bulundukları) dalâletlerinden (çevirip) hidâyete erdirecek olan sen değilsin! (Sen da‘vetini) ancak, âyetlerimize îmân edip de kendileri (ihlâsla) teslîm olan kimselere işittirebilirsin.
82. O (azab) söz(ü) başlarına geldiği (kıyâmet yaklaştığı) zaman ise, onlara yerden bir dâbbe (hareketli bir canlı) çıkarırız; (o,) gerçekten insanların âyetlerimize kat‘î olarak inanmıyor olduklarını kendilerine söyler.[923]
83. Hem o gün her ümmet içinden, âyetlerimizi yalanlayanları bir bölük hâlinde toplarız; artık onlar toplu olarak (hesab yerine) sevk edilirler.
84. Nihâyet (oraya) geldikleri zaman (Allah onlara): “Kendilerini ilmen kavramadığınız hâlde, ayetlerimi yalanladınız mı? Yoksa ne yapıyordunuz?” buyurur.
85. Ve zulmetmeleri (Allah’ın âyetlerini yalanlamaları) yüzünden o (azab) söz(ü) başlarına gelmiştir; artık onlar konuşamazlar.
86. Görmediler mi, gerçekten biz geceyi içinde istirâhat etmeleri için (karanlık), gündüzü ise (çalışmaları için etraflarını) aydınlatıcı yaptık. Şübhesiz ki bunda, îmân edecek bir kavim için nice deliller vardır.
87. Ve sûra üfürüldüğü gün, artık Allah’ın diledikleri dışında, göklerde olanlar ve yerde bulunanlar dehşete kapılır. Ve hepsi boyun eğen kimseler olarak O’na gelirler.

---

sermediye âhiretsiz olmazlar ve ölümde en zâlimlerin ve en mazlumların bir tarzda gitmelerinde âkıbetsiz (netîcesiz) bir dehşetli haksızlığa, adâletsizliğe, hikmetsizliğe hiçbir vecihle (cihetle) müsâade etmezler.” (Asâ-yı Mûsâ, 7. Mes’ele, 19)

[922] Her şeyin “Kitâb-ı Mübîn” de yazılı olduğuna dâir bakınız; (Yunus Suresi 61. ayetinin haşiyesi)

[923] “Nasıl ki kavm-i Fira‘vun’a ‘çekirge âfeti ve bit belâsı’ ve Kâ‘benin tahrîbine çalışan Kavm-i Ebrehe’ye ‘Ebâbîl Kuşları’ musallat olmuşlar. Öyle de, Süfyân’ın ve Deccâllerin fitneleriyle bilerek ve severek isyâna ve tuğyâna (azgınlığa) ve Ye’cüc ve Me’cüc’ün anarşistliğiyle fesâda ve canavarlığa giden ve dinsizliğe ve küfür ve küfrâna (nankörlüğe) düşen insanların akıllarını başlarına getirmek hikmetiyle, arzdan (yerden) bir hayvan çıkıp musallat olacak. Zîr ü zeber (darmadağın) edecek. اَللّٰهُ اَعْلَمُ[Allah en iyi bilendir] o dâbbe (hareketli canlı) bir nev‘dir (tâifedir). Çünki gāyet büyük bir tek şahıs olsa, her yere ve herkese yetişemez. Demek dehşetli bir tâife-i hayvâniye olacak. Belki اِلَّا دَبَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ[Ancak asâsından yemekte olan dâbbetü’l-arz (bir ağaç kurdu) müstesna] âyetinin işâretiyle, o hayvan dâbbetü’l-arz (yer hayvanı) denilen ağaç kurtlarıdır ki, insanların kemiklerini ağaç gibi kemirecek. İnsanın cisminde dişinden tırnağına kadar yerleşecek. Mü’minler îman bereketiyle, sefâhet ve sû’-i isti‘mâlâttan tecennübleriyle (günahlar ve israflardan sakınmalarıyla) kurtulacaklarına işâreten, âyet, îman husûsunda o hayvanı konuşturmuş.” (Şuâ‘lar, 5. Şuâ‘, 84)

88. Hem dağları görürsün de, onları (yerlerinde) sâbit sanırsın; hâlbuki onlar, bulutların yürümesi gibi geçer gider. (Bu,) her şeyi sağlam yapan Allah'ın işidir. Muhakkak ki O, ne yaparsanız hakkıyla haberdârdır.
89. Kim iyilikle gelirse, artık ona ondan daha hayırlısı vardır. Ve onlar o gün korkudan emîn olan kimselerdir.
90. Kim de kötülükle gelirse, bunun üzerine (onlar) yüzleri üstü ateşe atılırlar. (Ve kendilerine:) "Yapmakta olduğunuz şeylerden başkasıyla mı cezâlandırılıyorsunuz?" (denilir).
91,92. (Ey Resûlüm! De ki:) "(Ben) ancak, (Allah'ın) haram (ve emîn) kıldığı bu şehrin (Mekke'nin) Rabbine kulluk etmekle emrolundum; her şey ise O'nundur. Ve (ben) Müslümanlardan olmakla, hem (size) Kur'ân okumakla emrolundum." O hâlde kim hidâyete gelirse, artık ancak kendisi için hidâyete gelmiş olur. Kim de dalâlete düşerse, o takdirde (onlara) de ki: "Ben ancak (Allah'ın azâbını haber vermekle) korkutucu olanlardanım."
93. Ve de ki: "Hamd, Allah'a mahsustur.[924] (O) size âyetlerini yakında gösterecek de onları tanıyacaksınız." Ve Rabbin, yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir!

## KASAS Sûresi

1. Tâ, Sîn, Mîm.[925]
2. Bunlar apaçık beyân eden Kitâb'ın âyetleridir.
3. (Ey Resûlüm!) Îmân edecek bir kavim için, Mûsâ ile Fir'avun'un haberinden (kıssalarından) bir kısmını sana gerçek şekliyle okuyacağız.
4. Gerçekten Fir'avun o memlekette (Mısır'da) zorbalığa kalktı ve halkını (kendisine muhâlefet etmesinler diye) çeşitli fırkalara böldü. Onlardan bir kısmını (İsrâiloğullarını) güçsüz bırakmak istiyor, (yeni doğan) oğullarını boğazlıyor, kadınlarını(kızlarını) ise sağ bırakıyordu. Çünkü o fesad çıkaranlardandı.
5. Hâlbuki (biz, onları bu devrelerden geçirmekle) istiyorduk ki, o memlekette güçsüz düşürülenlere lütufta bulunalım, onları (insanlara) rehberler yapalım ve onları (Fir'avun'un memleketine) vâris olan kimseler kılalım.

---

[924] "Evet Ma'bûd-ı bi'l-Hakk (ibâdete hakkıyla lâyık olan) yalnız o Kadîr-i zü'l-Celâl (sonsuz kudret ve celâl sâhibi) olduğu gibi, Mahmûd-ı bi'l-ıtlak (nihâyetsiz övgüye lâyık olan) yine yalnız O'dur. İbâdet ona mahsus olduğu gibi, hamd ü senâ (övgü) dahi ona hâsdır. (...) Hiç mümkün müdür ki: Hakîm, Alîm (sonsuz hikmet ve ilim sâhibi) bir Zât, bir ağacı gâyet ehemmiyetle tedbîr ve tasvîr edip (şekillendirip) ve gâyet derecede hikmetle idâre ve terbiye ettiği hâlde, o ağacın gâyesi, fâidesi olan meyvelerine bakmayıp, ehemmiyet vermesin; hırsız ellere, boş yerlere dağılsın, zâyi' olsun? Elbette bakmamak, ehemmiyet vermemek olamaz. Ağaca ehemmiyet vermek, meyveleri içindir. İşte, şu kâinâtın zîşuûru (şuûr sâhibi) ve en mükemmel meyvesi ve netîcesi ve gâyesi, insandır. Şu kâinâtın Sani'-i Hakîm'i (her şeyi hikmetle yaratan san'atkârı) mümkün müdür ki, şu zîşuûr meyvelerin meyveleri olan hamd ve ibâdeti, şükür ve muhabbeti başkalara verip, hikmet-i bâhiresini (apaçık hikmetini) hiçe indirsin. Veyâhut kudret-i mutlakasını (sonsuz kudretini) acze kalb ettirsin (çevirsin). Veyâhut ilm-i muhîtini (her şeyi içine alan ilmini) cehle çevirsin? Yüz bin def'a hâşâ!" (Mektûbât, 20. Mektûb, 68)

[925] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)

" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ الْاَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-i'câz, 29)

6. Ve onlara (İsrâîloğullarına) o memlekette imkân sağlayalım (oraya hâkim kılalım); Fir‘avun ile (vezîri) Hâmân’a ve ordularına da, onlardan (İsrâîloğullarından) sakınmakta oldukları şeyi gösterelim!
7. Mûsâ’nın annesine ise: “Onu emzir; artık onun hakkında (başına bir şey gelmesinden) korktuğun zaman, o takdirde onu denize (Nîl’e) bırak; ve korkma, hem üzülme! Çünki biz, onu sana geri verecek olanız ve onu peygamberlerden yapacak olanız” diye ilhâm ettik.
8. Derken onu Fir‘avun âilesi bul(arak al)dı ki, tâ (bunun netîcesi) kendilerine bir düşman ve bir üzüntü olsun! Gerçekten Fir‘avun, (vezîri) Hâmân ve orduları (bütün işlerinde) hatâ etmekte olan kimseler idiler.
9. Ve Fir‘avun’un hanımı: “(Bu çocuk) benim için de, senin için de bir göz aydınlığı! Onu öldürmeyin! Belki bize faydası dokunur, ya da onu evlâd ediniriz” dedi. Hâlbuki onlar (işin) farkında değillerdi.[926]
10. Mûsâ’nın annesinin gönlü ise, (çocuğundan başka her şeyden) bomboş olarak sabahladı. Eğer (va‘dimize) inananlardan olması için kalbini (sabırla) takviye etmiş olmasaydık, nerede ise onu(n kendi çocuğu olduğunu) açığa vuracaktı.[927]
11. Ve (annesi, Mûsâ’nın) kız kardeşine: “Onun izini ta‘kîb et!” dedi. Bu yüzden (o da) onlar farkında olmadan, onu (kardeşini) uzaktan gözetledi.
12. Hâlbuki daha önce ona (Mûsâ’ya) süt analarını (emmeyi) men‘ etmiştik (de onu emzirebilecek birini arıyorlardı). Bunun üzerine (kız kardeşi): “Sizin nâmınıza onu(n bakımını) üzerine alacak olan ve kendileri ona nasîhat edecek (hayırla davranacak) kimseler olan bir âileye size rehberlik edeyim mi?” dedi.
13. Böylece onu annesine geri verdik ki, gözü aydın olsun, üzülmesin ve şübhesiz, Allah’ın va‘dinin gerçek olduğunu bilsin! Fakat onların çoğu (bunu) bilmezler.
14. Nihâyet (Mûsâ’nın) gücü kemâle erip olgunlaşınca, ona hikmet ve ilim verdik. İşte iyilik edenleri böyle mükâfâtlandırırız.
15. Derken (Mûsâ,) halkının (henüz istirâhatte iken her şeyden) habersiz olduğu bir sırada şehre girdi de orada birbiriyle öldüresiye dövüşen iki adam buldu; birisi kendi kabîlesinden (İsrâiloğullarından), diğeri düşmanından (Mısırlı bir kıbtî) idi. Bunun üzerine kendi kabîlesinden olan kimse, düşmanından olana karşı, ondan (Mûsâ’dan) yardım istedi. Mûsâ da ona (o kıbtîye) bir yumruk vurdu, böylece onun hakkında (takdîr edilen) kazâya (ölümüne) sebeb oldu. (O kâfir kıbtî öldü). (Hatâen de olsa, bundan çok üzüldü ve:) “Bu, şeytanın işindendir. Gerçekten o, saptırıcı apaçık bir düşmandır!” dedi.
16. (Mûsâ:) “Rabbim! Doğrusu ben nefsime zulmettim; artık beni bağışla!” dedi. Bunun üzerine (Allah da) onu bağışladı. Çünki Gafûr (çok bağışlayan), Rahîm (çok merhamet eden) ancak O’dur.[928]

---

[926] İbn-i Abbâs (ra)’dan rivâyet edilir ki: “Fir‘avun’un hanımı: ‘(Bu çocuk) benim için de, senin için de bir göz aydınlığı!’ deyince Fir‘avun: ‘Bu senin için öyle, benim buna ihtiyâcım yok!’ dedi.
Bundan dolayı Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm: ‘Kendi Zâtına yemin edilen Allah’a yemin ederim ki Fir‘avun da hanımı gibi onun kendisi için göz aydınlığı olacağını söyleseydi, Allah hanımını hidâyete erdirdiği gibi, onu da hidâyete erdirirdi!’ diye buyurdular.” (Râzî, c.12/24, 229)

[927] “Hâlis (sâfî) muhabbet, fıtrat-ı insâniyede (insanın yaratılışında) ve umum vâlidelerde dercedilmiştir. İşte bu hâlis muhabbete tam ma‘nâsıyla vâlidelerin şefkatleri mazhardır.
Vâlideler o sırr-ı şefkat ile, evlâdlarına karşı muhabbetlerine bir mükâfât, ve bir rüşvet istemediklerine ve taleb etmediklerine delil; rûhunu, belki saâdet-i uhreviyesini (âhiret saâdetini) de onlar için fedâ etmeleridir.” (Lem‘alar, 17. Lem‘a, 139)

[928] “Cenâb-ı Hakk’ın ‘Gafûr’ (çok bağışlayan) ve ‘Rahîm’ (çok merhamet eden) gibi iki ismi, tecellî-i a‘zamla (en büyük tecellî ile) ehl-i îmâna teveccüh ediyor (yöneliyor). Ve Kur’ân-ı Hakîm’de peygamberlere en mühim ihsânı, mağfiret (bağışlama) olduğunu gösteriyor ve onları, istiğfâr (tevbe) etmelerine da‘vet ediyor. بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ kelime-i kudsiyesini her sûre başında tekrâr ile ve her mübârek işlerde zikrini emretmesiyle, kâinâtı ihâta eden

17. (Mûsâ:) “Rabbim! Beni ni‘metlendirdiğin şeyler hakkı için, bir daha günahkârlara aslâ yardımcı olmayacağım!” dedi.
18. Böylece korku içinde kalan bir kimse olarak (ve etrâfı) gözetleyerek şehirde sabahladı; bir de baktı ki, dün kendisinden yardım isteyen o kimse, (bu sefer başka bir kıbtîye karşı) kendisinden (yine) imdâd istiyor! Mûsâ ona: “Doğrusu sen gerçekten apaçık bir azgınsın!” dedi.
19. Bunun üzerine (Mûsâ,) ikisinin de düşmanı olan o kimseyi yakalamak isteyince, (Mûsâ’nın İsrâiloğullarından olan adamı azarlamasından hâdisenin iç yüzünü anlayan kıbtî korkarak) dedi ki: “Ey Mûsâ! Dün bir adamı öldürdüğün gibi (şimdi de) beni mi öldürmek istiyorsun? Demek (sen), bu memlekette ancak bir zorba olmak istiyorsun da, (arayı) düzelticilerden olmak istemiyorsun!”[929]
20. Sonunda (bu haberin yayılması üzerine) şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi (ve:) “Ey Mûsâ! Doğrusu (şehrin) ileri gelenler(i) seni öldürmek için hakkında müzâkere ediyorlar; hemen (bu şehirden) çık; gerçekten ben sana nasîhat edenlerdenim” dedi.
21. Bunun üzerine (Mûsâ) korkuya kapılan biri olarak (ve etrâfı) gözetleyerek oradan (şehirden) çıktı. “Rabbim! Beni bu zâlimler topluluğundan kurtar!” dedi.
22. Nihâyet Medyen’e doğru yönelince: “Olur ki Rabbim, beni yolun doğrusuna ulaştırır” dedi.[930]
23. Ve Medyen suyuna varınca, (kuyunun) başında (hayvanlarını) sulayan bir insan topluluğu buldu; onların gerisinde de (hayvanlarını sudan) men‘ etmekte olan iki kadın (iki genç kız) buldu. (Onlara:) “Bu hâliniz nedir?” dedi. (Onlar:) “Çobanlar (sulayıp) gitmeden (biz hayvanlarımızı) sulamayız; babamız da yaşlı bir ihtiyardır (onları sulayamaz)” dediler.
24. Bunun üzerine (Mûsâ) o ikisinin yerine (hayvanlarını) sulayıverdi; sonra gölgeye çekildi de: “Rabbim! Gerçekten ben, bana indireceğin her hayra muhtâcım!” dedi.[931]
25. Derken o iki (genç kız)dan biri (erkeklere dönmeden, uzaktan uzağa) utana utana yürüyerek ona geldi: “Doğrusu babam, bizim için (hayvanları) sulamanın karşılığını sana vermek (örfümüze göre ikramda bulunmak) üzere seni çağırıyor” dedi. Bunun üzerine (Mûsâ) ona (kızların babası olan Şuayb’a) gelip (başından geçen) kasas’ı (o hikâyeyi) kendisine anlatınca, (o:) “Korkma, o zâlimler topluluğundan kurtuldun!” dedi.
26. O iki (genç kız)dan biri: “Ey babacığım, onu ücretle (çoban) tut; çünki ücretle tuttuğun kimselerin en hayırlısı, o kuvvetli, emîn olandır” dedi.

---

(kaplayan) rahmet-i vâsiasını (geniş rahmetini) melce’ ve tahassungâh (sığınacak ve korunacak bir yer) gösteriyor ve فَاسْتَعِذْ[Sığın!] emriyle اَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِkelimesini siper yapıyor.” (Lem‘alar, 13. Lem‘a, 75)

[929] Âyette geçen, İsrâiloğullarından olan adamla Hz. Mûsâ (AS) arasındaki konuşmayı kıbtî duyunca, dünkü kātilin Hz. Mûsâ (AS) olduğunu anladı ve hemen giderek Fir‘avun’a haber verdi. Bunun üzerine Hz. Mûsâ (AS)’ın yakalanıp öldürülmesi için Fir‘avun’dan emir alanadamları onu ta‘kîbe başladılar. (Celâleyn Şerhi, c. 6, 18)

[930] Medyen, Mısır’a sekiz günlük mesâfede ve Fir‘avun’un idâresinde olmayan bir yerdi. (Râzî, c. 12/24, 239-243)

[931] Rivâyete göre, bu yolculuk boyunca Hz. Mûsâ (AS) yedi gün yaprak ve ot gibi şeylerle açlığını gidermeye çalıştığından oldukça hâlsiz düşmüştü. (Nesefî, c. 3, 336)

“İnsan, nihâyetsiz acziyle nihâyetsiz beliyyâta (belâlara) ma‘ruz ve hadsiz a‘dânın (düşmanların) hücûmuna mübtelâ ve nihâyetsiz fakrıyla berâber nihâyetsiz hâcâta giriftar (ihtiyaçlara düşmüş) ve nihâyetsiz metâlibe (isteklere) muhtaç olduğundan, vazîfe-i asliye-i fıtriyesi, îmandan sonra ‘duâ’dır. Duâ ise, esâs-ı ubûdiyettir (kulluğun esâsıdır). Nasıl bir çocuk, eli yetişmediği bir merâmını, bir arzusunu elde etmek için, ya ağlar, ya ister. Yani ya fiilî, ya kavlî (sözlü) lisân-ı acziyle bir duâ eder. Maksûduna muvaffak olur. Öyle de: İnsan bütün zîhayat âlemi içinde nâzik, nâzenîn, nazdâr bir çocuk hükmündedir. Rahmânürrahîm’in dergâhında, ya za‘f ve acziyle ağlamak veya fakr ve ihtiyâcıyla duâ etmek gerektir. Tâ ki, makāsıdı (maksadları) ona musahhar olsun (emrine girsin) veya teshîrin (emrine verilmesinin) şükrünü edâ etsin. Yoksa bir sinekten vâveylâ (feryâd) eden ahmak ve haylaz bir çocuk gibi, ‘Ben kuvvetimle bu kābil-i teshîr olmayan (emir altına alınamayan) ve bin derece ondan kuvvetli olan acîb şeyleri teshîr ediyorum ve fikir ve tedbîrimle kendime itâat ettiriyorum’ deyip küfrân-ı ni‘mete(nankörlüğe) sapmak, insâniyetin fıtrat-ı asliyesine (yaratılışının aslına) zıd olduğu gibi, şiddetli bir azâba kendini müstehak eder.” (Sözler, 23. Söz, 106)

27. (Şuayb) dedi ki: “Doğrusu ben, sekiz sene bana ücretle çalışmana karşılık, şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum. Fakat on (seney)e tamamlarsan, artık (o) senin tarafından (bir lütuf)dur. Yoksa sana zorluk çıkarmak istemem. İnşâallah benisâlih kimselerden bulacaksın!”
28. (Mûsâ:) “Bu (sözleşme) benimle senin arandadır. Bu iki süreden hangisini doldurursam, o hâlde bana düşmanlık (bir kızgınlık) yok. Çünki Allah, söylemekte olduğumuza vekîldir” dedi.
29. Nihâyet Mûsâ, süreyi tamamlayıp âilesiyle yola çıktığında, Tûr (Dağı) tarafından bir ateş fark etti. Âilesine: “(Siz burada) durun; doğrusu ben bir ateş fark ettim; belki oradan size bir haber yâhut ısınasınız diye ateşten bir parça getiririm” dedi.
30. Sonunda oraya gelince, o mübârek yerdeki vâdinin sağ kıyısındaki ağaç (cihetin)den (kendisine) şöyle seslenildi: “Ey Mûsâ! Şübhesiz ki ben, gerçekten âlemlerin Rabbi olan Allah’ım!”
31. “Ve asânı (yere) bırak!” (Mûsâ asâsını bıraktı.) Birden onu sanki o yılanmış gibi hareket eder görünce, geri dönen bir kimse olarak ve arkasına bakmadan kaçtı! (Bunun üzerine denildi ki:) “Ey Mûsâ! Beri gel ve korkma! Çünki sen emniyet içinde olanlardansın!”
32. “Elini yanına (koynuna) sok; (bir rahatsızlık belirtisi olmaksızın) kusursuz, bembeyaz (parlayan ve nûr saçan bir el) olarak çıksın! Korkudan (açılan) kanadını (ellerini)de kendine çek; işte bu ikisi (asân ve elin), Fir‘avun ve ileri gelenlerine karşı Rabbinden sana (verilmiş) iki mu‘cizedir. Çünki onlar, bir fâsıklar topluluğu oldular!”[932]
33. (Mûsâ) dedi ki: “Rabbim! Doğrusu ben, onlardan bir adam öldürmüştüm; bu yüzden beni öldürmelerinden korkarım!”[933]
34. “Kardeşim Hârûn ise, o benden lisân cihetiyle daha düzgündür; onu da beni tasdîk eden bir yardımcı olarak benimle berâber gönder. Çünki ben, (onların) beni yalanlamalarından korkarım.”
35. (Allah) buyurdu ki: “Senin pazunu, kardeşinle kuvvetlendireceğiz ve ikinize öyle bir kuvvet vereceğiz ki, artık mu‘cizelerimiz sâyesinde size (zarar vermeye) erişemeyecekler. Siz ve size tâbi‘ olanlar, üstün gelen kimseler (olacak)sınız.”
36. Nihâyet, Mûsâ apaçık mu‘cizelerimizle onlara gelince: “Bu, uydurulmuş bir sihirden başka bir şey değildir; hem önceki atalarımızdan bunu işitmedik” dediler.
37. Mûsâ şöyle dedi: “Rabbim, kendi katından kimin hidâyet getirdiğini ve dünyanın (güzel) âkıbetinin (Cennetin) kimin olacağını en iyi bilendir. Şu şübhesiz ki, zâlimler kurtuluşa ermezler.”
38. Fir‘avun ise: “Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka hiçbir ilâh bilmiş değilim; ey Hâmân! Haydi benim için çamurun üzerinde ateş yak da (tuğla i‘mâl edip) bana bir kule yap; belki

---

[932] “İnsandaki kuvve-i şeheviye, kuvve-i gadabiye, kuvve-i akliye (şehvet, gazab ve akıl kābiliyetleri) Sâni‘ (san‘atla yaratan Allah) tarafından tahdîd edilmediğinden (sınırlandırılmadığından) ve insanın cüz’-i ihtiyârîsiyle (irâdesiyle) terakkîsini (yükselmesini) te’mîn etmek için bu kuvvetler başıboş bırakıldığından, muâmelâtta (insanlar arasındaki muâmelelerde) zulüm ve tecâvüzler (haddi aşmalar) vukūa gelir. Bu tecâvüzleri önlemek için, cemâat-i insâniye, çalışmalarının semerelerini (netîcelerini) mübâdele etmekte (değişmekte) adâlete muhtaçtır.
Lâkin her ferdin aklı, adâleti idrâkten âciz olduğundan, küllî (büyük) bir akla ihtiyaç vardır ki; ferdler, o küllî akıldan istifâde etsinler. Öyle küllî bir akıl da ancak kānun şeklinde olur. Öyle bir kānun, ancak şeriattır. Sonra o şeriatın te’sîrini, icrâsını, tatbîkını te’mîn edecek bir merci‘, bir sâhib lâzımdır. O merci‘ ve o sâhib de, ancak peygamberdir. Peygamber olan zâtın da, zâhiren (maddeten) ve bâtınen (ma‘nen) halka olan hâkimiyetini devâm ettirmek için, maddî ve ma‘nevî bir ulviyete (yüceliğe) ve bir imtiyâza ihtiyâcı olduğu gibi, Hâlık (yaratıcı) ile olan derece-i münâsebet ve alâkasını göstermek içinde, bir delîle ihtiyâcı vardır. Böyle bir delîl de ancak mu‘cizelerdir.” (İşârâtü’l-i‘caz, 132)

[933] Âyette geçen, İsrâiloğullarından olan adamla Hz. Mûsâ (AS) arasındaki konuşmayı kıbtî duyunca, dünkü kātilin Hz. Mûsâ (AS) olduğunu anladı ve hemen giderek Fir‘avun’a haber verdi. Bunun üzerine Hz. Mûsâ (AS)’ın yakalanıp öldürülmesi için Fir‘avun’dan emir alan adamları onu ta‘kîbe başladılar. (Celâleyn Şerhi, c. 6, 18)

Mûsâ’nın İlâhına muttali‘ olurum (O’nu görürüm). Çünki şübhesiz ben onu gerçekten yalancılardan sanıyorum” dedi.[934]
39. Böylece o (Fir‘avun) ve askerleri o memlekette haksız yere büyüklük tasladı ve gerçekten kendilerinin bize döndürülmeyeceklerini sandılar.
40. Bunun üzerine onu ve askerlerini yakaladık da onları denize atıverdik. Artık bak, o zâlimlerin âkıbeti nasıl oldu!
41. Hem onları, (insanları) ateşe çağıran öncüler kıldık; (onlar) kıyâmet günü de yardım olunmayacaklardır.
42. Ve bu dünyada onların peşine bir lâ‘net taktık. Kıyâmet günü ise onlar,çirkin kılınmış kimselerdendir.
43. Celâlim hakkı için, (önceki asırlarda azgınlık yapan) ilk nesilleri helâk ettikten sonra, insanlar için (hakîkatleri gösteren) deliller ve bir hidâyet ve bir rahmet olmak üzere Mûsâ’ya o Kitâb’ı (Tevrât’ı) verdik; olur ki ibret alırlar.
44. (Ey Habîbim!) Hâlbuki Mûsâ’ya o emri vahyettiğimiz zaman, (sen, Tûr’un) batı tarafında değildin, (buna) şâhid olanlardan da değildin![935]
45. Fakat biz ise, (Mûsâ’dan sonra) nice nesiller yarattık da onların üzerine ömürler uzadı (uzun zamanlar geçti)! Ve (sen, onlar hakkındaki bu) âyetlerimizi (kendilerinden öğrenerek) onlara okumak üzere, Medyen halkı arasında oturan bir kimse değildin; fakat biz (seni peygamber olarak) gönderici (ve sana bu kıssaları anlatıcı)yız.
46. (Mûsâ’ya) seslendiğimiz zaman da Tûr’un yanında değildin; fakat senden önce kendilerine bir korkutucu gelmemiş olan bir kavmi (Allah’ın azâbı ile) korkutman için Rabbinden bir rahmet olarak (seni onlara gönderdik); olur ki onlar ibret alırlar.
47. Ellerinin takdîm ettiği şeyler (işlediği günahlar) yüzünden başlarına bir musîbet isabet edip de: “Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de senin âyetlerine uyup mü’minlerden olsaydık!” diyecek olmasalardı (biz seni göndermezdik)!

---

[934] “Î‘câz-ı Kur’ânî o derece câmi‘ ve hârıktır (çok güzellikleri toplayıcı ve hârikadır), dikkat edilse görünüyor ki: Bazen bir denizi bir ibrikte gösteriyor gibi pek geniş ve çok uzun ve küllî (büyük) düsturları ve umum kānunları, basit ve âmî fehimlere (basit anlayışlara) merhameten basit bir cüz’üyle, husûsî bir hâdise ile gösteriyor. (...) Meselâ: يَاهَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحاً Fir‘avun, vezîrine (Hâmân’a) emreder ki: ‘Bana yüksek bir kule yap, semâvâtın (gökyüzünün) hâlini rasad edip (gözleyip) bakacağım. Semânın gidişâtından, acabâ Mûsâ (AS)’ın da‘vâ ettiği gibi semâda tasarruf eden (hükmeden) bir İlâh var mıdır?’
İşte صَرْحاً [bir kule] kelimesiyle ve şu cüz’î (küçük) hâdise ile, dağsız bir çölde olduğundan dağları arzulayan ve Hâlık’ı (yaratıcıyı) tanımadığından tabîatperest (tabîatçı) olup rubûbiyet (rab olmayı) da‘vâ eden ve âsâr-ı ceberutlarını (kibirli eserlerini) göstermekle ibkā-yı nâm eden (nâm salan), şöhretperest olup dağ-misâl meşhur ehrâmları (piramitleri) binâ eden ve sihir ve tenâsühe kāil olup (öldükten sonra rûhun başka bir bedende tekrar dünyaya geleceğine inanıp) cenâzelerini mumya edip, dağ misillü (gibi) mezarlarda muhâfaza eden Mısır Fir‘avun’larının an‘anesinde (âdetlerinde) hükümfermâ (uygulanan) bir düstûr-ı acîbiifâde eder.” (Zülfikār, 25. Söz, 32)

[935] “Kur’ân-ı Hakîm, bil-ittifak (herkesin ittifâkıyla), ümmî (okuma ve yazması olmayan) ve emîn bir Zât’ın lisânıyla, zamân-ı Âdem’den tâ Asr-ı Saâdete kadar, enbiyâların (peygamberlerin) mühim hâlâtını (hâllerini) ve ehemmiyetli vukūâtını (hâdiselerini) öyle bir tarzda zikrediyor ki, Tevrât ve İncîl gibi kitabların tasdîki altında gāyet kuvvet ve ciddiyetle ihbâr ediyor (haber veriyor). Kütüb-i sâlifenin (önceki semâvî kitabların) ittifâk ettikleri noktalarda muvâfakat etmiştir. İhtilâf ettikleri bahislerde, musahhihâne (düzelterek), hakīkat-i vâkıayı faslediyor (açıklıyor).
Demek, Kur’ân’ın nazar-ı gayb-bînîsi (gizlilikleri gören bakışı), o kütüb-i sâlifenin umûmunun fevkinde (üzerinde) ahvâl-i mâziyeyi (geçmiş hâlleri) görüyor ki, ittifâkī mes’elelerde musaddıkāne (doğrulayarak) onları tezkiye ediyor (temize çıkarıyor), ihtilâfî mes’elelerde musahhihâne onlara faysal (hüküm) oluyor.
Hâlbuki, Kur’ân’ın vukūât (meydana gelen hâdiseler) ve ahvâl-i mâziyeye (geçmiş hâllere) dâir ihbârâtı (haber vermesi) aklî bir iş değil ki akıl ile ihbâr edilsin. Belki, semâ‘a mütevakkıf (işitmeye dayalı) nakildir. Nakil ise, kırâet ve kitâbet ehline (okuma ve yazma bilenlere) mahsustur. Dost ve düşmanın ittifâkıyla kırâetsiz, kitâbetsiz, emânetle ma‘ruf (güvenilirliği ile tanınan), ümmîlakabıyla mevsuf (vasıflı) bir Zât’a nüzûl ediyor (iniyor). Hem o ahvâl-i mâziyeyi öyle bir sûrette ihbâr eder ki, bütün o ahvâli (hâlleri) görür gibi bahseder.” (Zülfikār, 25. Söz, 35)

48. Fakat onlara katımızdan hak gelince: “Mûsâ’ya verilenin benzeri (bir mu‘cize, ona da) verilmeli değil miydi?” dediler. (Onlar) daha önce Mûsâ’ya verileni de inkâr etmemişler miydi? “(Tevrât ve Kur’ân) birbirini destekleyen iki sihirdir” deyip; “Şübhesiz biz hepsini inkâr eden kimseleriz” demişlerdi.
49. De ki: “Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, o hâlde Allah katından, bu ikisinden (Kur’ândan ve Tevrât’tan) daha doğru bir kitab getirin de, (ben) ona uyayım!”
50. Fakat sana cevab veremezlerse, artık bil ki (onlar) ancak (nefislerinin) arzularına uymaktadırlar. Hâlbuki Allah’dan bir yol gösterici olmaksızın, (nefsinin) arzusuna uyandan daha sapık kimdir? Şübhe yok ki Allah, o zâlimler topluluğunu hidâyete erdirmez.
51. Celâlim hakkı için, ibret alırlar diye sözü (vahyi) onlar için ardı ardına yetiştirdik.
52. Bundan önce kendilerine kitab verdiğimiz o kimseler ki, onlar buna (Kur’ân’a da) îmân ederler.[936]
53. Ve onlara (Kur’ân) okunduğu zaman: “(Biz) ona îmân ettik; şübhesiz ki o, Rabbimizden (gelen) haktır; zâten biz ondan önce de Müslüman kimseler idik” derler.
54. İşte onlara, (her iki kitâba da îmân etmelerinden ve) sabretmelerinden dolayı mükâfâtları iki def‘a verilecektir; ve (onlar) kötülüğü iyilikle def‘ ederler ve kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden (Allah yolunda) sarf ederler.
55. Boş söz işittikleri zaman ise, ondan yüz çevirirler ve: “Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz de sizedir; size selâm olsun; (biz) câhilleri (arkadaş edinmek) istemeyiz” derler.
56. (Habîbim, yâ Muhammed!) Şübhesiz ki sen, sevdiğin kimseyi hidâyete erdiremezsin; fakat Allah, dilediği kimseyi hidâyete erdirir.[937] Çünki O, hidâyete erecek olanları en iyi bilendir.[938]
57. Bir de; “(biz) seninle berâber hidâyete tâbi‘ olursak, yurdumuzdan hemen çıkarılırız” dediler. Hâlbuki onları, katımızdan bir rızık olarak her şeyin mahsûllerinin (toplanıp) ona getirildiği, emîn bir hareme (Mekke’ye) yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu (üzerlerindeki ni‘metimizi) bilmezler.
58. Hâlbuki (bol ve rahat) geçimleri ile şımarmış nice şehir (halkını) helâk ettik. İşte şu (harâb olmuş) meskenleri! Kendilerinden sonra (oralarda) ancak pek az oturulabilmiştir. Çünki (onlara) vâris, biz olmuşuzdur.
59. Rabbin ise, onların ana (şehir)lerinde, kendilerine âyetlerimizi okuyan bir peygamber göndermedikçe o memleketleri helâk edici değildir.[939] Zâten (biz), halkı zâlim kimseler olan şehirlerden başkasını helâk edici değiliz.

---

[936] Bu âyetin, Habeşistan’dan Câfer bin Ebî Tâlib (ra)’la birlikte Medîne’ye gelip Resûlüllah (ASM)’ın huzûrunda Müslüman olan kırk kişilik hey’et hakkında indirildiği rivâyet edilmiştir. (Beyzâvî, c. 2, 195)

[937] “Evet insanın elindeki cüz’-i ihtiyârî (kendi irâdesi) ile işledikleri ef‘âllerinde (fiillerinde), Cenâb-ı Hakk’a âid netâici (netîceleri) düşünmemek gerektir. (...)
Üstâd-ı Mutlak ve Muktedâ-yı Küll (herkesin kendisine uyduğu) ve Rehber-i Ekmel (en mükemmel kılavuz) olan Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm: وَمَاعَلَي الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ[Peygambere düşen ancak tebliğdir] olan fermân-ı İlâhiyeyi (Allah’ın emrini) kendine rehber-i mutlak ederek, insanların çekilmesiyle ve dinlememesiyle daha ziyâde sa‘y (çalışma) ve gayret ve ciddiyetle teblîğ etmiş. Çünki: إِنَّكَ لَاتَهْدِي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ[Şübhesiz ki sen, sevdiğin kimseyi hidâyete erdiremezsin; fakat Allah, dilediği kimseyi hidâyete erdirir] sırrıyla anlamış ki, insanlara dinlettirmek ve hidâyet vermek, Cenâb-ı Hakk’ın vazîfesidir. Cenâb-ı Hakk’ın vazîfesine karışmazdı. (...)
Siz de, size âid olmayan vazîfeye harekâtınızı (hareketlerinizi) binâ etmekle karışmayınız ve Hâlıkınıza (yaratıcınıza) karşı tecrübe vaz‘iyetini almayınız!” (Lem‘alar, 17. Lem‘ a, 137-138)

[938] Bu âyet-i kerîme, Resûl-i Ekrem (ASM)’ın, amcası Ebû Tâlib’in İslâm’a girmesini ısrarla istemesi üzerine nâzil olmuştur. (Râzî, c. 13/25, 3)

[939] Bir peygamber gönderilmedikçe azâb edilmeyeceğine dâir bakınız; (İsra Suresi 15. ayetinin haşiyesi)

60. Hâlbuki size verilen her şey, ancak dünya hayâtının (geçici) menfaati ve ziynetidir. Allah katında olan ise, daha hayırlı ve daha devamlıdır. Hiç akıl erdirmez misiniz?[940]
61. O hâlde, kendisine güzel bir va'dde bulunduğumuz (şekilde) sonunda ona kavuşacak olan o kimse, (hiç) kendisine dünya hayâtının (geçici) zevkini yaşattığımız, sonra kıyâmet günü (azâb için) hazır edilmişlerden olan o kimse gibi midir?
62. Ve o gün (Allah), onlara (o müşriklere) seslenir de: "(Kendilerini bana ortak) zannetmekte olduğunuz ortaklarım nerede?" buyurur.
63. Aleyhlerine (azâbımıza dâir) söz hak olanlar der ki: "Rabbimiz! Bizim azdırdığımız kimseler (işte) şunlardır. (Biz) nasıl azdıksa, onları da (öyle) azdırdık. (Onlardan) sana (sığınıp) uzaklaştık! (Zâten onlar, nefislerinin peşindeydiler de) bize tapmıyorlardı."
64. Ve (o gün müşriklere:) "(Allah'a koştuğunuz) ortaklarınızı çağırın!" denilir de onları çağırırlar; fakat kendilerine cevab vermezler ve (karşılarında) azâbı görürler. Ne olurdu, onlar gerçekten hidâyete ermiş olsalardı?
65. Artık o gün (Allah) onlara seslenir de: "Peygamberlere ne cevab verdiniz?" buyurur.
66. İşte o gün haberler onlara körleşmiş (gizli kalmış)tır; artık onlar birbirlerine (de bir şey) soramazlar.
67. Fakat tevbe edip îmân eden ve sâlih amel işleyen kimseye gelince, işte onun kurtuluşa erenlerden olması umulur.[941]
68. Rabbin ise, dilediğini (dilediği gibi) yaratır ve seçer. Onların (o kulların, bu yaratılışta) seçme hakkı yoktur. Allah (onların) ortak koşmakta oldukları şeylerden pekmünezzeh ve pek yücedir.
69. Çünki Rabbin, (onların) sîneleri neyi gizler ve neyi açıklarsa bilir.
70. Hem O, kendisinden başka ilâh olmayan Allah'dır. Başta da sonda da (dünyada da âhirette de) hamd, O'na mahsustur. Hüküm de O'nundur ve ancak O'na döndürüleceksiniz!
71. De ki: "Söyleyin bakalım! Eğer Allah, geceyi üzerinizde kıyâmete kadar devamlı kılacak olsa, Allah'dan başka size bir ışık getirecek ilâh kimdir? Hiç (söz) dinlemez misiniz?"
72. De ki: "Söyleyin bakalım! Eğer Allah gündüzü üzerinizde kıyâmete kadar dâimî kılacak olsa, Allah'dan başka, içinde istirâhat edeceğiniz bir geceyi size getirecek ilâh kimdir? Hiç (hakkı) görmez misiniz?"
73. "Hâlbuki (Allah) rahmetinden sizin için geceyi ve gündüzü (bir ni'met) kıldı ki, (geceleyin) onda istirâhat edesiniz ve (gündüzün) O'nun fazlından (rızkınızı) arayasınız ve tâ ki şükredesiniz."
74. Ve o gün (Allah), onlara (o müşriklere) seslenir de: "(Kendilerini bana ortak) zannetmekte olduğunuz ortaklarım nerede?" buyurur.
75. Hem (o gün) her ümmetten (kendi peygamberlerini) bir şâhid (olarak) çıkarırız da (o ümmetlere): "(Sizi emirlerime uymaktan alıkoyan) delîlinizi getirin!" deriz; o zaman şübhesiz hakkın Allah'a âid olduğunu bilmişlerdir ve uydurmakta oldukları şeyler kendilerinden kaybolup gitmiştir.
76. Hakîkaten Kārun, Mûsâ'nın kavminden idi. Fakat onlara karşı azgınlık etmişti. Ve ona öyle hazînelerden vermiştik ki, gerçekten onun (hazînelerinin) anahtarları(nı taşımak) güçlü bir topluluğa ağır geliyordu. O zaman kavmi ona şöyle demişti: "Böbürlenme! Çünki Allah, böbürlenenleri sevmez!"[942]

---

[940] İbn-i Abbâs (ra) şöyle demiştir: "Allah-ü Teâlâ dünyayı yarattı. Ehlini de mü'min, münâfık ve kâfir olmak üzere üç kısma ayırdı. Mü'min dünyada âhiret azığını tedârik eder. Münâfık süslü püslü yaşamaya yani lükse dalar. Kâfir ise sâdece maddî menfaat arar." Bunları söyledikten sonra bu âyeti okumuştur. (Nesefî, c. 3, 349)

[941] "Îmâna âid bilgilerden sonra en lâzım ve en mühim olan a'mâl-i sâlihadır. Sâlih amel ise, maddî ve ma'nevî hukûk-u ibâda (kul haklarına) tecavüz etmeyerek, hukukullahı (Allah'ın hukukunu) bihakkın îfâ etmekten (hakkıyla yerine getirmekten) ibârettir." (Mesnevî-i Nûriye, Habab, 101)

[942] Kārun'un Hz. Mûsâ (AS)'ın amcazâdesi olduğu beyân edilmektedir. Kārun, başlangıçta Hz. Mûsâ (AS)'a îmân ettiği hâlde, dünya malına olan hırsı ve hasedi dolayısıyla, haddi aşan kimselerden olmuştu. Hz. Mûsâ ve Hârûn

77. “Allah’ın sana verdiği (servet) ile âhiret yurdunu ara (bol hayır yap);[943] dünyadan da nasîbini unutma; Allah sana nasıl iyilik ettiyse, (sen de) öyle iyilik et! Ve yeryüzünde fesad (çıkarmaya yol) arama! Çünki Allah, fesad çıkaranları sevmez.”
78. (Kārun:) “Bu (servet) bana ancak, bende bulunan bir bilgi sâyesinde verildi” dedi.[944] Ama (o) bilmedi mi ki şübhesiz Allah, kendisinden önceki nesillerden, ondan kuvvetçe daha güçlü ve (mal) toplama cihetiyle daha çok (varlıklı) olan kimseleri gerçekten helâk etmiştir. (Allah, onların ne yaptığını bildiği için) o günahkârlara, (azarlayarak sorgulanmalarının dışında öğrenmek üzere) günahlarından sorulmaz.
79. Derken, ziyneti içinde (ihtişâmla) kavminin karşısına çıktı. Dünya hayâtını isteyenler dedi ki: “Keşke Kārun’a verilen (servet) gibi bizim de olsa; şübhesiz o elbette büyük bir nasib sâhibidir.”
80. Kendilerine ilim verilenler ise dedi ki: “Yazıklar olsun size! Îmân edip sâlih amel işleyen bir kimse için, Allah’ın sevâbı daha hayırlıdır. Ona da ancak sabredenler kavuşturulur.”
81. Nihâyet, onu da sarayını da yere geçiriverdik;[945] artık Allah’a karşı ona yardım edecek bir topluluk da olmadı. Kendi kendini kurtarabilecek kimselerden de değildi.
82. Dün onun yerinde olmayı temennî edenler, (ertesi sabah): “Vay! Demek şu gerçek ki Allah, kullarından dilediğine rızkı genişletiyor ve (dilediğine de) daraltıyor. Eğer Allah bize lütufta bulunmuş olmasaydı, elbette bizi de yere batırırdı. Vay! Demek şu gerçek ki, kâfirler kurtuluşa ermeyecek!” demeye başladılar.
83. İşte âhiret yurdu! (Biz) onu yeryüzünde büyüklenmeyi ve fesâdı istemeyenlere veririz. (Güzel) âkıbet ise, takvâ sâhiblerinindir.
84. Kim iyilikle gelirse, artık ona ondan daha hayırlısı vardır. Kim de kötülükle gelirse, kötülükleri yapanlar, artık ancak yapmakta olduklarıyla cezâlandırılırlar.

---

(AS)’dan sonra Tevrât’ı en iyi bilen ve okuyanlardan biri idi. Serveti ve ilmiyle dâimâ insanların teveccühünü kazanmaya çalışır, karşılarında nutuklar çekerek şımarıklık ederdi. Bazı kaynaklarda onun kimyâ ilminde ve ticârî sâhada da derin bir vukuf sâhibi olduğu bildirilmektedir. Kalbinde gizlediği nifâkı yüzünden Fir‘avun tarafından İsrâiloğullarının başında bir reis olarak vazîfelendirilmiş ve kendi halkına zulümlerde bulunmuştu. (Celâleyn Şerhi, c. 6, 46; Beyzâvî, c. 2, 199)

[943] “Hasenât da (iyilikler de), ya kalb ile olur ya da kalıp ve beden ile olur veyahut mal ile olur. A‘mâl-i kalbînin (kalb ile yapılan amellerin) şemsi (güneşi) îmândır. A‘mâl-ibedeniyenin (beden ile yapılan amellerin) fihristesi ‘namaz’dır. A‘mâl-i mâliyenin (mal ile yapılan amellerin) kutbu ‘zekât’tır.” (İşârâtü’l-i‘câz, 36)

[944] “İşte insan dahi Hâlıkının (yaratıcısının) rahmetini inkâr ve hikmetini ittihâm edecek (suçlayacak) bir tarzda küfrân-ı ni‘met (nankörlük) sûretinde Kārun gibi: إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلْمٍ Yani: ‘Ben kendi ilmimle kendi iktidârımla kazandım’ dese elbette sille-i azâba (bir azab tokadına) kendini müstehak eder. Demek şu meşhûd (görülen) saltanat-ı insâniyet ve terakkıyât-ı beşeriye (insanlığın yükselmesi) ve kemâlât-ı medeniyet (medeniyetin gelişmeleri) celb ile (kendine çekmekle) değil galebe ile (kazanmakla) değil cidâl (mücâdele) ile değil belki ona onun za‘fı için teshîr edilmiş (hizmetkâr kılınmış). Onun aczi için ona muâvenet (yardım) edilmiş. Onun fakrı için ona ihsân edilmiş. Onun cehli (câhilliği) için ona ilhâm edilmiş. Onun ihtiyâcı için ona ikrâm edilmiş.
Ve o saltanatın sebebi kuvvet ve iktidar-ı ilmî değil belki şefkat ve re’fet-i Rabbâniye ve rahmet ve hikmet-i İlâhiyedir (Allah’ın şefkati ve hikmeti) ki, eşyâyı ona teshîr etmiştir (emrine vermiştir). Evet bir gözsüz akreb ve ayaksız bir yılan gibi haşerâta mağlûb olan insana bir küçük kurttan ipeği giydiren ve zehirli bir böcekten balı yediren onun iktidârı değil belki onun za‘fının semeresi (meyvesi) olan teshîr-i Rabbâniye ve ikrâm-ı Rahmânîdir.” (Sözler, 23. Söz, 117)

[945] “Ehl-i dalâletin (hak yoldan sapanların) şerrinden kâinâtın kızdıklarını ve anâsır-ı külliyenin (hava, su, toprak, ateş gibi büyük unsurların) hiddet ettiklerini ve umum mevcûdâtın (varlıkların) galeyâna geldiklerini, Kur’ân-ı Hakîm mu‘cizâne (mu‘cize sûretinde) ifâde ediyor. Yani: (...) Kavm-i Semûd ve Âd’ın inkârından hava unsurunun hiddetini ve Kavm-i Fir‘avun’akarşı su unsurunun ve denizin galeyânını ve Kārun’a karşı toprak unsurunun gayzını (öfkesini) (...) ve sâir mevcûdâtın ehl-i küfür ve dalâlete karşı hiddetini gösterip i‘lân ederek, gâyet müdhiş bir tarzda ve i‘cazkârâne (mu‘cize olarak) ehl-i dalâlet ve isyânı (kâfirleri ve fâsıkları) zecrediyor (isyanlarından men‘ ediyor).” (Lem‘alar, 13. Lem‘a, 85)

85. (Ey Resûlüm!) Şübhesiz ki Kur’ân’ı (tebliğ ve onunla amel etmeyi) sana farz kılan (Allah), elbette seni dönülecek yere (Mekke’ye) iâde edicidir. De ki: “Rabbim kimin hidâyetle geldiğini ve kimin apaçık bir dalâlet içinde olduğunu en iyi bilendir.”[946]
86. Hâlbuki (sen) bu Kitâb’ın sana vahyedileceğini ummuyordun; (bu) ancak Rabbinden bir rahmet olarak (sana vahyedildi); öyle ise sakın kâfirlere arka çıkma!
87. Ve Allah’ın âyetleri sana indirildikten sonra, sakın seni (onlardan) alıkoymasınlar; artık Rabbine da‘vet et; ve sakın müşriklerden olma!
88. Hem Allah ile berâber başka bir ilâha yalvarma! O’ndan başka ilâh yoktur. O’nun Zât’ından (ve rızâsına uygun olandan) başka her şey, helâk olucudur.[947] Hüküm O’nundur ve ancak O’na döndürüleceksiniz.

## ANKEBÛT Sûresi

1. Elif, Lâm, Mîm.[948]
2. İnsanlar hiç imtihân edilmeden, (sâdece) “Îmân ettik!” demeleriyle (kendi hâllerine) bırakılıvereceklerini mi sandılar?
3. And olsun ki (biz), onlardan öncekileri de imtihân ettik; Allah doğru söyleyenleri de muhakkak bilir, yalancıları da muhakkak bilir.
4. Yoksa kötülükleri yapanlar, bizden kaçacaklarını (ve kurtulacaklarını) mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!
5. Kim Allah’a kavuşmayı umuyorsa, artık şübhesiz ki, (bunun için) Allah’ın ta‘yîn ettiği vakit mutlakā gelicidir. Çünki O, Semî‘ (hakkıyla işiten)dir, Alîm (her şeyi bilen)dir.
6. Ve kim cihâd ederse, artık ancak kendisi için cihâd etmiş olur. Şübhesiz ki Allah, âlemlerden elbette müstağnî (hiçbir şeye muhtaç olmayan)dır.
7. Îmân edip sâlih ameller işleyenlere gelince, mutlakā onların kötülüklerini örteceğiz ve mutlakā yapmakta olduklarının daha güzeli ile onları mükâfâtlandıracağız.

---

[946] Bu âyet, doğduğu topraklardan hicret etmek mecbûriyetinde kaldığı için pek mütessir olan Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm’ı tesellî etmek için nâzil olmuştur. (Beyzâvî, c. 2, 202)

[947] “Her şey, ma‘nâ-yı ismiyle ve kendine bakan vecihte (yönde) hiçtir. Kendi zâtında müstakil ve bizâtihî (kendine âid) sâbit bir vücûdu yok. Ve yalnız kendi başıyla kāim (var olan) bir hakîkati yok. Fakat Cenâb-ı Hakk’a bakan vecihte ise, yani ma‘nâ-yı harfiyle (Allah’ı gösteren ma‘nâsıyla) olsa, hiç değil. Çünki onda cilvesi (parıltısı) görünen esmâ-i bâkîye (Allah’ın bâkî isimleri) var. Ma‘dum (yok) değil; çünki sermedî (ebedî) bir vücûdun gölgesini taşıyor. Hakîkati vardır, sâbittir, hem yüksektir. Çünki mazhar olduğu (üzerinde görünen) bâkî bir ismin sâbit bir nevi‘ gölgesidir. Hem كُلُّ شَيْءٍ هالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ[O’nun Zât’ından (ve rızâsına uygun olandan) başka her şey, helâk olucudur.] İnsanın elini mâsivâdan (Allah’dan gayrı her şeyden) kesmek için bir kılınçtır ki; o da Cenâb-ı Hakk’ın hesâbına olmayan fânî dünyada, fânî şeylere karşı alâkaları kesmek için, hükmü dünyadaki fâniyâta (fânî şeylere) bakar. (...) Elhâsıl: Eğer Allah için olsa, Allah’ı bulsa, gayr kalmaz ki başı kesilsin. Eğer Allah’ı bulmazsa ve hesâbıyla bakmazsa, her şey gayırdır. كُلُّ شَيْءٍ هالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُkılıncını isti‘mâl etmeli (kullanmalı), perdeyi yırtmalı, tâ O’nu bulmalı!” (Mektûbât, 15. Mektûb, 49-50)

[948] “Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta‘a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm’a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs’dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur’ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi‘ (içine alan) çok mütenevvi‘ vücuhları (çeşitli yönleri), ma‘nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe‘-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler.” (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)

“ الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ اَلْاَزَلِيُّ[Bu, Allah’ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ[Muhammed (ASM)’a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir.” (İşârâtü’l-i‘câz, 29)

8. Hem insana, ana-babasına iyilik (etmesini) tavsiye ettik.[949] Bununla berâber eğer (o ikisi), hakkında bir bilgin olmayan şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa, o takdirde o ikisine itâat etme! Dönüşünüz ancak banadır; o zaman size yapmakta olduklarınızı haber vereceğim.[950]
9. Îmân edip sâlih amel işleyenleri ise, mutlakā sâlih kimseler arasına katacağız.
10. İnsanlardan öyle kimseler de vardır ki, "Allah'a îmân ettik" der. Fakat Allah uğrunda (kendilerine) bir eziyet edildiği zaman, insanların verdiği sıkıntıyı Allah'ın azâbı gibi tutar! Şânım hakkı için, eğer Rabbinden (size) bir yardım (bir zafer) gelirse, (onlar) mutlakā: "Şübhesiz biz sizinle berâberdik!" diyeceklerdir. Hâlbuki Allah, âlemlerin sînelerinde bulunanları en iyi bilen değil midir?
11. Allah, elbette (samîmi olarak) îmân edenleri de bilir, elbette münâfıkları da bilir.
12. İnkâr edenler ise, îmân edenlere: "Bizim yolumuza uyun da, sizin hatâlarınızı yüklenelim (günâhınız bizim olsun)!" derler. Hâlbuki onlar, bunların hatâlarından hiçbir şey yüklenecek kimseler değillerdir. Şübhesiz onlar gerçekten yalancıdırlar.
13. (Onlar) mutlakā, hem kendi yüklerini (günahlarını), hem kendi yükleriyle berâber birtakım (başka) yükler(i günahları) yüklenecekler ve uydurmakta oldukları şeylerden kıyâmet günü mutlakā sorguya çekileceklerdir.
14. And olsun ki, Nûh'u kavmine gönderdik de, onların arasında bin seneden elli yıl eksik kaldı. Sonunda, onlar zâlim kimseler oldukları hâlde tûfan kendilerini yakalayıverdi.
15. Fakat onu ve gemi halkını kurtardık ve onu (o gemiyi ve o tûfânı) âlemlere bir ibret kıldık.
16. İbrâhîm'i de (peygamber olarak gönderdik); hani kavmine şöyle demişti: "Allah'a kulluk edin ve O'ndan sakının! Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır."
17. "(Siz) ancak Allah'dan başka birtakım putlara tapıyorsunuz ve yalan uyduruyorsunuz. Şübhesiz ki, Allah'dan başka tapmakta olduklarınız, size bir rızık vermeye mâlik olamazlar; öyle ise rızkı Allah'ın katında arayın ve O'na kulluk edin, hem O'na şükredin! (Çünki sonunda) ancak O'na döndürüleceksiniz."[951]
18. "Hem (beni) yalanlarsanız (bilin ki), doğrusu sizden önceki birtakım ümmetler de (peygamberlerini) yalanlamıştı. Peygambere düşen ise ancak apaçık tebliğdir."

---

[949] "Evet, dünyada en yüksek hakîkat peder ve vâlidelerin evlâdlarına karşı olan şefkatleridir ve en âlî (yüce) hukuk dahi onların o şefkatlerine mukābil (karşılık) onlara hürmet etmek, onların haklarıdır. Çünki onlar, hayatlarını kemâl-i lezzetle (tam bir lezzetle) evlâdlarının hayâtı için fedâ ediyorlar, sarf ediyorlar. Öyle ise, insâniyeti sukūt etmemiş (kıymetinden düşmemiş) ve canavara inkılâb etmemiş (dönmemiş) her bir veledin (çocuğun) farz olan bir vazîfesi de, o muhterem sâdık fedâkâr dostlara hâlisâne (sâfî) hürmet ve samîmâne hizmet ve rızâlarını tahsîl (rızâlarını kazanmak) ve kalblerini hoşnûd etmektir." (Lem'alar, 26. Lem'a, 282)
"İhtiyar peder ve vâlidesine tam itâat eden bahtiyar bir veled, evlâdından aynı vaziyeti gördüğü gibi; bedbaht bir veled eğer ebeveynini (anne-babasını) rencîde etse (incitse), azâb-ı uhrevîden (âhiretteki azabdan) başka, dünyada çok felâketlerle cezâsını gördüğü, çok vukūât ile (hâdiselerle) sâbittir." (Lem'alar 25. Lem'a, 227)

[950] Sa'd bin Ebî Vakkas (ra) İslâm'ı ilk kabûl edenlerden olup, annesine pek fazla iyilik ve hürmet ederdi. Oğlunun kendisine düşkünlüğünü bilen annesi, bir gün şöyle dedi: "Bu yeni ortaya çıkan din de nedir? Allah'a yemîn ederim ki, ne yemek yiyeceğim, ne de birşey içeceğim! Tâ ki eski dînine dönersin; yâhut da böylece ölürüm! Sana da anne kātili derler!" Bundan sonra yedi gün yemedi, içmedi. Sonunda oğlu Sa'd yanına varıp dedi ki: "Ey anneciğim! Yüz tâne canın olsa ve bunlar teker teker çıksalar, bulunduğum hak dîni yinede terk etmem! Bundan sonra, ister ye, ister yeme!" Bu hâdiseyi müteâkıben nâzil olan bu âyet-i kerîme açıkça ifâde ediyor ki, İslâm'ın yasakladığı yerlerde anne ve baba dahi olsalar, başkasına itâat haramdır. (İbn-i Kesîr, c. 3, 29; Celâleyn Şerhi, c. 6, 59)

[951] "İnsanın öldükten sonra Hâlık-ı Rahmân-ı Rahîme rucû'u (dönmesi) hakkında i'lânât yapan Kur'ân'ın şu وَ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ[Ancak O'na döndürüleceksiniz] (...) gibi âyetlerinde büyük bir beşâret (müjde) ve tesellî olduğu gibi ehl-i isyâna da büyük tehdidlere îmâ vardır. Evet bu âyetlerin sarâhatine (açık ma'nâsına) göre ölüm, zevâl ve firak (ayrılık) ve adem (yokluk) kapısı ve zulümât (karanlıklar) kapısı olmayıp, ancak sultân-ı ezel ve ebedin (ezel ve ebed sultânı olan Allah'ın) huzûruna girmek için bir medhaldir (giriş yeridir). Bu beşâretin işâretiyle kalb adem-i mutlak (yok olmak) korkusundan ve eleminden kurtulur." (Mesnevî-i Nûriye, Şemme, 203)

19. Peki görmediler mi, Allah (mahlûkātı) yaratmaya nasıl başlıyor, sonra onu (o yaratmayı âhirette) iâde edecek! Şübhesiz ki bu, Allah'a göre pek kolaydır.[952]
20. De ki: "Yeryüzünde dolaşın da (Allah) yaratmaya nasıl başlamış bakın; sonra Allah, âhiret hayâtını yaratacaktır." Muhakkak ki Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
21. (O,) dilediğine (hak ettiği üzere) azâb eder; dilediğine de merhamet eder. Ve (sizler, sonunda) ancak O'na döndürüleceksiniz.
22. Hem siz, ne yerde ne de gökte (Allah'ı) âciz bırakacak kimseler değilsiniz.Ve sizin için Allahdan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.
23. Allah'ın âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenler yok mu; işte onlar, benim rahmetimden ümîdi kesmişlerdir; işte onlar için (pek) elemli bir azab vardır.
24. Kavminin (İbrâhîm'e) cevâbı ise: "Onu öldürün yâhut onu yakın!" demelerinden başka bir şey olmadı. Bunun üzerine Allah onu ateşten kurtardı. Şübhesiz ki bunda, îmân edecek bir kavim için nice ibretler vardır.[953]
25. Ve (İbrâhîm onlara) dedi ki: "(Siz) ancak dünya hayâtında aranızdaki muhabbet(e vesîle olmasın)dan dolayı, Allah'dan başka birtakım putları (ilâh) edindiniz. Sonra kıyâmet günü bazılarınız bazınızı inkâr edecek ve birbirinizi lâ'netleyeceksiniz. Varacağınız yer ise ateştir; (o gün artık) sizin için hiçbir yardımcı da yoktur!"
26. Bunun üzerine Lût ona (İbrâhîm'e) îmân etti. (İbrâhîm:) "Doğrusu ben Rabbime hicret ediciyim. Muhakkak ki, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Hakîm (her işi hikmetli olan) ancak O'dur" dedi.[954]
27. Ve (biz) ona İshâk'ı ve (torunu) Ya'kūb'u ihsân ettik; hem peygamberliği ve kitâbı onun neslinde(n gelenlere vermeyi mukadder) kıldık; ona dünyada da mükâfâtını verdik. Hiç şübhesiz o, âhirette de sâlih kimselerdendir.
28. Lût'u da (peygamber olarak gönderdik de); hani kavmine şöyle demişti: "Gerçekten siz, kendinizden önce âlemlerden hiçbir kimsenin onu yapmadığı çirkin işi yapıyorsunuz."

---

[952] "Neş'e-i ûlâya (ilk yaratılışa) dikkat edenin neş'e-i uhrâ (ikinci yaratılış) hakkında tereddüdü kalmaz. Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın emrettiği gibi, neş'e-i ûlâyı gören adam neş'e-i uhrâyı inkâr edebilir mi? Çünki ikinci teşekkül, yani ikinci yapılış, birinci teşekkülden daha kolaydır. Bunu yapan onu daha kolay yapar. Meselâ bir fırka askerin ilk teşekkülünde, efrâdın (ferdlerin) birbiriyle ünsiyetleri (alışmaları), muârefeleri (tanışmaları) olmadığından ve ta'lim ve terbiye görmemeleri yüzünden, yontulmamış taşlar gibi olduklarından, o efrad o fırkanın bünyesinde yerleştirilinceye kadar çok zahmetler vardır. Fakat ba'de't-teşekkül (toplandıktan sonra) terhîs edilip de bir daha taht-ı silâha (silah altına) da'vet edildiği zaman pek kolay ictimâ' ederler (toplanırlar). Ve fırkayı teşkîl ederler. Bu teşekkül evvelki teşekkülden daha kolay olur." (İşârâtü'l-İ'câz, 52)

[953] "Ateş dahi, sâir esbâb-ı tabîiye (tabîat sebebleri) gibi kendi keyfiyle, tabîatıyla, körükörüne hareket etmiyor. Belki emir tahtında (altında) bir vazîfe yapıyor ki, Hazret-i İbrâhîm (AS)'ı yakmadı ve ona, 'yakma!' emrediliyor. (...) Hazret-i İbrâhîm'in cismi gibi, gömleğini de ateş yakmadı ve ateşe karşı mukāvemet hâletini vermiştir. İbrâhîm'i yakmadığı gibi, gömleğini de yakmıyor.

İşte bu işâretin remziyle ma'nen şu âyet diyor ki: 'Ey Millet-i İbrâhîm! (Ey Müslümanlar!) İbrâhîmvârî (onun gibi) olunuz. Tâ gömlekleriniz, en büyük düşmanınız olan ateşe hem burada, hem orada bir zırh olsun. Rûhunuza îmânı giydirip, Cehennem ateşine karşı zırhınız olduğu gibi, Cenâb-ı Hakk'ın zeminde sizin için sakladığı ve ihzâr ettiği (hazırladığı) bazı maddeler var. Onlar sizi ateşin şerrinden muhâfaza eder. Arayınız, çıkarınız, giyiniz.' İşte beşerin mühim terakkıyâtından ve keşfiyâtındandır ki, bir maddeyi bulmuş ateş yakmayacak ve ateşe dayanır bir gömlek giymiş." (Zülfikār, 25. Söz, 85-86)

[954] Bu âyette Lût (AS)'ın îmân etmesi hakkındaki ifâdeleri, kendisinin bundan evvelki zamânını küfür üzere geçirdiği gibi yanlış bir ma'nâya vermek, hâşâ, doğru değildir. Belki Hz. İbrâhîm (AS)'ı, da'veti üzerine onun peygamber olduğunu ilk olarak tasdîk edenin Lût (AS) olduğuna delâlet eder. (Râzî, c. 13/25, 56)

İbrâhîm (AS)'ın, doğum yeri olduğu bildirilen Bâbildeki Kūsa köyünden âilesi Sârevâlidemiz ve Hz. Lût (AS) ile berâber önce Harran'a, buradan da Şâm beldesine gittiği ve en nihâyet Filistin'de yerleştiği rivâyetler arasındadır. Hz. Lût (AS) ise daha sonra Sodom beldesine varıp, ahâlisini hak dîne da'vetle me'mur kılınmıştır. (Beyzâvî, c. 2, 207)

29. “Gerçekten siz hâlâ erkeklere yaklaşacak, yol kesecek ve toplantılarınızda edebsizlik yapıp duracak mısınız?” Buna rağmen kavminin cevâbı: “Eğer (iddiâsında) doğru kimselerden isen, Allah’ın azâbını bize getir!” demelerinden başka bir şey olmadı.
30. (Lût:) “Rabbim! Bu fesadcılar topluluğuna karşı bana yardım et!” dedi.
31. Nihâyet elçilerimiz, İbrâhîm’e (oğlu olacağına dâir) müjde ile geldiklerinde dediler ki: “Doğrusu biz bu şehrin halkını helâk edicileriz. Çünki oranın halkı, zâlim kimseler oldular.”
32. (İbrâhîm:) “Ama orada Lût var!” dedi. (Onlar:) “Biz orada kimin bulunduğunu daha iyi bilenleriz; onu ve âilesini mutlakā kurtaracağız; ancak karısı hâriç; (o, inkârı sebebiyle) geride kalacak (helâk edilecek) olanlardandır” dediler.
33. Ve elçilerimiz Lût’a gelince, (kavminin sapıklığını bildiğinden ve melekleri de tanımadığından) onlar için endişeye düştü ve onlardan dolayı göğsü daraldı; bunun üzerine (onlar:) “Korkma ve üzülme! Doğrusu biz seni ve âileni kurtarıcı olanlarız; ancak karın hâriç; (o) geride kalacak olanlardandır” dediler.
34. “Şübhesiz biz, isyân etmekte olduklarından dolayı, bu şehir halkının üzerine gökten dehşetli bir azâb indirici kimseleriz.”
35. And olsun ki (biz), akıl erdirecek bir kavim için, oradan açık bir alâmet (harâbe hâlindeki evlerini) bırakmışızdır.
36. Medyen (halkın)a da kardeşleri Şuayb’ı (gönderdik). Böylece (onlara): “Ey kavmim! Allah’a kulluk edin; âhiret gününe ümid bağlayın[955] ve yeryüzünde fesad çıkaran kimseler olarak bozgunculuk yapmayın!” dedi.
37. Fakat onu yalanladılar; derken kendilerini o sarsıntı yakaladı da bulundukları yurtta (dizleri üstüne) çöküp kalan kimseler oldular.
38. Âd ve Semûd’u da (helâk ettik); (onların başına ne geldiği, harâb olmuş) meskenlerinden size elbette belli olmaktadır. Şeytan onlara amellerini süslü gösterdi de onları yoldan çıkardı; hâlbuki (onlar, esâsen) bakıp görebilecek (akıl sâhibi) kimselerdi.
39. Kārun’u, Fir‘avun’u ve (vezîri) Hâmân’ı da (helâk ettik); and olsun ki, Mûsâ onlara (apaçık) deliller getirmişti de (onlar) yeryüzünde büyüklük taslamışlardı; hâlbuki (onlar, azâbımızın) önüne geçecek kimseler değillerdi.
40. Bunun üzerine (biz de) her birini günâhı sebebiyle yakaladık. Artık onlardan kiminin üzerine, (taş yağdıran) bir kasırga gönderdik! İçlerinden kimini de o (korkunç) ses yakaladı! Onlardan bazısını ise yere batırdık! İçlerinden bazısını da suda boğduk! Hâlbuki Allah onlara zulmediyor değildi; fakat onlar (bu isyanlarıyla) kendilerine zulmediyorlardı.
41. Allah’dan başka dostlar edinenlerin misâli, (kendine) bir ev edinen ankebût’un (örümceğin) hâli gibidir. Hâlbuki şübhesiz evlerin en çürüğü, elbette örümceğin evidir. Keşke bilselerdi![956]

---

[955] “Umum peygamberler (aleyhimüsselâm) bil-icmâ‘ berâber لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ [O’ndan başka ilâh yoktur] deyip zikrediyorlar ve parlak ve musaddak (tasdîk edilmiş) olan hadsiz mu‘cizâtlarının (mu‘cizelerinin) kuvvetiyle, tevhîdi (Allah’ın birliğini) iddiâ ediyorlar ve beşeri (insanı), hayvanât mertebesinden melekiyet derecesine çıkarmak için, onları îmân-ı billâha (Allah’a îmâna) da‘vet ile ders veriyorlar. (...) Onların ve o pek ciddî muhbirlerin (haber vericilerin) müsbet (isbât edilmiş) mes’elelerde icmâ‘ları ve ittifakları (fikir birliği etmeleri) ve tevâtürleri (doğruluğu kesin haberleri) ve isbatta tevâfukları (birbirine muvâfık gelmeleri) ve tesânüdleri (dayanışmaları) ve tetâbukları (birbirlerine uygun oluşları) öyle bir hüccettir(delildir) ve öyle bir kuvvettir ki, dünyada hiçbir kuvvet karşısına çıkamaz ve hiçbir şübhe ve tereddüdü bırakmaz.” (Şuâ‘lar, 7. Şuâ‘, 109-110)

[956] “Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, Ebû Bekr-i Sıddîk ile küffârın (kâfirlerin) tazyîkından kurtulmak için tahassun ettikleri (sığındıkları) Gâr-ı Sevr (Sevr Mağarası)’nın kapısında, iki nöbetçi gibi iki güvercinin gelip beklemeleri ve örümcek dahi perdedâr (perdeci) gibi, hârika bir tarzda, kalın bir ağ ile mağara kapısını örtmesidir. Hattâ rüesâ-yı Kureyş’ten (Kureyş’in reislerinden), Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm’ın eliyle Gazve-i Bedir’de öldürülen Übeyy İbn-i Halef mağaraya bakmış. Arkadaşları demişler: ‘Mağaraya girelim.’ O demiş: ‘Nasıl girelim? Burada bir ağ görüyorum ki, Muhammed (ASM) tevellüd etmeden (doğmadan) bu ağ yapılmış gibidir.’ (...)
Sûre-i Ankebût Mekke’de nâzil olduğu için, Kureyş’in îmâna gelmeyen reisleri Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm’a sûikasd edeceklerini ve o sûikasdın içinde en zayıf ve en küçük bir hayvan olan bir örümcek o reislerin

42. Şübhesiz ki Allah, (onların) kendisinden başka nelere yalvarmakta olduklarını bilir. Çünki O, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
43. İşte bu misâlleri insanlar için getiriyoruz. Fakat, âlimlerden başkası onlara akıl erdiremez.
44. Allah, gökleri ve yeri hak ile (yerli yerinde) yarattı. Şübhesiz ki bunda, mü'minler için elbet bir delil vardır.
45. (Ey Resûlüm!) Kitab'dan sana vahyedileni oku ve namazı hakkıyla edâ et! Şübhe yok ki namaz, çirkin işlerden ve kötülüklerden (insanı) alıkoyar.(Namaz kılarak) Allah'ı zikretmek ise, elbette (her şeyden) en büyük olandır.[957] Ve Allah, ne yaparsanız bilir.
46. İçlerinden zulmedenler hâriç, ehl-i kitabla ancak o en güzel olan (sûret)le mücâdele edin ve deyin ki: "(Biz,) bize indirilene de size indirilene de îmân ettik; bizim İlâhımız da sizin İlâhınız da birdir ve biz ancak O'na teslîm olanlarız."
47. (Ey Resûlüm!) İşte böylece sana (önceki kitabları tasdîk eden) bu Kitâb'ı indirdik. Onun için, kendilerine kitab verdiğimiz kimseler ona îmân ederler. Şunlardan (Arab'lardan) da ona îmân eden kimseler vardır. Ve kâfirlerden başkası, bizim âyetlerimizi bilerek inkâr etmez.
48. Hâlbuki (sen), bundan önce ne bir kitab okumuş, ne de sağ elinle onu yazmış değildin. Öyle olsaydı elbette bâtıla dalanlar şübheye düşerdi.[958]
49. Hayır! O (Kur'ân), kendilerine ilim verilen kimselerin sînelerinde (bulunan) apaçık âyetlerdir. Zâlimlerden başkası, âyetlerimizi bilerek inkâr etmez.
50. Ve "Ona Rabbinden (bizim istediğimiz gibi) mu'cizeler indirilmeli değil miydi?" dediler. De ki: "Mu'cizeler ancak Allah katındadır. Ben ise sâdece (O'nun azâbından haber veren) apaçık bir korkutucuyum."
51. Şübhesiz bizim sana indirdiğimiz (ve) kendilerine okunup durmakta olan bu Kitab, onlara yetmedi mi? Şübhesiz bunda, îmân edecek bir kavim için, gerçekten bir rahmet ve bir nasîhat vardır.[959]
52. De ki: "Benimle sizin aranızda şâhid olarak, Allah yeter! (O,) göklerde ve yerde ne varsa bilir. Bâtıla inanıp Allah'ı inkâr edenler ise, işte onlar hüsrâna uğrayanların ta kendileridir!"

---

o şiddetli hücumlarına karşı mukābele edip galebe edecek. Yani örümceğin hânesi olan ağ en zayıf bir perde iken, o kuvvetli reisleri mağlûb edeceğini göstermekle âyet diyor ki: 'En zayıf bir hayvana mağlûb olacaklarını, faraza bilseydiler, bu cinâyete ve bu sûikasda teşebbüs etmeyeceklerdi.' " (Emirdağ Lâhikası-II, 168)

[957] "Namazda rûhun ve kalbin ve aklın büyük bir rahatı vardır. Hem cisme de o kadar ağır bir iş değildir. Hem namaz kılanın diğer mübah (helâl) dünyevî amelleri, güzel bir niyet ile ibâdet hükmünü alır. Bu sûrette bütün sermâye-i ömrünü, âhirete mâl edebilir. Fânî ömrünü, bir cihette ibkā eder (ebedîleştirir)." (Sözler, 4. Söz, 11)

[958] "Ümmî (okur-yazar olmayan) bir Zât'ta (ASM) zuhûr eden (ortaya çıkan) o Şerîat; on dört asrı ve nev'-i beşerin humsunu (insanlığın beşte birisini), âdilâne (adâletle) ve hakkāniyet (haklılık) üzere ve müdakkikāne (gāyet dikkatlice), hadsiz kānunlarıyla idâre etmesi emsâl (kıyas) kabûl etmez. Hem ümmî bir Zât (ASM)'ın ef'âl ve akvâl ve ahvâlinden (fiil, söz ve hâllerinden) çıkan İslâmiyet; her asırda üç yüz elli milyon insanın rehberi ve mercii (mürâcaat kaynağı) ve akıllarının muallimi ve mürşidi; ve kalblerinin münevviri (nûrlandırıcısı) ve musaffîsi (sâfîleştiricisi); ve nefislerinin mürebbîsi (terbiyecisi) ve müzekkîsi (arındırıcısı); ve ruhlarının medâr-ı inkişâfı (ma'nevî yükselme sebebi) ve ma'den-i terakkiyâtı (ilerleme kaynağı) olması cihetiyle, misli (benzeri) olamaz ve olamamış." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 119)

[959] "Milyonlar Arabî (Arabca) kitablar yazılmışlar, meydandadır. Şimdi bütün bu kitabların en belîğleri, en fasihleri (ma'nâca en güzel ve ifâdesi en anlaşılır olanları) Kur'ân'la berâber okunduğu vakit, her kim dinlese, kat'iyen diyecek ki; Kur'ân bunların hiçbirisine benzemiyor. Demek Kur'ân, umum bu kitabların derecesinde değildir. Öyle ise herhâlde, ya Kur'ân umûmunun altında olacak; o ise yüz derece muhâl (imkânsız) olmakla berâber, hiçkimse, hattâ şeytan bile olsa diyemez. Öyle ise Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân (açıklamaları mu'cize olan Kur'ân), yazılan umum kitabların fevkindedir (üstündedir).

Hattâ ma'nâyı da fehmetmeyen (anlamayan) câhil âmî tabakaya (sıradan halk tabakasına) karşı da Kur'ân-ı Hakîm, usandırmamak sûretiyle i'câzını (mu'cize olduğunu) gösterir. Evet o âmî, câhil adam der ki: 'En güzel, en meşhur bir beyti iki-üç def'a işitsem, bana usanç veriyor. Şu Kur'ân ise hiç usandırmıyor, gittikçe daha ziyâde dinlemesi hoşuma gidiyor. Öyleise bu insan sözü değildir." (Zülfikār, 19. Mektûb, 81-82)

53. Bir de senden azâbı acele istiyorlar. Hâlbuki belirlenmiş bir müddet olmasaydı, o azab onlara mutlakā gelirdi. Ve şübhesiz ki (o istedikleri azab), kendilerine haberleri olmadan ansızın gelecektir.
54. Senden azâbı acele istiyorlar. Doğrusu Cehennem, kâfirleri gerçekten kuşatıcıdır.
55. O gün o azab onları hem üstlerinden, hem ayaklarının altından kaplayacak ve (Allah onlara): "Yapmakta olduğunuz şeyleri tadın!" diyecektir.
56. Ey îmân eden kullarım! Şübhesiz ki benim arzım geniştir; öyle ise ancak bana kulluk edin!
57. Her nefis ölümü tadıcıdır;[960] sonra ancak bize döndürüleceksiniz.
58. Îmân edip sâlih ameller işleyenler var ya, elbette onları altlarından ırmaklar akan Cennetteki yüksek makamlara yerleştireceğiz. Orada ebedî olarak kalıcıdırlar. (Böyle sâlih) amel işleyenlerin mükâfâtı, ne güzeldir!
59. Onlar sabredenler ve Rablerine tevekkül edenlerdir.
60. (Yeryüzünde) hareketli olan nice canlı da vardır ki rızkını taşıyamaz (kendi te'mîn edemez). Onlara da size de Allah rızık verir.[961] Çünki O, Semî' (rızık isteyen her canlıyı işiten)dir, Alîm (her birinin ihtiyâcını bilen)dir.
61. Celâlim hakkı için, eğer onlara (o müşriklere): "Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı emrine boyun eğdiren kimdir?" diye sorsan, mutlakā: "Allah!" derler. Öyle ise (haktan) nasıl çevriliyorlar?
62. Allah, kullarından dilediğine rızkı genişletir ve (kimi dilerse de) ona daraltır. Şübhe yok ki Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.
63. And olsun ki onlara: "Gökten bir su indirip, yeryüzünü ölümünden sonra onunla dirilten kimdir?" diye sorsan, mutlakā: "Allah!" derler. De ki: "Hamd, Allah'a mahsustur." Fakat onların çoğu (buna) akıl erdirmezler.
64. Hâlbuki bu dünya hayâtı, bir eğlence ve bir oyundan başka bir şey değildir. Şübhesiz âhiret yurdu ise, elbette asıl hayat odur.[962] Keşke bilselerdi!
65. Bununla berâber, gemiye bindikleri zaman, dinde O'na (karşı) ihlaslı (samîmî) kimseler olarak Allah'a yalvarırlar. Fakat (Allah) onları karaya (çıkararak) kurtarınca, bir de bakarsın ki onlar (yine O'na) ortak koşuyorlar!

---

[960] "İhlâsı (hakka uymayı nefsin arzularına uymaya tercîh etme hasletini) kazanmanın ve muhâfaza etmenin en müessir (te'sirli) sebeblerinden birisi, râbıta-i mevttir (ölümü düşünmektir). Evet, ihlâsı zedeleyen ve riyâya (gösterişe) ve dünyaya sevk eden, tûl-i emel (uzun vâdeli arzular) olduğu gibi, riyâdan nefret veren ve ihlâsı kazandıran, râbıta-i mevttir. Yani ölümünü düşünüp, dünyanın fânî olduğunu mülâhaza (idrâk) edip, nefsin desîselerinden (hîlelerinden) kurtulmaktır." (Lem'alar, 21. Lem'a, 170)

[961] "Rızk-ı helâl, iktidar ve ihtiyâr (irâde) kuvvetiyle kazanılmaz, buldurulmaz. Belki çalışmasını ve sa'yini (çabasını) kabûl eden bir merhamet tarafından verilir ve ihtiyâcına acıyan bir şefkat cânibinden (tarafından) ihsân edilir. Fakat rızık ikidir. Biri: Yaşamak için hakîkî ve fıtrî rızıktır ki, taahhüd-i Rabbânî (Allah'ın taahhüdü) altındadır. Hattâ o kadar muntazamdır ki, bedende yağ vesâire sûretinde iddihâr olunan (biriktirilen) fıtrî rızık, hiç olmazsa yirmi günden ziyâde birşey yemeden yaşatır, hayâtını idâme eder (devâm ettirir). Demek yirmi-otuz günden evvel ve bedende müddehar (biriktirilmiş) olan fıtrî rızkı bitmeden, zâhiren (görünüşte) açlıktan vefât edenler rızıksızlıktan ölmüyorlar. Belki sû'-i i'tiyaddan (yanlış alışkanlıktan) ve terk-i âdetten neş'et eden (alışmış olduğu tarzı bırakmaktan gelen) bir hastalıktan vefât ederler. İkinci kısım rızık: İ'tiyad ve israf ve sû'-i isti'mâlât (kötüye kullanma) ile tiryâkî olup, zarûret hükmüne geçen mecâzî ve sun'î rızıktır. Bu kısım ise, taahhüd-i Rabbânî altında değildir. Belkiihsâna tâbi'dir. Kâh verir, kâh vermez." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 157-158)

[962] "İnsan bir yolcudur. Sabâvetten (çocukluktan) gençliğe, gençlikten ihtiyarlığa, ihtiyarlıktan kabre, kabirden haşre (dirilmeye), haşirden ebede kadar insanın yolculuğu devâm eder. Her iki hayâtın levâzımâtı, Mâlikü'l-Mülk (mülkün tek sâhibi olan Allah) tarafından verilmiştir. Fakat o levâzımâtı, cehlinden (câhilliğinden) dolayı tamâmen bu hayât-ı fâniyeye sarfediyor. Hâlbuki, o levâzımâttan lâekal (en az) onda birini dünyevî hayâta, dokuzunu hayât-ı bâkîyeye (ebedî âhiret hayâtına) sarf etmek gerektir. Acabâ birkaç memleketi gezmek için hükûmetten yirmi dört lira harcırah alan bir me'mur, ilk dâhil olduğu memlekette yirmi üç lirasını sarf ederse, öteki yerlerde ne yapacaktır? Hükûmete ne cevab verecektir? Böyle yapan bir kimse kendisine akıllı diyebilir mi?" (Mesnevî-i Nûriye, Şemme, 200)

66. Tâ ki kendilerine verdiğimiz şeylere (ni‘metlere) nankörlük etsinler ve zevke dalsınlar! Fakat (onlar yaptıklarının âkıbetini) ileride bilecekler!
67. Etraflarından insanlar kapılıp götürülürken (kimisi öldürülüp, kimisi esîr edilirken) şübhesiz bizim (Mekke’yi) emniyet içinde, dokunulmaz bir yer yaptığımızı görmediler mi? Hâlâ bâtıla inanıp, Allah’ın ni‘metini inkâr mı ediyorlar?
68. Hâlbuki Allah’a bir yalanı iftirâ edenden veya kendisine geldiğinde hakkı yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? Cehennemde kâfirlere bir yer mi yok?
69. Bizim uğrumuzda cihâd edenlere gelince, onları mutlakā yollarımıza eriştireceğiz. Şübhesiz ki Allah, elbette iyilik edenlerle berâberdir.

## RÛM Sûresi

1. Elif, Lâm, Mîm.[963]
2,3,4,5. Rum’lar (Arab’ların bulunduğu bölgeye) pek yakın bir yerde (müşrik olan Îranlılara) mağlûb oldu; fakat onlar bu mağlûbiyetlerinden sonra, birkaçsene içinde (üç ile dokuz yıl arasında, Îranlılara) gālib geleceklerdir.[964] Önünde de sonunda da emir Allah’ındır; o gün mü’minler de Allah’ın yardımıyla sevinecektir. (O,) dilediğine yardım eder. Çünki O, Azîz (kudreti her şeye üstün gelen)dir, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
6. (Bu zafer) Allah’ın va‘didir. Allah, va‘dinden dönmez; fakat insanların çoğu bilmezler.
7. (Onlar) dünya hayâtından (yalnız) görünüşte olanı bilirler;[965] çünki onlar, âhiretten gāfil olanların ta kendileridir.

---

[963] “Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta‘a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm’a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs’dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur’ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi‘ (içine alan) çok mütenevvi‘ vücuhları (çeşitli yönleri), ma‘nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe‘-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler.” (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)
“ الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ ٱلأَزَلِيُّ[Bu, Allah’ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلَى مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)’a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir.” (İşârâtü’l-İ‘câz, 29)
[964] Mekke müşrikleri, o günlerde kendileri gibi müşrik olan Îran Devleti’nin, ehl-i Kitab olan Doğu Roma İmparatorluğuna galebesiyle sevinmişler ve kendilerinin de Müslümanlara böyle gālib geleceklerini söylüyorlardı. Hz. Ebû Bekir (ra) bir tartışma üzerine Mekke müşriklerinin ileri gelenlerinden Übey bin Halef ile bu âyetteki müjdeye binâen iddiâya girdi. Sözleşmeye göre, üç sene içinde Romalılar gālib gelirse Hz. Sıddîk (ra) on deve alacak, aksi hâlde verecekti. Peygamberimiz bundan haberdâr olduğunda بِضْعٌta‘bîrinin üç ile dokuz arası rakamlara delâlet ettiğini, dolayısıyla süreyi dokuza, develeri yüze yükseltmesini buyurdular. Sözleşme yenilendi. Yedinci yılının başlarında Romalılar beklenmedik şekilde gālib gelmekle, Hz. Ebû Bekir (ra) develeri o müşrikin vârislerinden aldı ve hepsini tasadduk etti. (Celâleyn Şerhi, c. 6, 86)
[965] “Dünyanın üç yüzü var. Birinci yüzü: Cenâb-ı Hakk’ın esmâsına (isimlerine) bakar. Onların nukūşunu (nakışlarını) gösterir. Ma‘nâ-yı harfiyle (varlıkların Allah’ı gösteren cihetiyle), onlara âyinedarlık eder. Dünyanın şu yüzü, hadsiz mektûbât-ı Samedâniyedir (Allah’ı ta‘rîf eden mektûblardır). Dünyanın bu yüzü gāyet güzeldir. Nefrete değil, aşka lâyıktır. İkinci yüzü: Âhirete bakar. Âhiretin tarlasıdır, Cennetin mezraasıdır, rahmetin mezheresidir (çiçekliğidir). Şu yüzü dahi evvelki yüzü gibi güzeldir. Tahkîre değil, muhabbete lâyıktır. Üçüncü yüzü: İnsanın hevesâtına (heveslerine) bakan ve gaflet perdesi olan ve ehl-i dünyanın mel‘abe-i hevesâtı (heveslerinin oyuncağı) olan yüzdür. Şu yüz çirkindir. Çünki fânîdir, zâildir (geçicidir), elemlidir, aldatır. İşte hadîsde vârid olan (gelen) tahkîr ve ehl-i hakîkatin ettiği nefret bu yüzdedir. Kur’ân-ı Hakîm’in kâinâttan ve mevcûdâttan (varlıklardan) ehemmiyetkârâne (ehemmiyet vererek), istihsankârâne (güzel bularak) bahsi ise; evvelki iki yüze bakar. Sahâbelerin ve sâir ehlüllahın (Allah dostlarının) merğub (rağbet edilen) dünyaları, evvelki iki yüzdedir.” (Sözler, 32. Söz, 290)

8. (Onlar) Allah'ın, gökleri ve yeri ve ikisi arasında bulunanları, ancak hak ile (yerli yerinde) ve belirli bir ecel ile yarattığını, kendi nefislerinde hiç düşünmediler mi? Şübhesiz ki insanların çoğu, Rablerine kavuşmayı gerçekten inkâr eden kimselerdir.
9. (Onlar) yeryüzünde (hiç) dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin âkıbeti nasıl olmuştur, baksınlar! (Onlar) kendilerinden kuvvetçe daha şiddetliydiler; hem yeryüzünü işlemişler ve onu bunların i'mârından daha çok i'mâr etmişlerdi; peygamberleri de onlara mu'cizeler getirmişti. Demek Allah onlara zulmetmiyordu, fakat (onlar, bu isyanlarıyla) kendi nefislerine zulmediyorlardı.[966]
10. Sonra, o kötülük edenlerin âkıbeti çok kötü oldu. Çünki Allah'ın âyetlerini yalanladılar ve onlarla alay ediyorlardı.
11. Allah, (ilk olarak mahlûkātı) yaratmaya başlar; sonra onu (o yaratmayı âhirette tekrar) iâde eder; sonra ancak O'na döndürüleceksiniz.
12. Kıyâmetin kopacağı gün, günahkârlar (ümidsizlik içinde) susar.
13. Ve (Allah'a koştukları) ortaklarından kendilerine şefâat eden kimseler olmaz; ve (o zaman onlar) ortaklarını da inkâr eden kimseler olurlar.
14. Kıyâmet kopacağı gün, işte o gün (mü'minlerle kâfirler) birbirlerinden ayrılırlar.
15. Fakat îmân edip sâlih ameller işleyenlere gelince; artık onlar, bir bahçede (Cennette) sevindirilirler.
16. Fakat inkâr edip âyetlerimizi ve âhirete kavuşmayı yalanlayanlara gelince, işte onlar azâb içinde hazır bulundurulacak olan kimselerdir.
17. Öyle ise, akşama girdiğinizde ve sabaha girdiğinizde Allah'ı tesbîh edin (akşam, yatsı ve sabah namazlarını kılın)!
18. Hâlbuki göklerde ve yerde hamd, O'na mahsustur. Akşama doğru ve öğlene girdiğiniz zaman da (Allah'ı tesbîh edin! İkindi ve öğle namazını kılın)![967]
19. (O,) ölüden diriyi çıkarır; diriden de ölüyü çıkarır; ve yeryüzünü ölümünden sonra diriltir. İşte (siz de kabirlerinizden) böyle çıkarılacaksınız.
20. O'nun (kudretinin) delillerinden biri de, sizi (atanız Âdem'i) bir topraktan yaratmış olmasıdır; sonra siz, (yeryüzünde çoğalıp) yayılan insanlar oluverdiniz.
21. O'nun delillerinden biri de, kendilerine (meyledip) ülfet edesiniz diye kendi (cinsi)nizden size eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve bir şefkat kılmasıdır. Şübhesiz ki bunda, düşünecek olan bir kavim için nice deliller vardır.[968]
22. O'nun delillerinden biri de, gökleri ve yeri yaratması ve lisanlarınızın ve renklerinizin muhtelif olmasıdır. Muhakkak ki bunda, âlimler için kat'î deliller vardır.[969]

---

[966] "İşte muzır (zararlı) kâfirler ve kâfirlerin yolunda giden sefihler (beyinsizler), Cenâb-ı Hakk'ın hayvanâtından bir nev'-i habîsdirler (pis bir tâifedirler) ki, Fâtır-ı Hakîm (her şeyi hikmetle yaratan Allah) onları dünyanın i'mârı için halk etmiştir (yaratmıştır). Ve mü'min ibâdına (kullarına) ettiği ni'metlerin derecelerini bildirmek için, onları bir vâhid-i kıyâsî (ni'metlerini ortaya çıkarmak için ölçü) yapmıştır. Âkıbette (sonunda) müstehak oldukları Cehenneme teslîm edecektir." (Lem'alar, 17. Lem'a, 125)

[967] Namazın muayyen beş vakitte kılınmasının hikmeti için bakınız; (Nisa Suresi 103. ayetinin haşiyesi)

[968] "Refîka-i hayâtını (hayat arkadaşını), rahmet-i İlâhiyenin (Allah'ın rahmetinin) mûnis (cana yakın), latîf (şirin) bir hediyesi olduğu cihetiyle sev ve muhabbet et. Fakat çabuk bozulan hüsn-i sûretine (dış güzelliğine) muhabbetini bağlama! Belki kadının en câzibedâr (çekici), en tatlı güzelliği, kadınlığa mahsus bir letâfet ve nezâket içindeki hüsn-i sîretidir (ahlâkının güzelliğidir). Ve en kıymetdâr ve en şirin cemâli (güzelliği) ise; ulvî (yüce), ciddî, samîmî, nûrânî şefkatidir. Şu cemâl-i şefkat (şefkat güzelliği) ve hüsn-i sîret, âhir hayâta (hayâtın sonuna) kadar devâm eder, ziyâdeleşir. Ve o zaîfe ve latîfe mahlûkun (zayıf ve latif yaratılışlı kadının) hukūk-ı hürmeti (hürmet hakkı), o muhabbetle muhâfaza edilir. Yoksa hüsn-i sûretin zevâliyle (geçmesiyle), en muhtaç olduğu bir zamanda bîçâre hakkını kaybeder." (Sözler, 32. Söz, 302)

[969] "Âlemin mecmûuna (tamâmına) bakıyoruz; muntazam bir memleket, bir şehir, bir saray hükmünde âlî (yüksek) hikmetler, gālî (kıymetli) gāyeler için mükemmel bir tanzîmât görüyoruz. (...) Bir zerreden tut, tâ yıldızlara kadar zerre mikdar şirke (Allah'a ortak koşmaya) yer bırakmıyor. Öyle birbirlerine ma'nen münâsebetdardırlar

23. O'nun delillerinden biri de, gece ve gündüzde, uyumanız ve O'nun fazlından (rızkınızı) aramanızdır. Şübhesiz ki bunda, işitecek olan bir kavim için elbette deliller vardır.
24. Hem O'nun delillerinden biridir ki, size korku ve ümid içinde şimşeğigösteriyor ve gökten bir su indiriyor da onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltiyor. Gerçekten bunda, akıl erdirecek olan bir kavim için kat'î deliller vardır.
25. O'nun delillerinden biri de göğün ve yerin O'nun emriyle (bu hâlinde) durmasıdır. Sonra sizi yerden (kabirlerinizden tekrar dirilmeniz için) bir da'vetle çağırdığı zaman, siz hemen (oradan) çıkacaksınız.[970]
26. Çünki göklerde ve yerde kim varsa, O'nundur. Hepsi O'na itâatkârdırlar.
27. Hem O, (ilk olarak mahlûkātı) yaratmaya başlayan, sonra onu (o yaratmayı âhirette tekrar) iâde edendir. Bu O'na daha kolaydır.[971] Hem göklerde ve yerde en yüce sıfat O'nundur. Ve O, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
28. (Allah, ortağı olmadığına dâir) size kendinizden şöyle bir misâl getirdi: Sizin için, sâhibi bulunduğunuz kölelerden, sizi rızıklandırdığımız şeylerde artık siz (hür olanlar) kendisinde (onların mülkiyetinde) eşit (haklara sâhib) olduğunuz (ve) birbirinizden çekindiğiniz gibi onlardan (o kölelerden de) çekineceğiniz ortaklar var mı? İşte akıl erdirecek olan bir kavim için âyetleri böyle açıklıyoruz.
29. Hayır! Zulmedenler (nefsânî) arzularına bilgisizce uydu(lar). Artık Allah'ın, (kendi isyânı yüzünden) dalâlete attığını kim hidâyete erdirebilir. Onlar için hiçbir yardımcı da yoktur.
30. (Ey Resûlüm!) Öyle ise hakka yönelmiş olarak yüzünü (hak) dîne doğrult! Allah'ın, insanları onun üzerine yarattığı (İslâm) fıtratına! (Ki her çocuk, İslâm fıtratı üzere doğar.) Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte doğru din budur! Fakat insanların çoğu bilmezler.
31. (Hepiniz) O'na yönelen kimseler olarak, O'ndan sakının, namazı hakkıylaedâ edin ve müşriklerden olmayın!
32. O (müşrik) kimselerden ki, dinlerini parçalayıp kısım kısım oldular. (Ve üstelik onlardan) her tâife, kendi yanlarında olan (din) ile sevinen kimselerdir.
33. Hâlbuki insanlara bir zarar dokunduğu zaman, O'na yönelen kimseler olarak Rablerine yalvarırlar; sonra (Rableri) onlara katından bir rahmet tattırınca, bir de bakarsın ki, onlardan bir tâife Rablerine ortak koşuyorlar!
34. Tâ ki kendilerine verdiğimiz şeylere (ni'metlere) nankörlük etsinler! Şimdi zevk edin (bakalım)! Artık ileride bileceksiniz!

---

(alakadardırlar) ki, bütün yıldızları müsahhar etmeyen (itâat ettirmeyen) ve elinde tutmayan, bir zerreye rubûbiyetini (hâkimiyetini) dinlettiremez. Bir zerreye hakîkî Rab olmak için, bütün yıldızlara sâhib olmak lâzım gelir.

Hem (...) semâvâtın halk ve tesviyesine (yaratma ve düzenlenmesine) muktedir olmayan, beşerin (insanın) sîmâsındaki teşahhusu (ona âid husûsî şekli) yapamaz. Demek bütünsemâvâtın Rabbi olmayan, bir tek insanın sîmâsındaki alâmet-i fârika (onu diğerlerinden ayıran alâmet) olan nakş-ı sîmâvîyi (sîmâsındaki nakışları) yapamaz." (Mektûbât, 33. Mektûb, 337)

[970] "(Bu âyet) haşir (dirilme) ve kıyâmeti ne kadar mu'cizâne (mu'cizeli) bir üslûb-ı âlî (yüksek bir üslûb) ile ifâde edip ve o da'vânın içinde bir delîl-i iknâ'îye (iknâ' eden bir delîle) işâret ediyor ki; bilmüşâhede, nasıl ki zemînin cevfinde (yer altında) saklanmış ve ölmüş hükmündeki tohumlar ve cevv-i semâda (hava boşluğunda), ademde (yoklukta) ve küre-i havâiyede (havakürede) dağılmış, saklanmış katreler (damlalar); nasıl kemâl-i intizam (mükemmel bir intizam) ve sür'atle haşrolup (toplanıp) her baharda meydân-ı tecrübe ve imtihâna çıkıyorlar; zeminde hubûbât (tohumlar), semâda katarât (damlalar) her vakit bir mahşer-nümûn (haşir meydanı misâli) sûretini alırlar; öyle de, haşr-i ekber (kıyâmetten sonraki en büyük haşir) dahi öyle kolay zuhûr eder (ortaya çıkar). Mâdem bunu görüyorsunuz, onu dahi inkâr edemezsiniz." (Mektûbât, 29. Mektûb, 242)

[971] "Nasıl ki bir taburun askerleri istirâhat için dağılsa, sonra bir boru ile çağırılsa, kolay bir sûrette tabur bayrağı altında toplanmaları, yeniden bir tabur teşkîl etmekten çok kolay ve çok rahattır. Öyle de, bir bedende birbiriyle imtizâc (kaynaşma) ile, ünsiyet (alışkanlık) ve münâsebet peydâ eden (kazanan) zerrât-ı esâsiye (bedendeki temel zerreler) Hz. İsrâfîl Aleyhisselâm'ın sûru ile, Hâlık-ı zü'l-Celâl'in emrine: 'Lebbeyk!' (Baş üstüne!) demeleri ve toplanmaları, aklen birinci îcâddan (ilk yaratmadan) daha kolay, daha mümkündür." (Sözler, 29. Söz, 200)

35. Yoksa onlara bir delil indirmişiz de, kendisiyle ortak koşmakta oldukları şeyi o mu söylüyor?
36. Hâlbuki insanlara bir rahmet (ni‘met) tattırdığımız zaman, onunla sevinirler. Fakat ellerinin takdîm ettiği şeyler (işlediği günahlar) yüzünden başlarına bir kötülük isâbet etse, onlar hemen ümidsizliğe düşerler!
37. Görmediler mi ki şübhesiz Allah, rızkı dilediğine genişletiyor ve (dilediğine de) daraltıyor. Şübhe yok ki bunda, îmân edecek bir kavim için elbette ibretler vardır.
38. Öyle ise akrabâya, yoksula ve yolda kalmışa hakkını ver! Allah’ın rızâsını isteyenler için bu pek hayırlıdır. İşte onlar, gerçekten kurtuluşa erenlerdir.
39. İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir fâiz, Allah katında artmaz. Hâlbuki Allah’ın rızâsını isteyerek verdiğiniz herhangi bir zekâta gelince, işte onlar, (sevablarını ve mallarını) gerçekten kat kat artıranlardır.[972]
40. Allah, sizi yaratan; sonra sizi rızıklandıran; sonra sizi öldürecek; sonra sizi (tekrar) diriltecek olandır. (Allah’a) koştuğunuz ortaklar içinde bunlardan herhangi birini yapabilecek var mı? O, (onların) ortak koşmakta oldukları şeylerden pek münezzeh vepek yücedir.
41. İnsanların ellerinin kazandığı (günahlar) yüzünden, karada ve denizde fesad çıktı ki (Allah), yaptıklarının bir kısmını(n cezâsını), kendilerine (dünyada) tattırsın; tâ ki (kötülüklerden) dönsünler.
42. (Ey Resûlüm!) De ki: Yeryüzünde dolaşın da, öncekilerin âkıbeti nasıl olmuş, bakın! Onların çoğu müşrik kimseler idi.
43. O hâlde Allah tarafından (va‘d olunduğunuz ve başkalarınca) onun geri çevrilmesi mümkün olmayan bir günün gelmesinden önce, yüzünü o hak dîne doğrult; (artık) o gün (insanlar Cennet ve Cehenneme) kısım kısım ayrılırlar.
44. Kim inkâr ederse, o takdirde inkârı kendi aleyhinedir. Kim de sâlih bir amel işlerse, artık kendileri için (Cennetteki yerlerini) hazırlamış olurlar.
45. Tâ ki (Allah), îmân edip sâlih ameller işleyenleri fazlından mükâfâtlandırsın. Şübhesiz ki O, kâfirleri sevmez.
46. O’nun delillerinden biri de, (yağmurun önünde) rüzgârları müjdeciler olarak göndermesidir.[973] Bu sâyede size rahmetinden tattırsın, emriyle gemiler akıp gitsin ve fazlından (rızkınızı) arayasınız; tâ ki şükredesiniz.

---

[972] “Bütün ihtilâlât-ı beşeriyenin ma‘deni (insanlık âlemindeki ihtilâllerin kaynağı) bir kelime olduğu gibi, bütün ahlâk-ı seyyienin menbaı (kötü ahlâkın kaynağı) dahi bir kelimedir. Birinci kelime: ‘Ben tok olayım, başkası açlıktan ölse bana ne!’ İkinci kelime: ‘Sen çalış, ben yiyeyim!’
Evet, hayât-ı ictimâiye-i beşeriyede (insanların cem‘iyet hayâtında) havâs (üst tabaka) ve avâm (alt tabaka), yâni zenginler ve fakirlerin, müvâzeneleriyle (dengeleriyle) rahatla yaşarlar. O müvâzenenin esâsı ise, havâs tabakasında merhamet ve şefkat; aşağısında hürmet ve itâattir. Şimdi birinci kelime; havâs tabakasını zulme, ahlâksızlığa, merhametsizliğe sevk etmiştir. İkinci kelime; avâmı kine, hasede, mübârezeye (çekişmeye) sevk edip, rahat-ı beşeriyeyi (insanlığın rahatını) birkaç asırdır selb ettiği (çekip aldığı) gibi; şu asırda sa‘y (emek), sermâye ile mübâreze netîcesi -herkesçe ma‘lûm olan- Avrupa hâdisât-ı azîmesi (büyük hâdiseleri) meydana geldi.
İşte medeniyet, bütün cem‘iyât-ı hayriye (hayır cem‘iyetleri) ile ve ahlâkî mektebleriyle ve şedid inzibat ve nizâmâtıyla (şiddetli âsayiş ve düzenleriyle), beşerin o iki tabakasını musâlaha edemediği (barıştıramadığı) gibi, hayât-ı beşerin iki müdhiş yarasını tedâvi edememiştir. Kur’ân, birinci kelimeyi esâsından ‘vücûb-ı zekât’ (zekâtın farz olması) ile kal‘ eder (kaldırır), tedâvi eder. İkinci kelimenin esâsını ‘hurmet-i ribâ’ ile (fâizin haram olmasıyla) kal‘ edip tedâvi eder. Evet, âyet-i Kur’âniye âlem kapısında durup, ribâya (fâize): ‘Yasaktır!’ der. ‘Kavga kapısını kapamakiçin, banka kapısını kapayınız!’ diyerek insanlara fermân eder. Şâkirdlerine (talebelerine): ‘Girmeyiniz!’ emreder.” (Zülfikār, 25. Söz, 38)

[973] “Şimdi rüzgârlara bak ki: Sâir hakîmâne (hikmetli), kerîmâne (cömertçe) fâidelerinin ve vazîfelerinin şehâdetiyle gāyet mühim ve kesretli (pek çok) vazîfelere koşuyorlar. Demek o dalgalanmak bir Sâni‘-i Hakîm (san‘at ve hikmetle yaratan Allah) tarafından bir tavzifdir (vazîfelendirmedir), bir ta‘rifdir, bir kullanmaktır. Dalgalanmaları ise, emr-i Rabbânînin (Allah’ın emrinin) çabuk yerine getirilmesine sür‘atle çalışmaktır.” (Mektûbât, 33. Mektûb, 326)

47. Celâlim hakkı için, senden önce de nice peygamberleri kavimlerine gönderdik de onlara mu‘cizeler getirdiler. (Bir kısmı îmân etti, bir kısmı îmân etmedi.) Bunun üzerine günah işleyenlerden intikam aldık. Mü’minlere yardım etmek ise, üzerimize hak oldu.
48. Allah, bulut(lar)ı hemen harekete geçiren rüzgârları gönderen; sonra onu (o bulutları) gökte dilediği gibi yayan ve onu parça parça edendir. Derken aralarından yağmurun çıktığını görürsün! Nihâyet onu kullarından dilediğine isâbet ettirince, onlar hemen sevinirler.
49. Hâlbuki (onlar), üzerlerine (yağmurun) indirilmesinden önce (ve) bundan(bu yağmur bulutlarının görünmesinden) evvel elbette ümidsizliğe düşmüş kimselerdi.
50. Şimdi Allah’ın rahmetinin eserlerine bak! Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor? Şübhesiz ki O, ölüleri elbette dirilticidir. Çünki O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.[974]
51. Celâlim hakkı için, eğer (zararlı) bir rüzgâr göndersek de onu (o bitkileri) sararmış (solmuş) görseler, bundan sonra elbette nankörlük etmeye başlarlar.
52. O hâlde, şübhesiz ki sen ölülere işittiremezsin; arkalarını dönen kimseler olarak yüz çevirirlerken, o sağırlara da da‘veti(ni) işittiremezsin![975]
53. Ve sen, körlerin sapıklıklarından (kendilerini çıkaran) hidâyet vericisi değilsin! Çünki sen (da‘vetini), ancak âyetlerimize îmân edip de kendileri Müslüman olan kişilere işittirebilirsin.
54. Allah, sizi zayıf yaratan; sonra zayıflığın ardından (size) bir kuvvet veren; sonra kuvvetin ardından (tekrar) bir zayıflık ve bir ihtiyarlık verendir. (O,) dilediğini yaratır. Çünki O, Alîm (kullarının her hâlini hakkıyla bilen)dir, Kadîr (her dilediğine gücü yeten)dir.
55. Kıyâmet koptuğu gün günahkârlar, (dünyada) bir saatten başka kalmadıklarına yemîn eder. İşte (haktan) böyle çevriliyorlardı.
56. Kendilerine ilim ve îmân verilen kimseler ise: “Yemîn olsun ki (siz), Allah’ın Kitâbı’nda (va‘d edilen), yeniden dirilme gününe kadar kaldınız. İşte bu, yeniden dirilme günüdür. Fakat siz bilmiyordunuz” der.
57. Artık o gün, zulmedenlere, ne ma‘zeretleri fayda verir, ne de onlardan (Allah’ı) râzı etmeleri istenir.

---

[974] “Her bahar mevsiminde ihyâ-yı arz keyfiyetinde (yeryüzüne hayat verilmesi sırasında) üç yüz bin tarzda haşrin nümûnelerini (yeniden dirilmenin misâllerini) nihâyet derecede girift (karmakarışık), birbirine karıştırdığı hâlde, nihâyet derecede intizam ve temyîz (ayırma) ile nazar-ı beşere (insan gözüne) gösteriyor ki: ‘Bunları böyle yapan Zât’a, haşir ve kıyâmet ağır olamaz!’ der. Hem zemînin (yeryüzünün) sahîfesinde yüzbinler envâı (nev‘leri), berâber birbiri içinde kalem-i kudretiyle hatâsız, kusursuz yazmak; bir tek Vâhid-i Ehad’in sikkesi (zâtında ve sıfatında bir olan Allah’ın damgası) olduğundan, şu âyetle güneş gibi vahdâniyeti (Allah’ın birliğini) isbât etmekle berâber, güneşin tulû‘ ve gurûbu (doğup batması) gibi kolay vekat‘î, kıyâmet ve haşri gösterir.” (Zülfikār, 25. Söz, 16)

Âyetin değişik cihetlerden geniş îzâhına dâir bakınız; (Zülfikār, 262-302)

[975] “Kulaktaki zar, nûr-ı îmân ile ışıklandığı zaman, kâinâttan gelen ma‘nevî nidâları (sesleri) işitir. Lisân-ı hâl (hâl dili) ile yapılan zikirleri, tesbîhâtları (tesbîhleri) fehmeder (anlar). Hattâ o nûr-ı îmân sâyesinde, rüzgârların terennümâtını (tatlı tatlı seslenişlerini), bulutların na‘râlarını, denizlerin dalgalarının neğamâtını (nağmelerini) ve hâkezâ (bunun gibi) yağmurlardan, kuş vesâire gibi her nev‘den Rabbânî (Allah’ı düşündüren) kelâmları ve ulvî (yüce) tesbîhâtı işitir. Sanki kâinât İlâhî bir mûsikî dâiresidir. Türlü türlü âvazlarla (seslerle), çeşit çeşit terennümâtla kalblere hüzünleri ve Rabbânî aşkları intıbâ‘ ettirmekle (hissettirmekle) kalbleri, ruhları nûrânî âlemlere götürür. Pek garib misâlî levhaları (manzaraları) göstermekle, o ruhları ve kalbleri lezzetlere, zevklere gark eder (boğar). Fakat o kulak küfür ile tıkandığı zaman, o lezîz (lezzetli), ma‘nevî, yüksek savtlardan (seslerden) mahrum kalır ve o lezzetleri îrâs eden (veren) âvazlar, mâtem seslerine inkılâb eder (döner). Kalbde o ulvî hüzünler yerine, ahbâbın fıkdânıyla (sevdiklerin yok olmasıyla) ebedî yetimlikler, mâlikin ademiyle (sâhibsizlikle) nihâyetsiz vahşetler (yalnızlıklar) ve sonsuz gurbetler hâsıl olur.” (İşârâtü’l-i‘câz, 64)

58. Şânım hakkı için, bu Kur'ân'da insanlara her çeşit misâlden (ve ma'nâdan) getirdik.[976] Ve muhakkak ki, onlara bir âyet de getirsen, o inkâr edenler elbette: "Siz ancak bâtıl şeyler uyduran kimselersiniz" diyeceklerdir.
59. İşte (hakkın kıymetini) bilmeyenlerin kalblerini (küfürlerindeki inadları sebebiyle) Allah böyle mühürler!
60. (Ey Resûlüm!) Artık sabret! Çünki Allah'ın va'di haktır. Öyle ise kat'î olarak îmân etmemiş olanlar, sakın seni gevşekliğe sevk etmesin!

## LOKMÂN (AS) Sûresi

1. Elif, Lâm, Mîm.[977]
2. Bunlar, hikmetli Kitâb'ın (Kur'ân'ın) âyetleridir.
3. (Her âyet) iyilik edenler için bir hidâyet ve bir rahmettir.
4. Onlar ki, namazı hakkıyla edâ ederler ve zekâtı verirler; onlar, âhirete de gerçekten kat'î olarak îmân edenlerdir.[978]
5. İşte onlar, Rablerinden bir hidâyet üzeredirler ve yine onlar, gerçekten kurtuluşa erenlerdir.
6. İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah yolundan saptırmak ve onu bir eğlence edinmek için, bilgisizce (âkıbetini düşünmeden) o boş sözleri satın alır (onlara rağbet eder). İşte onlar için (pek) aşağılayıcı bir azab vardır.
7. Kendisine âyetlerimiz okunduğu zaman da, sanki onları işitmemiş, sanki kulaklarında bir ağırlık varmış gibi kibirli bir kimse olarak yüz çevirir. İşte onu (pek) elemli bir azâb ile müjdele!
8. Muhakkak ki îmân edip sâlih ameller işleyenler var ya, onlar için Naîm Cennetleri vardır.
9. Orada ebedî olarak kalıcıdırlar. (Bu,) Allah'ın hak bir va'didir. Çünki O, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
10. Kendisini görmekte olduğunuz o gökleri, bir direk olmaksızın (O) yarattı; sizi sarsar diye de yeryüzünde sâbit dağlar koydu ve orada hareket eden her çeşit canlıyı yaydı. Hem gökten bir su indirdik de, orada her cins güzel bitkiden yetiştirdik.[979]

---

[976] "Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân, hakîkatleri durûb-ı emsâl (misâller vermek) ile beyân eder. Çünki dâire-i ulûhiyete âid hakāik-ı mücerrede (Cenâb-ı Hakk'a dâir ma'nevi hakîkatler),dâire-i mümkinâtta (varlıklar âleminde) ancak misâlleriyle temessül ve tavazzuh eder (anlaşılabilir)." (Mesnevî-i Nûriye, 93)
Ayrıca bakınız; (Al-i İmran suresinin 7. ayetinin haşiyesi)

[977] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)
" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ ٱلأَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلَى مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 29)

[978] "Hasenât da (iyilikler de) ya kalb ile olur veya kālıb ve beden ile olur veyâhut mal ile olur. A'mâl-i kalbînin (kalb ile yapılan amellerin) şemsi (güneşi) 'îman'dır. A'mâl-i bedeniyenin (beden ile yapılan amellerin) fihristesi 'namaz'dır. A'mâl-i mâliyenin (mal ile yapılan amellerin) kutbu 'zekât'tır." (İşârâtü'l-İ'câz, 36)

[979] "Evet, arzın (dünyanın) evvel-i hılkatine (ilk yaratılışına) bakıyoruz ki: Mâyi' (sıvı) hâline gelen bir madde-i seyyâleden (akıcı maddeden) taş ve taştan toprak halk edilmiş (yaratılmış). Mâyi' kalsa idi, kābil-i süknâ (yerleşmeye müsâid) olmazdı. O mâyi', taş olduktan sonra demir gibi sert olsa idi, kābil-i istifâde (faydalanmaya müsâid) olmazdı. Elbette buna bu vaziyeti veren, yerin sekenelerinin hâcetlerini (üzerinde yaşayanların ihtiyaçlarını) gören bir Sâni'-i Hakîm'in (her şeyi san'atlı ve hikmetli yaratan Allah'ın) hikmetidir. Sonra tabaka-i türâbiye (toprak tabakası), dağlar direği üzerine atılmış, tâ içindeki dâhilî inkılâblardan (iç hareketlerden) gelen zelzeleler dağlarla teneffüs edip, zemîni hareketinden ve vazîfesinden şaşırmasın. Hem denizin istilâsından

11. (İşte) bu(nlar) Allah'ın yarattığıdır; şimdi gösterin bana, O'ndan başkaları ne yaratmış? Hayır! O zâlimler apaçık bir dalâlet içindedirler!
12. And olsun ki, Lokmân'a: "Allah'a şükret!" diye hikmet verdik. Ve kim şükrederse, artık ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse, hiç şübhesiz ki Allah, Ganî (hiçkimsenin şükrüne muhtaç olmayan)dır, Hamîd (hamd edilmeye yegâne lâyık olan)dır.
13. Ve bir zaman Lokmân oğluna, kendisi ona nasîhat ederken şöyle demişti: "Ey oğulcuğum! Allah'a şirk koşma! Muhakkak ki şirk, gerçekten (pek) büyük bir zulümdür!"[980]
14. İnsana, ana-babasını (gözetip, onlara iyilik etmesini) de tavsiye ettik.[981] Anası onu, zayıflık üstüne zayıflık çekerek (karnında) taşımıştı. (Sütten) ayrılması da iki sene içinde olur. (Bu yüzden:) "Bana şükret! Ana-babana da!" (diye tavsiye ettik). Dönüş ancak banadır.
15. Bununla berâber eğer (ana-baban), hakkında bir bilgi sâhibi olmadığın şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa, o takdirde onlara itâat etme; ama onlara dünyada iyilikle sâhib çık! Ve bana yönelenlerin yoluna uy! Sonra dönüşünüz ancak banadır; o zaman size yapmakta olduklarınızı haber vereceğim.
16. (Lokmân, nasîhatlerine devâm ederek şöyle dedi:) "Ey oğulcuğum! Gerçekten o (yaptığın iş), bir hardal dânesi ağırlığında bile olsa, öyle ki (bu) bir kaya içinde veya göklerde ya da yerin dibinde olsa, Allah onu (âhirette önüne) getirir! Şübhesiz ki Allah, Latîf (her şeyi incelikleriyle bilen)dir, Habîr (onların hepsinden haberdâr olan)dır."
17. "Ey oğulcuğum! Namazı dosdoğru kıl;[982] ve iyiliği emret, kötülükten de men' et ve başına gelene sabret! Şübhesiz ki bu, azmedilecek işlerdendir."
18. "Hem insanlara karşı (kibirlenerek) yüzünü yan çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünki Allah, kendini beğenip çokça övünen kimselerin hiçbirini sevmez."
19. "O hâlde yürüyüşünde mu'tedil ol; sesini de alçalt! Çünki seslerin en çirkini, elbette eşeklerin sesidir!"
20. Şübhesiz ki Allah'ın, göklerde ne var, yerde ne varsa sizin hizmetinize verdiğini, hem açık ve gizli olarak ni'metlerini size bol bol verdiğini görmediniz mi? Buna rağmen insanlardan bazısı (kendisi için), ne bir bilgi, ne (hak yolu gösteren) bir rehber, ne de aydınlatıcı bir kitab olmadığı hâlde Allah hakkında mücâdele eder.
21. Ve onlara: "Allah'ın indirdiğine tâbi' olun!" denildiği zaman: "Hayır! (Biz) atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye tâbi' oluruz!" derler. Ya şeytan, onları o alevli ateşin azâbına çağırıyor idiyse! (Yine de onlara mı tâbi' olacaklar?)

---

toprağı kurtarsın. Hem zîhayatların (canlıların) levâzımât-ı hayâtiyesine (hayâtî ihtiyaçlarına) birer hazîne olsun. Hem havayı tarasın. Gâzât-ı muzırradan (zararlı gazlardan) tasfiye etsin (temizlesin). Tâ teneffüse kābil (müsâid) olsun.Hem suları biriktirip iddihâr etsin (depolasın). Hem zîhayâta lâzım olan sâir ma'denlere menşe' (kaynak) ve medâr (vesîle) olsun." (Mektûbât, 33. Mektûb, 329)

[980] "Evet küfür, mevcûdâtın (varlıkların) kıymetini iskāt (düşürme) ve ma'nâsızlıkla ittihâm ettiğinden (suçladığından), bütün kâinâta karşı bir tahkîr ve mevcûdât âyinelerinde (varlıklar üzerinde görünen) cilve-i esmâyı (Allah'ın isimlerinin tecellîlerini) inkâr olduğundan, bütün esmâ-i İlâhiyeye karşı bir tezyif (aşağılama) ve mevcûdâtın vahdâniyete (Allah'ın birliğine) olan şehâdetlerini reddettiğinden, bütün mahlûkāta karşı bir tekzîb (yalanlama) olduğundan; isti'dâd-ı insânîyi (insanın kābiliyetlerini) öyle ifsâd eder (bozar) ki, salâh (iyilik) ve hayrı kabûle liyâkati kalmaz. Hem bir zulm-i azîmdir (büyük bir zulümdür) ki, umum mahlûkātın ve bütün esmâ-i İlâhiyenin (Allah'ın isimlerinin) hukūkuna bir tecâvüzdür. İşte şu hukūkun muhâfazası ve nefs-i kâfir (kâfir olan şahıs) hayra kābiliyetsizliği, küfrün adem-i afvını (affedilmemesini) iktizâ eder (gerektirir). إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ [Muhakkak ki şirk, gerçekten (pek) büyük bir zulümdür!] şu ma'nâyı ifâde eder." (Zülfikār, 10. Söz, 35)

[981] Bakınız; (Ankebut suresinin 8. ayetinin birinci ve ikinci haşiyesi, 2)

[982] "Namaz, kalblerde azamet-i İlâhiyeyi (Allah'ın büyüklüğünü) tesbît (yerleştirme) ve idâme (devâm ettirme) ve akılları ona tevcîh ettirmekle (yönlendirmekle), adâlet-i İlâhiyenin kānûnuna itâat ve nizâm-ı Rabbânîye imtisâl (Allah'ın kurduğu düzene itâat) ettirmek için,yegâne İlâhî bir vesîledir. (...) O vesîleye mürâat (riâyet) etmeyen veya tembellikle namazı terk eden veyâhut kıymetini bilmeyen; ne kadar câhil, ne derece hâsir (ziyanda), ne kadar zararlı olduğunu bil'âhire (daha sonra) anlar, ama iş işten geçer." (İşârâtü'l-i'câz, 39)

22. Hâlbuki kim, iyi bir kimse olarak kendini Allah'a teslîm ederse, o takdirde muhakkak ki en sağlam kulpa tutunmuştur. (Bütün) işlerin âkıbeti ise, Allah'a (varacak)tır.
23. (Habîbim, yâ Muhammed!) Kim de inkâr ederse, artık onun inkârı seni üzmesin! Onların dönüşü ancak bizedir; o zaman (biz de) yaptıklarını onlara bildireceğiz. Şübhesiz ki Allah, sînelerde olanı hakkıyla bilendir.
24. (Biz) onları azıcık (bir müddet dünyada) faydalandırırız; sonra onları ağır bir azâba (girmeye) mecbur kılarız.
25. And olsun ki, eğer onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, mutlakā: "Allah!" diyeceklerdir. De ki: "Hamd, Allah'a mahsusdur." Fakat onların çoğu bilmezler.
26. Göklerde ve yerde ne varsa, Allah'ındır. Şübhe yok ki Ganî (onların hiçbirine muhtaç olmayan), Hamîd (hamd edilmeye gerçek lâyık olan) ancak Allah'dır.
27. Eğer gerçekten yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa, deniz de (mürekkeb olup) arkasından yedi deniz daha ona yardım etse, Allah'ın kelimeleri (yazılmakla) tükenmez![983] Muhakkak ki Allah, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işihikmetli olan)dır.
28. Sizin (yoktan) yaratılmanız da (öldükten sonra) diriltilmeniz de, ancak tek bir kişi(nin yaratılış ve diriltilişi) gibi (O'na kolay)dır.[984] Şübhesiz ki Allah, Semî' (hakkıyla işiten)dir, Basîr (her şeyi gören)dir.
29. Görmedin mi, şübhesiz Allah, geceyi gündüze katıyor; gündüzü de geceye katıyor; güneşi ve ayı (emrine) boyun eğdirmiştir. Her biri belirli bir vakte (kıyâmete) kadar akıp gider. Muhakkak ki Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.
30. Böyledir! Çünki Allah, O hak olandır; (onların) O'ndan başka (kendisine) yalvarmakta oldukları şeyler ise gerçekten bâtıldır. Şübhesiz ki Aliyy (pek yüce olan), Kebîr (pek büyük olan) ancak Allah'dır.
31. Görmedin mi ki, size delillerinden göstermek için, gerçekten gemiler Allah'ın ni'metiyle denizde akıp gider. Muhakkak ki bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için nice deliller vardır.
32. Hâlbuki onları (dağlar büyüklüğünde) gölgelikler gibi dalgalar kapladığı zaman, dinde O'na (karşı) ihlâslı (samîmî) kimseler olarak Allah'a yalvarırlar. Artık onları karaya (çıkararak) kurtarınca, bunun üzerine içlerinden bir kısmı (îman ve ihlâs üzere kalarak) orta yolu tutan bir kimse olur. Zâten âyetlerimizi ancak çok nankör olan her bir hâin bilerek inkâr eder.
33. Ey insanlar! Rabbinizden sakının ve öyle bir günden korkun ki, (o gün) ne baba çocuğuna (onun nâmına birşey) öder, ne de çocuk babasına (onun nâmına) bir şey ödeyicidir. Şübhe yok ki Allah'ın va'di haktır; öyle ise sakın dünya hayâtı sizi aldatmasın! Ve sakın o çok aldatıcı (şeytan) sizi (bir taraftan günâha sevk ederek) Allah('ın affına güvendirmek) ile şaşırtmasın!
34. Şübhesiz Allah ki, kıyâmet (vakti) hakkındaki bilgi ancak O'nun katındadır. Veyağmuru (O) indirir. Rahimlerde olanı da (O) bilir. Ve hiçkimse yarın (amel cihetiyle) ne kazanacağını

---

[983] "Kur'ân'ın menbaı (kaynağı) bulunan kelâm-ı ezelînin (Allah'ın ezelî kelâmının) kelimâtını (kelimelerini) saymak için; denizler mürekkeb olsalar, zîşuûrlar (akıl sâhibleri) kâtib olsalar, nebâtâtlar (nebatlar) ve ağaçlar kalem olsalar, belki zerrât (zerreler) kalem ucu olsalar yine bitiremezler. Çünki bunlar mütenâhî (sonlu); o ise nihâyetsizdir." (Lem'alar, 28. Lem'a, 294)

[984] "Cenâb-ı Hakk'ın kudreti ve ilmi her şeyin fevkinde (üzerinde) büyüktür, hiçbir şey dâire-i ilminden (ilminin dışına) çıkamaz, tasarruf-ı kudretinden kaçamaz ve kurtulamaz. Ve korktuğumuz en büyük şeylerden daha büyüktür. Demek haşri (kıyâmetten sonra dirilmeyi) getirmekten ve bizi ademden (yokluktan) kurtarmaktan ve saâdet-i ebediyeyi vermekten daha büyüktür. Her acîb ve tavr-ı aklın hâricindeki (aklın kavrayamadığı) her şeyden daha büyüktür ki, مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ[Sizin (yoktan) yaratılmanız da (öldükten sonra) diriltilmeniz de, ancak tek bir kişi(nin yaratılış ve diriltilişi) gibi (O'na kolay)dır] âyetinin sarâhat-ı kat'iyesiyle (gāyet açık ve kesin hükmüyle) nev'-i beşerin (insanlığın)haşri ve neşri, bir tek nefsin (kişinin) îcâdı kadar o kudrete kolay gelir." (Asâ-yı Mûsâ, 8. Mes'ele, 40)

bilemez. Hem hiçkimse hangi yerde öleceğini bilemez. Şübhesiz ki Allah, Alîm (sizin bilmediğiniz her şeyi bilen)dir, Habîr (her şeyden haberdâr olan)dır.[985]

## SECDE Sûresi

1. Elif, Lâm, Mîm.[986]
2. Bu Kitâb'ın (Kur'ân'ın) indirilmesi, ki onda şübhe yoktur, âlemlerin Rabbi tarafındandır.
3. Yoksa: "Onu (Muhammed kendisi) uydurdu" mu diyorlar? Hayır! O, senden önce kendilerine hiçbir korkutucu gelmemiş olan bir kavmi (Allah'ın azâbı ile) korkutman için, Rabbinden (sana indirilen) haktır. Tâ ki onlar hidâyete ersinler.
4. Allah, gökleri ve yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yaratan, sonra arşa hükmedendir.[987] Sizin için O'ndan başka ne bir dost, ne de bir şefâatçı vardır. Hiç ibret almaz mısınız?
5. Gökten yere (her) işi, (O) tedbîr (ve idâre) eder; sonra (bu işler), mikdârı sizin saymakta olduklarınıza göre bin yıl tutan bir günde, ona (Cenâb-ı Hakk'ın ta'yin buyurduğu yüksek makāma) çıkar.
6. İşte O, gaybı ve şehâdeti (görünmeyeni ve görüneni) bilen, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Rahîm (çok merhametli olan)dır.
7. O (Allah) ki, yarattığı her şeyi güzel yaptı ve insanı yaratmaya çamurdan başladı.[988]

---

[985] "Ehl-i ilhâd (dinsizler) tarafından tenkîd sûretinde mugayyebât-ı hamseden (beş bilinmeyenşeyden) yağmurun gelmesi vaktine ve rahm-ı mâderdeki (ana karnındaki) ceninin keyfiyetine (ne olduğuna) i'tirâz edilmiş. Demişler ki: 'Rasadhânelerde bir âletle yağmurun vakt-i nüzûlü (yağma vakti) keşfediliyor. Onu da, Allah'dan başkası da biliyor. Hem röntgen şuâ'ıyla rahm-ı mâderdeki ceninin müzekker, müennes (erkek, dişi) olduğu anlaşılıyor. Demek mugayyebât-ı hamseye ıttılâ' kābildir (haberdâr olmak mümkündür)?'
El-cevab: (...) Rasadhânelerdeki âletle, yağmurun mukaddemâtını (alâmetlerini) hissedip vaktini ta'yîn etmek, gaybı (gizli olanı) bilmek değildir, belki gaybdan çıkıp âlem-i şehâdete (yaşadığımız âleme) takarrübü (yaklaşması) vaktinde, bazı mukaddemâtına ıttılâ' sûretinde bilmektir. (...) Röntgen şuâ'ıyla rahm-ı mâderdeki çocuğun erkek ve dişi olduğunu bilmek وَيَعْلَمُ مَافِي الْأَرْحَامِ[Rahimlerde olanı da (O) bilir] âyetinin meâl-i gaybîsine (gizli ma'nâsına) münâfî (bir zıdlık) olamaz. Çünki âyet, yalnız zükûret (erkeklik) ve ünûset (dişilik) keyfiyetine (hâline) değil, belki o çocuğun acîb isti'dâd-ı husûsîsi (şaşılacak husûsî kābiliyetleri) ve istikbâlde (gelecekte) kesb edeceği (kazanacağı) vaziyetine medâr (vesîle) olan mukadderât-ı hayâtiyesinin (hayatta başına geleceklerin) mebâdîleri (başlangıçları), hattâ sîmâsındaki gāyet acîb olan sikke-i Samediyeti (onu diğer sîmâlardan farklı kılan Allah'ındamgası) muraddır (kasdedilmiştir) ki, çocuğun o tarzda bilinmesi, ilm-i Allâmü'l-Guyûb'a (bütün gizlilikleri bilen Allah'ın ilmine) mahsustur." (Lem'alar, 16. Lem'a, 112-113)

[986] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)
" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ الْأَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ[Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 29)

[987] "Altı günde yerleri ve gökleri yarattık demek olan, hem belki bin ve elli bin sene gibi uzun zamandan ibâret olan eyyâm-ı Kur'âniye (Kur'ânî günler) ile insan dünyası ve hayvan âlemi altı günde yaşayacağına işâret eden hakîkat-i ulviyesine (yüksek hakîkatine) kanâat getirmek için, birer gün hükmünde olan her bir asırda, her bir senede, her bir günde, Fâtır-ı zü'l-Celâl'in halk ettiği (yarattığı) seyyâl (akıp giden) âlemleri, seyyar kâinâtları, geçici dünyaları nazar-ı şuhûda (görecek bakışlara) gösteriyoruz." (Sözler, 14. Söz, 33)

[988] "Her şeyde, hattâ en çirkin görünen şeylerde, hakîkî bir hüsün (güzellik) ciheti vardır. Evet, kâinâttaki her şey, her hâdise ya bizzat güzeldir, ona hüsn-i bizzât (zâtı i'tibârıyla güzel) denilir. Veya netîceleri cihetiyle güzeldir ki, ona hüsn-i bil-gayr denilir. Bir kısım hâdiseler var ki, zâhiri (görünüşü) çirkin, müşevveştir (karışıktır). Fakat o zâhirî perde altında gāyet parlak güzellikler ve intizamlar var. Ezcümle (meselâ): Bahar mevsiminde fırtınalı yağmur,

8. Sonra onun neslini, hakir bir sudan (süzülmüş) bir hulâsadan (nutfeden) kıldı.
9. Sonra onu (insan sûretinde) düzeltip içine kendi (yarattığı) rûhundan üfledi;hem sizin için kulaklar, gözler ve kalbler yaptı. Ne kadar az şükrediyorsunuz!
10. Hâlbuki (onlar): "(Biz) yerin içinde kaybolduğumuz zaman mı, gerçekten biz mi yeni bir yaratılışta olacağız?" dediler. Hayır! Onlar, Rablerine kavuşmayı inkâr eden kimselerdir.
11. De ki: "(Canınızı almak husûsunda) size müvekkel olan (vekil kılınan) ölüm meleği canınızı alacak;[989] sonra Rabbinize döndürüleceksiniz."
12. (Ey Resûlüm!) Rablerinin huzûrunda başlarını öne eğen kimseler olduklarında günahkârları bir görsen! (O zaman:) "Rabbimiz! Gördük, işittik; şimdi bizi (dünyaya bir daha) döndür de sâlih bir amel işleyelim; doğrusu biz (artık) kesin olarak inanan kimseleriz" (derler).
13. Hâlbuki dileseydik, herkese hidâyetini elbette verirdik; fakat (herkesi kendi irâdesinde serbest bırakarak) benden: "Cehennemi, bütün cinlerden ve insanlardan (emirlerime isyân edenlerle) muhakkak dolduracağım!" sözü hak olmuştur.
14. Öyle ise, bu gününüzle karşılaşmayı unuttuğunuz için (azâbı) tadın (bakalım)! Çünki (bugün de) biz sizi unuttuk; o hâlde yapmakta olduklarınızdan dolayı tadın ebedî azâbı!
15. Bizim âyetlerimize ancak o kimseler îmân ederler ki, bunlarla kendilerine nasîhat edildiği zaman, secde eden kimseler olarak yere kapanırlar; ve Rablerine hamd ile tesbîh ederler, hem onlar kibirlenmezler.[990]
16. (Teheccüd namazı kılmak için) yanları yataklardan uzaklaşır; korkarak ve umarak Rablerine duâ ederler ve kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden (Allah yolunda) sarf ederler.
17. Artık, yapmakta olduklarına bir karşılık olarak onlar için göz aydınlığı olacak olan (ni'metler)den nelerin saklandığını kimse bilmez.[991]
18. Hiç mü'min olan bir kimse, fâsık olan (kâfir) bir kimse gibi olur mu? (Elbette bunlar) bir olmazlar.
19. Îmân edip sâlih ameller işleyenlere gelince, artık yapmakta olduklarınakarşılık onlar için bir ağırlama yeri olarak Me'vâ Cennetleri vardır.
20. Fakat o fâsıklık edenlere gelince, artık onların varacağı yer, ateştir. Ne zaman oradan çıkmak isteseler, oraya geri döndürülürler ve onlara: "Kendisini yalanlamakta olduğunuz ateşin azâbını tadın!" denilir.[992]

---

çamurlu toprak perdesi altında nihâyetsiz güzel çiçek ve muntazam nebâtâtın (nebâtların) tebessümleri saklanmış. (...) Fakat insan, hem zâhirperest (dış görünüşe düşkün), hem hodgâm olduğundan (hep kendini düşündüğünden), zâhire bakıp çirkinlikle hükmeder." (Sözler, 18. Söz, 88)

[989] "Hazret-i Azrâîl Aleyhisselâm, Cenâb-ı Hakk'a demiş ki: 'Kabz-ı ervah (ruhların alınması) vazîfesinde ibâdın, yani kulların benden şekvâ (şikâyet) edecekler ve bana küsecekler.' Cenâb-ı Hakk, lisân-ı hikmetle (hikmet diliyle) ona demiş ki: 'Seninle kullarımın ortasında, musîbetler ve hastalıklar perdesini bırakacağım. Tâ şekvâları onlara gitsin sana küsmesinler.' (...) Öyle de, Hazret-i Azrâil Aleyhisselâm da bir perdedir. Kabz-ı ervahda, zâhiren merhametsiz görünen ve rahmetin kemâline (yüceliğine) münâsib düşmeyen bâzı hâlâta (hâllere)merci' (muhâtab) olmak için, o me'mûriyete bir nâzır (bakan) ve kudret-i İlâhiyeye bir perdedir." (Tılsımlar, 22. Söz, 47)

[990] Bu âyet-i kerîme, Kur'ân-ı Kerîm'deki on dört secde âyetinin dokuzuncusudur. Tilâvet secdesinin ta'rîfi için, bakınız; (Araf Suresi 206. ayetinin haşiyesi)

[991] Muğîre bin Şu'be şöyle demiştir: Peygamber (ASM)'ı minberde şöyle derken işittim: "Mûsâ (AS) Rabbine: 'Yâ Rab! Cennete girecek olanlardan, derecesi en aşağı olan kimdir?' diye sordu. Allah-ü Teâlâ: 'Cennetliklerin Cennete girmesinden sonra Cennete giren kişidir.' Orada kendisine: 'Cennete gir', denilecektir. O da: 'Nasıl gireyim ki, herkes yerine yerleşmiş ve (ni'metlerden) aldıklarını almışlar' diyecektir. Bunun üzerine kendisine: 'Dünya hükümdarlarından birinin (dünyada) olan ni'metleri kadar ni'metin sana verilmesine râzı olur musun?' denilecektir. O da: 'Evet yâ Rab, râzı olurum' diyecektir. Bu sefer kendisine: 'İşte sana bu ve bunun bir, iki ve üç misli!' denilecek. O da: 'Râzı oldum ey Rabbim!' diyecektir. Yine kendisine: 'İşte sana bu ve bunun on misli daha!' denilecek. O da: 'Râzı oldum, ey Rabbim!' diyecektir. Nihâyet kendisine: 'İşte sana bunlarla birlikte, gönlünün istediği ve gözünün hoşlandığı her şey!' denilecektir." (İbn-i Kesîr, c. 1, 75)

[992] "Biri fâsık olsa (günahlara dalsa), gāliben (çoğunlukla) ahlâksız ve vicdansız olur. Zîrâ arzû-yı ma'siyet (isyân arzusu) vicdandaki îmânın sadâsını (sesini) susturmakla inkişâf edebilir (gelişebilir). Demek vicdânını ve

21. (Âhiretteki) en büyük azabdan ayrıolarak, daha yakın azabdan (dünya azâbından) da onlara mutlakā tattıracağız; tâ ki (isyankâr hâllerinden) dönsünler.
22. Kendisine Rabbisinin âyetleriyle nasîhat edilip de sonra onlardan yüz çeviren kimseden daha zâlim kim olabilir? Şübhesiz ki biz, günahkârlardan intikām alıcılarız.
23. Şânım hakkı için, Mûsâ'ya Kitâb'ı (Tevrât'ı) verdik. (Ey Resûlüm!) Sakın ona (Mûsâ'ya) kavuşacağından bir şübhe içinde olma! (Biz) onu da İsrâiloğullarına bir hidâyet rehberi kıldık.
24. (İsrâiloğulları) sabrettikleri zaman, onların içinden, emrimizle hak yolu gösterecek önderler kıldık. Çünki (onlar) âyetlerimize kat'î olarak inanıyorlardı.
25. Şübhesiz ki üzerinde ihtilâfa düşegeldikleri şeyler hakkında, kıyâmet günü aralarını ayıracak (hüküm verecek) olan ancak Rabbindir.
26. Onlardan önceki nice nesilleri (isyanları sebebiyle) helâk edişimiz hâlâ kendilerini yola getirmedi mi? (Hâlbuki) onların meskenlerinde dolaşıyorlar. Şübhesiz ki bunda nice ibretler vardır. Hiç dinlemezler mi?
27. Görmediler mi, doğrusu biz suyu kurak yere gönderiyoruz da, onunla hayvanlarının ve kendilerinin ondan yiyecekleri bir ekini çıkarıyoruz. Hiç görmezler mi?[993]
28. Bir de, "Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, bu fetih (aramızda hüküm verme günü) ne zaman?" diyorlar.
29. De ki: "Fetih günü (gelince), inkâr edenlere, ne (o gün iş işten geçtikten sonra ettikleri) îmanları fayda verir, ne de onlara mühlet verilir."
30. Artık onlardan yüz çevir ve (onlara gelecek olan azâbı) bekle! Zâten onlar da bekleyicidirler!

## AHZÂB Sûresi

1. Ey Peygamber! Allah'dan sakın; kâfirlere ve münâfıklara itâat etme! Şübhe yok ki Allah, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
2. Ve Rabbinden sana vahyedilene tâbi' ol! Şübhesiz ki Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.
3. O hâlde Allah'a tevekkül et! Çünki vekîl olarak Allah yeter!

---

ma'neviyâtını sarsmadan, istihfâf etmeden (hafife almadan), tam ihtiyâriyle (isteğiyle) şerri işlemez. Onun için İslâmiyet, fâsıkı hâin bilir. Şehâdetini (şâhidliğini) reddeder. Mürtedi (İslâm dîninden çıkanı) zehir bilir. İ'dâm eder. Zimmîyi (İslâm toprağında yaşayan gayr-ı müslîmi) ve muâhidi (İslâm devletiyle andlaşma yapan kâfirleri) ibkā eder (bırakır)." (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 474)

[993] "Bu muvakkat (geçici) handa ve bu fânî misâfirhânede ve kısa bir zamanda ve az bir ömürde eşcâr (ağaçlar) ve nebâtâtın (bitkilerin) elleriyle bu kadar kıymetdâr ihsanlar ve ni'metler ve bu kadar fevkalâde masraflar ve ikramlar işâret eder belki şehâdet eder ki, burada misâfirlerine böyle merhametler yapan kudretli, keremkâr (ikrâm edici) Zât-ı Rahîm (sonsuz merhamet sâhibi Zât) bütün ettiği masrafı ve ihsânı kendini sevdirmek ve tanıttırmak netîcesinin aksiyle, yani bütün mahlûkāt tarafından: 'Bize tattırdı. Fakat yedirmeden bizi i'dâm (yok) etti' dememek ve dedirtmemek ve saltanat-ı ulûhiyetini (saltanatını) iskāt etmemek (kıymetinden düşürmemek) ve nihâyetsiz rahmetini inkâr etmemek ve ettirmemek ve bütün müştâk (arzulu) dostlarını mahrûmiyet cihetinde düşmanlara çevirmemek noktalarından, elbette ve her hâlde, ebedî bir âlemde, ebedî bir memlekette, ebedî bırakacağı abdlerine (kullarına), ebedî rahmet hazînelerinden, ebedî Cennetlerinde, ebedî ve Cennete lâyık bir sûrette meyvedâr eşcâr (meyveli ağaçlar) ve çiçekli nebâtlar ihzâr etmiştir (hazırlamıştır). Buradakiler ise, müşterilere göstermek için nümûnelerdirler." (Şuâ'lar, 3. Şuâ', 43-44)

"Envâ'-ı hayâtın (hayat çeşitlerinin) en ednâsı (aşağısı) olan hayât-ı nebât ve o hayât-ı nebâtın en birinci derecesi olan çekirdekteki ukde-i hayâtiyenin tenebbühü (hayat düğümünün açılması), yani uyanıp açılarak neşv ü nemâ bulması (büyüyüp yetişmesi), o derece zâhir (görünür) ve kesrette (çoklukta) ve mebzûliyette (bollukta), ülfet (alışmışlık) içinde, zamân-ı Âdem'denberi hikmet-i beşeriyenin (insanlara âid fen ilimlerinin) nazarında gizli kalmıştır (görememiştir). Hakîkati, hakîkî olarak beşerin aklı ile keşfedilmemiş." (Sözler, 29. Söz, 180-181)

4. Allah, bir adamın içinde iki kalb kılmadı. Ve kendilerine zıhâr[994] yaptığınız zevcelerinizi, analarınız saymadı.Evlâdlıklarınızı da öz oğullarınız (gibi) kılmadı. Bunlar sizin ağızlarınızdaki sözünüzdür. Hâlbuki Allah, hakkı söyler ve doğru yola O hidâyet eder.
5. Onları (evlâdlıklarınızı kendi) babalarına nisbet ederek çağırın![995] Bu, Allah katında daha doğrudur. Şâyet babalarını bilmiyorsanız, o takdirde (bilin ki onlar) sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır. Bununla berâber, hakkında hatâ ettiğiniz şey husûsunda size bir günah yoktur. Fakat kalblerinizin kasdettiğinde (günah) vardır. Çünki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
6. Peygamber, mü'minlere kendi nefislerinden daha evlâdır; zevceleri de onların analarıdır. Akrabâlar ise, Allah'ın Kitâbı'nda birbirlerine (mîras husûsunda, diğer) mü'minlerden ve Muhâcirlerden daha lâyıktırlar; ancak dostlarınıza bir iyilik (vasiyet) yapmanız müstesnâ. Bunlar kitabda yazılmıştır.[996]
7. Hani (tebliğ vazîfelerini yerine getirmeleri için) o peygamberlerden de sağlam sözlerini almıştık; senden de ve Nûh, İbrâhîm, Mûsâ ve Meryemoğlu Îsâ'dan da. Ve onlardan pek sağlam bir söz aldık.[997]
8. Tâ ki (Rabbin) o doğru kimselere (peygamberlere) doğruluklarından (yaptıkları tebliğ hakkında) sorsun! Kâfirler için ise (pek) elemli bir azab hazırladı.
9. Ey îmân edenler! Allah'ın size olan ni'metini hatırlayın; o vakit (Hendek Harbinde) size ordular gelmişti de, onların üzerine bir rüzgâr ve kendilerini görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah ise, ne yaparsanız hakkıyla görendir.
10. Hani (onlar) size, üstünüzden ve alt tarafınızdan gelmişlerdi ve o vakit, gözler kaymış, yürekler gırtlaklara dayanmıştı ve Allah hakkında türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz.
11. İşte orada mü'minler imtihân edilmiş ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı.
12. O zaman münâfıklarla[998] kalblerinde bir hastalık (i'tikad zayıflığı) bulunanlar ise: "Allah ve Resûlü bize sâdece boş bir va'dde bulunmuş!" diyorlardı.[999]

---

[994] Zıhâr: Eşinin bir uzvunu anasının a'zâsına benzetmektir. Câhiliye devrinde iken bir kimse, eşine meselâ: "Senin sırtın, anamın sırtı gibidir" dediğinde artık eşini kendi anası gibi sayar ve böylece ona yaklaşmazdı. Bazen bu bir boşanma sebebi de olabiliyordu. Daha sonra İslâmiyet bu hükmü kaldırmış, cezâ olarak da keffâret hükmünü getirmiştir.
Bu âyette, başka âileden olan evlâdlığın hakîkî oğul, onu evlâd edinen karı-kocanın da o çocuğun hakîkî anne-babası olmayacağı ve bir kimsenin evlâdlığının boşadığı kadını nikâh etmesinin haram olmayacağı da beyân buyurulmaktadır. (Beyzâvî, c. 2, 238-239)

[995] Buhârî ve Tirmizî'de rivâyet edildiğine göre İbn-i Ömer (ra) şöyle demiştir: "Resûlüllah'ın âzadlısı olan Zeyd bin Hârise'ye bizler 'Zeyd İbn-i Muhammed' diye hitâb ediyorduk. Bu tarz hareketimiz, bu âyetin nüzûlüne kadar devâm etti." (İbn-i Kesîr, c. 3, 81)

[996] Daha evvelce Müslümanlar bir âilenin ferdleri gibi birbirlerine mîrascı olurlarken; bu âyetin indirilmesiyle mîrascılıkta akrabâlığa hak verilmiş ve başlangıçtaki tatbîkātın hükmü kaldırılmıştır. Resûlüllah Aleyhissalâtü Vesselâm'ın eşleri olan annelerimizin bir başkasıyla nikâhlanmaları da, yine bu âyetle kat'î sûrette yasaklanmıştır. (Nesefî, c. 3, 429)

[997] Burada peygamberlerden yalnızca beşinin anılmasından maksad; bunların her birinin hem kitab, hem de şeriat sâhibi büyük peygamberler olmaları dolayısıyladır. (Beyzâvî, c. 2, 240)

[998] "Kur'ân'ın, münâfıkların şahıslarını ta'yîn etmeyerek (belirlemeyerek), umum bir sıfatla, onlara işâret etmesi, Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın siyâsetine daha münâsibdir. Zîrâ münâfıkların şahıslarının ta'yîni ile kabâhatleri yüzlerine vurulsa idi, mü'minler, nefsin desîsesiyle (hîlesiyle) vesveseye düşerlerdi. Hâlbuki, vesvese havfa (korkuya), havf riyâya (gösterişe), riyâ nifâka müncer olur (döner). Ve kezâ eğer Kur'ân onları ta'yîn ile takbîh etse (kötülese) idi; Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm müteredditdir (kararsızdır); etbâına (kendine tâbi' olanlara) emniyeti yoktur denilecekti. Ve kezâ bazen kötülük ifşâ edilmese (duyurulmasa) tedrîcen (yavaş-yavaş) zâil olması (geçmesi) ihtimâli vardır. Fakat teşhîr edildiği takdirde, kötülüğü yapan kimsenin hiddetini tahrîk eder. Fenâlığı daha fazla yapmasına bâis (sebeb) olur."(İşârâtü'l-İ'câz, 77)

[999] Rivâyete göre, münâfıklardan biri: "Muhammed bize bir yandan Roma ve Îran'ın fethini va'd ediyor, diğer yandan da biz korkumuzdan meydana çıkamayıp, hendek kazıyoruz" demişti. (Nesefî, c. 3, 433)

13. Yine o vakit onlardan (o münâfıklardan) bir tâife: “Ey Yesrib (Medîne) halkı! (Burada) sizin için duracak yer yok, hemen dönün!” demişti. Onlardan bir fırka da: “Gerçekten evlerimiz açık (korunmaya muhtaç)tır” diyerek peygamberden izin istiyordu. Hâlbuki o (evleri) açık değildi. Sâdece kaçmak istiyorlardı.
14. Hem (Medîne’nin) etrâfından üzerlerine girilseydi de sonra kendilerinden(o münâfıklardan) fitne (çıkarmaları, dinden çıkmaları) istenseydi, mutlakā bunu yaparlardı ve bunda fazla gecikmezlerdi.
15. Hâlbuki daha önce onlar, arkalarına dönüp kaçmayacaklarına dâir Allah’a söz vermişlerdi. Allah’a verilen söz ise mes’ûliyetlidir.
16. (Ey Resûlüm!) De ki: “Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmak size aslâ fayda vermez. Şâyet (kaçarsanız), o takdirde (dünyada) ancak pek az faydalandırılırsınız!”[1000]
17. De ki: “Eğer size bir kötülük istese veya size bir rahmet dilese, sizi Allah’dan koruyacak kim olabilir?” Hâlbuki (onlar) kendilerine Allah’dan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabilirler.
18. Allah, içinizden (savaştan) alıkoyanları ve kardeşlerine: “Bize gelin!” diyenleri şübhesiz ki biliyor. Zâten (onlar) savaşa ancak pek az gelirler.
19. (Hem gelseler dahi) size karşı pek cimri olarak (gelirler). Fakat korku(lu bir hâl) geldiği zaman, onları, üzerine ölüm (baygınlığı) çökmüş kimse gibi, gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün! Korku (hâli) geçtiği zaman ise, hayra (o ganîmete) karşı hırslı kimseler olarak keskin dilleriyle sizi incitirler. İşte onlar (gerçekte) îmân etmemişlerdir; bunun üzerine Allah, amellerini boşa çıkarmıştır. Bu ise, Allah’a göre pek kolaydır.
20. (Onlar korkaklıklarından dolayı düşman) toplulukların (Medîne’den) gitmediklerini sanıyorlar. Ve eğer o ahzâb (o topluluklar, tekrar) gelecek olsalar, arzû ederler ki, doğrusu kendileri keşke çölde yaşayan kimseler olarak bedevî Arablar içinde bulunsalar da sizin haberlerinizi (Medîne tarafından gelenlere) sorsalar! Zâten içinizde (kalacak) olsalardı, ancak pek az savaşırlardı.
21. And olsun ki sizin için, Allah’a ve âhiret gününe kavuşmayı uman ve Allah’ı çok zikreden kimseler için Allah’ın Resûlünde güzel bir örnek vardır.[1001]
22. Mü’minler ise (düşman) topluluklarını görünce: “Bu Allah’ın ve Resûlünün bize va‘d ettiği şeydir; Allah ve Resûlü doğru söylemiştir!” dediler. Ve (bu vâ‘d olundukları şeyi görmeleri) onları ancak îmanca ve teslîmiyetçe artırdı.

---

[1000] “Mâdem ecel gizlidir; her vakit ölüm, başını kesmek için gelebiliyor ve genç ihtiyar farkı yoktur. Elbette dâimâ gözü önünde öyle büyük dehşetli bir mes’ele karşısında bîçâre insan; o i‘dâm-ı ebedî (hiç dirilmemek üzere yok olmak zannettiği), o dipsiz, nihâyetsiz haps-i münferidden (yalnız başına hapsolmaktan) kurtulmak çâresini aramak ve kabir kapısını bir âlem-i bâkîye (ölümsüz bir âleme), bir saâdet-i ebediyeye ve âlem-i nûra açılan bir kapıya kendi hakkında çevirmek hâdisesi; o insanın dünya kadar büyük bir mes’elesidir.” (Gençlik Rehberi, 13. Söz, 4)

[1001] “Mâdem dost ve düşmanın ittifâkıyla, Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm, mehâsin-i ahlâkın (güzel ahlâkın) en yüksek mertebelerine mazhardır. Ve mâdem bil-ittifak (herkesin kabûlüyle) nev‘-i beşer (insanlık) içinde en meşhur ve en mümtaz (seçkin) bir şahsiyettir. Ve mâdem binler mu‘cizâtının delâletiyle (mu‘cizelerin işâretiyle) ve teşkîl ettiği âlem-i İslâmiyetin kemâlâtının (fazîletlerinin) şehâdâtıyla ve mübelliğ (teblîğ edici) ve tercümân olduğu Kur’ân-ı Hakîm’in hakāikının (hakîkatlerinin) tasdîkıyle, en mükemmel bir insân-ı kâmil ve bir mürşid-i ekmeldir (en mükemmel bir mürşiddir). Ve mâdem semere-i etbâıyla (ona tâbî‘ olanların netîcesi olarak) milyonlar ehl-i kemâl (kâmil insanlar), merâtib-i kemâlâtta (olgunluk mertebelerinde) terakkî edip (yükselip) saâdet-i dâreyne (iki dünya saâdetine) mazhar olmuşlardır.
Elbette o Zât’ın (ASM) sünneti ve harekâtı, iktidâ edilecek (tâbi‘ olunacak) en güzel nümûnelerdir ve ta‘kîb edilecek en sağlam rehberlerdir ve düstur ittihâz (kabûl) edilecek en muhkem (sağlam) kānunlardır. Bahtiyâr odur ki, bu ittibâ‘-ı sünnette hissesi ziyâde ola! Sünnete ittibâ‘etmeyen, tenbellik ederse, hasâret-i azîme (büyük bir zarar); ehemmiyetsiz görürse, cinâyet-i azîme; tekzîbi işmâm eden (yalanlamayı hissettiren) tenkîd ise, dalâlet-i azîmedir (büyük bir sapıklıktır).” (Lem‘alar, 11. Lem‘a, 61)

23. Mü’minlerden öyle erler vardır ki, (o gün) Allah’a verdikleri sözde durdular. Öyle ki onlardan kimi adağını yerine getirdi (şehîd oldu), kimi de (şehîd olmayı) bekliyor! Fakat (onlar) hiçbir şekilde (verdikleri sözü) değiştirmediler.[1002]
24. Tâ ki Allah, doğru kimseleri sadâkatleriyle mükâfâtlandırsın, münâfıklara da dilerse azâb etsin, yâhut (tevbe ederlerse) tevbelerini kabûl etsin! Şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
25. Hâlbuki Allah, inkâr edenleri (kendi) öfkeleriyle geri çevirdi; hiçbir hayra (zafere) eremediler. Allah ise, savaşta (gālip gelmeleri için) mü’minlere yetti. Çünki Allah, Kavî (pek kuvvetli)dir, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir.
26. Ve (Allah), ehl-i kitabdan, onlara (o müşrik ordularına) yardım edenleri (Kureyza yahudilerini), kalelerinden indirdi ve kalblerine korku düşürdü; bir tâifeyi öldürüyordunuz, bir tâifeyi de esir alıyordunuz.
27. Ve (Allah) onların yerlerine, yurtlarına, mallarına ve henüz ayak basmadığınız bir yere (Hayber’e) sizi vâris kıldı. Çünki Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
28. Ey Peygamber! Zevcelerine, de ki: “Eğer dünya hayâtını ve süsünü istiyorsanız, öyleyse gelin size boşama bedeli vereyim ve sizi güzelce bir bırakmayla salıvereyim.”
29. “Yok eğer (siz), Allah’ı, Resûlünü ve âhiret yurdunu istiyorsanız, hiç şübhesiz ki Allah, içinizden iyilik edenlere (pek) büyük bir mükâfât hazırlamıştır.”[1003]
30. Ey Peygamber hanımları! İçinizden kim apaçık bir çirkinlik yaparsa, ona azab iki kat artırılır. Bu ise, Allah’a göre pek kolaydır.
31. Fakat içinizden kim, Allah’a ve Resûlüne itâat eder ve sâlih bir amel işlerse, ona mükâfâtını iki kat veririz ve (Cennette) onun için (çok) hoş bir rızık hazırlamışızdır.
32. Ey Peygamber hanımları! (Siz,) kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz; eğer (Allah’dan) sakınıyorsanız, o hâlde (yabancı erkeklerle konuşurken) konuşmayı yumuşak (bir edâ ile) yapmayın ki kalbinde bir hastalık bulunan kimse tamah etmesin; ve (bir şey söyleyeceğinizde ciddiyetle) güzel bir söz söyleyin!
33. Hem evlerinizde (vakarınızla) oturun ve evvelki câhiliye devri (kadınlarının) açılıp saçılması gibi, ziynetlerinizi ızhâr etmeyin;[1004] namazı hakkıyla edâ edin; zekâtı verin; Allah’a ve Resûlüne

---

[1002] Enes bin Mâlik (ra) demiştir ki: “Amcam Enes bin Nadr’e, Bedir Savaşına katılamaması çok ağır gelmişti. Bunun üzerine o: ‘Hz. Peygamber (ASM)’ın katıldığı ilk savaşa onunla birlikte katılamadım. Ama Allah’a yemîn ederim ki, eğer Allah bana Hz. Peygamber (ASM) ile birlikte, bir savaş nasîb ederse, o zaman ne yapacağımı, Allah elbette görecektir!’ dedi. Ve başka birşey söylemekten çekindi. Nihâyet ertesi yıl, Hz. Peygamber (ASM) ile Uhud Savaşına katıldı. Şehîd oluncaya kadar savaştı. Cesedi üzerinde seksenin üzerinde kılıç, mızrak ve ok yarası vardı. Öyle ki halam Rubeyy: ‘Kardeşimi ancak parmaklarının uçlarından tanıyabildim!’ demişti. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme, Enes bin Nâdr’e ve arkadaşları hakkında nâzil oldu.” (İbn-i Kesir, c. 3, 89)

[1003] Ezvâc-ı tâhirât vâlidelerimiz (peygamberimizin mübârek hanımları) İslâm fetihleriyle gelen bolluktan, kendilerinin de velev bir nebze, hisse sâhibi olmalarını arzû etmişlerdi. Ancak onları îkāz eden bu vahiy gelince Resûllullah, kendilerini nikâhlarında muhayyer bıraktı. Onların: “Biz Allah’ı, Resûlünü ve âhireti tercîh ederiz” demeleri üzerine, Resûl-i Ekrem Efendimiz Aleyhissalâtü Vesselâm kendilerinden yine evvelki gibi sâde bir hayat tarzını devâm ettirmelerini istedi. Başta Hz. Âişe (ra) olmak üzere diğer mübârek vâlidelerimiz de buna gönül hoşluğu ile muvâfakat gösterip, sâde bir hayâtı kabûl ettiler. (Beyzâvî, c. 2, 244)

“Şu dünyadaki tezyînât (süslemeler), yalnız telezzüz (lezzet alma) veya tenezzüh (gezinti) için değil. Çünki bir zaman lezzet verse, firâkıyla (ayrılığıyla) birçok zaman elem (acı) verir. Sana tattırır, iştihânı açar, fakat doyurmaz. Çünki, ya onun ömrü kısa, ya senin ömrün kısadır. Doymağa kâfî değil. Demek kıymeti yüksek, müddeti kısa olan şu tezyînât; ibret içindir, şükür içindir, usûl-i dâimîsine (dâimî olan asıllarına) teşvîk içindir. Başka gāyet ulvî (yüce) gāyeler içindir.” (Zülfikār, 10. Söz, 27)

[1004] “Kur’ân ise merhameten, kadınların hürmetini muhâfaza için, hayâ perdesini takmasını emir eder. Tâ hevesât-ı rezîlenin (rezil heveslerin) ayağı altında o şefkat ma‘denleri zillet çekmesinler. Âlet-i hevesât, ehemmiyetsiz bir metâ‘ (eşyâ) hükmüne geçmesinler.” (Zülfikār, 25. Söz, 39)

itâat edin! Ey Ehl-i Beyt![1005] Allah (bu emirleriyle), sizden ancak kiri (günâhı) gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.
34. Hem evlerinizde Allah'ın âyetlerinden ve hikmetten (size) okunanları düşünün! Şübhesiz Allah, Latîf (bütün incelikleri bilen)dir, Habîr (her hâlinizden haberdâr olan)dır.
35. Muhakkak ki Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar, itâatkâr erkekler ve itâatkâr kadınlar, sâdık erkekler ve sâdık kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, (Allah'a) gönülden bağlı (mütevâzi) olan erkekler ve (Allah'a) gönülden bağlı (mütevâzi) olan kadınlar, sadaka veren erkeklerve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve (ırzlarını) koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar var ya; (işte) Allah bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfât hazırlamıştır.[1006]
36. Hem Allah ve Resûlü bir işe hüküm verdiği zaman, artık ne mü'min bir erkek, ne de mü'min bir kadın için (o hükme muhâlif) işlerinde kendilerine (başka bir yolu) seçme hakkı yoktur! Ve her kim Allah'a ve Resûlüne isyân ederse, artık muhakkak ki apaçık bir sapıklık ile dalâlete düşmüş olur.
37. Hani (sen), kendisine hem Allah'ın ni'met verdiği, hem de senin ni'met verdiğin kimseye (Zeyd'e): "Zevceni üzerinde (nikâhında) tut ve Allah'dan sakın!" diyordun; Allah'ın, kendisini ortaya çıkarıcı olduğu şeyi ise, içinde gizliyordun ve insanlardan çekiniyordun.[1007] Hâlbuki Allah, kendisinden çekinmene daha lâyıktır. Buna rağmen Zeyd (kendisini fazîlet cihetiyle ona koca olarak denk görmediğinden) ondan ihtiyâcı (olan boşamasını) yerine getirince, onu sana (biz) nikâhladık; tâ ki, kendi (zevce)lerinden alâka(larını) kestikleri zaman evlâdlıklarının zevceleri (ile evlenmeleri husûsu)nda mü'minlere bir zorluk olmasın![1008] Ve Allah'ın emri, (böylece) yerine getirilmiş oldu.

---

[1005] "Ehl-i Beyt", lügat ma'nâsıyla "ev halkı" demektir. Bu ifâdeyle, Resûl-i Ekrem (ASM)'ın kendileriyle birlikte, hanımları bulunan muhterem vâlidelerimiz ve çocukları; kezâ Hz. Fâtıma (ra), Hz. Ali Efendimiz (ra) ve iki oğlu olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin Efendilerimiz (ra) kasdedilmektedir. (Râzî, c. 13/25, 210)
"(Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm) fermân etmiş ki: 'Size iki şey bırakıyorum. Onlara temessük etseniz (sıkıca yapışsanız), necât bulursunuz (kurtulursunuz). Biri: Kitâbullahdır, diğeri: Âl-i Beytimdir.' Çünki, Sünnet-i Seniyenin menbaı (kaynağı) ve muhâfızı (koruyucusu) ve her cihetle iltizâm etmekle (uymakla) mükellef olanı Âl-i Beyttir. İşte bu sırra binâendir ki, Kitab ve Sünnete ittibâ' edilmesi (tâbi' olunması) bu hakîkat-i hadîsiye ile bildirilmiştir. Demek Âl-i Beyt'ten, vazîfe-i risâletçe (peygamberlik vazîfesince) murâdı (kasdı) Sünnet-i Seniyedir. Sünnet-i Seniyeye ittibâ'ı terk eden, hakîkî Âl-i Beyt'ten olmadığı gibi, Âl-i Beyt'e de hakîkî dost olamaz." (Lem'alar, 4. Lem'a, 17)
[1006] Cenâb-ı Hakk, Peygamber (ASM)'ın hanımlarını açıkça zikredince, Müslüman kadınlardan bir kısmı onlara uğradı. (Üzülerek ve ibâdetlerinin makbûliyetinden endîşe duyarak) dediler ki: "Sizin isminiz Allah tarafından zikredildi; bizimki zikredilmedi. Eğer bizde bir hayır bulunsaydı, bizim de ismimiz zikredilirdi." Bunun üzerine bu âyet indirildi. (Beyzâvî, c. 2, 246)
[1007] Resûl-i Ekrem (ASM)'ın içinde gizlediği şey, Zeyneb vâlidemiz (ra)'nın kendisine zevce olacağını vahye dayanarak önceden bilmesidir. (Beyzâvî, c. 2, 247)
[1008] " 'Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın -Zeyneb'i- tezevvücünü (kendine zevce olarak almasını); eski zaman münâfıkları gibi, yeni zamânın ehl-i dalâleti (dinsizleri) dahi medâr-ı tenkid (tenkid sebebi) buluyorlar, nefsânî, şehevânî telakkî ediyorlar' diyorsunuz. El-cevab: Yüz bin def'a hâşâ ve kellâ! O dâmen-i muallâya (yüce şerefe) şöyle pest şübehâtın (alçak şübhelerin) eli yetişmez. (...) Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın hizmetkârı veya 'oğlum' hitâbına mazhar olan Zeyd (ra), rivâyet-i sahîha ile, i'tirâfına binâen, izzetli zevcesini kendine ma'nen küfüv (denk) bulmadığı için tatlîk etmiş (boşamış). Yani: Hazret-i Zeyneb, başka yüksek bir ahlâkta yaratılmış ve bir peygambere zevce olacak fıtratta olduğunu, Zeyd ferâsetle hissetmiş ve kendisini ona zevc olacak fıtratta kendine küfüv bulmadığından, ma'nevî imtizaçsızlığa (kaynaşmamaya) sebebiyet verdiği için tatlîk etmiştir. Allah'ın emriyle Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm almış; yani زَوَّجْنَاكَهَا[Onu sana (biz) nikâhladık] (meâlindeki âyet)in işâretiyle, o nikâh bir akd-i semâvî (semâda kıyılan bir nikâh) olduğuna delâletiyle (işâretiyle), hârikulâde ve örf ve muâmelât-ı zâhiriyenin fevkinde (örf ve âdetlerin üzerinde), sırf kaderin hükmüyledir ki Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, o hükm-i kadere inkıyad göstermiştir ve mecbûr olmuştur. Nefis arzusuyla değildir." (Mektûbât, 7. Mektûb, 20-21)

38. Allah'ın, kendisi için takdîr ettiği bir şey(i yerine getirmek)te Peygambere herhangi bir zorluk yoktur. Bundan önce gelip geçen (peygamber)ler için de Allah'ın kānûnu (böyle)dir. Allah'ın emri ise, mutlakā yerini bulan bir kaderdir.
39. Onlar (o peygamberlerdir) ki, Allah'ın (vahyen) gönderdiklerini teblîğ ederler ve O'ndan korkarlar; hem Allah'dan başka, kimseden korkmazlar. Hesab görücü olarak da Allah yeter!
40. Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirisinin babası değildir; fakat Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah ise, her şeyi hakkıyla bilendir.[1009]
41. Ey îmân edenler! Allah'ı çokça zikredin!
42. Ve O'nu sabah-akşam (beş vakit namazda) tesbîh edin!
43. O, sizi karanlıklardan nûra çıkarmak için üzerinize rahmet edendir; melekleri de (sizin için mağfiret diler)! Çünki (O,) mü'minlere karşı çok merhametlidir.
44. O'na kavuşacakları gün (Allah'ın) onlara tahiyyesi (iltifâtı) "selâm"dır. Ve onlar için (çok) güzel bir mükâfât (Cennet) hazırlamıştır.
45. Ey Peygamber! Şübhesiz ki biz seni (insanların hâllerine) bir şâhid, bir müjdeci ve (aynı zamanda) bir korkutucu olarak gönderdik.
46. Ve Allah'a (yine) O'nun izni ile (çağıran) bir da'vetçi ve (umum kâinâtı) nûrlandıran bir kandil olarak (gönderdik).[1010]
47. Ve Allah'dan kendileri için gerçekten (pek) büyük bir lütuf olduğunu mü'minlere müjdele!
48. Kâfirlere ve münâfıklara ise itâat etme; ve onların eziyetlerini bırak (aldırma)! Allah'a tevekkül et! Çünki Allah, (sana) vekîl olarak yeter!
49. Ey îmân edenler! Mü'min kadınları nikâh eder de sonra kendilerine dokunmanızdan önce onları boşarsanız, bu durumda sizin için onların üzerinde sayacağınız bir iddet (süresi bekletme hakkınız) yoktur. Hemen onları (mehirlerinin yarısıyla) faydalandırın ve onları güzelce bir bırakmayla (incitmeden) güzellikle salıverin!
50. Ey Peygamber! Şübhesiz ki biz, mehirlerini verdiğin zevcelerini ve Allah'ın sana ganîmet olarak verdiklerinden sâhib olduğun câriyeleri, hem seninle berâber hicret eden amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını ve teyzelerinin kızlarını (istersen nikâhlamayı) sana helâl kıldık. Bir de mü'min bir kadın kendini peygambere (mehrini istemeden) hîbe ederse, eğer peygamber (de) onu nikâhlamak isterse, diğer mü'minlere değil, sâdece sana mahsus olmak üzere (onu mehirsiz olarak helâl kıldık)! (Biz,) zevceleri ve sâhib oldukları câriyeleri hakkında onlara (o mü'minlere) neyi farz kıldığımızı muhakkak ki bilmişizdir. Tâ ki sana bir zorluk olmasın! Çünki Allah, Gafûr(çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
51. Onlardan (zevcelerinden) dilediğini (sırasından) geri bırakır, dilediğini de yanına alırsın. Ayrıldıklarından arzu ettiğine dönmekte de sana bir günah yoktur. Bu (kendi irâdenle onları taltîf etmen), onların gözleri aydın olmasına, üzülmemelerine ve hepsinin, kendilerine

---

Ayrıca bakınız; (Ahzab suresinin 51. ayetinin haşiyesi)

[1009] Âyetin îzâhına dâir bakınız; (Mektûbât, 7. Mektûb, 21-22)

[1010] "O hutbe-i ezeliyeyi (Kur'ân'ı) okuyan zât, kâinâtın kemâlâtını (yüksek kıymetlerini) keşfeden (ortaya çıkaran) canlı bir güneştir.

Bak saâdet-i ebediyeyi ihbâr ve tebşîr ediyor (haber veriyor ve müjdeliyor). Nihâyetsiz rahmeti keşfetmiş, i'lân ediyor. Saltanat-ı rubûbiyetin (Allah'ın kâinâttaki saltanatının) mehâsininin (güzelliklerinin) dellâlı ve esmâ-i İlâhiyenin (Allah'ın isimlerinin) gizli defînelerinin keşşâfıdır.

Evet! O Zât (ASM) vazîfe i'tibâriyle, hakkın bürhânı (delîli), hakîkatın ziyâsı (ışığı), hidâyetin güneşi, saâdetin vesîlesidir.

Şahsiyeti ve hüviyeti cihetiyle, muhabbet-i Rahmâniyenin (Rahmân olan Allah'ın sevgisinin) misâli, rahmet-i Rabbâniyenin timsâli (Allah'ın rahmetinin nümûnesi), hakîkat-iinsâniyenin şerefi, şecere-i hilkatin (yaratılış ağacının) en kıymettar ve en bahâdar (değerli) meyvesidir. Teblîğ ettiği dîni hâriku'l-âde bir sür'atle şark ve garbı ihâta etmiş (kuşatmış), nev'-i beşerin (insanlığın) beşte biri dînini kabûl etmiştir." (Mesnevî-i Nûriye, Reşhalar, 19-20)

verdiklerin ile hoşnûd olmalarına daha elverişlidir.[1011] Allah ise, sizin kalblerinizde olanı bilir. Çünki Allah, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir, Halîm (cezâlandırmakta acele etmeyen)dir.
52. Bundan sonra güzellikleri hoşuna bile gitse; (artık başka) kadınlar ve bunları başka zevcelerle değiştirmek sana helâl olmaz; ancak sâhib olduğun câriyeler müstesnâ. Ve Allah, her şeyi hakkıyla gözetendir.
53. Ey îmân edenler! Vaktini gözetleyici kimseler olmadan, yemeğe sizin için da‘vet yapılmadıkça peygamberin evlerine girmeyin! Fakat çağrıldığınız zaman, artık girin; yemeği yiyince de dağılın; sohbete dalıcı kimseler de olmayın! Çünki bu hâliniz, peygambere eziyet veriyor, fakat (o) sizden utanıyor. Allah ise hak(kı söylemek)ten çekinmez. Hem onlardan (peygamberin zevcelerinden) bir şey istediğiniz zaman, artık kendilerinden bir perde arkasından isteyin! Bu, hem sizin kalbleriniz için, hem de onların kalbleri için daha temizdir. Çünki sizin için, Allah'ın Resûlünü incitmeniz ve kendisinden sonra onun zevcelerini nikâhlamanız ebediyen (câiz) olmaz. Çünki bu, Allah katında (pek) büyük (bir günah)tır.
54. Eğer bir şeyi açıklasanız da onu gizleseniz de (fark etmez); hiç şübhesiz ki Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.
55. Onlara (peygamberin zevcelerine), ne babaları, ne oğulları, ne erkek kardeşleri, ne erkek kardeşlerinin oğulları, ne kız kardeşlerinin oğulları, ne kendi kadınları (Müslüman kadınlar) ve ne de sâhib oldukları köleleri hakkında bir günah yoktur (bunlarla perdesiz görüşüp konuşabilirler). (Ey peygamber zevceleri!) Bununla berâber Allah'dan sakının! Şübhesiz Allah, her şeye hakkıyla şâhiddir.
56. Muhakkak ki Allah ve melekleri, o peygambere salât ederler. Ey îmân edenler! (Siz de) ona salât edin ve (ona) teslîmiyetle selâm verin![1012]
57. Şübhesiz ki Allah ve Resûlüne o eziyet edenler yok mu, Allah onlara hem dünyada hem âhirette lâ‘net etmiş ve onlar için (pek) aşağılayıcı bir azab hazırlamıştır.
58. Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler ise, bu takdirde gerçekten bir iftirâ ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir.
59. Ey Peygamber! Zevcelerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle, (başlarını ve yüzlerini kapatacak şekilde) dış örtülerinden (çarşaflarından bir kısmıyla) üzerlerini

---

[1011] "Evet on beş yaşından kırk yaşına kadar, harâret-i garîziyenin galeyânı hengâmında (delikanlılık çağında) ve hevesât-ı nefsâniyenin iltihâbı (nefisteki heveslerin alevlendiği) zamânında, dost ve düşmanın ittifâkıyla kemâl-i iffet (mükemmel bir iffet) ve tamâm-ı ismet (tam bir ma‘sûmiyet) ile Hadîcetü'l-Kübrâ radıyallâhü anhâ gibi ihtiyarca bir tek kadın ile iktifâ ve kanâat eden bir zâtın, kırktan sonra, yani harâret-i garîziye tevakkufu (durakladığı) hengâmında ve hevesât-ı nefsâniyenin sükûneti zamanında kesret-i izdivac ve tezevvücâtı (çok evliliği), biz-zarûre ve bil-bedâhe (apaçık bir şekilde) nefsânî olmadığını ve başka ehemmiyetli hikmetlere müstenid olduğunu (dayandığını), zerre kadar insâfı olana isbât eder bir hüccettir (delildir).
O hikmetlerden birisi şudur ki: Zât-ı Risâletin (Hz. Peygamberin) akvâli (sözleri) gibi, ef'âl ve ahvâli ve etvâr ve harekâtı (fiilleri, hâlleri, tavırları ve hareketleri) dahi menâbi-i din ve şeriattır (din ve şeriatın kaynaklarıdır) ve ahkâmın me'hazleridir (hükümlerin alındığı yerlerdir). Şıkk-ı zâhirîsine (dînin ev hâli dışında görünen kısmına) Sahâbeler hamele (taşıyıcı) oldukları gibi, husûsî dâiresinde mahfî ahvâlâtından (gizli hâllerinden) tezâhür eden (ortaya çıkan) esrâr-ı din ve ahkâm-ı şeriatın (dînin sırlarının ve şeriatın hükümlerinin) hameleleri ve râvîleri (rivâyet edenleri) de, Ezvâc-ı Tâhirâttır (Hz. Peygamber (asm)'ın hanımlarıdır) ve bilfiil ovazîfeyi îfâ etmişlerdir. Esrâr ve ahkâm-ı dînin hemen yarısı, belki onlardan geliyor. Demek bu azîm (çok büyük) vazîfeye, birçok ve meşrebce muhtelif (yaratılışları farklı) Ezvâc-ı Tâhirât lâzımdır." (Mektûbât, 7. Mektûb, 20-21)

[1012] Allah-ü Teâlâ'nın Hz. Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'a salât etmesi, ona rahmet edip ondan râzı olması; meleklerin salât etmesi ise, duâ edip mağfiret dilemeleridir. (İbn-i Kesîr, c. 3, 110)
"Evet salavâtın ma'nâsı, rahmettir. Ve o zîhayat mücessem rahmete rahmet duâsı olan salavât ise, o رَحْمَةً لِّلْعالَمِينَ'e (âlemlere rahmet olan Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'a) vusûle (kavuşmaya) vesîledir. Öyle ise sen salavâtı kendine, o ' رَحْمَةً لِّلْعالَمِينَe ulaşmak için vesîle yap ve o Zât'ı da rahmet-i Rahmân'a vesîle ittihaz (kabûl) et!" (Lem'alar, 14. Lem'a, 103)

örtsünler![1013] Bu, onların (iffetli olarak) tanınıp da rahatsız edilmemeleri için daha yakındır (daha elverişlidir). Allah ise, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
60. Celâlim hakkı için, eğer münâfıklar ve kalblerinde bir hastalık bulunanlar ve Medîne'de yalan haber yayanlar (yahudiler, bu yaptıklarından) vazgeçmezlerse, seni onlara mutlakā musallat ederiz; sonra orada (Medîne'de) ancak pek az (bir süre) sana komşu kalabilirler!
61. Lâ'netlenmiş kimseler olarak, nerede bulunurlarsa yakalanır ve mutlakā öldürülürler.
62. Bundan önce gelip geçen (ümmet)ler hakkında Allah'ın kānûnu (böyle)dir. Ve Allah'ın kānûnunda aslâ bir değişme bulamazsın!
63. İnsanlar sana kıyâmet(in vaktin)den soruyor. De ki: "Onun ilmi ancak Allah katındadır. Ne bilirsin, belki o kıyâmet yakın olabilir!"
64. Şübhesiz ki Allah kâfirlere lâ'net etmiş ve onlar için alevli bir ateş hazırlamıştır.
65. (Onlar) orada ebedî olarak devamlı kalıcıdırlar. (O gün kendilerine) ne bir dost, ne de bir yardımcı bulacaklardır.
66. O gün, yüzleri ateş içinde çevrilirken: "Eyvah bize! Keşke Allah'a itâat etseydik, peygambere de itâat etseydik!" diyeceklerdir.
67. Ve: "Rabbimiz! Gerçekten biz, reislerimize ve büyüklerimize uyduk da (onlar) bizi (hak) yoldan saptırdılar" diyeceklerdir.
68. "Rabbimiz! Onlara azabdan iki kat ver ve onlara büyük bir lâ'netle lâ'net et!"
69. Ey îmân edenler! (Siz de vaktiyle) Mûsâ'ya eziyet eden kimseler gibi olmayın; nihâyet Allah onu, söyledikleri şeyden temize çıkarmıştı. Çünki (o,) Allah katında şerefli (bir kul) idi.
70. Ey îmân edenler! Allah'dan sakının ve doğru söz söyleyin!
71. Ki (Allah), size işlerinizi düzeltsin ve sizin için günahlarınızı bağışlasın! Ve kim Allah'a ve Resûlüne itâat ederse, o takdirde gerçekten büyük bir kurtuluşa ermiş olur.
72. Muhakkak ki biz emâneti göklere, yere ve dağlara arz ettik de (onlar) onu yüklenmekten çekindiler ve ondan korktular; insan ise onu yükleniverdi.[1014] Doğrusu o çok zâlim, çok câhildir.[1015]

---

[1013] "Ma'lûmdur ki, insan sevmediği ve istiskāl ettiği (rahatsız olduğu) adamların nazarlarından (bakışlarından) sıkılır, müteessir olur. Elbette açık-saçıklık kıyâfetine giren güzel bir kadın, bakmasına hoşlandığı nâmahrem erkeklerden onda iki üçü varsa, yedi sekizinden istiskāl eder. Hem tefahhuş ve tefessüh etmeyen (fuhşa düşmeyen ve ahlâkı bozulmayan) bir güzel kadın, nâzik ve serîü't-teessür (çabuk müteessir) olduğundan, maddeten te'sîri tecrübe edilen belki semlendiren (zehirleyen) pis nazarlardan elbette sıkılır. Hattâ işitiyoruz, açık-saçıklık yeri olan Avrupa'da çok kadınlar, bu dikkat-i nazardan sıkılarak, 'Bu alçaklar bizi göz hapsine alıp sıkıyorlar' diye polislere şekvâ ediyorlar. Demek medeniyetin ref'-i tesettürü (tesettürün kaldırılması), hilâf-ı fıtrattır (yaratılışa terstir). Kur'ân'ın tesettür emri fıtrî olmaklaberâber, o ma'den-i şefkat ve kıymetdar birer refîka-i ebediye (ebedî hayat arkadaşı) olabilen kadınları, tesettür ile sukuttan (kıymetten düşmekten), zilletten (alçalmaktan) ve ma'nevî esâretten ve sefâletten kurtarıyor." (Lem'alar, 24. Lem'a, 206)

[1014] "Gök, zemin, dağ tahammülünden (yüklenmekten) çekindiği ve korktuğu emânetin müteaddid (pek çok) vücûhundan (yönlerinden) bir ferdi, bir vechi, 'ene'dir. Evet ene (insandaki benlik duygusu), zamân-ı Âdem'den şimdiye kadar âlem-i insâniyetin (insanlık âleminin) etrâfına dal budak salan nûrânî bir şecere-i Tûbâ (Tûbâ ağacı) ile, müdhiş bir şecere-i Zakkūmun (Zakkūm ağacının) çekirdeğidir. (...) Âlemin miftâhı (anahtarı) insanın elindedir ve nefsine takılmıştır. Kâinât kapıları zâhiren (görünüşte) açık görünürken, hakîkaten (gerçekten) kapalıdır. Cenâb-ı Hakk, emânet cihetiyle insana 'ene' nâmında öyle bir miftah vermiş ki, bütün âlemin kapılarını açar ve öyle bir, tılsımlı bir enâniyet (benlik) vermiş ki, Hallâk-ı Kâinât'ın künûz-ı mahfiyesini (gizli hazînelerini) onun ile keşfeder. Fakat ene, kendisi de gāyet muğlak (kapalı) bir muammâ (bilinmeyen bir şey) ve açılması müşkil (zor) bir tılsımdır. Eğer onun hakîkî mâhiyeti ve sırr-ı hilkati (yaratılış sebebi) bilinse, kendisi açıldığı gibi kâinât dahi açılır." (Sözler, 30. Söz, 216-217)

[1015] "İnsan, Hâlık-ı kâinâtın esmâsının (isimlerinin) nihâyetsiz tecellîlerine bir âyine olduğu için, kuvâlarına (hislerine) nihâyetsiz bir isti'dâd (kābiliyet) verilmiş. Meselâ insan hırs ile, bütün dünya ona verilse هَلْ مِنْ مَزِيدٍ [Daha var mı?] diyecek. Hem hodgâmlığı (menfaatine düşkünlüğü) ile, kendi menfaatine binler adamın zararını kabûl eder. Ve hâkezâ (bunun gibi) ahlâk-ı seyyiede (kötü ahlâkta) hadsiz derecede inkişafları olduğu ve Nemrud'lar ve Fir'avun'lar derecesine kadar gittikleri ve sîga-i mübâlâğa (mübâlâğâlı ta'bîr) ile zalûm (çok zulmedici) olduğu gibi, ahlâk-ı hasenede (güzel ahlâkta) dahi hadsiz bir terakkıyâta (yükselmeye) mazhar olur,

73. (Bu emâneti insana verdi) ki Allah, münâfık erkekler ve münâfık kadınlara,müşrik erkekler ve müşrik kadınlara (o emânete hâinlik etmeleri sebebiyle) azâb etsin; ve Allah, mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların tevbelerini kabûl etsin! Çünki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.

## SEBE' Sûresi

1. Hamd, göklerde ne var, yerde ne varsa kendisinin olan Allah'a mahsustur. Hamd, âhirette de O'na mahsustur.[1016] Çünki O, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır, Habîr (her şeyden haberdâr olan)dır.
2. Yere ne giriyor ve ondan ne çıkıyorsa, gökten ne iniyor ve onda ne yükseliyorsa, (O) bilir. Ve O, Rahîm (çok merhamet eden)dir, Gafûr (çok bağışlayan)dır.
3. İnkâr edenler ise: "Bize kıyâmet gelmez" dedi(ler). De ki: "Hayır! Gaybı hakkıyla bilen Rabbime yemîn ederim ki, (kıyâmet) size mutlakā gelecektir![1017] Ne göklerde, ne de yerde zerre ağırlığınca (bir şey) O'ndan gizli kalmaz; ve ne bundan daha küçük, ne de daha büyük hiçbir şey yoktur ki, apaçık beyân eden bir kitabda (Levh-i Mahfûz'da) bulunmasın!"
4. Tâ ki, îmân edip sâlih ameller işleyenleri mükâfâtlandırsın! İşte onlar var ya, kendileri için bir mağfiret ve güzel bir rızık vardır.
5. Âyetlerimiz(i ibtâl) husûsunda (güyâ bizi) acze düşürmeye çalışan kimseler olarak (yarışırcasına) uğraşanlara gelince, işte onlar yok mu, kendileri için, en kötüsünden, (pek) elemli bir azab vardır.
6. Hâlbuki kendilerine ilim verilenler, Rabbinden sana indirilen (Kur'ân')ın gerçekten hak olduğunu ve Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Hamîd (yegâne hamd edilmeye lâyık olan Allah')ın yoluna hidâyet ettiğini görürler.
7. Böyleyken, o inkâr edenler (kendi aralarında) dedi(ler) ki: "(Siz) tamâmen (çürüyüp) parça parça dağıldığınız zaman, muhakkak ki sizin, gerçekten (diriltilerek) yeni bir yaratılışta olacağınızı size haber veren bir adamı size gösterelim mi?"
8. (O inkâr edenler yine dediler ki:) "(O kendisi,) Allah'a karşı bir yalan mı uydurdu, yoksa kendisinde bir delilik mi var?" (dediler.) Hayır! Âhirete inanmayanlar, azâb içinde ve (haktan) uzak dalâlet içindedirler.

---

enbiyâ ve sıddîkîn (peygamberlerve sıddîklar) derecesine terakkî eder. Hem insan hayvanların aksine olarak hayâta lâzım her şeye karşı câhildir, her şeyi öğrenmeye mecburdur. Hadsiz eşyâya muhtaç olduğu için, sîga-i mübâlâğa ile cehûldür (çok câhildir)." (Mektûbât, 26. Mektûb, 130)

[1016] "Bütün mevcûdâtta sebeb-i medh ü senâ (övgüye vesîle) olan kemâlât (mükemmellikler) O'nundur. Öyle ise hamd (övgü) dahi O'na âiddir. Ezelden ebede kadar her kimden, her kime karşı gelen ve gelecek medh ü senâ O'na âiddir. Çünki sebeb-i medih olan ni'met ve ihsan ve kemâl ve cemâl (güzellik) ve medâr-ı hamd (hamde vesîle) olan her şey O'nundur. O'na âiddir. Evet âyât-ı Kur'âniyenin (Kur'ân âyetlerinin) işârâtıyla (işâretleriyle) bütün mevcûdâttan dâimî bir sûrette dergâh-ı İlâhiyeye (Allah katına) giden bir ubûdiyettir (kulluktur), bir tesbihtir, bir secdedir, bir duâdır ve bir hamd ü senâdır ki, dâimî o dergâha gidiyor." (Mektûbât, 20. Mektûb, İkinci Makam, Beşinci Kelime)

[1017] "Mekke'de birinci safta Kur'ân'ın muhâtab ve muârızları (karşısına çıkanlar), Kureyş müşrikleri ve ümmîleri (okuma-yazma bilmeyenleri) olduğundan belâgatça (edebî yönden) kuvvetli bir üslûb-ı âlî (yüksek bir üslûb) ve îcazlı (vecîz), mukni' (iknâ edici), kanâat verici bir icmâl ve tesbît (hulâsa etmek ve yerleştirmek) için tekrar lâzım geldiğinden ekseriyetce Mekkiye sûreleri erkân-ı îmâniyeyi (îmânın şartlarını) ve tevhîdin mertebelerini gâyet kuvvetli ve yüksek ve i'cazlı bir îcâz (mu'cizeli vecîz bir ifâde) ile tekrâr edip ifâde ederek mebde' ve meâdî (kâinâtın başlangıç ve sonunu), Allah'ı ve âhireti, değil yalnız bir sahîfede, bir âyette, bir cümlede, bir kelimede; belki bazen bir harfte ve takdim, te'hir ve ta'rif ve tenkir (belirsizleştirme) ve hazf ve zikir (kelimeyi aradan çıkarmak veya çıkarmayıp söylemek) gibi hey'etlerde (hâllerde) öyle kuvvetliisbât eder ki, ilm-i belâgatın (güzel söz söyleme san'atının) dâhî imamları (âlimleri) hayretle karşılamışlar." (Şuâ'lar, 11. Şuâ', 236)

9. (Onlar,) gökten ve yerden önlerinde ne var, arkalarında ne var hiç görmediler mi? Dilersek onları yer(in dibin)e batırırız yâhut üzerlerine gökten parçalar düşürürüz. Şübhesiz ki bunda, (Allah'a) yönelen her kul için gerçekten bir delil vardır.
10,11. Şânım hakkı için, Dâvûd'a tarafımızdan bir üstünlük verdik. "Ey dağlar ve kuşlar! Onunla berâber tesbîh edin!" (dedik). Ve "Geniş zırhlar yap!" diye demiri ona yumuşattık.[1018] "Hem dokumasında ölçüyü gözet (güzel ve yeteri kadar yap) ve (ehlinle birlikte) sâlih amel işleyin! Çünki ben ne yaparsanız hakkıyla görenim" (diye vahyettik).
12. Süleymân'a da rüzgârı (boyun eğdirdik)! (Öyle ki) sabah gidişi bir ay(lık mesâfe), akşam dönüşü de bir ay(lık mesâfe)dir.[1019] Ve erimiş bakır menba'ını onun için (sel gibi) akıttık. Rabbisinin izniyle onun önünde çalışan bir kısım cinler de vardı. Onlardan kim emrimizden sapsa, ona alevli ateş azâbından tattırırız.
13. (O cinnîler) ona saraylardan, timsâllerden (üzerinde nakış ve süsleme bulunan şeylerden), havuzlar gibi (geniş) leğenlerden ve (çok büyük) sâbit kazanlardan (o) ne dilerse yaparlardı. (Onlara buyurduk ki:) "Ey Dâvûd âilesi, şükür için çalışın!" Fakat kullarımdan çokça şükreden azdır.
14. Artık onun (Süleymân'ın) ölümüne hükmettiğimiz zaman, onlara (Süleymân'ın) ölümünü ancak asâsından yemekte olan dabbetü'l-arz (bir ağaç kurdu) fark ettirdi. Bunun üzerine (Süleymân) yere yıkılınca, (onun ölümünü ancak bu şekildeanlamalarıyla) cinler için açıkça belli oldu ki, eğer gaybı biliyor olsalardı (o öldüğü hâlde), o aşağılayıcı azâb içinde kalmazlardı.
15. Celâlim hakkı için, Sebe' (kavmi) için oturdukları yerde bir ibret vardı. (Oturdukları yeri) sağdan ve soldan (çevreleyen) iki bahçe (vardı). (Onlara:) "Rabbinizin rızkından yiyin de O'na şükredin! (İşte) hoş bir memleket ve çok bağışlayıcı bir Rab!" (denilmişti.)
16. Fakat (onlar, şükürden) yüz çevirdiler; bu yüzden üzerlerine Arim selini gönderdik ve onların iki bahçesini (de) buruk yemişli, acı ılgınlı ve (içinde) sidir ağacından az bir şey bulunan iki (harab) bahçeye çevirdik.
17. Nankörlük ettiklerinden dolayı onları böyle cezâlandırdık. (Biz,) çok nankörlük edenden başkasını mı cezâlandırırız?
18. Hem onlar(ın yurdu) ile kendilerini bereketli kıldığımız memleketler (Şam havâlisi) arasında, (birbirinden rahatça) görünen (mesâfelerde) şehirler meydana getirmiştik ve buralarda (kolayca gidip gelmek üzere) sefer etmeyi takdîr etmiştik. "Oralarda geceleri ve gündüzleri emniyet içinde kimseler olarak seyâhat edin!" (demiştik.)

---

[1018] "Mu'cizât-ı Enbiyâ (peygamberlerin mu'cizelerine dâir olan) âyetleri, birer hikâye-i târihiye olarak değil, belki onlar çok meâni-i irşâdiyeyi (yol gösterici ma'nâları) tazammun ediyorlar (içine alıyorlar). Evet, mu'cizât-ı Enbiyâyı zikretmesiyle fen ve san'at-ı beşeriyenin nihâyet hudûdunu (son sınırlarını) çiziyor. En ileri gāyâtına (gāyelerine) parmak basıyor. En nihâyet hedeflerini ta'yîn ediyor. Beşerin arkasına dest-i teşvîki (teşvik elini) vurup o gāyeye sevk ediyor. (...)
Evet telyîn-i hadîd, yani demiri hamur gibi yumuşatmak ve nühâsı (bakırı) eritmek ve ma'denleri bulmak, çıkarmak; bütün maddî sanâyi'-i beşeriyenin aslı ve anasıdır ve esâsı ve ma'denidir. İşte şu âyet işâret ediyor ki: 'Büyük bir resûle, büyük bir halîfe-i zemîne (yeryüzünün halîfesine), büyük bir mu'cize sûretinde, büyük bir ni'met olarak; telyîn-i hadîddir ve demiri hamur gibi yumuşatmak ve tel gibi inceltmek ve bakırı eritmekle, ekser sanâyi'-i umûmiyeye medâr (vesîle) olmaktır.' Mâdem bir resûle, hem halîfe yani hem ma'nevî hem maddî bir hâkime, lisânına hikmet ve eline san'at vermiş. Lisânındaki hikmete sarîhan (açıkça) teşvîk eder. Elbette elindeki san'ata dahi tergîb (rağbetlendirme) işâreti var." (Zülfikār, 25. Söz, 79-81)

[1019] "Hazret-i Süleymân (AS), bir günde havada tayerân (uçmak) ile iki aylık bir mesâfeyi kat' etmiştir (almıştır) der. İşte bunda işâret ediyor ki: Beşere (insana) yol açıktır ki, havada böyle bir mesâfeyi kat' etsin. Öyle ise ey beşer! Mâdem sana yol açıktır. Bu mertebeye yetiş ve yanaş. Cenâb-ı Hakk, şu âyetin lisânıyla ma'nen diyor: 'Ey insan! Bir abdim (kulum),hevâ-i nefsini (nefsinin isteklerini) terk ettiği için havaya bindirdim. Siz de nefsin tenbelliğini bırakıp, bazı kavânîn-i âdetimden (âdetimin kānunlarından) güzelce istifâde etseniz, siz de binebilirsiniz.' "(Zülfikār, 25. Söz, 79-80)

19. Fakat (onlar:) “Rabbimiz! Seferlerimizin (yolculuk yaptığımız şehirlerin) arasını uzaklaştır!” dediler ve kendilerine zulmettiler; nihâyet onları efsânelere çevirdik ve onları tamâmen parçalanmış olarak darmadağın ettik. Şübhesiz ki bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için nice ibretler vardır.
20. And olsun ki İblis, onlar hakkındaki (çoğunu azdırıp, samîmî kulları ise kandıramayacağına dâir) zannını doğru çıkardı da mü’minlerden (ihlâslı olan) bir zümre hâriç, ona uydular.
21. Hâlbuki onun (o İblisin), kendileri üzerinde hiçbir kuvveti yoktu; ancak (biz) âhirete îmân edeni, ondan şübhe içinde olan o kimseden ayıralım diye (ona bu mühleti verdik).[1020] Çünki Rabbin, her şeyi (dilediği gibi) hakkıyla muhâfaza edendir.
22. (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: “Allah’dan başka (ilâh) zannettiğiniz şeylere yalvarın (bakalım, istediklerinizi size verebilecekler mi?); (onlar) ne göklerde ne de yerde (hayır ve şerden) zerre ağırlığınca (bir şeye) sâhib değildirler; çünki onların bunlarda hiçbir ortaklığı yoktur; ve O’nun (O Rabbin) için, onlardan hiçbir yardımcı yoktur.”
23. Ve (o gün) O’nun (Allah’ın) huzûrunda kendisine izin verdiği kimseden başkasının şefâati fayda vermez. Nihâyet (şefâat edenlerin ve edilenlerin) kalblerinden dehşet giderildiği zaman (birbirlerine): “Rabbiniz ne buyurdu?” derler. (Şefaat edecek olanlar da:) “Hakkı (buyurdu)!” derler. Ve O, Aliyy (pek yüce olan)dır, Kebîr (çok büyük olan)dır.
24. De ki: “Sizi göklerden ve yerden kim rızıklandırıyor?” De ki: “Allah![1021] Öyle ise, doğrusu ya biz ya da siz (iki topluluktan biri) gerçekten bir hidâyet üzerinde veya apaçık bir dalâlet içindedir.”
25. De ki: “(Siz) bizim işlediğimiz günahlardan mes’ûl olmazsınız; ve (biz de) sizin işlemekte olduğunuz (günahlar)dan mes’ûl tutulmayız.”
26. De ki: “Rabbimiz (kıyâmet günü) hepimizi bir araya toplayacak, sonra aramızı hak ile açaçak (hakkımızda hüküm verecek)tir. Çünki O, Fettâh (tam bir adâletle hüküm veren)dir, Alîm (her şeyi bilen)dir.”
27. De ki: “O’na (Allah’ın saltanatına) ortak kattıklarınızı bana gösterin! Hâşâ! Bil‘akis O, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Hakîm (her işi hikmetli) olan Allah’dır.”
28. (Ey Resûlüm!) (Biz) seni ancak bütün insanlara bir müjdeci ve bir korkutucu olarak gönderdik; fakat insanların çoğu bilmezler.
29. Bir de “Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, bu va‘d (edilen kıyâmet) ne zaman?” diyorlar.[1022]

---

[1020] “Şeytanın vücûdunda (varlığında) cüz’î (küçük) şerlerle berâber çok makāsıd-ı hayriye-i külliye (çok hayırlı, büyük gāyeler) ve kemâlât-ı insâniye (insanın mükemmelleşmesi) vardır. Evet, bir çekirdekten koca bir ağaca kadar ne kadar mertebeler var, mâhiyet-i insâniyedeki isti‘dadda (insanın yaratılışındaki kābiliyetlerde) dahi ondan daha ziyâde merâtib (mertebeler) var. Belki zerreden şemse (güneşe) kadar dereceleri var. Bu isti‘dâdâtın inkişâfâtı (kābiliyetlerin ortaya çıkmaları), elbette bir hareket ister, ve bir muâmele iktizâ eder (gerektirir). Ve o muâmeledeki terakkî (yükselme) zenbereğinin hareketi, mücâhede (mücâdele) ile olur. O mücâhede ise, şeytanların ve muzır (zararlı) şeylerin vücûduyla (varlığıyla) olur. Yoksa, melâikeler gibi insanların da makāmı sâbit kalırdı. O hâlde insan nev‘inde, binler envâ‘ (nev‘ler) hükmünde sınıflar bulunmayacak. Bir şerr-i cüz’î (küçük bir şer) gelmemesi için bin hayrı terk etmektir ki, bu da hikmete ve adâlete münâfîdir (zıddır). Çendan (gerçi) şeytan yüzünden ekser (pek çok) insanlar dalâlete giderler (haktan saparlar). Fakat ehemmiyet ve kıymet, ekseriyetle keyfiyete (nasıl olduğuna) bakar, kemmiyete (ne kadar olduğuna) az bakarveya bakmaz.” (Lem‘alar, 13. Lem‘a, 72)

[1021] “Evet kâinatta hadsiz rahmetin mevcûdiyeti (varlığı) ve hakîkati, aynen güneşin ziyâsı (ışığı) gibi görünüyor. Ve ziyânın güneşe kat‘î şehâdeti (delîl olması) misillü (gibi), bu geniş rahmet dahi perde arkasında bir Rahmân-ı Rahîm’e şehâdet eder. Evet, rahmetin bir ehemmiyetli kısmı rızıktır ki, Rahmân’a Rezzâk (rızık verici) ma‘nâsı verilir. Rızık ise, o derece zâhir (açık) bir tarzda bir Rezzâk-ı Rahîm’i gösterir ki, zerre kadar şuûru bulunan tasdîke mecbûr olur.” (Şuâ‘lar, 15. Şuâ‘, 572)

[1022] “Dünyanın eceli ve sekerâtı olan kıyâmet vakti muayyen (belirli) olsa idi, kurûn-ı ûlâ ve vustâ (ilk ve orta çağlar) fikr-i âhiretten pek az müteessir olacaktı. Kurûn-ı uhrâ (son asırlar), dehşet-i mutlaka (tam bir dehşet) içinde bulunacaktı. O vakit ne hayât-ı dünyeviyenin lezzeti ve kıymeti kalırdı ve ne de havf u recâ (korku ve ümid) içinde

30. De ki: “Sizin için va‘d edilen öyle bir gün vardır ki, ondan ne bir saat geri kalabilirsiniz, ne de öne geçebilirsiniz.”[1023]
31. Ve inkâr edenler dedi ki: “(Biz) ne bu Kur’ân’a, ne de onun önündekilere(ondan önce gelen diğer kitablara) aslâ inanmayız!” Fakat (sen), o zâlimleri Rablerinin huzûrunda durdurulmuş kimseler olduklarında bir görsen! Birbirlerine söz çevirir (aralarında münâkaşa ederler). Zayıf düşürülenler, büyüklük taslayanlara: “Siz olmasaydınız elbette (biz de) mü’min kimseler olurduk” derler.
32. (O gün) büyüklük taslayanlar, o zayıf düşürülenlere der ki: “Size geldikten sonra sizi hidâyetten biz mi çevirdik? Bil‘akis (siz kendiniz) günahkâr kimseler idiniz.”
33. Zayıf düşürülenler de o büyüklük taslayanlara der ki: “Hayır! Gece gündüz (kurduğunuz) tuzak (bizi hidâyetten çevirdi). Bize Allah’ı inkâr etmemizi ve O’na ortaklar koşmamızı emrederdiniz.” Ve azâbı gördüklerinde, (artık tartışmayı bırakıp içlerindeki) pişmanlığı gizlerler. Artık inkâr edenlerin boyunlarına (demir) halkalar geçiririz. (Onlar) yapmakta olduklarından başkasıyla mı cezâlandırılacaklar?
34. Hem hiçbir memlekete (kendilerine Allah’ın azâbından haber veren) bir korkutucu (peygamber) göndermedik ki, mutlakā oranın ni‘met içinde (şımarmış) olanları: “Gerçekten biz kendisiyle gönderildiğiniz şeyi inkâr edenleriz” demiş olmasın!
35. Bir de: “Biz mallar ve çocuklar cihetiyle (mü’minlerden) daha fazlayız ve biz azâba uğratılacak kimseler değiliz” dediler.
36. De ki: “Şübhesiz ki Rabbim, (imtihân için) dilediğine rızkı genişletir ve (dilediğine) daraltır. Fakat insanların çoğu bilmezler.”[1024]
37. Hâlbuki size katımızda mertebece yakınlık sağlayacak olan ne mallarınız, ne de evlâdlarınızdır; ancak îmân edip sâlih amel işleyen müstesnâ. İşte onlar var ya, kendileri için işledikleri ameller sebebiyle (lütfumuzdan) kat kat mükâfât vardır ve onlar (Cennetteki) yüksek köşklerde emniyet içinde olan kimselerdir.

---

ihtiyâr ile (isteyerek) itâatkârâne (itâat ederek) olan ubûdiyetin (kulluğun) ehemmiyeti ve hikmeti bulunurdu. Hem eğer muayyen olsa idi, bir kısım hakāik-ı îmâniye bedâhet derecesine girerdi (apaçık bir duruma gelirdi), herkes ister istemez tasdîk ederdi. İhtiyâr ve irâde ile bağlı olan sırr-ı teklîf (imtihan sırrı) ve hikmet-i îman bozulurdu.” (Şuâ‘lar, 5. Şuâ‘, 73)

[1023] “Evet kudret-i ezeliyeye (Allah’ın kudretine) nisbetle ölümden sonra haşrin (dirilmenin) gelmesi, güzden sonra baharın gelmesi gibidir. Evet, nebâtât gibi insanın da bir güzü bir de baharı vardır. Evet, geçmiş zamanda vukūa gelmiş olan mu‘cizât-ı kudret (kudretinmu‘cizeleri), Sâni‘in (her şeyi san‘atla yaratan Allah’ın) bütün imkânât-ı istikbâliyeye (gelecekte olabilecek her şeye) kādir olduğuna şâhidler ve bürhanlardır (delillerdir).” (Mesnevî-i Nûriye, Lâsiyyemâlar, 39)

[1024] “Evet, en parlak bir mu‘cize-i san‘at-ı Samedâniye (Allah’ın san‘atının mu‘cizesi) ve bir hârika-i hikmet-i Rabbâniye (Allah’ın bir hikmet hârikası) olan hayâtı kim vermiş, yapmış ise; rızıkla o hayâtı besleyen ve idâme eden (devâm ettiren) de O’dur. O’ndan başka olmaz. Delil mi istersin? En zayıf, en aptal hayvan, en iyi beslenir, -meyve kurtları ve balıklar gibi- en âciz, en nâzik mahlûk, en iyi rızkı o yer -çocuklar ve yavrular gibi-. Evet, vâsıta-i rızk-ı helâl (helâl rızık vâsıtası), iktidar ve ihtiyâr (istemek) ile olmadığını; belki, acz ve za‘f ile olduğunu anlamak için balıklar ile tilkileri, yavrular ile canavarları, ağaçlar ile hayvanları müvâzene etmek (kıyaslamak) kâfîdir.” (Sözler, 5. Söz, 12)

“Cenâb-ı Hakk’ın verdiği ni‘metleri söyleyip i‘lân ve tahdîs-i ni‘met etmek (ni‘meti, şükür kasdıyla anlatmak) bazen gurûra ve kibire müncer olur (varır). Tevâzu‘ kasdıyla da o ni‘metleri ketmetmek (gizlemek) iyi değildir. Binâenaleyh ifrat ve tefritten (aşırı ileri gitmek ve aşırı geri kalmaktan) kurtulmak için istikāmet mîzânına (terâzisine) mürâcaat edilmeli. Şöyle ki: Her bir ni‘metin iki vechi (yönü) vardır. Bir vechi insana âiddir ki, insanı tezyîn eder (süsler). Medâr-ı lezzeti (lezzet alma sebebi) olur. Halk içinde temâyüze (görünmeye) sebeb olur. Mûcib-i fahr (gurur vesîlesi) olur. Sarhoş olur. Mâlik-i Hakîkî’yi (mülkün asıl sâhibini) unutur. En nihâyet kibirve gurur kuyusuna düşürtür. İkinci vecih ise, in‘âm edene (ni‘met verene) bakar ki; in‘âm edenin keremini izhâr (ikrâm ediciliğini gösterir), derece-i rahmetini i‘lân, in‘âmını ifşâ (eder, açıklar), esmâsına (Allah’ın isimlerine) şehâdet eder.” (Mesnevî-i Nûriye, Şemme, 203)

38. Âyetlerimiz(i ibtâl) husûsunda (güyâ bizi) acze düşürmeye çalışan kimseler olarak (yarışırcasına) uğraşanlara gelince, işte onlar (o gün) azâb içinde hazır bulundurulacak olanlardır.
39. De ki: "Şübhe yok ki Rabbim, kullarından dilediğine rızkı genişletir ve (kimidilerse de) ona daraltır. Ve (Allah yolunda) her ne şey sarf ettiyseniz, artık O, bunun yerine (başkasını) verir. Çünki O, rızık verenlerin en hayırlısıdır."
40. Ve o gün (Allah), onları hep berâber bir araya toplar; sonra meleklere: "Bunlar, size mi tapıyorlardı?" der.
41. (Melekler:) "Seni tenzîh ederiz; bizim velîmiz onlar değil, sensin! Hayır! (Onlar,) cinlere (şeytanlara) tapıyorlardı. Onların çoğu, onlara inanan kimselerdi" derler.
42. İşte o gün, bazınız bazınıza ne bir fayda ne de bir zarara mâlik olur! Ve (biz de) o zulmedenlere: "Tadın, kendisini yalanlamakta olduğunuz ateşin azâbını!" deriz.
43. Çünki onlara âyetlerimiz apaçık olarak okunduğu zaman: "Bu ancak, atalarınızın tapmakta olduğu şeylerden sizi çevirmek isteyen bir adamdır" dediler. Bir de: "Bu (Kur'ân), uydurulmuş bir iftirâdan başka bir şey değildir" dediler. İnkâr edenler, kendilerine o hak (Kur'ân) gelince de (onun için): "Bu, ancak apaçık bir sihirdir"[1025] dedi(ler).
44. Hâlbuki onlara ders alacakları kitablardan vermemiştik ve senden önce kendilerine hiçbir korkutucu göndermemiştik.
45. Bunlardan öncekiler de (peygamberleri) yalanlamıştı; (bunlar, servet ve ömürce) onlara verdiklerimizin onda birine bile erişmediler; böyle iken peygamberlerimi yalanladılar; ama beni inkâr etmek nasıl olurmuş (gördüler)![1026]
46. (Ey Resûlüm!) De ki: "Size sâdece tek bir nasîhat edeceğim; şöyle ki: Allah için ikişer ikişer ve teker teker kalkarsınız, sonra da düşünürsünüz! (Ve anlarsınız ki) arkadaşınızda hiçbir delilik yoktur; o ancak, (pek) şiddetli bir azâbın öncesinde, sizin için bir korkutucudur."
47. De ki: "Sizden bir ücret istemişsem, o hâlde o sizin olsun! Benim ücretimancak Allah'a âiddir. O ise, her şeye hakkıyla şâhiddir."
48. De ki: "Şübhesiz Rabbim, hakkı (ortaya) atar (peygamberlerine hakkı indirir). (O,) gaybları (bütün gizlilikleri) çok iyi bilendir."
49. De ki: "Hak geldi; artık bâtıl ne (bir şeyi) ortaya çıkarabilir, ne de geri getirebilir."
50. De ki: "Eğer dalâlete düşersem, o takdirde ancak kendi aleyhime sapmış olurum. Ama hidâyete ermiş isem, artık (bu da) Rabbimin bana vahyettiği (Kur'ân) sâyesindedir." Şübhesiz ki O, Semî' (hakkıyla işiten)dir, Karîb (her şeye çok yakın olan)dır.
51. (Ey Resûlüm!) Hâlbuki (onları mahşer günü) dehşete düştükleri zaman bir görsen; artık (onlar için) kaçış yoktur, çünki (onlar) yakın bir yerden yakalanmışlardır.

---

[1025] "Kureyş'in rüesâsından (reislerinden) müdakkik bir belîğ (dikkatli ve güzel sözden anlayan birisi) müşrikler tarafından, Kur'ân'ı dinlemek için gitmiş. Dinlemiş, dönmüş, demiş ki: 'Şu kelâmın öyle bir halâveti (tatlılığı) ve tarâveti (tâzeliği) var ki, kelâm-ı beşere (insan sözüne) benzemez. Ben şâirleri, kâhinleri biliyorum. Bu onların hiç sözlerine benzemez. Olsa olsa etbâımızı (bize uyanları) kandırmak için, sihir demeliyiz!' İşte Kur'ân-ı Hakîm'in en muannid (inadcı) düşmanları bile fesâhatinden (açık ve güzel ifâdesinden) hayrân oluyorlar." (Zülfikār, 25. Söz, 13)

[1026] "Bu kâinâtı bir muntazam şehir ve bir mükemmel apartman ve misâfirhâne ve bir mu'cizâtlı kitab ve Kur'ân hükmüne getirip hey'et-i mecmuasından (tamâmından) tâ bir zerreye kadar bütün mahlûkāt tabakalarını ve dâirelerini ve tâifelerini mîzân-ı ilim ve nizâm-ı hikmetle (ilmin ölçüsü ve hikmetin düzeniyle) kabzasına (eline) alan, tasarruf eden ve kudreti içinde rahmetini gösteren ve rubûbiyet-i mutlakası (her şeyi terbiye ve idâre etmesi) içinde mevcûdiyetini (varlığını) ve vahdâniyetini (birliğini) güneş ve gündüz gibi bildirip tanıtan ve bildirip tanıtmasına mukābil (karşılık), îmanla tanımayı ve sevdirmesine mukābil, ubûdiyetle (kullukla) mukābele etmeyi ve ihsanlarına mukābil, şükür ve hamd etmeyi isteyen böyle bir Rahmân-ı Rahîm'i tanımayan ve ubûdiyetle onu sevmeye çalışmayan, belki inkâr ile ona birnevi' adâvet (düşmanlık) taşıyan insan sûretindeki şeytanlar, birer küçük Nemrud ve birer küçük Fir'avun hükmünde nihâyetsiz bir azâba elbette müstehak olurlar." (Şuâ'lar, 15. Şuâ', 569)

52. Artık (iş işten geçtikten sonra): “Ona (Muhammed’e) îmân ettik” demişlerdir. Fakat uzak bir yerden (âhiret âleminden, dünyada olması gereken îmânı) elde etmek, onlar için nasıl (mümkün) olur?
53. Hâlbuki daha önce onu gerçekten inkâr etmişlerdi. Ve uzak bir yerden gayba (taş) atıyor (bilmeden ileri geri konuşuyor)lardı.
54. Artık, onlarla canlarının çekmekte oldukları şeyler arasına engel konulmuştur. Nitekim daha önce benzerlerine de böyle yapılmıştı. Çünki onlar, (kendilerine) kuşku veren bir şübhe içinde idiler.

## FÂTIR Sûresi

1. Hamd, göklerin ve yerin Fâtır’ı (yaratıcısı), melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah’a mahsustur.[1027] (O, mahlûkātı) yaratmada (maddeten veya ma‘nen, kime) ne dilerse arttırır. Şübhesiz ki Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
2. Allah insanlara rahmetten ne açarsa, artık onu tutacak kimse yoktur. Ve neyi tutarsa, ondan sonra da onu salıverecek kimse yoktur. Çünki O, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
3. Ey insanlar! Allah’ın, üzerinizdeki ni‘metini hatırlayın! Allah’dan başka sizi gökten ve yerden rızıklandıracak bir yaratıcı mı var?[1028] O’ndan başka ilâh yoktur. Öyle ise (tevhidden şirke) nasıl çevriliyorsunuz?
4. (Habîbim, yâ Muhammed!) Eğer seni yalanlıyorlarsa, şübhesiz ki senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı. Hâlbuki (bütün) işler ancak Allah’a döndürülür.
5. Ey insanlar! Muhakkak ki Allah’ın va‘di haktır. Öyle ise dünya hayâtı sakın sizi aldatmasın! Ve sakın o çok aldatıcı (şeytan), sizi (isyâna sürüklerken) Allah(’ın affına güvendirmek) ile kandırmasın!
6. Şübhesiz ki şeytan size düşmandır; öyle ise (siz de) onu (kendinize) düşman edinin! (O,) kendi tarafdarlarını ancak alevli ateş ehlinden olsunlar diye çağırır.
7. O kimseler ki inkâr ettiler, onlar için (pek) şiddetli bir azab vardır. Ve o kimseler ki îmân edip sâlih ameller işlediler, onlar için bir mağfiret ve (pek) büyük bir mükâfât vardır.
8. Kötü ameli kendisine süslü gösterilip de onu güzel gören kimse, (kötülüğü hiç istemeyen kimse gibi) midir? Artık şübhe yok ki Allah, dilediğini (küfründeki inadı sebebiyle) dalâlete atar, dilediğini de (hikmetine binâen, kendi lütfundan) hidâyete erdirir. Öyle ise (îmân etmiyorlar diye) nefsin onlara hasretlerle (üzüntüyle tükenip) gitmesin! Muhakkak ki Allah, (onlar) ne yapıyorlarsa hakkıyla bilendir.

---

[1027] “Hamd ü senâ (her türlü övgü), medih ve minnet O’na mahsustur, O’na lâyıktır. Demek ni‘metler O’nundur ve O’nun hazînesinden çıkar. Hazîne ise, dâimîdir. İşte şu kelime, şöyle müjde verip diyor ki: Ey insan! Ni‘metin zevâlinden (bitmesinden) elem çekme! Çünki rahmet hazînesi tükenmez. Ve lezzetin zevâlini düşünüp, o elemden feryâd etme! Çünki o ni‘met meyvesi, bir rahmet-i bînihâyenin semeresidir (tükenmez bir rahmetin meyvesidir). Ağacı bâkîdir (ölümsüzdür). Meyve gitse de yerine gelen var. Ni‘metin lezzeti içinde, o lezzetten yüz derece daha ziyâde lezzetli bir iltifât-ı rahmeti hamd ile düşünüp, lezzeti birden yüz derece yapabilirsin.” (Asâ-yı Mûsâ, 10. Hüccet-i Îmâniye, 186-187)

[1028] “Cenâb-ı Hakk’ın insana verdiği ni‘metler, ister âfâkî (dış âlemde) olsun ister enfüsî (iç âleminde) olsun, bazı şerâit altında insana gelir. Vusûl bulur (ulaşır). Meselâ ziyâ (ışık), hava, gıdâ, savt, sadâ gibi ni‘metlerden insanın istifâde edebilmesi, ancak göz, kulak, ağız, burun gibi vesâitin (vâsıtaların) açılmasıyla olur. Bu vesâit Allah’ın halk ve îcâdıyla (yaratmasıyla) olur. İnsanın kesb ve ihtiyârında (kazanmasında ve dilemesinde) olan, yalnız o vesâiti açmaktır. Binâenaleyh o ni‘metleri yolda bulmuş gibi, sâhibsiz, hesabsız olduğunu zannetme! O ni‘metler ancak Mün‘im-i hakîkînin (ni‘meti hakîkatte verenin) kasdı ile gelir. İnsan daihtiyârıyla alır. Sonra ihtiyâca göre in‘âm edenin (ni‘met verenin) irâdesiyle bedeninde intişâr eder (yayılır).” (Mesnevî-i Nûriye, Habâb, 80)

9. Ve Allah O (Rabbiniz)dir ki, bulutları hemen harekete geçiren rüzgârları gönderdi. Sonra onu (o bulutları) ölü bir beldeye sevk etmişizdir de, onunla o yere ölümünden sonra hayat vermişizdir. İşte (öldükten sonra) dirilme de böyledir!
10. Kim izzet (şan ve şeref) istiyorsa, o hâlde (bilsin ki), izzet tamâmıyla Allah'ındır. Güzel söz O'na yükselir; sâlih amel de onu (o güzel sözü) yükseltir.[1029] Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince, onlar için (pek) şiddetli bir azab vardır. İşte onların tuzağı yok mu, (bil'akis) kendisi darmadağın olur.
11. Allah ise sizi bir topraktan, sonra bir nutfeden (hakir bir damla sudan süzülmüş bir hulâsadan) yaratmış, sonra da sizi (erkek ve dişi) çiftler kılmıştır. Fakat O'nun ilmi olmadan hiçbir dişi, ne hâmile kalır, ne de doğurur. Kendine ömür verilen bir kimseye(daha çok) ömür verilmesi de, onun ömründen kısaltılması da ancak bir kitabda (Levh-i Mahfûz'da yazılı)dır. Şübhesiz ki bu, Allah'a göre pek kolaydır.
12. Ve iki deniz bir olmaz. Bu tatlıdır, susuzluğu gidericidir, içmesi kolaydır; şu da tuzludur, acıdır (içilmez)! Bununla berâber her birinden tâze bir et (balık) yersiniz ve (inci, mercan gibi) kendisini takınacağınız bir ziynet (eşyâsı) çıkarırsınız. Ayrıca gemileri onda suyu yara yara giden (vâsıta)lar olarak görürsün ki O'nun lütfundan (rızkınızı) arayasınız. Ve tâ ki şükredesiniz.
13. (O,) geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar; hem güneşi ve ayı (emrine) boyun eğdirmiştir. Her biri belirli bir vakte kadar (yörüngesinde) akar gider. İşte Rabbiniz olan Allah, bu (ni'metleri veren)dir. Mülk O'nundur. O'ndan başka (kendisine) yalvarmakta olduklarınız ise, bir çekirdek zarına bile sâhib olamazlar!
14. Eğer onlara yalvarsanız, sizin duânızı işitemezler. İşitseler bile size cevab veremezler. Hâlbuki kıyâmet günü, sizin (onları Allah'a) ortak koşmanızı inkâr ederler. Ve (hiçkimse) sana, her şeyden haberdâr olan (Allah) gibi haber veremez.
15. Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaç kimselersiniz.[1030] Hâlbuki Ganî (hiçbir şeye muhtaç olmayan), Hamîd (hamd edilmeye yegâne lâyık olan) ancak Allah'dır.
16. Eğer dilerse sizi giderir (helâk eder) de (yerinize) yeni bir halk getirir.
17. Ve bu, Allah'a göre zor bir şey değildir.
18. Hem hiçbir günahkâr, başkasının günâhını yüklenmez.[1031] Artık (günâhı) ağır gelen kimse onu taşımaya (başkalarını) çağırsa ve (bu çağırdığı kimse) akrabâsı bile olsa, ondan (o

---

[1029] "Hava unsurunun yüksek ve ehemmiyetli vazîfesi اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ[Güzel söz O'na yükselir] âyetinin sırrıyla, güzel ve ma'nîdâr (ma'nâlı) ve îmânî ve hakîkatli kelimelerin kalem-i kaderin istinsâhıyla (çoğaltmasıyla) ve izn-i İlâhî ile intişâr etmesiyle (yayılmasıyla) bütün küre-i havadaki melâike ve rûhânîlere işittirmek ve Arş-ı A'zam tarafına sevk etmek için kudret-i İlâhî kaleminin mütebeddil (değişebilen) bir sahîfesi olmaktır. Mâdem havanın kudsî vazîfesinin, hikmet-i hılkatinin (yaratılış hikmetinin) en mühimi budur. Ve rûy-i zemîni (yeryüzünü) radyolar vâsıtasıyla bir tek menzil (yer) hükmüne getirip nev'-i beşere (insan nev'ine) pek büyük bir ni'met-i İlâhiye olmaktır.
Elbette ve elbette beşer, bu pek büyük ni'mete karşı bir umûmî şükür olarak, o radyoları her şeyden evvel kelimât-ı tayyibe (temiz sözler) olan Kelâmullâh'ın (Allah Kelâmı'nın), başta Kur'ân-ı Hakîm ve hakîkatleri ve îmânın ve güzel ahlâkların dersleri ve beşerin lüzumlu vezarûrî menfaatlerine dâir kelimâtları olmalı ki o ni'mete şükür olsun. Yoksa ni'met böyle şükür görmezse, beşere zararlı düşer." (Emirdağ Lâhikası-II, 88)
[1030] "İnsandaki kusur sonsuz olduğu gibi, insanın aczine ve fakrına ve ihtiyâcına da nihâyet yoktur. İnsana tevdî' edilen (emânet olarak verilen) açlık ile ni'metlerin lezzetleri tebârüz ettiği (ortaya çıktığı) gibi, insandaki kusur da kemalât-ı Sübhâniyenin (noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah'ın mükemmel sıfatlarının) derecelerine birer mirsâddır (gösterici vâsıtadır). İnsandaki fakr, gınâ-i rahmetin (rahmetin zenginliğinin) derecelerine bir mikyastır (ölçüdür). İnsandaki acz, kudret ve kibriyâsına (nihâyetsiz gücüne ve büyüklüğüne) bir mîzandır (ölçüdür). İnsandaki tenevvü'-i hâcât (ihtiyaçların çeşitliliği), envâ'-ı niam ve ihsânâtına (çeşit çeşit ni'met ve ihsanlarına) bir merdivendir. Öyle ise insanın fıtratından (yaratılışından) gāye ubûdiyettir (kulluk etmektir). Ubûdiyet ise, dergâh-ı izzetine kusurlarını اَسْتَغْفِرُ اللهَ[Allah'dan mağfiret dilerim] ve سُبْحَانَ اللهِ[Allah (her türlü noksanlıktan) münezzehtir] ile i'lân etmektir." (Mesnevî-i Nûriye, Şemme, 199)
[1031] "Ayn-ı adâlet (adâletin ta kendisi) olan bu semâvî ve kudsî وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَا اُخْرٰي[Hiçbir günahkâr, başkasının günâhını yüklenmez] nass-ı kat'îsiyle (kat'î ve açık hükmüyle) Kur'ân'ın bir kānûn-ı esâsîsi (temel kānûnu)

günâhından) bir şey yüklenmez. (Ey Habîbim!) (Sen) ancak, gıyâben (görmeden) Rablerinden korkanları ve namazı hakkıyla edâ edenleri korkutursun. Artık kim (günahlardan) temizlenirse, o takdirde ancak kendi lehine temizlenmiş olur. Ve (nihâyet) dönüş ancak Allah'adır.
19,20,21. Körle, gören (kâfir ile mü'min); karanlıklarla, nûr (bâtıl ile hak); gölge ile sıcaklık (Cennet ile Cehennem) bir olmaz.
22. Dirilerle ölüler de bir olmaz. Şübhesiz ki Allah (Kur'ân'ın hakîkatini hikmetine binâen) dilediği kimseye işittirir (de onlara hidâyet eder). Yoksa sen kabirlerde bulunanlara (ma'nen ölmüş olanlara) işittirecek bir kimse değilsin![1032]
23. Sen sâdece bir korkutucusun.
24. Muhakkak ki biz seni, bir müjdeleyici ve bir korkutucu olarak hak ile gönderdik. Ve hiçbir ümmet yoktur ki, içlerinde bir korkutucu gelip geçmiş olmasın.
25. Bununla berâber seni yalanlıyorlarsa, (bil ki) şübhesiz onlardan öncekiler de yalanlamıştı. (Hâlbuki) peygamberleri onlara mu'cizeler, sayfalar ve nûr saçan kitab getirmişti.
26. Sonra inkâr edenleri yakalayıverdim; artık beni inkâr etmek nasıl imiş (gördüler)!
27. Görmedin mi, muhakkak ki Allah gökten bir su indirdi. Böylece onunla renkleri muhtelif mahsûller çıkardık.[1033] Dağlardan da beyaz, kırmızı, renkleri farklı ve simsiyah yollar (yaptık).
28. İnsanlardan, (yeryüzündeki) hareketli canlılardan ve sağmal hayvanlardan da böyle renkleri muhtelif olanlar vardır. Kulları içinde Allah'dan ancak âlimler korkar. Muhakkak ki Allah, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Gafûr (çok bağışlayan)dır.
29. Doğrusu Allah'ın kitâbını okuyanlar, namazı hakkıyla edâ edenler ve kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden (Allah yolunda) gizlice ve açıkça sarf edenler aslâ zarar etmeyecek bir ticâret umarlar.
30. Tâ ki (Allah), onlara mükâfâtlarını tam olarak versin ve lütfundan onlara (daha da) arttırsın! Çünki O, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Şekûr (kullarının mükâfâtını fazlasıyla veren)dir.[1034]

---

muhabbet ve uhuvvet-i hakîkıyeyi (hakîkî sevgi ve kardeşliği) te'mîn eden ve bu millet-i İslâmiyeyi ve memleketi büyük tehlikeden kurtaran bu kānûn-ı esâsî ki: 'Birisinin hatâsıyla başkası mes'ûl olamaz.' Kardeşi de olsa, aşîreti ve tâifesi de olsa, partisi de olsa o cinâyete şerîk (ortak) sayılmaz. Olsa olsa o cinâyetebir nevi' tarafgirlikle yalnız ma'nevî günahkâr olup âhirette mes'ûl olur; dünyada değil." (Emirdağ Lâhikası-II, 110)
Ayrıca bakınız; (Mektûbât, 22. Mektûb, 92)

[1032] "Kulaktaki zar, nûr-ı îmân ile ışıklandığı zaman, kâinâttan gelen ma'nevî nidâları (sesleri) işitir. Lisân-ı hâl (hâl dili) ile yapılan zikirleri, tesbîhâtları (tesbîhleri) fehmeder (anlar). Hattâ o nûr-ı îmân sâyesinde, rüzgârların terennümâtını (tatlı tatlı seslenişlerini), bulutların na'râlarını, denizlerin dalgalarının neğamâtını (nağmelerini) ve hâkezâ (bunun gibi) yağmurlardan, kuş vesâire gibi her nev'den Rabbânî (Allah'ı düşündüren) kelâmları ve ulvî (yüce) tesbîhâtı işitir. Sanki kâinât İlâhî bir mûsikî dâiresidir. Türlü türlü âvazlarla (seslerle), çeşit çeşit terennümâtla kalblere hüzünleri ve Rabbânî aşkları intıbâ' ettirmekle (hissettirmekle) kalbleri, ruhları nûrânî âlemlere götürür. Pek garib misâlî levhaları (manzaraları) göstermekle, o ruhları ve kalbleri lezzetlere, zevklere gark eder (boğar). Fakat o kulak küfür ile tıkandığı zaman, o lezîz (lezzetli), ma'nevî, yüksek savtlardan (seslerden) mahrum kalır ve o lezzetleri îrâs eden (veren) âvazlar, mâtem seslerine inkılâb eder (döner). Kalbde o ulvî hüzünler yerine, ahbâbın fıkdânıyla (sevdiklerin yok olmasıyla) ebedî yetimlikler, mâlikin ademiyle (sâhibsizlikle) nihâyetsiz vahşetler (yalnızlıklar) ve sonsuz gurbetler hâsıl olur." (İşârâtü'l-i'câz, 64)

[1033] "Şu bağistân-ı âlem (kâinât bahçesi) içindeki küre-i arza (dünyaya) bakıyoruz, görüyoruz ki: Bir bahçe şeklinde rengârenk yüz binler süslü çiçekli nebâtât (bitkiler) tâifeleri onda serilmiş ve çeşit çeşit yüz binler envâ'-ı hayvânât (hayvan nev'leri) onda serpilmiştir. İşte şu zemin bahçesinde bütün o süslü nebâtât ve ziynetli (süslü) hayvanât, muntazam sûretleriyle ve mevzun (ölçülü) şekilleriyle i'lân ediyorlar ki: Biz, bir tek Sâni'-i Hakîm'in (hikmetli san'atkârın) san'atından birer mu'cizesi, birer hârikasıyız ve vahdâniyetin (Allah'ın birliğinin) birer dellâlı (i'lâncısı), birer şâhidiyiz." (Mektûbât, 20. Mektûb, 67)

[1034] "Bu âlemin mutasarrıfının (kâinâtta tasarruf edip hükmedenin) mâdem nihâyetsiz böyle bir keremi (cömertliği), nihâyetsiz böyle bir rahmeti, nihâyetsiz öyle bir celâl ve izzeti vardır. Nihâyetsiz celâl ve izzet (Allah'ın nihâyetsiz büyüklük ve kahır ve yüksek şereflilik sıfatları), edebsizlerin te'dîbini (edeblendirilmesini) ister. Nihâyetsiz kerem, nihâyetsiz ikrâm ister, nihâyetsiz rahmet; kendine lâyık ihsân ister. Hâlbuki bu fânî dünyada ve kısa ömürde, denizden bir damla gibi milyonlar cüz'den ancak bir cüz'ü yerleşir ve tecellî eder (görünür). Demek o kereme lâyık ve o rahmete şâyeste (uygun) bir dâr-ı saâdet (saâdet yurdu) olacaktır. Yoksa gündüzü ışığıyla

31. (Ey Resûlüm!) Sana vahyettiğimiz Kitab, kendisinden öncekileri tasdîk edici olmak üzere gerçekten o hak olan (Kur'ân)dır. Şübhesiz ki Allah, kullarından elbette hakkıyla haberdardır, (onları) hakkıyla görendir.
32. Sonra o kitâbı, kullarımızdan seçtiğimiz kimselere (senin ümmetine) mîras verdik. Artık onlardan nefsine zulmeden de var, içlerinden muktesid (orta yolda giden) de var. Bir de onlardan Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçen var.[1035] İşte büyük lütuf budur!
33. (Onların mükâfâtı) Adn Cennetleridir; oraya girecekler; orada altından bilezikler ve inciler takınacaklar. Orada elbiseleri de ipektir.[1036]
34. Sonunda (Cennete girince) derler ki: "Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamd olsun! Şübhesiz ki Rabbimiz, gerçekten Gafûr (çok bağışlayan)dır, Şekûr (mükâfâtımızı fazlasıyla veren)dir."
35. "O (Rab) ki, lütfundan bizi (asıl) oturulacak yurda (Cennete) yerleştirdi. (Artık) orada bize ne bir yorgunluk dokunur, ne de orada bize bir usanç dokunur."
36. Hâlbuki inkâr edenlere gelince, onlar için Cehennem ateşi vardır. Onlara ne (ölümle) hüküm verilir ki ölsünler (de kurtulsunlar), ne de onlardan (Cehennem ateşinin) azâbı biraz olsun hafifletilir. İşte her azılı kâfiri böyle cezâlandırırız!
37. Onlar orada şöyle feryâd ederler: "Rabbimiz! Bizi (bu Cehennemden) çıkar ki (dünyada) işlemekte olduğumuz (günahlar)dan başka, sâlih bir amel işleyelim!" (Onlara:) "Sizi, ibret alacak bir kimsenin, kendisinde ibret alacağı (bir süre) kadar yaşatmadık mı? Size (bu günün dehşetinden haber veren) korkutucu da geldi. Öyle ise tadın (azâbı)! Artık zâlimler için hiçbir yardımcı yoktur" (denilir).[1037]
38. Muhakkak ki Allah, göklerin ve yerin gaybını (bütün gizliliklerini) bilendir.Doğrusu O, sînelerin içinde olanı (dahi) hakkıyla bilicidir.
39. O (Rabbiniz), sizi yeryüzünde halîfeler kılandır.[1038] Artık kim inkâr ederse, o takdirde onun inkârı kendi aleyhinedir. Çünki onların küfrü, Rableri katında o kâfirlere gazabdan başka bir şey artırmaz, ve onların küfrü, o kâfirlere ziyandan başka bir şey (de) artırmaz.

---

dolduran güneşin vücûdunu (varlığını) inkâr etmek gibi, bu görünen rahmetin vücûdunu inkâr etmek lâzım gelir." (Zülfikâr, 10. Söz, 18)

[1035] Burada geçen zâlim, muktesid ve sâbikūn için farklı îzahlar yapılmıştır. Zâlim: günahları ağır basan, içi dışından da kötü olan, büyük günahları olan, ashâb-ı meş'eme (amel defteri sol eline verilenler)dir. Muktesid: günahları ve sevâbı denk olan, içi dışı bir olan, küçük günahları olan, ashâbı meymene (amel defteri sağ eline verilenler)dir. Sâbikûn ise: Allah katında en önde bulunan mukarreb kullardır. (Râzî, c. 13/26, 26)

[1036] "Ehl-i Cennet olan bir insan, Cennetin her nev'inden her vakit istifâde etmek, elbette arzu eder. Cennetin gâyet muhtelif envâ-ı mehâsini (çok çeşitli güzellikleri) var. Her vakit bütün Cennetin envâ'ıyla mübâşeret (temâs) eder. Öyle ise Cennetin mehâsininin nümûnelerini, küçük bir mikyasta (ölçüde) kendine ve hûrilerine giydirir. Kendisi ve hûrileri birer küçük Cennet hükmüne geçer. (...) Ehl-i Cennet olan bir insan, husûsan bütün duygularıyla ve cihâzât-ı ma'neviyesiyle (ma'nevî cihazlarıyla) ubûdiyet (kulluk) etmiş ve Cennetin lezâizine (lezzetlerine) istihkak kesb etmiş (hak kazanmış) ise, her bir duygusunu memnûn edecek, her bir cihâzâtını okşayacak, her bir letâifini (rûhundaki duygularını) zevklendirecek bir tarzda; Cennetin her bir nev'inden birer mehâsinini gösterecek bir tarz libâsı (elbiseyi), kendilerine ve hûrilerine rahmet-i İlâhiye tarafından giydirilecek." (Mektûbât, 28. Mektûb, 236)

[1037] "Küfür üzerine ölen bir kâfir, ebedî bir ömür ile yaşayacak olursa, o gayr-ı mütenâhî (sonsuz) ömrünü behemehâl (her hâl u kârda) küfür ile geçireceği şübhesizdir.Çünki kâfirin cevher-i rûhu bozulmuştur. Bu i'tibarla, o bozulmuş olan kalbin gayr-ı mütenâhî (sonsuz) bir cinâyete isti'dâdı (kābiliyeti) vardır. Binâenaleyh ebedî cezâsı, adâlete muhâlif (zıd) değildir." (İşârâtü'l-İ'câz, 74)

[1038] "Cenâb-ı Hakk'ın arzında (yeryüzünde)beşerin (insanın) halîfe olması, Allah'ın hükümlerini icrâ (uygulama) ve kānunlarını tatbîk etmesi içindir. Bu ise, tam bir ilme mütevakkıftır (bağlıdır)." (İşârâtü'l-İ'câz, 258)

"İnsan mâlikin kemâlâtına (mülk sâhibinin mükemmelliğine) delâlet eden âlemin hüsnünü (güzelliğini) görüyor, ve kendisine beşik olarak yaratılan küre-i arzda istediği gibi tasarruf eden bir halîfedir. Hattâ semâ-i dünyada (gök yüzünde) dahi aklıyla çalışıyor ve küçüklüğüyle ve za'fiyetiyle berâber hârika tasarrufât-ı acîbesiyle (şaşılacak işleriyle) eşref-i mahlûkāt (yaratılmışların en şereflisi) ünvânını almıştır. Ve elinde cüz-i ihtiyârî (cüz'î irâde)

40. De ki: “Söyleyin bana! Allah’ı bırakıp da (O’na şirk koşarak kendilerine) yalvarmakta olduğunuz ortaklarınız, yerden neyi yarattılar, bana gösterin! Yoksa onlar için, göklerde (Allah ile sözleştikleri) bir ortaklık mı var? Yoksa kendilerine bir kitab vermişiz de onlar ondan bir delil üzerinde midirler?” Hayır! O zâlimler birbirlerine, aldatmadan başka bir şey va‘d etmiyor.
41. Muhakkak ki Allah, gökleri ve yeri yıkılırlar diye (kudreti ile) tutuyor. And olsun ki eğer yıkılsalar, O’ndan sonra hiçkimse o ikisini tutamaz.[1039] Doğrusu O, Halîm (kâfîrlerin cezâlandırılmasında acele etmeyen)dir, Gafûr (çok bağışlayan)dır.
42. Ve (o müşrikler) eğer kendilerine gerçekten bir korkutucu (peygamber) gelirse, o ümmetlerin her birinden, elbette daha doğru yolda olacaklarına dâir bütün güçleriyle Allah’a yemîn ettiler. Fakat kendilerine bir korkutucu gelince, (bu) onlara nefretten başka bir şey arttırmadı.
43. (Bu da) yeryüzünde büyüklük taslamaktan ve kötü tuzak kurmaktan (dolayıdır). Hâlbuki kötü tuzak, ancak sâhibine dolanır. O hâlde (bunlar), öncekilere tatbîk edilen (İlâhî) kānundan başkasını mı bekliyorlar? Allah’ın kānununda ise aslâ bir değişme bulamazsın! Ve Allah’ın kānununda aslâ bir sapma bulamazsın (hak edene o azab, mutlakā gelir)!
44. (Bunlar) yeryüzünde hiç dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerinâkıbeti nasıl olmuş, baksınlar! Hâlbuki (onlar) kendilerinden kuvvetçe daha şiddetli idiler. Ne göklerde, ne de yerde hiçbir şeyin Allah’ı âciz bırakması mümkün değildir. Şübhesiz ki O, Alîm (her şeyi bilen)dir, Kadîr (her şeye gücü yeten)dir.
45. Eğer Allah, insanları kazandıkları (günahlar) yüzünden (hemen) cezâlandıracak olsaydı, (yerin) yüzünde hareket eden hiçbir canlı bırakmazdı! Fakat onları(n cezâsını) belirli bir vakte kadar te’hîr eder. Nihâyet ecelleri geldiği zaman, artık doğrusu Allah kullarını(n amellerini) hakkıyla görendir.

## YÂ-SÎN Sûresi

1. Yâ, Sîn.[1040]
2. Hikmetli Kur’ân’a yemîn olsun!
3. Şübhesiz ki sen, elbette peygamberlerdensin.[1041]
4. Dosdoğru bir yol üzerinde(sin).[1042]

---

bulunduğundan, bütün esbâb (sebebler) içerisinde en geniş bir salâhiyet sâhibidir.” (Mesnevî-i Nûriye, Habbe, 120)

[1039] “Bu kâinâtın Hâlık-ı zü’l-Celâl’i (celâl sâhibi yaratıcısı), Kayyûmdur. Yani bizâtihî kāimdir (kendi zâtıyla vardır), dâimdir (devamlıdır), bâkîdir. Bütün eşyâ O’nunla kāimdir, devâm eder ve vücudda (varlıkta) kalır, bekā bulur. Eğer bir dakîkacık olsun o nisbet-i kayyûmiyet (Kayyûm isminin varlıklarla alâkası) kesilse, kâinât mahvolur.” (Lem‘alar, 30. Lem‘a, 401)

[1040] Bakınız; (Bakara suresinin 1. ayetinin haşiyesi)
Yâ-sîn, “Ey insan!” demektir ki, murâdın Resûl-i Ekrem (ASM) olduğu bildirilmektedir. Bu sûre, fazîletine binâen ve onu okuyanların kalbini nurlandırdığı için ‘Kur’ân’ın kalbi’ diye isimlendirilmiştir. (Nesefî, c. 4, 5)

[1041] “Şu kasem (yemîn) işâret eder ki, risâletin hücceti (delîli) o derece yakînî (kat‘î) ve haktır ki, hakkāniyette (doğrulukta) makām-ı ta‘zim ve hürmete (büyükleyip hürmet gösterilecek bir makāma) çıkmış ki, onunla kasem ediliyor. İşte şu işâret ile der: ‘Sen resûlsün. Çünki senin elinde Kur’ân var.’ Kur’ân ise, haktır ve Hakk’ın kelâmıdır.” (Zülfikār, 25. Söz, 16-17)

[1042] “Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, hılkaten (yaratılış olarak) en mu‘tedil (orta hâlli) bir vaziyette ve en mükemmel bir sûrette halk edildiğinden (yaratıldığından), harekât ve sekenâtı (sükûneti), i‘tidâl ve istikāmet üzerine gitmiştir. Siyer-i Seniyesi (yaşadığı yüksek ahlâkı), kat‘î bir sûrette gösterir ki, her hareketinde istikāmet ve i‘tidâl üzerine gitmiş, ifrat ve tefritten (aşırı ileri gitmek ve aşırı geri kalmaktan) ictinâb etmiştir (kaçınmıştır).Evet Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, فَاسْتَقِمْ كَمَآ أُمِرْتَ[Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!] emrini tamâmıyla imtisâl ettiği (yerine getirdiği) için, bütün ef‘âl (fiiller) ve akvâl (sözler) ve ahvâlinde (hâllerinde) istikāmet, kat‘î bir sûrette görünüyor.” (Lem‘alar, 11. Lem‘a, 61-62)

5. (Bu Kur’ân) Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Rahîm (çok merhametli olan Allah)’ın tenzîli (parça parça indirmesi)dir.
6. Tâ ki, (fetret devrinde) babaları korkutulmamış, kendileri de gaflet içinde (kalmış) kimseler olan bir kavmi korkutasın!
7. Celâlim hakkı için, onların çoğunun üzerine (azab husûsundaki) söz hak olmuştur; artık onlar (küfürlerindeki inadları sebebiyle) îmân etmezler.
8. Muhakkak ki biz onların boyunlarına halkalar geçirdik; öyle ki o (demir halkalar) çenelerine kadar (dayanmış)tır; bu yüzden onlar başları yukarı kalkık kimselerdir.
9. (İsyanlarındaki ısrarları yüzünden) önlerinden bir sed, arkalarından da bir sedçektik de onları(n gözlerini) perdeledik; artık onlar görmezler.
10. (Habîbim, yâ Muhammed!) Onları korkutsan da, korkutmasan da onlar için birdir; îmân etmezler.
11. (Sen,) ancak Zikr’e (Kur’ân’a) tâbi‘ olan ve gıyâben (görmediği hâlde) Rahmân’dan korkan kimseyi korkutabilirsin! İşte onu bir mağfiret ve güzel bir mükâfâtla (Cennetle) müjdele!
12. Şübhe yok ki ölüleri ancak biz diriltiriz! Hem önceden işledikleri (amelleri)ni ve (geride bıraktıkları) eserlerini yazarız. Ve (olmuş, olacak) her şeyi apaçık beyân eden bir kitabda (Levh-i Mahfûz’da) kaydetmişizdir.
13. Onlara şu şehir (Antakya) halkını misâl getir! Hani oraya (Îsâ’nın gönderdiği) elçiler gelmişti.
14. O vakit onlara o iki (elçi)yi göndermiştik de o ikisini yalanladılar; bunun üzerine (onları) üçüncü (bir elçi) ile takviye ettik de (onlar:) “Gerçekten biz size gönderilmiş elçileriz” dediler.
15. (Şehir halkı:) “Siz de ancak bizim gibi bir(er) insansınız; hem Rahmân hiçbir şey indirmemiştir; siz ancak yalan söylüyorsunuz” dediler.
16. (Elçiler) dediler ki: “Rabbimiz biliyor ki, şübhesiz biz, gerçekten size gönderilmiş elçileriz.”
17. “Ve bize düşen, ancak apaçık bir tebliğdir.”
18. (Şehir halkı:) “Doğrusu biz, sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık. Yemîn olsun ki, eğer (bu söylediklerinizden) vazgeçmezseniz sizi mutlakā taşla öldürürüz ve bizden size gerçekten elemli bir azab dokunur” dediler.
19. (Elçiler:) “Uğursuzluğunuz sizinle berâberdir. Size nasîhat verildiği için mi (uğursuzluk sayıyorsunuz)? Hayır! Siz haddi aşan bir topluluksunuz” dediler.
20. Derken şehrin en uzak yerinden bir adam koşarak geldi; dedi ki: “Ey kavmim! (Bu) elçilere uyun!”[1043]
21. “Sizden (tebliğlerine karşılık hiç)bir ücret istemeyen (bu) kimselere tâbi‘ olun; çünki onlar hidâyete ermiş kimselerdir.”
22. “Hem ben neden, beni yaratana ibâdet etmeyeyim? Hâlbuki (hepiniz) ancak O’na döndürüleceksiniz.”[1044]
23. “Hiç (ben), O’ndan başka ilâhlar edinir miyim? Eğer Rahmân (olan Allah), bana bir zarar (vermek) istese, onların şefâati bana bir fayda vermez ve beni kurtaramazlar.”[1045]
24. “Şübhesiz ki o zaman ben, elbette apaçık bir dalâlet içinde olurum.”
25. “Doğrusu ben, sizin Rabbinize îmân ettim; artık beni dinleyin!”

---

[1043] Burada zikredilen koşarak gelen zâtın Habîbü’n-Neccâr olduğunu, tefsirlerin birçoğu beyân etmektedir. Kavmi olan Antakya halkını uyarması üzerine şehîd edilen bu mübârek insan, Hz. Muhammed (ASM)’in vasıflarını ve peygamberlikle gönderileceğini bildirmiş ve kendisine îmân etmişti. (Rahmetullâhi aleyh) (Celâleyn Şerhi, c. 6, 282)

[1044] Bakınız; (Araf suresinin 125. ayetinin haşiyesi; Ankebut suresinin 17. ayetinin haşiyesi)

[1045] “Allah birdir. Başka şeylere mürâcaat edip yorulma! Onlara tezellül edip (önlerinde alçalıp) minnet çekme! Onlara temelluk edip (yaltaklanıp) boyun eğme! Onların arkasına düşüp zahmet çekme! Onlardan korkup titreme! Çünki Sultân-ı Kâinât birdir, her şeyin anahtarı O’nun yanında, her şeyin dizgini O’nun elindedir; her şey O’nun emriyle hâlledilir. O’nu bulsan, her matlûbunu (istediğini) buldun; hadsiz minnetlerden, korkulardan kurtuldun.” (Asâ-yı Mûsâ, 10. Hüccet-i Îmâniye, 185)

26,27. (Kavmi ise onu taşa tuttular ve öldürdüler de kendisine:) “Cennete gir!” denildi. (O da:) “Keşke Rabbimin bana mağfiret ettiğini ve beni ikrâm edilenlerden kıldığını kavmim bilselerdi!” dedi.
28. Ondan sonra (Habîbü’n-Neccar’ın öldürülmesinin ardından) onun kavminin üzerine gökten hiçbir ordu indirmedik; indirecek de değildik.
29. (Onların cezâsı) sâdece (korkunç) bir ses oldu; öyleki onlar (hayat cihetiyle) o anda sönüveren kimseler kesildiler!
30. Yazıklar olsun o kullara! Kendilerine ne zaman bir peygamber gelse, mutlakā onunla alay ederlerdi.
31. Görmediler mi ki, kendilerinden önce nice nesilleri (böyle zulümleri sebebiyle) helâk ettik; muhakkak ki onlar (bir daha) kendilerine dönüp gelmezler.
32. (Onlar, mahşer günü) hep birlikte ancak huzûrumuzda hazır bulundurulan kimseler olarak, toplanacak olanlardır.
33. Hâlbuki o ölü yeryüzü de (öldükten sonra dirilme husûsunda) kendileri için bir delildir. (Biz) onu dirilttik ve ondan dâneler çıkardık da bundan yiyorlar.
34. Hem orada hurmalıklardan ve üzüm bağlarından nice bahçeler yaptık[1046] ve orada gözelerden (pınarlar) akıttık.
35. Tâ ki onun mahsûlünden yesinler! Hâlbuki onu (o mahsulü) elleri yapmamıştır. Hâlâ şükretmeyecekler mi?
36. Pek münezzehtir O (Allah) ki, yerin bitirmekte olduklarından ve (insanların) kendilerinden ve bilemeyecekleri şeylerden (nice) çiftleri, onların hepsini yaratmıştır.
37. Onlar için (kudretimize) bir delil de gecedir. Ondan gündüzü soyup alırız; bir de bakarsın ki, onlar karanlıkta kalıvermiş kimseler olurlar.
38. Güneş de kendine mahsus bir yörünge içinde akıp gider. Bu, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Alîm (her şeyi hakkıyla bilen Allah)’ın takdîridir.
39. Aya da (kendi yörüngesinde birtakım) menziller takdîr ettik; nihâyet (bir menzilinde de eğrilmiş) eski hurma dalı gibi olmuştur.[1047]

---

[1046] “Aklı bulunanlara, bu iki meyvede (hurma ve üzümde) tevhîd için büyük bir âyet, bir delil ve bir hüccet vardır. Evet bu iki meyve, hem gıdâ ve kūt (rızık), hem fâkihe (meyve) ve yemiş, hem çok lezzetli taâmların menşe’leri (yemeklerin yapılmasına vesîle) olmakla berâber, susuz bir kumda ve kuru bir toprakta duran bu ağaçlar, o derece bir mu‘cize-i kudret ve bir hârika-i hikmettir ki, ve öyle bir helvalı şeker fabrikası ve ballı bir şurub makinesi ve o kadar hassas bir mîzan (ölçü) ve mükemmel bir intizam ve hikmetli ve dikkatli bir san‘attır ki, zerre kadar aklı bulunan bir adam: ‘Bunları böyle yapan, elbette bu kâinâtı yaratan Zât olabilir’ demeğe mecburdur.
Çünki, meselâ bu gözümüz önünde, bir parmak kadar asmanın üzüm çubuğunda, yirmi salkım var ve her salkımda şekerli şurub tulumbacıklarından yüzer dâne var. Ve her dânenin yüzüne incecik ve güzel ve latif ve renkli bir mahfazayı (kılıfı) giydirmek ve nâzik ve yumuşak kalbinde, kuvve-i hâfızası ve programı ve târihçe-i hayâtı hükmünde sert kabuklu, ceviz içli çekirdekleri koymak ve karnında cennet helvası gibi bir tatlıyı ve âb-ı Kevser (Kevser suyu) gibi bir balı yapmak ve bütün zemin yüzünde, hadsiz emsâlinde ayn-ı dikkat, ayn-ı hikmet, ayn-ı hârika san‘atı, aynı zamanda, aynı tarzda yaratmak, elbette bedâhetle (açıkça) gösterir ki; bu işi yapan bütün kâinâtın Hâlıkı’dır (yaratıcısıdır) ve bu nihâyetsiz bir kudreti ve hadsiz bir hikmeti iktizâeden (gerektiren) şu fiil, ancak O’nun fiilidir.” (Şuâ‘lar, 7. Şuâ‘, 143-144)

[1047] “Evet kamerin (ayın) takdîri ve tedvîri (vazîfelendirilmesi ve döndürülmesi) ve tedbîr ve tenvîri (aydınlatılması) ve zemîne ve güneşe karşı gāyet dakîk (ince) bir hesabla vaziyetleri, o kadar hayret-fezâ (hayret verici), o derece hârikadır ki, onu öyle tanzîm eden ve takdîr eden bir Kadîr’e (sonsuz kudret sâhibine) hiçbir şey ağır gelmez. ‘Onu öyle yapan, her şeyi yapabilir!’ fikrini, temâşâ eden (seyreden) her bir zîşuûra (şuûr sâhibine) ders verir.
Hem öyle bir tarzda güneşi ta‘kîb ediyor ki, bir sâniye kadar yolunu şaşırmıyor, zerre kadar vazîfesinden geri kalmıyor. Dikkatle bakana: سُبْحانَ مَنْ تَحَيَّرَ فِي صُنْعِهِ الْعُقُولُ[Akılların, san‘atında hayran kaldığı Zât (olan Allah, her türlü noksanlıktan) münezzehtir] dedirtiyor. Husûsan Mayısın âhirinde (sonunda) olduğu gibi, bazı vakitte ince hilâl şeklinde Süreyyâ (takım yıldızlarının) menziline girdiği vakit, hurma ağacının eğilmiş beyaz bir dalı sûretini ve Süreyyâ bir salkım sûretini gösterdiğinden, o yeşil semâ perdesi arkasında, hayâle nûrânî (nûrlu) büyük bir ağacın vücûdunu (varlığını) tahayyül (hayâl) ettirir. Güyâ o ağaçtan bir dalının bir sivri ucu, o perdeyi delmiş, bir salkımıyla berâber başını çıkarmış, Süreyyâ ve Hilâl olmuş ve sâir yıldızlar da o gaybî (görünmez) ağacın meyveleri olduğunu

40. Ne güneşin aya yetişmesi (ona çarpması) kendisine (takdîr edilen nizâma) lâyıktır, ne de gece, gündüzü geride bırakıcıdır. Çünki her biri (bir itâat ve heybet altında ayrı) bir yörüngede yüzerler.
41. Yine onlar için (kudretimize) bir delildir ki, gerçekten biz zürriyetlerini o dolu gemide taşıdık.
42. Ve onlar için bunun gibi binecekleri (daha nice) şeyleri (vâsıtaları) yarattık.
43. Hâlbuki dilersek onları suda boğarız; o zaman ne kendilerine imdâd eden olur, ne de onlar kurtarılırlar.
44. Ancak tarafımızdan bir rahmet ve bir zamâna kadar (dünyadan) faydalandırma müstesnâ.
45. Hem onlara: "Önünüzdekinden ve arkanızdakinden (dünya ve âhiret azâbından) sakının; tâ ki merhamet olunasınız" denildiği zaman (yüz çevirirler).
46. Ve onlara ne zaman Rablerinin âyetlerinden bir âyet gelse, mutlakā ondan yüz çevirici kimseler olmuşlardır.
47. Kendilerine: "Allah'ın sizi rızıklandırdığı şeylerden (siz de O'nun yolunda) sarf edin!" denildiğinde ise o inkâr edenler, îmân edenlere dedi(ler) ki: "Allah dileyecek olsaydı kendisini doyuracağı bir kimseyi, (biz) mi doyuracağız? Doğrusu siz ancak apaçık bir dalâlet içindesiniz."
48. Hem, "Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, bu va'd (edilen kıyâmet) ne zaman?" diyorlar.
49. Onlar, birbirleriyle çekişip dururken kendilerini (ansızın) yakalayacak olan (korkunç) bir sesten (sûra birinci üfürülüşten) başkasını beklemiyorlar.
50. Artık (onların), ne bir tavsiyeye güçleri yeter, ne de âilelerine dönebilirler!
51. Ve sûra (ikinci def'a) üfürülmüştür de bakarsın ki onlar kabirlerinden (kalkıp) Rablerine koşuyorlar!
52. Derler ki: "Eyvâh bize! Bizi yattığımız yerden kim kaldırdı? Bu, Rahmân'ın va'd ettiği şeydir; demek peygamberler doğru söylemiş!"
53. (O) sâdece (korkunç) bir sestir; onlar hemen o anda huzûrumuzda hazır bulundurulan kimseler olarak, toplanacak olanlardır.[1048]
54. Artık o gün hiç kimse (en küçük) bir haksızlığa uğratılmaz ve ancak yapmakta olduğunuzun karşılığını görürsünüz.
55. Şübhesiz ki Cennet ehli, o gün (pek güzel) bir meşgûliyet içinde zevk eden kimselerdir.
56. Onlar ve hanımları, (artık o gün) gölgelerde tahtlar üzerinde (oturup) yaslanmış olanlardır.
57. Onlar için orada, meyveler ve kendileri için ne istiyorlarsa vardır.
58. Çok merhametli Rab'den (onlara) hitâben (bir de) selâm vardır.
59. Ve (o gün müşriklere de denilir ki): "Ey günahkârlar! Bugün (mü'minlerden) ayrılın!"

---

hayâle telkîn eder.İşte كَٱلْعُرْجُونِ ٱلْقَدِيمِ[Eski hurma dalı gibi] teşbîhinin (benzetmesinin) letâfetini (güzelliğini), belâğatını (ifâdesindeki hârikalığı) gör!" (Mektûbât, 3. Mektûb, 12)

[1048] "Bahar mevsiminde birkaç gün zarfında, nev'-i beşerin (insanların) umûmundan bin def'a ziyâde olan umum ağaçların bütün yaprakları, evvelki baharın aynı gibi birden mükemmel inşâ edilmeleri ve yine umum ağaçların umum çiçekleri ve meyveleri ve yaprakları, geçen baharın mahsûlâtı gibi, berk (şimşek) sür'atinde îcâdları (yaratılmaları), hem o baharın mebde'leri (başlangıçları) olan hadsiz tohumcukların, çekirdeklerin, köklerin, birden berâber intibahları (uyanmaları) ve inkişâfları (büyümeleri) ve ihyâları (diriltilmeleri), hem kemiklerden ibâret olarak ayakta duran emvât (ölüler) gibi bütün ağaçların cenâzeleri bir emir ile def'aten (âniden) بَعْثُ بَعْدَ ٱلْمَوْتِ[Öldükten sonra dirilme]'ye mazhariyetleri ve neşirleri, hem küçücük hayvanât tâifelerinin hadsiz efradlarının gāyet derecede san'atlı bir sûrette ihyâları, hem bilhassa sinekler kabîlelerinin haşirleri (yeniden diriltilmeleri) ve bilhassa dâimâ yüzlerini, gözlerini ve kanatlarını temizlemekle bize abdesti ve nezâfeti (temizliği) ihtâr eden ve yüzümüzü okşayan gözümüzün önündeki sinek kabîlesinin bir senede neşrolan efrâdı (çoğaltılan ferdleri), benî-Âdemin (Âdemoğullarının) Âdem zamânından beri gelen umum efrâdından daha fazla olduğu hâlde, her baharda sâir kabîleleriyle berâber birkaç gün zarfında inşâları, ihyâları, haşirlerielbette kıyâmette ecsâd-ı insâniyenin (insan cesedlerinin) inşâsına bir misâl değil, belki binler misâldirler." (Şuâ'lar, 2. Şuâ', 32)

60,61. “Ey Âdemoğulları! (Ben) size: ‘Şeytana kulluk etmeyin! Çünki o size apaçık bir düşmandır ve bana kulluk edin! Bu dosdoğru bir yoldur’ diye (tavsiye ederek) ahdetmedim mi?”
62. “Böyle iken, yemîn olsun ki (şeytan), içinizden birçok nesilleri dalâlete sevk etmiştir. Hiç mi akıl erdirmiyordunuz?”
63. “(İşte) bu, va‘d olunageldiğiniz Cehennemdir!”
64. “İnkâr etmekte olduğunuzdan dolayı bugün girin oraya!”
65. O gün onların ağızlarını mühürleriz de bize elleri söyler ve neler kazanıyor idiyseler ayakları şâhidlik eder![1049]
66. Hâlbuki dileseydik, onların gözlerini büsbütün kör ederdik de yolda koşuşup kalırlardı; o hâlde nasıl görecekler(di)?
67. Ve dileseydik, (en dirâyetli) oldukları(nı zannettikleri) yerde onların şekillerini (çirkin bir sûrete) elbette değiştirirdik de (bundan kurtulmak için), ne ileri gitmeye güçleri yeter, ne de geri dönebilirlerdi.
68. Hem kimi çok yaşatırsak, onu yaratılışta tersine çevririz (yaşlandıkça gücünü, aklını azaltırız). Hiç akıl erdirmiyorlar mı?
69. Ve ona (o Resûlümüze), şiir öğretmedik; (bu) ona yaraşmazdı da.[1050] Doğrusu o, ancak bir nasîhattir ve apaçık beyân eden bir Kur’ân’dır.
70. Tâ ki hayatta olanları (Allah’ın azâbıyla) korkutsun, kâfirlerin üzerine ise (azab husûsundaki) söz hak olsun!
71. Görmediler mi ki, şübhesiz biz kudretimizin yaptıklarından, onlar için nice hayvanlar yarattık da onlar bunlara sâhib olmuş kimselerdir.
72. Hem bunları kendilerine boyun eğdirdik de, onların bir kısmı binekleridir, bir kısmından da yerler.
73. Hem bunlarda kendileri için (daha birçok) menfaatler ve içecekler vardır. Hâlâ şükretmezler mi?
74. Ve (güyâ) belki kendilerine yardım edilir diye Allah’dan başka ilâhlar edindiler.
75. (O ilâhlar,) onlara yardıma güç yetiremezler; bil‘akis kendileri onlar(ı muhâfaza) için hazırlanmış askerlerdir.
76. (Habîbim, yâ Muhammed!) Öyle ise onların sözü, seni üzmesin! Şübhesiz ki biz, (onlar) neyi gizlerler ve neyi açıklarlarsa biliriz.
77. Hem o insan görmedi mi, gerçekten biz kendisini nutfeden (hakir bir damla sudan süzülmüş hulâsadan) yarattık! Buna rağmen bakarsın ki o apaçık bir hasım (kesilmiş)tir.

---

[1049] “Eğer insan, enâniyetine (benliğine) istinâd edip (dayanıp) hayât-ı dünyeviyeyi gāye-i hayâl (asıl maksad) ederek derd-i maîşet (geçim derdi) içinde muvakkat (geçici) bazı lezzetler için çalışsa, gāyet dar bir dâire içinde boğulur gider. Ona verilen bütün cihâzât (cihazlar) ve âlât (âletler) ve letâif (duygular), ondan şikâyet ederek haşirde (kıyâmet gününde) onun aleyhinde şehâdet (şâhidlik) edeceklerdir. Ve da‘vâcı olacaklardır.” (Sözler, 23. Söz, 113)

[1050] “Kur’ân-ı Hakîm, nihâyetsiz parlak, yüksek hakîkatleri câmi‘ olduğundan, şiir hayâlâtından müstağnîdir (uzaktır). Evet Kur’ân-ı Mu‘cizü’l-Beyân’ın (ifâdesi dahi mu‘cize olan Kur’ân’ın) (...) manzum (şiir) olmadığının diğer bir sebebi de budur ki: Âyetlerinin her bir necmi (yıldız gibi her bir âyeti), vezin (ölçü) kaydı altına girmeyip, tâ ekser âyetlere bir nevi‘ merkez olsun ve kardeşi olsun ve mâbeynlerinde (aralarında) mevcud münâsebet-i ma‘neviyeye (ma‘nevî alâkalara) râbıta (bağ) olmak için, o dâire-i muhîta (geniş dâire) içindeki âyetlere birer hatt-ı münâsebet (birer irtibat hattı) teşkîl etsin. Güyâ serbest her bir âyetin, ekser âyetlere bakar birer gözü, müteveccih (yönelmiş) birer yüzü var. Kur’ân içinde binler Kur’ân bulunur ki, her bir meşreb (husûsî ahlâk) sâhibine birisini verir. (...) وَمَا يَنْبَغِي لَهُ[(Bu) ona yaraşmazdı da] sırrını da bununla anla ki: Şiirin şe’ni (gereği); küçük ve sönük hakîkatleri, büyük ve parlak hayâllerle süslendirip beğendirmek ister. Hâlbuki Kur’ân’ın hakîkatleri; o kadar büyük,âlî (yüksek), parlak ve revnakdârdır (güzeldir) ki, en büyük ve parlak hayâl, o hakîkatlere nisbet edilse, gāyet küçük ve sönük kalır.” (Sözler, 13. Söz)

78. Kendi yaratılışını unuttu da bize bir misâl getirdi: “Onlar çürümüş olduğu hâlde, şu kemikleri kim diriltecek?”[1051] dedi.
79. De ki: “Onları ilk def‘a yaratan, (yine) onları diriltecek! Çünki O, her türlü (mahlûku ve onları) yaratmayı hakkıyla bilendir.”
80. O ki, size yeşil ağaçtan bir ateş yaptı da, işte siz ondan yakıp duruyorsunuz.[1052]
81. Gökleri ve yeri yaratan, onların (o insanların) benzerini de yaratmaya kādir değil midir? Evet (kādirdir)! Çünki O, Hallâk (her şeyi çokça yaratan)dır, Alîm (hakkıyla bilen)dir.
82. Bir şeyi(n olmasını) dilediği zaman, O’nun emri, ona sâdece “Ol!” demektir, (o da) hemen oluverir.[1053]
83. İşte münezzehtir O (Allah) ki, her şeyin melekûtu (gerçek mülkü ve tasarrufu) O’nun elindedir ve ancak O’na döndürüleceksiniz.

## SÂFFÂT Sûresi

1,2. And olsun (ibâdet için) sâffât olan (saf saf dizilen meleklere, mü’minlere, âlimlere, mücâhid)lere! Ve (başkalarını) sevk ederek idâre (ve haykırarak men‘) edenlere!
3. Hem zikir (Kur’ân) okuyanlara! (And olsun!)
4. Şübhesiz ki sizin İlâhınız, gerçekten tektir.
5,6,7. Göklerin ve yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir; doğuların da Rabbidir.[1054] Şübhesiz ki biz, dünya semâsını bir ziynetle, yıldızlarla süsledik. Ve (onu) her âsî şeytandan muhâfaza ederek (koruduk).
8,9. (O şeytanlar, artık) mele-i a‘lâyı (semâdaki melekleri) dinleyemezler ve her taraftan kovularak (alevli yıldızlarla) taşlanırlar ve onlar için devamlı bir azab vardır.
10,11. Ancak bir söz kapan olursa, onu da delici, alevli bir yıldız ta‘kîb eder.[1055] Şimdi sor onlara: “Yaratılış cihetiyle kendileri mi daha zor, yoksa bizim (semâ ile berâber içinde) yarattıklarımız mı?” Muhakkak ki biz, kendilerini yapışkan bir çamurdan yarattık.
12,13,14. (Ey Habîbim!) Bil‘akis (sen, onların bu kadar delillere rağmen inkâr etmelerine) hayret ettin, hâlbuki (onlar senin anlattıklarınla) alay ediyorlar. Kendilerine nasîhat edildiği zaman da, ibret almıyorlar. Ve bir mu‘cize gördükleri zaman, (onunla) alay etmek istiyorlar.
15. Bir de dediler ki: “Bu, apaçık bir sihirden başka bir şey değildir.”

---

[1051] Çürümüş kemiklerin diriltilmesi hakkında, bakınız; (Zülfikār Mecmuâsı, 35-36)
[1052] “(Âyet) اَلشَّجَرُ الْأَخْضَرُ [yeşil ağaç] kelimesiyle remzen (işâretle) der: ‘Ey haşri (öldükten sonra dirilmeyi) inkâr eden adam! Ağaçlara bak! Kışta ölmüş, kemikler gibi hadsiz ağaçları baharda dirilten, yeşillendiren, hattâ her bir ağaçta yaprak ve çiçek ve meyve cihetiyle üç haşrin nümûnelerini gösteren bir Zât’a karşı inkâr ile, istib‘âd (akıldan uzak görmek) ile kudretine meydan okunmaz!’ Sonra bir delîle daha işâret eder, der: ‘Size ağaç gibi kesîf (sert), sakîl (ağır), karanlıklı bir maddeden ateş gibi latîf (ince), hafif, nûrânî bir maddeyi çıkaran bir Zât’tan, odun gibi kemiklere ateş gibi bir hayat ve nûr gibi bir şuûr vermeyi nasıl istib‘âd ediyorsunuz?’
Sonra bir delîle daha tasrîh eder (açıklar) der ki: ‘Bedevîler (göçebeler) için kibrit yerine ateş çıkaran meşhur ağacın, yeşil iken iki dalı birbirine sürüldüğü vakit ateşi yaratan ve rutûbetiyle yeşil ve harâretiyle kuru gibi iki zıd tabîatı (hâli) cem‘ edip (bir araya getirip), onu buna menşe’ (kaynak) etmekle her bir şey, hattâ anâsır-ı asliye (esas unsurlar) ve tabâyi‘-i esâsiye (temel maddeler), onun emrine bakar, onun kuvvetiyle hareket eder, hiçbirisi başıboş olup tabîatla (kendiliğinden) hareket etmediğini gösteren bir Zât’tan, topraktan yapılan ve sonra toprağa dönen insanı, topraktan yeniden çıkarması istib‘âd edilmez. İsyân ile ona meydan okunmaz!’ ” (Zülfikār, 25. Söz, 31-32)
[1053] Her şeyin “ol” emriyle oluvermesi hakkında bakınız; (Mektûbât, 20. Mektûb, 76-85)
[1054] Güneş, senenin her bir gününde birbirine yakın farklı yerlerden doğduğu için âyette “doğular” denilmiştir. Aynı zamanda dünyanın yuvarlak olması ve her yerin doğu ciheti bulunmasıyla Allah, güneş gibi bir ni‘meti her memlekete, gerçekte izâfî olan kendi doğularından ihsân eder. (Beyzâvî, c. 2, 290)
[1055] Şeytanların taşlanmaları hakkında bakınız; (Lem‘alar, 28. Lem‘a, 320-324; Sözler, 15. Söz, 44-50)

16,17. “(Biz) öldüğümüz, bir toprak ve bir kemik yığını hâline geldiğimiz zaman mı, gerçekten biz mi yeniden diriltilecek kimseleriz? Önceki atalarımız da mı?”
18,19. (Ey Resûlüm!) De ki: “Evet! Hem de siz zelîl kimseler olarak (diriltileceksiniz)!” Artık o (dirilme işi), sâdece (korkunç) bir sesten ibârettir; bir de bakarsın ki onlar (dirilmiş de etraflarına) bakıyorlar!
20,21. Ve: “Eyvâh bize! Bu, dîn (cezâ) günüdür!” derler. (Melekler der ki:) “(Evet) bu, kendisini yalanlamakta olduğunuz ayırma günü (aranızda hüküm verme günü)dür!”
22,23,24. (Meleklere ise o gün şöyle denilir:) “Zulmedenleri ve onlara eşlik edenleri ve Allah’dan başka tapmakta oldukları şeyleri toplayın; sonra onları Cehennemin yoluna götürün! Ve tutun onları! Çünki onlar, sorguya çekilecek kimselerdir.”
25. Size ne oldu ki yardımlaşmıyorsunuz?
26. Hayır! Bugün onlar teslîm olmuş kimselerdir.
27. Ve onlar birbirlerine yönelmiş, karşılıklı (olarak birbirlerini) mes’ûl tutarlar (çekişirler).
28. (Tâbi‘ olanlar, elebaşlarına:) “Doğrusu siz, bize sağdan gelirdiniz (hayrımıza çalışır görünürdünüz)!” derler.
29,30. (O reisler ise) derler ki: “Bil‘akis, (siz zâten) mü’min kimseler olmamıştınız. Hem bizim için, sizin üzerinizde bir güç yoktu. Bil‘akis (siz), bir azgınlar topluluğu idiniz.”
31,32. “Artık Rabbimizin (azab) sözü üzerimize hak oldu; şübhesiz biz (bu azâbı) tadacak kimseleriz. Evet, (biz) sizi azdırdık; çünki kendimiz azgın kimseler idik.”
33. Artık şübhesiz ki o gün onlar, azabda ortaktırlar.
34. İşte biz, günahkârlara böyle yaparız.
35. Çünki onlar kendilerine: “Allah’dan başka ilâh yoktur” denildiği zaman, büyüklük taslıyorlardı.
36. Ve: “Doğrusu biz, deli bir şâir için ilâhlarımızı gerçekten terk edecek kimseler miyiz?” diyorlardı.
37,38,39. Hayır! (O,) hakkı getirdi ve peygamberleri tasdîk etti. Doğrusu siz, o elemli azâbı tadıcılarsınız. Ve sâdece yapmakta olduklarınızın karşılığını göreceksiniz.
40. Ancak Allah’ın ihlâsa erdirilmiş kulları müstesnâ.
41,42. İşte onlar var ya, kendileri için ma‘lûm bir rızık, türlü meyveler vardır. Ve onlar, ikrâm olunacak kimselerdir.
43,44. Naîm Cennetlerinde, karşılıklı tahtlar üzerindedirler.[1056]
45. Pınardan (doldurulmuş) kadehlerle, (onların) etraflarında dolaşılır.
46. (O içecekler ki) bembeyazdır; içenler için lezzetlidir.
47. Onda ne bir sersemletme vardır, ne de onlar ondan sarhoş olurlar.
48. Ve yanlarında, (kocalarından) başkasına bakmayan iri gözlü (zevce)ler vardır.
49. Sanki onlar örtülüp saklanmış (toz toprak görmemiş latîf bir rengi olan) yumurta gibidirler.
50. O zaman (Cennet ehli) birbirlerine yönelerek karşılıklı soru sorarlar (sohbet ederler).
51. İçlerinden konuşan biri şöyle der: “Doğrusu benim (dünyada) bir yakınım vardı.”
52,53. “(Bana:) ‘Gerçekten sen, (dirilmeyi) tasdîk edenlerden misin?’ derdi. (Ve bana:) ‘(Biz) öldüğümüz ve bir toprak, bir kemik (yığını) hâline geldiğimiz zaman mı, gerçekten biz mi cezâlandırılacak kimseler olacağız?’ (derdi).”
54. (Sonra o kişi yanındakilere:) “Siz (onun hâlinden) haberdâr mısınız?” dedi.

---

[1056] “Ehl-i Cennet (Cennet ehli) elbette arzu ederler ki, dünya mâcerâlarını tahattur etsinler (hatırlasınlar) ve birbirine nakletsinler. Belki o mâcerâların levhalarını ve misâllerini (manzaralarını) görmeyi çok merâk ederler. Elbette sinema perdelerinde görmek gibi, o levhaları ve o vâkıaları (hâdiseleri) müşâhede etseler çok mütelezziz olurlar (lezzet alırlar). Mâdemöyledir; her hâlde dâr-ı lezzet (lezzet yurdu) ve menzil-i saâdet (saâdet yeri) olan dâr-ı Cennette عَلٰي سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ[karşılıklı tahtlar üzerindedirler] (meâlindeki) âyetinin işâretiyle sermedî (dâimî) manzaralarda dünyevî mâcerâların muhâveresi (sohbeti) ve dünyevî hâdisâtın manzaraları Cennette bulunacaktır.” (Tılsımlar, 24. Mektûb, 74)

55. Derken baktı da onu Cehennemin ortasında gördü.
56. Dedi ki: “Allah’a yemîn olsun ki, (sen) nerede ise gerçekten beni (de) helâk edecektin!”
57. “Eğer Rabbimin ni‘meti olmasaydı, doğrusu (ben de orada) hazır bulundurulmuşlardan olacaktım.”
58,59. “Peki (nasılmış), biz (dünyada) ilk ölümümüzden başka bir daha ölmeyecek ve biz (îmânımızdan dolayı) azab görmeyecek kimseler değil miymişiz?”
60. Doğrusu bu, elbette büyük kurtuluşun ta kendisidir!
61. Çalışanlar, o hâlde böylesi (bir netîce) için çalışsın!
62,63. Ağırlama olarak bu mu hayırlıdır, yoksa zakkum ağacı mı? Gerçekten biz, onu (alevler içindeki o ağacı) zâlimler için bir fitne (dünyada bir imtihan vesîlesi) kıldık.
64. Şübhesiz o, Cehennemin dibinde çıkan bir ağaçtır.
65. Tomurcukları, sanki şeytanların başları gibidir.
66,67. Bundan sonra şübhesiz ki onlar, elbette bundan yiyecek kimseler olup, artık karınları(nı) bununla dolduracak olanlardır. Sonra bunun üzerine, doğrusu onlar için kaynar sudan karıştırılmış bir içecek vardır.
68. Sonra onların dönüşleri elbette Cehennemedir.
69. Doğrusu onlar, atalarını sapık kimseler buldular.
70. Fakat kendileri (de) onların izleri üzerinde koşturuyorlar.
71. And olsun ki, onlardan önce, evvelki (ümmet)lerin çoğu dalâlete düşmüştü.
72. (Ve yine) and olsun ki, onların içlerinde de (Allah’ın azâbından haber veren) korkutucu (peygamber)ler göndermiştik.
73. Artık bak, o korkutulanların âkıbeti nasıl oldu?
74. Ancak Allah’ın ihlâsa erdirilmiş kulları müstesnâ.[1057]
75. Celâlim hakkı için, Nûh (kavminden ümîdini kesince) bize yalvarmıştı; işte (biz) ne güzel icâbet edenleriz!
76. Çünki (biz) onu ve ehlini o büyük felâketten kurtardık.
77,78. Ve (yeryüzünde) onun neslini gerçekten kalıcı kimseler kıldık. Hem sonraki (ümmet)ler içinde, ona (iyi bir nâm) bıraktık.
79,80,81. (Bütün) âlemler içinde Nûh’a selâm olsun! Muhakkak ki biz, iyilik edenleri böyle mükâfâtlandırırız. Çünki o, bizim mü’min kullarımızdandır.
82. Sonra diğerlerini suda boğduk.
83,84. Şübhesiz İbrâhîm de onun yolunda olanlardandır. Çünki Rabbisine selîm bir kalb ile gelmişti.
85,86,87. Hani, babasına ve kavmine şöyle demişti: “(Siz) nelere tapıyorsunuz?” “İftirâ etmek için mi Allah’dan başka ilâhlar istiyorsunuz?” “Peki âlemlerin Rabbi hakkındaki zannınız nedir?”
88,89. Derken yıldızlara bir bakış baktı da: “Ben gerçekten hastayım” dedi.
90. Bunun üzerine (kavmi kendilerine de bulaşır korkusuyla) arkalarını dönen kimseler olarak ondan kaçtılar.
91,92. Sonra (o da) gizlice onların ilâhlarına varıp dedi ki: “(Önünüze konmuş bu yiyeceklerden) yemiyor musunuz? Size ne oldu da konuşmuyorsunuz?”
93,94. Derken sağ eliyle (kuvvetli) bir darbe indirmek üzere gizlice üzerlerine vardı (da onları kırdı). Bunun üzerine (kavmi) koşarak ona yöneldiler.

---

[1057] “Medâr-ı necât ve halâs (kurtuluş vesîlesi), yalnız ihlâsdır (Allah’ın rızâsını esas yapmaktır). İhlâsı kazanmak çok mühimdir. Bir zerre ihlâslı amel, batmanlarla (onlarca kilo) hâlis (ihlâslı) olmayan amele müreccahtır (tercîh edilir). İhlâsıkazandıran harekâtdaki (hareketlerdeki) sebebi, sırf bir emr-i İlâhî (Allah’ın emri), netîcesi rızâ-yı İlâhî (Allah’ın rızâsı) olduğunu düşünmeli vazîfe-i İlâhiyeye karışmamalı.” (Lem‘alar, 17. Lem‘a, 139)

95,96. (İbrâhîm) dedi ki: "(Siz ellerinizle) yontmakta olduğunuz şeylere mi tapıyorsunuz? Hâlbuki sizi de, yapmakta olduklarınızı da Allah yaratmıştır."[1058]
97,98. (Onlar ise:) "Onun için bir binâ yapın da, onu ateşe atın!" dediler. Böylece ona tuzak kurmak istediler, fakat onları en alçak kimseler kıldık.
99. Nihâyet (biz kendisini ateşten kurtardıktan sonra İbrâhîm) dedi ki: "Gerçekten ben Rabbime gidiciyim; (O) bana doğru yolu gösterecektir."
100. "Rabbim! Bana sâlihlerden (olacak bir çocuk) ihsân eyle!"
101. Bunun üzerine (biz de) onu halîm bir oğul (olan İsmâîl) ile müjdeledik.
102. Nihâyet (çocuğu) onunla berâber çalışacak çağa erişince (İbrâhîm): "Eyoğulcuğum! Doğrusu ben uykuda (rüyâmda) görüyorum ki, gerçekten ben seni boğazlıyorum (kurbân ediyorum); artık bak, (bu rüyâm hakkında) sen ne görürsün (fikrin nedir)?" dedi. (Çocuğu İsmâîl:) "Ey babacığım! Sana emredileni yap! İnşâallah beni sabredenlerden bulacaksın!" dedi.
103,104,105,106. Böylece (ikisi de) teslîm olup (İbrâhîm) onu alnının bir tarafı (yere gelecek şekilde, yanı) üzerine yere yatırınca, artık ona: "Ey İbrâhîm! Hakîkaten rüyâya sadâkat gösterdin! İşte biz iyilik edenleri böyle mükâfâtlandırırız. Şübhesiz ki bu, gerçekten apaçık bir imtihandır!" diye seslendik.
107. Ve (oğluna bedel) ona büyük bir kurbanlık fidye verdik.
108. Hem sonraki (ümmet)ler içinde ona (iyi bir nâm) bıraktık.
109. İbrâhîm'e selâm olsun!
110. İyilik edenleri böyle mükâfâtlandırırız.
111. Çünki o, bizim mü'min kullarımızdandır.
112. Bir de onu sâlihlerden bir peygamber olarak İshâk ile müjdeledik.
113. Ona da, İshâk'a da bereket verdik. Her ikisinin neslinden iyilik eden de, nefsine apaçık zulmeden de bulunur.
114. Celâlim hakkı için, Mûsâ ve Hârûn'a da ihsanda bulunduk!
115. Çünki kendilerini ve kavimlerini o büyük sıkıntıdan (Fir'avun'un işkencesinden) kurtardık.
116. Ve onlara yardım ettik de gālib gelenler onlar oldular.
117. İkisine de apaçık anlaşılan Kitâb'ı (Tevrât'ı) verdik.
118. Ve kendilerini dosdoğru yola hidâyet ettik.
119. Sonraki (ümmet)ler içinde o ikisine de (iyi bir nâm) bıraktık.
120. Mûsâ ve Hârun'a selâm olsun!
121. Doğrusu biz iyilik edenleri böyle mükâfâtlandırırız.
122. Şübhesiz ikisi (de) bizim mü'min kullarımızdandır.
123. Muhakkak ki İlyâs da elbette peygamberlerdendir.
124. O vakit kavmine demişti ki: "(Siz Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?"

---

[1058] Bu âyet, insan fiillerinin yaratıldığına dâir ehl-i sünnetin delîlidir. (Râzî, c. 13/26, 150)
"İrâde-i cüz'iye-i insâniye ve insanın cüz'-i ihtiyâriyesi (insanın cüz'î irâdesi ve seçmesi) çendan (gerçi) zaîfdir, bir emr-i i'tibârîdir (yaratılmış olmayıp, hâriçte vücûdu yoktur), fakat Cenâb-ı Hakk ve Hakîm-i Mutlak, o zaîf cüz'î irâdeyi, irâde-i külliyesinin taallukuna (tecellîsine) bir şart-ı âdî (basit bir şart) yapmıştır. Yani ma'nen der: 'Ey abdim (ey kulum)! İhtiyârınlahangi yolu istersen, seni o yolda götürürüm. Öyle ise mes'ûliyet (sorumluluk) sana âiddir!' Teşbihte hatâ olmasın, sen bir iktidârsız çocuğu omuzuna alsan, onu muhayyer (serbest) bıraksan: 'Nereyi istersen seni oraya götüreceğim' desen, o çocuk yüksek bir dağı istese, sen de götürsen; çocuk üşüse veyâhut düşse; elbette 'Sen istedin' diyerek itâb edeceksin (kızacaksın) ve onun yüzüne bir tokat vuracaksın." (Tılsımlar, 26. Söz, 84-85)

125,126. “Yaratanların en güzeli olan,[1059] sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbi olan Allah’ı bırakıp da Ba‘l’e mi yalvarıyorsunuz?”[1060]
127,128. Fakat (kavmi) onu yalanladılar; artık şübhesiz onlar, (Cehennemde) hazır bulundurulacak olan kimselerdir. Ancak Allah’ın ihlâsa erdirilmiş kulları müstesnâ.
129. Sonraki (ümmet)ler içinde ona da (iyi bir nâm) bıraktık.
130,131,132. İlyâs’a selâm olsun! Doğrusu biz, iyilik edenleri böyle mükâfâtlandırırız. Çünki o bizim mü’min kullarımızdandır.
133,134. Şübhesiz Lût da peygamberlerdendir. Hani (kavmini helâk ederken) onu ve bütün âilesini kurtarmıştık.
135,136. Ancak geride kalan (isyankâr)lar arasında bulunan bir kocakarı hâriç. Sonra o diğerlerini helâk ettik.
137,138. (Ey Mekkeliler!) Elbette siz de sabaha ulaşan kimseler iken ve geceleyin doğrusu onlar(ın harâb olmuş yerlerin)e uğruyorsunuz. Hiç akıl erdirmez misiniz?
139. Muhakkak ki Yûnus da elbette peygamberlerdendir.
140. Hani (o), dolu gemiye kaçmıştı.[1061]
141. Nihâyet (gemidekilerle birlikte) kur‘a çekti de, kaybedenlerden oldu.
142. Derken o (kendi kendini) kınayan bir kimse olduğu hâlde balık onu yuttu.
143,144. Fakat gerçekten o, tesbîh edenlerden olmasaydı, mutlakā (insanların) diriltilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı.
145. Bunun üzerine kendisi hasta bir hâlde iken onu (ağaçsız bir) alana attık.
146. Ve üzerine (gölge yapması ve ondan beslenmesi için) kabak (cinsin)den bir ağaç bitirdik.
147. Ve onu yüz bin (kişilik bir topluluğ)a veya (daha da) artmakta olanlara (peygamber olarak) gönderdik.
148. Sonunda îmân ettiler de onları bir zamâna kadar (dünya ni‘metlerinden)faydalandırdık.
149. (Ey Resûlüm!) Şimdi sor onlara: “Kızlar Rabbinin de, oğullar onların mı?”
150. Yoksa melekleri dişiler olarak yarattık da, onlar (buna) şâhid olan kimseler miydi?
151,152. Dikkat edin! Muhakkak ki onlar, iftirâları yüzünden “Allah doğurdu” diyorlar; şübhe yok ki onlar gerçekten yalancıdırlar.
153. (O,) kızları oğullara tercih mi etmiş?
154,155,156,157. Size ne oluyor, nasıl hüküm veriyorsunuz? Hiç ibret almıyor musunuz? Yoksa sizin apaçık bir delîliniz mi var? Öyle ise (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, kitâbınızı getirin!

---

[1059] “(Suâl:) Kur’ân’da اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ[Yaratanların en güzeli], اَرْحَمُ الرَّحِمِينَ[Merhametlilerin en merhametlisi] gibi kelimât, başka hâlıklar (yaratıcılar), râhimler (merhamet ediciler) bulunduğunu iş‘âr eder (bildirir)? (...)
(El-cevab:) (...) Kur’ân, baştan başa tevhîdi (Allah’ın birliğini) isbât ettiği ve gösterdiği için bir delîl-i kat‘îdir ki, Kur’ân-ı Hakîm’in o nevi‘ kelimeleri sizin fehmettiğiniz (anladığınız) gibi değildir. Belki اَحْسَنُ الْخَالِقِينَdemesi: ‘Hâlıkıyet (yaratıcılık) mertebelerinin en ahsenindedir (en güzelindedir)’ demektir ki, başka hâlık bulunduğuna hiç delâleti yok. Belki hâlıkıyetin sâir sıfatlar gibi çok merâtibi var. اَحْسَنُ الْخَالِقِينَdemek: ‘Merâtib-i hâlıkıyetin en güzel, en müntehâ (en son) mertebesinde bir Hâlık-ı zü’l-Celâl’dir’ demektir. (...) اَحْسَنُ الْخَالِقِينَgibi ta‘birler, hâlıkların taaddüdüne (çok sayıda olduğuna) bakmıyor. Belki mahlûkıyetin envâına (mahlûkların çeşitliliğine) bakıyor. Yani ‘Her şeyi, her şeye lâyık bir tarzda, en güzel bir mertebede halk eder bir Hâlık’tır.’ Nasılki şu ma‘nâyı اَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ[Yarattığı her şeyi güzel yaptı] gibi âyetler ifâde eder.” (Sözler, 32. Söz, 282-283)

[1060] “Ba‘l”, Lübnan’da Bekā vâdisinde yaşayan bir ahâlinin taptıkları bir putun adı idi. Hâlen de burası Bekā’ın Ba‘li anlamında Ba‘lebek (Baalbek) adıyla bilinmektedir. Hz. İlyâs (AS)’ın bu şehre peygamber olarak gönderildiği rivâyet olunmuştur. (Beyzâvî, c. 2, 301)

[1061] Hz. Yûnus (AS) hakkındaki اَبَقَta‘bîri, “efendisinden kaçan köle” ma‘nâsındadır. Hz. Yûnus (AS), kavmine hiddetlenip Allah’ın iznini beklemeden oradan uzaklaştığı için mecâzî olarak böyle tavsîf edilmiştir.
Bindiği gemi denizin engininde duraklayıp yüzemeyince, gemiciler o zamanki bir i‘tikādabinâen: “Bu gemide muhakkak efendisinden kaçmış bir köle vardır. Kur‘a atalım, onun kim olduğu meydana çıkar!” dediler. Nihâyet kur‘a çekildi ve çekilen kur‘a Yûnus (AS)’a çıktı. Kabûl etmediler. Üçüncü kur‘a da kendisine çıkan Yûnus (AS): “Efendisinden kaçan köle benim!” dedi ve denize atıldı. (Nesefî, c. 4, 46)

158,159. Bir de (Allah'ın) kendisi ile cinler arasında bir neseb (bağı) uydurdular. And olsun cinler de bilirler ki, gerçekten onlar (bu sözü uyduranlar) elbette (o gün Cehennemde) hazır bulundurulacak olan kimselerdir. Allah, (onların) vasıflandırmakta olduklarından pek münezzehtir!
160. Ancak Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları müstesnâdır (onlar Cehennemden kurtulurlar ve böyle iftirâ etmezler).
161,162,163. Artık gerçekten siz ve tapmakta olduklarınız, siz (hiç kimseyi) O'na (Allah'a) karşı fitneye düşürecek kimseler değilsiniz! Ancak (kendi ameli ile hak ederek) Cehenneme girecek olan o kimse hâriç.
164. (Melekler şöyle derler:) "Bizden bir kimse yoktur ki mutlakā onun için, bilinen bir makam olmasın!"
165,166. "Ve şübhesiz ki, (emrolunacağımız her şey için) saf saf duranlar elbette ancak biziz. Hem muhakkak ki, tesbîh edenler gerçekten ancak biziz."
167,168,169,170. Ve (o müşrikler) doğrusu diyorlardı ki: "Eğer şübhesiz bizim yanımızda (da) öncekiler(e verilenler)den bir kitab olsaydı, (biz de) elbette Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları olurduk." Fakat (Kur'ân gelince) onu inkâr ettiler. Ama (inkârlarının âkıbetini) ileride bilecekler.
171,172. Celâlim hakkı için, peygamber kullarımız hakkında sözümüz geçmiştir (vardır). Şübhe yok ki onlar, gerçekten kendilerine yardım olunacak kimselerdir.
173. Ve şübhesiz bizim ordumuz (ki elbette) onlar gālib gelenlerdir.
174,175. (Ey Habîbim!) Onun için bir zamâna kadar onlardan yüz çevir! Ve onları(n başlarına gelecek olanı) gör; nihâyet ileride (onlar da) görecekler!
176,177. Şimdi azâbımızı acele mi istiyorlar? Ama (o azab) onlarınsâhasına indiği zaman, artık o korkutulanların sabâhı ne kötüdür!
178,179. Yine (sen) bir zamâna kadar onlardan yüz çevir! Ve (başlarına gelecekleri) gör; nihâyet ileride (onlar da) görecekler!
180,181,182. O izzet sâhibi Rabbin, (onların) vasıflamakta oldukları şeylerden pek münezzehtir. Ve selâm, peygamberler üzerine olsun! Ve hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.[1062]

## SÂD Sûresi

1. Sâd;[1063] şerefli Kur'ân'a yemîn olsun (ki o haktır)!
2. Hayır! İnkâr edenler bir gurur ve (Allah'a ve Resûlüne karşı) muhâlefet içindedirler.
3. Onlardan önce nice nesilleri (böyle zulümleri sebebiyle) helâk ettik; o zaman feryâd ettiler; (ama) artık kurtuluş zamânı değildir!

[1062] Hz. Ali (ra)'dan rivâyet edilmiştir ki: "Her kim kıyâmet günü, amellere verilen mükâfâtlardan tam ölçekle sevinmeyi isterse, bulunduğu meclisten kalkacağı zaman son sözü, bu üç âyet-i celîleyi (180, 181 ve 182. âyetleri) okumak olsun!" (Nesefî, c. 4, 51)

[1063] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)

" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ الْأَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 29)

4. Buna rağmen (onlar şimdi) kendilerine içlerinden bir korkutucu gelmesine şaştılar. Ve o kâfirler dediler ki: “Bu pek yalancı bir sihirbazdır.”
5. “İlâhları tek bir ilâh mı yapmış? Doğrusu bu gerçekten şaşılacak bir şeydir!”
6,7,8. Onların ileri gelenleri ise: “Yürüyün ve ilâhlarınızın üzerine sabredin (onlara bağlı kalın); çünki bu, elbette (sizden) istenen şeydir. (Biz) bunu (bize anlatılan tevhid inancını) son dinde (Îsâ’nın dîninde de) işitmedik. Bu, uydurmadan başka birşey değildir! Zikir (Kur’ân) aramızdan (ine ine) ona mı indirildi?” diye kalkıp gittiler. Hayır! Onlar benim zikrimden (Kur’ân’ımdan) şübhe içindedirler. Hayır! (Onlar) benim azâbımı henüz tatmadılar!
9. Yoksa Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen) Vehhâb (çok ihsân edici) olan Rabbinin rahmet hazîneleri onların yanında mıdır?
10. Yoksa göklerin ve yerin ve ikisi arasında bulunanların mülkiyeti onlara mı âiddir? Öyle ise sebebler(e başvurmak)la (arşa) çıksınlar (da kâinâtı idâre etsinler bakalım)!
11. (Onlar, peygamberlerine karşı gelen) topluluklardan (oluşmuş), işte şurada (Mekke’de) bozguna uğratılmış (olacak) derme çatma bir ordudur.
12,13. Onlardan önce Nûh kavmi, Âd (kavmi), kazıklar sâhibi Fir‘avun,Semûd (kavmi), Lût kavmi ve Eyke halkı da (peygamberleri) yalanlamışlardı. İşte onlar (peygamberlerine karşı gelen çeşitli) topluluklardır.
14. Doğrusu hepsi peygamberleri yalanladı da azâbım (onların üzerine) hak oldu.[1064]
15. Bunlar da ancak tek bir sayhayı (sûra birinci üfürülüşü) bekliyor. (Ama) onun (bir hayvanın ikinci sağımı kadar bile) gecikmesi yoktur.
16. Bir de (alay ederek) dediler ki: “Rabbimiz! Bize (azabdan) payımızı, hesab gününden önce hemen ver!”
17. (Habîbim, yâ Muhammed!) Onların söylemekte olduklarına sabret ve kuvvet sâhibi kulumuz Dâvûd’u hatırla! Doğrusu o, dâimâ (Allah’a) yönelen bir kimse idi.
18. Gerçekten biz, dağları (ona) boyun eğdirdik, akşam sabah onunla berâber tesbîh ederlerdi.
19. Kuşları da toplanmış olarak (ona itâat ettirdik)! Hepsi onun (zikrine katılmak) için dönüp gelici idiler.[1065]
20. Ve onun saltanatını kuvvetlendirdik ve ona hikmet ve (hak ile bâtılı) ayırd edici konuşma (kābiliyeti) verdik.
21. Hem sana o da‘vâcıların haberi geldi mi? Hani ma‘bed(in duvarın)a tırmanmışlardı.

---

[1064] “Kavm-i Nûh ve Semûd ve Âd ve Fir‘avun ve Nemrûd gibi bütün muârızlar (karşı çıkanlar) gadab-ı İlâhîyi (Allah’ın gazabını) ve azâbını ihsâs edecek (hissettirecek) bir tarzda gaybî tokatlar yedikleri gibi, kāfile-i kübrânın (bu büyük kāfilenin) Nûh, İbrâhîm, Mûsâ, Muhammed Aleyhimüssalâtü Vesselâm’lar gibi bütün kudsî kahramanları dahi, hârika ve mu‘cizâne (mu‘cize olarak) ve gaybî birsûrette mu‘cizelere ve ihsânât-ı Rabbâniyeye (Allah’ın ihsanlarına) mazhar olmuşlar. Bir tek tokat, hiddeti; bir tek ikram, muhabbeti (sevgiyi) gösterdiği gibi, binler tokat muârızlara (karşı tarafdakilere) ve binler ikram ve muâvenet (yardım) kāfileye gelmesi, bedâhet derecesinde (apaçık) ve gündüz gibi zâhir (görünen) bir tarzda o kāfilenin hakkāniyetine (haklılığına) ve sırât-ı müstakîmde (doğru yolda) olduğuna şehâdet ve delâlet eder.” (Şuâ‘lar, 6. Şuâ‘, 92)

[1065] “Mâdem rûy-i zemin (yeryüzü), bir sofra-i Rahmân’dır. İnsanın şerefine kurulmuştur. Öyle ise, o sofradan istifâde eden sâir hayvanât (diğer hayvanlar) ve tuyûrun (kuşların) çoğu insana musahhar ve hizmetkâr olabilir. Nasılki en küçüklerinden bal arısı ve ipek böceğini istihdâm edip (hizmetinize verip) ilhâm-ı İlâhî ile azîm bir istifâde yolunu açarak ve güvercinleri bazı işlerde istihdâm ederek ve papağan misillü (gibi) kuşları konuşturarak, medeniyet-i beşeriyenin mehâsinine (insanlık medeniyetinin güzelliklerine) güzel şeyleri ilâve etmiştir. Öyle de, başka kuş ve hayvanların isti‘dâd dili bilinirse, çok tâifeleri var ki, karındaşları hayvanât-ı ehliye (ehil hayvanlar) gibi, birer mühim işte istihdâm edilebilirler. Meselâ: Çekirge âfetinin istîlâsına karşı, çekirgeyi yemeden mahveden sığırcık kuşlarının dili bilinse ve harekâtı tanzîm edilse, ne kadar fâideli bir hizmette ücretsiz olarak istihdâm edilebilir. İşte kuşlardan şu nevi‘ (çeşit) istifâde ve teshîri (itâat ettirilmesi) ve telefon ve fonoğraf gibi, câmidâtı (cansızları) konuşturmak ve tuyûrdan istifâde etmek, en müntehâ hudûdunu (son sınırını) şu âyet çiziyor. En uzak hedefini ta‘yîn ediyor. En haşmetli sûretine parmağıyla işâret ediyor ve bir nevi‘ teşvîk eder.” (Zülfikār, 25. Söz, 84)

22. O vakit Dâvûd'un yanına girmişlerdi de (Dâvûd) onlardan ürkmüştü. Dediler ki: "Korkma! (Biz) birbirimizin hakkına tecâvüz eden iki da'vâcıyız; şimdi (sen) aramızda hak ile hükmet; haksızlık etme ve bizi (doğru) yolun ortasına çıkar!"
23. (Onlardan biri şöyle dedi:) "Doğrusu bu benim kardeşimdir; onun doksan dokuz koyunu var. Benim ise tek bir koyunum var. Böyle iken: 'Onu bana ver!' dedi ve tartışmada beni yendi."
24. (Dâvûd:) "Doğrusu (o,) senin koyununu kendi koyunlarına (katmak) istemekle sana haksızlık etmiştir! Zâten şübhesiz ortakların birçoğu, birbirlerine gerçekten haksızlık eder; ancak îmân edip sâlih ameller işleyenler müstesnâ! Onlar ise ne kadar azdır!" dedi. Dâvûd (böylelikle) kendisini imtihân ettiğimizi sezdi (anladı); hemen Rabbinden mağfiret diledi, rükû' ederek (secdeye) kapandı ve (Allah'a) yöneldi.[1066]
25. Bunun üzerine (biz de) ondan bunu (bu zellesini) affettik. Ve şübhesiz ki katımızda onun için elbette bir yakınlık ve güzel bir âkıbet vardır.
26. Ey Dâvûd! Muhakkak ki biz, seni yeryüzünde bir halîfe kıldık; öyle ise insanlar arasında hak ile hükmet; ve nefsinin arzusuna uyma! Yoksa (bu) seni Allah'ın yolundan saptırır. Şübhesiz Allah'ın yolundan sapanlar yok mu, hesab gününü unuttuklarından dolayı onlar için (pek) şiddetli bir azab vardır.
27. Hem göğü, yeri ve ikisi arasında bulunanları boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır. Artık, ateşten dolayı vay hâline o küfre düşenlerin!
28. Yoksa îmân edip sâlih ameller işleyenleri, yeryüzünde o fesad çıkaranlar gibi mi tutacağız? Yoksa takvâ sâhiblerini (yoldan çıkan) o günahkârlar gibi mi kılacağız?
29. (İşte bu,) âyetlerini düşünsünler ve akıl sâhibleri ibret alsın diye onu sana indirdiğimiz mübârek bir Kitab'dır.
30,31. Bir de Dâvûd'a (oğlu) Süleymân'ı ihsân ettik. (O Süleymân) ne iyi kuldu! Hakîkaten o, dâimâ (Allah'a) yönelen bir kimseydi! Hani ona bir ikindi sonrası, (bir ayağını tırnağı üzerine kaldırıp diğer) üç ayağı üzerinde duran ve sür'atli koşan atlar arz edilmişti.
32. Bu yüzden demişti ki: "Doğrusu ben Rabbimin zikrinden (cihâda yarayışlı hayvanlar olmasından) dolayı hayra muhabbeti (o atları) sevdim." Nihâyet (eğitilen o atlar sür'atle koştular da sanki ufukta) perdenin arkasına gizlendiler (gözden kayboldular).
33. (Süleymân seyislerine:) "Onları bana geri getirin!" (dedi.) Sonra (onlara sevgisinden) bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı.
34. And olsun ki Süleymân'ı (bir rahatsızlıkla) imtihân ettik ve tahtının üstüne (kendisini) bir cesed olarak (o hâlsizlikte) bıraktık; sonra (o, sıhhate) yöneldi (şifâ buldu).
35. Dedi ki: "Rabbim! Bana mağfiret buyur ve bana, benden sonra hiç kimseye nasîb olmayacak bir saltanat ihsân et! Şübhesiz Vehhâb (çok ihsân edici) olan ancak sensin!"
36. Bunun üzerine rüzgârı ona boyun eğdirdik; onun emriyle istediği yere yumuşak olarak akıp giderdi.
37,38. Her binâ yapan ve dalgıçlık eden şeytanları (cinleri) de ve (zarar vermemeleri için) zincirlerle birbirlerine bağlı olan diğerlerini de (ona boyun eğdirdik).[1067]
39. Bu bizim ihsânımızdır; artık ister (dilediğine) hesabsız olarak ver, ister tut!

---

[1066] Bu âyet-i kerîme, Kur'ân-ı Kerîm'deki on dört secde âyetinin onuncusudur. Tilâvet secdesinin ta'rîfi için; bakınız; (Araf Suresi 206. ayetinin haşiyesi)

[1067] " مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ[Zincirlerle birbirlerine bağlı olanlar] (...) (meâlindeki) âyetiyle diyor ki: Yerin, insandan sonra, zîşuûr (şuur sâhibi) olarak en mühim sekenesi (sâkinleri) olan cin, insana hizmetkâr olabilir. Onlarla temâs edilebilir. Şeytanlar da düşmanlığı bırakmaya mecbûr olup, ister istemez hizmet edebilirler ki, Cenâb-ı Hakk'ın evâmirine musahhar olan (emirlerineitâat eden) bir abdine (kuluna), onları musahhar etmiştir. Cenâb-ı Hakk, ma'nen şu âyetin lisân-ı remziyle (işâretiyle) der ki: Ey insan! Bana itâat eden bir abdime cin ve şeytanları ve şerîrlerini (şerli olanlarını) itâat ettiriyorum. Sen de benim emrime musahhar olsan, çok mevcûdât (varlıklar), hattâ cin ve şeytan dahi sana musahhar olabilirler." (Zülfikār, 25. Söz, 82-83)

40. Ve muhakkak ki katımızda onun için gerçekten bir yakınlık ve güzel bir dönüş yeri (olan Cennet) vardır.
41. (Ey Resûlüm!) Kulumuz Eyyûb'u da an! Hani, Rabbisine: "Doğrusu şeytan(hastalığımdan dolayı yakınlarıma verdiği vesveseleriyle) bana bir yorgunluk ve bir elem dokundurdu!" diye seslenmişti.
42. (Ona:) "Ayağın ile (yere) vur! (İşte) bu yıkanılacak ve içilecek (ve böylelikle şifâ bulacağın) bir serin (su)!" (dedik.)
43. Tarafımızdan bir rahmet ve (selîm) akıl sâhibleri için bir ibret olmak üzere ona (Eyyûb'a) hem âilesini hem de onlarla berâber bir mislini daha bağışladık.
44. (Ona:) "Eline bir demet sap al da onunla (zevcene) vur ve yemînini bozma!" (dedik).[1068] Gerçekten biz onu sabırlı bir kimse olarak bulduk. (O) ne iyi kuldu! Hakîkaten o, dâimâ (Allah'a) yönelen bir kimse idi.
45. (Ey Habîbim!) Kuvvet ve basîret sâhibi kullarımız İbrâhîm'i, İshâk'ı ve Ya'kūb'u da an!
46. Çünki biz onları, hâlis (bir haslet) olan âhiret düşüncesiyle ihlâslı (kimseler) kıldık.
47. Gerçekten de onlar, bizim katımızda elbette seçilmişlerden, en hayırlı kimselerdendir.
48. İsmâîl'i, Elyesa'ı ve Zülkifl'i de an! Hepsi de en hayırlı kimselerdendir.
49,50. Bu, (onları güzel) bir yâd etmedir![1069] Şübhesiz ki takvâ sâhibleri için, gerçekten güzel bir dönüş yeri, kapıları kendilerine açılmış olan Adn Cennetleri vardır.
51. Orada (o gün artık tahtlar üzerinde) yaslanmış kimselerdir; orada (dilediklerinden) birçok meyveler ve içecekler isterler.
52. Yanlarında da (kocalarından) başkasına bakmayan aynı yaşta olan (zevce)lervardır.
53. (İşte) bu, hesab günü için va'd edilmekte olduğunuz şeylerdir.
54. Şübhesiz ki bu, gerçekten bizim (verdiğimiz) rızkımızdır; onun tükenmesi yoktur.
55,56. Bu (böyledir)! Şübhesiz ki azgınlar için de elbette kötü dönüş yeri, Cehennem vardır; oraya girerler. Artık o ne kötü yataktır!
57. Bu (böyledir!) İşte tatsınlar onu; bir kaynar su ve bir irin!
58. Ve bunun şeklinden başka çeşit çeşit (azablar) vardır.
59. (Azgınların elebaşlarına:) "İşte bunlar, sizinle berâber körü körüne (ateşe) girecek bir topluluktur" (denilir). (Fakat reisler:) "Onlar rahat yüzü görmesin! Çünki onlar (kendileri hak ettiği için) ateşe gireceklerdir" (derler).
60. (O elebaşlarına uyanlar ise:) "Hayır! (Asıl) siz rahat yüzü görmeyin! Bunu bizim başımıza siz takdîm ettiniz (siz getirdiniz). Artık o ne kötü karargâhtır!" derler.
61. (Yine onlar:) "Rabbimiz! Bunu bizim başımıza kim takdîm etti (getirdi) ise, artık ona ateşteki azâbı bir kat daha artır!" derler.
62,63. (Azgınların reisleri) yine derler ki: "Bize ne oldu ki, (dünyada iken) kendilerini kötülerden saymakta olduğumuz adamları (fakir Müslümanları burada aramızda) göremiyoruz?" "Onları alaya alıyorduk; yoksa (buradalar da) gözler(imiz) mi onlardan kaydı?"
64. Şübhesiz ki bu, ateş ehlinin (böyle) birbirleriyle çekişmesi elbette haktır.

---

[1068] Eyyûb (AS) zevcesinin i'tikāden yanlış bir konuşması sebebiyle, sıhhat bulduğu zaman, ona yüz değnek vuracağına yemîn etmişti. Fakat o hanımcağız, hastalık günlerinde kendisine gāyet fedâkârca hizmet ettiği için Allah-ü Teâlâ ona böyle, yüz fesleğen sapından oluşan bir demetle şeklî ve latîf bir cezâyı kâfî görmüştü. (Nesefî, c. 4, 66)

[1069] "Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'a bak ki: O Zât (ASM) herkesçe müsellem (kabûl edilen) ümmîliğiyle (okur-yazar olmamasıyla) berâber, geçmiş enbiyâ (peygamberler) ile kavimlerinin ahvâllerini (hâllerini) görmüş ve müşâhede etmiş gibi Kur'ân'ın lisânıyla söylemiştir. Ve onların ahvâlini, sırlarını beyân ederek âleme neşr ü i'lân etmiştir (duyurmuştur). Bilhassa naklettiği onların kıssaları (ibretverici hikâyeleri), bütün zekîlerin nazar-ı dikkatlerini celb eden (dikkatli bakışlarını kendine çeken) da'vâ-yı nübüvvetini (peygamberlik da'vâsını) isbât içindir." (İşârâtü'l-İ'câz, 158)

65,66. De ki: “Ben ancak (Allah’ın azâbını haber veren) bir korkutucuyum! Vâhid (bir olan), Kahhâr (her şeyden en üstün) olan Allah’dan başka hiçbir ilâh yoktur. (O,) göklerin ve yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir, Azîz (kudreti dâimâ üstün olan)dır, Gaffâr (çok bağışlayan)dır.”
67,68. De ki: “Bu (Kur’ân), büyük bir haberdir! Siz ondan yüz çeviren kimselersiniz.”
69. “(Onlar Âdem hakkında) tartışırlarken benim o mele-i a‘lâ (melekler topluluğu) hakkında hiçbir bilgim yoktu.”
70. “Ben ancak apaçık bir korkutucu (peygamber) olduğum için bana vahyediliyor.”
71. Bir zaman Rabbin meleklere buyurdu ki: “Şübhesiz ben, çamurdan bir insan yaratıcıyım.”
72. “Bu yüzden onu (insan sûretinde yaratıp) düzelttiğimde ve ona (yarattığım) rûhumdan üflediğimde,[1070] hemen ona secde ediciler olarak yere kapanın!”
73,74. Bunun üzerine meleklerin hepsi topluca secde ettiler. Ancak (cinlerden olan) İblis hâriç. (O,) büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.
75. (Allah:) “Ey İblis! İki elimle (kudretimle) yarattığıma secde etmekten seni men‘ eden nedir? Büyüklük mü tasladın, yoksa yücelerden mi oldun?” buyurdu.
76. (İblis:) “Ben ondan daha hayırlıyım. Beni bir ateşten yarattın; onu ise bir çamurdan yarattın” dedi.
77,78. (Allah) buyurdu ki: “Haydi oradan (o Cennetten) çık; artık elbette sen kovulmuş birisin! Muhakkak ki cezâ gününe kadar lâ‘netim senin üzerinedir!”
79. (İblis:) “Rabbim! Öyle ise bana (insanların) diriltilecekleri güne kadar mühlet ver!” dedi.
80,81. (Allah:) “Haydi, doğrusu sen ma‘lûm vaktin gününe kadar mühlet verilenlerdensin!” buyurdu.
82. (İblis) dedi ki: “O hâlde senin izzetine yemîn ederim ki, mutlakā onların hepsini azdıracağım!”
83. “Ancak onlardan ihlâsa erdirilmiş kulların müstesnâ.”[1071]
84,85. (Allah) buyurdu ki: “İşte hak! (Ben azîmüşşân) hakkı söylerim! Celâlim hakkı için Cehennemi, seninle (cinlerle) ve onlardan (o insanlardan) sana uyanlarla hep birlikte dolduracağım!”
86. (Ey Resûlüm!) De ki: “(Ben) buna (bu tebliğ vazîfeme) karşılık, sizden hiçbir ücret istemiyorum ve ben (size kendiliğimden Kur’ân’ı uydurup) külfet çıkaranlardan değilim.”[1072]
87. “Doğrusu o (Kur’ân), ancak âlemler için bir nasîhattir.”[1073]
88. “Ve onun haberini bir zaman sonra mutlakā bileceksiniz.”

---

[1070] Buradaki “(Kendi yarattığım) rûhumdan üflediğim” ta‘bîriyle Cenâb-ı Hakk’ın rûhu ve üflemeyi kendine nisbet etmesi, rûhun şeref ve i‘tibârını yüceltmek içindir. Beytullah (Allah’ın evi), Nâkatullah (Allah’ın devesi) lafızlarında olduğu gibi. (Nesefî, c. 4, 84; Celâleyn Şerhi, c. 6, 405)

[1071] “Mühim ve büyük bir umûr-ı hayriyenin(hayırlı işlerin) çok muzır (zararlı) mâni‘leri (engelleri) olur. Şeytanlar o hizmetin hâdimleriyle (hizmetkârlarıyla) çok uğraşırlar. Bu mâni‘lere ve bu şeytanlara karşı, ihlâs kuvvetine (her şeyde Allah’ın rızâsını esas yapmak hasletine) dayanmak gerektir.” (Lem‘alar, 21. Lem‘a, 167)

[1072] “Küçük bir adam, küçük bir haysiyetiyle (şerefiyle), küçük bir cemâatte, küçük bir mes’elede, münâzaralı (tartışmalı) bir da‘vâda hicabsız (sıkılmadan), pervâsız (korkusuz); küçük, fakat hacâlet-âver (utandırıcı) bir yalanı, düşmanları yanında hîlesini hissettirmeyecek derecede teessür ve telâş göstermeden söyleyemez.

Şimdi bak bu Zât’a: Pek büyük bir vazîfede, pek büyük bir vazîfedâr (vazîfeli), pek büyük bir haysiyetle, pek büyük emniyete (güvenliğe) muhtaç bir hâlde, pek büyük bir cemâatte, pek büyük husûmet (düşmanlık) karşısında, pek büyük mes’elelerde, pek büyük da‘vâda, pek büyük bir serbestiyetle, bilâ-pervâ (korkusuz), bilâ-tereddüd, bilâ-hicâb, telaşsız, samîmî bir safvetle (sâfîlikle), büyük bir ciddiyetle, hasımlarının (düşmanlarının) damarlarına dokunduracak şedîd (şiddetli), ulvî (yüksek) bir sûrette söylediği sözlerinde hiç hilâf (hakîkatin aksi) bulunabilir mi? Hiç hîle karışması mümkün müdür? Kellâ! (Aslâ!)” (Zülfikār, 19. Mektûb, 97)

[1073] “Kur’ân’ın mâ‘nâları dağ gibi akılları işbâ‘ ettiği (doyurduğu) gibi, sinek gibi küçücük basit akılları dahi aynı sözlerle ta‘lîm eder (öğretir). Tatmîn eder. Zîrâ Kur’ân, bütün ins (insanların) ve cinnin bütün tabakalarını îmâna da‘vet eder. Hem umûmuna (tamâmına)îmânın ulûmunu (îman ilimlerini) ta‘lîm eder. İsbât eder.” (Zülfikār, 25. Söz, 23)

## ZÜMER Sûresi

1. (Bu) Kitâb'ın indirilmesi, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Hakîm (her işi hikmetli olan) Allah tarafındandır.
2. Şübhesiz ki biz, sana bu Kitâb'ı hak ile indirdik; öyle ise (sen de) dinde O'na (karşı) ihlâslı (samîmî) bir kimse olarak Allah'a kulluk et!
3. Dikkat edin! Hâlis (gerçek) din, ancak Allah'ındır. Ondan başkasını (kendisine) dostlar edinenler ise: "(Biz) onlara, sâdece bizi Allah'a (daha fazla) yakınlaştırsınlar diye tapıyoruz" (derler). Şübhesiz ki Allah, ihtilâfa düşmekte oldukları şeyler hakkında aralarında hüküm verecektir. Doğrusu Allah, yalancı ve azılı kâfir olan kimseyi hidâyete erdirmez.
4. Eğer Allah bir evlâd edinmek isteseydi, yaratmakta olduklarından dilediğiniseçerdi; O (bundan) pek münezzehtir. O, Vâhid (bir olan), Kahhâr (her şeyden en üstün) olan Allah'dır.
5. Gökleri ve yeri hak ile (yerli yerinde) yaratmıştır. Geceyi gündüzün üzerine sarar; gündüzü de gecenin üzerine sarar; güneşi ve ayı da (emrine) boyun eğdirmiştir. Her biri belirli bir vakte (kıyâmete) kadar akıp gider. Dikkat edin! O, Azîz (kudreti dâimâ üstün olan)dır, Gaffâr (çok bağışlayan)dır.
6. (O,) sizi tek bir nefisten (Âdem'den) yarattı, sonra eşini (Havvâ'yı) ondan kıldı; ve sizin için sağmal hayvanlardan (erkek ve dişi) sekiz eş (ni'met olarak) indirdi.[1074] Sizi analarınızın karınlarında, üç karanlık içinde,[1075] yaratılıştan yaratılışa (geçirerek) yaratmaktadır. İşte Rabbiniz olan Allah bu (ni'metleri veren)dir; mülk (umûmen) O'nundur. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyle ise (haktan) nasıl çevriliyorsunuz?
7. Eğer inkâr ederseniz, hiç şübhesiz ki Allah size muhtaç değildir; bununla berâber kulları için küfre râzı olmaz. Yok eğer şükrederseniz, sizin için buna râzı olur. Bir günahkâr başkasının günâhını yüklenmez.[1076] Sonra dönüşünüz ancak Rabbinizedir; o zaman, yapmakta olduklarınızı size haber verecektir. Çünki O, sînelerin içinde olanı hakkıyla bilendir.
8. İnsana bir zarar dokunduğu zaman, O'na (samîmâne) yönelen bir kimse olarak Rabbisine duâ eder; sonra (Allah) kendi tarafından ona bir ni'met verdiğinde, daha önce O'na duâ etmekte olduğunu unutur da,(insanları) O'nun yolundan saptırmak için Allah'a ortaklar koşar. De ki: "Küfrünle biraz eğlenedur! Çünki sen Cehennem ehlindensin!"

---

[1074] "Evet Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân Sûre-i Zümer'de: وَخَلَقَ لَكُمْ مِنَ ٱلْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ[Sizin için sağmal hayvanlardan (erkek ve dişi) sekiz eş (ni'met olarak) yarattı] demeyip وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ ٱلْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ[Sizin için sağmal hayvanlardan (erkek ve dişi) sekiz eş (ni'met olarak) indirdi] demesiyle ifâde ediyor ki, sekiz nevi' (çeşit) hayvanât-ı mübâreke (bereketli hayvanlar) sizlere hazîne-i rahmetten (rahmet hazînesinden), güyâ Cennetten ni'met olarak indirilmiş, gönderilmiştir. Çünki o mübârek hayvanlar bütün cihetleriyle bütün beşere (insanlara) ni'met olduğundan, tüyünden bedevîlere (göçebelere) seyyar hâneler, elbiseler, etinden güzel yemekler, sütünden güzel lezîz taâmlar (lezzetli yemekler), derilerinden pabuçlar vesâire, hattâ gübreleri mezrûâtın (ekili olan şeylerin) erzâkı (rızıkları) ve insanların mahrûkātı (yakacakları) hükmünde olup, güyâ o mübârek hayvanlar tecessüm etmiş (cisimleşmiş) ayn-ı ni'met ve rahmet olmuşlar. Onun içindir ki, yağmura rahmet nâmı verildiği gibi, bu mübârek hayvanlara da en'âm (ni'metler) nâmı verilmiş." (Lem'alar, 28. Lem'a, 297)

[1075] Âyette geçen üç karanlıktan murâd; rahim, çocuk kesesi ve karın; ya da babanın beli, rahim ve annenin karnıdır. (Nesefî, c. 4, 77)

[1076] "Ayn-ı adâlet (adâletin ta kendisi) olan bu semâvî ve kudsî وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى[Hiçbir günahkâr, başkasının günâhını yüklenmez] nass-ı kat'îsiyle (kat'î ve açık hükmüyle) Kur'ân'ın bir kānûn-ı esâsîsi (temel kānûnu) muhabbet ve uhuvvet-i hakîkıyeyi (hakîkî sevgi ve kardeşliği) te'mîn eden ve bu millet-i İslâmiyeyi ve memleketi büyük tehlikeden kurtaran bu kānûn-ı esâsî ki: 'Birisinin hatâsıyla başkası mes'ûl olamaz.' Kardeşi de olsa, aşîreti ve tâifesi de olsa, partisi de olsa o cinâyete şerîk (ortak) sayılmaz. Olsa olsa o cinâyetebir nevi' tarafgirlikle yalnız ma'nevî günahkâr olup âhirette mes'ûl olur; dünyada değil." (Emirdağ Lâhikası-II, 110)
Ayrıca bakınız; (Mektûbât, 22. Mektûb, 92)

9. Yoksa gece saatlerinde secde eden ve ayakta duran (samîmi bir mü'min) olarak ibâdet eden, âhiret (azâbın)dan sakınan ve Rabbisinin rahmetini uman o kimse (kâfir olan kimse gibi) midir? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak (selîm) akıl sâhibleri ibret alır."
10. (Tarafımdan kullarıma) de ki: "(Rabbiniz buyuruyor ki:) Ey îmân eden kullarım! Rabbinizden sakının! Bu dünyada iyilik edenlere, (âhirette de) iyilik (Cennet) vardır. Çünki Allah'ın arzı geniştir. (O gün) ancak, sabredenlere mükâfâtları hesabsız olarak verilecektir."[1077]
11. (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: "Şübhesiz ki ben, dinde O'na (karşı) ihlâslı (samîmî) bir kimse olarak Allah'a kulluk etmekle emrolundum."[1078]
12. "Ve (teblîğ ettiğim her şeye) teslîm olanların ilki olmakla emrolundum."
13. De ki: "Doğrusu ben, Rabbime isyân edersem, (dehşeti pek) büyük bir günün azâbından korkarım."
14. De ki: "(Ben,) Allah'a dînimde O'na (karşı) ihlâslı (samîmî) bir kimse olarak ibâdet ederim."
15. "Artık (siz) O'ndan başka neye isterseniz tapın!" De ki: "Asıl hüsrâna uğrayanlar, kıyâmet günü hem kendilerini, hem de âilelerini hüsrâna uğratanlardır." Dikkat edin! İşte o apaçık hüsran budur!
16. Onlar için, üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında da (ateşten) tabakalar vardır. İşte Allah kullarını bununla korkutur. Ey kullarım! Öyle ise benden sakının![1079]
17. Tâğuttan (Allah'ın yerine tutulan şeylerden), onlara kulluk etmekten kaçınıp Allah'a yönelenlere gelince, onlar için büyük bir müjde vardır! Öyle ise kullarımı müjdele!
18. Onlar ki, sözü dinlerler de onun en güzeline uyarlar. İşte onlar, Allah'ın kendilerine hidâyet verdiği kimselerdir ve işte onlar, (gerçek) akıl sâhiblerinin ta kendileridir.
19. O hâlde üzerine azab sözü hak olmuş kimseyi, (ve) bu sebeble o ateşte bulunan kişiyi sen mi kurtaracaksın?
20. Fakat Rablerinden sakınanlara gelince, onlar için köşkler, onların da üstlerinde binâ edilmiş (daha yüksek) köşkler vardır ki altlarından ırmaklar akar. (Bu,) Allah'ın va'didir. Allah va'dinden dönmez.
21. Görmedin mi? Şübhesiz ki Allah, gökten bir su indirdi de, onu yerdeki kaynaklara koydu; sonra onunla renkleri muhtelif ekinler çıkarıyor; sonra kurur da onu sararmış görürsün; sonra da onu bir çöp yapıyor. Şübhe yok ki bunda (selîm) akıl sâhibleri için gerçekten bir nasîhat vardır.[1080]

---

[1077] Resûl-i Ekrem (ASM) bir hadîs-i şerîflerinde şöyle buyurdular: "Cenâb-ı Hakk kıyâmet gününde terâzileri koyar. Ardından namaz kılanlar getirilir ve ücretleri tartılarakkendilerine noksansız verilir. Sonra zekât verenler getirilir ve onların da ücretleri tartılarak kendilerine eksiksiz verilir. Nihâyet bir belâya dûçâr olmuş kimseler getirilir de bunlar için ne terâzi konur, ne dîvan kurulur, ne de defterler açılır. Bunlara ücret, sağanak yağmurları gibi bol bol ödenir." (Beyzâvî, c. 2, 321)

[1078] İhlâsın ehemmiyeti, kazanılması ve muhâfaza edilmesi hakkında bakınız; (Lem'alar, 20. Lem'a, 155-166; Lem'alar, 21. Lem'a, 166-174)

[1079] "Evet ârif-i billah (Allah'ı tanıyan), aczden (âcizlikten), mehâfetullahdan (Allah korkusundan) telezzüz eder (lezzet alır). Evet havfda (korkuda) lezzet vardır. Eğer bir yaşındaki bir çocuğun aklı bulunsa ve ondan suâl edilse: 'En lezîz ve en tatlı hâletin (hâlin) nedir?' Belki diyecek: 'Aczimi, za'fımı anlayıp, vâlidemin tatlı tokadından korkarak yine vâlidemin şefkatli sînesine sığındığım hâlettir.' Hâlbuki bütün vâlidelerin şefkatleri, ancak bir lem'a-i tecellî-i rahmettir (rahmetin sâdece bir parıltısıdır). Onun içindir ki, kâmil insanlar, aczde ve havfullahda (Allah korkusunda) öyle bir lezzet bulmuşlar ki kendi havl (güç) ve kuvvetlerinden şiddetle teberrî edip (uzaklaşıp), Allah'a acz ile sığınmışlar. Aczi ve havfı, kendilerine şefâatçı yapmışlar." (Sözler, 7. Söz, 19)

[1080] "Gözleri küsûfa uğramış (tutulmuş) bazı adamlar, gözleri önünde vukūa gelen gayr-ı mahdud (sayısız) husûsî haşir ve neşirleri (dirilmeleri) gözleriyle gördükleri hâlde, kıyâmet-i kübrâyı (büyük kıyâmeti) ve haşr-i umûmîyi (herkesin diriltilmesini) nasıl istiğrâb ediyorlar (garib görüyorlar)? Acabâ çiçek açıp, semere veren (meyve veren) ağaçlarda her sene îcâd (yoktan var) edilen meyvelerin haşir ve neşirlerini gördükten sonra haşr-i umûmîyi istib'âd eden (akıldan uzak gören) hiç sıkılmaz mı?" (Mesnevî-i Nûriye, Habâb, 94-95)

22. O hâlde Allah'ın, kalbini İslâm'a açıp da, Rabbisinden bir nûr (bir hidâyet) üzere olan o kimse (küfründeki inadından dolayı kalbi mühürlenen kimse gibi) midir? Öyleyse Allah'ın zikrine karşı kalbleri katılaşmış olanların vay hâline! İşte onlar apaçık bir dalâlet içindedirler.
23. Allah, sözün en güzelini, (âyetleri) birbirine benzeyen ve (hakîkatleri) tekrarlanan bir kitab hâlinde indirdi. Rablerinden korkanların derileri ondan ürperir! Sonra derileri de, kalbleri de Allah'ın zikrine yumuşar! İşte bu (kitab) Allah'ın hidâyetidir; onunla (hikmetine binâen kendi lütfundan) dilediğini hidâyete erdirir. Allah, kimi de (kendi isyânındaki ısrârı yüzünden) dalâlete atarsa, artık onu hidâyete erdirecek olan yoktur.
24. O hâlde kıyâmet günü, yüzü ile azâbın kötüsünden (onun şiddetinden) korun(maya çalış)an kimse (azabdan emîn olan kimse gibi) midir? Ve zâlimlere: "Tadın, kazanmakta olduklarınızı(n vebâlini)!" denilir.
25. Onlardan öncekiler (peygamberlerini) yalanladı da hatırlarına gelmeyen bir yerden azab kendilerine geliverdi.
26. Böylece Allah, onlara dünya hayâtında rezilliği tattırdı. Elbette âhiret azâbı ise, daha büyüktür. Keşke bilselerdi!
27. And olsun ki, bu Kur'ân'da, insanlar için her çeşit misâlden getirdik; tâ ki ibret alsınlar.[1081]
28. Hiçbir eğriliği bulunmayan Arabca bir Kur'ân olarak (indirdik); tâ ki sakınsınlar.
29. Allah (saltanatında hiçbir ortağı olmadığına dâir), üzerinde (hak sâhibi olduklarından) birbirleriyle çekişip duran ortaklar bulunan bir adam (bir köle) ile, sâdece bir kişiye âid olan bir adamı (bir köleyi) misâl getirdi. (Bu ikisi) misâlce bir olurlar mı? Hamd, Allah'amahsustur. Fakat onların çoğu bilmezler.[1082]
30. (Habîbim, yâ Muhammed!) Şübhesiz sen de ölecek olan bir kimsesin, onlar da ölecek olan kimselerdir![1083]
31. Sonra muhakkak siz, kıyâmet günü Rabbinizin huzûrunda birbirinizden da'vâcı olacaksınız.
32. Artık Allah hakkında yalan söyleyenden ve kendisine geldiği zaman doğruyu yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? Kâfirlere Cehennemde bir yer mi yoktur!

---

[1081] "İrşâdın tam ve nâfi' (faydalı) olmasının birinci şartı, cemâatın isti'dâdına (kābiliyetine) göre olması lâzımdır. Cemâat, avamdır (halktır). Avâm ise hakāikı (hakîkatleri) çıplak olarak göremez, ancak onlarca ma'lûm ve me'luf (alışılmış) üslûb ve elbise altında görebilirler. Bunun içindir ki Kur'ân-ı Kerîm yüksek hakāikı, müteşâbihât denilen teşbihler (benzetmeler), misâller, istiârelerle tasvîr edip, cumhûra yani avâm-ı nâsın (avam insanların) fehimlerine (anlayışlarına) yakınlaştırmıştır." (İşârâtü'l-İ'câz, 163)

[1082] "Kur'ân ve ehl-i îmân, hadsiz masnûâtı (san'atlı eserleri) bir Sâni-i Vâhide (her şeyin tek san'atkârı olan Allah'a) verir. Doğrudan doğruya her işi O'na isnâd eder (dayandırır). Vücûb (aklen kat'î olmak) derecesinde sühûletli (kolay) bir yolda gider, sevk eder. Ve ehl-i şirk ve tuğyan (Allah'a ortak koşan ve azgınlık yapanlar) bir masnû'-ı vâhidi (san'atlı bir mahlûku) hadsiz esbâba (sebeblere) isnâd ederek imtinâ' derecesinde suûbetli (imkânsızlık derecesinde zor) bir yolda gider. Şu hâlde Kur'ân yolunda bütün masnûatla, dalâlet (haktan sapma) yolunda bir masnû'-ı vâhid berâberdirler. Hattâ belki bütün eşyânın vâhidden sudûru (tek olandan vücûda gelmesi) bir vâhidin (bir olan şeyin) hadsiz eşyâdan sudûrundan çok derece eshel ve kolaydır. Nasıl ki bir zâbit bin neferin tedbîrini bir nefer gibi kolay yapar. Ve bir neferin tedbîri bin zâbite (kumandana) havâle edilse, bin nefer kadarmüşkilâtlı (zor) olur. Keşmâkeşe (karışıklığa) sebebiyet verir. İşte şu hakîkati şu âyet-i azîme ehl-i şirkin başına vuruyor, dağıtıyor." (Mektûbât, 20. Mektûb, 89)

[1083] "İhlâsı kazanmanın ve muhâfaza etmenin en müessir (te'sirli) sebeblerinden birisi, râbıta-i mevttir. Evet ihlâsı zedeleyen ve riyâya (gösterişe) ve dünyaya sevk eden tûl-i emel (uzun süreli arzular) olduğu gibi, riyâdan nefret veren ve ihlâsı kazandıran, râbıta-i mevttir. Yani ölümünü düşünüp, dünyanın fânî olduğunu mülâhaza edip (anlayıp), nefsin desîselerinden (hîlelerinden) kurtulmaktır. Evet ehl-i tarîkat ve ehl-i hakîkat, Kur'ân-ı Hakîm'in إِنَّكَ مَيِّتٌوَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ [Şübhesiz sen de ölecek olan bir kimsesin, onlar da ölecek olan kimselerdir!] (meâlindeki) gibi âyetlerinden aldığı ders ile, râbıta-i mevti sülûklarında (mesleklerinde) esas tutmuşlar; tûl-i emelin menşei (kaynağı) olan tevehhüm-i ebediyeti (ebedî yaşama zannını) o râbıta ile izâle etmişler (gidermişler). (...) Bu râbıtanın fevâidi (faydaları) pek çoktur. Hadîste: أَكْثِرُوا ذِكْرَ هاَدِمِ اللَّذَّاتِ Yani: 'Lezzetleri tahrîb edip acılaştıran ölümü çok zikrediniz!' diye bu râbıtayı ders veriyor." (Lem'alar, 21. Lem'a, 170)
Ayrıca bakınız; (Nisa Suresinin 146. Ayetinin haşiyesi)

كُلِّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ [Her nefis ölümü tadıcıdır]

33. Doğruyu getirene (peygambere) ve onu tasdîk edene gelince; işte onlar gerçekten takvâ sâhibleridir.
34. Onlar için Rableri katında istedikleri her şey vardır. İşte iyilik edenlerin mükâfâtı budur.
35. Tâ ki, Allah onların yaptıklarının en kötüsünü (dahi) örtsün ve onlara mükâfâtlarını, yapmakta olduklarının daha güzeliyle (fazlasıyla) ihsân etsin!
36. Allah kuluna kâfî değil midir? Bir de seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar.[1084] Hâlbuki Allah, kimi (isyânındaki inadından dolayı) dalâlete atarsa, artık onu hidâyete erdirecek hiçbir kimse yoktur.
37. Allah kimi de (hikmetine binâen kendi lütfundan) hidâyete erdirirse, onu da dalâlete düşürecek hiçbir kimse yoktur. Allah, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen) intikam sâhibi değil midir?
38. And olsun ki, eğer onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, mutlakā: "Allah!" diyeceklerdir.[1085] De ki: "Söyleyin bana! Allah'dan başka (kendisine) yalvarmakta olduklarınız, eğer Allah bana bir zarar vermek istese, onlar, O'nun vereceği zararı giderebilecek olan şeyler midir? Yâhut beni bir rahmete mazhar etmek istese, onlar O'nun rahmetini tutabilecek olan şeyler midir?" De ki: "Allah bana yeter! Tevekküledenler, ancak O'na tevekkül eder."[1086]
39,40. De ki: "Ey kavmim! Elinizden geleni yapın; doğrusu ben de (onu) yapan bir kimseyim. Kendisini rezîl edecek bir azâbın kime geleceğini ve devamlı bir azâbın kimin üzerine ineceğini artık ileride bileceksiniz!"
41. (Ey Resûlüm!) Şübhesiz ki biz sana Kitâb'ı, insanlar için hak ile indirdik. O hâlde kim hidâyete ererse, artık kendi lehinedir. Kim de dalâlete düşerse, ancak kendi aleyhine olarak sapmış olur. Çünki sen, onların üzerine vekil değilsin!
42. Allah, ölümleri ânında nefisleri(n ruhlarını) alır. Ölmeyenleri ise uykularında (bir nevi' ölüme mahkûm eder). Böylece, üzerlerine ölümle hüküm verdiği kimseleri(n ruhlarını) tutar; diğerlerini ise, belirli bir vakte (öleceği zamâna) kadar salıverir. Şübhesiz ki bunda, ibret alacak bir kavim için nice deliller vardır.[1087]

---

[1084] Kureyş müşrikleri Peygamber Efendimiz (ASM)'a: "Putlarımızın aleyhinde bulunma! Yoksa, seni ilâhlarımızın çarpmasından korkarız!" diyerek, güyâ korkutmak istemişlerdi. Başka bir rivâyete göre ise, Resûl-i Ekrem (ASM), Hz. Hâlid bin Velid (ra)'ı Uzzâ denilen putu kırmak için göndermişti. Put bekçileri Hz. Hâlid (ra)'a: "Dikkat et, bu öfkelidir. Sakın başına bir şey gelmesin!" dediler. Buna rağmen Hz. Hâlid (ra), putun burnunu kırdı. Böylece müşriklerin, Müslümanları korkutmak istedikleri husûsun ne kadar ma'nâsız olduğu onlara bilfiil gösterilmiş oldu. (Beyzâvî, c. 2, 326)

[1085] "Kur'ân-ı Hakîm şu nevi' âyâtla (âyetlerle) yıldızlardan ve semâvâttan tutup, tâ zerrelere kadar şirki (Allah'a ortak koşmayı) tard eder (reddeder). Şöyle işâret eder ve ma'nen der: Semâvât ve arzı böyle muntazam halk eden (yaratan) bir Kadîr-i Mutlak'ın elbette devâir-i masnûâtından (san'atla yarattığı varlık dâirelerinden) olan manzûme-i şemsiye (güneş sistemi) bilbedâhe (açıkça) O'nun kabza-i tasarrufundadır (hükmü altındadır). Mâdem O Kadîr-i Mutlak, şemsi seyyârâtıyla (gezegenleriyle) kabza-i tasarrufunda tutuyor. Ve tanzîm ve teshîr ve tedvîr ediyor (itâat ettirip idâre ediyor). Elbette o manzûme-i şemsiyenin bir cüz'ü (parçası) ve şems ile bağlanan küre-i arz dahi kabza-i tasarrufunda ve tedbir ve tedvîrindedir. Mâdem küre-i arz kabza-i tasarrufunda ve tedbir ve tedvîrindedir, bilbedâhe arzın yüzünde yazılan ve îcâd edilen (yaratılan) ve yerin meyveleri ve gāyâtı (gāyeleri) hükmünde olan masnûât (san'atlı varlıklar) dahi O'nun kabza-i rubûbiyetinde (idâresi altında) ve terbiyesindedir." (Sözler, 32. Söz, 273)

[1086] "İnsan zaîfdir; belâları çok. Fakîrdir; ihtiyâcı pek ziyâde. Âcizdir; hayat yükü pekağır. Eğer Kadîr-i zü'l-Celâl'e dayanıp tevekkül etmezse (güvenmezse) ve i'timâd edip teslîm olmazsa, vicdânı dâim azâb içinde kalır. Semeresiz (netîcesiz) meşakkatler, elemler, teessüfler onu boğar. Ya sarhoş veya canavar eder." (Sözler, 6. Söz, 16)

[1087] "Pek çok nev'lerde, hattâ gece ve gündüzde, kış ve baharda ve cevv-i havada (hava boşluğunda) hattâ insanın şahıslarında, müddet-i hayâtında değiştirdiği bedenler ve mevte (ölüme) benzeyen uyku ile haşir ve neşre (öldükten sonra dirilmeye) benzer birer nevi' kıyâmet, bir kıyâmet-i kübrânın (en büyük kıyâmetin) tahakkukunu (gerçekleşeceğini) ihsâs ediyor (hissettiriyor), remzen (işâretle) haber veriyorlar.
Evet meselâ: Haftalık bizim saatimizin sâniye ve dakîka ve saat ve günlerini sayan çarklarına benzeyen, Allah'ın dünya denilen büyük saatindeki yevm (gün), sene, ömr-i beşer (insan ömrü), deverân-ı dünya (dünyanın devirleri), birbirine mukaddeme (başlangıç) olarak birbirinden haber veriyor, döner işlerler. Geceden sonra sabâhı, kıştan

43. Yoksa Allah'dan başka şefâatçiler mi edindiler? De ki: "(O putlar) hiçbir şeye sâhib olamazlar ve akıl erdiremezlerse de mi (onları şefâatçi edineceksiniz)?"
44. De ki: "Şefâat tamâmen Allah'a âiddir. Göklerin ve yerin mülkü, O'nundur. Sonra ancak O'na döndürüleceksiniz."
45. Hem Allah tek olarak anıldığı zaman, âhirete îmân etmeyenlerin kalbleri daralır! Ama O'ndan başkaları anıldığı zaman, hemen sevinirler.
46. De ki: "Ey gökleri ve yeri yaratan, görünmeyeni ve görüneni bilen Allah'ım! Hakkında ihtilâfa düşegeldikleri şeyler husûsunda kullarının arasında ancak sen hüküm vereceksin!"
47. Eğer yeryüzünde bulunanların hepsi ve onunla berâber bir misli daha gerçekten zulmedenlerin olsa, kıyâmet günü azâbın kötülüğünden (kurtulmak için) onu fedâederlerdi. Artık Allah tarafından, hiç hesâba katmakta olmadıkları şeyler (Cehennem azâbı) onlara görünmüştür.
48. Ve kazandıkları şeylerin (günahların) kötülükleri onlara görünmüş ve kendisiyle alay etmekte oldukları şey (azab) onları kuşatmıştı.
49. Fakat insana bir zarar dokunduğu zaman bize yalvarır; sonra kendisine tarafımızdan bir ni'met verdiğimiz zaman: "(Bu) bana ancak (bendeki) bir bilgi sâyesinde verildi"[1088] der. Hayır! O (kendilerine verdiğimiz ni'metler) bir imtihandır; fakat onların çoğu bilmezler.
50. Muhakkak ki onlardan öncekiler de bunu söylemişlerdi; ama kazanageldikleri şeyler kendilerine bir fayda vermedi.
51. Sonunda kazandıkları şeylerin (günahların) kötülükleri kendilerine isâbet etti. Bunlardan zulmedenlerin de kazandıkları şeylerin kötülükleri yakında kendilerine isâbet edecektir ve onlar (Allah'ı) âciz bırakıcı kimseler değildir.
52. Hem bilmediler mi ki, şübhesiz Allah, dilediğine rızkı genişletir ve (dilediğine) daraltır. Doğrusu bunda, îmân edecek bir kavim için nice deliller vardır.
53. De ki: "Ey nefisleri aleyhine (günah işlemekle ömürlerini) isrâf eden kullarım! (Günahlara bulaştık diye) Allah'ın rahmetinden ümid kesmeyin! Şübhesiz ki Allah, bütün günahları bağışlar!" Doğrusu, Gafûr (çok bağışlayan), Rahîm (kullarına çok merhamet eden) ancak O'dur.
54. Öyle ise, size o azabın gelmesinden önce Rabbinize yönelin ve O'na teslîm olun; sonra yardım olunmazsınız.

---

sonra baharı işledikleri gibi, mevtten sonra subh-ı kıyâmet (kıyâmet sabâhı), o destgâhtan (tezgâhtan), o saat-ı uzmâdan (en büyük saatten) çıkacağını remzen haber veriyorlar.

Bir şahsın müddet-i ömründe başına gelmiş birçok kıyâmet çeşitleri vardır. Her gece bir nevi' ölmekle, her sabah bir nevi' dirilmekle emârât-ı haşri (haşrin emârelerini) gördüğü gibi, beş-altı senede bil-ittifak (tamâmıyla) bütün zerrâtını değiştirerek, hattâ bir senede iki def'a tedrîcî (derece derece) bir kıyâmet ve haşir taklîdini görmüş. Hem hayvan ve nebat nev'lerinde üç yüz binden ziyâde haşir ve neşir ve kıyâmet-i nev'iyeyi (nev'lerin dirilmelerini) her baharda müşâhede ediyor (görüyor). İşte bu kadar emârât ve işârât-ı haşriye ve bu kadar alâmât verumûzât-ı neşriye elbette kıyâmet-i kübrânın tereşşuhâtı (sızmaları) hükmünde, o haşre işâret ediyorlar." (Sözler, 29. Söz, 195-196)

[1088] "Nasılki nazdâr (nazlı) bir çocuk, ağlamasıyla ya istemesiyle ya hazîn (hüzünlü) hâliyle matlûblarına (isteklerine) öyle muvaffak olur ve öyle kavîler (güçlüler) ona musahhar (hizmetkâr) olurlar ki; o matlûblardan binden birisine, bin def'a kuvvetçiğiyle yetişemez. Demek za'f ve acz (zayıflık ve güçsüzlük), onun hakkında şefkat ve himâyeti (korumayı) tahrîk ettikleri için, küçücük parmağıyla kahramanları kendine musahhar eder.

Şimdi böyle bir çocuk, o şefkati inkâr etmek ve o himâyeti ittihâm etmek (suçlamak) sûretiyle ahmakâne (ahmakçasına) bir gurur ile: 'Ben kuvvetimle bunları teshîr ediyorum (emrime itâat ettiriyorum)' dese, elbette bir tokat yiyecektir. İşte insan dahi Hâlık'ının (yaratıcısının) rahmetini inkâr ve hikmetini ittihâm edecek bir tarzda küfrân-ı ni'met (nankörlük) sûretinde, Kārûn gibi: إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ yani 'Ben kendi ilmimle, kendi iktidârımla kazandım' dese, elbette sille-i azâba (azab tokadına) kendini müstehak eder.

Demek şu meşhud (görünen) saltanat-ı insâniyet ve terakkıyât-ı beşeriye (insanlığın ilerlemesi) ve kemâlât-ı medeniyet (medeniyetin ni'metleri); celb ile (kendi tedâriki) değil, galebe (üstünlük) ile değil, cidâl (mücâdele) ile değil; belki ona, onun za'fı için teshîr edilmiş, onun aczi için ona muâvenet (yardım) edilmiş, onun fakrı için ona ihsân edilmiş, onun cehli (câhilliği) içinona ilhâm edilmiş (bildirilmiş)." (Sözler, 23. Söz, 117)

55. Siz farkında bile değilken, o azabın size ansızın gelmesinden önce,Rabbinizden size indirilenin en güzeline (Kur'ân'a) tâbi' olun!
56. Tâ ki bir nefis: "Allah hakkında işlediğim kusurlardan dolayı yazıklar olsun bana! Gerçekten (ben) alay edenlerdendim" demesin!
57,58. Yâhut: "Doğrusu Allah beni hidâyete erdirmiş olsaydı, elbette (ben de) takvâ sâhiblerinden olurdum" demesi(nden) yâhut azâbı gördüğü zaman: "Keşke benim için gerçekten bir kere daha (dünyaya dönüş) olsaydı da iyilik edenlerden olsaydım!" demesi(nden evvel Kur'ân'a tâbi' olun)!
59. (Ona denilecek ki:) "Hayır! Şübhesiz sana âyetlerim gelmişti de, onları yalanladın; büyüklük tasladın ve kâfirlerden oldun!"
60. (Ey Resûlüm!) Allah hakkında yalan söyleyenleri kıyâmet günü görürsün ki, yüzleri siyahlaşmıştır! Büyüklük taslayanlar için Cehennemde bir yer mi yoktur![1089]
61. Allah (günahlardan) sakınanları ise, kurtuluş vesîleleri (olan sâlih amelleri) sebebiyle (kendi lütfundan) kurtarır. Onlara kötülük dokunmaz, onlar mahzun da olmazlar.
62. Allah her şeyin yaratıcısıdır[1090] ve O, her şeye vekîldir.
63. Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Allah'ın âyetlerini inkâr edenlere gelince, işte onlar hüsrâna uğrayanların ta kendileridir.
64. De ki: "Şimdi bana, Allah'dan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz, ey câhiller!"
65. (Habîbim, yâ Muhammed!) Celâlim hakkı için, sana ve senden önceki (peygamber)lere şöyle vahyedildi: "And olsun ki, (sen de) eğer (Allah'a) ortak koşarsan, amelin mutlakā boşa gider ve elbette hüsrâna uğrayanlardan olursun!"
66. Hayır! Öyle ise sâdece Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol!
67. Hâlbuki (o kullar) Allah'ı şânının hakkıyla takdîr edemediler (tanıyamadılar,lâyıkıyla kulluk edemediler). Fakat kıyâmet günü, yer tamâmen O'nun avucunda (mülkü ve tasarrufunda)dır; gökler de O'nun sağ eliyle (kudretiyle) dürülmüşlerdir. O, (onların) ortak koşmakta oldukları şeylerden pek münezzeh ve pek yücedir.
68. Ve sûra (birinci olarak) üfürülmüştür de Allah'ın dilediğinden başka[1091] göklerde kim var, yerde kim varsa ölmüştür. Sonra ona bir daha üfürülmüştür; bir de bakarsın ki onlar ayaktadırlar (etrâfa) bakınıp duruyorlar.

---

[1089] Âyetin meâlinde geçen "Allah hakkında yalan söyleyenler": Allah'a ortak koşmak ve O'na oğul isnâd etmek gibi Zât-ı Akdes'ine hiçbir vecihle yakışmayan sıfatlar uyduranlar ve O'na âid bazı yüksek vasıfları inkâr edenlerdir. (Beyzâvî, c. 2, 330)

[1090] "Kâinâtta esbâb (sebebler) ve müsebbebât (sebeblerle meydana gelen); görünen eşyâya (şeylere) bakıyoruz ve görüyoruz ki, en a'lâ (en yüksek) bir sebeb en âdî (basit) bir müsebbebe kuvveti yetmiyor. Demek esbâb bir perdedir. Müsebbebleri yapan başkadır. Meselâ, hadsiz masnûâttan (san'atlı varlıklardan) yalnız cüz'î (küçük) bir misâl olarak insan başı içinde bir hardal küçüklüğünde bir yerde yerleştirilen kuvve-i hâfızaya bakıyoruz. Görüyoruz ki, öyle bir câmi' (çok şeyleri içine alan) kitab, belki kütübhâne hükmündedir ki, bütün sergüzeşte-i hayâtı (hayat hikâyesi), içinde karıştırılmaksızın yazılıyor. Acabâ bu mu'cize-i kudrete hangi sebeb gösterilebilir? Telâfîf-i dimâğiye (beynin kıvrımları) mı? Basit şuûrsuz huceyrât (hücrecikler) zerreleri mi? Tesâdüf rüzgârları mı? Hâlbuki o mu'cize-i san'at öyle bir Zât'ın san'atı olabilir ki, beşerin haşirde neşredilecek (açılacak) büyük defter-i a'mâlinden (amel defterinden) muhâsebe (hesab) vaktinde hatıra getirilecek ve işlediği her fiilleri yazıldığını bildirmek için bir küçük sened istinsâh (kopya) edip, yazıp aklının eline verecek birSâni'-i Hakîm'in (sonsuz hikmet sâhibi bir san'atkârın) san'atı olabilir." (Mektûbât, 33. Mektûb, 335)

[1091] İbn-i Abbâs (ra)'a göre bu istisnâ ile, dört büyük melek olan Cebrâîl, Mikâîl, İsrâfîl ve Azrâîl Aleyhimüsselâm kasdedilmiştir. Ebû Hureyre (ra)'a göre ise bunlar şehidlerdir. Diğer bir görüşe göre de o gün hayatta bırakılacak olanlar, hûrîler ile Arş ve Kürsî'nin sâkinleri olan meleklerdir. (Celâleyn Şerhi, c. 6, 449)

"Evet şu âlemin mutasarrıf-ı zîşânı (şanlı hâkimi) her asırda, her senede, her günde, bu dar, muvakkat (geçici) rûy-ı zeminde (yeryüzünde) haşr-i ekberin (âhiretteki büyük dirilmenin) ve meydân-ı kıyâmetin pek çok emsâlini (benzerlerini) ve nümûnelerini ve işârâtını (işâretlerini) îcâd ediyor (yaratıyor).

Ezcümle (meselâ) haşr-i bahârîde (baharda canlıların diriltilmelerinde) görüyoruz ki, beş altı gün zarfında küçük ve büyük hayvanât (hayvanlar) ve nebâtâttan (bitkilerden) üç yüz binden ziyâde envâı (nev'leri) haşredip

69. Ve yer, Rabbisinin nûru[1092] ile parlamış; kitab (amel defteri ortaya) konulmuş, peygamberler ve şâhidler (hafaza melekleri) getirilmiş ve onların (kulların) aralarında hak ile hüküm verilmiştir; onlar haksızlığa da uğratılmazlar.
70. Herkese yaptığı(nın karşılığı) tam olarak verilmiştir; Çünki O (Allah), (onların) yapmakta olduklarını en iyi bilendir.
71. İnkâr edenler zümer hâlinde (bölük bölük) Cehenneme sürülmüşlerdir. Nihâyet oraya vardıklarında, kapıları açılır ve bekçileri onlara: "Size içinizden, Rabbinizin âyetlerini size okuyan ve sizi bu gününüzle karşılaşmaktan korkutan peygamberler gelmedi mi?" der. (Onlar:) "Evet (geldi)! Lâkin kâfirler üzerine azab sözü hak olmuştur!" derler.
72. (Onlara:) "İçinde ebediyen kalıcı kimseler olarak Cehennemin kapılarından girin!" denilir. Artık kibirlenenlerin yeri ne fenâdır!
73. Rablerinden sakınanlar da bölük bölük Cennete sevk edilmişlerdir. Nihâyet oraya vardıkları zaman, kapıları açılmıştır ve bekçileri onlara: "Selâm size; tertemiz oldunuz! Artık ebediyen kalıcı kimseler olmak üzere buraya girin!" derler.
74. Bunun üzerine (onlar da): "Hamd, O Allah'a mahsustur ki, va'dini bize doğru çıkardı ve bizi bu yere vâris kıldı, Cennetten istediğimiz yerde otururuz" derler. Artık (sâlih) amel işleyenlerin mükâfâtı ne güzeldir!
75. Melekleri de arşın etrâfını (tavaf eden) kuşatıcılar olarak, Rablerine hamd ile (O'nu) tesbîh ediyorlar görürsün. Artık (mahlûkātın) aralarında hak ile hüküm verilmiş ve: "Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur!" denilmiştir.

## MÜ'MİN Sûresi

1. Hâ, Mîm.[1093]
2,3. (Bu) Kitâb'ın (Kur'ân'ın) indirilişi, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Alîm (hakkıyla bilen), günahı bağışlayan, tevbeyi kabûl eden, azâbı pek şiddetli ve çok lütuf sâhibi olan Allah tarafındandır. O'ndan başka ilâh yoktur. Dönüş ancak O'nadır.
4. İnkâr edenlerden başkası Allah'ın âyetleri hakkında mücâdele etmez; şimdi onların o memleketlerde gezip dolaşmaları, seni aldatmasın! (Muhakkak ki varacakları yer Cehennemdir!)

---

neşrediyor (diriltip yayıyor). Bütün ağaçların, otların köklerini ve bir kısım hayvanları aynen ihyâ edip (hayat verip) iâde ediyor. Başkalarını ayniyet derecesinde (aynı gibi) bir misliyet sûretinde (benzerlikte) îcâd ediyor. Hâlbuki maddeten farkları pek az olan tohumcuklar o kadar karışmışken, kemâl-i imtiyâz ve teşhîs ile (mükemmelen ayırd edilerek) o kadar sür'at ve vüs'at (genişlik) ve sühûlet (kolaylık) içinde kemâl-i intizam ve mîzan (tam bir düzen ve ölçü) ile altı gün veya altı hafta zarfında ihyâ ediliyor.
Hiç kābil midir (mümkün müdür) ki, bu işleri yapan Zât'a bir şey ağır gelebilsin! Semâvât ve arzı (gökleri ve yeri) altı günde halk edemesin (yaratamasın). İnsanı bir sayha ile (sûrun üflenmesiyle) haşredemesin! Hâşâ!" (Zülfikār, 10. Söz, 33)

[1092] Buradaki nûrun, mecaz yoluyla adâlet ma'nâsında olduğu söylenmiştir. Bir görüşe göre de Cenâb-ı Hakk'ın o güne mahsus yaratacağı bir nûrdur ki, mahşer meydanı bununla aydınlanır. (Beyzâvî, c. 2, 331)

[1093] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)

" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ اَلْاَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيْلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-i'câz, 29)

5. Onlardan önce Nûh kavmi ve onların ardından (Âd ve Semûd gibi çeşitli) topluluklar (da) yalanlamışlardı. Her ümmet kendi peygamberlerine kasdetmişti, tâ onu (öldürmek için) yakalayıversinler; ve bâtıl uğruna mücâdele ettiler, tâ onunla hakkı ortadan kaldırsınlar! Derken onları (o hâlleri üzere azâbımla) yakalayıverdim; artık (bak) azâbım nasıl oldu!
6. Böylece Rabbinin, inkâr edenler üzerine "Şübhesiz onlar, ateş ehlidirler" sözühak oldu.
7. Arşı taşıyan[1094] ve onun etrâfında bulunan (melek)ler, Rablerine hamd ile (O'nu) tesbîh ederler[1095] ve O'na îmân ederler ve (kendileri gibi) îmân edenler için mağfiret dilerler. (Şöyle derler:) "Rabbimiz! (Sen) her şeyi rahmet ve ilim cihetiyle kuşatmışsındır; artık tevbe edip senin yoluna uyanlara mağfiret eyle ve onları Cehennem azâbından koru!"
8. "Rabbimiz! Hem onları, hem onların atalarından, zevcelerinden ve nesillerinden sâlih olan kimseleri, kendilerine va'd buyurduğun Adn Cennetlerine koy! Şübhesiz ki Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Hakîm (her işi hikmetli olan) ancak sensin!"[1096]
9. "Ve onları kötülüklerden koru! Zâten kimi o gün (dünyada iken) kötülüklerden korursan, (kıyâmet günü) ona artık gerçekten merhamet etmiş olursun. İşte büyük kurtuluş ancak budur!"
10. Doğrusu inkâr edenlere (âhirette melekler tarafından şöyle) seslenilir: "Elbette Allah'ın (size olan) gazabı, sizin kendinize olan gazabınızdan daha büyüktür; çünki (siz) îmâna da'vet ediliyordunuz, fakat inkâr ediyordunuz."
11. (Onlar:) "Rabbimiz! Bizi iki def'a öldürdün ve iki def'a dirilttin; şimdi günahlarımızı i'tirâf ettik; acabâ (bizim için buradan) çıkmaya artık bir yol var mıdır?" derler.[1097]
12. Bunun (bu azâbın) sebebi şübhesiz şudur: "(Herkes) Allah'a, tek olarak da'vet edildiği zaman, (siz) inkâr ettiniz! Hâlbuki O'na ortak koşulsa, inanıyordunuz. Artık hüküm, Aliyy (çok yüce olan), Kebîr (çok büyük olan) Allah'a âiddir."
13. O (Allah), size delillerini gösteren ve gökten size bir rızık indirendir. Fakat (O'na) yönelen kimseden başkası ibret almaz.[1098]

---

[1094] "Hamele-i Arş ve Semâvât (arşın ve göklerin taşıyıcıları) denilen melâikenin birinin ismi 'Nesr' (kartal) diğerinin ismi 'Sevr' (öküz) olarak dört melâikeyi, Cenâb-ı Hakk arş ve semâvâta saltanat-ı rubûbiyetine (saltanatının terbiye ediciliğine) nezâret etmek (bakmak) için ta'yîn ettiği gibi, semâvâtın bir küçük kardeşi ve seyyârelerin (gezegenlerin) bir arkadaşı olan küre-i arza dahi iki melek, nâzır (bakıcı) ve hamele (taşıyıcı) olarak ta'yîn etmiştir. O meleklerin birisinin ismi 'Sevr' ve birinin 'Hût'tur (balıktır)." (Lem'alar, 14. Lem'a, 93-94)

[1095] "(Allah'ın) kâinâtı had ve hesâba gelmeyen dakîk (ince) san'atlı tezyînât (süslemeler) ve o ma'nîdâr mehâsin (güzellikler) ile ve hikmetdar nukūş (hikmetli nakışlar) ile süslendirip tezyîn etmesi; bilbedâhe (açıkça) ona göre mütefekkir (düşünen) ve istihsân edicilerin (beğenecek kimselerin) ve mütehayyir (hayrette kalmış) takdîr edicilerin enzârını (bakışlarını) ister, vücudlarını taleb eder (varlıklarını ister). (...)
Mâdem bu nihâyetsiz tezyînât, nihâyetsiz bir vazîfe-i tefekkür ve ubûdiyet (kulluk) ister. Hâlbuki ins (insan) ve cin, şu nihâyetsiz vazîfeye, şu hikmetli nezârete, şu vüs'atli (geniş) ubûdiyete karşı, milyondan ancak birisini yapabilir. Demek bu nihâyetsiz ve çok mütenevvi' (çeşitli) olan şu vezâif (vazîfeler) ve ibâdete, nihâyetsiz melâike envâ'ları (nevi'leri), rûhâniyâtecnasları (ruhânî cinsleri) lâzımdır ki, şu mescid-i kebîr-i âlemi (büyük kâinât mescidini) saflarıyla doldurup şenlendirsin." (Sözler, 29. Söz, 178-179)

[1096] Bütün melekler mü'minlere duâ ederler ve onlar için af dilerler. Bir mü'min, başka bir mü'min kardeşine gıyâbında duâ ettiğinde, "Âmîn! Aynısı sana da olsun!" demekle vazîfeli melekler de vardır. (İbn-i Kesîr, c. 3, 236)

[1097] Bu âyetteki birinci ölüm, insanın ana rahmindeki nutfe (henüz ruh verilmemiş) hâli; ikinci ölüm de, dünyadan ecel vâsıtasıyla olan gidişi demektir. İki dirilmeden birincisi, ana rahminde iken ruh üflenmesi; diğeri de, kabirlerden diriltilerek çıkmak ve haşir meydanına doğru sevk edilmektir. (Celâleyn Şerhi, c. 6, 464)
Fahreddîn-i Râzî hazretleri ise bu âyetin tefsîri zımnında, bir ölümden söz edebilmek için öncelikle hayâtın olması gerektiğini nazara vermekte ve buradaki iki hayâtın, dünya ve kabir hayâtı, iki ölümün ise oralardaki hayâtın sona erdirilmesi olduğunu ve insanların bundan sonra bir daha ölmemek üzere ebedî bir hayâta mazhar olacaklarını beyân etmektedir. (Râzî, c. 27, 41)

[1098] "Gözün nûru, nûr-ı îmanla (îman nûruyla) ışıklanırsa ve kavîleşirse (kuvvetlenirse), bütün kâinât gül ve reyhanlar (güzel kokular) ile müzeyyen (süslü) bir Cennet şeklinde görünür. Gözün gözbebeği de, bal arısı gibi bütün kâinât safhalarında menkuş (nakşedilmiş) gül ve çiçek gibi delillerinden, bürhanlarından alacağı ibret, fikret (düşünme), ünsiyet (dostluk) gibi usâre (öz su) ve şıralarından vicdanda o tatlı, îmanlı balları yapar. Eğer o göz

14. Öyle ise kâfirlerin hoşuna gitmese de, (siz) dînde O'na (karşı) ihlâslı (samîmi) kimseler olarak Allah'a duâ edin!
15. (O, ihlâslı kullarının) dereceleri(ni) hakkıyla yükseltendir, Arşın sâhibidir. Karşılaşma günü ile korkutmak için, kendi emrinden olan rûhu (vahyi), kullarından dilediği kimseye ilkā eder (indirir).
16. O gün, onlar (herkes, bütün sırlarıyla birlikte kabirlerinden) meydana çıkacak kimselerdir. Onlardan hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz! (Allah:) "Bugün mülk (hâkimiyet) kimindir?" (diye sorar). (O günün dehşetinden kimse cevab veremez de yine kendisi cevab buyurur:) "Vâhid (bir olan), Kahhâr (her şeyi kahra gücü yetici) olan Allah'ındır!"
17. Bugün herkes (dünyada) kazandığı şeyin karşılığını görür. Bugün haksızlık yoktur. Şübhesiz ki Allah, hesâbı pek çabuk görendir.
18. (Ey Resûlüm!) Onları o yaklaşan gün ile korkut! Çünki (amellerin ortaya saçılacağı o gün) yürekler, kederle yutkunan kimseler olarak gırtlaklara dayanmıştır! Zâlimler için ne bir dost, ne de (himâyesi) kabûl edilir bir şefâatçi bulunur!
19. (Allah) gözlerin hâin olanını (harama bakanları) ve sînelerin gizlediğini bilir.
20. Ve Allah, hak ile hüküm verir. Ondan başka (kendisine) yalvarmakta oldukları (ilâhlar) ise, hiçbir şeyle hüküm veremezler. Şübhesiz ki Semî' (her şeyi işiten), Basîr (her şeyi gören) ancak Allah'dır.[1099]
21. (Onlar) yeryüzünde hiç gezmediler mi ki, kendilerinden öncekilerin âkıbeti nasıl olmuş, baksınlar! Onlar, kuvvetçe ve yeryüzündeki eserleri bakımından kendilerinden daha şiddetli idiler. Böyle iken, Allah onları günahları yüzünden yakalayıverdi de onları Allah'(ın azâbın)dan koruyacak hiçbir kimse olmadı.
22. Bunun sebebi şudur: Şübhesiz onlara peygamberleri mu'cizelerle gelirdi de, (onlar) inkâr ederlerdi; Allah da onları (o hâlleri üzere) yakalayıverdi. Muhakkak ki O, Kaviyy (çok kuvvetli)dir, azâbı pek şiddetli olandır.
23,24. And olsun ki, Mûsâ'yı da mu'cizelerimizle ve apaçık bir delîl ile Fir'avun'a, Hâmân'a ve Kārûn'a gönderdik. Buna rağmen (onlar:) "(Bu) çok yalancı bir sihirbazdır!" dediler.
25. Ve (Mûsâ) onlara tarafımızdan hakkı getirdiğinde (daha önce de dedikleri gibi yine) dediler ki: "Onunla berâber îmân etmiş olanların (yeni doğan) oğullarını öldürün, kadınlarını (kızlarını) ise sağ bırakın!" Fakat kâfirlerin hîlesi ancak boşuna (yorulmak)tır.
26. Fir'avun dedi ki: "Bırakın beni, Mûsâ'yı öldüreyim; ve (o) Rabbisine yalvarsın (bakalım)! Çünki ben (onun, sizin) dîninizi değiştirmesinden yâhut yeryüzünde fesad çıkarmasından korkuyorum."
27. Mûsâ da: "Doğrusu ben hesab gününe inanmayan her kibirli kimseden, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz (olan Allah)a sığınırım" dedi.

---

küfür zulmetiyle (karanlığıyla) kör olursa; dünya, genişliğiyle berâber bir hapishâne şekline girer. Bütün hakāik-ıkevniye (yaratılışa âid bütün hakîkatler), nazarında gizlenir. Kâinât ondan tevahhuş eder (yabancılaşır)." (İşârâtü'l-i'câz, 65)

[1099] "Bütün zîhayat (canlı) mahlûkların elleri yetişmediği ve iktidarları dâiresinde olmayan bütün hâcetlerini (ihtiyaçlarını) ve bütün fıtrî matlablarını (isteklerini) bir nevi' duâ bulunan isti'dâd-ı fıtrî (yaratılışa âid kābiliyet) ve ihtiyâc-ı zarûrî dilleriyle istedikleri vakitte, istedikleri şeyler gāyet Rahîm (merhametli) ve işitici ve şefkatli bir dest-i gaybî (görünmeyen bir el) tarafından verildiğinden ve ihtiyârî (isteğe bağlı) olan da'vât-ı insâniyenin (insan duâlarının), husûsan havasların (ma'nen yüksek insanların) ve nebîlerin (peygamberlerin) on adedden altı-yedisi hilâf-ı âdet (alışılmış olanın tersine) kabûl olmasından kat'î anlaşılıyor ki, her dertlinin âhını, her muhtâcın duâsını işiten ve dinleyen bir Semî'-i Mücîb (her şeyi işitip onlara cevab veren bir Allah) perde arkasında var. Bakar ki, en küçük bir zîhayâtın, en küçük bir ihtiyâcını görür ve en gizli bir âhını işitir, şefkat eder,fiilen cevab verir, memnûn eder." (Şuâ'lar, 11. Şuâ', 206)

28. Fir‘avun âilesinden (olup) îmânını gizleyen mü’min bir adam ise[1100] şöyle dedi: “Bir adamı, (sırf) ‘Rabbim Allah’dır!’ diyor diye öldürecek misiniz? Hâlbuki (o) size Rabbinizden mu‘cizeler getirmiştir. Zaten yalancı olursa, o takdirde yalanı kendi aleyhinedir. Yok doğru (söyleyen) bir kimse ise, sizi tehdîd ettiği şeylerin bir kısmı başınıza gelir! Şübhesiz ki Allah, haddi aşan, çok yalan söyleyen o kimseyi hidâyete erdirmez!”
29. “Ey kavmim! Bu memlekette üstünlük sağlamış kimseler olarak bu gün mülk (hâkimiyet), sizindir. Şâyet bize gelirse, Allah’ın azâbından (korumak üzere) bize kim yardım edebilir?” Fir‘avun dedi ki: “(Ben) size ancak kendi gördüğümü gösteriyorum (siz buna bakacaksınız) ve size ancak doğru yola rehberlik ediyorum.”
30,31. Îmân etmiş olan (adam) dedi ki: “Ey kavmim! Doğrusu ben sizin üzerinize, (peygamberlerini yalanlayan) o toplulukların (uğradıkları o dehşetli azab) gününün benzerinden; Nûh kavminin, Âd, Semûd ve onlardan sonrakilerin âdetlerinin (başlarına gelen cezâların) benzerinden, korkuyorum. Hâlbuki Allah, kullar(ın)a zulmetmeyi murâd ediyor değildir.”
32,33. “Ey kavmim! Doğrusu ben sizin için bağrışıp çağrışma gününden (kıyâmet gününden, hesab yerine) arkanızı dönen kimseler olarak (Cehenneme) gideceğiniz günden korkuyorum. (O gün) sizi Allah’(ın azâbın)dan kurtaracak hiçbir kimseyoktur. Bununla berâber Allah kimi (isyanındaki inadı yüzünden) dalâlete atarsa, artık onu hidâyete erdirecek hiçbir kimse yoktur.”[1101]
34. And olsun ki, daha önce Yûsuf da size mu‘cizeler getirmişti de, onun size getirdiği o şeylerden dâimâ şübhe içinde oldunuz. Nihâyet (o) vefât edince: “Allah ondan sonra aslâ bir peygamber göndermez!” dediniz. İşte Allah, (kendi irâdeleriyle) haddi aşan şübheci kimseleri böyle saptırır.
35. Onlar ki, kendilerine gelmiş bir delîl olmaksızın, Allah’ın âyetleri hakkında mücâdele ederler. (Bu,) Allah katında da, îmân edenlerin yanında da nefret cihetiyle büyük olmuştur. İşte Allah, (kendisine) büyüklük taslayan her zorbanın kalbini (kendi kibri ve bunda ısrarı üzerine) böyle mühürler!
36,37. Fir‘avun: “Ey Hâmân! Bana yüksek bir kule yap;[1102] belki sebeblere, göklerin sebeblerine (yollarına) erişirim de, Mûsâ’nın İlâhına muttali‘ olurum (hakîkaten var mıdır diye bakarım); doğrusu ben onu, gerçekten yalancı sanıyorum” dedi. Böylece Fir‘avun’a, kötü ameli süslü gösterildi ve yoldan saptırıldı. Zâten Fir‘avun’un tuzağı ancak hüsrândadır.
38. Îmân etmiş olan (adam) dedi ki: “Ey kavmim! Bana uyun; size doğru yola rehberlik edeyim!”

---

[1100] Âyette zikri geçen mü’min adamın, Fir‘avun’un amcasının oğlu olduğu söylenmiştir. Böylesine azılı bir din düşmanının karşısına îmânıyla dikilen bu kahraman insana izâfeten bu sûreye “Mü’min Sûresi” denilmiştir. (Nesefî, c. 4, 112)

[1101] “(Kur’ân) dalâlete atılanlar kimler olduğunu beyân etmeyip mübhem (belirsiz) bıraktığından, sâmi‘ (dinleyen) korktu ve titredi. ‘Acabâ o dalâlete atılanlar kimlerdir? Sebeb nedir? Kur’ân’ın nûrundan zulmet (karanlık) nasıl geliyor?’ (...) ‘Onlar, fâsıklardır (günahlara dalanlardır). Dalâlete atılmaları, fısklarının cezâsıdır. Fısk sebebiyle, fâsıklar hakkında nur nâra, ziyâ zulmete inkılâb etmiştir.’ Evet şemsin ziyâsıyla, pis ve mülevves maddeler taaffün ederler (kokarlar), berbâd olur.” (İşârâtü’l-İ‘câz, 217)

[1102] “Kur’ân’da çok tekrâr edilen kıssa-i Mûsâ Aleyhisselâm’ın cümleleri ve cüz’leridir (parçalarıdır) ki, her bir cümlesi, hattâ her bir cüz’ü, bir düstûr-ı küllînin (büyük bir kāidenin) ucu olarak gösterilmiş ve o düstûru ifâde ediyor. Meselâ: يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحاً Fir‘avun, vezîrine (Hâmân’a) emreder ki: ‘Bana yüksek bir kule yap, semâvâtın (gökyüzünün) hâlini rasad edip (gözleyip) bakacağım. Semânın gidişâtından, acabâ Mûsâ’nın (AS) da‘vâ ettiği gibi semâda tasarruf eden (hükmeden) bir İlâh var mıdır?’ İşte صَرْحاً [bir kule] kelimesiyle ve şu cüz’î (küçük) hâdise ile, dağsız bir çölde olduğundan dağları arzulayan ve Hâlık’ı (yaratıcıyı) tanımadığından tabîatperest (tabîatçı) olup rubûbiyet (rab olmayı) da‘vâ eden ve âsâr-ı ceberrutlarını (kibirli eserlerini) göstermekle ibkā-yı nâm eden (nâm salan), şöhretperest olup dağ-misâl meşhur ehrâmları (piramitleri) binâ eden ve sihir ve tenâsühe kāil olup (öldükten sonra rûhun başka bir bedende tekrar dünyaya geleceğine inanıp) cenâzelerini mumya edip, dağ misillü (gibi) mezarlarda muhâfaza eden Mısır Fir‘avun’larının an‘anesinde (âdetlerinde) hükümfermâ (uygulanan) bir düstûr-ı acîbi (acâib bir düstûru) ifâde eder.” (Zülfikār, 25. Söz, 32)

39. “Ey kavmim! Bu dünya hayâtı ancak (geçici) bir menfaattir; doğrusu âhiret ise, asıl kalınacak yerdir.”[1103]
40. “Kim bir kötülük yaparsa, bu yüzden ancak onun misliyle cezâlandırılır. Erkek veya kadın, kim de bir mü’min olarak sâlih bir amel işlerse, işte onlar Cennete girerler; orada hesabsız olarak rızıklandırılırlar.”
41. “Ey kavmim! Bu hâlim nedir ki, (ben) sizi kurtuluşa da‘vet ediyorum; hâlbuki (siz) beni ateşe çağırıyorsunuz?”
42. “Beni, Allah’ı inkâr etmeye ve hakkında bir bilgi sâhibi olmadığım şeyi O’na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Gaffâr (çok bağışlayan Allah’)a da‘vet ediyorum.”
43. “Hiç şübhe yok ki beni kendisine çağırmakta olduğunuz şeyin, ne dünyada ne de âhirette kendisine (tapılması için) bir da‘vet hakkı vardır. Nihâyet dönüşümüz muhakkak Allah’adır. Doğrusu haddi aşanlar yok mu, onlar ateş ehlidirler.”
44. “Artık size ne söylemekte olduğumu yakında hatırlayacaksınız! (Ben) işimi Allah’a havâle ediyorum.[1104] Şübhesiz ki Allah, kulları(nı) hakkıyla görendir.”
45. Nihâyet Allah onu, kurdukları tuzakların kötülüklerinden korudu; Fir‘avun âilesini ise o azâbın kötüsü kuşatıverdi.
46. (O kötü azab) ateştir! (Onlar) sabah akşam ona arz olunurlar.[1105] Kıyâmet kopacağı gün ise: “Fir‘avun âilesini azâbın en şiddetlisine sokun!” (denilecektir).
47. O vakit (Cehennem ehli) ateşin içinde birbirleriyle tartışırlarken, zayıf olanlar o büyüklük taslayanlara der ki: “Gerçekten biz (dünyada iken) size tâbi‘ olanlar idik. Şimdi siz ateşin birazını olsun, bizden def‘ edebilir kimseler misiniz?”
48. Büyüklük taslayanlar (da): “Doğrusu biz hep berâber onun içindeyiz; şübhesiz ki Allah, kullar arasında gerçekten hükm(ünü) vermiştir” derler.
49. Artık ateşte olanlar Cehennemin bekçilerine der ki: “Rabbinize (bizim için) duâ edin, (hiç değilse) bir gün olsun, bizden azâbı hafifletsin!”
50. (Cehennemin bekçileri:) “Size peygamberleriniz mu‘cizeler getirmiyorlar mıydı?” derler. Onlar: “Evet (getiriyorlardı)!” derler. (Bunun üzerine bekçiler:) “Öyle ise (kendiniz) duâ edin!” derler. Hâlbuki kâfirlerin duâsı, ancak boşuna (yorulmak)tır.[1106]
51. Şübhesiz ki biz, peygamberlerimize ve îmân edenlere, hem dünya hayâtında, hem şâhidlerin (ameller için şâhidlik etmek üzere) ayağa kalkacakları o günde elbette yardım ederiz.
52. O gün zâlimlere, özür dilemeleri fayda vermez; artık onlar için lâ‘net vardır ve yurdun kötüsü onlarındır.

---

[1103] “Aklı başında olan insan ne dünya umûrundan (işlerinden) kazandığına mesrûr (memnûn) olur ve ne de kaybettiği şeye mahzûn olur (hüzünlenir). Zîrâ dünya durmuyor, gidiyor. İnsan da berâber gidiyor. Sen de yolcusun. Sen de gidiyorsun. Bak ihtiyarlık şafağı kulakların üstünde tulû‘ etmiştir (doğmuştur). Başın yarısından fazlası beyaz kefene sarılmış. Vücûdunda tavattun etmeye (yerleşmeye) niyet eden hastalıklar, ölümün keşif kollarıdır. Maahâzâ (bununla birlikte) ebedîömrün önündedir. O ömürde, bâkîde (ebedî alemde) göreceğin rahat ve lezzet, ancak bu fânî ömürde sa‘y (gayret) ve çalışmalarına bağlıdır. Senin o ömr-i bâkîden hiç haberin yok. Seni ölüm sekerâtı (can çekişmesi) uyandırmadan evvel uyan!” (Mesnevî-i Nûriye, Habbe, 115)

[1104] “Îman hem nûrdur, hem kuvvettir. Evet hakîkî îmânı elde eden adam kâinâta meydan okuyabilir. Ve îmânın kuvvetine göre hâdisâtın tazyîkātından (sıkıştırmasından) kurtulabilir. تَوَكَّلْتُ عَلَي اللهِ[Allah’a tevekkül ettim] der. Sefîne-i hayatta (hayat gemisinde) kemâl-i emniyetle (tam bir güven içinde) hâdisâtın dağlarvârî dalgaları içinde seyrân eder (gezer). Bütün ağırlıklarını Kadîr-i Mutlak’ın (sonsuz kudret sâhibi olan Allah’ın) yed-i kudretine emânet eder. Rahatla dünyadan geçer. Berzahda (kabir âleminde) istirâhat eder. Sonra saâdet-i ebediyeye girmek için Cennete uçabilir.” (Sözler, 23. Söz, 104)

[1105] Kabir azâbının delillerinden biri de bu âyet-i kerîmedir. (Nesefî, c. 4, 118)

[1106] Cehennem bekçilerinin kâfirlere: “(Kendiniz) duâ edin!” demelerinin sebebi, kâfirlerin onlara: “Ne olur! Bizim buradan çıkıp kurtulmamız için bir de siz yalvarsanız!” diye teklifte bulunmalarıdır. (Beyzâvî, c. 2, 343)

53,54. Celâlim hakkı için, Mûsâ'ya hidâyeti verdik ve İsrâiloğullarına, akıl sâhibleri için bir hidâyet ve bir nasîhat olmak üzere Kitâb'ı (Tevrât'ı) mîras bıraktık.
55. (Habîbim, yâ Muhammed!) Artık sabret! Çünki Allah'ın va'di haktır; günâhının bağışlanmasını dile[1107] ve akşam ve sabah Rabbine hamd ile (O'nu) tesbîh et![1108]
56. Şübhesiz o kimseler ki, kendilerine gelmiş bir delîl olmaksızın Allah'ın âyetleri hakkında mücâdele ederler. Onların sînelerinde, kendisine ulaşamayacakları birkibirden (sana üstün gelme arzusundan) başka bir şey yoktur. (Sen) hemen Allah'a sığın! Çünki Semî' (her şeyi işiten), Basîr (hakkıyla gören) ancak O'dur.
57. Elbette göklerin ve yerin yaratılması insanların yaratılmasından daha büyüktür; fakat insanların çoğu bilmezler.
58. Kör ile gören; îmân edip sâlih ameller işleyenlerle kötülük yapan bir olmaz. Ne kadar az ibret alıyorsunuz!
59. Şübhesiz ki kıyâmet (günü) elbette gelicidir; onda şübhe yoktur; fakat insanların çoğu (buna) îmân etmezler.
60. Rabbiniz buyurdu ki: "Bana duâ edin, size icâbet edeyim (duânıza cevab vereyim)![1109] Şübhesiz benim ibâdetimden (yüz çevirip) kibirlenenler, yakında zelîl olan kimseler olarak Cehenneme gireceklerdir!"
61. Allah, size geceyi içinde istirâhat etmeniz için (karanlık), gündüzü ise (çalışmanız için) aydınlatıcı kılandır. Şübhesiz ki Allah, insanlara karşı elbette büyük lütuf sâhibidir; fakat insanların çoğu şükretmezler.
62. İşte Rabbiniz olan Allah bu (ni'metleri size veren)dir; her şeyin yaratıcısıdır. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyle ise (haktan) nasıl çevriliyorsunuz?
63. Allah'ın âyetlerini bilerek inkâr etmekte olanlar, işte (haktan) böyle çevrilir.
64. Allah, arzı size kalınacak bir yer, göğü ise (üstünüze) bir binâ (bir tavan) kılandır. Hem sizi şekillendirdi de, sûretlerinizi güzel yaptı ve sizi temiz şeylerden rızıklandırdı. İşte Rabbiniz olan Allah bu (ni'metleri veren)dir. (Ve) işte âlemlerin Rabbi olan Allah, ne yücedir!

---

[1107] "(Âyetteki mağfiret) hakîkî günahlardan değil; çünki ismet (günahlara karşı korunmuş olmak) var, günah yok. Belki makām-ı nübüvvete (peygamberlik makāmına) lâyık bir ma'nâ ile mağfirettir." (Lem'alar, 7. Lem'a, 27)

[1108] Buradaki sabah-akşam tesbîh etmek ta'bîrinden maksad, beş vakit namazdır. (Celâleyn Şerhi, c. 6, 486)
"Namazın ma'nâsı, Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh (Sübhanallah diyerek kusurlardan temiz olduğunu i'lân etmek) ve ta'zîm (azamet ve büyüklüğünü i'lân etmek) ve şükürdür. Yani, celâline karşı kavlen (sözle) ve fiilen سُبْحَانَ اللهِdeyip takdîs etmek (kusurlardan temizlemek). Hem kemâline (mükemmel sıfatlarına) karşı, lafzan ve amelen اَللهُ اَكْبَرُdeyip ta'zîm etmek. Hem cemâline (Zât ve sıfatlarının güzelliğine) karşı, kalben ve lisânen (dil ile) ve bedenen اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ deyip şükretmektir. Demek tesbih ve tekbir (büyüklüğünü i'lân) ve hamd (övgü), namazın çekirdekleri hükmündedirler. Ondandır ki, namazın harekât (hareketleri) ve ezkârında (zikirlerinde) bu üç şey, her tarafında bulunuyorlar. Hem ondandır ki, namazdan sonra, namazınma'nâsını te'kîd ve takviye için şu kelimât-ı mübâreke (mübârek kelimeler), otuz üç def'a tekrâr edilir. Namazın ma'nâsı, şu mücmel (öz) hülâsalarla te'kîd edilir." (Sözler, 9. Söz, 26)

[1109] "Eğer desen: 'Birçok def'a duâ ediyoruz, kabûl olmuyor. Hâlbuki, âyet umûmîdir. Her duâya cevab var, ifâde ediyor?' El-cevâb: Cevab vermek ayrıdır; kabûl etmek ayrıdır. Her duâ için cevab vermek var; fakat kabûl etmek, hem ayn-ı matlûbu (istediğinin aynısını) vermek Cenâb-ı Hakk'ın hikmetine tâbi'dir. Meselâ, hasta bir çocuk çağırır: 'Yâ hekim, bana bak!' Hekim: 'Lebbeyk! (buyur)' der. 'Ne istersin?' cevab ver. Çocuk: 'Şu ilâcı ver bana!' der. Hekim ise; ya aynen istediğini verir, yâhut onun maslahatına (menfaatine) binâen ondan daha iyisini verir, yâhut hastalığına zarar olduğunu bilir, hiç vermez. İşte Cenâb-ı Hakk, Hakîm-i Mutlak (sonsuz hikmet sâhibi); hâzır, nâzır (görücü) olduğu için, abdin (kulun) duâsına cevab verir. Vahşet (yalnızlık) ve kimsesizlik dehşetini, huzûruyla (hâzır olmasıyla) ve cevâbıyla ünsiyete (yakınlığa) çevirir. Fakat insanın hevâperestâne (nefsinin arzularına taparcasına) ve heveskârâne tahakkümüyle (zorlamasıyla) değil, belki hikmet-i Rabbâniyenin (Allah'ın hikmetinin) iktizâsıyla (gereğiyle) ya matlûbunu veya daha evlâsını (daha iyisini) verir veya hiç vermez. Hem, duâ bir ubûdiyettir (kulluktur). Ubûdiyet ise semerâtı (meyveleri) uhreviyedir (âhirete âiddir). Dünyevî (dünyaya âid) maksadlar ise, o nevi' duâ ve ibâdetin vakitleridir. O maksadlar, gāyeleri değil." (Sözler, 23. Söz, 106-107)

65. O Hayy'dır (hayâtı bâkîdir); O'ndan başka ilâh yoktur; öyle ise dinde O'na (karşı) ihlâslı (samîmî) kimseler olarak O'na kulluk edin![1110] Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur!
66. De ki: "Doğrusu ben Rabbimden bana apaçık deliller gelince, Allah'dan başka (kendisine) yalvarmakta olduklarınıza ibâdet etmekten yasaklandım ve âlemlerin Rabbine teslîm olmakla emrolundum."
67. O, sizi (önce) bir topraktan, sonra bir nutfeden (hakir bir damla sudan süzülmüş hulâsadan), sonra bir alakadan yaratandır.[1111]Sonra sizi bir çocuk olarak çıkarıyor; sonra gücünüzün kemâle ermesi için, sonra da ihtiyar olmanız için (sizi yaşatıyor). İçinizden kimi de, (kiminizden) daha önce vefât ettirilir; tâ ki belirli bir vakte erişesiniz ve olur ki akıl erdirirsiniz.
68. O, hayatı veren ve öldürendir.[1112] Öyle ki bir işe hükmettiği zaman, artık ona sâdece: "Ol!" der; (o da) hemen oluverir!
69. Allah'ın âyetleri hakkında mücâdele edenleri görmedin mi? (Haktan) nasıl döndürülüyorlar?
70. Kitâb'ı (Kur'ân'ı) ve peygamberlerimizle gönderdiğimiz şeyleri yalanlayanlar, (neyi yalanlamakta olduklarını) artık ileride bileceklerdir.
71,72. O zaman ki, boyunlarında halkalar ve zincirler bulunur. (Onlar) kaynar suda sürüklenecekler; sonra da ateşte yakılacaklardır.
73,74. Sonra onlara: "Allah'ı bırakıp da (O'na) ortak koşmakta olduğunuz şeyler nerede?" denilir. (Onlar da:) "Bizden kayboldular; daha doğrusu (biz) daha önce hiçbir şeye yalvarır olmamışız!" derler. İşte Allah, kâfirleri (isyanlarındaki inadları üzerine) böyle saptırır.
75. Bu (içinde bulunduğunuz azab) yeryüzünde haksız yere şımarıyor olmanızdan ve böbürlenmekte bulunmanızdan dolayıdır.
76. Orada ebediyen kalıcı kimseler olmak üzere girin Cehennemin kapılarından! İşte kibirlenenlerin kalacakları yer ne kötüdür!
77. (Habîbim, yâ Muhammed!) Artık sabret! Çünki Allah'ın va'di haktır. Böylece onları tehdîd ettiğimiz şeylerin bir kısmını sana göstersek de, yâhut (göstermeden) seni vefât ettirsek de, sonunda (onlar) ancak bize döndürüleceklerdir.
79. Allah, bir kısmına binesiniz, bir kısmından da yiyesiniz diye hayvanları sizin için (ni'met) kılandır.

---

[1110] "Ubûdiyet, emr-i İlâhîye (Allah'ın emretmesine) ve rızâ-yı İlâhîye (O'nun râzı olmasına) bakar. Ubûdiyetin dâîsi (sebebi) emr-i İlâhî ve netîcesi rızâ-yı İlâhîdir. Semerâtı ve fevâidi (fâideleri) uhreviyedir. Fakat ille-i gâye (asıl gâye) olmamak, hem kasden istenilmemek şartıyla, dünyaya âid fâideler ve kendi kendine terettüb eden (gelen) ve istenilmeyerek verilen semereler ubûdiyete münâfî (zıd) olmaz. Belki zayıflar için bir müşevvik (teşvîk edici) ve müreccih (tercih sebebi) hükmüne geçer. Eğer o dünyaya âid fâideler ve menfaatler, o ubûdiyete ve o virde (okunan duâya) veya o zikre illet (asıl sebeb) veya illetin bir cüz'ü (parçası) olsa, o ubûdiyeti kısmenibtâl eder (geçersiz kılar). Belki o hâsıyetli (te'sirli) virdi akîm (netîcesiz) bırakır. Netîce vermez." (Mesnevî-i Nûriye, 17. Lem'a, 152)

[1111] Alakanın izâhı için bakınız; (Hacc suresinin 5. ayetinin haşiyesi)

[1112] "Hayat, Hâlık'ın ehadiyetine (yaratıcının tek olduğuna) bürhân (delîl) olduğu gibi, mevt (ölüm) de Hâlık'ın devam ve bekâsına bir delildir. Evet, nasıl akan nehirlerin ve dalgalanan denizlerin kabarcıkları ve yeryüzünde bulunan sâir şeffaflar, şemsin (güneşin) ziyâ ve timsâllerini (şekillerini) göstermekle şemsin vücûduna şehâdet ettikleri gibi, şeffafların ölüp söndükten sonra yerlerine müteselsilen (ardı ardına) gelip geçen emsâlleri yine şemsin ziyâ ve timsâllerini gösterdiklerinden, şemsin devam ve bekâsına (...) delâlet ediyorlar. Kezâlik (bunun gibi) mevcûdât vücûduyla Vâcibü'l-Vücûd'un (varlığı aklen zarûrî olan Allah'ın) vücûb-ı vücûduna (varlığının zarûretine) ve ölümleriyle ve zevâlleriyle (geçmeleriyle) ve teceddüdî bir teselsül ile (ard arda gelen bir yenilenmeyle) yerlerine gelen emsâlleri Sâni'in ezelî ve ebedî olduğuna ve vâhidiyetine (birliğine) şehâdet ediyorlar." (Mesnevî-i Nûriye, Lem'alar, 14)

78. Celâlim hakkı için, senden önce de peygamberler gönderdik; onlardan sana kıssa(larını) anlattığımız kimseler de var, içlerinden sana kıssa(larını) anlatmadığımız kimseler de var. Nitekim Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamberin bir mu'cize getirmesi mümkün değildir. Fakat Allah'ın emri geldiği zaman, hak ile hükmedilir; işte o zaman, (mu'cizeleri) boşa çıkarmaya çalışanlar hüsrâna uğramıştır.

80. Onlarda sizin için (daha birçok) menfaatler vardır; hem onların üzerinde gönüllerinizdeki bir ihtiyâca ulaşır (onu te'mîn eder)siniz. İşte onların üzerinde ve gemilerin üzerinde taşınırsınız.
81. Böylece (Allah) size âyetlerini gösterir. Şimdi, Allah'ın âyetlerinden hangisini inkâr edersiniz?[1113]
82. (Onlar) yeryüzünde hiç gezmediler mi ki, kendilerinden öncekilerin âkıbeti nasıl olmuş, baksınlar! (Onlar) bunlardan hem daha çok, hem de kuvvetçe ve yeryüzündeki eserler bakımından daha şiddetli idiler; fakat kazanmakta oldukları şeyler kendilerine bir fayda sağlamadı.
83. Öyle ki peygamberleri onlara mu'cizeler getirince, kendilerinde bulunan bilgiden dolayı şımardılar[1114] da, kendisiyle alay etmekte oldukları (azab) onları kuşatıverdi.
84. O vakit azâbımızı gördüklerinde: "Allah'a tek olarak inandık ve kendisiyle(Allah'a) şirk koşan kimseler olduğumuz şeyleri inkâr ettik" derler.
85. Fakat azâbımızı gördükleri zaman (ettikleri bu) îmanları kendilerine fayda verecek değildir. Allah'ın, kulları hakkında süregelen kānunu (bu)dur! İşte kâfirler orada hüsrâna uğramıştır.

## FUSSILET Sûresi

1. Hâ, Mîm.[1115]
2. (Bu kitab) Rahmân (bu dünyada bütün mahlûkātına rahmet eden), Rahîm (âhirette yalnız mü'minlere merhamet eden Allah) tarafından indirilmedir.
3,4. Bilecek bir kavim için Arabca bir Kur'ân olarak âyetleri açıklanmış,[1116] müjdeleyici ve (aynı zamanda) korkutucu bir kitabdır. Fakat onların çoğu, (o Kitab'dan) yüz çevirdi; artık onlar (onun hakîkatini) işitmezler.
5. Ve dediler ki: "Bizi kendisine da'vet ettiğin şeyden (dolayı), kalblerimiz örtüler içindedir (ne yapsan inanmayacağız) ve kulaklarımızda bir ağırlık vardır (ne söylesen dinlemeyeceğiz) ve

[1113] "Hâlık-ı Âlem'i (kâinâtın yaratıcısını) bize ta'rîf ve i'lân eden deliller ve bürhanlar, lâyüadd (sayısız) ve lâyuhsâ (hesabsız)dır. O delillerin en büyükleri üçtür. Birincisi: Bazı âyetlerini gördüğün ve işittiğin şu 'kitâb-ı kebîr-i kâinât'tır (büyük bir kitab hükmündeki kâinâttır). İkincisi: Bu kitâbın âyetü'l-kübrâsı (en büyük âyeti) ve dîvân-ı nübüvvetin hâtemi (peygamberlik defterinin mührü) ve künûz-ı mahfiyenin miftâhı (gizli hazînelerin anahtarı) olan Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Üçüncüsü: Kitâb-ı âlemin tefsîri ve mahlûkāta (yaratılmışlara) karşı Allah'ın hücceti (delîli) olan Kur'ân'dır." (Mesnevî-i Nûriye, Reşhalar, 16)
[1114] "Azamet ve kibriyâ (sonsuz büyüklük ve yücelik) ve nihâyetsizlik noktasında ya gaflete veya ma'siyete (günaha) veya maddiyâta dalmak sebebiyle darlaşan akıllar, azametli mes'eleleri ihâtâ edemediklerinden (kavrayamadıklarından) bir gurûr-ı ilmî ile inkâra saparlar ve nefyederler (reddederler). Evet, o ma'nen sıkışmış ve kurumuş akıllarına ve bozulmuş ve ma'neviyâtta ölmüş olan kalblerine, çok geniş ve çok derin ve ihâtalı (geniş) olan îmânî mes'eleleri sığıştıramadıklarından kendilerini küfre ve dalâlete atarlar, boğulurlar. Eğer dikkatle kendi küfürlerinin iç yüzüne ve dalâletlerinin (hak yoldan sapmalarının) mâhiyetine (ne olduğuna) bakabilseler görecekler ki, îmanda bulunan ma'kūl ve lâyık ve lâzım olan azamete karşı yüz derecemuhâl ve imkânsızlık ve imtinâ' o küfrün altında ve içindedir." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 98)
[1115] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)
" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ الْاَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلَي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 29)
[1116] Bu sûreye isim olan ve 3. Âyette geçen "fussılet" kelimesi, bir fiil olup "açıklanmış" demektir.

seninle bizim aramızda bir perde vardır (ne göstersen görmeyeceğiz). Artık (sen yapacağını) yap; muhakkak ki biz (öyle) yapanlarız!"
6. (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: "Ben ancak sizin gibi bir insanım; (şu var ki) bana İlâhınızın ancak tek bir İlâh olduğu vahyediliyor; öyle ise O'na (îman ve itâat etmekte) dosdoğru olun ve O'ndan mağfiret dileyin!" (O'na) ortak koşanların ise, vay hâline!
7. Onlar ki zekâtı vermezler ve onlar âhireti inkâr edenlerin ta kendileridir.
8. Îmân edip sâlih ameller işleyenlere gelince, onlar için (arkası) kesilmez (ve minnetsiz) bir mükâfât vardır.
9. De ki: "Gerçekten siz, yeri iki günde yaratanı inkâr edip, O'na ortaklar mı koşuyorsunuz? İşte O, âlemlerin Rabbidir!"
10. Ve onda (yeryüzünde) üstünden (yükselen) sâbit dağlar yaptı; ve orada bereketler meydana getirdi ve orada (rızıklarını) araştıran kimseler için birbirine eşit dört gün içinde (dört devrede) gıdâlarını takdir buyurdu.
11. Sonra duman hâlinde bulunan göğü kasdetti de ona ve yere: "İsteyerek veya istemeyerek gelin!" dedi. (İkisi de:) "İtâat edenler olarak geldik!" dediler.[1117]
12. Böylece onları iki günde (iki devrede) yedi (kat) semâ[1118] olarak hükmetti ve her semâda (bulunanlara kendilerine âid) vazîfesini vahyetti (ona ilhâm etti). Dünya semâsını da kandillerle (yıldızlarla) süsledik. (Ve yıkılmaktan ve şeytanların kulak hırsızlığından) koruyarak (muhâfaza ettik). Bu, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Alîm (her şeyi bilen Allah)'ın takdîridir.
13. Buna rağmen yüz çevirirlerse, artık de ki: "(Ben) sizi Âd ve Semûd'un (başına gelen) yıldırımları gibi bir yıldırım (azâbıy)la korkuttum!"
14. O vakit onlara: "Allah'dan başkasına kulluk etmeyin!" diye, önlerinden ve arkalarından peygamberler gelmişti.[1119] (Onlar:) "Eğer Rabbimiz (peygamber göndermek) isteseydi, elbette melekleri indirirdi; onun için doğrusu biz sizin kendisiyle gönderildiğiniz şeyi inkâr edicileriz!" dediler.
15. Ve Âd (kavmin)e gelince, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar da: "Kuvvetçe bizden daha çetin kim var?" dediler.[1120] Görmediler mi ki, şübhesiz kendilerini yaratan Allah, onlardan kuvvetçe çok daha güçlüdür. Buna rağmen bizim âyetlerimizi bilerek inkâr ediyorlardı.
16. Bunun üzerine, dünya hayâtında rezillik azâbını kendilerine tattırmak için, o uğursuz günlerde,[1121] üzerlerine dondurucu bir kasırga gönderdik. Âhiret azâbı ise elbette daha rezîl edicidir; onlara (orada) yardım da edilmez.

---

[1117] "Kur'ân, başka kelâmlar ile kābil-i kıyas (kıyâsı mümkün) olamaz. Çünki kelâmın tabakaları, ulviyet (yükseklik) ve kuvvet ve hüsn-i cemâl (güzellik) cihetinden dört menbaı var. Biri mütekellim (söyleyen), biri muhâtab, biri maksad, biri makamdır. (...) Öyle ise, sözde: 'Kim söylemiş? Kime söylemiş? Ne için söylemiş? Ne makamda söylemiş?' ise bak. Yalnız söze bakıp durma. (...) Evet mâdem kelâm, mütekellime (konuşana) bakıyor. Eğer o kelâm emir ve nehiy ise, mütekellimin derecesine göre irâde ve kudreti de tazammun eder (içine alır). O vakit söz mukāvemet-sûz olur (her engeli aşar); maddî elektrik gibi te'sîr eder, kelâmın ulviyet ve kuvveti o nisbette tezâyüd eder (artar). Meselâ: يَا اَرْضُ اَبْلَعِي مَاۤءَكِ وَيَا سَمَاۤءُ اَقْلِعِي yani 'Yâ arz! Vazîfen bitti suyunu yut! Yâ semâ! Hâcet kalmadı yağmuru kes!' Meselâ فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعاً اَوْ كَرْهاً قَالَتَاۤ اَتَيْنَا طَاۤئِعِينَ Yani 'Yâ arz! Yâ semâ! İster istemez geliniz, hikmet ve kudretime râm olunuz (itâat ediniz). Ademden (yokluktan) çıkıp, vücudda (varlık âleminde) meşhergâh-ı san'atıma (san'atımın sergilendiğiyere) geliniz!' dedi. Onlar da: 'Biz kemâl-i itâatle (tam bir itâatle) geliyoruz. Bize gösterdiğin her vazîfeyi senin kuvvetinle göreceğiz.' İşte kuvvet ve irâdeyi tazammun eden hakîkî ve nâfiz (te'sirli) şu emirlerin kuvvet ve ulviyetine bak!" (Zülfikār, 25. Söz, 54)

[1118] Yedi kat semâ için, bakınız; (Lem'alar, 12. Lem'a, 67; İşârâtü'l-i'câz, 239)

[1119] Buradaki "Önlerinden ve arkalarından" ta'bîriyle kasdedilen husus, bütün peygamberlerin kendi kavimlerine her vesîle ile hakkı anlatabilmek için yeterince uğraşmaları, cansiperâne çalışmaları ve onlarla ciddî alâkadar olmalarıdır. (Beyzâvî, c. 2, 350)

[1120] Âd kavmi pek iri cüsseli olup, kayaları yerinden söküp atabilecek derecede kuvvetliydiler. (Nesefî, c. 4, 133)

[1121] Uğursuz günlerden maksad, Âd kavminin helâkiyle netîcelenen meşhur kasırganın estiği günlerdir. Bu kasırga, o âsî kavmi tamâmen ortadan kaldırıncaya kadar bütün şiddetiyle esmiştir. (Celâleyn Şerhi, c. 7, 15)

17. Ve Semûd (kavmin)e gelince, onlara da doğru yolu göstermiştik; fakat (onlar) körlüğü (îman hakîkatlerini görmemeyi), hidâyete tercîh ettiler; böylece kazanmakta oldukları (günahlar) yüzünden aşağılayıcı azâbın yıldırımı onları yakalayıverdi.
18. Îmân edip (günahlardan) sakınmakta olanları ise kurtardık.
19. Artık o gün Allah'ın düşmanları toplu olarak ateşe sevk edilmek üzere biraraya getirilirler.
20. Nihâyet oraya vardıkları zaman kulakları, gözleri ve derileri, yapmakta oldukları şeyler hakkında onların aleyhine şâhidlik eder.
21. Ve derilerine: "Niçin aleyhimize şâhidlik ettiniz?" derler. (Onlar da:) "Her şeyi konuşturan Allah, bizi (de) konuşturdu; hem sizi ilk def'a O yaratmıştır ve (işte) ancak O'na döndürülüyorsunuz" derler.
22. (Hâlbuki siz, günah işlerken) ne kulaklarınızın, ne gözlerinizin, ne de derilerinizin aleyhinize şâhidlik etmesinden sakınıyordunuz;[1122] fakat zannetmiştiniz ki, gerçekten Allah yapmakta olduklarınızın birçoğunu bilmiyor!
23. İşte Rabbinize karşı beslediğiniz bu zannınız sizi helâk etti, bu yüzden hüsrâna uğrayanlardan oldunuz.
24. Şimdi eğer sabrede(bili)rlerse, onların kalacakları yer artık ateştir. (Kendilerinden) râzı olunmayı da isteseler, artık onlar râzı olunacak kimselerden değildirler.
25. Onlara (birtakım) arkadaşlar (şeytanlar) musallat ettik de önlerinde ve arkalarında bulunan şeyleri kendilerine süslü gösterdiler;[1123] böylece kendilerinden önce gelip geçen cin ve insan toplulukları hakkındaki (azâba dâir) söz, kendi üzerlerine hak oldu. Çünki onlar hüsrâna uğrayanlardı.
26. İnkâr edenler ise dedi ki: "Bu Kur'ân'ı dinlemeyin ve onda (o okunduğu zaman) ma'nâsız sözler söyleyin (gürültü yapın), belki (bu sûretle) üstün gelirsiniz!"
27. Sonunda o inkâr edenlere mutlakā şiddetli bir azab tattıracağız ve mutlakā onları, yapmakta olduklarının en kötüsü ile cezâlandıracağız.
28. İşte bu, Allah'ın düşmanlarının cezâsı ki, ateştir. Âyetlerimizi bilerek inkâr etmekte olmalarının cezâsı olarak orada onlara ebedîlik yurdu (olan Cehennem) vardır!
29. İnkâr edenler der ki: "Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan bizi dalâlete düşürenleri bize göster; o ikisini ayaklarımızın altına alalım da, en aşağılıklardan olsunlar!"[1124]
30. Şübhesiz ki "Rabbimiz Allahdır" deyip, sonra (ihlâs ile) dosdoğru olanların üzerine (ölüm ânında, kabirde ve haşir meydanında): "Korkmayın, üzülmeyin ve va'd olunup durduğunuz Cennetle sevinin!" diye melekler iner.[1125]

---

[1122] "Eğer insan, enâniyetine (benliğine) istinâd edip (dayanıp) hayât-ı dünyeviyeyi (dünya hayâtını) gāye-i hayâl (asıl maksad) ederek derd-i maîşet (geçim derdi) içinde muvakkat (geçici) bazı lezzetler için çalışsa, gāyet dar bir dâire içinde boğulur gider. Ona verilen bütün cihâzât ve âlât ve letâif (cihazlar ve âletler ve duygular), ondan şikâyet ederek haşirde (âhirette) onun aleyhinde şehâdet edeceklerdir. Ve da'vâcı olacaklardır. Eğer kendini misâfir bilse, misâfir olduğu Zât-ı Kerîm'in (çok ikrâm edici olan Allah'ın) izni dâiresinde sermâye-i ömrünü sarf etse, öyle geniş bir dâire içinde uzun bir hayât-ı ebediye için güzel çalışır ve teneffüs edip istirâhat eder. Sonra, a'lâ-yı illiyyîne (en yüksek makamlara) kadar gidebilir. Hem de bu insana verilen bütün cihâzât ve âlât, ondan memnûn olarak âhirette lehinde şehâdet ederler. Evet insana verilen bütün cihâzât-ı acîbe (şaşılacak cihazlar), bu ehemmiyetsiz hayât-ı dünyeviye için değil; belki, pek ehemmiyetli bir hayât-ı bâkıye (sonsuz hayat) için verilmişler." (Sözler, 23. Söz, 113)

[1123] Burada geçen, "önlerinde bulunan şeyler"den maksad, dünyanın nefsânî cihetleri; "arkalarında bulunan şeyler"den maksad ise, âhiret işlerini bırakmak, dirilme ve hesâbı inkâr etmektir. (Beyzâvî, c. 2, 352)

[1124] Bu "iki kişi" husûsan cinlerden olan İblis ile insanlardan Hz. Âdem (AS)'ın oğlu olan Kābil'dir. (Kurtubî, c. 8/15, 357)

[1125] Resûl-i Ekrem (ASM) Fussılet Sûresinin otuzuncu âyetini okuduktan sonra şöyle buyurmuştur: "İnsanlar bunu hep söylediler. Ancak sonradan çoğu küfre düştü. Kim bu söz üzere ölürse, o kimse istikāmeti doğru olanlardandır." (İbn-i Kesîr, c. 3, 262)

31. “Biz dünya hayâtında da, âhirette de sizin dostlarınızız. Hem orada sizin için canlarınız ne çekiyorsa vardır. Yine orada sizin için ne isterseniz vardır.”
32. “(Bu,) Gafûr (çok bağışlayan), Rahîm (çok merhamet eden Allah) tarafından bir ağırlamadır!”
33. Hem Allah’(ın yolun)a da‘vet eden ve sâlih amel işleyen ve: “Doğrusu ben Müslümanlardanım” diyenden daha güzel sözlü kim vardır?
34. Çünki iyilikle kötülük bir olmaz. (Sen kötülüğü) en güzel olan (iyilik) ile def‘ et; bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki sıcak bir dost olmuştur![1126]
35. Buna (bu güzel haslete) ise ancak sabredenler eriştirilir ve buna ancak (hayırdan yana) büyük bir nasîbi olanlar eriştirilir.
36. Bununla berâber şeytandan (gelen) bir vesvese seni dürtecek olursa, hemen Allah’a sığın![1127] Çünki Semî‘ (her şeyi işiten), Alîm (hakkıyla bilen) ancak O’dur.
37. Gece ile gündüz, güneş ile ay da O’nun (kudretinin) delillerindendir. Eğer sâdece O’na (Rabbinize) ibâdet ediyorsanız, güneşe de, aya da secde etmeyin; onlarıyaratan Allah’a secde edin![1128]
38. Buna rağmen büyüklük taslarlarsa, artık (bilsinler ki) Rabbinin katında bulunanlar (melekler), hiç usanmadan gece gündüz O’nu tesbîh ederler.
39. O’nun (kudretinin) delillerinden biri de, doğrusu senin yeryüzünü kupkuru görmendir; fakat onun üzerine o suyu (yağmuru) indirdiğimiz zaman, (yeryüzü, çeşit çeşit bitkiler ile) harekete geçer, kabarır. Şübhesiz ki ona hayat veren, elbette ölüleri de dirilticidir. Çünki O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
40. Muhakkak ki, âyetlerimiz hakkında haktan (meyledip) sapanlar, bize gizli kalmazlar. O hâlde, ateşin içine atılan mı hayırlıdır, yoksa kıyâmet günü emîn bir hâlde gelen mi? Dilediğinizi yapın! Şübhe yok ki O, yapmakta olduklarınızı hakkıyla görendir.
41. Doğrusu o kimseler ki, kendilerine geldiğinde Kur’ân’ı inkâr ettiler. Hâlbuki şübhesiz o, gerçekten çok yüce bir Kitab’dır.
42. O’na (o Kur’ân’a) ne önünden, ne de arkasından bâtıl (yaklaşıp) gelemez. (O,) Hakîm (her işi hikmetli olan), Hamîd (hamd edilmeye çok lâyık olan Allah) tarafından indirilmedir.
43. (Ey Resûlüm!) Sana ancak senden önceki peygamberlere söylenen şeyler söyleniyor. Şübhesiz ki Rabbin, hem çok mağfiret sâhibi, hem de pek elemli bir azab sâhibidir.
44. Ve şâyet (biz) onu yabancı (dilde) bir Kur’ân yapsaydık, elbette: “Âyetleri (anlayacağımız bir dil ile) açıklanmalı değil miydi? Arab olana yabancı (dilde kitab) olur mu?” diyeceklerdi. De ki: “O, îmân edenler için bir hidâyet ve bir şifâdır!” Îmân etmeyenlere gelince, onların

---

[1126] “Evet, nasıl ki muhabbet (sevme) sıfatı, muhabbete lâyıktır. Öyle de adâvet (düşmanlık) hasleti her şeyden evvel kendisi adâvete lâyıktır. Eğer hasmını mağlûb etmek istersen, fenâlığına karşı iyilikle mukābele et. Çünki eğer fenâlıkla mukābele edersen, husûmet tezâyüd eder (artar). Zâhiren (görünüşte) mağlûb bile olsa, kalben kin bağlar, adâveti idâme eder (devâm eder). Eğer iyilikle mukābele etsen, nedâmet eder (pişmân olur). Sana dost olur.” (Mektûbât, 22. Mektûb, 93)

[1127] “İnsan kalben ve fikren hakāik-ı İlâhiyeye (ilâhî hakîkatlere) bakıp düşündüğü zaman, bilhassa namaz ve ibâdet esnasında, gerek şeytan tarafından, gerek nefsi tarafından pek fenâ, çirkin vesveseler, hâtıralar, sinekler gibi kalbe ve akla hücûm ederler. Bu gibi hevâî (nefsin arzularına âid), vehmî (hayâlî) ve çirkin şeylerin def‘iyle uğraşan adam, o vesveselere mağlûb olur. Ancak onları kaçırmanın çâresi, müdâfaayı terk etmektir. Onlarla uğraşmamaktır. Evet arılarla uğraşıldıkça onlar hücumlarını arttırırlar. Onlara karışılmadığı takdirde, insanı terk ederler, giderler. Hem de o gibi vesveselerin, ne hakāik-ı İlâhiyeye ve ne de senin kalbine bir mazarrâtı (zararı) yoktur. Evet, pis bir mendilin deliklerinden semânın güneşine ve yıldızlarına ve Cennetin gülüne ve çiçeklerine bakılırsa, o deliklerdeki pislik ne bakana ve ne de bakılana bulaşmaz. Ve fenâ bir te’sîr etmez.” (Mesnevî-i Nûriye, Habâb, 81)
Vesvese hakkında ayrıca bakınız, (Sözler, 21. Söz, 96)

[1128] Bu âyet-i kerîme, Kur’ân-ı Kerîm’deki on dört secde âyetinin on birincisidir. Tilâvet secdesinin ta‘rîfi için, bakınız; (Araf Suresi 206. ayetinin haşiyesi)

kulaklarında bir ağırlık vardır ve o (Kur'ân), onlara karşı bir körlüktür. İşte onlar (sanki) uzak bir yerden çağrılıyorlar (da duymuyorlar).
45. And olsun ki, Mûsâ'ya da Kitâb'ı verdik de onda ihtilâfa düşüldü. Hâlbuki Rabbin tarafından önceden (söylenmiş) bir söz olmasaydı, elbette aralarında hüküm verilmiş (işleri bitirilmiş) olurdu.[1129] Şübhesiz ki onlar, ondan (o Kur'ân'dan), (kendilerine)kuşku veren ciddî bir şübhe içindedirler.
46. Kim sâlih bir amel işlerse, artık kendi lehinedir; kim de kötülük ederse, o takdirde (o da) kendi aleyhinedir. Rabbin ise kullar(ın)aaslâ zulmedici değildir![1130]
47. Kıyâmetin (ne zaman kopacağı) bilgisi, O'na havâle edilir. O'nun ilmi olmaksızın, ne mahsûller tomurcuklarından çıkar, ne bir dişi hâmile kalır, ne de doğurur! Ve (Allah) onlara: "Nerede (bana koştuğunuz) ortaklarım?" diye sesleneceği gün (onlar): "Sana arz ederiz ki, (şimdi buna dâir) bizden hiçbir şâhid yoktur!" derler.
48. Daha önce (kendisine) yalvarmakta oldukları şeyler ise, onlardan kaybolmuş ve kendileri için kaçacak bir yer bulunmadığını anlamışlardır.
49. İnsan, (nefsi hesâbına) hayır istemekten usanmaz. Ama kendisine kötülük dokunsa, hemen (kalben) çok ümidsiz olur, (yüzünden de belli olacak kadar) ümidsizliğe düşen biri olur.
50. Yemîn olsun ki, eğer kendisine dokunan bir zarardan sonra ona tarafımızdan bir rahmet tattırsak, mutlakā: "Bu (zâten) benim hakkımdır; kıyâmetin kopacak bir şey olduğunu da sanmıyorum; hem (Müslümanların dedikleri gibi) Rabbime döndürülecek olsam bile, muhakkak O'nun yanında (da) benim için daha güzeli vardır" der. Artık (biz,) inkâr edenlere yaptıklarını (o gün) mutlakā haber vereceğiz ve mutlakā onlara (pek) şiddetli bir azabdan tattıracağız.
51. Hem insana ni'met verdiğimiz zaman (şükürden) yüz çevirir ve yan çizer. Ona kötülük dokunduğu zaman da bol bol duâ eden bir kimse olur.
52. De ki: "Söyleyin bana! Ya (Kur'ân) Allah tarafından (gelmiş) de sonra (siz) onu inkâr etmişseniz? (O zaman haktan) uzak bir ayrılık içinde olan o kimseden daha sapık kim olabilir?"
53. Onlara hem âfâkda (kendi dışlarındaki âlemlerde), hem de kendi nefislerinde (enfüsde) delillerimizi göstereceğiz;[1131] tâ ki onun (o Kur'ân'ın) gerçekten hak olduğu onlara belli olsun! (Bu hususta) Rabbin yetmez mi ki, şübhesiz O, her şeyehakkıyla şâhiddir.

---

[1129] "Önceden söylenmiş söz"den maksad, hesâbın ve cezânın kıyâmet gününe kadar ertelenmiş olmasıdır. "Aralarında hüküm verilmiş olurdu" cümlesinden murâd ise, cezâlarının dünyada iken kendilerine hemen verilmemesidir. (Nesefî, c. 4, 142)

[1130] " وَمَآ رَبُّكَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ[Rabbin ise kullar(ın)aaslâ zulmedici değildir!] gibi âyetlerin işâret ettikleri kıyâs-ı adlînin (adâlete dâir kıyâsın) hülâsası şudur ki: İnsanlar gāyet refah ve rahatla ve mazlum (zulme uğrayan) ve mütedeyyin (dindar) adamlar gāyet zahmet ve zillet ile (aşağılanarak) ömür geçiriyorlar. Sonra ölüm gelir ikisini de müsâvî (eşit) kılar. Eğer şu müsâvât (eşitlik) nihâyetsiz ise ve bir nihâyeti yoksa, zulüm görünür. Hâlbuki zulümden tenezzühü (uzak olması), kâinâtın şehâdetiyle sâbit olan adâlet ve hikmet-i İlâhiye (Allah'ın adâlet ve hikmeti), bu zulmü hiçbir cihetle kabûl etmediğinden, bilbedâhe (açıkça) bir mecma'-i âharı (diğer bir toplanma yerini) iktizâ ederler (gerektirirler) ki, birincisi cezâsını, ikincisi mükâfâtını görsün. Tâ şu intizamsız perîşan beşer (insanlar), isti'dâdına (kābiliyetine) münâsib tecziye (cezâlandırma) ve mükâfât görüp adâlet-i mahzâya (tam bir adâlete) medâr(sebeb) ve hikmet-i Rabbâniyeye mazhar ve hikmetli mevcûdât-ı âlemin (âlemdeki varlıkların) bir büyük kardeşi olabilsin." (Tılsımlar, 26. Söz, 111)

[1131] "Şu kâinât denilen âlem-i ekber (en büyük âlem) ve insan denilen onun misâl-i musağğarı (küçük bir nümûnesi) olan âlem-i asğar (küçük âlem), kudret ve kader kalemiyle yazılan âfâkî (dış âleme âid) ve enfüsî (insanın iç âlemine âid) vahdâniyet delâilini (Allah'ın birliğinin delillerini) gösteriyorlar. Evet, kâinâttaki san'at-ı muntazamanın (intizamlı san'atın) küçük bir mikyasta (ölçüde), nümûnesi insanda vardır. O dâire-i kübrâdaki (en büyük dâiredeki) san'at, Sâni'-i Vâhid'e (bir olan san'atkâra) şehâdet ettiği gibi, şu insanda olan küçük mikyastaki hurdebînî (mikroskopla görülebilecek) san'at dahi, yine o Sâni'a işâret eder, vahdetini (birliğini) gösterir. Hem nasıl ki şu insan, gāyet ma'nîdâr bir mektûb-ı Rabbânîdir (Allah'ın isimlerini gösteren bir mühürdür), muntazam bir kasîde-i kaderdir. Öyle de, şu kâinât dahi aynı o kalem-i kader ile, fakat büyük bir mikyasta yazılmış muntazam bir kasîde-i kaderdir. Hiç mümkün müdür ki, hadsiz alâmet-i fârika (ayırdedici alâmetler) ile bütün insanlara bakan şu insan

54. Dikkat edin! Muhakkak ki onlar, Rablerine kavuşmaktan şübhe içindedirler. Dikkat edin! Doğrusu O, her şeyi (ilim ve kudretiyle) hakkıyla kuşatıcıdır.

## ŞÛRÂ Sûresi

1. Hâ, Mîm.
2. Ayn, Sîn, Kāf.[1132]
3. Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Hakîm (her işi hikmetli olan) Allah, sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder![1133]
4. Göklerde ne var, yerde ne varsa O'nundur. Ve O, Aliyy (çok yüce)dir, Azîm (çok büyük)tür.
5. Neredeyse gökler (O'nun azametinden dolayı) üzerlerinden çatlayacaktır; melekler ise Rablerine hamd ile (O'nu) tesbîh ediyorlar. Ve yeryüzündeki (mü'min)ler için mağfiret diliyorlar.[1134] Dikkat edin! Şübhesiz ki Gafûr (çok bağışlayan), Rahîm (çok merhamet eden) ancak Allah'dır.
6. (Kendilerine) O'ndan başka dostlar edinenlere gelince, Allah onları hakkıyla gözetleyendir. Sen ise onların üzerine vekil değilsin!
7. İşte sana böyle Arabca bir Kur'ân vahyettik ki, şehirlerin anasını (Mekke'yi) ve onun etrâfındaki (bütün yeryüzü belde)leri(ni) korkutasın ve (geleceği) hakkında hiç şübhe olmayan o toplanma günü (kıyâmet) ile (onları) korkutasın! (O gün) bir kısım (insanlar) Cennette, bir kısım (insanlar) da alevli ateştedir.
8. Hâlbuki Allah dilese idi, onları elbette (hepsi îmân etmiş) tek bir ümmet yapardı; fakat (O), dilediğini (hikmetine binâen kendi lütfundan) rahmetine koyar. Zâlimlere gelince, onlar için ne bir dost ne de bir yardımcı vardır.
9. Yoksa (kendilerine) O'ndan başka dostlar mı edindiler? İşte asıl dost, ancak Allah'dır ve ölüleri O diriltir. Çünki O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
10. Ve hakkında ihtilâfa düştüğünüz herhangi bir şey ki, artık onun hükmü Allah'a âiddir. (Onlara de ki:) "İşte bu (sıfatların sâhibi olan) Allah, benim Rabbimdir. (Ben) ancak O'na tevekkül ettim ve ancak O'na yönelirim."

---

yüzündeki sikke-i vahdete (birlik mührüne) ve bütün mevcûdâtı (varlıkları) omuz omuza, el ele, baş başa veren kâinât üstündeki hâtem-i vahdâniyete (Allah'ın bir olduğunu gösteren mühre), Vâhid-i Ehad'den (sıfatlarında ve zâtında bir olan Allah'dan) başka bir şeyin müdâhalesi bulunsun?" (Mektûbât, 20. Mektûb, 62)

[1132] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)

" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ الْاَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ[Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 29)

[1133] "Hiç mümkün müdür ki, bir Sâni'-i Hakîm (hikmetle yaratan san'atkâr), bütün zîhayat (canlı) ve zîşuûr (şuûr sâhibi) masnu'larını (san'atlı mahlûklarını) birbiriyle konuştursun ve dillerinin binler çeşitleriyle birbiriyle söyleştirsin ve onların sözlerini ve seslerini bilsin ve işitsin ve ef'âliyle (fiilleriyle) ve in'âmıyla (ni'met vermesiyle) zâhir bir sûrette (açıkça) cevab versin. Hem hiçbir ihtimâl var mı ki; mâdem bilbedâhe (açıkça) konuşur ve mâdem konuşmasına karşı tam anlayışlı muhâtab en başta insandır. Elbette, başta Kur'ân olarak meşhur kütüb-i mukaddese (mukaddes kitablar) O'nun konuşmalarıdır." (Şuâ'lar, 2. Şuâ', 33)

[1134] "Melâikenin bir kısmı insanları hıfzediyor (koruyor), bir kısmı kitâbet (sevâb ve günahlarını yazma) işlerini görüyor. Demek melâikelerin insanlarla alâkaları ziyâde (fazla) olduğundan, insanların ahvâline (hâllerine) ehemmiyet veriyorlar." (İşârâtü'l-İ'câz, 250)

11. (O,) gökleri ve yeri yoktan var edendir. Size kendi cinsinizden eşler, sağmal hayvanlardan da (kendilerine) eşler kılmıştır. Sizi bu sûretle çoğaltıyor. O'nun misli gibi hiçbir şey yoktur.[1135] Ve O, Semî' (her şeyi işiten)dir, Basîr (hakkıyla gören)dir.
12. Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Dilediğine rızkı genişletir ve daraltır. Şübhesiz ki O, her şeyi hakkıyla bilendir.
13. (O Allah ki;) "Dîni ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin!" diye Nûh'a kendisiyle tavsiye etmiş olduğunu, sana vahyettiğimizi, İbrâhîm'e, Mûsâ'ya ve Îsâ'ya kendisiyle tavsiye etmiş olduğumuzu, size dinden şeriat kıldı. Onları kendisine da'vet etmekte olduğun (bu din), müşrikler(in gözlerin)e büyüdü (kendilerine ağır geldi). Allah, dilediği kimseyi ona (o dîne) seçer; (kendisine) yönelen kimseyi de ona hidâyet eder.
14. (Ehl-i kitab) ancak kendilerine ilim geldikten sonra aralarında haddi aşmaktan (ve hasedden) dolayı ayrılığa düştüler. Hâlbuki Rabbinden belirli bir vakte kadar (azâbın te'hîrine dâir) önceden (söylenmiş) bir söz olmasaydı, elbette aralarında hüküm verilmiş olurdu. Doğrusu kendilerinden sonra kitâba vâris kılınanlar da, ondan, (kendilerine) kuşku veren ciddî bir şübhe içindedirler.
15. İşte bunun için, durma (dîne) da'vet et! Ve emrolunduğun gibi, dosdoğru ol![1136] Onların (nefsânî) heveslerine sakın uyma! Ve de ki: "(Ben) Allah'ın indirdiği her kitâba inandım. Ve aranızda adâlet etmekle emrolundum. Allah, bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz de sizedir. Bizimle sizin aranızdabir hüccet (tartışılacak bir şey) yoktur. Allah bizi bir araya toplayacaktır. Ve (sonunda) dönüş ancak O'nadır!"
16. (İslâm'ı kabûl ederek) ona icâbet edildikten sonra, Allah('ın dîni) hakkında (hâlâ) tartışanların delilleri ise, Rableri katında boştur; hem onların üzerine bir gazab ve onlar için (pek) şiddetli bir azab vardır.
17. Allah, kitâbı ve mîzânı (adâleti) hak ile indirendir. Hem ne bilirsin, belki de kıyâmet yakındır!
18. Ona inanmayanlar, onu acele isterler! Îman edenler ise, ondan korkan kimselerdir ve (onlar) gerçekten onun hak olduğunu bilirler. Dikkat edin! Kıyâmet hakkında tartışanlar, elbette (haktan) uzak bir dalâlet içindedirler.
19. Allah, kullarına çok lütufkârdır. Dilediğini (dilediği şekilde) rızıklandırır.[1137] Çünki O, Kavî (pek kuvvetli)dir, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir.

---

[1135] "Kur'ân-ı Azîmüşşân'da fermân ettiği gibi: لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌdür. [O'nun misli gibi hiçbir şey yoktur!] Yani ne Zâtında, ne sıfâtında, ne ef'âlinde (fiillerinde) nazîri (dengi) yoktur, misli olmaz, şebîhi (benzeri) yoktur, şerîki (ortağı) olmaz! Evet, bütün kâinâtı bütün şuûnâtıyla (hâlleriyle) ve keyfiyâtıyla (sıfatlarıyla) kabza-i rubûbiyetinde (terbiye ve idâresi altında) tutup, bir hâne ve bir saray hükmünde kemâl-i intizâm (mükemmel bir düzen) ile tedbir ve idâre ve terbiye eden bir Zât-ı Akdes'e (en mukaddes Zât olan Allah'a), misil ve mesîl (benzer) ve şebîh ve şerîk olmaz, muhâldir (imkânsızdır). Evet bir Zât ki, O'na yıldızların îcâdı (yaratılması) zerreler kadar kolay gele! Ve en büyük şey en küçük şey gibi kudretine musahhar ola (boyun eğe)! Ve hiçbir şey hiçbir şeye, hiçbir fiil hiçbir fiile mâni' olmaya! (...) Ve her şey O'ndan nihâyet derecede uzak olduğu hâlde, O ise her şeye nihâyet derecede yakın olabilen bir Zât-ı Hayy-ı Kayyûm-ı zü'l-Celâl'in (celâl ve hayat sâhibi ve her şeyin varlığı ve devâmı onun ile olan Allah'ın) elbette hiçbir cihetle misli, nazîri, şerîki, vezîri, zıddı, niddi (benzeri) olmaz ve olması muhâldir. Yalnız mesel ve temsîl sûretinde şuûnât-ı kudsiyesine (Zâtına lâyık pâk hâllerine) bakılabilir." (Lem'alar, 30. Lem'a, 401-402)

[1136] "Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, hılkaten (yaratılışça) en mu'tedil (orta hâlli) bir vaziyette ve en mükemmel bir sûrette halk edildiğinden (yaratıldığından), harekât (hareketleri) ve sekenâtı (sessiz kaldığı hâlleri), i'tidâl (ölçü) ve istikāmet (doğruluk) üzerine gitmiştir. Siyer-i Seniyesi (tertemiz hayat târihçesi), kat'î bir sûrette gösterir ki, her hareketinde istikāmet ve i'tidâl üzere gitmiş, ifrat ve tefritten (aşırı ileri gitmek ve aşırı geri kalmaktan) ictinâb etmiştir (kaçınmıştır). Evet, Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm: فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ [Emrolunduğun gibi, dosdoğru ol!] emrini tamâmıyla imtisâl ettiği (yerine getirdiği) için, bütün ef'âl ve akvâl (sözler) ve ahvâlinde (hâllerinde) istikāmet, kat'î bir sûrette görünüyor." (Lem'alar, 11. Lem'a, 61-62)

[1137] "Ey insan! Sen kendine mâlik (sâhib) değilsin. Sen, kudreti nihâyetsiz bir Kadîr, rahmeti hadsiz bir Rahîm-i Zât-ı zü'l-Celâl'in memlûküsün (kölesisin). Öyle ise, sen kendi hayâtını kendine yükleyip zahmet çekme; çünki hayâtı veren O'dur, idâre eden de O'dur. Hem dünya sâhibsiz değil ki, sen kendi kafana dünya yükünü yükleterek ehvâlini

20. Kim âhiret ekinini (kazancını) isterse, ona o ekininde (kazancında) ziyâdelik veririz (artırırız). Kim de (sâdece) dünya ekinini (kazancını) isterse, ona (da) ondan veririz; ama (bu takdirde) onun âhirette, hiçbir nasîbi olmaz.[1138]
21. Yoksa onların, dinden Allah'ın kendisine izin vermediği şeyleri, kendilerine meşrû' kılan ortakları mı var? Hâlbuki (haklarında âhirette hüküm verileceğine dâir önceden söylenmiş) ayırma sözü olmasaydı, aralarında elbette hüküm verilmiş (işleri çoktan bitirilmiş) olurdu. İşte şübhesiz o zâlimler yok mu, onlar için, (pek) elemli bir azab vardır.
22. Kazandıkları (günahları)ndan dolayı (kıyâmet gününde) o zâlimleri çok korkan kimseler olarak görürsün; hâlbuki o (yaptıklarının vebâli), başlarına gelecek olan (birnetîce)dir. Îmân edip sâlih ameller işleyenler ise, Cennetlerin bahçelerindedirler. Onlar için Rableri katında, ne isterlerse vardır. İşte o (va'd olundukları pek) büyük lütuf, budur!
23. İşte Allah'ın, îmân edip sâlih ameller işleyen kullarına müjdelediği (mükâfât), budur! (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: "(Ben) sizden buna (size olan teblîğ vazîfeme) karşı, akrabâlıkta (âl-i beytime) muhabbetten başka bir ecir istemiyorum!"[1139] Kim bir iyilik yaparsa, kendisine onda bir iyilik artırırız. Şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Şekûr (iyiliklere çok mükâfât veren)dir.
24. Yoksa (senin için): "Allah'a bir yalan iftirâ etti" mi diyorlar? Eğer Allah dilerse, seninkalbini de mühürler. Çünki Allah, bâtılı yokeder ve sözleriyle hakkı gerçekleştirir. Şübhesiz ki O, sînelerin içinde olanı hakkıyla bilendir.
25. Hem O, kullarından tevbeleri kabûl eden, kötülükleri affeden ve yapmakta olduklarınızı bilendir.

---

(korkulu hâllerini) düşünüp merâk etme; çünki onun sâhibi Hakîm'dir (her işi hikmetlidir), Alîm'dir (sonsuz ilim sâhibidir). Sen de misâfirsin; fuzûlî olarak karışma, karıştırma. (...)
Hem sana düşmanlık vaziyetini alan mikroptan tâ tâun (vebâ) ve tûfan ve kaht (kıtlık) ve zelzeleye kadar bütün eşyânın dizginleri, o Rahîm-i Hakîm'in elindedirler. O Hakîmdir, abes (faydasız) iş yapmaz. Rahîmdir, rahîmiyeti (merhameti) çoktur. Yaptığı her işinde bir nevi' lütuf var." (Sözler, 32. Söz, 299)

[1138] "Dünya mâdem fânîdir! Hem mâdem ömür kısadır! Hem mâdem gāyet lüzumlu vazîfeler çoktur! Hem mâdem hayât-ı ebediye burada kazanılacaktır! Hem mâdem dünya sâhibsiz değil! Hem mâdem şu misâfirhâne-i dünyanın gāyet Hakîm, Kerîm (ikrâm edici) bir Müdebbiri (idârecisi) var. Hem mâdem ne iyilik ne fenâlık, cezâsız (karşılıksız) kalmayacaktır. (...) Hem mâdem zararsız yol, zararlı yola müreccahtır (tercîh edilir). Hem mâdem dünyevî dostlar ve rütbeler, kabir kapısına kadardır.
Elbette en bahtiyâr odur ki, dünya için âhiretini unutmasın, âhiretini dünyaya fedâ etmesin,hayât-ı ebediyesini hayât-ı dünyeviye için bozmasın, mâlâyâni (lüzumsuz) şeylerle ömrünü telef etmesin; kendini misâfir telakkî edip (kabûl edip) misâfirhâne sâhibinin emirlerine göre hareket etsin; selâmetle kabir kapısını açsın; saâdet-i ebediyeye (Cennete) girsin!" (Mektûbât, 16. Mektûb)

[1139] " اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى[Akrabâlıkta (âl-i beytime) muhabbetten başka] (meâlindeki) âyetinin bir kavle göre ma'nâsı: 'Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, vazîfe-i risâletin icrâsına (peygamberlik vazîfesine) mukābil (karşılık) ücret istemez, yalnız âl-i beyte (kendi pâk neslinden gelen zâtlara) meveddeti yani muhabbeti ister.' Eğer denilse; bu ma'nâya göre karâbet-i nesliye (nesil i'tibârıyla yakınlık) cihetinden gelen bir fâide gözetilmiş görünüyor? Hâlbuki: اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَاللهِ اَتْقٰيكُمْ[Doğrusu Allah katında sizin en üstün olanınız, en takvâlı olanınızdır] sırrına binâen, karâbet-i nesliye değil, belki kurbiyet-i İlâhiye (Allah'a yakınlık) noktasında vazîfe-i risâlet cereyân ediyor? El-cevab: Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, gayb-âşinâ (gizlilikleri gören) nazarıyla görmüş ki; âl-i beyti, Âlem-i İslâm içinde bir şecere-i nûrâniye (nûrlu bir ağaç) hükmüne geçecek ve Âlem-i İslâm'ın bütün tabakātında kemâlât-ı insâniye dersinde rehberlik ve mürşidlik vazîfesini görecek zâtlar, ekseriyet-i mutlaka ile âl-i beytten çıkacak. (...) Nasıl ki millet-i İbrâhîmiyede ekseriyet-i mutlaka ile nûrânî rehberler Hazret-i İbrâhîm (AS)'ın âlinden (âilesinden) ve neslinden olan enbiyâ (peygamberler) olduğu gibi; ümmet-i Muhammediyede de (ASM) vezâif-i azîme-i İslâmiyet'te (İslâmiyetin çok büyük vazîfelerinde) ve ekser turuk ve mesâlikinde (tarîkat ve yollarda) Enbiyâ-i Benî İsrâil (İsrâiloğulları peygamberleri) gibi, aktâb-ı âl-i beyt-i Muhammediyeyi (ASM) (Peygamberimizin neslinden gelen kutubları) görmüş. Onun için: قُلْ لَّا اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَ[De ki: '(Ben) sizden buna (size olan teblîğ vazîfeme)karşı, akrabâlıkta (âl-i beytime) muhabbetten başka bir ecir istemiyorum!'] demesiyle emrolunarak, âl-i beytine karşı ümmetin meveddetini (muhabbetini) istemiş." (Lem'alar, 4. Lem'a, 17)

26. Ve îmân edip sâlih ameller işleyenlere icâbet eder (onların duâlarına cevab verir) ve fazlından onlara (mükâfâtlarını) arttırır. Kâfirlere gelince, onlar için (çok) şiddetli bir azab vardır.
27. Bununla berâber Allah, kullarına (her birine) rızkı bol bol verse idi, elbette yeryüzünde azgınlık ederlerdi; fakat (O, rızkı dilediğine) dilediği mikdarda indirir. Şübhesiz ki O, kullarından hakkıyla haberdâr olandır, (onları) hakkıyla görendir.
28. Ve (insanlar) ümidlerini kestikten sonra yağmuru indiren ve rahmetini yayan ancak O'dur. Çünki O, Velî (hakîkî dost ve yardımcı olan)dır, Hamîd (hamd edilmeye çok lâyık)tır.
29. Göklerin ve yerin ve onlarda yaydığı her hareketli mahlûkun yaratılışı O'nun delillerindendir. Ve O, dilediği zaman onları (mahşerde) bir araya getirmeye hakkıyla gücü yetendir.
30. Hem size isâbet eden herhangi bir musîbet, işte kendi ellerinizin işlediği (o günahlar) yüzündendir; bununla berâber (Allah) birçoğunu affeder.
31. Ve siz yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak kimseler değilsiniz! Sizin için Allah'dan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.
32. Denizde dağlar gibi akıp giden (gemi)ler de O'nun delillerindendir.
33. Eğer (Allah) dilerse, (onlara hareket veren) rüzgârı durdurur da, (o gemiler denizin) sathı üstünde hareketsiz şeyler olarak kalıverirler. Şübhesiz ki bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için nice ibretler vardır.
34. Veya kazandıkları (günahlar) yüzünden onları helâk eder; bununla berâber (Allah) birçoğunu affeder.
35. (Tâ ki) âyetlerimiz hakkında mücâdele edenler, kendileri için (azâbımızdan) kaçacak hiçbir yer olmadığını bilsinler!
36. İşte size verilen herhangi bir şey, ancak dünya hayâtının menfaatidir. Allah katında bulunanlar ise, îmân edip Rablerine tevekkül edenler için daha hayırlı ve daha devamlıdır.
37. Hem onlar ki, günahın büyüklerinden ve fuhşiyâttan kaçınırlar; onlar öfkelendikleri zaman da (kusurları) bağışlarlar.
38. Ve onlar ki, Rablerin(in da'vetin)eicâbet ederler ve namazı hakkıyla edâ ederler. Onların işleri ise, aralarında şûrâdır (istişâre iledir).[1140] Ve (onlar) kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden (Allah yolunda) sarf ederler.
39. Ve kendilerine zulüm vâki' olduğu zaman, onlar yardımlaş(arak intikamlarını al)ankimselerdir.
40. Bir kötülüğün cezâsı ise, onun misli olan bir kötülüktür. Artık kim affeder ve ıslâh eder (arayı düzeltir)se, işte onun mükâfâtı Allah'a âiddir. Muhakkak ki O, zâlimleri sevmez.
41. Kim de gerçekten zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, işte onlar var ya, kendileri aleyhine (kendilerinin suçlanabileceği) hiçbir yol yoktur.

---

[1140] "Müslümanların hayât-ı ictimâiye-i İslâmiyedeki (İslâmî cem'iyet hayâtındaki) saâdetlerinin anahtarı meşveret-i şer'iyedir (İslâmî ölçüler dâhilindeki fikir alış-verişidir). وَاَمْرُهُمْ شُورٰي بَيْنَهُمْ[Onların işleri ise, aralarında şûrâdır (istişâre iledir)] (meâlindeki) âyet-i kerîmesi şûrâyı (fikir alış-verişini) esas olarak emrediyor. Evet, nasıl ki nev'-i beşerdeki (insanlardaki) telâhuk-ı efkâr (fikirlerin birbiri üzerine eklenmesi) ünvânı altında asırlar ve zamanların -târih vâsıtasıyla- birbirisiyle meşvereti, bütün beşeriyetin terakkıyâtı (insanlığın ilerlemesi) ve fünûnunun (fenlerinin) esâsı olduğu gibi, en büyük kıt'a olan Asya'nın en geri kalmasında bir sebebi, o şûrâ-yı hakîkıyeyi yapmamasıdır. Asya kıt'asının ve istikbâlinin keşşâfı (keşfedicisi) ve miftâhı (anahtarı) şûrâdır. Yani nasıl ferdler, birbiriyle meşveret eder. Tâifeler, kıt'alar dahi o şûrâyı yapmaları lâzımdır ki, üç yüz, belki dört yüz milyon İslâm'ın ayaklarına konulmuş çeşit çeşit istibdadların (baskıların) kayıdlarını, zincirlerini açacak, dağıtacak meşveret-i şer'iye ile şehâmet (kahramanlık) ve şefkat-i îmâniyeden tevellüd eden (doğan) hürriyet-i şer'iyedir (meşrû' hürriyettir) ki; o hürriyet-i şer'iye, âdâb-ı şer'iye (İslâmî ahlâk ölçüleri) ile süslenip, garb medeniyet-i sefîhânesindeki (batının ahlâksız medeniyetindeki) seyyiâtı (günahları)atmaktır." (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 422)

42. O yol ancak, insanlara zulmedenlerin ve yeryüzünde haksız yere azgınlıkedenlerin aleyhine vardır. İşte onlar yok mu, onlar için (pek) elemli bir azab vardır!
43. Kim de hakîkaten sabreder ve affederse, şübhesiz bu, elbette azmedilecek (kararlılıkla istenecek) işlerdendir.
44. Ve Allah (küfürlerindeki inadları sebebiyle) kimi dalâlete atarsa, artık bundan sonra onun için hiçbir dost yoktur. Azâbı gördüklerinde ise, o zâlimleri: "(Dünyaya) geri dönecek bir yol var mı?" derlerken görürsün.
45. Yine onları görürsün ki, zilletten boyunlarını bükmüş kimseler olarak göz ucu ile gizlice (ateşe) bakarlarken, ona arz olunurlar. Îmân edenler ise der ki: "Asıl hüsrâna uğrayanlar, kıyâmet günü hem kendilerini, hem de âilelerini (işte böyle) hüsrâna uğratanlardır!" Dikkat edin! Şübhesiz ki zâlimler, devamlı bir azab içindedirler.
46. Hem onların Allah'dan başka kendilerine yardım edecek hiçbir dostları yoktur. Çünki Allah, kimi (isyânındaki inadından dolayı) dalâlete atarsa, artık onun (kurtulması) için bir yol yoktur.
47. Allah tarafından (tehdîd olunduğunuz ve başkalarınca) kendisi için geri çevrilme (imkânı) olmayan bir gün gelmezden önce, Rabbiniz(in da'vetin)e icâbet edin! O gün ne size sığınacak bir yer, ne de sizin için (günahlarınızı) inkâr etme(ye bir çâre) vardır!
48. Buna rağmen yüz çevirirlerse, artık (biz) seni onlara muhâfız olarak göndermedik. Sana düşen ancak tebliğdir! Bununla berâber doğrusu biz, insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman, onunla sevinir. Fakat ellerinin takdîm ettiği (işlediği günahlar) yüzünden başlarına bir kötülük gelirse, o takdirde gerçekten insan çok nankör bir kimse olur.
49. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğini yaratır. Dilediğine kız (çocuk)lar lutfeder ve dilediğine erkek (çocuk)lar ihsân eder.
50. Veya onları erkekler ve kızlar olmak üzere (berâber) çift (ikiz) olarak verir. Dilediğini de kısır bırakır. Muhakkak ki O, Alîm (hakkıyla bilen)dir, Kadîr (her şeye gücü yeten)dir.
51. Hem bir insan için, Allah'ın kendisiyle konuşması, ancak vahiy ile veya bir perde arkasından veya bir elçi gönderip de izniyle (ona) dilediğini vahyetmesiyle olur.[1141] Şübhesiz ki O, Âliyy (çok yüce)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
52. İşte böylece sana da emrimizden bir ruh (olan Kur'ân'ı) vahyettik. (Sen bundan önce) kitab nedir, îmân nedir bilmezdin;[1142] fakat (biz) onu (o Kur'ân'ı) kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle

---

[1141] Burada geçen vahiyle konuşmaktan murâd, ilhamdır. Perde arkasından konuşmaktan murad ise, Hz. Mûsâ (AS)'ın mazhar olduğu gibi, Allah'ın kelâmını işittiği hâlde Zât-ı İlâhî'yi görmemesidir. (Nesefî, c. 4, 163)
"Mâdem bu cismânî âlem-i şehâdette (şu dünya hayâtında), bu kadar ziynetli ve san'atlı hadsiz masnu'larıyla (san'at eserleriyle) kendini tanıttırmak isteyen ve bu kadar tatlı ve süslü ve nihâyetsiz ni'metleriyle kendini sevdirmek isteyen ve bu kadar mu'cizeli ve mahâretli hesabsız eserleriyle gizli kemâlâtını bildirmek isteyen ve bu arzuyu, kavilden (sözden) ve tekellümden (konuşmaktan) daha zâhir (görünür) bir tarzda fiilen isteyen ve hâl diliyle bildiren bir Zât, perde-i gayb (gayb perdesi) tarafında bulunduğu bilbedâhe (açıkça) anlaşılıyor. Elbette ve her hâlde, fiilen ve hâlen olduğu gibi, kavlen ve tekellümen dahi konuşur, kendini tanıttırır, sevdirir. (...) Gâyet kuvvetli bir tezâhürâtla (nümûnelerinin görünmesiyle) vahiylerin hakîkati, âlem-i gaybın (gayb âleminin) her tarafında her zamanda hükmediyor. Kâinâtın ve mahlûkātın (yaratılmışların) şehâdetlerinden çok kuvvetli bir şehâdet-i vücud ve tevhîd (Allah'ın varlığına ve birliğine delil olma), Allâmü'l-Guyûb (gaybları bilen Allah)'dan -vahiy ve ilham- hakîkatleriyle geliyor. Kendini ve vücud ve vahdetini (varlığını ve birliğini), yalnız masnu'larının şehâdetlerine bırakmıyor. Kendisi, kendine lâyık bir kelâm-ı ezelî ile konuşuyor. Her yerde ilim ve kudretiyle hâzır ve nâzır (görücüdür), kelâmı dahi hadsizdir ve kelâmının ma'nâsı onu bildirdiği gibi, tekellümü dahi, onu sıfâtıyla bildiriyor. Evet, yüz bin peygamberlerin (aleyhimüsselâm) tevâtürleriyle ve ihbârâtlarının (haber vermelerinin) vahy-i İlâhîye mazhariyet noktasında ittifaklarıyla ve nev'-i beşerden ekseriyet-i mutlakanın tasdikgerdesi (kabûl edilmiş) ve rehberi ve muktedâsı (imamı) ve vahyin semereleri ve vahy-i meşhûd (görünen bir vahiy) olan kütüb-i mukaddese ve suhuf-ı semâviyenin (mukaddes kitaplar ve sayfaların) delâil ve mu'cizâtlarıyla, hakîkat-i vahyin tahakkuku ve sübûtu bedâhetderecesin(dedir)." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 114)
Vahiy ile ilhâm arasındaki fark için ayrıca bakınız; (Zülfikār, sahîfe 253-292)

[1142] Burada Kur'ân-ı Hakîm'e "Ruh" ta'bîr edilmesiyle, cesedlerin ruh ile hayat bulması gibi, kalb ve nefislerin ancak Kur'ân ile canlanacağı ve ebedî hayâta böylece mazhar olunacağı beyân buyurulmaktadır. Ayrıca bununla Cebrâil

hidâyete erdirdiğimiz bir nûr kıldık. Ve şübhesiz ki sen, elbette dosdoğru bir yola rehberlik ediyorsun.
53. Göklerde ne var, yerde ne varsa kendisinin olan Allah'ın yoluna! Dikkat edin! (Bütün) işler ancak Allah'a döner.

## ZUHRUF Sûresi

1. Hâ, Mîm.[1143]
2,3. Apaçık beyân eden Kitâb'a and olsun ki, şübhesiz biz, (anlayıp) akıl erdiresiniz diye onu Arabca bir Kur'ân kıldık.
4. Ve muhakkak ki o, katımızda bulunan ana kitabda (Levh-i Mahfûz'da)dır. Gerçekten çok yücedir, çok hikmetlidir.
5. Artık bir haddi aşanlar topluluğu oldunuz diye, Zikri sizden (uzaklaştırıp size Kur'ân'ı indirmeyi) terk mi edelim?
6. Hâlbuki (senden) öncekiler için de nice peygamberler gönderdik.
7. Fakat onlara ne zaman bir peygamber gelse, mutlakā onunla alay ediyorlardı.
8. Hâlbuki onlardan (o sana inanmayanlardan) kuvvetçe daha çetin olanları helâk etmişizdir; nitekim öncekilerin misâli (Kur'ân'da) geçmiştir.
9. Celâlim hakkı için, eğer onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, mutlakā: "Onları, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Alîm (her şeyi bilen Allah) yarattı!" diyeceklerdir.
10. O ki, yeri size bir beşik yaptı ve (maksadınıza) doğru gidesiniz diye onda sizin için birtakım yollar meydana getirdi.
11. Ve O (Allah) ki, gökten bir ölçü ile su indirdi. Artık onunla ölü bir beldeye hayat verdik. İşte (siz de kabirlerinizden) böyle çıkarılacaksınız!
12. Yine O (Allah) ki, bütün çiftleri yarattı ve sizin için gemilerden ve hayvanlardan bineceğiniz şeyler kıldı.

---

(AS)'ın kasdolunduğu da bildirilmiştir. "Kitab nedir, îman nedir bilmezdin" ifâdesinden maksad; Resûlullah (ASM) vahiyle kendisine bildirilen hakîkatleri, nübüvvetinden evvel bilmezdi, demektir. (Celâleyn Şerhi, c. 7, 75)
"Ümmî (okur-yazar olmayan) bir adam, bir fennin ulemâsıyla münâkaşaya girişerek, beyne'l-ulemâ (âlimler arasında) ittifaklı olan mes'eleleri tasdik ve ihtilâflı olanları da tashîh ederse (düzeltirse); o adamın bu hârika olan hâli, onun pek çok yüksekliğine ve onun ilminin vehbî (Allah vergisi) olduğuna delâlet etmez mi? (...) Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'a bak ki; o Zât (ASM) herkesçe müsellem (kabûl edilen) ümmîliğiyle berâber, geçmiş enbiyâ ile kavimlerinin ahvâllerini (hâllerini), görmüş ve müşâhede etmiş gibi Kur'ân'ın lisânıyla söylemiştir. Ve onların ahvâlini, sırlarını beyân ederek âleme neşr ü i'lân etmiştir (yaymıştır). Bilhassa naklettiği onların kıssaları, bütün zekîlerin nazar-ı dikkatlerini celb eden (çeken) da'vâ-yı nübüvvetini isbât içindir. (...) Sanki o Zât (ASM), vahy-i İlâhînin ma'kesi (akis yeri) olan ma'sum rûhuyla zaman ve mekânı tayyederek (geçerek), o zamanların en derin derelerine girmiş ve en yüksek dağların şâhikalarına (zirvelerine) çıkmış, gördüğü gibi söylemiştir. Binâenaleyh o Zât'ın (ASM) bu hâli onun bir mu'cizesi olup, nübüvvetine delil olduğu gibi, evvelki enbiyânın (AS) da nübüvvet delilleri ma'nevî bir delil hükmünde olup, o Zât'ın (ASM) nübüvvetini isbât eder." (İşârâtü'l-i'câz, 158)

[1143] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)
" الٓمٓ: Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ اَلْاَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيْلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-i'câz, 29)

13,14. Tâ ki, onların sırtlarına kurulasınız; sonra üzerlerine yerleştiğiniz zaman, Rabbinizin ni‘metini anarak: “Münezzehtir O (Allah) ki, bunu bize itâatkâr kıldı; yoksa (biz) buna güç yetirici kimseler değildik; çünki şübhesiz biz, gerçekten Rabbimize dönecek olanlarız” diyesiniz.[1144]
15. Ama (onlar) kullarından bir kısmını (Îsâ, Üzeyr O’nun çocuğudur, melekler kızlarıdır diye) O’na bir cüz’ saydılar. Doğrusu insan apaçık bir nankördür.
16. Yoksa (Allah), yaratmakta olduklarından (kendine) kızlar edindi de, oğulları size mi ayırdı?
17. Hâlbuki onlardan biri, Rahmân’a (isnâd etmekle) misâl olarak getirdiği şeyle (kız çocukla) müjdelendiği zaman, kendisi öfkeli bir kimse olarak yüzü simsiyah kesilir.
18. (O müşrikler) süs içinde yetiştirilip de, tartışmada (delîlini) açıklayamayacak olan (kız çocukların)ı mı (O’na isnâd ediyorlar)?
19. Kendileri Rahmân’ın (itâatkâr ve şerefli) kulları olan melekleri de dişi saydılar. Onların yaratılışlarına şâhid mi oldular? Onların (bu asılsız) şâhidlikleri yazılacak ve (bu hususta) sorguya çekileceklerdir.
20. Bir de dediler ki: “Eğer Rahmân dileseydi, (biz) onlara (o putlara) tapmazdık!” Onların buna dâir hiçbir bilgileri yoktur. Doğrusu onlar (böyle demekle) ancak yalan söylüyorlar.
21. Yoksa (biz) kendilerine, bundan önce bir kitab verdik de onlar ona mı tutunan kimselerdir?
22. Hâyır! (Onlar) şöyle dediler: “Doğrusu biz, atalarımızı bir din üzere bulduk ve elbette biz, onların izlerinde (olmakla) hidâyeti bulanlarız.”
23. İşte böyle, (biz) senden önce de hangi şehre bir korkutucu gönderdiysek, mutlakā oranın ni‘met içinde (şımarmış) olanları dedi ki: “Doğrusu biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk, elbet biz de onların izlerine tâbi‘ olanlarız.”
24. (Peygamberleri onlara:) “(Ben) size, atalarınızı üzerinde bulduğunuz şeyden daha doğrusunu getirmiş olsam da mı?” dedi. (Onlar:) “Doğrusu biz, kendisiyle gönderildiğiniz şeyi inkâr edicileriz” dediler.
25. Bunun üzerine (biz de) onlardan intikam aldık; artık bak, yalanlayanların âkıbeti nasıl oldu!
26. Bir zaman da İbrâhîm babasına ve kavmine demişti ki: “Şübhesiz ki ben, (sizin) tapmakta olduğunuz şeylerden uzağım.”
27. “Ancak beni yaratan müstesnâ; çünki şübhesiz O, beni hidâyete erdirecektir.”
28. Ve (İbrâhîm) bunu (bu sözü), zürriyeti içinde bâkî kalacak bir kelime yaptı ki, onlar (onun dînine) dönsünler!
29. Daha doğrusu bunları da atalarını da kendilerine o hak (olan Kur’ân) ve (onu) açıklayan bir peygamber gelinceye kadar (yaşatarak dünya ni‘metlerinden) faydalandırdım.
30. Fakat kendilerine o hak gelince: “Bu bir sihirdir ve doğrusu biz onu inkâr edicileriz” dediler.
31. Ve dediler ki: “Bu Kur’ân, iki şehirden (birinde bulunan) büyük bir adama indirilmeli değil miydi?”[1145]

---

[1144] Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz bir bineğe bindiği zaman, üç kere tekbir getirir, sonra da: سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ۝ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ âyetlerini okurdu. (İbn-i Kesîr, c. 3, 286)
“Şu meşhud (görünen) saltanat-ı insâniyet ve terakkıyât-ı beşeriye ve kemâlât-ı medeniyet (insanlığın medeniyette ilerlemeleri); celb ile (kendine çekmekle) değil, galebe (üstün gelmek) ile değil, cidâl (mücâdele) ile değil, belki ona onun za‘fı (zayıflığı) için teshîr edilmiş (emrine verilmiş), onun aczi için ona muâvenet (yardım) edilmiş, onun fakrı için ona ihsân edilmiş, onun cehli (câhilliği) için ona ilhâm edilmiş, onun ihtiyâcı için ona ikrâm edilmiş. Ve o saltanatın sebebi, kuvvet ve iktidâr-ı ilmî (ilim gücü) değil, belki şefkat ve re’fet-i Rabbâniye (Cenâb-ı Hakk’ın şefkat ve merhamet etmesi) ve rahmet ve hikmet-i İlâhiyedir ki; eşyâyı (varlıkları) ona teshîr etmiştir. Evet, bir gözsüz akreb ve ayaksız bir yılan gibi haşerâta mağlûb olan insana, bir küçükkurttan ipeği giydiren ve zehirli bir böcekten balı yediren; onun iktidârı değil, belki onun za‘fının semeresi (zayıflığının netîcesi) olan teshîr-i Rabbâniye ve ikrâm-ı Rahmânîdir.” (Sözler, 23. Söz, 117)

[1145] Müşriklerin: “İki şehirden (birinde bulunan) büyük bir adam” diye bahsettikleri iki kişi, Mekke ile Tâif’deki zengin iki müşrik idi. (Nesefî, c. 4, 171)

32. Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar? Dünya hayâtında onların geçimliklerini aralarında, biz paylaştırdık; bir kısmı bir kısmını hizmetkâr edin(erek yanında çalıştır)sın diye, kimilerini kimilerinin üstünde derecelerle yükselttik.[1146] Rabbinin rahmeti ise, (onların) biriktirmekte oldukları şeylerden hayırlıdır.
33. Hâlbuki insanlar (küfürde birleşen) tek bir ümmet olacak olmasaydı, Rahmân'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını ve üzerine çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık.
34. Hem evleri için (gümüşten) kapılar ve üzerlerinde yaslanacakları koltuklar (yapardık).
35. Ve (onlara) nice zuhruf (altın ziynetler verirdik). Hâlbuki doğrusu bütün bunlar, dünya hayâtının (geçici) menfaatinden başka bir şey değildir. Âhiret ise, Rabbinin katında takvâ sâhibleri içindir.
36. Kim Rahmân'ın zikrini görmezlikten gelirse, (biz) ona bir şeytanı musallat ederiz de, o ona arkadaş olur.
37. Hâlbuki şübhesiz onlar (o şeytanlar), bunları mutlakā (doğru) yoldan çıkarırlar da, (o kâfirler) gerçekten kendilerinin hidâyete erdirilmiş kimseler olduklarını sanırlar.
38. Nihâyet (o kimse şeytanıyla berâber) bize geldiğinde (şeytanına): "Keşke benimle senin aranda, doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı. Demek (sen) ne kötü arkadaşmış(sın)!" der.
39. Hâlbuki (böyle demeniz) bugün size aslâ fayda vermez; çünki zulmettiniz; doğrusu siz, azabda ortak olan kimselersiniz.
40. (Habîbim, yâ Muhammed!) O halde (îman hakîkatlerini duymak istemeyen) o sağırlara sen mi işittireceksin, yâhut (görmek istemeyen) o körleri ve apaçık bir dalâlet içinde bulunanları (sen mi) hidâyete erdireceksin?
41. Şimdi (onlara azâb etmeden) seni (alıp) götürsek (vefât ettirsek bile), hiç şübhesiz biz onlardan intikam alıcılarız.
42. Yâhut onlara va'd ettiğimiz (azâb)ı sana (hayâtında) gösteririz; çünki şübhesiz biz, onların üzerine muktedir olanlarız.
43. Artık, sana vahyedilene tutun! Muhakkak ki sen, dosdoğru bir yol üzerindesin.[1147]
44. Şübhesiz ki o (Kur'ân) senin için de kavmin için de elbette bir şereftir. Artıkileride (ondan) suâl olunacaksınız.

---

[1146] "Nev'-i beşerin fıtratı (insanlığın yaratılışları) ve sırr-ı hikmeti, müsâvât-ı mutlaka (mutlak eşitlik) kānûnuna zıddır. Çünki Fâtır-ı Hakîm (hikmetle yaratan Allah), kemâl-i kudret ve hikmetini (hikmet ve kudretinin nihâyetsizliğini) göstermek için, az bir şeyden çok mahsûlât aldırır ve bir sahîfeden çok kitabları yazdırır. Bir şey ile çok vazîfeleri yaptırdığı gibi, beşer nev'iyle de binler nev'lerin vazîfelerini gördürüyor.
İşte bu sırr-ı azîmdendir (büyük sırdandır) ki; Cenâb-ı Hakk, insan nev'ini binler nev'leri sünbül verecek ve hayvanâtın sâir binler nev'leri kadar tabakāt (tabakaları) gösterecek bir fıtratta yaratmıştır. Sâir hayvanât gibi insan nev'inin kuvalarına (kābiliyetlerine), latîfelerine ve duygularına hadd (sınır) konulmamış; serbest bırakılmış ve hadsiz makāmâtta gezecek isti'dâd verdiğinden, bir nevi' iken binler nevi' hükmüne geçtiği içindir ki, insan nev'i arzın halîfesi vekâinâtın netîcesi ve zîhayâtın (canlıların) sultânı hükmüne geçmiştir." (Lem'alar, 22. Lem'a, 178-179)

[1147] "O Zât (Hz. Peygamber asm), ümmîliğiyle (okur-yazar olmamasıyla) berâber, bir kuvvete mâlik (sâhib) değildi. Ne onun ve ne babalarının bir hâkimiyetleri sebkat etmemişti (görünmemişti); bir hâkimiyete, bir saltanata meyilleri yoktu.
Böyle bir vaziyette iken mühim bir makamda, tehlikeli bir mevki'de, kemâl-i vüsuk (tam bir sağlamlık) ve itmi'nân (kararlılık) ile büyük bir işe teşebbüs etti. Bütün efkâr-ı âmmeye (bütün fikirlere) galebe çaldı, bütün ruhlara kendisini sevdirdi, bütün tabîatların üstüne çıktı.
Kalblerden bütün vahşet âdetlerini, çirkin ahlâkları kaldırarak, pek yüksek âdetleri ve gāyet güzel ahlâkları te'sîs etti. Vahşetin çöllerinde sönmüş olan kalblerdeki kasâveti (katılığı), ince hissiyâtla tebdîl ettirdi (değiştirdi) ve cevher-i insâniyeti izhâr etti (açığa çıkardı). Ve o bedevîleri, o vahşet köşelerinden çıkararak, evc-i medeniyete (medeniyetin zirvesine) yükseltti ve onları o zamâna, o âleme muallim yaptı. (...)
Acabâ o Zât'ın (ASM) şu mâcerâsı, onun mesleği hak ve hakîkat olduğuna delâlet etmezmi?" (İşârâtü'l-İ'câz, 161-162)

45. Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize (onların ümmetlerine) de sor! Rahmân'dan başka ibâdet edilecek ilâhlar kılmış mıyız?
46. Celâlim hakkı için, Mûsâ'yı da mu'cizelerimizle Fir'avun'a ve ileri gelenlerine gönderdik de: "Gerçekten ben âlemlerin Rabbinin elçisiyim!" dedi.
47. Fakat onlara mu'cizelerimizi getirdiğinde, o vakit onlar bunlara gülüverdiler.
48. Onlara göstermekte olduğumuz her mu'cize, mutlakā diğerinden daha büyüktü. Kendilerini (hayatlarını çekilmez kılan çeşitli) azâb(lar) ile yakaladık, tâ ki onlar (küfürlerinden) dönsünler.
49. Bunun üzerine dediler ki: "Ey sihirbaz! (Duânı kabûl edeceğine dâir)[1148] sende olan ahdi hürmetine, Rabbine bizim için duâ et; muhakkak ki biz, (o vakit) gerçekten doğru yola giren kimseler (olur)uz."
50. Fakat kendilerinden azâbı açıver(ip kaldır)ınca, onlar sözlerinden hemen döndüler.
51. Fir'avun ise, kavmi içinde seslenip dedi ki: "Ey kavmim! Mısır mülkü (hükümdarlığı) ve altımdan akıp giden bu nehirler, benim değil mi? Hâlâ görmüyor musunuz?"
52. "Yoksa ben, kendisi değersiz ve nerede ise söz anlatamayacak durumda bulunan bu adamdan daha hayırlı değil miyim?"[1149]
53. "O hâlde (doğru söylüyorsa) üzerine altın bilezikler atılmalı veya berâberinde peş peşe dizilen kimseler hâlinde melekler gelmeli değil miydi?"
54. (Fir'avun) böylece kavmini hafife aldı (küçümsedi); buna rağmen ona itâat ettiler. Gerçekten onlar bir fâsıklar topluluğu idiler.
55. Artık ne zaman ki bizi gazablandırdılar, onlardan intikam alıverdik, bu yüzden onları hep birlikte suda boğduk.[1150]
56. Böylece onları, sonrakiler için (ders alınacak) bir geçmiş ve bir misâl kıldık.
57. (Ey Habîbim!) Meryemoğlu (Îsâ) da bir misâl olarak zikredilince, senin kavmin ondan dolayı hemen gülüşmeye başladılar.[1151]
58. Ve "Bizim ilâhlarımız mı daha hayırlı, yoksa o mu?" dediler. Bunu (bumisâli) sana ancak tartışmak için getirdiler. Hayır! Onlar, bir düşmanlar topluluğudur.
59. Doğrusu o (Îsâ), sâdece kendisine ni'met (peygamberlik) verdiğimiz bir kuldur; ve onu (babasız yaratmakla) İsrâiloğullarına (ibretli) bir misâl kıldık.
60. Hâlbuki dileseydik, elbette size bedel yeryüzünde halîfe olacak melekler yapardık.
61. Hâlbuki şübhesiz o, (Îsâ'nın âhir zamanda yeryüzüne gönderilişi), kıyâmet için elbette bir bilgi (bir alâmet)tir;[1152] sakın onda şübheye düşmeyin ve bana (şeriatime) tâbi' olun! Bu dosdoğru bir yoldur.

---

[1148] Mûsâ (AS) devrindeki kabûle göre "Sâhir (sihirbaz)" ta'bîri, bir kötüleme ifâdesi olmayıp, bil'akis hürmeti gösterirdi. Çünki sihirbazlık o zamânın en revâçta, en mu'teber ilmi idi. (Nesefî, c. 4, 176)

[1149] Fir'avun'un burada kasdettiği şey, daha önce Mûsâ (AS)'ın dilinde bulunan tutukluktur. (İbn-i Kesîr, c. 3, 292)

[1150] "Sırât-ı müstakîm ehli olan (dosdoğru biryolda giden) peygamberlere binler vâkıâtta (vak'alarda) istimdadlarına (yardım taleblerine) hârika bir tarzda gaybî imdad gelmesi ve o peygamberlerin istedikleri aynen verilmesi ve düşmanları olan münkirlere (inkâr edenlere) yüzer hâdisâtta (hâdiselerde) aynı zamanda gazab gelmesi ve semâvî musîbet başlarına inmesi kat'î, şeksiz (şübhesiz) gösterir ki; bu kâinâtın ve içindeki nev'-i beşerin (insan nev'inin) Hakîm ve Âdil (hikmet ve adâlet sâhibi) ve Muhsin ve Kerîm (ihsân ve cömertlik sâhibi) ve Azîz ve Kahhâr (izzetli ve gerektiğinde düşmanları kahredici) bir Mutasarrıfı (idârecisi) ve bir Rabbi var ki, Nûh (AS) ve İbrâhîm (AS) ve Mûsâ (AS) ve Hûd (AS) ve Sâlih (AS) gibi çok nebîlere (peygamberlere) pek hârika bir sûrette târihî ve geniş hâdiselerle muzafferiyet (zafer) ve necâtları (kurtuluşları) vermiş ve Semûd ve Âd ve Fir'avun kavimleri gibi çok zâlimlere ve münkirlere dahi, peygamberlerine isyanlarına mukābil (karşılık) dünyada dahi bir cezâ olarak, başlarına dehşetli semâvî musîbetlerindirmiş." (Şuâ'lar, 15. Şuâ', 579)

[1151] Resûlullah Efendimiz (ASM) Kureyşlilere: "Allahdan başka tapılan hiçbir kimsede hayır yoktur" deyince onlar: "Sen Îsâ'nın sâlih bir kul olduğunu iddiâ etmiyor musun? Hâlbuki ona da tapılıyor" dediler. Bunun üzerine bu âyet indirildi. (Beyzâvî, c. 2, 375)

[1152] "Dinsizlik cereyânına karşı ayrı ayrı iken mağlûb olan Îsevîlik (hristiyanlık) ve İslâmiyet ittihad (birleşme) netîcesinde, dinsizlik cereyânına galebe edip dağıtacak isti'dâdında iken; âlem-i semâvâtta cism-i beşerîsiyle (insânî bedeniyle) bulunan şahs-ı Îsâ Aleyhisselâm, o dîn-i hak cereyânının başına geçeceğini, bir Muhbir-i Sâdık

62. Ve sakın, şeytan sizi (îmandan) çevirmesin! Çünki o, size apaçık bir düşmandır.
63. Îsâ ise mu‘cizelerle gelince şöyle demişti: “(Ben) size hikmet getirdim ve üzerinde ihtilâfa düştüğünüz şeylerin bir kısmını size açıklamak için (geldim). Öyle ise Allah’dan sakının ve bana itâat edin!”
64. “Şübhesiz ki benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz ancak Allah’dır; o hâlde O’na ibâdet edin! Bu, dosdoğru bir yoldur!”
65. Fakat (Îsâ’dan sonra) aralarından (çıkan) o fırkalar, ihtilâfa düştü. Artık (pek) elemli bir günün azâbından dolayı, o zulmedenlerin vay hâline!
66. Onlar farkında değillerken kıyâmetin kendilerine ansızın gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?
67. O gün dostlar (bile) birbirlerine düşmandırlar; ancak takvâ sâhibleri müstesnâ!
68. (Allah takvâ sâhiblerine şöyle seslenir:) “Ey kullarım! Bu gün size hiçbir korku yoktur ve siz mahzun olmayacaksınız!”
69. Onlar ki, âyetlerimize îmân ettiler ve Müslüman kimseler oldular.
70. “Girin Cennete! Siz ve zevceleriniz (orada) sevindirileceksiniz!”
71. Etraflarında altın tepsiler ve bardaklarla dolaşılır. Ve orada canların kendisini çektiği ve gözlerin hoşlandığı her şey vardır.[1153](Ve yine denir ki:) “Artık siz orada, ebedî olarak kalıcılarsınız.”
72. “İşte yapmakta olduklarınıza karşılık, kendisine vâris kılındığınız Cennet, budur!” [1154]
73. “Sizin için orada birçok meyveler vardır; onlardan yersiniz.”
74. Şübhe yok ki o (dinsiz) günahkârlar, Cehennem azâbında ebedî olarak kalıcıdırlar.
75. Kendilerinden (azab hiç) hafifletilmeyecektir ve onlar orada (o azâb içinde) ümidsizliğe düşmüş kimselerdir.
76. Hâlbuki (biz) onlara zulmetmedik; fakat onlar (kendi nefislerine) zulmeden kimseler oldular.
77. (Cehennem bekçisine:) “Ey Mâlik! Rabbin(e duâ et) bizim üzerimize (artık ölümle) hükmetsin! (Ölelim de kurtulalım!)” diye seslenirler. (Mâlik:) “Doğrusu siz, (bu azabda ebedî olarak böyle) kalıcılarsınız!” der.
78. And olsun ki, size hakkı getirdik; fakat çoğunuz haktan hoşlanmayan kimselersiniz.
79. Yoksa (müşrikler) bir işi (peygambere tuzak kurmayı) sıkı mı tuttular (karar mı verdiler)? Doğrusu biz de (cezâlarını vermeyi) sıkı tutanlarız.
80. Yoksa (onlar) kendilerinin sırlarını (içlerinden geçirdiklerini) ve fısıldaşmalarını gerçekten biz işitmiyor muyuz sanıyorlar? Hayır! (İşitiyoruz!) Yanlarında bulunan elçilerimiz (yazıcı melekler) de yazıyorlar.[1155]

---

(dosdoğru haber veren Peygamberimiz Aleyhissalâtü Vesselâm), bir Kādir-i külli şey’in (her şeye kudreti yeten Allah’ın) va‘dine istinâd ederek (dayanarak) haber vermiştir. Mâdem haber vermiş, haktır; mâdem Kādir-i külli şey’ va‘d etmiş, elbette yapacaktır. (...) Hazret-i Îsâ Aleyhisselâm geldiği vakit, herkes onun hakîkî Îsâ olduğunu bilmek lâzım değildir. Onun mukarreb ve havâssı (ona yakın seçkin bir tâife), nûr-ı îmân ile onu tanırlar. Yoksa bedâhet derecesinde (apaçık bir şekilde) herkes onu tanımayacaktır.” (Mektûbât, 15. Mektûb, 46-47)

[1153] “فِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ ٱلأَنْفُسُ وَ تَلَذُّ ٱلأَعْيُنُ[Orada canların kendisini çektiği ve gözlerin hoşlandığı her şey vardır] (meâlindeki) âyetinin sarâhat-ı kat‘iyesiyle, insan, en ziyâde ünsiyet ettiği (alıştığı) ve dünyada nümûnesini tatmış olduğu cismânî lezzetleri Cennete lâyık bir tarzda görecek, tadacak. Ve lisan ve göz ve kulak gibi a‘zâların ettikleri hâlis şükürlerinin ve husûsî ibâdetlerinin mükâfâtları, o uzuvlara mahsus cismânî (cisme âid) lezzetler ile verilecektir. Kur’ân-ı Mu‘cizü’l-Beyân o derece cismânî lezzetleri sarih (açık) bir sûrette beyân eder ki, başka te’villerle (îzahlarla) ma‘nâ-yı zâhirîyi (açık ma‘nâyı) kabûl etmemek, imkân hâricindedir.” (Şuâ‘lar, 11. Şuâ‘, 221)

[1154] Cennet hayâtı hakkında bakınız; (Sözler, 28. Söz, 169-175)

[1155] “Şu mevcûdâtın Mâlik’i (sâhibi), mülkünde cereyân eden her şeyin inzibâtına (kaydedilmesine) büyük bir ihtimâmı var. Hem hâkimiyet-i vazîfesinde nihâyet derecede dikkat eder. Hem rubûbiyet-i saltanatında (kâinâttaki hâkimiyet ve idâresinde) gāyet ihtimâmı gözetir. O derece ki, en küçük bir hâdiseyi, en ufak bir hizmeti yazar, yazdırır. Mülkünde cereyân eden her şeyin sûretini müteaddid (pek çok) şeylerde hıfz eder (muhâfaza

81. De ki: “Eğer Rahmân’ın (hâşâ!) bir çocuğu olsaydı, o takdirde (ona) tapanların ilki ben olurdum.”
82. Göklerin ve yerin Rabbi, arşın Rabbi (olan Allah, onların) vasfetmekte oldukları şeylerden pek münezzehtir.
83. O hâlde bırak onları, tehdîd edilegeldikleri günlerine kavuşuncaya kadar (bâtıla) dalsınlar, oynasınlar!
84. O, gökte de İlâh, yerde de İlâh olandır. Ve O, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır, Alîm (hakkıyla bilen)dir.
85. Göklerin ve yerin ve ikisi arasında bulunanların mülkü kendisinin olan (Allah), ne yücedir! Kıyâmet (vakti) hakkındaki bilgi, ancak O’nun katındadır. Ve (sonunda) ancak O’na döndürüleceksiniz.
86. O’nu bırakıp da (kendisine) yalvarageldikleri şeyler, şefâate sâhib değillerdir; ancak (yakînen) bilerek (ve îmân ederek) hakka şâhidlik edenler müstesnâ.[1156]
87. Celâlim hakkı için, eğer onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan, mutlakā “Allah!” diyeceklerdir; öyle ise (haktan) nasıl çevriliyorlar?
88. (Peygamberin) “Ey Rabbim!” sözüne yemin olsun ki, doğrusu bunlar îmân etmez bir kavimdir.
89. (Ey Resûlüm!) Şimdi onlardan yüz çevir ve “Selâm! (Allah selâmet versin!)” de! Artık ileride bileceklerdir.

## DUHÂN Sûresi

1. Hâ, Mîm.[1157]
2,3. Apaçık beyân eden o Kitâb’a (Kur’ân’a) yemîn olsun ki, gerçekten biz onu mübârek bir gecede indirdik;[1158] şübhesiz ki biz, (mahlûkātı onda va‘d edilen azâbımızla) korkutucularız.
4,5,6. Katımızdan bir emirle, her hikmetli iş onda (o gecede) ayırd edilir. Çünki biz, Rabbinden bir rahmet olarak (peygamberler) göndericileriz. Doğrusu Semî‘ (her şeyi işiten), Alîm (hakkıyla bilen) ancak O’dur.

---

eder). Şu hafîzıyet (muhâfaza edicilik) işâret eder ki, ehemmiyetli bir muhâsebe-i a‘mâl defteri (amellerin hesab defteri) açılacak ve bilhassa mâhiyetçe en büyük, en mükerrem, en müşerref bir mahlûk olan insanın büyük olan amelleri, mühim olan fiilleri, mühim bir hesab ve mîzâna (tartıya) girecek, sahîfe-i amelleri neşredilecek (amel defterleri açılacak).” (Zülfikār, 10. Söz, 30)

[1156] Âyette kendisine tapılanlardan şefâat etme husûsunda istisnâ edilen kimseler, hristiyanların kendisine taptığı Hz. Îsâ (AS), yahudilerin tapındığı Hz. Uzeyr (AS) ve meleklerdir. Çünkibunlar, mü’minlere şefâatte bulunacaklardır. (Beyzâvî, c. 2, 379)

[1157] “Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta‘a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm’a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs’dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur’ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi‘ (içine alan) çok mütenevvi‘ vücuhları (çeşitli yönleri), ma‘nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe‘-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler.” (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)

“ الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ اَلْاَزَلِيُّ[Bu, Allah’ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)’a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir.” (İşârâtü’l-İ‘câz, 29)

[1158] Burada geçen “mübârek gece”den maksad Kadir gecesi veya Berâet gecesidir. Ancak, Kadir Sûresindeki: “Şübhe yok ki biz, onu (o Kur’ân’ı) Kadir gecesinde indirdik!” meâlindeki âyete binâen, âlimlerin bir kısmı birinci görüşü tercîh ederken, bir kısmı da, “Katımızdan bir emirle, her hikmetli iş, onda (o gecede) ayırd edilir” meâlindeki Berâet gecesinin husûsiyetini ta‘rîf eden âyete binâen ikinci görüşü tercîh etmişlerdir. (Nesefî, c. 4, 186)

7. Eğer kat‘î olarak îmân eden kimseler iseniz (bilin ki Allah), göklerin ve yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir.
8. O’ndan başka ilâh yoktur; (ancak O,) hayat verir ve öldürür. Sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbi (O)dur.
9. Hayır! Onlar, şübhe içinde (eğlenip) oynuyorlar.
10,11. O hâlde, göğün insanları bürüyecek apaçık bir duhân (bir duman) getireceği günü gözetle! Bu (pek) elemli bir azabdır.[1159]
12. (O zaman insanlar:) “Rabbimiz! Bizden bu azâbı aç (kaldır); (artık) şübhesiz biz inanan kimseleriz” (derler).
13. Nerede onlarda ibret almak? Hâlbuki kendilerine gerçekten apaçık beyân eden bir peygamber gelmişti.
14. Sonra ondan yüz çevirdiler ve: “(Bu) öğretilmiş bir mecnun!” demişlerdi.
15. Şübhesiz ki biz, (sizden) azâbı biraz açı(verip kaldırı)cıyız; (ama) siz gerçekten yine (küfre) dönecek olan kimselersiniz.
16. (Fakat) o pek büyük şiddetli tutuşla (kendilerini) yakalayacağımız gün, muhakkak biz, (onlardan) intikām alıcılarız.
17. Celâlim hakkı için, kendilerinden önce Fir‘avun kavmini de imtihân ettik; onlara da şerefli bir peygamber (olan Mûsâ) geldi.
18. “Allah’ın kullarını (İsrâiloğullarını) bana teslîm edin! Şübhesiz ki ben, sizin için (gönderilmiş) emin bir peygamberim” diye (da‘vette bulundu).
19. Ve (Mûsâ onlara:) “Allah’a karşı üstünlük taslamayın! Çünki ben size apaçık bir delil (mu‘cize) getiriyorum” diye (da‘vette bulundu).
20,21. Ve (şöyle dedi:) “Şübhesiz ki ben, beni taşla öldürmenizden, benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan (Allah’)a sığınmışımdır. Eğer bana îmân etmiyorsanız, bâri benden uzak durun (da ilişmeyin)!”
22. Buna rağmen (kavminin îmân etmemesi üzerine, Mûsâ): “Doğrusu bunlar, bir günahkârlar topluluğudur” diye Rabbisine duâ etti.
23. Bunun üzerine (Rabbi de ona): “Kullarımı geceleyin yola çıkar; çünki siz ta‘kîbe uğrayanlar (olacak)sınız” (buyurdu).
24. “Ve (karşıya geçince asânla vurarak kapanmasını isteme,) denizi açık bırak! Çünki onlar suda boğul(malarına hükmedil)miş bir ordudur.”
25,26,27. (Onlar geride) nice bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel mekânlar ve içinde zevk ü sefâ sürmüş kimseler oldukları nice ni‘metler bırakmışlardı!
28. İşte böyle! Artık onları, başka bir kavme (İsrâiloğullarına) mîras bıraktık.
29. Bunun üzerine onlara, ne gök ne de yer ağladı! (Onlar) mühlet verilen kimseler de olmadılar![1160]

---

[1159] Rivâyetlere göre bu duman, kıyâmet yaklaştığı sırada, doğu ile batı ve yer ile gök arasını kaplayacak olan bir duman olup, kıyâmet alâmetlerindendir. İbn-i Mes‘ûd (ra)’dan bir rivâyette ise, şöyle denmiştir: “Kureyş şirk üzere kalmakta ısrâr edip Resûlüllah (ASM)’a karşı isyânlarını ortaya koydukları vakit Hz. Peygamber (ASM), Yûsuf (AS)’ın zamanındaki kıtlık yıllarına ma‘ruz kalmaları husûsunda onlara bedduâ etti. Bunun üzerine öyle bir kıtlık ve meşakkate uğradılar ki, kemik yemek mecburiyetinde kaldılar. İçlerinden biri göğe bakardı da hâlsizliktenkendisi ile gök arasında duman tabakası gibi bir şey görürdü.” Âyet buna işâret etmektedir. (Celâleyn Şerhi, c. 7, 119)

[1160] “Şu âyet, mefhûm-ı muvâfık (doğrudan ifâde ettiği ma‘nâ) ile şöyle fermân ediyor: ‘Ehl-i dalâletin ölmesiyle, semâvât ve zemin (gökler ve yer) onların üstünde ağlamıyorlar.’ Ve mefhûm-ı muhâlif (karşı ma‘nâ) ile delâlet ediyor ki: ‘Ehl-i îmânın dünyadan gitmesiyle, semâvât ve zemin, onların üstünde ağlıyor.’ Yani, ehl-i dalâlet (kâfirler), mâdem semâvât ve arzın vazîfelerini inkâr ediyor. Ma‘nâlarını bilmiyor. Onların kıymetlerini iskāt ediyor (düşürüyor). Sâni‘lerini (yaratıcılarını) tanımıyorlar. Onlara karşı bir hakāret, bir adâvet (düşmanlık) ediyorlar. Elbette semâvât ve zemin, onlara ağlamak değil, belki onlara nefrin, yani bedduâ ederler ve onların gebermesiyle memnûn olurlar. Mefhûm-ı muhâlif ile der: ‘Semâvât ve arz, ehl-i îmânın ölmesiyle ağlarlar.’ Zîrâ ehl-i îman ise;

30,31. And olsun ki, İsrâiloğullarını o (pek) aşağılayıcı azabdan, Fir‘avun’dan kurtardık. Çünki o üstünlük taslayan bir kimse idi, haddi aşanlardandı.
32. And olsun ki, onları (İsrâiloğullarını kendi asırlarındaki) âlemlerin üzerine (lâyık olduklarını) bilerek seçtik (de onlara üstünlük verdik).
33. Onlara, içinde apaçık bir imtihan bulunan mu‘cizelerden de verdik.
34,35. (Ey Resûlüm!) Şübhesiz bunlar (o sana inanmayanlar), gerçekten diyorlar ki: “O (ölüm), ancak (dünyadaki) ilk ölümümüzdür. Biz (bundan sonra) diriltilecek kimseler de değiliz.”
36. “Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, o hâlde atalarımızı (geri) getirin!”
37. Bunlar mı hayırlı, yoksa (sâlih bir zât olan) Tübba‘(ın müşrik) kavmi ile onlardan öncekiler mi? (Biz) onları(n hepsini) helâk ettik. Çünki onlar, suçlu kimseler idiler!
38,39. Hâlbuki gökleri ve yeri ve ikisi arasında bulunanları, oyuncu olarak yaratmadık. Onları ancak hak ile yarattık; fakat onların çoğu bilmiyorlar.
40. Şübhesiz ki (hak ile bâtılın birbirinden ayrılarak hüküm verileceği) o ayırış günü, onların hep birlikte buluşma vaktidir.
41. O gün, bir dostun bir dosta hiçbir faydası olmaz ve onlar yardım olunmazlar.
42. Ancak Allah’ın merhamet ettiği kimseler müstesnâ. Şübhesiz ki Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Rahîm (çok merhamet edici) olan ancak O’dur.
43,44. Muhakkak ki zakkum ağacı, çok günahkâr olan kimsenin yemeğidir!
45,46. (O zakkum) erimiş ma‘den gibidir! Sıcak suyun kaynayışı gibi karınlarda kaynar!
47. (Sonra Zebânîlere şöyle emredilir:) “Onu tutun da kendisini Cehennemin ortasına sürükleyin!”
48. “Sonra başının üstüne kaynar su azâbından dökün!”
49. (Ve ona denir ki:) “Tat (bakalım)! Çünki (zannınca) güçlü olan, şerefli olan ancak sendin!”
50. “Şübhesiz bu (azab), hakkında şübhe edip durduğunuz şeydir!”
51. Muhakkak ki takvâ sâhibleri, emin bir makamdadırlar.
52. Bahçelerde ve pınar başlarında!
53. İnce ipekten ve kalın ipekten (elbiseler) giyerek karşılıklı oturanlardır.
54. İşte böyle! Hem onları iri gözlü hûrilerle evlendirmişizdir.[1161]
55. Orada emniyet içinde kimseler olarak (canlarının çektiği) her meyveyi isterler.
56,57. İlk ölümden (dünyadaki vefatlarından) başka orada ölüm tatmazlar ve Rabbinden bir lütuf olarak (Allah) onları Cehennem azâbından korumuştur.[1162] İşte büyük kurtuluş budur!
58. Artık onu (o Kur’ân’ı) sâdece senin dilinle (indirerek insanlara) kolaylaştırdık; tâ ki ibret alsınlar.
59. O hâlde (eğer dinlemezlerse, onların helâkini) gözetle; doğrusu onlar da (senin başına bir şey gelmesini) gözetleyicidirler.

---

çünki semâvât ve arzın vazîfelerini bilir. Hakîkî hakîkatlerini tasdîk ediyor. Ve onların ifâde ettikleri ma‘nâları îmân ile anlıyor. ‘Nekadar güzel yapılmışlar, ne kadar güzel hizmet ediyorlar!’ diyor.” (Sözler, 32. Söz, 300-301)

[1161] “Ekl ve şürb (yeme ve içme) ve muâmele-i zevciye (evlilik hayâtı) gerçi bu dünyada bir ihtiyaçtan gelir, bir vazîfeye gider. Fakat o vazîfeye bir ücret-i muaccele (peşin bir ücret) olarak öyle mütenevvi‘ (çeşitli) lezîz lezzet içlerine bırakılmıştır ki, sâir lezâize tereccuh ediyor (diğer lezzetlere üstün geliyor). Mâdem bu dâr-ı elemde (sıkıntı yeri olan dünyada), bu kadar acîb (hayret verici) ve ayrı ayrı lezzetlere medâr (vesîle) ekl ve nikâhtır. Elbette dâr-ı lezzet ve saâdet (lezzet ve mutluluk yeri) olan Cennette o lezzetler; o kadar ulvî (yüksek) bir sûret alıp ve vazîfe-i dünyeviyenin uhrevî ücretini (dünyadaki vazîfesinin âhirette mükâfâtı olduğunu bilmekten gelen lezzeti) de lezzet olarak ona katarak ve dünyevî ihtiyâcı dahi uhrevî bir hoş iştihâ sûretinde ilâve ederek, Cennete lâyık ve ebediyete münâsib, en câmi‘ (çok lezzetleri içine alan) hayatdâr bir ma‘den-i lezzet (lezzet kaynağı) olur.” (Sözler, 28. Söz, 171)

[1162] Sahîh-i Buhârî ve Müslim’de rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem (ASM) şöyle buyurmuşlardır: “Ölüm, boz renkli bir koç sûretinde getirilir de Cennet ile Cehennem arasında durdurulur ve boğazlanır. Sonra: ‘Ey Cennet ehli! Ebedîlik var, ölüm yok! Ve ey Cehennem ehli! Ebedîlik var, ölüm yok!’ denilir.” (İbn-i Kesîr, c. 3, 306)

## CÂSİYE Sûresi

1. Hâ, Mîm.[1163]
2. (Bu) Kitâb'ın indirilmesi, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Hakîm (her işi hikmetli olan) Allah tarafındandır.
3. Şübhesiz ki göklerde ve yerde, mü'minler için elbette deliller vardır.[1164]
4. Hem sizin yaratılışınızda ve (yeryüzünde yaratıp) yaymakta olduğu hareketli her canlıda, kat'î olarak îmân edecek bir topluluk için deliller vardır.[1165]
5. Gece ile gündüzün ihtilâfında (ard arda gelmesinde), Allah'ın gökten bir rızık (yağmur) indirip, onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde ve rüzgârları (değişik yönlerden) estirmesinde de akıl erdirecek bir topluluk için deliller vardır.
6. İşte bunlar, Allah'ın âyetleridir; onları sana hak ile okuyoruz. Artık Allah'dan ve O'nun âyetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?
7. Her iftirâcı, günahkâr kimsenin vay hâline!
8. (O kimse), kendisine okunan Allah'ın âyetlerini dinler, sonra da sanki hiç onları duymamış gibi, büyüklük taslayarak (inkârında) direnir. İşte onu, (pek) elemli bir azâb ile müjdele!
9. Çünki (o), âyetlerimizden bir şey öğrendiği zaman, onları alaya alır. İşte onlar yok mu, kendileri için (pek) aşağılayıcı bir azab vardır!
10. Önlerinde Cehennem vardır! Ne kazandıkları şeyler, ne de Allah'ı bırakarak edindikleri dostlar (o gün) kendilerine bir fayda verebilir. Çünki onlar için (pek) büyük bir azab vardır.
11. Bu (Kur'ân), bir hidâyettir. Rablerinin âyetlerini inkâr edenlere gelince, onlara en şiddetlisinden (pek) elemli bir azab vardır.
12. Allah, emri ile içinde gemilerin akıp gitmesi ve lütfundan (rızık) aramanız için denizi sizin emrinize verendir; tâ ki şükredesiniz.
13. Hem göklerde olanlar ve yerde bulunanların hepsini, kendi tarafından (bir lütuf olarak) sizin emrinize verdi. Doğrusu bunda, düşünecek bir topluluk için gerçekten deliller vardır.
14. (Ey Resûlüm!) Îmân edenlere de ki, Allah'ın (cezâlandırma) günlerini(n geleceğini) ummayan kimseleri bağışlasın (aldırmasın)lar; tâ ki (Allah), her topluluğa kazanmakta olduklarının karşılığını versin!

---

[1163] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)
" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ الْاَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰى مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-İ'câz, 29)
[1164] Burada bahsedilen "deliller" için bakınız; (Mektûbât, 33. Mektûb, 321-323)
[1165] "Eşyâ (her şey), husûsan zîhayat (canlı) olanlar, def'î gibi ânî bir zamanda vücûda gelir. Hâlbuki def'î ve ânî bir sûrette basit bir maddeden çıkan şeyler, gâyet basit, şekilsiz, san'atsız olması lâzım gelirken; çok mahârete muhtaç bir hüsn-i san'atta (güzel san'atta), çok zamâna muhtaç ihtimamkârâne (özenerek) nakışlarla münakkaş (süslenmiş), çok âlâta (âletlere) muhtaç acîb san'atlarla müzeyyen (süslü), çok maddelere muhtaç bir sûrette halk olunuyorlar (yaratılıyorlar).
İşte bu def'î ve ânî bir sûrette bu hârika san'at ve güzel hey'et; her biri, bir Sâni'-i Hakîm'in (san'at ve hikmetle yaratan Allah'ın) vücûb-ı vücûduna (varlığının zarûrî olduğuna) şehâdet ve vahdet-i rubûbiyetine (her şeyi yalnız O'nun terbiye ve idâre ettiğine) işâret ettikleri gibi, mecmû'u (bütünü) gâyet parlak bir tarzda, nihâyetsiz Kadîr, nihâyetsiz Hakîm bir Vâcibü'l-Vücûd'u (varlığı farz olan Allah'ı) gösterir." (Mektûbât, 33. Mektûb, 313)

15. Kim sâlih bir amel işlerse, artık kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa, o takdirde kendi aleyhinedir. Sonra ancak Rabbinize döndürüleceksiniz.
16. And olsun ki, İsrâiloğullarına kitab, hüküm ve peygamberlik verdik; onları temiz şeylerden rızıklandırdık ve kendilerini (o zamanki) âlemlere üstün kıldık.
17. Hem onlara bu emir hakkında (din husûsunda) açık deliller verdik. Fakat (onlar), ancak kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki azgınlıktan (ve hasedden) dolayı ihtilâfa düştüler. Şübhesiz ki Rabbin, üzerinde ihtilâfa düşegeldikleri şeyler hakkında kıyâmet günü aralarında hüküm verecektir.
18. Sonra da seni o emir hakkında (din husûsunda) bir şeriat (bir yol ve usûl) üzerinde kıldık.[1166] Artık (sen) ona tâbi‘ ol; ve bilmeyenlerin (nefsânî) arzularına uyma!
19. Çünki onlar, Allah’dan (gelecek) hiçbir şeyi senden def‘ edemezler. Ve şübhesiz ki zâlimler, birbirlerinin dostlarıdır. Allah da takvâ sâhiblerinin dostudur.
20. Bu (Kur’ân), insanlara (kurtuluş yollarını gösteren) basîretler (deliller)dir ve kat‘î olarak îmân edecek bir topluluk için bir hidâyet ve bir rahmettir.
21. Yoksa kötülükleri işleyenler, hayatlarında ve ölümlerinde kendilerini, îmân edip sâlih amel işleyen kimselerle bir tutacağımızı mı sandı(lar)? Ne kötü hüküm veriyorlar!
22. Ve Allah, gökleri ve yeri hak ile (her şeyi, yerli yerinde) yarattı ki (kudretine delâlet etsin) ve herkes kazandığının karşılığını görsün! Ve (o gün) onlara haksızlık edilmez.
23. İşte (nefsinin) arzusunu kendisine ilâh edinen ve Allah’ın (ezelî olan) bir ilim üzere (küfürlerindeki inadları yüzünden) dalâlete attığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üzerine de bir perde çektiği kimseyi gördün mü? Peki onu, Allah’dan sonra kim hidâyete erdirebilir? Hiç ibret almıyor musunuz?
24. Hâlbuki (onlar): “O (hayat), ancak bizim bu dünya hayâtımızdır; (burada) ölürüz ve (burada) yaşarız; hem bizi ancak zaman helâk eder!” dediler. Hâlbuki onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Doğrusu onlar ancak zanda bulunuyorlar.[1167]
25. Ve kendilerine âyetlerimiz apaçık olarak okunduğu zaman: “Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, atalarımızı (geri) getirin!” demekten başka bir delilleri olmamıştır.

---

[1166] “O bürhân-ı Hakk (Hakk’ın delîli) ve sirâc-ı hakîkat (hakîkat güneşi olan Hz. Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm), öyle bir din ve şeriat göstermiştir ki; iki cihânın saâdetini te’mîn edecek desâtîri câmi‘dir (düsturları içinde toplamıştır). Ve câmi‘ olmakla berâber, kâinâtın hakāikını (hakîkatlerini) ve vezâifini (vazîfelerini) ve Hâlık-ı Kâinât’ın esmâsını ve sıfâtını (kâinâtın yaratıcısının isimlerini ve sıfatlarını), kemâl-i hakkāniyetle (dosdoğru) beyân etmiştir.
İşte o İslâmiyet ve şeriat, öyle bir tarzda muhît (kuşatıcı) ve mükemmeldir ve öyle bir sûrette kâinâtı kendiyle berâber ta‘rîf eder ki, onun mâhiyetine dikkat eden elbette anlar ki; o din, bu güzel kâinâtı yapan zâtın, o kâinâtı kendiyle berâber ta‘rîf edecek bir beyannâmesidir ve bir ta‘rifesidir.
Nasıl ki bir sarayın ustası, o saraya münâsib bir ta‘rife yapar. Kendini vasıflarıyla göstermek için, bir ta‘rife kaleme alır. Öyle de, din ve Şeriat-ı Muhammediye’de (ASM) öyle bir ihâta (kuşatıcılık), bir ulviyet (yücelik), bir hakkāniyet görünüyor ki, kâinâtı halk ve tedbîr (yaratan ve idâre) edenin kaleminden çıktığını gösterir. O kâinâtı güzelce tanzîm eden kim ise, şu dîni güzelce tanzîm eden yine O’dur. Evet o nizâm-ı ekmel (kâinâttaki en mükemmel düzen), elbettebu nazm-ı ecmeli (en güzel bir tertîb olan İslâmiyet’i) ister.” (Zülfikār, 19. Mektûb, 91-92)

[1167] “Ebedî, sermedî (dâimî), misilsiz bir cemâl (güzellik), elbette âyinedâr müştâkının (ayna gibi onun isimlerini görecek ve kendinde gösterecek hayranlarının) ebediyetini ve bekāsını ister. Hem kusursuz, ebedî bir kemâl-i san‘at (san‘attaki mükemmellik), mütefekkir dellâlının (onu düşünerek i‘lân edenin) devâmını taleb eder. Hem nihâyetsiz bir rahmet ve ihsan (merhamet ve ikrâm edicilik), muhtaç müteşekkirlerinin (minnetdârlarının) devâm-ı tena“umlarını (devamlı ni‘metlendirilmelerini) iktizâ eder (gerektirir). İşte o âyinedâr müştak, o dellâl mütefekkir, o muhtaç müteşekkir; en başta rûh-ı insânîdir (insan rûhudur). Öyle ise, ebedü’l-âbâd (sonsuzluk) yolunda; o cemâl, o kemâl, o rahmete refâkat (eşlik) edecek, bâkî kalacaktır. (...) Değil rûh-ı beşer, hattâ en basit tabakāt-ı mevcûdât (varlık tabakaları) dahi, fenâ (yok olmak) için yaratılmamışlar; bir nevi‘ bekāya mazhardırlar. Hattâ ruhsuz, ehemmiyetsiz bir çiçek dahi, vücûd-ı zâhirîden gitse (görünen vücûdu yok olsa), bin vecihle (cihetle) bir nevi‘ bekāya mazhardır (v arlığı devâm eder). (...) Rûh-ı beşer, ne derece kat‘iyetle bekāya mazhar ve ebediyetle merbut (bağlı) ve sermediyetle (sonsuzlukla) alâkadar olduğunu anlamazsan, nasıl ‘Zîşuûr (şuûr sâhibi)bir insanım’ diyebilirsin?” (Sözler, 29. Söz, 191)

26. De ki: “Allah size hayat veriyor, sonra sizi vefât ettirecek, sonra da sizi kendisinde hiç şübhe olmayan kıyâmet gününde bir araya toplayacaktır; fakat insanların çoğu bilmiyorlar.”
27. Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır. Kıyâmet kopacağı gün, (işte) o gün (âyetlerimizi) boşa çıkarmaya çalışanlar hüsrâna uğrayacaktır.
28. Ve (o gün) her ümmeti câsiye (diz çökmüş) olarak görürsün! Her ümmet, kendi kitâbına (amel defterlerine) çağrılır. (Onlara şöyle denilir:) “Bugün, yapmakta olduklarınızla karşılık göreceksiniz!”
29. “Bu, size karşı hakkı söyleyen (aleyhinize şâhidlik eden) kitâbımızdır. Şübhesiz ki biz, yapmakta olduğunuz şeyleri yazıyorduk.”
30. Fakat îmân edip sâlih ameller işleyenlere gelince, işte Rableri onları rahmetine koyacaktır. İşte apaçık kurtuluş budur!
31. İnkâr edenlere gelince, (onlara da şöyle denilir:) “Size âyetlerim okunmuyor muydu? Fakat (siz) büyüklük tasladınız ve bir günahkârlar topluluğu oldunuz.”
32. Hem (size): “Şübhesiz ki Allah’ın va‘di haktır; kıyâmet(in geleceği) ki onda hiç şübhe yoktur!” denildiği zaman: “Kıyâmet nedir, bilmiyoruz; sâdece bir zan(dan ibâret) olduğunu sanıyoruz; zâten biz (onun geleceğine) kat‘î olarak inanıcılar değiliz!” demiştiniz.
33. Yaptıkları şeylerin kötülükleri onlara görünmüş ve kendisiyle alay edip durdukları (azab) onları kuşatıvermiştir.
34. Ve (onlara) denir ki: “(Siz) bu gününüzle karşılaşmayı unuttuğunuz gibi, (biz de) bu gün sizi unuturuz (azâbın içinde bırakırız). Çünki yeriniz ateştir; sizin için hiçbir yardımcı da yoktur!”
35. “Bunun sebebi şudur: Gerçekten siz, Allah’ın âyetlerini alaya almıştınız ve dünya hayâtı sizi aldatmıştı.” Artık bugün, ne oradan (Cehennemden) çıkarılırlar, ne de onlardan (Allah’ı) râzı etmeleri istenir.
36. İşte hamd, göklerin Rabbi ve yerin Rabbi, âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.[1168]
37. Hem göklerde ve yerde büyüklük, yalnız O’na mahsustur; ve O, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.

## AHKĀF Sûresi

1. Hâ, Mîm.[1169]
2. Bu Kitâb’ın indirilmesi, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Hakîm (her işi hikmetli olan) Allah tarafındandır.
3. (Biz) gökleri ve yeri ve ikisi arasında bulunanları, ancak hak ile (yerli yerinde) ve belirli bir ecel ile yarattık. İnkâr edenler ise, korkutuldukları şeyden (kıyâmetten) yüz çeviricidirler.

---

[1168] “Bütün mevcûdâtta (varlıklarda) sebeb-i medh ü senâ (övülmeye sebeb) olan kemâlât (mükemmellikler) O’nundur. Öyle ise hamd dahi O’na âiddir. Ezelden ebede kadar, her kimden her kime karşı gelen ve gelecek medh ü senâ O’na âiddir. Çünki sebeb-i medh olan ni‘met ve ihsan ve kemâl ve cemâl (güzellik) ve medâr-ı hamd (şükre ve övgüye sebeb) olan her şey O’nundur, O’na âiddir.” (Mektûbât, 20. Mektûb, İkinci Makam, Beşinci Kelime)

[1169] “Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta‘a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm’a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs’dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur’ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi‘ (içine alan) çok mütenevvi‘ vücuhları (çeşitli yönleri), ma‘nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe‘-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler.” (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)

“ الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ اَلْاَزَلِيُّ[Bu, Allah’ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)’a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir.” (İşârâtü’l-i‘câz, 29)

4. De ki: “Söyleyin bana! Allah’ı bırakıp (kendisine) yalvarmakta olduğunuz şeyler, yerden neyi yaratmışlar, bana gösterin! Yoksa, onların göklerde bir ortaklığı mı var?[1170] Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, bana bundan (Kur’ân’dan) önce (indirilmiş) bir kitab veya ilimden bir eser (küçük bir alâmet olsun) getirin!”
5. Allah’ı bırakıp da kıyâmet gününe kadar kendisine cevab veremeyecek şeylere duâ edenden daha sapık kim olabilir? Hâlbuki onlar, bunların duâlarından (dahi) habersizdirler.
6. Ve insanlar (mahşerde) bir araya getirildikleri zaman, (bu taptıkları şeyler) onlara düşman kesilirler ve onların tapınmalarını inkâr ediciler olurlar.
7. Ve âyetlerimiz onlara açıkça okunduğunda inkâr edenler, kendilerine geldiği vakit o hak olan (Allah kelâmın)a dedi ki: “Bu apaçık bir sihirdir!”
8. Yoksa, “Onu (Muhammed) uydurdu!” mu diyorlar? De ki: “Eğer (ben) onu uydurmuşsam, o takdirde benim için Allah’dan (gelecek) bir şeye (bir azâba karşı, onu benden def‘ edecek bir güce) mâlik olamazsınız. O, (sizin) onun hakkında (Kur’ân’ın aleyhinde) yapmakta olduğunuz taşkınlıkları en iyi bilendir! Benimle sizin aranızda (buna) şâhid olarak O yeter! Çünki O, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.”
9. De ki: “(Ben, bu hakîkatleri beyân eden) o peygamberlerden farklı (şeyler söylemekte) olan biri değilim; ne bana, ne de size ne yapılacağını da bilmem. Doğrusu (ben) ancak, bana vahyedilene tâbi‘ olurum ve ben sâdece (Allah’ın azâbından haber veren) apaçık bir korkutucuyum.”
10. De ki: “Söyleyin bana! Ya (Kur’ân) Allah tarafından (gelmiş) olup da (siz) onu inkâr etmişseniz ve İsrâiloğullarından bir şâhid onun benzerine (Tevrât’a) şâhidlik edip îmân ettiği hâlde (siz) büyüklük taslamışsanız (zulmetmiş olmaz mısınız)? Şübhesiz ki Allah, o zâlimler topluluğunu hidâyete erdirmez.”
11. Buna rağmen inkâr edenler, îmân edenler için dedi ki: “Eğer (Muhammed’in getirdiği dinde) bir hayır olsaydı, (etrâfındaki şu fakir insanlar) ona (ulaşmakta) bizi geçemezlerdi!” Ve (o inkâr edenler), onunla (Kur’ân’la) hidâyete eremediklerinden, artık: “O, eski bir yalandır!” diyeceklerdir.
12. O’ndan (Kur’ân’dan) önce de bir rehber ve bir rahmet olarak Mûsâ’nın Kitâb’ı vardır. Bu (Kur’ân) ise, zulmedenleri korkutmak ve iyilik edenlere müjde olmak üzere, Arabca bir lisân ile (indirilmiş, kendinden öncekileri) tasdîk edici bir kitabdır.[1171]

---

[1170] “Bir memlekette iki pâdişah, bir vilâyette iki vâli, bir nâhiyede iki müdür, hattâ bir mahallede iki muhtar bulunamaz. Eğer bulunsa herc ü merc (karmakarışık) olur, ihtilâl başlar, intizam bozulur. Mâdem hâkimiyetin bir gölgesi, âciz ve muâvenete (yardımlaşmaya) muhtaç olan insanlarda bu derece müdâhale-i gayrı (başkasının karışmasını) ve iştirâki (ortaklığı) reddedip, kabûl etmez. Elbette aczden münezzeh (uzak olan) bir Kadîr-i Mutlak’ta (sonsuz kudret sâhibi bir Zât’ta), rubûbiyet (her şeyin Rabbi, terbiye edicisi olmak) sûretindeki hâkimiyet, hiçbir cihetle iştirâki ve müdâhale-i gayrı kabûl etmez. Belki gâyet şiddetle reddeder ve şirki (Allah’aortak koşmayı) tevehhüm (bâtıl bir şekilde zan) ve i‘tikād edenleri (inananları) gâyet hiddetle dergâhından tard eder (kovar).” (Şuâ‘lar, 2. Şuâ‘, 15)

[1171] “Evet, Kur’ân-ı Hakîm bil-ittifâk (ittifakla) ümmî (okuma-yazma bilmeyen) ve emîn (güvenilir) bir zâtın lisânıyla zamân-ı Âdem’den tâ Asr-ı Saâdete kadar, enbiyâların (peygamberlerin) mühim hâlâtını (hâllerini) ve ehemmiyetli vukūâtını (hâdiselerini) öyle bir tarzda zikrediyor ki, Tevrât ve İncîl gibi kitabların tasdîki altında gâyet kuvvet ve ciddiyetle ihbâr ediyor (haber veriyor). Kütüb-i Sâlifenin (geçmiş semâvî kitabların) ittifâk ettikleri (birleştikleri) noktalarda muvâfakat (tasdîk) etmiştir. İhtilâf ettikleri (farklı oldukları) bahislerde, musahhihâne (düzelterek) hakîkat-i vâkıayı (gerçek hâdiseyi) faslediyor (yanlışlardan ayırıyor). Demek Kur’ân’ın nazar-ı gayb-bînîsi (gizlilikleri gören bakışı), o Kütüb-i Sâlifenin umûmunun fevkinde (üstünde) ahvâl-i mâziyeyi (geçmiş hâlleri) görüyor ki, ittifâkî mes’elelerde musaddikāne (doğrulayarak) onları tezkiye ediyor (arındırıyor). İhtilâfî mes’elelerde musahhihâne onlara faysal (hüküm) oluyor. Hâlbuki Kur’ân’ın vukūât ve ahvâl-i mâziyeye dâir ihbârâtı aklî (akla âid) bir iş değil ki, akıl ile ihbâr edilsin. Belki, semâ‘a mütevakkıf (işitmeye bağlı) nakildir. Nakil ise, kırâet ve kitâbet (okuma ve yazma) ehline mahsustur. Dost ve düşmanın ittifâkıyla kırâetsiz, kitâbetsiz, emânetle ma‘rûf (güvenilir olmakla tanınmış), ümmî lâkabıyla mevsûf (vasıflı) bir zâta nüzûl ediyor (iniyor). Hemo ahvâl-i mâziyeyi öyle bir sûrette ihbâr eder ki, bütün o ahvâli görür gibi bahseder.” (Zülfikār, 25. Söz, 35)

13. Gerçekten, “Rabbimiz Allahdır!” deyip, sonra da dosdoğru olan kimseler var ya, onlara artık korku yoktur ve onlar mahzun (da) olmayacaklardır.
14. İşte onlar, Cennet ehlidirler; yapmakta olduklarına (Allah’ın lütfundan) bir karşılık olarak, orada ebediyen kalıcıdırlar.
15. (Biz) insana, ana-babasına iyilik etmeyi de tavsiye ettik.[1172] Anası onu zahmetle (karnında) taşımış ve onu zahmetle doğurmuştur. Hem (ana karnında) taşınması ile sütten kesilmesi, otuz aydır. Nihâyet gücü kemâle erip, (yaşı) kırk seneye vardığı zaman dedi ki: “Rabbim! Bana ve ana-babama verdiğin ni‘metine şükretmemi ve râzı olacağın sâlih bir amel işlememi bana ilhâm eyle ve benim için zürriyetim içinde iyi hâl(in devâmını) nasîb et! Doğrusu ben, sana tevbe ettim ve şübhesiz ben, (sana) teslîm olanlardanım.”[1173]
16. İşte onlar, kendilerinden yaptıklarının en güzelini kabûl edeceğimiz (mükâfatlarını buna göre vereceğimiz) ve kötülüklerinden vazgeçeceğimiz, Cennet ehli arasında bulunan kimselerdir. (Bu, dünyada iken) söz verilmekte oldukları sâdık va‘ddir.
17. Fakat o kimse ki, ana-babasına: “Öf ikinize! Benden önce nice nesiller gelip geçmiş iken, (siz) beni (kabirden) çıkarılmakla mı tehdîd ediyorsunuz?” dedi. Onlar (ana-babası) ise, Allah’dan yardım isteyerek: “Yazıklar olsun sana! Îmân et! Elbette Allah’ın va‘di haktır!” (dedikleri hâlde, o) diyordu ki: “Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir!”
18. İşte bunlar, cin ve insandan, kendilerinden önce gelip geçmiş topluluklar içinde üzerlerine (azâba dâir) söz, hak olmuş kimselerdir. Gerçekten onlar hüsrâna uğrayanlardır.
19. Herkes için yaptıklarına göre dereceler vardır. Tâ ki (Allah) onlara, amellerini(n karşılığını) tam versin! Hem onlara haksızlık edilmez.
20. Ve inkâr edenler ateşe arz olunacağı gün (kendilerine şöyle denir): “Dünya hayâtınızda (bütün) güzel şeylerinizi giderdiniz veonlarla faydalandınız. Bugün ise, yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamakta olmanızdan ve fâsıklık etmekte olmanızdan dolayı aşağılayıcı azâb ile cezâlandırılacaksınız!”
21. (Habîbim, yâ Muhammed!) Bir de Âd’ın kardeşini (Hûd’u) an! Hani (o da) Ahkāf (nâmındaki belde)de[1174] kavmini: “Allah’dan başkasına ibâdet etmeyin! Şübhesiz ki ben, sizin üzerinize (dehşeti pek) büyük bir günün azâbından korkarım!” diye korkutmuştu ki kendinden önce ve kendinden sonra da korkutucular geçmişti.

---

[1172] “Evet, dünyada en yüksek hakîkat, peder ve vâlidelerin evlâdlarına karşı olan şefkatleridir. Ve en âlî (yüce) hukuk dahi onların o şefkatlerine mukābil (karşılık) onlara hürmet etmek onların haklarıdır. Çünki onlar, hayatlarını kemâl-i lezzetle (büyük bir lezzetle) evlâdlarının hayâtı için fedâ ediyorlar, sarf ediyorlar. Öyle ise, insâniyeti sukūt etmemiş (insanlıktan çıkmamış) ve canavara inkılâb etmemiş (dönüşmemiş) her bir veledin (çocuğun) farz olan bir vazîfesi de o muhterem, sâdık, fedâkâr dostlara hâlisâne (ihlâsla) hürmet ve samîmâne hizmet ve rızâlarını tahsil (kazanma) ve kalblerini hoşnûd etmektir. Amca ile hala, peder hükmündedirler; teyze ile dayı, ana hükmündedirler. (...)
Ey insan! Aklını başına al! Eğer sen ölmezsen, ihtiyar olacaksın! اَلْجَزَاءُ مِنْ جِنْسِ الْعَمَلِ[Cezâ amelin cinsindendir] sırrıyla, sen vâlideynine (ana-babana) hürmet etmezsen, senin evlâdın da sana hizmet etmeyecektir. Eğer âhiretini seversen, işte sana mühim bir defîne; onlara hizmet et, rızâlarını tahsîl eyle. Eğer dünyayı seversen, yine onları memnûn et ki, onların yüzünden hayâtın rahatlık içinde ve rızkın da bereketli gitsin. Yoksa onları istiskāl etmek (varlıklarından rahatsız olmak) ve ölümlerini temennî etmek ve onların nâzik ve serîü’t-teessür (çabuk müteessir olup kırılan) kalblerini rencîde etmekle خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ[Dünyayı da, âhireti de kaybetmiştir.] sırrına mazhar olursun.” (Lem‘alar, 26. Lem‘a, 282-284)

[1173] Bu âyet, Hz. Ebû Bekir (ra), hakkında nâzil olmuştur. O, Resûlullah (ASM)’ın risâletle vazîfelendirilmesinden iki sene sonra kırk yaşında iken Müslüman olmuştur. Daha sonra âyettegeçen bu duâsının bereketiyle anası, babası ve oğlu Abdurrahman (ra) ile onun oğlu Ebû Atîk (ra) olarak hepsi de îmân etmişlerdir. Hz. Ebû Bekir (ra), nerede İslâmiyet’i kabûl ettiği için işkenceye ma‘ruz kalan bir köle gördüyse, onu satın alıp âzâd etmiştir. (Celâleyn Şerhi, c. 7, 163)

[1174] Ahkāf, uzun ve yüksek kum tepeleri ma‘nâsına gelir. Hz. Hûd (AS)’ın peygamber olarak gönderildiği Âd kavmi, Yemen’de denize nâzır böyle yüksek ve uzun kum tepelerinin bulunduğu bir mevki‘de yaşıyorlardı. (Beyzâvî, c. 2, 396)

22. (Onlar:) “(Sen) bizi ilâhlarımızdan çevirmek için mi geldin? Eğer (iddiâsında) doğru kimselerden isen, haydi bizi tehdîd edip durduğun (azâb)ı bize getir!” dediler.
23. (Hûd) dedi ki: “(Azâbın geleceği vakte dâir) bilgi, ancak Allah’ın katındadır. (Ben) size, kendisiyle gönderildiğim şeyi teblîğ ediyorum; fakat ben sizi, câhillik etmekte olan bir topluluk olarak görüyorum.”
24. Nihâyet onu (o azâbı) vâdilerine doğru gelen bir bulut hâlinde görünce: “Bu (olsa olsa) bize yağmur yağdırıcı bir buluttur!” dediler. (Hûd dedi ki:) “Hayır! O, kendisini acele istediğiniz şeydir! İçinde (pek) elemli bir azab bulunan bir rüzgârdır!”
25. “Rabbisinin emriyle her şeyi helâk edecek!” Derken o hâle geldiler ki, evlerinden başka bir şey görünmez oldu! İşte, günahkârlar topluluğunu böyle cezâlandırırız![1175]
26. And olsun ki, size kendisi hakkında imkânlar vermediğimiz hususlarda, onlara imkân vermiştik; onlara da kulaklar, gözler ve kalbler vermiştik. Fakat ne kulakları, ne gözleri, ne de kalbleri onlara hiçbir şeyden fayda vermedi. Çünki Allah’ın âyetlerini bile bile inkâr ediyorlardı da (sonunda) kendisiyle alay etmekte oldukları (azab) onları kuşatıverdi.
27. And olsun ki, etrâfınızdaki (birçok) şehirleri (böyle isyanları yüzünden) helâk etmişizdir; belki (inkârlarından) dönerler diye âyetleri tekrar tekrar açıklamışızdır.
28. (Allah’a) yakınlık sağlamak üzere Allah’dan başka ilâh edindikleri şeyler,o hâlde kendilerine yardım etseydi ya! Hayır! (Onlar bil‘akis) kendilerinden kayboldular. İşte onların yalanı ve uydurup durdukları şey, budur!
29. Ve bir zaman, cinlerden birtakımını Kur’ân’ı dinlemeleri üzere sana yöneltmiştik. Nihâyet ona (ulaşarak) hazır olduklarında (birbirlerine): “Susun (dinleyin)!” dediler. (O Kur’ân kırâeti) bitirilince de (artık îmân etmiş kimseler ve Allah’ın azâbı ile) korkutucular olarak kavimlerine döndüler.[1176]
30. Dediler ki: “Ey kavmimiz! Doğrusu biz, Mûsâ’dan sonra indirilen, kendinden öncekileri tasdîk eden, hakka ve dosdoğru bir yola hidâyet eden bir kitab dinledik!”
31. “Ey kavmimiz! Allah’ın da‘vetçisine icâbet edin ve ona îmân edin ki (Allah) sizin için günahlarınızdan (bir kısmını) bağışlasın ve sizi (pek) elemli bir azabdan kurtarsın!”

---

[1175] “Adâlet iki şıktır. Biri müsbet, diğeri menfîdir. Müsbet ise, hak sâhibine hakkını vermektir. Şu kısım adâlet, bu dünyada bedâhet derecesinde (apaçık bir şekilde) ihâtası (kuşatması) vardır. Çünki; (...) her şeyin isti‘dad (kābiliyet) lisânıyla ve ihtiyâc-ı fıtrî (yaratılışlarına âid ihtiyaç) lisânıyla ve ızdırar (çâresizlik) lisânıyla Fâtır-ı zü’l-Celâl’den (celâl sâhibi yaratıcıdan) istediği bütün matlûbâtını (istediği şeyleri) ve vücud ve hayâtına lâzım olan bütün hukūkunu (haklarını) mahsus mîzanlarla (husûsî ölçülerle), muayyen (belirli) ölçülerle bil-müşâhede (herkesin müşâhede ve görmesiyle) veriyor. Demek adâletin şu kısmı, vücud ve hayat derecesinde kat‘î vardır.
İkinci kısım menfîdir ki, haksızları terbiye etmektir. Yani haksızların hakkını, ta‘zîb ve tecziye (azab ve cezâ vermek) ile veriyor. Şu şık ise çendan (gerçi) tamâmıyla şu dünyada tezâhür etmiyor (görünmüyor). Fakat o hakîkatin vücûdunu (varlığını) ihsâs edecek (hissettirecek) bir sûrette hadsiz işârât ve emârât (işâretler ve emâreler) vardır. Ezcümle (meselâ): Kavm-i Âd ve Semûd’dan tut, tâ şu zamânın mütemerrid (hakka karşı inad eden) kavimlerine kadar gelen sille-i te’dîb (edeblendirme tokadı) ve tâziyane-i ta‘zib (azabkamçısı), gāyet âlî bir adâletin hükümrân olduğunu hads-i kat‘î (delilden kalbe çabuk gelen kat‘î bir kanâat) ile gösteriyor.” (Zülfikār, 10. Söz, 37-38)

[1176] Bunlar, Yemen’deki Nusaybin cinleri olup, yedi veya dokuz kişi idiler. Buhârî ve Müslim’in rivâyetine göre bu cinler, Resûl-i Ekrem (ASM), Tâif Seferine çıktıklarında Nahl vâdisinde sabah namazını kıldırırken okuduğu Kur’ân’ı dinlemişlerdi. (İbn-i Kesîr, c. 3, 324)
“Muhaddisler (hadis âlimleri) nakl-i sahih (doğru haber) ile İbn-i Mes‘ûd’dan beyân ediyorlar ki; İbn-i Mes‘ûd dedi: ‘Batn-ı Nahl denilen nâm mevki‘de, Nusaybin ecinnîleri ihtidâ (İslâmiyet’e girmek) için Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm’a geldikleri vakit, bir ağaç o ecinnîlerin geldiklerini haber verdi.’ Hem İmâm-ı Mücâhid, o hadîste İbn-i Mes‘ûd (ra)’dan nakleder ki: ‘O cinnîler bir delil istediler. Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm bir ağaca emretti; yerinden çıkıp geldi, sonra yine yerine gitti.’ İşte cin tâifesine bir tek mu‘cize kâfî geldi. Acabâ bu mu‘cize gibi bin mu‘cizât işiten bir insan îmâna gelmezse, cinnîlerin: يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَي اللهِ شَطَطًا [Bizim sefih olanımız (İblis), Allah hakkında saçma şeyler söylüyor] ta‘bîr ettikleri şeytanlarından daha şeytan olmaz mı?” (Zülfikār, 19. Mektûb, 36)

32. “Artık kim Allah’ın da‘vetçisine icâbet etmezse, bu yüzden yeryüzünde (Allah’ı) âcizbırakıcı değildir ve kendisi için, O’ndan (Allah’dan) başka (azâbı def‘ edecek) dostlar yoktur. İşte onlar, apaçık bir dalâlet içindedirler!”
33. (Onlar) görmediler mi ki, şübhesiz gökleri ve yeri yaratan ve bunları yaratmakla yorulmayan Allah, ölüleri diriltmeye de kādirdir. Evet! Şübhesiz ki O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.[1177]
34. Artık inkâr edenler, ateşe arz olunacakları gün (kendilerine): “(Nasıl?) Bu gerçek değil miymiş?” (denilir). (Onlar:) “Evet! Rabbimize yemîn olsun (ki, gerçekmiş)!” derler. (Rableri de:) “Öyle ise inkâr etmekte olduğunuzdan dolayı, tadın azâbı!” buyurur.
35. (Ey Resûlüm!) O hâlde, ülü’l-azm (sebat sâhibi) peygamberlerin sabrettiğigibi, (sen de) sabret![1178] Ve onlar (o inkâr edenler) hakkında acele etme! Onlar va‘d olunup durdukları (azâbları)nı görecekleri gün, sanki (dünyada) sâdece gündüzün bir saati kadar kalmış gibidirler. (Bu) bir tebliğdir! Hiç fâsıklar topluluğundan başkası helâk edilir mi?

## MUHAMMED (ASM) Sûresi

1. İnkâr edenler ve Allah yolundan men‘ edenler yok mu, (Allah) onların amellerini boşa çıkarmıştır.
2. Îmân edip sâlih ameller işleyenlere ve Rableri tarafından hak olarak Muhammed’e indirilene îmân edenlere gelince, (Allah) onların günahlarını kendilerinden örtmüş ve hâllerini düzeltmiştir.
3. Bunun sebebi, şübhesiz inkâr edenlerin bâtıla uymaları, hakîkaten îmân edenlerin ise Rableri tarafından (gelen) hakka tâbi‘ olmalarıdır. İşte böylece Allah, insanlara (kendi hâllerini açıklayan) misâllerini getirir.
4. Artık (savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınızda, hemen o boyunları(nı) vurmak (gerekir)! Nihâyet onlara ağır kayıplar verdirdiğiniz zaman, artık bağı sıkı tutun (onları esir alın); sonra da ya lûtfederek (karşılıksız) veya fidye alarak (onları salın)! Ve harb ağırlıklarını bırakıncaya kadar (gevşemeden, savaş tamâmen sona erene dek böyle yapın)! İşte (yapılacak iş) budur! Hâlbuki Allah dileseydi, elbette onlardan (hemen) intikām alırdı; fakat sizi birbirinizle imtihân etmek için (size savaşı emretmiştir). Allah yolunda öldürülenlere gelince, artık (Allah), onların amellerini aslâ boşa çıkarmayacaktır.[1179]
5. Onları yakında hidâyete (muradlarına) erdirecek ve hâllerini düzeltecek (amellerini kabûl edecek)tir.
6. Ve onları, o Cennete koyacaktır ki, onu kendilerine ta‘rîf etmiştir.
7. Ey îmân edenler! Eğer (siz) Allah’a (dînine) yardım ederseniz, (O da) size yardım eder ve ayaklarınızı sâbit kılar.

---

[1177] “Mâdem bahar faslında (mevsiminde) zemînin (yeryüzünün) dar sahîfesinde hatâsız yüz bin kitâbı birbiri içinde yazan bir kalem-i kudret (Allah’ın kudret kalemi) gözümüz önünde yorulmadan işliyor. Ve o kalem sâhibi yüz bin def‘a ahd u va‘d etmiş ki: ‘Bu dar yerde ve karışık ve birbiri içinde yazılan bahar kitâbından daha kolay olarak geniş bir yerde güzel ve lâyemût bir kitâbı yazacağım ve size okutturacağım’ diye, bütün fermanlarda o kitabdan bahsediyor. Elbette ve herhâlde o kitâbın aslı yazılmış ve haşir ve neşir (öldükten sonra dirilmek) ile hâşiyeleri de yazılacak. Ve umûmun defter-i a‘mâlleri onda kaydedilecek.” (Zülfikār, 10. Söz, 54-55)

[1178] Ülü’l-azm peygamberler Hz. Nûh, Hz. İbrâhîm, Hz. Mûsâ, Hz. Îsâ ve Hz. Muhammed Mustafa (ASM)’dır. Ayrıca Hz. İsmâîl, Hz. Ya‘kūb, Hz. Yûsuf ve Hz. Eyyûb (AS) da ülü’l-azm peygamberler arasında sayılmaktadır. Bir başka görüşe göre de bütün peygamberler azim sâhibi, yani ülü’l-azm’dirler. (Râzî, c. 14/28, 36)

[1179] “Bir nefer, bir saat işkence altında şehîd edilse öyle bir mertebeyi bulur ki, on sene başkası çalışsa, ancak o mertebeyi bulur. Eğer o nefer şehîd olduktan sonra ona sorulabilse: ‘Az bir şey ile, pek çok şeyler kazandım!’ diyecektir.” (Mektûbât, 15. Mektûb,45)

8. İnkâr edenlere gelince, artık onlar için, yüz üstü yıkılmak vardır! Ve (Allah) onların amellerini boşa çıkarmıştır.
9. Bunun sebebi şudur: Şübhesiz onlar, Allah'ın indirdiğini hoş görmediler de (O da) onların amellerini boşa çıkardı.
10. (Onlar) yeryüzünde hiç dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin âkıbeti nasıl olmuş, baksınlar! Allah onları helâk etmiştir. Bu kâfirler için de onun (o âkıbetin) benzerleri vardır.
11. Bunun sebebi şudur: Şübhesiz Allah, îmân edenlerin yardımcısıdır; doğrusu kâfirlere gelince, onlar için bir yardımcı yoktur.
12. Şübhesiz ki Allah, îmân edip sâlih ameller işleyenleri, altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyacaktır. İnkâr edenler ise, (dünyada biraz) faydalanırlar ve hayvanların yiyip durduğu gibi yerler; ve ateş, onlar için bir kalma yeridir!
13. Seni (kendi içinden) çıkaran (hicrete zorlayan) memleketinden (o Mekke müşriklerinden) kuvvetçe daha çetin (insanlarla dolu) nice şehirler de vardır! Onları helâk ettik; onlara yardım eden de olmadı.
14. Rabbisinden apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse, hiç kötü ameli kendisine süslü gösterilen ve (nefislerinin) arzularına uyan kimse gibi midir?
15. Takvâ sâhiblerine va'd edilen Cennetin misâli şöyledir: Orada (zamanla hiçbir vasfı) bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şarabdan ırmaklar ve sâfî baldan ırmaklar vardır. Onlar için orada meyvelerin her çeşidi ve Rablerinden bir mağfiret vardır. (Bu ni'metler içinde bulunanların hâli,) o ateşte ebedî olarak kalan ve (pek) kaynar bir su içirilen kimseler gibi midir ki (o su) bağırsaklarını parça parça etmiştir.
16. Onlardan seni dinleyen kimseler de vardır. Fakat senin yanından ayrıldıkları zaman, kendilerine ilim verilmiş olanlara (sahâbelere, alaylı bir şekilde): "Az önce ne demişti?" derler. İşte onlar öyle kimselerdir ki, (isyanlarındaki bu ısrarları yüzünden) Allah kalblerini mühürlemiştir. Çünki (onlar nefislerinin) arzularına uymuşlardır.
17. Hidâyete ermiş olan kimselere gelince, (Allah îmanlarına mükâfât olarak) onlara hidâyeti artırmış ve kendilerine (günahlardan) sakınmaları (ilhâmı)nı vermiştir.
18. Artık (onlar), kıyâmetin ansızın kendilerine gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? Hâlbuki onun alâmetleri gerçekten gelmiştir![1180] Fakat (kıyâmet) başlarına geldiği zaman ibret almaları kendilerine ne fayda verir?
19. (Ey Habîbim!) İşte gerçekten şunu bil ki, Allah'dan başka ilâh yoktur! Hemkendi günahın için, hem de mü'min erkeklerle mü'min kadınlar için (Allah'dan) mağfiret dile![1181] Allah, (dünyada) gezip dolaştığınız yeri de, (âhirette) kalacağınız yeri de bilir.
20. Hâlbuki îmân edenler ise diyor ki: "Keşke (savaş hakkında) bir sûre indirilseydi?" Fakat hükmü açık bir sûre indirilip de onda savaştan söz edildiği zaman, kalblerinde bir hastalık

---

[1180] "Îman ve teklif (emir ve yasaklara itâatle vazîfeli olmak) ihtiyar (irâdeyle tercîh edebilme) dâiresinde bir imtihan, bir tecrübe, bir müsâbaka (yarışma) olduğundan, perdeli ve derin ve tedkîka (araştırmaya) ve tecrübeye muhtaç olan nazarî (düşünerek görülebilen) mes'eleleri, elbette bedîhî (apaçık) olmaz. Ve herkes ister istemez tasdîk edecek derecede zarûrî (mecbûr edici) olmaz. Tâ ki Ebû Bekir'ler (ra) a'lâ-yı illiyyîne (en yüksek mertebelere) çıksınlar, Ebû Cehil'ler esfel-i sâfilîne (aşağıların en aşağısına) düşsünler. Eğer ihtiyâr kalmazsa teklîf olamaz. Bu sır ve bu hikmet içindir ki, mu'cizeler seyrek ve nâdir verilir.
Hem dâr-ı teklifte (imtihan dünyasında) gözle görünecek olan alâmet-i kıyâmet ve eşrât-ı saat (kıyâmet alâmetleri), bir kısım müteşâbihât-ı Kur'âniye (Kur'ân'ın teşbih ve benzetmeli âyetleri) gibi kapalı ve te'villi oluyor (îzâhı gerekiyor). Yalnız, güneşin mağribden (batıdan) çıkması, bedâhet derecesinde (apaçık) olup herkesi tasdîke mecbûr ettiğinden, tevbe kapısı kapanır; o zaman daha tevbe ve îman makbûl olmaz. Çünki Ebû Bekir'ler (ra), Ebû Cehil'ler ile tasdikte berâber olurlar. Hattâ Hazret-i Îsâ Aleyhisselâmın nüzûlü (inmesi) dahi ve kendisi Îsâ Aleyhisselâm olduğu, nûr-ı îmânın (îmân nûrunun) dikkatiyle bilinir; herkes bilemez." (Şuâ'lar, 5. Şuâ', 72)

[1181] "(Âyetteki mağfiret) hakîkî günahlardan değil; çünki ismet (günahlara karşı korunmuş olmak) var, günah yok. Belki makām-ı nübüvvete (peygamberlik makāmına) lâyık bir ma'nâ ile mağfirettir (bağışlanmaktır)." (Lem'alar, 7. Lem'a, 27)

bulunanların, üzerine ölüm baygınlığı çökmüş kimsenin bakışıyla sana baktıklarını görürsün. Hâlbuki (kayıdsız bir itâat) onlara daha lâyıktır!
21. (Onlara düşen,) itâat etmek ve (böyle zamanlarda teslîmiyetini gösteren) güzel (söz) söylemektir. Öyle ki iş ciddîleştiği zaman, artık Allah'a sâdık kalsalardı, elbette kendileri için hayırlı olurdu.
22. (Ey münâfıklar!) Demek iş başına geçecek olursanız, yeryüzünde fesad çıkaracak ve akrabâlık bağlarını koparacaksınız, öyle mi?
23. İşte onlar o kimselerdir ki, Allah onlara lâ'net etmiştir. Sonra (bu isyankâr hâllerine binâen) onları sağırlaştırmış[1182] ve gözlerini kör etmiştir.
24. (Onlar) Kur'ân'ı hiç düşünmüyorlar mı? Yoksa kalbler(inin)[1183] üstünde kilitleri mi var?
25. Şübhesiz ki kendilerine doğru yol belli olduktan sonra, gerisin geri dönen (o münâfık)lar yok mu, şeytan onlara (kötü amellerini) süslemiş ve onları (uzun) emellere düşürmüştür.
26. Bunun sebebi; gerçekten onların, Allah'ın indirdiğini hoş görmeyen kimselere (o yahudilere): "Bazı hususlarda size itâat edeceğiz!" demeleridir. Hâlbuki Allah, onların gizlediklerini biliyor.
27. Artık melekler onların yüzlerine ve arkalarına vura vura canlarını alırken (hâlleri) nasıl olacak!
28. Bunun sebebi şudur: Şübhesiz onlar, Allah'ı gazablandıran şeylere uydularve O'nun râzı olduğu şeyleri hoş görmediler. Bunun üzerine (O da) onların amellerini boşa çıkardı.
29. Yoksa kalblerinde bir hastalık (nifak) bulunanlar, Allah, kinlerini aslâ ortaya çıkarmayacak mı sandı(lar)?
30. Hâlbuki dileseydik, onları (o münâfıkları) elbette sana gösterirdik de kendilerini muhakkak sîmâlarından tanırdın.[1184] Yine de onları mutlakā konuşma(larının) üslûbundan tanırsın. Allah ise, amellerinizi bilir.

---

[1182] "Kulaktaki zar, nûr-ı îmân ile ışıklandığı zaman, kâinâttan gelen ma'nevî nidâları (sesleri) işitir. Lisân-ı hâl (hâl dili) ile yapılan zikirleri, tesbîhâtları fehmeder (anlar). Hattâ o nûr-ı îman sâyesinde, rüzgârların terennümâtını (hoş seslerini), bulutların na'ralarını, denizlerin dalgalarının negamâtını (nağmelerini) ve hâkezâ (bunun gibi) yağmurlardan, kuş vesâire gibi her nevi'den Rabbânî kelâmları ve ulvî (yüce) tesbîhâtı işitir. (...) Fakat o kulak, küfür ile tıkandığı zaman, o lezîz, ma'nevî yüksek savtlardan (seslerden) mahrum kalır. Ve o lezzetleri îrâs eden (bırakan) âvazlar, mâtem seslerine inkılâb eder (döner). Kalbde, o ulvî hüzünler yerine, ahbâbın fıkdânıyla (kaybedilmesiyle) ebedî yetimlikler, mâlikin ademiyle (bir sâhibin olmamasıyla) nihâyetsiz vahşetler (yalnızlıklar) ve sonsuz gurbetler hâsıl olur." (İşârâtü'l-İ'câz, 64)

[1183] "Kalbden maksad; sanevberî (çam kozalağına benzer) bir et parçası değildir. Ancak bir latîfe-i Rabbâniyedir (İlâhî hakîkatleri zevk eden bir duygudur) ki, mazhar-ı hissiyâtı (hislerinin göründüğü yer) vicdan; ma'kes-i efkârı (fikirlerinin aynası) dimağdır (beyindir). Binâenaleyh o latîfe-i Rabbâniyeyi tazammun eden (içine alan) o et parçasına kalb ta'bîrinden şöyle bir letâfet çıkıyor ki; o latîfe-i Rabbâniyenin insanın ma'neviyâtına yaptığı hizmet, cism-i sanevberînin (maddî kalbin) cesede yaptığı hizmet gibidir. Evet nasıl ki bütün aktâr-ı bedene (bedenin her yerine) mâü'l-hayâtı (hayat suyu olan kanı) neşreden o cism-i sanevberî bir makine-i hayattır ve maddî hayat onun işlemesiyle kāimdir. Sekteye uğradığı zaman cesed de sukūta uğrar. Kezâlik o latîfe-i Rabbâniye, âmâl ve ahvâl ve ma'neviyâtın hey'et-i mecmûasını hakîkî bir nûr-ı hayat ile canlandırır, ışıklandırır; o nûr-ı îmânın sönmesiyle mâhiyeti, meyyit-i gayr-ımüteharrik (hareketsiz bir ölü) gibi bir heykelden ibâret kalır." (İşârâtü'l-İ'câz, 71-72)

[1184] "Kur'ân'ın, münâfıkların şahıslarını ta'yîn etmeyerek (belirlemeyerek), umum bir sıfatla, onlara işâret etmesi, Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın siyâsetine daha münâsibdir. Zîrâ münâfıkların şahıslarının ta'yîni ile kabâhatleri yüzlerine vurulsa idi, mü'minler, nefsin desîsesiyle (hîlesiyle) vesveseye düşerlerdi. Hâlbuki, vesvese havfa (korkuya), havf riyâya (gösterişe), riyâ nifâka müncer olur (götürür). Ve kezâ eğer Kur'ân onları ta'yîn ile takbîh etse (kötülese) idi; Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm müteredditdir (kararsızdır); etbâına (kendine tâbi' olanlara) emniyeti yoktur denilecekti. Ve kezâ bazen kötülük ifşâ edilmese (duyurulmasa) tedrîcen (yavaş-yavaş) zâil olması (geçmesi) ihtimâli vardır. Fakat teşhîr edildiği takdirde, kötülüğü yapan kimsenin hiddetini tahrîk eder. Fenâlığı daha fazla yapmasına bâis (sebeb) olur." (İşârâtü'l-İ'câz, 77)

31. Celâlim hakkı için, içinizden cihâd edenleri ve sabredenleri belli edinceye ve haberlerinizi (sırlarınızı) ortaya çıkarıncaya kadar, sizi imtihân edeceğiz![1185]
32. Şübhesiz ki inkâr edip Allah yolundan men‘ edenler ve kendilerine hidâyet belli olduktan sonra peygambere karşı gelenler, elbette Allah’a hiçbir zarar veremezler. Çünki (Allah), onların amellerini boşa çıkaracaktır.
33. Ey îmân edenler! Allah’a itâat edin! Peygambere de itâat edin![1186] (Tâ ki) amellerinizi boşa çıkarmayın!
34. Şübhesiz ki inkâr edip Allah yolundan men‘ eden, sonra da kâfir kimseler olarak ölenler yok mu, işte Allah onları aslâ affetmeyecektir!
35. O hâlde gevşemeyin ve siz daha üstün olduğunuz hâlde, (o kâfirleri) sulha da‘vet etmeyin! Çünki Allah, sizinle berâberdir; ve amellerinizi(n sevâbını) aslâ eksiltmeyecektir!
36. Dünya hayâtı ancak bir oyun ve bir eğlencedir. Eğer îmân edip (günahlardan) sakınırsanız, (Allah) size mükâfâtınızı verir. Hem sizden (cihâd için bütün) mallarınızı istemiyor.
37. Eğer sizden onları(n hepsini) isteseydi de sizi zorlasaydı, cimrilik ederdiniz ve (peygamber ve ashâbının bu talebleri,) sizin kinlerinizi ortaya çıkarırdı.
38. İşte siz o kimselersiniz ki, (size verilenlerin bir kısmını) Allah yolunda sarfetmeye çağrılıyorsunuz. Fakat içinizden bazıları cimrilik ediyor. Hâlbuki kim cimrilik ederse, o takdirde ancak kendi nefsine karşı cimrilik etmiş olur. Çünki Allah zengindir, siz ise fakir kimselersiniz. Eğer yüz çevirirseniz, (Allah) yerinize sizden başka bir kavim getirir de sonra (onlar) sizin gibi olmazlar.

## FETİH Sûresi

1. Şübhesiz ki biz sana, apaçık bir fetih açtık (ihsân ettik).
2. Tâ ki Allah, senin günâhından geçmiş ve gelecek olanı, senin için bağışlasın;[1187] üzerine olan ni‘metini tamamlasın ve seni dosdoğru bir yola hidâyet etsin!
3. Ve Allah, sana şanlı bir zaferle yardım etsin!
4. O, îmanlarına îman katsınlar diye mü’minlerin kalblerine sekînet (huzur ve itmi’nân) indirendir. Hem göklerin ve yerin orduları Allah’ındır. Ve Allah, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
5. Tâ ki mü’min erkeklerle mü’min kadınları, içinde ebedî olarak kalıcılar olmak üzere, altlarından ırmaklar akan Cennetlere koysun ve onların kötülüklerini kendilerinden örtsün! İşte bu, Allah katındaki büyük bir kurtuluştur!
6. Bir de Allah hakkında kötü zan ile zanda bulunan münâfık erkeklerle münâfık kadınlara ve müşrik erkeklerle müşrik kadınlara azâb etsin! O kötü âkıbet kendi başlarına gelsin! Çünki Allah onlara gazab etmiş, onları lâ‘netlemiş ve onlar için Cehennemi hazırlamıştır. Artık (o) ne kötü bir dönüş yeridir!

---

[1185] Vaktiyle bir eşkıya reisi iken tevbe eden ve ma‘neviyâtta çok inkişaf eden Fudayl bin İyad hazretleri (ra), bu âyet-i celîleyi okudukça ağlar ve derdi ki: “Allah’ım! Bizi böyle imtihan buyurma! Çünki bizi, (sırlarımızı açığa çıkarmakla) imtihân edersen, rüsvay etmiş ve bizim perdelerimizi yırtmış olursun. Nice kusurlarımız meydana çıkar.” (Bilmen, c. 7, 3402)

[1186] “Evet Cenâb-ı Hakk’a îmân eden, elbette O’na itâat edecek. Ve itâat yolları içinde en makbûlü ve en müstakîmi (istikāmetli olanı) ve en kısası, bilâ-şübhe (şübhesiz) Habîbullâh’ın(Allah’ın en sevgili kulu olan Hz. Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm’ın) gösterdiği ve ta‘kîb ettiği yoldur.” (Lem‘alar, 11. Lem‘a, 54)

[1187] “(Âyetteki mağfiret) hakîkî günahlardan değil; çünki ismet (günahlara karşı korunmuş olmak) var, günah yok. Belki makām-ı nübüvvete (peygamberlik makāmına) lâyık bir ma‘nâ ile mağfirettir (bağışlanmaktır).” (Lem‘alar, 7. Lem‘a, 27)

7. Hem göklerin ve yerin orduları, Allah'ındır![1188] Çünki Allah, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
8. Şübhesiz ki biz seni, bir şâhid, bir müjdeleyici ve (aynı zamanda) bir korkutucu olarak gönderdik.
9. Tâ ki Allah'a ve Resûlüne îmân edesiniz; ve O'na (dînine ve peygamberine) yardım edesiniz, hem O'nu (Rabbinizi) büyük bilesiniz! Hem sabah ve akşam O'nu tesbîh edesiniz!
10. Şübhesiz ki sana bîat edenler, ancak Allah'a bîat etmektedirler. Allah'ın (kudret) eli[1189] onların (sana bîat eden) ellerinin üzerindedir. Artık kim (bîatını) bozarsa, o takdirde ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah'a, hakkında söz verdiği şeyi yerine getirirse, bunun üzerine (Allah) ona yakında (pek) büyük bir mükâfât verecektir.[1190]
11. Bedevîlerden geri bırakılanlar, sana: "Bizi (bu sefere iştirâk etmekten) mallarımız ve âilelerimiz alıkoydu; bu yüzden bizim için (Allah'dan) mağfiret dile!" diyecektir. (Onlar) dilleriyle, kalblerinde olmayanı söylüyorlar. De ki: "Eğer (Allah) size bir zarar (dokundurmak) ister veya size bir fayda (vermek) dilerse, sizin için Allah'dan (gelecek) bir şeye (karşı, onu def' edecek bir güce) kim mâlik olabilir? Hayır! Allah, yapmakta olduklarınızdan hakkıyla haberdardır."
12. "Hayır! Peygamberin ve mü'minlerin (müşrikler tarafından öldürülüp) ebediyen âilelerine dönmeyeceğini sanmıştınız. Bu, kalblerinizde süslü gösterildi ve (onlar hakkında) kötü zan ile zanda bulundunuz ve helâk(e müstehak) olmuş bir topluluk oldunuz!"
13. Hâlbuki kim Allah'a ve Resûlüne îmân etmezse, hiç şübhesiz ki biz, o kâfirler için alevli bir ateş hazırlamışızdır.
14. Hem göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. (O,) dilediğine (kendi lütfundan) mağfiret eder, dilediğine de (hak ettiği üzere) azâb eder. Ve Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.

---

[1188] "Evet bu kâinâta geniş bir dikkat ile bakan, kâinâtı gâyet haşmetli ve gâyet fa'âliyetli bir memleket, belki idâresi gâyet hikmetli ve hâkimiyeti gâyet kuvvetli bir şehir hükmünde görür, ve her şeyi ve her nev'i birer vazîfe ile müsahharâne (itaât ederek) meşgûl bulur. وَ لِلّٰهِ جُنُوْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ[Hem göklerin ve yerin orduları Allah'ındır!] (meâlindeki) âyetinin askerlik ma'nâsını ihsâs eden (hatırlatan) temsîline göre: Zerrât (zerreler) ordusundan ve nebâtât (bitkiler) fırkalarından ve hayvanât (hayvanlar) taburlarından, tâ yıldızlar ordusuna kadar olan cünûd-ı Rabbâniyeden (Allah'ın askerlerinden), o küçücük me'murlarda ve bu pek büyük askerlerde hâkimâne tekvînî emirlerin (Allah'ın yaratılışa dâir hikmetli emirlerinin), âmirâne hükümlerin, şâhâne kānunların cereyanları, bedâhetle (apaçık) bir hâkimiyet-i mutlakanın (sonsuz bir hâkimiyetin) ve bir âmiriyet-i külliyenin (umûmî bir âmirliğin) vücûduna (varlığına) delâletederler." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 139-140)

[1189] "Müteşâbihâtta (ma'nâsı açık olmayıp, îzâha muhtaç beyanlarda), ma'nâ-yı mecâzînin (dolaylı olan ma'nânın) ma'nâ-yı hakîkînin (gerçek ma'nânın) lâfzıyla, üslûbuyla gösterilmesindeki hikmet, insanların me'lûf (alıştıkları) ve ma'lûmları olmayan ma'nâları ve hakîkatleri zihinlerine yakınlaştırıp kabûl ettirmekten ibârettir. Meselâ 'yed' (el)'in ma'nâ-yı mecâzîsi insanlara me'nûs (tanıdık) olmadığından, ma'nâ-yı hakîkînin şekliyle, lâfzıyla gösterilmesi zarûreti vardır." (İşârâtü'l-İ'câz, 13)

[1190] Bu âyette umre niyetiyle yola çıkan Müslümanlara, Kureyş müşriklerinin müsâade etmemesi üzerine gelişen hâdiseler çerçevesinde; on senelikmüddet için yapılan Hudeybiye andlaşması esnâsında Ashâb-ı Kirâm (ra)'ın Resûl-i Kibriyâ Efendimiz (ASM)'a olan bîatları mevzûbahis edilmektedir.

Şöyle ki; Resûlullah (ASM) umre yapmak maksadıyla 1400 kadar sahâbesiyle birlikte Mekke'ye doğru yola çıktılar. Mekke'ye yaklaştıklarında bir sahâbeyi elçi olarak, ziyâret maksadını beyân için önden gönderdi. Müşriklerin o sahâbeyi dinlememeleri üzerine bu kez Hz. Osman (ra) gönderildi. Onun da Mekke'de alıkonulmasıyla dönüşü gecikince, ashab arasında öldürüldüğü haberi yayıldı. Bunun üzerine hiçbir harb hazırlıkları olmayan sahâbeler, hemen orada Hz. Osman (ra)'ın intikāmını almak üzere ölünceye kadar harb edeceklerine dâir yemîn ederek Hz. Peygamber (ASM)'a bîat ettiler. Öyle ki Peygamberimiz (ASM) bu bîatta kendi mübârek elleri üzerine, diğer elini koyarak, "Bu da Osman'ın bîatıdır!" buyurdular. Bu kararlı bîatı duyan müşrikler korkarak, anlaşma taleb ettiler, bu arada Hz. Osman (ra) da geri geldi, harbe gerek kalmadı ve meşhur Hudeybiye anlaşması imzâlandı. (İbn-i Kesîr, c. 3, 342)

15. O geri bırakılanlar, (siz Hayber'deki) ganîmetleri almak için gittiğiniz zaman: "Bizi bırakın da peşinizden gelelim!" diyecektir. (Onlar) Allah'ın kelâmını[1191] değiştirmek istiyorlar. De ki: "(Siz) aslâ peşimizden gelmeyeceksiniz; Allah, hakkınızda daha önce böyle buyurmuştur!" Bunun üzerine (onlar): "Hayır! (Siz) bizi kıskanıyorsunuz!" diyeceklerdir. Bil'akis (onlar), ancak pek az anlıyorlar.
16. O bedevîlerden geri bırakılanlara de ki: "(Siz) yakında çok şiddetli savaş ehli olan bir kavme[1192] çağrılacaksınız; ya onlarla savaşırsınız, ya da (onlar) Müslüman olurlar! Artık itâat ederseniz, Allah size (pek) güzel bir mükâfât verir. Eğer bundan önce (Hudeybiye'den sefere iştirâk etmeden) döndüğünüz gibi yine dönerseniz, sizi (pek) elemli bir azâb ile cezâlandırır."
17. (Savaşa gitmemekte) köre bir günah yoktur; topala bir günah yoktur; hastaya da bir günah yoktur. Ve kim Allah'a ve Resûlüne itâat ederse, (Allah) onu altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyar. Kim de yüz çevirirse, onu (pek) elemli bir azâb ile cezâlandırır.
18. And olsun ki, (Hudeybiye'de) o ağacın altında sana bîat ederlerken Allah o mü'minlerden râzı olmuştur; onların kalblerinde olan (sadâkat)i bilip, üzerlerine (kalblere huzur veren bir) sükûnet indirmiş ve onları (Mekke'nin fethinden önce) yakın bir fetih (Hudeybiye anlaşması ve Hayber'in fethi) ile mükâfâtlandırmıştır.[1193]
19. Ve alacakları birçok ganîmetlerle (de onları mükâfâtlandırdı). Çünki Allah, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
20. Allah size daha bir çok ganîmetler va'd etmiştir ki onları alacaksınız;[1194] şimdi bunları size çabuklaştırmış (hemen vermiş) ve insanların ellerini sizden çekmiştir. Tâ ki mü'minlere bir alâmet (ve ibret) olsun ve sizi dosdoğru bir yola hidâyet etsin!
21. Henüz üzerlerine güç yetiremediğiniz (ganîmetlerden) başkası da vardır ki, Allah onları (ilim ve kudretiyle) gerçekten kuşatmıştır (onların sizin olacağını takdîr etmiş ve bilmiştir). Çünki Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
22. Hâlbuki o inkâr edenler (bîatınızdan sonra Hudeybiye'de) sizinle savaşsalardı, elbette arkalarına dönecek (ve kaçacak)lardı; sonra da ne bir dost, ne de biryardımcı bulabilirlerdi.
23. Allah'ın öteden beri süregelen kānûnu (böyle)dir; ve (sen) Allah'ın kānûnunda aslâ bir değişme bulamazsın!
24. O, Mekke'nin (sınırlarının) ortasında (Hudeybiye'de) onlara karşı size zafer verdikten sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendir. Çünki Allah, ne yaparsanız hakkıyla görendir.
25. Onlar öyle kimselerdir ki, inkâr ettiler ve sizi Mescid-i Harâm'dan, bekletilen kurbanları da yerlerine ulaşmaktan men' ettiler. Hâlbuki (Mekke'de) kendilerini (henüz) tanımadığınız mü'min erkeklerle mü'mine kadınları bilmeyerek kendilerini çiğneyip de, onlardan dolayı size bir meşakkat bir vebâl (bir vicdan azâbı) dokunacak olmasaydı (kâfirlerle savaşmanıza engel

---

[1191] Âyette geçen "Allah'ın kelâmı"ndan murad, Hayber ganîmetlerinin sâdece Hudeybiye antlaşmasında bulunanlara verileceğine dâir Allah'ın va'didir. (Râzî, c. 14/28, 91)

[1192] Burada geçen "şiddetli harb ehli kavim"den murad, Müseyleme'nin kavmi olan Hanîfeoğullarıdır. Diğer görüşlere göre ise bunlar, Farslılar veya Romalılardır. (Nesefî, c. 4, 235)

[1193] Buradaki bîattan murad, meşhur Rıdvan Bîatı'dır. Hudeybiye seferinde sahâbeler, ölünceye kadar düşmanla muhârebe edeceklerine dâir yemîn ederek Resûl-i Ekrem (ASM)'a bir semüre ağacının altında bîat etmişlerdi. (Celâleyn Şerhi, c. 7, 219)

[1194] "Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın, umûr-ı gaybiyeden (gelecekten haber vermek gibi gizli işlerden) haber verdiği gibi doğru vukūa gelen (meydana gelen) işler binlerdir, pek çoktur. (...) İşte nakl-i sahîh-i kat'î (doğruluğu kesin hadîs) ile ashâbına haber vermiş ki: 'Siz umum düşmanlarınıza galebe edeceksiniz (üstün geleceksiniz); hem feth-i Mekke, hem feth-i Hayber, hem feth-i Şam, hem feth-i Irak, hem feth-i Îran, hem feth-i Beytü'l-Makdis'e muvaffak olacaksınız. Hem o zamânın en büyük devletleri olan Îran ve Rum pâdişahlarının hazînelerini beyninizde (aranızda) taksîm edeceksiniz!' haber vermiş. Hem: 'Tahmînim böyle'veya 'Zannederim' dememiş. Belki görür gibi kat'î ihbâr etmiş, haber verdiği gibi çıkmış. Hâlbuki haber verdiği vakit, hicrete mecbûr olmuş. Sahâbeleri az, Medîne etrâfı ve bütün dünya düşmandı." (Zülfikār, 19. Mektûb, 13-14)

olmazdı). (Ama böyle yaptı) ki Allah dilediğini rahmetine koysun! Eğer (o mü'minler kâfirlerden) ayrılmış olsalardı (da siz onları tanıyabilseydiniz), elbette onlardan (Mekkelilerden) inkâr edenleri (pek) elemli bir azâb ile cezâlandırırdık.
26. O zaman, inkâr edenler kalblerine taassubu, câhiliye taassubunu yerleştirmişlerdi; Allah da Resûlünün ve mü'minlerin üzerine (kalblere huzur veren) sükûnetini indirdi ve onları takvâ sözüne (kelime-i şehâdete) bağlı kıldı. Zâten (onlar), buna çok lâyık, buna ehil idiler. Allah ise, her şeyi hakkıyla bilendir.
27. Şânına yemîn olsun ki Allah, Peygamberine (gösterdiği) o rüyâyı hak olarak tasdîk etmiştir. Allah dilerse başlarınızı(n saçlarını tamâmen) tıraş etmiş ve kısaltmış, emniyet içinde kimseler olarak, korkmadan mutlakā Mescid-i Harâm'a gireceksiniz! İşte (Allah) sizin bilmediğiniz şeyleri bildi de ondan (Mekke'nin fethinden) önce (size), yakın bir fetih (Hudeybiye anlaşmasını ve Hayber'in fethini) verdi.[1195]
28. O, onu (İslâm'ı), bütün dinlere üstün kılsın diye Resûlünü hidâyet ve o hak olan dîn ile gönderendir. Şâhid olarak Allah yeter! [1196]
29. Muhammed Allah'ın Resûlüdür. Ve onun berâberinde bulunanlar; kâfirlere karşı çok şiddetli, kendi aralarında gāyet merhametlidirler; onları çokça rükû' eden kimseler ve çokça secde eden kimseler olarak görürsün; (onlar) Allah'dan bir lütuf ve bir rıdvân (sâdece O'nun rızâsını) isterler.[1197] Secde eserinden olan alâmetleri, yüzlerindedir. Bu, onların Tevrât'taki

---

[1195] Resûl-i Ekrem (ASM), Hudeybiye seferineçıkmadan önce rüyâsında, Mekke'ye ashâbı ile birlikte başlarını tıraş ederek emniyet içinde girdiklerini görmüş ve bunu ashâbına haber vermişti. Ashâb-ı Kirâm (radıyallahü anhüm ecmaîn), Hudeybiye'de alıkonulup da geri döndükleri zaman, bazı münâfıklar şübheye düşüp dedikodu çıkarmaya başladıklarında bu âyet-i kerîme nâzil olmuştur. Hâlbuki rüyâ, ondan sonraki yılda gerçekleşmiştir. (Celâleyn Şerhi, c. 7, 227)

" فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحاً قَرِيباً[Ondan (Mekke'nin fethinden) önce (size), yakın bir fetih (Hudeybiye anlaşmasını ve Hayber'in fethini) verdi] ifâde ediyor ki: Sulh-ı Hudeybiye (Hudeybiye barışı), çendan (gerçi) zâhiri İslâm aleyhinde görülmüş ve Kureyşîler bir derece gālib görünmüş olduğu hâlde, ma'nen Sulh-ı Hudeybiye, ma'nevî büyük bir fetih hükmünde olacak ve sâir fütûhâta da (fetihlere de) anahtar olacak diye ihbâr ediyor (haber veriyor). Filhakîka (gerçekten), Sulh-ı Hudeybiye ile çendan maddî kılınç, gılâfına (kılıfına) muvakkaten konuldu. Fakat Kur'ân-ı Hakîm'in bârika-âsâ (şimşek gibi parlak) elmas kılıncı çıktı, kalbleri, akılları fethetti. Musâlaha (barış) münâsebetiyle birbiriyle ihtilât ettiler (karıştılar). Mehâsin-i İslâmiyet (İslâmiyet'in güzellikleri) ve envâr-ı Kur'âniye (Kur'ân'ın nûrları), inad ve taassubât-ı kavmiye (kavmiyetçilik) perdelerini yırtarak, hükmünü icrâ etti (yerine getirdi). Meselâ: Bir dâhiye-i harb (savaş dâhîsi) olan Hâlid İbn-i Velîd (ra) ve bir dâhiye-i siyâset olan Amr İbnü'l-Âs (ra) gibi, mağlûbiyeti kabûl etmeyen zâtlar, Sulh-ı Hudeybiye ile cilvesini (parıltısını) gösteren seyf-i Kur'ânî (Kur'ân'ın hakîkat kılıncı) onları mağlûb edip, Medîne-i Münevvere'ye kemâl-i inkıyâd ile (tam bir teslîmiyetle) gelip İslâmiyet'e gerdendâde-i teslîm olduktan (boyun bükerek itâat ettikten) sonra, Hazret-i Hâlid (ra) bir 'Seyfullah' (Allah'ın kılıcı) şekline girdi ve fütuhât-ı İslâmiyenin (İslâm fetihlerinin) bir kılıncı oldu." (Lem'alar, 7. Lem'a, 24)

[1196] "(Bu âyet-i kerîme) kemâl-i kat'iyetle (kesinlikle) ihbâr ediyor (haber veriyor) ki: 'Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın getirdiği din, umum dinlere galebe çalacak (üstün gelecek).' Hâlbuki o zamanda yüzer milyon tebaası bulunan nasârâ (hristiyanlık) ve yahudi ve mecûsî (ateşperest) dinleri ve Roma, Çin ve Îrân hükûmeti gibi yüzer milyon tebaaları bulunan cihangîr (dünyaya hükmeden) devletlerin edyân-ı resmîleri (resmî dinleri) iken, kendi küçük kabîlesine karşı tam galebe edememiş bir vaziyette olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'ın getirdiği dîni, umum dinlere gālib ve umum devletlere muzaffer olacağını ihbâr ediyor. Hem gāyet vuzuh ve kat'iyetle (açık ve kesin) ihbâr ediyor. İstikbâl, o haber-i gaybîyi, Bahr-i Muhît-i Şarkî'den (Büyük Okyanus'tan) Bahr-i Muhît-i Garbî'ye (Atlas Okyanusu'na) kadar İslâm kılıncının uzamasıyla tasdîk etmiştir." (Lem'alar, 7. Lem'a, 25)

[1197] "(Şu âyet) ma'nâ-yı sarîhiyle (açık ma'nâsıyla); tabakāt-ı sahâbenin istikbâlde muttasıf oldukları (vasıflandıkları) ayrı ayrı mümtâz ve hâs sıfatlarını ifâde etmekle berâber, ma'nâ-yı işârîsiyle; ehl-i tahkîkçe vefât-ı Nebevîden sonra makāmına geçecek Hulefâ-yı Râşidîn'e, hilâfet tertîbi ile işâret edip, her birisinin en meşhur medâr-ı imtiyazları (seçkin vasıfları) olan sıfat-ı hâssalarını (husûsî sıfatlarını) haber veriyor. وَالَّذِينَ مَعَهُ[Ve onun berâberinde bulunanlar] ile, maiyet-i mahsûsa ve sohbet-i hâssa (husûsî berâberlik ve sohbet) ile ve en evvel vefât ederek yine maiyetine girmekle meşhûr ve mümtâz olan Hazret-i Sıddîk radıyallâhu anh'ı gösterdiği gibi اَشِدَّاءُ عَلَي الْكُفَّارِ[Kâfirlere karşı çok şiddetliler] ile, istikbâlde küre-i arzın devletlerini fütûhâtıyla titretecek ve

vasıflarıdır. İncîl'deki vasıfları ise, bir ekin gibidir ki filizini çıkarmış, sonra onu kuvvetlendirmiş, sonra kalınlaşmış da gövdesi üzerine dikilmiştir; (bu hâl) ekincilerin hoşuna gider; (onlar hakkındaki bu benzetme) kâfirleri onlarla öfkelendirmek içindir. Allah, onlardan îmân edip sâlih ameller işleyenlere bir mağfiret ve (pek) büyük bir mükâfât va'd etmiştir.

## HUCURÂT Sûresi

1. Ey îmân edenler! Allah'ın ve Resûlünün önüne geçmeyin! Ve Allah'dan sakının! Şübhesiz ki Allah, Semî' (her şeyi işiten)dir, Alîm (hakkıyla bilen)dir.
2. Ey îmân edenler! Seslerinizi peygamberin sesinin üstüne çıkarmayın! Birbirinize bağırmanız gibi ona sözü öyle yüksek sesle söylemeyin! Yoksa siz farkında bile olmadan amelleriniz boşa gider!
3. Doğrusu, Allah Resûlünün huzûrunda (ona olan hürmetlerinden) seslerinikısanlar var ya, işte onlar öyle kimselerdir ki, Allah onların kalblerini takvâ için imtihân etmiştir (de onlar bu âdâba riâyet etmekle onda muvaffak olmuşlardır). Onlar için bir mağfiret ve (pek) büyük bir mükâfât vardır.
4. (Ey Habîbim!) Doğrusu sana hucurât'ın (odaların) arkasından (evinin dışından, edebe muhâlif olarak) seslenen kimseler var ya, onların çoğu (bu âdâba) akıl erdirmiyorlar.
5. Hâlbuki gerçekten onlar, (sen evinden) kendilerine çıkıncaya kadar sabretselerdi, (bu) kendileri için elbette hayırlı olurdu. Bununla berâber Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
6. Ey îmân edenler! Eğer fâsık (yalancı, günahkâr) bir kimse size bir haber getirirse, önce (onun doğruluğunu) iyice araştırın ki[1198] bilmeyerek bir topluluğa sataşırsınız da (bu hareketiniz doğru olmadığından) yaptığınıza pişmân olan kimseler olursunuz.
7. Hem bilin ki, şübhesiz aranızda Allah'ın Resûlü vardır. Eğer (o), birçok işte size uyacak olsaydı, gerçekten sıkıntıya düşerdiniz; fakat Allah, size îmânı sevdirmiş ve onu kalblerinizde süslemiştir. Küfrü, fıskı ve isyânı ise size (kalblerinize) çirkin göstermiştir. İşte onlar, gerçekten doğru yolda olanlardır!
8. (Bu,) Allah'dan bir lütuf ve bir ni'mettir. Allah ise, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
9. Eğer mü'minlerden iki tâife birbirleriyle vuruşurlarsa, hemen aralarını düzeltin! Artık onlardan biri (aralarında hüküm verdikten sonra yine de) ötekine haksızca zulmederse, o takdirde Allah'ın emrine dönünceye kadar, o saldıran (taraf)la savaşın! Fakat dönerse, o hâlde aralarını adâletle düzeltin ve adâletli olun! Şübhesiz ki Allah, adâletli olanları sever.

---

adâletiyle zâlimlere sâika (yıldırım) gibi şiddet gösterecek olan Hazret-i Ömer radıyallâhü anh'ı gösterir. Ve رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ[Kendi aralarında gāyet merhametlidirler] ile, istikbâlde en mühim bir fitnenin vukūu hazırlanırken kemâl-i merhamet ve şefkatinden İslâmlar içinde kan dökülmemek için rûhunu fedâ edip, teslîm-i nefs (kendini fedâ) ederek Kur'ân okurken mazlûmen şehîd edilmesini tercîh eden Hazret-i Osman radıyallâhu anh'ı da haber verdiği gibi, تَرٰيهُمْ رُكَّعاً سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللهِ وَ رِضْوَاناً[Onları çokça rükû' ediciler ve çokça secde eden kimseler olarak görürsün; Allah'dan lütuf ve rıdvân (sâdece O'nun rızâsını) isterler] ile saltanat ve hilâfete kemâl-i liyâkatle ve kahramanlıkla girdiği hâlde ve kemâl-i zühdü ve ibâdeti ve fakr ve iktisâdı ihtiyâr eden ve rükû' ve sücûdda devâmı ve kesreti herkesçe musaddak (doğrulanmış) olan Hazret-i Ali radıyallâhu anh'ın istikbâldeki vaziyetini ve o fitneleriçindeki harbleriyle mes'ûl olmadığını ve niyeti ve matlûbu fazl-ı İlâhî olduğunu haber veriyor." (Lem'alar, 7. Lem'a, 25)
Sahâbelerin fazîletine dâir bakınız; (Sözler, 27. Söz, 161-168)

[1198] Âlimlerimiz bu âyetin mefhûm-ı muhâlifinden (zıd ma'nâsından), haber-i vâhidin yani âdil bir kişi tarafından yapılan rivâyetin kabûl edilir bir delîl olduğu netîcesini çıkarmışlardır. (Râzî, c. 14/28, 121)

10. Mü’minler ancak kardeştirler;[1199] öyle ise o iki kardeşinizin arasını düzeltin ve Allah’dan sakının ki merhamet olunasınız!
11. Ey îmân edenler! Bir topluluk, (başka) bir toplulukla alay etmesin; olur ki(onlar), kendilerinden daha hayırlı olabilirler! Birtakım kadınlar da (başka) kadınlarla (alay etmesinler)! Belki (onlar da) kendilerinden daha hayırlıdırlar. Kendinizi (birbirinizi) de ayıplamayın ve birbirinizi (kötü) lâkablar ile çağırmayın! Îmandan sonra fâsıklık ismi (günahla anılmak), ne kötüdür! Artık kim (bu kötü amelinden vazgeçerek) tevbe etmezse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir!
12. Ey îmân edenler! Zannın çoğundan sakının! Şübhesiz ki zannın bazısı günahtır; (birbirinizin kusûrunu inceden inceye) araştırmayın; bazınız, bazınızı gıybet etmesin! Sizden bir kimse, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı?[1200] İşte bundan tiksindiniz! O hâlde Allah’dan sakının! Şübhe yok ki Allah, Tevvâb (tevbeleri çok kabûl eden)dir, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
13. Ey insanlar! Şübhesiz ki biz, sizi bir erkek ve bir dişiden (Âdem ile Havvâ’dan) yarattık. Birbirinizi tanımanız için de sizi, milletler ve kabîleler kıldık.[1201] Doğrusu Allah katında sizin en üstün olanınız, en takvâlı olanınızdır. Muhakkak ki Allah, Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)dir, Habîr (her şeyden haberdâr olan)dır.
14. Bedevîler(den bir kısmı): “Îmân ettik!” dediler. De ki: “(Siz aslında gerçekten) îmân etmediniz; fakat ‘Teslîm olduk!’ deyin; çünki îman henüz kalblerinize girmemiştir. Eğer Allah’a ve Resûlüne itâat ederseniz, (Allah) amellerinizden hiçbir şey eksiltmez. Şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.”
15. Mü’minler ancak o kimselerdir ki, Allah’a ve Resûlüne îmân ederler, sonra şübheye düşmezler ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihâd ederler! İşte onlar, (îmanlarında) gerçekten sâdık olanlardır!

---

[1199] “Ey ehl-i îman! Zillet içinde esâret altına girmemek isterseniz, aklınızı başınıza alınız! İhtilâfınızdan (ayrılığınızdan) istifâde eden zâlimlere karşı: اِنَّمَا الْمُؤْمِنِينَ اِخْوَةٌ[Mü’minler ancak kardeştirler] kal‘a-i kudsiyesi içine giriniz; tahassun ediniz (korununuz). Yoksa ne hayâtınızı muhâfaza ve ne de hukūkunuzu müdâfaa edebilirsiniz. Ma‘lûmdur ki; iki kahraman birbiriyle boğuşurken, bir çocuk ikisini de dövebilir. Bir mîzanda iki dağ birbirine karşı müvâzenede (dengede) bulunsa; bir küçük taş, müvâzenelerini bozup onlarla oynayabilir; birini yukarı, birini aşağı indirir. İşte ey ehl-i îman! İhtiraslarınızdan ve husûmetkârâne (düşmanca) tarafgirliklerinizden kuvvetiniz hiçe iner, az bir kuvvetle ezilebilirsiniz.
Hayât-ı ictimâiyenizle alâkanız varsa: اَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنُ كَالْبُنْيَانِ الْمَرْصُوصِ يَشُدُّ بَعْضُهُمْ بَعْضاً[Mü’minin mü’mine karşı nisbeti, kurşunla örülmüş duvar gibidir. Birbirlerine destek verir(ler)] düstûr-ı âliyeyi (yüce düstûru) düstûr-ı hayat yapınız, sefâlet-i dünyeviyeden (dünyada rezîl olmaktan) ve şekāvet-i uhreviyeden (âhiret azablarından) kurtulunuz!” (Mektûbât, 22. Mektûb, 97)
Ayrıca İslâm kardeşliği hakkında bakınız; (Mektûbât, 22. Mektûb, 90-98)

[1200] “Gıybet (dedikodu), ehl-i adâvet ve hased ve inadın (kindâr, kıskanç ve inadçıların) en çok isti‘mâl ettikleri (kullandıkları) alçak bir silâhtır. İzzet-i nefis sâhibi, bu pis silâha tenezzül edip isti‘mâl etmez. (...) Gıybet odur ki: Gıybet edilen adam hâzır olsa idi ve işitse idi, kerâhet edip (hoşlanmayıp) darılacaktı. Eğer doğru dese, zâten gıybettir. Eğer yalan dese; hem gıybet, hem iftirâdır. İki katlı çirkin bir günahtır.
Gıybet, mahsus (husûsî) birkaç maddede câiz olabilir: Birisi: Şekvâ (şikâyet) sûretinde bir vazîfedar adama der, tâ yardım edip o münkeri (çirkin şeyi), o kabâhati ondan izâle etsin ve hakkını ondan alsın. Birisi de: Bir adam onunla teşrîk-i mesâî etmek (berâber çalışmak) ister. Senin ile meşveret eder (danışır). Sen de sırf maslahat (faydalı olmak) için garazsız olarak (düşmanlık taşımadan), meşveretin hakkını edâ etmek için desen: ‘Onun ile teşrîk-i mesâî etme. Çünki zarar göreceksin.’ Birisi de: Maksadı, tahkir ve teşhir (i‘lân) değil; belki maksadı, ta‘rîf ve tanıttırmak için dese: ‘O topal ve serseri adam filan yere gitti.’ Birisi de: O gıybet edilen adam fâsık-ı mütecâhirdir. Yani fenâlıktan sıkılmıyor, belki işlediği seyyiâtla (günahlarla) iftihâr ediyor; zulmü ile telezzüz ediyor, sıkılmayarak âşikâre bir sûrette işliyor. İşte bu mahsus maddelerde garazsız ve sırf hak ve maslahat için gıybet câiz olabilir. Yoksa gıybet, nasıl ateş odunu yer bitirir; gıybet dahi a‘mâl-i sâlihayı (sâlih amelleri) yer bitirir.” (Mektûbât, 22. Mektûb, 102-103)

[1201] Milliyetçilik hakkında bakınız; (Mektûbât, 26. Mektûb, 120-126)

16. De ki: “(Siz) dîninizi (dindar olup, onda sâdık olduğunuzu) Allah’a mı öğretiyorsunuz? Hâlbuki Allah, göklerde olanları ve yerde bulunanları bilir. Çünki Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.”
17. (Onlar) İslâm’a girmelerini senin başına kakıyorlar. De ki: “İslâm’a girmenizle beni minnet altında bırakmayın! Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, bil‘akis sizi îmâna erdirdiği için Allah sizi minnet altında bırakır.”
18. Muhakkak ki Allah, göklerin ve yerin gizliliklerini bilir. Çünki Allah, ne yaparsanız hakkıyla görendir.

## KĀF Sûresi

1. Kāf.[1202] Şerefli Kur’ân’a yemîn olsun ki (Mekke kâfirleri Muhammed’e îmân etmediler)!
2. Bil‘akis kendilerine içlerinden bir korkutucu gelmesine hayret ettiler de, o kâfirler dedi ki: “Bu, şaşılacak bir şeydir!”
3. “(Biz) öldüğümüz ve bir toprak hâline geldiğimiz zaman mı (diriltileceğiz)? Bu, (akıldan) uzak bir dönüştür!”
4. Gerçekten (biz, onlar öldükten sonra) yerin kendi (cesed)lerinden neleri eksilttiğini bilmişizdir. Ve katımızda (her şeyi) kaydeden bir kitab (Levh-i Mahfûz) vardır.
5. Hayır! Kendilerine geldiğinde o hakkı yalanladılar; şimdi onlar, karmakarışık bir iş içindedirler.
6. Üstlerindeki göğe hiç bakmadılar mı ki, onu nasıl binâ etmişiz ve onu süslemişiz? Hem onun hiçbir çatlağı yoktur![1203]
7. Ve yere (de bakmadılar mı ki), onu (nasıl) yaydık; oraya sâbit dağlar yerleştirdik ve orada her cins (her çift) güzel (bitki)den bitirdik.
8. (Bütün bunlar, Rabbine) yönelen her kula basîreti(ni) açmak ve (ona) ibret vermek içindir.
9,10,11. Hem gökten bereketli bir su indirdik de, kullara rızk olmak üzere, onunla bahçeler, biçilecek ekinler ve tomurcukları (salkımları) üst üste dizilmiş yüksek hurma ağaçları yetiştirdik. Hem onunla ölü bir yeri dirilttik. İşte (kabirlerden) çıkışböyledir!
12. Onlardan önce Nûh kavmi, Ress halkı ve Semûd (kavmi) de yalanlamıştı.
13. Âd (kavmi), Fir‘avun ve Lût’un kardeşleri (olan kavimler) de (yalanladılar).
14. Eyke halkı ve Tübba‘ kavmi de! Bütün bunlar peygamberleri(ni) yalanladı da, tehdîdim (azâbımın üzerlerine inmesi) hak oldu!

---

[1202] “Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta‘a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm’a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs’dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur’ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi‘ (içine alan) çok mütenevvi‘ vücuhları (çeşitli yönleri), ma‘nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe‘-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler.” (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)
“ :الٓمٓÜç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ الْاَزَلِيُّ[Bu, Allah’ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰى مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ [Muhammed (ASM)’a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir.” (İşârâtü’l-İ‘câz, 29)
[1203] “Âyet-i kerîme, nazar-ı dikkati semânın ziynetli (süslü) ve güzel yüzüne çeviriyor. Tâ dikkat-i nazar ile (dikkatle bakarak), semânın yüzünde fevkalâde sükûnet içinde bir sükûtu (sessizliği) görüp, bir Kadîr-i Mutlak’ın (sonsuz kudret sâhibi olan Allah’ın) emir ve teshîriyle (itâat ettirmesiyle) o vaziyeti aldığını anlasın! Yoksa eğer başıboş olsa idiler, birbiri içinde o dehşetli hadsiz ecrâm (gök cisimleri), o gāyet büyük küreler ve gāyet sür‘atli hareketleriyle öyle bir velveleyi çıkarmak lâzım idi ki, kâinâtın kulağını sağır edecekti. (...) İşte sükûnet içindeki sukût-ı ecrâmdan Sâni‘-i zü’l-Celâl’in ve Kadîr-i zü’l-Kemâl’in derece-i kudret ve teshîrini ve nücûmun (yıldızların) O’na derece-i inkıyâd ve itâatini anla!” (Sözler, 32. Söz, 270)

15. Peki (biz) ilk yaratma ile âciz mi kaldık (ki sizi tekrar yaratamayalım)? Hayır! Onlar yeni bir yaratmadan şübhe içindedirler.[1204]
16. Celâlim hakkı için, insanı (biz) yarattık ve nefsinin ona ne vesvese verdiğini biliriz! Çünki biz, ona şah damarından daha yakınız![1205]
17. O iki kaydedici (melek her yaptığınızı) kaydederken, (onlar) sağdan ve soldan (her iki tarafınızda) oturmakta olan (melek)lerdir.
18. (İnsan) hiçbir söz söylemez ki, mutlakā yanında hazır bir gözetleyici (melek) bulunmasın!
19. Ve ölüm sarhoşluğu hak olarak gelmiştir. (O vakit ona:) "(Ey insan!) İşte bu, kendisinden kaçıp durduğun şeydir!" (denilir.)
20. Sûra da üfürülmüştür. İşte bu, tehdid günüdür!
21. Ve herkes, berâberinde bir sevk edici, bir de şâhidlik edici (iki melek) olduğu hâlde gelmiştir.
22. (Ona şöyle denilir:) "And olsun ki, (sen) bundan gaflette idin; şimdi senden perdeni (kaldırıp) açtık; bu gün artık gözün keskindir!"
23. (Berâberinde) ona arkadaş olan (melek) de: "İşte yanımda bulunan (amel defteri) hazırdır!" der.
24. (Allah, o iki meleğe şöyle emreder:) "Atın Cehenneme! Her bir kâfiri, inadcıyı!"
25. "Hayra mâni' olanı, zâlimi, şübheciyi!"
26. "O ki, Allah ile berâber başka bir ilâh edinmiştir; bu yüzden onu şiddetli azâbın içine atın!"
27. Onun arkadaşı (olan şeytan): "Rabbimiz! Onu (ben) azdırmadım; fakat (o, haktan) uzak bir dalâlet içinde idi!" der.
28. (Allah) buyurur ki: "Huzûrumda çekişmeyin! Çünki size muhakkak (azâb edeceğime dâir) önceden tehdidde bulunmuştum!"
29. "Benim katımda söz değiştirilmez. Ve ben kullar(ım)a aslâ zulmedici değilim!"
30. O gün Cehenneme: "Doldun mu?" deriz; (o da:) "Daha var mı?" der!
31. Cennet ise takvâ sâhiblerine yaklaştırılmıştır, uzak değildir!
32,33. (Onlara şöyle denir:) "(İşte,) va'd edilmekte olduğunuz (Cennet) budur! (Allah'a) çokça yönelen (tevbe eden), (O'nun emir ve yasaklarını) gözeten, görmediği hâlde Rahmân'dan korkan ve (Allah'a) yönelmiş bir kalb ile gelen herkes içindir!"
34. "Oraya selâmetle girin! Bu, ebedîlik günüdür!"
35. Orada kendileri için ne isterlerse vardır; katımızda daha fazlası da vardır!
36. (Biz) onlardan (Mekke'lilerden) önce, nice nesilleri helâk ettik ki, onlar kendilerinden kuvvetçe daha şiddetli idiler; bu yüzden diyar diyar dolaştılar. (Hiç ölümden) kurtuluş var mı?
37. Şübhesiz ki bunda, kalbi olan veya (fikren) hazır bulunup kulak veren kimseler için gerçekten bir ibret vardır.

---

[1204] "Ey haşir ve neşri (öldükten sonra dirilmeyi) inkâr eden insan! Ömründe kaç def'a cismini tebdîl ediyorsun (değiştiriyorsun), biliyor musun? Sabah ve akşam elbiseni değiştirdiğin gibi her yedi senede bir def'a tamâmıyla cismini tebdîl ve tecdîd ediyorsun (yeniliyorsun), haberin var mı? (...) Bunu hiç düşünemiyorsun. Eğer düşünebilsen,her vakit âlemde binlerle nümûneleri vukūa gelen haşir ve neşirleri inkâr edemezsin!" (Mesnevî-i Nûriye, Habbe, 106)

[1205] "Cenâb-ı Hakk, her şeye her şeyden daha yakındır. Fakat her şey, O'ndan nihâyetsiz uzaktır. Nasıl ki güneşin şuûru ve konuşması olsa, senin elindeki âyine vâsıtası ile seninle konuşabilir. İstediği gibi sende tasarruf eder. Belki âyine-misâl (ayna gibi) senin gözbebeğinden sana daha yakın olduğu hâlde, sen dört bin sene kadar ondan uzaksın, hiçbir cihette ona yanaşamazsın. Eğer terakkî etsen (yükselsen), kamer (ay) makāmına gelip, doğrudan doğruya bir mukābele (karşısında durma) noktasına çıksan, ona yalnız bir nevi' âyinedarlık edebilirsin. Öyle de, Şems-i Ezel ve Ebed (ezel ve ebed güneşi) olan Zât-ı zü'l-Celâl (celâl sâhibi Zât) her şeye her şeyden daha yakın olduğu hâlde; her şey O'ndan nihâyetsiz uzaktır." (Sözler,31. Söz, 245-246)

38. And olsun ki, gökleri ve yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk da dokunmadı.[1206]
39. (Habîbim, yâ Muhammed!) O hâlde (onların) söylediklerine sabret! Hem güneşin doğmasından önce ve batmasından önce Rabbine hamd ile (O'nu) tesbîh et (sabah, öğle ve ikindi namazlarını kıl)!
40. Gecenin bir kısmında ve secdelerin arkalarında da O'nu tesbîh et (akşam ve yatsı namazlarını ve sabah namazının sünnetini kıl ve ardındaki tesbîhâtı yap)! [1207]
41. Ve nidâ eden (İsrâfîl)'in, yakın bir yerden sesleneceği güne kulak ver!
42. O gün (bütün halk) o (korkunç) sesi (İsrâfîl'in sûra ikinci üfleyişini) gerçek olarak işiteceklerdir! İşte bu, (kabirlerden) çıkış günüdür!
43. Şübhesiz ki ancak biz hayat veririz ve öldürürüz; dönüş de ancak bizedir.
44. O gün yer, onlardan yarılır; sür'atli kimseler olarak (kabirlerinden çıkarlar)! İşte bu haşirdir; bize göre pek kolaydır!
45. Biz onların söylemekte olduklarını en iyi bileniz; sen ise onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin; o hâlde, tehdîdimden korkanlara Kur'ân ile nasîhat et!

## ZÂRİYÂT Sûresi

1. Yemîn olsun zâriyât'a (o tozutup savuran rüzgârlara)!
2. Sonra o ağırlık yüklenen (bulut)lara!
3,4. Sonra o kolaylıkla akıp giden (gemilere, vâsıta)lara! Sonra o (bütün) işleri taksîm eden (melek)lere!
5. Şübhesiz ki va'd edilegeldiğiniz şey (öldükten sonra dirilmeniz), gerçekten doğrudur.
6. Muhakkak ki dîn (amellere mükâfât ve cezâ günü) elbette vâki' (olacak)tır.
7,8. (Çeşitli) yollara sâhib olan göğe yemîn olsun ki, doğrusu siz (peygamber ve Kur'ân hakkında) gerçekten çeşitli sözler (iddiâlar) içindesiniz.
9. Ondan (Kur'ân'dan) çevrilen, çevrilir.
10,11,12. Kahrolsun o yalancılar! O kimseler ki, onlar cehâlet içinde bulunan gâfillerdir. "Dîn (hesab) günü ne zaman?" diye soruyorlar.
13. O gün onlar, ateş üzerinde azâb edileceklerdir.
14. (Zebâniler onlara:) "Tadın azâbınızı! Kendisini acele istemekte olduğunuz şey, (işte) budur!" (derler.)
15,16,17,18. Şübhesiz ki takvâ sâhibleri, Rablerinin kendilerine verdiğini almış kimseler olarak, Cennetlerde ve pınar başlarındadırlar. Çünki onlar, bundan önce iyilik eden kimselerdi. Gecenin az bir kısmında uyurlardı. Seherlerde de onlar istiğfâr ederler (mağfiret dilerler)di.
19. Onların mallarında, dilenen ve (iffetinden dolayı dilenmeyen) yoksul için bir hak vardır (verirler)!

---

[1206] "Kudret-i İlâhiyeye nisbeten en büyük şey, en küçük şey kadar kolaydır. (...) Cenneti halk etmek (yaratmak), bir bahar kadar kolaydır. Bir baharı îcâd etmek, bir çiçek kadar rahattır. (...) Kudret-i İlâhiyeye nisbeten her şey müsâvî (eşit) olduğuna delîl-i kātı' ve bürhân-ı sâtı' (kesin ve parlak delil) şudur ki, hayvanât ve nebâtâtın îcâdında, gözümüzle görüyoruz: Hadsiz bir sehâvet (cömertlik) ve kesret (çokluk) içinde, nihâyet derecede bir itkan (sağlamlaştırmak), bir hüsn-i san'at (güzel san'at) bulunuyor. Hem nihâyet derecede karışıklık ve ihtilât içinde, nihâyet derecede bir imtiyâz ve tefrik (ayırd etme) görünüyor. Hem nihâyet derecede mebzûliyet (bolluk) ve vüs'at (genişlik) içinde, nihâyet derecede san'atça kıymetdarlık ve hılkatçe (yaratılış cihetiyle) güzellik bulunuyor. Hem nihâyet derecede san'atkârâne bir sûrette, çok cihâzâta ve çok zamâna muhtaç olmakla berâber, gāyet derecede sühûletle (kolayca) ve sür'atle îcâd ediliyor." (Mektûbât, 20. Mektûb, 77)

[1207] Kur'ân'ın manâsında çok mertebeler bulunduğu hakkında bakınız; (Tur suresinin 49. ayetinin haşiyesi)
Ayrıca gece namazlarının ehemmiyeti hakkında bakınız; (Müzzemmil suresinin 2. ayetinin haşiyesi)

20,21,22. Kat‘î olarak îmân edecekler için yerde ve kendi nefislerinizde (Allah’ın kudretine ve birliğine) deliller vardır.[1208] Hiç görmez misiniz? Gökte de, rızkınız ve va‘d edilmekte olduğunuz (Cennetler) vardır.[1209]
23. İşte göğün ve yerin Rabbine and olsun ki, şübhesiz o, gerçekten sizin konuşmakta olmanız gibi kesin bir gerçektir.
24. (Ey Habîbim!) İbrâhîm’in şerefli kılınmış misâfirlerinin (o meleklerin) haberi sana geldi mi?
25,26. (Onlar İbrâhîm’in) yanına girdiklerinde: “Selâm (senin üzerine olsun)!” demişlerdi. (O da:) “Selâm (sizin üzerinize de olsun!) (Siz buralarda) tanınmamış bir topluluk(sunuz).” dedi. Hemen sezdirmeden âilesinin yanına gitti, çok geçmeden (kızartılmış) semiz bir buzağı (eti) getirdi.
27. Sonra onu kendilerine yaklaştırdı: “Yemez misiniz?” dedi.
28. (Yemediklerini görünce,) onlardan dolayı içine bir korku düştü. (Onlar:) “Korkma!” dediler. Ve onu çok âlim bir oğul (olacak İshâk) ile müjdelediler!
29. Bunun üzerine zevcesi (Sâre hayretle) çığlık atarak geldi de elini yüzüne vurdu ve: “(Ben) kısır bir kocakarı(yım; benim nasıl çocuğum olur?)” dedi.
30. (Onlar:) “Bu böyledir; (bunu) Rabbin buyurdu. Şübhe yok ki, Hakîm (her işi hikmetli olan), Alîm (her şeyi hakkıyla bilen) ancak O’dur” dediler.
31. (İbrâhîm:) “O hâlde (asıl) mühim işiniz nedir, ey elçiler?” dedi.
32,33,34. Dediler ki: “Şübhesiz biz, bir günahkârlar topluluğuna gönderildik. Tâ ki onların üzerine çamurdan (pişmiş) taşlar atalım. (Ki bu taşlar) haddi aşan kimseler için (hangisinin kime isâbet edeceği dahi belirlenerek) Rabbinin katında damgalanmıştır.”
35,36. Bunun üzerine mü’minlerden orada bulunan kim varsa çıkardık. Zâten orada Müslümanlardan, bir ev (halkı) dışında (kimse) bulmadık.
37. O (pek) elemli azabdan korkanlar için de orada (ibret alınacak) bir alâmet bıraktık!
38. Mûsâ’da da (ibretler vardır); hani onu apaçık bir delîl ile Fir‘avun’a göndermiştik.
39,40. Hâlbuki (Fir‘avun) bütün kuvveti (ordusu) ile (îmandan) yüz çevirdi ve (Mûsâ için): “(O) bir sihirbazdır veya bir delidir!” dedi. Bunun üzerine (biz de) onu ve ordusunu, kendisi kınanacak bir kimse olarak yakalayıp hepsini denize atıverdik.
41. Âd (kavmin)de de (ibretler vardır); o vakit onların üzerine (helâk edici) o kısır rüzgârı göndermiştik.
42. (O,) üzerinden geçtiği hiçbir şeyi bırakmıyor, mutlakā onu toz gibi ediyordu!
43. Semûd (kavmin)de de (ibretler vardır); o zaman onlara: “Bir zamâna kadar faydalanın (bakalım)!” denilmişti.
44. Buna rağmen (onlar) Rablerinin emrine karşı geldiler; bu yüzden, onlar bakıp dururlarken o yıldırım kendilerini yakalayıverdi.
45. Artık ne ayağa kalkmaya güç yetirebildiler, ne de (kendilerine) yardım edilen kimseler oldular.

---

[1208] “İnsan, -üç cihetle- esmâ-i İlâhiyeye (Allah’ın isimlerine) bir âyinedir. Birinci vecih: Gecede zulümât (karanlık), nasıl nûru gösterir. Öyle de; insan, za‘f ve acziyle (güçsüzlüğüyle), fakr u hâcâtıyla (ihtiyaçlarıyla), naks (noksanlık) ve kusûru ile, bir Kadîr-i zü’l-Celâl’in kudretini, kuvvetini, gınâsını (zenginliğini), rahmetini bildiriyor. (...) İkinci vecih âyinedarlık ise: İnsana verilen nümûneler nev‘inden cüz’î ilim, kudret, basar (görme), sem‘ (işitme), mâlikiyet (sâhib olma), hâkimiyet gibi cüz’iyât (küçük şeyler) ile kâinât Mâlikinin (sâhibinin) ilmine ve kudretine, sem‘ ve basarına, hâkimiyet ve rubûbiyetine (terbiye ve idâre ediciliğine) âyinedârlık eder. Onları anlar, bildirir. Meselâ: ‘Ben nasıl bu evi yaptım ve yapmasını biliyorum ve görüyorum ve onun mâlikiyim ve idâre ediyorum. Öyle de, şu koca kâinât sarayının bir ustası var, O usta onu bilir, görür, yapar, idâre eder ve hâkezâ (bunlar gibi).’ Üçüncü vecih âyinedarlık ise: İnsan, üstünde nakışları görünen esmâ-i İlâhiyeye (Allah’ın isimlerine) âyinedârlık eder.” (Mektûbât, 33. Mektûb, 341)

[1209] Cennet, yedinci göğün üstünde ve arşın altındadır. (Nesefî, c. 4, 269)

46. Daha önce de Nûh kavmini (helâk etmiştik). Çünki onlar (peygamberlerini inkâr eden) bir fâsıklar topluluğu idiler.
47. Göğü de kuvvet(imiz)le binâ ettik; ve şübhe yok ki biz, elbette (devamlı sûrette onu) genişleticileriz.
48. Yeri de döşedik; işte (biz) ne güzel döşeyiciler(iz).
49. Ve her şeyden çift çift yarattık, tâ ki ibret alasınız.
50,51. (Ey Habîbim! De ki:) "O hâlde Allah'a kaçın![1210] Şübhesiz ki ben, size O'nun tarafından (gönderilmiş) apaçık bir korkutucuyum. Allah ile berâber başka bir ilâh edinmeyin! Doğrusu ben, size O'nun tarafından (gönderilmiş) apaçık bir korkutucuyum."
52. (Habîbim, yâ Muhammed!) İşte böyle, onlardan öncekilere ne zaman bir peygamber geldiyse, mutlakā (ona da): "(O) bir sihirbazdır veya mecnundur!" dediler.
53. Bunu birbirlerine tavsiye mi ettiler (de aynı şeyi söylüyorlar)? Hayır! Onlar, bir azgınlar topluluğudur.
54. Artık onlardan yüz çevir; bu yüzden kınanacak bir kimse değilsin!
55. Yine de (Kur'ân ile) nasîhat et; çünki doğrusu nasîhat, mü'minlere fayda verir.
56. (Ben) cinleri ve insanları, ancak bana ibâdet etsinler diye yarattım![1211]
57. (Ben) onlardan bir rızık istemiyorum; beni doyurmalarını da istemiyorum.[1212]
58. Şübhesiz ki Rezzâk (çokça rızık veren), kuvvet sâhibi, Metîn (aslâ sarsılmaz) olan ancak Allah'dır.[1213]
59. Onun için muhakkak ki o zulmedenlerin (geçmiş) arkadaşlarının nasîbi gibi (azabdan) bir nasibleri vardır; artık benden (onu) acele istemesinler!
60. İşte va'd olunup durdukları o günlerinden dolayı o kâfirlerin vay hâline!

---

[1210] "Eşyânın esbâba isnâdındaki (sebeblere dayandırılmasındaki) istib'addan ve istiğrabdan (akıldan uzak görmek ve garib bulmaktan) hâsıl olan inkârdan neş'et eden (ortaya çıkan) dalâletlerden (hak yoldan sapmalardan) husûle gelen ızdırâbât (ızdırablar), bütün akılları, ruhları Vâcibü'l-Vücûd'a (varlığı aklen zarûrî olan Allah'a) firâra (kaçmaya) ve ilticâya (sığınmaya) mecbûr ediyor. Çünki ancak Vâcibü'l-Vücûd'un kudretiyle, irâdesiyle her müşkil hâllolur ve kapalı kapılar açılır. Ve O'nun zikriyle kalbler mutmain (tatmîn olmuş) olurlar. Binâenaleyh necat ve halas (kurtuluş) ancak Allah'ailticâ ile olur." (Mesnevî-i Nûriye, Katre, 49)

[1211] "Bu âyet-i uzmânın (büyük âyetin) sırrıyla, insanın bu dünyaya gönderilmesinin hikmeti ve gāyesi; Hâlık-ı Kâinât'ı (kâinâtın yaratıcısını) tanımak ve O'na îmân edip, ibâdet etmektir. Ve insanın vazîfe-i fıtratı (yaratılış vazîfesi) ve farîza-i zimmeti (boynunun borcu), ma'rifetullah ve îmân-ı billahtır (Allah'ı tanımak ve îmân etmektir) ve iz'ân (iyice anlamak) ve yakîn (şübhesiz bilmek) ile vücûdunu ve vahdetini (birliğini) tasdîk etmektir." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 95)

[1212] "İnsan rızka çok mübtelâ (düşkün) olduğu için, rızka çalışmak bahânesini, ubûdiyete (kulluğa) mâni' tevehhüm edip (zannedip), kendine bir özür bulmamak için âyet-i kerîme diyor ki: Sizler ubûdiyet için halk olunmuşsunuz! Sizin netîce-i hılkatiniz (yaratılışınızın netîcesi) ubûdiyettir! Rızka çalışmak ise emr-i İlâhî noktasında bir nevi' ubûdiyettir. Benim mahlûkātımın ve rızıklarını der'uhde ettiğim (üstlendiğim) nefislerinizin ve ıyâlinizin (âilenizin) ve hayvanâtınızın rızkını tedârik etmek, güyâ bana âiddir. Sizler bana âid rızık ve it'âmı (beslemeyi) ihzâr etmek (hazırlamak) için yaratılmamışsınız. Çünki Rezzâk (rızkı veren) benim! Sizin ve müteallikātınız (yakınlarınız) olan ibâdımın (kullarımın) rızkını ben veriyorum. Siz bunu bahâneedip ubûdiyeti terk etmeyiniz!" (Lem'alar, 28. Lem'a, 309)

[1213] "Rızk-ı helâl, iktidar ve ihtiyâr (irâde) kuvvetiyle kazanılmaz, buldurulmaz. Belki çalışmasını ve sa'yini (çabasını) kabûl eden bir merhamet tarafından verilir ve ihtiyâcına acıyan bir şefkat cânibinden (tarafından) ihsân edilir. Fakat rızık ikidir. Biri: Yaşamak için hakîkî ve fıtrî rızıktır ki, taahhüd-i Rabbânî (Allah'ın taahhüdü) altındadır. Hattâ o kadar muntazamdır ki, bedende yağ vesâire sûretinde iddihâr olunan (biriktirilen) fıtrî rızık, hiç olmazsa yirmi günden ziyâde birşey yemeden yaşatır, hayâtını idâme eder (devâm ettirir). Demek yirmi-otuz günden evvel ve bedende müddehar (biriktirilmiş) olan fıtrî rızkı bitmeden, zâhiren (görünüşte) açlıktan vefât edenler rızıksızlıktan ölmüyorlar. Belki sû'-i i'tiyaddan (yanlış alışkanlıktan) ve terk-i âdetten neş'et eden (alışmış olduğu tarzı bırakmaktan gelen) bir hastalıktan vefât ederler. İkinci kısım rızık: İ'tiyad ve israf ve sû'-i isti'mâlât (kötüye kullanma) ile tiryâkî olup, zarûret hükmüne geçen mecâzî ve sun'î rızıktır. Bu kısım ise, taahhüd-i Rabbânî altında değildir. Belkiihsâna tâbi'dir. Kâh verir, kâh vermez." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 157-158)

## TÛR Sûresi

1. Yemîn olsun Tûr (dağın)a!
2,3. Ve yayılmış ince deri üzerine satır satır yazılmış Kitâb'a (Kur'ân'a)!
4. Ve (gökte meleklerin tavâf ettiği) Beyt-i Ma'mûr'a!
5. Ve yükseltilmiş tavana (göğe)!
6,7,8. Ve tutuşturulmuş denize (yemîn olsun) ki, şübhesiz Rabbinin azâbı elbette vâki' (olacak)tır; onun için hiçbir def' edici yoktur!
9. O gün gök, bir çalkanışla çalkanır!
10. Ve dağlar, bir yürüyüşle yürüyüverir!
11. Artık yalanlayanların o gün vay hâline!
12. O kimseler ki, onlar (bâtıl) bir dalış içinde oynayıp dururlar.
13. O gün (onlar), Cehennem ateşine şiddetli bir itilişle itilip kakılırlar!
14. (Kendilerine denilir ki:) "İşte kendisini yalanlayıp durduğunuz ateş, budur!"
15. Bu da mı (bu Cehennem de mi) bir sihirdir, yoksa siz mi görmüyorsunuz?
16. Girin oraya! Artık sabretseniz de, sabretmeseniz de sizin için birdir. (Siz) ancak yapmakta olduklarınızla cezâlandırılacaksınız.
17. Şübhesiz ki takvâ sâhibleri, Cennetlerde ve ni'metler içindedirler.
18. Rablerinin kendilerine verdiği şeylerle zevk içinde olanlardır. Hem Rableri, onları Cehennem azâbından korumuştur.
19. (Kendilerine:) "Yapmakta olduklarınıza karşılık (mükâfât olarak) âfiyetle yiyin, için!" (denilir.)
20. Sıra sıra dizilmiş tahtlar üzerinde yaslanmış kimseler olarak! Hem onları iri (güzel) gözlü hûrilerle evlendirmişizdir.
21. Ve îmân edip zürriyetleri de kendilerine îmân ile tâbi' olanlara gelince, (biz) onların zürriyetlerini (Cennette) kendilerine katmışızdır; bununla berâber onların amellerinden kendilerine hiçbir şey eksiltmemişizdir. Her kişi, kendi kazandığına karşılık (bizzat kendi nefsiyle) bir rehindir!
22. Onlara canlarının çekeceğinden (her) meyve ve eti bol bol vermişizdir!
23. Orada (neş'e ile) birbirlerine kadeh çekişirler (verip alırlar); onda (onun içiminde) ne boş bir söz, ne de bir günâha sokma vardır (sarhoş etmez).
24. Ve kendilerine âid genç hizmetçiler etraflarında dolaşır; sanki onlar (sadeflerinde) saklı inciler gibi (tertemiz)dirler!
25. Hem (Cennet ehli) birbirlerine dönüp (hâllerinden) karşılıklı sorarlar.
26. Derler ki: "Daha önce gerçekten biz, (dünyada) âilemizin yanında iken (Allah'dan) korkan kimselerdik!"
27. "İşte Allah bize lûtfetti de (derilerden içeri) nüfûz edici o azabdan bizi korudu!"
28. "Gerçekten biz, bundan önce O'na duâ ediyorduk. Şübhesiz ki Berr (çok lütufta bulunan), Rahîm (çok merhamet eden) ancak O'dur."
29. (Ey Resûlüm!) O hâlde nasîhat et; çünki Rabbinin ni'meti hakkı için, sen ne bir kâhinsin, ne de bir mecnun!
30. Yoksa[1214] (onlar): "(O) bir şâirdir; (biz) onun, zamânın felâketlerine uğramasını bekliyoruz!" mu diyorlar?

[1214] "İşte şu âyâtın (âyetlerin) binler hakîkatlerinden yalnız beyân-ı ifhâmiyeye (beyânının susturucu oluşuna) misâl için bir hakîkatini beyân ederiz. Şöyle ki: اَمْ [Yoksa, yoksa] lafzıyla on beş tabaka istifhâm-ı inkârî-i taaccübî (hayret ifâdesiyle ve reddetmek için suâl etmek) ile ehl-i dalâletin bütün aksâmını (kısımlarını) susturur ve şübehâtın (şübhelerin) bütün menşe'lerini (kaynaklarını) kapatır. Ehl-i dalâlet için, içine girip saklanacak şeytânî bir delik bırakmıyor, kapatıyor. Altına girip gizlenecek bir perde-i dalâlet bırakmıyor, yırtıyor. Yalanlarından hiçbir

31. De ki: “Bekleyin; doğrusu ben de sizinle berâber (size gelecek azâbı) bekleyenlerdenim.”
32. Yoksa onlara bunu (bu iftirâlarını) akılları mı emrediyor? Yoksa onlar, bir azgınlar topluluğu mudur?
33. Yoksa: “Onu (Kur’ân’ı, kendisi) uydurdu!” mu diyorlar? Hayır! (Onlar) îmân etmezler.
34. Eğer (iddiâlarında) doğru kimseler iseler, haydi onun benzeri bir söz getirsinler!
35. Yoksa bir şey (bir yaratıcı) olmadan mı yaratıldılar? Yoksa o yaratıcılar kendileri midir?
36. Yoksa gökleri ve yeri mi yarattılar? Hayır! (Onlar, yaratmak ne demektir) yakînen bilmiyorlar.
37. Yoksa Rabbinin hazîneleri onların yanında mıdır? Yoksa (her şeye) hâkim olanlar kendileri midir?
38. Yoksa onların merdiveni var da, (gökteki melekleri) orada mı dinliyorlar? Öyle ise onların dinleyicileri, apaçık bir delil getirsin!
39. Yoksa kızlar O’nun da, oğullar sizin mi?
40. Yoksa (sen) onlardan bir ücret istiyorsun da onlar (bu) borçtan (bu tekliften) dolayı ağır bir yük altında kalmış kimseler midir?[1215]
41. Yoksa gayb (Levh-i Mahfûz) onların yanında da, onlar (ondan) mı yazıyorlar?
42. Yoksa bir tuzak kurmak mı istiyorlar? Asıl o inkâr edenler, gerçekten (kendileri) tuzağa düşecek olanlardır.
43. Yoksa onların Allah’dan başka bir ilâhı mı var? Allah, (onların) ortak koşmakta oldukları şeylerden pek münezzehtir.
44. Hâlbuki gökten (üzerlerine azâb olarak) düşen bir parça görseler, (inadlarından:) “(Bu,) üst üste yığılmış bir buluttur!” derler.
45,46. (Ey Habîbim!) Artık, içinde çarpılacakları günlerine (kıyâmete) kavuşuncaya kadar onları (kendi hâllerine) bırak! O gün, tuzakları kendilerine hiçbir fayda vermez, onlara yardım da edilmez.
47. Ve şübhesiz ki o zulmedenlere, bundan başka (dünyada da) bir azab vardır; fakat onların çoğu bilmezler.
48. (Ey Resûlüm!) Artık Rabbinin hükmüne sabret; çünki sen gözlerimizin önündesin (muhâfazamız altındasın); (uykudan veya yerinden) kalktığın zaman Rabbine hamd ile (O’nu) tesbîh et!
49. Gecenin bir kısmında (akşam, yatsı ve teheccüd namazlarında) ve yıldızların batışından sonra da (sabah namazında) O’nu tesbîh et![1216]

---

yalanı bırakmıyor, başını eziyor. Her bir fıkrada (parçada) bir tâifenin hülâsa-i fikr-i küfrîlerini (küfre âid fikirlerinin özetlerini) ya bir kısa ta‘bîr ile ibtâl eder, ya butlânı (bâtıl olduğu) zâhir olduğundan sükûtla (susmakla) butlânını bedâhete (açıklığa) havâle eder. Veya başka âyetlerde tafsîlen (ayrıntılı olarak) reddedildiğiiçin burada mücmelen (kısaca) işâret eder.” (Zülfikār, 25. Söz, 19)

[1215] “Hâlıkı (yaratıcıyı) inkâr eden fikirsiz, sersemmuattıla (yaratıcıya inanmayanlar) gibi, Allah’ı inkâr mıediyorlar ki, Kur’ân’ı dinlemiyorlar. Öyle ise, semâvât ve arzın (göklerin ve yerin) vücudlarını (varlıklarını) inkâr etsinler veyâhut ‘Biz halk ettik (yarattık)’ desinler. Bütün bütün aklın zıvanasından çıkıp, divâneliğin hezeyânına (saçmalığına) girsinler. Çünki semâda yıldızları kadar, zeminde çiçekleri kadar berâhîn-i tevhid (Allah’ın birliğinin delilleri) görünüyor, okunuyor. Demek yakîne ve hakka niyetleri yoktur. Yoksa ‘Bir harf kâtibsiz olmaz’ bildikleri hâlde, nasıl bir harfinde bir kitab yazılan şu kâinât kitâbını, kâtibsiz zannediyorlar. (...) Veyâhut: Hırsa, hıssete (cimriliğe) alışmış tâğî, bâğî (azgın, zâlim) dünyaperestler (dünyaya tapanlar) gibi senin tekâlîfini (tekliflerini) ağır mı buluyorlar ki, senden kaçıyorlar ve bilmiyorlar mı ki, sen ecrini, ücretini yalnız Allah’dan istiyorsun ve onlara Cenâb-ı Hakk tarafından verilen maldan hem bereket, hem fakirlerin hased ve bedduâlarından kurtulmak için, ya ondan veya kırktan birisini kendi fakirlerine vermek ağır bir şey midir ki, emr-i zekâtı ağır görüp İslâmiyet’ten çekiniyorlar? Bunların tekzibleri (yalanlamaları) ehemmiyetsiz olmakla berâber, hakları tokattır.” (Zülfikār, 25. Söz, 20-21)

[1216] “Kur’ân bir hutbe-i ezeliyedir. Nev‘-i beşerin umûm tabakâtıyla ve ehl-i îmânın bütün tâifeleriyle konuşur. Elbette onlara göre müteaddid manâları ve küllî manâsının çok

1,2. Battığı zaman necm'e (o yıldıza) and olsun ki, arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve azmadı!
3,4. Ve (o, nefsinin) arzu(sun)dan konuşmuyor![1217] O (söyledikleri) bildirilen vahiyden başka bir şey değildir.[1218]
5,6,7. Kendisine (o vahyi), kuvveleri şiddetli, mükemmel bir akla sâhib olan (Cebrâîl) öğretti. Bunun üzerine (göğe) doğruldu. Ve o, (bu mi'râcında) en yüksek ufukta idi.
8,9. Sonra (çok perdeler geçerek Rabbine) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki, kāb-ı kavseyn (iki yay) kadar veya daha da yakın oldu!
10. İşte (Allah) kuluna vahyettiğini, vahyetti.
11. (Gözleriyle) gördüğünü, kalb(i) yalanlamadı.
12. Onun görmekte olduğu şeyler hakkında, şimdi kendisi ile mücâdele mi ediyorsunuz?
13,14,15,16. And olsun ki, onu (Cebrâîl'i aslî sûretinde) diğer bir inişte de (mi'râc gecesi), Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında (iken) gördü. Ki Cennetü'l-Me'vâ onun yanındadır. O zaman Sidre'yi bürümekte olan, bürüyordu.
17. (O haşmetli makamda Muhammed'in) göz(ü) ne kaydı, ne de haddini aştı.
18. And olsun ki, Rabbisinin delillerinden en büyüğünü gördü.[1219]
19,20. Peki gördünüz mü o Lât'ı ve Uzzâ'yı ve diğer üçüncüsü Menât'ı?
21. Erkek (çocuk) sizin de, dişi O'nun mu?
22. O takdirde bu, haksız bir paylaştırmadır.
23. Bunlar (bu putlar), sizin ve atalarınızın onlara taktığınız birtakım isimlerden başka bir şey değildir; Allah, onların hakkında hiçbir delil indirmemiştir. (Bu putlara tapanlar)ancak zanna ve nefislerin(in) arzu etmekte olduklarına uyuyorlar. Hâlbuki onlara doğrusu Rableri tarafından hidâyet (peygamber) de gelmiştir.
24. Yoksa insan için, ne temennî ederse, var mıdır?
25. Fakat son da, ilk de (âhiret de, dünya da) Allah'ındır.
26. Göklerde nice melekler vardır ki, Allah'ın dileyeceği ve râzı olacağı kimseler için izin vermesinden sonra olması müstesnâ, onların şefâatleri de hiçbir fayda vermez.
27. Şübhesiz ki âhirete îmân etmeyenler, meleklere elbette dişi isimlendirmesi ile isim takarlar.

---

mertebeleri bulunacak. Bazı müfessirler, yalnız en umûmî veya en sarîh veya vâcib veya bir sünnet-i müekkedeyi ifade eden manâyı tercih eder. Meselâ bu âyette وَ مِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ den,ehemmiyetli bir sünnet olan iki rekat teheccüd namazını; وَ اِدْبَارَ النُّجُومِden, bir sünnet-i müekkede olan sabah namazının fecr sünnetini zikretmiş. Yoksa evvelki manânın daha çok efrâdı var." (Şuâ'lar 2, 370)

[1217] Geniş bilgi için bakınız; (Zülfikār Mecmûası, Mu'cizât-ı Ahmediye Risâlesi, 19. Nükteli İşâret, 229)

[1218] "Vahiy iki kısımdır. Biri: 'Vahy-i sarîhî'dir (açık vahiydir) ki, Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm onda sırf bir tercümandır, mübelliğdir (teblîğ edicidir), müdâhalesi yoktur. Kur'ân ve bazı ehâdîs-i kudsiye (kudsî hadisler) gibi. İkinci kısım: 'Vahy-i zımnî'dir (kaynağı yine vahiy olan sünnetidir). Şu kısım, mücmel (özü) ve hulâsası vahye ve ilhâma istinâd eder. Fakat tafsîlâtı ve tasvîrâtı (geniş açıklaması) Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a âiddir. O, vahiyden gelen mücmel hâdiseyi tafsil ve tasvir; Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm bazen yine ilhâma ya vahye istinâd edip beyân eder. Veyâhut kendi ferâsetiyle (doğru anlayışıyla) beyân eder. Ve kendi ictihâdıyla yaptığı tafsîlât ve tasvîrât, ya vazîfe-i risâlet (peygamberlik vazîfesi) noktasında ulvî kuvve-i kudsiye ile beyân eder. Veyâhut örf ve âdât (âdetler) ve efkâr-ı âmme (umûmun fikirlerinin) seviyesine göre beşeriyeti (insan olması) noktasında beyân eder."(Zülfikār, 19. Mektûb, 6)

[1219] Mi'râç mu'cizesi hakkında daha geniş izâh için, bakınız; (Sözler, 31.Söz, 237-260)

28. Hâlbuki onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Sâdece zanna uyuyorlar. Şübhesiz ki zan ise, haktan bir şeyi fayda vermez.
29. Öyle ise bizim zikrimizden (Kur'ân'dan) yüz çevirip, dünya hayâtından başka bir şey istemeyen kimselerden, (sen de) yüz çevir!
30. İşte onların ilimden erişebilecekleri (son noktaları) budur! Ve şübhe yok ki, yolundan sapanları en iyi bilen ancak Rabbindir, hidâyete erenleri de en iyi bilen O'dur.
31. Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah'ındır. (Bütün bunlar,) kötülük edenleri yaptıklarıyla cezâlandırması, iyilik edenleri de daha güzeliyle mükâfâtlandırması içindir.
32. Onlar ki, (bazen hatâ ederek işledikleri) küçük günahlar hâriç, büyük günahlardan ve fuhşiyâttan (mutlakā) kaçınırlar. Şübhesiz ki Rabbin, mağfireti pek geniş olandır. O sizi, gerek yerden (topraktan) yarattığı zaman, gerekse siz analarınızın karınlarında bir cenin iken en iyi bilendir. O hâlde nefislerinizi temize çıkarmayın![1220] O, takvâ sâhibi olanı en iyi bilendir.
33,34. (Ey Resûlüm!) Şimdi gördün mü (îmandan) yüz çevireni ve az bir şey verip (gerisini) sımsıkı tutanı?
35. Gaybın ilmi onun yanında mıdır ki, o (amelinin netîcesini) görüyor (da göze alabiliyor)![1221]
36,37. Yoksa Mûsâ'nın ve (ahdine) vefâ gösteren İbrâhîm'in suhûf'unda (onlara indirdiğimiz sahîfelerde, yazılı) olanlar (ona) bildirilmedi mi?
38. Ki doğrusu bir günahkâr, başkasının yükünü (günâhını) yüklenmez!
39. Ve (yine bildirilmedi mi ki) şübhesiz insan için, (kendi) çalıştığından başkası yoktur!
40. Ve elbette çalışması(nın mükâfâtı), ileride (kıyâmet günü mîzanda) görülecektir.
41. Sonra ona, en mükemmel karşılıkla mükâfât verilecektir.
42. Ve muhakkak ki en son varış, Rabbinedir.
43. Şübhesiz ki güldüren ve ağlatan ancak O'dur.
44. Yine şübhesiz ki öldüren ve dirilten ancak O'dur.
45,46. Hem (rahime) atıldığı zaman bir nutfeden (hakir bir damla sudan süzülmüş hulâsadan) iki eşi, erkeği ve dişiyi yaratan şübhesiz ki O'dur.
47. Tekrar diriltmek de şübhesiz O'na âiddir.
48,49. Ve muhakkak ki, zengin eden ve sermâye veren ancak O'dur. Hem doğrusu, (o kendisine taptıkları) Şi'râ (yıldızı)nın Rabbi (de) ancak O'dur.
50,51. Muhakkak ki O, önceki Âd'ı (Hûd kavmini) de helâk etti. Semûd'u da (O helâk etti); öyle ki (onlardan hiç kimseyi) bırakmadı.
52. Daha önce de Nûh kavmini (helâk etmişti). Çünki onlar, daha zâlim ve daha azgın olanların ta kendileriydiler.
53,54. (Lût kavmine âid o) alt-üst olan (şehirler)i de kaldırıp yere çaldı. Artık onları ne ile örttü ise, örttü (üzerlerine taş yağdırdı).
55,56. Şimdi Rabbinin ni'metlerinden hangisinde şübheye düşersin? Bu (peygamber, Allah'ın azâbından haber veren) önceki korkutuculardan, bir korkutucudur.

---

[1220] " فَلاَ تُزَكُّوا اَنْفُسَكُمْ[Nefislerinizi temize çıkarmayın!] âyeti işâret ettiği gibi, tezkiye-i nefis etmemek (nefsi temize çıkarmamak)! Zîrâ insan, cibilliyeti (huyu) ve fıtratı hasebiyle (yaratılışı i'tibârıyla) nefsini sever. Belki, evvelen ve bizzat yalnız zâtını sever, başka her şeyi nefsine fedâ eder. Ma'bûd'a (Allah'a) lâyık bir tarzda nefsini medheder. Ma'bûd'a lâyık bir tenzîh (kusursuz görüş) ile nefsini meâyibden (ayıblardan) tenzîh ve tebrie eder (temize çıkarır). Elden geldiği kadar kusurları kendine lâyık görmez ve kabûl etmez. Nefsine perestiş (kulluk) eder tarzında şiddetle müdâfaa eder. Hattâ fıtratında tevdî' edilen (konulan) ve Ma'bûd-ı Hakîkî'nin hamd ve tesbîhi için ona verilen cihâzât ve isti'dâdı (âletler ve kābiliyetleri), kendi nefsine sarf ederek: مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ[Hevâsını (nefsânî arzularını) kendisine ilâh edinen kimse] sırrına mazhar olur. Kendini görür, kendine güvenir, kendini beğenir. İşte şu mertebede, şu hatvede (adımda) tezkiyesi, tathîri (temizlemesi): Onu tezkiye etmemek, tebrie etmemektir (temize çıkarmamaktır)." (Sözler, 17. Söz, 85)

[1221] Bu âyetlerin, îmân ettikten sonra şirke dönen Velîd bin Muğîre hakkında indirildiği rivâyet edilmiştir. (Nesefî, c. 4, 291)

57,58. O yaklaşan (kıyâmet), yaklaştı! Onu Allah'dan başka ortaya çıkarıcı yoktur.
59,60. Şimdi (siz) bu sözden mi (Kur'ân'dan mı) şaşıyorsunuz? Ve gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz!
61. Hem siz (gāfillik edip) oyalananlarsınız.
62. Haydi Allah'a secde edin ve ibâdet edin![1222]

## KAMER Sûresi

1. Kıyâmet yaklaştı ve kamer (ay) yarıldı.[1223]
2. Hâlbuki (onlar ne zaman) bir mu'cize görseler, yüz çevirirler ve: "(Bu,) süregelen bir sihirdir!" derler.
3. (Peygamberi) yalanladılar ve (nefislerinin) arzularına uydular; hâlbuki (mukadder olan) her iş, yerini bulucudur (vakti geldiğinde olur).
4,5. Celâlim hakkı için, onlara (ibretlerle dolu) haberlerden öylesi geldi ki, onda (kendilerini küfürden) men' etmek (için nasîhatler) vardır. (Bu,) tam bir hikmettir; fakat (onlara) o korkutucu (hâl)ler fayda vermiyor.
6. Öyle ise onlardan yüz çevir! O gün ki, o da'vetçi (İsrâfîl, onları nefislerce) kendisinden nefret edilen (ihtimâl verilmeyen ve inkâr edilen) bir şeye (hesab yerine) çağırır.
7,8. (O gün) gözleri (korku içinde) baygın olarak kabirlerden çıkarlar; sanki onlar, yayılmış çekirgeler gibi o çağırıcıya (İsrâfîl'e) doğru koşan kimselerdir. Kâfirler (o gün) der ki: "Bu, pek zor bir gündür!"
9. Onlardan (Mekkelilerden) önce Nûh kavmi (de peygamberlerini) yalanladı; öyle ki kulumuzu yalanladılar ve: "(O) bir delidir!" dediler ve (o kadar ki Nûh) engellenmişti.
10,11. Bunun üzerine Rabbisine: "Gerçekten ben mağlûbum (bu müşriklere karşı çâresizim); artık (bana) yardım et!" diye yalvardı. Bu yüzden (biz de) sağanak hâlinde boşanan bir su (bir yağmur) ile gök kapılarını açtık!
12,13. Yeri de kaynaklar hâlinde fışkırttık; derken o su(lar), takdîr edilmiş bir iş (olan tûfan) için birleşiverdi. Ve onu (Nûh'u) tahtalı ve çivili olan (gemi) üzerinde taşıdık.
14. (O gemi) bizim nezâretimizde akıp gidiyordu. İnkâr edilmiş olan (Nûh)'a bir mükâfât olarak (böyle yaptık).
15. Celâlim hakkı için, bunu (bu gemiyi ve tûfan alâmetlerini) bir ibret olarak bıraktık; o hâlde bir ibret alan var mı?
16. Artık (bak,) benim azâbım ve korkutucularım nasılmış?
17. Şânım hakkı için (biz), Kur'ân'ı nasîhatalınsın diye kolaylaştırdık;[1224] o hâlde bir nasîhat alan var mı?

---

[1222] Bu âyet-i kerîme, Kur'ân-ı Kerîm'deki on dört secde âyetinin on ikincisidir. Tilâvet secdesinin ta'rîfi için; bakınız; (Araf Suresi 206. ayetinin haşiyesi)

[1223] "Kur'ân'ı inkâr eden o küffârdan (kâfirlerden) hiçbir kimse, şu âyetin tekzîbine (yalanlamasına), yani ihbâr ettiği şu vâkıanın inkârına ağız açmamışlar. Eğer o zamanda o hâdise, o küffârca kat'î ve vâkıa bir hâdise olmasa idi; şu sözü serrişte ederek (başa kakarak), gāyet dehşetli bir tekzîbe ve Peygamberin ibtâl-i da'vâsına (da'vâsını çürütmeye) hücûm göstereceklerdi. Hâlbuki şu vak'aya dâir siyer ve târih, o vak'a ile münâsebetdar küffârın adem-i vukūuna (hâdisenin olmadığına) dâir hiçbir şeyini nakletmemişlerdir. (...) O hâdiseyi gören küffâr: 'Sihirdir' demişler ve: 'Bize sihir gösterdi. Eğer sâir taraflardaki kervan ve kāfileler görmüşlerse hakîkattir. Yoksa bize sihir etmiş!' demişler. Sonra sabahleyin Yemenve başka taraflardan gelen kāfileler ihbâr ettiler ki: 'Böyle bir hâdiseyi gördük!' " (Zülfikār, 19. Mektûb, 104)

[1224] "Kur'ân'ı inzâl etmekten (indirmekten) maksad, cumhûr-ı nâsı (insanların çoğunu) irşâd etmektir (doğru yolu göstermektir). Cumhûr-ı nâs ise avamdır (halktır). Avâm-ı nâs, çıplak olan hakāikı (hakîkatleri) göremez; ülfet peydâ etmedikleri (alışmadıkları) akliyât-ı mahzâyı (sâdece akılla anlaşılabilecek hakîkatleri) ve mücerredâtı (soyut şeyleri) fehimleri alamaz (anlayamazlar). Bunun için Cenâb-ı Hakk lûtf-i ihsânıyla hakîkatleri onların ülfet

18. Âd (kavmi) de (peygamberleri Hûd'u) yalanladı; artık (bak onlara) benim azâbım ve korkutucularım nasılmış?
19,20,21. Şübhesiz biz, onların üzerlerine devamlı bir uğursuzluk gününde, dondurucu (ve uğultulu) bir kasırga gönderdik. İnsanları çekip alıyordu. Sanki onlar köklerinden sökülmüş hurma kütükleri gibiydiler! Artık (bak,) benim azâbım ve korkutucularım nasılmış?
22. Şânım hakkı için, (biz) Kur'ân'ı nasîhat alınsın diye kolaylaştırdık; fakat bir nasîhat alan var mı?
23. Semûd (kavmi de kendilerine o azabdan haber veren) korkutucuları yalanladı.
24. Üstelik dediler ki: "İçimizden tek (başına) olan bir insana, ona mı uyacağız? Şübhesiz ki o takdirde biz, gerçekten bir dalâlet ve çılgınlık içinde kalmış oluruz."
25. "Zikir (Vahiy), aramızdan ona mı indirildi? Hayır! O, şımarık bir yalancıdır!"
26,27. (Onlar) yarın (âhirette), o şımarık yalancının kim olduğunu bilecekler! Şübhesiz biz, onlar için bir imtihân olmak üzere, o dişi deveyi göndericileriz. (Ey Sâlih!) Artık onları gözet ve sabret!
28. Ve onlara, kesinlikle suyun aralarında (bir gün kendilerine, bir gün deveye olarak) taksimli olduğunu haber ver! Her bir içimde (orada) hazır olacak kişi (o sıra sâhibi)dir!
29,30. Sonunda arkadaşlarını çağırdılar; bunun üzerine (o da, kılıcına) cür'etle sarıldı da (deveyi) kesti. Artık (bak, onlara) benim azâbım ve korkutucularım nasılmış?
31,32. Şübhesiz ki biz, onların üzerlerine (korkunç) bir ses gönderdik de, ağıl yapanın (topladığı) kuru ot kırıntıları gibi oldular! Şânım hakkı için, (biz) Kur'ân'ı nasîhat alınsın diye kolaylaştırdık;[1225] fakat bir nasîhat alan var mı?
33. Lût kavmi (de azab ile) korkutucuları yalanladı.
34,35. Şübhesiz ki biz, onların üzerine (taş yağdıran) bir kasırga gönderdik; ancak Lût âilesi müstesnâ. Tarafımızdan bir ni'met olarak onları (karısı hâriç) bir seher vaktinde kurtardık. İşte şükreden(ler)i böyle mükâfâtlandırırız!
36,37. And olsun ki (Lût) onları (azabla) yakalamamıza karşı korkutmuştu; fakat (onlar) o korkutuculara karşı şübheye düştüler. And olsun ki ondan (Lût'un kendisinden), misâfirlerinden (murâd almak üzere) talebde bulundular; bunun üzerine (biz de) onların gözlerini silme kör ettik: "Haydi tadın azâbımı ve korkutmalarımı!" (dedik).
38,39. And olsun ki devamlı bir azab, onları bir sabah erkenden yakalayıverdi. "İşte azâbımı ve korkutucularımı tadın!" (dedik).
40. Şânım hakkı için, (biz) Kur'ân'ı nasîhat alınsın diye kolaylaştırdık; fakat bir nasîhat alan var mı?
41,42,43. And olsun ki, Fir'avun ehline de (Allah'ın azâbından haber veren) korkutucular geldi. (Onlar) mu'cizelerimizin hepsini yalanladılar; bunun üzerine (biz de) onları azîz ve muktedir bir kimsenin yakalayışı ile yakalayıverdik! (Ey Mekkeliler!) Sizin kâfirleriniz onlardan daha mı hayırlıdırlar? Yoksa kitablarda sizin için (azabdan) bir berâet (kurtuluş haberi) mi var?
44,45. Yoksa: "Biz, (birbirimize) yardım eden bir topluluğuz!" mu diyorlar? O topluluk yakında (Bedir'de) bozguna uğratılacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır.
46,47. Hayır! Onlara va'd olunan (asıl azab vakti) kıyâmettir; çünki kıyâmet,daha dehşetli ve daha acıdır! Şübhesiz ki günahkârlar, bir dalâlet ve çılgın bir ateş içindedirler.
48. O gün yüzleri üstü ateşin içine sürüklenirler. (Onlara:) "Sakarın (Cehennemin) dokunuşunu tadın!" (denilir.)

---

ettikleri bir libâs (bir elbise) ile, bir şîve ile göstermiştir ki, tevahhuş edip (korkup) ürkmesinler!" (İşârâtü'l-İ'câz,211-212)

[1225] "Hem herkes her vakit bütün Kur'ân'ı okumaya muktedir olamaz. Fakat bir sûreye gāliben muktedir olur. Onun için en mühim makāsıd-ı Kur'âniye (Kur'ân'ın en mühim maksadları) ekser (çoğu) uzun sûrelerde derc edilerek (yerleştirilerek) her bir sûre bir küçük Kur'ân hükmüne geçmiş." (Zülfikār, 19. Mektûb, 101)
Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'deki bazı âyet, kıssa ve mevzû'ların çok tekrarlanmasındaki hikmetlerin îzâhı için, bakınız; (Şuâ'lar, 11. Şuâ', 233-241; Mesnevî-iNûriye, Reşhalar, 206)

49. Şübhesiz ki biz, her şeyi (Levh-i Mahfûz'da yazılmış) bir kadere göre yarattık.
50. Ve (olmasını dilediğimiz şey için) bizim emrimiz, ancak bir ("Ol!" demek)tir; (onun olması) bir göz açıp kapama gibidir.[1226]
51. And olsun ki, sizin benzerlerinizi de helâk ettik; fakat bir nasîhat alan mı var?
52. Hâlbuki (onların) yaptıkları her şey, kitablarda (amel defterlerinde) mevcuddur.
53. Ve küçük büyük her şey, satır satır yazılıdır.[1227]
54,55. Şübhesiz ki takvâ sâhibleri, Cennetlerde ve ırmaklar(ın kenarın)da, bir doğruluk ikâmetgâhında, Muktedir (her şeye kudreti yeten) bir Melîk'in (Allah'ın) huzûrundadırlar.

## RAHMÂN Sûresi

1,2. O Rahmân (olan Allah), Kur'ân'ı öğretti.
3. İnsanı yarattı.
4. Ona beyânı (açıkça anlatmayı) öğretti.
5. Güneş ve ay, bir hesâba göre (hareket etmekte)dir.
6. (Gövdesiz olarak yerde biten) bitkiler de ağaçlar da (Allah'a) secde ederler.
7. Göğe gelince, onu yükseltti ve mîzânı (umum kâinâtta adâlet ve dengeyi) koydu.[1228]
8. Tâ ki tartıda haddi aşmayın!
9. Ve tartmayı adâletle dosdoğru yapın, hem tartıda eksiklik etmeyin!
10. Yere gelince, onu mahlûkāt için alçalttı (yaşamaya elverişli bir şekilde döşedi).
11. Orada meyveler ve tomurcuklu hurma ağaçları vardır.
12. Yapraklı hubûbât ve hoş kokulu bitkiler (vardır).
13. (Ey insanlar ve cinler!) O hâlde Rabbinizin ni'metlerinden hangisini yalanlarsınız?
14. (O,) insanı pişmiş çamur gibi kuru bir balçıktan yarattı.
15. Cânnı (cinlerin babasını) ise, ateşin dumansız alevinden yarattı.
16. Şimdi Rabbinizin ni'metlerinden hangisini yalanlarsınız?
17,18. (O, yaz ve kış için farklı farklı olan) iki doğunun Rabbi ve iki batının Rabbidir! Şimdi Rabbinizin ni'metlerinden hangisini yalanlarsınız?
19. İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir.
20,21. (Ama) aralarında bir engel vardır; birbirine tecâvüz etmezler (karışmazlar)![1229] Şimdi Rabbinizin ni'metlerinden hangisini yalanlarsınız?

---

[1226] "İnsanın yaptığı san'atların sühûlet ve suûbet (kolaylık ve zorluk) dereceleri, insanın ilim ve cehliyle ölçülür. San'atlarda, bilhassa ince ve latif cihâzâtta (âletlerde) ne kadar ilmi ve mahâreti çok olursa, o nisbette yaptığı işler kolay olur. Cehli nisbetinde de zahmet olur. Binâenaleyh (dolayısıyla) eşyânın hılkatinde (her şeyin yaratılışında) görünen sür'at-i mutlaka (sınırsız bir sür'at) ile vüs'at-i mutlaka (sınırsız bir genişlik) içinde sühûlet-i mutlaka (sınırsız bir kolaylık), Sâni'in (her şeyi san'atla yaratan Allah'ın) ilmine nihâyet olmadığına hads-i kat'î (çabuk ve doğru bir sezgi) ile delâlet eder." (Mesnevî-i Nûriye, Şemme, 187)

[1227] Küçük-büyük her şeyin yazıldığı hakkında bakınız; (Kehf suresinin 30. ayetinin haşiyesi)

[1228] "İsm-i Adl'in cilve-i a'zamından (en büyük icrâatlerinden) olan kâinâttaki adâlet-i tâmme (tam adâlet), umum eşyânın müvâzenelerini idâre ediyor ve beşere de adâleti emrediyor. Sûre-i Rahmân'da وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ [Göğe gelince, onu yükseltti ve mîzânı (umum kâinâtta adâlet ve dengeyi) koydu] أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ [Tâ ki tartıda haddi aşmayın!] وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ [Ve tartmayı adâletle dosdoğru yapın, hem tartıda eksiklik etmeyin!] âyetindeki dört mertebeye, dört nevi' mîzâna işâret eden dört def'a 'mîzân' zikretmesi, kâinâtta mîzânın derece-i azametinive fevkalâde pek büyük ehemmiyetini gösteriyor. Evet hiçbir şeyde isrâf olmadığı gibi, hiçbir şeyde de hakîkî zulüm ve mîzansızlık yoktur." (Lem'alar, 30. Lem'a, 368)

[1229] "Ehl-i velâyetin ehemmiyetle virdlerinde zikir ve tekrâr ettikleri مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ [İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir.] بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ [(Ama) aralarında bir engel vardır; birbirine tecâvüz etmezler (karışmazlar)!] cümlesinde; dâire-i vücûb (Allah'ın Zât, isim ve sıfatları âlemi) ile dâire-i imkândaki (yaratılmışlar âlemindeki) bahr-i rubûbiyet ve bahr-i ubûdiyetten (umum kâinâtı terbiye etme ve O'na kulluk etme denizlerinden) tut, tâ dünya ve âhiret bahirlerine (denizlerine), tâ âlem-i gayb ve âlem-i şehâdet (görünmeyen ve görünen âlemler)

22,23. O ikisinden inci ve mercan çıkar! Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
24,25. Denizde koca dağlar gibi yükseltilmiş (akıp giden) gemiler, O’nundur! Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
26. Onun (o yerin) üzerindeki herkes (ve her şey) fânîdir.
27,28. (Ancak) celâl (azamet ve kahır) ve ikram sâhibi Rabbinin vechi (Zât’ı ve O’nun rızâsı için olan şeyler) bâkî kalır. Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
29,30. Göklerde ve yerde kim varsa, (ihtiyaçlarını) O’ndan ister. O, her gün (her an) bir iştedir! Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
31. Ey insanlar ve cinler! Yakında size (hesâbınızı görmek için) yöneleceğiz!
32. Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
33. Ey cin ve insan topluluğu! Göklerin ve yerin sınırlarından geçip gitmeye gücünüz yetiyorsa, haydi geçin gidin! (Hâlbuki) bir kuvvet olmadıkça, çıkıp gidemezsiniz!
34. Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
35. Üzerinize ateşten (dumansız) bir alev ve alevsiz bir duman gönderilir de kurtulamazsınız.
36. Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
37. Artık o zaman gök yarılıp da erimiş yağ gibi (kıpkırmızı) bir gül hâline gelir!
38. Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
39. Artık o gün (günahkârlar hemen tanındıklarından) ne insan, ne de cin günâhından (öğrenmek için) sorulmaz!
40. Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
41,42. Günahkârlar sîmâlarıyla (yüzlerinin karalığıyla) tanınır, derhâl perçemlerinden ve ayaklarından yakalanır (da Cehenneme atılıverirler)! Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız? [1230]
43,44,45. Bu o Cehennemdir ki, günahkârlar onu yalanlar! (O gün) onunla (o Cehennem ile) kaynar su arasında dolaşır dururlar! Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
46,47. (Hesab vermek üzere) Rabbinin huzûrunda (durmaktan) korkan kimse için (Allah’a yakın kılınmış kullar olan sâbikūn için Adn ve Naîm olarak) iki Cennet vardır! Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
48,49. (O her iki Cennet de) dallar (çeşit çeşit meyveli ağaçlar) sâhibidirler! Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
50,51. İkisinde de akan iki pınar vardır! Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
52. İkisinde de her meyveden çifter çifter (çeşitler) vardır.
53. Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
54,55. (Onlar o gün), astarları kalın atlastan döşekler üzerinde yaslanan kimselerdir. İki Cennetin de olgunlaşmış meyveleri (kendilerine) yakındır (toplaması kolaydır)! Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
56,57. Onlarda (kocalarından) başkasına bakmayan kadınlar vardır ki, bunlardan önce kendilerine ne bir insan, ne de bir cin dokunmuştur! Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?

---

bahirlerine, tâ şark ve garb (doğu ve batı), şimâl ve cenubdaki (kuzey ve güney) bahr-i muhîtlerine (okyanuslarına), (...) tâ Nil ve Dicle ve Fırat gibi, büyük ırmaklar denilen küçük tatlı denizler ile onların karıştığı tuzlu büyük denizlerine kadar, ma‘nâsındaki cüz’iyâtları var. Bunlar umûmen murâd ve maksûd olabilir ve onun hakîkî ve mecâzî ma‘nâlarıdır.” (Mektûbât, 26. Mektûb, 127)

[1230] “Hâlık-ı Rahmân (olan Allah), ibâdından (kullarından) istediği en mühim iş şükürdür. Furkān-ı Hakîm’de (hakkı bâtıldan ayıran çok hikmetli Kur’ân’da) gāyet ehemmiyetle şükre da‘vet eder. Ve şükür etmemekliği, ni‘metleri tekzib (yalanlamak) ve inkâr sûretinde gösterip: فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ[Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?] fermânıyla, Sûre-i Rahmân’da şiddetli ve dehşetli bir sûrette otuz bir def‘a şu âyetle tehdîdediyor. Şükürsüzlüğü, bir tekzib ve inkâr olduğunu gösteriyor.” (Asâ-yı Mûsâ, 28. Mektûb, 237)

58,59. Sanki onlar yâkut ve mercan gibidirler! Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
60,61. İyiliğin karşılığı ancak iyilik değil midir? Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
62,63. Bu ikisinden başka (amel defterleri sağ eline verilen Ashâb-ıYemîn için Firdevs ve Me’vâ olarak) iki Cennet daha vardır! Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
64. (Onun her ikisi de) yemyeşildirler!
65. Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
66. İkisinde de fışkıran iki pınar vardır!
67. Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
68,69. İkisinde de (her nevi‘ emsâli görülmemiş) meyve, hurma ve nar vardır! Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
70,71. Onlarda (o Cennetlerde), hayırlı (iyi huylu) güzel hanımlar vardır! Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
72,73. (İnciden) çadırlar (cibinlikler) içinde perdelenmiş hûriler! Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
74,75. Onlardan (kocalarından) önce kendilerine ne bir insan, ne de bir cin dokunmuştur! Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
76,77. (Onlar) yeşil yastıklara ve (hârikulâde) güzel döşeklere yaslanmış kimselerdir. Şimdi Rabbinizin ni‘metlerinden hangisini yalanlarsınız?
78. Celâl (azamet ve kahır) ve ikram sâhibi Rabbinin ismi ne yücedir!

## VÂKI‘A Sûresi

1,2. O vâkı‘a (o kıyâmet) koptuğu zaman! Onun meydana gelişini yalanlayacak olan hiçbir kimse yoktur.
3. (O, kimini) alçaltıcıdır, (kimini) yükselticidir.
4,5,6. (Ey insanlar!) Yer (şiddetli) bir sarsılışla sarsıldığı, dağlar ufalandıkça ufalanıp yayılmış toz toprak hâline geldiği zaman!
7. Ve (siz) üç sınıf olduğunuz (zaman)!
8. Artık (bir kısmınız) Ashâb-ı Meymene (kurtulduğuna bir alâmet olarak amel defterleri sağ eline verilenler) ki, ne (mutlu o) Ashâb-ı Meymene(ye)!
9. Ve (bir kısmınız) Ashâb-ı Meş’eme (amel defterleri sol eline verilenler) ki, ne(bedbaht insanlardır) Ashâb-ı Meş’eme!
10. Ve (üçüncü kısmınız da) sâbikūn (olup hayırda öne geçenlerinizdir) ki, (onlar mükâfâtta da) öne geçenlerdir!
11,12. İşte onlar (o öne geçenler), mukarrabîn (Allah’a yakın kılınan kimseler)dir. Naîm Cennetlerindedirler!
13,14. (Sâbikūndan olanlar) önceki (ümmet)lerden birçok, sonrakilerden ise azdır.
15,16. (Mücevherlerle) işlenmiş tahtlar üzerinde karşı karşıya (kurulup) yaslanmış kimselerdir.[1231]

[1231] “Ehl-i Cennet, elbette arzu ederler ki, dünya mâcerâlarını tahattur etsinler (hatırlasınlar) ve birbirine nakletsinler; belki o mâcerâların levhalarını ve misâllerini (manzaralarını) görmeyi çok merâk ederler. Elbette sinema perdelerinde görmek gibi, o levhaları ve o vâkıaları müşâhede etseler (seyretseler) çok mütelezziz olurlar (lezzet alırlar). Mâdem öyledir, herhâlde dâr-ı lezzet ve menzil-i saâdet (lezzet ve saâdet yeri) olan dâr-ı Cennette, عَلٰي سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ[Karşılıklı tahtlar üzerindedirler] âyetinin işâretiyle; sermedî (sonsuz) manzaralarda, dünyevî mâcerâların muhâveresi (sohbeti) ve dünyevî hâdisâtın (hâdiselerin) manzaraları Cennette bulunacaktır.” (Tılsımlar,24. Mektûb, 74)

17,18,19. (Aynı yaşları üzere) ölümsüz kılınmış çocuklar (ve genç hizmetçiler),[1232] pınardan (akan Cennet şerbetleriyle doldurulmuş) testiler, ibrikler ve kadehlerle onların (o sâbikūnun) etrâfında dolaşır! Ondan (o şarabdan) ne başları ağrıtılır, ne de sarhoş olurlar!
20. Ve beğenmekte olduklarından (her türlü) meyve!
21. Ve canlarının çekmekte olduğundan kuş eti!
22. Bir de iri (güzel) gözlü hûriler!
23. (Sadeflerinde) saklı inciler gibi!
24. (Dünyada iken) yapmakta olduklarına karşılık olarak!
25. Orada ne boş bir söz, ne de günâhı gerektiren bir şey işitirler!
26. Ancak bir söz (işitirler ki, o da): "Selâm (olsun!), selâm (olsun)!"dur.
27. Ashâb-ı Yemîn (amel defterleri sağ eline verilenler) ise, ne (mutlu o) Ashâb-ı Yemîn(e)!
28,29,30,31,32,33,34. (Onlar,) dikensiz sedir ağaçları ve (salkımları) dizili muz ağaçları içinde, yayılmış bir gölgede, çağlayan su (kenarların)da, tükenmeyen ve yasaklanmayan pek çok meyveler arasında ve yükseltilmiş döşeklerdedirler!
35. Şübhesiz ki biz onları (Cennetteki o kadınlarını yeni) bir yaratılışla yarattık.
36. İşte onları (dâimî) bâkireler kıldık!
37. Eşlerine düşkün ve (onların hepsi) aynı yaştadırlar.
38,39,40. (Bunlar) Ashâb-ı Yemîn içindir! (Onlar) önceki (ümmet)lerden birçok, sonrakilerden de birçoktur.
41. Ashâb-ı Şimâl (amel defterleri sol eline verilenler) ise, ne (bedbaht insanlardır o) Ashâb-ı Şimâl!
42,43,44. (Onlar) nüfûz edici bir ateş ve bir kaynar su içinde, serinliği vehoşluğu (bir faydası) olmayan simsiyah dumandan bir gölge içindedirler!
45,46,47,48. Çünki onlar, bundan önce (ni'metler içinde) şımartılmış kimseler idiler. Ve o büyük günâh üzerine (şirki işlemekte) ısrâr ediyorlardı. Ve diyorlardı ki: "(Biz) öldüğümüz ve bir toprak ve bir kemik yığını hâline geldiğimiz zaman mı, gerçekten biz mi yeniden diriltilecek olan kimseleriz? Önceki atalarımız da mı?"
49,50. De ki: "Şübhe yok ki öncekiler de, sonrakiler de, bilinen bir günün belli bir vaktinde elbette toplanacak olanlardır."
51,52. Sonra muhakkak ki siz, ey dalâlet içinde olanlar, yalanlayıcılar! (Siz) şübhesiz bir ağaçtan, zakkumdan yiyecek olan kimselersiniz!
53,54. Üstelik ondan karınları(nızı) dolduracak olanlarsınız! Onun üzerine de kaynar sudan içecek kimselersiniz!
55,56,57. Hem de bir türlü suya kanmayan bir hastalığa yakalanmış develerin içişi gibi içecek olanlarsınız! İşte dîn (hesab) gününde onların ağırlanışı böyledir! Sizi biz yarattık; o hâlde tasdîk etmeniz gerekmez mi?
58,59. Peki söyleyin bana, akıtmakta olduğunuz menîyi! Onu siz mi yaratıyorsunuz, yoksa yaratan biz miyiz?
60,61. Ölümü aranızda biz takdîr ettik ve biz, (yerinize) benzerlerinizi (getirip, sizinle) değiştirmekten ve sizi bilemeyeceğiniz (başka) bir şekilde yaratmaktan önüne geçilecek (acze düşürülecek) olan kimse değiliz!

---

[1232] "Mü'minlerin kable'l-bülûğ (bülûğdan önce) vefât eden evlâdları, Cennette, Cennete lâyık bir sûrette, ebedî, sevimli dâimî çocuk kalacaklarını ve Cennete giden peder ve vâlidelerinin kucaklarında ebedî medâr-ı sürurları (sürur vesîleleri) olacaklarını ve çocuk sevmek ve evlâd okşamak gibi en latif bir zevki, ebeveynlerine (ana-babalarına) te'mîne medâr olacaklarını ve her bir lezzetli şeyin Cennette bulunduğunu, (...) hem dünyada on senelik kısa bir zamanda teellümâtla (elemlerle) karışık evlâd sevmesine ve okşamasına bedel sâfî elemsiz milyonlar sene ebedî evlâd sevmesini ve okşamasını kazanmak, ehl-i îmânın en büyük bir medâr-ı saâdeti olduğunu şu âyet-i kerîme وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ[Ölümsüz kılınmış çocuklar (ve genç hizmetçiler)] cümlesiyle işâret ediyor ve müjde veriyor." (Lem'alar, 25. Lem'a, 229)

62. Şübhesiz ki, ilk yaratılışı bildiniz; öyle ise (düşünüp) ibret almanız gerekmez mi?
63. Peki söyleyin bana, ekmekte olduğunuz şeyleri?
64,65. Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitiren (onu yetiştiren) biz miyiz? Dileseydik onu elbette kuru bir çöp yapardık da şaşar kalırdınız.
66. (O vakit:) “Doğrusu biz, gerçekten zarara uğratılmışlarız!”
67. “Daha doğrusu biz mahrum bırakılanlarız!” (derdiniz.)
68. Peki söyleyin bana, içmekte olduğunuz suyu!
69. Onu buluttan siz mi indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz?
70. Dileseydik onu tuzlu (acı bir su) yapardık; o hâlde şükretmeniz gerekmez mi?
71. Peki söyleyin bana, (dallarını birbirine sürterek) çakmakta olduğunuz ateşi!
72. Onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratan biz miyiz?
73. Biz onu (o ateşi, Cehennem ateşi için) bir hatırlatma ve çölde yolculuk edenler için bir menfaat kıldık.
74. O hâlde, Azîm (pek yüce olan) Rabbinin ismiyle (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ diyerek) tesbîh et!
75. İşte yıldızların yerlerine yemîn ederim!
76. Ve şübhesiz bu, eğer bilirseniz, gerçekten pek büyük bir yemindir![1233]
77,78. Şübhesiz ki bu, korunmuş bir kitabda (Levh-i Mahfûz’da) bulunan elbette pek şerefli bir Kur’ân’dır.
79. Ona ancak temizlenmiş olan kimseler dokunur.[1234]
80. Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmedir.
81. Şimdi siz, bu sözü mü küçümseyen kimselersiniz?
82. Ve gerçekten siz, rızkınızı (Kur’ân ni‘metine karşı şükrünüzü, onu) yalanlıyorken mi yapıyorsunuz?
83,84. Öyle ise, değil mi ki (can) boğaza geldiğinde, artık siz, o sırada (can çekişen o kimseye çâresizlikle) bakar durursunuz.
85. Hâlbuki biz, ona sizden daha yakınız; fakat (siz) görmezsiniz.
86,87. O hâlde, (mâdem ki siz) cezâlandırılmayacak kimseler idi iseniz, (hem iddiânızda) doğru kimseler iseniz, onu (o canı) geri çevirsenize!
88,89. Fakat (ölen o kimse), (Allah’a) yakın kılınanlardan (sâbikūndan) ise, artık (ona) bir rahatlık, güzel kokulu bir rızık ve Naîm Cenneti vardır.
90,91. Eğer (o kimse) Ashâb-ı Yemînden ise, bunun üzerine (kendisine): “Sana Ashâb-ı Yemînden selâm olsun!” (denilecektir.)
92,93,94. Ama o (kimse) sapık yalanlayıcılardan ise, artık (ona da) kaynar sudan bir ağırlama ve alevli bir ateşe (Cehenneme) atılmak vardır.
95. Şübhe yok ki bu, kat‘î gerçeğin ta kendisidir.
96. O hâlde Azîm (pek yüce olan) Rabbinin ismi ile (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ diyerek) tesbîh et!

---

[1233] “Cenâb-ı Hakk, Kur’ân’da çok şeylere kasem (yemîn) etmiş. Kasemât-ı Kur’âniyede (Kur’ân-ı Kerîm’deki yeminlerde) çok büyüknükteler var, çok sırlar var. Meselâ: (...) وَالنَّاجْمِ إِذَا هَوَىٰ[Battığı zaman necm’e (oyıldıza) and olsun!] فَلاَ أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ[Yıldızların yerlerine yemîn ederim!] وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ[Ve şübhesiz ki bu, eğer bilirseniz, gerçekten pek büyük bir yemindir!] deki kasem, yıldızların sukūtuyla (düşmesiyle) vahye şübhe îrâs etmemek (bulaştırmamak) için cin ve şeytanların gaybî (gizli) haberlerden kesilmelerine alâmet olduğuna işâret etmekle berâber; yıldızları dehşetli azametleriyle (büyüklükleriyle) ve kemâl-i intizâm (mükemmel bir düzen) ile yerlerine yerleştirmek ve seyyârâtları (gezegenleri) hayretengiz (şaşılacak) bir sûrette döndürmekteki azamet-i kudret (Allah’ın kudretinin büyüklüğü) ve kemâl-i hikmeti (mükemmel hikmeti), o kasem ile ihtâr ediyor(hatırlatıyor).” (Mektûbât, 29. Mektûb, 240)

[1234] Kur’ân-ı Kerîm abdestsiz olarak ele alınamaz, ama ezbere okunabilir. Ancak cünüb olan kimse Kur’ân’a el süremediği gibi, ezbere de okuyamaz. (Râzî, c. 15/29, 195)

1. Göklerde ve yerde ne varsa, Allah'ı tesbîh etmektedir.[1235] Çünki O, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
2. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. (O) hayat verir ve (O) öldürür. Ve O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
3. O, Evvel (her şeyden önce var olan)dır, Âhir (her şeyin helâkinden sonra bâkî kalan)dır, Zâhir (delilleriyle varlığı apaçık olan)dır ve Bâtın (akılların O'nu idrâk edemediği, Zât'ının hakîkati bilinmeyen)dir. Ve O, her şeyi hakkıyla bilendir.
4. O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa hükmedendir. Yerin içine gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve orada yükseleni bilir. Ve nerede olsanız, O sizinle berâberdir. Çünki Allah, yapmakta olduklarınızı hakkıyla görendir.
5. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Ve (bütün) işler ancak Allah'a döndürülür.
6. (O,) geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar.[1236] Ve O, sînelerin içinde olanı hakkıyla bilendir.
7. Allah'a ve Resûlüne îmân edin ve sizi üzerine vekiller (tasarruf sâhibleri) kıldığı şeylerden (Allah yolunda) sarf edin; işte sizden îmân edip, (Allah yolunda) sarf eden kimseler var ya, onlar için (pek) büyük bir mükâfât vardır.
8. Peygamber sizi Rabbinize îmân etmeniz için da'vet ettiği hâlde, size ne oluyor ki Allah'a îmân etmiyorsunuz? Hâlbuki (Allah, ruhlar âleminde sizden) sağlam sözünüzü almıştı; eğer (gerçek) mü'minler oldu iseniz (ahdinize uyun ve samîmâne îmân edin)!
9. O, sizi karanlıklardan nûra çıkarması için, kuluna apaçık âyetler indirendir. Şübhesiz ki Allah, size karşı elbette Raûf (çok şefkat eden)dir, Rahîm (çok merhametli olan)dır.
10. Hem size ne oldu ki Allah yolunda sarf etmeyeceksiniz? Göklerin ve yerin mîrâsı zâten Allah'ındır (hepsi sonunda O'na kalacaktır). Fetihten evvel, içinizden (Allah yolunda) sarf eden ve savaşanlar, (diğerleriyle) bir olmaz! İşte onlar, derece i'tibâriyle sonradan sarf eden ve savaşanlardan daha büyüktürler. Bununla berâber, Allah hepsine de en güzeli (Cenneti) va'd etmiştir! Çünki Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdârolandır.

---

[1235] "Kur'ân'ın her bir âyeti, birer necm-i sâkıb (karanlığı delerek parlayan yıldız) gibi i'caz (mu'cize olma) ve hidâyet nûrunu neşir (yaymak) ile küfür ve gaflet zulümâtını (karanlıklarını) dağıttığını görmek ve zevk etmek istersen, kendini Kur'ân'ın nüzûlünden (inmesinden) evvel olan o asr-ı câhiliyette ve o sahrâ-yı bedeviyette (medeniyetten uzak o bedevî Arab çöllerinde) farz et ki, her şey zulmet-i cehil (cehâlet karanlığı) ve gaflet altında perde-i cümûd-ı tabîata (tabîatın donuk perdesine) sarılmış olduğu bir anda, birden Kur'ân'ın lisân-ı ulvîsinden (yüksek lisânından) (...) يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَافِي السَّمٰوَاتِ وَمَافِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ[Göklerde olan ve yerde bulunanlar, Melik (mülkünde istediği gibi tasarruf eden), Kuddûs (bütün noksanlıklardan münezzeh olan), Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Hakîm (her işi hikmetli olan) Allah'ı tesbîh eder] gibi âyetleri işit, bak! O ölmüş veya yatmışmevcûdât-ı âlem (âlemdeki varlıklar) سَبَّحَ[Tesbîh etti] يُسَبِّحُ[Tesbîh eder] sadâsıyla işitenlerin zihninde nasıl diriliyorlar, hüşyâr oluyorlar (uyanıyorlar), kıyâm edip (ayağa kalkıp) zikrediyorlar." (Zülfikār, 25. Söz, 58)

[1236] " يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ[(O,) geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar] âyetinin sarâhatıyla (açık ifâdesiyle) zemîni döndürüp, gece ve gündüz sahîfelerini yapan ve çeviren ve yevmiye hâdisâtıyla (günlük hâdiseleriyle) yazan ve değiştiren aynı Zât, aynı anda, en gizli ve en cüz'î olan kalblerin hâtırâtlarını (kalblerden geçenleri) dahi bilir ve irâdesiyle idâre eder. Ve mezkûr (bahsedilen) fiillerin her biri bir tek fiil olduğundan, zarûrî (mecbûri) olarak, onların fâili dahi bir tek Vâhid (bir) ve Kadîr (sonsuz kudret sâhibi) olan Fâil-i zü'l-Celâl'lerinin (o fiilleri yapan celâl sâhibi Allah'ın), bedâhetle (açıkça) öyle bir kibriyâ ve azameti (büyüklüğü) var ki, hiçbir yerde, hiçbir şeyde, hiçbir cihetle, hiçbir şirkin (Allah'a ortak koşmanın) hiçbir imkânını, hiçbir ihtimâlini bırakmıyor, köküyle kesiyor. Mâdem böyle bir kibriyâ (büyüklük) ve azamet-i kudret (kudretin büyüklüğü) var ve mâdem o kibriyâ nihâyet kemâldedir (sonsuz mükemmelliktedir) ve ihâta ediyor (her şeyi kuşatıyor). Elbette o kudrete acz veya ihtiyaç ve o kibriyâya kusur ve o kemâle (mükemmelliğe) noksâniyet (eksiklik) ve o ihâtaya (kuşatmaya) kayıd (sınır) ve o nihâyetsizliğe nihâyet veren bir şirke meydan vermesi ve müsâade etmesi, hiçbir vecihle mümkün değildir. Fıtratını (yaratılışını) bozmayan hiçbir akıl kabûl etmez." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 141-142)

11. Kimdir şu kimse ki, Allah'a karz-ı hasen (güzel bir borç) ile borç versin de[1237] (Allah da) onu kendisine artırsın! Ayrıca onun için (pek) değerli bir mükâfât vardır.
12. O gün (kıyâmet günü) mü'min erkeklerle mü'min kadınları görürsün ki, nûrları önlerinde ve sağlarında koşuyor. (Onlara denilir ki:) "Bugün sizin müjdeniz, altlarından ırmaklar akan, içlerinde ebedî kalıcı kimseler olduğunuz Cennetlerdir!" İşte en büyük kurtuluş budur![1238]
13. O gün münâfık erkeklerle münâfık kadınlar, îmân edenlere diyecek ki: "Bizi (de) bekleyin (ve bize biraz bakın) da nûrunuzdan faydalanalım!" (Onlara:) "(Yapabiliyorsanız) arkanıza (dünyaya) dönün de bir nûr arayın!" denilir. Derken aralarına, kapısı bulunan bir sur çekilir. Onun iç tarafı ki onda rahmet vardır, dış tarafına gelince o cihetten azab vardır.
14. (Münâfıklar) onlara (o Cennet ehline): "Sizinle (dünyada) berâber değil miydik?" diye bağırırlar. (Mü'minler de:) "Evet (berâberdiniz)! Fakat siz, kendinizi (nifakla) fitneye düşürdünüz ve (mü'minlere musîbet gelmesini) beklediniz, hem (hak olan dîninizde) şübhe ettiniz ve boş temennîler sizi aldattı; nihâyet Allah'ın emri (ölüm) geldi; o çok aldatıcı (şeytan) da, sizi Allah hakkında aldattı!" derler.
15. (Ey münâfıklar!) Artık bugün ne sizden (kurtuluşunuza bedel olacak) bir fidye alınır, ne de inkâr edenlerden! Varacağınız yer, ateştir! Size lâyık olan (da) odur! O ise, ne kötü varılacak yerdir!
16. Îmân edenlerin, Allah'ın zikrine ve Hakk'tan inene (Kur'ân'a) karşı kalblerinin (korku ve) yumuşama zamânı hâlâ gelmedi mi? (Onlar da) daha önce kendilerine kitab verilenler gibi olmasınlar ki, onların üzerlerine uzun zaman geçti de kalbleri katılaştı. Hem onlardan çoğu, günahkâr kimselerdir.
17. Bilin ki şübhesiz Allah, yeryüzünü ölümünden sonra diriltiyor. Muhakkak ki size âyetleri açıkladık; tâ ki akıl erdiresiniz.
18. Şübhesiz ki sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar ve Allah'a karz-ı hasen (güzel bir borç) ile borç verenler var ya, onlara (verdiklerinin karşılığı) artırılacaktır; hem onlar için pek değerli bir mükâfât vardır.
19. Allah'a ve O'nun peygamberlerine îmân edenlere gelince, işte onlar Rableri katında sıddîklar ve şehîdler (mertebesinde)dir. Kendileri için, hem mükâfâtları, hem nûrları vardır. İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar Cehennem ehlidirler.
20. Bilin ki, dünya hayâtı ancak bir oyundur, bir eğlencedir, bir süstür, aranızda bir övünmedir, mallar ve evlâd husûsunda bir çokluk yarışından ibârettir. Bir yağmurun misâli gibidir ki, (bitirdiği) bitkisi, ekincilerin hoşuna gider; sonra kurur da onu sararmış görürsün; sonra da kuru bir çöp olur. Âhirette ise (kâfirler için) şiddetli bir azab ve (mü'minler için) Allah'dan bir

---

[1237] Allah'a güzel bir borç vermek, Allah'ın kendisine verdiği malından, O'nun yolunda harcamak demektir. (Beyzâvî, c. 2, 468)

[1238] "İnsan, nûr-ı îmân ile a'lâ-yı illiyyîne (en yüksek mertebeye) çıkar, Cennete lâyık bir kıymet alır. Ve zulmet-i küfür (küfür karanlığı) ile, esfel-i sâfilîne (aşağıların en aşağısına) düşer; Cehenneme ehil olmaya bir vaziyete girer. Çünki îman, insanı Sâni'-i zü'l-Celâl'ine (celâl sâhibi san'atkârına) nisbet ediyor (bağlıyor); îman, bir intisabdır (bağlanmadır). Öyle ise insan, îmân ile insanda tezâhür eden (görünen) san'at-ı İlâhiye (Allah'ın san'atı) ve nukūş-ı esmâ-i Rabbâniye (Allah'ın isimlerinin nakışları) i'tibâriyle bir kıymet alır. Küfür, o nisbeti kat' eder (keser). O kat'dan san'at-ı Rabbâniye gizlenir. Kıymeti dahi yalnız madde i'tibâriyle olur. Madde ise, hem fâniye, hem zâile (geçici), hem muvakkat (vakti sınırlı) bir hayât-ı hayvânî olduğundan, kıymeti hiç hükmündedir. (...) Eğer nûr-ı îman, içine girse, üstündeki bütün ma'nîdâr nakışlar o ışıkla okunur. O mü'min, şuûr ile okur ve o intisabla okutur. Yani: 'Sâni'-i zü'l-Celâl'in masnûuyum (eseriyim), mahlûkuyum, rahmet ve keremine mazharım' gibi ma'nâlarla insandaki san'at-ı Rabbâniye tezâhür eder.

Demek Sâni'ine (san'atkârına) intisabdan ibâret olan îman, insandaki bütün âsâr-ı san'atı (san'at eserlerini) izhâr eder (gösterir). İnsanın kıymeti, o san'at-ı Rabbâniyeye göre olur ve âyine-i Samedâniye (samed olan Allah'a aynalık yapması) i'tibâriyledir. O hâlde, şu ehemmiyetsizolan insan, şu i'tibârla bütün mahlûkāt üstünde bir muhâtab-ı İlâhî (Allah'ın muhâtabı) ve Cennete lâyık bir misâfir-i Rabbânî (Allah'ın misâfiri) olur." (Sözler, 23. Söz, 101)

mağfiret ve bir rıdvan (O'nun rızâsı) vardır. Dünya hayâtı ise, aldatıcı bir menfaatten başka bir şey değildir![1239]
21. Rabbinizden bir mağfirete ve genişliği, gökle yerin genişliği gibi olup, Allah'a ve O'nun peygamberlerine îmân edenler için hazırlanmış bulunan bir Cennete doğru yarışın! Bu, Allah'ın lütfudur! Onu (hikmetine binâen, kendi lütfundan) dilediğine verir. Çünki Allah, pek büyük ihsan sâhibidir.
22. Yeryüzünde ve nefislerinizde baş(ınız)a gelen hiçbir musîbet yoktur ki, mutlakā onu yaratmamızdan önce bir kitabda (Levh-i Mahfûz'da yazılı) olmasın![1240] Şübhesiz ki bu, Allah'a göre pek kolaydır.
23. Tâ ki elinizden gidene üzülmeyesiniz ve (Allah'ın) size verdiği ile şımarmayasınız! Çünki Allah, bütün kendini beğenenleri, çok övünenleri sevmez.
24. Onlar (o şımaran kimselerdir) ki, cimrilik ederler ve insanlara da cimriliği emrederler. İşte kim (Allah yolunda sarf etmekten) yüz çevirirse, artık (bilsin ki) şübhesiz Ganî (hiçbir şeye muhtaç olmayan), Hamîd (hamd edilmeye yegâne lâyık olan), ancak Allah'dır.
25. Celâlim hakkı için, peygamberlerimizi apaçık delillerle gönderdik ve onlarla berâber kitâbı ve mîzânı (adâleti) indirdik ki, insanlar adâleti ayakta tutsun (ve yaşatsınlar)! Hem kendisinde büyük bir kuvvet ve insanlar için (birçok) menfaatler bulunan hadîd'i (demiri, bir ni'met olarak) indirdik;[1241] hem böylece Allah, kendine ve peygamberlerine gıyâben (Allah'ı görmedikleri hâlde îmân ederek dînine) kimin yardım edeceğini ortaya çıkarsın! Muhakkak ki Allah, Kavî (çok kuvvetli olan)dır, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir.
26. And olsun ki, Nûh'u ve İbrâhîm'i de (peygamber olarak) gönderdik; hem peygamberliği ve kitâbı onların nesillerinde kıldık. Buna rağmen onlardan hidâyete eren vardır, fakat onlardan çoğu (yoldan çıkmış) fâsık kimselerdir.
27. Sonra onların izleri üzerinde ard arda peygamberlerimizi gönderdik; (o peygamberlerin) ardından da Meryemoğlu Îsâ'yı gönderdik; ona İncîl'i verdik ve ona tâbi' olanların kalblerinde bir şefkat ve bir merhamet kıldık. Bir de (kendilerinin) ortaya çıkardıkları ruhbâniyet[1242] ki, onu

---

[1239] "Aklı başında olan insan, ne dünya umûrundan (işlerinden) kazandığına mesrûr olur (sevinir) ve ne de kaybettiği şeye mahzûn olur. Zira dünya durmuyor, gidiyor. İnsan da berâber gidiyor. Sen de yolcusun. Sen de gidiyorsun. Bak, ihtiyarlık şafağı, kulakların üstünde tulû' etmiştir (doğmuştur). Başının yarısından fazlası beyaz kefene sarılmış. Vücûdunda tavattun etmeye (yerleşmeye) niyet eden hastalıklar, ölümün keşif kollarıdır. Maahâzâ (bununla berâber), ebedî ömrün önündedir. O ömürde, bâkîde göreceğin rahat ve lezzet, ancak bu fânî ömürde sa'y ve çalışmalarına bağlıdır. Senin o ömr-i bâkîden hiç haberin yok! Seni ölüm sekerâtı (can çekişmesi) uyandırmadan evvel uyan!" (Mesnevî-i Nûriye, Habbe,115)

[1240] "Evet, ma'nen terakkî etmeyen (yükselmeyen) avam (sıradan halk) içinde kaderin cây-ı isti'mâli (kullanılma yeri) var. Fakat o da mâziyât (geçmişte) ve mesâibdedir (musîbetlerdedir) ki, ye'sin (ümidsizliğin) ve hüznün ilâcıdır. Yoksa maâsî (isyan) ve istikbâliyâtta (geleceğe âid şeylerde) cârî (geçerli) değildir ki, sefâhete (günahlara) ve atâlete (boş durmaya) sebeb olsun. Demek kader mes'elesi, teklif ve mes'ûliyetten kurtarmak için değildir, belki fahır ve gururdan kurtarmak içindir ki, îmâna girmiş. Cüz'-i ihtiyârî (insanın cüz'î irâdesi), seyyiâta (günahlara) merci' olmak içindir ki, akîdeye (inançesaslarına) dâhil olmuş. Yoksa mehâsine masdar (iyiliklere kaynak) olarak tefer'un etmek (fir'avunlaşmak) için değildir." (Tılsımlar, 26. Söz, 79)

[1241] "Suâl: Deniliyor ki, demir yerden çıkıyor; yukarıdan inmiyor ki اَنْزَلْنَا[İndirdik] denilsin. Neden اَخْرَجْنَا[Çıkardık] dememiş; zâhiren (görünüşte) muvâfık (uygun) görülmeyen اَنْزَلْنَاdemiş?
El-cevab: Evvelâ Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân اَنْزَلْنَاkelimesiyle, demirdeki azîm (büyük) ve çok ehemmiyetli ni'met cihetini ihtâr etmek (hatırlatmak) için اَنْزَلْنَاdemiş. Çünki demirin zâtını nazara vermiyor ki, اَخْرَجْنَاdesin! Belki ni'met-i azîmesini (büyük ni'met oluşunu) ve nev'-i beşerin (insan nev'inin) demire ne derece muhtaç olduğunu ihtâr içindir. Ni'met ciheti ise ni'met aşağıdan yukarı çıkmıyor, belki rahmet hazînesinden geliyor. Rahmet hazînesi ise elbette âlî (yüce) ve yukarı ve ma'nen yüksek mertebededir. Elbette ni'met yukarıdan aşağıyadır ve muhtaç olan beşerin mertebesi aşağıdadır. Elbette in'âm (ni'metlendirme), ihtiyâcın fevkindedir (üstündedir). Onun için ni'metin rahmetten beşerin ihtiyâcına imdâd için gelmesinin hak ta'bîri, اَنْزَلْنَاdir, اَخْرَجْنَاdeğildir." (Lem'alar, 28. Lem'a, 295)

[1242] Burada zikredilen "ruhbâniyet"ten murad, ibâdet için dünya lezzetlerini terk edip insanlardan uzaklaşmak, nefsin isteklerinden elini çekmekte aşırılık göstermektir. (Beyzâvî, c. 2, 471)

üzerlerine (biz) farz kılmamıştık, sâdece Allah'ın rızâsını kazanmak için (kendileri yaptılar); fakat ona (da) hakkıyla tâbi‘ olarak riâyet etmediler. Artık onlardan îmân edenlere mükâfâtlarını verdik. Fakat onlardan çoğu (yoldan çıkmış) fâsık kimselerdir.
28. Ey (geçmiş peygamberlere) îmân edenler! Allah'dan sakının ve Resûlüne (Muhammed'e) îmân edin ki, size rahmetinden iki kat nasib versin ve sizin için bir nûr kılsın; ki onunla (doğru yolu bulup) yürürsünüz ve size mağfiret etsin! Çünki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
29. Böylece ehl-i kitab, (kendilerinin) Allah'ın lütfundan hiçbir şeye güç yetiremeyeceklerini ve şübhesiz lütuf (sâdece) Allah'ın elinde olup, onu dilediğine vereceğini bilsin(ler)! Çünki Allah, pek büyük ihsan sâhibidir.

## MÜCÂDELE Sûresi

1. (Ey Resûlüm!) Kocası hakkında seninle mücâdele eden ve Allah'a şikâyette bulunan (kadın)ın sözünü, Allah elbette işitmiştir. Çünki Allah, sizin birbirinizle konuşmanızı işitir. Şübhesiz ki Allah, Semî‘ (her şeyi işiten)dir, Basîr (hakkıyla gören)dir.[1243]
2. İçinizden kadınlarına zıhar[1244] yapanlar (bilmelidirler) ki, onlar (o kadınlar), kendi anaları değildir. Çünki onların anaları, ancak onları doğuranlardır. Şübhesiz onlar, gerçekten çirkin ve asılsız bir söz söylüyorlar. Muhakkak ki Allah, elbette Afüvv (çok affedici)dir, Gafûr (çok bağışlayan)dır.
3. Kadınlarına zıhar yapıp da sonra söylediklerinden dönenlere, o takdirde birbirleriyle (kadınlarıyla) temâs etmeden önce bir köle âzâd etmek (borcu vardır). İşte siz, bununla nasîhat ediliyorsunuz. Ve Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdâr olandır.
4. Fakat (buna imkân) bulamayan kimseye, o takdirde birbirleriyle temâs etmeden önce ard arda iki ay oruç (tutma mecbûriyeti vardır). Artık (buna da) güç yetiremeyen kimseye ise, (sabah-akşam) altmış fakiri doyurma (keffâreti vardır). Bu (hafifletici hükümler), Allah'a ve Resûlüne îmân etmeniz içindir. Bunlar, Allah'ın hudûdudur. (Bu hükümleri inkâr eden) kâfirler için ise, (pek) elemli bir azab vardır.
5. Şübhesiz ki Allah'a ve Resûlüne karşı gelenler, kendilerinden öncekilerin (rezîl olup) helâk edildiği gibi helâk edileceklerdir; çünki doğrusu (biz) apaçık âyetler indirmişizdir. Ve kâfirler için, (pek) aşağılayıcı bir azab vardır.
6. O gün Allah, onları hep birlikte diriltecek, artık yaptıklarını kendilerine bildirecektir. Allah, onu (o yaptıklarını) bir bir kaydetmiştir; hâlbuki (onlar) onu unutmuşlardır. Ve Allah, her şeye hakkıyla şâhiddir.
7. (Ey Habîbim!) Görmedin mi ki şübhesiz Allah, göklerde ne var, yerde ne varsa bilir. Üç kişinin gizli bir konuşması olsa, mutlakā dördüncüleri O'dur! Beş (kişi) olsalar, mutlakā altıncıları

[1243] "Kur'ân der: 'Cenâb-ı Hakk, Semî‘-i Mutlak'tır, her şeyi işitir. Hattâ en cüz'î (küçük) bir mâcerâ olan ve zevcinden teşekkî eden bir zevcenin (kocasından şikâyet eden bir kadının) sana karşı mücâdelesini Hakk ismiyle işitir. Hem rahmetin en lâtif (güzel) cilvesine (parıltısına) mazhar ve şefkatin en fedâkâr bir hakîkatine ma‘den olan bir kadının haklı olarak zevcinden da‘vâsını ve Cenâb-ı Hakk'a şekvâsını (şikâyetini) umûr-ı azîme (çok büyük işler) sûretinde Rahîm ismiyle ehemmiyetle işitir ve Hakk ismiyle ciddiyetle bakar.'
İşte bu cüz'î maksadı küllîleştirmek (genişletmek) için, mahlûkātın en cüz'î bir hâdisesini işiten, gören; kâinâtın dâire-i imkânîsinden hâriç (yaratılmışlardan olmayan) bir zât, elbette her şeyi işitir, her şeyi görür bir zât olmak lâzım gelir. Ve kâinâta Rab olan, kâinât içinde mazlum küçük mahlûkların dertlerini görmek, feryadlarını işitmek gerektir. Dertlerini görmeyen, feryatlarını işitmeyen, 'Rab' olamaz. Öyle ise, إِنَّ اللهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ[Şübhesiz ki Allah, Semî‘ (her şeyi işiten)dir, Basîr (hakkıyla gören)dir] cümlesiyle iki hakîkat-i azîmeyi tesbît eder."(Zülfikār, 25. Söz, 52)

[1244] Zıhar hakkında bilgi için bakınız; (Ahzab suresinin 4. ayetinin haşiyesi)

O’dur; bundan daha az ve daha çok da olsalar, (ve her) nerede bulunsalar, mutlakā O, onlarla berâberdir. Sonra kıyâmet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Şübhesiz ki Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.[1245]

8. Gizli konuşmaktan yasaklanıp da sonra kendisinden yasaklandıkları şeye dönenleri, hem günah, düşmanlık ve peygambere isyan husûsunda birbirleriyle gizlice konuşanları (yahudilerle münâfıkları) görmedin mi? Sana geldikleri zaman, seni Allah’ın kendisiyle selâmlamadığı bir şekilde selâmlıyorlar. Hâlbuki kendi içlerinde: “(Eğer peygamber olsaydı, bu) söylemekte olduklarımızdan dolayı Allah’ın bize azâb etmesigerekmez miydi?” diyorlar. Cehennem onlarayeter! Oraya gireceklerdir! Artık o, ne kötü varılacak yerdir![1246]

9. Ey îmân edenler! Birbirinizle gizli konuşacağınız zaman, o takdirde günah, düşmanlık ve peygambere isyân hakkında gizlice konuşmayın, fakat (konuşacaksanız) iyilik ve takvâ hakkında sessizce konuşun! Ve huzûruna toplanacağınız Allah’dan sakının!

10. (Günah, düşmanlık ve isyan husûsundaki) gizli konuşma, ancak şeytandandır; tâ ki îmân edenleri üzsün; hâlbuki (o şeytan), Allah’ın izni olmadıkça onlara (o îmân edenlere) bir şeyle zarar verici değildir. O hâlde, mü’minler ancak Allah’a tevekkül etsin![1247]

11. Ey îmân edenler! Size: “Meclislerde yer açın!” denildiği zaman hemen yer açın ki, Allah da size genişlik versin! (Size:) “Kalkın!” denildiği zaman da hemen kalkın ki, Allah sizden îmân edenleri ve (husûsan) o kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin! Çünki Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdâr olandır.

12. Ey îmân edenler! Peygamberle gizli olarak konuşacağınız zaman, bu gizli konuşmanızdan önce (fakirlere) bir sadaka takdîm edin! Bu, sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Fakat (sadaka verecek bir şey) bulamazsanız, artık şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.[1248]

13. Gizli konuşmanızdan önce sadakalar takdîm etmekten korktunuz mu? Mâdem ki yapmadınız, Allah da sizi affetti (sadaka vermeden konuşmanıza izin verdi); o hâlde namazı hakkıyla edâ edin, zekâtı verin,[1249] Allah’a ve Resûlüne itâat edin! Allah, ne yaparsanız (hepsinden) haberdâr olandır.

---

[1245] “Şu kâinâtta görünen ef‘âl (fiiller) ile tasarruf edip îcâd eden Sâni‘in (san‘atkârın), bir muhît (her şeyi kuşatan) ilmi var. (...) Perdesiz, güneşe karşı zemin yüzündeki eşyâ (varlıklar) güneşi görmemesi kābil olmadığı gibi, o Alîm-i zü’l-Celâl’in nûr-ı ilmine karşı eşyânın gizlenmesi bin derece daha gayr-ı kābildir, muhâldir (mümkün değildir). Çünki huzur var. Yani her şey dâire-i nazarındadır (bakış alanındadır) ve mukābildir (karşısındadır) ve dâire-i şuhûdundadır (görüyor) ve her şeye nüfûzu (ilmi ve görmesi her şeye nüfûz edip işlemesi) var. (...)
Mâdem şu kâinât sâhibinin böyle bir ilmi vardır; elbette insanları ve insanların amellerini görür ve insanlar neye lâyık ve müstehak olduklarını bilir, hikmet ve rahmetin muktezâsına (gereğine) göre onlarla muâmele eder ve edecek. Ey insan! Aklını başına al, dikkat et! Nasıl bir zât seni bilir ve bakar, bil ve ayıl!” (Mektûbât, 20. Mektûb, 73-74)

[1246] Yahudi ve münâfıklar, bir muhârebede Müslümanları endişeye düşürmek ve üzmek gāyesiyle, mücâhidlerin mağlûb edildiği ve bir kısmının da öldürüldükleri söylentisini yaymaya çalışıyorlardı. Resûl-i Ekrem (ASM) onları bu davranışlarından men‘ ettiyse de onlar bu îkāza uymadılar. Hattâ bir vesîleyle Hz. Peygamber (ASM)’ın yanına geldiklerinde, “Sana ölüm olsun” ma‘nâsına gelen اَلسَّامُ عَلَيْكَşeklinde selâm verdiler. Resûlullah (ASM) onların bu maksadını anlamakla berâber, tavrını bozmadı ve onlara:“Sizin de üzerinize olsun!” ma‘nâsına وَ عَلَيْكُمْdiyerek karşılık verdi. (Celâleyn Şerhi, c. 7, 441; Nesefî, c. 4, 343)

[1247] Şeytanların vesveselerinin îmân edenleri üzmeyeceği hakkında bakınız; (Müminun suresinin 97. ayetinin haşiyesi)

[1248] Burada, Peygamber (ASM)’la gizli konuşmak isteyenlere emredilen sadaka verme mecbûriyeti, bundan sonraki âyetle neshedilmiş, hükmü kaldırılmıştır. (Râzî, c. 15/29, 272)

[1249] “Evet nasıl ki Fâtiha Kur’ân’a, insan kâinâta fihristedir; namaz da hasenâta (iyiliklere) fihristedir. Çünki namaz; savm (oruç), hac, zekât ve sâir hakîkatleri hâvî olduğu (içine aldığı) gibi, idrâkli ve idrâksiz (anlayışlı ve anlayışsız) mahlûkātın (yaratılmışların) ihtiyârî ve fıtrî (irâdeyle ve yaratılışları îcâbı olan) ibâdetlerinin nümûnelerine de şâmildir (onları da içine alır). Meselâ: Secdede, rükû‘da, kıyamda olan melâikenin ibâdetlerini, hem taş ve ağaç ve hayvanların o ibâdetlere benzeyen durumlarını andıran bir ibâdettir.” (İşârâtü’l-i‘câz, 38)

14. Allah'ın kendilerine gazab ettiği bir topluluğu dost edinenleri (o münâfıkları) görmedin mi? Onlar ne sizdendir, ne de onlardandır. Onlar, bile bile yalan yere yemîn ediyorlar.
15. Allah onlar için (pek) şiddetli bir azab hazırlamıştır. Gerçekten onların yapmakta oldukları şey ne kötüdür!
16. (Onlar) yeminlerini (kendilerine) bir kalkan edindiler de (insanları) Allah yolundan alıkoydular; bu yüzden onlar için (pek) aşağılayıcı bir azab vardır.
17. Onların ne malları, ne de evlâdları Allah'(dan gelecek azâb)a karşı bir fayda vermeyecektir! İşte onlar Cehennem ehlidirler! Onlar orada ebedî olarak kalıcıdırlar.
18. Allah onları hep berâber (tekrar) dirilteceği gün, size (îmân ettiklerine dâir) yemîn ettikleri gibi, O'na da yemîn edecekler ve kendilerinin bir şey (bir hakîkat) üzerinde olduklarını sanacaklardır. Dikkat edin, şübhesiz ki onlar yalancıların ta kendileridir!
19. Şeytan onları hükmü altına almıştır da Allah'ı zikretmeyi kendilerine unutturmuştur. İşte onlar, şeytanın tarafdarlarıdırlar! Dikkat edin! Şeytanın tarafdarları hüsrâna uğrayanların ta kendileridir!
20. Şübhesiz ki Allah'a ve Resûlüne karşı, muhâlefet edenler yok mu, işte onlar en zelîl (en aşağı) kimseler arasındadırlar!
21. Allah, (Levh-i Mahfûz'da): "Celâlim hakkı için, ben muhakkak gālib geleceğim, peygamberlerim de!" diye yazmıştır. Çünki Allah, Kavî (çok kuvvetli olan)dır, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir.
22. Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir topluluğun, babaları veya oğulları veya kardeşleri veya akrabâları bile olsalar, Allah'a ve Resûlüne karşı gelen kimselerle dostluk ettiklerini (göremez, onları o hâlde) bulamazsın![1250] İşte onlar ki, (Allah) kalblerine îmânı yazmış ve tarafından bir ruh (ilâhî bir yardım) ile onları kuvvetlendirmiştir. Ve onları, içlerinde ebediyen kalıcı oldukları, altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyacaktır. Allah onlardan râzı olmuştur ve (onlar da) O'ndan râzı olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafdarlarıdır! Dikkat edin! Şübhesiz ki Allah'ın tarafdarları, gerçekten kurtuluşa erenlerdir!

## HAŞİR Sûresi

1. Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah'ı tesbîh etmektedir.[1251] O, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.

---

"Namaz, عِمَادُ الدِّيْنِ[Dînin direği] hadîs-i şerîfi mûcibince (gereğince) dînindireği ve kıvâmı (en olgun hâli) olduğu gibi, zekât da İslâm'ın kantarası, yani köprüsüdür. Demek birisi dîni, diğeri âsâyişi muhâfaza eden İlâhî iki esastırlar. Bunun için birbiriyle bağlanmışlardır." (İşârâtü'l-İ'câz, 39)

[1250] "Kâfirlerin, Müslümanlara ve ehl-i îmâna ve ehl-i Kur'ân'a düşman olmaları küfrün iktizâsındandır (gereğindendir). Çünki küfür, îmâna zıddır. Maahâzâ (bununla berâber) Kur'ân, kâfirleri ve âbâ ve ecdadlarını (baba ve dedelerini) i'dâm-ı ebedî (sonsuz Cehennem azâbı) ile mahkûm etmiştir. Binâenaleyh Müslümanlarla ülfet ve muhabbetleri (dostluk ve sevgileri) mümkün olmayan kâfirlere muhabbet, boşa gider. Onların muhabbetiyle karşılaşılamaz. Onlardan meded beklenilemez." (Mesnevî-i Nûriye, Habâb, 75)

[1251] "Bir adam: سَبَّحَ لِلّٰهِ مَافِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ[Göklerde ve yerde ne varsa, Allah'ı tesbîh etmektedir] (meâlindeki) âyetini okudu. Dedi ki: 'Bu âyetin hârika telakkî edilen (kabûl edilen) belâğatını (ifâdesinin hârikulâde güzelliğini) göremiyorum.' Ona denildi: 'Sen dahi bu seyyah (yolcu) gibi o zamâna git, orada dinle!' O da kendini Kur'ân'dan evvel orada tahayyül etti (hayâl etti) gördü ki: Mevcûdât-ı âlem (âlemdeki varlıklar) perîşan, karanlıklı, câmid (donuk), şuûrsuz, vazîfesiz olarak hâlî (boş), hadsiz, hududsuz bir fezâda; kararsız, fânî bir dünyada bulunuyorlar. Birden Kur'ân'ın lisânından bu âyeti dinlerken gördü. (...) Bu kâinât bir câmi'-i kebîr (büyük bir câmi') hükmünde, başta semâvât ve arz (gökler ve yer) olarak umum mahlûkātı hayatdârâne (canlı olarak) zikir ve tesbihte ve vazîfe başında cûş u hurûşla (coşkuyla) mes'ûdâne (mutlu) ve memnûnâne bir vaziyette bulunduruyor, diye müşâhede etti (gördü) ve bu âyetin derece-i belâğâtını zevk ederek, sâir âyetleri buna kıyasla Kur'ân'ın zemzeme-i belâgatı (belâgatındaki tatlılığı) arzın nısfını (yarısını) ve nev'-i beşerin humsunu (beşte birisini) istîlâ ederek, haşmet-i

2. O (Rabbiniz), kitab ehlinden (yahudilerden) inkâr edenleri(n bir kısmını) ilk haşir'de (bu ilk sürgünlerinde) yurtlarından çıkarandır. (Siz o yahudilerin oradan kolayca) çıkacaklarını sanmamıştınız; ve (onlar da) sanmışlardı ki gerçekten kendilerini Allah'dan (koruyacak olan) engelleri, kaleleridir. Fakat Allah('ın azâbı) onlara hesâb etmedikleri yerden geliverdi ve kalblerine korku saldı; (öyle ki) evlerini hem kendi elleriyle, hem de mü'minlerin elleriyle harâb ediyorlardı. Artık ey basîret sâhibleri! İbret alın!
3. Eğer Allah, onların üzerine (cezâ olarak) sürgünü yazmamış olsaydı dahi, mutlakā onlara dünyada azâb ederdi. Âhirette ise onlar için Cehennem azâbı vardır.
4. Bu, gerçekten onların Allah'a ve Resûlüne karşı gelmelerinden dolayıdır. Kim Allah'a karşı gelirse, artık şübhesiz ki Allah, azâbı çok şiddetli olandır.
5. Herhangi bir hurma ağacından ne kestiniz veya onu kökleri üzerinde dikili bıraktınızsa, işte (bunlar hep) Allah'ın izniyledir ve (bu muâmele, Allah'ın) fâsıkları (yahudileri) rezîl etmesi içindir.[1252]
6. Allah'ın, onlar(ın malların)dan Resûlüne verdiği ganîmete gelince, (siz) onun üzerine ne at sürdünüz, ne de deve! (Onu kolayca elde ettiniz!) Fakat Allah, peygamberlerini dilediği kimselere musallat eder. Çünki Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
7. Allah'ın, (fethedilen) memleketler halkından Resûlüne verdiği ganîmetler, Allah'a, peygambere, (ona) akrabâ olanlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara âiddir; tâ ki (o mallar) içinizden sâdece zenginler arasında dolaşan bir şey olmasın! Peygamber size ne verdiyse, artık onu alın; size neyi de yasakladıysa, ondan hemen kaçının![1253] Allah'dan sakının! Şübhesiz ki Allah, azâbı pek şiddetli olandır.
8. (Bu ganîmetler,) Allah'dan bir lütuf ve bir rıdvan (O'nun rızâsını) ararlarken, yurtlarından ve mallarından çıkarılan ve Allah'a (O'nun dînine) ve peygamberine yardım eden o fakir Muhâcirlere âiddir. İşte onlar, gerçekten (îmanlarında) sâdık olanlardır!
9. Onlardan önce o yurda (Medîne'ye) yerleşmiş ve (samîmâne) îmâna sarılmış olanlar (Ensar), kendilerine hicret edip gelen (Muhâcir)leri severler; hem (onlara)verilenlerden dolayı sînelerinde bir ihtiyaç (bir rahatsızlık) duymazlar ve kendilerinde bir sıkıntı (bir ihtiyaç) bile olsa, (o kardeşlerini) kendi nefislerine tercîh ederler![1254] Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar gerçekten kurtuluşa erenlerdir!
10. Onlardan (Muhâcirlerle Ensâr'dan) sonra gelenler ise derler ki: "Rabbimiz! Bize ve îmân (ciheti) ile bizi geçmiş olan kardeşlerimize mağfiret eyle! Kalblerimizde îmân edenlere karşı bir

---

saltanatı (saltanatının büyüklüğü) kemâl-iihtiramla (tam bir hürmetle) on dört asır bilâ-fâsıla (aralıksız) idâme ettiğinin (devâm ettirdiğinin) binlerle hikmetlerinden bir hikmetini anladı." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 125-126)

[1252] Âyet, ehl-i îmâna her fırsatta hâinlik eden Benî Nadr yahudilerinin sürüldükleri vakit, en sevdikleri mallarının onlara cezâ olarak telef edilmesi üzerine nâzil olmuştur. Müslümanların bir kısmı onların canını yakmak için ağaçların en iyisini keserken, bir kısmı da iyileri ehl-i îmâna kalsın diye sâdece değersizlerini kesmişlerdi. Cenâb-ı Hakk bu âyetle, sahâbelerin her birinin farklı incelik taşıyan o ictihadlarına iltifat buyurmuştur. (Râzî, c. 29, 283)

[1253] "Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın sünnet-i seniyesinin menbaı (kaynağı) üçtür: Akvâli (sözleri), ef'âli (fiilleri), ahvâlidir (hâlleridir). Bu üç kısım dahi, üç kısımdır: Ferâiz (farzlar), nevâfil (nâfileler), âdât-ı hasenesi (güzel âdetleri)dir. Farz ve vâcib kısmında ittibâa (uymaya) mecbûriyet var; terkinde, azab ve ikāb vardır. Herkes ona ittibâa mükelleftir (uymaya mecburdur). Nevâfil kısmında, emr-i istihbâbî (yapılması güzel olan bir vazîfe) ile yine ehl-i îman mükelleftir. Fakat, terkinde azab ve ikab yoktur. Fiilinde, yani yapılmasında ve ittibâında azîm sevablar var ve tağyir ve tebdîli (değiştirilmesi) bid'a ve dalâlettir ve büyük hatâdır.

Âdât-ı seniyesi ve harekât-ı müstahsenesi (güzel âdet ve hareketleri) ise hikmeten, maslahaten (fayda cihetiyle), hayât-ı şahsiye ve nev'iye ve ictimâiye (şahsî, nev'î ve cem'iyet hayâtı) i'tibâriyle onu taklîd ve ona ittibâ' etmek, gāyet müstahsendir (güzeldir). Çünki her bir hareket-i âdiyesinde (sıradan hareketinde), çok menfaat-i hayâtiye bulunduğu gibi, mutâbaat etmekle (uymakla) o âdâb ve âdetler, ibâdet hükmüne geçer." (Lem'alar, 11. Lem'a, 60)

[1254] " وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ اَنْفُسِهِمْ[(Onlar, kardeşlerini) kendi nefislerine tercîh ederler!] sırrıyla, ihlâs-ı tâmmı (tam samîmiyeti) kazanınız!Kardeşlerinizin nefislerini nefsinize; şerefte, makamda, teveccühte (i'tibarda), hattâ menfaat-ı maddiye gibi nefsin hoşuna giden şeylerde tercîh ediniz!" (Lem'alar, 21. Lem'a, 169)

kin bırakma![1255] Rabbimiz! Şübhesiz ki sen, Raûf (çok şefkat eden)sin, Rahîm (çok merhamet eden)sin!"
11. (Ey Resûlüm!) O münâfıklık edenleri görmedin mi? Ehl-i kitabdan inkâr eden kardeşlerine: "Yemîn olsun eğer (siz yurdunuzdan) çıkarılırsanız, (biz de) muhakkak sizinle berâber çıkarız; sizin hakkınızda (aleyhinizde) hiç kimseye ebediyen itâat etmeyiz ve eğer sizinle savaşılırsa, mutlakā size yardım ederiz!" diyorlar. Hâlbuki Allah şâhidlik eder ki, şübhesiz onlar gerçekten yalancıdırlar.
12. And olsun, eğer (o kâfirler yurtlarından) çıkarılsalar, (bu münâfıklar) onlarla berâber çıkmazlar! Ve eğer gerçekten onlarla savaşılırsa, onlara yardım etmezler; hem onlara yardım etseler bile, muhakkak (en ufak bir zorlukta) arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra yardım olunmazlar.
13. Gerçekten siz, onların sînelerinde korku cihetiyle, Allah'dan (korktuklarından) daha şiddetlisinizdir. Bu, şübhesiz onların (Allah korkusunun ne demek olduğunu) iyice anlamayan bir topluluk olmaları yüzündendir.
14. (O yahudiler) toplu olarak sizinle savaşamazlar; ancak muhâfaza altına alınmış şehirlerde veya duvarların arkasından (korka korka harb ederler). Kendi aralarındaki savaşları şiddetlidir. (Sen) onları toplu sanırsın; hâlbuki kalbleri dağınıktır! Bu, şübhesiz onların (haklarında neyin hayır olduğuna) akıl erdirmeyen bir topluluk olmaları yüzündendir.[1256]
15. (Onların misâli;) kendilerinden az önce, yaptıklarının vebâlini tatmış olanların (Bedir'de öldürülenlerin) hâli gibidir! Ve onlar için (âhirette de pek) elemli bir azab vardır.
16. (Onların misâli;) şeytanın hâli gibidir ki, hani insana: "İnkâr et!" demişti. Artık (insan) inkâr edince de: "Doğrusu ben, senden uzağım; çünki ben âlemlerin Rabbi olan Allah'(ın azâbın)dan korkarım!" demişti.
17. Böylece ikisinin de âkıbeti, gerçekten kendilerinin, onun içinde ebedî kalıcı kimseler olarak ateşte olmalarıdır. İşte zâlimlerin cezâsı budur!
18. Ey îmân edenler! Allah'dan sakının! Ve her nefis, yarın (kıyâmet günü) için ne takdîm ettiğine (ne hazırladığına) baksın! Ve Allah'dan sakının! Çünki Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdâr olandır.
19. Allah'ı unutan; bu yüzden (Allah'ın da) onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın![1257] İşte onlar, fâsıkların ta kendileridir!

---

[1255] "Ma'lûmdur ki, adâvet (düşmanlık) ve muhabbet, nûr ve zulmet (karanlık) gibi zıddırlar. İkisi, ma'nâ-yı hakîkîsinde olarak (hakîkî ma'nâlarıyla) berâber cem' olamazlar (bir araya gelemezler). Eğer muhabbet, kendi esbâbının rüchâniyetine (sebeblerinin üstünlüğüne) göre bir kalbde hakîkî bulunsa, o vakit adâvet mecâzî olur (hakîkî ma'nâsında olmaz), acımak sûretine inkılâb eder (dönüşür).
Evet mü'min, kardeşini sever ve sevmeli! Fakat fenâlığı için yalnız acır. Tahakkümle (baskıyla) değil, belki lütufla (iyilikle) ıslâhına çalışır. Onun için nass-ı hadîs (hadîsin kat'î beyânı) ile: 'Üç günden fazla mü'min mü'mine küsüp kat'-ı mükâleme etmeyecek (konuşmayı kesmeyecek)!' (...) Evet tevhîd-i îmânî (îmandaki birlik), elbette tevhîd-i kulûbü (kalblerin birliğini) ister. Ve vahdet-i i'tikad (inançtaki birlik) dahi vahdet-i ictimâiyeyi (cem'iyet hayâtının birliğini) iktizâ eder (gerektirir)." (Mektûbât, 22. Mektûb, 91)

[1256] Kâfirlerin toplu olmadıkları bilâkis kalben dağınık oldukları hakkında bakınız; (Lem'alar, 125)

[1257] "Şu dünyadan her birimize birer dünya var, birer âlemimiz var. Fakat direği, merkezi, kapısı, hayâtımızdır. Belki o husûsî dünyamız ve âlemimiz, bir sahîfedir. Hayâtımız bir kalem, onunla sahîfe-i a'mâlimize (amel defterimize) geçecek çok şeyler yazılıyor. Eğer dünyamızı sevdik ise, sonra gördük ki: Dünyamız hayâtımız üstünde binâ edildiği için, hayâtımız gibi zâil (geçici), fânî, kararsızdır, hissedip bildik. Ona âid muhabbetimiz, o husûsî dünyamız âyine olduğu ve temsîl ettiği güzel nukūş-ı esmâ-i İlâhiyeye muhabbetimiz döner; ondan, cilve-i esmâya (isimlerin parıltılarına) intikāl eder. Hem o husûsî dünyamız, âhiret ve Cennetin muvakkat bir fidanlığı olduğunu derk edip (anlayıp), ona karşı şedid (şiddetli) hırs ve taleb ve muhabbet gibi hissiyâtımızı (hislerimizi) onun netîcesi ve semeresi (meyvesi) ve sünbülü olan uhrevî fevâidine (âhirete âid faydalarına) çevirsek, o vakit o mecâzî (hakîkî olmayan) aşk, hakîkî aşka inkılâb eder. Yoksa نَسُوا اللهَ فَاَنْسٰيهُمْ اَنْفُسَهُمْ اُولٰئِكَ هُمُ الْفَسِقُونَ[Allah'ı unuttular; bu yüzden (Allah da) onlara kendilerini unutturdu. İşte onlar fâsıkların ta kendileridir!] sırrına mazhar olup, nefsini unutup, hayâtın

20. Cehennem ehli, Cennet ehli ile bir olmaz! Cennet ehli, gerçekten kurtuluşa eren kimselerdir!
21. Eğer (biz) bu Kur'ân'ı bir dağın üzerine indirmiş olsaydık, doğrusu (sen) onu Allah korkusundan boyun eğmiş, param parça olmuş görürdün! (Biz) bu misâlleri insanlara, tâ ki düşünsünler diye getiriyoruz.
22. O öyle Allah'dır ki, O'ndan başka ilâh yoktur! Gaybı ve şehâdeti (gizli olanı ve görüneni) hakkıyla bilendir. O, Rahmân (bütün mahlûkāta rahmet eden)dir, Rahîm (mü'minlere çok merhamet eden)dir.
23. O öyle Allah'dır ki O'ndan başka ilâh yoktur! (O,) Melik (mülkünde istediği gibi tasarruf eden)dir, Kuddûs (her noksanlıktan münezzeh olan)dır, Selâm (her kusurdan ve âfetten sâlim olan)dır, Mü'min (çokça emniyet veren)dir, Müheymin (her zaman gözetip koruyan)dır, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Cebbâr (dilediğini yaptıran)dır, Mütekebbir (büyüklük ve yücelik kendisine mahsûs olan)dır. Allah, (onların) ortak koşmakta oldukları şeylerden pek münezzehtir.
24. O, Hâlık (her şeyi yaratan), Bâri' (yoktan var eden), Müsavvir (her mahlûkasûret veren) Allah'dır. Esmâü'l-Hüsnâ (en güzel isimler) O'nundur. Göklerde ve yerde ne varsa, O'nu tesbîh eder. Çünki O, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.[1258]

## MÜMTEHINE Sûresi

1. Ey îmân edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları (kendinize) dostlar edinmeyin; (onlara duyduğunuz) sevgi sebebiyle kendilerine (savaş hazırlıklarınıza dâir haber) ulaştırıyorsunuz; hâlbuki (onlar) size Hakk'tan geleni gerçekten inkâr etmişlerdir. (Unuttunuz mu ki) Rabbiniz olan Allah'a îmân etmenizden dolayı, peygamberi ve husûsan sizi (Mekke'den) çıkarıyorlardı. Eğer benim yolumda cihâd etmek ve rızâmı kazanmak için çıktıysanız (onları dost edinmeyin); (ama siz, içinizde) onlara (duyduğunuz) muhabbeti gizliyorsunuz (onlara muhabbetle sır veriyorsunuz).[1259] Hâlbuki ben, gizlediklerinizi de, açıkladıklarınızı da en iyi bilenim. Artık sizden kim bunu yaparsa, o takdirde gerçekten (düz) yolun ortasında sapıtmış olur.
2. Eğer (onlar) sizi ele geçirirlerse, size düşman kesilirler; ellerini ve dillerini size kötülükle uzatırlar ve kâfir olmanızı arzu ederler.

---

zevâlini düşünmeyerek, husûsî kararsız dünyasını, aynı umûmî dünya gibi sâbit bilip, kendini lâyemût (ölümsüz) farzederek dünyaya saplansa, şedid hissiyât ile ona sarılsa, onda boğulur gider." (Mektûbât, 1. Mektûb, 8)

[1258] Ma'kıl bin Yesar (ra)'ın rivâyetine göre Resûlullah (ASM) şöyle buyurmuştur: "Her kim sabaha eriştiğinde üç def'a اَعُوذُ بِاللهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ[Kovulmuş şeytandan, her şeyi işiten ve her şeyi bilen Allah'a sığınırım] deyip, HaşirSûresinin son üç âyetini okursa, Allah-ü Teâlâ onun için yetmiş bin meleği vekîl olarak ta'yîn eder. Onlar da akşam oluncaya kadar ona rahmet okurlar. Şâyet o gün vefât edecek olsa, şehîd olarak vefât eder. Akşam vakti okuyacak olsa, sabaha kadar yine böyledir." (İbn-i Kesîr, c. 3, 480)

[1259] Resûl-i Ekrem (ASM), ashâbına Mekke'nin fethi için gizliden gizliye hazırlık yapmalarını emir buyurdular. Sahâbeden Hâtıb bin Beltea (ra), Mekke'ye gitmekte olan bir kadınla oradaki müşriklere, karşı gelirlerse va'd-i İlâhînin kaçınılmaz olduğunu ihtâr eden, ama bu sefer hazırlığını da haber veren bir mektûb yolladı. Cebrâîl (AS)'ın haber vermesi üzerine Peygamberimiz (ASM), birkaç sahâbeyi o kadının arkasından gönderdi ve ta'kibciler onu yolda yakaladılar. Kadının böyle bir mektûbu aldığını inkâr etmesi üzerine Hz. Ali Efendimiz (ra): "Vallâhi, ne biz yalan söylüyoruz, ne de Allah'ın Resûlü!" diyerek kılıncını çekince, kadın korkusundan saçları arasında gizlediği mektûbu verdi. Hâtıb (ra) ise, bu hareketini İslâm'a ihânet kasdıyla değil, sâdece akrabâlarını başlarına gelmesi muhakkak olan tehlikeden korumak için yaptığını ve îmânında sâdık olduğunu beyân etti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (ASM) Hâtıb'ı bağışladılar ve onu cezâlandırmak isteyen Hz. Ömer (ra)'a, Hâtıb (ra)'ın Ashâb-ı Bedir'den (radıyallâhü anhüm ecmaîn) olduğunu ve Cenâb-ı Hakk'ın, Bedir ehli hakkında "Dilediğinizi yapın! Ben sizin günahlarınızı bağışladım!" buyurduğunu beyân ettiler. Bunun üzerine Hz. Ömer (ra) iki gözünden yaşlar boşanarak: "Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dedi. Âyet, buhâdise üzerine nâzil olmuştur. (İbn-i Kesîr, c. 3, 481)

3. Elbette kıyâmet günü ne akrabâlarınız, ne de evlâdlarınız size aslâ fayda vermeyecek, (Allah, o gün) aranızı ayıracaktır. Ve Allah, ne yaparsanız hakkıyla görendir.
4. İbrâhîm'de ve onunla berâber bulunanlarda sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Hani kavimlerine şöyle demişlerdi: "Doğrusu biz, sizden ve Allah'dan başka tapmakta olduklarınızdan uzak kimseleriz! Sizi (bâtıl dîninizi) inkâr ettik; artık (siz) tek olarak Allah'a îmân edinceye kadar, sizinle bizim aramızda ebedî olarak düşmanlık ve kin başlamıştır." Ancak İbrâhîm'in (îmân etmemiş) babasına olan (şu) sözü müstesnâ: "(Allah'dan) senin için mutlakā mağfiret dileyeceğim; fakat senin için Allah'dan (gelecek) hiçbir şeye(bir hidâyet ve mağfirete) mâlik değilim!" (Ve onlar şöyle duâ ettiler:) "Rabbimiz! Ancak sana tevekkül ettik ve sana yöneldik; dönüş de ancak sanadır!"
5. "Rabbimiz! Bizi, inkâr edenler için bir imtihan (vesîlesi) kılma! (Onları bize musallat etme!) Rabbimiz! Bize mağfiret eyle! Şübhesiz ki Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen) ve Hakîm (her işi hikmetli olan) ancak sensin!"
6. And olsun ki, onlarda (İbrâhîm ve berâberindekilerde) sizin için, Allah'ı ve âhiret gününü uman kimseler için güzel bir örnek vardır. Bununla berâber kim yüz çevirirse, artık şübhesiz ki, Ganî (hiçbir şeye muhtâç olmayan), Hamîd (hamd edilmeye yegâne lâyık olan) ancak Allah'dır.
7. Olur ki Allah, sizinle onlardan (Mekkelilerden) düşmanlık içinde bulunduğunuz kimseler arasında (onlara hidâyet vererek) bir dostluk meydana getirir. Çünki Allah, (buna) hakkıyla gücü yetendir. Ve Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
8. Allah, din husûsunda sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten ve onlara karşı âdil davranmaktan sizi yasaklamaz. Şübhesiz ki Allah, adâletli olanları sever.[1260]
9. Allah sizi ancak, din husûsunda sizinle savaşan, sizi yurtlarınızdan çıkaran ve çıkarılmanıza yardım eden kimselere dostluk etmekten men' eder! Artık kim onlara dostluk ederse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir!
10. Ey îmân edenler! Mü'min kadınlar, hicret etmiş kimseler olarak size geldikleri zaman, artık (îmanları husûsunda) onları imtihân edin! Allah, onların (o mümtehıne olan, imtihâna tâbi' tutulan kadınların) îmanlarını daha iyi bilendir. Böylece onların mü'min kadınlar olduklarını bilir (de kanâat eder)seniz, artık onları kâfirlere geri döndürmeyin! Ne bunlar onlara helâldir, ne de onlar bunlara helâl olurlar. (O müşrik kocaların) sarf ettiklerini (bu kadınlara verdikleri mehirleri) de, kendilerine (geri) verin! Bununla birlikte kendilerine (anlaşarak, ayrıca) mehirlerini verdiğiniz takdirde onlarla evlenmenizde, size bir günah yoktur. Hem kâfir kadınların ismetlerini (nikâh akidlerini) tutmayın; sarf ettiğinizi (verdiğiniz mehri) de (geri) isteyin; ve (o kâfirler de hicret eden mü'min kadınlara) sarf ettiklerini (geri) istesinler! Size Allah'ın hükmü budur; aranızda (böyle) hüküm veriyor. Çünki Allah, Alîm (her şeyi bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.[1261]
11. Ve eğer (dinden çıkarak sizi terk eden) zevceleriniz(in mehrin)den kâfirlere bir şey geçer (ve onlar mehirlerini size geri vermezler) de (onları savaşta) ta'kîb eder (ve onlardan ganîmet

---

[1260] Hz. Ebû Bekir (ra)'ın kızı Esmâ (ra) şöyle rivâyet eder: "Müşrik olan annem beni görmeye gelmişti. Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a: 'Onu evime kabûl edip ikram ve ihsanda bulunayım mı?' diye sordum. Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm: 'Evet annene ikram ve ihsanda bulun!' buyurdular. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu." (İbn-i Kesîr, c. 3, 484)
"Husûmet ve adâvetin (düşmanlığın) vakti bitti. İki harb-i umûmî (dünya savaşı) adâvetin ne kadar fenâ ve tahrîb edici ve dehşetli zulüm olduğunu gösterdi. İçinde hiçbir fayda olmadığı tezâhür etti. Öyle ise, düşmanlarımızın seyyiâtı (günahları), -tecâvüz olmamak (Müslümanların haklarını çiğnememeleri) şartıyla- adâvetinizi celb etmesin (çekmesin)! Cehennem ve azâb-ı İlâhî kâfîdir onlara!" (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 418)
[1261] Burada kâfir kadınlardan murad, Müslümanla evlenmesi şer'an câiz olmayan putperest kadınlardır. Ehl-i kitâbın kadınları ise, bu hükme dâhil olmayıp Müslümanların onlarla evlenmeleri câizdir. (Celâleyn Şerhi, c. 7, 484)

alır)sanız, o takdirde zevceleri gitmiş olanlara (ganîmetten), sarf ettikleri (mehir) kadar verin! Ve (O) Allah'dan sakının ki, siz ona îmân eden kimselersiniz!
12. Ey Peygamber! Mü'min kadınlar sana, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaları, hırsızlık yapmamaları, zinâ etmemeleri, çocuklarını (hiçbir tarzda) öldürmemeleri, elleriyle ayakları arasında bir iftirâ uydurup getirmemeleri (başkasına âid bir çocuğu, kendi kocasına isnâd etmemeleri) ve bir iyilik (işlemek)te sana isyân etmemeleri üzerine sana bîat ederek geldikleri zaman, artık bîatlerini kabûl et ve onlar için Allah'dan mağfiret dile! Şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.
13. Ey îmân edenler! Allah'ın kendilerine gazab ettiği bir kavmi (yahudileri) dost edinmeyin; gerçekten (onlar,) kâfirlerin kabir ehlinden (ölülerin dirilmesinden) ümidlerini kestiği gibi, âhiretten ümidlerini kesmişlerdir.

## SAFF Sûresi

1. Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah'ı tesbîh etmektedir. O, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
2. Ey îmân edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?[1262]
3. Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir gazab (sebebi) oldu.
4. Muhakkak ki Allah, kendi yolunda sanki (kurşunla) kenetlenmiş bir binâ gibi, saf tutarak (omuz omuza) savaşanları sever.[1263]
5. Ve bir zaman Mûsâ, kavmine: "Ey kavmim! Şübhesiz benim, Allah'ın size (gönderdiği) peygamberi olduğumu gerçekten bildiğiniz hâlde, niçin bana eziyet ediyorsunuz?" demişti. Fakat (onlar, haktan sapmaya) meyledince, Allah (da) onların kalblerini eğriltti. Çünki Allah, (ısrarla küfre meyleden) fâsıklar topluluğunu hidâyete erdirmez.
6. Hani Meryemoğlu Îsâ: "Ey İsrâiloğulları! Muhakkak ki ben, benden önce (gönderilmiş) olan Tevrât'ı tasdîk edici ve benden sonra gelecek ismi Ahmed olan bir peygamberi müjdeleyici olmak üzere size Allah'ın (gönderdiği) bir peygamberiyim!" demişti.[1264] Fakat (Îsâ) onlara mu'cizelerle gelince: "Bu, apaçık bir sihirdir!" dediler.

---

[1262] "Kizb (yalan), küfrün esâsıdır. Kizb, nifâkın (münâfıklığın) birinci alâmetidir. Kizb, kudret-i İlâhiyeye bir iftirâdır. Kizb, hikmet-i Rabbâniyeye zıddır. Ahlâk-ı âliyeyi tahrîb eden (güzel ahlâkı bozan) kizbdir. Âlem-i İslâm'ı zehirlendiren ancak kizbdir. Âlem-i beşerin ahvâlini (insanlık âleminin hâllerini) fesâda veren (bozan) kizbdir. Nev'-i beşeri kemâlâtdan (yüksek fazîletlerinden) geri bırakan kizbdir. Müseyleme-i Kezzâb ile emsâlini (benzerlerini) âlemde rezîl ü rüsvây eden kizbdir. İşte bu sebeblerden dolayıdır ki bütün cinâyetler içinde tel'îne (lâ'netlemeye), tehdîde tahsîs edilen kizbdir." (İşârâtü'l-İ'câz, 85)

[1263] "Evet üç elif ittihâd etmezse (birleşmezse), üç kıymeti var. Eğer sırr-ı adediyet ile ittihâd etse, yüz on bir kıymet alır. Dört kere dört ayrı ayrı olsa, on altı kıymeti var. Eğer sırr-ı uhuvvet (kardeşlik sırrı) ve ittihâd-ı maksad (maksad birliği) ve ittifâk-ı vazîfe (vazîfede birleşmek) ile tevâfuk edip (birbirine uyup) bir çizgi üstünde omuz omuza verseler, o vakit dört bin dört yüz kırk dört kuvvetinde ve kıymetinde olduğu gibi, hakîkî sırr-ı ihlâs (samîmiyet) ile, on altı fedâkâr kardeşlerin kıymet ve kuvve-i ma'neviyesi (ma'nevî kuvvetleri) dört binden geçtiğine, pek çok vukūât-ı târihiye (târihî hâdiseler) şehâdet ediyor.
Bu sırrın sırrı şudur ki: Hakîkî ve samîmî bir ittifakta her bir ferd, sâir kardeşlerinin gözüylede bakabilir ve kulaklarıyla da işitebilir. Güyâ on hakîkî müttehid (omuz omuza vermiş) adamın her biri yirmi gözle bakıyor, on akıl ile düşünüyor, yirmi kulakla işitiyor, yirmi el ile çalışıyor bir tarzda ma'nevî kıymeti ve kuvvetleri vardır." (Lem'alar, 21. Lem'a, 168)

[1264] "İncîl-i Yuhanna, On altıncı Bâb ve yedinci âyeti şudur: 'Amma ben, size hakkı söylüyorum. Benim gittiğim, size fâidelidir. Zîrâ ben gitmeyince, tesellîci size gelmez.' İşte bakınız! Reîs-i âlem ve insanlara hakîkî tesellî veren, Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'dan başka kimdir? Evet Fahr-i Âlem (âlemin iftihâr ettiği) odur ve fânî insanları i'dâm-ı ebedîden (ebedî yok olmak düşüncesinden) kurtarıp tesellî veren odur. Hem İncîl-i Yuhanna, On altıncı Bâb, sekizinci âyeti: 'Ol dahi geldikte; dünyayı günâha dâir, salâha dâir ve hükme dâir ilzâm (mağlûb) edecektir.' İşte dünyanın fesâdını salâha çeviren ve günahlardan ve şirkten kurtaran ve siyâset ve hâkimiyet-i

7. Kendisi İslâm'a da'vet edildiği hâlde, Allah'a yalan söyleyerek iftirâ edenden daha zâlim kim olabilir? Allah ise, o zâlimler topluluğunu (zulümlerindeki ısrarları sebebiyle) hidâyete erdirmez.
8. Allah'ın nûrunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar; hâlbuki Allah, kâfirler hoşlanmasa da nûrunu tamamlayıcıdır!
9. O (Allah), müşrikler hoşlanmasa da, Resûlünü hidâyet ve hak dîn ile onu (İslâm'ı) dinlerin hepsine üstün kılsın diye gönderendir.
10. Ey îmân edenler! Sizi (pek) elemli bir azabdan kurtaracak bir ticâreti, size göstereyim mi?
11. Allah'a ve Resûlüne îmân edip, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihâd edersiniz! Eğer bilirseniz, bu sizin için çok hayırlıdır.
12. (Böyle yaparsanız, O) günahlarınızı size bağışlar ve sizi, altlarından ırmaklar akan Cennetlere ve Adn Cennetlerindeki güzel meskenlere koyar. İşte büyük kurtuluş, budur!
13. Ve kendisini seveceğiniz diğer bir şey daha vardır: Allah'dan bir zafer ve yakın bir fetih! (Ey Habîbim!) Mü'minleri müjdele!
14. Ey îmân edenler! Allah'ın (dîninin) yardımcıları olun; nitekim MeryemoğluÎsâ, havârîlere: "Allah'a, (O'nun dînine olan hizmette) benim yardımcılarım kimlerdir?" demişti. Havârîler dedi ki: "Allah'ın (dîninin) yardımcıları, biziz!" Böylece, İsrâiloğullarından bir tâife îmân etti, bir tâife de inkâr etti. Artık îmân edenlere düşmanlarına karşı kuvvet verdik de (onlar) gâlib gelen kimseler oldular.

## CUM'A Sûresi

1. Göklerde olan ve yerde bulunanlar, Melik (mülkünde istediği gibi tasarruf eden), Kuddûs (bütün noksanlıklardan münezzeh olan), Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen), Hakîm (her işi hikmetli olan) Allah'ı tesbîh eder.
2. O (Allah), ümmîler (Arablar) içinde, kendilerinden bir peygamber gönderendir; (o peygamber) onlara O'nun âyetlerini okuyor, onları (günahlardan) temizliyor ve onlara kitâbı ve hikmeti öğretiyor. Hâlbuki (onlar) daha önce gerçekten apaçık bir dalâlet içinde idiler.
3. Hem (o peygamber) onlardan (Arablardan) başkalarına (da bütün cin ve insanlara peygamber olarak gönderilmiştir) ki[1265] (onlar) henüz kendilerine kavuşmamışlardır. O, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
4. Bu (peygamberlik vazîfesi) Allah'ın ihsânıdır; onu dilediğine verir. Çünki Allah, pek büyük lütuf sâhibidir.
5. (Kendilerine) Tevrât yükletilip de sonra onu taşımayan (içindeki hükümlerle amel etmeyen) kimselerin misâli, (sırtında) kitablar taşıyan eşeğin misâli gibidir! Allah'ın âyetlerini yalanlayan kavmin misâli, ne kötüdür! Hâlbuki Allah, o zâlimler topluluğunu (küfürlerindeki ısrarları yüzünden) hidâyete erdirmez.

---

dünyayı tebdîl eden (değiştiren) Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'dan başka kim gelmiş? Hem İncîl-i Yuhanna, On altıncı Bâb, on birinci âyet: 'Zîrâ bu Âlemin Reîsi'nin gelmesinin hükmü gelmiştir.' İşte 'âlemin Reîsi' elbette seyyidü'l-beşer (insanların efendisi) olan Ahmed, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. (...)
Evet, o Zât, öyle bir reis ve sultandır ki; bin üç yüz elli senede ve ekser asırlardan her bir asır, lâekal (en az) üç yüz elli milyon tebaası ve raiyeti (bağlıları) var. Kemâl-i teslim ve inkıyadla (tam teslim olup bağlanmakla), evâmirine (emirlerine) itâat ederler, her gün ona selâmetmekle tecdîd-i bîat ederler (bağlılıklarını yenilerler)." (Zülfikār, 19. Mektûb, 71)

[1265] Öyle bir Muhammed ki (ASM), âlem-i gayb ve melekûtu seyir ve ziyâret etmekle, ervâhı müşâhede ve melâike ile musâhebe, cin ve insanlara irşâd vazîfesini almıştır. Veöyle Muhammed'dir ki (ASM), şahsiyet-i ma'neviyesiyle kâinâtın kemâline bir fihriste olmakla, bütün saâdetlerin ve medeniyetlerin düstûrlarını hâvî bir şerîata sâhibdir. (Mesnevî-i Nûriye, 45)

6. De ki: “Ey yahudi olanlar! Doğrusu (siz, diğer) insanlardan ayrı olarak, sâdece kendinizin, Allah’ın dostları olduğunuzu zannediyorsanız (ve) eğer (bu iddiânızda) doğru kimseler iseniz, haydi ölümü temennî edin!”
7. Hâlbuki ellerinin takdîm ettiği (işlediği günahlar) yüzünden onu ebediyen temennî edemezler. Allah ise, o zâlimleri hakkıyla bilendir.
8. De ki: “Doğrusu kendisinden kaçıp durduğunuz ölüm var ya, sonunda mutlakā o, sizi bulucudur;[1266] sonra gizli olanı da görüneni de hakkıyla bilene (Allah’a) döndürüleceksiniz; artık (O), size yapmakta olduklarınızı haber verecektir.”
9. Ey îmân edenler! Cum‘a günü namaz için seslenildiği (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah’ın zikrine koşun ve alış-verişi bırakın! Eğer bilirseniz bu sizin için çok hayırlıdır.[1267]
10. Nihâyet namaz bitince, artık yeryüzünde dağılın ve Allah’ın lütfundan (rızkınızı) arayın ve Allah’ı çok zikredin; tâ ki kurtuluşa eresiniz!
11. Böyle iken (bir kısmı), bir ticâret veya bir eğlence gördüklerinde, ona akın ettiler ve seni ayakta (hutbede) bıraktılar.[1268] De ki: “Allah’ın katında bulunan (mükâfât, dünyaya âid) eğlenceden de ticâretten de hayırlıdır. Çünki Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.”

## MÜNÂFİKŪN Sûresi

1. (Ey Resûlüm!) Münâfikūn (o münâfıklar) sana geldikleri zaman: “Şâhidlik ederiz ki, muhakkak sen, gerçekten Allah’ın Resûlüsün!” dediler. Allah da biliyor ki, şübhesiz sen, elbette (Allah’ın) peygamberisin! Bununla berâber Allah şâhidlik eder ki, doğrusu münâfıklar gerçekten yalancıdırlar.
2. (Müslüman olduklarına dâir) yeminlerini bir kalkan edindiler de (insanları) Allah yolundan alıkoydular. Muhakkak ki onların yapmakta oldukları şey, ne kötüdür!
3. Bu, şübhesiz onların îmân edip sonra inkâr etmeleri yüzündendir; bunun üzerine kalbleri mühürlenmiştir; artık onlar (hakkı) anlamazlar.
4. Onları gördüğünde cüsseleri hoşuna gider. Ve konuşurlarsa sözlerini dinlersin. Sanki onlar (duvara) dayanmış keresteler gibidirler! Her (kuvvetli) sesi (nifaklarından dolayı) aleyhlerinde sanırlar. Onlar düşmandır; artık onlardan sakın! Allah onları kahretsin! (Haktan) nasıl çevriliyorlar?
5. Hem onlara (o münâfıklara): “Gelin! Allah’ın Resûlü sizin için mağfiret dilesin!” denildiği zaman, başlarını çevirirler. Ve (sen) onları görürsün ki, kendileri büyüklük taslayan kimseler olarak yüz çeviriyorlar!

---

[1266] “Mâdem ecel gizlidir; her vakit ölüm, başını kesmek için gelebiliyor ve genç ihtiyar farkı yoktur. Elbette dâimâ gözü önünde öyle büyük dehşetli bir mes’ele karşısında bîçâre insan; o i‘dâm-ı ebedî (ebedî yok olmak düşüncesinden), o dipsiz, nihâyetsiz haps-i münferidden (yalnız başına hapsolmaktan) kurtulmak çâresini aramak ve kabir kapısını bir âlem-i bâkîye (ebedî bir âleme), bir saâdet-i ebediyeye ve âlem-i nûra (nur âlemi olan Cennete) açılan bir kapıya kendi hakkında çevirmek hâdisesi; o insanın dünya kadar büyük bir mes’elesidir.” (Gençlik Rehberi, 13. Söz, 4-5)

[1267] “Demek derd-i maîşet için namazını terk eden, o nefere (askere) benzer ki: Ta‘lîmi ve siperini bırakıp, çarşıda dilencilik eder. Fakat namazını kıldıktan sonra Cenâb-ı Rezzâk-ı Kerîm’in (bol rızık verici ve ikrâm edici olan Allah’ın) matbaha-i rahmetinden (rahmet mutfağından) ta‘yînâtını (ona ayrılan rızkını) aramak, başkalara bâr (yük) olmamak için bizzat gitmek güzeldir, mertliktir, o dahi bir ibâdettir.” (Sözler, 5. Söz, 12)

[1268] Resûl-i Ekrem (ASM) bir Cum‘a günü hutbe okuyordu. O yıl, çok şiddetli bir kıtlık ve kuraklık hüküm sürmüştü. Tam bu esnâda Şam’dan gelen bir kervanın Medîne’ye girmesi üzerine birçok kişi, hemen kervana doğru koştular. Resûlullah (ASM)’ın yanında, rivâyetlere göre on iki veya kırk kadar kimse kaldı. Bunun üzerine Hz.Peygamber (ASM): “Eğer bu kalanlar da olmasaydı, tepelerine taş yağdırılırdı!” buyurdular. (Celâleyn Şerhi, c. 8, 9; İbn-i Kesîr, c. 3, 901)

6. Kendileri için mağfiret dilesen de, onlara mağfiret dilemesen de onlar için birdir. Allah onları aslâ bağışlamayacaktır. Şübhesiz ki Allah, o fâsıklar topluluğunu (küfürlerindeki ısrarları sebebiyle) hidâyete erdirmez.
7. Onlar öyle kimselerdir ki: "Allah'ın Resûlünün yanında bulunanlara (fakir Muhâcirlere) bir şey vermeyin ki, dağılıp gitsinler!" diyorlar. Hâlbuki göklerin ve yerin hazîneleri Allah'ındır; fakat münâfıklar anlamazlar.
8. (O münâfıklar) diyorlar ki: "Yemîn olsun eğer Medîne'ye dönersek, en azîz olan, en zelîl olanı muhakkak oradan çıkaracaktır!" Hâlbuki izzet (şeref ve üstünlük) Allah'ındır! Hem peygamberinin ve mü'minlerindir! Fakat münâfıklar bilmezler.[1269]
9. Ey îmân edenler! Mallarınız ve evlâdlarınız, sizi Allah'ın zikrinden alıkoymasın! Kim bunu yaparsa, işte onlar hüsrâna uğrayanların ta kendileridir![1270]
10. Birinize ölüm gelip de: "Rabbim! Beni (ecelimi) yakın bir vakte (kadar) erteleseydin de sadaka verip sâlih kimselerden olsaydım!" demesinden önce, sizi rızıklandırdığımız şeylerden (Allah yolunda) sarf edin!
11. Çünki Allah, bir kimseyi eceli geldiği zaman aslâ ertelemez. Ve Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdar olandır.

## TEĞÂBÜN Sûresi

1. Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah'ı tesbîh eder; mülk (umûmen) O'nundur; hamd (ve senâ) O'na mahsustur. Ve O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
2. Sizi yaratan O'dur; böyle iken kiminiz kâfirdir, kiminiz de mü'mindir. Allah ise, ne yaparsanız hakkıyla görendir.
3. Gökleri ve yeri hak ile (yerli yerinde) yarattı; ve size şekil verdi, sûretlerinizi de güzel yaptı.[1271] Dönüş ise ancak O'nadır.

---

[1269] Zeyd bin Erkām (ra) şöyle der: "Peygamber (ASM) ile berâber bir sefere çıkmıştık. Bir ara bütün askerler sıkıntıya düştü. Abdullah bin Übey fırsattan istifâde şöyle dedi: 'Resûlullah'ın (ASM) yanında olan kimselere sadaka ile yardım etmeyin ki etrâfından dağılıp gitsinler!' Ayrıca şunu da ilâve etti: 'Hele Medîne'ye bir dönelim de azîz olanlar zelîl olanları elbette oradan sürüp çıkaracaktır.' Ben de hemen gelip bu sözleri peygamberimiz (ASM)'a haber verdim. Resûl-i Ekrem (ASM) Abdullah bin Übey'i çağırtarak: 'Bunları söylediğin doğru mu?' diye sorunca, böyle şeylerden aslâ haberi olmadığına dâir yemîn etti. Orada bulunanlardan bazıları bu sözlere inanarak: 'Zeyd Resûlullah (ASM)'a yalan söyledi' dediler. Onların bu sözlerine çok üzüldüm. Öyle ki Cenâb-ı Hakk bu sûreyi indirdi." (İbn-i Kesîr, c. 3, 505)

[1270] "Acabâ ibâdetteki fütûrun (gevşekliğin) ve namazdaki kusurun, meşâgil-i dünyeviyenin (dünya meşgûliyetlerinin) kesretinden midir (çokluğundan mıdır)? Veyâhut derd-i maîşetin (geçim derdinin) meşgalesiyle vakit bulamadığından mıdır?
Acabâ sırf dünya için mi yaratılmışsın ki, bütün vaktini ona sarf ediyorsun! Sen isti'dad (kābiliyet) cihetiyle bütün hayvanâtın fevkinde (üstünde) olduğunu ve hayât-ı dünyeviyenin levâzımâtını (gereklerini) tedârikte (elde etmede) iktidâr cihetiyle, bir serçe kuşuna yetişemediğini biliyorsun. Bundan neden anlamıyorsun ki, vazîfe-i asliyen hayvan gibi çabalamak değil; belki hakîkî bir insan gibi, hakîkî bir hayât-ı dâime (ebedî hayat) için sa'y etmektir (çalışmaktır).
Bununla berâber meşâgil-i dünyeviye dediğin, çoğu sana âid olmayan ve fuzûlî (lüzumsuz) bir sûrette karıştığın ve karıştırdığın mâlâyâni (faydasız) meşgalelerdir. En elzemini (lüzumlusunu) bırakıp, güyâ binler sene ömrün var gibi, en lüzumsuz ma'lûmât ile vakit geçiriyorsun." (Sözler, 21. Söz, 93-94)

[1271] "Tek bir ağaca ve bir ferd-i insana bakıyoruz, görüyoruz ki: Bu meyveli ağaç, ve bu çok cihâzâtlı insan, hiçbir ressamın tam taklîdini yapamayacak derecede zâhiri ve bâtını, dış ve içi öyle bir gaybî pergârla (gizli bir pergelle) ve ince bir ilmin kalemiyle hududları çizilmiş ve tam intizamla her a'zâsına münâsib (uzuvlarına uygun) sûret verilmiş ki, meyve ve netîcelerine ve vazîfe-i fıtratlarına (yaratılış gâyelerine) yetişsin.
Bu hâl ise nihâyetsiz bir ilim ile olabilmesi cihetiyle, her şeyin her şeyi ile münâsebetini bilip ve nazara alan ve bu ağaç ve bu insanın bütün emsâllerini ve nev'lerini ilm-i ezelîsinin kazâ ve kader pergâr ve kalemiyle dış ve iç

4. Göklerde ve yerde ne varsa bilir; neyi gizlerseniz ve neyi açıklarsanız (onu da) bilir. Çünki Allah, sînelerin içinde olanı hakkıyla bilendir.
5. Daha önce inkâr etmiş olanların haberi size gelmedi mi? (Onlar) işlerinin vebâlini (dünyada kısmen) tattılar[1272] ve (âhirette) onlar için (pek) elemli bir azab vardır.
6. Bunun sebebi şudur: Şübhesiz onlara peygamberleri mu'cizelerle geliyorlardı da (onlar): "Bize bir insan mı doğru yolu gösterecek?" diyorlardı. Böylece inkâr ettiler ve yüz çevirdiler; Allah da (hiçbir şeye) muhtaç olmadığını gösterdi. Çünki Allah, Ganî (hiçbir şeye muhtaç olmayan)dır, Hamîd (hamd edilmeye yegâne lâyık olan)dır.
7. İnkâr edenler, (öldükten sonra) aslâ diriltilmeyeceklerini zannettiler. De ki: "Hayır! Rabbime yemîn olsun ki, mutlakā diriltileceksiniz; sonra yaptıklarınızdan, muhakkak haberdâr edileceksiniz. Bu ise, Allah'a göre pek kolaydır."
8. O hâlde Allah'a ve Resûlüne ve indirdiğimiz o nûra (Kur'ân'a) îmân edin! Çünki Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdar olandır.
9. O toplanma (o mahşer) günü için sizi bir araya getireceği gün, işte o, teğâbün (aldanma) günüdür![1273]Artık kim Allah'a îmân edip sâlih amel işlerse, (Allah) onun kötülüklerini örter ve onu altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyar; orada ebedî olarak kalıcıdırlar. İşte büyük kurtuluş budur!
10. İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar Cehennem ehlidirler; orada ebedî olarak kalıcıdırlar. O ise, ne kötü varılacak yerdir!
11. Hiçbir musîbet Allah'ın izni olmadıkça isâbet etmez. O hâlde kim Allah'a îmân ederse, (Allah) onun kalbine hidâyet (musîbete karşı sabır) verir. Çünki Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.
12. Hem Allah'a itâat edin; peygambere de itâat edin! Buna rağmen yüz çevirirseniz, artık Resûlümüze düşen ancak apaçık bir tebliğdir.
13. Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur! O hâlde mü'minler ancak Allah'a tevekkül etsin!
14. Ey îmân edenler! Şübhesiz ki eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olan vardır. O hâlde onlardan sakının! Eğer affeder, kusurlarına bakmaz ve bağışlarsanız, artık şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.[1274]

---

mikdarlarını ve sûretlerini hakîmâne (çok hikmetli olarak) yapılmasını bilerek işleyen bir Sâni'-i Musavvir (her şeye sûret veren bir san'atkârın), bir Alîm-i Mukaddir'in (her şeyi bilen bir takdîr edicinin) hadsiz ve nihâyetsiz ilmine ve vücûb-ı vücûduna (varlığının gerekliliğine) nebâtât ve hayvanât adedince şehâdet ederler." (Şuâ'lar, 15. Şuâ', 603)

[1272] İşlerinin vebâlini, azâbını daha dünyada iken tatmış olanlar; Hz. Nûh, Hz. Hûd, Hz. Sâlih ve Hz. Lût (aleyhimüsselâm)'ın kavimleridir. (Nesefî, c. 4, 383)

[1273] Burada geçen "aldanma günü" dünya hayâtı mukābilinde âhiretini fedâ eden insanların bu alışverişte ne kadar aldandıklarını o gün anlayacaklarından kinâyedir. (Râzî, c. 15/30, 26)

[1274] "İşte ey nefis ve ey arkadaş! İnsanın havfa (korkuya) ve muhabbete (sevgiye) âlet olacak iki cihaz, fıtratında (yaratılışında) derc olunmuştur (konulmuştur). Alâküllihâl (her hâlde) o muhabbet ve havf, ya halka veya Hâlık'a (yaratıcıya) müteveccih olacak (yönelecek). Hâlbuki halktan havf ise, elîm bir beliyyedir (belâdır). Halka muhabbet dahi, belâlı bir musîbettir. Çünki sen öylelerden korkarsın ki, sana merhamet etmez veya senin istirhâmını (ricânı) kabûl etmez. Şu hâlde havf, elîm bir belâdır.

Muhabbet ise, sevdiğin şey ya seni tanımaz, Allah'a ısmarladık demeyip gider; gençliğin ve malın gibi. Ya muhabbetin için seni tahkîr eder (aşağılar). Görmüyor musun ki, mecâzî (ilâhî olmayan) aşklarda yüzde doksan dokuzu, ma'şûkundan (sevdiğinden) şikâyet eder. Çünki Samed âyinesi olan bâtın-ı kalb (her şeyi varlıkta tutanın Allah olduğunu, en iyi hisseden latîfe olan kalbin iç yüzü) ile sanem-misâl (put gibi) dünyevî mahbublara (sevgililere) perestiş etmek (tapar gibi sevmek), o mahbubların nazarında sakîldir (ağırdır) ve istiskāl eder, reddeder. Zîrâ fıtrat (yaratılış), fıtrî (yaratılıştan) ve lâyık olmayan şeyi reddeder, atar. Şehvânî (şehvetten gelen) sevmekler, bahsimizden hâriçtir.

Demek sevdiğin şeyler ya seni tanımıyor, ya seni tahkîr ediyor, ya sana refâkat etmiyor.Senin rağmına (arzunun zıddına) müfârakat ediyor (ayrılıyor). Mâdem öyledir; bu havf ve muhabbeti, öyle birisine tevcîh et (yönlendir) ki, senin havfın lezzetli bir tezellül (tevâzû') olsun! Muhabbetin, zilletsiz (alçalmadan) bir saâdet olsun!" (Sözler, 24. Söz, 146)

15. Mallarınız ve çocuklarınız ancak bir imtihandır. Allah ise, büyük mükâfât ancak O'nun katındadır.
16. O hâlde gücünüz yettiği kadar Allah'dan sakının, (nasîhatlerini) dinleyin, (emirlerine) itâat edin ve kendiniz için bir hayır olarak (Allah yolunda) sarf edin! Artık kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar gerçekten kurtuluşa erenlerdir!
17. Eğer Allah'a karz-ı hasen (güzel bir borç) ile borç verirseniz, onu size (katkat) artırır ve size mağfiret eder. Çünki Allah, Şekûr (iyilik edene çok mükâfât veren)dir, Halîm (azabda hiç acele etmeyen)dir.
18. (O,) gayb ve şehâdeti (gizli olanı ve görüneni) hakkıyla bilendir, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.

## TALÂK Sûresi

1. Ey Peygamber! Kadınları boşadığınızda, artık onları iddetleri içinde (âdetten temiz oldukları sırada) talâk edin (boşayın) ve iddeti sayın! Rabbiniz olan Allah'dan sakının! Onları evlerinden (zorla) çıkarmayın; (kendileri de) çıkmasınlar (çekip gitmesinler); ancak apaçık bir hayâsızlık getirmeleri (yapmaları) müstesnâdır. Bunlar Allah'ın hudûdudur. O hâlde kim Allah'ın hudûdunu aşarsa, artık şübhesiz kendine zulmetmiş olur. Bilmezsin, umulur ki Allah, bundan sonra bir iş (pişmanlık) ortaya çıkarır![1275]
2. Nihâyet (o boşanan kadınlar) iddet (bekleme müddet)lerinin sonuna geldikleri zaman, ya onları iyilikle tutun veya onlardan iyilikle ayrılın; içinizden adâletli iki kişiyi de şâhid tutun; şâhidliği Allah için dosdoğru yapın! Allah'a ve âhiret gününe îmân etmekte olan kimselere bununla nasîhat olunur; kim Allah'dan sakınırsa, (Allah) ona (her darlıktan) bir çıkış yolu kılar.
3. Ve onu hesab etmediği yerden rızıklandırır! Kim Allah'a tevekkül ederse, artık O ona yeter! Şübhesiz ki Allah, emrini yerine getirendir. Doğrusu Allah, her şey için bir ölçü koymuştur.
4. Kadınlarınızdan hayızdan kesilmiş olanlar ile (henüz) hayız görmemiş olanlar(ın bekleme müddetleri) husûsunda şübheye düşerseniz, o takdirde (bilin ki) onların bekleme müddetleri üç aydır. Hâmile olanların bekleme müddeti ise, yüklerini bırakmalarına (çocuklarını doğurana) kadardır. Artık kim Allah'dan sakınırsa, (Allah) ona kendi işinden bir kolaylık kılar.
5. Bu, Allah'ın emridir ki, onu size indirmiştir. Kim Allah'dan sakınırsa,[1276] (Allah) onun kötülüklerini örter ve onun için mükâfâtı büyütür.

---

[1275] İbn-i Abbâs (ra)'a bu âyet hakkında suâl edildiğinde, şöyle demiştir: "Bunlar Mekke ahâlîsinden bazı kimselerdi ki, Müslüman olup Resûl-i Ekrem (ASM)'ın yanına gelmek istemişlerdi. Fakat zevceleri ve evlâdları kendilerini terk etmelerini arzu etmeyip hicretlerine mâni' olmuşlardı. Bu kimseler bilâhire hicret edip Resûlullah (ASM)'ın yanına vardıklarında, daha evvel hicret edenlerin kendilerine nazaran dînî ma'lûmatlarının çok inkişâf ettiğini görmüşler, hicretlerine mâni' olan zevce ve evlâdlarını cezâlandırmak istemişlerdi. Bunun üzerine bu âyet nâzil olmuştur." (İbn-i Kesîr, c. 3, 510)
"Eğer hasmını (düşmanını) mağlûb etmek istersen, fenâlığına karşı iyilikle mukâbele et! Çünki eğer fenâlıkla mukâbele edersen, husûmet (düşmanlık) tezâyüd eder (artar). Zâhiren mağlûb bile olsa, kalben kin bağlar, adâveti (düşmanlığı) idâme eder (devâm ettirir). Eğer iyilikle mukâbele etsen, nedâmet eder (pişmân olur), sana dost olur. (...) Mü'minin şe'ni (hâli), kerîm (cömert) olmaktır. Senin ikrâmınla sana musahhar olur (emrine girer). Zâhiren leîm (kınanacak bir hâlde) bile olsa, îman cihetinde kerîmdir.
Evet, fenâ bir adama: 'İyisin, iyisin!' desen, iyileşmesi ve iyi adama: 'Fenâsın, fenâsın!' desen, fenâlaşması çok vukū' bulur.
Öyle ise: وَ اِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا [Boş şeyler (söz ve hareketler) ile karşılaştıkları zaman,(yüz çevirerek) vakarla geçip giderler!] وَاِنْ تَعْفُوا وَ تَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَاِنَّاللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ [Eğer affeder, kusurlarına bakmaz ve bağışlarsanız, artık şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir] gibi desâtir-i kudsiye-i Kur'âniyeye (Kur'ân'ın kudsî düsturlarına) kulak ver, saâdet ve selâmet ondadır." (Mektûbât, 22. Mektûb, 93)
[1276] Âyette her ne kadar Hz. Peygamber (ASM)'a hitâb edilmişse de hüküm umûmîdir. Bütün ümmete şâmildir. (Nesefî, c. 4, 387)

6. (Boşadığınız) o kadınları gücünüz nisbetinde kendi oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun; onları sıkıştırmak (ve bir an önce çıkmalarını sağlamak) için kendilerine zarar verme(ye kalkışma)yın! Eğer hâmile iseler, artık yüklerini bırakıncaya kadar onlara nafaka verin! Sonra sizin için (çocuğunuzu) emzirirlerse, onlara ücretlerini de verin! (Bu hususta) aranızda güzel bir şekilde anlaşın! Eğer (anlaşmakta) zorluk çekerseniz, o zaman (çocuğu) onun (babanın) hesâbına başkası emzirecektir.
7. Eli geniş olan kimse, genişliğine göre nafaka versin! Rızkı kendisine daraltılmış olan kimse de Allah'ın ona verdiği (kadarı)ndan versin! Allah, kimseyi ona verdiğinden fazlasıyla mükellef tutmaz. Allah, bir zorluktan sonra bir kolaylık verecektir.
8. Nice şehirler (halkı) vardır ki, Rablerinin ve O'nun peygamberlerinin emrine isyân ettiler de onları şiddetli bir hesâb ile hesâba çektik ve onları görülmemiş bir azabla cezâlandırdık.
9. Öyle ki (onlar) işlerinin vebâlini tattı ve işlerinin âkıbeti hüsrân oldu!
10. Allah onlara (âhirette, pek) şiddetli bir azab hazırlamıştır; o hâlde ey îmân eden akıl sâhibleri! Allah'dan sakının! Şübhesiz ki Allah, size bir zikir (Kur'ân) indirmiştir.
11. Ve îmân edip sâlih ameller işleyenleri zulümâttan (küfür karanlıklarından) nûra (îmâna) çıkarmak için, Allah'ın apaçık beyan eden âyetlerini size okuyan bir peygamber (göndermiştir).[1277] Artık kim Allah'a îmân edip sâlih amel işlerse, (Allah) onu altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyar; (onlar) orada ebedî olarak kalıcıdırlar. Gerçekten Allah, ona güzel bir rızık ihsân etmiştir.
12. Allah, yedi (kat) göğü (ve) yerden de onların mislini yaratandır.[1278] (Allah'a âid) emir, bunlar arasında inip durmaktadır ki, şübhesiz Allah'ın her şeye hakkıyla gücü yeten olduğunu, yine şübhesiz Allah'ın her şeyi ilmen gerçekten kuşattığını bilesiniz.

## TAHRÎM Sûresi

1. Ey Peygamber! Zevcelerinin hoşnudluğunu arayarak, Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi, niçin (kendine) tahrîm ediyor (haram kılıyor)sun? Bununla berâber Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.[1279]
2. Allah, yeminlerinizin (keffâretini vermekle) çözülmesini doğrusu size meşrû' kılmıştır. Çünki Allah, Mevlânızdır! Ve O, Alîm (her şeyi bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.

[1277] "Bak! Öyle bir ziyâ-yı hakîkat (hakîkat nûru) neşreder ki: Eğer onun o nûrânî dâire-i hakîkat-i irşâdından (teblîğ ettiği nûrlu hakîkat dâiresinden) hâriç bir sûrette kâinâta baksan; elbette kâinâtın şeklini bir mâtemhâne-i umûmî (umûmî bir mâtem yeri) hükmünde ve mevcûdâtı (varlıkları) birbirine ecnebî (yabancı), belki düşman ve câmidâtı (ruhsuz varlıkları) dehşetli cenâzeler ve bütün zevi'l-hayâtı (hayat sâhiblerini) zevâl ve firâkın (ayrılığın) sillesiyle (tokadıyla) ağlayan yetimler hükmünde görürsün.
Şimdi bak: Onun neşrettiği nûr ile o mâtemhâne-i umûmî, şevk ve cezbe içinde bir zikirhâneye (Allah'ın anıldığı yere) inkılâb etti (döndü). O ecnebî, düşman mevcûdât, birer dost ve kardeş şekline girdi. O câmidât-ı meyyite-i sâmite (ölü gibi donuk ve sessiz varlıklar); birer mûnis (dost) me'mur, birer musahhar (itâatkâr) hizmetkâr vaziyetini aldı ve o ağlayıcı ve şekvâ edici (şikâyetçi) kimsesiz yetimler, birer tesbih içinde zâkir (zikredici) veya vazîfe paydosundan şâkir (şükredici) sûretine girdi." (Zülfikār, 19. Mektûb, 95-96)
[1278] Yerin, yedi kat gök gibi yaratılması hakkında, bakınız; (Lem'alar, 12. Lem'a, 65-67)
[1279] Resûl-i Ekrem (ASM) zevcelerinden birine sır olarak verdiği, kendisinden sonra Hz. Ebû Bekir (ra) ve Hz. Ömer (ra)'ın sırayla halîfe olacaklarına dâir haberi, o vâlidemizin diğer bir vâlidemize bahsetmesi üzerine Allah bundan kendisini haberdâr etti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (ASM) o vâlidemize sitem etti. Ama ikisinin birbirini savunmaları ve bu arada diğer zevceleri de alâkadar edecek şekilde, meşrû' da olsa bazı dünyevî dileklerde bulunmaları üzerine Hz. Peygamber (ASM), bir aylık süre için yanlarına çıkmayacağına dâir yemîn etti ve husûsî bir odaya çekildi. Mübârek zevceleri, onu gücendirmiş olmak endişesi ile müteessir olarak epey ağladılar. Bu sûre nâzil olunca Resûl-i Ekrem (ASM) 29. günün bitiminde yeminlerinin keffâretini vererek hâne-i saâdetlerine geri döndüler. (Elmalılı, c. 7, 5085)

3. Hani peygamber, zevcelerinden birine bir sözü sır olarak söylemişti. Fakat (o) bu sözü (diğer bir hanımına) haber verip, Allah da bunu ona (peygambere) açıklayınca, (o) bunun bir kısmını (zevcesine) bildirmiş, bir kısmından da (bahsetmeyerek) vazgeçmişti. Böylece (peygamber) ona bunu haber verince (hanımı): "Bunu sana kim haber verdi?" dedi. (Peygamber de:) "Bana, Alîm (her şeyi bilen), Habîr (her şeyden haberdâr olan Allah) haber verdi!" dedi.
4. (Ey peygamber hanımları!) Eğer (ikiniz de) Allah'a tevbe ederseniz (ne a'lâ)! Çünki kalbleriniz gerçekten (peygamberin hoşlanmayacağı bir şeye) meyletmiştir. Eğer ona (peygambere) karşı (ikiniz) birbirinizle yardımlaşırsanız artık şübhesiz ki, O'nun Mevlâsı ancak Allah'dır; Cebrâîl, mü'minlerin sâlih olanları ve bunların ardından melekler de (ona) yardımcıdır.[1280]
5. (Ey peygamber zevceleri!) Eğer (o) sizi boşarsa, olur ki Rabbi ona sizin yerinize, sizden daha hayırlı, Müslüman, mü'mine, itâatkâr, tevbe eden, ibâdet eden, oruç tutan, dul ve bâkire zevceler verir.
6. Ey îmân edenler! Kendinizi ve âilenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan bir ateşten koruyun! Onun üzerinde sert, şiddetli, Allah'ın kendilerine emrettiğine isyân etmeyen ve neemrolunurlarsa yapan melekler (zebâniler) vardır.
7. Ey inkâr edenler! Bu gün (artık) özür dilemeyin! (Siz) ancak yapmakta olduklarınızın cezâsını çekiyorsunuz.
8. Ey îmân edenler! (Samîmî bir tevbe olan) Tevbe-i Nasûh ile Allah'a tevbe edin![1281] Olur ki Rabbiniz, sizin kötülüklerinizi örter ve Allah, peygamberi ve onunla berâber îmân edenleri utandırmayacağı bir günde, sizi altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyar! Onların nûru önlerinde ve sağlarında koşar (da): "Rabbimiz! Nûrumuzu bize tamamla ve bize mağfiret eyle! Şübhesiz ki sen, her şeye hakkıyla gücü yetensin!" derler.
9. Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münâfıklarla cihâd et ve onlara karşı sert davran! Onların varacağı yer Cehennemdir! O ise, ne kötü varılacak yerdir!
10. Allah, inkâr edenlere, Nûh'un karısı ile Lût'un karısını bir misâl olarak getirdi. (Bu ikisi) kullarımızdan iki sâlih kulun (nikâhı) altında idiler de onlara hâinlik (îman cihetiyle münâfıklık)

---

[1280] "Kur'ân'da bazı mühim tahşîdât (üzerinde ehemmiyetle durulan mevzû'lar) vardır ki, düşmanların kuvvetli olduğundan ileri gelmiyor. Belki haşmetin izhârı (yüceliğinin gösterilmesi) ve düşman şenâatinin teşhîri (alçaklığının ortaya konulması) gibi sebeblerden ileri geliyor. (...) Meselâ şu âyete bak: وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللهَ هُوَ مَوْلٰيهُ وَجِبْرِيلٌ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلٰئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ ظَهِيرٌ[Eğer ona (peygambere) karşı (ikiniz) birbirinizle yardımlaşırsanız artık şübhesiz ki, O'nun Mevlâsı ancak Allah'dır; Cebrâîl, mü'minlerin sâlih olanları ve bunların ardından melekler de (ona) yardımcıdır.] Ne kadar Nebî (peygamber) hakkına hürmet ve ne kadar ezvâcın (peygamberin eşlerinin) hukūkuna merhamet var! Şu mühim tahşîdât, yalnız hürmet-i Nebînin azametini (büyüklüğünü) ve iki zaîfenin (zayıf hanımların)şekvâlarının ehemmiyetini ve haklarının riâyetini, rahîmâne (merhametle) ifâde etmek içindir." (Sözler, 15. Söz, 49)

[1281] "Ey insan! Senin elinde gāyet zaîf, fakat seyyiâtta (kötülükte) ve tahrîbâtta (bozmakta) eli gāyet uzun ve hasenâtta (iyilikte) eli gāyet kısa, cüz'-i ihtiyârî nâmında bir irâden (seçebilme hakkın) var. O irâdenin bir eline duâyı ver ki, silsile-i hasenâtın (iyilikler zincirinin) bir meyvesi olan Cennete eli yetişsin ve bir çiçeği olan saâdet-i ebediyeye eli uzansın! Diğer eline de istiğfârı (tevbe edip yalvarmayı) ver ki, onun eli seyyiâttan kısalsın ve o şecere-i mel'ûnenin (günahlar denilen lâ'netlenmiş ağacın) bir meyvesi olan zakkūm-ı Cehenneme yetişmesin!
Demek duâ ve tevekkül (Allah'a i'timâd edip ona sığınmak), meyelân-ı hayra (hayrı arzulamaya) büyük bir kuvvet verdiği gibi, istiğfâr ve tevbe dahi meyelân-ı şerri (kötülüğü arzulamayı) keser, tecâvüzâtını (taşkınlıklarını) kırar." (Tılsımlar, 26. Söz, 85)
Bir bedevî Hz. Peygamber (ASM)'ın mescidine girdi ve: "Allahım! Ben, senden affımı istiyor ve sana tevbe edip, sığınıyorum!" dedi ve tekbîr aldı. Namazını bitirince, duâsını işitmiş olan Hz. Ali (ra) ona hitâben: "Ey adam! Dilinin yaptığı tevbe, yalancıların tevbesidir. Senin tevben bile, ayrıca bir tevbeye muhtaç!" dedi.
Bunun üzerine o bedevî: "Ey mü'minlerin emîri! Peki tevbe nedir, nasıl yapılır?" diye sordu. Hz. Ali Efendimiz (ra) ise: "Şu altı şey ile: Geçmiş günahlara pişman olmak, yapılmayan farzları kazâ etmek, haksız yere alınan şeyleri iâde etmek, nefsi Allah'a isyan husûsunda terbiye ettiğin gibi itâatte de eritmek, nefse günah lezzetini tattırdığın gibi itâatin acılarını da tattırmak, her gülüşe bedel ağlamaktır!" buyurdular. (Râzî, c. 14/27, 169)

ettiler; bu yüzden (o iki peygamber) Allah'dan (gelen) bir şeyi onlardan def' edemedi. Ve (o kadınlara) denildi ki: "(Haydi!) O girenlerle berâber, siz de ateşe girin!"
11. Allah, îmân edenlere de Fir'avun'un hanımını (Asiye'yi) bir misâl olarak getirdi. Hani (o): "Rabbim! Senin katında benim için Cennette bir ev yap, beni Fir'avun'dan ve onun (kötü) işinden kurtar, hem beni bu zâlimler topluluğundan kurtar!" demişti.
12. Irzını korumuş olan İmrân kızı Meryem'i de (misâl gösterdi); artık ona (yarattığımız) rûhumuzdan (Cebrâil vâsıtasıyla) üfledik; (o,) Rabbisinin kelimelerini (hükümlerini) ve kitablarını tasdîk etti ve itâat edenlerden oldu.

## MÜLK Sûresi

1. (Bütün) mülk (ve hâkimiyet) elinde (tasarrufunda) olan (Allah) ne yücedir! Ve O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.
2. O ki, hanginiz amelce daha güzeldir diye sizi imtihân etmek için ölümü ve hayâtı yarattı. Ve O, Azîz (kudreti dâimâ üstün gelen)dir, Gafûr (çok mağfiret eden)dir.
3. O ki, yedi göğü tabaka tabaka (birbiriyle âhenkli) olarak yarattı. Rahmân (olan Allah)'ın yarattığında hiçbir düzensizlik göremezsin! Haydi gözü(nü) çevir (de bir bak), hiçbir çatlak görecek misin?
4. Sonra gözü(nü) tekrar tekrar çevir (ve yine bak); o göz (aradığı kusûru bulamadan) zelil ve bitkin bir hâlde sana dönecektir![1282]
5. And olsun ki, dünya semâsını kandillerle süsledik ve onları (kulak hırsızlığı yapan) şeytanlar için (atılacak) taşlar yaptık ve onlara alevli ateş azâbını hazırladık![1283]
6. Rablerini inkâr edenler için de Cehennem azâbı vardır. O ne kötü varılacak yerdir!
7. Oraya atıldıkları zaman, onun şiddetli homurdanmasını işitirler; çünki o kaynıyordur!
8. Nerede ise öfkeden çatlayacak![1284] Nezaman oraya bir topluluk atılsa, (Cehennemin) bekçileri onlara: "Size (bu azâbı haber veren) bir korkutucu gelmedi mi?" diye sorar.
9. (Onlar) derler ki: "Evet! Gerçekten bize bir korkutucu geldi, fakat biz yalanladık ve (onlara): 'Allah hiçbir şey indirmemiştir; siz ancak büyük bir dalâlet içindesiniz!' dedik."
10. Ve derler ki: "Eğer (biz) işitir veya akıl eder olsaydık, bu alevli ateş ashâbı arasında bulunmazdık!"
11. Böylece günahlarını i'tirâf ettiler. Öyleyse o Cehennemlikler (Allah'ın rahmetinden) uzak olsun!
12. Şübhesiz ki görmeden Rablerinden korkanlara gelince, onlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfât vardır.

---

[1282] "Sinek kanadından tut, tâ semâvât kandillerine kadar öyle bir nizam var ki, akıl onun karşısında hayretinden ve istihsânından (beğenmesinden) سُبْحانَ اللهِ[Allah, (her türlü noksanlıktan) münezzehtir!] مآ شآءَ اللهُ[Allah'ın dilediği (ne güzeldir)!] بارَكَ اللهُ[Allah mübârek kılsın!] der, secde eder. Eğer zerre mikdar şerîke (ortağa) yer bulunsa idi, müdâhalesi olsa idi, لَوْكانَ فِيهِمآ آلِهَةٌ اِلَّا اللهُ لَفَسَدَتآ[Eğer o ikisinde (yerde ve gökte) Allah'dan başka ilâhlar bulunsaydı, elbette o ikisi (ve onlarda görünen şu intizam) fesâda uğrardı (bozulup giderdi)!] âyet-i kerîmesinin delâletiyle, nizam bozulacaktı, sûret değişecekti, fesâdın âsârı (eserleri) görünecekti. Hâlbuki فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَي مِنْ فُطُورٍ [Gözü(nü) çevir de bak, hiçbir çatlak görebilir misin?] ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ خاسِئاً وَهُوَ حَسِيرٌ[Sonra gözü(nü) tekrar tekrar çevir (ve yine bak); o göz (aradığı kusûru bulamadan) zelil ve bitkin bir hâlde sana dönecektir!] delâletiyle ve şu ifâde ile, nazar-ı beşer (insan bakışı) kusûru aramak için ne kadar çabalasa, hiçbir yerde kusûru bulamayarak, yorgun olarak menzili olan göze gelip, onu gönderen münekkid (tenkîd edici) akla diyecek: 'Beyhûde yoruldum, kusur yok!' demesiyle gösteriyor ki, nizâm ve intizam gâyet mükemmeldir. Demek intizâm-ı kâinât, vahdâniyetin (Allah'ın birliğinin) kat'î şâhididir." (Mektûbât, 33.Mektûb, 338)

[1283] Şeytanların taşlanmaları hakkında bakınız; (Lem'alar, 28. Lem'a, 320-324; Sözler, 15.Söz, 44-50 )

[1284] Bakınız; (Lem'alar, 13. Lem'a, 85)

13. Sözünüzü (ister) gizleyin veya (ister) onu açıklayın (fark etmez)! Çünki O (Allah), sînelerin içinde olanı hakkıyla bilendir.
14. (Hiç) yaratan bilmez mi?[1285] Çünki O, Latîf (kalblerdeki bütün incelikleri bilen)dir, Habîr (onlardan haberdâr olan)dır.
15. O, yeri sizin için itâatkâr kılandır; artık onun omuzlarında (yeryüzünde) yürüyün ve (Allah'ın) rızkından yiyin! Dönüş ise, ancak O'nadır.
16. Gökte olanın[1286] (kâinâtın tedbir ve idâresine vekil kılınan meleklerin) sizi yere batırmasından emin mi oldunuz? Bir de bakarsınız ki o (yer) sarsılıyordur!
17. Yoksa gökte olan (o melekler)in (Allah'ın emri ile), üzerinize (taş yağdıran) bir kasırga göndermesinden emin mi oldunuz? Artık yakında benim tehdîdimin nasıl olduğunu bileceksiniz!
18. And olsun ki, onlardan (o müşriklerden) öncekiler de yalanlamıştı; fakat benim (de o inkâr edenleri) inkârım, (onlara olan azâbım) nasıl oldu (gördüler)!
19. Üzerlerinde (kanatlarını) açan ve kapatıveren o kuşları görmediler mi? Onları (havada) Rahmân'dan başkası tutmuyor. Şübhesiz ki O, her şeyi hakkıyla görendir.
20. Yâhut Rahmân'dan başka size yardım (edip azâbını sizden def') edecek şu ordunuz kimdir? O kâfirler ancak bir aldanma içindedirler.
21. Yâhut (Allah, size verdiği) rızkını tutsa (kesiverse), şu size rızık verecek olan kimdir? Hayır! (Onlar) isyan ve nefrette ısrâr etmişlerdir.
22. Şimdi, yüz üstü kapanarak yürüyen (sürünen) mi daha doğru giden kimsedir, yoksa dosdoğru bir yolda dimdik (ve dümdüz) yürüyen mi?
23. (Ey Resûlüm!) De ki: "Sizi yaratan ve size kulak(lar), gözler ve kalbler veren O'dur. Ne kadar az şükrediyorsunuz!"
24. De ki: "Sizi yeryüzünde (yaratıp) yayan O'dur ve ancak O'nun huzûruna toplanacaksınız!"
25. Hâlbuki (onlar:) "Eğer (iddiânızda) doğru kimseler iseniz, bu va'd (edilen kıyâmet ve haşir) ne zaman?" diyorlar.
26. De ki: "O bilgi, yalnız Allah katındadır. Ben ise ancak (O'nun azâbını haber veren) apaçık bir korkutucuyum!"
27. Nihâyet onu (o kıyâmeti) yakından gördüklerinde, inkâr edenlerin yüzleri kötüleşir ve (kendilerine): "İşte kendisini(n olmadığını) iddiâ edip durduğunuz (azab) budur!" denilir.
28. De ki: "Söyleyin bana! Eğer Allah, beni ve berâberimde bulunanları (sizin temennî ettiğiniz gibi) helâk etse (hepimizi öldürse) veya bize merhamet buyursa (da ecelimizi ertelese), artık kâfirleri (pek) elemli bir azabdan kim kurtaracak?"
29. De ki: "O, Rahmândır; O'na îmân ettik ve ancak O'na tevekkül ettik. Artık kimin apaçık bir dalâlet içinde olduğunu yakında bileceksiniz!"
30. De ki: "Söyleyin bana! Eğer suyunuz (yerin dibine) çekilecek olsa, artık size kim bir akar su getirebilir?"[1287]

---

[1285] "Hem o cüz'î (küçük) zîhayatlarda (canlılarda) pek zâhirî (açık) bir sûrette anlaşılır ki, onun Sâni'i (san'atkârı) onu görür, bilir, dinler, istediği gibi yapar. Âdetâ o zîhayâtın masnûiyeti (san'atlı yaratılması) arkasında Muktedir (güçlü), Muhtâr (irâdeli), işitici, bilici, görücü bir Zât'ın ma'nevî bir teşahhusu (belirmesi) ve bir taayyünü (meydana çıkışı) îmâna görünür. (...) Çünki meselâ, gözü veren Zât, hem gözü görür, hem ince bir ma'nâ olan gözün gördüğünü görür, sonra verir. Evet senin gözüne bir gözlük yapan gözlükçü usta, göze gözlüğün yakıştığını görür, sonra yapar. Hem kulağı veren Zât, elbette o kulağın işittiklerini işitir, sonra yapar, verir. Sâir sıfatlar buna kıyâs edilsin!" (Şuâ'lar, 2. Şuâ', 6-7)

[1286] "Gökte olan" ta'bîrinden maksad melâikelerdir. Allah'ın emirlerini yerine getirmekle vazîfeli olan melekler, aslında her şey gibi Cenâb-ı Hakk'ın kudretine, şu dünyadaki imtihan sırrıyla, birer izzet perdesi olup, en büyük cisimlerden, en küçük teferruâta kadar her şeyin yaratılışı, sevk ve idâresi ancak ve bizzat Allah'ın emir ve irâdesi ve kudretiyledir. (Beyzâvî,c. 2, 511; Sözler, 29. Söz)

[1287] Bir hadîs-i şerîfte Peygamberimiz (ASM): "Bu âyeti okuyan kimse, مَعِينٍden sonra اَللّٰهُ رَبُّ الْعالَمِينَ[Alemlerin Rabbi olan Allah] demelidir!" buyurmuştur. (Celâleyn Şerhi, c. 8, 70)

## KALEM Sûresi

1,2. Nûn.[1288] Kalem'e ve yazmakta oldukları şeylere yemîn olsun! (Ey Habîbim!) Rabbinin ni'meti sâyesinde, sen bir mecnun değilsin!
3. Hem şübhesiz ki senin için, elbette kesintiye uğramayacak olan bir mükâfât vardır.
4. Ve muhakkak ki sen, gerçekten yüce bir ahlâk üzerindesin![1289]
5,6. Artık hanginizin fitneye tutulmuş (bir mecnun) olduğunu, yakında (sen de) göreceksin ve (onlar da) görecekler!
7. Şübhe yok ki, yolundan sapanları en iyi bilen ancak Rabbindir, hidâyete erenleri de en iyi bilen O'dur.
8. O hâlde (hakkı) yalanlayanlara itâat etme!
9. (Onlar) arzu ettiler ki, (sen, kendilerine) yumuşak davranasın da, (onlar dasana hoşgörülü ve) yumuşak davransınlar!
10,11,12,13,14. (Habîbim, yâ Muhammed!) Çok yemîn eden, aşağılık (kıymetli bir görüşe sâhib olmayan), dâimâ ayıplayan (insanların arkasından dudak büken), hep koğuculuk peşinde gezen, her zaman hayra mâni' olan, haddi aşan (hakkı çiğneyen), alabildiğine günahkâr, zorba; bun(lar)dan sonra (bir de) soysuzlukla damgalanmış kimselerden hiçbirine, mal ve oğullar sâhibi oldu diye itâat etme!
15. Ona (onlardan birine), âyetlerimiz okunduğu zaman: "Evvelkilerin masalları!" dedi.
16. Yakında onun hortumunun (burnunun) üzerine damga basacağız (da onu rezîl edeceğiz)!
17,18. Biz, o bahçe sâhiblerine belâ verdiğimiz gibi bunlara da (Mekkelilere de kıtlıkla) belâ verdik. Hani (onlar) sabaha ulaşırken, onu(n mahsûlünü) muhakkak devşireceklerine dâir yemîn etmişlerdi. (İnşâallah diyerek) istisnâ da yapmıyorlardı.
19,20,21,22. Onlar (henüz) uykuda iken, Rabbinden bir dolaşıcı (ateş, geceleyin) orayı sarıverdi. Derken (bahçe tamâmen yanarak) kapkara kesildi. Ve sabaha ulaşırken: "Eğer (bahçenizi) devşirecek olanlarsanız, erkenden mahsûlünüzün başına gidin!" diye birbirlerine seslendiler.
23,24,25. "Sakın, bugün orada bir fakir yanınıza sokulmasın!" diye gizlice konuşarak gittiler. Hâlbuki (yardıma) güçleri yettiği hâlde, (onları) mahrûm etmek üzere erkenden gittiler.

---

[1288] "Sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukatta'a (Elif, Lâm, Mîm gibi tek tek yazılan harfler) İlâhî bir şifredir. Hâs abdine (husûsî kulu Hz. Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'a) onlarla bazı işâret-i gaybiye (gizli işâretler) veriyor. O şifrenin miftâhı (anahtarı) o abd-i hâs'dadır (ASM). Hem onun veresesindedir (vârisi olan âlimlerdedir). Kur'ân-ı Hakîm, mâdem her zaman ve her tâifeye (topluluğa) hitâb ediyor. Her asrın her tabakasının hissesini câmi' (içine alan) çok mütenevvi' vücuhları (çeşitli yönleri), ma'nâları olabilir. Selef-i Sâlihîn (Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe'-i Tâbiîn) ise, en hâlis parça onlarındır ki, beyân etmişler." (Mektûbât, 29. Mektûb, 241)
" الٓمٓ:Üç harfiyle üç hükme işârettir. Şöyle ki: Elif, هٰذَا كَلَامُ اللهِ الْاَزَلِيُّ[Bu, Allah'ın ezelî kelâmıdır] hükmüne ve kazıyesine; Lâm, نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ[Onu Cibrîl indirdi] hükmüne ve kazıyesine; Mîm, عَلٰي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ[Muhammed (ASM)'a] hükmüne ve kazıyesine remzen ve îmâen (remiz ve îmâ ile) işârettir." (İşârâtü'l-i'câz, 29)
[1289] "Cenâb-ı Hakk Kur'ân-ı Hakîm'de: وَ اِنَّكَ لَعَلٰي خُلُقٍ عَظِيمٍ[Ve muhakkak ki sen, gerçekten yüce bir ahlâk üzerindesin!] fermân eder. Rivâyet-i sahîha (sahih bir hadîs) ile Hazret-i Âişe-i Sıddîka (ra) gibi sahâbe-i güzîn, Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ı ta'rîf ettikleri zaman خُلُقُهُ الْقُرْاٰنُ[O'nun ahlâkı, Kur'ân'dır] diye ta'rîf ediyorlardı. Yani Kur'ân'ın beyân ettiği mehâsin-i ahlâkın (ahlâkın güzelliklerinin) misâli, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Ve o mehâsini (güzellikleri) en evvel imtisâl eden (uyan) ve fıtraten (yaratılışça) o mehâsin üzerinde yaratılan O'dur. İşte böyle bir Zât'ın (ASM) ef'âl (fiiller), ahvâl (hâller), akvâl (sözler) ve harekâtının her birisi, nev'-ibeşere birer model hükmüne geçmeye lâyık iken, O'na îmân eden ve ümmetinden olan gāfillerin, sünnetine ehemmiyet vermeyenlerinin veyâhut tağyîr etmek (değiştirmek) isteyenlerinin ne kadar bedbaht olduklarını dîvâneler de anlar." (Lem'alar, 11. Lem'a, 61)

26,27. Orayı (perişan hâlde) gördüklerinde: “Şübhesiz biz, şaşıran kimseleriz (her hâlde yanlış yere geldik!)” dediler. (Sonunda:) “Hayır! (O fakirler değil, asıl) biz (bu ni‘metten) mahrum bırakılmış kimseleriz!” (dediler.)
28,29,30. Onların en dengeli (hayırlı) olanı: “(Ben) size, ‘(Rabbinizi) tesbîh etmeli değil miydiniz!’ demedim mi?” dedi. (Onlar:) “Rabbimizi tenzîh ederiz; doğrusu biz zâlim kimselermişiz!” dediler. Sonra dönüp birbirlerini kınamaya başladılar.
31,32. (Nihâyet) dediler ki: “Yazıklar olsun bize! Doğrusu biz azgın kimselermişiz! Olur ki Rabbimiz, bize onun yerine ondan daha hayırlısını verir. Şübhesiz biz, (artık) Rabbimize (O’nun rızâsına) yönelenleriz!”[1290]
33. İşte azab böyledir! Elbette âhiret azâbı ise daha büyüktür! Keşke bilselerdi!
34,35,36. Şübhe yok ki takvâ sâhibleri için, Rableri katında Naîm Cennetleri vardır. Hiç Müslümanları o günahkâr (zındık)larla bir tutar mıyız? Size ne oluyor? Nasıl hüküm veriyorsunuz?
37,38,39. Yoksa size mahsus bir kitab var da onda mı okuyorsunuz? Onda: “Ne beğenirseniz, muhakkak sizindir!” (diye mi yazılı?) Yoksa sizin için: “Neyehüküm verirseniz, mutlakā sizindir!” diye kıyâmete kadar ulaşan yeminlerimiz mi var?
40,41. Sor onlara, hangileri buna kefildir? Yoksa onların (hüküm sâhibi) ortakları mı var? Eğer (iddiâlarında) doğru kimselerse, haydi ortaklarını getirsinler!
42. O gün (kıyâmet günü) paçalar sıvanır (iş zorlaşır) ve (onlar) secdeye çağrılırlar; fakat güç yetiremezler.
43. (O gün kâfirlerin, pişmanlıktan) gözleri öne düşmüş bir hâlde, kendilerini bir zillet kaplar. Hâlbuki onlar (dünyada) sıhhatli kimseler iken, (okunan ezanlarla) doğrusu secdeye çağrılıyorlardı (fakat namaz kılmıyorlardı).
44,45. (Ey Resûlüm!) Artık bu sözü (Kur’ân’ı) yalanlayanları bana bırak! Yakında onları, bilmedikleri yerden yavaş yavaş (azâba) yaklaştıracağız! Hem onlara mühlet veriyorum! Şübhesiz ki benim tuzağım (ni‘metin ardından, nankörlere vereceğim cezâ) pek sağlamdır!
46,47. Yoksa onlardan (tebliğ vazîfesine mukābil) bir ücret istiyorsun da, bu yüzden onlar ağır bir borç altında kalan kimseler midir? Yoksa gayb (Levh-i Mahfûz) onların yanında da, onlar (ondan) mı yazıyorlar?
48. (Ey Habîbim!) O hâlde Rabbinin hükmüne sabret! Ve o balık sâhibi (Yûnus) gibi olma! Hani o, (balığın karnında) kederle dolu olduğu bir hâlde (bize) yalvarmıştı.[1291]
49,50. Eğer Rabbisinden ona bir ni‘met yetişmiş olmasaydı, o kınanmış bir kimse olarak şübhesiz (ağaçsız) bir alana atılacaktı. Fakat Rabbi onu seçmiş de kendisini sâlih kimselerden (bir peygamber) kılmıştı.
51. Doğrusu inkâr edenler Kur’ân’ı dinlediklerinde, nerede ise seni gözleriyle devireceklerdi ve (hasedlerinden): “Şübhesiz ki o, gerçekten bir mecnundur!” diyorlar.
52. Hâlbuki o (Kur’ân), âlemler için bir nasîhatten başka bir şey değildir.

---

[1290] Rivâyetlere göre, Allah, onların bu tevbelerine binâen, kendilerine daha güzel bir bahçe ihsân etmiştir. (Nesefî, c. 4, 413)

[1291] “Hazret-i Yûnus İbn-i Mettâ Alâ Nebiyyinâ ve Aleyhissalâtü Vesselâm’ın münâcâtı (Allah’a yalvarması), en azîm (büyük) bir münâcâttır veen mühim bir vesîle-i icâbe-i duâdır (duânınkabûlüne vesîledir). Hazret-i Yûnus Aleyhisselâm’ın kıssa-i meşhûresinin hulâsası: Denize atılmış, büyük bir balık onu yutmuş. Deniz fırtınalı, gece dağdağalı (ızdırablı) ve karanlık ve her taraftan ümid kesik bir vaziyette لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحانَكَ اِنّي كُنْتُ مِنَ الظّالِمينَ[Senden başka ilâh yoktur; seni tenzîh ederim! Gerçekten ben (nefsine) zulmedenlerden oldum!] münâcâtı, onasür‘atle vâsıta-i necat (kurtuluş vâsıtası) olmuştur.” (Lem‘alar, 1. Lem‘a, 1)
Ayrıca bakınız; (Enbiya suresinin 87. ayetinin haşiyesi)

## HÂKKA Sûresi

1. El-Hâkka (gerçekleşecek olan)!
2,3. Nedir o gerçekleşecek olan? O gerçekleşecek olanın (o kıyâmetin) ne olduğunu, sana ne bildirdi?
4. Semûd ve Âd (kavimleri), çarpacak olan o felâketi (kıyâmeti) yalanlamıştı.
5. Semûd (kavmin)e gelince, işte o azgın hâdise (tahammülü imkânsız okorkunç ses) ile helâk edildiler!
6,7. Amma Âd (kavmi) ise, artık (onlar da) uğultulu, şiddetli bir kasırga ile mahvedildiler! Onu (o kasırgayı, Allah) yedi gece sekiz gündüz ardı ardına (köklerini kazırcasına) onların üzerine musallat etti; nitekim (orada olsaydın) o kavmi orada yere yıkılmış bir hâlde görürdün; sanki onlar, içi boş hurma kütükleri gibi olmuşlardı!
8. Şimdi onlardan geriye kalmış bir şey görebilir misin?
9. Fir'avun ve ondan öncekiler ve altüst olan (şehir)ler(in halkı olan Lût kavmi) de o günah (şirk) ile geldi.
10. Öyle ki Rablerinin elçisine isyân ettiler de (Allah) onları (şiddeti gittikçe) artan bir yakalayışla yakalayıverdi!
11. (Nûh tûfânında her tarafı) su bastığında, şübhesiz ki biz sizi akıp giden (gemi)de taşıdık.
12. Tâ ki onu sizin için bir ibret yapalım ve belleyici kulaklar, onu bellesin!
13,14,15. Artık Sûr'a bir üfleyişle üflendiği, yer ve dağlar kaldırılıp bir darbe ile birbirine çarpıl(arak darmadağın edil)dikleri zaman, işte o gün olacak olan olmuş (kıyâmet kopmuş)tur!
16. Ve gök yarılmıştır; artık o gün o, (pek çürük ve) zayıftır!
17. Melek(ler) onun (göğün) etrâfındadır. Ve o gün Rabbinin arşını, onların üstünde olan sekiz (melek) taşır.
18. O gün (hesâb için Rabbinize) arz olunursunuz; sizden hiçbir sır, gizli kalmaz![1292]
19,20. İşte kitâbı sağ eline verilen kimseye gelince, (sevinerek) der ki: "Alın, kitâbımı okuyun; doğrusu ben, hesâbımla karşılaşacak kimse olduğumu gerçekten sezmiştim (bilmiştim)!" der.
21. Artık o, hoşnud bir hayat içindedir!
22. Yüksek bir Cennette!
23. Meyveleri yakın (toplaması kolay)!
24. (Onlara denilir ki:) "Geçmiş günlerde (dünyada) işlediğiniz (sâlih ameller)e karşılık olarak âfiyetle yiyin, için!"
25. Hâlbuki kitâbı sol eline verilene gelince, artık (o) şöyle der: "Keşke bana kitâbım verilmeseydi!"
26. "Ve hesâbımın ne olduğunu bilmeseydim!"
27. "Keşke o (ölüm) işimi bitirmiş olsaydı!"
28. "Malım bana fayda vermedi!"
29. "Saltanatım benden yok olup gitti!"
30. (Allah, Cehennem bekçilerine şöyle buyurur:) "Tutun onu, hemen kendisini bağlayın!"
31. "Sonra Cehenneme atın onu!"
32. "Sonra hemen onu, boyu yetmiş arşın olan bir zincire vurun!"

---

[1292] "Şu mevcûdâtın Mâliki (sâhibi), mülkünde cereyân eden her şeyin inzıbâtına (kaydedilmesine) büyük bir ihtimâmı (ehemmiyet vermesi) var. Hem hâkimiyet vazîfesinde nihâyet derecede dikkat eder. Hem rubûbiyet-i saltanatında (kâinâtın terbiye ve idâresinde) gāyet ihtimâmı gözetir. O derece ki, en küçük bir hâdiseyi, en ufak bir hizmeti yazar, yazdırır. Mülkünde cereyân eden her şeyin sûretini müteaddid (pek çok) şeylerde hıfzeder (saklar). Şu hafîzıyet (muhâfaza edicilik) işâret eder ki, ehemmiyetli bir muhâsebe-i a'mâl defteri (amellerin hesablarının görüleceği defter) açılacak ve bilhassa mâhiyetçe en büyük, en mükerrem (aziz), en müşerref (şerefli) bir mahlûk olan insanın büyük olan amelleri, mühim olan fiilleri; mühim bir hesab ve mîzâna (tartıya) girecek, sahîfe-i amelleri (amel defterleri) neşredilecek." (Zülfikār,10. Söz, 30-31)

33. “Çünki o, yüce Allah’a inanmazdı!”
34. “Yoksulu doyurmaya da teşvîk etmezdi!”
35. “Artık, ona bugün burada yakın bir dost yoktur!”
36. “İrinden başka bir yiyeceği de yoktur!”
37. “Onu ancak günahkârlar (kâfirler) yer!”
38. Artık yemîn ederim, görmekte olduklarınıza!
39. Ve göremiyor olduklarınıza!
40,41. Şübhesiz ki o (Kur’ân), çok şerefli bir elçinin (peygamberin, vahiyden ibâret) sözüdür. Hem o, bir şâir sözü değildir! Ne kadar az îmân ediyorsunuz!
42,43. (O,) bir kâhin sözü de değildir! Ne kadar az ibret alıyorsunuz! (O,) âlemlerin Rabbi tarafından indirilmedir.[1293]
44,45,46. Eğer (o peygamber), bize isnâd ederek bazı sözler uydursaydı, (biz) onu mutlakā kuvvet(li bir azab)la yakalardık! Sonra elbette onun can damarını keserdik!
47. O takdirde (de) sizden hiçbir kimse ondan (bunu) men‘ ediciler değildir.
48,49. Ve şübhesiz ki o (Kur’ân), takvâ sâhibleri için elbette bir nasîhattir. Ve şübhesiz ki biz, içinizden (onu) yalanlayanlar olduğunu gerçekten biliyoruz.
50,51. Ve şübhesiz ki o, kâfirler için (âhirette) elbette bir pişmanlıktır. Ve şübhesiz ki o, kat‘î gerçeğin ta kendisidir!
52. O hâlde yüce Rabbinin ismiyle (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ diyerek) tesbîh et!

## MEÂRİC Sûresi

1. Bir isteyici, vâki‘ olacak olan bir azâbı istedi.[1294]
2,3. (O azab) kâfirler içindir ki onu (kendilerinden) def‘ edecek kimse yoktur. (O,) meâric’in (semâvâta yükselme vâsıtalarının) sâhibi olan Allah tarafındandır.
4. Melekler ve Rûh (Cebrâîl), mikdârı (sizce) elli bin sene olan bir günde O’na (arşına) çıkarlar.
5. (Ey Resûlüm!) Şimdi güzel bir sabırla sabret!
6. Doğrusu onlar, onu (o azâbı akıldan) uzak görüyorlar.
7. Hâlbuki (biz) onu yakın görüyoruz.
8. O gün gök, erimiş ma‘den gibi olur!
9. Dağlar da (atılmış) rengârenk yün gibi olur!
10. Ve (o günün dehşetinden) bir dost, bir dostu(n hâlini) sormaz!
11,12,13. Onlar birbirlerine gösterilirler (fakat konuşamazlar). Günahkâr (kâfir) olan kimse arzu eder ki, o günün azâbından (kurtulmak için) oğullarını fedâ etsin! Ve karısını, kardeşini! Ve kendisini barındıran aşîretini!
14. Ve (öyle ki) yeryüzünde kim varsa hepsini (fedâ etsin de) sonra (bu diyet) onu (o azabdan) kurtarsın!
15,16,17,18. Hayır! Çünki o (ateş), derileri kavurup soyan, şiddetli bir alevdir! (O ateş, Hakk’a) arkasını dönüp (itâatten) yüz çeviren ve (mal) toplayıp da saklayan kimseyi (kendine) çağırır!
19. Şübhesiz insan, çok hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır!

---

[1293] “Kur’ân, Arş-ı A‘zam’dan (en büyük arştan), İsm-i A‘zam’dan (Allah’ın en büyük isminden), her ismin mertebe-i a‘zamından (en yüksek mertebesinden) geldiği için, (...) bütün âlemlerin Rabbi i‘tibâriyle Allah’ın kelâmıdır. Hem bütün mevcûdâtın (varlıkların) İlâhı ünvânıyla Allah’ın fermânıdır. Hem bütün semâvât ve arzın (göklerin ve yerin) Hâlık’ı (yaratıcısı) nâmına bir hitabdır. Hem rubûbiyet-i mutlaka (umum kâinâtın Rabbi olmak) cihetinde bir mükâlemedir (konuşmadır).” (Zülfikār, 25. Söz, 3)

[1294] Bu kişi Mekke müşriklerinden Nadr bin Hâris idi. “Eğer bu (Kur’ân) senin tarafından gelme bir hak ise, bizim üzerimize gökten bir taş yağdır veya bize elemli birazab getir!” demişti. (Nesefî, c. 4, 425)

20,21. Ona şer dokunduğu zaman, sızlanıcı (feryâd edici)dir! Ona hayır dokunduğu zaman da cimridir (Allah yolunda sarf etmez, şükretmez).
22,23. Ancak namaz kılanlar müstesnâ. O kimseler ki, onlar, namazlarında devamlıdırlar.[1295]
24,25. Ve onlar ki mallarında, dilenen ve (iffetinden dolayı dilenmeyip) mahrum kalanlar için belli bir hak (olan zekât) vardır (o hakkı onlara verirler).
26,27. Ve onlar ki, dîn (hesab) gününü tasdîk ederler. O kimseler ki, onlar, Rablerinin azâbından korkanlardır.
28. Çünki Rablerinin azâbı, (kendisinden) emîn olunmayan (bir azab)dır.
29,30. O kimseler ki, onlar, ırzlarını koruyanlardır. Ancak kendi eşleri veya sâhib oldukları câriyelerine karşı (olan münâsebetleri) müstesnâ; çünki şübhesiz ki onlar, (bundan dolayı) kınanacak kimseler değildirler.
31. O hâlde kim bundan ötesini ararsa, işte onlar haddi aşanların ta kendileridir.
32,33. Yine o kimseler (o namaz kılanlar) ki, onlar emânetlerini ve sözlerini yerine getirenlerdir. O kimseler ki onlar, şâhidliklerini hakkıyla yerine getirenlerdir.
34. O kimseler ki onlar, namazlarını (şartlarına riâyet ve ona devâm ederek) muhâfaza ederler.
35. İşte onlar, Cennetlerde ikrâm edilmiş olanlardır.
36,37. Öyle ise o inkâr edenlere ne oluyor ki, (onlar alay etmek üzere) ayrı ayrı fırkalar hâlinde, sağdan ve soldan sana doğru koşan kimselerdir.
38. Onlardan her bir şahıs, Naîm Cennetine konulacağını mı umuyor?
39. Aslâ! Şübhesiz ki biz, onları bilmekte oldukları şeyden (bir damla hakîr sudan) yarattık.
40,41. Doğuların ve batıların[1296] Rabbine (Zâtım üzerine) yemîn ederim ki, şübhesiz biz (onların) yerine onlardan daha hayırlılarını getirmeye elbette gücü yetenleriz ve biz (kudretinin) önüne geçilenler değiliz!
42. (Ey Habîbim!) Artık onları bırak, va'd olunageldikleri günlerine kavuşuncaya kadar (bâtıla) dalsınlar, oynasınlar![1297]
43. O gün kabirlerden sür'atle çıkarlar; sanki onlar, dikili taşlara (putlara) akın ediyorlardır.
44. Gözleri öne düşmüş bir hâlde kendilerini bir zillet kaplar. İşte bu, tehdîd olunup durdukları gündür!

## NÛH (AS) Sûresi

1. Şübhesiz ki biz Nûh'u kavmine: "Kendilerine çok elemli bir azab gelmeden önce, kavmini korkut!" diye gönderdik.

[1295] "Ey bedbaht nefsim! Acabâ ömrün ebedî midir! Hiç kat'î senedin var mı ki, gelecek seneye belki yarına kadar kalacaksın? Sana (namazdan) usanç veren, tevehhüm-i ebediyettir (ebedî yaşayacağın zannıdır). Keyif için, ebedî dünyada kalacak gibi nazlanıyorsun. Eğer anlasa idin ki ömrün azdır, hem fâidesiz gidiyor. Elbette onun yirmi dörtten birisini, hakîkî bir hayât-ı ebediyenin saâdetine medâr (vesîle) olacak bir güzel ve hoş ve rahat ve rahmet bir hizmete (namaza) sarf etmek; usanmak şöyle dursun, belki ciddî bir iştiyak (arzu) ve hoş bir zevki tahrîke (harekete geçirmeye) sebeb olur." (Sözler, 21. Söz, 91)

[1296] Güneş, senenin her bir gününde birbirine yakın farklı yerlerden doğduğu için âyette "doğular" denilmiştir. Aynı zamanda dünyanın yuvarlak olması ve her yerin doğu ciheti bulunmasıyla Allah, güneş gibi bir ni'meti her memlekete, gerçekte izâfî olan kendi doğularından ihsân eder. (Beyzâvî, c. 2, 290)

[1297] "En âdî raiyetin (halkından olan en sıradan birisinin) en âdî muâmelelerini (sıradan işlerini) ihmâl etmeyen bir Hâkim-i Hafîz (her şeye hükmeden ve muhâfaza eden Allah), hiç mümkün müdür ki, raiyetin en büyüklerinden en büyük amellerini muhâfaza etmesin, muhâsebe etmesin (hesâba çekmesin), mükâfât ve mücâzât (cezâ) vermesin! Hâlbuki o Zât'ın izzetine (şerefine) ve gayretine dokunacak ve şe'n (şânı) ve merhameti hiç kabûl etmeyecek muâmeleler, o büyüklerden sudûr ediyor (çıkıyor). Burada cezâyaçarpmıyor. Demek, bir mahkeme-i kübrâya (en büyük bir mahkemeye) bırakılıyor." (Zülfikār, 10. Söz, 7)

2. (Ve Nuh onlara) dedi ki: “Ey kavmim! Doğrusu ben, sizin için (Allah’ın azâbından haber veren) apaçık bir korkutucuyum!”
3,4. “Şöyle ki: Allah’a kulluk edin, O’ndan sakının ve bana itâat edin. (Tâ ki Allah,) günahlarınızdan bir kısmını size bağışlasın ve sizi(n ecelinizi) belirli bir vakte kadar ertelesin! Şübhe yok ki Allah’ın (size takdîr ettiği) eceli geldiği zaman, ertelenmez! Eğer biliyor olsaydınız!”
5. (Nûh) dedi ki: “Rabbim! Doğrusu ben, kavmimi gece gündüz (îmân etmeye) da‘vet ettim.”
6. “Fakat benim da‘vetim onlara, (hakka yönelmekten) kaçma(ların)dan başka bir şeyi artırmadı.”
7. “Ve doğrusu ben, onlara mağfiret etmen için kendilerini ne zaman (îmân etmeye) da‘vet ettiysem, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, (beni görmemek için) elbiselerine büründüler, (inkârlarında da) ısrâr ettiler ve büyüklük tasladıkça tasladılar.”
8. “Sonra şübhesiz ben, onları yüksek sesle (açıkça) da‘vet ettim.”
9. “Sonra doğrusu ben, onlara (hem) i‘lân ettim, (hem) kendilerine gizli gizli de söyledim.”
10. “Hem ‘Rabbinize istiğfâr edin (O’ndan mağfiret dileyin); çünki O, Gaffâr (çok bağışlayıcı)dır!’ dedim.”
11. “(Hem onlara dedim ki:) ‘(O’ndan mağfiret dileyin ki) üzerinize semâyı (gökten yağmuru), bol bol göndersin!’ ”
12. “Size mallar ve oğullar ile yardım etsin, sizin için (yeryüzünde) nice bahçeler kılsın ve size nice ırmaklar meydana getirsin!”
13. “Size ne oluyor ki, Allah için bir azamet (O’nun şânına lâyık bir yücelik) ümîd etmiyorsunuz (O’na yakıştıramıyorsunuz)?”
14. “Hâlbuki (O), sizi tavırdan tavıra geçirerek yarattı.”[1298]
15. “Görmediniz mi, Allah yedi (kat) göğü nasıl tabaka tabaka (birbiriyle âhenkli olarak) yaratmıştır!”
16. “Onların içinde ayı bir nûr yaptı ve güneşi (ışık verici ve ısındırıcı) bir kandil kıldı.”
17. “Ve Allah, sizi yerden (sanki) bir bitki olarak bitirdi (sizi topraktan yarattı).”
18. “Sonra sizi oraya döndürecek ve sizi (yeni) bir çıkarışla (oradan tekrar) çıkaracaktır.”
19. “Ve Allah, yeri sizin için bir yaygı yaptı.”
20. “ ‘Tâ ki ondan, birtakım geniş yollarda gidesiniz!’ (diye nasîhat ettim).”
21. Nûh (yine) dedi ki: “Rabbim! Doğrusu onlar, bana isyân ettiler ve malı ile çocuğu kendisine hüsrandan başka bir şey artırmayan kimselere tâbi‘ oldular.”
22. “Hem çok büyük hîle ile tuzaklar kurdular.”
23. “Ve: ‘Sakın ilâhlarınızı bırakmayın! (Hele hele büyük putlardan) Vedd’i, Süvâ‘ı, Yeğûs’u, Yeûk’u ve Nesr’i sakın bırakmayın!’ dediler.”[1299]
24. “Böylece birçoklarını gerçekten dalâlete düşürdüler. (Rabbim!) O zâlimlere, (mü’minlere kurdukları o tuzaklarda) şaşkınlıktan başka bir şey artırma!”

---

[1298] Bakınız; (Hacc Suresi 5. ayetinin haşiyesi)
“Vücûd-ı insan, tavırdan tavıra geçtikçe acîb (şaşılacak) ve muntazam inkılâblar (düzenli değişiklikler) geçiriyor. Nutfeden alakaya, alakadan mudgaya, mudgadan azm ve lâhme (kemik ve ete), azm ve lâhmden halk-ı cedîde (yeni bir yaratılışa) yani insan sûretine inkılâbı, gâyet dakîk (ince) düsturlara tâbi‘dir. O tavırların her birisinin öyle kavânîn-i mahsûsa (husûsî kānunları) ve öyle nizâmât-ı muayyene (belirli kāideleri) ve öyle harekât-ı muttarideleri (düzgün hareketleri) vardır ki; cam gibi, altında bir kasıd, bir irâde, bir ihtiyâr, bir hikmetin cilvelerini (parıltılarını) gösterir. İşte şu tarzda o vücûdu yapan Sâni‘-i Hakîm (her işi hikmetli olan san‘atkâr), her sene bir libas (elbise) gibi o vücûdu değiştirir.” (Sözler, 29. Söz, 198)
[1299] Bunlar, Nûh kavminin en çok ehemmiyet verdikleri putlarıydı. İsimleri ise vaktiyle yaşamış sâlih kimselere âid idi. Bu kişiler vefât ettiğinde şeytan o kavme, bu sâlih insanların hâtırasını unutturmamak için âbideler dikmelerini ve bu mübârek zatların isimlerini onlara vermelerini telkîn etti. O zaman heykel yapımına dâir bir yasak da yoktu. Çünki daha önceleri puta tapınma diye bir şey söz konusu değildi. Ancak nesiller değişti, işin aslıunutuldu, şeytanın uzun va‘deli bu çirkin hesâbı tuttu ve sonunda bazı insanlar putlara tapmaya başladılar. (İbn-i Kesîr, c. 3, 554)

25. (Onlar) günahları yüzünden (tûfanda) boğuldular da ateşe sokuldular; kendilerine Allah'dan başka yardımcılar da bulamadılar.
26. Ve Nûh dedi ki: "Rabbim! Yeryüzünde o kâfirlerden hiçbir kimseyi bırakma!"
27. "Çünki sen onları bırakırsan, kullarını dalâlete düşürürler, hem günahkâr ve azılı kâfirden başkasını doğurmazlar (çocuklarını da öyle yetiştirirler)."
28. "Rabbim! Bana, ana-babama, evime mü'min olarak girene, (bütün) mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara mağfiret eyle! Zâlimlere de helâktan başka bir şey artırma!"

## CİN Sûresi

1. (Ey Resûlüm!) De ki: "Bana vahyolundu, şu şübhesiz ki, cin'lerden bir topluluk (ben Kur'ân okurken) dinlemiş de: 'Doğrusu biz, hârikulâde güzel bir Kur'ân dinledik!' demişler."[1300]
2. (Ve demişler ki:) "(O Kur'ân) doğru yola götürüyor; artık (biz de) ona îmân ettik. Ve Rabbimize hiçbir şeyi aslâ ortak koşmayacağız!"
3. "Ve şu muhakkak ki, Rabbimizin şânı pek yücedir; (O,) ne bir eş edinmiştir, ne de bir çocuk!"
4. "Şu da şübhesiz ki, bizim sefih olanımız (İblis), Allah hakkında saçma şeyler söylüyormuş."
5. "Hâlbuki biz, insanların ve cinlerin Allah hakkında aslâ yalan söylemeyeceklerini sanmıştık!"
6. "Şu da gerçek ki, insanlardan bazı erkekler, cinlerden bazı erkeklere sığınıyorlardı. Böylece onların azgınlıklarını artırdılar."
7. "Hakîkaten onlar da sizin zannettiğiniz gibi, Allah'ın hiç kimseyi aslâ diriltmeyeceğini zannetmişlerdi."
8. "Doğrusu biz, (melâikeleri dinlemek için) göğe dokunduk (orayı yokladık) da onu (artık), kuvvetli bekçiler ve alevli yıldızlarla doldurulmuş bulduk."
9. "Hâlbuki şübhesiz biz, (peygamberin gönderilmesinden önce) ondan oturulacak yerlerde (semâvât ehlini) dinlemek için otururduk. Fakat şimdi kim dinlemeye kalksa, (karşısında) kendisini (helâk etmek üzere) gözetleyen bir alev buluyor!"
10. "Ve gerçekten biz bilmiyoruz, (bununla) yeryüzünde bulunan kimselere bir kötülük mü (yapılmak) istenildi, yoksa Rableri onlara bir iyilik mi diledi?"
11. "Doğrusu biz ise, bizden sâlih olanlar da vardır ve bizden bundan aşağıda olanlar (böyle sâlih olmayanlar) da vardır. Farklı farklı yollar(da gider) olmuşuz."
12. "Artık şübhesiz ki biz, yeryüzünde Allah'ı aslâ âciz bırakamayacağımızı, (hem) kaçmakla da O'nu aslâ âciz bırakamayacağımızı (O'ndan kurtulamayacağımızı) sezdik (iyice anladık)!"
13. "Ve gerçekten biz, o hidâyeti (Kur'ân'ı) dinleyince ona îmân ettik. O hâlde kim Rabbisine îmân ederse, artık ne (alacağı sevabda) bir noksanlıktan, ne de bir haksızlığa uğramaktan korkar!"
14. "Doğrusu biz ki, bizden Müslüman olanlar da var ve içimizden (hak yoldan) sapanlar da var. Fakat kim Müslüman olursa, işte onlar doğru yolu aramışlardır."
15. "(Hak yoldan) sapanlara gelince, artık (onlar) Cehenneme odun olmuşlardır!"
16. (Ey Habîbim!) Eğer (o kâfirler) o yolda (İslâm yolunda) dosdoğru gitselerdi, elbette onlara bol su verirdik (rızıklarını bollaştırırdık).

[1300] İbn-i Abbâs (ra)'dan rivâyet edildiğine göre, vaktiyle cinler göğe çıkarlar, oturulacak yerlerde oturur, melekleri dinlerler, bir duyduklarına dokuz katarak işittiklerini kâhinlere anlatırlardı. Peygamber Efendimiz (ASM) gönderildikten sonra, kendilerine atılan göktaşları ve yıldız kaymaları ile semâya çıkmaktan men' edildiler, haberler kesildi. Hâdiseyi İblis'e anlattılar. İblisin, kendilerine yeryüzünü dolaşmalarını, bunun mutlakā mühim bir sebebi olacağını, onu anlamaya çalışmalarını söylemesi üzerine her tarafa dağıldılar. İçlerinden bir tâife Tihâme'ye geldi ve Resûl-i Ekrem (ASM)'ı Batn-ı Nahl denilen bir mevki'de sabah namazını ashâbıyla berâber edâ esnâsında Kur'ân okurken buldular. Hayranlıkla dinlediler ve itâat ettiler. (İbn-i Kesîr, c. 3, 324)

17. Tâ ki onları, onda (o bolluk içinde) imtihân edelim. Artık kim Rabbisinin zikrinden (Kur'ân'dan) yüz çevirirse, (Rabbi de) onu çetin bir azâba sokar!
18. Şübhesiz ki mescidler Allah'ındır; o hâlde (oralarda) Allah ile berâber hiç kimseye ibâdet etmeyin![1301]
19. Şu da muhakkak ki, Allah'ın kulu (o peygamber) O'na ibâdet etmek üzere (namaza) kalkınca, (okuduğu Kur'ân'ı dinlemekte olan cinler) nerede ise onun etrâfında keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi (öyle üşüştüler).
20. (Habîbim, yâ Muhammed!) De ki: "(Ben) ancak Rabbime ibâdet ederim ve O'na hiç kimseyi ortak koşmam!"
21. De ki: "Şübhesiz ki ben (kendi başıma), sizin için ne bir zarara, ne de bir faydaya sâhib olabilirim."
22. De ki: "Doğrusu ben ki, (eğer O'na isyân edersem) beni Allah'(ın azâbın)dan hiç kimse aslâ kurtaramaz ve O'ndan başka sığınacak bir kimseyi aslâ bulamam!"
23. "(Benim yapabileceğim) ancak Allah'dan ve O'nun gönderdiklerinden bir tebliğdir." O hâlde kim Allah'a ve Resûlüne isyân ederse, artık şübhesiz ki ona Cehennem ateşi vardır; (ve onlar) orada ebedî olarak kalıcıdırlar.
24. Nihâyet tehdîd olunup durdukları (Cehennem azâbı)nı gördükleri zaman, artık kimin yardımcı bakımından daha güçsüz ve sayıca daha az olduğunu bileceklerdir!
25. (Ey Resûlüm!) De ki: "Tehdîd olunageldiğiniz (o azab) bilmiyorum yakın mıdır, yoksa Rabbim ona uzun bir süre mi ta'yîn eder?"
26,27. (Bütün) gaybı hakkıyla bilen (O')dur; hem gaybına hiç kimseyi muttali' kılmaz. Ancak peygamber(lerin)den (gaybın bir kısmını bildirmeye) râzı olduğu kimseler müstesnâdır;[1302] çünki O (Allah), onun (o peygamberin) önünden ve arkasından gözetleyici (melek)ler gönderir.
28. Tâ ki (o peygamberlerin), Rablerinin gönderdiklerini hakkıyla teblîğ ettiklerini ortaya çıkarsın; çünki Allah, onların yanında bulunan (her)şeyi (ilmi ile) kuşatmış ve her şeyi bir bir kaydetmiştir.

## MÜZZEMMİL Sûresi

1. Ey müzzemmil olan (elbisesine örtünüp bürünen peygamber)!
2. Bir kısmı hâriç, geceleyin (namaz için) kalk![1303]
3,4. (Gecenin) yarısı kadar (namaz kıl) veya bundan (yarısından) biraz eksilt yâhut onu artır (serbestsin), Kur'ân'ı da tâne tâne oku!
5. Çünki biz, senin üzerine (kıymeti pek) ağır bir söz (Kur'ân) bırakacağız (vahyedeceğiz)!

[1301] Saîd bin Cübeyr'den şöyle nakledilmiştir: "Buradaki mescidler kelimesi ile, iki ayak, iki diz, iki el ve yüzden ibâret olan yedi uzuv kasdedilmiştir ki, kul secdesini bu a'zâlarıyla yapar." (Râzî, c. 15/30, 164)

[1302] "Resûl-i Ekrem (ASM), لَايَعْلَمُ الْغَيْبَ اِلَّااللهُ [Gaybı ancak Allah bilir] sırrınca kendi kendine gaybı (insanlara gizli olan şeyleri) bilmezdi; belki Cenâb-ı Hakk ona bildirirdi, o da (öylece bilir ve) bildirirdi. Cenâb-ı Hakk, hem Hakîmdir (her işi hikmetlidir), hem Rahîmdir (sonsuz merhamet sâhibidir). Hikmet ve rahmeti ise, umûr-ı gaybiyeden (bilinmeyen işlerden) çoğunun setrini (gizlenmesini) iktizâ ediyor (gerektiriyor), mübhem (kapalı) kalmasını istiyor.Çünki şu dünyada insanın hoşuna gitmeyen şeyler daha çoktur. Vukūundan (olmasından) evvel onları bilmek elîmdir (elem verir)." (Zülfikār, 19. Mektûb, 9)

[1303] "Gece vakti ise, hem kışı, hem kabri, hem âlem-i berzahı (kabir âlemini) ifhâm ile (bildirmekle), rûh-ı beşer (insan rûhu) rahmet-i Rahmân'a (Allah'ın rahmetine) ne derece muhtâç olduğunu insana hatırlatır. Ve gecede teheccüd (gece namazı) ise, kabir gecesinde ve berzah karanlığında ne kadar lüzumlu bir ışık olduğunu bildirir, îkāz eder ve bütün bu inkılâbât (inkılâblar) içinde Cenâb-ı Mün'im-i Hakîkî'nin (hakîkî ni'met verici olan Allah'ın) nihâyetsiz ni'metlerini ihtâr ile (hatırlatmakla) ne derece hamd ü senâya (övülmeye) müstehak olduğunu i'lân eder." (Sözler, 9. Söz, 27-28)

6. Şübhesiz ki gece kalkışı, (Kur'ân'ı anlamada kalbe) alabildiğine uygun ve kırâate daha elverişlidir.
7. Çünki senin için gündüz vaktinde, uzun bir meşgûliyet vardır.
8. O hâlde Rabbinin ismini zikret ve her şeyden alâka(nı) keserek O'na yönel![1304]
9. (O,) doğunun da batının da Rabbidir; O'ndan başka ilâh yoktur; o hâlde (kendine, yalnız) O'nu vekil edin!
10. Hem (o müşriklerin) söylediklerine sabret ve onları güzel bir ayrılışla terket!
11. Refah sâhibi (varlıklı) o yalancıları ise, bana bırak ve onlara biraz mühlet ver!
12. Çünki bizim yanımızda ağır kelepçeler ve yakıcı bir ateş vardır!
13. Bir de boğaza duran bir yiyecek ve (pek) elemli bir azab (vardır)!
14. O gün (o kıyâmet günü) yer ve dağlar sarsılır ve dağlar akıp giden bir kum yığını hâline gelir!
15. Muhakkak ki biz, Fir'avun'a bir peygamber gönderdiğimiz gibi, size de (kıyâmet günü) üzerinize şâhid olmak üzere bir peygamber gönderdik.
16. Fakat Fir'avun o peygambere isyân etmişti de onu şiddetli bir yakalayışla tutuverdik.
17. O hâlde (siz de) inkâr ederseniz, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çeviren bir günden kendinizi nasıl koruyacaksınız?
18. Gök (bile) onunla (o günün şiddetiyle) yarılmış olur! O'nun (Allah'ın) va'di yerine getirilmiş (olacak)tır.
19. Şübhesiz ki bu (âyetler), bir nasîhattir. Artık isteyen, Rabbine doğru bir yol tutar.
20. (Habîbim, yâ Muhammed!) Şübhesiz Rabbin biliyor ki gerçekten sen, gecenin üçte ikisinden daha azı ve (bazen) yarısı ve (bazen de) üçte biri kadar kalkıyorsun (namaz kılıyorsun); berâberinde bulunanlardan (ashâbından) bir tâife de (böyle yapıyor). Hem geceyi ve gündüzü Allah takdîr eder. (O,) sizin bunu sayamayacağınızı (sürekli gece ibâdetine dayanamayacağınızı) bildi de sizi affetti (yapabildiğiniz kadarına ruhsat verdi)[1305]; o hâlde Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun (kolayınıza geldiği kadar gece namazı kılın)! (Hem Allah) bildi ki, içinizden hastalar olacak, bir başkaları yeryüzünde dolaşacaklar, Allah'ın fazlından (rızıkarını) arayacaklar, bir diğerleri de Allah yolunda savaşacaklar (cihâd edecekler)dir. O hâlde ondan kolayınıza geleni okuyun; ve namazı hakkıyla edâ edin, zekâtı verin ve Allah'a karz-ı hasen (güzel bir borç) ile borç verin! Hem kendiniz için hayır (ve hasenât)dan ne takdîm eder (hazırlar)sanız, Allah katında onu bulursunuz da, o (sizin için) daha hayırlı ve mükâfâtça daha büyüktür! Öyle ise Allah'dan mağfiret dileyin! Şübhesiz ki Allah, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dir.

## MÜDDESSİR Sûresi

1. Ey müddessir olan (elbisesine örtünüp bürünen peygamber)![1306]

[1304] "(Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm) dîninde bulunan bütün ibâdâtın (ibâdetlerin) bütün envâında (çeşitlerinde) en ileri olması ve herkesten ziyâde takvâda bulunması ve Allah'dan korkması ve fevkalâde dâimî mücâhedât (savaşlar ve mücâdeleler) ve dağdağalar (ızdırablar) içinde, tam tamına ubûdiyetin (kulluğun) en ince esrârına (sırlarına) kadar mürâat etmesi (uyması) ve hiç kimseyi taklîd etmeyerek tam ma'nâsıyla ve mübtediyâne (ilkolarak) fakat en mükemmel olarak, hem ibtidâ ve intihâyı (başlangıç ve sonu) birleştirerek yapması; elbette misli görülmez ve görülmemiş." (Şuâ'lar, 7. Şuâ', 119)

[1305] Bu âyet-i kerîme, sûrenin başındaki gece namazı emrinin mikdârını hafifletmiştir. Beş vakit namaz farz kılındıktan sonra, akşam ve yatsı namazları gece namazı ma'nâsında kalmış; teheccüd namazının farz oluşu sünnete çevrilmiştir, fakat kadri yüksek olan bu ibâdet, Hz. Peygamber (ASM)'a farz olarak kalmıştır. (Râzî, c. 15/30, 188)

[1306] Resûl-i Ekrem (ASM) vahye ilk mazhar olduklarında Cebrâîl (AS)'ı Hirâ mağarasında iken aslî şekli ile görmüş, vücûdunu bir ürperti ve titreme kaplamıştı. Hemen evine gelip eşi Hz. Hadîce (ra) vâlidemize: "Beni örtün!" buyurdu. Onun üzerine bu âyet-i celîle nâzil oldu. (Beyzâvî, c. 2, 541)

2. Kalk! (Ve) artık (insanları Allah'ın azâbı ile) korkut!
3,4. Hem Rabbini, artık (bütün âleme tekbîr ile) büyükle! Elbiseni de temizle!
5,6,7. Ve (bütün) kötü şeyleri terk et! (Bu güzel hâlini devâm ettir!) Hem (yaptığın ve yapacağın iyilikleri) çok görerek başa kakma! Ve Rabbin için sabret!
8,9,10. Sonunda Sûr'a üflendiğinde, işte o gün, çok çetin bir gündür! O kâfirlere (hiç de) kolay değildir!
11. Tek olarak yarattığım şu kimseyi ise, bana bırak![1307]
12,13. Ona, (kapladığı yerler dahi pek) uzun olan bir mal ve (her işinde)yanında hazır oğullar verdim!
14,15. Hem ona (dünya ni'metlerini) yaydıkça yaydım! Sonra (daha da) artırmamı hırsla istiyor!
16. Hayır! Çünki o, bizim âyetlerimize karşı inadcı kesilmiştir.
17. Onu yakında sarp bir yokuşa sardıracağım![1308]
18,19,20. Çünki o, (Kur'ân hakkında ne diyeceğini uzun uzadıya) düşündü ve ölçtü biçti. Sonra kahrolası, nasıl ölçtü biçti! Sonra (yine o) kahrolası, nasıl (da) ölçtü biçti!
21,22. Sonra baktı. Sonra (Kur'ân'ın hakîkatini o da anladı da inâdî küfründen) kaşlarını çattı ve suratını astı.
23,24,25. Sonra arkasına döndü ve büyüklük tasladı. Nihâyet dedi ki: "Bu (Kur'ân), (öteden beri) anlatılagelen bir sihirden başka bir şey değildir! Bu ancak, bir insan sözüdür."[1309]
26,27,28,29. Onu yakında Sakar'a (Cehennemin dehşetli bir vâdisine) atacağım! Sakar'ın ne olduğunu, sana ne bildirdi? (O,) ne (et, kemik) bırakır, ne de terk eder! (Ölmezler ki kurtulsunlar!) İnsana çok susamıştır!
30. Üzerinde on dokuz (Cehennem bekçisi) vardır!
31. (Biz) Cehennemin sâhiblerini (o zebânîleri) meleklerden başkası yapmadık. Onların sayısını da inkâr edenler için ancak bir imtihan vesîlesi kıldık ki, kendilerine kitab verilmiş olanlar kat'î olarak îmân etsin, îmân edenlerin de îmânı artsın ve kendilerine kitab verilmiş olanlarla mü'minler şübheye düşmesinler. Kalblerinde bir hastalık (nifak) bulunanlarla kâfirler ise desin ki: "Allah misâl olarak bununla neyi murâd etti?" Böylece Allah, (isyanlarındaki ısrarları yüzünden) dilediğini dalâlete atar, dilediğini de (hikmetine binâen kendi lütfundan) hidâyete erdirir. Rabbinin ordularını ise, ancak kendisi bilir. Hem bu (Sakar ve onun sıfatları), insanlara ancak bir ibrettir.
32,33,34,35. Hayır! Yemîn olsun aya ve döndüğü vakit geceye, hem ağardığı zaman sabaha ki, doğrusu o (Cehennem vâdisi), gerçekten en büyük (belâ)lardan biridir.
36,37. İnsanlar için bir korkutucu olarak! İçinizden (hayırda) ileri gitmek veya geri kalmak isteyen kimseler için!
38. Her nefis (kendi) kazandığına karşılık bir rehînedir!
39,40,41. Ancak Ashâb-ı Yemîn (amel defterleri sağ eline verilenler) müstesnâ. (Onlar) Cennetlerdedir; birbirlerine suçlular(ın hâlin)den sorarlar.

---

[1307] Bu kâfir, "Benim Arablar içinde benzerim yoktur!" diyen Velid bin Muğîre'dir. (Râzî, c. 15/30, 199)

[1308] Bir hadîs-i şerifte buyurulmuştur ki: "Saûd, Cehennem'de ateşten bir dağdır. O, oraya yetmiş yılda tırmanır, sonra geri yuvarlanır. Ve bu iş, hep böyle devâm eder." (Kurtubî, c. 10/19, 73)

[1309] "Bir beşer kendi başına böyle yapması ve muvaffak olması hiçbir cihetle mümkün değildir. Belki, yüz derece muhâldir (imkânsızdır). Çünki birbirine yakın zâtlar birbirini taklîd edebilirler. Bir cinsten olanlar, birbirinin sûretine girebilirler. Mertebece birbirine yakın olanlar, birbirinin makamlarını taklîd edebilirler. Muvakkaten (geçici olarak) insanları iğfâl ederler (aldatırlar), fakat dâimî iğfâl edemezler. Çünki ehl-i dikkat nazarında alâküllihâl (her hâlde) etvar ve ahvâli (tavır ve hâlleri) içindeki tasannuâtlar (yapmacık hareketler), tekellüfâtlar (zorlanmalar) sahtekârlığını gösterecek, hîlesi devâm etmeyecek. (...) Meselâ âdî bir adam İbn-i Sînâ gibi bir dâhîyi ilimde taklîd etmek istese ve bir çoban bir pâdişâhın vaziyetini takınsa, elbette hiçkimseyi aldatamayacak!" (Mektûbât, 26. Mektûb, 112-113)

42. (Sonra o günahkârları görünce dediler ki:) “Sizi Sakar’a (Cehennemin odehşetli vâdisine) sokan nedir?”
43,44. (Onlar şöyle) dediler: “(Biz) namaz kılanlardan değildik.” “Yoksulu da doyurmazdık.”
45. “(Bâtıla) dalanlarla berâber (biz) de dalardık.”
46,47. “Ve dîn (hesab) gününü yalanlardık. Nihâyet bize yakîn (inkâr edemeyeceğimiz ölüm) geldi!”
48. Şefâatçilerin şefâati onlara (kâfirlere) fayda vermez!
49. Onlara ne oluyor ki o nasîhatten yüz çeviricidirler.
50,51. Sanki onlar, aslandan ürküp kaçan yaban eşekleridir!
52,53,54,55. Hayır! Onlardan her bir kişi, kendisine açılmış sahîfeler verilmesini (Allah tarafından kendisine de vahyedilmesini) istiyor. Hayır! Bil‘akis (onlar), âhiretten korkmuyorlar! Hayır! Şübhesiz ki o (Kur’ân), bir nasîhattir. Artık isteyen ondan nasîhat alır.
56. Bununla berâber, Allah (hikmetine binâen kendi lütfundan) dilemedikçe nasîhat almazlar! (Kendisinden) sakınılmaya lâyık olan da, bağışlamaya ehil olan da O’dur!

## KIYÂME Sûresi

1. Kıyâmet gününe yemîn ederim!
2. (Pişmanlık duyup) dâimâ kendini kınayan nefse de yemîn ederim (ki öldükten sonra diriltileceksiniz)!
3,4. İnsan, kendisinin kemiklerini aslâ bir araya getiremeyeceğimizi mi sanıyor? Evet! (Bir araya getiririz!) (Biz) onun parmak uçlarını (parmak izlerine varıncaya kadar) düzenlemeye (eski hâline getirmeye) gücü yeteniz.
5,6. Fakat insan önünde(ki gelecekte) de günâh işlemek ister.[1310] “O kıyâmet günü ne zaman?” diye sorar.
7,8,9. Fakat; göz kamaştığı, ay tutulduğu (ışığı giderildiği) ve güneşle ay bir araya getirildiği zaman!
10. O gün insan: “Kaçacak yer nerede?” der!
11,12. Hayır! Sığınacak bir yer yoktur! O gün varıp durulacak yer, ancak Rabbinin huzûrudur.
13,14,15. O gün insan, (yapıp) öne sürdüğü ve (yapmayıp) geri bıraktığı (her şeyi)nden haberdâr edilir. Daha doğrusu insan, (kurtulmak için, bütün) ma‘zeretlerini ortaya atsa da, kendi nefsine (bizzat kendisi) şâhiddir!
16,17. (Habîbim, yâ Muhammed! Cebrâîl sana vahyi bitirmeden) onu (Kur’ân’ı) acele (ezber) etmek için, dilini onunla kımıldatma![1311] Şübhesiz ki onu (senin kalbinde) toplamak ve onu (sana) okutmak bize âiddir.
18. O hâlde onu (sana) okuduğumuz zaman, artık (sen) onun okunuşunu ta‘kîb et!
19. Sonra şübhesiz onu açıklamak da bize âiddir.
20,21. Hayır! Doğrusu (siz) âcil olanı (dünya hayâtını) seviyorsunuz. Ve âhireti bırakıyorsunuz.[1312]

---

[1310] Bu âyet-i celîleye: “Fakat insan önündekini (kıyâmeti) yalanlamak ister!” diye de ma‘nâ verilmiştir. (Celâleyn Şerhi, c. 8, 173)
[1311] Hz. Peygamber (ASM) gelen vahyi unutmamak için Cebrâîl (AS) henüz kendisine okuyup bitirmeden, ezberine alma endişesiyle acele ediyor, onu tekrarlamaya çalışıyordu.Âyette buna işâret edilmektedir. (Beyzâvî, c. 2, 548)
[1312] “Âkıbeti (işin sonunu) görmeyen ve bir dirhem (azıcık) hâzır lezzeti, ileride bir batman (kilolarca) lezzetlere tercîh eden hissiyât-ı insâniye (insanın hisleri) akıl ve fikre galebe ettiğinden (üstün geldiğinden), ehl-i sefâheti (günahlara dalanları) sefâhetinden (beyinsizliklerinden) kurtarmanın yegâne çâresi, aynı lezzetinde (lezzetinin içinde) elemini (acısını) gösterip hissini mağlûb etmektir. يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا[Dünya hayâtını (severek âhirete) tercîh ederler] âyetinin işâretiyle, bu zamanda âhiretin elmas gibi ni‘metlerini, lezzetlerini bildiği hâlde, dünyevî kırılacak

22,23. Nice yüzler vardır ki, o gün (âhirette) parlaktırlar! Rablerine nazar edicidirler! (Allah'ın cemâlini görürler!)[1313]
24,25. Nice yüzler de vardır ki, o gün buruşuktur! (Çünki) kendilerinin bel kıran bir belâya uğratılacaklarını sezerler!
26,27,28. Hayır! (Can) köprücük kemiklerine dayandığı zaman: "Var mı (bu hastaya) bir okuyacak (tedâvi edecek) kişi?" denilir. Ve (o can çekişen kimse ise,) şübhesiz bunun (artık dünyadan) ayrılış olduğunu sezer.
29. Ve bacak bacağa dolaşır!
30. O gün sevk olunacak yer, ancak Rabbinin huzûrudur.
31,32. Çünki (o insan) ne (peygamberi ve Kur'ân'ı) tasdîk etti, ne de namaz kıldı. Fakat yalanladı ve yüz çevirdi.
33. Sonra da çalımlana çalımlana âilesine gitti.
34. Sana daha lâyıktır (bu azab), daha lâyık!
35. Sonra (tekrar tekrar) sana daha lâyıktır (bu azab), daha lâyık!
36. İnsan, başıboş bırakılacağını mı sanıyor?
37. (O,) akıtılan bir menîden bir nutfe (hakîr bir damla sudan süzülmüş hulâsa) değil miydi?
38. Sonra bir alaka[1314] oldu da, (Allah onu insan şeklinde) yarattı ve (a'zâlarını) düzenledi.
39. Derken ondan erkek ve dişi, iki eş kıldı.
40. Bu(nları yapan), ölüleri diriltmeye kādir değil midir?

## İNSAN Sûresi

1. Gerçekten insan üzerine, o uzun devirden öyle bir zaman geçti ki (o, henüz) anılan bir şey değildi.
2. Muhakkak ki biz, insanı karışık bir nutfeden (hakir bir damla sudan süzülmüş hulâsadan) yarattık; onu imtihân ediyoruz. Onun için kendisini işitici ve görücü kıldık.
3. Şübhe yok ki biz, onu o (doğru) yola hidâyet ettik; (artık) ister şükredici (mü'min) olsun, ister nankör (kâfir)!
4. Muhakkak ki biz, kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alevli bir ateş hazırladık!
5. Şübhesiz ki ebrâr (içi dışı bir olan iyi kişiler), katkısı kâfûr olan (Cennet şarâbı dolu) bir kadehten içerler.
6. (Bu kâfûr) bir pınardır ki, Allah'ın (makbûl) kulları ondan içer, onu (istedikleri yerde kolayca) akıttıkça akıtırlar.

---

şişe parçalarını ona tercîh etmek, ehl-i îmân iken ehl-i dalâlete, o hubb-ı dünya (dünya sevgisi) ve o sır için tâbi' olmak tehlikesinden kurtarmanın çâre-i yegânesi (tek çâresi), dünyada dahi Cehennem azâbını ve elemlerini göstermekle olur. (...)
Yoksa bu zamandaki küfr-i mutlakın (dinsizliğin) ve fenden gelen dalâletin (haktan sapmanın) ve sefâhetten gelen tiryâkîliğin (alışkanlığın) inâdı karşısında, Cenâb-ı Hakk'ı tanıttırdıktan sonra ve Cehennemin vücûdunu (varlığını) isbât ile ve onun azâbı ile insanları fenâlıktan, seyyiâttan (günahlardan) vazgeçirmek, ondan belki de yirmiden birisi ders alabilir.Ders aldıktan sonra da: 'Cenâb-ı Hakk, Gafûru'r-Rahîmdir (bağışlayıcı ve merhamet edicidir). Hem Cehennem pek uzaktır' der. Sefâhetine devâm edebilir. Kalbi, rûhu hissiyâtına mağlûb olur." (Mektûbât, Hutbe-i Şâmiye, 395)

[1313] "Îman ve muhabbetullâhın (Allah'ı sevmenin) netîcesi: Ehl-i keşif ve tahkîkın (kalb gözleri açık ve ilmî inceliklere vâkıf olan Allah dostlarının) ittifâkıyla; dünyanın bin sene hayât-ı mes'ûdânesi (mutlu hayâtı), bir saatine değmeyen Cennet hayâtı ve Cennet hayâtının dahi bin senesi, bir saat müşâhedesine (seyredilmesine) değmeyenbir kudsî, münezzeh (kusursuz) cemâl ve kemâl sâhibi olan Zât-ı zü'l-Celâl'in müşâhedesi, rü'yetidir (Allah'ın görülmesidir) ki, hadîs-i kat'î ile ve Kur'ân'ın nassıyla (kesin ifâdesiyle) sâbittir." (Sözler, 32. Söz, 311)

[1314] Nutfe, alaka, mudga ve meni'nin daha geniş îzâhı için, bakınız; (Hacc Suresi 5. ayetinin haşiyesi)

7. (Çünki onlar) adakları(nı) yerine getirirler ve şerri yaygın olan bir günden (kıyâmet gününden) korkarlar(dı).
8. Ona (o mala) olan arzularına (ve kendi ihtiyaçlarına) rağmen, yoksula, yetime ve esire yemek yedirirler(di).
9,10,11. “Sizi, ancak Allah rızâsı için yediriyoruz; sizden ne bir ücret, ne de bir teşekkür bekliyoruz; çünki biz, kaşları çatık, asık suratlı bir günde Rabbimizden korkarız!” (derlerdi). Allah da onları o günün şerrinden korudu ve onlara (yüzlerinde) bir güzellik (ve parlaklık), hem (gönüllerinde) bir sevinç verdi!
12,13. Sabrettiklerinden dolayı onların mükâfâtı ise, (girecekleri) Cennet ve (giyecekleri) ipektir! Orada tahtlar üzerinde oturup yaslanan kimseler olarak! Orada ne bir güneş (sıcağı), ne de bir zemherir (soğuğu) görürler!
14,15. (Cennet ağaçlarının) gölgeleri üzerlerine yakındır, meyveleri de (kolayca koparabilecekleri şekilde) iyice sarkıtılmıştır. Etraflarında da gümüşten billûr (gibi) olmuş kaplar ve bardaklar dolaştırılır.[1315]
16. Gümüşten billûrlar ki, onları belli şekillere göre (Cennet ehli kendileri) takdîr etmiştir.
17,18. Orada katkısı zencefil olan (Cennet şarâbı dolu) bir kadehten de içirilirler. (Bu zencefîl) orada bir pınardır ki, Selsebîl diye isimlendirilir.
19. (Aynı çocukluk hâlleri üzere) ebedîliğe erdirilmiş çocuklar (ve genç hizmetçiler)[1316] de etraflarında dolaşırlar. Onları gördüğün zaman, kendilerini (etrâfa) saçılmış (birer) inci sanırsın!
20. (Orada) nereyi görsen, (ta‘rîfi mümkün olmayan) bir ni‘met ve büyük bir mülk görürsün!
21. Üzerlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır. Gümüş bilezikler takınmışlardır. Ve Rableri onlara tertemiz bir içecek (Cennet şarâbı) içirmiştir.
22. (Onlara şöyle denir:) “İşte bu (ni‘metler) sizin için bir mükâfâttır; ve çalışmanız karşılığını bulmuştur!”
23. (Habîbim, yâ Muhammed!) Şübhesiz ki, Kur’ân’ı sana (hikmetli bir şekilde) kısım kısım indirdik!
24. O hâlde, Rabbinin hükmüne sabret ve onlardan hiçbir günahkâra veya azılı kâfire itâat etme!
25. Sabah akşam Rabbinin ismini zikret (sabah, öğle ve ikindi namazlarını kıl)!
26. Gecenin bir kısmında da O’na secde et (akşamla yatsı namazını kıl) ve gecenin uzun bir bölümünde O’nu tesbîh et (teheccüd namazı kıl)!
27,28. Şübhe yok ki şunlar (kâfirler), âcil olanı (çabuk geçen dünya hayâtını) seviyorlar da, önlerindeki ağır bir günü (kıyâmeti) bırakıyorlar. Onları biz yarattık ve mafsallarını (birbirine) sımsıkı bağladık. Dilediğimiz zaman da, (onları helâk eder) yerlerine benzerlerini getiririz.
29. Şübhesiz ki bu bir nasîhattir. Artık isteyen Rabbine doğru bir yol tutar.

---

[1315] “Cennetin kapları, ne şişeden ve ne de gümüşten olmadıklarından, bu cümlenin ma‘nâ-yı câhirîsine hamli (görünen ma‘nâsıyla anlamak) câiz değildir. Çünki o kaplara gümüşten yapılmış şişeler denilemez! Zîrâ her iki unsur arasında mutâbakat (uygunluk) yoktur. Ancak قَوَارِيرَ مِنْ فِضَّةٍ[Gümüşten billurlar] cümlesinden ma‘nâ-yı mecâzî (hakîkî ma‘nâsı dışında bir ma‘nâ) ile hem şişenin şeffâfiyeti hem gümüşün beyazlığı kasdedilmiştir. Yani o kaplar, şişe gibi şeffaf, gümüş gibi beyazdırlar.” (İşârâtü’l-İ‘câz, 119)

[1316] “Mü’minlerin kable’l-bülûğ (bülûğdan önce) vefât eden evlâdları, Cennette, Cennete lâyık bir sûrette, ebedî, sevimli dâimî çocuk kalacaklarını ve Cennete giden peder ve vâlidelerinin kucaklarında ebedî medâr-ı sürurları (sürur vesîleleri) olacaklarını ve çocuk sevmek ve evlâd okşamak gibi en latif bir zevki, ebeveynlerine (ana-babalarına) te’mîne medâr olacaklarını ve her bir lezzetli şeyin Cennette bulunduğunu, (...) hem dünyada on senelik kısa bir zamanda teellümâtla (elemlerle) karışık evlâd sevmesine ve okşamasına bedel sâfî elemsiz milyonlar sene ebedî evlâd sevmesini ve okşamasını kazanmak, ehl-i îmânın en büyük bir medâr-ı saâdeti olduğunu şu âyet-i kerîme وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ[Ölümsüz kılınmış çocuklar (ve genç hizmetçiler)] cümlesiyle işâret ediyor ve müjde veriyor.” (Lem‘alar, 25. Lem‘a, 229)

30. Hem, Allah (sizin serbestçe istemenizi) dilemedikçe, (siz) isteyemezsiniz![1317] Muhakkak ki Allah, Alîm (herkesin hâlini bilen)dir, Hakîm (her işi hikmetli olan)dır.
31. O, dilediği kimseyi rahmetine dâhil eder. Zâlimlere gelince, onlar için çok elemli bir azab hazırlamıştır.

## MÜRSELÂT Sûresi

1,2. Yemîn olsun (emirlerle) birbiri ardınca gönderilenlere (o mürselât'a) ve şiddetli bir şekilde estikçe esen (geçip giden melek)lere!
3. Ve (o emirleri) yaydıkça yayanlara!
4. Artık (hak ile bâtılı) ayırdıkça ayıranlara!
5,6. Hem (tevbe edenleri) ma'zur kılmak veya (günah işleyenleri) korkutmak için (peygamberlere) zikir (vahiy) bırakanlara!
7. Şübhesiz ki va'd olunup durduğunuz (o kıyâmet) mutlakā vâki' (olacak)tır.
8,9,10,11. Nihâyet yıldızlar söndürüldüğü zaman, gök yarıldığı zaman, dağlar ufalanıp savrulduğu zaman, peygamberlere (ümmetleri hakkında şâhidliketmeleri için) vakit belirlendiği zaman!
12. (Denilir ki:) "(Bu şâhidlik) hangi güne ertelendi?"
13. (Mahlûkātın arasını) ayırma (hüküm verme) gününe!
14. O ayırma gününü sana ne bildirdi?
15. Yalanlayanların o gün vay hâline!
16,17. Biz önceki (kâfir)leri (isyanları sebebiyle) helâk etmedik mi? Sonra geridekileri onların peşine takarız.
18. İşte o günahkârlara, böyle yaparız!
19. Yalanlayanların o gün vay hâline!
20. (Ey insanlar!) Sizi hakîr bir sudan yaratmadık mı?
21,22,23. Sonra onu belli bir zamâna kadar sağlam bir yerde (rahimde yerleşik) kıldık. Artık (bunu) kudretimizle yaptık; işte (biz) ne güzel güç yetirenler(iz)!
24. Yalanlayanların o gün vay hâline![1318]
25,26. (Biz,) arzı hayat sâhiblerine de ölülere de bir toplanma yeri yapmadık mı?
27. Orada yüksek, sâbit dağlar meydana getirmedik mi? Hem size tatlı bir su içirmedik mi?

---

[1317] "Hazret-i Ya'kūb'dan sorulmuş ki: 'Ne için Mısırdan gelen gömleğinin kokusunu işittin de, yakınında bulunan Ken'an kuyusundaki Yûsuf'u görmedin?' Cevâben demiş ki: 'Bizim hâlimiz şimşekler gibidir; bazen görünür, bazen saklanır. Bazı vakit olur ki, en yüksek mevki'de oturup her tarafı görüyoruz gibi oluruz. Bazı vakitte de ayağımızın üstünü göremiyoruz!'
Elhâsıl, insan her ne kadar fâil-i muhtâr (istediğini yapmakta serbest) ise de, fakat وَمَا تَشَاۤؤُنَ اِلَّاۤ اَنْ يَّشَاۤءَاللّٰهُ[Ve Allah (sizin serbestçe istemenizi) dilemedikçe, (siz) isteyemezsiniz!] sırrınca, meşîet-i İlâhiye (Allah'ın istemesi) asıldır kader hâkimdir. Meşîet-i İlâhiye, meşîet-i insâniyeyi geri verir! اِذَاجَاۤءَالْقَدَرُ عَمِيَ الْبَصَرُ[Kader geldiği zaman göz kör olur!] (kāidesi) hükmünü icrâ eder. Kader söylese; iktidâr-ı beşer (insanın iktidârı)konuşmaz, ihtiyâr-ı cüz'î (insanın irâdesi) susar!" (Mektûbât, 15. Mektûb, 41)

[1318] "Sûre-i Rahmân'da فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ[Şimdi Rabbinizin ni'metlerinden hangisini yalanlarsınız?] âyeti ile Sûre-i Mürselât'ta وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ[Yalanlayanların o gün vayhâline!] âyeti, cin ve nev'-i beşerin (insan nev'inin), kâinâtı kızdıran ve arz ve semâvâtı (yeri ve gökleri) hiddete getiren ve hılkat-i âlemin (kaînâtın yaratılışının) netîcelerini bozan ve haşmet-i saltanat-ı İlâhiyeye (Allah'ın saltanatının büyüklüğüne) karşı inkâr ve istihfafla (hafife almakla) mukābele eden küfür ve küfranlarını (nankörlüklerini) ve zulümlerini ve bütün mahlûkātın hukuklarına tecâvüzlerini asırlara ve arza ve semâvâta tehdidkârâne (tehdîd ederek) haykıran bu iki âyet, böyle binler hakîkatlerle alâkadar ve binler mes'ele kuvvetindeolan bir ders-i umûmîde binler def'a tekrâr edilse yine lüzum var ve celâlli bir îcâz (az sözle çok şey anlatma) ve cemâlli bir i'câz-ı belâgattır (belâgat mu'cizesidir.)" (Şuâ'lar, 11. Şuâ', 236)

28. Yalanlayanların o gün vay hâline!
29,30. (Ki o gün kâfirlere şöyle denilir:) “Kendisini, yalanlamakta olduğunuz (azâb)a gidin!” “(Haydi!) Üç çatallı bir gölgeye (Cehennemin dumanına) gidin!”
31,32. (O,) ne gölgelendiricidir ne de alevden korur. Çünki o (Cehennem), saray gibi (büyük) kıvılcımlar saçar.
33,34. Sanki o (sıçrayan kıvılcımlar, peşpeşe gelen) sarı develer gibidir. Yalanlayanların o gün vay hâline!
35. Bu, (onların artık) konuşamayacakları bir gündür!
36. Onlara izin de verilmez ki özür dilesinler!
37. Yalanlayanların o gün vay hâline!
38,39. (Onlara şöyle denilir:) “Bu, (hak ile bâtılın) ayırma (hüküm verme) günüdür! Sizi ve (sizden) öncekileri bir araya getirdik. Artık (azabdan kurtulmak için) bir tuzağınız varsa, haydi bana tuzak kurun!”
40. Yalanlayanların o gün vay hâline!
41,42. Şübhesiz ki takvâ sâhibleri (ise, o gün) gölgelerde ve pınar başlarında, canlarının çekmekte olduğu meyveler arasındadırlar.
43. (Onlara şöyle denilir:) “İşleyegeldiğiniz (sâlih) ameller sebebiyle (bir mükâfât olarak), âfiyetle yiyin, için!”
44. İşte biz, iyilik edenleri böyle mükâfâtlandırırız.
45. Yalanlayanların o gün vay hâline!
46. (Ey kâfirler! Siz de dünyada) az bir müddet yiyin, faydalanın! Çünki siz günahkârlarsınız.
47. Yalanlayanların o gün vay hâline!
48,49. Hem onlara: “Rükû‘ edin!” denildiği zaman, rükû‘ etmezler. Yalanlayanların o gün vay hâline!
50. (Onlar) artık bundan (Kur’ân’dan) sonra hangi söze inanacaklar?

## NEBE’ Sûresi

1,2. Birbirlerine neyden (hangi şeyden) soruyorlar? O büyük nebe’den (haberden, öldükten sonra dirilmeden)!
3. Ki, onlar (o müşrikler) onda ihtilâfa düşen kimselerdir.
4. Hayır! Yakında bilecekler!
5. Sonra (yine) hayır! Yakında bilecekler!
6,7. (Biz,) yeri bir beşik, dağları da birer kazık yapmadık mı?[1319]
8. Ve sizi çift çift yarattık!
9. Uykunuzu da bir dinlenme kıldık!
10. Ve geceyi bir örtü yaptık!
11. Gündüzü ise, geçim vakti kıldık!
12. Hem üstünüzde yedi sağlam (gök) binâ ettik!
13. Ve (orada) çok parlayan bir kandil (bir güneş) kıldık!
14. Sık(ıp üzerinize yağmur yağdır)ıcı olan (bulut)lardan da şırıl şırıl (akan) bir su indirdik!

[1319] “Şu sûrenin başında kıyâmet gününü isbât için der: ‘Size zemîni (yeryüzünü) güzel serilmiş bir beşik, dağları hânenize ve hayâtınıza defîneli direk, hazîneli kazık; sizi birbirini sever, ünsiyet (dostluk) eder çift, geceyi hâb-ı rahatınıza (rahat uyumanız için) örtü, gündüzü meydân-ı maîşet (çalışma meydanı), güneşi ışık verici, ısındırıcı bir lâmba, bulutları âb-ı hayat (hayat suyu) çeşmesi gibi ondan suyu akıttım. Basit bir sudan bütün erzâkınızı taşıyan bütün çiçekli, meyveli muhtelif eşyâyı (çeşit çeşit şeyleri), kolay ve az bir zamanda îcâd ederiz (yaratırız). Öyle ise, yevm-i fasl (hak ile bâtılın ayrıldığı gün) olan kıyâmet sizi bekliyor. O günügetirmek bize ağır gelemez!’ ” (Zülfikār, 25. Söz, 10)

15,16. Tâ ki onunla dâneler, bitkiler ve sarmaş dolaş olmuş bahçeler çıkaralım.
17,18. Şübhesiz o ayırma (hüküm verme) günü, (sevab ve cezâ için) belirlenmiş bir vakittir. O gün Sûr'a (ikinci def'a) üflenir de bölük bölük (hesab yerine) gelirsiniz!
19,20. Ve (o gün) gök açılmış da, kapı kapı olmuştur! Artık dağlar yürütülmüş, öyle ki bir serab hâline gelmiştir!
21,22. Muhakkak ki Cehennem, (kâfirlerin yolunu) gözetleme yeridir. Azgınlar için varılacak bir yerdir!
23. (Onlar) orada sonsuz devirler boyu kalıcıdırlar!
24,25,26,27. (Dünyada işledikleri amellere) uygun bir karşılık olarak, orada bir kaynar su ve bir irinden başka, ne bir serinlik, ne de bir içecek tadarlar! Çünki onlar (kendileri hakkında) bir hesab (görüleceğini) ummuyorlardı.
28. Âyetlerimizi de yalanladıkça yalanlamışlardı.
29. Hâlbuki (biz) her şeyi yazarak, onu (Levh-i Mahfûz'da) kaydetmişizdir.
30. (Onlara o gün şöyle denilir:) "Şimdi tadın (cezânızı)! Artık size aslâ azabdan başka bir şey artırmayacağız!"
31,32,33,34. Şübhesiz ki takvâ sâhibleri için (büyük) bir kurtuluş, bahçeler ve üzüm bağları, göğüsleri tomurcuklanmış aynı yaşta kızlar ve dolu kadehler vardır!
35. (Cennet ehli) orada boş bir söz ve yalan işitmezler.
36. (Bunlar) Rabbinden bir mükâfât ve (O'nun fazlından, ziyâdesiyle) yeterli bir ihsân olarak (verilir).
37. Göklerin ve yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbinden, o Rahmân'dan ki, (bütün mahlûkāt, azametinden) O'na karşı bir hitâba mâlik olamazlar!
38. O gün ruh (Cebrâîl) ve melekler saf saf olarak ayakta durur. Rahmân'ın kendisine izin verdiği kimseden başkası konuşamaz; ve (o konuşan da ancak) doğruyu söyler!
39. İşte bu, o hak olan gündür. Artık dileyen, Rabbine varan bir yol tutar.
40. Şübhesiz ki biz, sizi yakın bir azâb ile korkuttuk. O gün kişi, ellerinin takdîm ettiği şeye (önceden işlediği ameline) bakar ve kâfir: "Ah! Keşke ben toprak olaydım!" der.

## NÂZİÂT Sûresi

1,2,3,4,5. (Kâfirlerin ruhlarını) şiddetle söküp çıkaranlara (nâziât'a), (Mü'minlerin ruhlarını yavaş yavaş) kolaylıkla çekip alanlara,[1320] (emrolundukları şeye sür'atle) yüzüp gidenlere, sonra yarışıp geçenlere, sonra işleri düzenleyenlere (bütün bu vazîfeleri yapan meleklere) yemîn olsun (ki, öldükten sonra mutlakā diriltileceksiniz!)
6. O gün o sarsıntı (Sûr'a ilk üfürülüş), sarsacak!
7. Onu, arkadan gelen (ikinci üfürülüş) ta'kîb edecek!

[1320] "Her ölünün rûhunu, Hazret-i Azrâîl Aleyhisselâm mı bizzât kabzediyor (alıyor)? Yoksa avaneleri mi (yardımcıları mı) kabzediyorlar? Bu hususta üç meslek (îzah yolu) var: Birinci meslek: Azrâîl Aleyhisselâm, herkesin rûhunu kabzeder. Bir iş bir işe mâni' olmaz, çünki nûrânîdir. (...) İkinci meslek odur ki: Hazret-i Cebrâîl, Mikâîl, Azrâîl gibi melâike-i izâm (büyük melekler), birer nâzır-ı umûmî (umûmî vekil) hükmünde, kendi nev'lerinden ve kendilerine benzer küçük tarzda avaneleri vardır. Ve o muâvinler (yardımcılar), envâ'-ı mahlûkāta (varlıkların çeşitlerine) göre ayrı ayrıdırlar. Sulehânın ervâhını (sâlihlerin ruhlarını) kabzeden başkadır; ehl-i şekāvetin (Cehennemliklerin) ervâhını kabzeden yine başkadır. Nasıl ki: وَالنَّازِعَاتِ غَرْقاً[(Kâfirlerin ruhlarını) şiddetle söküp çıkaranlara] وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطاً[(Mü'minlerin ruhlarını yavaş yavaş) kolaylıkla çekip alanlara] âyeti işâret ediyor ki, kabz-ı ervâh eden, tâife tâifedir. (...) Üçüncü meslek: (...) Bazı melâikeler var ki, kırk bin başı var. Her başında, kırk bin dili var. Demek, seksen bin gözü dahi var. (...) İşte bu mesleğe binâen, Hazret-i Azrâîl Aleyhisselâm'ın her ferde müteveccih (yönelen) bir yüzü ve bakar bir gözü vardır." (Mektûbât, 28. Mektûb, 200-202)
Azrâîl (AS) hakkında ayrıca bakınız; (Şuâ'lar, 11. Mes'ele, 245)

8. O gün (dehşetten) kalbler şiddetle çarpıcıdır!
9. Gözleri (korkudan), zelîl (yere bakar) bir hâldedir!
10. Diyorlar ki: "Şübhesiz biz, gerçekten (öldükten sonra yine) eski hâledöndürülecek kimseler miyiz?"
11. "Çürümüş kemikler hâline geldiğimiz zaman mı?"[1321]
12. "O takdirde bu, hüsranlı bir dönüştür!" dediler.
13. Hâlbuki o (dönüş), ancak tek bir haykırıştan (Sûr'a ikinci üfürüşten) ibârettir.
14. Bir de bakarsın ki onlar (dirilmiş olarak) meydanda (mahşer yerinde) olan kimselerdir!
15. (Ey Resûlüm!) Mûsâ'nın haberi sana geldi mi?
16,17. Hani Rabbi ona, mukaddes vâdi olan Tuvâ'da nidâ buyurmuştu: "Fir'avun'a git; çünki o çok azdı!"
18,19. "Bu yüzden (ona) de ki: 'Senin (şirk ve isyan kirlerinden) temizlenmeye (meylin) var mı? Seni Rabbine (giden yola) irşâd edeyim de böylece (O'nu tanıyasın ve O'ndan) korkasın!' "
20,21,22,23. Bunun üzerine (Mûsâ gitti ve) ona en büyük mu'cizeyi gösterdi. Fakat (o, Mûsâ'yı) yalanladı ve (Allah'a) isyân etti. Sonra (fesad peşinde) koşarak (îmandan) yüz çevirdi. Derken (sihirbazlarını ve ordusunu) toplayıp (onlara) seslendi.
24. Ve (onlara): "Ben sizin en yüce rabbinizim!" dedi.
25,26. Allah da onu, âhiretin ve dünyanın (ibret verici) azâbıyla yakalayıverdi! Şübhesiz ki bunda, (Allah'dan) korkan kimseler için gerçekten bir ibret vardır.
27. (Ey âhiret hayatını inkâr edenler!) Siz mi yaratılışça daha zorsunuz, yoksa gök mü? Onu (Allah) binâ etti.
28. Onun boyunu yükseltip, böylece onu düzenledi!
29,30. Hem gecesini kararttı; hem kuşluğunu (sabahın ışığını) açığa çıkardı! Bundan sonra da yeri döşedi!
31,32,33. Size ve hayvanlarınıza bir fayda olmak üzere, ondan (yeryüzünün) suyunu ve otlağını çıkardı ve dağlar ki onları yerleştirdi![1322]
34,35,36. Fakat o en büyük felâket (kıyâmet) geldiği zaman! O gün insan, (hayâtı boyunca) neye koşmakta olduğunu iyice anlar. Ve gören (her bir) kimse için Cehennem ortaya çıkarılır!
37,38,39. Artık kim azgınlık etmiş ve dünya hayâtını (âhirete) tercîh etmişse, artık şübhesiz (o kimse için) varılacak olan yer, ancak Cehennemdir!
40,41. Kim de (kıyâmet günü) Rabbisinin makāmından (huzûrunda durmaktan) korkmuş ve nefsi(ni), (kötü) arzulardan men' etmişse, artık şübhesiz (o kimse için) varılacak olan yer, ancak Cennettir!
42,43,44,45. Sana, "Vukūa gelmesi ne zaman?" diye kıyâmetten soruyorlar! Onu anlatmaktan (vaktinden haber vermekten) yana, sende ne (bilgi) var? Onun nihâyeti (son ilmi) ancak Rabbine âiddir. Sen ancak ondan korkan (Müslüman)ları korkutucusun!
46. Onu görecekleri gün, sanki onlar (dünyada) bir akşam veya onun kuşluk vaktinden başka kalmamış gibidirler!

---

[1321] Çürümüş kemiklerin dirilmesi hakkında, bakınız; (Zülfikâr Mecmûası, 35-36)

[1322] "Nasıl ki sefîneleri (gemileri) sarsıntılardan vikāye (koruma) ve müvâzenelerini (dengelerini) muhâfaza için onların direkleri üstünde kurulmuş; öyle de, dağlar, zemin sefînesine bu ma'nâda hazîneli direkler olduklarını, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân (...) çok âyetlerle fermân ediyor. Hem meselâ, dağların içinde zîhayâta (canlılara) lâzım olan her nevi' menba'lar, sular, ma'denler, maddeler, ilâçlar o kadar hakîmâne (hikmetli) ve müdebbirâne (tedbirli) ve kerîmâne (cömertce) ve ihtiyatkârâne iddihâr (depolanmış) ve ihzâr (hazırlanmış) ve istif edilmişki, bilbedâhe (açıkça) kudreti nihâyetsiz bir Kadîr'in ve hikmeti nihâyetsiz bir Hakîm'in hazîneleri ve anbarları ve hizmetkârları olduklarını isbât ederler." (Şuâ'lar, 7. Şuâ',106)

## ABESE Sûresi

1,2. Kendisine a‘mâ bir kimse geldi diye (peygamber) yüzünü ekşitti ve döndü.[1323]
3,4. (Habîbim, yâ Muhammed!) Hâlbuki sana ne bildiriyor ki, belki o (günahlardan) temizlenecekti veya nasîhat alacak da bu nasîhat kendisine fayda verecekti!
5,6. (Servetinin gurûruyla) kendisini (îmâna) muhtaç görmeyen kimseye gelince, işte sen (îmâna gelir de İslâma kuvvet verir mi diye) ona yöneliyorsun!
7. Hâlbuki (onun kendi gurûruyla) temizlenmemesinden senin üzerine bir şey yoktur!
8,9,10,11. Fakat koşarak ve (Allah'dan) korkarak o sana gelen kimseye gelince, sen onu bırakıp (îmâna gelmeyecek başkasıyla) oyalanıyorsun. Hayır (böyle yapma)! Çünki bunlar (bu âyetler), bir nasîhattir.
12. Artık dileyen ondan nasîhat alır.
13,14. (O Kur'an, Levh-i Mahfûz'da) şerefli kılınmış, (semâda) yükseltilmiş tertemiz sahîfelerdedir.
15,16,17. Değerli ve itâatkâr yazıcı (melek)lerin elleriyle (yazılmış)tır. Kahrolası (o münkir) insan, ne nankördür!
18,19. (Allah) onu hangi şeyden yarattı? Bir nutfeden (hakir bir sudan süzülmüş hulâsadan)! Onu yarattı da ona (bir hayat) takdîr etti.
20. Sonra (ana karnından çıkma) yolu(nu) ona kolaylaştırdı![1324]
21. Sonra onu öldürdü de, kabre koydurdu!
22. Sonra dilediği zaman, onu (tekrar) diriltir!
23. Hayır! (İnsan, Rabbinin) kendisine emrettiğini (tam olarak) yerine getirmedi!
24. Şimdi o insan, yiyeceğine (bir) baksın!
25. Şübhesiz ki biz, suyu (buluttan) bol bol döktük.
26. Sonra yeri (bitki ile) güzelce yardık.
27,28,29,30,31,32. Böylece orada size ve hayvanlarınıza bir fayda olmak üzere, ekinler, üzüm bağları, yoncalar, zeytinlikler, hurmalıklar, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik.[1325]
33. Derken (kulakları sağır eden) o şiddetli gürültü (Sûr'a ikinci üfürülüş) geldiği zaman!
34,35,36. O gün kişi, kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçar!
37. O gün onlardan her bir kişinin, kendine yetecek bir işi vardır!
38,39. O gün öyle yüzler vardır ki, parlaktır, güleçtir, sevinçlidir!
40,41. Yine o gün birtakım yüzler (de) vardır ki, üzerleri tozludur, onları bir karanlık (nursuzluk) kaplar!
42. İşte onlar, kâfirlerin, fâcirlerin (hakka isyân edenlerin) ta kendileridir.

---

[1323] Bu sûreye isim olan "Abese" kelimesi "yüzünü ekşitti" anlamındadır. Birgün Resûlullah (ASM) Kureyş'in ileri gelenlerine İslâm'ı teblîğ ederken, Ümm-i Mektûm (ra) meclise gelip: "Yâ Resûlallah! Allah'ın sana öğrettiklerinden bana da öğret!" diye seslenerek, bu sözü birkaç def'a tekrâr etmesi üzerine, Efendimiz (ASM) mübârek yüzünü diğer tarafa çevirmişti. (İbn-i Kesîr, c. 3, 599)

[1324] Bu âyet-i celîleye: "Sonra (hayır ve şer) yolunu ona açıkladı" diye de ma'nâ verilmiştir. (Nesefî, c. 4, 80)

[1325] "(Şu âyet) bütün esbâbı (sebebleri), îcad kâbiliyetinden (yaratabilir olmaktan) azleder. Ma'nen der: 'Size ve hayvanâtınıza rızkı yetiştirmek için su semâdan geliyor. O suda, size ve hayvanâtınıza acıyıp şefkat edip rızık yetiştirmek kâbiliyeti olmadığından, su gelmiyor, gönderiliyor' demektir. Hem toprak, nebâtâtıyla (bitkileriyle) açılıp, rızkınız oradan geliyor. Hissiz, şuursuz toprak, sizin rızkınızı düşünüp şefkat etmek kâbiliyetinden pek uzak olduğundan, toprak kendi kendine açılmıyor, birisi o kapıyı açıyor, ni'metleri ellerinize veriyor. Hem otlar, ağaçlar sizin rızkınızı düşünüp merhameten size meyveleri, hubûbâtı yetiştirmekten pek çok uzak olduğundan, âyet gösteriyor ki, onlar bir Hakîm-i Rahîm'in (sonsuz hikmet ve merhamet sâhibi olan Allah'ın) perde arkasından uzattığı ipler ve şeritlerdir ki, ni'metlerini onlara takmış, zîhayatlara (canlılara) uzatıyor." (Zülfikâr, 25. Söz, 49)

## TEKVÎR Sûresi

1. Güneş, tekvîr edildiği (dürüldüğü, nûru nârından ayrıldığı, ışığı giderildiği) zaman!
2. Ve yıldızlar, (karartılarak) döküldüğü zaman!
3. Ve dağlar, yürütüldüğü zaman!
4. Ve yüklü develer, başıboş bırakıldığı zaman!
5. Vahşi hayvanlar, bir araya toplandığı zaman!
6. Denizler, tutuşturulduğu zaman!
7. Nefisler, birleştirildiği (ruhlar, bedenlerle bir araya getirildiği) zaman!
8,9. Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günahtan dolayı öldürüldüğü sorulduğu zaman!
10. Sayfalar (amel defterleri), açıldığı zaman!
11. Gökyüzü, (yerinden sökülüp) koparıldığı zaman!
12. Cehennem, iyice alevlendirildiği zaman!
13. Cennet, yaklaştırıldığı zaman!
14. Her nefis, (hayır ve şer) ne hazırlamış olduğunu bilecektir!
15,16,17. Artık yemîn ederim, (yörüngesini tamamlayıp) geri dönen o yıldızlara; o akıp akıp (gün ışıdığında) gizlenenlere![1326] Kararmaya başladığı zaman, geceye!
18. Nefes aldığı (ağarmaya yüz tuttuğu) vakit, sabaha!
19,20. Şübhesiz o (Kur'ân), elbette çok şerefli bir elçinin (Cebrâîl'in, vahiyden ibâret) sözüdür! (O elçi) pek kuvvetlidir; arşın sâhibi (Allah'ın) katında çok i'tibarlıdır.
21. (O Cibrîl,) orada (melekler tarafından kendisine) itâat edilendir; (vahiy husûsunda) çok güvenilendir!
22,23,24. Arkadaşınız (Muhammed) ise mecnun değildir! And olsun, onu (Cebrâîl'i) apaçık, ufukta gördü. Ve o, gayb hakkında cimri değildir (vahyi aynen teblîğ eder)!
25. O (Kur'ân) da, kovulmuş şeytanın sözü değildir!
26. O hâlde (ondan yüz çevirip) nereye gidiyorsunuz?
27,28,29. O, ancak âlemler için, (ve) içinizden dosdoğru olmak isteyenler için bir nasîhattir! Fakat, âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe, siz dileyemezsiniz![1327]

## İNFİTÂR Sûresi

---

[1326] "Evet, seyyar yıldızlara ve istitar ve intişarlarına (gizlenip ortaya çıkmalarına) işâret eden şu âyet, gāyet âlî (yüksek) bir nakş-ı san'at ve âlî bir levha-i ibret, nazar-ı temâşâya (seyreden bakışlara) gösteriyor. (...) Şu خُنَّسٌ [Geri dönenler] كُنَّسٌ[Gizlenenler] ta'bîr edilen seyyâreleriyle (gezegenleriyle) şu zemînimizi kâinât fezâsında birer gemi, birer tayyâre sûretinde kemâl-i intizâm ile döndüren ve seyr ü seyâhat ettiren Zât'ın haşmet-i rubûbiyetini (terbiye ve idâre ediciliğinin azametini) ve şa'şaa-i saltanat-ı ulûhiyetini (umûm kâinâta hâkim göz kamaştırıcı ilâhlığını), güneş gibi parlaklığıyla gösteriyorlar. Bak bir saltanatın haşmetine ki, gemileri ve tayyâreleri içinde öyleleri var ki, bin def'a küre-i arz (dünya) kadar bir cesâmette (büyüklükte) ve bir sâniyede sekiz saat mesâfeyi kat' eden (geçen) sür'attedir! İşte böyle bir Sultâna ubûdiyet ve îmânla intisâb etmek (bağlanmak) ve şu dünyada O'na misâfir olmak, ne kadar âlî birsaâdet, ne derece büyük bir şeref olduğunu kıyâs et!" (Mektûbât, 3. Mektûb, 11)

[1327] "Hazret-i Ya'kūb'dan sorulmuş ki: 'Ne için Mısırdan gelen gömleğinin kokusunu işittin de, yakınında bulunan Ken'an kuyusundaki Yûsuf'u görmedin?' Cevâben demiş ki: 'Bizim hâlimiz şimşekler gibidir; bazen görünür, bazen saklanır. Bazı vakit olur ki, en yüksek mevki'de oturup her tarafı görüyoruz gibi oluruz. Bazı vakitte de ayağımızın üstünü göremiyoruz!'

Elhâsıl, insan her ne kadar fâil-i muhtâr (istediğini yapmakta serbest) ise de, fakat وَمَا تَشَآؤُنَ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَاللّٰهُ [Ve Allah (sizin serbestçe istemenizi) dilemedikçe, (siz) isteyemezsiniz!] sırrınca, meşîet-i İlâhiye (Allah'ın istemesi) asıldır kader hâkimdir. Meşîet-i İlâhiye, meşîet-i insâniyeyi geri verir! اِذَاجَآءَالْقَدَرُ عَمِيَ الْبَصَرُ [Kader geldiği zaman göz kör olur!] (kāidesi) hükmünü icrâ eder. Kader söylese; iktidâr-ı beşer (insanın iktidârı)konuşmaz, ihtiyâr-ı cüz'î (insanın irâdesi) susar!" (Mektûbât, 15. Mektûb, 41)

1,2,3,4. Gök, infitâr ettiği (yarıldığı) zaman![1328] Yıldızlar, (dökülüp) saçıldığı zaman! Denizler, (birbirine) açıldığı (ve yeryüzü düzlenerek hepsi bir deniz olduğu) zaman! Kabirler, alt üst edildiği (ölüler diriltilip çıkarıldığı) zaman!
5. (O gün) her nefis, neyi (yapıp) öne sürdüğünü ve (neyi yapmayıp) geri bıraktığını bilir!
6. Ey insan! O Kerîm (çok cömert olan) Rabbine karşı seni aldatan nedir?
7. O ki, seni yarattı da seni düzgün (yaratılışlı ve a'zâları tam bir insan) yaptı; nihâyet seni ölçülü (ve dengeli) kıldı.
8. Seni dilediği herhangi bir sûrette terkîb etti.
9. Hayır! Aksine (siz), dîni (hesab gününde amellere verilecek cezâyı) yalanlıyorsunuz.
10. Hem şübhesiz üzerinizde, elbette (amellerinizi) muhâfaza edici (melek)ler vardır.
11. Kirâmen kâtibîn (şerefli yazıcılar)![1329]
12. Her ne yaparsanız bilirler!
13. Şübhesiz ki ebrâr, (güzel amel sâhibi, içi dışı tertemiz hayırlı insanlar) ni'met içinde (Naîm Cennetinde)dirler!
14,15. Şübhesiz günahkârlar da, yakıcı ateş içinde (Cehennemde)dirler! Dîn (hesab) günü oraya girerler!
16. Onlar oradan (çıkıp) kaybolacak kimseler de değildir!
17,18,19. (Ey Resûlüm!) Dîn (hesab) gününün ne olduğunu sana ne bildirdi? Sonra, dîn (hesab) gününün ne olduğunu sana ne bildirdi? O gün kimse, kimse nâmına bir şeye mâlik olamaz! Ve o gün emir ancak Allah'ındır!

## MUTAFFİFÎN Sûresi

1,2,3. Mutaffifîn'in (ölçü ve tartıda hîle yapanların) vay hâline! Onlar ki, insanlardan ölçerek (bir şey) aldıkları zaman, tam alırlar. Fakat onlara (bir şey vermek üzere) ölçtükleri veya onlara tarttıkları zaman eksik verirler.
4,5,6. Onlar, gerçekten kendilerinin, (dehşeti pek) büyük bir gün için yeniden diriltilecek kimseler olduklarını sanmıyor(lar) mı? O gün insanlar, âlemlerin Rabbi(ne hesab vermek) için (kabirlerinden) kalkacaktır!
7. Hayır! (Hîle yapmayın, âhiretten gaflet etmeyin!) Çünki günahkârların (amel) defteri elbette Siccîn'dedir!
8. Artık Siccîn'in ne olduğunu, sana ne bildirdi?
9,10. (O, içinde isyankârların amelleri) yazılmış (olan) bir kitabdır. Yalanlayanların o gün vay hâline!
11. Onlar ki, dîn (hesab) gününü yalanlarlar.
12,13. Hâlbuki onu, her haddi aşan, günâha düşkün kimseden başkası yalanlamaz. Ona âyetlerimiz okunduğu zaman: "Evvelkilerin masalları!" der.
14. Hayır! Bil'akis kazanmakta oldukları şeyler (günahlar), kalblerinin üzerine pas bağlamıştır.[1330]

---

[1328] "Kur'ân'ın hemen üçten birisi haşirdir (kıyâmetten sonra dirilmekten bahseder) ve ekser (pek çok) kısa sûrelerin başlarında gâyet kuvvetli âyetler, âyât-ı haşriyedir (haşre dâir âyetlerdir). (...) إِذَاالسَّمَاءُ انْفَطَرَتْ[Gök yarıldığı zaman!] (...) gibi, otuz-kırk sûrelerin başlarında bütün kat'iyetiyle hakîkat-i haşriyeyi kâinâtın en ehemmiyetli ve vâcib (mantıken kabûlü gereken) bir hakîkati olduğunu göstermekle berâber, sâir âyetlerinde dahi, o hakîkatin çeşit çeşit delillerini beyân edip iknâ' eder." (Şuâ'lar, 9. Şuâ', 184)
[1329] Kirâmen Kâtibîn hakkında bakınız; (Şuâ'lar, 11. Mes'ele, 245)
[1330] "Günah kalbe işleyip, kalbi siyahlandıra siyahlandıra tâ, nûr-ı îmânı kalbden çıkarıncaya kadar kalbi katılaştırıyor. Her bir günah içinde küfre gidecek bir yol var. O günah, istiğfâr (Allah'a tevbe edip yalvarma) ile çabuk imhâ edilmezse, kurt değil, belki küçük ma'nevî bir yılan olarak ısırır. Meselâ, utandıracak bir günâhı gizli

15,16. Hayır! Şübhesiz onlar, o gün Rablerinden gerçekten perdelenmiş olan kimselerdir (O'nu göremezler)! Sonra muhakkak ki onlar, elbet Cehenneme gireceklerdir!
17. Sonra da (onlara): "İşte kendisini yalanlamakta olduğunuz (azab), budur!" denilecektir.
18,19,20. Hayır! Şübhe yok ki ebrârın (özü sözü tertemiz, hayırlı insanların amel) defteri, elbette İlliyyîn'dedir. Artık İlliyyîn'in ne olduğunu, sana ne bildirdi? (O, içinde sâlih insanların amelleri) yazılmış (pek şerefli) bir kitabdır.
21. Mukarrabîn (denilen, Allah'a yakın kılınmış melekler) ona şâhid olur.
22,23,24. Muhakkak ki ebrâr (içi dışı bir olan sâlih kullar), elbette (Cennette) ni'met içindedirler! Tahtlar üzerinde (kendilerine verilen ni'metleri) seyrederler! Yüzlerinde, ni'metlenmiş olmanın (sevinç ve) parıltısını tanırsın!
25. Onlara mühürlü hâlis bir şarabdan içirilir!
26. Ki onun sonu misktir (içtikten sonra misk kokusu gelir)! İşte, (nefis şeyleri zevk edip) yarış(arak rağbet göster)enler, o hâlde ancak bunda yarışsınlar!
27. Ve onun (o hâlis şarabın) katkısı "Tesnîm"dendir!
28. (O Tesnîm ise Cennette) bir pınardır ki, ondan (Allah'a) yakın kılınanlar içer!
29. Şübhesiz ki o suç işleyen (kâfir)ler, bir kısım îmân edenlere (dünyada iken) gülerlerdi.
30. Ve onların yanlarından geçtiklerinde, (alay ederek) birbirlerine kaş göz işâreti yaparlardı.
31. Âilelerine döndükleri zaman da (onlarla alay etmekten) zevk duyan kimseler olarak dönerlerdi.
32. Ve onları gördüklerinde: "Şübhesiz bunlar gerçekten sapıtmış kimseler!" derlerdi.
33. Hâlbuki (o kâfirler), onların üzerine muhâfızlar olarak gönderilmemişlerdi.
34. İşte bu gün de, îmân edenler kâfirlere gülerler!
35. Tahtlar üzerinde seyredecekler!
36. Kâfirler, yapmakta olduklarıyla cezâlandırıldılar mı? (Evet!)

## İNŞİKĀK Sûresi

1,2. Gök inşikāk ettiği (yarıldığı) ve Rabbi(nin emri)ne kulak verip de, (bu itâate) lâyık kılındığı zaman!
3,4,5. Yer uzatıl(ıp dümdüz yapıl)dığı, içindekileri atıp boşaldığı ve Rabbi(nin emri)ne kulak verip de, (o da bu itâate) lâyık kılındığı zaman![1331]
6. Ey insan! Şübhesiz ki sen (o gün), Rabbine (kavuşuncaya) kadar çabalamakla didinip durucusun! Nihâyet onunla (o yaptığın amelle) karşılaşacak olansın!

---

işleyen bir adam, başkasının ıttılâından (haberdar olmasından) çok hicâb ettiği (utandığı) zaman, melâike ve rûhâniyâtın (rûhanîlerin) vücûdu (varlığı) ona çok ağır gelir. Küçük bir emâre (ipucu) ile onları inkâr etmekarzu eder." (Lem'alar, 2. Lem'a, 4-5)

[1331] "(Bu âyet-i kerîmeler,) gök ve zemînin Cenâb-ı Hakk'ın emrine karşı derece-i inkıyâd (bağlılık derecelerini) ve itâatlerini şöyle âlî bir üslûb (yüksek bir ifâde tarzı) ile beyân eder ki: Nasıl bir kumandan-ı a'zam, mücâhede (cihâd) ve manevra ve ahz-ı asker (asker alma) şu'beleri gibi, mücâhedeye lâzım işler için iki dâireyi teşkîl edip açmış. O mücâhede, o muâmele işi bittikten sonra, o iki dâireyi başka işlerde kullanmak ve tebdîl ederek isti'mâl etmek (değiştirerek kullanmak) için o kumandan-ı a'zam o iki dâireye müteveccih olur (yönelir). O dâireler, her birisi hademeleri lisânıyla veya nutka gelip kendi lisânıyla der ki: 'Ey kumandanım! Bir parça mühlet ver ki, eski işlerin ufak tefeklerini, pırtı-mırtılarını temizleyip dışarı atayım, sonra teşrîf ediniz. İşte atıp senin emrine hâzır duruyoruz! Buyurun ne yaparsanız yapınız! Senin emrine münkādız (boyun eğmişiz)! Senin yaptığın işler bütün hak, güzel, maslahattır.'
Öyle de: Semâvât ve arz, böyle iki dâire-i teklîf ve tecrübe ve imtihân için açılmıştır. Müddet bittikten sonra semâvât ve arz, dâire-i teklîfe (imtihan dünyasına) âid eşyâyı (şeyleri) emr-i İlâhiyle bertaraf eder. Derler: 'Yâ Rabbenâ! Buyurun, ne için bizi istihdâm edersen et! Hakkımız,sana itâattir (boyun eğmektir)! Her yaptığın şey de haktır!' " (Zülfikār, 25. Söz, 10-11)

7,8. O zaman kimin kitâbı (amel defteri), sağ eline verilirse, artık kolay bir hesabla hesâba çekilecek!
9. Ve sevinçli olarak âilesine dönecektir!
10,11,12. Ama kimin de kitâbı (amel defteri) arka tarafından verilirse, artık (ölüp de kurtulmayı temennî ederek) helâki çağıracak ve alevli ateşe girecektir!
13. Çünki o, (dünyada) âilesi içinde (emirlerimize isyân ederek şımarmakla orada) sevinçli idi.
14,15. Çünki o, (Rabbine) aslâ dönmeyeceğini sanmıştı. Hayır! Şübhesiz Rabbi onu hakkıyla görücü idi!
16,17,18. Yemîn ederim o şafağa (akşamın kızıllığına)! Geceye ve (karanlığında) topladığı şeylere! (Nûrunu) topla(yıp dolunay hâline gel)diği zaman, aya!
19. (Ki siz ey insanlar!) Mutlakā tabakadan tabakaya binecek (hâlden hâle geçecek)siniz!
20,21. O hâlde onlara ne oluyor ki, îmân etmiyorlar? Ve kendilerine Kur'ân okunduğu zaman, secde etmiyorlar![1332]
22,23. Bil'akis o inkâr edenler, yalanlıyorlar! Hâlbuki Allah, (içlerinde) ne gizliyorlarsa en iyi bilendir!
24. (Ey Resûlüm!) Bu yüzden, onları (çok) elemli bir azâb ile müjdele!
25. Ancak îmân edip sâlih ameller işleyenler müstesnâ; onlar için tükenmez bir mükâfât vardır!

## BÜRÛC Sûresi

1. Yemîn olsun bürûc (burçlar) sâhibi göğe!
2. (Geleceği) va'd edilen güne (kıyâmete)!
3. Hem (o günde) şâhid olana ve şâhid olunana!
4,5. (Ki mü'minlere işkence yapan) o Ashâb-ı Uhdûd, çırayla tutuşturulmuş o (çok şiddetli) ateş (hendeklerinin sâhibleri) kahrolsun!
6,7. O vakit onlar, onun üzerine (ateşin etrâfında) oturmuş kimseler idiler. Ve onlar, mü'minlere yapmakta olduklarını seyredicilerdi![1333]
8. Ve onlardan (o mü'minlerden) sâdece, Azîz (kudreti dâimâ üstün olan),Hamîd (hamd edilmeye çok lâyık) olan Allah'a îmân ettikleri için, (sâdece bunun için) intikām aldılar.
9. O (Allah) ki, göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Ve Allah, her şeye hakkıyla şâhiddir.
10. Şübhesiz ki mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara (îmanlarından vazgeçmeleri için) işkence edip de, sonra (yaptıklarına) tevbe etmeyenler yok mu, işte onlar için Cehennem azâbı vardır, hem onlar için (bu dünyada da) yangın azâbı vardır (ki o ateş, kendilerini de yakmıştır)!
11. Muhakkak ki îmân edip sâlih ameller işleyenler var ya, onlar için, altlarından ırmaklar akan Cennetler vardır! İşte büyük kurtuluş budur!
12,13,14. Doğrusu Rabbinin (kıskıvrak tutup) yakalayışı, elbette pek şiddetlidir! Şübhesiz ki (ilk olarak mahlûkātı yaratmaya) başlayan ve (âhirette o yaratmayı tekrar) iâde eden ancak O'dur. Ve O, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Vedûd (kullarını çok seven)dir.[1334]

---

[1332] Bu âyet-i kerîme, Kur'ân-ı Kerîm'deki on dört secde âyetinin on üçüncüsüdür. Tilâvet secdesinin ta'rîfi için bakınız; (Araf Suresi 206. ayetinin haşiyesi)

[1333] Rivâyetlere göre, zâlim bir kralın memleketinde, îmanlı bir râhibin yetiştirdiği bir çocuk, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine verdiği hârika hâl ile kendisine gelen her türlü hastaların derdlerine, îmân etmeleri şartı ile derman oluyordu. Bunu öğrenen kral o râhibi ve sonunda da o çocuğu öldürttü. Ama insanlar çocukdaki harikulâdeliği görerek Allah'a îmân ettiler. Bunun üzerine kral onları içi ateş dolu hendeklerle çevrili bir meydana topladı. Îmânından dönmeyenleri teker teker ateşe attı. En sonunda bu dehşetli zulmü seyretmek için kurduğu iskelelerin tutuşmasıyla o zâlim kral ve avanesi de helâk oldular. (Celâleyn Şerhi, c. 8, s. 284)

[1334] "Ma'lûmdur ki; her kalb, kendine ihsân edeni (iyilik edeni) sever ve hakîkî kemâle (olgunluğa) muhabbet eder ve ulvî cemâle meftûn olur. Kendiyle berâber sevdiği ve şefkat ettiği zâtlara dahi ihsân edeni daha pek çok sever.

15. Arşın sâhibidir; Mecîd (şânı pek yüce)dir.
16. Ne dilerse, (dilediği gibi) hakkıyla yapandır.
17,18. (Ey Resûlüm!) Sana o orduların, Fir‘avun ve Semûd’un (helâk oluş) haber(ler)igeldi mi?
19,20. Hayır! O inkâr edenler (hâlâ) bir yalanlama içindedirler! Hâlbuki Allah, onları arkalarından kuşatıcıdır. (Geriye dönüşleri yoktur.)
21. Bil‘akis o (yalanladıkları kitab), şerefli bir Kur’ân’dır.
22. Levh-i Mahfûz’da (korunmuş bir levhada)dır.

## TÂRIK Sûresi

1. Yemîn olsun o göğe ve Târık’a!
2,3. Târık’ın ne olduğunu sana ne bildirdi? O, (nûruyla karanlığı) delen yıldızdır.
4,5,6. Hiçbir nefis yoktur ki, üzerinde bir gözetici (koruyucu melek) bulunmasın! O hâlde insan, neden yaratıldığına bir baksın! (O) atılan bir sudan yaratıldı.
7. (Bu su) bel kemiği ile göğüs kemikleri arasın(daki uzuvlar)dan çıkar.
8. Şübhesiz ki O (Allah), onu geri döndürmeğe (öldürdükten sonra tekrar diriltmeğe) elbette gücü yetendir.
9. O gün (kalblerde bulunan) sırlar ortaya çıkarılır.
10. O (insan) için ne bir kuvvet vardır, ne de bir yardımcı!
11. Yemîn olsun o dönüşlü (hâlden hâle giren) göğe!
12. O (bitkilerle yarılarak) yarıklar sâhibi olan yeryüzüne!
13,14. Şübhesiz ki o (Kur’ân), elbet (hak ile bâtılı) ayıran bir sözdür. Ve o, şaka değildir!
15,16. Gerçekten onlar, (Kur’ân’ı ibtâl etmek için) bir hîle olarak tuzak kuruyorlar. (Ben de) bir hîle ile (kurdukları) tuzak(larını ibtâl) ederim!
17. (Ey Habîbim!) O hâlde kâfirlere (azâb edeceğimiz vakte kadar) mühlet ver; onlara azıcık süre tanımakla, biraz (kendi hâllerine) bırak!

## A‘LÂ Sûresi

1,2. (Resûlüm!) A‘lâ (pek yüce olan) Rabbinin ismini (سُبْحَانَ رَبِّيَ ٱلْأَعْلَىٰ ‘Pek yüce olan Rabbim münezzehtir’ diyerek) tesbîh et! O ki, (her şeyi) yaratıp (ardından) düzene koydu.
3. Hem O ki, (her şeyin maslahatına uygun olanı) takdîr etti de (ona, o takdîr ettiği şeye giden bir) yol gösterdi.
4,5. Ve O ki, yeşillikleri çıkardı, sonra da onu kapkara bir süprüntü hâline getirdi.
6. Sana (Kur’ân’ı) okutacağız, artık unutmayacaksın!
7. Ancak (eğer isterse) Allah’ın (unutmanı) dilediği müstesnâ. Şübhesiz ki O, açık olanı da bilir, gizleneni de.
8,9,10. Ve seni en kolay olana (İslâm dînine) muvaffak kılacağız. O hâlde eğer nasîhat fayda verirse, (artık onlara) nasîhat et! (Allah’dan) korkan nasîhat alacaktır.
11. En bedbaht olan da, ondan kaçınacaktır.
12. O (bedbaht) ki, en büyük ateşe girecektir!

---

Acabâ, (...) her bir isminde binler ihsan defîneleri bulunan ve bütün sevdiklerimizi ihsânâtıyla mes‘ûd eden ve binler kemâlâtın menbaı (kaynağı) olan ve binler tabakāt-ı cemâlin medârı (güzellik mertebelerinin sebebi) olan binbir esmâsının müsemmâsı olan Cemîl-i zü’l-Celâl, Mahbûb-ı zü’l-Kemâl, ne derece aşk ve muhabbete lâyık olduğu ve bütün kâinât, onun muhabbetiyle mest ü sergerdân (kendinden geçmiş) olmasının şâyeste (lâyık) bulunduğu anlaşılmaz mı? İşte şu sırdandır ki; ‘Vedûd’ (kullarını çok seven) ismine mazhar bir kısım evliyâ: ‘Cenneti istemiyoruz. Bir lem‘a-i muhabbet-i İlâhiye (Allah’ınsevgisinin bir parıltısı), ebeden bize kâfîdir’ demişler.” (Sözler, 32. Söz, 289-290)

13. Sonra orada ne ölecek, ne de yaşayacak!
14,15. (Günahlardan) temizlenen kimse, gerçekten kurtuluşa ermiştir! Rabbisinin ismini zikredip, namaz kılan da!
16,17. Fakat (siz) dünya hayâtını üstün tutarsınız! Hâlbuki âhiret daha hayırlı ve daha devamlıdır!
18,19. Şübhesiz bu (anlatılanlar) elbet ilk sahîfelerde, İbrâhîm'in ve Mûsâ'nın sahîfelerinde (de) vardır.

## ĞĀŞİYE Sûresi

1,2. (Ey Resûlüm!) Ğāşiye'nin (dehşetiyle insanları kaplayıcı olan kıyâmet ânının) haberi sana geldi mi? Birtakım yüzler vardır ki o gün zelildir!
3,4,5. (Meşakkat içinde) çalışmış, yorgun! Kızgın bir ateşe girer! Son derece sıcak bir kaynaktan içirilir!
6,7. Onlar için kuru bir dikenden başka bir yiyecek yoktur! (O) ne besler, ne de açlıktan yana fayda verir!
8,9,10,11. O gün öyle yüzler (de) vardır ki ni'met içinde (olmakla güzel)dir! (Dünyadaki) çalışmalarından dolayı hoşnuddurlar! Yüksek bir Cennettedirler! Orada boş bir söz işitmezler!
12. Orada dâimâ akan bir (çok) pınar(lar) vardır!
13,14,15,16. Orada yükseltilmiş tahtlar, (önlerine) konulmuş kadehler, dizilmiş yastıklar ve serilmiş halılar vardır!
17. (Onlar) hiç deveye bakmıyorlar mı, nasıl yaratılmış?
18. Ve göğe (bakmıyorlar mı), nasıl yükseltilmiş?
19. Ve dağlara (bakmıyorlar mı), nasıl dikilmiş?
20. Ve yere (bakmıyorlar mı), nasıl yayılıp döşenmiş?[1335]
21,22. (Habîbim, yâ Muhammed!) O hâlde nasîhat et; çünki sen, ancak bir nasîhat edicisin! Onların üzerine (musallat olmuş) bir zorlayıcı değilsin!
23,24. Ancak kim yüz çevirip inkâr ederse, o takdirde Allah, onu en büyük azâb ile cezâlandırır!
25. Şübhesiz onların dönüşü, ancak bizedir.
26. Sonra doğrusu onların hesâbı(nı görmek) de ancak bize âiddir.

## FECR Sûresi

1,2,3,4. Yemîn olsun fecr'e (şafak vaktine)! Ve on geceye![1336] Hem çifte ve teke! Ve geçip giderken, geceye!
5. Bunda bir akıl sâhibi için (ibret alınacak) bir yemin (bu yemine lâyık hakîkatler) vardır, değil mi?
6. Görmedin mi Rabbin, Âd (kavmin)e nasıl (azâb) etti?
7. O (sütunlar üzerine kurulmuş binâlarla dolu) direkli İrem (şehrin)e!

---

[1335] "Sâni'in (her şeyi san'atla yaratan Allah'ın) kudreti, kibriyâ (büyüklük) ve celâl (nihâyetsiz büyüklük ve kahır) noktasında, kâinâtı öyle muhteşem bir saray şeklinde îcâd ediyor (yaratıyor) ki; (...) zemîn yüzünü bir sofra, bir tarla, bir bahçe, bir halîçe (halı) ve dağları birer mahzen, birer direk, birer kal'a (kale) ve hâkezâ (bunun gibi) bütün eşyâyı büyük bir mikyasta (ölçüde) o büyük sarayın levâzımâtı (eşyaları) şekline getirerek, şa'şaalı (parlak) bir sûrette haşmet-i rubûbiyetini (umûm kâinâtı terbiye edişinin heybetini) gösterdiği gibi; cemâl (güzellik ve lütuf) noktasında rahmeti dahi en küçük zîhayâta (canlıya) kadar her zîrûha (ruh sâhibine) envâ'-ı ni'metini (ni'metinin çeşitlerini) verir, onun ile tanzîm eder. Baştan aşağıya kadar ni'metlerle süsleyip, lütf u keremle tezyîn eder (ziynetlendirir)." (Mektûbât, 20. Mektûb, 64-65)

[1336] Bu "on gece"nin Zilhıcce veya Muharrem aylarına âid olduğu veya Ramazan'ın son on gecesi olduğu rivâyet edilmiştir. (Nesefî, c. 4, 518)

8. Ki şehirler içinde onun benzeri yaratılmamıştı.
9. Vâdide (ev yapmak için) kayaları oyan Semûd'a da (nasıl azâb etti)?
10. Ve kazıklar sâhibi Fira'vun'a?
11. Onlar ki memleketler(in)de azgınlık etmişlerdi.
12. Böylece oralarda fesâdı çoğaltmışlardı.
13. Bundan dolayı Rabbin, onların üzerine bir azab kamçısı yağdırdı!
14. Şübhesiz ki Rabbin, elbette (her an) gözetlemededir.
15. Fakat insan, Rabbi kendisini (varlıkla) imtihân edip, ona ikramda bulunduğu ve ona ni'met verdiği zaman, bunun üzerine: "Rabbim bana ikrâm etti!" der.
16. Hâlbuki onu (yoklukla) imtihân edip de rızkını kendisine daralttığı zaman: "Rabbim bana ihânet etti!" der.
17. Hayır! (Siz) doğrusu yetime ikrâm etmiyorsunuz!
18,19,20. Ve yoksulu yedirmeye, birbirinizi teşvîk etmiyorsunuz! Hem mîrâsı, helâl haram demeyen bir yiyişle yiyorsunuz! Ve malı, aşırı bir sevgi ile seviyorsunuz!
21,22. Hayır! Yer (çarpıla çarpıla) un ufak olarak dümdüz edildiği zaman! Rabbin(in emri) geldiği ve melekler saf saf dizildiği (zaman)!
23. O gün Cehennem de getirilir; insan o gün (günahlarını) hatırlar; artık o hatırlama(nın faydası) ona nereden olacak?
24. (O zaman insan:) "Keşke ben, (bu ebedî) hayâtım için önceden (dünyada iken iyi ameller) yapsaydım!" der.[1337]
25. Artık o gün, O'nun (Allah'ın) azâbı gibi, hiç kimse azâb edemez!
26. Ve O'nun bağı gibi, hiç kimse bağ vuramaz!
27. (Allah, mü'min kuluna ise:) "Ey nefs-i mutmainne (kâmil bir îman sâhibi olarak huzûra ermiş olan nefis)!"
28. "(Hem) râzı olan, (hem) kendisinden râzı olunan (sen Rabbinden, O da senden râzı) olarak Rabbine dön!"
29. "Artık (sâlih) kullarımın arasına katıl!"
30. "Ve (onlarla) Cennetime gir!"

## BELED Sûresi

1. Yemîn ederim bu beled'e (Mekke'ye)!
2. Ki sen bu beldede oturmaktasın.
3. Ve (yemîn ederim) babaya ve doğan (çocuğ)a!
4. (Ki) insanı, gerçekten bir meşakkat içinde (olmak üzere) yarattık.
5. (O,) kendisine hiç kimsenin aslâ güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?
6. (Övünerek:) "(İslâm düşmanlığı uğrunda) yığın yığın mal telef ettim!" diyor.
7. Kendisini kimsenin görmediğini mi sanıyor?
8,9,10,11. (Biz) ona (diğer insanlar gibi) iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik mi? Ona da (hayır ve şer) iki yol gösterdik. Fakat (o), sarp yokuşu aşamadı.
12. O sarp yokuşun ne olduğunu sana ne bildirdi?

[1337] "Bil ki: Uzun ve kısalığı nisbetinde iki hayâtın levâzımâtını (ihtiyaçlarını) tahsîl etmek için Mâlik-i Kerîm (her şeyin sâhibi ve bol ikrâm edici olan Allah) sana, bir sermâye-i ömür verdiği hâlde; sen o sermâyenin kısm-ı a'zamını (büyük bir kısmını) -hayât-ı bâkıyeye (ebedî hayâta) nisbeti, bir bahrin (denizin) bir katre (damla) serâba nisbeti gibi olan- şu hayât-ı fâniyede (geçici hayatta) zâyi' ettin. Eğer aklın varsa, elde kalan kısmının yarısını veya üçte birini veya lâekall (en azından) onda birisini, hayât-ı bâkıyeye sarf et! Yoksa, eyvahlar olsun diyeceğin bir zamangelecek!" (Nûrun İlk Kapısı, 36)

13,14,15,16. (O,) bir kölenin âzâd edilmesi (ve kişinin kendi nefsini ateşten kurtarması)dır. Veya bir açlık gününde akrabâlığı olan bir yetîmi veya toz toprak içinde kalmış bir yoksulu doyurmaktır.
17,18. Sonra (bütün bunları yaparken) îmân edenlerden, birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden ve birbirlerine merhameti tavsiye edenlerden olmaktır. İşte onlar Ashâb-ı Meymene (amel defterleri sağ eline verilenler)dir.
19,20. Âyetlerimizi inkâr edenler ise, onlar Ashâb-ı Meş'eme (amel defterleri sol eline verilenler)dir. Üzerlerinde (kapıları sımsıkı) kapatılmış bir ateş vardır!

## ŞEMS Sûresi

1,2. Yemîn olsun şems'e (güneşe) ve onun (kuşluk vakti) aydınlığına! Ve (güneş batınca) onu ta'kîb eden aya!
3. Ve onu (o güneşi) açığa çıkardığı zaman, gündüze!
4. Ve onu örttüğü zaman, geceye!
5,6,7,8. Ve göğe, hem onu binâ edene! Hem yere ve onu döşeyene! Ve nefse ve onu (güzel bir şekilde yaratıp) düzenleyene! Sonra da ona (o kişiye) günâhını ve takvâsını (neyin isyan, neyin itâat olduğunu bildirerek) ilhâm edene (yemîn olsun)!
9,10. (Ki) onu (o nefsini, günahlardan) temizleyen muhakkak kurtulmuştur! Onu (isyânıyla) örten ise, mutlakā hüsrâna uğramıştır!
11. Semûd (kavmi), azgınlığı yüzünden (peygamberini) yalanladı!
12,13. Hani onların en bedbahtı (deveyi kesmek için) ileri atılmıştı daAllah'ın peygamberi (Sâlih) onlara: "Allah'ın devesi(ni kesmekten) ve onun su içmesi(ni engellemekten sakının)!" demişti.
14. Fakat kendisini yalanladılar da onu (o deveyi) kestiler; bunun üzerine Rableri, günahları sebebiyle üzerlerini büyük bir azabla kaplayıp onları dümdüz (ederek yerle bir) etti.
15. Ve (O,) bunun (bu yaptığı işin) âkıbetinden korkmaz![1338]

## LEYL Sûresi

1,2. Yemîn olsun (karanlığı ile her şeyi) örttüğü zaman, leyl'e (geceye)! Ve açılıp ağardığı zaman, gündüze!
3. Ve erkeği ve dişiyi yaratana!
4. (Ki) şübhesiz amel(ler)iniz gerçekten çeşit çeşittir.
5,6,7. Fakat kim (Allah yolunda) verir ve (günahlardan) sakınırsa, ve o en güzel olanı[1339] tasdîk ederse, artık (biz) onu, en kolay olana (Cennete) muvaffak kılarız!
8,9,10. Ama kim cimrilik eder ve kendini (Allah'ın sevâbına) muhtaç görmezse, ve o en güzel olanı yalanlarsa, onu da en zor olana (Cehenneme) muvaffak kılarız!
11. Hâlbuki aşağıya düştüğü (Cehenneme yuvarlandığı) zaman, malı kendisine fayda vermez!

---

[1338] "Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın esâs-ı i'câzı (mu'cizeliğinin temeli), en mühimlerinden belâgatından (ifâdesindeki hârikalıktan) sonra îcâzdır (az sözle çok şey anlatmaktır). Îcâz, i'câz-ı Kur'ân'ın en metîn (sağlam) ve en mühim bir esâsıdır. Kur'ân-ı Hakîm'de şu mu'cizâne îcâz o kadar çoktur ve o kadar güzeldir ki; ehl-i tedkîk, karşısında hayrettedirler. Meselâ: (...) (âyet 11-15) İşte, Kavm-i Semûd'un acîb ve mühim hâdisâtını (hâdiselerini) ve netâicini (netîcelerini) ve sû'-i âkıbetlerini (kötü sonlarını), böyle kısa birkaç cümle ile îcâz (az söz) içinde bir i'câz (mu'cizelik) ile selâsetli (akıcı) ve vuzuhlu (açık) ve fehmi ihlâl etmez (anlamaya zarar vermez) birtarzda beyân ediyor." (Sözler, 15. Söz, 58)

[1339] Burada geçen "en güzel"den maksad, kelime-i tevhîd لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ olup, "Allah'dan başka ilâh yoktur" demektir. (Celâleyn Şerhi, c. 8, 338)

12. Muhakkak ki bize düşen, elbette doğru yolu göstermektir.[1340]
13. Ve şübhesiz ki son da, ilk de (âhiret de, dünya da) gerçekten bizimdir.
14. (Ben) işte sizi, şiddetle alevlenen bir ateşle korkuttum.
15,16. Ona ancak (peygamberi) yalanlayan ve (îmandan) yüz çeviren o en bedbaht (kâfirler) girer!
17,18. Malını (Allah katında) temizlenmek için veren, (günahlardan) en çok sakınan (mü'minler) ise, ondan uzaklaştırılacaktır.
19. Onun yanında (o malını Allah yolunda sarf edenin üzerinde), hiç kimsenin karşılığı verilecek bir ni'meti (bir alacağı) yoktur.[1341]
20. (O,) ancak, pek yüce Rabbisinin rızâsını kazanmak için (vermekte)dir.
21. Elbette ileride de (bu amelinden) hoşnûd olacaktır.

## DUHÂ Sûresi

1. Yemîn olsun duhâ'ya (kuşluk vaktine)!
2. Ve sükûna erdiği zaman, geceye!
3. (Habîbim, yâ Muhammed! Vahiy bir müddet gecikmekle) Rabbin seni ne terk etti, ne de (sana) darıldı!
4. Gerçekten sonraki (âhiret) ise, senin için evvelkinden (dünyadan) daha hayırlıdır.
5. Ve Rabbin, elbette ileride (âhiret gününde) sana (ümmetinden dilediğine şefâat etme hakkı) verecek (sen) de hoşnûd olacaksın!
6. (O,) seni bir yetim iken bulup (seni seçip, amcan Ebû Tâlib'in yanında) barındırmadı mı?
7. Hem (sen henüz peygamberlik ve şer'î hükümlerden) habersiz iken seni bulup, yol göstermedi mi?
8. Hem seni fakir iken bulup da zengin etmedi mi?
9. O hâlde yetîme gelince, sakın (onu) ezme!
10. Ve dilenciye gelince, sakın (onu) azarlama!
11. Ve Rabbinin ni'metine gelince, artık (onu şükranla) anlat!

## İNŞİRÂH Sûresi

1. Göğsüne senin için (ilim ve hikmetle) inşirâh vermedik mi (genişletmedik mi)?
2,3. Ve sırtına çok ağır gelen yükünü, senden indirmedik mi?
4. Hem senin için şânını yükseltmedik mi?
5. İşte şübhesiz zorlukla berâber, bir kolaylık vardır.
6. Gerçekten zorlukla berâber, bir kolaylık vardır.
7. O hâlde boş kaldığın zaman, hemen (başka bir işe giriş) yorul!

---

[1340] "Dalâletin (hak yoldan sapmanın) gāyet müdhiş ma'nevî elemini hisseden bir adama, îmân ile hidâyet ihsân etmek, eğer tevhid nazarıyla (Allah'ın birliğine îman ile) bakılsa, birden o cüz'î (küçük) ve âciz ve fânî adam bütün kâinâtın hâlıkı (yaratıcısı) ve sultânı olan Ma'bûdunun (ilâhının) muhâtab bir abdi (kulu) olmak ve o îman vâsıtasıyla bir saâdet-i ebediyeyi (Cenneti) ve şâhâne ve çok geniş ve şa'şaalı bir mülk-i bâkîyi ve bâkî bir dünyayı ihsân etmek ve onun gibi bütün mü'minleri dahi derecelerine göre o lütfa mazhar etmek (kavuşturmak) olan bu ihsân-ı ekber (bu en büyük lütuf) yüzünde ve sîmâsında, bir Zât-ı Kerîm ve Muhsin'in (ikram ve ihsânı sonsuz olan Allah'ın) öyle bir hüsn-i ezelîsi ve öyle bir cemâl-i lâyezâlîsi (yok olmaz güzelliği) görünür ki, bir lem'ası (parıltısı) ile bütün ehl-i îmânı kendine dost ve has kısmını da âşık yapıyor." (Şuâ'lar, 2. Şuâ', 5)

[1341] Burada zikredilen kişinin İslâm'a maddî ma'nevî hizmet eden Hz. Ebû Bekir (ra) olduğunda ehl-i sünnet âlimleri müttefiktir. (Râzî, c. 16/31, 205)

8. Ve artık ancak Rabbini arzula!

## TÎN Sûresi

1. Yemîn olsun tîn'e (incire) ve zeytine![1342]
2. Ve Sînâ dağına!
3. Ve bu emîn beldeye (Mekke'ye)!
4. Gerçekten (biz) insanı, en güzel bir biçimde yarattık!
5. Sonra onu, aşağıların aşağısına çevirdik.[1343]
6. Ancak îmân edip sâlih ameller işleyenler müstesnâ; artık onlar için, tükenmez bir mükâfât vardır.
7. O hâlde (ey insan), bundan sonra sana dîni (hesab gününü) yalanlattıran nedir?
8. Allah, hükmedenlerin en (iyi) hükmedeni değil midir? (Evet!)[1344]

## ALAK Sûresi

1. Yaratan Rabbinin ismiyle oku!
2. (O,) insanı bir alak'dan yarattı.[1345]
3. Oku! Çünki Rabbin, en büyük kerem sâhibidir.
4. O, kalemle öğretendir.
5. İnsana bilmediği şeyleri öğretti.[1346]
6,7. Hayır! Şübhesiz insan, kendisini ihtiyaçtan kurtulmuş görmesinden dolayı gerçekten (isyân ederek) haddini aşar![1347]
8. Muhakkak ki dönüş, Rabbinedir.
9,10. Bir kulu (peygamberi) namaz kılarken men' edeni gördün mü?
11,12. Gördün mü, ya (o kul) hidâyet üzere ise veya (günahlardan) sakınmayı (takvâyı) emrediyorsa?

---

[1342] "Cenâb-ı Hakk, tîn (incir) ve zeytin ile kasem (yemin) vâsıtasıyla, azamet-i kudretini ve kemâl-i rahmetini ve büyük ni'metlerini ihtâr ederek, esfel-i sâfilîn tarafına (aşağıların aşağısına) giden insanın yüzünü o taraftan çevirip, şükür ve fikir ve îman ve amel-i sâlih ile tâ a'lâ-yı illiyyîne (en yüce mertebeye) kadar terakkıyât-ı ma'neviyeye (ma'nen ilerlemeye) mazhar olabilmesine işâret ediyor. Ni'metler içinde tîn ve zeytinin tahsîsinin sebebi, o iki meyvenin çok mübârek ve nâfi' (faydalı) olması ve hılkatlerinde (yaratılışlarında) da, medâr-ı dikkat ve ni'met çok şeyler bulunmasıdır." (Mektûbât, 29. Mektûb, 240)

[1343] "İnsan ahsen-i takvîmde (en güzel sûrette) yaratıldığı ve ona gâyet câmi' bir isti'dad (kābiliyet) verildiği için, esfel-i sâfilînden tâ a'lâ-yı illiyyîne, ferşten (yerden) tâ arşa, zerreden tâ şemse (güneşe) kadar dizilmiş olan makāmâta, merâtibe, derecâta, derekâta (makamlara, mertebelere) girebilir ve düşebilir bir meydân-ı imtihâna atılmış, nihâyetsiz sukūt ve suûda (düşüşve yükselişe) giden iki yol onun önünde açılmış bir mu'cize-i kudret ve netîce-i hılkat (yaratılışın netîcesi) ve a'cûbe-i san'at (şaşılacak bir san'at) olarak şu dünyaya gönderilmiştir." (Sözler, 23. Söz, 108)

[1344] Bu sûreyi sonuna kadar okuyan kimsenin "Evet! Ben de buna şâhidim!" demesi sünnettir. (İbn-i Kesîr, c. 3, 655)

[1345] "Alak" ta'bîrinin îzâhı için, bakınız; (Hacc Suresi 5. ayetinin haşiyesi)

[1346] Bu sûrenin buraya kadar olan ilk beş âyeti, Kur'ân'ın ilk nâzil olan âyetleridir. (Kurtubî, c. 10/20, 118)

[1347] "Hastalık, hayât-ı ictimâiye-i insâniyede (insanların cem'iyet hayâtında) en mühim ve gâyet güzel olan hürmet ve merhameti telkîn eder. Çünki insanı vahşete ve merhametsizliğe sevk eden istiğnâdan (kendini hiçbir şeye muhtaç görmeme hâlinden) kurtarır. Çünki إِنَّ الْإِنسَانَ لَيَطْغَىٰ ۝ أَن رَّآهُ اسْتَغْنَىٰ [Şübhesiz insan, kendisini ihtiyaçtan kurtulmuş görmesinden dolayı gerçekten haddini aşar!] âyetinin sırrıyla, sıhhat ve âfiyetten gelen istiğnâda bulunan bir nefs-i emmâre (kötülüğü emredici nefis), şâyân-ı hürmet çok uhuvvetlere (hürmete lâyık çok kardeşliklere) karşı hürmeti hissetmez. Ve şâyân-ı merhamet ve şefkat olan musîbetzedelere ve hastalıklılara merhameti duymaz. Ne vakit hasta olsa, o hastalıkta aczini ve fakrını anlar, lâyık-ı hürmet olan kardeşlerine karşı hürmeti hisseder." (Lem'alar, 25. Lem'a, 221)

13. Gördün mü, ya (bu men‘ eden, hakkı) yalanladı ve (ondan) yüz çevirdi ise?
14. Bilmedi mi ki, gerçekten Allah (onun yaptıklarını ve her şeyi) görür!
15. Hayır! Celâlim hakkı için, eğer (bundan) vazgeçmezse, elbette o perçem(in)den tutup (onu Cehenneme) sürükleriz!
16. (O) yalancı, günahkâr perçemden!
17. O zaman çağırsın (bakalım) meclisini!
18. (Artık kendisini Cehenneme atmak üzere) zebânîleri çağıracağız!
19. Hayır! Ona itâat etme! Böylece secde (ve namazına devâm) et ve (Rabbine) yaklaş![1348]

## KADİR Sûresi

1. Şübhe yok ki biz onu (o Kur’ân’ı), Kadir Gecesinde indirdik.[1349]
2. Kadir Gecesinin ne olduğunu (onun kıymetini) sana ne bildirdi?
3. Kadir Gecesi, bin aydan daha hayırlıdır.[1350]
4. Melekler ve Ruh (Cebrâîl), onda (o gecede) Rablerinin izniyle her bir iş için peyderpey iner(ler).
5. O (gece), fecrin doğuşuna (gün ağarana) kadar selâmettir.

## BEYYİNE Sûresi

1. Kitab ehlinden ve müşriklerden inkâr edenler, kendilerine beyyine (apaçık delil) gelinceye kadar (bulundukları dinden) ayrılacak kimseler değildi.
2. (İstedikleri bu delil) Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdir ki, (onlara) temiz kılınmış sahîfeleri (Kur’ân’ı) okur.
3. Onda dosdoğru yazılar (hükümler) vardır.
4. Böyleyken o kitab verilenler, ancak kendilerine o apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düştü.
5. Hâlbuki (onlara) ancak, dinde ihlâslı (samîmî) kimseler, hakka yönelmişler olarak O’nun (rızâsı) için yalnız Allah’a kulluk etmeleri, namazı hakkıyla edâ etmeleri ve zekât vermeleri emrolunmuştu. İşte bu ise, doğru dindir!
6. Şübhesiz ki kitab ehlinden ve müşriklerden inkâr edenler, Cehennem ateşindedirler; orada ebedî olarak kalıcıdırlar. İşte mahlûkātın en şerlisi ancak onlardır!
7. Şübhesiz ki îmân edip sâlih ameller işleyenler var ya, işte mahlûkātın en hayırlısı (da) ancak onlardır!
8. Onların Rableri katındaki mükâfâtı, altlarından ırmaklar akan Adn Cennetleridir; orada ebedî olarak devamlı kalıcıdırlar. Allah onlardan râzı olmuştur ve (onlar da) O’ndan râzı olmuşlardır. İşte bu (karşılık), Rabbisinden korkan kimseler içindir.

---

[1348] Bu âyet-i kerîme, Kur’ân-ı Kerîm’deki on dört secde âyetinin on dördüncüsüdür. Tilâvet secdesinin ta‘rîfi için bakınız; (Araf Suresi 206. ayetinin haşiyesi)

[1349] Kur’ân-ı Kerîm, Kadir Gecesinde bir bütün olarak Levh-i Mahfûz’dan dünya semâsındaki “Beytü’l-İzze” denilen makāma indirilmiş, sonra Cebrâîl (AS) onu peyderpey 23 yılda Hz. Peygamber (ASM)’a indirmiştir. (İbn-i Kesîr, c. 3, 659)

[1350] “Ramazân-ı Şerîfte sevâb-ı a‘mâl (amellerin sevâbı) bire bindir. Kur’ân-ı Hakîm’in nass-ı hadîs (hadîsin hükmü) ile her bir harfinin on sevâbı var, on hasene (sevab) sayılır, on meyve-i Cennet getirir. Ramazân-ı Şerîfte her bir harfin, on değil bin, (...) Leyle-i Kadir’de otuz bin hasene sayılır. Evet her bir harfi otuz bin bâkî (ölümsüz) meyveler veren Kur’ân-ı Hakîm öyle bir nûrânî şecere-i Tûbâ (Tûbâ ağacı) hükmüne geçiyor ki milyonlarla o bâkî meyveleri Ramazân-ı Şerîfte mü’minlere kazandırır. İşte gel bu kudsî ebedî kârlı ticârete bak seyret ve düşün ki bu hurûfâtın (harflerin) kıymetini takdîr etmeyenler ne derece hadsiz bir hasârette (zararda) olduğunu anla. (...) Evet, bir tek Ramazan, seksen sene bir ömür semerâtını (meyvelerini)kazandırabilir.” (Mektûbât, 29. Mektûb, 251-252)

## ZİLZÂL Sûresi

1,2,3. Yer, (o şiddetli) zilzâl'iyle (sarsıntısıyla) sarsıldığı; yeryüzü, ağırlıklarını (dışarıya) çıkardığı ve insan: "Buna ne oluyor?" dediği zaman!
4. O gün (yer, bütün) haberlerini anlatır.
5. Çünki Rabbin, (bunu) ona vahyetmiştir (emretmiştir).[1351]
6. O gün insanlar, amelleri(nin karşılığı) kendilerine gösterilmek için (mahşer yerinden) bölük bölük (Cennet ve Cehennemdeki yerlerine) döner(ler).
7. Artık kim zerre kadar bir hayır yapıyorsa, onu görecek!
8. Kim de zerre kadar bir şer işliyorsa, onu görecek![1352]

## ÂDİYÂT Sûresi

1. Yemîn olsun (Allah yolunda) harıl harıl koşanlara (âdiyât'a)!
2. Öyle (koşarken) çakarak ateş çıkaranlara!
3. Sabahleyin derhâl baskın yapanlara!
4. Böylece orada tozu dumana katanlara!
5. Derken onunla, bir topluluğun ortasına dalanlara!
6. Şübhesiz ki insan, Rabbisine karşı gerçekten çok nankördür!
7. Şübhesiz buna elbette kendisi de şâhiddir!
8. Ve gerçekten o, (kendi menfaatine olan) hayır (mal) sevgisi için doğrusu pek şiddetlidir (cimrilik eder).
9,10,11. Fakat (insan) bilmez mi ki, kabirlerin içinde bulunanlar (diriltilip dışarı) çıkarıldığı ve sînelerde bulunan (sır)lar ortaya konulduğu zaman, şübhesiz Rableri o gün onlar(ın her yaptıkların)dan elbette hakkıyla haberdar olandır.

## KĀRİA Sûresi

1. el-Kāria! (O dehşetiyle çarpıcı felâket! Kıyâmet!)
2. Nedir o çarpıcı felâket!
3. O çarpacak olan felâketin ne olduğunu sana ne bildirdi?
4. O gün insanlar, çırpınıp yayılan kelebekler gibi olacak!
5. Dağlar da atılmış renkli yün gibi olur!
6,7. Artık kimin tartıları (sevabları) ağır gelirse, işte o, hoşnûd (olacağı) bir yaşayış içindedir!

---

[1351] "Şu sûre kat'iyen ifâde ediyor ki, küre-i arz (yeryüzü), hareket ve zelzelesinde (depremde) vahiy ve ilhâma mazhar olarak emir tahtında (altında) depreniyor. Bazen de titriyor. (...) Kadîr-i zü'l-Celâl (sonsuz kudret ve celâl sâhibi olan Allah), (hava, su, toprak ateş gibi) her bir unsura çok vazîfeler vermiş ve her bir vazîfede çok netîceler verdiriyor. Bir unsurun bir tek vazîfesinde, bir tek netîcesi çirkin ve şer ve musîbet olsa da, sâir güzel netîceler bu netîceyi de güzel hükmüne getirir. Eğer bu tek çirkin netîce vücûda (meydana) gelmemek için, insana karşı hiddete gelmiş o unsur o vazîfeden men' edilse, o vakit o güzel netîceler adedince hayırlar terk edilir ve lüzumlu bir hayrı yapmamak, şer olması haysiyetiyle, o hayırlar adedince şerler yapılır. Tâ bir tek şer gelmesin gibi, gāyet çirkin ve hilâf-ı hikmet ve hilâf-ı hakîkat (hikmet ve hakîkatin zıddı) ve kusurdur. Kudret ve hikmet ve hakîkat kusurdan münezzehtirler (berîdirler). Mâdem bir kısım hatâlar, unsurları ve arzı hiddete getirecek derecede bir şümûllü isyandır ve çok mahlûkātın hukūkuna bir tahkîrli (aşağılayıcı) tecâvüzdür. Elbette o cinâyetin fevkalâde çirkinliğini göstermek için, koca bir unsura, küllî (umûmi) vazîfesi içinde 'Onları terbiye et!' diye emir verilmesi, ayn-ı hikmettir ve adâlettir (hikmet ve adâletin ta kendisidir) ve mazlumlara ayn-ı rahmettir." (Sözler, 14. Söz, 39-41)

[1352] "Âyâ (acabâ)! Bu insan zan eder mi ki başı boş kalacak? Hâşâ! Belki insan, ebede meb'ustur (gönderilmiştir) ve saâdet-i ebediyeye (Cennete) ve şekāvet-i dâimeye (Cehenneme)namzeddir. Küçük-büyük, az-çok her amelinden muhâsebe görecek (hesâba çekilecek). Ya taltîf edilecek veya tokat yiyecek!" (Lem'alar, 17. Lem'a, 145)

8,9. Fakat kimin de tartıları hafif gelirse,[1353] artık onun anası (sığınacağı yer) Hâviye'dir. (Onun kucağına düşecek!)
10. (Ey Resûlüm!) Onun (o Hâviye'nin) ne olduğunu sana ne bildirdi?
11. (O,) pek kızışmış bir ateştir!

## TEKÂSÜR Sûresi

1,2. Sizi tekâsür'le (o çoklukla, mal ve evlâd çokluğuyla) övünmek (o kadar) oyaladı ki, nihâyet kabirleri ziyâret ettiniz (ve artık ölmüş olanlarınızı dahi sayarak gururlandınız)!
3. Hayır! İleride bileceksiniz!
4. Sonra (yine) hayır! İleride bileceksiniz!
5. Hayır! Eğer (gerçeği) kat'î bir ilimle bilseydiniz (böyle yapmazdınız)!
6. And olsun (siz) Cehennemi mutlakā göreceksiniz!
7. Sonra (yine) and olsun, siz onu gözün(üzün) kat'î bilişiyle göreceksiniz!
8. Sonra o gün, (size dünyada verilmiş olan) ni'metlerden (teker teker) mutlakā sorulacaksınız!

## ASR Sûresi

1. Asr'a yemîn olsun![1354]
2. Şübhesiz ki insan, gerçekten hüsrandadır!
3. Ancak îmân edip sâlih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler vebirbirlerine sabrı tavsiye edenler müstesnâdır.

## HÜMEZE Sûresi

1. Hümeze olan (insanları arkadan devamlı ayıplayıp çekiştiren), yüzlerine karşı (da onlarla) alay etmeyi âdet edinen her kişinin vay hâline!
2. (Ki o,) bir mal toplayan ve onu sayıp durandır!
3. (O,) malının gerçekten kendisini ebedî kılacağını (ölümsüzleştireceğini) sanır!
4. Hayır! And olsun ki (o), Hutame'ye atılacaktır!
5. (Ey Resûlüm!) Hutame'nin ne olduğunu sana ne bildirdi?
6. (O,) Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir!
7. Öyle (ateş) ki, kalbleri kaplar (ta içine işler!)
8,9. Şübhesiz ki o (ateşin kapıları), onların üzerine, uzatılmış direklerle kapatılmıştır!

## FÎL Sûresi

1. (Habîbim, yâ Muhammed!) Rabbinin, fil sâhiblerine nasıl yaptığını görmedin mi?[1355]

---

[1353] "Evet hiç mümkün müdür ki, insan umum mevcûdât (bütün varlıklar) içinde ehemmiyetli bir vazîfesi, ehemmiyetli bir isti'dâdı (kābiliyeti) olsun da, insanın Rabbi de insana bu kadar muntazam masnûâtıyla (eserleriyle) kendini tanıttırsa, mukābilinde insan îmân ile O'nu tanımazsa, hem bu kadar rahmetin süslü meyveleriyle kendini sevdirse, mukābilinde insan ibâdetle kendini O'na sevdirmese, hem bu kadar bu türlü ni'metleriyle muhabbet ve rahmetini ona gösterse, mukābilinde insan şükür ve hamdle O'na hürmet etmese; cezâsız kalsın, başı boş bırakılsın, O izzet, gayret sâhibi Zât-ı zü'l-Celâl bir dâr-ı mücâzât (cezâ yeri) hazırlamasın? Hem hiç mümkün müdür ki: O Rahmân-ı Rahîm'in kendini tanıttırmasına mukābil, îmân ile tanımakla ve sevdirmesine mukābil, ibâdetle sevmek ve sevdirmekle ve rahmetine mukābil, şükür ile hürmet etmekle mukābele eden mü'minlere bir dâr-ı mükâfâtı, bir saâdet-iebediyeyi (Cenneti) vermesin?" (Zülfikār, 10. Söz, 18)

[1354] Âlimlerimiz Asr'dan murâdın, ya uzun ve ibretlerle dolu bir süreyi ifâde eden zaman dilimi veya günlük işlerin artık netîcelendiği ve âdetâ âhir zamânı andıran ikindi vakti ya da o vakitte edâ edilen ikindi namazı veya asır denince hemen akla gelen asr-ı saâdet olduğu husûsunda farklı görüşlere sâhibdirler. (Celâleyn Şerhi, c. 8, 397)

[1355] "Sûre-i 'أَلَمْ تَرَ كَيْفَ'de nass-ı kat'î ile beyân edilen 'Vak'a-i Fil' (fil hâdisesi)dir ki; Kâ'be'yi tahrîb etmek için, Ebrehe nâmında Habeş meliki gelip, fil-i Mahmûdî nâmında cesîm (büyük) bir fili öne sürüp gelmiş. Mekke'ye yakın olduğu vakit fil yürümemiş. Çâre bulamamış, dönmüşler. Ebâbîl kuşları onları mağlûb etmiş ve perîşân etmiş,

2. Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?
3. Hem üzerlerine sürü sürü kuşlar gönderdi.
4. (Bu kuşlar,) onlara pişmiş çamurdan taşlar atıyorlardı.
5. Nihâyet onları yenmiş ekin yaprağı gibi yapıverdi!

## KUREYŞ Sûresi

1. (Allah) Kureyş'i (emniyet ve selâmete) alıştırdığı için!
2. Onları (ticâret için) kış ve yaz yolculuğuna alıştırdığı için!
3. O hâlde (onlar da) bu Beyt'in (Kâ'be'nin) Rabbine (şükür için) ibâdet etsinler!
4. O (Beyt'in Rabbi) ki, onları açlıktan doyurdu ve kendilerini korkudan emîn kıldı.

## MÂÛN Sûresi

1. Dîni (hesab gününü) yalanlayanı gördün mü?
2. İşte o, yetîmi itip kakandır.
3. Yoksulu doyurmağa da teşvîk etmez.
4. Artık vay o namaz kılanların hâline!
5. Ki onlar, namazlarından gaflet edenlerdir (ona ehemmiyet vermezler)![1356]
6. Onlar ki, riyâkârlık (gösteriş için ibâdet) ederler!
7. Ve mâûn'u (zekâtı)[1357] men' ederler!

## KEVSER Sûresi

1. (Habîbim, yâ Muhammed!) Şübhesiz ki biz sana Kevser'i[1358] verdik.
2. Öyleyse Rabbin için namaz kıl ve kurban kes!
3. Doğrusu asıl ebter (nesli kesik) olan, sana kin besleyendir.

## KÂFİRÛN Sûresi

1. De ki: "Ey kâfirûn (kâfirler)!"
2. "(Sizin) tapmakta olduğunuz şeylere (ben) tapmam!"
3. "Siz de (benim) ibâdet etmekte olduğum (Allah)'a ibâdet ediciler değilsiniz!"
4. "Ben de (sizin) taptıklarınıza ibâdet edici değilim!"
5. "Siz de (benim) ibâdet etmekte olduğuma ibâdet ediciler değilsiniz!"
6. "Sizin dîniniz size, benim dînim banadır!"

---

kaçmışlar. Bu kıssa-i acîbe (hayret verici hâdise), târih kitablarında tafsîlen meşhurdur. İşte şu hâdise, Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın delâil-i nübüvvetindendir (peygamberliğinin delillerindendir). Çünki velâdete (doğmasına) pekyakın bir zamanda, kıblesi ve mevlidi (doğum yeri) ve sevgili vatanı olan Kâ'be-i Mükerreme, gaybî ve hârika bir sûrette Ebrehe'nin tahrîbinden kurtulmuştur." (Zülfikār, 19. Mektûb, 77)

[1356] Bakınız; (Sözler, 4. Söz, sahîfe 9; 21. Söz, Sahîfe 91)

[1357] الْمَاعُونَ; (Maûn) zekât, sadaka, itâat, ihtiyaç maddeleri ma'nâlarını taşır. (İbn-i Kesîr, c. 3, 682)
Ayrıca bakınız; (Bakara suresinin 5. ayetinin haşiyesi; Rum suresinin 39. ayetinin haşiyesi)

[1358] "Kevser kelimesi, kudsî, câmi', küllî, nûrânî bir kelime olduğundan ma'nâ-yı lügavîsi (lügat ma'nâsı) olan hayr-ı kesîrden (pek çok hayırdan) ve uhrevî havz-ı Kevserden (âhiretteki Kevser havuzundan) ve ma'nevî bir havz-ı kevser olan Kur'ân'dan tut, tâ hayr-ı kesîr ıtlâkına mâsadak olan (onlara da hayr-ı kesir denilebilen) ve Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a i'tâ edilen (verilen) bütün hedâyâ-yı Rahmâniye (Rahmânî hediyeler) ve fütûhât-ı Rabbânîye (Allah'ın ihsân ettiği fetihlere), tâ feth-i Mekke ve feth-iBeyt-i Makdis (Kudüs'ün fethi) ve feth-i Şam ve feth-i İstanbul'a kadar ma'nâları olduğu gibi, o ma'nâlara da işâreti var." (Mektûbât, Fihriste-i Mektûbât, 176)

## NASR Sûresi

1. Allah'ın nasr'ı (yardımı) ve fetih geldiği zaman!
2. Ve insanları bölük bölük Allah'ın dînine girerken gördüğün (zaman)!
3. Artık Rabbine hamd ile tesbîh et ve O'ndan mağfiret dile! Çünki O, Tevvâb (tevbeleri çok kabûl eden)dir.[1359]

## TEBBET Sûresi

1. Ebû Leheb'in iki eli kurusun[1360]; kurudu da!
2. Ona, ne malı fayda verdi ne de kazandığı!
3. (O,) alevli bir ateşe girecektir!
4. Karısı da! Odun hamalı olarak!
5. Boynunda bükülmüş bir ip olduğu hâlde![1361]

## İHLÂS Sûresi

1. De ki: "O Allah, Ehad'dir (birdir)!"
2. "Allah, Sameddir (her şey her cihetle O'na muhtaç olduğu hâlde, O hiçbir şeye muhtaç olmayandır)!"
3. "Doğurmamıştır ve doğurulmamıştır!"
4. "Ve O'na hiçbir şey denk olmamıştır!"[1362]

---

[1359] "(Ebû Bekir) Sıddîk (ra)'ı ve Abbâs (ra)'ı ağlatan şu sûre, ' وَاسْتَغْفِرْهُnün 'Vav'ına kadar altmış üç harf olarak ömrünün nihâyetine tevâfukla işâret etmekle berâber فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُcümleleriyle işâret edilen üç mühim vazîfe-i nübüvveti ma'nâsıyla gösterdiği gibi, yirmi bir harfiyle o zaman yirmi bir sene o vazîfeyi îfâ ettiğine ve iki sene kaldığına îmâ ederek Sıddîk (ra)'ın ağlamasına gizli bir sebeb olmuştur. Ve sûrenin yüz beş harfiyle fütûhât-ı Ahmediye'nin (ASM) yüz beş sene zarfında şark ve garbı (doğuyu ve batıyı) tutacağına işâreten فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ makām-ı ebcedî (harflerin rakam değerlerine dayanan hesâb) ile dört yüz yirmi sekiz senesinde terakkıyât-ı maddiye ve ma'neviyenin derece-i kemâllerine (maddî-ma'nevî ilerlemenin son mertebelerine) işâret etmekle berâber, اَنَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللهِ اَفْوَاجاًcümlesinin makām-ı ebcedîsi olan bin iki yüz yirmi ikiye kadar o fütûhât-ı Kur'âniye (Kur'ânî fetihler) ve nusret-i dîniye (dînî yardımlar) devâm edeceğine ve ondan sonra bir derece tevakkuf ve tedennî (duraklama ve gerileme) başlayacağına tevâfukla işâret eder." (Mektûbât, Fihriste-i Mektûbât, 174)

[1360] Bu sûreye isim olan "Tebbet" kelimesi, "Kurusun!" meâlinde bir bedduâdır. (Kurtubî, c. 10/20,235-236)

[1361] "(Sûre-i Tebbet) nâzil olduktan sonra, Ebû Leheb'in karısı Ümm-i Cemîl denilen حَمَّالَةَ الْحَطَبِ[Odun hamalı] bir taş alıp, Mescid-i Harâm'a gelmiş. Ebû Bekir(ra) ile Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm orada oturuyorlarmış. Gözü Ebû Bekir-i Sıddîk (ra)'ı görüyor, soruyor: 'Yâ Ebâ Bekir! Senin arkadaşın nerede? Ben işitmişim ki, beni hicvetmiş (alaya almış). Ben görsem, bu taşı ağzına vuracağım.' Yanında iken Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ı görmemiş." (Zülfikār, 19. Mektûb, 64)

[1362] "Kesretli tabaka olan avam (halk) tabakası şundan hisse-i fehmi (anladığı): 'Cenâb-ı Hakk, peder ve veledden ve akrandan ve zevceden (eşten) münezzehtir (uzaktır).'

Daha mutavassıt (vasat, orta) bir tabaka, şundan: 'Îsâ Aleyhisselâm'ın ve melâikelerin ve tevellüde mazhar (doğan) şeylerin ulûhiyetini nefyetmektir (ilâh oluşunu reddetmektir).' (...) İşte cismâniyete mahsus veled ve vâlidi (çocuk ve babayı) nefyetmekten murâd ise, veled ve vâlidi ve küfüvvü (dengi) bulunanların, nefy-i ulûhiyetleridir (ilâhlıklarını reddetmektir) ve ma'bûd olmaya (ibâdet edilmeye) lâyık olmadıklarını göstermektir. Şu sırdandır ki, Sûre-i İhlâs herkese, hem her vakit fâide verebilir.

Daha bir parça ileri bir tabakanın hisse-i fehmi: 'Cenâb-ı Hakk mevcûdâta (varlıklara) karşı tevlid ve tevellüdü (doğurma ve doğmayı) işmâm edecek (hissettirecek) bütün râbıtalardan (bağlardan) münezzehtir. Şerîk ve muînden (ortak ve yardımcıdan) ve hemcinsten müberrâdır (uzaktır). Belki mevcûdâta karşı nisbeti, Hallâkıyettir (yaratıcılıktır). اَمْرِكُنْ فَيَكُونْ(Sâdece 'Ol!' demesiyle îcâd eden bir emir) ile, irâde-i ezeliyesi ile, ihtiyârı ile îcâd eder. Îcâbî ve ızdırârî (mecbûriyet ve zarûret altında olarak) ve sudûr-ı gayr-ı ihtiyârî (irâdesi dışında bir şeyler yapmak) gibi münâffî-i kemâl (kemâline aykırı) her bir râbıtadanmünezzehtir.'

Daha yüksek bir tabakanın hisse-i fehmi: Cenâb-ı Hakk ezelîdir, ebedîdir, evvel ve âhirdir. Hiçbir cihette ne Zât'ında, ne sıfâtında, ne ef'âlinde (işlerinde) nazîri (benzeri), küfüvvü (dengi), şebîhi (benzeri), misli, misâli, mesîli yoktur." (Zülfikār, 25. Söz, 41)

## FELAK Sûresi

1. De ki: “Felak’ın (sabahın) Rabbine sığınırım!”
2. “Yarattığı şeylerin şerrinden!”
3. “Ve karanlığı bastığı zaman, gecenin şerrinden!”
4. “Ve düğümlere üfleyen (büyücü)lerinşerrinden!”
5. “Ve hased ettiğinde, hased edenin şerrinden!”

## NÂS Sûresi

1. De ki: “Nâs’ın (insanların) Rabbine sığınırım!”
2. “İnsanların Melik’ine (mutlak sâhib ve sultânına)!”
3. “İnsanların İlâhına!”
4. “O çok sinsi vesvese verenin şerrinden!”
5. “O ki, insanların sînelerinde vesvese verir!”
6. “Gerek cinlerden, gerekse insanlardan!”